

PS 9.009/C 90

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

IV

1993

COORDONATOR

Acad. Eugen Simion

Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2015

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

IV
1993

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**Cronologia vieții literare românești – Perioada
postcomunistă/** acad. Eugen Simion - coordonator; ed. îngrijită de
Bianca Burța-Cernat - București: Editura Muzeul Literaturii
Române, 2015

Vol. 4. - 2015. - ISBN 987-973-167-286-1

821.135.1.09

Editura Muzeul Literaturii Române
este recunoscută C.N.C.S.,
având categoria B.

Cod CNCS PN - II - ACRED - ED - 2012 – 0374

Tehnoredactor: Luminița Login

Coperta: Mircia Dumitrescu

ISSN 009/090

Eugen SIMION (coordonator)

Bianca BURȚA-CERNAT (coordonare redacțională)

CRONOLOGIA VIETII LITERARE ROMÂNEȘTI

PERIOADA POSTCOMUNISTĂ

IV

1993

ACADEMIA ROMÂNĂ • FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ „G. CĂLINESCU”

Editura Muzeul Național al Literaturii Române
București, 2015

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

După ce am publicat, anul trecut, primele trei volume (1990-1992) din *Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă*, oferim acum tiparului alte patru tomuri, corespunzătoare anilor 1993, 1994, 1995 și 1996 și ilustrând, prin intermediul unor extrase din presa culturală a epocii, principalele teme de dezbateră și cele mai semnificative evenimente care au marcat evoluția diferitelor instituții culturale – de la presă și edituri până la Uniunea Scriitorilor sau Ministerul Culturii. Fără a avea ambiția exhaustivității, *Cronologia...* de față și-a propus să consemneze o sinteză a temelor și evenimentelor care au ținut agenda zilei în viața literară/culturală românească a primului deceniu postdecembrist. Principiul de organizare a amplului material textual – rezultat în urma consultării, pentru fiecare an din *Cronologie...*, a unui număr de câteva zeci de publicații (ziare, reviste săptămânale, lunare, trimestriale etc.) – a rămas, în general, același ca în volumele anterioare. Decupajul a urmărit, și de această dată, identificarea unor conexiuni între *literar* și *politic/social/ideologic* și a eventualelor condiționări ale primului termen în raport cu cel de-al doilea. Am dorit să adoptăm o atitudine obiectivă în selectarea și redactarea materialului, ocolind interpretările personale și, mai ales, pe cele partizane. În locul oricărei analize, am preferat să lăsăm ca textele „antologate” aici – și așezate într-un *puzzle* documentar – să vorbească de la sine.

Fiecare dintre volumele pe care le publicăm acum este semnat de un singur autor – spre deosebire de cele trei tomuri anterioare, realizate cu concursul unei întregi echipe de cercetători – (lectura finală a tuturor volumelor aparținându-i autoarei acestei *Note*):

- pentru anul 1993: Bianca BURȚA-CERNAT;
- pentru anul 1994: Lucian CHIȘU;
- pentru anii 1995 și 1996: Oana SOARE.

Contribuții sectoriale la realizarea acestor volume au avut și următorii cercetători: Paul CERNAT (documentarea și redactarea materialului aferent Caietelor critice – pentru anul 1993), Andrei MILCA (fișarea revistelor România Mare și Totuși iubirea – pentru anii 1993 și 1994) și Ion OPRÎȘAN (parcurgerea colecției ziarului *România liberă* pentru anii 1995 și 1996).

Pentru alcătuirea volumului corespunzător anului 1993 au fost selectate materiale din următoarele publicații: *Adevărul*, *Adevărul literar și artistic*, *Apostrof*, *Ateneu*, *Azi*, *Caiete critice*, *Calende*, *Contemporanul – Ideea europeană*, *Contrapunct*, *Cronica română*, *Cuvântul*, *Dilema*, *Dreptatea*, *Echinox*, *Euphorion*, *Expres-Magazin*, *Familia*, *Flacăra*, *Jurnalul literar*, *Litere*, *Arte&Idei (LA&I)*, *Luceafărul*, *Orizont*, *Paradigma*, *Poesis*, *Ramuri*, *România liberă*, *România literară*, *România Mare*, *Steaua*, *Timpul*, *Tomis*, *Totuși iubirea*, *Tribuna*, *Vatra*, *Viața Românească*, *Zig-Zag*, 22.

Bianca BURȚA-CERNAT

IANUARIE

5 ianuarie

● În pagina culturală a cotidianului „Adevărul” apare un fragment dintr-un interviu luat de Constantin Coroiu poetului Mihai Ursachi: **„Am vândut o poezie la licitație cu 6 000 de lei...”**. Reproșându-i-se că, revenit după Revoluție din exilul american, a publicat „într-o foaie imundă” „un text extrem de dur și de nedrept despre Nichita Stănescu”, Mihai Ursachi încearcă să se disculpe: „Cu siguranță că Nichita a fost un poet de geniu, n-am nici un dubiu. Probabil știi că a existat o relație de amiciție apropiată între răposatul Nichita și mine. (...) Relațiile mele cu el erau de ură-dragoste. Acel eseu la care te referi și îl regreți, eu nu-l regret, a fost difuzat într-un samizdat în vreo 600 de exemplare, prin 1976, când Nichita Stănescu începuse s-o cam dea pe comunisto-securism. Se înconjurase de tot felul de securiști, începuse să scrie foarte mult și foarte prost, avea o secretară care era ofițer de securitate și pe care, fiind dovedită, a trebuit s-o dea afară. Eu și alți prieteni i-am atras atenția: «fii atent, Nichita, că aluneci din ce în ce mai jos». Nu a înțeles și, după părerea mea de atunci, el merita o corecțiune. Niciodată nu m-am îndoit de geniul lui, dar am crezut atunci că asta îl va trezi. Acel text era de fapt o atragere a atenției asupra bolșevismului și i-am spus că îl cheamă Nichita ca și pe călăul roșu de la Kremlin. (...) Când m-am întors din exil au venit câțiva tineri din ceata mea cu un exemplar din acelea difuzate în 1976 și m-au întrebat dacă mă dezic de ceva ce am semnat în viața mea, inclusiv textul respectiv. Le-am spus că nu, și atunci ei l-au publicat. Mulți au fost indignați, printre care te numeri, cei mai mulți fiind de la București, însă vreau să spun că mai bine se păstrează memoria unui geniu chiar prin injurii, dovadă că m-ai întrebat și tu acum. Nichita este în viață atâta vreme cât mai apar asemenea chestii”. (Versiunea completă a interviului va fi publicată – sub titlul **„Acum, dacă scriitorul are talent și publicitate, își vinde marfa, dacă nu face scaune și vinde țigări...”** – în „Adevărul literar și artistic”, nr. 150, din 24 ian. 1993.)

7 ianuarie

● În revista „22” (nr. 1), Oana Armeanu realizează ancheta **Cui îi pasă de Uniunea Scriitorilor?** – la care participă Gellu Naum, Mihai Șora, Ileana

Mălăncioiu, Octavian Paler, Gabriel Dimisianu, Z. Ornea, Elena Ștefci, Ioan Buduca, Magda Cârneci, Mircea Ciobanu și Mircea Martin, șapoul fiind semnat de Gabriela Adameșteanu: „În anul care s-a scurs, revistele literare au trebuit să-și găsească alte mijloace de susținere, legea drepturilor de autor și legea sponsorizării n-au trecut prin parlament, scriitorii sunt plătiți în continuare după tarifele obsedantului deceniu. În administrația Uniunii Scriitorilor reîntâlnești personajele trecutului, iar Comitetul director s-a descompletat (prin plecări și demisii). Va mai opri cineva căderea Uniunii Scriitorilor?”. Patru sunt chestiunile în legătură cu care sunt invitați să se pronunțe participanții la anchetă: „1) Președintele Uniunii Scriitorilor și-a anunțat plecarea. Credeți că i se poate îngădui să plece fără a-și prezenta bilanțul? 2) Problemele scriitorilor (neadecvarea drepturilor de autor la prețurile actuale, absența unei protecții pentru cartea de valoare, statutul incert al revistelor de cultură etc.) sunt foarte grave la această oră. Breasla scriitorilor are nevoie de un președinte care să o reprezinte cu demnitate și eficiență. Care credeți că ar fi soluția optimă: a) alegerea unui nou președinte; b) păstrarea celui vechi și delegarea responsabilităților lui unui vicepreședinte special ales? 3) Credeți că vinovat pentru actuala stare proastă a Uniunii Scriitorilor este nu numai președintele acesteia, ci și cei din Comitetul director? 4) Pentru ca activitatea Uniunii Scriitorilor să decurgă firesc, conform statutului, credeți că trebuie stabilită cu această ocazie și noua structură a Comitetului director?”. Răspunsurile, mai laconice sau mai lungi, nu variază foarte mult în conținut: necesitatea alegerii unui nou președinte USR, în locul lui Mircea Dinescu, este enunțată de toți participanții la anchetă. O notă redacțională precizează că au fost invitați să răspundă acestor întrebări mai mulți membri ai Uniunii, mai exact: Ștefan Aug. Doinaș, Laurențiu Ulici, Augustin Buzura, Eugen Simion, George Bălăiță, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Gabriel Liiceanu, Magdalena Bedrosian, Thomas Kleininger – care, însă, din varii motive, nu au dat curs invitației; „Firește, i-am adresat întrebările și domnului Mircea Dinescu, care a apreciat ca prematură discuția pe această temă, dat fiind faptul că nu s-a decis încă dacă să-și dea sau nu demisia“.

□ Andrei Cornea îl interviuează pe Gabriel Andreescu, președinte al Alianței Civice (*Alianța Civică – spre o nouă relansare?*). Dialogul, foarte însuflețit, conturează un istoric al acestei mișcări constituite (la sfârșitul anului 1990) ca expresie a dezideratelor Pieței Universității. Sunt abordate chestiuni nevralgice precum tensiunile din interiorul Alianței (și fricțiunile dintre AC și PAC), diferența dintre obiectivele Alianței Civice și cele ale Grupului pentru Dialog Social („Au existat membri GDS foarte reticenți la orice implicare «de masă» și la orice activism de tribună. Această reticență s-a manifestat explicit și mi s-a părut absurd să solicite unor oameni reticenți la formula acțiunii de masă să participe la înființarea AC“ – Gabriel Andreescu”), statutul Alianței Civice și al Partidului Alianței Civice în cadrul Convenției Democrate din România. Reține atenția, între altele, un pasaj referitor la controversile care au însoțit

înființarea PAC și la rolul jucat în Alianță de Nicolae Manolescu: „Ideea partidului a apărut prin primăvara lui 1991. Era evident că, în ciuda succeselor în organizarea mișcărilor de stradă, Alianța nu reușise să obțină un rezultat concret răspunzând solicitărilor care scosese lumea la mitinguri. Deci mi-am dat seama că această formulă de presiune politică este limitată. Trebuia sprijinită acțiunea civică și politică prin mijloace specifice competiției pentru locuri în Parlament, în Guvern. Așa a apărut ideea unui partid, idee discutată mult timp în cadrul Comitetului de coordonare. În fine, prin martie, cred, a prevalat opinia grupului care a considerat că e nevoie să se formeze un partid. Dintre cei 12 care au participat la vot, 8 au fost pentru formarea partidului și printre ei mă aflu și eu. Trebuia discutat cu filialele spre a găsi un acord între opțiunea noastră și a lor. Erau o mulțime de detalii. Noi am imaginat atunci un întreg proces. Mai întâi, în dialogul cu filialele, am cerut să se discute problema formării unui partid. În urma acestui prim contact am stabilit întrunirea de la Sibiu, care urma să decidă dacă Comitetul de coordonare, Consiliul director național și reprezentanții filialelor vor pune pe ordinea de zi a Congresului Alianței Civice formarea unui partid. În această situație ne-am întâlnit în luna iunie la Sibiu. Lucrurile s-au derulat conform înțelegerii până în ultima fază a celei de-a doua zi, când, cu o oră înainte de sfârșitul reuniunii, dl. Nicolae Manolescu a anunțat brusc formarea unui comitet de inițiativă pentru crearea partidului. Dl. Nicolae Manolescu făcea parte din Comitetul de coordonare – fără să fi fost prea prezent în activitatea lui – și cunoștea planurile noastre. Pe toți din Comitetul de coordonare (exceptând evident pe cei de pe lista inițiatorilor) acțiunea lui ne-a luat prin surprindere. După textul comunicatului erau bătute la mașină patru sau cinci nume, ale celor care formau comitetul de inițiativă: Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, George Șerban, Igon Dima (un procuror militar). Acest anunț a stârnit multă emoție./ *De ce? Nu expunea dorința dvs.?* Nu. Noi voiam să avem o decizie în această privință a Consiliului director național, deci a Comitetului de coordonare și a reprezentanților filialelor. Era vorba de o acțiune colectivă și nu una de grup. Se practica politica faptului împlinit. Ar fi de menționat că discuțiile au început cu un atac împotriva conducerii Comitetului de coordonare, în speță împotriva mea, anume o acuzație de stângism. S-au reluat aceste acuzații ceva mai târziu și e foarte interesantă largă lor coordonare: de la Paris până în nordul Moldovei sau sudul Munteniei. Un alt «vizat» era Mihnea Berindei, al cărui rol în sprijinirea opoziției sub Ceaușescu e bine cunoscut./ *Din partea cui au venit aceste acuzații, cu atât mai mult cu cât ele au fost reluate în anul următor, cu ocazia desemnării candidatului unic al CDR?* Îmi amintesc de intervențiile lui Octavian Paler, Emil Hurezeanu (a căror prezență la Sibiu era nestatutară), Stelian Tănase. Dar să povestesc mai departe: s-a produs scandal în sală, dl. Dumitru Iuga a spus că este o lovitură sub centură. Emil Constantinescu și Nae Constantinescu s-au arătat surprinși de o astfel de

acțiune. Eu am propus o soluție de compromis: să se depășească starea de criză iar cei ce formează comitetul de inițiativă, cărora le-am oferit sprijinul necesar, să nu difuzeze comunicatul. Pentru că difuzând comunicatul, totul părea ca rezultând din voința întrunirii de la Sibiu. În acel moment ni s-a spus că e prea târziu. Dl. Emil Hurezeanu anunțase deja la Europa Liberă textul comunicatului. Deci practic dâșii acționaseră în numele Alianței Civice, contrar voinței Comitetului de coordonare din care câțiva făceau parte, a Consiliului director național și a reprezentanților filialelor. Se crease în sală o atmosferă critică. Pe de altă parte, câteva sute de sibieni ne așteptau să vorbim, într-o altă sală. Eu am rugat Consiliul director național să accepte inițiativa, urmând ca în cadrul Comitetului de coordonare să o readucem pe făgașul ei firesc”.

● Într-un interviu din „România liberă” realizat de Cristina Dumitrescu, *„Am fost dezamăgit să constat că majoritatea oamenilor a început să acumuleze bunuri și nu să răspândească binele”*, Gabriel Liiceanu face un istoric al Editurii Humanitas: „Începutul a fost în luna ianuarie a anului 1990, atunci când Andrei Pleșu, devenit ministrul Culturii, m-a întrebat dacă vreau să lucrez cu el la minister sau prefer să pun pe picioare o editură de științe umaniste. Am ales a doua variantă pentru că, nu vă ascund, înainte de '89, când toți aveam vise ce păreau imposibil de realizat, când fiecare își făcea proiectul unei ipotetice citorii culturale, în ceea ce mă privește, ideea unei edituri de științe umaniste revenea ca un leitmotiv, aproape ca o obsesie. Simțeam nevoia ca bucuria pe care o aveam citind anumite cărți să o împărtășesc cu cât mai mulți oameni. Iar acest lucru se poate face cu adevărat doar când poți să fabrici cărți. Editura s-a născut așadar din lecturi, din opțiuni proprii aduse la scara unei colectivități. (...) / Primul an – începând cu data înființării, 1 februarie 1990 – Humanitas a funcționat ca editură de stat, aparținând Ministerului Culturii. A primit o cotă de hârtie, ca orice editură de stat, a lucrat cu tipografiile cu care lucrau toate editurile bucureștene (...). Tipografia cu care lucrase Editura Politică a refuzat să lucreze pentru noi. (...) / Primul gând a fost construirea unei echipe cât mai bune, cu specialiști pe domenii, pe limbi străine, și, desigur, cu experiență editorială. (...) Persoanelor care lucraseră la Editura Politică și care n-au rămas la Humanitas li s-a găsit o variantă care uneori s-a dovedit mai bună pentru ei. (...) / Paralel cu construirea echipei, s-a desfășurat construirea programului editorial. (...) Era esențial ca încă din primele luni să definim programul nostru, materializat într-un (atunci) somptuos catalog de titluri pe anii '90-'91. (...) / Aș vrea să evoc în câteva cuvinte (...) momentul acela penibil pe care l-a înfruntat o parte dintre noi: mineriada. Pe 13 iunie am venit la editură fără să bănuiesc ce urma să se întâmple. Mulți lucrători de la tipografie ocupaseră curtea și strigau (...) «Moarte lui Băcanu», «Moarte lui Paler», «Moarte lui Liiceanu» ș.a.m.d. (...) Zece minute după ce am plecat, aici au intrat personaje – nu erau mineri – înarmate cu băte, au bruscat secretara, m-au căutat peste tot. Întâmplarea a făcut ca imediat după aceasta (...) să plec

la Paris pentru filmul cu Cioran. Eram extrem de șocat, șocul s-a amplificat când am văzut la televiziunea franceză imagini atroce din București. Când m-am întors de la Paris, după aproape o lună, la noi se instalase aici o cu totul altă atmosferă. A fost o perioadă în care erau de-a dreptul curtați intelectualii ce fuseseră victimele indicate ale mineriadei. Domnul Măgureanu m-a căutat din prima zi și mi-a spus că ar fi bucuros să stăm de vorbă. M-am grăbit să-l văd pentru că doream, la rândul meu, să obțin câteva piese culturale de prim ordin: corespondența lui Cioran cu Noica din perioada 1945-57, Jurnalul lui Noica din aceeași perioadă și capitolele confiscate, de asemenea, din faimoasa lucrare despre Goethe. Am preferat evenimentele mineriadei, l-am întrebat de ce se folosesc măsuri diferite pentru cei care au invadat Universitatea, editura sau sediile partidelor și cei care au invadat Televiziunea. Apoi, printre altele, i-am pomenit de intenția de a privatiza editura. În urma discuției nu am reușit să obțin nici unul dintre documentele cerute de mine (am primit doar corespondența lui Noica interceptată vreme de 23 de ani și păstrată la Securitate), în schimb am primit un telefon de la domnul Petre Roman, pe atunci prim-ministru, care mi-a spus că e încântat auzind că doresc privatizarea editurii și că e dispus să mă sprijine, pentru că ar fi un exemplu splendid pentru ceea ce înseamnă curajul în aplicarea ideii de reformă./ (...) Acum editura este organizată ca societate comercială mixtă cu capital străin (49%) și românesc (51%). Din capitalul românesc, 23% este de stat și 77% particular...”.

• În nr. 1 al săptămânalului clujean „Tribuna”, Cornel Vâlcu (*Inacceptabila pedagogie*) comentează (reverențios, dar cu rezerve anumite atitudini donquijotești, excesele unui ton prea pasional, prea „angajat”) volumul de eseuri politico-morale *Apel către lichele*, recent publicat de Gabriel Liiceanu, „o persoană de care cu adevărat avem mare nevoie, acum”, „unul din reperele, nu foarte numeroase, care-mi întăresc încrederea că se poate trăi o viață spirituală în această țară, că poate începe ridicarea unei noi culturi și a unei noi demnități, că nu va mai trebui să pleci peste granițe ca să-ți păstrezi verticalitatea și că va fi cândva o morală în România”. Și totuși: volumul în discuție „reprezintă, măcar parțial, o greșală tactică, fruct al unui dublu păcat: de nestăpânire, și de orgoliu. Orgoliul este cel mai aparent, și el e demonstrat de chiar decizia de a aduna într-o carte o serie de articole, în cea mai mare parte politice, care au fost puternic angajate, și rămân înrădăcinate mai degrabă în momentul precis al apariției. Oricâtă dreptate ar avea domnul Liiceanu, trebuie spus următorul lucru: cartea domniei-sale, mai mult decât articolele, la vremea când au fost scrise, e bântuită de un suflu neintenționat donquichotesch și aceasta pur și simplu pentru că se ocupă pe alocuri cu probleme pe care Democrația românească (...) nou instituită le-a soluționat și lichidat pentru o bună bucată de vreme. Autorul ia apărarea Doinei Cornea, militează pentru legitimitatea monarhiei în România, deplânge rezultatul unor alegeri care aveau să fie urmate de altele cu siguranță și mai catastrofale, din punctul de

vedere al opoziției. (...) Domnul Liiceanu refuză să înțeleagă aceasta: că s-a vădit (...) că noul adevăr este că Societatea românească nu e pregătită să accepte un adevăr chiar atât de nou și de radical. În majoritatea ei (unicul criteriu decisiv într-o democrație), ea nu vorbește limba pe care o folosește domnul Liiceanu, care astfel devine unul din acei inși care refuză în chip răspicat regulile jocului și se trezesc, firesc, scoși în afara acestuia./ Problema este următoarea: într-un sistem democratic, un popor nu este deștept sau prost (fie că este vorba despre prostia pură, fie de «prostia ca încremenire în proiect» – conceptul vehiculat preferențial în această carte) – și nu poate fi decât deștept, în sensul că decide asupra tuturor regulilor: ceea ce e confirmat prin sufragiu devine Adevărul unui popor, adevărul lui unic, direcția lui, care numai în absolut poate fi sau nu eronată. (...) Vulgarizând oarecum: Puterea și opoziția (sau o parte a ei, cea din care cu prisosință face parte domnul Liiceanu) joacă o partidă, să zicem, de *șah*. Or, opoziția are convingerea că un mult mai bun exercițiu ar fi jocul de *go*, se arată nemulțumită, cere schimbarea totală și imediată, le vorbește pieselor șahului despre un joc care ar modifica total configurația spațiului, regulile de mișcare, propria lor înfățișare: toate acestea uitând că singurul, dar absolut singurul argument care ar putea provoca această modificare imensă, structurală, ar fi să știe câștiga mai întâi partida de *șah*“.

● Un juriu constituit din scriitorii Paul Eugen Banciu (președinte), Traian Liviu Birăescu, Vasile Dan, Eugen Dorcescu, Mandics György, Svetomir Raicov și Gheorghe Zinescu a acordat premiile filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor, pentru anul editorial 1992. Laureatii sunt: Octavian Doclin, la categoria „Poezie“, pentru volumul *A te bucura în eroare* (Ed. Hestia); Viorel Marineasa, la categoria „Proză“, pentru *Unelte, arme, instrumente* (Ed. Cartea Românească); Șerban Foarță, pentru traducerea volumului Edward Lear & Comp., *Limericks* (Editura de Vest); Cedomir Milenovici, pentru volumul de poezie *7 incantații pentru femeie, piatră și vânt* (Ed. Hestia, traducere de Carmen Blaga și Lucian Alexiu); și, la categoria „Debut“, Gheorghe Mocuța, cu volumul de poeme *Îngerul ridică lespede* (Colecția revistei Arca), și Ada D. Cruceanu, pentru o carte de critică literară, *Radu Stanca, dramaturgul* (Ed. Hestia).

● În Capitală, la Casa Vernescu, are loc ceremonia de acordare a premiilor revistei „Luceafărul” pe anul 1992, premiați fiind: Cezar Baltag (Opera omnia), Leo Butnaru (Poezie), Cătălin Țirlea (Proză), Vasile Spiridon (Critică) și George Stanca (Publicistică).

8 ianuarie

● Rememorând, într-un articol din revista „Literatorul” (nr. 1) – *O zi pentru o viață* –, emoțiile zilei de 22 decembrie 1989 – dimpreună cu mica epopee a unui drum parcurs, în ziua izgonirii lui Ceaușescu, de la marginea

Bucureștiului, din cartierul Ozana, până pe Calea Victoriei, la Uniunea Scriitorilor –, Valeriu Cristea se confesează: „Ca și pentru mulți alții, și pentru mine ziua de 22 decembrie 1989 a constituit vârful existenței mele în plan istoric. Am socotit-o un dar (ca orice minune) însă în același timp am considerat că am meritat-o din plin. Că am plătit îndelung, din greu pentru ea. Nu puteam bănuî atunci că pentru extraordinarul, miraculosul 22 decembrie 1989 va trebui să plătesc și în continuare, cu alți ani grei, insuportabili. Să plătesc îndurând alte nedreptăți, alte persecuții, alte încercări (și mai agresive) de marginalizare și asasinare literară. Dacă trebuie, voi plăti, n-am încotro. Probabil că am «furat» și mi-am însușit prea mult din *fericirea generală* provocată de Revoluție. Am «furat», vorba unui mare scriitor, mai mult decât îmi permitea condiția – de veșnic perdant, de ins așezat mereu împotriva curentului“. □ Sub titlul *Eseuri teologice*, Eugen Simion publică – în „Literatorul“ – un comentariu despre predicile neconvenționale din volumul steinhardtian *Dăruind vei dobândi* (apărut în 1992 la Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Satmarului): „Tema acestor eseuri deghizate este «dulcea taină» a creștinismului sau, mai direct spus, cum este și ce înseamnă în zilele noastre a fi un bun creștin. De oriunde ar porni, N. Steinhardt ajunge la această chestiune. (...) / Nu crede că poți fi un bun intelectual, un mare spirit, fără a fi un bun creștin autentic. (...) / Eseurile (predicile) lui religioase au o veritabilă valoare literară și, în literatura zisă de specialitate, se disting printr-o imaginație excepțională a ideilor, susținută de finețea unui moralist bine cultivat. Este prematur, poate, să vorbim de locul pe care îl ocupă acum N. Steinhardt în cadrul generației sale. Un fapt este, totuși, sigur. Dintre intelectualii care au trecut prin pușcărie, el este cel dintâi care lasă în urma lui o operă majoră (*Jurnalul fericirii*) și un număr de alte scrieri care fac din el nu numai un eseist eminent, dar și un autentic *maître à penser* în lumea pitorească și tragică a Răsăritului”.

● Într-un interviu acordat lui C. Stănescu pentru „Adevărul”, „*Scușițele roșii joacă acum rolul lupului albgardist*”, Mircea Dinescu vorbește despre „complexele provinciale” ale românilor, despre strategia perdantă a „libertății interioare” aplicată de intelectualitatea românească antedecembristă și despre Uniunea Scriitorilor (de dinainte și de după 1989): „Noi ne-am îmbătut cu apă de ploaie, adică am trăit înțepenii în cazarma regimului ceaușist cu iluzia că libertatea noastră interioară ne va salva de rușinea lipsei de acțiune. Ei bine, până la urmă acea eroică și bramburită ieșire în stradă ne-a vindecat de complexul libertății interioare, de acea sublimă dar rușinoasă revoltă în genunchi și cu fermoarul la gură. / Ciudat e că tocmai ființele cele mai delicate și apolitice din rândul scriitorilor și-au hainele la întors și scușițele roșii joacă acum rolul lupului albgardist și cu păr pe limbă. Spectacolul e cu atât mai trist cu cât, în loc să-și toarne în cap cenușa micilor lașități și compromisuri de odinioară, mulți își recompun biografiile romanțate pedălând tocmai pe

libertatea exterioară de azi. Intelectualitatea fină, iubitoare de sine și nenuanțată, prin prostescul complex de superioritate de care a dat dovadă în viața politică, a pierdut partida în România în fața mârșanilor, care au avut un simț al realității mai dezvoltat. (...)/ Gugumănia cu structura stalinistă a Uniunii Scriitorilor nu e nouă. Ea a fost vehiculată și pe vremea Bibicului de către unii autori care se frecau de coloanele Comitetului Central al partidului cum se freacă aurolacii de stâlpii Gării de Nord. (...) Această instituție, așa paralizată și cu călușul la gură, a dat mult de furcă politrucilor de ieri și aflați că alergia funcționează încă și acum, când o bună parte din foști au devenit actuali./ În tot restul Europei de Est asemenea colhozuri de artiști s-au destrămat fiindcă e greu de menținut un viespar de soliști într-o armonie deplină. Regretele n-au întârziat însă să apară după decapitarea lor, chiar în Polonia, în Cehoslovacia sau în Rusia, fiindcă aceste uniuni erau un soi de umbrele de protecție pentru existența mizeră a artiștilor lăsați de izbeliște de către stat, căci o dată cu descoperirea libertății absolute au descoperit și libertatea de a muri de foame./ (...) Am mârșit vreme de trei ani pentru această instituție în fața a doi prim-miniștri surdo-muți, m-am zbatut în '90 și am dat 50 de case scriitorilor în Centrul civic, când băieții de la putere erau încă timizi, când s-a scumpit hârtia, am dezgropat securea de război. Cred că nu a fost săptămână în care apelul telefonului meu să nu zbâmbăie în cabinetul ministrului muncii și al ministrului de finanțe, pe care am încercat să-i conving de necesitatea unei legi protectoare pentru scriitorii pensionari. Vrem și noi drepturi egale cu scriitorii de vagoane din Gara de Nord și cu foștii cenzeni de la Consiliul Culturii, care primesc pensii pentru că ne-au forfecat manuscrisele vreme de patruzeci de ani. Drama breslei scriitoricești ține de drama vieții culturale românești în ansamblu, nu stă în puterea unei persoane de a salva ceea ce nu se mai poate salva. Într-o vreme când agricultura e sub pământ, când industria e pe dric, numai artiștii de la Cotroceni pot sta pe roze”.

9 ianuarie

● Sub titlul *O epistolă romană*, apare în „Adevărul” o scrisoare deschisă adresată lui C. Stănescu, semnată de Eugen Uricaru – aflat la Roma – și datată 21 decembrie 1992. Autorul scrisorii reacționează față de anumite afirmații (ce-l vizează personal) dintr-un recent interviu acordat de Eugen Simion lui C. Stănescu: „...domnul academician Eugen Simion îl apără pe Valeriu Cristea de un atac în presă al subsemnatului în urma unei «semnalizări». Expresia «ca la ușa cortului» o consider un semn al iritării domniei sale și nimic altceva. Articolul meu din «Luceafărul» se referea la un anumit mod de a participa la campania electorală. Personal nu am susținut și nu voi susține nici o personalitate politică prin participare la campania electorală. Atrăgeam atenția asupra *felului* în care Valeriu Cristea, un distins intelectual, consideră că este util să sprijine un candidat sau altul. O chestiune de profesionalitate, să-i

spunem. O altă lămurire pe care aş vrea să o aduc este aceea în legătură cu «eternul secretar de partid al organizației P.C.R. a Uniunii Scriitorilor din Cluj prezent totdeauna cu articole festive la 23 august și 26 ianuarie». Am gândit (și am făcut după cum am gândit) în acea vreme că este bine să fac tot ceea ce se poate pentru a întreține un climat cât de cât respirabil în condițiile știute. Cred că am reuși împreună cu cei doi secretari adjuncți: Augustin Buzura și Nicolae Prelipceanu, împreună cu Kiraly Laszlo, Szilagy Istvan, toți scriitori și oameni cinstiți și admirabili. Cât privește «eternul» și «prezent totdeauna» le las în seama necunoașterii adevărului de către domnul academician Eugen Simion și nu a răutății (?) care ne întunecă mintea de câțva timp încoace. Și acum întrebarea. Fiind astăzi 21 Decembrie, Dumnezeu să-i odihnească pe cei ce au murit în fața mea și lângă mine în 21 Decembrie 1989 în Piața Libertății din Cluj, la orele 15.43, îl întreb pe domnul astăzi academician: unde erați în acea zi, la acea oră și unde ați fost apoi în orele, zilele ce au urmat? Unde ați fost și ce ați făcut”“.

10 ianuarie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 148), la rubrica „Reflector”, sub titlul *În Universitate: cultură sau (și) politică?*, C. Stănescu consemnează o dezbatere organizată la Facultatea de Litere din București, cu participarea unui mare număr de studenți și a profesorilor Eugen Simion, Dan Grigorescu, Dan Horia Mazilu, Vasile Morar și Silviu Angelescu. Una dintre mizele principale ale întâlnirii este aceea de a analiza felul în care se înfățișază lumea universitară la trei ani de la evenimentele din decembrie 1989, punând în chestiune raportul – controversabil – de condiționare reciprocă între politic și cultural în spațiul cu iluzorie autonomie al Universității. În deschiderea discuției, Eugen Simion formulează „o mai veche convingere”, anume că în Universitate ar trebui „să se facă știință, să se facă cultură, să nu se facă politică, fie doar și pentru faptul că dacă începem să facem politică nu ne mai înțelegem între noi”: „Nu vă ascund că sunt alți colegi ai mei care spun că a nu face politică e o dezertune de la spiritul civic. Că i se pune pumnul în gură tinerei generații de a spune ce gândește. Replica mea ar fi că tinerii trebuie să participe la viața socială și la viața politică, pentru că scopul oricărei politici este construirea societății de mâine, adică societatea în care ei, tinerii, vor trăi. Dar asta nu înseamnă că trebuie să transformăm amfiteatrele în tribune politice. În amfiteatre să se facă doar politica ideilor. Ce gândiți dumneavoastră?”. ■ În replică, studentul Bleotu Constantin susține că ar fi imposibil să se pună „o barieră, un zid” între ceea ce se întâmplă înăuntrul Universității și ceea ce se petrece în afară, considerând că evenimentele din 1989 au (re)confirmat imaginea de „loc privilegiat politic” a Universității: „Piața Universității a însemnat, nu numai în 1989, ci și în perioada interbelică și după cel de-al doilea război mondial o Agora de înalt civism care, chiar când suntem la cursuri și nu strigăm ceea ce

se strigă aară, trezește în noi o anumită stare de spirit. Starea asta de spirit la început, în '90, când a fost «Piața Universității», era o stare euforică. (...) Nu putem (...) să punem o barieră, un zid, între noi, cei de afară, și noi, cei dinăuntru, chiar și atunci când suntem la cursuri: pentru că noi venim din afară cu niște fământări. (...) La ora actuală pericolul care ne amenință este un pericol social: impactul acesta puternic, economic, asupra vieții de zi cu zi. (...) Guvernul și politicienii ar trebui să se ocupe de tineretul studios, nu ca o cloșcă de pui, ci să-i încurajeze: n-avem biblioteci – n-are rost să mai aduc în discuție situația BCU (...) –, bursele pentru cei mai tineri, condițiile de locuit și de învățatură. (...) Într-adevăr, împărtășesc și eu ideea că în facultate ar trebui să se facă știință, cultură. Rămâne însă un deziderat pentru mai târziu: până când și dumneavoastră, și noi, studenții, o să ne putem debarasa de angoasa pe care o trăim. Este din ce în ce mai greu să viețuim la nivelul decenței”. ■ Eugen Simion îșinuantează suplimentar punctul de vedere: „Ferească Dumnezeu ca eu să mă gîndesc ca noua generație să fie ținută deoparte (...). Eu vreau altceva să spun: ca Universitatea să rămână un spațiu de cultură cum a fost totdeauna! Când am ieșit din Universitate, fiecare face ce vrea cu destinul lui: se duce în piață sau la bibliotecă, se duce la o ședință de partid, este dreptul lui. Pe mine mă deranjează faptul când nu se face cultură în Universitate și se face politică. S-a discutat în presă, am citit despre colegii noștri de la facultatea de limbi străine, dl. Iancu Fischer care a făcut aici un colocviu pe tema monarhiei, a chemat pe dl. Coposu, pe nu știu cine... În principiu nu mă deranjează. Dar să organizezi un colocviu politic în amfiteatrul Odobescu sau în amfiteatrul Bălcescu ni se pare ca și cum am asista la un învățământ politic «altfel coafat»... lucru de care suntem sătui până la refuz. Nu se țin seminare, nu se țin cursuri n-avem o viață științifică normală, intelectuală. O să ziceți că sunt nostalgic (ar să știți că în '68, în anii '80, în această facultate era o viață intelectuală cum nu vă puteți închipui, puternică, cu «clandestinitatea ei, cu fervoarea ei»). (...) Nu mai avem noi sensibilitate pentru asta? Nu mai avem timp pentru acest lucru? (...) Când zicem ca în Universitate să se facă știință, în primul rând să se facă știință pentru dvs., ca să fiți competitivi într-o societate care sper să nu mai fie societatea dosarelor, ci să fie o societate a valorilor. (...) Nu iau apărarea nici «puterii», nici «opoziției»: vreau să iau apărarea acestei generații, le care într-un fel și noi suntem responsabili”. ■ Agățându-se de cuvântul „generație” folosit de profesorul Eugen Simion, studenta Safta Doi-nița se lansează într-un discurs aproape exaltat despre „conflictul dintre generații”, care ar sta, de fapt, la originea divergențelor politice dintre „tinerii” reorientați către valorile (politice și intelectuale în egală măsură ale) interbelicului și „părinții” lor, rămași (ca mentalitate) prizonieri ai epocii epocii comuniste: unei asemenea presupozitii i se adaugă sublinierea apăsătoare a unei analogii între tânăra generație interbelică și tânăra generație a anilor '90: „Noi ieșim acuna dintr-o perioadă de îngheț istoric, în care conștiințele s-au

cantonat într-un materialism de cea mai joasă speță și avem o misiune cu totul deosebită, aceea de a asigura deschiderea spre spiritual. (...) Generația părinților noștri a reprezentat materia care a încercat zadarnic să se desprindă de condiția ei. (...) Situația mi se pare surprinzător de asemănătoare cu generația lui Mircea Eliade. Și atunci se ieșea dintr-o perioadă de îngheț istoric marcată de o gândire pozitivistă, iar generația tânără a încercat o extraordinară deschidere spre spiritual. Până la misticism. Am citit de curând *Profetism românesc* și am fost de-a dreptul zguduită de articolele tânărului Eliade, cu atât mai mult cu cât se suprapun foarte bine pe situația generației tinere de astăzi. Este binecunoscut faptul că într-o familie în care copiii nu reușesc să se înțeleagă cu părinții se orientează spre bunici. Cred că în familia mai mare care este societatea românească actuală generația tânără se orientează acum spre generația acestor «bunici» tineri, care ne-ar fi putut fi Eliade, Țuțea și ceilalți”.

■ Acest punct de vedere este amendat de intervenția profesorului Dan Grigorescu: „Mi-e teamă că uneori privim atmosfera care nimbează portretele «bunicilor» puțin idealist. Cine citește mai cu luare aminte literatura și presa culturală a anilor la care te referi, în care s-au format și Noica și toată generația lui, nu se întâlnește cu această idilică desprindere de un materialism care, la urma urmelor, însemna un raționalism în numele căruia semna fără ezitare un P.P. Negulescu. (...) «Idealizarea idealismului» trebuie privită de la înălțimea unei perspective intelectuale, nu a unei perspective sentimentale. (...) Atmosfera generației interbelice nu este deloc idilică, o atmosferă de familie liniștită, erau controverse... (...) Sub numele «confruntărilor de idei» a fost împușcat Armand Călinescu, împușcat de niște oameni care făceau polemică!”. ■ În fine, încă un citat dintr-o lungă și foarte semnificativă discuție nu lipsită de contondențe: „*Dan Grigorescu*: Studentul român, dle Bleotu, este încă un student privilegiat, face parte dintr-o studențime care primește burse într-o proporție mare. Peste tot, în Occident, bursele ajung la 5-6 la sută, obținute prin concurs, nu pe bază de medie. Dai concurs pentru *fiecare* medie, pentru *fiecare* bursă care înseamnă fie cămin, fie cantină sau bani. Din acest punct de vedere eu zic că încă e bine! Foarte mulți studenți dintre cele două războaie aveau slujbă pentru ca să-și poată «ține» facultatea. Căminele nu erau căminele statului, ci ale diverselor asociații: căminele studenților prahoveni, căminele studenților bucovineni ș.a.m.d./ *Bleotu C-tin*: Dar dumneavoastră pentru ce ați muncit? Ca să ne întoarcem acolo?/ *Dan Grigorescu*: Vreți să mergeți în America?/ *B.C.*: Nu, nu, nu.../ *D.G.*: Nu, nu vreți, atunci vreți ca America să vă dea numai bogăția, dar nu și concursul pentru burse!/ *B.C.*: Da, este just ce spuneți. Concursul și valoarea trebuie promovate, dar în aceeași societate capitalistă în care dvs. spuneți că acum, în secunda asta, studentul își caută o slujbă, câștigă o leafă e o societate care permite accesul studenților la aceste lefuri!/ *D.G.*: Ajung spălători de vase. Am avut studenți care erau spălători de vase. Lucrau noaptea și veneau ziua la facultate. Sau chelneri”. □

În același număr al revistei, într-un interviu acordat lui Cornel Radu Constantinescu („*Toți simt că pozăm în fața istoriei*”), Andrei Pleșu vorbește despre vulnerabilitățile pe care le implică democrația: „Subiectul e nițelș tabu. E foarte greu să-ți îngădui, la noi, în momentul față, să ai rezerve față de democrație. Eu m-am mulțumit până acum să spun că, măcar în materie de cultură, democrația nu-i o soluție – aici nu există decât elite și ierarhii, care ies din regimul propriu-zis al democrației și a impune democrația ca principiu de organizare culturală mi se pare o deviere, o neînțelegere fundamentală. Dar, sigur că ne putem pune problema în legătură cu democrația în genere. Fiindcă democrația nu e chiar o formă paradisiacă de guvernământ. Este – s-a tot spus – cea mai bună din câte s-au inventat până acum, dar nu bună în mod absolut. Eu am mar. rezerve față de structuri în care pionii se numesc popor, față de categorii globale practic nocatalogabile, popor, sufragiu universal etc. Îmi pun problema dacă fiecare vot numeric este și un vot de competență sau nu, adică dacă este corect să presupunem aceeași luciditate în momentul votului la oameni de formațiuni diferite, de cultură diferită, de medii diferite... (...) În fond, dacă e să fim puțin cinici, democrația e o formă de dictatură a cantității, a maselor mari de oameni, care decid, prin vot sau prin referendum, asupra unor chestiuni vitale. Se știe, din secolul trecut încă, în ce măsură o masă umană e altceva decât suma indivizilor ei, în ce măsură o masă este o dihanie cu totul autonomă, care își are reacțiile ei, tipul ei de gândire – foarte diferite de cele ale însumării gândirii celor care o compun. Deci, e un fel de risc în a lucra cu masele, pentru că există un coeficient de imprevizibil în reacțiile maselor, care poate duce la orice: la lovitură de stat, la dictatură, la anarhie...”. (O a doua parte a interviului va apărea în nr. 149, din 17 ian. 1993, al „Adevărului literar și artistic”). □ C. Stănescu publică un articol dubitativ și indirect confesiv despre supraviețuirea prin „dedublare” într-un sistem totalitar, *Argumentul lui Galilei* (față de care Ion Simuț își va exprima violent dezacordul – în nr. 6, din 9 febr. 1993, al revistei „Cuvântul”): „La începutul lui ianuarie '90 când țara era plină de curioși de toate felurile și din toate zărilor lumii, pe culoarele redacției tropăiau mulți politicieni, revoluționari, oameni de ordine reciclați, străini. Numai gazetarii, parcă îmuținați, nu se auzeau. Dar se auziseră ei înainte, în ultimii ani ai dictaturii? Înarmat până în dinți chiar cu această întrebare, a năvălit atunci în redacție dl. Paul Barbăneagră, de la televiziunea franceză. «Cum ați putut voi să gândiți una și să scrieți alta?» (...) Dl. Barbăneagră dorea să facă o emisiune despre «iadul socialist», cam în felul în care «Scnteia» publica pe vremuri rubrica despre «iadul capitalist»: rubrici și emisiuni propagandistice care, din orice parte le-ai privi, tot la manipularea francezului sau românului «mijlociu» servesc. Însă cum am putut să scriem și fără să credem în ceea ce am scris, asta rămâne o întrebare obsedantă. Fiindcă știm bine: eram aceiași care pe culoarele redacției făceam mare haz de prostia unor «indicații», cu cei care, în ședințe, ne chinuiau «partinic» să născocim

«modalități publicistice» de aplicare a acelor indicații. Fenomenul simulării era însă cvasigeneral și caracteriza, cred, în măsuri diferite, majoritatea populației. Devenisem o țară de simulanți. Dictatura ne-a învățat pe fiecare să descoperim în noi înșine infinite resurse de a face față oricărei situații, de a ieși cu bine din orice încurcătură. Cea mai gravă maladie răspândită în sistemul totalitar rămâne dedublarea ca artă a supraviețuirii, o disimulare dusă atât de departe încât, la un moment dat, noi n-am mai știut cu adevărat care e masca și care este chipul. (...) Și nu putem ieși din confuzia lăuntrică și din ceața morală ce ne împânzește decât printr-un dificil, aproape imposibil efort de memorie: atribuindu-i fiecărui ins pe care l-am «jucat» în acest lung răstimp faptele, gesturile, spusele, scrisele și reconstituind, din numeroasele lui «roluri», ceea ce a mai putut rămâne din individualitatea autentică a fiecăruia. Mulți n-o putem face. Sau nu vrem s-o facem. În schimb, ne arătăm cu degetul unii pe alții, fiecare cerându-i celuilalt ceea ce el însuși nu poate face. O prefacere morală nu-i, însă, cu puțină decât combătând consecințele Inchiziției mai întâi în conștiința și în inima ta. Dacă Inchiziția ne-a făcut să abjurăm, să vedem care este prețul plătit de fiecare acestei abjurări. Recitesc acum, cu alți ochi, o importantă carte din literatura rezistenței românești: *Apărarea lui Galilei* de Octavian Paler. Este o carte mai «actuală» azi decât atunci când a fost scrisă, cu peste un deceniu în urmă. (...) Multora dintre noi, «supraviețuitorii», ne lipsește argumentul lui Galilei: Cenușa. Și înțeleg de ce ne vine greu acum să calculăm și să recunoaștem prețul abjurării. Ceea ce nu înțeleg, însă, este de ce atâția Galilei de azi, vineți de ură, le reproșează celorlalți că n-au fost Giordano Bruno și că nu s-au urcat pe rug?!”.

11 ianuarie

- La sediul Grupului pentru Dialog Social are loc, în prezența presei, o întâlnire între conducerea Alianței Civice și aceea a Partidului Alianței Civice, cu scopul aplanării unor conflicte manifestate de ceva vreme între cele două organizații. Din partea AC participă la discuții, între alții, Gabriel Andreescu și Ana Blandiana. PAC ar fi trebuit – conform unui protocol stabilit cu câteva zile înainte – să fie reprezentat Nicolae Manolescu (președinte), Stelian Tănase, Alexandru Popovici, Mihai Șora (vicepreședinți) și Călin Anastasiu (membru în Colegiul Executiv). De la discuții au lipsit însă Nicolae Manolescu și Stelian Tănase.

- Un juriu alcătuit din Victor Ernest Mașek, Alexandru Dabija, Natalia Stancu, Sanda Manu, Alice Georgescu, Dominic Dembinski, Victor Ioan Frunză, Marian Popescu, Cristina Dumitrescu, Victor Scoradeț, Valentin Silvestru și Victor Parhon acordă (cu unanimitate de voturi) Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă românească a anului piesei *Evangheliștii* de Alina Mungiu.

12 ianuarie

● La sediul din Calea Victoriei nr. 133 (București) se desfășoară o ședință a Consiliului Uniunii Scriitorilor, pe ordinea de zi figurând următoarele probleme: „1. Situația financiară a Uniunii Scriitorilor; 2. Situația patrimonială a Uniunii Scriitorilor (case de creație, utilizarea eficientă a altor clădiri aflate în folosința UR); 3. Situația timbrului literar, a pensionarilor și a revistelor; 4. Descentralizarea financiară a Uniunii Scriitorilor; 5. Reactivarea comitetelor Asociațiilor U.S.; 6. Completarea cu noi membri a Comitetului Director și reorganizarea conducerii UR”. ■ O notă semnată de G[abriela] A[dameșteanu] în revista „22” (nr. 2), arată că nu toți membrii Consiliului Uniunii Scriitorilor ar fi primit invitația de a participa la această ședință: „Omisiunile nu se știe dacă au fost voite sau întâmplătoare. În schimb, s-au aflat de față la această ședință scriitori care nu făceau parte din Consiliu (Horia Tecuceanu, de pildă), invitați de nu se știe cine. Mircea Dinescu a anunțat că nu-și va da demisia (nici nu a fost presat, de altfel, prea tare s-o facă) și a negat să fi primit vreo demisie (deși cea a lui Gabriel Liiceanu a fost publicată în «22»). Cât despre «22» i s-au adus reproșuri publice”. ■ Tot Gabriela Adameșteanu (*Locul unde nu se întâmplă nimic*, în „22”, nr. 3, 21 ian. 1993) relatează cu amănunte pitorești cum a decurs ședința UR: „«Știm și noi acum ce înseamnă un bilanț. Dar ce citește acolo Traian Iancu nu se poate numi în nici un caz bilanț», mi-a spus zâmbind îngăduitor Mircea Nedelciu, pe care l-am întâlnit în capul scărilor din Casa Vernescu, sediul UR, în dimineața zilei de 12 ianuarie 1993. Tocmai pleca de la ședința Consiliului. Înăuntru, Traian Iancu citea un text dar nimeni nu urmărea acuratețea cifrelor, așa cum în ședințele bine cunoscute de dinainte nimeni nu asculta dările de seamă. Din celelalte puncte ale ordinii de zi, cel mai mult s-a întârziat la capitolele «pensii» și «structura Comitetului Director». De la masa prezidiului, Mircea Dinescu striga tot timpul. Au fost și momente «mai intense» (schimb de replici cu Ileana Mălăncioiu, cu Octavian Paler, cu Petre Sălcudeanu, și cu mine), dar care nu s-au deosebit foarte tare de gălăgia permanentă care a durat câteva ore, tot timpul ședinței. De mai multe ori, președintele UR, Mircea Dinescu, a denunțat revista «22» care l-ar fi prezentat ca pe un «nenea Anghelache care fuge cu banii casieriei». Numai că (și-a asigurat el colegii), spre deosebire de nenea Anghelache nu are de gând nici să se sinucidă, nici să demisioneze. (...) Strigătele se auzeau în toată clădirea iar lehamitea se lăsa tot mai grea. O atmosferă contaminantă de care nu se putea scăpa altminteri decât plecând. Poate de aceea, o parte dintre membrii Consiliului și ai Comitetului Director au renunțat să mai participe la astfel de ședințe-parodie; însă, la 12 ianuarie 1993 nimeni nu s-a gândit într-adevăr la o «alternativă» (...)/ S-ar părea că într-o ultimă ședință a Comitetului Director, Mircea Dinescu fusese gata să-și dea demisia, renunțând însă la apariția neașteptată a lui Augustin Buzura. Astfel că în ședința din 12 ianuarie, singurul pus în discuție a rămas Comitetul Director al UR, numărând inițial 22

de membri, dintre care activi sunt acum mai puțin de jumătate. Consiliul nu a mai avut puterea să-și aleagă un nou Comitet Director, iar din vechiul Comitet nu a reușit să stabilească cine sunt cei care îl vor mai reprezenta de acum înainte. Foarte des a fost invocat (de către Mircea Dinescu) sau s-a invocat singur Mircea Sântimbreanu pentru a fi cooptat în Comitetul Director (Comitet în care Gabriel Liiceanu nu mai vine, Andrei Pleșu nu mai vine, Nicolae Manolescu nu prea mai vine, Marian Papahagi nu mai vine, Octavian Paler intenționează să-și dea demisia, Livius Ciocârlie nu mai e în țară ș.a.m.d.). Mircea Dinescu consideră însă că singurul care nu mai figurează în Comitetul Director ar fi Mircea Cărtărescu, întrucât numai el și-a dat o demisie cu număr de înregistrare. Mircea Dinescu nu socotește valabilă demisia lui Gabriel Liiceanu (publicată în «22», nr. 3/’92)./ În final, Ana Blandiana a ținut un mic discurs, spunând că de acum înainte trebuie să ne gândim la US ca la un sindicat, întrucât fiecare poate să-și manifeste în diferite moduri atitudinea față de Putere. Ea însăși urmând să plece din țară pentru o mai lungă perioadă de timp, nu a găsit util să-și propună un înlocuitor în Comitetul Director sau să se delimiteze de atmosfera jenantă de la US./ Se poate spune că membrii Consiliului erau fie susținătorii «tranziției liniștite» (fără etalarea rufelor murdare, cu responsabilitatea transferată vicepreședintelui US, Laurențiu Ulici), fie total dezinteresați, fie incapabili să se implice într-o schimbare de fond a Uniunii. Chiar dacă majoritatea consideră acum că a fost o greșeală alegerea lui Mircea Dinescu în postul de președinte al US, nu pe el îl învinuiesc, ci mai degrabă aparatul administrativ pe care el nu reușește sau nu vrea să-l controleze. Reproșurile îl vizează de regulă pe atotputernicul director Chicuș (se spune că în biroul lui s-a găsit în decembrie ’89 instalația de ascultare) sau pe Traian Iancu, figură emblematică a administrației US, de convență cu securitatea./ Dar cum poate opozantul Mircea Dinescu să-l conteste, cu sufletul liniștit, pe președintele Ion Iliescu, cel care (într-adevăr) sprijină vechile structuri comuniste, când el însuși, ca președinte US, apelează tot la «cei vechi» ca să administreze resturile averii scriitorilor? E sigur însă că beneficiind într-un fel (călătorii, premii etc.) de existența Uniunii sau ținând într-un mod aproape dezinteresat la simbolul ei, mulți dintre reprezentanții marcanți ai vieții literare s-ar simți neloali contestându-l pe președintele lor, Mircea Dinescu”.

● „România literară” (nr. 1) inițiază ancheta ***O criză a culturii?***, formulând orientativ mai multe întrebări: „Există astăzi în România o criză a culturii? De ce natură (economică, socială, morală, estetică etc.) este această criză? Socotiți criza culturii legată exclusiv de condițiile tranziției? Ce efecte ale crizei actuale întrevedeți pentru cultura de mâine? Considerați necesară reaprecierea moștenirii culturale a epocii comuniste? Vedeți vreo legătură între această reapreciere și soluțiile crizei culturale în general? Puteți oferi sugestii cu privire la valoarea culturii din anii dictaturii? Care sunt operele valoroase? Ce criterii socotiți utile în aprecierea valorii lor?”. Răspunde în acest număr al

revistei Nicolae Manolescu, într-un articol (*Criza culturii*) care își propune să fixeze un cadru general al discuției, indicând patru „componente” ale crizei culturii românești de după 1989. În primul rând, o componentă economică, specifică trecerii de la „o economie hipercentralizată, în care statul comunist juca rolul sponsorului unic (...), la o economie liberală și în care cultura încetează a mai fi un simplu și eficace instrument”: „Dacă înainte se publica numai ceea ce convenea statului sponsor și cenzor, acum se publică numai ceea ce se vinde. Criteriul comercial a luat locul criteriului ideologic. În absența unor pârghii economice de tip capitalist, despre care cel mai optimist lucru este de a spune că sunt pe cale să se constituie, cultura suferă astăzi de precaritatea mijloacelor materiale”. În al doilea rând, o componentă de natură morală, care „îi privește pe creatorii de cultură înșiși”: „De ce nu mai scriu literatură poezii, romancierii și ceilalți? Răspunsul dat de obicei este excesiva politizare a interesului lor. Chiar dacă nu toți au devenit oameni politici, literatura nu mai este preocuparea lor majoră. O jumătate de adevăr este aici și anume că literatura nu mai este chemată să joace, într-o societate democratică, rolul de, cum se spunea în casele bunicilor noștri, femeie bună la toate. (...) Marin Preda a remarcat cândva că romancierul trebuie să fie, în aceleși timp, istoric, politolog, filosof, ziarist, educator, sexolog și nu mai știu ce. Această poziție privilegiată a încetat după 1989. Romancierul este astăzi doar romancier (...). Dintr-un șaman sui-generis al tribului comunist, scriitorul, artistul recade în condiția lui banală din toate societățile civilizate. (...) Scriitorul contemporan intuiește că literatura nu mai are audiența din regimul comunist și își caută compensații în alte activități”. Mai departe: „A treia componentă trebuie căutată în modificarea orizontului de așteptare al societății. Din consumatori de romane, am devenit cu toții consumatori de ziare. (...) Evenimentul a trecut înaintea ficțiunii. (...) Astăzi orice fantezie pălește pe lângă ceea ce ne aduce realitatea sau pe lângă ceea ce aflăm despre trecutul apropiat. De aceea, nu romanele sunt la modă, ci documentele, mărturiile, memoriile. Istoria nu mai are nevoie să fie romanțată ca să ne câștige atenția”. În fine: „Criza receptării are (...) și o componentă așa zicând estetică”, legată de întârzierea unei reevaluări critice ale literaturii din perioada comunistă. În acest punct, accentele polemice ale articolului devin mai pronunțate: „Rediscutarea întregii literaturi a epocii comuniste cade în sarcina criticii. Dacă să verse lacrimi de crocodil pe metamorfoza scriitorului în om politic sau în ziarist, ori să se laude cu apolitismul său, criticul trebuie să se consacre recitirii romanelor, poeziilor, teatrului, eseisticii publicate între 1949 și 1989”. □ O altă anchetă a revistei supune discuției „actualitatea lui Eminescu” (*Prezentul prin Eminescu*). Ov. S. Crohmălniceanu, Gabriel Dimisianu, Pascal Benteoiu, Andrei Pleșu, Radu Ciosașu, Ion Caramitru, Bedros Horasangian, Z. Ornea, Eugen Negrici, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu și Nicolae Manolescu sunt solicitați să răspundă la întrebarea „Ce versuri din

Eminescu vi se par de actualitate?“. Cu excepția lui Ov. S. Crohmălniceanu, a lui Radu Cosașu și Mircea Cărtărescu, toți ceilalți participanți la anchetă fac aluzie la situația politică a României post '89. Cel mai explicit, în această direcție, este Nicolae Manolescu, care are în vedere „o actualitate așa zicând negativă a unor versuri din Eminescu”: „Nimic nu poate fi mai iritant decât să-l vezi pe Eminescu citat de xenofobii contemporani cu versurile din *Doină*: (...). Există un vers, știut până și școlarilor, din *Scrisoarea III*, care sună așa: «Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul». Vorbește domnitorul Mircea. De câte ori am citit, m-am întrebat: de ce trebuie *apărate* sărăcia și nevoile? Iată o ideologie la fel de izolaționistă ca și aceea xenofobă din *Doină*! Un domnitor patriot ar trebui să urmărească civilizarea neamului, nu conservarea cu mândrie a sărăciei între frontierele istorice ale nevoilor. Doctrina lui Ceaușescu «actualiza» tocmai acest fel de a vedea lucrurile: ea pretindea respectarea suveranității și independenței României nu din patriotism, ci din teama că influența străină, care ar spori civilizația, ar conduce automat la ruina puterii dictatorului”.

- La rubrica „Bârfa literară și artistică”, săptămânalul „de atitudine” „Cuvîntul” (nr. 1-2) publică o notiță semnată Dr. Iago și intitulată ***Magda Cârnelci, muza din Slobozia*** (în acest număr al revistei, este singurul articol care are legătură cu literatura): „Premiul de la Slobozia, în valoare de 100.000 de lei, acordat pentru cea mai bună carte de poezie a anului a fost, fapt fără precedent, împărțit între poetul Ion Stratan și poetesa Magda Cârnelci. Nu cunoaștem motivul abscons al acestei decizii a juriului. Ceea ce știm însă cu siguranță este că între pozițiile lui Nicolae Breban și Dumitru Țepeneag, pe de o parte, și ale Angelei Marinescu, de cealaltă parte, există o diferență de un etaj: întreg juriul a fost cazat la fostul hotel al partidului, numai că d-lor Breban și Țepeneag le-au fost rezervate apartamentele prezidențiale. Iată de ce, pus în fața faptului împlinit, Dumitru Țepeneag a onorat festivitatea de premiere cu o maximă: «Între Magda Cârnelci și Ion Stratan îl aleg pe Alexandru Mușina». Florin Iaru, ubicuu și justițiar, a ales-o pe Magda Cârnelci. Plictisită de poeți, Magda și-a făcut valiza și-a plecat la București, împreună cu Laurențiu Ulici și Angela Marinescu. Unii din cei rămași la Slobozia au oftat a neputință: «Păi, i-au dat banii, și nu dă și ea o bere!?»”.

- Sub genericul „Premiul literar «Generația '90»”, apar în contidianul „Azi” două mici interviuri cu tinerii Cristina Modreanu (viitor critic de teatru) și Sorin Gherguț, premiați de această publicație pentru proză și, respectiv, pentru poezie. Răspunsurile celor doi sunt foarte vagi, formulate cu stângăcie și cu multe improprietăți – mai ales în cazul Cristinei Modreanu, care, chestionată în legătură cu „generația '90”, afirmă: „Din ceea ce am putut citi, cred că ceea ce ne unește este libertatea de alegere a ideilor. Unii scriu clasic, alții foarte modern, unii se îndreaptă și au idei filosofice. Și cenaclul nostru de la Buzău este format din tineri care au tendințe de cultivare a temelor filosofice. Nu suntem toți la fel”; iar despre legăturile cu generația '80: „Unii dintre noi ne

asemănăm foarte mult cu aceștia. Alții sunt altfel. Se aseamănă cu generațiile anterioare”. Sorin Gherguț: „Conceptul acesta de «generație» e destul de relativ. La noi, în plan istoric, între timp a avut loc o revoluție, iar aceasta indiscutabil că influențează literatura însăși. (...) / E necesară o distanțare între noi [și generația '80] și o diferențiere pe care trebuie s-o câștigăm în timp. Tematic consider că e o falsă impresie că în timpul dictaturii s-a scris despre dictatură și așa mai departe”. Dintre poeții optzeciști, Sorin Gherguț se declară afîn cu Mircea Cărtărescu și Florin Iaru.

13 ianuarie

● Ștefan Agopian notează în „Luceafărul” (nr. 2), apropo de o presupusă prietenie dintre Nichita Stănescu și Corneliu Vadim Tudor, invocată de acesta din urmă: „În R[omânia] M[are], nr. 127 din 11 dec. (...) Vadim scrie: «Grație regretatului meu prieten Nichita Stănescu am devenit numismat (...)». Este greu de crezut că Nichita Stănescu a fost prieten vreodată cu C.V. Tudor și că, fiind prieteni, ei au împărtășit aceeași pasiune, numismatica. Nichita Stănescu a fost «prie(en)» o vreme cu Eugen Barbu în perioada când Barbu era demascat ca plagiator. A fost unul din puținii oameni de meserie care i-a luat atunci apărarea lui Barbu. Pentru asta Nichita a plătit cu vârf și îndesat” (*Transilvania sau et caetera*). □ Tot în „Luceafărul”, Dan Stanca semnează articolul *Știe sau nu Petre Țuțea să scrie? Revenire asupra unei polemici jenante*. Publicistul deplânge neînțelegerea în virtutea căreia Petre Țuțea, gânditor de tip oral, socratic, nu scriptic, are parte de un prestigiu scăzut în comparație cu iluștrii săi colegi de generație – Eliade, Noica, Cioran, Eugen Ionescu –: „... după difuzarea serialului Cioran-Țuțea realizat de Gabriel Liiceanu, coafezele ajunseseră să discute cu un aer etotștiutor și cu un partizanat penibil: «mie mi-a plăcut mai mult Cioran, ba mie mi-a plăcut mai mult Țuțea». (...) / Odată cu apariția primelor scrieri din opera vastă și nepublicată a lui Petre Țuțea, mulți critici, comentatori au început să strâmbe din nas. Țuțea parcă nu mai era Țuțea. Țuțea era confuz, prolix etc., etc. Nasul cel mai strâmbat sau unul din cele mai strâmbate nasuri a aparținut lui Cristian Tudor Popescu, temperamentalul publicist de la «Adevărul», care nu s-a sfiit să spună că unul e oralul Țuțea cel fermecător, viu și imprevizibil și altul scriitorul cu scăderi evidente, lucru de altfel adevărat. De cealaltă parte însă, s-a ridicat vocea hipersensibilizată a lui Mihai Creangă de la «România liberă», care, de pe pozițiile celui mai intransigent anticomunism, a spus că asemenea critici nu îac decât jocul unor forțe politice interesate în minimalizarea martirilor neamului etc., ceea ce iarăși este adevărat. / Problema însă nu este pusă în termeni corecți. (...) Fenomenul Țuțea (...) a fost marcat mai degrabă prin oralitate decât prin scripturalitate. Deci, nu oralitatea ar trebui pusă în evidență, ci trăirea, ceea ce este cu totul și cu totul altceva. Un spirit de talia lui Țuțea nu putea fi victima acestui binom: scris-vorbit. (...) Imperfecțiunile

scrisului lui Petre Țuțea nu trădează (...) infirmitate, lipsă de talent etc. Ele exprimă de fapt nerăbdare și dorința parcă de-a epuiza cât mai repede cuvintele pentru a ajunge la tăcere, la această formă supremă a trăirii care se identifică cu contemplația. Dacă nu ar fi simțit această nerăbdare și nu ar fi considerat primordialitatea trăirii ca singura cale spre Divin, atunci Petre Țuțea ar fi scris la fel de bine ca Cioran...". □ Din sumarul acestui nr. al revistei „Luceafărul” se cuvine să fie menționate și câteva articole consacrate lui Eminescu: un comentariu al lui Florin Manolescu (*Eminescianita*) pe marginea volumului noician *Introducere la miracolul eminescian* (Ed. Humanitas, 1992); un studiu al lui George Munteanu, *Viziunea eminesciană asupra creștinismului*, și exegeza Simonei Sora, *Scripturi ale imaginarului într-o postumă de tinerețe: „Memento mori”*.

14 ianuarie

● Apare, sub egida Fundației Culturale Române, primul număr al revistei „Dilema” („săptămânal de tranziție”), avându-l ca director pe Andrei Pleșu. Din comitetul director fac parte Mihai Botez, Augustin Buzura, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Oroveanu și Z. Ornea, iar redacția îi are în componența sa pe Magdalena Boiangiu, Radu Cosașu, Bogdan Ghiu, Teodor Sugar, Alex. Leo Șerban, Elena Ștefoi și Mircea Vasilescu. Un text semnat de Andrei Pleșu, *Dilema cea de toate zilele*, schițează profilul noii reviste, al cărei obiectiv definitoriu ar fi „să reabiliteze deliberarea”, impulsul reflexiv, dialogul bazat pe argumente, în condițiile în care, în lumea românească bulversată de cei 45 de ani de comunism, „opțiunile nu se bizuie pe deliberare”, ci pe preconcepții și pe un „dezmaț al emoționalității”. „Dilema” ar vrea să fie „o gazetă a dezbaterii nepărtinitoare, o gazetă care își permite să cadă pe gânduri într-un context în care toți cad în afara lor, grăbiți să taie adevărul (și oamenii) în două, pentru a ajunge la verdict și intoleranță”. Revista „va căuta să se așeze, socratic”, între (oricare) extreme, „ea nu va pretinde vreun monopol asupra adevărului și, în convingerea că mediul optim al prostiei e proasta dispoziție, va aspira la cordialitate și umor”; căci „dilemele se depășesc, adesea, nu prin manevre solemne și prin ieremiadă, ci prin identificarea a ceea ce, în țesătura lor, e îngustime fudulă și caraghioslic”. Noua publicație își asumă o atitudine „dilematică” inclusiv în raport cu scena politică: „Pentru cei care «au hotărât» că reprezentanții puterii sunt buni, reprezentanții puterii devin inatacabili: ei nu greșesc, sau greșesc numai din vina altora, sau, oricum, greșesc mult mai puțin decât «ceilalți». Invers, pentru cei care «au hotărât» că reprezentanții puterii sunt răi, fiecare mișcare a lor e un chip al erorii: ei nu pot avea niciodată dreptate, sau, dacă, accidental, au, e pentru că sunt abili și vor să ne păcălească. La fel, opoziția e ori sublimă, veșnic îndreptățită, depozitară a tuturor virtuților neamului, ori trădătoare, destabilizatoare, un soi de mașină infernală, plasată în mijlocul nostru de unguri, evrei sau masoni. În primul caz,

a critica opoziția echivalează cu a vâna înșeri; în al doilea caz, a lăuda opoziția e a complota împotriva țării. (...) Pentru monarhiști, monarhia e o soluție *absolută*: se instalează prin miracol și rezolvă, prin miracol, toate dramele românești – de la corecta distribuție a zahărului, până la renașterea națională și reîntregirea neamului. La rândul lor, anti-monarhiștii, desfigurați de resentimentara lor ignoranță (sau rea-credință) sunt incapabili să depășească injuria și mitocănia. De o parte și de alta – chiar dacă stilistica diferă – discursul e exaltat, năbădăios, ultimativ. El nu exprimă raționamente, ci *stări*. Suntem cu toții «porniți», «apucați», «patetici»; nimeni nu reflectează, pentru că toți *știm deja*. (...) Nu avem – pentru nici una din soluțiile pe care le încercăm – garanția succesului. Suntem, cu alte cuvinte, în plină *dilemă*, dar incapabili să ne-o asumăm. Căci în chip curios, nimeni (nici guvern, nici opoziție) nu adoptă în România de azi stilul pe care ar trebui să-l impună confruntarea cu o dilemă. Realitățile sunt nebuloase, dar noi ne comportăm tranșant”. □ Apropo de poziția „politică” a noii reviste – percepută de unii ca fiind prea dilematică și suspectată de pactizare cu Puterea politică a momentului –, Elena Ștefciuc scrie, în șapoul unei anchete despre oportunitatea și rolul revistelor de cultură „astăzi”: „Surse binevoitoare și îngrijorate mi-au adus la cunoștință, de exemplu, «marile» defecte, vicii și culpabilități ale celor care urmau să constituie un colectiv. «Prietenii» s-au mirat (...) de «naivitatea» cu care accept «să-mi murdăresc numele». Cât despre cei în ochii cărora sunt – din diverse motive – suspectă ori insuportabilă, ei n-au pierdut prilejul să triumfe în fața subiecților dispuși încă să mă crediteze: «E, acu’ vedeți că tot noi am avut dreptate!?!». În felul acesta, totul a fost deja stabilit: că o să ne încalece Puterea, că o să fim nevoiți să înălțăm osanale Cotroceniului, că n-o să ne citească nimeni (...), că n-o să rezistăm ori că o să rezistăm doar pentru că suntem de la bun început «vânduți»”. □ La ancheta *O revistă de cultură – astăzi?* participă N.C. Munteanu (de la Radio Europa Liberă), Dumitru Tinu (redactor-șef al ziarului *Adevărul*), Dan C. Mihăilescu (editor al Suplimentului *LA&I*), Stelian Tănase (editor al publicației *Sfera Politicii*) și Alex. Leo Șerban. □ În primul număr al „Dilemei” semnează: Mircea Iorgulescu (*Obsesia vizualității*), Mihai Botez (*Îndoileli candidi*), Octavian Paler (*Între „flec” și „catastrofă”*) și Ioan Groșan (*Vitalitatea ipocriziei*) – ambii într-un grupaj intitulat *Catastrofa la români* –, Z. Ornea (*Parlamentul de altădată*) și Petru Ionescu (*...și cel de azi*), Ilie Șerbănescu (*Leul scade când taurul nu e luat de coarne*), Radu Nicolau (*Crizele politice stimulează crizele de nervi*), Anca Manolescu (*Toleranță religioasă sau luciditate ecumenică?*), Radu Cosașu (*Din viața unui extremist de centru*), Ștefan Aug. Doinaș (*Comunismul rezidual*), Augustin Buzura (*Prea devreme, prea târziu?*) ș.a. □ Sub genericul „Dilema» arbitrează” – rubrică de interviu polemic al cărei proiect îl prezintă, în linii mari, Bogdan Ghiu (*Istoria unui început amână*) – este transcris un dialog „neconvențional” purtat de Elena Ștefciuc cu Silviu

Brucan: „*Românii au trecut în prima clasă de liceu*”; alături, revista reproduce un fragment din *Generația irosită*, recentul volum memorialistic al politologului interviuat – ideolog stalinist și orchestrator din umbră al evenimentelor din 1989 (cum menționează șapoul interviului).

■ Primul număr al revistei „Dilema” se lansează la sediul Fundației Culturale Române. O notiță apărută în „Adevărul” – 15 ian. 1993 – (L[elia].M[unteanu], *Mai sunt locuri la „Dilema”...*) consemnează evenimentul: „Lume multă. Grad de reprezentativitate ridicat (șefi de publicații, de instituții și comunități culturale); inflație de personalități pe metru pătrat. Paralel cu conferința de presă, în hol, nu prea discret dar eficient, s-a consumat (sic!) și promisiul cocteil (ce-i drept, pentru o «anumită parte», mai nerăbdătoare, a celor prezenți). Câștigați am fost totuși noi, care am urmărit dialogurile. Am aflat, prin urmare, că: / ● (...) Numele săptămânalului aparține publicistului Radu Cosașu; subtitlul, lui Andrei Pleșu. «Dilema» s-a «tras» pentru început în 10.000 de exemplare; / ● la «Dilema» mai sunt locuri; vreo două (din câte am înțeles) posturi de redactori. O generoasă ofertă de serviciu”.

■ Lansarea revistei „Dilema” este comentată și în „Cuvântul” (nr. 3), pe un ton acid, la rubrica „Bârfa literară și artistică” ținută de „Dr. Iago”: „Joi, la ora 12,00, Fundația Culturală Română, condusă de scriitorul Augustin Buzura, a lansat o nouă publicație. Titlul ca titlul, nici mai bun, nici mai rău decât altele, dar directorul revistei nu-i ca oricare altul. «Dilema» este girată de Andrei Pleșu, cunoscut ca ministru, filosof, profesor de angelologie la Universitate, bursier și om politic fără partid. În vervă mare, fostul ministru a acceptat, de față cu gazetarii cei mai înrâiți ai momentului, , că nu vrea să facă nimănui concurență. Asta, concurența, e atunci când îți produci bani prin propriile mijloace și tot prin mijloace proprii te lupți cu falimentul. Nu e cazul «Dilemei», căci Fundația Culturală Română nu va da faliment decât odată cu domnul Ion Iliescu. Prezența cea mai dilematică la sindrofie n-a fost, însă, fostul și viitorul ministru al culturii în guvernele FSN, ci libelula nonguvernamentală Carmen Firan, a cărei origine post-decembristă zace pe undeva prin barba lui Gelu Voican Voiculescu și într-un colț de gură nezâmbitor al domnului Iliescu. Celebru cuplu de revoluționari, Gelu Voican și Ion Iliescu au fost, rând pe rând, asaltați de mașina de cuplat oameni politici a libelulei nonguvernamentale Carmen Firan, actualmente buburuză pe lângă Augustin Buzura, pe care, iată, a reușit să-l cupleze cu Andrei Pleșu. Dilema afacerii vine din faptul că, deși naștește, Carmen Firan nu-și găsește nașul. A meteorizat pe la sindrofie și Oana Micu, de meserie singură, tartoriță și, ocazional, gazetăriță de bârfe mici. Strălucind violent și mahmur, Oana Micu s-a așezat printre miniștri ca o pupăză

printru claponi. Victor Babiuc a apărut în pulovăr și a rezemat un zid mai ferit de ochii lumii, meditănd preț de o oră cu ochii ațintiți în tavan. Cu mult înainte ca speech-urile să se fi sfârșit, gurbanzii din ultimul rând s-au repezit pe platourile cu biscuiți. Andrei Pleșu a ridicat ministerial glasul și a mai dat o ordonanță: «Domnilor, vorbiți mai încet, ne deranjați!». Câteva perechi și-au tras tăvile deoparte, alții, bucureșteni la a doua generație, au preferat băutura galbenă. Graficianul Dan Erceanu, proaspăt întors din America, vând parcă să concureze pânțele și bretelele lui Mihai Oroveanu, s-a congratulat cu toată lumea, inclusiv cu prozatorul Mircea Horia Simionescu, pe care l-a pupat cu tandrețe, ca pe un vechi prieten. «Cine mai e și ăsta?» – a exclamat aproape revoltat scriitorul neobișnuit cu familiarismele de salon. Nenea Mitică, tâmplarul Fundației, singurul care a înțeles că se află într-o cârciumă, a golit toate paharele de pe mese, apoi brusc înveselit a conchis: «E bine la slujbă... Să tot fii dulgher la miniștri!»” (*Carmen Firan, o Elena Lupescu a premurilor noastre*).

■ Paul Goma (în „22”, nr. 3, 21 ian. 1993) comentează apariția noii reviste cu causticitatea ce-i e caracteristică: „E-he, Pleșu Andrei,/ cel Zerovirgulătrezecișitrei (la sută, deși, după cât a fost de bătaios în guvern, ar fi putut să fie și la-mie) – el, Pleșu Andrei (Zerovirgulă... etc.) arăta foarte fost ministru în guvernul Roman, strivind pe toată lumea cu *Dilema* lui Iliescu, având de-a stânga un adevărat optzecist (ce să-i faci: au și ei spre patruzeci de ani): Ștefoi; la stânga stângii, un adevărat utemist cum nu se mai fac, simpaticul Cosașu, cel debutat în 1952 cu volumul de «reportaje ostășești» *Slăvim Republica Populară Română* – ca să... comprim: Pleșu arăta (în poză, în text) mai plin pe dinafară (asta explicându-se științific: aerul rarefiat al înălțimilor face ca o minimă minge de tenis să se dilate până la dimensiunile unui dirijabil – iar asta vine de la: a fi dirijat, nu?)”.

■ În „România literară” (nr. 3, din 26 ianuarie 1993), noua publicație va avea parte de o primire entuziastă: „Se vede din paginile noului săptămânal (în care nimic nu e în plus, totul trebuie citit pendelete) că «Dilema» a fost bine gândită pentru a suplini o lipsă din prea-pestrița presă de astăzi. Ce lipsește așadar celor mai multe reviste și există în «Dilema»? Mai întâi o proporție armonioasă între seriozitate și umor (...), un ton echilibrat, o punere elegantă în discuție a oricărei probleme (de altfel se publică și *Regulile polemicii civilizate stabilite de Universitatea din Oxford încă din 1890* – p. 8). De asemenea, revista are o certă adâncime, la figurat (căci trimiterile sunt grele de sens, indiferent de ton), dar și la propriu (o adâncime de oglindă obținută prin așezarea supra-titlurilor astfel încât să se reflecte unul într-altul: suveranul poncif (p. 4)/ ponciful suveran (p. 5); estul și

restul (p. 14)/ restul și estul (p. 15), iar parlamentul de altădată se reflectă în cel de azi pe pagina 6”.

■ În „Literatorul” (nr. 6, din 12 februarie 1993), la „Revista presei”, Marin Sorescu „salută” „cu căldură” apariția „Dilemei”: „Starea de dilemă a societății este radiografiată cu haz de Andrei Pleșu, într-un inspirat editorial. (...) / Întrucât suntem sătui de publicații *de ideologie* și fals dialog – social sau ba – îi urăm revistei să fie ceea ce-și propune a fi, cu un cerc larg de colaboratori, care să nu fi rezolvat ca prin farmec dilema tragică, dând lecții superioare de dincolo de ea” (***O nouă publicație, „Dilema”***).

■ În revista „Tomis” (nr. 1-2), primul număr al „Dilemei” este supus unui examen exigent, noua publicație fiind taxată ironic pentru „șovăieli, nesiguranțe, stângăcii”: „Primul număr al «Dilemei» demonstrează că redactorii ei sunt în situația în care se află întreaga intelighenție românească la ora actuală. Adică, pentru a-l cita pe directorul lor, au reușit cu acest prim număr «o performanță stranie: să fie în același timp depășiți de împrejurări și siguri de ei înșiși, rătăciți, dar cu un aer de iluminati»./ «Dilema» nu este, deocamdată, ceea ce ar trebui (merita) să fie nici din unghiul programului pe care și-l propune, nici din unghiul de așteptare al cititorului. Domnul Pleșu promite, convins că mediul optim al prostiei e proasta dispoziție, că «Dilema» «va aspira la cordialitate și umor». (...) Modelul «Dilemei» ar fi «Claponul» lui Caragiale, acel «buletin hazliu al întâmplărilor orientului», citat, de altfel, în prima pagină. Promisiuni frumoase, dar, îți dai seama ușor, departe de ceea ce reprezintă cu adevărat paginile «Dilemei». Dacă avem de-a face c-un «buletin», atunci el nu este deloc hazliu, ci mai degrabă unul al «proastei dispoziții», și cât se poate de încruntat și solemn. Așa cum de altfel ne avertizează și contrariază mai întâi poza din pagina întâi (sugerând deruta și disperarea «omului de rând» cu furculița într-o mână și dumaticatul de pâine în cealaltă) și cum continuă să demonstreze numeroasele articole, mai mult sau mai puțin «crâncene», despre: «obsesia vitalității», «catastrofa la români», «crizele politice care stimulează crizele de nervi», «Leul care scade când taurul nu este luat de coarne», «toleranță religioasă sau luciditate ecumenică», «comunismul rezidual», «lecția revoluțiilor și destabilizării» ș.a.m.d. (...) / Din unghiul de așteptare al cititorului dezamăgitoare este (...) această lipsă de surpriză în privința semnăturilor. Regăsim aceleași semnături din alte reviste: O. Paler, Ioan Groșan, Ilie Șerbănescu, Z. Ornea, Silviu Brucan ș.a.m.d. Într-o revistă nouă te aștepți să vezi dacă nu neapărat «semnături noi», cel puțin o regrupare sau angajare a lor pe trasee (tematice) mai puțin previzibile. (...) / Dar nu e vorba numai de

semnături vechi, care migrează de la o publicație la alta, ci și de metehne vechi, de opinii nu numai deformate, ci și deformante. Sub pretextul că-și deschide paginile de la mijloc unor discuții polemice, «Dilema» îi oferă din nou prilejul fostului redactor-șef de la «Scînteia» anilor '50, Silviu Brucan, de a se rosti în varii probleme cu suficiența și lipsa de răspundere cunoscute” (Nicolae Motoc, *Dilemele „Dilemei”*).

● Revista „22” (nr. 2) – rezervă un spațiu important conflictelor din interiorul redacției cotidianului „România liberă”. (La începutul lunii ianuarie, directorul general al Societății „R”, Petre Mihai Băcanu, a decis demiterea redactorului-șef – Tia Șerbănescu –, anunțând modificări în concepția editorială a publicației, în scopul măririi rentabilității. În reacție, demisionează patru membri ai Consiliului Director: Mihai Creangă, Florica Ichim, Teodor Șerbănescu și Raluca Stroe-Brumariu. Stârnește controverse numirea lui Sorin Roșca-Stănescu și a lui Florin Mărculescu – dovediți drept colaboratori ai fostei Secrității – în funcții foarte importante: redactor-șef adjunct al ziarului și, respectiv, director la secția Politică.) Grupajul din revista „22” (*Ce se întîmplă cu „România liberă”?*) conține trei interviuri realizate de Rodica Palade cu câțiva dintre actorii evenimentelor: Petre Mihai Băcanu (*Nu e nici o tragedie*), Tia Șerbănescu (*S-a distrus o echipă*) și Mihai Creangă (*Am fost puși în fața unui fapt împlinit*).

● În nr. 1 al revistei timișorene „Orizont” (cu apariție bilunară) se publică o primă parte dintr-o anchetă despre anul editorial 1992 și despre eventuale proiecte literare pentru anul în curs, anchetă intitulată ludic *Ce mai (d)rege scriitorul român?!*. Răspund, în acest nr., Ștefan Aug. Doinaș, Gabriel Liiceanu, Ana Blandiana, Dan Cristea, Mircea Horia Simionescu, Ion Hobana și Laurențiu Ulici. ■ Pentru Ștefan Aug. Doinaș, aparițiile editoriale semnificative ale anului tocmai încheiat ar fi câteva cărți de filosofie de la Editura Humanitas („e vorba de Cioran, Noica și Gabriel Liiceanu”), dar și un volum memorialistic al Marianeii Șora, *O viață în bucăți*. ■ Gabriel Liiceanu mărturisește că „În privința anului literar 1992, din păcate nu pot să am în vedere decît experiența restrînsă a Editurii Humanitas” și menționează, printre realizările de vîrf ale editurii pe care o conduce, publicarea celor două volume din publicistica interbelică a lui Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea*, și a volumului cioranian – tot de publicistică – *Singurătate și destin*, dar și apariția propriului volum, *Cearța cu filosofie*. ■ Ana Blandiana se bucură de a-și fi publicat, în sfîrșit, romanul scris înainte de Revoluție [*Sertarul cu aplauze*]; ■ Dan Cristea tocmai și-a susținut doctoratul la Universitatea din Yowa City și speră să definitiveze o carte despre Blanchot, Bataille și Barthes; ■ Ion Hobana semnalează apariția unui număr semnificativ de volume de proză SF – fapt îmbucurător întrucît „avem nevoie mai mult ca oricînd de o visare activă, capabilă să orienteze energia tinerilor”. ■ Pentru Mircea Horia Simionescu,

„anul 1992 a fost unul dintre cei mai nefericiți din câți am trăit. Încheiat însă cu o satisfacție: retipărirea, după 22 de ani de la apariție, a volumului (...) *Bibliografie generală*”, cu o postfață a autorului, importantă pentru că „subliniază – poate cam ostentativ – caracterul *politic* de satiră la adresa comunismului echivalent, în 1970, cu nazismul. Susțin acolo că este prima carte a rezistenței împotriva întregului sistem, și nu a detaliilor lui, făcută din interiorul mecanismelor dereglete, lesne decodificabilă din schelăria parabolică. (Altfel nu se putea.)”. ■ Laurențiu Ulici e convins că „reintrăm în normalitate, cel puțin la nivelul vieții literare, dacă la cel al vieții literare și politice mai e încă mult până la ea”; criticul face și o confesiune: „Deși m-am angajat, ca, de altfel, atâția alți colegi în comentariul politic, am încercat în 1992 să nu rup de tot cu «meseria de bază». Ca probă: cronica pe care o susțin săptămânal în «România liberă»”.

● Revista „Tribuna” (nr. 2) inițiază, sub semnătura lui Andrei Marga, o nouă rubrică, „Privire în actualitate”, dedicată analizei unor puncte de vedere ilustrative pentru gândirea filosofică și teoretică a momentului. Articolul cu care se deschide această rubrică, *Revenire la modernitate* conține „o reflecție asupra raportării noastre actuale la modernitate”, prilejuită de apariția, în 1992, a cărții sociologului francez Alain Touraine, *Critique de la modernité* – „a treia scriere majoră, din partea unui autor de primă mărime” (după *Der philosophische Diskurs der Moderne* a lui Jürgen Habermas, 1985, și *The Consequences of Modernity* a lui Anthony Giddens, 1990) „în favoarea apărării, continuării și reconstrucției proiectului modernizării”. □ Tot aici, în cadrul rubricii „Actualitatea literară”, Ioana Bot, Ion Mureșan și Tudor Dumitru Savu participă la o un grupaj despre anul literar 1992. ■ Ioana Bot (*Anul literar 1992*) insistă asupra „haosului de pe piața cărții” și totodată asupra dialogului precar în lumea literară românească de după 1989: „În 1992 n-am dus lipsă de mese rotunde, colocvii, sesiuni, festivaluri și alte pricini de sărbătorească întâlnire pentru a discuta (și a ne plânge de starea cărții din România). (...) Cu toată diversitatea discuțiilor, ca și a opiniilor exprimate, starea cărții pare să se înrăutățească mereu. Spre cinstea lui, cititorul (...) a trecut cu bine proba prețurilor în crștere: cărțile bune s-au cumpărat până la una (...)/ Cititorul standard mi se pare cel mai amenințat pe acest crah de pe piața cărții. Pentru că foamea lui de carte (...) trebuie satisfăcută; el intră în librărie având în minte o întrebare nerostită, nici formulată, poate, îndeajuns de clar. Parafrazând titlul unui celebru studiu de estetică a receptării, cititorul se întreabă «este vreo carte în această librărie?» (...) și, consecutiv, investește cu calitatea de carte ceea ce găsește în librărie. El n-are sisteme de apărare, nu știe recunoaște edițiile-pirat sau traducerile suspecte, edițiile croșetate (...) sau «adaptate». (...) Descumpănit de absența autorilor pe care îi credita (despre care aude și vede totuși vorbindu-se în mass-media), cititorul va sfârși prin a se adapta (o lege a naturii) noii literaturi de consum. (...)/ În ultimul timp tot mai

mulți monologhează în literatura română (în critica literară, îndeosebi). Pe cât de violente sunt polemicile politice, pe cât de vehement se contestă moralitatea celor ce «nu sunt cu noi», pe atât de rare au fost – și în acest an – polemicile pe teme literare. Invitațiile la dialog (evidente, în unele articole) rămăneau, cel mai adesea, fără răspuns. Sunt la modă «anchetele literare», unde fiecare monologhează pe marginea întrebărilor puse tuturor. Continuă să întârzie însă atât de necesarele exerciții de «critică a criticii», studii care să aducă la zi – sau chiar rescie, fără marcaje ideologice – istoria criticii și teoriei literare românești. (...) Citind presa literară a anului 1992, mi s-a părut deseori că fiecare vorbește singur, convins că, dacă are un microfon în mână, îl și ascultă cineva». ■ Articolul lui Ion Mureșan (*Vedere scurtă asupra poeziei unui an*) trimite ironic la o posibilă criză a criticii în context postrevoluționar: „Debuturile în poezie (și proză) continuă să apară, criticii le văd sporadic și la întâmplare, revistele literare nu prea scriu despre ele fiind ocupate cu recuperările importante (...). Dacă debutanții de azi vor ajunge mari scriitori mâine, le vom analiza și debutul și ne vom mira (...). dacă la toate astea mai adăugăm și situația precară a revistelor de cultură și proasta lor difuzare, e limpede că vederea asupra poeziei nu are cum să fie decât «mioapă». Cu o carte de debut poeziei se vor afirma la nivelul comunei, cu două la județ, cu trei la București etc. Oricum criticii nu vor vedea decât ceea ce li se pune pe masă!”. ■ Tudor Dumitru Savu (*Neoculturnicii experți și amatori au pierdut pasul în 1992*) abordează chestiunea „revizuirilor” literare motivate ideologic: „Neointernaționaliștii postdecembriști au fixat și ei o listă a priorităților în epurare: Marin Preda, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, D.R. Popescu, Tudor Arghezi, Eugen Barbu, Camil Petrescu, Marin Sorescu, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu. Au mai «încăput» pe lista «preferințelor» neovitnerienilor G. Călinescu, Tudor Vianu, Șerban Cioculescu și, mai nou, Mircea Eliade și Constantin Noica. «Vina» a fost repede împărțită: unii cochetaseră cu legionarii (...), iar alții «colaboraseră» cu regimul comunist. Așadar, ca și în anii '50, intră în funcțiune criteriul politic. Prima grijă a neoculturnicilor este scoaterea din manualele școlare a acestor scriitori sau limitarea prezenței lor în programele de învățământ. Epuratorii profesioniști au avut, ce este drept, aliați de nădejde: scriitori din linia a treia și a patra (...), precum și eternii candidați la glorie premiați la «Cântarea României» și amintiți la «poșta redacției». În 1990 și 1991 glasul epuratorilor diversioniști a fost auzit peste tot, mijloacele *mas-media* le-au stat la dispoziție cu toată largitatea. Cel mai vitriolant a fost, ca și în 1945 (septembrie), «România liberă». (...) Criticii de mâna a treia, care erau fericiți «pe vremuri» dacă li se cerea o colaborare la revista elevilor din Ciulnița, au devenit peste noapte marii inchizitori. Aș aminti aici doar doi dintre ei, poate cei mai de seamă specialiști în epurări, altfel foștii colaboratori de nădejde ai defunctului regim: Alex Ștefănescu și Gheorghe Grigurcu. (Pe «vechii» anilor '50 nu-i mai pomenesc, îi știe toată lumea.) De-alde Alex și cu

Gheorghe și-au uitat brusc trecutul și s-au așternut pe treabă. Una dintre victime a fost D.R. Popescu, învinuit pentru că a fost Președintele Uniunii Scriitorilor în cea mai neagră perioadă a dictaturii personale a lui Ceaușescu”.

15 ianuarie

- Un juriu alcătuit din criticii: Florin Manolescu, Mircea Martin, Marian Papahagi, Laurențiu Ulici și Cornel Ungureanu îi acordă lui Gellu Naum Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu“ (înființat în 1992 și finanțat de Primăria Municipiului Botoșani).

- Într-un interviu acordat lui Ioan Vieru pentru bilunarul „Contrapunct” (nr. 1) – **Forțele conservatoare nu vor ceda nimic fără luptă** – Cassian Maria Spiridon evocă implicarea sa, cu puțin înainte de Revoluție, într-o mișcare conspirativă, Frontul Popular Român, care ar fi urmat să organizeze pe 14 decembrie 1989 un miting anticomunist în Piața Unirii din Iași: „Fiecare din cei implicați trebuia să vorbească, în numele F.P.R., cu alte trei persoane de încredere despre acest miting. Sistemul asigura o viteză foarte mare și o arie extrem de largă de răspândire în rândul populației (...). Practic, am fost al doilea om în structură. Primul, liderul, cum s-ar spune, a fost Ștefan Prutianu, coleg cu mine la același Centru de cercetări pentru utilaj metalurgic și prese./A fost o mișcare gândită și coordonată de oameni ce făceau parte din intelectualitatea tehnică a orașului. Mă cunoșteam și eram în bune relații cu dizidenții ieșeni, Luca Pițu, Dan Petrescu, Liviu Antonesei, dar, cu program, am evitat orice contactare a lor spre a-i implica în această mișcare, cunoscut fiind faptul că erau permanent supravegheați de securitate./De la sfârșitul lui noiembrie și până în 14 decembrie '89, orașul a fost invadat de manifeste (...)/Mitingul ar fi avut un caracter pașnic, șase dintre noi am fi luat cuvântul. Despre starea deplorabilă a muncitorilor ar fi vorbit Titi Iacob; despre dezastrul economic, Ștefan Prutianu; despre genocidul cultural, eu ș.a.m.d. (...)/Am făcut parte dintre arestați, am fost bătut, anchetat zeci de ore și încă altele. (...)/Din cele aflate după, cel puțin patru dintre noi eram condamnați la moarte și urma să fim executați în preajma Crăciunului, urmând ca trupurile noastre să dispară”.

- Într-un articol de opinie din „Literatorul” (nr. 2), **Atitudini**, istoricul Dan Berindei notează: „Poate sunt un romantic întârziat, dar cred în bine și în posibilitatea realei comprehensiuni și a bunei înțelegeri dintre oameni. Am privit cu plăcere fotografii relativ recente, reproduse în presă, în care președintele Iliescu strângea mâna fostului premier Roman, ori în care – la sărbătorirea «Adevărului» – președintele României și dl. Căpșanu, președintele Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat schimbau aceeași strângere de mână. Neîndoielnic, erau gesturi de politețe, dar, oricum, pentru omul simplu aceste gesturi firești reprezintă mai mult decât atât și anume un semn că oamenii politici pot avea propriile programe, orientări și poziții și totuși să

rămână oameni, că fair play-ul poate ființa și în viața noastră politică nouă, aflată încă la începuturile ei, când oamenii politici întârzie a se dezvălui pe deplin ca atare, când partidele, programele și ideologiile lor poartă încă o încărcătură mare de vetust, in experiență și interese personale./ Nu cu aceeași plăcere, am asistat la sărbătoriri paralele ale zilei naționale, pe care toți o recunosc ca a lor, ori la «lovituri sub centură» venite de la unii sau alții, la atitudini extremiste și intolerante și mai ales asist cu întristare la nașterea unui nou «Internaționalism», la uitarea patriei ori la invocarea ei «dozincată», lipsită de substanță./ Peste hotare m-am întâlnit cu o « imagine a României » în care nu mi-am putut recunoaște țara. Nevoile și durerile ei, drumul cel greu pe care-l străbatem, nimicnicia, slăbiciunile și contradicțiile noastre le știm și le simțim cu toții, dar imaginea pe care am găsit-o dincolo de hotare este aceea a unei Românie «de dincolo de Europa», încăpățanată într-un imobilism de care toate țările din jur s-au vindecat, o Românie în care nimic nu s-ar fi schimbat ori s-ar fi schimbat în rău, o imagine partizană, răuvoitoare, falsă. Cine a făurit-o, cine o făurește și cine o alimentează ne întrebăm în mod legitim? Și răspunsul îl găsim în nepriceperea noastră de a ne apăra prin prezență activă în lume, în propagande abile provenite de la «prietenii» din afară și care totodată au cuprins și cuprind în lanțurile lor cea mai mare parte din mass media internațională și în refuzul unei părți din diaspora noastră de a înțelege realitățile țării depărtate și de mult părăsite și mai ales de a putea disocia opțiunile politice de marile interese naționale, urmând astfel pilda tuturor națiilor vecine nouă...». □ Eugen Simion semnează o cronică la volumul Monicăi Lovinescu *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler* (Editura Cartea Românească, 1992) – „**O generație disponibilă, o generație tragică**”: „Tema generației nu este, totuși, tema prioritară a întrevederilor. Am semnalat-o, totuși, în titlul cronicii mele pentru că, azi, când sunt retipărite cărțile tinerilor filosofi/eseiști din anii '30 și se discută despre opera și atitudinea lor morală, este bine să aflăm ce gândesc acești intelectuali celebri despre tinerețea lor spirituală. Subiectul merită a fi analizat în alt cadru. (...) Dar să ne întoarcem la *Întrevederile* Monicăi Lovinescu. (...) Ele au fost, la origine, dialoguri radiofonice și au jucat în epocă un rol important în informarea publicului românesc. Reunite, azi, într-o formă scriptică, observăm că nu și-au pierdut din importanță. Ele reprezintă documente intelectuale de primă importanță. (...) Două cuvinte, acum, despre autoarea, în fapt, a acestor dialoguri. (...) Un interlocutor avizat, cu o inteligență rece și pătrunzătoare, deloc intimidat de reputația partenerului de dialog. Ea «conduce» cu autoritate convorbirea, are opinii ferme și, când vine vorba de viața politică românească, judecățile devin severe și profetice». □ Revista publică o povestire a tânărului prozator Bogdan Popescu, *Podul*.

● În „Totuși iubirea” (nr. 2), Nicolae Țone lansează foiletonul **Adrian Păunescu, detractor al lui Eminescu?**, pornind de la un text mai vechi, din

1989, *Cleveteli de cartier*, pe care îl scrisese în apărarea lui Păunescu – în urma articolului denigrator al lui Zaharia Sângeorzan din „Cronica” (Nr. 13/31 martie 1989), *Versificând, mistificând*, în care poetul *Repetabilei poveri* era numit „un detractor al poetului național”. □ Vasile Băran publică textul *O afacere scandalooasă: Ulici – Țirlea*, scandalizat de faptul că realizatorul TVR Cătălin Țirlea îl numise pe Laurențiu Ulici, într-o emisiune, „un critic de întâie mărime” și, „ca o recompensă”, în altă emisiune „culturală” (ghilimelele îi aparțin lui V.B.) de la TVR, Țirlea însuși a fost declarat „prozatorul numărul unu al generației tinere din România”, primind recent chiar premiul pentru proză al revistei „Luceafărul” – conduse de același Laurențiu Ulici.

● Într-un articol din „România Mare” (nr. 2), *Intoleranța noastră cea de toate zilele* (scris în replică la un text din „Curierul Național” din 4 ianuarie 1993), Ileana Vulpescu notează: „Uitându-ne, fără ură și fără părtinire, în jurul și înăuntrul nostru, suntem izbiți, pe zi ce trece, de parțialitatea din jur și din noi înșine. Ce e bun pentru alții nu e bun și pentru noi. Cântărim faptele și vorbele celuilalt cu o balanță farmaceutică, iar pe-ale noastre cu bascula de mare tonaj. (...) Nici educația, nici, din nefericire, civilizația ori vechimea ei nu ridică raționalul deasupra umorilor convertite uneori în sentimente. Cum ne-am putea explica altminteri alergia față de Wagner în țara care a dat lumii Biblia și a dăruit aceleiași lumi... pe Iisus Cristos?”.

17 ianuarie

● Sub titlul „*Pericolul mare acum e să facem de bunăvoie ceea ce altădată am făcut de frică*”, „Adevărul literar și artistic” (nr. 149) publică un amplu interviu cu Octavian Paler realizat de C. Stănescu. Interogat asupra motivelor în virtutea cărora și-a părăsit „insula” spre a se avânta în „valurile oceanului politic”, scriitorul și gazetarul Octavian Paler, director onorific al ziarului „România liberă”, răspunde: „Eu nu sunt un «om politic» decât în sensul aristotelic al cuvântului. N-am calități pentru a depăși această condiție, de vreme ce hărmălaia politică, devenită un fel de maladie națională, și activitățile de culise mă obosesc. Prefer să stau între moliile din camera mea decât în parlament. Am ajuns la o vârstă când îmi pasă cum îmi risipesc timpul. Eu însumi nu înțeleg ce-a fost în capul meu când m-am lăsat împins, în mai’90, să candidez pentru un loc în Senat. În fine, să revin la ce vă interesează. Adevărul e că nici singurătatea nu mai e posibilă azi. Cum să stai într-o «insulă» fără sentimentul că ești egoist, că semeni cu Pilat din Pont, a cărui vină începe chiar din momentul în care se crede curat, cu mâinile spălate? La drept vorbind, eu nici n-aș putea să fiu singurul locuitor al unei «insule». Aș muri de urât. N-am vocație de sihastru, cum n-am vocație de «om de lume». Sunt un fel de corcitură de «solitar» și «animal social». Prea multă liniște mă neliniștește. Prea multă gălăgie mă oprimă. Stau pe marginea «insulei», nu mă pot retrage în centrul ei, și trag cu ochiul la ce se petrece în jur...”. În altă

ordine de idei, pentru scriitorul interviuat sintagma „Siberia spiritului” – frecvent folosită la acel moment în legătură cu evoluția culturii române în deceniile de comunism – este „nu numai absurdă, halucinantă, ci și frivolă”. „Cum adică, nu știm că literatura a jucat un rol subversiv, de-a lungul multor ani, prin simpla prezență în librării a unor cărți pentru cumpărarea cărora se făcea coadă? Într-o «Siberie a spiritului», obscurantismul ideologic totalitar nu s-ar mai fi lovit de nici un obstacol. (...) După opinia mea, nu s-a făcut încă o dreaptă cumpănire a rezistenței intelectuale românești, în anii dictaturii comuniste. Unii (...) au tendința s-o supradimensioneze, uitând că s-au dărâmat multe biserici românești și au fost rase cu buldozerul sate întregi (...). Alții au tendința s-o minimalizeze, uitând câte cărți au încurajat speranțele și încrederea că răul nu este atotputernic”. □ În același număr al „Adevărului literar și artistic” se publică a doua parte a dialogului dintre Andrei Pleșu și Cornel Radu-Constantinescu (*„Toți simt că pozăm în fața istoriei”*). Andrei Pleșu despre naționalism ca expresie a unei „crize de identitate”: „Naționalismul, în forma lui xenofobă, primară, este de obicei expresia naturilor mediocre. Naturile care de fapt nu au o identitate definită, care nu se pot înscrie în istorie cu chipul lor propriu, într-o comunitate, ci își asumă chipul comunității din care fac parte ca fiind propriul lor chip. Deci, înlocuirea unui tip de identitate cu o identitate colectivă. (...) Eu, Nelu, nu sunt ca Nelu nimic. În schimb, eu, ca român, devin ceva. Nelu românul’ e mai mult decât Nelu pur și simplu. Și este pentru Nelu un fel de a compensa o paloare fundamentală a naturii lui. (...) Eu nu cred că sentimentul național poate fi pus în discuție ca o realitate sufletească decisivă. Toți suntem angrenați într-o anumită emotivitate națională, care este legitimă, care face parte din natura omului. Dar ceea ce cred că este de neacceptat este trecerea acestui legitim sentiment național în exclusivism xenofob și într-o retorică până la urmă paranoică, pentru că generează false ierarhii și false raporturi între valori, între popoare, între idei, așa încât lucrurile se termină cu o confuzie nemaipomenită. În plus, lucrul are un aspect periculos din punct de vedere politic – lasă că ne deformează imaginea în străinătate și, oricât am fi de orgolioși, noi trebuie să ținem cont de felul cum arătăm în afară – dar, în același timp, creează și un sentiment de falsă legitimitate. O legitimitate prea la îndemână. Vorbești în numele națiunii, vorbești despre patrie, vorbești despre valorile astea, școlare aproape, ale patriotismului, și ești imediat absolvit, așa cum ești imediat absolvit dacă vorbești despre bătrâni sau despre copii; astea sunt teme care totdeauna merg la țintă. Așa își poate închipui, de pildă, cutare retor naționalist român, care a intrat în parlament cu cinci la sută, că el vorbește în numele întregii țări și că toată țara este grupată în spatele lui. El nu ia notă de faptul că 95 din 100 de români nu îi acordă nici o atenție. Lucrul ăsta este esențial, nu? El are de partea lui, să zicem, un cinci la sută, dar asta înseamnă o minoritate, halucinantă ca și el de panici iraționale și de vanități locale, dar, în rest, noi suntem totuși o

nație echilibrată, care nu face corp comun cu așa ceva“. Tot Andrei Pleșu, despre un ipotetic proces al comunismului: „E foarte greu să faci un proces al comunismului în sens global. Eu sunt dintre cei care am formulat oarecare rezerve în legătură cu ideea unui proces al comunismului, pentru că nu am văzut practic cum s-ar putea face așa ceva. Și juridic, și tehnic. Se pare că nu poți umbla cu categorii din astea globale, că lucrurile se încurcă la un moment dat, nu mai știi exact până unde mergi și, în general, așa cum sunt făcute legile peste tot în lume, tipul ăsta de proces e încă o utopie“.

19 ianuarie

● În nr. 2 al „României literare”, la rubrica „Actualitatea”, Al. Săndulescu semnează un comentariu acid pe marginea volumului de memorii *Generația irosită*, recent publicat de Silviu Brucan (*Falsele căințe ale d-lui Brucan*). □ Liviu Ioan Stoiciu răspunde la ancheta despre „criza culturii” într-un text intitulat *Va muri literatura? Se va naște postliteratura: istoria continuă...*: „Lumea nu mai are nevoie în România de poezie? Piere poezia, oare? Postmodernă sau nu? Din motive politico-economice? Deoarece puterea încăpută pe mâinile stâinii neocomuniste ar putea să reconsidere poezia ca pe un element «conservator», care gustă doar ce e tradițional, poporan, o poezie redevenită slugă a societății socialiste reformate, de tip capitalist și a clasei ei conducătoare, cu experimente interzise, neavând bani de aruncat în vânt? Prostii... Sau poezia ar trebui să moară la noi din motive estetico-lingvistice, limba nemaiaivând capacitate de expresie, uzându-se, devenind insensibilă, repetându-se și degenerând? Alarmer false...”. □ În articolul *Superstiția „generaționismului”*, Andreea Deciu pune sub semnul întrebării oportunitatea unora dintre încadrările/etichetările generaționiste curente în discursul critic românesc al ultimelor decenii (începând cu anii '60) și ironizează convingerea „candidă” legată de existența unei „succesiuni clare și precise de generații literare formate o dată la 10 ani”. „Dacă pentru succesiunea '60-'70-'80 am mai putea găsi motive de acceptare, e limpede că începând cu optzecistii lucrurile se complică. (...) Optzecismul e un fenomen literar prea complex – prin sincronia autentică și organică dar, în același timp, intenționată și controlată, cu postmodernismul universal – pentru ca el să se încheie prompt în anii '90. Vigoarea principalilor lui reprezentanți este foarte consistentă astăzi și înclin să cred că reperul cronologic nu era nici măcar atunci o chestiune foarte serioasă./Acesta este cel puțin unul dintre motivele pentru care, de-acum încolo, ordinea operațiunilor dintr-o biografie literară pare a fi răsturnată. Devine tot mai inutil să ne asumăm o identitate colectivă ca stadiu neapărat necesar înainte de a ne permite o identitate personală. (...) Dacă trebuie să continuăm acest turnir al blazoanelor generaționiste, regula atacului trebuie cel puțin schimbată. Cenaclurile au dispărut, revistele studențești sunt o naivă utopie, nostalgia după autoritățile cu credibilitate verificată e din ce în ce mai

agresivă și mai inhibitoare, ar fi deci inefficient să declarăm emfatic după convenția simplă a vârstei instituirea unei noi generații. Nu pentru că ea nu ar exista, ci pentru că jocul s-a înăsprit și cere mai multă singurătate și chibzuință”.

20 ianuarie

● Apare, în „Expres Magazin” (publicație condusă de Ion Cristoiu) – sub semnătura Adinei Ștefan –, un interviu cu Gabriel Liiceanu, director al Editurii Humanitas: „***Cel mai bine se vinde cartea de bună calitate***”. G.L.: „În două-trei luni vom crea o nouă societate comercială, Societatea librărilor Humanitas, care va avea librării în toate orașele importante ale țării și care va încerca să impună un nou tip de librărie și un nou stil de a vinde cartea, deci implicit și un nou tip de librar./ (...) Oricâtă am trata-o ca pe o marfă, cartea rămâne un obiect spiritual. Vânzarea ei trebuie înconjurată cu dragoste și cu respect. Din această cauză, nici librarul nu este un vânzător obișnuit. (...)/ Când la paris un librar îți dă cartea lui de vizită, el este conștient tocmai de această demnitate. Librării din rețeaua de librării Humanitas sunt absolvenți de facultate. (...) Ei scriu recenzii la cărțile pe care le vând și publică aceste recenzii în ziarele locale”.

● În nr. 3 din „Luceafărul”, la rubrica de cronică a edițiilor, Mircea Anghelescu semnalează apariția, în cadrul Editurii Fundației Culturale Române, a unei noi colecții – „Cărți uitate” –, inaugurate de volumele *Polemice* de P.P. Negulescu (ediție de Gh. Vlăduțescu) și *Hronicul măscăriciului Vălătuc* de Al. O. Teodoreanu (ediție de Petre D. Anghel). □ Irina Petraș comentează *Nunțile necesare*, romanul lui D. Țepeneag (*O artă plină de întâlniri*). □ Cristian Popescu publică articolul *Între Leventul și Texteiova* în „Nouăzeci” (suplimentul revistei „Luceafărul”): „După ce Mircea Cărtărescu a scris *Levantul*, o epocă a poeziei românești s-a încheiat. *Levantul* este în primul rând o operă culturală și de-abia apoi una de poezie vie, germinativă. *Levantul* este o lespede așezată peste mormântul postmodernismului nostru. (Vezi și tăcerea publică de aproape un an a lui Cărtărescu care trebuie să renască, să reînvie parcă din propria cenușă. [...])/ Apariția cărții *Texteiova* a însemnat o respirație de profundă sănătate. Față de *Levantul* care canonizează totul, deci pune punct, cartea lui Gheorghe Iova deschide căi și poemului, și prozei, și eseului. *Texteiova* este o sursă de la care se poate hrăni orice început.(...)/ Poezia anilor '90 în România – și mă refer la cea care chiar prinde spiritul timpului – este o poezie a exploziei și disoluției re-formatoare a genului propriu-zis. O poezie care cuprinde în sine (într-o rostire frustă, directă) reportajul gazetăresc, eseul, forme narrative ale romanului, forme ale folclorului urban, multe elemente ale oralității etc. O poezie deschisă spre orice, dornică să cuprindă în sine însăși, de la început (și nu concluziv), totul.

În mod programatic pe multe cărți de poezie ale deceniului nostru nu se scrie și nu se va mai scrie ca subtitlu: *poeme*“.

21 ianuarie

● Andrei Pleșu publică articolul *Eminescu și recitatorii*, în „Dilema“ (nr. 2): „...felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios și retoric, după modelul unei chermeze promiscui, în al cărei abur fiecare își dă în petec. Toți îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii și al firavelor noastre ideologii. (...) Îl sărbătorim într-un soi de falsă unanimitate, ca și când toți îl iubim la fel și pentru aceleași motive. (...) Îl sărbătorim toți, cu un zel idolatru, ne oblojim mizeriile lângă templul lui și îi stricăm liniștea cu festivitățile noastre dulcege. Nu ne mai e rușine de Eminescu! Iar nerușinarea aceasta nu se va vindeca decât după ce vom avea cuviința unui 15 ianuarie tăcut, rece, purificator“. Același subiect este atins, în treacăt, și la p. 13 (pagină realizată de Alex. Leo Șerban): „*Întrebarea săptămânii*: De ce, sărbătorindu-l pe Eminescu, lumea o face pe un ton de prohod? Doar 15 ianuarie este data nașterii, nu a morții sale! Sigur că poetul a murit prematur – dar este imatur să credem că cineva născut acum 143 de ani ar fi putut să mai fie printre noi... N-ar fi mai cu cale să fim veseli că s-a născut?“. □ În același număr al revistei, la rubrica „«Dilema» arbitrează“, Bogdan Ghiu transcrie prima parte dintr-un dialog cu Virgil Măgureanu, șeful Serviciului Român de Informații, dialog la care participă Petre Mihai Băcanu, Andrei Pleșu și Elena Ștefoi: *De vineri până luni, Petre Mihai Băcanu în două reprize, „pe șleau“, cu Virgil Măgureanu*. (Partea a doua a interviului va apărea în nr. 3, 28 ianuarie 1993.)

● Revista „22“ (nr. 3) dedică mai multe pagini congresului UDMR desfășurat la Brașov în zilele de 15-17 ianuarie, marcând – ca pe un succes de bun augur pentru dialogul româno-maghiar – victoria moderaților în fața aripii radical-naționaliste a UDMR reprezentate de episcopul Tökés László și de Szöcs Géza. [Nota Bene: la acea dată, UDMR făcea parte din CDR. Din partea Convenției au participat la congresul de la Brașov Corneliu Coposu, Emil Constantinescu, Stelian Tănase, Gabriel Andreescu, Horia Russu, Sergiu Cunescu, Simina Mezincescu ș.a.] Grupajul – realizat de Andrei Cornea – conține un articol evaluativ, *Adevărata Românie s-a aflat la Brașov* (p. 8), un interviu luat lui Domokos Géza (fost președinte al UDMR) („*România nu este țara aceea troglodită, naționalistă în totalitatea ei și incapabilă de schimbare*“) și o serie de microinterviuri cu mai mulți membri importanți ai UDMR: Tamás Gáspár Miklós, Tokay György, Gyimesi Éva, Toni Niculescu, Bányai Péter și Eckstein Péter (*UDMR – victoria moderaților*). □ La pagina consacrată culturii, revista „22“ publică un text optimist al lui Lucian Raicu despre literatura română a ultimelor decenii – cu referiri elogioase la adresa unor autori precum Norman Manea, Gabriela Adameșteanu, Radu Cosașu,

Ileana Mălăncioiu, Ion Caraion, Dorin Tudoran și Miron Kiropol (*Însemnări* – text difuzat inițial la postul de radio Europa Liberă, în ianuarie 1993). Tot aici mai citim un articol indignat al lui Dan Perjovschi (*O expoziție de artă „dedicată” lui Eminescu*) și un punct de vedere al Gabrielei Adameșteanu în legătură cu situația Uniunii Scriitorilor (*Locul unde nu se întâmplă nimic*). □ Sub titlul *„Rămân ce-am fost: un înjurător”*, „22” publică o scrisoare deschisă a lui Paul Goma către Gabriela Adameșteanu – text în care Nicolae Breban este incriminat drept colaborator al regimului comunist și care, totodată, va stârni reacții/controverse prin răstălmăcirea unei afirmații făcute de Lucian Pintilie la un post de televiziune francez: „Lucian Pintilie: *«Am făcut și eu ca toată lumea* (subl. mea – P. G.): am încheiat pactul diabolic (sic!): ei îmi dădeau pașaport, eu le promiteam că n-o să spun în afară nimic din ce se petrece înăuntru...»./ Firește, Breban se află în bună companie”. Paul Goma este iritat de un articol al lui Nicolae Breban, ..., apărut în revista „22” (nr. 50, 17-23 decembrie 1992): „...citez din «22»: «Sigur, e rușinos că am colaborat. Am colaborat cu toții, mai mult sau mai puțin». Ce sfântă, ce brebană nerușinare! Vasăzică așa: «am colaborat cu toții»!/. Să lăsăm la o parte faptul că (după știința mea) este pentru întâia oară când Breban face asemenea mărturisire – până acum se apăra îndărătul scutului «culturii», al «cărților curate» scrise – dar nu răspundea la întrebări, nici la acuzații (iată de ce Grigurcu nu găsea... argumentele mele: pentru că Breban nu răspundea la eleori Grigurcu îl citește, cu sfințenie, pe director, nu pe agresorul directorului – dar povestea cu «toți»...)/ Cum așa: «am colaborat cu toții» – tovarășe Breban?/ Cu care «toți» ai împărțit scaunul Comitetului Central?...”. Insinuări sau acuzații îi mai vizează și pe D. Țepeneag („inventatorul somnirismului balcanic”; „Ostașii lui Pleșiță (...) mi-au trimis «amenințatori», apoi bombă în colet, apoi otravă... Întrebă-te tu, eu nu mă întreb: de nu-i vor fi trimis măcar o bombiță *exilatului* Breban, aflat la... București?; sau *opozantului* Țepeneag, cu domiciliul mutat la Paris?”) sau pe Constantin Țoiu și George Bălăiță (care, în 1976, s-ar fi dus „în misiune” la Stockholm pentru a-l convinge pe editorul suedez al lui Goma să nu mai publice *Gherla*). Dezaprobați sunt și alți actori ai lumii literare, dintre cei care n-au colaborat cu regimul comunist, dar care l-ar fi caționat, după 1989, pe Ion Iliescu: „... ce să fac eu dacă un bun (oricum: nu rău!) ca Eugen Simion, după decembrie 89, s-a... înrăutățit? Sunt eu de vină că bunul meu prieten Valeriu Cristea a înnebunit? Că Buzura s-a scufundat în Fundația securistă a lui Căndea, trăgându-l după sine și pe... Sin (Fundație care, ca din întâmplare, publică mai cu seamă autori «cuminți» – ca Breban, Reichmann, Paul Dimitriu, Vișniec, Țepeneag [...])? Sunt eu de vină că Manolescu, după ce a jucat rolul de mașină-de-spălat-sânge (la «România literară», prin interview-ul luat lui Iliescu, prin cele cinci pagini oferite lui Voican) a descoperit fulgerător «politica» atât de detestată – și n-o mai acopere naibii la loc...? Și am eu vreo responsabilitate în... dovedirea de a fi a

lui Pleșu: un oarecare românăș șmecher, mini-moralnic și (...) mult mai plin pe dinafară decât pe dinăuntru. (...) / Și-atunci: a spune adevărul cu glas tare despre răul-rău; despre bunul devenit rău – înseamnă a înjura?“. (■ Într-un al număr al revistei – nr. 6, 11-17 februarie 1993 –, Gabriela Adameșteanu se va delimita – în articolul *Măsura vieții/măsura artei* – de afirmațiile lui Goma, în mod explicit de cele care se refereau la Lucian Pintilie: „Cum poți verifica informația vehiculată într-un articol? În ce mod pot fi nuanțate, corijate, amendate opiniile unor autori personalități asupra altor autori personalități? În ce moment intervine cenzura, în ce moment, neintervenind, ignori o elementară obligație morală? (...) Articolul lui Paul Goma putea răni imaginea publică a unuia dintre marii noștri artiști contemporani: Lucian Pintilie. (...) / Evident, este intolerabil ca Paul Goma să nu mai poată publica (sau să fie cenzurat) în România, dar la fel de intolerabil mi se pare și să ajungem să cântărim dosare, să vizionăm casete, să măsurăm fraze, să dăm certificate celor ce au reprezentat șansa României de a ieși din anonim./ În același timp în care e revoltătoare fraza «toți am colaborat» când o apropii de Paul Goma, mi s-a părut revoltător să aplici procustian măsura vieții lui Paul Goma la viața lui Lucian Pintilie./ Probabil aici este reproșul pe care l-aș face lui Paul Goma: credința că el poate distribui epitețe, calificative etc. cu o severitate pe care pe pământ nu ți-o poate da nimeni“.)

● Într-un interviu acordat lui Cristian Teodorescu pentru „Zig-Zag“ (nr. 2), *Sunt cel mai înjurat scriitor din România*, Mircea Dinescu declară că a revenit asupra deciziei de a demisiona din funcția de președinte al USR: „M-aș simți mult mai liber dacă nu m-aș gândi zilnic la soarta scriitorilor al căror președinte pâna una alta sunt. Fiindcă e o povară această Uniune”; „Am vrut să-mi dau demisia și să scap. Dar mi s-a părut că dacă fac asta se va crede că Dinescu lasă de izbeliște Uniunea Scriitorilor. Se duce în Germania, la bursă, și sfidează într-un fel și pe cei care l-au ales și nu-și mai asumă nici o responsabilitate”. Chestionat în legătură cu ultima ședință de consiliu a USR, M.D. răspunde foarte evaziv: „Am aflat că n-am o față potrivită pentru export. Dl. Sălcudeanu mi-a spus că n-aș fi potrivit ca președinte, fiindcă figura mea și tot ce fac eu n-ar corespunde imaginii României în lume. (...) M-am gândit că dacă merg în Germania să mă duc la doctor, să-mi schimb fizionomia”. Cât despre „reproșata nepricepere adiministrativă”: „Nici nu e reală. Dacă stau să mă gândesc, am reușit să țin această Uniune trei ani de zile să nu se prăbușească. În timp ce în alte țări Uniunile scriitorilor s-au prăbușit sau s-au divizat, cea din România supraviețuiește. Nu ne putem transforma peste noapte în fabrică de produs cârnați. Mi se pare ciudat că chiar la revistele literare, care prin natura lor sunt nerentabile, eu am fost înjurat și mi s-a reproșat că nu mă pricep la afaceri. Eu am făcut afaceri, la Uniune, cu revistele la care lucrați dvs. și la care s-au pierdut milioane de lei. În '92 s-au pierdut 60 de milioane de lei. Nu spun că s-au pierdut, de fapt, am investit în revistele literare. Asta e

marfa noastră”. □ Pe aceeași pagină, Gabriel Dimisianu îi declară lui Cristian Teodorescu: *Conducerea lui Mircea Dinescu a fost un eșec* – „Regret că exprimarea unei astfel de opinii de către subsemnatul în ceea ce îl privește a fost primită de Mircea Dinescu ca un act de inamicizie. Îl prețuiesc în continuare pe poetul de mare talent, îl admir pentru curajul aproape singular din ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu, nu e însă un bun administrator. Un om nu poate avea toate calitățile din lume”.

22 ianuarie

● În nr. 3 al „Literaturului”, la rubrica „Revista revistelor”, într-un comentariu – pe ansamblu favorabil – dedicat numărului 2-4/1991 al revistei-caiet „Manuscriptum”, Andrei Grigor semnalează cu „o firească strângere de inimă” un editorial (*Transilvania mea*) în care Adrian Marino afirmă că „viitorul este al marilor formații și grupări de state (...), nu al statului național, omogen etnic, unitar”. Andrei Grigor mai atrage atenția și asupra altor „câteva elemente de inadecvare cu menirea și tradiția «Manuscriptum»-ului”, amănunte care „trag impetuos revista spre o zonă deplorabilă”: „E vorba, mai întâi, de coperta ultimă care, sub pretextul prezenței în cadru a lui Ioan Petru Culianu, se constituie de fapt într-un poster color de propagandă monarhică. (...) Pare paradoxal că o revistă destinată documentaristicii culturale poate să-și manifeste partizanatul politic. Poate. Fie cu o naivă persuasiune (cazul copertei «monarhice»), fie direct, prin editorialul *Transilvania mea* semnat de Adrian Marino care vorbește inechivoc despre lupta tenace a «întregii opoziții actuale românești, de la Declarația și Alianța de la Timișoara, la Alianța Civică, de la Convenția partidelor democratice...» etc., etc.”.

(■ Adrian Marino va răspunde acestor ironii în „România literară” – nr. 9, 11-17 martie 1993 –: „...Este vorba, mai întâi, de editorialul nostru *Transilvania mea*, unde se aduce un elogiu acestei provincii românești pentru spiritul său istoric, militant, latinitatea sa europeană, spiritul civic, conștiința politică ridicată. Din toate acestea, Andrei Grigor extrage (...) doar un mic pasaj: «Viitorul este al marilor formații și grupări de state... nu al statului național, omogen etnic, unitar...». Cu aceeași «strângere de inimă», însoțită și de o nuanță de dezgust, observăm că el este scos total din context, trunchiat neonest și interpretat abuziv. În realitate, textul nostru integral este următorul: «Viitorul este al marilor formații și grupări de state și al sistemelor colective de apărare și cooperare, nu al statului național, omogen etnic, unitar, închis și autarhic. Să nu se supere nimeni: o idee politică mai primitivă, mai anacronică, mai depășită și mai neeuropeană nu există. Exemplul Transilvaniei ne îndeamnă să amintim și să reflectăm cu mare seriozitate la toate acestea». Este vorba, deci, în mod evident, în primul rând, de o situație actuală general europeană și nu românească.

(...) Locul nostru este (...), în orice împrejurare, în Europa, în Comunitatea statelor europene și nu în Comunitatea Statelor Independente (fosta U.R.S.S.), cum ar dori unii și alții. Probabil și antieuropeanul Andrei Grigor, al cărui text respiră șovinismul, autarhia anacronică și reacționară...”)

□ Tot în „Literatorul”, un articol semnat de Dumitru Micu, *Prin noi înșine*, ironizează așteptările postrevoluționare ale acelor care „așteaptă să le cadă totul din cer”; cu precizarea că este vorba de „limbajul și comportamentele (...) multor intelectuali inclusiv, chiar dintre cei născuți iar nu făcuți” – atitudinile acestora „exprimă o psihologie infantilă specifică stadiului prelogic al umanității”. Cităm pe larg: „E de necrezut cum oameni în toată firea își închipuie că orice, dar absolut orice, de la pâine și lapte la călătorii în străinătate, se poate obține prin flatarea sau constrângerea unor persoane. Când eram, pasă-mi-te, editor și explicam celor ce ofereau spre publicare lucrări proprii sau ediții că nu se putea edita decât cam a mia parte din cât se dorea întrucât nu era hârtie, nu era spațiu tipografic, nu erau bani, toți, fără excepție, mă întrebau, cu o mirare candidă: De ce nu mergi la Pleșu? Pleșu era, se vede, în imaginația lor Alfa și Omega pe tărâmul culturii. Era de-ajuns ca el să vrea pentru ca într-o clipă să apară, ca în basme, munți de hârtie, să răsară din pământ sute de tipografii, să curgă dolari, în cascade, Pleșu putea totul, fiind ministru. Dar președintele țării?! Președintele e investit de mulți cu puteri suprademiurgice. Nu era dimineață, pe vremea când se găsea lapte și stăteau pentru el la coadă, în care să nu aud pe vreunii din spate, cu mai puține șanse de-a «apuca» măcar o sticlă înjurându-l pentru că nu era lapte din abundență pe... Iliescu. Ca și cum el omora sute de mii de vaci. Vânzătoarea le ținea hangul... Odată, în tren, un tânăr s-a lansat într-o diatribă antiprezidențială pătimașă, sub cuvânt că erau prea mari impozitele și că tinerii nu primesc valută ori de câte ori ar vrea să voiajeze peste graniță. (...) Prin anii șaptezeci, ori de câte ori apărea o situație neconvenabilă, se găsea cineva să spună: de-ar ști Ceaușescu! Toate neajunsurile erau explicate prin neaplicarea corectă a ideilor Secretarului General. Acum e invers. Pentru tot ce nu-i în regulă undeva, e scos vinovat Iliescu. Și mai toată lumea e convinsă că totul se poate rezolva prin «mergere» la cineva. La o persoană oarecare, cât mai sus pusă, eventual chiar la președintele republicii. (...)/ Omul arhaic era, în limitele orizontului său de gândire, mai rațional. El știa că Dumnezeu poate da orice, dacă binevoiește și îi cerea Lui totul. Intelectualul român de astăzi nu poate să nu știe că Dumnezeu dă omului numai puțința de a-și produce el însuși cele necesare, și totuși, imediat ce îi lipsește ceva strigă împotriva dumnezeului pământesc: puterea. Atribue puterii politice posibilități divine și o învinuiește că nu și-a ținut «promisiunile». (...) Nu de conducători depinde totul. Desigur, fără conducere totul degenerează în harababură, dar pentru a conduce trebuie să ai ce. Stând pe marginile fântânii din Piața Universității și blamând pe unii

și pe alții, nu produci nici hrană, nici îmbrăcăminte, nici apă potabilă, nici cultură. Nu prin proliferarea indolenței, lenei, debandadei se consolidează democrația și cu atât mai puțin economia de piață./ Nu propun (...) absolvirea puterii, a guvernanților de răspunderile ce le revin pentru perturbările bunului mers al societății. Puterea trebuie criticată mereu, oricât de aspru. Dar adecvat. A critica președinția, guvernul, organele locale, oricând și oricum, în permanență, indiferent de ce fac sau nu fac bine sau rău, e pură nebunie. Și tocmai așa se procedează frecvent. Autocritica nu se practică deloc. Tocmai aici e buba. Ne comportăm ca niște copii răzgâiați. Or fi având multe păcate guvernanții, dar prea dăm toată vina pentru orice pe guvem... Nu guvernul e vinovat de tot ce e rău. Risipa de apă, bunăoară, în proporție halucinantă (30%!) o provocăm noi, cetățenii. Neglijența unora dintre noi provoacă, de cele mai multe ori, inundații, explozii, incendii. Dacă vrea să nu-și piardă orice prestigiu, presa ar face bine să întreprindă câte ceva și pentru educarea cetățeanului prin «arma criticii». Biciuind deprinderile rele, indolența, iresponsabilitatea, inconștiența, presa, școala, alte instituții, inclusiv biserica, pot (și sunt datoare) să insuflă insului sentimentul propriei valori și implicit al propriilor obligații. (...) Nu putem desigur renunța la orice ajutor din afară, dar nu în el e speranța. De altfel este și imposibil a primi fără a da ceva în schimb. Ajutorarea nu poate fi decât întrajutorare. *Do ut des*. Șt pentru ca să ai ce da, pentru ceea ce ți se dă, trebuie să produci. Ori în ce latură am considera problemele de care ne izbim, nu există decât o singură cheie a soluționării lor: munca. Orice alte «chei», de fabricație politică și politicianistă, sunt iluzorii. Lansat de liberali, în secolul trecut, principiul «prin noi înșine» s-a dovedit singurul valabil în tot cursul istoriei umanității. L-a proclamat și Arghezi, în *Cântare omului*...“.

● În articolul *Pornind de la Alexandru Paleologu*, apărut în revista „Contemporanul. Ideea europeană“ (nr. 3), la rubrica „Jurnalul lui Alceste“, Gheorghe Grigurcu se arată contrariat de faptul că Alexandru Paleologu, „prodigiosul cărturar și scânteietorul eseist, actualmente senator al opoziției“, i-ar fi acordat (în *Adevărul* din 22 dec. 1992) un „certificat de bună purtare“ lui D.R. Popescu, în calitatea acestuia de fost președinte al USR înainte de 1989: „Ni se pare că benevolența dv. profund nedumeritoare față de micul președinte-impstor (în bună parte, reflex caricatural al marelui-președinte impstor) se află în prelungirea unei poziții proprii unei categorii de scriitori români, pe care n-o putem aprecia altminteri decât ca pe-o eroare. Și anume ne referim la acei scriitori, și înzestrați și cunoscuți și stimați pentru postura lor în genere corectă, ce-au acceptat a avea relații cu președintele nestatutar, luându-l «în serios»“ și acreditând în felul acesta, *de facto*, abuzul instalării sale. Din slăbiciune, din timiditate, din lehamite, din dorința de a-l «consilia» ori din cea de a-și păstra oarecari avantaje personale (motivele pot fi multiple, împletite într-un mod inextricabil), confrății în cauză, altfel, repet, dintre cei mai

importanți și mai stimabili, au ratat singura șansă de a-l invalida pe președintele desemnat de Ceaușescu printr-o nerecunoaștere compactă. Compromisul lor cu omul dictatorului a făcut posibilă izolarea, mai accentuată decât în majoritatea țărilor din est, a scriitorilor din România, ca instituție, ca voce colectivă, purtătoare de spirit critic și contestatar./ Nu știu dacă greșesc, d-le Paleologu, însă văd în recente dv. rânduri atât de neașteptat de iertătoare, de, ca să mă exprim exact, frivol iertătoare față de agenții de căpetenie ai regimului ceaușist în domeniul literar o rezonanță a acelei regretabile cedări. (...) Dezinteresul etic prezent provine, după toate probabilitățile, dintr-un dezinteres etic mai vechi. (...) În loc de a marca nedemnitatea, demagogia, carierismul, conduita discreționară a prozatorului cu pricina, dv. îl apărați ca și cum toate acestea nici n-ar fi existat. În loc de a vorbi de Răul pe care l-a adus, în chip obiectiv, vieții noastre literare și, în concret, vieților noastre de oameni de litere, faceți apologia «atitudinii» sale la un «proces» care n-a existat decât ca o foarte palidă schiță a justiției ce s-ar fi impus. Vă lăsați sedus de un truc ieftin, de o șmecherie. (...) E ca și cum, confruntat cu un escroc, n-ați sufla o vorbă despre malversațiunile ce le-a comis, lăudându-i «stilul» șic, manierele de om de lume». (Textul față de care reacționează Gheorghe Grigurcu este un interviu acordat de Al. Paleologu lui C. Stănescu pentru „Adevărul”, interviu reluat – cu titlul „*Totdeauna cineva se supără pe Caragiale!*” – și în „Adevărul literar și artistic”, nr. 148, 10 ian. 1993. Iată și aserțiunile incriminate de Grigurcu: „Despre D.R. Popescu trebuie să mărturisesc că am apreciat la el felul cum a părăsit poziția lui, fără să se lase demis de noi. A prezidat ședința, prima ședință după Revoluție, și a luat președinția cu autoritate proprie, dar nu s-a dus la locul lui din capul mesei, ci a prezidat din sală, sprijinit cu mâinile de speteaza unui scaun. Și și-a și dat demisia, în acest fel. Apoi, lungă vreme a păstrat o discreție mai mare decât a altora. Bine, pe urmă a apărut iarăși, pe la Cotroceni, nu mai știu, n-am urmărit. Cu D.R. Popescu, a cărui comportare, evident, o blamam în totalitatea ei ca poziție luată, ca aceea ce reprezenta – m-am aflat la început în raporturi foarte cordiale. A devenit la un moment dat, în ultima perioadă a președinției lui, agresiv și chiar luând un ton inacceptabil de către egalii lui, adică scriitorii. Nu pot însă să îi reproșez că, o dată luată această atitudine, o dată asumându-și această poziție – care era greu de înțeles la un om tânăr și talentat și care, evident îi greva astfel, într-o bună măsură, reputația și viitorul...”.)

● În „Totuși iubirea” (nr. 3), Vasile Băran semnează articolul *O incredibilă blasfemie: De ziua marelui nostru poet național Eminescu, Nicolae Manolescu îl atacă!*, referindu-se polemic la textul publicat de critic în „România literară” din 12 ianuarie 1993, în cadrul unei anchete despre actualitatea poeziei eminesciene. (Același Vasile Băran va publica în nr. 4, din 29 ianuarie 1993, al revistei „Totuși iubirea” articolul *Nicolae Manolescu – omul politic sau denigratorul numărul 1?*)

24 ianuarie

● Sub titlul ***Patria lui Eminescu***, Mihai Zamfir publică în „Adevărul literar și artistic” (nr. 150) un eseu despre riscurile unei suprainterpretări în cheie „naționalistă” a publicisticii politice eminesciene. Printr-o rapidă încercare de „arheologie a sensurilor” din „proza politică” a lui Eminescu, Mihai Zamfir își propune să urmărească „accepțiunile unui concept fundamental al acestei proze, și anume ideea de *patrie*” – demers ce vizează „înlăturarea scoriiilor depuse asupra textului genuin, de la comentariile intempestive ale lui A.C. Cuza la începutul secolului nostru până la jurnaliștii de serviciu din anii '80”: „Încă din epoca interbelică, s-a instalat în exegeza noastră o dichotomie curioasă: ca filozofie politico-socială, Eminescu ar fi fost un visător metaforic în literatură și un gazetar lucid în jurnalistică. Imaginând paradisul dacic și Evul Mediu mirific de «la o mie patru sute», Eminescu substituia adevărului visătorie; scriindu-și însă articolele politice, el oferea soluții lucide și realiste. Sub diverse variante, binomul se regăsește la Tudor Vianu, Pompiliu Constantinescu ori Șerban Cioculescu. Lectura fără prejudecăți a publicisticii politice nu verifică însă o atare leamă. Un apel inocent la textele eminesciene configurează un cu totul alt tip de gânditor decât politicianul lucid. Gazetarul politic este la fel de visător și la fel de fantast ca și poetul”. Pentru Eminescu, „patria nu înseamnă un dat istoric revendicabil, ci o entitate spirituală care, ca și divinitatea, nu poate fi strict localizată, deoarece se află în conștiința celor ce au aderat la ea”; este, în alți termeni, „patria metafizică”, „patria idealului pur”, „patria esențială”. Totodată, autorul eseului deplânge transformarea lui Eminescu (printr-o „metonimie abuzivă”) în „personaj «monoic», ajungând să personifice cultura noastră în ansamblul ei”: „Totul pare a începe cu Eminescu și a se reduce la Eminescu. (...) / În realitate, culturile monoice n-au fost niciodată mari culturi. Acelea se păzesc instinctiv de monoism. Chiar dacă posedă figuri-simbol (Shakespeare, Dante), marile culturi nu-și vor reduce niciodată dimensiunile la cele ale unei singure personalități. Cultura noastră este încarnată în personalități diferite: e suficient să ne gândim la contemporanul lui Eminescu, la I.L. Caragiale, la Nicolae Iorga, Tudor Anghel ori Mircea Eliade. Totuși, nici unul dintre ei nu poate rivaliza cu Eminescu la capitolul mitologizării ulterioare, deoarece mitul Eminescu a acționat acaparant, iar fortificarea imaginii monoice pare astăzi mai sigură decât oricând”. □ În același număr al revistei, la rubrica „Reflector”, sub titlul ***Rebeliunea legionară în presa vremii***, Lelia Munteanu publică un articol despre evenimentele din ianuarie 1941, așa cum s-au reflectat acestea în ziarele momentului (și chiar în programul Radiodifuziunii).

26 ianuarie

● În articolul ***Aniversările care ne omoară*** – apărut în „România literară” (nr. 3) –, Gabriel Dimisianu vede o legătură între reflexele festive moștenite

din epoca Ceaușescu și modul cum este sărbătorit, după 1990, Eminescu – în legătură cu care s-a răspândit „o imagine (...) nu cu mult altfel decât aceea pe care o difuza răposatul (oare?) festival «Cântarea României»”: „Fiindcă acesta e nivelul de mentalitate culturală al celor care nu mai obosesc să ne tot zgârie auzul cu vocabula «nepereche» (...), agasantă, sleită semantic de atâta întrebuințare; al celor care, pentru variație, vorbesc despre «voievodul descălecător în patria limbii române», cum auzii deunăzi, sau al acelora care, nenumărați, îi tot dau zor cu «luceafărul poeziei românești» (...)./ M-am referit la aniversarea lui Eminescu pentru că, fiind recentă, o are toată lumea în minte. Aceeași deșănțare clamoroasă, cu originea în mentalul epocii de aur, se pune însă în funcțiune și în alte ocazii aniversare, dintre multe câte ni le vântură televiziunea pe dinaintea ochilor. Figuri istorice și culturale, oameni politici ș.a.m.d. suportă cu toții, căci n-au încotro, agresiunea prostului gust mereu în ofensivă. Dar asemenea aniversări ne omoară încă o dată marii oameni ai neamului și decât cu ele, vorba lui Maiorescu, mai bine deloc”. □ Dan C. Mihăilescu răspunde la ancheta „României literare” despre criza culturii; tonul e, în general, optimist: „Ca orice categorie ce se respectă, criza are și ea subdiviziunile, ierarhia, statutul și excepțiile ei. Criză economică? Da. Statul nu prea mai dă, n-are de unde (și când dă, dă pe alese, firește, că puterea n-o să hrănească tocmai idealurile opozante!). Criză socială? Da. Și a cititorului și a scriitorului. Cel dintâi vrea mereu altceva, în vreme ce al doilea vrea să-i dea tot ce i-a oferit și ieri. Nu mai merge. Criză morală? Da. În sensul că vinovații de ieri se vor triumfătorii de azi, nevinovații se tot culpabilizează degeaba, iar publicul scuipe și pe unii și pe ceilalți. Criză estetică? Da, fiindcă, pe de o parte, s-au modificat criteriile, iar pe de alta mediocritatea nu mai are debușeu editorial. Ieri – democrația nonvalorii: bun, rău, îți apărea o carte la 1-2-3 ani, statul paterno-matern avea grijă de toți, mă rog, cu precădere de ciurucurile serviabile. Astăzi: anarhia valorii – se publică fie talentele certe și cu priză la mase, fie maculatura cu învîrteli sponsorizate./ Sigur, astăzi sutele de ciurucuri care-au semnat 10-30 de volume fiecare în ultimii 10-20 de ani, nu mai au loc în edituri. De unde și plânsoarea lor că 1990 s-a instaurat... criza. Nu li se mai dau «plecări», nu mai apar săptămânal la rubrica «prezențe românești», nu mai au zilnic șpalturi de corectat, nu mai au sute de mii la Fond, iar un loc la Cumpătu e prea scump etc. În schimb, criză-necriză, numai eu știu patru edituri care se bat să-l publice pe Cărtărescu. Da, nu se mai văd volume de, să zicem, Crânguleanu, dar apar bine mersi cărți de Adameșteanu și Buzura, de Mălăncioiu, Blandiana, Mușina și Groșan, de Breban, Horasangian, Tartler, Ciocârlie (Livius și Corina) ș.a.m.d. Da, nu văd cine s-ar mai încumeta să publice un alt volum din Istoria lui Rotaru, însă Dicționarul lui Zăciu stă să apară, cum au apărut și Istoria lui Negoțescu și cea a lui Manolescu, după cum or să apară și sintezele promise de Ulici și Alex. Ștefănescu. Firește că «poetii de pagină întâi» până în '90 sunt în criză, dar Iaru, Stratan, Magdalena Ghica,

Iova, Marta Petreu ș.a. – apar. Apar și cărțile lui Ungheanu, Săraru, Lăncrănjan și Fănuș Neagu, se joacă și piesele trustului Dragon, după cum apar și opurile unor Luca Pițu, Alexandru George, Cristoiu, Val Condurache etc./ (...) Să ne înțelegem: n-am deloc de gând să mă îmbăt cu apă de trandafiri, dar nici crizismul exacerbat de mediocritate (menit – și el – să discrediteze ideea de libertate și democratizare!) nu trebuie încurajat. Valorile sigure își fac drum, chit că mai cu chiu, mai cu vai, oricât de jalnică ar fi dumneai, Tranziția. Unul traduce, altul lucrează la șapte ziare, altu-și face editură, stânga ajută stânga, dreapta – dreapta, centrul ia bani din ambele părți, mai cu Fundația lui Buzura, mai cu Soros, mai cu I.C. Drăgan, mai cu sutele de edituri finanțate spre *blanchissage* de magnații vechii/noii securități – esențial este, până la urmă, tot amalgamul de criză morală și estetică. În vremuri de-astea, când se poartă «sauve qui peut», este mai puțin important ce facem cu ziua de ieri și mai mult cum ne pregătim să defilăm mâine”. Un bemol, totuși, vizează soarta cercetării istorico-literare: „Tragedia (...) va fi la profesionalism. Avem în țară numai 4-5 istorici credibili, doar 1-2 istorici literari de certă anvergură și probitate. Nu avem textologi, «vechiști», turcologi, eliniști, latiniști, arhiviști, sinologi, specialiști în maghiară, în retroversiuni sau în biblioteconomie computerizată, iar de colecțiile de ziare vechi din marile biblioteci se alege praful. Nu avem dicționare, bibliografii, sinteze, antologii, nu avem nici un instrument de lucru exhaustiv. Nu avem NIMIC complet și exact. (N-am mai spus și: la zi.) Absolut nimic de la ediția «poetului național», până la dicționarul literaturii contemporane. Nu te poți bizui pe nici un fișier, nici o bibliografie nu e completă, nu avem indici cronologici, tematici, nu avem o istorie a României ca lumea, au și trecut 16 ani de la bruma de dicționar a lui Marian Popa, nu se retipărește nici măcar Lucian Predescu, bibliotecile refuză să lase la lucru echipe de fișare a periodicelor, orice bibliografie analitică este sabotată din start, într-un blestemat cerc vicios, unde instituția refuză să se angajeze pe motiv de inexistență a debușeului editorial, în vreme ce destule edituri se plâng că vor să publice cărți de acest gen, dar nu li se prezintă nici una! Vin tot mai des cercetători din străinătate și-ți cer «viața lui X» ori «bibliografia lui Y», de trebuie să le recomanzi câte șapte surse (ceva de genul: L. Predescu + Handoca + Dicționarul lui Straje + vol. II din Mușat/Ardeleanu + cronica lui Z. Ornea din «România literară»...) ca să poată încropi o jumătate de pagină cât de cât exactă./ Sigur că totul se poate remedia în câțiva ani, dar numai cu voință politică (da, am spus bine, politică! și încă de sus, cel puțin pentru accesul la toate fondurile documentare), cu bani mulți și cu colective de cercetare structurate ferm, cu obligații clare, termene draconice și disciplină nemțească. Tranziția de azi va da, cred, o literatură extraordinară, însă pentru știința literaturii bălciul fanariot de acum va deveni cu adevărat o catastrofă. Iar în ceea ce privește specializarea și anvergura inițiativelor, nu vă trimit la New York, ci vă invit să comparați pur și simplu Editura Academiei Române cu

Editura Academiei de la Budapesta. Atât numai. Drept care: a se slăbi cu pericolul deznăționalizării. Deznăționalizarea nu pornește și nu se desăvârșește decât dinăuntru”. Cât despre critica literară: „...eu sunt ceva mai sceptic decât Nicolae Manolescu (v. «România literară», 1/1993). Impactul puternic aparține de acuma sferei editoriale. Numai reeditările vor arăta cota reală a autorului. Criticul poate mult și bine să exalte, să zicem, cazul Alice Botez, că nu-l ascultă nimeni. Dacă editorul X reeditează *Clipa* sau *Descult* și lumea le va citi în metrou, criticul poate să stea și-n mustăți: importanța actului său rămâne una exclusiv elitară. Noi vom tot reinterpretă în cerc închis, ca și presa de opozite de azi, în care se scriu reciproc epistole, în vreme ce Lumea înnoată în largul altor ape”. □ La rubrica rezervată cronicii literare, N. Manolescu (*Filosoful cu suflet de misionar*) și Claudiu Constantinescu (*Sâmbătă liberă*) comentează o carte apărută în 1992 la Editura Humanitas, *Eseuri de duminică*, volum în care editorul a adunat o serie de eseuri publicate de C-tin Noica în intervalul 1936-1943 în diferite periodice. □ La rubrica de cronică a edițiilor, Z. Ornea publică articolul *Nevroza Țuțea*, pornind de la volumul de convorbiri *Jurnal cu Petre Țuțea* semnat de teologul Radu Preda (Ed. Humanitas, 1992). Cartea în discuție „ne restituie, poate, pe Țuțea cel adevărat, nu fără unele exaltări dincolo de limite” – adică pe acel intelectual cu „geniul oralității”, nu pe autorul unor texte „neinteresante prin platitudine”. „Țuțea nu reprezintă, de fapt, o rată. Și-a cunoscut forțele și s-a mulțumit a fi ceea ce era: o desăvârșirea a oralității cărturărești, știind binme – s-a văzut – că încercările sale scriptice sunt neîmpliniri fatale.” În același timp: „Interesul e captat mai ales de masa rotundă intitulată *De ce Marin Preda?* (...). Una dintre nevrozele postrevoluționare care a căpătat forme acute este aceea Petre Țuțea. Mediatizat prin Televiziune și zeci de interviuri în gazete, omul a fost instalat pe pedestalul unui fenomen. Prin acutizarea la care s-a ajuns, poate și este. Cred că e o nevroză pernicioasă care, netratată la vreme, riscă să ia proporții, ajungând rebelă și nevindecabilă. (...) D-lui Gabriel Liiceanu (...) i se datorează în bună măsură apariția acestei nevroze Țuțea care riscă să ia proporții. Ciclul de interviuri televizate cu P. Țuțea l-au mediatizat, stârnind interes în jurul persoanei sale. Iar acest interes a fost potențat, mult, de cei ce întrețin o ciudată nostalgie pentru extremismul de dreapta din deceniile interbelice. Iar Țuțea se declară adeptul acelor forțe politice fapt pentru care un partid politic de declarată sorginte legionară, cum e cel condus de dl. Marian Munteanu, îl recomandă pe Țuțea drept părinte spiritual. Ce are comun totalitarismul ideologiei legionare cu tot corolarul de idei-forță specifice (antiparlamentarism, partid unic, cultul forței, mitul sângelui, xenofobia, arogarea dreptului la administrare a pedepsei pentru adversari în afara organismelor justiției, misticismul fanatic etc. etc.) cu propensiunea noastră de astăzi spre democrație?”. □ Este publicat un scurt comentariu polemic (semnat N.M) pe marginea unui nr. din „Caiete critice” (nr. 7-8-9/1992) dedicat, în

parte, lui Marin Preda: „Ideea mesei rotunde nu poate fi desprinsă de aniversarea lui Preda (70 de ani de la naștere, în 1992), dar, după cum ne avertizează inițiatorul ei, E. Simion, nici de o anumită «absență» a romancierului din preocupările criticii actuale sau chiar de unele luări de poziție ostile, care au văzut în autorul *Moromeților* un «colaboraționist». Opiniile, nu îndeajuns de diverse, se întâlnesc în necesitatea de a apăra memoria lui Preda de judecăți precum aceea din urmă. Sunt de acord cu faptul că e absolut nefolositor să simplificăm discuția la un proces, uneori de intenții, făcut scriitorului. Dar cred că participanții la dezbateri dramatizează întrucâtva situația actuală în care s-ar afla Preda (și alții, în definitiv, dintre corifeii literaturii anilor de comunism). Sunt de părere că ei nu trebuie nici condamnați, nici apărați, ci pur și simpli, re-apreciați. E o obligație a criticii, indiferent de concluziile la care ar ajunge, de a relua toate operele publicate sub cenzură și de a face lumină în împrejurările apariției lor. Iritarea lui E. Simion, mai ales, față de unele aprecieri nefavorabile lui Preda nu e o atitudine de critic literar, ci una de fan al scriitorului. Moștenirea literară a epocii comuniste se cuvine discutată obiectiv, fără nici o reținere. Nu se pune în fond problema apărării lui Preda, ci a recitirii lui cu toată seriozitatea./ Unele din ideile mesei rotunde revin în dialogul lui E. Simion cu Dorin Tudoran. Și aici E. Simion e convins de necesitatea de a spăla de acuze memoria lui Preda. Trebuie să spun cu limpezime: nici un critic serios nu urmărește excluderea din literatură a unor autori atât de importanți ca Preda. Ar fi o prostie. Dar e obligatoriu să renunțăm la a-i cruța de obiecții, având și aerul că o astfel de atitudine ar ascunde un substrat politic. E. Simion e obsedat de apolitismul criticului (ceea ce nu-l oprește, în paranteză fie zis, să conferențieze despre Eminescu la o întrunire organizată de FDSN, unde a avut drept grațioasă companie pe Ileana Vulpescu, bine cunoscuta colaboratoare a «României Mari»). Nu e nici o legătură între politica actuală a partidelor și reaprecierea rolului scriitorilor din anii de comunism. Și nu eu fac politică, nici măcar în mod indirect, dacă cer o discuție deschisă. E. Simion, care, devenit apologetul apolitismului, crede că lipsa de atenție acordată de televiziune lui Preda, la 70 de ani de la naștere s-ar explica prin monopolizarea ei de către Corneliu Coposu și Emil Constantinescu. (Despre insistența cu care Ion Iliescu se mediatizează, fie zis tot în paranteză, E. Simion n-are nici o părere. Ca să vezi ce fel de apolitic este d-sa). Mai realist și mai obiectiv este partenerul său de dialog, Dorin Tudoran, dar nu pot să nu observ că el, așa de intempestiv alteori, manifestă o reținere nespus de politicoasă și nu cutează a așeza, cum face de regulă, chiar toate punctele pe i”.

● În „Cuvîntul” (nr. 4), la rubrica „O întrebare pentru...”, Nicolae Manolescu răspunde solicitării lui Andrei Zlătescu de a lămuri o chestiune controversată privitoare la cursul de literatură română pe care îl ține la Facultatea de Litere din București: „Ați fost acuzat de profesorul Eugen Simion că ați fi politizat cursul dumneavoastră de literatură modernă. Trebuie rescrisă istoria literaturii

noastre contemporane. Care sunt criteriile pe care le-ați propune și care sunt confuziile pe care le-ați amenda?”. Răspunsul lui N.M.: „Cred că Eugen Simion continuă să confunde politica cu politicul. Politica, cea cu adevărat militantă, politica de partid, nu are ce să caute nici la curs, nici în publicații care nu sunt de partid. Dar politicul face parte din cultură, și, vrând-nevrând, implicăm politicul în foarte multe dintre acțiunile noastre culturale. Cum aş putea eu acum să discut situația literaturii române din perioada comunistă fără să am în vedere elementul politic? Dar, la urma urmelor, cenzura și toate celelalte instituții din perioada aceea nu sunt ele însele instituții politice? Cum aş putea să fi apolitic în aprecierea mea? În sensul de a rămâne neutru, suspendat între două lumi? Vrând-nevrând toată experiența noastră ne îndrumă acum către o viziune politică a lucrurilor. Asta nu înseamnă că am să-i neg vreodată valoarea lui Marin Preda, pentru că din punct de vedere politic etc., etc. Criteriul de valoare e unul, dar sfera în care ne mișcăm e sfera politicului. Iar reaprecierea întregii literaturi din perioada comunistă este o obligație, pentru a putea vedea mai bine ce s-a făcut mai valoros, ce s-a pierdut, care au fost compromisurile, prețul compromisurilor, dacă merita plătit acest preț. Fără această perspectivă, riscăm să ne îmbătăm cu apă rece, să ne imaginăm că lucrurile sunt așa cum am apucat noi să le învățăm, că scriitorii rămân aceiași, că Preda, Buzura, Ivasiuc și ceilalți continuă să fie cei pe care îi citeam acum douăzeci de ani fără să ne dăm seama că lumea s-a schimbat, că ei înșiși se schimbă. Intenția unui Adrian Păunescu de a restaura niște monștri sacri ai realismului socialist din epoca Ceaușescu nu trebuie confundată cu dorința de a restaura valorile autentice. Eu vreau să pot vorbi chiar și despre scriitori ca D.R. Popescu, de pildă, despre care acum se vorbește mai puțin. D.R. Popescu a putut fi atât de curajos în romanele lui, în *Vânătoare regală* de pildă sau în *F* și atât de puțin curajos în intervențiile lui de la Congreșele PCR. Valorile culturale, așadar, nu sunt nici de dreapta, nici de stânga”.

27 ianuarie

● În articolul *Un moment al criticii* – apărut în „Luceafărul” (nr. 4) – Alexandru George se pronunță în favoarea unei reevaluări radicale a literaturii române din perioada comunistă și a unor autori a căror importanță ar fi fost, contextual, supraestimată; un exemplu ar fi, consideră autorul articolului, chiar G. Călinescu – văzut „cel puțin trei decenii” ca „o comoară de daruri, o inteligență supremă, un spirit de acută originalitate în tot ce făcea”: „Meritele sale existau desigur pentru orice judecată, de oricând, dar erau mai modeste dacă ne gândim la situația lui reală, nu la cea artificială pe care i-o creaseră (uneori chiar fără voie) comuniștii. Aceasta presupunea o eroare prin omisiune: marele scriitor nu era judecat printre adevărații lui contemporani: M. Eliade, C. Noica, Emil Cioran, Eugen Ionescu, ci raportat (măcar tacit) la Ion Vitner și N. Moraru, eventual la G.C. Nicolescu și D. Popovici, în cel mai bun

caz la M. Ralea și Tudor Vianu. O punere a lui absolut necesară și firească în ecuația reală temporală în care a existat ne dă proporțiile mai exacte ale personalității sale“. Un alt exemplu: „Cu toții am trăit fenomenul exaltării lui Marin Preda, a cărui valoare a fost mult «ridicată» din motive anti-Barbu; faptul că el a păstrat oarecare decență în turpitudinea vremii, i-a făcut pe mulți să uite că a fost el însuși un ultraprofitor al comunismului sau i s-a ocultat eu totul perioada lui obscură, a anilor de după debut, până și-a cucerit o reputație și a dobândit un statut privilegiat, ceea ce chiar în relativul istoric reprezintă o impostură, dar i-a îngăduit atitudini și gesturi pozitive, un așa-zis «curaj» și oarecare generozitate, de nabab în socialism“. Concluzia e tranșantă: „Orice «situație» dobândită în comunism, chiar dacă are justificări depline pare a fi rezultatul unei fraude și trebuie pusă în discuție“. De reținut totuși observația că, „într-o atmosferă atât de viciată cum e aceea din țara noastră în tot timpul comunismului (...), valorificarea câte unui nedreptățit s-a făcut (chiar de oamenii de bună credință) cu o adresă polemică, eventual chiar cu ajutorul unei adversități care în condiții normale n-ar fi existat. Așa, de pildă, mulți susținători postumi ai lui Blaga au crezut de cuviință să pună în acțiune procedeul ricoșeului anti-argheziean – arareori procedând deschis în formula autenticului partizanat literar (...) de cele mai multe ori înconștient, oricum în perfectă onestitate“. □ În același nr. al revistei „Luceafărul“, Florin Manolescu scrie despre un volum al lui C. Noica, *Eseuri de duminică*, apărut în 1992 la Editura Humanitas (*Predici laice*).

28 ianuarie

● H.-R. Patapievici publică articolul *Păguboasa „ignorantă pioasă”*, în „Dilema” (nr. 3): „Intellectualii care, la jumătatea secolului XIX, l-au descoperit pe țaran erau deja ireversibil ruși de «popor». Faptul, combinat cu planurile politice de tip pașoptist, a avut două consecințe notabile: întâi de toate, sentimentul ireversibilității rupturii față de «clasa fundamentală» (Iorga) le-a nutrit constant patriotismul cu o *mauvaise conscience* de care au încercat să scape inventând teoriile deja notorii ale revenirii politice în *illo tempore*; a doua consecință a servit drept premisă acestor generozități flatulente: ruși de realitatea țărănească, au dat țărâniei definițiile unei erudiții metafizice improprii deprinse în Occident, pornind de la ideea eronată că fiecare posedă înăscut cunoașterea perfectă a ceea ce este. (...) Pericolului de a lăncezi în speculația cea mai neverosimilă, care valorizează o proastă metafizică «românească» pornind de la mândria nejustificată exprimată de Brăiloiu prin cuvintele ironice «le folklore, c'est moi!», trebuie să îi adăugăm următorul îndemn metodologic: concepția despre țaranul român nu are nimic de a face nici cu patriotismul militant, nici cu dezamăgirile și visările noastre bovarice“. □ Tot în „Dilema“, Augustin Buzura publică articolul *Ultimul răspuns*, în replică la repetatele acuze aduse, încă de la înființare, Fundației Culturale Române, pe

care o conduce. Acuzele vizează partizanatul, implicarea într-o politică de susținere a Frontului Salvării Naționale, dar și proveniența unor fonduri –, incluzând etichete precum: „«criptocomuniști», «securiști», «finanțați de Iliescu» etc.". Acuzatorii sunt, din perspectiva lui Augustin Buzura, „toți neisprăviții, grafomanii, înjurătorii și creatorii de maculatură în care vidul intelectual și neputința sunt la ele acasă, pretinși scriitori ori gazetari inventați care, asemeni cerșetorilor din fața marilor biserici, agresează pe toată lumea în speranța că vor fi observați“; precum și „oameni incapabili să-și respecte propriile opinii și, asemeni unor giruete, se schimbă de la o zi la alta, după interes“. Cităm pe larg: „Orice om de bună credință, înainte de a-și fi dat cu părerea despre proveniența subvențiilor, despre organizarea și activitatea instituției noastre – autonomă și apolitică – ar fi cercetat documentele Fundației sau, dacă n-ar fi urmărit discuțiile din Parlament pe marginea bugetului, ar fi citit măcar Monitorul Oficial unde scrie clar suma pe care o primim și de la cine. De fapt, în condițiile în care sectorul particular este slab, iar o lege a sponsorizării absentă, este normal ca statul să finanțeze cultura. (...) De altfel revistele și editurile Ministerului Culturii sau o partedin publicațiile Uniunii Scriitorilor își iau banii direct de la Guvern, iar unii directori, șefi de publicații sau de instituții culturale au fost numiți chiar de miniștrii FSN sau FDSN după care au cotit-o brusc, fără ca miniștrii respectivi să le reproșeze acest lucru, cum s-ar fi întâmplat în orice țară din Occident. (...) La noi, în mândra Balcanie, intri cu jalba la Guvern și, după ce ai obținut suma de care ai avut nevoie, mergi înapoi să urli *jos* ca lumea să-și închipuie că ai coloană vertebrală dreaptă. De fapt și unii parlamentari trec dintr-un partid în altul cu aceeași candoare. Dar, apropo de coloană, am mai spus-o, aștept cu nerăbdare clipa când securiștii își vor scrie memoriile, pentru că prea mulți stâlpi ai democrației noastre își luau onorariile de la ei, prea mulți luptători de azi împotriva comunismului l-au menținut cu forța atât cât s-a putut informând despre orice cuvânt contra sau orice mișcare (...). / Așadar, o parte din subvențiile noastre provin din bugetul statului iar o alta, foarte mică, din donații. Premiile Fundației, de exemplu, le vom da în dolari, bani primiți de la unele asociații și ligi ale diasporei. Fundația are ca obiective principale răspândirea culturii românești peste hotare, a altor culturi în România, precum și menținerea relațiilor cu diaspora la nivel cultural. Iar diaspora, firește, înseamnă cu mult mai mult decât nu știu care scriitor frustrat ori agresiv din pricina propriei lui nerealizări în țara de adopțiune. Partidul nostru a fost și va fi cultura română (...) și nu există un singur argument, un act sau măcar un rând scris din care să reiasă că Editura Fundației, cele șase publicații, centrele de cercetări sau diversele departamente au făcut vreun gest în slujba vreunei formații politice sau lider. Președintele Ion Iliescu fie direct, fie indirect nu ne-a solicitat sprijinul, a câștigat de două ori alegerile și fără ajutorul meu, care am lipsit din țară întreaga campanie electorală ieșind din spital doar cu trei zile

înainte de data alegerilor. Cred că principala «vină» a Fundației, cauza iritării multora este că merge, că a reușit să-și creeze mijloacele necesare unui real dialog cultural internațional – nu ca similarele noastre British Council, Goethe Institut sau Institutul Suedez etc. care au zeci de ani avans și alte posibilități financiare – și cum 95% din personalul nostru este nou angajat, tânăr, sperăm să auzim în curând și de mai bine“.

● Sub titlul *Uitarea noastră cea de toate zilele*, Monica Lovinescu publică un articol despre cartea lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* (Ed. Albatros, 1991-1992) – în „22“ (nr. 4). Comentariul propriu-zis al cărții este precedat de o serie de considerații privitoare la reticența românească, după 1989, față de exercițiul memoriei și așa-numitul proces al comunismului: „În mare parte – cea mai mare? –, intelectualii noștri dezamăgiți, pe bună dreptate, de evoluția situației în România mergând până la o «posibilă întoarcere», oscilează între disperare și resemnare. Au strigat prea mult, s-au indignat prea des, s-au alarmat prea sistematic pentru ca zădărnicia eforturilor depuse să nu-i ducă spre apatie. Chiar și printre cei încă activi pare a domina tendința de a înlocui acțiunea prin «înțelepciunea» constatului. Electoratul nu e (încă?) pregătit pentru abordarea problemelor esențiale, rămânând pradă mizeriei și temerii de orice schimbare; e bine – se gândesc «elitele» – să ne punem la ceasul electoratului și să ștergem din orizontul nostru tot ceea ce nu este accesibil. Piață liberă, da, nu și memorie eliberată./ Așa se face că printre intelectuali, ceea ce a fost denumit probabil greșit «procesul comunismului» (sintagmă prea exhaustivă pentru a nu speria largi pătri sociale) a devenit o recuzită istorică aruncată în culise până când scena politică îi va fi propice, dacă îi va fi vreodată. (...)/ Poate că niciodată, din decembrie '89 încoace, nu s-a renunțat ca acum la o elementară gimnastică a memoriei. Iată de ce – spre satisfacția câtorva scriitori pretinzând că, doar dezbărați de balastul «memoriilor», cititorii vor reveni spre literatura pură – comentariile asupra cărților-mărturie se fac din ce în ce mai rar“. □ Tot în revista „22“, cîintr-un interviu acordat Gabrielei Adameșteanu („*Există două măsuri și două memorii pentru aceleași fapte?*“), Gabriel Liiceanu se confesează în legătură cu anii formării sale intelectuale.

● În nr. 2 al revistei „Orizont“ citim a doua parte a anchetei *Ce mai (d)rege scriitorul român*. Răspund: Octavian Paler, Mircea Ciobanu, Gabriela Adameșteanu, Nicolae Prelipceanu, Șerban Foarță, Balogh Jozsef, Paul Eugen Banciu și Eugen Bunaru. Pentru Nicolae Prelipceanu, 1992 a fost „un an mediu: mai rău decât în 1991 și mai bine decât în 1993 (conform unei vechi anecdote socialiste multilateral dezvoltate, valabilă și azi)“. În același ton pesimist se exprimă și Mircea Ciobanu: „Anul editorial 1992 a fost unul dintre cei mai grei, ca să nu spun istovitor. Carte românească a apărut puțină. Am avut prilejul să constat încă o dată ceea ce bănuiam: că literatura română nu e iubită decât de cititori și e disprețuită sau – mai drept spus – urâtă de cel pe

care soarta ni l-a pus intermediar între scriitor și public, adică pe Domnul Librar...". Pentru Gabriela Adameșteanu, 1992 „a însemnat (...) întoarcerea (psihică) la literatură, în sensul că de ea leg așteptările mele pentru anul '93. Concret, am scris doar o nuvelă, *Gara de Est*, care va apărea în «Lettre Internationale» și câteva capitole dintr-un roman la care lucrez de mult, intitulat *Provizorat*." Octavian Paler și Șerban Foarță țin să menționeze lectura unei cărți care i-a marcat: *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid. Balogh Jozsef trage un semnal de alarmă în privința numărului tot mai scăzut de cărți în limbile minorităților naționale, pe de o parte, și de volume traduse în română din aceste limbi, pe de altă parte. Paul Eugen Banciu constată că, după Revoluție, „consumul de carte crescut n-a fost în beneficiul scriitorului român, care s-a trezit concurat dintr-odată de literatură medie și sub-medie – uneori de foarte proastă calitate – dar la care publicul n-a avut [anterior] acces". Același fenomen este regretat și de Eugen Bunaru, care observă că „se practică o difuzare defectuoasă a cărții bune, dar «nerentabile», în favoarea cărții rentabile în primul rând". □ Tot în acest nr. din „Orizont", sub titlul *Recurs la metode*, Vasile Popovici, Smaranda Vultur și Mircea Mihăieș încearcă să răspundă câtorva întrebări legate de actualitatea „metodelor" în critica literară a momentului, în spațiul românesc: „O privire asupra criticii actuale de la noi ar putea conduce la părerea că interesul pentru metodele (structuralistă, semiotică, tematistă, psihanalitică, antropologică etc.) de cercetare a textului, dominant un număr de ani, a mai scăzut. Credeți că așa stau lucrurile? Și dacă așa stau, care ar fi acum accentele criticii? Încotro se îndreaptă ea? Ce urmează după metode?". ● *Vasile Popovici* este de părere că ieșirea de sub tirania „metodelor" era o „eliberare necesară", întrucât „tot ce are legătură cu literatura (...), toate genurile, de la critica propriu-zisă la reflecția teoretică, par să fi ajuns la un punct mort – filonul «metodelor» s-a epuizat, înainte e numai steril", „metodele se consumă pe ele însele într-o repetare în gol a acelorași principii". Totuși, renunțarea la metodă/e ar putea avea un „revers negativ": „Există riscul (...) ca renunțarea la metode să însemne și renunțarea la orice efort conceptual". O soluție posibilă pentru ieșirea din acest impas ar fi reumanizarea criticii (și a criticului): „Criticul va vorbi (sper să mi se ierte emfaza profetică) despre ceea ce îl privește direct, dar efortul lui va fi tot *cultural*, adică va încerca să transforme bunul personal în monedă de circulație generală – în idee. Pagina critică are toată îndreptățirea să fie pagină *literară*, dar nu prin abandonarea exigențelor de ordin intelectual și prin imitarea bizară a paginii de proză. Ideea, ea însăși, se poate povesti, și acest spectacol, spectacolul construcției, este cel dintâi și cel mai specific mijloc *literar* la îndemâna criticului. (...) Pe scurt, criticul (...) va trebui să redevină un *moralist*. Subiectul lui? Omenescul. Metoda? Ridicarea la general. Stilul? Adaptarea nevoilor ideii". ● Din punctul de vedere al *Smarandei Vultur*, „noile metode" se află mai degrabă într-o „aparentă eclipsă", ele

continuă, în fond, să acționeze – subteran – asupra discursului critic prin simplul fapt că „noul limbaj critic (...) pe care ele l-au stimulat a devenit azi oarecum familiar, chiar și acelor critici care la început au fost foarte rezervați sau le-au combătut“. În plus, „provizoriul dezinteres pentru metode va favoriza un contat mai puțin ecranat al criticului cu opera literară, ceea ce ar fi ocazia pentru critic să se pună în discuție pe el însuși, nu sub pavăza diferitelor instanțe pe care și le-ar putea aroga, ci pe el ca persoană“.

● *Mircea Mihăieș* introduce câteva distincții suplimentare: „S-au epuizat chiar *toate* metodele critice? Și dacă da, în ce fel vor fi răposat? Prin simplul uz? Prin abuz? Prin uzura fizică, prin uzura morală? Și încă: există – practic – posibilitatea delimitării între *instrument* și *metodă*? Sau ajungem să le confundăm, temători (nu chiar fără motiv) în fața trădării? Pentru că, altminteri, ce dacă nu frica de trădare a provocat acest disperat recurs la metode? «Criza metodelor» a apărut în clipa în care «artiștii» au invadat critica și, parțial, teoria literară. O firească reacție de apărare (de ce nu chiar perfidă răzbunare), după ce criticii luaseră cu asalt domeniul prozei. Și poate aici se ivește prima posibilitate de a răspunde corect: de o *criză* a metodelor critice se poate vorbi doar după ce ustensilele (...) ei devin irelevante prin inadecvare. (...) De fapt, totul se reduce la termenii unui al șaselea simț cultural. Metodele se uzează, când se uzează, într-un fel paradoxal: prin proprie consimțire. Prin reprofilarea protagoniștilor. Răspopirea (...) este boala de creștere a «metodologului». (...) Epuizarea metodelor criticii nu poate fi discutată (...) atâta vreme cât nu și-au secătuit energiile disperate și lipsa de umor câțiva dintre promotorii lor cei mai acerbii. Altminteri, riscăm să discutăm la nesfârșit nu despre o boală, ci despre cazuri particulare. Mai ușor e să observăm că am depășit clipa unui imperialism al metodelor, al uneia sau alteia dintre metode (structuralism, tematism, semiotică). Asistăm, în schimb, la insurgența unor concepte vagi (postmodernism, fragmentarism, subiectivism etc.) care nu-și refuză, însă, pretențiile de *metode*. Nu știm încă până unde sunt dispuse să înainteze. E clar, totuși, că ele tind să facă trecerea de la o viziune mecanicistă, statică asupra descifrării actului literar spre una a libertății metafizice – adică o încercare discretă a adecvării operei la un ton, la o sensibilitate, la o viziune proprii omului acestui timp“.

● În revista „Tribuna“ (nr. 4) este semnalat favorabil primul număr al revistei „Dilema“: „A fost de ajuns să se afle că noua publicație (...) are ca director pe Andrei Pleșu, iar știrea aceasta a început să circule cu mult înainte de apariția primului număr, pentru ca să fie așteptată cu un interes deosebit, dacă nu chiar ca un eveniment publicistic. Autoritatea intelectuală incontestabilă de care se bucură acela ce a scris *Minima moralia*, dar și atitudinea politică echilibrată, lipsită de patimă, pildă de toleranță și înțelepciune, care l-a făcut să nu-și piardă capul nici în fața celor mai infame insinuări și injurii, sunt tot atâtea motive care să-l fi determinat pe cititorul onest să-și zică: «Ei, acum e acum, să vedem ce va ieși de aici!»». (...) După ce citește (...) comentariile lui Andrei

Pleşu și Augustin Buzura, cititorul se simte de-a dreptul provocat să lectureze aproape fiecare pagină. Nume de colaboratori care prin simpla lor prezență îi spun enorm îl întâmpină de pretutindeni: Mihai Botez, Mircea Iorgulescu, Octavian Paler, Ștefan Aug. Doinaș, Radu Cosașu, Silviu Brucan, Ioan Groșan, Z. Ornea etc. Deci, cum se vede, semne bune anul are!“ (*Invitație la toleranță*).

29 ianuarie

● Eugen Simion comentează în „Literatorul“ (nr. 4) primul roman al lui Dan Stanca, *Vântul sau țipătul altuia* (apărut în 1992, la Editura Militară): „Ce-i bun, ce-i neîmplinit în acest roman de debut? Bună este încercarea de a construi un personaj care să iasă din schemele cunoscute. Personajul lui Dan Stanca este un revoltat din altă familie decât aceea pusă în valoare de romanul existențialist. Nu se revoltă ca să existe, el se revoltă ca să cunoască, să afle o cale spre «dimineața gândului», un nou drum spre Graal, pe scurt, o soluție de eliberare. (...) Este bună în roman și speculația intelectuală, cu note de multe ori fine despre cunoașterea spiritualistă și revolta împotriva a ceea ce adepții lui Guénon numesc lucrurile false – «les attrapes - vies». Meritul prozatorului este (...) de a fi adus toate acestea într-o carte de proză și de a fixa un destin uman în funcție de ele. Ce-i lipsește romanului este creația din interiorul ideilor, capacitatea nu de a numi o situație sau un caracter, ci de a le recrea epic pentru ca situația, caracterul să intre într-o fantasmă memorabilă și ideea să se topească într-o imaginație a ideii“ (*Calea spirituală*). □ La rubrica „Sine ira et studio”, Dumitru Micu semnează un articol despre fascinația politicului, politicianism și iresponsabilitatea celor care proclamă, din opoziție, cu orice preț, necesitatea schimbării: „Politicul, în accepția etimologică, îndeplinește în societate rolul determinant, se identifică, de fapt, cu socialul. În societățile în care democrația e consolidată, el funcționează însă într-un sens optim. Majoritatea politicianilor de profesie ni-și valorifică talentele în serviciul *polis*-ului, ci în scopul chivernisirii proprii pe socoteala acestuia. Fiecare caută să apuce cât mai mult pentru sine din produsul muncii tuturor producătorilor și, în perioade ingrate cum e cea pe care o traversează acum societatea românească, cu urmări nefaste pentru «cetate». (...) Nu altul e motivul real și al demersurilor celor ce încearcă (și, vai, adeseori reușesc) să rezolve totul pe cale «politică», adică prin flatarea sau șantajarea celor cu funcții, cu puteri de decizie sau influențare. O atestă trei sferturi din literatura națională./ Formulez brutal din dorința unei cât mai clare explicitări a motivației atitudinii adoptate de la început în această rubrică. Detest acțiunile ce amenință stabilitatea și așa atât de precară a societății românești de astăzi. Dezaprob campaniile de presă ce încurajează și stimulează asemenea acțiuni din convingerea că astfel se poate ieși din impas. Destabilizarea poate doar amplifica «răul ce ne bântuie»; poate chiar provoca dezastru național iremediabil. Nu am nici un motiv de a

dori menținerea puterii actuale, și nici n-am ajuns un conu Leonida atașat din principiu puterii, oricare ar fi ea, din principiu. Toată viața m-am pronunțat împotriva inerției, pentru primenire continuă, pentru schimbare. Dar nu pentru orice fel de schimbări. Vorba lui Alexandrescu: «De îmbunătățiri rele destul suntem sătui». Sper că nu sunt nebun când calific drept nebunie pledoariile pentru schimbare ca scop în sine, pentru schimbare de dragul schimbării. (...) N-o fi bună deloc actuala putere, însă opoziția nu-i în măsură să instaleze o alta în loc. Actuala putere menține, de bine, de rău, o relativă, care ar dispărea dacă ar triumfa opoziția. Cea mai rea ordine e mai puțin rea decât dezordinea, decât anarhia. (...) Zgândărind mereu toate nemulțumirile din societate, făcând din orice neajuns o problemă politică și încercând a trage profit de pe urma lui, provocând incendii sociale prin ațâțarea oricărei scânteii de revoltă, spre a le îndrepta contra stăpânirii, ce se poate obține decât năruirea edificiului social?/ Nu politizarea, ci depolitizarea e necesară astăzi la noi, pentru salvarea *polis*-ului. Prin depolitizare înțelegând politicizare în sensul invers, înalt. Este necesară unirea forțelor într-un efort comun de redresare pe toate planurile“ (*Politicul*).

● În „Contemporanul. Ideea europeană“ (nr. 4), Augustin Frățilă transcrie prima parte a unei mese rotunde – din seria întâlnirilor denumite „Dezbaterile «Contemporanului. Ideea europeană»“ (organizate încă din 1990) – cu tema „Naționalism și europeism în cultura și politica noastră“. Dezbaterile – realizată cu participarea unui „mare număr de intelectuali din varii domenii: scriitori, plasticieni, oameni de teatru și film, ingineri, medici, profesori universitari, finanțiști, parlamentari, ambasadori (domnul Renaud Vignal, ambasadorul Franței la București), reprezentanți ai Ministerului Culturii, studenți“ – s-a desfășurat la Institutul de Arte Frumoase din București, la noua Galerie de artă a studenților, în cadrul Clubului de reflecție culturală și politică „Ideea europeană“, club înființat la inițiativa lui Nicolae Breban (directorul revistei) și a lui Dumitru Țepeneag, „sosit de la Paris special pentru a sprijini momentul“. În afara celor doi scriitori deja menționați, au mai luat cuvântul: Ion Stratan, Gheorghe Iova, Cezar Baltag, Iosif Sava, Lucian Pintilie, Adina Darian, Gheorghe Grigurcu și Călin Căliman. Nicolae Breban despre obiectivele Clubului: „Văd activitatea acestui Club dezvoltându-se în două direcții: una imediată, cu caracter politic, menită să aducă în atenția executivului nevoile urgente ale Culturii, și o alta, mediată, pe termen mai lung, cu preponderență culturală, de tipul «L'Heure de la vérité», în care personalități din varii domenii să intre în dialog cu ziariști și oameni de artă“. Printre subiectele abordate: „traductibilitatea“ literaturii române (a poeziei, în particular) și, într-un plan mai larg, șansele culturii române de a se impune peste granițe. Ion Stratan: „Ce am reușit noi până acum în plan poetic, cum ne-am impus? Pe de o parte cu o poezie contestatară, tip Dinescu, dar mai ales, am pătruns în Europa cu un gen de poezie puternic idealistă și l-aș numi acum pe Nichita Stănescu. Dacă noi am merge umăr la umăr cu poezia obiectuală

germană, franceză, europeană în genere, nu am avea aceleași șanse. Alonja lor de cuprindere a realului, la modul semnificativ, chiar prin antisentiment, prin denotație pură, prin refuzul oricărei efuziuni, nu este și tonalitatea noastră de poezie“. Lucian Pintilie susține că specificul național „nu trebuie să fie problema scriitorului și nici nu este“, „este o primejdie să tot fim obsedați de această specificitate“ – opinie reluată și de Gheorghe Grigurcu: „Vreau să fac o comparație, o apropiere cu o situație ce poate părea paradoxală, având în vedere că vine de undeva mai de la Est decât noi. În secolul trecut a avut loc o luptă în cultura rusă, între slavofili (reprezentând un specific ce se voia exclusivist) și occidentalști (partizani ai integrării în Europa). La noi discuția de acest tip este reluată într-un mod oarecum contradictoriu; pentru că noi vrem să fim, totodată specifici și europenii. Ori, nu este posibil să avem un limbaj comun cu Europa dacă nu facem anumite concesii gustului general european, spiritului european, la un moment dat. Îi dau dreptate domnului Pintilie care spunea că există la ora actuală un exces de specific, un soi de etnicism care se manifestă chiar sub niște etichete penibile și care, ca orice exces, poate să constituie o piedică în afirmarea identității noastre creatoare”.

- Într-un text din „Dreptatea”, Partidul Național Țărănesc protestează în legătură cu prezența lui Adrian Păunescu, senator PSM, pe lista delegaților români la Consiliul Europei, întrucât acesta „practică și astăzi în ziarele pe care le conduce cultul lui Ceaușescu” (***Prezența domnului Adrian Păunescu la Consiliul Europei periclitează interesele țării***).

30 ianuarie

- Pe prima pagină a ziarului „Dreptatea”, Barbu Cioculescu semnează un pamflet împotriva lui Adrian Păunescu (***Europa primește întăriri***): „Dl Adrian Păunescu va fi, cu certitudine, unul din cei zece bărbați ce vor reprezenta spița daco-romană la Strasbourg – spre cinstea acestora și deplina satisfacție a gazdelor, ce-l așteaptă cu brațele deschise și cu batista la nas. Le va vorbi senatorul PSM parlamentarilor europeni care trebuie să decidă dacă ne primesc ori nu în sânul adunării lor, despre defunctul președinte cu buzdugan de aur, la a cărui cernită aniversară fostul lui curtezan a vărsat lacrimi fierbinți? Dacă nu va face, se va mai considera el un om de onoare, devotat cauzei pe care a servit-o și în serviciul căreia căpătase unul din cele două-trei Mercedesuri particulare ce lunecau pe asfaltul Capitalei în epoca Trabanturilor?”.

31 ianuarie

- Apare în „Adevărul literar și artistic” (nr. 151) un interviu cu Cristian Popescu, ***Scriitorul este un călugăr ratat***. Întrebat de Constantin Coroiu de ce, spre deosebire de alți scriitori din generația sa, nu a intrat, după 1989, în publicistica politică, poetul nouăzecist își expune rezervele cu privire la calitatea comentariului politic din presa românească postdecembristă, ca și reticența precaută față de ceea ce ar avea de oferit spectrul politic în întregul său, de la

FDSN la PAC, la momentul respectiv: „Nu se poate vorbi despre o absență publicistică propriu-zisă (...). Se poate vorbi însă despre absența publicisticii explicit politice. Pe aceasta o fac, cum o face aproape toată lumea, în jurul mesei acasă, la prânz sau în oraș, la o bere. Pentru așa ceva, mai multă pregătire de specialitate n-am. Mi-ar trebui lecturi, mi-ar trebui contact direct și frecvent cu oamenii politici, ca să mă încumet la comentariul politic profesionist./ Nu pot avea în asemenea probleme decât criteriul bunului simț. De exemplu, nu-l înțeleg pe Iliescu. El – ca marxist, ca darwinist, bineînțeles că nu se gândește la judecata lui Dumnezeu, dar ar trebui să se gândească măcar la judecata istoriei. Făcând pe jumătate greșelile lui Ceaușescu (ca și nea Nicu, dar în mai mică măsură, vrea să denatureze, să ascundă adevăruri de istorie națională: revoluție-teroriști etc.) va fi judecat pe jumătate cât Ceaușescu. Sau poate că nu-l interesează nici judecata istoriei și atunci – eu unul – chiar că nu mai înțeleg nimic. Se simte și omu’ bine, acolo, în palat, la Cotroceni.../ Eu am învățat – de unul singur și la școală – o altă meserie. Nu cea de comentator politic și mi-e frică, strict în ceea ce mă privește, de ceea ce aş numi veşnicul amatorism (neo)pașoptist românesc. Pe de altă parte nu mă consider în stare a purta crucea politică a țării în spate. (Îi invidiez sincer pe cei care se simt în stare. Eu de-abia o pot purta pe cea personală.) Aștept și eu ca, într-un sfârșit, eșichierul politic românesc să se structureze. Să știu că dacă aş susține PAC-ul într-un ziar al PAC-ului, el nu-și va schimba programul politic într-unul de partid pur literar. Sau să știu clar ce-i Alianța Civică. (Organizație ne-politică ce vizează posturi parlamentare?) În fond nu cred că acum în România, neexistând încă un eșichier politic bine structurat, se poate face și comentariul politic profesionist. Ce politică vorbim noi, între amici, la o bere, scrie și Ion Cristoiu a doua sau a treia zi în «Evenimentul zilei». Bineînțeles că mai găsești în revistele noastre un articol, un editorial care să aibă viziune, să te mai lămurească. Dar cine ar îndrăzni să susțină că avem o echipă profesionistă de comentatori ai politicii interne și externe (e clar că nu se poate înțelege exact ce face Iliescu la București fără să știi cât de cât ce se face la Moscova și la Belgrad), o echipă care să compună redacția unui săptămânal politic profesionist./ Bineînțeles că istoric era necesar ca oameni de diverse alte profesii să se sacrifice și să formeze opoziția politică în România. Dar, pe de-o parte necesitățile astea ale istoriei românești care își sacrifică la rând generațiile, le consider un blestem, iar pe de altă parte eu n-am, pur și simplu, apetit Social; ce să mai vorbesc de cel politic“. □ Constantin Coroiu îl interviuează și pe albatrosistul Mircea Popovici („*Noi n-am lingușit și n-am dus galoșii nimănui...*“).

[IANUARIE]

- În „Viața Românească“ (nr. 1), Gheorghe Grigurcu comentează pe larg *Istoria literaturii române* a lui I. Negoitescu (Ed. Minerva, 1991): „Apărut la o considerabilă întârziere după furtunoasa vestire a Planului din revista *Familia*

(aproape un sfert de veac), primul volum din *Istoria literaturii române* a lui I. Negoîtescu (...) stârmește, la rândul-i, nu puține valuri. E habituala reacție în fața noutății substanțiale. Nici însemnatele istorii precedente ale lui E. Lovinescu și G. Călinescu n-au fost întâmpinate cu un cor de laude. Se află, se vede, în firea lucrurilor, o rezistență față de gestul constructiv al unor atari lucrări. O rezistență cu atât mai mare cu cât materia e mai densă și mai incitantă pentru discuții. O parte din replicile negative au ca sursă evidentă o pornire extraestetică, chiar dacă (și mai ales dacă) se învâluie într-un estetism circumstanțial, într-un «apolitism», care nu e decât, așa cum ușor ne dăm seama, o aservire în fața noii puteri politice, deranjate, aidoma celei doborâte în decembrie '89, de impactul cu spiritul critic. Alte reacții de dezaprobare, e drept, nu pot fi raportate direct la o atare poziție oportunistă. Nu mai puțin, ele converg la aceasta prin îngustimi și partipriuri, exprimând parcă o opintire stereotipă a unui conservatorism comod și malițios“.

● În „Vatra” (nr. 1), Gheorghe Crăciun deplânge devalorizarea statutului Scriitorului în România postdecembristă (*Imposibila întoarcere?*): „Ce se mai întâmplă cu noi, scriitorii, începem să ne întrebăm tot noi. Iar nu Ministerul Culturii, nu Uniunea Scriitorilor, nu editorii, nu cititorii, cum ar fi mai firesc. Într-o lume cât de cât normală, pentru scriitor sunt importante problemele care vin dinăuntru, nu cele care vin din afară. Pe scriitor îl interesează creația, nu managementul și marketingul. Într-o lume cât de cât normală imaginea scriitorului e o problemă care-și are propriii săi specialiști. Luați, de exemplu, revista *Lire* sau orice altă publicație occidentală care are drept scop promovarea cărții și veți vedea acolo ce înseamnă imagine în domeniul literaturii la zi./ Numai că nu despre asta e vorba acum. Nu de reclamă, promovare, publicitate, informare în politica scrisului și a cărții ducem noi lipsă în primul rând. E cu mult mai grav și e cu atât mai grav cu cât însăși instituția scriitorului pare de o vreme încoace amenințată. Nu doar cu degradarea statutului și stricarea imaginii, ci poate chiar cu pierderea identității. Dacă ar fi să folosim termenii lui Roland Barthes, ar trebui să observăm că în momentul de față *l'écrivain* (scriitorul) pierde tot mai mult teren în favoarea lui *l'écrivain* (scriptorul). Confuzia dintre scriitorul adevărat și manufacturierul literar riscă să devin, într-o economie de piață ca a noastră, totală./ (...) Rolul, statutul, funcția socială a scriitorului nu sunt chestiuni pe care să le garanteze sau să le lămurească un impresar literar. Criticul și sociologul sunt și ei depășiți de implicațiile economico-sociale ale seismului la care asistăm. Iar scriitorul e în derută. El se vede deodată mai liber, dar și mai slab decât înainte. (...)/ Literaturii noastre îi lipsește noutatea problematică, deci forța de impact. N-avem decât să comparăm «România literară» și «Literatorul» – două reviste dirijate de grupări de scriitori cu convingeri politice contrare – și să constatăm că între ele nu e mare diferență. Estetic vorbind, cele două publicații sunt la fel de bătrânicioase, convenționale și

nostalgice./ (...) Lucrurile sunt ceva mai complicate decât posibila împărțire a scriitorilor în conservatori și progresiști sau buni și răi. (...) Dacă în toată perioada comunistă nu s-ar fi și publicat ce s-a scris, astăzi n-am fi avut o literatură contemporană de care să nu ne fie rușine./ (...) Publicarea unei cărți în vechiul regim nu era determinată nici de gustul publicului, nici de piața de valori culturale, nici de strategia editorului. Selecția textelor puse în vânzare putea fi una estetică sau politică, dar nu economică. Piața cărții devenea astfel expresia a două puteri aflate într-un conflict tacit: critica literară și propaganda de partid. (...)/ Or, ce se întâmplă în momentul de față e o cădere a literarului în economic, o criză a supradeterminării selecției, invalidând vechile instanțe decizionale critice sau politice. În privința factorului politic lucrurile sunt clare: absența lui din ecuație garantează libertatea de creație. Dar faptul că instanța critică pare să-și fi pierdut orice putere este năucitor și, pentru scriitorul adevărat, obișnuit cu regimul protecționist al valorii, insuportabil. De unde nostalgia *statu quo*-ului. (...)/ Există sau nu există o alternativă? În momentul de față singurul promotor de imagine și garant al succesului e gustul public aflat într-un rapid proces de degradare. Toate tipurile de text paraliterar sau subliterar care au lipsit înainte stârnesc un incredibil interes. (...) Scriitorul român visează mai departe *statu quo*-ul. El nu pare dispus să-și strice firma, temele, stilul, mentalitatea. El scrie probabil în continuare literatură înaltă, uitând de acea lege simplă care ne spune că viitoarea literatură de elită e actuala literatură de *bas étage*. Va sfârși oare scriitorul român prin a se adapta? (...) Firește, nu găsesc deocamdată nici un răspuns”. □ Este publicat un grupaj dedicat prozatorului Mihai Sin, grupaj conținând un interviu acordat de autor criticului Al. Cistelean („*Eu cred că suntem... conduși de mafioși și ate*”) și o serie de articole cu caracter exegetic semnate de: Virgil Podoabă (*Al treilea timp*), Cornel Moraru (*Trecutul, ca o rană sângerândă*), Iulian Boldea (*Parabolă și adevăr*), Horia Al. Căbuți (*Lumea ca terasă*) și Aurel Pantea (*Violența existențială și refuzul etic*). ■ Din interviul cu Mihai Sin: „– După Revoluția din decembrie '89 problemele scrisului se pun oarecum altfel. Aveți de gând să schimbați ceva în poetica dvs., în tematică?/ – Nu mă prea interesează chestiile astea. Pentru mine, din multe puncte de vedere, literatura estului a fost superioară celei a vestului în această perioadă. Să mă adaptez la «piață»? La care piață, la cea a subculturii? În măsura în care voi reuși să mai scriu cărți adevărate, cred că voi avea și o «piață» a mea, cititori ai mei. (...)/ – Estul a ieșit dintr-o experiență a infernului. Va constitui această experiență premisa unei afirmări culturale în fața Occidentului? Cum vedeți ieșirea în lume a culturii noastre?/ – (...) Estul a adus și până acum destule «mărturii» în cultură și artă, destule capodopere, unele dintre ele cunoscute Occidentului și prețuite la timpul lor, chiar dacă nu întotdeauna la adevărata lor dimensiune. (...) Dar Occidentul are propriile lui probleme și teme, pe unele dintre ele începând să le înțelegem și noi altfel, pe măsură ce structurile Estului se

schimbă, apropiindu-se de cele vestice./ (...) În Est (și la noi, desigur) s-a făcut cultură și artă de o valoare comparabilă cu cea din Occident. (...) E adevărat că suprafețele culturale ale Vestului au fost și sunt mult mai întinse, dar în ce privește adâncimea, abisul, «infernul» pe care l-ați invocat, suferințele de neimaginat pentru «condiția umană» a celor ce au trăit cât de cât într-un spațiu al normalității, Estul a mers (din nefericire pentru indivizi și colectivități, dar benefic pentru artă, pentru nașterea unor capodopere) infinit mai departe./ Ce va fi de aici încolo? Va fi mult mai greu în privința afirmării de care spuneți. Un personaj din romanul meu *Ierarhii* are o teorie a Centrelor, a Marilor Centre de cultură și politică ale lumii. Ei bine, cred că aceste centre au, acum, în ce privește Estul, senzația unor experiențe consumate. (...) De aceea, atenția, atâta câtă va mai fi, va rămâne concentrată pe Rusia (...), pe Polonia și, din când în când, și pe alții./ Din acest punct de vedere, noi nu stăm deloc bine. Am pierdut mai multe trenuri, mai multe ocazii. Ultima dintre aceste ocazii a fost chiar Revoluția... (...) Ani în șir, mulți dintre cei ce-au reușit «să iasă» curent «afară» n-au făcut decât să-și susțină propriile «produse» (...). Criticii, de asemenea (unii dintre ei au circulat mult), care ar fi trebuit să fie un fel de fervenți «agenți literari» voluntari, s-au îngrijit tot de propria operă”. (O a doua parte a interviului va apărea – sub titlul „*Voi intelectualii ar trebui să vă băgați mințile-n cap*” – în nr. 2, din februarie 1993, al revistei.)

● În „Familia” (nr. 1), Ștefan Borbély publică un prim text dintr-o serie de articole dedicate „constructorilor” din cultura română, „câtorva dintre acei oameni care au pus altruismul, generozitatea în fața altor tendințe”, „care au știut să construiască în situație de criză” și „să se opună presiunii zeflemitoare a celor din jur”. Autorul articolului oferă două exemple de „constructori” – „valori de excepție”, contrastante pe fundalul ultimilor ani („ai postceaușismului îmbibat în toleranță și corupție”) –, este vorba despre Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. Pe un ton catastrofist, Ș.B. amintește câteva dintre „rănila deschise” ale actualității literare și politice românești: iminentul faliment al Uniunii Scriitorilor; „balcanizarea grotescă a inițiativelor celor mai generoase”; opțiunea pentru relativismul etic și pentru „anarhie”, în defavoarea intransigenței și a „muncii” (refuzul „disciplinei interioare a libertății”); și, nu în cele din urmă, riscul ca România să-și compromită „șansa de redefinire socio-politică și morală de dragul unor himere autohtonizante”. Cât despre polarizarea („din rațiuni maniheice”, recunoaște Ș.B.) a societății românești: „După doi ani de idealism nezdrcinat și de exasperări justițiare, am ajuns la senina concluzie că mecanismul profan al ispitelor – putere, bani, burse în străinătate, trafic de influență, ură sau meschinărie – funcționează la aceeași intensitate în ambele tabere, numai că pentru a acredita muzezeala de structură a uneia dintre jumătăți, trebuie să menții mitul albului imaculat al celeilalte; că pentru a acredita – totuși – ideea de «salvare» viitoare, trebuie să te prefaci că la tine în ogradă totul e minunat și că paragina nu se află decât la «ceilalți»...”

Și mai departe: „Neșansa cea mai mare a opoziției de după decembrie '89 a fost, poate, aceea de a fi reprodus, la nivelele sale de decizie, ansamblul constituit al ierarhiei noastre literare: rezistența acestora la valorile sale de excepție, cum sunt de pildă Pleșu sau Liiceanu și «instituționalizarea» altor nume (dintr-o asemenea instituționalizare arbitrară și excesivă a ieșit și eliminarea lui Nicolae Manolescu din cursa pentru președinție) reprezintă doar două dintre temele specifice de meditație ale epocii“ (*Constructorii*).

● În revista argeșeană „Calende“ (nr. 1), Gheorghe Grigurcu scrie – în prima parte a unui articol-pamflet intitulat *Morala și umbra ei* – despre „colaboraționiști“ (ai regimului comunist și ai Puterii postdecembriste în egală măsură), despre „oportuniștii noștri de catifea“, „care i-au servit pe puternicii zilei cu o anume discreție și precauție, fără vărsare de sânge intelectual“: „*abilitii*, de la Cluj și de la București, din preajma lui D.R. Popescu“, „cei ce i-au constituit curtea de feudal literar“ și care, după 1989, ar ocupa „locuri fruntașe“ în establishmentul cultural. Iată și o descriere a acestei categorii de intelectuali: „Toți privesc cu încredere viitorul statului de drept, ce le-ar putea asigura ascensiunea mai abilită decât dictatura (sub care, de altfel, nu le-a mers rău deloc), clamând propoziții pro-democratice, ba mai și criticând pe ici și colo, într-o manieră vezicantă, acoperiți de grosul trupei. Ei, cei ce nu cutezau a se angaja într-o polemică oricât de mărunță, cenzurându-și conduita cu atâta grijă, încât nici o cenzură să nu le poată reproșa nimic, iar patronul să-i socotească mereu oameni de încredere, își iau acum revanșa. Revoluția le-a dat dreptul de-a deveni pamfletari, chiar dacă, în virtutea obișnuinței, ocolesc și acum numele proprii...“. În plus: „Atenție la evoluția personajelor în cauză! Tropismul lor funcționează în continuare, conform înclinației amurale într-înșii statornicite. Dacă în decursul «epocii de aur», între «Săptămâna» și «România literară» au optat pentru «România literară», acum se orientează spre «Literatorul»“. Și încă: „Polemica «Literatorului» funcționează după principiul cangurului. Diacul tomnatic și alumn și d-l Andrei Grigor poartă în marsupiul lor respectuos pe castelanii Eugen Simion, Valeriu Cristea, Marin Sorescu. Elasticele salturi proteguitoare par a nu tulbura nici siesta nici conștiința vitejilor castelani“. □ Ancheta revistei „Calende“, *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (începută în noiembrie 1991), ajunge la final; în acest număr al publicației citim textul trimis de Virgil Podoabă (*În literatură locurile nu sunt fixate și limitate ca în parlament*), alături de un articol sintetic-concluziv semnat de Nicolae Oprea (*Epilog la o anchetă*). Virgil Podoabă: „Desigur, colaboraționismul va afecta grav, în ochii criticii, biografia scriitorilor care l-au practicat. Reevaluarea operei, însă, e o chestiune mai delicată. Estetiștii exclud criteriul biografic din judecata operei. Totuși, e greu de crezut că structura psiho-morală a celui care scrie nu afectează opera chiar deloc. Personal, nu cred într-o distincție dură între eul biografic și eul artistic. Undeva în adâncime, cele două euri trebuie că se întâlnesc. Trebuie să

existe pe undeva, chiar dacă adesea foarte escamotată, o rădăcină comună. E greu de admis că evenimentele biografice, firește cele revelatoare, nu lasă în operă nici o urmă. Ele nu pot fi doar niște pași pe nisip. Poate fi, oare, artistul o forță chiar radical diferită de omul în care locuiește? Există exemple care arată că nu prea. De pildă, am impresia că ambiguitatea morală extremă a personajelor lui D.R. Popescu, personaje la care ticăloșia și puritatea se amestecă până la indistinție și sunt egal motivate de autorul lor, are ceva comun cu ambiguitatea persoanei publice a scriitorului“. □ Din sumarul revistei mai rețin atenția câteva cronici la cărți recent apărute: un volum al lui Liviu Ioan Stoiciu, *Poeme aristocrate* (Editura Pontica, 1991), este prezentat de Nicolae Oprea (*Poemul ca text politic*); eseul lui Mihai Dragolea despre proza târgoviștenilor, *În exercițiul ficțiunii* (Editura Dacia, 1992), este comentat de Al. Th. Ionescu (*În exercițiul ficțiunii*); iar debutul poetic al lui Ioan Pinte, *Frigul și frica* (Editura Dacia, 1992), beneficiază de un comentariu al lui Mircea Bârsilă (*Un poet mistic*).

● În „Ateneu” (nr. 1) este publicat un interviu cu Augustin Buzura realizat de Victor Mitocaru: „*M-a obsedat rostirea adevărului despre lumea în care trăim*”. A.B.: „Am fost prins și eu de valul revoluționar, mi-am spus că trebuie să fac ceva (...) pentru țara aceasta (...) și, imediat după sângerosul Crăciun '89, am pornit spre Capitală unde, firește, fusesem chemat la secția culturală a Consiliului Provizoriu al Frontului. Mai târziu, în aprilie, a apărut ideea Fundației Culturale Române. Eram convins că într-un an cel mult o pun pe picioare și plec la Cluj unde mă așteptau cărți începute și o publicație pe care am cam neglijat-o. Dar n-a fost să fie. Mi-au trebuit mai bine de doi ani până să pot spune că Fundația există și mai am nevoie de încă un an pentru ca ea să joace rolul pe care trebuie să-l joace în viața spirituală a țării. (...) Mi-am dorit să construiesc ceva și m-am convins că sunt capabil. Îmi ajunseseră două decenii în care, direct sau indirect, voalat sau brutal, am spus *nu*. (...) Oricum, sunt împăcat că am văzut toate evenimentele care s-au abătut asupra Capitalei și țării, uneori din locuri inaccesibile multora: în 19/20 martie 1990, de exemplu, eram în Târgu Mureș (la prefectură, iar apoi pe străzi împreună cu parașutiștii). Ceea ce pentru un prozator înseamnă foarte mult.../ (...) Cât despre Fundație, vom publica nu peste mult timp într-o broșură proiectele, dar și faptele de până acum. Așa fac toate fundațiile care se respectă. Vă asigur că broșura aceea nu va fi prea subțire”.

[IANUARIE-FEBRUARIE]

● Nr. 1-2 al revistei „Caiete critice” are în centru un grupaj intitulat *Exil și literatură*, cu un cuvânt înainte de Eugen Simion și, respectiv, Ilinca Barthouil-Ionesco (Universitatea Avignon, președinta Asociației Culturale Franco-Române din Vancluse). Sunt reproduse – cu câteva excepții – textele

comunicărilor prezentate la Colocviul internațional cu aceeași temă desfășurat la Avignon în septembrie 1992, în organizarea Universității din Avignon și a Asociației Culturale Franco-Române din Vancluse. Semnează: Eugen Simion (*Unitatea spirituală a literaturii române*): „Convingerea mea este că, după al doilea război mondial, fenomenul literar cel mai important este Literatura Estului. (...) Această literatură trebuie să-și primească însă partea ei înstrăinată: literatura exilului”; Viorel Ștefăneanu (*Critica rațiunii și a raționalismului la autorii români de expresie franceză*), Victor Ivanovici (*Dilemele exilului*), Fulvio Del Folzo (*Exilul ca formă a demistificării*), Luisa Valmarin (*Iulia Hasdeu. O autobiografie posibilă*), Rumiana Stanceva (*Anna de Noailles și orgoliul alegerii*), Sanda Stolojan (*Marta Bibescu sau actualitatea Izvorului*), Mircea Anghelescu (*Exilul romantic și imaginea patriotului despre sine*), Mircea Martin (*Drumul spre centru și exilul lui B. Fundoianu*), Ilinca Barthouil-Ionesco (*Exilul patriotic al Elenei Văcărescu*), Dominique Combe (*Tristan Tzara și „epopeea antiumană” din Omul aproximativ*), Liliana Șomfelean (*Panait Istrati: de ce limba franceză? de ce Franța?*). □ Interviuul acestui număr îi aduce laolaltă pe Horia Bădescu și George Uscătescu. □ În cadrul unei secțiuni speciale intitulată *Eliade, Ionescu, Cioran* semnează studii și eseuri Irina Mavrodin (*Primul roman al lui Mircea Eliade: „Nemijlocire” și „Construcție”*), Gheorghe Crăciun (*Principiul autenticității*), Marie-Claude Hubert (*Ionescu și bilingvismul*), Maria Vodă-Căpușan (*Ionescu – paradoxul exilului*), Georges Barthouil (*Regele moare: orice rege se află în exil*), Iulian Popescu (*E.M. Cioran: tentația acroniei*), iar despre „valorile postbelice” scriu Marina Mureșan (*Autoreferențial în literatura exilului*) și Alain Vuillemin (*Încercarea exilului*). □ Eugen Simion și Corina Costopol dialoghează cu Dominique Foufelle, președinta asociației „Prietenii lui Panait Istrati”. D.F.: „Sunt reeditări și reeditări și ele se epuizează (...). Am dat cărțile lui Panait Istrati unor adolescenți și am constatat că le-au plăcut. Au fost atrași de opera lui. Este un mare contrast între lumea blazată a publicității din Occident, a banilor și cuvântul lui Panait Istrati care vorbește despre adevăratele valori umane”. □ La ancheta revistei (despre condiția scriitorului în exil) răspund: ■ Mircea Horia Simionescu: „Dacă ai obținut, prin stăruință și hărnicie, pașaportul Nansen al literaturii, ce rost are să te mai întrebi cărei țări și istorii literare aparții? Simt că Noica are dreptate. Într-un regim totalitar sau numai cu anumite comportamente totalitare (cine-și face iluzii?), se poate scrie o literatură de înaltă performanță și, prin ea, se poate construi o literatură de mare interes și complexitate”; ■ Dorin Tudoran: „Cărei culturi aparțin Panait Istrati, Cioran, Eugen Ionescu? Foarte simplu – culturii sau culturilor care și-i revendică. (...) Întâmplarea face ca textul după care am devenit un scriitor total interzis în România să fi fost o scrisoare deschisă adresată lui Noica în 1982, în paginile revistei culujene «Steaua», în care, practic, îi semnalăm prețuitului filosof că

prin seria de articole din «Transilvania» și «Steaua», în care expunea utopica strategie a încorporării unei culturi de performanță în România acelor ani nu făcea, vai, nimic altceva decât jocul Puterii; ■ Nicolae Corbeanu: „O cultură națională nu este un vas închis ermetic, ci un sistem de vase comunicante...”; ■ Dumitru Micu: „Spiritul creator (...) se diferențiază stilistic în funcție în primul rând de limbile naționale”; ■ Fănuș Neagu: „Eliade? Talent uriaș. Și geniu literar ratat (...) prin înstrăinare. (...) În ceea ce-l privește pe Vintilă Horia declar cu mâna pe inimă că eun caz submediocru. (...) Nu e posibilă – cel puțin în timpul vieții noastre – o reconciliere între beneficiarii dezertării și scriitorii de acasă. Pe mine cel puțin mă interesează prea puțin ce spun ei. (...) Îi simt că se dezvoltă în afara înțelegerii mele. S-ar putea să n-am dreptate: nu-i simt prieteni. Și nici ca dușmani nu mă interesează. Pentru că *nu ne sunt* dușmani. Oricum îmi vine greu să mi-i apropii”; ■ Nicolae Iliescu: „Problema trebuie pusă altfel: în ce măsură ei se așază, de departe, în rafturile bibliotecii române. Și care le este locul. (...) Cei de pagina întâi sunt de aici și se numesc Preda, D.R. Popescu: Bălăiță, Fănuș Neagu, Stănescu, Sorescu, Buzura, E. Barbu (...) și o mână de critici. (...) Nu văd nici o piedică în calea reunificării pașnice a culturii române, dar asta (...) după ce vor trece toate dejecțiile așa-zis intelectuale de moment”; ■ George Cușnarencu: „Eu cred că este posibilă o reunificare spirituală”; ■ Bujor Nedelcovici: „Acum mă aflu în al treilea exil. Un exil voluntar – poate ultimul – care pentru mine nu mai are o semnificație deosebită”; C.W. Schenk: „Nu cred că ieșind dintr-o *spiritualitate* și intrând într-o altă *spiritualitate*, implicând și schimbul de limbă, se pierde *identitatea*, mai ales la un scriitor”; ■ Dan Cristea: „Experiența lingvistică rămâne pentru mine una dintre cele mai fascinante ale exilului”; ■ Dinu Păulea: „Foarte mulți scriitori români care au ales de-voie-de-nevoie această cale au rămas pe undeva pe nicăieri, cu toate că au o operă serioasă...”; ■ Nicolae Bârna: „Credem nimerit a căuta în primul rând temeiurile de unitate ale literaturii exilului – cât va fi ea de diversă – văzând operația ca pe un prim pas al unei, necesare, reunificări a întregii literaturi și spiritualități române”; ■ Virgil Tănase: „Nu cunosc noțiunea de exil decât în spusul celor care-l exploatau așa cum cerșetorii își expun lepra pentru a stîrni oroarea și mila. (...) Cultura română nu a fost ruptă în două – din exterior și din interior – decât de cei voind să exploateze comercial poziția într-unul sau altul din aceste universuri care se stimulau reciproc”.

● Ion Vartic deplânge într-un articol din „Apostrof” (nr. 1-2), *Et in Liliput ego!*, incapacitatea intelectualilor umaniști ai prezentului „de a concretiza și finaliza mari proiecte culturale” – „Ba, mai grav, chiar neputința de-a gândi proiecte culturale majore, din cauza unei bine înrădăcinată mentalități liliputane”: „Trăim de azi pe mâine, scufundați într-un cotidian haotic, avem senzația că suntem activi și eroici și, prinși de «măreția» noastră imediată, nici măcar nu ne mai gândim să schișăm structura operelor de referință care lipsesc

din cultura română. Nu avem (...) cărțile fundamentale care vertebralizează orice cultură europeană adultă. Măcinați de viața noastră «activă», prinși între interese urgente și resentimente, uităm că, în momentul de față, în cultură nu avem alt monument decât... ziarele, puzderia de ziare scrise în cea mai trivială limbă./ În materie de construcții spirituale, iată-ne aruncați înapoi, la nivelul anilor '20, când însă, spre deosebire de noi, marii intelectuali ai epocii au găsit resurse morale și bănești pentru a contura planul unor opere de referință națională. Și tot spre deosebire de noi, intelectualii interbelici aveau tenacitatea de a trece de la vorbă la faptă. Așa că astăzi, când descoperim – de fapt, re-redescoperim –, de pildă, că nu avem o *Istorie a Transilvaniei*, nu strică să ne amintim ce scris Gusti în 1938, în Prefața la *Enciclopedia României* (...)/ Păcat doar că monumentală *Enciclopedia a României*, proiectată în șase volume, a rămas neterminată din cauza războiului. Blestem tipic estului european: când crezi că intri în rândul lumii, vine un cataclism istoric care te dă înapoi măcar o jumătate de secol. Interbelicii începuseră să construiască monumentul respectând standardele europene – dar, să nu uităm, Asociația Științifică pentru Enciclopedia României era condusă de Dimitrie Gusti, *Dicționarul-tezaur al limbii române* era coordonat de Sextil Pușcariu, Fundațiile Regale îl aveau în frunte pe Alexandru Rosetti, «Cultura Națională» pe Vasile Pârvan. (...) Proiectele de amploare națională pretind în fruntea lor personalități universitare cu profil umanist, cu criterii axiologice precise, cu spirit de organizare, cu un anumit enciclopedism și cu o anumită rigoare, toate caracteristici intrinseci ale profesiei – iar nu personalități artistice accentuate, cu doza lor picant-simpatică de boemie și diletantism. (...)/ Nu avem o *Enciclopedia a României* (...)/ Nu avem un *Compendiu de istorie a literaturii române*, unul didactic, informativ, cu periodizări clare, care să poată fi consultat și tradus în colecțiile de acest gen tipărite în toate țările occidentale./ Nu avem încă *Dicționarul-tezaur al scriitorilor români*. Deși există de mai bine de un deceniu, acest dicționar – coordonat de dnii Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu – e ca și cum n-ar fi, căci neexistând o echipă de autori degrevați de alte obligații, revizuirea și rescrierea lui înaintază într-un ritm exasperant de lent./ Nu avem o ediție integrală și unitară a *Dicționarului-tezaur al limbii române*, literele lucrate de echipa lui Sextil Pușcariu nemaifiind reeditate. Aceeași e situația și în privința *Atlasului lingvistic român*./ Nu avem o *Istorie a culturii și civilizației române*./ Nu avem o *Istorie a României*./ E mai mult decât limpede, nu avem o *Istorie a Transilvaniei*./ Nu avem o *Istorie a filosofiei moderne și contemporane* ca aceea editată de Societatea Română de Filosofie în perioada interbelică. Nu avem o *Istorie a filosofiei românești* ori un *Lexicon de filosofi români*./ După cum nu există nici un lexicon al teatrului, unul al artelor plastice, altul al muzicii românești. Etc. etc./ Nu avem nici o ediție critică completă. Soborul de popi behăind la mormântul poetului și tulburându-i liniștea nu suplinește nicidecum absența unei ediții critice,

integrală și unitară, Eminescu; iar perechii sale congeniale, lui I.L. Caragiale, îi lipsește de asemenea o ediție critică gândită după criterii moderne./ Să mai amintesc și că – mulțumiți cu starea noastră de liliputani – nici astăzi, după mai bine de-un secol și jumătate, n-am materializat proiectul «Bibliotecii universale» al lui Heliade Rădulescu...». □ Sub genericul „Estuar Transilvania” și sub titlul mare *Ne-am făcut de râs la Paris*, sunt publicate două puncte de vedere – exprimate de Neagu Djuvara și, respectiv, Alexandru Niculescu – despre o controversată masă rotundă organizată de Institutul Ungar de la Paris, la sfârșitul lui noiembrie 1992, la apariția versiunii franceze a unei *Scurte istorii a Transilvaniei* elaborate sub patronajul Academiei de la Budapesta.

■ Neagu Djuvara (*Pentru o istoriografie nepărtinitoare*): „Cred (...) că trebuie să urmăim – grabnic – îndemnul profesorului Le Goff, nu cu pledoarii sau pamflete, cum s-a făcut până ieri. Chiar cele mai serioase lucrări ale cărturarilor noștri asupra Transilvaniei s-au prezentat ca niște pledoarii, în care dacă nu se aduceau argumente de-a dreptul mincinoase, se păcătuia prin omisiune: ilustrații exclusiv românești, ocultarea prezenței fizice și culturale a importantelor minorități ungară și germană, care, din pricina superiorității lor politice și economice, au avut realizări culturale mai numeroase și mai spectaculoase. (Cu titlu de comparație, s-ar încumeta cineva să scrie istoria Siciliei îndreptând reflectoarele numai pe viața băștinașilor, cu credințele și datinile lor, și pe sporadicele lor răzmerițe, minimizând istoria politică și culturală a cuceritorilor care i-au stăpânit pe rând de 2 500 de ani: greci, romani, barbari, sarazini, bizantini, franco-normanzi, spanioli?). Câtă vreme nu ne vom convinge gă nu se pot combate neadevrurile și exagerările prin alte neadevruri sau exagerări, n-avem nici o șansă de-a avea câștig de cauză în fața opiniei culte din Occident./ De aceea consider urgent să se alcătuiască în țară o echipă de cercetători de cel mai înalt nivel (istorici, arheologi, filologi etc.) sub conducerea unui istoric de renume, și să se pășească la redactarea unei monumentale istorii a Transilvaniei – chiar de-ar necesita zece ani – într-un efort de maximă nepărtinire în fața căruia «să se-nchine și cruzii noștri dușmani»...». ■ Alexandru Niculescu (*Discuții științifice sau spectacol?*): „La Paris, în ziua de 27 noiembrie 1992, prezentarea volumului *Histoire de la Transylvanie*, în elegantul *Institut Hongrois*, a avut dimensiuni, semnificații și rezultate (...) spectaculoase. În aula centrală a Institutului, arhiplină, discuția a fost purtată de autorii *Istoriei Transilvaniei* cu trei istorici români cărora – arbitri sau colegi – li s-au adăugat trei francezi. Totul sub conducerea înțeleaptă, moderatoare, a profesorului Jacques Le Goff, binecunoscutul medievist francez./ Trebuie adăugat la toate acestea prezența permanentă a televiziunii maghiare (...). Și a radioului. Și a fotografiilor./ Ceea ce dădea reuniunii aspectul unui show care trebuia să servească unei anumite idei./ Într-o asemenea atmosferă de spectacol televizat, intervențiile istoricilor deveneau tirade... Istoricii maghiari și-au expus – prin referatul lui Köpeczi Béla –

punctele de vedere privind alcătuirea monumentalei lucrări. Bineînțeles, istoricii români au corectat anumite afirmații. O anumită *eludare* a bibliografiei românești în aceleași probleme (...), un anumit abuz terminologic (cazul «patriei mobile» a românilor, într-o epocă în care migrațiile țărănești, în Orient ca și în Occident, erau un fenomen social normal și, mai ales, când conceptul de «patrie» nici nu exista, autorii ar fi putut întrebuița foarte bine conceptul de «teritoriu») (...). Discuțiile au fost interesante, dar, din păcate, arhicunoscute: se duc de sute de ani, fără prea multe rezultate concrete... (...)/ Toate acestea se petreceau în prezența unor istorici francezi. Cine i-a desemnat și în ce scopuri? Pnetru că unul din ei a declarat că «nu se pricepe», dar va recomanda impozantul volum studenților săi, pentru că este singura expunere a istoriei acestor ținuturi, iar alt istoric – politolog în plus – considera că această *Histoire de la Transylvanie* ar fi astăzi... interzisă în România, așa cum a fost pe vremea lui Ceaușescu (uitând că, în timpul trecutului regim, *Istoria Transilvaniei* nu exista decât în versiune maghiară)”.

● „Jurnalul literar” (nr. 1-4) – subintitulat „publicație de atitudine și opinie intelectuală” – are pe prima pagină un editorial *politic* semnat de Nicolae Florescu, *A exista prin cultură*, care denunță o așa-numită „samavolnicie” a „puterii neocomuniste” reprezentate FDSN: „Începem al patrulea an din cea de-a treia serie a «Jurnalului literar» în plină restaurare comunistă: lipsuri de tot felul – de la apă până la spirit și de la minte până la pâine –, dezamăgire, șomaj, mizerie morală, falsă opoziție, incultură agresivă, dispreț față de valori, haos intelectual și administrativ, agramatism în politica de stat, ca și în existența socială cotidiană. O nouă «cortină de fier», eminemamente economică, ne încarcerează zi după zi, sub cerul îngăduitor al Europei, atât de înstrăinat totuși față de provinciile noastre inițiative culturale de esență balcano-asiatică, propovăduite în numele unei colectivități ce a încetat de mult, de aproape o jumătate de veac, să mai reacționeze ca un organism național. (...) Presă de operetă, justiție de paradă, armată aservită, într-un cuvânt, o blândă dictatură a permanent veșnicei și incoruptibilei prostii comuniste românești”. □ În prim-planul (nepolitic al) acesti număr se află un grupaj de articole dedicate lui Ștefan Baciuc: Edgar Papu, *Ștefan Baciuc de pretutindeni și de la noi*; Virgil Nemoianu, *Sub semnul memoriei*; Vintilă Horia, *Introducere în poezia lui Ștefan Baciuc* ș.a. □ În sumar figurează, între alții, Cornel Regman, cu o cronică la volumul Magdei Cârneci *Haosmos. Poeme: 1985-1989* (Editura Cartea Românească, 1992), și Adrian Marino, cu partea a II-a a unui articol intitulat *Literatura, ideologia și politica*: „Problema, care se pune cu acuitate pentru istoricul ideii de libertate literară, este următoarea: se pot compara, în secolul XX, ca gravitate și eficiență, «atacurile statuului împotriva libertății literare», în Vest și în Est, în regimurile totalitare, hitleriste și comuniste, pe de o parte, și în cele democratic-liberale pe de alta? Experiența și o largă documentare dovedesc că nu. (...) / Lipsită de o mare tensiune ideologică și

dominată de concepția artei apolitice, pur estetice, critica și teoria literară română n-au fost sincronizate sub acest aspect marilor dezbateri ideologice europene contemporane”.

● În revista „Tomis” (nr. 1-2), un amplu dialog între Doina Jela și Gheorghe Grigurcu abordează tema receptării lui Eminescu înainte și după 1989 (*Gheorghe Grigurcu: „acest mare Eminescu e ca o groță înșesată de comori pe care le pot evidenția luminile poeziei veacului XX”*). Gh. G. despre răstălmăcirea lui Eminescu în funcție de diferite *parti pris*-uri ideologice/politice: „Indiscutabil, Eminescu e folosit ca un capital politic și după decembrie '89, așa cum fusese folosit și de către regimul totalitar, iar înaintea acestuia de mișcările de dreapta. Sau, spre a folosi un limbaj mai dur în conformitate cu duritatea circumstanțelor, ca un berbec cu ajutorul căruia poate fi străpunsă poarta cetății asediate. Încă doctinarul ardelean Aurel C. Popovici scria fără înconjur: «Oricât l-am admira pe Eminescu ca poet, și mai multă admirație merită ca gânditor politic». Aceasta a fost, se pare, și starea de spirit a unor tineri de la balconul Pieței Universității, în frunte cu «căpitanul» Marian Munteanu, care arborau portretul și agitau numele poetului național, într-un fel oarecum bizar, asociindu-l cu dorința revenirii la statul de drept și la normele democrației. Lipsa de informație și o gândire imatură alcătuiau, de bună seamă, cauzele acestui spectacol inoportun. O venerație rău înțeleasă îl înălța pe poet pe creasta unui val tulbure. Să ne explicăm. Eminescu înfățișează trei măști distincte, sub care, în principal, îl putem aborda: poetul, teoreticianul politic, și omul moral. Dacă poetul este mereu copleșitor, iar omul etic, suprem-exemplar, criticul social și cultural datează, înscriindu-se într-o mentalitate regresivă, în răspăr cu evoluția modernă poporului român, în dezacord total cu necesitățile lui în ceasul de față. Acesta e purul adevăr. A nu-l recunoaște înseamnă fie a escamota înțelesul elementar al textelor eminesciene, fie a te ralia la o concepție extremistă. Bineînțeles, pot fi excerptate fraze frumoase din gazetăria lui Eminescu, de felul celor ce apar pe frontispiciul «României libere», dar esența gândirii sale politice rămâne tragic inactuală”.

FEBRUARIE

1 februarie

● În „Cronica” (nr. 3), Valeriu Stancu transcrie un interviu cu George Astaloș (scriitor stabilit la Paris): *Drumul spre „Statele Unite ale Europei” trece prin Purgatoriu*. Intertitlurile sunt elocvente: „Dacă nu e benefic, radicalismul e cel puțin necesar în perioadele de tranziție”, „Astăzi se tinde spre o naționalitate europeană”, „Nu se poate face o nouă Românie cu vechiul cernoziom politic”, „Scriitorii din diaspora nu trebuie ignorați doar pentru că au ales calea exilului”, „Diviziunea exilului românesc nu e decât o proiecție a națiunii române.

2 februarie

● În „Cuvântul” (nr. 5), la rubrica „Vă recomandăm să citiți”, Dan Ciachir semnează un articol despre *Istoria...* lui I. Negoîtescu: dacă *Istoria...* lui Călinescu „*flatează* sentimentul național” și s-ar cuveni „socotită monumentală nu atât pentru dimensiunile impunătoare (...), ci pentru impresia de edificiu radios și entuziast pe care o lasă literatura română în viziunea lui”, lucrarea lui I. Negoîtescu, rezultat al unei lecturi „lucide” și „chiar aspre”, se distinge prin anumite „accente dantești” – „Alături de binecunoscutul estet, descoperi cu surprindere un *ideolog* radicalizat care își disimulează greu pasiunea și arsura dezamăgirii. Ideolog, moralist și om care, asemeni maestrului său, E. Lovinescu, crede în forța programelor estetico-ideologice, Ion Negoîtescu crede că literatura noastră, și implicit societatea, ar fi putut crește ca vie de rod, nu ca viță sălbatică blestemată de balcanism și bizantinism”.

3 februarie

● În „Luceafărul” (nr. 5), la rubrica de autor „Dictatura personală”, Liviu Ioan Stoiciu scrie o șarjă ce-l vizează pe Ion Iliescu, într-un text cvasi-literar, *Teste de laborator literar, un leșin și microbi politici* (ironie la adresa primirilor organizate de președinte la Cotroceni cu prilejul zilei sale onomastice): „Rămas în prezența neesențialului cotidian și deriziunii politice: într-o Românie reintrată într-o hibernare comunistă reformată, rămas la masa-de-scris-literatură-pură, să fac, eventual, teste de laborator pentru aflarea gradului de *puritate* al acestei *literaturi* (...), teste de laborator pe *microbi*? (...)/ Bat iar câmpii? Subiectul politic la zi mă lasă rece, în continuare. (...)/ Fusesse ziua lui. A președintelui nostru. Cursese șampania și la propriu și la figurat – o simțea lipicioasă, acidă (...). Asaltat de doamne drăgăstoase, de bătrânei cu ochii lacrimoși (...). La un moment dat, Președintele Țării a avut revelația adevărului cu o acuitate a senzațiilor ieșită din comun, anume că toți acei oameni veniți să-l felicite, pe figura cărora se înțepenise un aer de bucurie contrafăcută (...), livizi, prost îmbrăcați, erau cerșetori. Le miroseau cadaveric respirațiile, aveau plăcile dentare prost executate, le clămpăneau la fiecare vorbă, aveau mâinile murdare, pătate de boli ale ficatului./ Oricât a vrut să reziste acestei cavalcade de zâmbete, de zâmbete de cal (...), nu mai putea: Președintele Ion Iliescu trebuia neapărat să se retragă, să găsească o strategie, simțea că vomită, mergea cu spatele, era cotropit tot de *microbi* (...). Era obsedat de *microbi*, o adevărată fobie moștenită de la Dictatorul Împușcat”. (Continuarea acestui text simili-ficțional poate fi citită în nr. 6, din 10 februarie 1993, sub titlul *O fugă nebună prin Palatul Cotroceni*.) □ Sunt publicate pagini din jurnalul inedit al lui Petru Comarnescu – fragmentele alese datând din ultimul an de viață al autorului (1970) – însoțite de o notă a lui Zaharia Sângeorzan (*Un document de conștiință*), care schițează profilul unui Petru Comarnescu marcat de „un destin dramatic”, de „o nejustificată marginalizare”: „Nici după două decenii

de la moartea sa nu i s-a reeditat opera, nu i s-a valorificat contribuția în istoria artei și culturii românești. El rămâne și azi un mare nedreptățit. (...) Există un dosar Petru Comarnescu care ar trebui deschis, valorizat din perspectiva fenomenului cultural și istoric european. Din perspectiva mișcării de idei aparținând generației lui E.M. Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica (...)/ *Jurnalul* (...) rămâne să fie cunoscut, tipărit cât mai degrabă. O operă ce cuprinde mii de pagini și constituie un document de viață, de conștiință”.

● Pe prima pagină a revistei „Expres Magazin” (nr. 4) este publicat, sub un titlu scris cu caractere mari, ***Cu porcul la Strasbourg***, deasupra unei fotografii în care Adrian Păunescu dă mâna cu președintele Ion Iliescu, următorul text (nesemnat): „Începând de luni, 1 februarie, delegația română aleasă de aleșii neamului participă la lucrările Parlamentului European, la Strasbourg. Și prin această prezență prestigioasă se speră că și România va fi admisă cât de curând ca membru cu drepturi și obligații depline în Comunitatea Europeană. La o astfel de importantă acțiune, fiecare țară – mai ales cele din Est – se prezintă cu tot ceea ce au mai bun. Cu oameni politici competenți, de valoare recunoscută. Date fiind abnegația și devotamentul dovedite pe vremea împușcătului, noi ne-am dus cu *porcul*!”. □ Ileana Lucaciu realizează un interviu cu Mircea Dinescu, înainte de plecarea acestuia, pentru un an, în Germania, unde primise o bursă („***O fi vreunul civil în guvernul nostru?***”). M.D.: „Mă duc în Germania să redevin scriitor român, să scriu o carte de proză. O voi publica evident în Occident, dar și în România”; „Nu am sentimentul că răul de anul viitor va fi mai mare decât răul de anul trecut. Sentimentul meu e că lumea se va lămuri pe parcurs. O să dispară patetismul acesta manifestat vizavi de conducătorii actuali ai țării. Abia la viitoarele alegeri lumea va vota cu adevărat. (...) Marea mea dezamăgire față de președintele statului este nu că Iliescu ar fi neocomunist, cum săraca opoziție tot insinuează; sentimentul meu e că Iliescu a dat doar senzația unor anumite categorii sociale că e cam stângist și ține cu clasa muncitoare. (...) Nu e de stânga. El a devenit un simbol nevinovat al unei drepte care face comerț oficial și neoficial, al unei drepte care provine din rândul partidului comunist și al securității. (...) Mie mi-ar fi plăcut ca Iliescu să-și amintească puțin că a fost comunist și, eventual, ceea ce ar mai fi rămas cât de cât credibil din utopia aia sinistă numită comunism să-l determine să gândească și la cartierele muncitorești și la biata intelectualitate marginalizată. Eu prevăd peste un an de zile demonstrații studențești de stânga. Toate lozincile anticomuniste de anul trecut se vor transforma, dacă vrei, în lozinci anticapitaliste”.

4 februarie

● Rubrica „La o nouă lectură” din „România literară” (nr. 4) găzduiește un articol al Monicăi Spiridon despre Marin Preda, scriitor „părăsit, după moarte, într-un purgatoriu prelungit și nedrept”, căzut pradă „mascaradei” justițiare

postdecembriste: „Subversiv în timpul vieții, Marin Preda rămâne și acum incomod, pe măsură ce literatura sa își revelează fibra profetică: în oglinda ei prevestitoare, societatea postdecembristă își poate recunoaște cu ușurință chipul schimonosit de impulsuri «primar agresive». (...) / Trecerea prematură în neființă a scriitorului l-a scutit de umilința de a fi văzut răbufnind, în ultimii ani, spiritul primar agresiv în marile piețe bucureștene, stropite cu sângele unor tineri încrezători în binefacerile libertății, unde s-a scandat iresponsabil «Moarte intelectualilor!» și unde au năvălit mercenari cu chipurile desfigurate de ură, înarmați cu bâte, câști și lămpașe. (...) / Comunismul este, pentru Marin Preda, un catehism al distrugerii. În *Moromeții* (cu precădere al doilea volum), în *Risipitorii*, în *Intrusul* și mai ales în *Cel mai iubit dintre pământeni*, romanul său testament, Preda își plasează personajele într-o lume al cărei scop – prozatorul o spune răspicat – este distrugerea pe scară mare. (...) / Pentru Marin Preda, acțiunea în istorie nu e justificabilă în sine, dincolo de bine și de rău. Pe această temă, prozatorul a glosat, fără echivoc, tot în eseu *Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar*, unde sunt vizați explicit scriitori francezi de stânga, care au cochetat cu comunismul, mai mult sau mai puțin episodic, precum André Malraux și Jean-Paul Sartre. (...) / Citit astăzi, vizionar profet, prozatorul pune în față oglinda interludiului carnavalesc regizat în cei trei ani care s-au scurs între masacrul sângeros dintr-o providențială noapte de solstițiu și epilogul electoral resemnat de la finele lui 1992. Căci de la dezlănțuirile «teroriste» la parastasele cu cruci evlavioase consumate sub lumini de reflectoare, de la contra-demonstrațiile «spontan organizate», la mineriade; de la circul parlamentar din CPUN la împrăștierea «de hârtie» și privatizarea în întreprinderi cu patroni... slujbași la stat; în fine, de la procesele penale-reprezentative la fastuoasele anchete parlamentare și zâmbetele oficiale operetistice mediatizate intens; de la «adeziunile» sufocate de lacrimi, la «demascările» însuflețite de o sfântă mânie de tagmă – mai totuși trădează cinismul camuflat butaforic, regia și, mai ales, recuzita democrației originale, a «comunismului de piață» și a «activismului de drept» (*Viața în oglinda literaturii*). □ În cadrul anchetei inițiate de „România literară” la începutul anului (*Există o criză a culturii?*), tânărul Sebastian Vlad-Popa publică articolul *Lupta de clasă a valorilor*, din care cităm: „Criza culturii românești, astăzi, nu este legată de exercițiul mai mult sau mai puțin satisfăcător (privit cantitativ sau estetic) al creatorilor de literatură și artă, pentru că ceea ce artistul altă dată rupt de timp și realitate își refuză într-un moment de degingoladă a societății, își asumă ziaristul îmbătat de contingent (...). Criza culturii românești este, de fapt, aceea a spiritului critic, ce prelungește în chip aberant obediența față de autoritatea principiului estetic *in sine* (a nu se confunda cu autonomia esteticului!), astfel încât exegeza culturală continuă, după toate semnele, să se conformeze aceluia *lucru bine făcut*. Ceea ce înainte de decembrie '89 era nu numai de nereproșat, dar

constituia însăși forma de subzistență a culturii românești (...) astăzi trădează o stare de imaturitate a unei culturi ce nu izbutește să ajungă la adevărata ei conștiință de sine”.

● La solicitarea revistei „Dilema” (nr. 4), Mircea Iorgulescu scrie articolul **Între seducția dictatorială și restaurația comunistă**: „Este posibilă o restaurație în țările foste comuniste din Europa de Răsărit?/ Iată o întrebare formulată arareori, dacă nu chiar deloc, dar căreia, în mod ciudat, i se dau aproape zilnic răspunsuri. (...)/ Aflăm, auzim, citim că «restaurația comunistă» a început, că avansează, că se întărește, că nu se mai ascunde... etc. (...)/ O restaurație în Europa de Răsărit înseamnă însă, dacă folosim corect termenii, o refacere a regimurilor existente până în 1989 (...). Fără să se precizeze ce anume s-ar putea restaura, plonjăm în abisul clișeeilor; și, în fond, *restaurația comunistă* riscă să devină, dacă nu cumva a și devenit, o formulă tot atât de vagă și de găunoasă ca și *procesul comunismului*./ Apariția și rezistența regimurilor comuniste în Europa de Răsărit au fost impuse și asigurate de Uniunea Sovietică; este un adevăr istoric banal. (...) Înlăturarea regimurilor comuniste din Europa de Răsărit s-a făcut peste tot cu încuviințarea tacită a aceleiași Uniuni Sovietice, din rațiuni încă obscure. Dispărându-le sprijinul Uniunii Sovietice, aceste regimuri au căzut atât de rapid și de ușor încât răsturnarea lor a părut neverosimilă, chiar o înscenare de operetă. (...) Oricum ar fi fost însă, reapariția unor regimuri comuniste în aceste țări este logic exclusă în absența unei intervenții masive și brutale a «marelui frate» – care, la rândul său, nu mai este nici chiar atât de «mare», nici «frate» ideologic. Principala condiție de existență a regimurilor comuniste din țările Europei de Răsărit era una externă; această condiție a dispărut./ Comunismul însuși, ca ideologie, doctrină politică și sistem economic, este iremediabil discreditat; nu a fost «întinat», ci s-a dovedit a fi un eșec. (...) Prezența unor grupări, chiar a unor partide politice având mai mult sau mai puțin mărturisit nostalgia regimurilor comuniste este însă incontestabilă. (...) Nostalgiile lor se referă la «trecut», dar nu neapărat la «trecutul comunist». (...) E un fel de «paradis pierdut», o imagine construită prin contrast cu «infernul prezent». Dominante în acest model sunt autoritarismul, duritatea, chiar ferocitatea. În Rusia este recuperat astfel Stalin, nu Hrușciiov, iar în România Ceaușescu, nu Dej (...). Lui Stalin îi este asociat frecvent țarul (...), iar lui Ceaușescu îi este alăturată o altă figură – Antonescu. Miturile regresive (...) sunt de altfel o specialitate a demagogilor cu apetituri dictatoriale. (...)/ Acestor grupări și curente comunismul le-a lăsat moștenire nu atât ideologia, cât demagogia populistă, retorica trivială și violentă (...), precum și, poate mult mai important, tehnica preluării puterii și ura adâncă, viscerală, împotriva democrației./ Seducția dictatorială este, în Europa de Răsărit, puternică și în evident câștig de teren; față de ea, restaurația comunistă este aproape un pericol închipuit”. □ La rubrica „Mai mult ca prezentul”, în ciclul de articole intitulat **Comunismul**

rezidual, Ștefan Aug. Doinaș publică eseu *Revoluția – climat al terorii*, analizând, între altele, maniera („profundă” și „convingătoare”) în care Camus a descris, în *Omul revoltat*, „trecerea de la revoltă la revoluție, prin practicarea diverselor terorisme”. □ Sub genericul „Ponciful suveran” și sub titlul *O sperietoare?*, Florin Manolescu examinează „o realitate evidentă a perioadei literare de după 1989, despre care se vorbește astăzi în fel și chip”, „explozia literaturii «marginale», «de consum» sau «de amuzament»”: „Circuitul popular de difuzare a cărții (...) a redevenit un fenomen palpabil, pe care reprezentanții circuitului cărțurăresc îl tratează ca pe o acțiune de concurență neloială, nocivă din punct de vedere estetic și imorală, exact ca în a doua jumătate a secolului XIX, când Vlahuță, Slavici și apoi Iorga protestau împotriva literaturii de *bas-étage* sau ca în perioada interbelică, în care scandalurile legate de activitatea «scriitorilor pornografi» s-au ținut lanț./ (...) Văicărindu-ne din nou astăzi sau arătându-ne speriați de reapariția literaturii «triviale», noi nu facem altceva decât să ne reîntoarcem la preistoria discuțiilor teoretice despre literatură, dacă nu chiar în preistoria complexelor noastre provinciale, de care, în teorie, susținem neconținut că am scăpat”. ■ Pe aceeași pagină, Bogdan Ștefănescu ironizează lamentațiile pe marginea „crizei culturii” (*Lăsați cultura în criză*): „Cultura, e bine să știm, n-a fost nicicând altceva decât un fenomen de criză, adică de ruptură. (...) Cultura apare la răspântii de drumuri, când mintea e despărțită pe crucea marilor despărțiri. (...)/ De fapt, nu există cultură, ci numai culturi: majore sau minore, modelatoare ori catalizatoare (...), rasiale, naționale, etnice, masculine, feminine, homosexuale, beat, pop, moderne, postmoderne etc./ Cultura exclude consensul. E mai degrabă o eternă dihonie, instaurând opoziția, dezacordul, disensiunea ca stare intelectuală. (...) Se nutrește (...) din seducția devierii de la normă, și urăște idealurile unice ale raționaliștilor, deși aspiră în taină și în van la universalitate; se sufocă de reveriile înregimentării ori de utopiile uniformizante. De aici și mefiența comunismului față de divertismentul cultural (...)/ De aceea, oameni de cultură, obișnuiți-vă cu spectrul vulgar al pieței și dezbărați-vă treptat de agorafobie. (...) Bolile reale ale culturii sunt unanimitatea, planificarea centralizată, prescripția valorilor, odele intonate într-un glas”.

● O pagină din revista „22” (nr. 5) îi este dedicată lui Geo Bogza, la împlinirea vârstei de 85 de ani. Alături de un medalion semnat de Sorin Vieru, care subliniază subversivitatea politică a publicisticii bogziene de după dezgheț, citim aici o tabletă cu „șopârle” publicată de Bogza în 1971, în „Contemporanul”, și un fragment dintr-un dialog al Diane Turconi cu poetul omagiat (dialog ce va apărea curînd în volum, sub titlul *Eu sunt ținta*, ...). □ Tot în „22”, Ileana Mălăncioiu publică un articol despre *Revoluția din Decembrie 1989 – „marea tragedie (...) transformată în comedie” – Ofelia, du-te la Cotroceni*. □ O anchetă a Oanei Armeanu privitoare la noul film al lui Mircea Daneliuc, *Patul conjugal* (1993), adună impresii de la: Nicolae Manolescu,

5 februarie

● În nr. 5 din „Contemporanul. Ideea europeană”, Gheorghe Grigurcu publică un lung articol intitulat *Cum e apărat Marin Preda?*, reluând mai vechi considerații despre „moralitatea” scriitorului (mai dur: despre „ambiguitatea sa etic-estetică” și „oportunismul său”), în acord cu luări de poziție „lucide”, „semnate de critici din diverse generații, de la Monica Lovinescu, Adrian Marino, I. Negoitescu (...), Cornel Regmna, Alexandru George, Barbu Cioculescu, Pavel Chihaia, S. Damian până la câțiva tineri”: „Gheața a fost spartă. Modelul moral Preda nu mai poate fi invocat de-acum încolo decât sub semnul dubiului. (...) Ne propunem acum a urmări evoluția polemicii, așa cum se conturează la peste doi ani de la declanșarea ei. Operația ni se pare cu atât mai interesantă cu cât concluziile, firește provizorii, ce se pot trage din controversa cu pricina îi depășește obiectul, descoperind unele aspecte caracteristice ale mentalității literare a momentului./ Ne-a consternat îndeosebi înverșunarea cu care câțiva partizani înfocați ai lui Marin Preda au continuat a urmări evidențele. (...) Ce-ar fi putut ei face pentru a-l salva? În sfera unei polemici ideale, ar fi trebuit să nege paternitatea prozatorului asupra unor scrieri precum *Ana Roșculeț*, *Desfășurarea*, *Ferestre întunecate*, *Îndrăzneala* etc. Ar trebui să declare o foarte întinsă parte a publicisticii sale, conținând laude la adresa partidului, a cârmuitorilor săi, ba chiar și la adresa unor instituții represive, drept o mistificare a editorilor. Ori – de ce nu? – să pledeze în favoarea regimului totalitar (...). Așa, numai așa, admiratorii habotnici ai lui Marin Preda ar fi putut pune pe deplin de acord dorința lor de a-l proslăvi integral pe scriitor cu temele, opiniile, tendențiozitățile cultivate de acesta de-a lungul întregii sale cariere. (...)/ Câteodată sentimentul de admirație duce la o poză solemn bătoasă, ca în cazul lui Valeriu Cristea. (...) Supărat foarte pe observațiile unor confrăți asupra momentelor de colaborționism ale lui Marin Preda, dl. Valeriu Cristea nici nu încearcă a le respinge (...), ci recurge la un truc al superiorității scârbite, respingând discuția. (...)/ Mai ponderată formal, însă nu mai puțin dominată de același impas al explicației, se arată poziția dnei Magdalena Bedrosian [într-un interviu acordat lui Andrei Grigor pentru „Literatorul”, nr. 7/1992]. Afirmând că autorul *Moromeților* «n-a fost nici sfânt, nici ticălos (...)», directorul actual al Editurii Cartea Românească nu ezită a-l înălța, cu toate acestea, pe soclul performanței absolute: «atunci și aici, nu știu dacă *au făcut* alți scriitori mai mult decât el». (...) Fără a nega meritele celui ce a scris *Moromeții*, inclusiv în plan civic, prin intermitentele lui critici la adresa regimului, credem că e inutil a-l împinge pe primul plan al rezistenței etice (...). În pofida dorinței fanaticilor săi, Marin Preda aparține unui lot al relației echivoce cu puterea totalitară, caracterizat prin alternanța

dintre nemulțumire și ploconire, dintre protest și conformism. Un lot reprezentat în special de o seamă de autori și intelectuali beneficiind de o intensă oficializare, de o înaltă situație socială și de remunerația aferentă. (...) Principalul criteriu al cenzurii pe care o exercita [Marin Preda la Editura Cartea Românească] îl constituia interesul personal. În principal îl jenau [în volumul lui Gh. Grigurcu, *Critici români de azi*] câteva rezerve față de Eugen Simion, sfetnicul său binecunoscut, ins extrem de influent la editură. (...) În chipul cel mai democratic, nu voia a se «pune rău» cu importanții săi exegeți. Îl sacrifică fără milă pe un critic mai tânăr și mai «nesigur», în favoarea unui mai vârstnic și pe care se putea «conta». (...) / Ce mai afirmă d-na Magdalena Bedrosian? «Preda a fost și a murit ca un om sărac.» (...) Raporturile autorului *Desfășurării* cu banii vor excita desigur condeii biografiilor săi. Nu întâmplător, îmi închipui, arghirofilia și avariția lui au devenit subiect de anecdotă (...). Va veni și momentul când se va putea vorbi mai amănunțit și despre ceea ce am aflat de la câțiva din apropiații lui Marin Preda în legătură cu obiceiul său de a-i supune la haraciul unor petreceri cu preț foarte pipărat, la localuri de lux, când le apărea câte o carte. (...) Alături de Eugen Barbu și Adrian Păunescu, cine altul decât Preda câștiga cel mai bine dintre toți scriitorii noștri contemporani? Să fie un secret pentru interlocutoarea noastră că își făcea personal partea leului la editura ce o conducea, atribuindu-și reeditările, tirajele și onorariile cele mai avantajoase, chestiune pe care nu o dată am discutat-o cu unii foarte buni cunoscători ai situației și asupra căreia presupun că există documente? Mărturisesc că mi s-ar lua o piatră de pe inimă dacă cineva mi-ar putea dovedi măcar că Radu Petrescu, un autor din aceeași generație cu autorul *Imposibilei întoarceri*, al cărui nume e tot mai des rostit în vecinătatea axiologică a acestuia, a realizat cel puțin doi la sută din câștigurile gloriosului director al Editurii Cartea Românească. (...) / Până unde poate ajunge nesăbuinta celor ce țin a apăra «cu unghiile și cu ciocul» o imagine idolatrizată a lui Marin Preda, constatăm și din reacțiile orale ale unora dintre ei. (...) Astfel, dl. Eugen Simion (...) m-a calificat, după cum îmi aduce la cunoștință ziarul «România liberă», cu prilejul aniversării a 70 de ani de la nașterea romancierului său favorit, cu un termen ținând de patologie. Oricât îi recunoaștem frecvent competența critică, ne vine greu a i-o recunoaște și pe cea clinică. Enervarea d-sale nu reprezintă un semn de tărie (...). I-am recomanda să-și extindă, în spiritul de curaj și eleganță dovedit, diagnosticele medicale în sfera literară, în timp ce de la specialiștii în medicină vom aștepta cu încredere indicații pentru tratamentul unor bolnavi de stetism, structuralism, realism socialist, psihocritică, tematism...”.

● În „Literatorul” (nr. 5), Eugen Simion se întreabă – comentând romanul din 1980 al lui Petre Sălcudeanu, *Biblioteca din Alexandria* (reeditat în 1992) – dacă „romanul «obsedantului deceniu» mai poate interesa un cititor care are azi infinit mai multe mijloace de a se informa asupra epocii staliniste decât

avea ieri”: „Răspunsul nu poate fi decât unul singur: romanul poate, în continuare, să placă și, deci, să intereseze un cititor eliberat de tabuurile totalitarismului, dacă romanul este înainte de orice roman și propune un număr de caractere și de situații epice originale. Dacă nu, nu. Istoria se perimează repede, ca istorie, într-o carte de proză, rămâne doar drama individului în istorie și aceasta depinde de calitatea estetică a prozei. (...) Va trebui, de altfel, să discutăm într-o zi, când vom fi mai liniștiți, situația romanului politic, un gen care a avut mare succes de public în anii '70, chiar și mai târziu”. Cât despre romanul *Biblioteca din Alexandria* – recitit la 13 ani de la prima sa apariție –, acesta este „un roman, în multe privințe, substanțial prin parabola (...) din interiorul romanului politic”: „Nu i-aș reproșa decât faptul că unele pagini sunt de prisos și că biografiile personajelor nu au totdeauna pregnanță epică. Fantasma unei lumi care se agită nebunește într-o boală colectivă este remarcabilă” (*Romanul „obsedantului deceniu”*). □ Într-un alt text (*O precizare*), Eugen Simion răspunde undui articol al lui Nicolae Manolescu din „România literară” (nr. 3, din 26 ianuarie 1993): „N.M. îmi atrage atenția că reacția mea (el zice «iritarea» mea) față de unele acuzații aduse lui Preda «nu e o atitudine de critic literar, ci de fan al scriitorului». (...) Recitirea cu toată seriozitatea a operei este o operație necesară în critica literară și nu văd cum aş putea să mă opun vreodată acestui proces. Apărarea omului Preda, acuzat că a profitat de regimul comunist și chiar că a scris o parte a operei sale la îndemnul și chiar sub supravegherea secretarului cu probleme ideologice, este altă operație, tot atât de necesară, cred, într-o critică literară care se respectă pe sine respectând valorile literaturii. Dacă i-am luat în câteva rânduri apărarea lui Preda (acuzat, între altele, chiar de «afăcerism», «escrocherie» etc.!) am făcut-o cu sentimentul că un critic literar nu poate asista liniștit la aceste atacuri nedemne care știrbesc autoritatea morală a omului care a scris *Moromeții* și *Cel mai iubit dintre pământeni*... (...) Analiza scriitorilor (...), mari și mici, care au scris în timpul regimului totalitar comunist, trebuie făcută, într-adevăr, «cu toată seriozitatea» și nu trebuie în nici un caz lăsată pe seama pamfletarilor, resentimentarilor și, în genere, a celor care vor să fie luați în seamă prin insultele (...) aduse marilor valori.../ În fine, Nicolae Manolescu îmi reproșează și faptul că am acceptat să vorbesc despre Eminescu la o «întrunire» organizată de FDSN unde, adaugă el ironic, am avut drept companie pe «grațioasa doamnă Ileana Vulpescu»... Reproșul mi s-ar părea comic dacă n-ar fi total absurd. Vorbind, într-adevăr, în ziua de 15 ianuarie a.c. despre Eminescu la mai multe «întruniri», nu mi-am pus în prealabil problema culorii politice a auditoriului meu. Pur și simplu mi-a scăpat această nuanță. Nu sunt, probabil, suficient de fanatizat politic (deși colegul meu N.M. mă bănuiește tocmai de acest lucru!) pentru a cere legitimația de partid a celor care vor să intre în sală să mă asculte vorbind despre un poet... (...) Cât despre grațioasa doamnă de care vorbește el, trebuie să-l dezamăgesc. Cu regret

trebuie să-i aduc la cunoștință că nici o grațioasă doamnă a literelor române n-a acompaniat discursul meu eminescian... Din păcate!”.

6 februarie

- Se stinge din viață, la München, Ion Negoitescu.
- Sub titlul ***La capătul celălalt: Geo Bogza***, Saviana Stănescu publică în „Adevărul” următoarea tabletă: „«Alo, cu dl. Geo Bogza!» O voce slabă, ușor răgușită îmi răspunde: «Eu sunt». Este însă un Geo Bogza îndepărat făcând eforturi politicoase să-mi vorbească. Nu, un interviu îi e cu neputință să dea. Totuși... «Nu mă simt bine, domnișoară...»/ «O întrebare măcar!» Tăcere. Totuși... «Ce întrebare?» Înverșunată, smulg două răspunsuri lapidare. Mă agită, vorbesc din ce în ce mai mult, totuși... mai capăt două vorbe de la el. E puțin? E mult? E ceva./ – *Cum ați descrie peisajul literar actual din România?*/ – Variat și interesant, atât în proză cât și în poezie. În orice caz, nu prezintă riscul de a te plictisi./ – *Dar comparativ cu perioada interbelică?*/ – Ar fi bine să ajungă din urmă acea perioadă. Eu unul sper că așa va fi.../ – *La mulți ani, domnule Geo Bogza!*”.

7 februarie

- În „Adevărul literar și artistic” (nr. 152), Constantin Coroiu transcrie o convorbire cu istoricul Gheorghe Buzatu (datată ianuarie 1993): ***Marin Preda i-a precedat pe istorici*** – despre participarea României la Al Doilea Război Mondial și despre reflectarea acestui război în discursul istoric și, în paralel, în proza românească de ficțiune: „[Gh.B.] – În mai multe dintre intervențiile mele în dezbaterile cazului Antonescu m-am referit la forța pătrunderii lui Marin Preda în universul Mareșalului. A fost, realmente, surprinzător cât de mult s-a apropiat Marin Preda de Antonescu cel adevărat și aceasta fără ca romancierul să fi cunoscut în detaliu documentele fundamentale și literatura problemei. Ar fi excelent dacă de aceeași intuiție ar da dovadă toți istoricii care încearcă să se «apropie» de Antonescu.../ – *Între roman – deci opera de ficțiune, chiar dacă bazată și ea pe document, gen **Delirul** – și lucrarea de strictă rigoare științifică nu credeți că se impune cartea de genul celei cu care ne-a obișnuit marele biograf francez Henri Troyat?* (...) / – După opinia mea, totul depinde de gustul cititorului (...). Unei romanțări corecte ce surprinde toate adevărurile (!?) și în temeiul unei documentări chiar exhaustive, îi prefer pătrunderea în forță, cu străfulgerări geniale, în lumea personajelor trecutului. (...) oricum, în cazul lui Antonescu, Marin Preda i-a precedat pe istorici!”.

9 februarie

- Radu G. Țeposu publică în „Cuvântul” (nr. 6) o tabletă ironică la adresa unor oameni de cultură etichetați ca făcând parte din „anturajul” președintelui Ion Iliescu: „Și pe Ceaușescu îl conduceau la aeroport Suzana Gâdea, Emil

Bobu, Tudor Postelnicu. Pe dl. Ion Iliescu l-au însoțit, vineri, 5 febr. a.c., persoane mult mai distinse și mai emancipate. E vorba de actorul Mircea Albulescu, de poetul Marin Sorescu și de criticul literar Eugen Simion. Personalități de prim rang care s-au plictisit, probabil, în turnul lor de fildeș și-au ieșit nițel la aer, dând curs invitației prezidențiale./ (...) Actori cu trăiri paroxistice precum Mircea Albulescu, poeți ironici și fanteziști precum Marin Sorescu, critici literari educați la școala psihanalizei precum Eugen Simion sunt prezențe demne de un convoi de lux. Ei nu fac politică, după cum au mărturisit în public, ei își respectă conducătorul, așa cum în cultură îl prețuiesc pe Maiorescu și pe Eminescu, pe George Vrăca și Toma Caragiu” (*La un spriț cu președintele Iliescu*). □ La rubrica „Bârfa literară și artistică”, Ion Simuț se arată indignat după lectura unui articol din „Adevărul literar și artistic” (nr. 148, 10 ian. 1993) publicat de C. Stănescu, „gardian al vechiului regim, un gardian încruntat și înverșunat ce-și practica teroarea ca șef de secție la «Scânteia»”, „un belfer al inchiziției, un profitor sinistru și slinos, pentru care nu conta decât literatura de partid”: „De curând, acest personaj încărcat de gloria abjecției morale și-a făcut un simplist proces de conștiință într-un editorial de primă pagină, intitulat *Argumentul lui Galilei* (...). Pe scurt, ipochimenul ne spune pe șleau că a practicat «dedublarea ca artă a supraviețuirii». Era o boală a sistemului totalitar, ne mai spune artistul dedublării, o boală care în cazul lui se manifestă foarte ciudat. Pe coridoarele Casei Scânteii C. Stănescu făcea – zice el – mare haz de indicațiile de partid, dar în presă și la partid se chinuia să le aplice. (...) C. Stănescu are o mare capacitate de generalizare: de la felul cum era «domnia-sa» extrapolează la modul de a fi al poporului român. (...) Gândirea bolnavă a lui C. Stănescu nu are cale de însănătoșire: în loc să-și trateze maladia morală de care suferă într-un mod atât de penibil, el nu găsește altă soluție decât să calomnieze poporul român. (...)/ Ca să se salveze, întreprinzător, C. Stănescu își construiește acum în văzul lumii un blindaj moral de toată frumusețea. Recent, l-a arvunit pe Geo Dumitrescu să-i apere cauza pierdută. În articolul pe care l-am citat aici, încearcă o interesantă identificare cu Octavian Paler: s-ar putea să-i reușească. Ideea cu care se apără e abjurarea lui Galilei, pentru a scăpa de rug. (...) ce descoperire senzațională ai făcut dumneata, domnule C. Stănescu-Galilei, ca să mai ai motive să-ți supraviețuiești” (*C. Stănescu calomniază poporul român*).

10 februarie

● În partea a doua a unui articol apărut în „Luceafărul” (nr. 6), *Un moment al criticii*, Alexandru George scrie: „În ultimii 10-15 ani de existență a socialismului (...), puterea a încetat să mai dirijeze direct creația și valorificarea ei publică; s-a mulțumit s-o controleze și s-o descurajeze prin interdicții mărunte și arbitrar și s-o obstrucționeze mai mult decât s-o cenzureze (pentru că scriitorii ajunseseră să se cenzureze singuri). (...)/ «Nu e momentul» pentru

critică, spunea cu un zâmbet serafic marele cenzor al ultimelor două decenii, Vasile Nicolescu: acum ar fi momentul «creației»; și această oponentă falace era acceptată de mulți. Bineînțeles că ea nu deriva dintr-un «principiu» al ideologiei oficiale comuniste, ba dimpotrivă. (...) / Sau poate crede cineva că s-a publicat pe undeva un decret în care să se pretindă că președinții, vice-președinții Uniunii Scriitorilor, oameni cu situații politice înalte, dar și directori de publicații sau redactorii șefi să fie lăudați continuu, în timp ce la adresa lor era interzis orice accent de contestație? Nicăieri nu a apărut în acest sens măcar «o indicație», dar ea era intrinsecă sistemului, care căuta să-și avantajeze acoliții și pe această cale. (...) Deci despre doi directori de editură, indiferent că au fost Ion Bănuță sau Marin Preda, s-a scris ditirambic, aceasta fiind în interesul celor care-i lăudau. Nicăieri nu putea apărea o punere în discuție efectivă (...) a lor sau a unor Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, D.R. Popescu sau Virgil Teodorescu: dar eventualitatea aceasta nici nu trecea prin capul cuiva (...); nici o revistă n-ar fi vrut măcar să audă de un astfel de articol. (...) Nicăieri nu s-a spus că un scriitor de talia lui G. Călinescu trebuie apărat în anii '70 cu mijloacele politice cu care fusese impus A. Toma în anii '50 și totuși acest lucru s-a întâmplat printr-o întreagă «campanie» susținută din umbră de acel Vasile Nicolescu (un «țuțăr» notoriu al maestrului, care-l «mirunsese» poet într-un articol generos de pe vremuri) sub forma lamentabilei diversiuni «detractorii lui Călinescu», la care, spre rușinea lor, și-au dat concursul penele cele mai diverse, dar și oameni de bună credință”. □ Cornel Ungureanu publică prima parte dintr-un lung serial intitulat *Mircea Eliade și detractorii săi*: „De-a lungul a vreo șase decenii de scris, Mircea Eliade a fost atacat fără pauză de autori de toate calibrele, de toate culorile, de toate orientările. Savanți sau nuliți, oameni de știință sau ași ai scandalului, inși plătiți de serviciile secrete sau gazetari abulici au scris împotriva-i, și mulți au făcut-o cu talent. Și-au exersat condeiul pamfletar amici (de mai târziu) care, într-o enclavă a lehamitei, i-au ridiculizat romanele, studiile, spiritul constructiv. Și-au încercat energiile demolatoare jurnaliști famelici, esești invidioși, sociologi aproximativi, teologi speriați de ereziile maestrului. Prozatori ratați sau critici fără talent s-au delimitat de el, după obiceiul din bătrâni. (...) / Puțini dintre ei sunt detractori adevărați. (...) Cei mai mulți dintre cei enumerați mai sus sunt personaje fluctuante, dispuse să treacă de la rezervă la laude. Hagiografii se recrutează dintre ei. (...) / Trebuie să subliniem că pe noi ne interesează, în acest articol, detractorii adevărați, posesorii unei bune tehnici a calomniei, impecabilii ficționari ai celei mai eficiente echipe a vremii noastre. (...) / Filosofând despre greșală, păcat, eroare, iubire, sex, divagând pe teme familiare tuturor, Mircea Eliade dă impresia fiecăruia că pricepe și se pricepe, că poate să-și formuleze părerea lui și, în numele ei, să polemizeze. Nimeni nu se întreabă câtă erudiție stă în spatele unei pagini, aparent atât de simple, din *Oceanografie*”. □ Ov. S. Crohmălniceanu publică fragmente din *Amintiri degheizate: Inenarabilul Radu Popescu, Victor Eftimiu la bătrânețe*.

11 februarie

● În revista „22” (nr. 6) citim un interviu realizat de Andrei Cornea cu Nicolae Manolescu, în calitate de președinte al Partidului Alianței Civice: „*În negocierile pentru guvern, ca și în alegeri, am pierdut «pe mâna noastră»*”. □ Monica Lovinescu semnează un comentariu acid suscit de volumul memorialistic al lui Silviu Brucan, *Generația irosită* (1992): *Irosiți și irositori*. □ În articolul *Din criză se-ntrupează poezia*, Ileana Mălăncioiu explică de ce e greu să mai scrii poezie în România postrevoluționară: „Cred că scriu din ce în ce mai greu în contextul dat pentru că meseria de poet este, în cele din urmă, aceea de a-ți pune sufletul pe tavă în fața cuiva. Reprezintă deci, prin ea însăși, un fel de perpetuă criză și depășire care nu se poate repeta fără acel minim de confort moral care să-ți dea sentimentul că a-ți pune sufletul gol înaintea cuiva nu echivalează cu a-l arunca la gunoi. (...) / Un mare poet din exil mi-a mărturisit cândva că nu a mai scris un vers de foarte multă vreme fiindcă este îngrozitor de greu să nu ai pe nimeni care să te poată citi în limba ta (...). În România postrevoluționară poetul este ca și în exil. Adică nu are pe nimeni care să-l înțeleagă în limba sa. Numai că problema traducerii lui pentru cei din jur nu poate fi pusă. Ar trebui să scrie pentru nimeni. Dar cine mai are această putere sau inconștiență care să-l facă să scrie dumnezeiește chiar și pentru teroristul de lângă el?”. Mărturisirea sa este prilejuită de o afirmație contrariantă a lui Nicolae Manolescu, preluată tendențios – sugerează autoarea articolului – de Televiziunea Română: „...s-a anunțat, cu o satisfacție nedisimulată, că Dl Nicolae Manolescu se află într-o vizită la Mediaș, unde, pentru prima oară (!) nu participă la o dezbatere politică, ci le vorbește intelectualilor urbei despre criza culturii. / De când așteaptă cei pe care îi reprezintă Televiziunea noastră așa ceva, mi-am spus fără să vreau. Dar, imediat, a urmat singura frază decupată din discursul marelui critic pentru a ilustra știrea transmisă și brusc mi-a înțepenit zâmbetul de simpatie cu care-l priveam. Ea suna astfel: «Există o criză a culturii; scriitori importanți ca Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu și Nicolae Breban, de trei ani nu au scris nimic». (...) Se înțelege, nu i se poate face proces de intenție pentru această afirmație *strict profesională* criticului Nicolae Manolescu, de vreme ce nu a vorbit ca un om politic, care avea de plătit polițe unui adversar sau altul, ci ca u intelectual sincer îngrijorat de soarta culturii române. / Ca să fiu la fel de dreaptă cu toată lumea, nu-i voi face proces de intenție nici măcar Televiziunii, care a popularizat așa cum știe ea faptul că președintele PAC, indiferent că se află la o întrunire politică sau la o întâlnire cu cititorii, se gândește tot la Ana Blandiana și la alți *autori* care nu s-au aflat de aceeași parte a baricadei cu el într-o bătălie sau alta. / Însăși asocierea celor trei nume – despre care se știe cât de greu ar putea să fie asociate într-o ceva anume – a stârnit zâmbete și întrebări care au descrețit frunțile multor prieteni și nu numai pe ale lor. / Observația care li s-a impus tuturor celor în cunoștință de cauză a fost că atât

Anei Blandiana cât și lui Nicolae Breban și mie ne-au apărut totuși cărți în această perioadă. E adevărat, volumul meu (de 400 pagini) din colecția «Poeti români contemporani» (oferit marelui critic *cu prețuire și cele mai bune sentimente*) este o antologie. El conține însă și un grupaj de aproximativ 50 de poeme inedite, dintre care unele au fost scrise după Revoluție. Poate că Dl Manolescu n-a apucat să-l deschidă să vadă ce cuprinde, mi-am spus cu tristețe. (...)/ Ar mai fi de spus că am și eu *Dreptul* (meu) *la normalitate* și el nu însumează mai puține pagini decât cel care poartă semnătura Dlui Nicolae Manolescu, pe care eu nu mi-aș fi îngăduit să i-l trec sub tăcere pe motiv că nu conține studii de critică literară, ci comentarii politice. Ar fi păcat să începem să ne molipsim și noi de la apoliticii noștri de serviciu, care cred că e un act de cultură să stai cu coatele pe publicistica lui Eminescu, dar, dacă marele poet ar coborî printre noi, nu s-ar sfii să-l rușineze, întrebându-l de ce nu-și vede de treaba lui și își pierde vremea scriind articole pentru ziar./ Oricum, îngrijorarea criticului pentru soarta culturii îl onorează și argumentul că ea s-ar afla în criză fiindcă nu ar mai scrie Blandiana și nu aș mai scrie eu și nu ar mai scrie Breban m-ar fi putut onora și pe mine dacă s-ar fi întemeiat pe date reale și l-aș fi găsit într-un text despre literatură bine argumentat, nu l-aș fi aflat ca pe o știre oarecare de la programul de actualități. Spun acest lucru fără urmă de ipocrizie, având în vedere că, din felul în care a scris Dl Manolescu de-a lungul anilor despre cărțile mele, nu aș fi bănuit niciodată că aș putea ocupa un loc atât de însemnat în ierarhia domniei sale”.

● Răspunzând la ancheta „României literare” (nr. 5) despre criza culturii, Mircea Vasilescu afirmă că „a face infinite variațiuni pe tema «revizuirilor» este un demers neproductiv și (uneori) parazitar”. Iată de ce: „A pune în discuție cultura unei întregi epoci istorice pe baza constatării că respectiva epocă istorică, intens ideologizată, a decedat, înseamnă a re-valida, fie și sub o aparență de *a contrario*, tocmai criteriul ideologic repudiat. Fie că acceptăm (și afirmăm) existența creației autentice în epoca totalitară, fie că o negăm (sau cel puțin îi contestăm unele aspecte), nu facem decât să prelungim viața unui amestec de criterii din care aparatul de propagandă al partidului comunist a profitat foarte mult: mă refer la perfidele asocieri între național, cultural și ideologic, la subtila exploatare a etnocentrismului și naționalismului în numele «deschiderii spre lume» și al «contribuției originale a poporului nostru la patrimoniul universal» etc. Iar dacă o anume elită intelectuală conștientizează și stăpânește distincțiile necesare între aceste noțiuni, mentalitatea publicului mediu este profund marcată de asemenea clișee, îndelung inoculate nu doar prin intermediul propagandei comuniste declarate ca atare (...) dar și prin sistemul de învățământ, care continuă să fie puternic fixat în clișeele moștenite și extrem de conservatoare. Iar dacă ținem seama și de acest aspect (și cred că trebuie s-o facem), prelungirea discuției pe tema avem/nu avem valori, s-a făcut/nu s-a făcut cultură, revizuim/nu revizuim ș.a.m.d. ne apare, o dată în

plus, închisă și cantonată într-o nostalgie a certitudinii de care ar trebui mai degrabă să ne temem. Și, oricât ar părea de paradoxal, riscul blocării și al închiderii vine într-o măsură mult mai mare de la cei care promovează o permanentă (și profund pornită împotriva «detractorilor») reiterare a afirmației «da, s-a făcut cultură autentică» și care în orice încercare de a pune în discuție o idee, un text, un scriitor, văd un adevărat afront adus culturii naționale: privind lucrurile istoric, se poate lesne constata că literatura (ca sistem) ori una sau alta dintre individualitățile sale creatoare n-au suferit niciodată profund din cauza contestărilor, oricât de vehemente; acestea au fost mai totdeauna cele mai bune ocazii de rediscutare a conceptelor și, în ultimă analiză, au sfârșit prin a impune noi valori ori noi stiluri, prin a deschide drumul către un nou canon (...). Dar în auzul profesorilor de literatură (categorie reprezentând publicul cel mai constant al literaturii critice și factorul esențial în formarea gustului pentru lectură al «marelui public») repetarea aserțiunii comode pe care am pomenit-o mai sus, mai ales când vine din partea unor creatori de opinie în receptarea valorilor contemporane, riscă să devină sterilă prin anularea oricărui elan spre problematizare și prin cultivarea unei restrângeri inadmisibile a câmpului interpretativ. Or, comunicarea vârfurilor intelectualității cu stratul mediu al publicului mi se pare unul dintre indiciile cele mai clare ale funcționării unui sistem cultural. Cu atât mai mult astăzi, într-o lume din ce în ce mai deschisă, într-o lume în care informația circulă din ce în ce mai rapid și mai eficient, în care se vorbește cotidian de «Europa unită» și de «modelul cultural european», în care elevul care îl citește pe Marin Preda este intens solicitat (intelectual și afectiv) de invazia vizualului, de sintaxa ciudată a clipului, de o presă «sans frontières», de resursele inepuizabile (chiar dacă repetitive) ale «literaturii de consum», de posibilitățile uriașe (și nu mai puțin fascinante) de a descoperi «noi lumi» prin intermediul computerului, de formele omniprezente și extrem de complexe ale discursului postmodern; toate acestea sunt domenii care, într-o accepție sau alta, își găsesc astăzi un loc în conceptul european de cultură, dar care în mentalitatea noastră sunt niște entități incerte, fără nici un fel de conexiuni cu «ceea-ce-se-învață-în-școală-că-e-cultura», niște excentricități cu care nu ne «pierdem vremea», dar care există (și rezistă), în timp ce idealul nostru și justificarea noastră supremă rămâne scrierea «istoriei literaturii române», pe epoci sau în totalitate. Prin enumerarea (aparent digresivă) a acestor forme culturale foarte diverse nu vreau să demonstrez altceva decât caracterul închis al unora dintre discuțiile critice de pe scena noastră literară și, mai mult decât atât, caracterul revolut al unui tipar mental care încă funcționează în cultura noastră, în numele unui tradiționalism îngust și al unor repere culturale aplicate dogmatic (...). Cât despre aspirația da a scrie «Istoria literaturii naționale» (prozentă încă în mentalitatea noastră culturală ca «voință de sinteză», *ergo*, ca ideal suprem, chiar și când nu se materializează) ea este semnul unei târzii crize de identitate

care nu e atât a culturii, cât a analistului și a istoricului ei. *Istoria critică* a lui Nicolae Manolescu a închis, practic, (și în același timp a încununat) epoca «istoriilor literare», epuizând ceea ce mai rămăsese nefructificat din formula călinesciană, «polemizând» astfel implicit cu înaintașul său, aplicând o metodologie conectată la evoluțiile contemporane din domeniul științelor limbajului și (mai ales) deschizând viziunea asupra literaturii române spre actualitate și spre un alt circuit al ideilor decât cel marcat fundamental de «privirea-întoarsă-spre-trecut» (*Între nostalgia certitudinii și un nou canon*).

● În „Dilema” (nr. 5) este publicată transcrierea unei dezbatere despre „pudoare și obscenitate” la care au participat „câțiva dintre cei care, într-o formă sau alta, au fost acuzați că se înscriu în polul negativ al acestei antinomii”: coregrafa Afina Cezar, actorul Florin Zamfirescu, George Pruteanu, Călin Dan, H.-R. Patapievici și (ca moderator) Mircea Vasilescu – (*Falsa*) **pudoare și (adevărate) obscenitate**. „Florin Zamfirescu: (...) mi se pare că e posibil ca la noi în țară să se dea o atenție exagerată unui gest artistic cum e nuditatea și să nu se mai dea nici o atenție unor vulgarități înfiorătoare din presa noastră, care sunt mult mai grave și mai nocive pentru toată populația... Eu voi apărea iarăși aproape gol în *Richard al III-lea*, și voi fi judecat și pentru asta. De cine? Între alții, de cititorii «României Mari». Pe mine nu mă supără asta, în sinea mea le dau voie să mă judece, dar pe ei îi supără ce fac eu și devin agresivi. (...)/ Călin Dan: Asta e o regulă a jocului, pudibonderia e la fel de monstruoasă oriunde, iar pe alte meridiane lucrează mult mai eficient ca în România. (...) Când am fost invitat la această discuție, primul lucru care mi-a venit în minte a fost ceea ce am văzut la televizor, nefiind în țară, în 15 iunie 1990: bătăile sinistre administrate de mineri. Evident, violențele în sine erau obscene, dar m-a șocat când am văzut oamenii de pe stradă aplaudând. Acest tip de comportament există în momentul în care masele se dezlănțuie – și la Rostock, când au fost bătăile între azilanții români și vietnamezi s-a întâmplat tot așa, existau oameni care aplaudau. În alt plan, au existat niște reacții surprinzător de agresive la teatrul experimental american sau la domeniul «intermedia» care se practică în artele vizuale. (...) Acest tip de reacții este generalizat, nu trebuie să ne simțim noi mai agresati decât alții. (...)/ H.-R. Patapievici: Eu aș vrea să vă pun următoarea întrebare: credeți că obscenitatea se leagă de rău sau de urât? (...)/ Cred că obscenă cu adevărat este folosirea de către potențaii de astăzi a ceea ce am putea numi *vulgata bunului român* în cele mai perverse cu putință: propagarea minciunii, falsificarea cu bună știință a situației actuale și în general împiedicarea vindecării prin intruziunea motivelor de separare, de discordie, de ură, această permanentă strecurare de venin la baza ființei noastre sufletești, care îți spune: ești român – nu faci doi bani precum Vadim Tudor, adică printr-un românism penibil; astfel încât dacă vrei să te simți bine ca român, nu poți, pentru că ai imaginea lui Vadim Tudor, iar dacă nu vrei să te simți bine, iarăși nu poți, fiindcă este în răspăr cu ființa ta”. □ Augustin Buzura

(*Noi și alții*) schițează profilul unei categorii umane aflate în prim-planul vieții publice postdecembriste: cei care „își inventează de obicei biografia noi, fapte, gesturi eroice pentru a intra cu orice preț în atenția celorlalți, a ieși cu ele în piață precum servitoarele de odinioară în haine împrumutate cu ora”: „După Revoluție n-au apărut numai un număr incredibil de disidenți, de luptători neînfricați împotriva comunismului pe care nimeni nu i-ar fi știut niciodată dacă nu s-ar fi anunțat ei înșiși, în gura mare, ci și de oameni din aceștia puri, curați, care știu că numai alții sunt de vină (...), iar dacă aceste lucruri nu sunt înțelese sau acceptate, unii din acești puri le impun cu forța sau prin orice mijloace. Ei au fost înainte de Revoluție în străinătate, cu lunile sau chiar cu anii, dar alții sunt cei care au făcut diferite turnătorii sau contracte obscure cu organele de represiune; ei petreceau cu «băieții» zi de zi, însă alții au făcut toate compromisurile posibile și tot alții trebuie să ne scoată din impasul dureros numit tranziție sau să-i oprească într-un fel sau altul pe cei împotriva cărora n-au avut curajul să lupte./ Prin urmare alții sunt de vină că nu se face procesul comunismului, că nu se lucrează și se fură, că la diverse nivele corupția a atins proporții nebănuite, că nu s-a făcut unirea cu Basarabia, că vechii combatanți și-au dat mâna, că mai bine de jumătate din populația țării este sărăcită îngrijorător, că cercetarea științifică nu e susținută, că învățământul este cum este. (...)/ A trebuit să treacă mai bine de trei ani până să descopere – unii, puțini deocamdată! – că ura, intoleranța, agresivitatea nu sunt soluții. Mă întreb cât timp va trebui să mai așteptăm până când vom ajunge la concluzia că nu numai alții sunt de vină?”.

● La ancheta revistei „Orizont”, *Ce mai (d)rege scriitorul român (III)*, răspund – în nr. 3 al publicației – Mircea Dinescu, Eugen Simion, Z. Ornea, Marin Mincu, Petre Anghel, Ioan T. Morar, Florin Bănescu, Ondrej Stefanko, Viorel Marineasa și Daniel Vighi. ■ Mircea Dinescu e laconic și ironic. Dintre cărțile apărute în 1992 i-a atras atenția „cartea de vizită a domnului Woerner (de la NATO)”. ■ Eugen Simion: „1. Anul literar 1992 a însemnat pentru mine o pierdere imensă de vreme cu două realizări: am reușit să fac săptămână de săptămână cronica literară în «Literatorul», plus o carte de eseuri (apărută la Editura Nemira), *Moartea lui Mercuțio*./ 2. Vreau să închei o carte despre jurnalul intim ca literatură (sau ficțiunea non-ficțiunii). Vreau să transmit colegilor mei scriitori care fac publicistică politică să nu uite că în acest timp vopselele se usucă pe paletă./ 3. Aș menționa ca apariții ale anului 1992 cartea de predici religioase a lui Steinhardt – admirabilă carte de eseuri teologice și cam atât”. ■ Z. Ornea tocmai a încheiat documentarea pentru un volum intitulat *Tensiunea de idei în anii '30*. ■ Marin Mincu (cărui, în 1992, i-a apărut un roman la o editură din Milano): „Acest an literar nu prea s-a văzut la orizont din cauza prea multor reeditări sau traduceri. În afară de apariția cărților de poezie aparținându-i Angelei Marinescu (*Parcul*) și lui Liviu Ioan Stoiciu (*Poeme aristocrate*) din colecția Euridice a Editurii Pontica, nu am

văzut ceva care să-mi atragă atenția. În ceea ce privește proza, nu se poate semnala nimic. La nivelul eseului sunt interesante cărțile lui Luca Pițu”.

■ Pentru Petre Anghel, 1992 a însemnat „mai puține preocupări literare și mai mult interes pentru viața concretă”: „Literatura nu e politic, social, economic, idei, dar se hrănește din (și cu) toate aceste surogate (!) ale existenței. (...) Am scris, totuși, aproape 200 de pagini dintr-un roman inspirat din realitate. Se va numi *Pui de năpârcă*. (...) / Nu stăm atât de rău pe cât vor bocitoarele și criticii care nu știu decât să povestească (adesea prost) cărțile altora. Până acum au apărut excelente cărți de memorialistică, jurnale și amintiri din gulagul românesc. A apărut și s-a impus o editură de excepție, Editura Humanitas”.

■ Ioan T. Morar (ocupat, la momentul respectiv, cu traducerea unor cărți și anunțând că va face „o inevitabilă călătorie în Statele Unite”): „Am remarcat că-n anul 1992 au apărut multe cărți, dintre care, evident, eu am cumpărat puține”.

■ Viorel Marineasa (dezamăgit că „lumea nu dorește să citească scriitori români contemporani”): „Mi-a apărut *Unelte, arme, instrumente* la Editura Cartea Românească, un volum care stătea de niște ani acolo (...). Am mai scris, dar nu așa cum scriam înainte și mult mai pe apucatele (...). Am început cu Daniel Vighi o documentare pentru o carte cu deportații din Bărăgan – obsedantul deceniu (...). Tot cu Vighi am făcut o dramatizare a romanului *Sara* de Ștefan Agopian”.

■ Daniel Vighi: „1. Este un an în care revistele literare au continuat să supraviețuiască (...). Aș fi așteptat ca dezbaterile din cultură să-și asume criza spirituală în care ne aflăm, și mai puțin cea economică: hârtie, difuzare. Sunt câteva lucruri evitate cu pudoare în dezbaterile culturale. Bunăoară, relația marilor noștri scriitori cu puterea, care se înscrie într-un fel de patologie culturală, gen Heidegger, Hamsun sau Céline. (...) / 2. Aș dori să termin o carte de eseuri despre proza actuală europeană. (...) / 3. Am citit cărți specializate pe filozofie (care mă interesează pentru doctorat)”. □ Sub titlul *Jocul memoriei și al întâmplării*, Mircea Mihăieș scrie despre voga postdecembristă a genului autobiografic, „trecut dincolo de o previzibilă culme”: „Invazia masivă de jurnale, memorii, autobiografii pe piața românească răspunde mai întâi unei nevoi psihologice și abia apoi uneia estetice. De obicei, cititorul de literatură confesivă voia să descopere dincolo de autor personajul. (...) Zi-de-zi-ul devenea, pe neobservate, ambasadorul absolutului. Bolile lui Stendhal se identificau cu însăși Boala (...). / În ultima vreme, și mai ales în Europa Centrală și Răsăriteană, accentele s-au schimbat. Nu ne mai interesează viața intimă a scriitorului. Experiența pur livrescă ne lasă reci. Setoși de propria noastră istorie, ținută la secret până acum, vrem să descoperim aventurile individului confruntat cu lumea. Experiența închisorilor comuniste, exilul, dedesubturile vieții politice totalitare au devenit, astăzi, teme predilecte. Atât pentru autori, cât și pentru cititori. O discretă reierarhizare a valorilor literare se produce sub presiunea acestei noi tematici a biograficului. Ne obișnuisem să măsurăm valoarea unui

autor în funcție de adâncimea estetică a trăirilor sale metafizice. Iată că în această clipă suntem seduși de precizia cu care el descrie locuri, întâmplări, personaje. Artă scrierii a fost surclasată de artă rememorării, iar vedetele momentului sunt un Ion Ioanid, o Lena Constante, un I.D. Sîrbu”. □ Virgil Nemoianu publică pagini confesive: *Lecturi de tinerețe*. □ Cornel Ungureanu (*Arta supraviețuirii*) comentează *O viață în bucăți* (Editura Cartea Românească, 1992), cartea de memorialistică eseizată a Marianeî Șora, „simptomatică și exemplară” ca „meditație asupra supraviețuirii” („Jurnalele secolelor trecute erau cărți ale observației, reflecției, artei de a trăi. Jurnalele secolului XX sunt meditații asupra supraviețuirii”). □ În cuprinsul unei rubrici ludice de revistă a presei, „Corul zețarilor”, este semnalat, sub semnătura Obs II, un număr relativ recent din „Caiete critice” (*Cu cine sunteți voi, maeștri fotografi?*): „Dacă Nicolae Breban este cel mai telegenic scriitor român, cel mai fotogenic este Eugen Simion. În numărul 7-8-9/1992 al «Caietelor critice» poza lui Eugen Simion dă strălucire unor pagini antologice chiar și fără poza lui Eugen Simion. Ale maturului, ale tânărului, ale adolescentinului, ale celui mai de seamă critic român (dacă nu luăm în considerare numele lui N. Manolescu, ale lui Mircea Martin, ale lui Adrian Marino). Dar chiar dacă le luăm în considerare. Nimeni nu-l poate detronea de pe binemeritul loc 2 pe Eugen Simion, prezent în poze alături de Breban, alături de Marin Preda, alături de alți mari scriitori români. (...) Numărul în cauză este dominat, altfel, de o convorbire a lui Eugen Simion cu Dorin Tudoran. De o masă rotundă condusă de Eugen Simion. Ultimele două secțiuni îl demască pe inamicul public nr. 1. El se numește Gh. Grigurcu. Nu scapă de urecheală însă nici Negoîtescu, nici Monica Lovinescu, nici Manolescu. (...) Numerele «Caietelor critice», apărute în ultima vreme, sunt dense, echilibrate, deloc politizate”.

12 februarie

● Sub titlul *Un președinte în contumacie*, Gheorghe Tomozei comentează în „Literatorul” (nr. 6), „o știre cu titlu de senzație” din „Evenimentul zilei”: *Convins că totul a fost pus la cale de la Cotroceni, Mircea Dinescu a supraviețuit tentativei de puci de la Uniunea Scriitorilor* (știrea cu pricina viza recenta întrunire a Consiliului director al USR, din 12 ianuarie 1993): „Ca martor la «puciul» ratat, sfârșit cu victoria celui mai iubit fiu al Uniunii, pot spune (...) doar câteva cuvinte: «Comunicatul de presă» e, tot, o eroare. La fel «interviul» maestrului [acordat «Evenimentului zilei»]./ Deși nu s-ar fi convenit, Dinescu însuși a condus lucrările unei ședințe ce-l avea drept «erou»; părăsindu-și funcția pentru un an (ultimul al «mandatului»), chemat în Germania într-o bursă târzie, el și-a abandonat, practic, prerogativele și trebuia să-i lase Consiliului dreptul de a decide cum s-ar fi putut împlini greaua pierdere. Cum Dinescu a afirmat răspicat că nu vrea să demisioneze cu nici un chip, s-a «apelat» la statutul îndeobște încălcat: absentând, președintele poate fi

înlocuit de (...) vicele său. Dar un an nu e o absență ce poate fi acceptată, fiind tocmai anul «electoral» în care ar urma să pregătim Conferința pe țară! Un grup de presiune moldo-valah la susținut frenetic pe candidatul la desțărare, cu argumente mai ales sonore, și când (alți) vorbitori au început să se întrebe dacă e bine să se accepte bizara soluție a președinției în contumacie, Dinescu însuși a intervenit (întrerupând, jignind, apostrofând) până când, cu logic temei, Ileana Mălăncioiu a propus formula radicală a renunțării la *întreg* falimentarul Colegiu Director și apelarea la «alegeri anticipate». Pusă la zid, poetesa n-a fost lăsată să se explice. Dinescu a cerut, rapid, votul. Și s-a votat împotriva «moțiunii de neîncredere». Doar atât. Nu s-a votat (...) asigurarea interimatului la conducerea Uniunii (Laurențiu Ulici)./ E bine să pleci în Germania ca președinte (fie și al scriitorilor), nemții fiind ceremonioși cu cei înălțați în cin. Și e bine să pleci după ce-l muștruluiești cu toate vulgarele scule ale vorbirii pe Z. Ornea. (...)/ Dusă la ruină de un Consiliu Director nu doar nepriceput, ci și răuvoitor, îngăduindu-și *toate* abuzurile imaginabile, Uniunea a ajuns grație și lui Mircea Dinescu o instituție falimentară. Cel mai «neinspirat» control financiar ar putea «amenda» zecile de călătorii costisitoare în străinătate (unele extinse și asupra rubedeniilor), recepții de un lux scandalos, călătorii de lucru prin țară întreprinse cu fast ceașist, *vânzarea* majorității publicațiilor unor instituții «de partid», angajarea în posturi după principiul «noi și ai noștri» (...)/ Niciodată, în trei ani, membrilor Consiliului nu li s-au oferit (deși ei le-au solicitat stăruitor) documente de studiu. Lista celor ce beneficiază metodic de călătorii exotice pe spezele Uniunii. Lista celor miluiți cu «ajutoare». Situația la zi a datornicilor. De votat s-a votat «la înghesuială», în condiții de cele mai multe ori *nestatutare*, ca și în ziua «puciului», când 46 de membri ai Consiliului (cifra și ea diminuată pe parcurs) i-ar fi putut reprezenta (!) pe cei 127 aleși”. □ Eugen Simion schițează un portret călinescian al autorului *Poemului invectivă* (*Geo Bogza '85*): „Trăiește izolat, tableta lui din «România literară» a dispărut de mult, iar scriitorii care altădată se îmbulzeau la ușa casei lui și-i cereau certificate de talent și de moralitate intelectuală au, acum, alte treburi, cu mult mai importante și mai europene... (...) Mi-am propus de mult să revin asupra operei sale și să scriu un capitol nou despre acest neobișnuit personaj care a străbătut, însoțit de fantasmele lui, un secol isteric și a impus un stil în literatură. (...) Îl întâlneam din când în când, cu zece ani în urmă, pe stradă, mai cu seamă prin jurul Ateneului Român. De departe apărea la orizont un individ deșirat, cu o pălărie imensă și inactuală pe cap. Purta în picioare o pereche de bocanci aproape cazoni, oricum solizi și inestetici, cu tălpi groase și șireturi ce păreau făcuți din vână de bou... Personajul acesta ieșit dintr-o operetă hispanică mergea moale (...), parcă ar fi călcat pe valuri cu butucănoșii săi bocanci./ Când îl auzi vorbind, ai surpriza însă să constăți că glasul lui este subțire și tărăgănat, în contradicție frapantă cu trupul mare, de o scandalosă vitalitate. Omul cu vocea subțire, înnodată din loc în loc cu frânhii nevăzute,

este cu toate acestea un bun orator și poate fi la nevoie și un temut pamfletar. (...)/ Și pentru că vorbim azi despre disidență și scriitorii români își fac dosare de ilegaliști, să nu uităm că ereticul Geo Bogza este și autorul a ceea ce am putea numi *resurecția Eminescu*. Poate-i mult spus, dar fapt sigur este că, ani în șir, în timp ce toată presa românească se pregătea să sărbătorească în luna ianuarie (...) cuplul cunoscut, Geo Bogza ne atrăgea atenția printr-un desen suprarealist trimis prin poștă că, în ianuarie, este ziua de naștere a lui Eminescu și ne invită să facem un pelerinaj la mormântul poetului. Gest donquijotesch, gest sublim, o dovadă de conștiință intelectuală într-un moment în care mulți dintre cei care îl contestă azi pe Geo Bogza se înghesuiau în presă să firitisească cuplul prezidențial./ Nu știu cum privește și cum primește bătrânul hidalgo aceste întoarceri morale și cât de mare poate fi tristețea lui în singurătatea în care s-a instalat...”.

● Într-un editorial din „Contrapunct” (nr. 3), *Nici un fel de gest politic sau Papură-Vodă*, Mariana Marin amendează ceea ce i se pare a fi lipsa de reacție a Puterii față de „atacurile xenofobe de la «Europa» sau «România Mare»” – „când suntem atât de aproape de butoiul cu pulbere al Balcanilor”: „Acest lucru durează de aproape trei ani. Degeaba ne văicărim în fața forurilor internaționale că noi nu suntem naționaliști, atâta vreme cât puterea nu face nici un fel de gest oficial prin care să se despartă de această «nebie cu chip uman». Presa de opoziție a sancționat cât a putut intoleranța religioasă sau etnică. Să recunoaștem însă că posibilitățile ei sunt limitate. Când cel puțin de două ori pe săptămână Transilvania e luată de unguri și dai în gropi la orice colț de stradă de încă o masonerie, când pe Doina Cornea vrei să o arestezi și pe Drăghici îl lași să se zbenguie peste graniță, când sub ochii tăi Marian Munteanu îndrăznește să facă un «apel» la foștii și noii legionari și să înainteze «un raport» Bisericii Ortodoxe Române, nu mai poți sta liniștit la Cotroceni”.

□ H.-R. Patapievici reflectează asupra „esenței profund românești” relevate de anumite opțiuni istorice, cum ar fi aceea pentru ortodoxie (*Decizia originară*): „În ciuda faptului obvios că supraviețuirea integră (...) implica de fapt sacrificii enorme, totuși, privită la scara istoriei, supraviețuirea românilor are ceva din nepăsarea neglijentă a oamenilor care se mulțumesc să îndure. De altfel, pe noi o invazie ne salvează de alta (...). Într-un loc (...), Iorga se întreba care ar fi fost soarta noastră dacă ar fi avut câștig de cauză printre români catolicismul. Răspunsul său este deopotrivă lucid și resemnat: «Așa ager cum este poporul nostru, am sta astăzi în rândul dintâi al popoarelor de cultură». Decizia originară între catolicism și ortodoxie nu poate fi interpretată în termeni de *fatum* politic, ci de alegere liberă. Altfel spus, actul prin care noi am ales (...) ortodoxia relevă dintr-o esență profund românească. Tocmai această decizie ne distinge până la antagonism de cealaltă enclavă neslavă din continuumul slav al acestei zone de Europă, și anume de unguri. (...) Ungurii au un Ev Mediu feudal glorios, noi nu; castele, cetăți, orașe întărite, regalitate

impetuoasă și nobili corușcanți [*sic!*], influență administrativă și demnitate politică (...); noi, ortodocși, am preferat să rămânem în imprecizia și sub tutela ruralității. Unde la noi a fost sfială și surdină, la unguri a fost aroganță și expansiune. Virili noi înșine în momentele extreme ale istoriei, când am fost somați la virtute, ne-am dovedit inapți (...). Diferența dintre români și unguri nu este cea dintre oneștii agricultori și nomazii barbari (...). Este, mult mai profund, diferența dintre decizia de a te individualiza prin voință și opțiunea de a accepta fatal înrădăcinarea în Mume, pentru care, după Goethe (...), faptele sunt posibilități, nu certitudini. Noi am respins instinctiv voința în favoarea unui sentiment letargic al vocației, transformat, când adversitatea ne-a făcut neputincioși, în resentiment al fatalității. (...) Din spiritul monumental și orgolios al Romei, ungurii, care nu sunt latini, au moștenit mai mult decât noi, care suntem. (...) Noi, cu un geniu specific, am ales ortodoxie, voievodat, civilizație sătească, devălmășie. (...) Astăzi, când serviciile culturale oficiale românești vor să recomande România, turistic, potențialilor vizitatori, o fac în spiritul fără moarte al acestui «geniu» specific: «La Roumanie, pays du folklore authentique». Nimic mai mult”.

● În „Totuși iubirea” (nr. 6) este reprodus un discurs ținut de Adrian Păunescu la Consiliul Europei: ***Și religiile trebuie să fie tolerante cu oamenii:*** „Să descoperim cu toții, în Europa, și să sacralizăm toleranța între biserici ca pe o nouă biserică și toleranța bisericii în raporturile cu oamenii și cu singurul nostru, melancolic, Dumnezeu. (...) Priviți noua Europă. Ea e sfâșiată, spartă de interese economice, de afaceri politice și de vanități religioase. O credință este un drept, o dogmă este un păcat. A crede este normal, a opri pe alții din credințele lor este un obicei diabolic, cu aparență divină. Diavolul intră înăuntrul lumii prin altarele sparte ale Bisericii lui Dumnezeu”.

14 februarie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 153), Lelia Munteanu îl interviează pe Petre Sălcudeanu, în calitatea acestuia de deputat și de președinte al Centrului Național al Cinematografiei: ***„Nu au nici o posibilitate de a mă înlătura”:*** „– (...) După un răstimp de acalmie, sunteți iarăși atacat cu foc concentric. V-ați întrebat de ce?! – E un «vârf de sarcină», pentru că, după trei luni de zile, s-au concretizat niște rezultate ale unei comisii financiare, existentă încă de pe vremea când dl. Dan Pița a fost numit ilegal președinte al Centrului Național al Cinematografiei.../ – *Ilegal?! – Ilegal* pentru că nu a apărut o hotărâre guvernamentală, ci o simplă hârtie semnată de Petre Roman. Or, conform legii, era nevoie ca numirea lui să se facă printr-o discuție în cadrul guvernului, așa cum a procedat guvernul Stolojan la numirea mea./ – *Să revenim.*/ – Deci, această comisie financiară a intrat în lucru (...) încă de pe vremea când dl. Dan Pița era președintele CNC. Rezultatele comisiei au apărut însă în clipa când eu eram deja, de trei luni, ales și numit în fruntea CNC. De altfel, dl. Daneliuc singur

recunoaște că situația casei de filme Alpha Films International este ambiguă. Nu e ambiguă deloc. De fapt, nu este, așa cum spune, numai această casă de film, ci sunt două: una care aparține UCIN, al cărei patron este tot dl. Daneliuc, și a doua, Alpha, cu un alt cont în bancă (și prima are!), al cărei patron este tot dl. Daneliuc. Mai are și un al treilea cont valutar, la banca «Ion Țiriac», deci nemulțumirea că un aparat de control, care își face treaba de douăzeci de ani și care n-a fost contestat niciodată.../ – *Iată că acum este contestat. Mai mult, Mircea Daneliuc îi aduce acuzații dintre cele mai grave...* □ Saviana Stănescu realizează un interviu cu Alexandru Condeescu, directorul Muzeului Literaturii Române: „*O parte din istoria noastră literară se află încă în curtea SRI*”. Al.C.: „Se poate crea (...) un veritabil «spectacol al cărții», al textului scriindu-se pe sine sau al scriitorului urmărindu-și himera. Ar fi vorba, și nu în ultimul rând, de folosirea unor tehnici moderne de proiecție, video, de sonorizare. Ne-am sincroniza așa și cu ce se întâmplă în muzeele europene, deși în Europa sunt puține mize literare, acolo există casele memoriale. Noi avem destul de puține astfel de case, se pare că scriitorii erau mai bogați prin alte părți. Oricum, în ultimii zece ani ai dictaturii se interzisese inaugurarea oricărei case memoriale, memoria se afla sub interdicție. Și totuși astfel de case (...) există și în București. Muzeul este deja în posesia câtorva noi achiziții. (...) Pe lângă casele «Bacovia» și «Arghezi» (în paranteză fie spus, Mărțișorul cred că este casa memorială cea mai spectaculoasă din București), mă gândesc în primul rând la «Casa Minulescu», intrată în custodia noastră acum doi ani prin testamentul fiicei poetului. «Casa Rebreanu» a fost și ea donată muzeului anul trecut de fiica scriitorului, iar în prezent ducem tratative cu d-na Galaction pentru «Casa Galaction»”. □ Revista publică referatele secției de cenzură a Consiliului Culturii despre două volume apărute la mijlocul anilor '80, la Cartea Românească: *Totul* de Mircea Cărtărescu și *Un om norocos* de Octavian Paler.

17 februarie

● În articolul *Mircea Eliade și detractorii săi (II)*, din „Luceafărul” (nr. 7), Cornel Ungureanu scrie: „Prima serie de detractori ai lui Mircea Eliade sunt chiar unii dintre colegii săi de generație, autori alături de care semnase în diverse reviste ce-și propuneau, la începutul anilor treizeci, emanciparea literaturii tinere. Devenind activiști ai revoluției mondiale, ei vor recunoaște în Mircea Eliade obiectivul nr. 1 al acțiunii lor. (...) Înainte de a cunoaște Opera (...), ei *recunosc* omul, deloc dornic de a se implica într-o bătălie cu numiții Konstantinovski, Brucan ș.a. Nu-l interesau! (...) Cine citește șirul de șicane, de pamflete, de note, de caricaturi din presa de stânga din România nu poate să nu le pună în relație cu *Dosarul Eliade*, în curs de constituire la Moscova. (...) Fără îndoială că există, între paginile lui Eliade, câteva care manifestă simpatii pentru hitlerism, pentru fascism, pentru vedetele dreptei. Nu atâtea câte apar la

Cioran sau la Noica, prieteni ai săi, dar există. Într-o publicistică mereu implicată în imediat, acestea reprezintă un procent infim. Angajarea *politică* a lui Eliade nu-i decât o paranteză într-o operă care nu se definește, mai întâi, ca operă politică. Dar cum activiștii Internaționalei a III-a traduc într-o limbă politică universală tot ceea ce scrie Eliade despre miracol, viață spirituală, sfințenie, asceză, națiune, purificare, desăvârșire, moarte trebuia traduse la volapük-ul marxist al luptei de clasă. (...) Eliade nu mai era un adversar literar, devenise un adversar politic”.

18 februarie

● Revista „22” (nr. 7) reproduce scrisoarea lui Ion Negoîtescu – din 3 martie 1977 – adresată, în semn de solidaritate, lui Paul Goma. Documentul este însoțit de un text al Gabrielei Adameșteanu: „Poate fără gestul acesta Ion Negoîtescu ar mai fi fost încă în țară. Ar fi avut la dispoziție toate cărțile de care avea nevoie pentru *Istoria literaturii române*, pe care ar fi terminat-o mai repede (...). / Dacă ar mai fi fost în țară, probabil că Ion Negoîtescu se afla la conducerea Uniunii Scriitorilor. La conducerea unei reviste. A unui partid politic, a unei organizații politice-apolitice. Sau chiar în Parlament. (Numai la Academia Română, nu.) În orice caz, colegii săi i-ar fi dat acel premiu pentru întreaga operă pe care cu o vinovată orbire i l-au refuzat în primăvara trecută (...). Poate fără acea răscruce din viața sa, Ion Negoîtescu n-ar fi murit așa cum a murit: în singurătate și închrâncenare”. □ Apare un primă parte dintr-un eseu politic al lui Adrian Marino, *Mitul „situației ireversibile”*, în care numeroasele „cedări, colaborări, oportuniste și adaptări” ale intelectualilor români în timpul comunismului sunt puse pe seama convingerii (eronate – consideră autorul articolului) că „regimul comunist este definitiv instalat la putere” și că, în aceste condiții, „orice opoziție și rezistență devine inutilă”: „Destul de puțini au avut și au curajul s-o recunoască, măcar azi, pe față. Umiliința și amorul propriu, teroarea remușcării, frica de compromitere sunt încă mult prea mari. Am arătat cu alt prilej că C. Noica a murit cu această convingere. Recent, în dialogul său cu Gabriel Liiceanu, Gabriela Adameșteanu are onestitatea să recunoască, deschis, realitatea generalizată a compromisului și indiferenței față de orice posibilă răspundere: «Îmi spuneam că un astfel de scrupul moral (înscrierea în partid, n.n.) e deja demodat pentru generația mea, căreia comunismul i se părea instalat pentru eternitate» (...). Un popor numai de eroi nu există. Rămâne doar să înțelegem, pur și simplu, ce s-a întâmplat de fapt. (...) la rece, fără pamflete și recriminări inutile. Cum s-a ajuns la această convingere «ireversibilă»? (...) / O primă cauză (...) este de ordin extern. Am trăit cu toții încă un mare mit, care a făcut (...) mari ravagii (...): «Vin americanii!». L-am trăit din plin după 1945, apoi în închisoare, pe Bărgan etc. Unii nu s-au consolât nici în ziua de azi. Și totuși cei mai lucizi dintre noi începeau să presimtă: fusesem definitiv abandonați la Moscova, apoi la Ialta,

când s-au stabilit sferele de influență. (...) Un șoc greu de evocat. El a dezarmat moral, de fapt, un întreg popor, ale cărui tradiții populare istorico-politice (...) erau predominant «externe». «Ordinele» au venit, totdeauna la noi, în trecut, de la Împărăție, de la turci, de la ruși, de la Viena, apoi de la marile puteri occidentale, de la Paris etc.”.

● Editorialul (nesemnat) de pe prima pagină a revistei „Dilema” (nr. 6) – ***Toate principiile sunt intransigente. Toate democrațiile stau pe un „compromis de principiu”. Din această dilemă p(r)ost-totalitară...*** – anunță tema numărului, trasând liniile generale ale unei dezbatere despre „compromisul politic, acela dintre Putere și Opoziție, dintre partide, principii și interese, dintre interese și ideal”: „Fără un asemenea pact, democrația piere și vine, desigur, «o tiranie ca în Rusia!». O groaznică exigență morală face însă ca orice compromis politic să fie privit, imediat, cu un ochi închis a suspiciune, ca un matrapazlâc, ca o (mai modern) «bișniță», de nu ca o boală urâtă de care te scuturi cu un «ferească Dumnezeu....». Se confundă, dintr-o respirație, compromisul cu compromiterea. Când nu-l privește ca pe un oportunism sau ca pe o lașitate, inteligența românească în acțiune «se râde» de el, exact ca Tipănescu la celebra propunere de împăcare a lui Cațavencu. (...)/ De aici cunoscuta trăsătură curat sovietică a revoluției noastre anticomuniste: «cine nu-i cu noi, e împotriva noastră!». (...) De aici, sarcasmul cu care sunt azi tratate noțiuni ca «reconciliere», «consens», toată lumea ținând la una și bună, în tradiția melodramei, genul preferat în care-și găsește liniștea orice fior tragic: Puterea e oribilă, corupe și sugă sângele poporului – opoziția e pură, apoi e constructivă, apoi e nevolnică, apoi e vinovată, mâncând doar pulpe americane. Între intransigente și bancuri, suntem și aici într-un blocaj al înțelesurilor, nu numai al banilor”. □ În ***Călăi, victime și judecători***, Andrei Pleșu scrie: „Am apucat să spun odată că, în materie de vinovăție, ar fi bine să începem întotdeauna cu noi înșine. (...) Se vede treaba că am greșit în mod flagrant, de vreme ce o seamă de prieteni (Gabriel Liiceanu în primul rând) s-au grăbit să mă amendeze, plasându-mă cu un umor exasperat (...) în categoria nătângilor cumsecade, dezorientați politic, concilianți cu cine nu trebuie, pe scurt, fraieri. Mi s-a reproșat, mai întâi, că eludez *gradele* vinovăției (ca și când aș fi declarat vreodată că suntem, cu toții, la fel de vinovați ca Nicolski!). Apoi, că mă fac ridicol punându-mi cenușă în cap, în vreme ce vinovații cei mari, călăii, jubilează nerușinat, scutiți de crize lăuntrice, incapabili de remușcare. (...)/ Înainte de toate, cred că amestecăm prea des morala cu jurisprudența. Dacă vorbim de «victime» și «călăi» (v. *Apel către lichele...*), lucrurile sunt, firește, limpezi și se soluționează (sau *ar trebui* să se soluționeze) prompt, pe cale judecătorească. (...) Și aș fi, într-adevăr, ridicol să cer domnului Coposu să se ocupe de «vinovăția» sa, lăsând la o parte vinovăția lui Alexandru Drăghici. (...) Numai că (...) românii nu se împart pur și simplu în victime și călăi. Între cei doi poli ai binelui și răului există un interval infinit

de semitonuri, a căror analiză alunecă, adeseori, în indiscernabil. Și aici încep complicațiile. Nu toți anti-comuniștii români au avut destinul dramatic al domnului Coposu și nu toți reprezentanții represiunii au fost variațiuni pe tema Drăghici. (...) Există *grade* de vinovăție și *grade* de suferință. (...) Există și călăi mediocri, sub-călăi, activiști isterici (și, de fapt, terorizași), funcționari stupizi, sau slabi de înger, naturi incerte, inerțiale (...). Pe de altă parte, nu există doar victima cinstită, cea care, lipsită de orice șansă, bea până la fund cupa represiunii. Există și resemnări vinovate, consimțiri echivoce, lașități fără scuză. Există victime vanitoase, proaste, ipocrite, victime care se degradează subtil prin comerțul îndelung cu călăul, victime, în sfârșit, care devin călăi. *Noi*, victimele, am votat strâmb prin ședințe, am participat placid la mii de ore de învățământ politic, am refuzat să semnăm documente ale solidarizării cu victime mai mari decât noi, și ne-am complăcut să diminuăm meritul celor câtorva disidenți autohtoni. (...) Evident, astea sunt culpe minore față de cele ale «călăilor». Ele nu țin de justiție; țin strict de dezbateră lăuntrică a fiecăruia. (...) Mă conformez, de aceea, cuminte, primelor unsprezece versete din capitoul opt al Evangheliei după Ioan. NU pot să nu regret că atâția dintre drept-credincioșii mei prieteni, obișnuiți să cultive politicul fără pic de filosofie, și filosofia fără pic de metafizică, sfârșesc prin a profera o etică fără Dumnezeu”.

● În „România literară” (nr. 6) se publică un grupaj de articole în memoria lui Ion Negoițescu, de curând decedat. Semnează articole-portret: Nicolae Balotă (*Un condotier al literelor*), Cornel Regman (*Perpetuă revenire*) și Horia Stanca (*Tânărul Negoițescu*). ■ Nicolae Balotă: „Negoițescu nu avea să fie cruțat nici de cea mai grea dintre încercări: aceea a detenției în închisoarea comunistă. (...) După atâtea întâlniri sub semnul literelor, ne-a fost dată și aceea – cât de scurtă, de emoționantă – coborând dintr-o dubă, sub bolta Fortului nr. 13 Jilava./ (...) Rănit, purtând stigmele carcerii (...), Nego (...) nu mai era condotierul tânăr, bucuros de cucerire, dar spațiul explorărilor, prospectărilor și construcțiilor sale rămăsese același./ Ani de-a rândul, în Țară, mai apoi departe de Țară (...), va clădi cu perseverență (...) monumentul *Istoriei literaturii române*./ Un monument neterminat? Desigur. Dar cu atât mai patetic. Nici un condotier n-a cucerit vreodată, în întregime, spațiul râvnit de el. Cincizeci de ani din 1943, când Negoițescu își lansa *Manifestul*, până la apusul său. Destinul său se înscrie în aceste cinci decenii de luptă pentru libertatea creației. Într-un asemenea destin, până și înfrângerile, și poste acestea mai mult decât victoriile, sunt glorioase”. ■ Cornel Regman: „Prin încetarea din viață a criticului Ion Negoițescu, cea de-a patra generație postmaioresciană, după cum o vedea înfiripându-se încă din 1943 însuși E. Lovinescu, înregistrează pierderea dureroasă a celui dintâi și totodată a celui mai fosforescent și dăruit component al ei. (...)/ Pentru generațiile de scriitori de după 1945, dintre care unii s-au afirmat chiar înainte, Ion Negoițescu a

reprezentat garanția existenței unui înalt for de cultură și sensibilitate modernă, dacă nu chiar a unui for orientativ, într-o epocă în care glasurile celor vechi amuțiseră sau dădeau semne a nu mai consuna cu spiritul care anima proiectele noilor promoții literare. (...)/ *Istoria literaturii române* este azi o realitate, chiar dacă nedusă până la capăt. Cititorul interesat cu deosebire să afle despre modul inovator în care literatura celor 45 de ani de după război își găsește reflectarea în sistemul de oglinzi al criticului (...) va trebui să se mulțumească cu un răspuns fatalmente parțial pe care i-l potoferi atât cărțile de critică ale autorului scrise și apărute în țară, cum și voluminoasa culegere de articole scrise în ultimii ani, încredințată spre tipărire Editurii Dacia. (...)/ *Istoria literaturii române*, carte de profunde intuiții și de matură gândire critică, întâmpinată – surprinzător – cu destule și cam exterioare rezerve, ignorându-i-se tocmai nucleul ideatic, ca și capacitatea de a adapta sintetic instrumentul critic la marea varietate a subiectelor și subiecților. (...)/ De o mângâiere a avut totuși parte în ultima vreme: că tânăra critică l-a înțeles și a apreciat la justa-i însemnătate capitalul de reflecție și sensibilitate, de cultură organic asimilată investit de autor în cuprinzătoarea sa întreprindere”.

● Muzeul Literaturii Române organizează o dezbatere cu tema *Actualitatea lui Maiorescu*, cu ocazia împlinirii a 153 de ani de la nașterea criticului. Participă: Paul Cornea, Z. Ornea, Alexandru George, Nicolae Manolescu, Laurențiu Ulici, Alexandru Condeescu, Gheorghe Ceaușescu. Actorul Victor Rebengiuc citește fragmente din *Oratori, retori și limbuși, Beția de cuvinte, Discursuri parlamentare* ș.a.

19 februarie

● Sub titlul *Cartea politică*, Eugen Simion comentează în „Literatorul” (nr. 7) eseul biografic dedicat de filosoful Constantin Tsatsos cunoscutului om politic Constantin Karamanlis – la vremea respectivă președinte al Greciei (*Karamanlis, necunoscutul*, Traducere de Dumitru N. Nicolae, Editura Thetis, 1992): „Împrejurările m-au silit în zilele din urmă să las deoparte cărțile de poezie și romanele care-și așteaptă rândul la cronica literară și să citesc o carte politică. După ce-am citit-o, n-am regretat această dezertare din sfera literaturii de ficțiune. (...)/ *Karamanlis, necunoscutul* este o carte folositoare și oamenii politici din această parte de lume ar trebui s-o citească atent pentru că ea propune un model de om politic într-o comunitate națională predispusă la dezbinare, excesiv emoțională, revendicativă și resentimentară... Și intelectualii români ar trebui s-o consulte pentru a afla, de pildă, că soluția liderului politic charismatic nu-i ideală și că este de preferat o democrație a instituțiilor, nu a liderilor de partide. (...) În fine, să reținem și ideea că, aflat în fruntea guvernului, discretul Karamanlis este preocupat de organizarea opoziției și dă, practic, o mână de ajutor pentru a pune pe picioare o opoziție puternică și competitivă, în stare să asigure în orice moment o alternativă de guvernare...

Iată încă o sugestie pentru cei care gândesc sau ar trebui să gândească politica românească pe termen lung și în spiritul unei democrații veritabile”.

● La rubrica „Jurnalul lui Alceste” din „Contemporanul. Ideea europeană” (nr. 7), Gheorghe Grigurcu semnează un medalion **Ion Negoîtescu**: „Îndată după E. Lovinescu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, el este maestrul meu, care, alături de Monica Lovinescu și de Virgil Ierunca, mi-a oferit în preajmă un model al devotamentului față de creația literară, ca și al sincerității, al bunei-credințe, al fermității în afirmarea opiniilor (...). El a arătat o cale care nu e doar a unei recepții estetice (...), ci și a unor frustrări omenești, asumate *sine die*, și a unei lupte ce poate deveni extrem de dramatică în apărarea unei credințe și a unui mod de existență. Evident, o atare disciplină nu poate fi totdeauna «iubită». Impunându-și rigori, ea impune rigori și altora. Paradoxul acestui sensibil și mare afectiv a fost, așa cum îmi mărturisea, un deficit de iubire din partea mediului. (...) Dintr-un exces de scrupule, propriu naturilor superioare, se simțea un izolat, un neînțeles. L-am putea consola în eter, afirmând că e vorba doar de relativități?”. □ Sub titlul **Anul 1992 în interviuri**, Octavian Soviany comentează un volum semnat de Florin Toma și Lucian Vasilescu, *O mie nouă sute nouăzeci și doi*, conținând dialoguri cu personalități politice (Petre Roman, Theodor Stolojan, Ion Rațiu, Emil Constantinescu ș.a.), scriitori (Mircea Dinescu, Laurențiu Ulici, Petru Creția, Mircea Ciobanu, Nina Cassian, Alexandru Paleologu), oameni de știință, artiști, jurnaliști, diplomați, oameni ai bisericii: „Acest «an al opțiunii» este privit de cei doi autori ca o realitate «interioară», marcată de jocul afectelor, purtând amprenta ecuației personale a diferitelor personalități intervievate. (...) Oglinda în care lumea românească actuală e chemată să se contemple nu este (...) una imparțială. Dimpotrivă, autorii își asumă, în deplină cunoștință de cauză, o privire «defectuoasă», adică «subiectivă», «orgolioasă», «elitistă» și «artăgoasă», provenită dintr-un refuz structural al bolșevismului și al formelor sale perverse de supraviețuire. De aici un anume «maniheism» al viziunii ce ar putea să fie acuzată de reducăționism dacă și-ar propune să fie mai mult decât este în realitate: o formă de a moraliza (în sensul bun al cuvântului) și de a face educația civică a unei colectivități marcate încă profund de sechelele societății totalitare. (...) sub aspectul ei de «dosar de existențe» (...), cartea aduce în prim-plan o mare diversitate de «personaje» ilustrând opțiuni și atitudini morale nu întotdeauna lipsite de sinuozități și de contradicții, capabile însă să circumscrie de fiecare dată câte un aspect sau altul al societății în care trăim”.

● În „Totuși iubirea” (nr. 7), Vasile Băran (**Criza culturală**) îi dedică un nou articol lui Nicolae Manolescu, care se pronunțase de curând în „România literară” (nr. 1/1993) în privința unei crize postdecembriste a culturii/literaturii române și deplânseese faptul că autori precum Ana Blandiana, Nicolae Breban sau Mircea Dinescu păreau să fi abandonat, după 1989, literatura. V.B.: „Dar

faptul că numai ei nu mai scriu chiar reprezintă o criză totală a culturii române. (...) Ce te faci însă, profesore, cu atâția scriitori din toate generațiile care trăiesc în țara despre care vorbim, unii dintre ei excepționali, foști membri ai Cenuclului de luni, condus cândva chiar de domnia ta și ale căror valoroase creații au fost subliniate chiar în cronicile excelentului critic de odinioară, Nicolae Manolescu? Ce te faci cu atâția alți scriitori în vârstă dar încă în plină putere creatoare, toleranți și înțelepți, posesori ai unei experiențe de viață uluitoare, câțiva provenind chiar din celebrul cenuclu Iovinescian «Sburătorul»? (...) Domnia-ta nu-ți mai lua drept etalon propria-ți renunțare... pune mâna și scrie-ți opera, nu te mai așeza pe cele câteva cărți încropite cu cronici publicate prin reviste! Continuă-ți, așa cum te-ai lăudat, cândva, *Istoria literaturii*, nu-ți justifica neputința printr-o «criză» care-o fi, nu spun că nu, dar cu siguranță mai mult de jumătate e doar în capul dumitale, Neică Manolescu!”.

20 februarie

● Într-un articol din „România liberă”, *Răspunsul politic (invitație la o dezbatere necesară)*, Laurențiu Ulici scrie: „O realitate statistică pe care oricine o poate verifica spune că, în materie de literatură, suntem mari importatori și mai deloc exportatori. Cu alte cuvinte, stăm bine cu traducerile din alte literaturi și rău cu traducerile în alte literaturi (limbi). Prin prima calitate ne definim o disponibilitate gnoseologică structurală, al cărei nume mai simplu e curiozitatea. (...) A doua are însă mai multe semnificații, unele contradictorii, se explică prin mai multe cauze și, prin urmare, favorizează confuzia. (...) De ce nu avem traduceri în alte limbi, de ce nu e cunoscută literatura română în lume? *Răspunsul orgolios* ar fi că nu ne interesează. (...) *Răspunsul crud* ar fi că nu avem cu ce, literatura română, pe tot parcursul ei, și mai ales în ultima jumătate de veac, ar fi nu atât necompetitivă sub unghi estetic cu alte literaturi, cât neinteresantă tematic pentru cititorii de pe alte meleaguri. În parte lucrurile așa stau, dar pricina pentru care stau așa merită o discuție întreagă, o analiză mai largă a fenomenului literar românesc, mai cu seamă a prozei, pentru că poezia română, cel puțin la momentele avangardei sau la momentul '60, a fost și competitivă și a și interesat străinătatea. (...) *Răspunsul politic* ar fi că n-am știut și nu știm să ne facem cunoscute valorile literare. Nu întâmplător scriitorii români care au izbutit, mai mult sau mai puțin, să aibă ecou în lume au fost fie emigranți (de la Eliade la Petru Dumitriu), fie disidenți sau opozanți politici (de la Paul Goma la Mircea Dinescu). (...) Alte țări, nu mai mari decât a noastră, cu popoare vorbitoare de limbi nu mai mult «de circulație» decât limba română, au acordat – chiar și sub regim comunist fiind – o importanță majoră propagării literaturii lor în lume, culturii în general. Noi n-am făcut nimic, ba dimpotrivă, am făcut eforturi ca să nu facem nimic. Și asta se vede foarte bine astăzi, când «reușim» să ne facem de răs chiar și în chestiunile cultural-istorice care ne dor în chip direct

(cazul de ultimă oră: colocviul de la Paris pe marginea *Istoriei Transilvaniei* scrise de istorici maghiari, o istorie masivă și «arătoasă» tradusă în limbi de circulație, căreia noi i-am opus o broșură ridicolă). (...) Cred că răspunsul adevărat la întrebarea de ce nu e tradusă și cunoscută literatura română peste hotare este locul geometric al răspunsului crud și al răspunsului politic, adică al celor două răspunsuri parțial adevărate. Locul geometric, iar nu însumarea lor. Și mai cred că, într-o măsură deloc neglijabilă, diminuarea motivației răspunsului crud depinde de revizuirea radicală a răspunsului politic”.

21 februarie

● Editorialul lui C. Stănescu din „Adevărul literar și artistic” (nr. 154), **Editori, cenzeni și centauri**, supune atenției „un fel de *Mic tratat de patologie a cenzorului*”: „Cenzorii anilor ’70-’80 nu mai erau, în bună măsură, aidoma celor dinaintea lor. S-a născut astfel, o spun scriitorii înșiși, un soi de «monstruoasă coaliție» între editori și unii cenzeni de la Consiliul Culturii, o alianță tacită ale cărei forme de manifestare, numeroase, nu urmăreau altceva decât să înlesnească drumul cărții printre furcile caudine ale unei rigide dictaturi ideologice. În această ciudată mezialianță, partenerii s-au molipsit, nu o dată, unii de la alții, în bine, ca și în rău: au fost editori care s-au «bătut» până la capăt pentru o carte (...), dar au fost și «cenzeni» întrecuți copios de editori în exercitarea vigilenței față de textele încredințate. (...) O colecție specială dedicată cărților cenzenate, din motive politice, ar fi o inițiativă editorială și reparatorie, și rentabilă. (...) / Dacă suntem de acord cu aceste premise (...), alternativa este doar aceasta: să ne spunem părerea, eventual chiar povestind – autori, editori și cenzeni adunați sau nu în jurul aceleiași mese. Fiindcă, așa cred, este momentul să nu mai alergăm după adevăr arătând mereu cu degetul spre celălalt. Editurile și editorii aceștia, împreună, nu o dată, cu cenzenii lor au făcut, totuși, posibilă apariția cărților ce ne fac să spunem azi că n-am trăit într-o «Siberie a spiritului»”. ■ Pe linia propunerii din editorialul lui C. Stănescu, Georgeta Naidin-Dimisianu aduce propria-i mărturie în chestiunea raportului complicat dintre autor, editor și cenzen, pornind de la cazul ilustrativ al romanului *Un om norocos* al lui Octavian Paler: „Manuscrisul a plecat în tipar cu referatul meu și al lui Mircea Iorgulescu, favorabile apariției, iar directorul editurii a cerut și un referat lui Ov. S. Crohmălniceanu. Scandalul a izbucnit când cartea era deja în corectură. La acea dată deja fusesem scoasă de la Cartea Românească, printre altele și pentru faptul că nu operam modificări în manuscrisele scriitorilor. (...) Înțelegeam foarte bine că o carte ajunsă în corectură, mai ales a unui scriitor cunoscut, nu mai putea fi oprită. Deci cenzena citind romanul lui O. Paler în corectură, a oprit apariția cărții vrând noi modificări. Autorul a refuzat să lucreze cu redactorul șef și astfel Magdalena Bedrosian a fost aceea care, din partea editurii, a consemnat modificările operate de autor căutând împreună soluții pentru escamotarea, de

fapt, a pretențiilor cenzurii. Nu ea le-a formulat și în mod sigur ea a exagerat, în referat, numărul modificărilor făcute, tocmai pentru a face posibilă apariția cărții. Era o tactică a noastră de a comunica Consiliului modificări adeseori *nefăcute de autor*, bazându-ne, uneori, mai mult pe complicitatea unor mai liberali cenזורi, decât pe sprijinul directorilor de editură. (...) / Erau celebre referatele lui Florin Mugur în care susținea ba că «a scos» 50 de poezii, ba 60 din cutare volum, în timp ce el elimina doar una sau două. (...) / A stabili astăzi adevărul pe baza referatelor rămase în arhive e foarte greu, ar trebui o discuție cu toți cei care în epocă au participat la această complicată acțiune de salvare a lucrărilor valoroase. / Mă îndoiesc însă de sinceritatea totală a oamenilor...". □ Sub genericul „Stenograme”, sunt transcrise fragmente dintr-o discuție purtată de Iosif Sava, la emisiunea sa de la TVR, „Serata muzicală” (difuzată pe 7 februarie 1993), cu Andrei Pleșu. La întrebarea „Ce-a însemnat pentru dv. Constantin Noica și ce părere aveți despre cele ce se afirmă de către unii astăzi privind personalitatea maestrului de la Păltiniș?”, A.P. răspunde: „Este, după părerea mea, un amestec de imaturitate spirituală – vorbesc de atacul împotriva lui Noica, care începe să se contureze – și de tembelism al intelectualității românești. Noi asistăm la ora asta, de pildă, la tentative de restaurare a mitului Ceaușescu. (...) Ce imagine vrem noi neapărat să *demitizăm*, să nu lăsăm cumva să se constituie ca o imagine-reper a culturii române? Constantin Noica! E un fel de a ne dirija exigențele într-un mod tembel. Noica nu este încă o personalitate (...) care să fi fost asimilată suficient și corect în cultura românească, ca să fim foarte grăbiți să-l demolăm. (...) Eu nu spun că Noica este irfailibil, eu nu spun că Noica nu poate fi amendat într-un domeniu sau altul. (...) Dar nu mi se pare că e urgent să fac asta. Mi se pare că deocamdată putem să-l lăsăm în pace, să-și facă efectul lui în spațiul românesc. (...) Eu [de la Noica] am învățat meserie, de la cum se citește un text filosofic până la cum se scrie despre el, cum se ia în serios o problemă filosofică, cum trebuie să-ți citești clasicii profesiei tale, adică, prezența lui a fost pentru mine una foarte precis conturată, în plan tehnic aproape, iar în plan politic, trebuie s-o spun apăsător în anii câți i-am petrecut în preajma lui politicul a jucat un rol minimal. El n-a făcut niciodată propaganda unei idei politice, vorbea rar și în treacăt chiar și despre experiența lui din închisoare. De altfel, trebuie să spun că pușcăriașii între care m-am mișcat, m-am format, dl. Paleologu, dl. Sergiu Al. George, dl. Steinhardt, sunt oameni care rareori vorbeau despre închisoarea lor și când vorbeau o făceau, ca dl. Steinhardt, spunând că a fost marea șansă a vieții lor, ceea ce uneori ne irita pe toți (...), spre deosebire de atitudinea altora care vor s-o transforme neapărat într-un capital public. (...) Portretul simplificat pe care i-l fac unii astăzi este acesta: într-o lume anormală, cum era lumea comunistă, el se comporta ca și cum se putea face cultură în mod normal. Și asta înseamnă că ne demobiliza, ne ținea la o parte. Asta ar fi valabil ca argument dacă am fi trăit într-o lume care colcăia de disidenți, unde

toți se manifestau agresiv față de regim (...) și numai Noica, undeva, la Păltiniș, ducea o viață de mic comunist adaptat. Or, lucrurile nu stau așa. Chiar cei care-i fac reproșuri, unii dintre ei, cel puțin, sunt oameni de care n-am auzit niciodată să se fi înscris într-un program de disidență oarecare sau să se fi manifestat tranșant față de realitățile politice”. □ La rubrica „Paralele inegale”, C. Stănescu transcrie o convorbire cu Dumitru Micu („*Sunt de stânga, adică de partea celor mulți!*...”): „– (...) *nu sunteți prezent, ca altădată, în presa literară. De ce?* – Pentru că presa literară nu mă vrea. În afară de «Caiete critice» și de «Literatorul», în afară de «Adevărul literar și artistic» (...), nici o altă publicație de cultură nu mi-a solicitat în ultimii trei ani colaborarea. (...) Să-mi ofer eu «marfa»? Pentru nimic în lume! E ca și cum m-aș introduce într-o casă neinvitat./ – *Observăm cu toții polarizarea acută a omenilor de cultură, cu deosebire a scriitorilor: «dreapta», «stânga» și... cam atât. Dv. unde vă înscrieți între aceste extreme?* – În cultură nu au cum să funcționeze asemenea categorii. (...) Sub regimuri democratice, aceste noțiuni rămân tot strict politice. Pătrunderea lor, astăzi, și în lexicul uzual din sfera culturii relevă faptul întristător al politizării acesteia. În ce mă privește, nu am în materie de cultură nici un fel de parti pris. În «cronica edițiilor» din «Caiete critice» nu preocupesc laudele cuvenite oricărei realizări, oricui ar aparține: unor naționaliști sau unor cosmopoliți, unor monarhiști sau unor neocomuniști. Dacă e vorba însă de propria-mi opțiune politică, foarte discretă, de altfel, cum veți fi observat, poate, ea este categoric de stânga. Nu de extrema stângă, ci de stânga în expresie ponderată; să zicem: social-democrată. (...) Detest îmbogățirii pe căi necinstite, profitorii de pe urma muncii altora, speculanții, paraziții sociali de toate soiurile. Aș dori o societate pe deplin democratică și, totuși, dacă s-ar putea, necapitalistă. Resping tendințele de restaurare a trecutului: atât a celui recent, comunist, cât și a celui de dinainte de 1940. Resping naționalismul șovin, antisemitismul și orice formă de rasism. Ador patriotismul luminat./ – (...) *Vă considerați «marginalizat»?* (...)/ – Nu mă consider, ci sunt marginalizat. Marginalizat e puțin spus. Termenul propriu esete: eliminat. Pur și simplu, nu exist pentru lumea și presa literară, pentru organele de cultură – și, tot mai vădit, nici pentru lumea intelectuală largă. Am decăzut civic. (...) – *Activitatea dv. de critic literar a început într-o perioadă când în literatura română se puneau bazele realismului socialist, de inspirație moscovită. În mod fatal, nu vă puteți nega această fază a biografiei dv. profesionale. (...) Ce aveți a vă reproșa din această perioadă? Ce aveți să le spuneți sau reproșați celorlalți?* – (...) Îmi asum tot ce am publicat: sub semnătură, sub pseudonim și nesemnat. Pretind doar considerarea fiecărei scrieri în contextul adecvat. (...) Situarea în context implică și luarea în considerare a faptului că nu tot ce semna cineva, în deceniul al șaselea și chiar mai târziu, îi aparținea realmente. La moartea lui Sadoveanu am scris în «Scînteia» un articol pe care l-a semnat Atanase Joja. Tot acolo am

confecționat un medalion Ibrăileanu pentru Ralea: e drept, din eseuri ale sale, mai vechi, însă nu fără a le «actualiza». În propriile mele articole introduceau fraze sau măcar cuvinte toți cei care le «dădeau drumul» (...) Era o practică frecventă. (...) Ce îmi reproșez relativ la scrisul din acele timpuri? Ce le reproșez altora? Nimic sau totul. Toți cei ce scriam pe atunci purtăm vina de a nu ne fi sinucis. Era singura modalitate de a ne sustrage obligației de a scrie cum se cerea. (...) Nu-i mai puțin adevărat că unii dintre confrăți (...) și-au asumat cu un exces de zel fantastic rolul de cerberi, în interiorul redacțiilor: nu le scăpa nici o virgulă neortodoxă. Din pricina lor, mai ales, am fugit eu din presă, intrând în învățământ. (...) – Cum vă explicați pornirile inchizitoriale, vehemența acuzațiilor de azi la adresa așa-numiților scriitori «colaboraționiști»? – mulți, dacă nu cei mai mulți dintre cei ce acuză pe alții de «colaboraționism», au fost ei înșiși nu doar colaboraționiști de cea mai lingușitoare speță, ci chiar tartori, chiar câini (unii turbați) ai defunctului regim, și, probabil, cred că lătrând astăzi cât mai tare, vor face să le fie iertată ardoarea cu care lătrau și mușcau altădată. (...) – *Observ în câmpul literelor actuale o vie preocupare pentru revizuirea literaturii trecute și a opiniilor despre această literatură. (...) Ca să fiu mai concret, vă dau doar două exemple: critici care credeau în talentul lui Adrian Păunescu și i-au dedicat cronici elogioase azi nu-l mai scot din «poetul de curte» (...). Din contră, orice scrie azi o poetă ca Ana Blandiana apare, în ochii aceluiași critici, ca excepțional, incompatibil cu orice rezervă, oricât de mică. (...) Cum se poate, dle Micu, să ne revizuiem într-atât încât ceea ce ieri era alb să devină negru și invers? (...) – Astea nu sunt revizuiuri, sunt mahalagisme. Comportamente de neamuri proaste, de javre, de jigodii. (...) Dar n-ați vrea, totuși, să-i lăsăm pe «fanaticii limbrici», cum ar spune Arghezi, în abjecția lor?».*

24 februarie

● În *Mircea Eliade și detractorii săi (III)*, articol publicat în „Luceafărul” (nr. 8), Cornel Ungureanu avertizează: „E foarte greu, acum, când lumea cade spre dreapta, să scrii despre cultură punând între paranteze aberațiile unei tinereți explozive, frenetice și, nu o dată, iresponsabile. E foarte greu, fiindcă fiecare publicație a dreptei militante decupează cu înrâncenare și cu patosul revanșei articole în care Nae Ionescu, Noica, Dan Botta, ei dar și alți cărturari însemnați ai deceniului al patrulea, erau de dreapta. E îngrozitor de greu ca după Auschwitz să recitești prefața la *De două mii de ani* fără să privești cu spaimă către imaginea lui Nae Ionescu./ Acum, când vechile alianțe ale dreptei se refac într-un ritm mult mai accelerat decât în anii douăzeci, când exploziile rasiale, șovine, intolerante capătă o forță mai mare decât în anii treizeci, fiecare solidarizare cu dreapta a cărturarilor își câștigă ecouri imprevizibile. Cu atât mai mult acuzațiile pactizării cu fascismul, cu nazismul, cu Hitler. (...) Dacă e periculos să ignorăm «acordurile de dreapta», colaboraționismul, la fel

de periculos este să mutilăm cultura română în urma unor acuzații ale căror rădăcini se află în momentul treizeci al culturii române./ Am arătat că presa de stânga, finanțată de Moscova cominternistă, își baza asaltul asupra valorilor naționale pornind de la acești termeni magici: naționalism, fascism, hitlerism. Cât de hitlerist, cât de fascist, cât de legionar a fost Mircea Eliade?”. □ În articolul *Un moment al criticii (III)*, Alexandru George observă: „Într-un sistem totalitar în care reacțiile sunt înăbușite, în măsura în care ele sunt posibile, lucrurile pozitive devin anormale tocmai prin acuitatea lor, prin caracterul lor excepțional (...). Un poet, o operă literară, un succes teatral nu au apărut într-o zi liniștită de vară, cu cerul calm și într-o atmosferă de așteptare binevoitoare; apariția lui, cucerirea gloriei, a unui anumit statut s-au întâmplat (...) în condiții abnorme, fără precedent în trecutul literar românesc și necunoscute unei literaturi desfășurate normal. De aceea trecutul trebuie pus în cauză, nu «recuperate» doar rezultatele asupra cărora plonjează cele mai discordante și legitime bănuieli./ Să luăm cazul lui Nichita Stănescu, un poet cu o valoare dintre cele mai general-recunoscute și cu o situație dintre cele mai consolidate. De la început, voi preciza că pentru mine autorul celor *11 elegii* este unul dintre cei mai mari poeți români și una dintre cele mai semnificative apariții în literatura ultimei jumătăți de veac. Dar în legătură cu el (și cu oricare alt poet din seria lui, ajuns la un anumit nivel al succesului) se ridică o serie întreagă de întrebări cu privire la posibila fraudă în dobândirea acestui succes (...)/ Nichita Stănescu a debutat în condiții pe care regimul comunist le-a favorizat printr-o politică culturală de impunere brutală și suprimare prin crimă. O parte dintre colegii și rivalii unui debutant la sfârșitul anilor '50 fuseseră eliminați prin exterminare (Constant Tonegaru), excludere (Horia Stamatu, Ștefan Baciuc, Alexandru Lungu) sau încarcerare (V. Voiculescu, Radu Gyr, Ion Caraion), în fine, prin interdicție (Lucian Blaga, Ion Vinea). Fără să contribuie la aceasta, orice deutant era avantajat de situația favorabilă, iar succesul lui era până la un punct fraudulos”.

25 februarie

● Sub titlul *Filierele dezinformării. Cum se face, la Paris, istoria Transilvaniei*, I. Maxim Danciu publică în „Tribuna” (nr. 8) prima parte a unui amplu dialog cu George Cipăianu și Ioan Aurel Pop. Împreună cu Florin Constantiniu, cei doi istorici participaseră, în noiembrie 1992, ca invitați ai Institutului Cultural Maghiar de la Paris, la o dezbatere televizată prilejuită de apariția în franceză a unei lucrări controversate, *Istoria Transilvaniei*, realizate – sub egida Academiei Ungare de Științe – de un grup de cercetători condus de medievistul Béla Köpeczi (fost ministru al Culturii sub Janos Kadar). La dezbatere au participat, între alții, Jacques Le Goff (ca moderator), Georges Castellan, Jean Béranger. Dezbaterea a durat două ore și jumătate, din care televiziunea maghiară a transmis ulterior numai patruzeci de minute,

decupate cu tendențiozitate – varianta trunchiată a discuțiilor fiind transcrisă ulterior în presa maghiară și, de aici, reluată ca atare și în anumite publicații românești („Lupta” – publicație apărută la Paris –, „22”, „Apostrof”). Lucrarea în cauză este, explică George Cipăianu, un „rezumat al acelei ediții în trei volume din 1986, publicate în ungurește (*Erdélyi Története*)” și „urmează ediției germane (*Kurze Geschichte Siebenbürges*), nu celei în limba engleză, cum spune domnul Djuvara într-un articol (după care se ia și «Apostrof»-ul din Cluj Napoca), adresându-se publicului francofon și, poate, și specialiștilor”. Ioan Aurel Pop: „Reproducerea intervențiilor de la Paris în presa maghiară și apoi, în urma traducerii din maghiară, în presa românească (nu am înțeles de ce mass-media din România, dacă tot au acordat importanță evenimentului, nu au înregistrat atunci și acolo discuția) s-a făcut trunchiat și tendențios. Intervențiile istoricilor români au fost reduse la circa o treime, astfel încât ele să pară neinteligibile și să se evite momentele de stânjenală în care s-au aflat interlocutorii maghiari uneori. Prezentarea completă a stenogramei ar fi relevat cu ușurință că istoricii maghiari nu au încercat să răspundă decât la unele din problemele ridicate. Exemple: componenta politică a teoriei integraționiste și geneza ei, opinia istoricului francez Ferdinand Lot despre continuitatea românilor, comentarea expresiei de «păstori nomazi», aplicată românilor din secolul XIII până în secolul XX, rolul românilor în timpul revoluției de la 1848-1949, prezentarea revoluției bolșevice ruse din 1917 și a republicii sovietice ungare din 1919 drept fapte progresiste etc. esigur, s-a făcut mențiunea că stenograma a fost reprodușă fragmentar, numai că «selecția» a fost menită să minimalizeze intervențiile românești și cum presa română nu a avut la îndemână o înregistrare proprie a discuției, s-a impus și la noi imaginea alcătuită la Budapesta... (...) / Când am fost la Paris, comentariile referitoare la intervențiile noastre, din câte știm, au fost bune, uneori chiar entuziaste (...). Am fost felicitați de zeci de oameni prezenți în sală, între care Maria Brătianu, Vladimir Iliescu, Neagu Djuvara, Alexandru Niculescu, dar și intelectuali francezi și maghiari, dornici de a continua dialogul cu istoricii români. (...) De altfel, atunci și Radio Europa liberă, și BBC, și Radio București și câteva organe de presă din țară au prezentat favorabil evenimentul, înțelegând importanța dialogului, remarcând ținuta intervențiilor și, eventual, recomandând alcătuirea unei istorii a Transilvaniei din perspectivă românească. / Cu profesorul Le Goff am discutat personal circa 45 de minute, după dezbateri”. George Cipăianu: „Ecouri în presa română? Au apărut câteva, unele mai prompte, altele mai tardive. Nu m-ar mira să tot apară până la sfârșitul veacului. (...) Constat că dintre redactorii sau corespondenții publicațiilor din țară care s-au referit la conferința de la Paris din 27 noiembrie nici unul nu a fost în sală. Nu cunosc toate reacțiile presei, dar judecând după cele pe care le știu, unele au publicat relatări ale unor intelectuali români din diaspora prezenți în sala de dezbateri (Domnii Alexandru Niculescu și Neagu

Djuvara în «Lupta»...), altele s-au mulțumit să preia materiale din «Lupta» (revista «22», «Apostrof») sau din presa maghiară. O a treia categorie o constituie comentariile scrise din auzite. (...)/ Se pare că există o singură trăsătură comună sigură, care-i apropie pe toți cei care s-au socotit chemați să-și spună până acum părerea despre întâlnirea de la Institutul maghiar de la Paris: nici unul nu este istoric. Ar fi știut, altfel, ceea ce istoricii știu, de ce nu a fost scrisă o istorie a Transilvaniei și nu vor, unii, să priceapă că noi am fost invitați acolo pentru o dezbatere pe o temă anume, nu să ne batem cu ceilalți în istoriografii sau istorii ale Transilvaniei. (...) Câteva articole ne reproșează că am răspuns unui volum de peste 700 de pagini prin broșuri. Se pare că nu este limpede pentru toată lumea că dacă ești invitat la lansarea unei cărți să comentezi și să dezbați, aceasta nu o faci cu o altă carte pe aceeași temă. (...)/ Cât despre «Apostrof», acesta stă atârnat de un colț de imensitate și-și închipuie că-i aparține. Dă sfaturi, acuză, somează-n stânga și-n dreapta, se vede chemat să nășească marea cultură românească. (...) Domniile lor excelează (...) în denaturarea unei realități pe care nu o cunosc, prin trucuri de epunere în pagină și exagerarea unor opinii”. ■ Partea a doua a interviului va fi transcrisă în nr. 9, din 4 martie 1993. Ioan Aurel Pop: „O istorie bună a României sau a Transilvaniei nu se poate scrie la comandă, în rezervații de savanți, degrevați de orice sarcină și puși să lucreze. Știința își are logica ei internă. După marasmul ultimilor 40-50 de ani, este nevoie de o revenire lentă, firească. O sinteză presupune mulți ani de muncă tihnită. (...) La acea istorie a Transilvaniei apărută în 1986 la Budapesta s-a lucrat vreo 20 de ani. Ea nu este un monument decât prin dimensiuni. Noi nu avem azi datoria să facem contrariul ei, adică să exagerăm din perspectivă românească lucrurile și nici nu suntem obligați la replică. Cultura română, istoriografia nu trebuie să se bazeze pe replici, ci trebuie să-și elaboreze în ritm propriu marile creații./ Aceasta nu înseamnă că statul nu trebuie să cheltuiască enorm pentru propaganda externă. Din acest punct de vedere, vecinii maghiari nu merită decât să fie admirați. Deocamdată, pe plan extern, cum remarcă un profesor american, adevărul românilor nu are mijloace să fie cunoscut, în vreme ce neadevărurile altora, datorită excelentelor mijloace de susținere, apar ca adevăruri. (...)/ O noutate este faptul că, nevoind să-i plaseze pe români în Transilvania și negăsindu-le un alt loc precis de origine, autorii consideră că cel mai numeros popor din sud-estul Europei ar avea o «patrie mobilă» și că românii din Balcani ar fi azi «păstori nomazi» (?!). Este mai subtilă, mai insinuantă ca altădată ideea că Transilvania este o «țară» a interferențelor, a diferitelor etnii, a unor popoare diferite și se lasă impresia că așa ar fi și azi. Nu reiese de nicăieri că românii ar fi azi aici circa 80% din populație. O altă idee care se desprinde este că trecutul Transilvaniei, până la 1918, ar fi fost de aur (țară a «toleranței» medievale etc.), iar prezentul este regretabil, dacă nu odios.../ Ce învățăminte să tragem? În nici un caz nu vrem să învățăm să falsificăm sau să răstălmăcim

izvoarele istorice sau să le ignorăm, cum se procedează adesea în această carte. (...) Putem învăța cum să ne prezentăm ideile, cum să modernizăm în mai mare măsură metodologia, cum să facem ilustrația, cum să difuzăm ideile noastre peste hotare./ Aici, colegii maghiari sunt maeștri”. □ Revista inițiază o anchetă intitulată ***Un obiectiv strategic: predarea limbii (și literaturii) române*** – cu întrebări privitoare la reforma programei școlare și a manualelor. Răspund – în acest număr – câțiva profesor din învățământul preuniversitar clujean (Lucian Bogdan, Elena Neagoe, Călin Manilici, Monica Onojescu). „Nu există încă noile manuale de literatură română. Ceea ce s-a tipărit [după 1989] au fost vechile manuale puțin ajustate, din care s-au scos anumite capitole cu un caracter marcat ideologic ori s-au reintrodus texte ce fuseseră scoase în ultimii ani (ex. Ștefan Aug. Doinaș, *Mistrețul cu colți de argint*)” – Monica Onojescu. (Ancheta va continua în următoarele patru numere ale revistei.)

● Gabriel Dimisianu publică în „România literară” (nr. 7) editorialul ***Spiritul polemic***: „În noul climat de libertate a opiniei, spiritul polemic s-a putut afirma în voie, cu toate exagerările în direcția violențelor verbale care erau de așteptat să apară. E. Lovinescu a făcut distincția dintre pamfletul de idei și cel de cuvinte, arătând că acesta din urmă este efectul lipsei de cultură. Am spune că este și efectul lipsei de argumente. Cine nu dispune de argumente ridică vocea sau apelează la calomnie și la insulte./ Dar există și polemică de idei în publicistica noastră, mai discretă, desigur, prin natura ei, decât asurzitoarea polemică de cuvinte. Deși aceasta din urmă aduce cu sine marile tiraje, «România literară» și-a propus să cultive numai pe cea dintâi. Uneori și în paginile noastre tonul intervențiilor polemice, al scrisorilor deschise etc. Deviază către pamflet, dar vrem să se știe că aceste alunecări nu sunt agreate de redacție. Uneori am intervenit cu delimitări în note redacționale, alteori ne-am abținut să o facem, pentru a nu da impresia de dascăleală, dar poziția noastră de principiu (...) respinge violențele, atacurile care vizează discreditarea persoanei. Nici ideile, opțiunile literare ale colaboratorilor noștri nu le împărtășim pe toate, totdeauna, dar este dreptul lor să le exprime. (...) Nu toate părerile dlui Gheorghe Grigurcu, de pildă, despre dl. Eugen Simion, ne întrunesc adeziunea, după cum nici toate ale dlui Simion despre dl. Grigurcu, dar fiind amândoi autori importanți, se cuvine să le facem cunoscute. Iar dacă, de la un timp, apar numai ale primului în paginile «României literare» este pentru că dl. Simion nu și-a manifestat dorința de a ni le încredința pe ale sale. Le-am fi publicat cu promptitudine. (...)/ Care e totuși *linia* revistei, *orientarea*, spre a folosi termenii de odinioară, care sunt punctele de program? Acestea pot fi aflate, desigur, din editoriale, din cronica literară, din comentariile de la «Revista revistelor», din toate acele rubrici și texte care exprimă continuitatea de atitudine a «României literare». Cititorul care ne urmărește număr de număr fără îndoială că le-a desluși de mult”. □ Sub titlul ***Posteritatea contemporană***, citim transcrierea unei prime părți dintr-un dialog

purtat de Gheorghe Grigurcu, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca: „**Gheorghe Grigurcu:** (...) Știu că la ora actuală împărtășiți alături de noi toți, scriitorii din țară și din afara granițelor ei, neliniștea, frustrarea, durerea unor fenomene imprevizibile cu care se confruntă literatura și cultura română, în perioada postdecembristă. Cum o puteți caracteriza? În ce raporturi de continuitate sau de discontinuitate se află ea față de perioada precedentă? Aveți sau nu sentimentul că v-ați împlinit printr-însa «profețiile politice»? (...) / **Virgil Ierunca:** (...) nu, domnule Grigurcu, dacă e vorba de ucenicie, eu am fost «ucenicul» Dumneavoastră, al celor care ați dovedit – prin scris și atitudine – că totalitarismul românesc a rămas domeniul rezervat al «sufletelor moarte». (...) În ce privește termenul de «profeție» - ați ghicit – îl recuz. Privirea mea oscilează mai degrabă între așteptare și atenție. (...) Am primit (...) luările Dumneavoastră de poziție ca o replică dată asaltului de confuzie instaurat în perioada postdecembristă. Această replică mi-am însușit-o ca exemplară, cu atât mai mult cu cât ea întârea – printr-un fel de procură invizibilă – propriile-mi nedumeriri. / N-aș vorbi de o continuitate caracteristică, ci de o inconținuitate timidă. Cu toate că, dacă punem (deocamdată) între paranteze răul (...), atunci există dăre inaugurale de responsabilitate intelectuală și spirituală incontestabile. Pe plan cultural, bineînțeles. Spațiul socio-politic dechide cu totul alte probleme. Grave. În interiorul lui se poate vorbi totuși de *o parte* ce sfidează *totul*. / **Monica Lovinescu:** (...) Rămâne de văzut dacă posteritatea reală (care în România a început – sau trebuia să înceapă – din 22 Decembrie 1989) va confirma sau infirma cele văzute, prevăzute din «posteritatea contemporană». Cred în virtuțile distanței, mai puțin în dreptatea inatacabilă a posterității propriu-zise. Deocamdată, în orice caz, nimic nu pare a se schimba din vechile ierarhii, unele firești, altele vinovate. / Aceasta din punct de vedere să spunem estetic. Din cel etic, deși mai ales în sistemul totalitar e greu să le desparți cu totul, evident că anumite lucruri nu puteau fi spuse decât de departe, din libertatea nesancționată de cenzuri. Am încăpățânarea de a crede că ele erau necesare. Fără o privire de departe – s-a întâmplat să fie a noastră – delimitările dintre rău și bine, mârșavie și eroism, oportunism și demnitate mai greu puteau fi stabilite. (...) / Cât despre prevederi, ca să nu îndrăznesc termenul «profeții», nu mi le-am îngăduit decât în durata cea lungă. Decesul ideologiei comuniste l-am constatat (nu numai eu) mai de mult. (...) Ca majoritatea sovietologilor și a observatorilor străini, știam că regimul comunist e condamnat, nu și data finalului. Am avut deci o dublă surpriză: a imploziei din 1989 (cea fericită), urmată, în ce privește România, de a doua (nefericită). Nădăjduisem că, odată instalat, comunismul oferă un vaccin împotriva mentalității comuniste. S-a dovedit, din păcate, că nu de un vaccin fusese vorba, ci de un virus provocând mai departe ravagii. Cel puțin pentru o parte din biata, atomizata noastră societate civilă. Pe termen scurt, m-am înșelat deci de două ori. / **Gh. G:** coloana de rezistență a unei literaturi (...) o reprezintă

spiritul critic. (...) Explicabil, totalitarismul s-a străduit a-l șicana, a-l diminua, a-l mistifica. N-a reușit decât parțial și temporar, deoarece funcția criticii face parte din organicitatea oricărei culturi. Am impresia că, în prezent, cercurile neocomuniste revin la același obiectiv nesăbuit (...). Pe de o parte se mizează pe respectul ce se cuvine acordat valorii, mergându-se, din păcate, până la tabuizare, la înghețarea axiomatică a acesteia, pe de alta este exploatată o anume stare de oboseală, reținere, apatie a scriitorimii, a intelighenției autohtone în genere. (...)/ **V.I:** (...) Păstrând proporțiile (...), în vreme ce o parte din scriitorii noștri s-au transformat în comentatori politici de primă mână, unii devenind chiar oameni politici în sensul civic al cuvântului, spiritul critic întârzie să se extindă din politic în cultură. Las la o parte scriitorii satelizați (căderea și decăderea lor, recentă sau cronică, îi scoate din aria dialogului). Nedumerirea apare când constat că spiritul critic e suferind din cauza unui conservatorism afișat până și de scriitorii cinstiți, care au «rezistat» în cultură (cum se spune) cu multă luciditate. Criticii și istoricii literari, de pildă, lasă impresia că s-au instalat în ierarhii imuabile, când se știe prea bine că, în contextul totalitar în care s-a stabilit rânduiala, stimuli ascunși, esopisme înșelătoare, incidente mărturisite perverteau orice bună-credință. (...)/ **Gh. G:** Și acum o chestiune mai delicată, însă de-o însemnătate ce mi se pare deosebită. Există un grup de scriitori, relativ onorabili sub dictatură (dar nu detașați de anume avantaje pe care aceasta le acorda, îndeobște, obedienților), care și-au dat, ca să zic așa, arama pe față după decembrie '89. Nu mi-e jenă să-i numesc (în orice caz, jena nu poate fi a mea): Marin Sorescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea. Cu un zel ce trădează o pornire ancilară cu greu reprimată, s-au repezit către exponenții noii puteri, slujind-o și adulând-o, culmea, prin asociere cu pretenția de-a fi adepți ai «autonomiei esteticului». Ignominie la pătrat, prin manevra de a se ascunde. Practic, acești mestreli de curte nouă se alătură marilor oportuniști din timpul lui Ceaușescu (reciclați în serviciul unui nou stăpân), pe care de altminteri îi publică în coloanele «Literaturului» și-i alintă în elogii reînnoite (vezi cazul Adrian Păunescu, girat recent de Eugen Simion și Marin Sorescu, acesta din urmă declarându-se de acord și cu linia infectă a hebdomadurului «Totuși iubirea», așa ca să nu mai persiste nici o îndoială). Dar primejdia literatorilor e mai mare, într-un fel, decât cea a extremiștilor. Nu numai bunul lor renume (mă rog, e un fel de a vorbi) de până în 1989, dar și fațada lor demagogică prezentă, aerele lor sacerdotale, de «paznici ai templului» valorilor și de ocrotitori ai creației literare împotriva «aberației» politice, pot mai lesne induce în eroare. Dv. ați pronunțat la adresa lor, în trecut, numeroase cuvinte bune, ce au contribuit, nu cu puțin, la reputația pe care, cu destulă iscusință, și-au clădit-o. Ați avut prilejul a constata și «recunoștința» lor, exprimată în atacuri împotriva dv., în tonalități comune cu cele ale unui Arthur Silvestri. Cum îi apreciați acum?/ **V.I.:** E fenomenul cel mai întristător, pe care – recunosc – nu mi l-am putut

imagina. Asemenea mutații morale și intelectuale depășesc, cred, oportunismul circumstanțial pentru a se instala în orizontul prostiei «originale», corolar al «democrației originale». Paradoxul intervine în clipa în care prostia vrea să «prostească» principii, concepte, mentalități, evidențe. Mai ales evidențe. Să propovăduiești «apolitismul» tocmai când faci politică – și o politică univocă: aceea a puterii – înseamnă să râvnești la o convertire posibilă a prostiei în cinism. Pretenție zadarnică, deoarece cinismul presupune o identitate. Or, «mutanții» noștri și-au pierdut identitatea. Acționând printr-un acefalism disponibil, ei au devenit un caz socio-clinic. (...)/ M.L.: (...) A miza pe o restaurație sau cel puțin pe o prelungire la nesfârșit a «tranziției» actuale (...) înseamnă a nu avea nici o imaginație pentru viitor. Oricât de devastat ar fi peisajul nostru politic de «originalități», e nesăbuit să crezi că va putea îngheța în jurul Cotrocenilor, insensibil la evoluția generală. E drept că noi, românii, ne-am dovedit cam protocroniști (...), dar a paria pe un *statu-quo* al minciunii e nefiresc chiar pentru mentalități mai puțin evolute decât ale celor în cauză (eu nu-i mai numesc din simplă profilaxie). Explicații nu am. (...)/ Un lucru însă mi se pare insuportabil: a invoca pe Maiorescu și «autonomia esteticului» spre a camufla o tactică de ariergardă și de rușine». Continuarea dialogului va fi apărrea în numerele 8 (4 martie 1993) și 9 (11 martie 1993) ale revistei. □ Ancheta „României literare” privitoare la „criza culturii” continuă cu un text al Monicăi Spiridon despre modernitatea și postmodernitatea prozei românești în deceniile postbelice (*Vârstele modernității românești*).

● Adrian Marino publică, în revista „22” (nr. 8), a doua parte a eseului intitulat *Mitul „situației ireversibile”*: „Iată o primă evidență: regimul stalinist-ceaușist a fost cel mai dur dintre toate țările din Est. (...) El a instaurat constrângerea și teroarea la scară națională, tot mai perfecționată și în proporție de masă. (...) Represiunea totalitară a fost radicală și foarte eficace. Vechea pătură politică, nu foarte puternică, a fost repede eliminată. N-a existat la noi, pe de altă parte, nici un centru de rezistență în sensul sistemului, nici în afara nici în interiorul PCR. Profunda mediocritate a cadrelor sale a împiedicat orice disidență, așa cum s-a întâmplat în mai toate celelalte partide comuniste din Est. Când Pătrășcanu și-a permis luxul să gândească și singur a fost pur și simplu executat. Dictatura PCR s-a instalat deci la noi pe o adevărată *tabula rasa*. Ezistența potențială română n-avea nici o experiență a conspirației, nici legături externe, nici mijloace (...). Ea era complet izolată și, politic vorbind, aproape inexistentă, total inefficientă. De unde să vină atunci populației un mesaj de speranță, de încredere, de schimbare? Că situația este, poate fi, va fi chiar într-o zi și *reversibilă*? Tot ce s-a făcut în acest sens la noi – și mă gândesc în special, cu admirație, la Paul Goma – a fost efectul unor inițiative pur individuale, fără continuitate și fără – o imposibilă de altfel – reală organizare. Caracterul lor romantic-mesianic a fost manifest. Ea ne-a salvat

onoarea, dar n-a schimbat și situația din țară. Și practic vorbind doar această realitate are vreo importanță politică”.

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 7), *Experiența Damascului*, Andrei Pleșu notează ironic: „În România de azi există două categorii de oameni: cei al căror trecut contează și cei al căror trecut nu contează. Criteriul acestei diviziuni e simplu: nu contează trecutul acelora care, azi, «sunt cu noi»; contează însă trecutul acelora care, azi, «nu sunt cu noi». Cutare jurnalist ne-a otrăvit ani de-a rândul cu proza lui slugarnică, alcătuită dintr-un amestec grosolan de minciuni și citate. Astăzi însă el înjură guvernul. În acest caz, trecutul lui *nu* contează. Și trecutul rău și cel bun devin nesemnificative față cu «absolutul» prezentului”. Această atitudine se sprijină pe o mult invocată „experiență a Damascului”, în virtutea căreia „pe cei care s-au schimbat îi putem absolve de trecutul lor, în vreme ce pe «recidiviști» avem dreptul să-i sancționăm ferm”: „Deși pare echitabilă, judecata aceasta camuflează o serie de presupoziii vagi și de schematisme înșelătoare./ Mai întâi e foarte greu să apreciezi, din afară, măsura reală în care cineva «s-a schimbat» sau nu. Faptul că, după căderea dictaturii, domnul X, altădată gazetar de partid, începe să se exprime critic la adresa puterii nu dovedește neapărat că domnul X s-a schimbat, ci, pur și simplu, că nu mai există dictatură. Pentru a stabili dacă domnul X s-a schimbat cu adevărat ar trebui să-l readucem, pentru un timp, în *vechile* condiții de lucru și să vedem dacă, în *acele* condiții, își menține sau nu panașul. (...) Mă tem că dacă s-ar reveni, peste noapte, la teroare, arena curajului civic ar rămâne iarăși pustie: ar reapărea, singuratici, Doina Cornea, Dan Petrescu, Mircea Dinescu, Radu Filipescu, Gabriel Andreescu, cei 6 și încă două-trei grupuri răzlețe, în vreme ce puzderia de combatanți ai gazetelor și piețelor noastre ar recupera brusc înțelepciunea de a sta deoparte: în atelier, în bibliotecă, în rugăciune, aculând – cu precauție – Europa Liberă și bombănind surd la câte o coadă. (...) În genere, ne-am schimbat mult mai puțin decât ne place să credem și – în orice caz – mai puțin decât s-au schimbat împrejurările. (...) Să vedem, acum, ce înțelegem, îndeobște, prin «cei care nu s-au schimbat». Sunt ei, întotdeauna, atât de immobili, atât de împietriți pe cât par? (...) E regretabil că puterea nu are înțelepciunea de a evita vecinătatea lichelelor consacrate (și recondiționate) (...). Pe de altă parte, nu toți cei care sunt, azi, în acord cu puterea, pot fi culpabilizați moralmente. Simpatizantul de azi al puterii face de bună voie ceea ce înainte făcea doar dacă era constrâns. El poate fi slugarnic (în mod liber!), poate fi idiot, dar există și cazuri de adeziune pornită din convingere și în aceste cazuri tema vinovăției nu mai e la locul ei. Raportul cu puterea *pare* același, dar mobilurile lui sunt noi. Apoi, oricât am fi de tenebroși («nu s-a schimbat nimic»), trebuie să admitem că nici puterea nu mai e *la fel* ca cea dinainte. Există tenacități reziduale, sechele greu vindecabile, tendințe de restaurare, oameni vechi, dar mecanismul totalitar e dezamorsat”.

• În „Contemporanul. Ideea europeană” (nr. 8) sunt transcrise discuțiile din cadrul celei de-a doua întâlniri cu tema *Naționalism și europeism în cultura și politica noastră*, organizate de Clubul de reflecție culturală și politică „Ideea europeană”. Participă la dialog: Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Mircea Spătaru, Mihai Oroveanu, Nicolae Prelipceanu, Florin Sicoie, Adrian Mihalache, Cătălin Țirlea, Gheorghe Iova, Eugen Celan, Constantin Abăluță ș.a. Dezbaterea se deschide printr-un amplu discurs al lui Nicolae Breban: „Vreau să spun că acest club nu va fi niciodată un partid politic. La noi nu vor fi discuții ca la Alianța Civică. Însă clubul va avea întotdeauna o atitudine și o tematică viu politică. Adică, de mult există o confuzie în lumea literară, au existat și mari certuri, știți, la Uniunea Scriitorilor, unii au vrut să nu facem deloc, noi scriitorii, politică, alții au vrut să facem numai politică./ (...) În România a nu face politică înseamnă a fi cu președintele și a face politică înseamnă a-l critica pe președinte. Deci asta-i decodarea, foarte simplă și foarte exactă. Când spuneam că noi vrem să comentăm și avem dreptul să comentăm politic, asta am spus-o și la Uniunea Scriitorilor, când a fost discuția cu Eugen Simion, când ei au părăsit Uniunea și au fost primiți rapid în Academie, azi poți intra foarte ușor în Academie dacă te cerți cu un organism care nu-i bine văzut de președinție. E foarte simplu, nu?! Mult mai ușor decât să scrii opere, să faci o mișcare de idei ș.a.m.d. Deci, atunci i-am reproșat și lui Simion asta. I-am zis: e o greșeală ce vrei tu. Cum să împiedici pe scriitori să comenteze, în sfârșit, politica și revistele Uniunii scriitorilor? Deci, comentariul politic da. Și eu credeam că uniunea nu trebuie să devină organizație politică, între timp n-a mai devenit nimic, nici una nici alta. (...)/ Eu sufăr de doi ani că ziarele, chiar cele bune, sunt *pentru* sau *contra* mereu. I-am spus de câteva ori prietenului meu augustin Buzura: foarte bine că ești lângă președinte. În toată istoria umanității, marii artiști au fost lângă un duce, lângă un rege, dar ziarul pe care-l faci, și care a fost tribuna României, în mod stângaci, e la fel ca înainte, plin de aplauze la adresa guvernului. Cu asta nu faci reclamă nici țării, nici președintelui și nici ție”. ■ Dumitru Țepeneag: „Clubul acesta nu trebuie să fie al nu știu câtelea club de discuții teoretice. Trebuie să aibă ceva în plus deosebit. Și acel ceva în plus, deosebit, eu propun să fie un aspect mai concret al discuțiilor, fie ele politice. (...) Sigur că e bine să spui și să pui jaloane teoretice, și să spui că așa se întâmplă, spre direcția asta trebuie să mergem, se poate face filosofie politică și e foarte frumos. Însă chiar și înjurătura e mai bine să fie concretă. Se zice că Iliescu e un neocomunist. Asta nu-i nimic. Pentru ca să fie ceva trebuie să faci un întreg discurs teoretic și să spui ce e comunism, și nu e simplu, ce e neo pe lângă acest comunism, ceea ce e și mai complicat (...). Dar pe domnul Iliescu poți să-l critici cum crezi, uite a făcut aia sau n-a făcut ailaltă. (...)/ Al doilea punct pe care vreau să-l aduc în discuție este următorul: noi suntem aici (...) oameni de cultură. (...) Noi toți de aici ne caracterizăm prin aceea că am tot slujit la alții.

Adică, am slujit partidul, am slujit partidele, acum, am slujit un om, slujim alți oameni. (...) Noi slujim tot felul de lucruri în afara noastră și uităm să slujim ceea ce ne caracterizează în mod intim pe noi (...), arta noastră, să-i zicem așa, activitatea noastră specifică. Poate că este momentul să ne ocupăm și de noi”. Discuția se oprește, apoi, îndelung asupra chestiunii finanțării culturii. (Transcrierea dezbaterii va continua în nr. 9, din 4 martie 1993, nr. 10, din 11 martie 1993 și nr. 11, din 19 martie 1993.)

26 februarie

● Într-un eseu din „Contrapunct” (nr. 4), *Faptele exemplare*, H.-R. Patapievici scrie: „Semnalată pe durate atât de lungi, exuberanța demografică românească nu este un simplu accident biologic: ca și frumusețea fizică a rasei, pe care (...) călătorii occidentali veniți la începutul secolului XVIII în Principate o remarcă la țărani, vitalitatea genezică este un semn de bună așezare a noastră în lumea naturală. Ca român, nu mă simt atins nici de obiecția celor cu degetul mic răsucit în sus, care susțin că vitalitatea este o virtute plebee, și nici de argumentul de tip «strugurii sunt acri» al celor care, devitalizați, cunosc declinul sau chiar atrofierea demografică. Nu trebuie să uităm că argumentul esențial, fizic vorbind, al rezistenței noastre în teritoriile românești a fost tocmai subzistența expansivă de care ne-am învrednicit. Socoteala e simplă: pentru ca o cultură să poată fi o cultură trebuie ca ea să posede două trupuri: un corp care să o poarte («poporul», cum îi spunea Herder) și unul care să o exprime. Limba, acest al doilea trup providențial al poporului român, este o altă faptă exemplară. Dintr-un motiv dificil de sesizat, limba română derogă în mod limpede de la regula împrăstierii în dialecte, care a condus la dezbinarea celorlalte limbi vernaculare. (...) Unificați de o prezență în mod inexplicabil triumfătoare, românii și-au vorbit limba cu încăpățănarea cu care alte popoare își consemnează istoria. (...) Distruși instituțional sau aserviți, românii au supraviețuit prin unitatea limbii și prin vitalitatea biologiei, de care au fost tot atât de conștienți ca și cerul de norii pe care îi poartă”. În fine: „Să observăm că vechea clasă conducătoare a boierilor, căreia îi datorăm demna virilitate a secolului XIV, se prăbușește politic în prima jumătate a secolului trecut, tinzând să atragă, odată cu ea, descompunerea țărilor organizate de patriarhalismul letargic și corupt al osmanlăilor. (...) În pragul secolului XIX, țările române dădeau semne de pieire. Supraviețuirea politică externă în condiții de aservire drastică (epoca fanariotă) a avut drept consecință distrugerea clasei politice care asigurase coeziunea organismului politic sub aservire și, consecutiv, descompunerea politică a țării. Astăzi, probabil trăim un fenomen asemănător: clasa politică a fanarioților sovietici (Fanarul comunist a fost cartierul Primăverii) s-a descompus dramatic, emanând, precum acele cadavre care putrezesc luminescent, o clasă politică asemănătoare celei care s-a simțit deplin reprezentată, în epocă, de Regulamentul Organic, echivalentul de la

1830 al constituției din 1991. Ca și atunci, românii de azi așteaptă plecarea lui Kiseleff”. □ La rubrica „Actualitatea literară”, Radu Voinescu semnează articolul ***De ce noua critică?***: „Mai exact, «de ce noii critici?». (...) / Directorul «României literare» a avut fericita idee de a oferi spațiu (...) unor condeie cu totul necunoscute. Un gest cu implicații majore, mai ales în societatea noastră, în care tinerii sunt din ce în ce mai marginalizați (...). Faptul apare cu atât mai semnificativ cu cât el se petrece în redacția unei reviste care se înfățișă ca una dintre cele mai sobre, mai «academizate» prin conținut, rigoare, tonul comentariilor, ca și prin practica de a publica pe cineva numai după ce a fost validat deja în altă parte. (...) / Cine sunt ei, acești tineri critici? (...) Deocamdată sunt reprezentați de un număr de cronici și articole care apar cu o mai mult decât lăudabilă regularitate. (...) E de notat apoi un suflu de prospețime pe care îl conțin rândurile scrise de ei. (...) / Noii critici vin cu percepția lor – și poate ne-formarea e departe de a constitui un handicap –, cu bagajul lor de cunoștințe, cu orizontul lor de așteptări. Poate că n-au citit toate cărțile care trebuiau citite, poate conexiunile pe care le fac nu sunt întotdeauna îndeajuns de substanțiale. (...) Folosesc, uneori, un limbaj fastuos, altminteri fluent și denotând o lejeritate a exprimării de invidiat, dincolo de care însă nu ai mereu ocazia să-ți dai seama dacă o carte este lăudată sau găsită ca lipsită de valoare. Am parcurs, nu de mult, un material înduioșător de confuz despre noua critică literară; totuși, el lăsa să se ghicească un proces de coagulare a ideilor care, în curând, se vor contura cu limpezime. N-ar fi corect, cu toate astea, dacă n-am spune că sunt și cazuri când radicalismul lor impune. / (...) O nouă generație de critici este în curs de a se forma. Va avea ierarhia ei, numele ei de greutate cândva. Deocamdată, ea este o promisiune. (...) Acum nu au o platformă teoretică, nu și-au inițiat curente, școlile, practică încă un impresionism care-i mai leagă de generația matură. (...) / Și dacă va fi o nouă generație de critici, vom avea, poate, și o nouă critică. (...) Îi vom analiza, peste ani, curente, vor fi studiate metodele pe care le va introduce. (...) Abia atunci se va vedea dacă și că a meritat experimentul «României literare»”.

28 februarie

● Sub titlul ***Ion Negoîtescu. Un destin complet***, sunt transcrise în „Adevărul literar și artistic” (nr. 155) evocări semnate, la moartea criticului, de Ștefan Aug. Doinaș, Ion Vianu, Matei Călinescu și Virgil Nemoianu, în cadrul emisiunii lui Gelu Ionescu de la Europa Liberă, „Actualitatea culturală” (difuzate în ziua de 13 februarie 1993). ■ Ștefan Aug. Doinaș (***Între dionisiac și apolinic „un bărbat al suferinței”***): „Structură dionisiacă, de om pasionat care se dăruie total așteptând în schimb o dăruire similară, Nego a izbutit să atingă, totuși, în pasionalitatea sa pentru oameni, pentru idei, pentru valorile românești, un echilibru de înălțime, asigurat de luciditatea apolinică ce l-a modelat fără încetare. Nimeni n-a fost mai entuziast, mai intempestiv (...)

decât el. Dar puțini au avut, de asemenea, intransigența sa, fermitatea judecății de valoare, actualitatea sa (...). Din această rigoare și exigență care ființau, parcă pudic ascunse, în el, derivă, poate, și preponderența spre stările limită, deschiderea spre valoarea tragicului existențial". ■ Ion Vianu (*A încercat să se sinucidă într-un ajunde 23 august*): „Era, mai înainte de toate, călăuzit de o extraordinară exigență intelectuală, estetică și morală. Aș putea spune – un om de oțel. (...) În 1977, el a fost cel care mi-a cerut să-l însoțesc la Paul Goma, care lansa mișcarea disidentă (...). A părut atunci că va sucomba unui odios șantaj, dar numai o clipă, căci în momentul următor s-a desemnat din nou ca un protagonist al contestației și pot să spun că înverșunarea care rezulta din atenția maximă a securității, ori de câte ori venea vorba de el, era dovada cea mai bună a faptului că era considerat un adversar periculos, deci intransigent./ Și tot atât de cinstit era și cu scrisul lui. Avea un sistem, o ierarhie de valori, care nu se făurea decât ca rezultat al unor convingeri profunde și originale și pe care nici o complezență nu putea să o corupă. Iar atitudinile lui politice, care l-au dus în închisoare și mai apoi pe calea dificilă a exilului erau, de asemeni, marcate de o intransigență pe care puțini intelectuali români ai vremurilor noastre ar putea-o revndica. (...)/ Nu era lipsit nici de căutarea hedonistă a confortabilului, a frumosului, a plăcerii în genere. Dar știa să și renunțe (...)/ Omul – delicat, sensibil – pentru care suferința fizică era o oroare, putea să se supună câteodată și la cele mai teribile maltratări; și perspectiva propriei lui dispariții, deși îl înfricoșa, îl ispitea, dacă putea să-i atribue un sens. A încercat să-și pună capăt zilelor o dată, într-un ajunde 23 august, când, identificându-se cu nenorocirea țării, a socotit că gestul lui avea să atragă atenția asupra nedreptății și asupririi". ■ Matei Călinescu (*Purtându-și geniul, aproape sfios*): „Nego (...) m-a fascinat de la început prin vitalitatea lui, prin sinceritatea lui irepresibilă, prin vigurosul său estetism de o paradoxală intransigență morală în materie de artă și de adevăr artistic, prin imensul său răsfăț autoironic. (...)/ Nego era însă un personaj tragic. Un homosexual deschis, într-o lume în care homosexualitatea se pedepsea conform codului penal comunist (...); estet, hedonist și rafinat într-o lume care impunea asceza colectivă și cerea expresia timorată; posedat de un inteligent spirit de contradicție într-o lume care exalta conformismul, nego a avut de suferit în România poate chiar mai mult decât disidenții printre care s-a numărat la un moment dat./ Nu-i de mirare că în multe rânduri a încercat să se sinucidă". ■ Virgil Nemoianu (*Cel mai intens patriot român pe care l-am cunoscut*): „Negoșescu a fost o emblemă greu de egalat între români a setei de diferență. Activitățile lui disidente, conflictele lui cu opresorii comuniști (...) rămân, totuși, la suprafață. La un nivel mult mai adânc, patima aceasta pentru libertate era ancorată într-o inflexibilă apărare a propriei diferențe, a propriei identități. (...) Toate celelalte: literaturitatea anticanonică, ironia absurd-

suprarealistă, ludicul, orientarea sexuală alternativă nu erau decât consecințe inevitabile sau întâmplătoare ale înțelegerii libertății ca diferență”.

[FEBRUARIE]

● În „Vatra” (nr. 2), Al. Cistelean realizează un interviu cu Dorin Tudoran, scriitor aflat în centrul acestui număr al revistei (*Nu ești în scenariu, dimpotrivă, le stai în gât*). Temele abordate: disidența anterevoluționară a poetului, experiența exilului, șansele literare (și nu numai) ale Estului și ale României după prăbușirea comunismului, escaladarea naționalismului în Est, ca și în Vest ș.a. „– *Cunoașteți verdictul lui Ioan Petru Culianu asupra culturii noastre postbelice. Credeți că e excesiv sau, din contră, just?*” – (...) L-aș compara cu o operație pe cord deschis efectuată fără... anestezie. Dacă pacientul e puternic, renaște sub arsura bisturiului. Dacă nu, înseamnă că sucombuse de mult. Pentru o cultură sinistrală câteva decenii prin arma ideologică (...), textul lui Culianu a fost, cu adevărat, «un scandal». (...) El nu nega existența unor performanțe în domeniul *creației artistice*, ci se îndoia profund de existența *creației de idei* în cultura noastră postbelică. El nu nega existența unor romane, a unor poeme, a unor filme ori tablouri, ci se îndoia profund de existența unui punct de referință care să grupeze toate aceste realizări într-o structură. Ce om de bună-credință poate respinge concluzia textului-scandal semnat de Culianu: «...dintr-o sumă de artiști, nu se poate naște o cultură». Așadar, ce nega Ioan Petru Culianu nu era existența performanțelor artistice individuale, ci prezența unui principiu ordonator, singurul capabil de a transforma o sumă de acte artistice într-o *serie* culturală. (...) – *Estul european are prestația suferinței, a traversării infernului. Credeți că va putea valorifica – literar, cultural – acest capital existențial? Ce șanse le dați românilor în relansarea unei literaturi europene cam amorțite?* – Nu sunt deloc sigur că prestația este caracteristica felului în care estul european traversează crizele profunde (morală, socială, politică, economică, instituțională etc.) în care se află. (...) De când mă știu adult, mă aflu în fața informației după care literatura (cultura) europeană, adică cea occidentală, ar cam agoniza. Poate că așa și stau lucrurile cu muribunda noastră, numai că mă întreb de ce ar fi tocmai șansa scriitorilor români de a relansa literatura europeană, câtă vreme – și aici ne întoarcem la observațiile lui Ioan Petru Culianu – nu prea știm ce va rămâne din literatura noastră postbelică. Nu știm, deocamdată, și nu cred că vom afla curând, cine suntem – literar vorbind. (...) Tot scriitorul român postceaușist vrea să pună umărul la relansarea amorțitei literaturi europene (ba chiar a celei mondiale) și să-și ia partea cuvenită de glorie. Și Mircea Cărtărescu dar și Corneliu Vadim Tudor, și Ileana Mălăncioiu dar și Violeta Zamfirescu (...), și Mircea Mihăieș dar și Artur Silvestri (...), și Matei Vișniec dar și Paul Everac (...), și Nicolae Breban dar și Gabriel Iuga, cu toții dorim să... (...) Dacă ne pregătim, iarăși, să punem carul

înaintea boilor, ne vom întoarce de unde nici nu vom fi apucat să plecăm, cu ori fără obsesia Premiului Nobel în sfârșit rezolvată”. ■ Scriu despre Dorin Tudoran: Mircea Martin (*Refuzul schizofreniei*), Monica Lovinescu (*„Singurătatea” lui Dorin Tudoran* – un text din 1983), Virgil Ierunca (*Revolta evidențelor* – un text din 1980), Nicolae Oprea (*Mai mult ca Perfectul Singurătății*), Cornel Moraru (*Calea fără întoarcere*), Iulian Boldea (*Etica negației*), Al. Cisteleanu (*Etica și poetică*).

● În „Ateneu” (nr. 2), Lucian Vasiliu publică un interviu cu criticul ieșean Val Condurache, *„De scris, scriu din necesitate”*. V.C.: „...Cât privește colaboreările mele la «Convorbiri literare» și «România literară», ele au însumat peste o mie de pagini și au definit o stare de spirit, o opțiune, un mod de a rezista. Acum, sensul acțiunii critice e altul, mă interesează mai puțin. Critica de direcție a murit, iar esteticul își caută o altă dimensiune. Nu am abandonat scopurile care m-au animat; le caut, doar, o altă expresie. Încerc să-mi adaptez mijloacele de care dispun la contextul pe care-l trăim. Nu vezi că aproape toți criticii (...) «implicați» în viața literară au renunțat la exercițiul critic? (...) Prin gazetele care se tipăresc acum, literatura și-a recâștigat un gen: publicistica. Presa literară mi se pare, însă, conservatoare. Încercările de înnoire făcute de câteva reviste au avut un model în publicații din străinătate. Ne hrănim, ca și altădată, din presa franceză. Acum și din presa americană. Suntem prea timizi în revizui. Unii pun prea mare preț pe valoarea scrisă înainte de 22 decembrie, continuitatea părându-li-se firească, alții încorporează fără prea mult discernământ toată literatura exilului și-a disidenței; repetând experiența tristă a ilegalității întoarse pe dos”. „ – Ești președintele Societății culturale «Junimea '90» (...). Ce ne poți spune în această calitate, care sunt intențiile, perspectivele societății? Dar ale Uniunii Scriitorilor?/ – Intențiile și perspectivele le-am discutat împreună: cu tine, cu Nichita Danilov, cu Corneliu Ștefanache, cu Aurel Andrei. Până vom dispune de bani, nu ne rămâne decât să visăm. Uniunea Scriitorilor funcționează centralizat și greoi. Mijloacele la care face apel nu mi se par, în toate cazurile, ortodoxe. Ea deține exclusivitatea (prin lege) timbrului literar. Este ea singură în măsură să poarte grija culturii scrise? De ce nu am putea și noi semna contracte cu editori particulari, asigurându-ne, cu consimțământul acelora, un «ex libris»? De ce să fie obligat editorul să verse taxa de timbru, în exclusivitate, Uniunii Scriitorilor? Ți-am dat doar un exemplu. Și noi ne putem bucura de aceeași încredere ca și Uniunea Scriitorilor. Mai mult decât atât: și statul și editorul ne-ar putea controla și obliga să cheltuim banii în folosul culturii române./ (...) – Crezi că ne aflăm într-un moment de criză culturală sau (și) administrativă? Cum vezi, cultural și politic, eventual, acest sfârșit de secol (...)?/ – (...) Nostalgia mi se pare catastrofală. Uneori mă încearcă spaima că mediocritatea, majoritară, va face ca aici, la noi, istoria să se repete tragic. Valorile se vor lupta cât se vor lupta cu mediocritatea, vor fi, ca și până acum, acoperite de calomnie și

marginalizate, după care, obosite, exasperate, își vor căuta o patrie adoptivă (...). Vom recupera, cu aceeași solemnitate pioasă, exilul românesc, vom tipări alte bancnote și vom constata că efigiile de pe ele reprezintă figuri din exil”.

[FEBRUARIE-MARTIE]

● Sumarul „Vieții Românești” (nr. 2-3) conține câteva articole *in memoriam* Ion Negoitescu, semnate de: ■ Monica Lovinescu (*La moartea lui Ion Negoitescu*): „Nonconformismul a fost o vocație la Ion Negoitescu. Constant din adolescență până în anii tardivi ai exilului, trecând prin perioada de închisoare și manifestându-se, original, în 1977, când trimite faimoasa scrisoare către Paul Goma. Faimoasă deoarece unică printre scriitori./ Dacă Ion Negoitescu și-a stingherit mulți colegi de breaslă prin exigența lui, nu trebuie uitat că o aplica în primul rând față de sine. Rar mi-a fost dat să întâlnesc un scriitor român recunoscându-și limitele curajului politic ca în paginile din *În cunoștință de cauză* (Ed. Dacia, 1990). Nu o dată își reproșează (exagerând) articolul despre patriotism publicat sub amenințare, în urma șantajului polițienesc la care fusese supus după difuzarea la Europa Liberă a Scrisorii către Paul Goma. Mai mult, chiar această scrisoare (singurul sprijin de care s-a bucurat Goma în breaslă alături de adeziunea lui Ion Vianu la Mișcarea pentru Drepturile Omului) i se pare grevată de păcatul limitării ei la cadrul estetic, profesional. În peisajul cultural unde mai fiecare – mai ales cei cu totul compromiși – se laudă cu o pagină, un cuvânt, o virgulă suprimată de cenzură, Ion Negoitescu e printre rarii (...) asumând riscuri majore și apoi culpabilizându-se că n-a făcut îndeajuns”. (Urmează o serie de amintiri ale Monicăi Lovinescu despre acel Ion Negoitescu pe care îl cunoscuse în anii '40 la Cenaclul Sburătorul.); ■ Mihai Șora (*Lecția lui Nego*): „Ce nod de contradicții, acest Nego minunat, în ființa căruia se împleteau înzeestrări greu de adunat într-un singur om! Găseai la el (...) acuitatea de percepere și forța de străbatere a unui vizionar, capabil să meargă dintr-odată prin taințele zămislițoare ale operei; dar tot la el găseai, în același timp, sagacitatea unui analist, capabil de a scoate la lumină, bucată cu bucată, și de a recompune – ca pe o miraculoasă cămașă fără cusături (...) – un Sens care altfel ar fi fost condamnat să rămână prizonier al propriei sale tenebre./ Așa a descoperit tânărul Nego, făcându-ni-l cunoscut și nouă, fascinantul Eminescu al postumelor, când se părea că bogata exegeză eminesciană spusese totul în această privință”; ■ Virgil Ierunca (*Ion Negoitescu – un artist al conștiinței* – text difuzat la Europa Liberă în august 1991, când criticul împlinea 70 de ani): „Poate că diagnosticul cel mai precis pentru felul în care concepe critica, îl aflăm exprimat de Ion Negoitescu însuși, în substanțialul său studiu, *Blaga și artisticul sau de la filosofie la dramă*”. □ Nicolae Balotă publică eseu *Exilul în limbă sau limba exilului*: „Noi toți, fiii și ficele acestui secol, am cunoscut experiența exilului, fie că am încercat-o în propriul nostru trup, fie că am

văzut-o încercată de apropiatii noștri. (...)/ A evoca exilul înseamnă a te gândi la toate surghiunurile, la toate expulzările, proscrierile, relegările, deportările, domiciliile obligatorii, la toate expatrierile, migrările, emigrările, la toți ostracizații, refugiații politici, azilanții, la toți destărații, la apatrizii epocii noastre, destărați uneori în propria lor țară. (...)/ Noi toți (...) am făcut, într-un fel sau altul, experiența exilului. (...)/ Unicul refugiu care ne mai rămânea era (...) acela al limbii. (...)/ Când în micul său eseu asupra *Avantajelor exilului*, Cioran enumeră câteva din iluziile care pândesc condiția exilatului, el se oprește asupra alegerii paradoxale a scriitorului (propria sa condiție). Paradoxală pentru că presupune, din partea exilatului, un fel de trădare eroică. După Cioran, exilatul, scriitor prin voință de compensație pentru tot ce a pierdut, trebuie să-și renege limba. (...) Ceea ce face patetic cazul lui Cioran este voința sa patetică de a sfărâma orice legătură cu limba sa maternă și de a adopta o altă limbă pentru care nu era pregătit. (...) Am fost întotdeauna intrigat de afirmațiile lui Cioran privind pericolul pentru el al folosirii limbii române. Multă vreme a refuzat de a o vorbi pentru a nu-și tulbura economia launtrică a francezei. Când i se întâmpla să vorbească românește (ceea ce nu făcea nicidecum de bunăvoie) devenea, pare-se, incapabil o vreme de a scrie franțuzește./ Cazul lui Cioran (...) este simptomatic pentru un anume traumatism al exilului lingvistic. Orice schimbare de limbă provoacă o dezorganizare a codului lingvistic. Voind să-și renege limba, să o refuzeze, Cioran voia să fugă din condiția de exilat, de străin care trăiește insularitatea limbii sale”.

● Sub genericul „Dosar în replică” și sub titlul *Cariiera diplomatică a lui M. Eliade. Un răspuns Adrianei Berger*, este reprodus în „Jurnalul literar” (nr. 5-8), un text amplu al lui Bryan S. Rennie (din care cităm șapoul): „Adriana Berger a criticat legătura cu Mircea Eliade cu extrema dreaptă românească, Garda de Fier sau Legiunea Arhanghelului Mihail. Articolul ei *Fascism și religie în România* se bazează pe documentele din Ministerul Afacerilor Externe al Marii Britanii, pe care și eu le-am cercetat în amănunțime. Nu numai că aceste documente nu reflectă concluziile autoarei, dar aruncă o umbră de îndoială asupra discernământului ei. Convingerea că Eliade a fost închis în Anglia datorită activităților sale politice desfășurate în cadrul Gărzii de Fier și în Germania nazistă este nefondată. Interpretări diferite pot avea și alte insinuări pe care le-a făcut cu privire la motivațiile politice ale lui Eliade. Fără îndoială, Eliade a fost un naționalist vehement în tinerețea sa și a sprijinit întrucâtva Legiunea Arhanghelului Mihail. Totuși, nu trebuie să permitem ideilor noastre preconceptuate cu privire la naționalism și fascism să ne dicteze înțelegerea evenimentelor. Chiar justificată, prejudecata este tot prejudecată și nu o putem lua drept știință”. □ Nicolae Florescu scrie despre proza lui Radu Tudoran, pornind de la ciclul epic cvasi-memorialistic *Sfârșit de mileniu. Cronica romanțată a secolului XX*, Vol. I-VI (Editura Eminescu, 1982-1990),

care „poate fi considerat în bună măsură și un roman al romanelor lui Radu Tudoran, o carte sinteză a cărților sale, justificarea lor ultimă”.

MARTIE

1 martie

● În „Cronica” (nr. 5), Dorin Popa realizează un interviu cu George Vulturescu, redactor-șef al revistei sătmărene „Poesis” (*„Poesis” este un sentiment*). G.V.: „Nu cred că este o mișcare poetică sătmăreană, sau o «școală poetică», cum e auto-numită în alte locuri. Sunt însă aici (...) *individualități* puternice. A fi însă la Satu Mare înseamnă a fi scos imediat din cercul de interes X sau Y, să fii în afara unui grup privilegiat aflat la îndemâna redacțiilor (dacă mă gândesc că ultimii ani ai poeziei noastre au propulsat grupuri, cenacuri sprijinite pe criteriul acestor «apartenențe»). (...) Cărțile lui Radu Ulmeanu, Al. Pintescu, Grigore Scarlat, Ion Vădan, Dumitru Păcuraru merită atenția criticii. Dacă «Poesis» ar putea fi numit visul nostru comun, este tot atât de adevărat că nu am văzut niciodată această revistă ca o (...) «gazetă locală». (...) / Un model n-am avut. Dar am avut o iubire: «Echinox». Și o constantă prețuire: «România literară». (...) / Pentru cei din Nord, [Clujul] este adevărata noastră capitală spirituală. Am avut aici profesori de excepție: Ion Pop, Ioana Em. Petrescu (...), Mircea Muthu, Liviu Petrescu. Dar poeții Clujului? Discreți și autentici. Fără campanii și fără gălăgie în jurul lor. (...) După Cluj, tânjesc mereu de drag de Iași. (...) Oraș-ferment, Iașul îmi astâmpără setea de poezie. Îi asociez lui, întotdeauna, Neamțul – *Colocviile de poezie* de la Tg. Neamț au fost un loc de «rezistență», al valorii. Aici, unde era gazdă prietenul Daniel Corbu, am întâlnit pe Nichita Danilov, Aurel Dumitrașcu, Lucian Vasiliu, Al. Mușina, Dumitru Chioaru, Dan David, Liviu Antonesei, Călin Vlasie, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Petean, Gellu Dorian și pe alți câțiva, fără de care nu concep aura poeziei de azi. (...) / Ideea de «capitală» și de infuzie masivă a faptului de cultură bucureșteană, uneori fără discernământ, prin stăpânirea și «localizarea» televiziunii îmi repugnă... În rest, cunosc doar cărțile scriitorilor. (...) Chiar din cei apropiați vârstei mele nu am reușit să-i cunosc, să-i întâlnesc, ci doar să-i... *văd* pe câțiva: Ion Stratan, Gheorghe Iova, Magda Cârneci, Mariana Marin, Florin Iaru, Simona Popescu, Ioana Pârvulescu, Horia Gârbea. Prețuiesc mult scrisul lui R. Țeposu, I.B. Lefter, Dan Silviu Boerescu. Poezia: Angela Marinescu, T.T. Coșovei, Cristian Popescu... Vin uneori în București numai ca să-mi cumpăr cărți, fără să caut pe nimeni”. Despre *Zilele Culturale „Poesis”*: „Am abordat până acum, la cele trei întâlniri, teme precum *Poezia și politica, Avangardism și postmodernism în poezie, Revistele literare și poezia*. Am inclus colocvii despre Nicolae Steinhardt. (...) Nu lipsesc: prezentarea unor cărți de poezie, recitalurile de poezie și mult spectacol «pe viu»”.

2 martie

● În „Cuvântul” (nr. 9), sub titlul *Andrei Pleșu are dreptate, dar se înșală. Și viceversa*, Ioan Buduca comentează contondent editorialul lui Andrei Pleșu din primul număr al revistei „Dilema”: „Andrei Pleșu crede că opțiunile noastre politice nu sunt îndeajuns de gândite. El ne spune că am optat, dar nu am deliberat încă ce e cu opțiunile noastre. (...) Pentru ce am optat noi cei care am optat? Pentru anticomunism? Dar ce deliberări complicate ar fi trebuit să facem ca să urâm comunismul? (...) Pentru ce am mai optat? Pentru democrație de tip occidental? Și ce era de deliberat aici din moment ce democrația de tip răsăritean nu există încă? Am mai optat pentru ceva? Pentru confruntare? Dar parcă regimul Iliescu-Roman a fost acela care a cultivat-o înainte ca opoziția să fi fost o forță reală, pe vremea când strada a început să strige «fără comunism» și pe vremea când puterea aduce minerii împotriva opoziției de stradă. Am mai optat pentru iertare? Dar ce deliberări sofisticate îi trebuie creștinului ca să ierte greșităilor săi?/ Și atunci care e dilema despre care vorbește Andrei Pleșu? Care e dilema vremurilor noastre? (...) Să fie aceea că vrem să facem democrație cu o administrație dominată de oameni cu reflexele birocrăției comuniste? Dar avem noi alți oameni pentru administrarea treburilor publice? Cine are? CDR? FDSN?/ Dar dacă dilema noastră este chiar oportunismul nostru, maladiva noastră lipsă de idealism? Ciolanul sau sufletul? Nu este oare o dilemă dureroasă faptul că oameni ca Andrei Pleșu nu-și asumă rolul de dascăli ai tinerei generații?”.

● În „Baricada” (nr. 9) este consemnat un interviu realizat de Liviu Vălenaș cu Mircea Dinescu: *Cu cadavrul lui Iliescu la disecție*. „– Ce ne puteți spune despre «Academia Cațavencu»?/ Este una din puținelke întreprinderi rentabile din România, care reușește să se autofinanțeze, pentru că, din fericire, materia primă și tehnologia nu o importăm din Occident... Zăcămintele acestea, minereul acesta, umorul care zace în nația noastră este cam pitulat acum; iată, îl punem noi în valoare. Avem nevoie de puțină ironie pentru a ne salva de la eșecurile noastre multiple. (...) Parlamentul României este plin de-alde Bulă de tot soiul. Dn păcate, Bulă se ia acum în serios. A devenit senator.../ (...) Cea mai bună armă contra Puterii, solemnă prin definiție, este ironia. Nu înțeleg de ce reprezentanții Opoziției în Parlament nu folosesc contra comuniștilor, contra Puterii, ironia, care are oricum priză la public. Din păcate însă, la solemnitatea Puterii, Opoziția răspunde tot prin solemnitate, ceea ce după mine este un act sinucigaș! (...) Pentru noi, realegerea lui Iliescu a fost fatală, noi abia așteptam să câștige Constantinescu, ca să ne putem lua de «proaspăt» de el. Dar așa, trebuie să lucrăm cu același cadavru la disecție, adică cu Iliescu.” Despre apropiata plecare în Germania: „Am candidat la Academia berlineză de Artă, pentru o bursă. Fac parte din cei cinci scriitori care au obținut această bursă: eu, un chinez, un canadian, un rus, un suedez (...). Deci voi sta un an de zile la Berlin. Este un soi de vacanță, dar în care nu mă voi distra, pur și

simplu voi scrie. Lucrez la o carte de proză, un fel de autobiografie, împănată cu ceva suprealism”.

3 martie

● Nr. 9 al revistei „Luceafărul” apare împreună cu suplimentul „de direcție” „Nouăzeci” (ajuns acum la al zecelea număr), care se deschide, ca e obicei, cu rubrica „Dinastia Caragiale”, în cadrul căreia semnează Cătălin Țirlea și Cristian Popescu. Pe prima pagină – un motto dintr-un eseu al lui Paul Zarifopol (*Politica și intelectualii*): „Intelectualii amestecați în politică se dovedesc, aproape invariabil, stângaci și sterili. Ei sunt deopotrivă inutilizabili și ca masă și ca șefi – făcuți, astfel cum sunt, să lucreze individual și neatârnat. Cel mai genial șef politic este într-un fel sclavul grupei ale cărei interese îi fac posibilă activitatea. De la gândirea propriu-zisă până la fapta politică drumul e lung și cu ciudate cotituri”. ■ Cătălin Țirlea: „Suntem, fără îndoială, cea mai puțin arătoasă revistă din câte există în România. De fapt, cea mai urâtă! Nu s-ar putea zice că presa românească, în genere, este și frumoasă pe cât este de variată. Hârtia proastă, cerneala stupidă care-ți rămâne pe degete, tipanițele de pe vremea lui Stalin sau chiar mai rău – toate acestea fac, în mod firesc, ca «Adevărul» să nu arate precum «Corriere della sera», «România liberă» ca «The Guardian» sau «Evenimentul zilei» ca «Washington Post». Sigur că situația este, la noi, generală. (...) Totuși, e bine, e foarte bine că existăm! Cu fața asta de handicapat somalez, cu alura asta de aurolac deproteinizat, noi dăm, în fapt, adevărata măsură a interesului pe care autoritățile, marii magnati, în fine, poporul îl acordă revistelor culturale”. ■ Cristian Popescu: „Titlul revistei noastre nu presupune că vrem să ne impunem generaționist./ «Nouăzeci» nu este numele unei promoții literare, ci numele unei *decade*, al unui fragment de timp./ Noi – bineînțeles că – nu scriem *istoria literaturii* acestei decade, ci chiar o parte din *literatura* ei”. □ La rubrica de revista presei „Politica literară și viceversa” (semnată „Nouăzeci”), este ironizată echipa de tineri recenzenți a „României literare”: „celebrul tandem Andreea & Romaița [Andreea Deciu și Romanița Constantinescu], și restul numelor pe care, iată, le-am și uitat... Și cu care, atragem atenția «Cronicarului», noi n-avem cum să fim colegi de generație, în înțelesul literar al sintagmei, întrucât dânșii n-au scris în viața lor nimic în afara câtorva lucrări de seminar”. Și mai departe: „Nu ni se pare foarte fericit jocul de-a critica în duet, în care Nicolae Manolescu l-a atras pe «foarte tânărul» Claudiu Constantinescu. Foarte tânărul Claudiu se bâlbâie, tremură, e vizibil și firesc timorat, citează enorm și anapoda și, bineînțeles, îi e frică de moarte să-și iasă din fire și să arunce o frază tranșantă despre o carte”. ■ Foarte critici sunt redactorii suplimentului „Nouăzeci” și în ceea ce privește polemica purtată de revistele „Contemporanul” și „Literatorul” în jurul „cazului” Marin Preda: „Din ce în ce mai lungi și mai jenante ni se par articolele d-lui Gheorghe Grigurcu pe tema

Marin Preda, ca și răspunsurile... coaliției adverse. Polemica aceasta, în care am fi intrat și noi cu plăcere, dacă n-ar fi luat turnura pe care a luat-o, se îndepărtează din ce în ce mai mult de obiectul său inițial (...). În fond, o discuție polemică pe marginea romanelor scriitorului în cauză n-ar face decât să întrețină permanent actualitatea operei (...). Obstinația cu care se discută însă aspectele biografice ne face să credem că ambele părți doresc să tranșeze, pe seama lui Preda, o problemă de politică literară, anume atitudinea pe care ar trebui s-o adopte lumea nu față de Preda neapărat, ci față de scriitorii importanți ai epocii defuncte. Atât linia dură acuzatoare a lui Grigurcu, cât și cea «uităcioasă» iertătoare a coaliției ni se par la fel de paralele cu discuția de fond. Preda, zice Grigurcu, a fost un laș și a luat bani mulți; ba nu, răspunde coaliția, a fost un curajos și un sărac. (...) Nu i-ai auzi doamne-ferește vorbind despre valoarea estetică (realmente discutabilă) a unor romane ca *Delirul* sau *Marele singuratic*, a *Moromeților* chiar (...). Nu, problema e câți bani a luat sau n-a luat Preda și cât de laș a fost sau n-a fost el! Într-un asemenea climat cultural elevat zău dacă nu-ți vine să te retragi la Canada, să tai copaci în mod onest. Noroc că mai există un Alexandru George, singurul om capabil astăzi să mai întrețină o polemică civilizată și argumentată”. □ Radu Sergiu Ruba publică un text experimental, fragment dintr-o „carte-poem”, discursul poetic mimând fantezist notația diaristică: ***La zodiac, birjar. Peștii din infernul zodiacului*** („20 februarie: singur, ca la trei ani și jumătate, prostit de uriașa lume a planetelor goale, mirat continuu, sortit mirării și aruncat în grija domnișoarei de 11 ani, să-mi împrăște cu mătura mirarea și să o mușc de gleznă./ (...) 27 februarie: Laurence Durrel... Cu siajul fosforescent al bărcilor, noapte, pe Mediterana, între insulele Greciei de Răsărit. (...)/ 20 martie 1989: zi în care s-a trecut din ciclul zodiacal al Peștilor în cel al Vărsătorului...” – cu o prezentare semnată de Cristian Popescu: „Această carte-poem este direct racordată în realitatea noastră cotidiană. Invazia cvasi-halucinantă și derizorie a *horoscopului* în existența românească mediatizată este satirizată voluptuos și, în același timp, sublimată, salvată de la analizarea prin uz de mare tiraj./ (...) Ca în orice epoci de tranziție, de schimbare la față, literatura se apleacă acum asupra genului minor, de ziar, fără amploare aparentă. (...) participăm la un fel de carnaval al politicului, al evenimentului ieșit din comun, al geograficului, al documentului etc., toate acestea devenind fețe multiple ale liricului”. □ Poem în proză publică și Ioan Es. Pop: ***Patru figuri (Gore, Băuturica, Altul, Golul)***; la fel și Lucian Vasilescu: ***Institutul de poezie legală***. □ Într-un eseu despre poezie, ***Pâinea noastră stilistică cea de toate zilele***, Vasile Petre Fati notează: „Cred că, spre deosebire de alte instituții și alte zone sociale, literatura română a intrat de multă vreme în Europa, așa cum puțină lume știe (...). Acolo e locul ei de ani buni!/ (...) Fiecare promoție literară își are, în mod aproape incredibil valorile eisatbile, indiferent de contextul social mereu restrictiv. Chiar și la o primă vedere rămâi dezarmat de intuiția, siguranța și rafinamentul scriitorului

român, a cărui miză a fost dintotdeauna stilul (...)/ Iată un caz inclasabil dar tipic pentru o întreagă literatură: Gellu Naum (...). Cum să-ți explici destinul acestui extraordinar scriitor (...)? Biografia nu ajută la nimic! Dar Virgil Mazilescu, cel care «a inventat poezia»? □ Pe ultima pagină, sub genericul „Avântul tinereții. Litere, științe, arte etc.”, este publicat (nesemnlat) un text ludic, *Aurolacii literaturii române*: „Noi, ce de la «Nouăzeci», suntem aurolacii literaturii române. (...) / Aurolacul este, fundamental, un nealiniat. Din toate punctele de vedere./ Politic, el este atacat din toate părțile. Puterea îl acuză că face jocul opoziției, arătând în străinătate fața urâtă a țării; opoziția îl blamează ca om al puterii, pentru că, ce-i drept, n-a fost auzit niciodată declarând că ar fi cu opoziția. (...) / Nealiniat este aurolacul și din punct de vedere social. Deși ocupă canale centrale, venitul lui rareori îi poate ajunge de la o chenzină la alta. (...) În străinătăți, aurolacul nu pleacă niciodată. Unde s-a mai pomenit aurolac să plece la bursă?! De fapt, lui nu-i place la bursă, da' așa, ca chestie! (...) / În plan moral, aurolacul face iarăși o figură marginală. În defunctul regim, n-a deținut funcții importante; n-a deținut, de fapt, nici un fel de funcții, și nici n-a avut dosar la securitate. (...) Astăzi, mulți dintre cei care au «deținut» și au «avut» îl moralizează pentru faptul că nu are coloană vertebrală. (...) / Un singur lucru aparține definitiv aurolacului (...): este punga lui cu aurolac, lumea lui feerică, raiul lui pământean./ Așa avem și noi, aurolacii nouăzeciști, punga noastră cu aurolac: *literatura*”.

4 martie

● Sub titlul *Seninătate „academică”*..., Mihai Sin comentează în revista „22” (nr. 9) un interviu din decembrie 1992 acordat de Eugen Simion lui C. Stănescu, pentru „Adevărul literar și artistic” (*Am optat pentru „incitarea la toleranță”*), răspunzând, în special, unei afirmații a criticului – anume: „Atât de bine ne merge încât Valeriu Cristea este aproape șomer, iar «opozanți» precum Mihai Sin și Eugen Uricaru, prizonieri de puterea instalată în decembrie '89, au ajuns atașați culturali la ambasadele române: unul în Italia (dl. Uricaru), altul în Israel...” –: „Nu mă voi ocupa de conținutul interviului, despre care ar fi foarte multe de spus, fiind puse în discuție două epoci: cea «predecembristă» și cea pe care o trăim acum și care e abia la început. Cu unele din afirmațiile d-lui Simion sunt de acord, față de altele am rezerve, părăndu-mi-se discutabile. Mă voi rezuma deci la ceea ce mă privește în mod direct, căci dl. Eugen Simion ține să se ocupe și de mine, într-un context cel puțin curios./ Iată că am ajuns să o trăiesc și pe asta! Dl. Eugen Simion, adversar declarat al imixtiunii politicului în cultură, nu se miră cum «au ajuns» (...) unii miniștri, ambasadori, senatori, deputați sau academicieni. Pe el îl roade că «am ajuns» câțiva scriitori atașați culturali la diverse ambasade românești. (...) Să nu știe dl. Eugen Simion că funcția de atașat cultural nu înseamnă cine știe ce putere și mai ales că nu presupune «slujirea puterii», ci a

culturii române? De ce m-aș mai mira de ceva anume, când domnul Eugen Simion spune că noi, cei trimiși «în surghiun, pe banii statului», ne plângem că în România nu este o veritabilă democrație? După asemenea înalte cugetări, dl. Eugen Simion își întreabă interlocutorul, complice: «Frumoasă poveste, ce zici? Sesizezi profitabila șmecherie?!». La chestia asta cu «șmecheria» (concept dâmbovițean pe care îl detest), chiar că nu mă așteptam. (...)/ Și totuși, voi rămâne nedumerit: nu voi ști niciodată adevăratul motiv pentru care dl. Eugen Simion, într-un stil bășcălios-șmecheresc, mă numește «opozant». Nu m-am numărat printre «invadatorii» presei de astăzi, am pledat eu însumi pentru toleranță, pe Valeriu Cristea l-am apărât (avea sau nu nevoie de apărarea mea, asta e altă problemă), făcându-mi dușmani tocmai în spiritul toleranței și prieteniei pe care i-am arătat-o și mi-a arătat-o de câțiva ani buni. Și mai departe, fie-mi permis: am ținut și poate am reușit cât de cât să rămân independent, mi-am spus opiniile cu sinceritate, atunci când am simțit nevoia s-o fac, criticând fie puterea (orice s-ar zice, întotdeauna puterea, indiferent de cine o deține, rămâne ținta preferată), fie opoziția, dar fără intransigențe «iacobine» (dimpotrivă, chiar în «22» am pledat pentru un posibil «arbitraj intelectual» al luptelor pentru putere)”. □ Comentând, într-un articol de la rubrica „Televiziune”, noile schimbări din programul TVR (**Programa Everac**), Tia Șerbănescu notează: „Cam în același timp cu programul de guvernare emis de guvernul Văcăroiu (...) și cu proiectul de buget anticriză pe anul în curs de rezolvare, ne-am ales și cu programul anticriză al TV, prezentat de dl. Paul Everac. (...)/ Dacă toate aceste intenții se vor materializa în stilul tradițional al epocii de aur și preluat nestingherit în epoca tranziției multilateral dezvoltate, s-ar putea ca performanța TV în mandatul Everac să facă să pălească toată istoria peliculei de până acum. Tezele din martie ale d-lui Everac au prevăzut însă și câteva recreații: «vom acorda un timp al poeziei» (adică o poezie pe săptămână selectată de un juriu bine ales) (...) și o rugăciune pe seară. Emisiunea *Te-am prins* va prinde hoții, iar emisiunea *Nu este adevărat* va prinde știrile false. În spiritul aceleiași vigilențe, TV «va ține sub lupă capodoperele» – într-un scop deocamdată nemărturisit. (...) la tabletele de seară, care se iau la ora 20.40., vom avea parte tot de Eugen Simion, A. Buzura, Marin Sorescu, E. Papu și alte antibiotice, între care, spre a bifa o «oarecare» independență, au fost citate și câteva nume din afara rețetei: Gabriel Liiceanu și Petru Creția. În sfârșit, concomitent cu aceste operațiuni de suprafață, TV va continua săpăturile proprii spre a ilustra «noblețea antropologică a poporului român». (...) În orice caz, etapa Everac a TVR pare să indice cu oarecare precizie rezerva de speranță rămasă după trei ani de la revoluție: ca și rezerva valutară a României, ea a ajuns la zero. Dar de sperat, tot mai putem spera ceva. Cine-a mai văzut un program îndeplinindu-se în România?”. □ Adrian Marino publică articolul *Mitul „situației ireversibile” (III)*: „În cazul intelectualilor, scriitorilor, oamenilor de cultură în general (...)

au funcționat din plin și o altă serie de argumente în favoarea marelui mit al «situației ireversibile». Într-un anume sens, această categorie specializată în mânuirea ideilor și valorilor culturale a introdus, apărât și consolidat, la noi, chiar mitul de care vorbim. Responsabilitatea sa, în plan istoric, este mare, considerabilă. (...) Coordonatele sale sunt, după noi, următoarele:/ 1. Formidabilul alibi ideologic-filosofic al capitulării în fața «ireversibilității» situației istorice este specific marxismului hegelian: situația este «ireversibilă» deoarece acesta și nu altul este «sensul istoriei». (...) Generația mea își amintește foarte bine de aroganța (...) cu care ni se debita o asemenea pseudo-filosofie a istoriei. (...) Gheorghiu-Dej era la putere fiindcă era «legic» etc. (...)/ 2. Un rol profund negativ l-a jucat și lipsa unor mari exemple culturale, intelectuale, de rezistență sau măcar de independență spirituală fermă. Toată vechea generație intelectuală, după 1944, cu puține excepții, a crezut că situația este «ireversibilă» și a trecut cu arme și bagaje la comunism. Tineretul a fost deci lipsit de reperul fermității și al consecvenței. «maestrii» generației mele au jucat o perioadă rolul de «tovarăși de drum». Apoi au fost aruncați la coș sau puși (...) în situații penibile, umilitoare. (...) Pur și simplu mă uluiau afirmații gen: «Te înșeli dacă crezi că fac pe gratis» sau «Ce, vrei ca Cioculescu să-mi ia catedra?», pe care mi le făcea G. Călinescu. (...)/ 3. Dacă vechea generație intelectuală era doar fundamental oportunistă, iar «ireversibilitatea» trecea în ochii săi ca o situație poate tranzitorie, de fapt, nu același lucru se poate spune despre generația intelectuală «tânără», formată sub ceaușism. Regimul a produs din plin o pătură de activiști culturali (scriitori, publiciști, cadre didactice etc.) care – neavând alt orizont cultural – au «crezut» efectiv și mai cred și azi în continuare – că o altă cultură în afară de Partid, de Ceaușescu, nu există, nu poate exista. Că ea este definitivă și că rolul lor este de a o cultiva și a se realiza numai în ea și prin ea. O astfel de «filosofie» a «prins» în general la intelectualii la prima generație, de redusă cultură, mobilizați unii la «Școala de literatură», prin redactori, pe la diferite instituții culturale. (...)/ 4. Mult mai complicată, mai dificilă este situația oamenilor de cultură și mai ales a creatorilor adevărați, care s-au lăsat prinși – de voie, de nevoie – în angrenajul «situației ireversibile» dintr-un motiv absolut scuzabil: salvarea operei (...). Am analizat în «*Dosarul Constantin Noica*» [articol apărut în revista «22», în mai multe episoade, în octombrie-noiembrie 1992] un astfel de caz simbolic, paradigmatic. (...) la cei mai mulți, vocația literară era mai puternică decât convingerea, să spunem, politică. Pot fi condamnați în bloc? Totul trebuie judecat de la caz la caz. Nu facem, bineînțeles, nici un «proces». (...)/ Poate fi condamnată (...) întreaga literatură și salvați numai câțiva puri? Greu de spus. De decis, mai ales. Ce atitudine a caracterizat imensa majoritate a creatorilor români sub regimul ceaușist? (...) Există un test absolut infailibil al onestității și sincerității acestei categorii: atitudinea adoptată *imediat* după 22 decembrie. Când libertatea fusese

dobândită, dar ea nu învinsese încă. Un mare risc era asumat pe față. Cine a rămas până azi pe aceeași poziție poate fi considerat drept onest și «sincer». El a refuzat, într-adevăr, și înainte și după, în conștiință, ideea «situației ireversibile». Altă dovadă obiectivă, cred, nu există”.

● În „România literară” (nr. 8), Nicolae Manolescu și Claudiu Constantinescu scriu în tandem despre *Viața ca o pradă* – volum reeditat în 1993 la Editura „Marin Preda”, sub îngrijirea unui fiu al prozatorului, Nicolae Preda. (Articolele se intitulează *Viața ca un peron* și, respectiv, *Tandrețea lui Preda*).

■ Nicolae Manolescu: „Capitolele bucureștene înfățișează și ele o ucenicie, aceea literară. De unde lipsa de vlagă, de plăcere cu care sunt scrise? Probabil de acolo că Preda nu e încă el însuși, că ceva din ființa lui s-a pierdut și nu s-a regăsit încă. Aș numi asta tema somnambuliei: la fel cum, ca elev, Preda este uimit de considerația pe care i-o dau profesorii și cei din jur, debutantul în literatură nu știe nici el de unde își scoate textele, mulțumindu-se să constate, oarecum perplex, că începe a fi socotit scriitor. Din somn, se va trezi când va scrie *Moromeții*. Atunci va deveni un scriitor profesionist (ceea ce nu împiedică prozele debutului de a fi excepționale) și un om sigur pe sine, care se cunoaște bine”. □ Adriana Iliescu („*Criza*” între dicționar și realitate) și Anca Delia Comăneanu (*Criza instituțiilor de cultură*) răspund – succint – la ancheta revistei. ■ Adriana Iliescu: „Aflu cu stupefație că unele distinse persoane din edituri îi invită pe scriitori să scrie cărți «pe teme de actualitate», sperând că acestea se vor vinde (?!). Când am mai auzit noi refrenul acesta? Așa pe nesimțite, ba cu tematica, ba cu numărul fix de pagini, ba cu preferințe pentru anumite specii literare, ne vine o nouă cenzură pe aceeași ușă pe care a ieșit cealaltă.../ Corect ar fi să funcționeze criteriul estetic și să fie sprijinite tipăriturile de bună calitate. Criteriul estetic nu este însă apanajul lectorilor/criticilor dintr-o generație sau alta. În această ordine de idei, să o spunem – adversitățile dintre generațiile și grupurile literare ar putea împinge situația «de criză» la dezastru fiindcă «demolarea» reciprocă nu poate duce decât la pierderea «credibilității» (estetice) și la debusularea cititorului/cumpărătorului”. □ Lidia Vianu realizează un interviu cu Matei Călinescu – *Cicatricea intelectuală* – despre formele cenzurii în perioada comunistă. „Cît de ocultat vă puteați permite să fiți? Cît de departe puteați merge fără să vă fie teamă că vă putea pierde publicul, că ar putea înceta să existe comunicarea cu el?! Întrebarea ta aduce în discuție dilema comunicării indirecte în condițiile cenzurii totalitare și, mai larg vorbind, a controlului exercitat asupra gândirii. Speri să-l păcălești pe dracul, dar adesea te păcălești pe tine însuși. Simplul fapt că accepți jocul după regulile impuse de cenzură conduce la concesii și compromisuri, care sfârșesc inevitabil prin a deveni o povară pentru conștiința scriitorilor implicați. Pentru a ne ușura de această povară, ajungem nu o dată să justificăm mijloacele (urâte) în numele scopului (frumos). La vremea aceea ne făceam iluzii că sistemul – în cazul de față, sistemul de comunicare prin literatură – putea fi schimbat din interior. Era o eroare”.

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 8), *Omul fără dileme*, Andrei Pleșu se arată iritat de felul în care „duhul dâmbovițean” răstălmăcește cuvântul „dilemă”, uzând de „poantă facilă, ironie minoră și malentendu cras”: „Un demon simplificator a lăsat unora impresia că filosofia acestei publicații e bâlbâiala, inexistența criteriilor, absența opiniei. «O revistă fără un punct de vedere» – sună unul dintre reproșurile curente. Pe de altă parte, când afirmăm un punct de vedere, se găsesc repede destui care să ne reproșeze că ne-am depășit programul, că nu suntem destul de «dilematici». (...) Noi nu spunem, cotropiți de palori metafizice, că *totul e dilemă*, că nimeni nu poate judeca pe nimeni și că nimic nu se poate afirma, în chip limpede, despre nimic. (...) Avem și noi nervi, avem și noi idiosincrazii. Știm că viciul e rău și virtutea e bună, că Ștefan Aug. Doinaș e bun și Corneliu Vadim Tudor e rău, mă rog, știm și noi ceea ce știe toată lumea. Și n-avem de gând să introducem ezitări hamletiene acolo unde lucrurile sunt clare. Socotim însă că nu toate lucrurile sunt clare și că boala societății românești de azi e *excesul tonului categoric* (...). Suntem excedați de suficiența intelectuală și morală a celor care s-au dezvățat să mai spună «cred că», «poate că», «mă întreb dacă», «nu mi-e foarte clar», «nu știu ce să spun», «trebuie să mai reflectez» și alte asemenea formule cuviincioase care constituie igiena însăși a spiritului. (...) Suntem înconjurați de confuzii, ambiguități și aproximații, iar noi ne comportăm bățos, apodictic, ca niște activiști decerebrați, intransigenți, fără «complicații» interioare. (...)/ «Dilema» nu vrea altceva decât să tempereze această derivă. Ea nu vrea să relativizeze valorile sau să surdinezze adevărul. Vrea însă scoaterea din joc a *omului fără dileme*, cu certitudinile lui (mitocănești sau fanatice), cu mărginirea lui inamovibilă. Ne izbim de tipul acesta uman la tot pasul, cu o crescândă exasperare. A apărut imediat după '89, recomandându-se ca unul care a înțeles imediat totul și poate explica oricui, în detaliu, scenariul corect al evenimentelor. (...) Îți dovedește că ești manipulat, anchilozat mental, infantil sufletește. El e mereu deștept și tu ești mereu prost. Perspicacitatea lui politică e garantată, la fel de garantată ca imbecilitatea ta în materie. (...) Firește, există o foarte colorată tipologie a omului fără dileme. (...) Fără dileme e și tânărul prezumțios care dă lecții națiunii în numele unor idei de împrumut, dar și bătrânul arogant care își numește scleroza «experiență de viață». Există omul fără dileme pro-guvernamental, mereu înarmat împotriva trădării din opoziție și omul fără dileme anti-guvernamental, care are în buzunar rețeta mântuirii naționale, dar nu înțelege s-o pună la dispoziția derbedeilor... (...) Un caz special e omul fără dileme cultivat, cel care se percepe pe sine drept «conștiința mai bună a neamului»: îngrijorat și sentențios, el ne îngroapă în dichotomii: alege binele de rău cu o precizie oraculară, stabilește baritonal cine va fi iertat și cine nu, sfătuiește, amendează, tranșează. Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stânga. E *marele* organizator, *marele* pedagog, *marele* vindecător”. □ Într-o convorbire cu Bogdan Ghiu,

Despre alianțe, critică și „situații critice”, Laurențiu Ulici (intervievat și în calitate sa de vicepreședinte al Alianței Civice) invocă, între altele, o distincție între o restaurație postdecembristă a comunismului și o „restaurare a comuniștilor”: „Critica ar trebui, cred eu, să observe în momentul de față o tendință care poate fi periculoasă, după cum, dacă este luată în seamă la timp și corectată, poate să ajute. Este vorba, pe de o parte, de transformarea, relativ rapidă și fără mari scrupule, a unor oameni cu o gândire și cu o mentalitate evident și eminamente de tip comunist în niște oameni de acțiune de tip capitalist./ La noi s-a tot vorbit despre «restaurația comunismului». Ei bine, o critică autentică ar trebui să submineze imediat această idee, pentru că e falsă. Nu se poate vorbi, în România, la ora asta, de restaurația comunismului (...). Se poate, însă, vorbi despre o *restaurare a comuniștilor*. Tot ce s-a întâmplat cu politizarea administrației, în ultima vreme, reprezintă un semn al acestei restaurații a comuniștilor. Când spun «comuniști» nu mă refer la cei care au fost membri de partid. (...) Adevărata primejdie este haosul, nu supraordinea comunistă. Nu mă deranjează că, de pildă, niște foști comuniști care au avut bani s-au privatizat și că vor deveni marii financiari de mâine. Mă deranjează că ei, având în mână pârgurile economiei și ale puterii în general, vor trata o realitate de o natură necomunistă cu instrumentarul și dintr-o perspectivă comunistă. (...) Iar faptul că la noi nu se mișcă nimic, dar absolut nimic, de trei ani de zile, în materie de economie s-ar putea să se datoreze și acestei «întâlniri de gradul trei» dintre o mentalitate de tip comunist și o realitate, încă *in nuce*, de tip capitalist”.

5 martie

● Sub genericul „Atitudini”, Dan Berindei semnează în „Literatorul” (nr. 9) un articol în apărarea prestigiului Academiei Române, instituție frecvent atacată în presa postdecembristă (***Tranziție și ortografie***): „Creată pentru a organiza și a apăra limba prin ortografie, gramatică și dicționar și pentru a scrie istoria națiunii, Academia Română a fost și este, de 127 de ani, un forum al înțelepciunii și al intereselor majore ale poporului român în ansamblul său. (...) Recenta hotărâre a adunării generale a Academiei Române privind restabilirea lui *â* și înlocuirea lui *sînt* prin *sunt*, deși reprezintă o formă minimală și un act de restituire, a dus la declanșarea unor atacuri din partea câtorva lingviști. (...) Avem *interesul național* de a nu ne depărta de latinitate, ci de a ne afirma ca *fii ai Romei*. Hotărârea Academiei Române se înscrie pe liniile de forță ale menirii ei și ea reflectă interesele naționale pe care Academia Română trebuie să le apere cu intransigență./ Deosebit de grave sunt atacurile prin care se insinuează, răuvoitor, rămânerea Academiei în afara unui proces general de tranziție. Dl. Nicolae Breban, ținând recent o conferință la Centrul Cultural Român din Paris, a susținut că în Academia Română nu s-a produs «restructurarea așteptată după Revoluție» (vezi «România liberă» din

18 februarie 1993). Oare cunoaște dl. Breban în mod concret ce s-a petrecut în Academie? Știe că numărul membrilor ei aproape s-a dublat, că ea, revigorată, și-a reluat funcțiile științifice, culturale și naționale, că institutele de cercetare, la dorința lor, au revenit sub oblăduirea Academiei? Dl. Lector Tabarcea s-a arătat și dânsul iritat de o așa-zisă menținere a «structurilor sovietice» în Academie, ca și a «institutenor de cercetări care nu au nici un viitor». (...) Academia noastră este un for de consacrare – ca și instituțiile similare din Occident – dar, totodată, în dependența ei au fost formate, de o jumătate de secol, puternice unități de cercetare. Nu este locul aici de a arăta folosul unor institute (...), de a releva rezultatele obținute, în pofida condițiilor existente, de cercetătorii acestor unități, de a aminti marile lucrări ce au fost realizate, inclusiv în domeniul filologiei, și mai ales marile lucrări ce le stau în față. Că sistemul de cercetare din rețeaua Academiei mai poate fi ameliorat este o evidență (...), dar a pune cu ușurință etichete «politizante» pe munca unui înalt for aflat în plină renaștere și pe cea a sute de cercetători din unitățile sale nu este nici potrivit și nici drept”. □ Sub titlul *Felurite*, între variate notații moraliste despre jurnalul intim, egolatrie, estetizarea cotidianului ș.a. – inspirate de lecturi sau de observarea vieții literare –, Eugen Simion scrie și câteva rânduri „despre ură”: „Am scris mai demult despre inutilitatea de a polemiza cu cei care nu cred în adevăr sau nu urmăresc adevărul într-o dezbatere literară, ci înjosirea, calomnierea adversarului. Îmi oferă, recent, o dovadă în plus revista «Calende» din Pitești, scoasă de domnii Călin Vlasie și Viorel Padina, doi autori despre care am scris în «România literară» și în «Literatorul». Scriu, în genere, ceea ce cred despre cărți și n-am așteptat niciodată un sentiment de recunoștință, o dovadă de simpatie de la autorii pe care îi analizez. În ultimul timp mă confrunt însă cu o situație cel puțin paradoxală. Eu scriu, de pildă, despre cărțile domnului Șerban Foarță într-o vreme în care nimeni nu scrie nimic despre ele (înainte de decembrie 1989) și domnul Foarță găsește că este acum momentul să mă înjure țigănește în revista «Orizont» condusă de criticul Mircea Mihăeș. Era cazul, altfel n-am fi europeni de la Dunărea de Jos. «Calende» publică număr după număr pe dl. Gheorghe Grigurcu care scrie al 100-lea articol împotriva mea și a scriitorilor pe care eu îi apăr, scrie cu o ură atât de înveninată și de absurdă încât aproape că nu-mi vine să mă supăr pe el. Totu-i întors pe dos și răstălmăcit, cu perseverența și înverșunarea unui notar de provincie, supărat că nu-i promovat la primăria din capitala județului... Domnii Vlasie și Padina acoperă sub mantia lor dejecțiile domnului Gheorghe Grigurcu, deplângând în acest timp lipsa de democrație și de civilizație în societatea românească...”. □ Frazе contondente despre Gh. Grigurcu semnează și „Diac tomnatic și alumn” la rubrica „Tur de orizont”: „Lui Gheorghe Grigurcu continuă să-i provoace ciclic insomnii «colaboraționismul» lui Marin Preda. Astfel, în «Contemporanul» (nr. 5), tartorul moralității postrevoluționare, exultă din nou cu sadică

satisfacție: «Gheața a fost spartă. Modelul moral Preda nu mai poate fi invocat de acum încolo decât sub semnul dubiului». (...) Ceea ce urmează (...) nu e altceva decât o *opintire morală*, în stil inconfundabil, împotriva lui Valeriu Cristea, Eugen Simion, Magdalena Bedrosian, Andrei Grigor și Sorin Preda. (...) El e îndreptățit să-l numească pe Preda, întrucât a scris în tinerețe *Desfășurarea* și *Ana Roșculeț*, un «apologet al colectivizării și al vremurilor noi, comuniste». În schimb, o *odă* publicată sub proprie semnătură, în care elogiază «primele tancuri sovietice» ce au călcat sub șenilele lor amurgul, nu e decât o versificație «necoaptă» de junețe, în care pur și simplu nu se mai «recunoaște», a «uitat-o» cu desăvârșire. (...) Gheorghe Grigurcu a cochetat însă și cu alte teme «fierbinți» ale vremii. O versificație «necoaptă» a sa este dedicată, de pildă, lui Vasile Roaită. Așteptăm să producă și asupra ei o exegeză. Nu băgăm mâna în foc că nu vom afla că e un poem anticomunist. (...) Nu ne rămâne decât să-i dăm dreptate când îl acuză pe Eugen Simion că nu are competență «clinică» să-i califice «judecățile critice» cu un termen ce aparține patologiei. De mult Gheorghe Grigurcu e un caz ce nu mai aparține nici măcar patologiei. E ceea ce demonstrează, de fapt, și interviul recent («România literară», nr. 7) cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Gheorghe Grigurcu e dârș și de neclintit în dogmatismul lui. Veți vedea că nu greșim în apreciere și din reacțiile pe care le va avea la această însemnare. Și chiar pe hectare întregi de hârtie».

6 martie

● În „Adevărul” este publicat, sub semnătura lui Constantin Coroiu, un interviu cu Mihai Cimpoi: „*Stalin a spus: «Dragul meu, alți scriitori eu n-am!»*”. „– *Cum sunt relațiile dv., ale Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, cu Uniunea Scriitorilor din România?*! – Nu au fost și nu sunt prea bune, deși noi am contat pe o colaborare. Avem nevoie de sprijin moral și nu numai moral. În special cu președintele Uniunii – Mircea Dinescu – relațiile au fost foarte reci. Totuși, datorită insistențelor mele și ale colegilor mei, am reușit să încheiem o Convenție de colaborare încă din februarie 1990, dar care n-a fost respectată mai ales în ultimul an (1992), Dinescu motivând că U.S. din România se află într-o stare financiară deplorabilă. Convenția prevede editări de cărți ale autorilor basarabeni în România și ale celor de aici în Basarabia, călătorii reciproce de documentare, schimburi de locuri la Casele de creație etc. Noi am respectat înțelegerile, dar cealaltă parte nu le-a mai respectat. Noi continuăm să primim scriitori din România, să-i cazăm, să le creăm condiții. Din păcate însă, noi la București nu mai suntem primiți. (...) / Acum, [USR] poate supraviețui dacă se democratizează și dacă va fi, iertată să-mi fie lipsa de modestie, așa cum este la noi, adică o instituție de cultură dezideologizată și mai ales depolitizată. Noi trebuie să facem politică, dar politică națională, nu politică mărunță, de partid. Noi, la Chișinău, avem de altfel înscris în statut

principiul că în cadrul Uniunii Scriitorilor nu este permisă organizarea de partide și acțiuni politice. Știu însă că atmosfera de la Uniunea Scriitorilor din România este foarte agitată, tensionată. Sunt anumite interese care se confruntă. Or, eu cred că politica U.S. trebuie să fie aceea de promovare a culturii naționale”.

7 martie

● La rubrica „Revista revistelor culturale” din „Adevărul literar și artistic” (nr. 156), sunt comentate, sub titlul ***Oglinzile exilului*** și sub semnătura Interim V., un interviu acordat de Dumitru Țepeneag lui Ioan Groșan pentru revista „Apostrof” și un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca publicat de Gh. Grigurcu în „România literară” (nr. 7, din 25 februarie 1993): „Este, se pare, un loc comun că lipsa de unitate a exilului românesc are mai puțin cauze specifice, proprii aceluia mediu, cât reproduce și «valorifică» particularități inconfundabile manifestate nestingherit și cam la fel de către noi și ai noștri atât pe cheirile Senei cât și pe malurile Dâmboviței. (...) / Nu vrem și nu putem să ne pronunțăm noi asupra «vanității» sau dorinței de «putere» a corifeilor exilului. Dl. Țepeneag este îndrituit să o facă și are, probabil, motive să susțină ceea ce susține. Iată, însă, că în ceea ce privește «lingușirea», el este confirmat, sută la sută, de Gheorghe Grigurcu, un nedemnițit lăudător al reputațiilor interne și lăudător cu inflexiuni apologetice amintitoare ale unui limbaj de tristă amintire”.

9 martie

● Revista „Cuvântul” (nr. 10) publică, sub semnătura lui Dinu Martinescu, un articol calomnios la adresa criticului Eugen Simion: ***Se naște o nouă nomenclatură. Cum să furi un minister:*** „Domnul Eugen Simion a evitat, atunci când i s-a propus, să devină ministru al culturii era normal. Nu poți face mare lucru în conjunctura actuală: probleme mari, subvenție mică, după buget! / (...) De aceea, s-a zbatut multă vreme să-și confecționeze un Minister al Culturii, paralel și personal, unde, sub umbrela unei retribuții de secretar de stat, să primească onoruri grațioase fără să poarte și răspunderile dure ale unui adevărat ministru. (...) / Citim în Monitorul Oficial că, prin hotărârea Guvernului României, a fost înființat Comitetul Național pentru deceniul dezvoltării culturii (UNESCO). Această instituție, având în frunte un președinte cu rang de secretar de stat, dispune de un buget propriu pentru funcționare, adică pentru plata persoanelor care se vor ocupa de coordonarea acțiunilor organizate pe plan național, la recomandarea UNESCO, în cadrul deceniului amintit. (...) / Se știe că UNESCO proclamă astfel de decenii cu scopul de a mobiliza resursele națiunilor cu culturi subdezvoltate sau, oricum, departe de a fi competitive pe plan universal. Nu e cazul să reamintim că România nu este o țară africană, valențele nostre culturale aflându-se mai

curând în situația de a fi recuperate după eliberarea din corsetul comunist, decât de a fi stimulate să înmugurească./ Prin urmare, nu avem nevoie de un deceniu (...) conceput ca o campanie, mai ales când aceasta este alcătuită prin *fraudă* din acțiuni furate Ministerului Culturii. Căci ceea ce nu știe toată lumea este că, în expunerea sa de motive, care nu l-a convins pe primul ministru Stolojan, dar l-a păcălit pe premierul Văcăroiu, dl. Eugen Simion și-a trecut ca obiect al muncii și acțiuni aflate *în derulare* la Ministerul Culturii, care n-au nici o legătură cu UNESCO./ Avem nevoie, în schimb, de un deceniu de finanțare masivă și coordonare modernă a culturii române, pe care instituții și oameni serioși se străduiesc s-o servească în condiții încă dramatice./ O asemenea sarcină nu și-o putea asuma decât adevăratul Minister al Culturii. Iar dacă doream neapărat un Comitet Național, un comandament de stare excepțională, atunci îș puteam alcătui, dar nu din clientela «apolitică» (...), ci din miniștri responsabili, remunerabili dar și sancționabili. (...)/ Iată de ce semnătura domnului ministru Golu pe expunerea de motive, prin care a pledat pentru crearea unui minister paralel, este o formă uimitoare de demisie, care riscă să-i transforme numele într-un prost renume”.

10 martie

● În *Mircea Eliade și detractorii săi (IV). Mitică sau cum se calomniază un personaj*, articol apărut în „Luceafărul” (nr. 10), Cornel Ungureanu analizează (pornind de la un text din 1938 al lui Victor Iliu despre „impostorul cultural Mitică, alias Mircea Eliade”) relația tânărului Eliade cu „modelul Caragiale”: „Există (...) răul obicei de a-l oropsi pe Mitică. Marii scriitori ai deceniului ai patrulea au încercat să-l citească altfel pe Mitică, redându-i marelui personaj înălțimea la care are dreptul. Într-o epocă în care «dreapta» încerca excluderea lui Caragiale din cultura română – era «ultimul ocupant fanariot» – Mircea Eliade îl va analiza ca o *structură complementară* (...)/ Caragiale putea să exclame: «Mitică sunt eu», Mircea Eliade, mai bine așezat în cultura română decât junele Iliu, ar fi putut să-i replice acestuia: «Și eu sunt Mitică». (...)/ De fapt, modelul Caragiale este esențial pentru Mircea Eliade. Pe mari întinderi ale operei sale, Eliade este un scriitor profund eminescian, rescriind capodopere ale lui Eminescu, reluând *situații* ale unor personaje eminesciene; în altele el «retrăiește» dimensiunea Caragiale. Ca și Camil Petrescu, el este un *scriitor muntean*, un prozator pentru care Mitică este o veghe interioară. Așteaptă, pândeste. (...) Mircea Eliade îl descoperă într-un șir de ipostaze. El poate fi profesor de filosofie, romancier, profesor de muzică. Foarte multe dintre personajele artiste ale lui Mircea Eliade încearcă să-l reabiliteze pe Mitică. Dar nu numai personajele artiste, ci și cele mondene, aflate în miezul generației”.

11 martie

● În „România literară” (nr. 9), mai multe pagini sunt rezervate unei discuții despre modificările ortografice propuse de Academia Română. Lingviști

recunoscuți își exprimă dezacordul în legătură cu validarea acestor propuneri: Valeria Guțu („*Bun al națiunii*”), Gr. Brâncuș (*O normă ortografică învechită*), Mioara Avram (*Lingvistica (iar) pusă la zid*), Rodica Zafiu (*Mitologicale*), Ion Coteanu, I. Hangiu și Gh. Chivu. ■ Revista publică și o scrisoare de protest inițiată de cercetătorii de Institutul de Filologie „Alexandru Philippide” din Iași – și semnată de numeroși lingviști de la Institutele de filologie din București, Cluj, Craiova și Timișoara. ■ Editorialul lui Nicolae Manolescu, *Academia și ortografia*, schițează datele problemei: „Nu demult, într-o ședință care va pretinde probabil să fie considerată istorică, Academia Română a hotărât scrierea cu *â* din *a* în interiorul cuvintelor și adoptarea formei *sunt*, în loc de *sînt*, la indicativ prezentul verbului *a fi*. Măsura constituie o revenire parțială la ortografia de dinainte de 1953, când aceeași nobilă instituție a mai reformat o dată scrierea românească. (...) / Două lucruri atrag atenția în dezbaterile recente din Academie. Primul este că, deși a fost luată cu o zdrobitoare majoritate de voturi, hotărârea a întâmpinat rezistența singurilor doi lingviști din înaltul for, unul (Ion Coteanu) fiind împotrivă și altul (Emanoil Vasiliu) abținându-se.

Al doilea lucru semnificativ este că argumentele invocate în sprijinul schimbărilor ortografice au fost mai degrabă de ordin ideologic și decât științific. (...) Altfel spus, academicienii au lăsat să se înțeleagă în mod limpede că reforma din 1953 a reprezentat un act antiromânesc, care a desfigurat scrierea, îndepărtând cuvintele de originea lor latină și permitând triumful componentei slave din limba noastră. / Ecourile hotărârii Academiei sunt deocamdată minime în rândurile marelui public (...). Instituțiile culturale și școlare nu s-au grăbit nici ele să îmbrățișeze pe *â* din *a* ori pe *sunt*. N-a făcut-o încă nici o publicație, după știința mea, nici «*România literară*». (...) / Reforma ortografică ni se pare că trebuie privită cu seriozitate, nu numai în sine, pe latură științifică, dar și în consecințele aplicării ei, pe latură practică. Populismul naționalist nu e câtuși de puțin recomandabil în această privință. Suntem convinși că nu scrierea într-un fel ori altul, cu *â* sau cu *î*, constituia neapărat dovada că suntem patrioți. Mult mai importantă ni se pare preocuparea pentru o scriere corectă și pe care să și-o însușească majoritatea, dacă nu chiar totalitatea, celor care scriu“. (În nr. 12, din 1 aprilie 1993, al revistei vor mai publica intervenții pe aceeași temă Alexandru Niculescu – *Ortografia nouă și veche* – și Eugen Tănase – *Nu, de data asta lingviștii n-au dreptate*. Iar în nr. 13, din 8 aprilie 1993, Matilda Caragiu-Marioțeanu va formula un punct de vedere diferit în articolul *Câteva motivații lingvistice pentru scrierea cu â*.) □ În articolul *La inaugurarea ediției critice Călinescu*, Z. Ornea notează: „Astăzi, când în jurul cărturarului și al artistului Călinescu e întreținută o campanie de denigrare concertată, Editura Minerva răspunde, prin singura replică nimerit cuviincioasă, editându-i opera într-o ediție critică monumentală. Vorbele, rele și nedrepte, s-au rostit, în tonuri mândros răgușite, și în 1941,

la apariția *Istoriei literaturii*. Ele se rostesc și acum, când am întâlnit osânde care oscilau undeva între colaboraționism și prostituție. Vorbele trec. Deasupra lor rămâne, mândră și nepieritoare, opera. (...) Nu omul, care, ca orice ființă vulnerabilă, a putut greși în cutare segment al vieții. A-l scoate pe acesta în prim-plan, și a întocmi, de pe această față tremurată de timp, rechizitorii aspre, ignorând altele, mi se pare un procedeu nedemn și răuvoitor. Nu pretind că G. Călinescu este prototipul purității imaculate. Ca om, a fost și el al vremurilor și vor fi fiind destule ce i se pot imputa. Am făcut-o, și eu, în biografiile mele despre Maiorescu, Gherea și Stere, neocolind nimic din ceea ce a fost moment păcios în viața acestor personalități. Dar mi-e greu să înțeleg această năpustire iconoclastă împotriva unei personalități pe care (...) generația mea de intelectuali trăitori în România am adorat-o efectiv. Nouă ni se reliefa drept o valoare care și-a câștigat, atunci, în întunecații ani dintre 1948 și 1964, dreptul de a persifla poncifele epocii, de a le da, superior, cu tifla și a ne propune modele intelectuale. Cum, mă tot întreb, nu se recunoaște, azi, zbaterea lui Călinescu, a lui Vianu și a lui Ralea, pentru salvarea culturii române și aerarea unui climat înăbușitor? Iar în locul recunoașterii acestei zbateri, care ne-a salvat cultural și pe noi ca tineri intelectuali în formare, e judecat cutare compromis plătit pentru actele de asanare săvârșite. Nu mă sfiesc să o repet, încă o dată, că G. Călinescu, Vianu și Ralea nu ne-au fost numai directori de conștiințe, dar generația mea ar fi fost altfel sau n-ar fi fost deloc”.

● În „România liberă” apare o notiță (semnată de Bogdan Iorga) intitulată *Războiul lui „â” contra „î” – o problemă cu caracter politic?*: „Ne-am adresat, pentru început, doamnei Mioara Avram de la Institutul de cercetare a limbii, care consideră că «justificarea etimologică era valabilă atâta vreme cât pentru vocala *î* s-au folosit mai multe litere. Însă din momentul în care s-au propus două litere, a început războiul echivalențelor». De altfel, cea mai dură critică la adresa ortografiei academice din 1904 a scris-o – culmea! – Sextil Pușcariu, care acum este dat drept reprezentantul scrierii cu două litere. (...) Privitor la caracterul acestei reveniri, dna Avram consideră că «s-a politizat această problemă pentru ca să se obțină rezultatul dorit: oamenilor li s-a băgat în cap faptul că ortografia din 1952 este comunistă, că *î* este literă de influență rusească. Cum poate fi rusească, din moment ce limba rusă se scrie cu alfabet chirilic, iar în cazul transliterației se folosește *y*? În schimb, *î* există în franceză, bineînțeles, cu altă valoare, (...). Dar cine nu știe repetă la infinit că e de influență slavă...»”.

● Sub titlul mare *Ion Negoitescu. Mesaje de dincolo*, revista „Orizont” (nr. 5) dedică două pagini criticului de curând dispărut. Alături de o serie de scrisori adresate de Negoitescu, în 1983, lui I.D. Sîrbu (Gary), sunt publicate două mici articole comemorative semnate de Cornel Ungureanu (*Erotica magna*) și Mircea Mihăieș (*Magistrul fără ucenici*). ■ Cornel Ungureanu: „Nici unul

dintre cărturarii români nu a trăit cu atâta intensitate în proiect ca Ion Negoîtescu. (...)/ Memoriile sale sunt spectaculoase, fiindcă Ion Negoîtescu încearcă să vorbească despre o altfel de țară, despre o altfel de lume, despre o altfel de iubire. Dacă *Istoria literaturii...* nu a fost unică, nu s-a constituit într-o Operă absolută, opera va fi fost viața pe care o prezintă cititorilor săi. Radicalismul lui Ion Negoîtescu imaginează o lume a senzațiilor erotice, un trup care trăiește o experiență a aleșilor./ Sau mărturisește experiența tabu”.

12 martie

● Sub titlul *Trecem printr-o criză a receptării, nu a creației*, Lucian Chișu și Andrei Grigor realizează, pentru „Literatorul” (nr. 10), un interviu cu Edgar Papu – despre protocronism, marginalizarea culturii române, valorile literaturii române postbelice și contestarea lor după 1989, ingerința politicului în cultură în diferite epoci. E.P.: „În momentul de față noi trecem printr-o criză a receptării, nu a creației. În receptarea noastră din ultimele decenii s-a atenuat sau s-a desființat chiar cea mai justă posibilitate de interpretare a unor valori. A fost prea amestecată politica sau pseudo-politica. (...) Este o mare criză a receptării, a criteriilor care nu-s pur culturale, pur spirituale, ci amestecate nici măcar cu politica, pe care o consider o știință serioasă, ci cu pseudo-politica practică de aventurierii ideilor, de toți cei care cred că amestecând între ele anumite domenii care n-au nimic de-a face unul cu altul, pot să ajungă să-și impună elucubrațiile. (...)/ E necesar a privi la ceea ce se face în lume și la ceea ce putem adopta și noi, dar și mai important mi se pare a ne cunoaște și a ne vedea pe noi înșine, cu ceea ce am făcut și cu ceea ce putem face, precum și cu ceea ce mai ales ignorăm că ne aparține nouă și că poate deveni al tuturor”. □ Theodor Codreanu semnează un articol de atitudine, *Hipercriticismul*, polemic cu „demolatorii valorilor naționale” care, după 1989, „reînvie”, „în haine croite la modă, vechea culpabilizare a românismului din anii proletcultismului”, și aceasta „în numele unui «europenism» din care pretind că trebuie să dispară *naționalul*”, „în numele «valorii», «anticomunismului» și «moralei»”: „Vorbe fariseice menite să ascundă fie interese politice imediate, fie umori personale necenzurate (...)/ Din păcate, și naționalismul ia adesea forme la fel de agresive și de vulgare, într-o luptă de gherilă specifică perioadelor de criză, în care legitimitatea apărării ființei naționale alternează cu o păgubitoare retorică patriotardă (...)/ Politicianismul, care pune la bătaie toate ideile mari ca decor, contaminează spiritul critic, degradându-l în *hipercriticism*. Și asta se-ntâmplă și pe la casele cele mari. Mă gândesc la două dintre cele mai prestigioase reviste românești – «Contemporanul» și «România literară». De trei ani încoace, mai mulți intelectuali și-au asumat postura de «directori de conștiință», într-un spirit iacobin, inchizitorial, hotărâți să împartă «indulgențe» și certificate de *valoare* sau de *bună purtare (morală)* atât unor personalități clasicizate cât și unora în viață. (...) Inchiziția

proletcultistă din anii '50 a fost înlocuită cu inchiziția «anticomunistă» de astăzi. De exemplu, atacurile împotriva publicisticii eminesciene de-acum sunt *aceeași Mărie cu altă pălărie* de ieri. Aceluiași tratament au fost supuși N. Iorga, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Grigore Vieru ș.a. Curios e că Marin Preda sau Nichita Stănescu sunt trimiși în fața «instanței morale» de oameni cărora li se pot aduce învinuiri similare, dar care se consideră «imaculați» prin faptul unei «disidențe» de ultimul ceas. (...) Orice ți se iartă, chiar și faptul de a fi mai departe marxist, dar un marxist... *anticomunist* (!), căci, incredibil, comunismul a ajuns a fi identificat cu *naționalul* (!). Este cazul lui Vladimir Tismăneanu, fiu de nomenclaturist. (...)/ Un campion al hipercriticismului este Gheorghe Grigurcu. (...)/ Dl. Grigurcu spune că «fanaticii» lui Marin Preda n-au *argumente*. Numai domnia sa are, împreună cu Monica Lovinescu, Alexandru George, S. Damian sau Pavel Chihaia”. □ Eugen Simion scrie despre volumul de debut al lui Gheorghe Iova, *Texteiova* (1992): „Ce se poate înțelege din aceste jocuri ale limbajului este faptul că Gheorghe Iova nu vrea să scrie decât jurnalul unui text nescris și că, în locul unei narațiuni sau al unui poem, el preferă să noteze actele și instrumentele cu care ar trebui să scrie narațiunea ori poemul... Așa și este cartea sa de debut: jurnalul straniu al unui scriitor poetician care s-a instalat într-o idee (textualizarea lumii și a literaturii) și s-a instalat și într-o așteptare lungă care-i subordonează toate actele existenței. La capătul ei se află debutul în literatură. *Texteiova* este în fond o scriere cu valoare experimentală și cine caută în ea un poem sau o ficțiune epică nu va afla. Va găsi un număr de fragmente despre *a scrie* și despre dificultatea de a scrie, într-un șir de texte care pot fi luate și ca documentele unei ratări programate” (*Textualismul*).

● Octavian Paler se pronunță, într-un editorial din „România liberă”, *O „diversiune politică”?*, asupra modificărilor ortografice propuse de Academie: „Văd că «războiul civil» psihologic izbucnit între Academie și lingviștii care s-au supărat împotriva «puciului ortografic» (...) amenință să împrumute ceva din excesele războiului troian. (...) Furia împotriva «nostalgicilor» de la Academie care «și-au votat tinerețea», hotărând să se revină la «â» din «a» și la «sunt», nu pregetă să considere această decizie «o diversiune politică». Argument care, recunosc, m-a aruncat într-o adâncă perplexitate. (...) Eu, unul, alesesem să respect decizia Academiei dintr-un motiv, mai degrabă, sentimental. Așa am învățat carte, cu «sunt» și cu «â» din «a», pe vremea «regimului burghezo-moșieresc». Și așa am scris până ce generația mea a trebuit să-și susțină examenul de licență pe baza manualului de istorie al lui Roller și a «meditațiilor» lingvistice ale lui Stalin, pe care regretatul Al. Rosetti s-a văzut obligat să le ia în serios. (...) Nu mai țin eu minte bine? Mă înșel, oare, amintindu-mi că schimbarea ortografică din 1953, prin care s-a decis scoaterea lui «â» din «a», inclusiv din numele țării, a fost un act

samavolnic? Atunci, ce fel de «diversiune politică» este aceea care anulează un act samavolnic? (...) Și de ce nemulțumiții de «politizare» politizează ei înșiși, uneori cu accente regretabile? (...) În ce mă privește, îmi place, mărturisesc, să mă știu «român», nu «romîn»”.

● Într-un articol din „Totuși iubirea” (nr. 10), *Ediții fasciste!*, Theodor Codreanu, atrage atenția asupra importanței unei liste-document publicate de „România Mare” din 5 februarie 1993, cu extrase din lucrarea *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948* (editată de Serviciul de Control al Direcțiunii Literare, din Ministerul Artelor și Informațiilor): „Cuvântul-cheie al motivației ideologico-politice era acela de *fascism*. Tot ce era *românesc* și nu convenea ocupanților transformați în brațul pedepsitor, devenea, în chip inevitabil, *fascist*”.

14 martie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 157), C. Stănescu realizează un interviu cu Virgil Tănase – după o recentă lansare, la București, a romanului *Apocalipsa unui adolescent de familie*, apărut la Editura Fundației Culturale Române (*Exilul este un cal troian ce poate fi folosit în bine sau în rău*). V.T.: „Eu am crezut totdeauna, inclusiv în acești 15 ani de exil, că adevărata literatură și cultură română se fac în România, și nu în exil, iar excepțiile, câte sunt, confirmă această regulă. (...) În momentul de față, România are, în Franța cel puțin, o imagine foarte deteriorată și, după părerea mea, într-o foarte mare măsură aceasta se datorează și exilului românesc. Ca o dovadă că acest exil funcționează încă. Dar el poate funcționa și în mod pozitiv. El este o cutie de rezonanță, un difuzor. Cred că în momentul când crispările vor dispărea, când vom înceta de a mai transporta pe plan extern disputele noastre politice eterne, exilul va mai putea juca un rol foarte important: pe de o parte, pentru a răspândi în alt spațiu cultural ceea ce se întâmplă în România, pe de altă parte, aducând în România lucruri care, altminteri, filtrate de distanță, ar necesita un timp mult mai îndelungat. Oricum, pătrunderea literaturii române în Occident este foarte dificilă: cultura franceză, pe care o cunosc foarte bine, este o cultură închisă în care publicul, încrezător în tradiția culturală reprezentată atâtea secole de Franța, privește cu foarte multă circumspecție ceea ce vine din afară...”. „– *Ce puteți face, în Franța, pentru scriitorii români din țară?* – Cât s-a putut a făcut. Cred că sunt lucruri care nu se știu în România și-mi face plăcere să le spun. Am reușit să fac o colecție de literatură română, în anii '80, la Editura Flamarion, unde, din păcate, n-am publicat decât două titluri, un volum de nuvele și un roman de Nicolae Breban, pe care eu le-am și tradus. Am găsit sumele necesare pentru a convinge un editor să publice cartea lui Lucian Raicu despre Gogol. (...) A apărut acum o lună la Paris, într-o traducere foarte bună. Acum lucrez la o antologie a nuvelei românești pentru postul de radio «France Culture». Rămân la părerea că dacă și ceilalți din jurul meu, din

Franța, ar fi făcut cel puțin tot pe-atât, poate că ecoul literaturii române în Franța ar fi fost mai mare. Să nu uit: am pus în scenă două piese de Teodor Mazilu, o piesă de Dumitru Radu Popescu, deci.../ – *Deci, d-le Virgil Tănase, veți cam fi acuzat de «colaboraționism»...*/ – Da, știu, am și avut o discuție (...) în legătură cu Fănuș Neagu, pe care am vrut să-l public la Paris. Pentru mine, însă, doar valoarea literară contează, iar dacă introduc în selecție criteriul politic sunt nevoit să-i dau la o parte și pe Sadoveanu, și pe Arghezi. Ceea ce este destul de delicat”.

16 martie

● Sub titlul *Paradoxala întâlnire*, Cristian Tudor Popescu scrie în „Adevărul” un text sarcastic despre modificările ortografice propuse de Academia Română: „Într-una din aceste zile în care a nins zigzagat, fulgii neștiind nici ei dincotro bate vântul, Academia Română eclozează un... cum să-i spun, un uzaz, edict, mai exact un decret privind trecerea la scrierea cu *ă* și *sunt*. În afară de actul invers al aceleiași instituții din 1953, poate decretul cu privire la formele de adresare emis de Ceaușescu l-ar putea egala în raționalitate, în nici un caz în măreție și curaj, atribute pe care le deține un alt gest memorabil al aceleiași verticale instituții: retragerea hotărâtă a titlurilor acordate academicienilor Nicolae și Elena Ceaușescu de îndată ce aceștia zăceau ca doi câini striviți pe pavaj./ Și totuși, ultimul număr al «României literare» conține opiniile a patru filologi de prim rang, profesorii universitari Valeria Guțu-Romalo și Gr. Brâncuși, lector universitar Rodica Zafiu și cercetător Mioara Avram, care, într-un mod cât se poate de argumentat și coerent, pledează pentru păstrarea regulilor existente. De altfel, aceste luări de poziție vin după votul împotrivă, în celebra ședință, al profesorului Ion Coteanu (...). Ce are însă a face, de vreme ce «ortografia aparține poporului», cum precizează onorabilii sub înțeleapta îndrumare a patafizicianului fruntaș M. Drăgănescu? (...)/ E ciudat cum o problemă de ortografie a reușit să creeze o convergență, pe cât de singulară pe atât de emblematică pentru viața noastră politică, între «dreapta» și «stânga» (...). Trăim o perioadă de spoire a «stângii» cu tot felul de vopsele democratice – a fi de partea lui *ă* și *sunt* dă bine în cadru și e și-o chestie nobilă, care nu costă. Numai că, cu cât acumulează mai multe semne exterioare «progresiste», cu atât acești dinozauri trag mai mult de frâne pe dedesubt – foarte probabil că cei mai mulți susținători fervenți de *ă* și *sunt* se dovedesc adversarii neîmpăcați ai legii terenurilor pentru străini, de exemplu. Pe de altă parte, «dreapta» consideră că nu poate face abstracție de asocierea lui *ă* și *sunt* cu ordinea socială pe care a reprezentat-o până la venirea «comunismului». De aici, bizara convergență ducând la ruperea de realitate și suspendarea rațiunii din două direcții, chiar la persoane cu incontestabilă statură intelectuală. Căci ce putea fi mai firesc, mai rațional și mai puțin aducător de capital politic, decît să lași oamenii să aleagă în timp,

ambele variante putând fi permise, de vreme ce nu se alterează câtuși de puțin sensurile în limba română?”. ■ În aceeași chestiune controversată sunt publicate, de asemenea, sub titlul *G(î)(â)lceava înțelepților cu lumea*, opinii exprimate de Marin Sorescu (*Â ca persoană juridică*) și Ștefan Aug. Doinaș (*Lecția liberă a latinității*). M.S.: „Ne aflăm, combatanți îndârjiți, în prelungirea unei vechi bătălii. Nu cad capete, ci doar căciula lui *â*, când apare, când dispare. Acum trebuie să-l tragem cu cârligul din cuvinte pe *î* și să-l vârâm în locul lui pe *â*./ Academiile au vocația ortografiei – iar ortografia, vocația de a nu se lăsa fixată cu una, cu două. (...) Faptele nu sunt chiar așa de nevinovate. Dovadă: ce s-a întâmplat în Basarabia cu limba română și câte greutăți au frații noștri în a o repune în drepturi. Hotărârea din 1953 se încadra într-un program mai larg de stârpire care includea haturile, chiaburii, lupii. (...) Ce ne împiedică acum, când, teoretic, suntem despiedicați, să reparăm greșeala greșiților? Unii specialiști spun că n-a fost greșeală. Alții zic: chiar de-a fost, s-o facem uitată căci ne costă. Nu-i vorba numai de a înlătura un abuz impus de o anumită politică neromânească. Cred că e o problemă de onoare a limbii române”. Șt. Aug. D.: „Vă propun să depășim modul acesta de a pune problema ortografiei, mod care ne face să discutăm în contradictoriu: cine este chemat să decidă? (...) Reparam sau nu o greșeală săvârșită sub presiune politică? Etc. (...) Problema poate fi mai ușor elucidată dacă ne punem întrebarea nu *pentru ce*, ci *pentru cine* propunem schimbarea actualei ortografii. Eu cred că nu suntem chemați să decidem nici pentru trecut (Hasdeu și Maiorescu au scris așa cum au scris), nici pentru prezent (noi scriem astăzi așa cum am fost obligați să scriem începând din 1953). Suntem chemați să hotărâm pentru viitoarele generații de școlari români. (...) Cum vrem să se scrie în România anului 2025? Ce anume vrem să transmitem ca moștenire posterității noastre: lecția liberă a latinității noastre, vizibilă în scris, mai ales pentru străini, care este lecția trecutului? Sau lecția regretabilă și constrânsă a prezentului nostru, care păstrează sechelele unei inadmisibile ingerințe al politicului în domeniul științific al limbii?”.

17 martie

- Sub genericul „13 întrebări pentru...”, Marius Tupan consemnează în „Luceafărul” (nr. 11) un dialog cu Nicolae Balotă – despre exil, diaspora, climatul intelectual/literar francez, șansele de europenizare ale României și ale literaturii române etc. N.B.: „Azi nu se mai poate vorbi de un «exil» românesc, dar există o diaspora românească, un fenomen deosebit de interesant, care ar trebui să fie analizat mai îndeaproape. De ce nu se întorc cei mai mulți dintre ei? Ei bine, cred că aici s-ar putea da mai multe răspunsuri și poate cel dintâi este că cei ce și-au găsit în Occident un sălaș pe care l-au considerat, foarte probabil trecător, cu gândul la întoarcerea în țară au socotit că se vor întoarce atunci când țara lor va fi cu adevărat *țara lor* (...). Nu vreau să spun că țara

noastră nu este și nu va continua să fie țara noastră, dar trebuie să se înțeleagă că dacă au fost valori românești risipite prin lume, dacă a fost și continuă din păcate să mai fie o emigrație românească, aceasta se datorează faptului că împrejurările din țara noastră nu au fost cele prielnice desfășurării libere și fecunde a muncii în toate domeniile. (...) De aceea să-i înțelegem pe cei ce nu se întorc. Nu vorbesc despre mine, pentru că eu nici nu mă consider drept unul care am rămas acolo (...). Sunt un profesor itinerant, un profesor român în Occident, un scriitor român care trăiește acolo după cum trăiește și aici. Deci nu mă consider nicidecum rupt de spațiul românesc”.

18 martie

● Mircea Iorgulescu analizează într-un articol din „Dilema” (nr. 10), *Punctul 8*, impactul *Proclamației de la Timișoara* (din 11 martie 1990) asupra vieții publice a ultimilor trei ani, „acceptarea sau respingerea ei având semnificația unei ultimative precizări de identitate politico: *ori-ori*”: „Cum s-a răspuns acestei somații, nu este nici astăzi prea limpede./ Între altele, militanții pentru Proclamația de la Timișoara au strâns câteva bune milioane de semnături în favoarea ei, dar aceste adeziuni nu au fost regăsite în rezultatele alegerilor din mai 1990. Unul dintre candidații la președinție înfrânți a făcut din această enigmă un argument pentru a susține că alegerile au fost măsluite; învingătorul nu a scăpat nici el ocazia să întrebe, desigur malițios, unde sunt acele milioane de semnături invocate de adversarii săi, de vreme ce nu s-au reflectat în voturi: lăsa să se înțeleagă că nici nu au existat. (...) De ce nu ne-am putea închipui (...) că Proclamația de la Timișoara a fost într-adevăr semnată de multe milioane de oameni și că aceiași oameni au votat ulterior într-un sens contrar proclamației?!/ (...) Proclamația de la Timișoara a oferit posibilitatea unei opțiuni categorice. Cum anume a fost folosită această posibilitate, pe cine a favorizat și pe cine nu, ce forme au luat opțiunile, în ce măsură Proclamația de la Timișoara a precipitat anumite evoluții, unele poate inevitabile, în ce măsură a întârziat altele, care au fost consecințele pe termen scurt și pe termen lung ale acestui document, încă nu a fost analizat cu seninătate. Fapt este că Proclamația de la Timișoara a reprezentat în conștiința publică românească un șoc, iar urmările acestuia se resimt până astăzi./ În memoria colectivă, Proclamația de la Timișoara a rămas în primul rând, de nu chiar exclusiv, pentru punctul 8. (...)/ (...) punctul 8 a fost redus la paragraful despre candidatura la președinție, iar acest paragraf, la rândul său, a fost perceput exclusiv ca vizându-l pe Ion Iliescu. Atât partizanii cât și adversarii Proclamației de la Timișoara au intrat într-o ecuație sumară: contra sau pentru Ion Iliescu. Fie că au recunoscut-o, fie că nu au recunoscut-o, și unii și alții s-au instalat într-o divizare a vieții publice și politice românești în funcție de atitudinea față de persoana lui Ion Iliescu./ Această polarizare în raport de polarizarea celui care avea să fie ales președintele României atât în mai 1990,

cât și în octombrie 1992 a influențat puternic viața politică din România – și continuă să o influențeze. Vrând sau nevrând, Ion Iliescu a devenit reperul fundamental, reperul de neocolit al oricărei dezbateri sau confruntări politice românești. Nu se discută idei, principii, metode, atitudini, programe, platforme – se discută Ion Iliescu. Lupta dintre partide, adesea chiar lupta din interiorul partidelor, competițiile electorale, disputele parlamentare – totul este redus și este reductibil la situarea față de Ion Iliescu. (...) Indiferent dacă este numit ori nu, indiferent dacă este considerat un simbol sau o abstracțiune sau o ființă concretă, Ion Iliescu s-a transformat într-un criteriu obligatoriu, într-o unitate de măsură unanim acceptată (...). «Spune-mi ce atitudine ai față de Ion Iliescu și-ți spun cine ești»: acesta a fost, acesta este, continuă să fie testul politic decisiv în România. (...) / Își mai amintește oare cineva că Proclamația de la Timișoara a avut de fapt 13 puncte?! Își mai aduce oare aminte cineva de conținutul lor?! Celebritatea Proclamației de la Timișoara se datorează exclusiv punctului 8. Adică... tot lui Ion Iliescu!”. □ Sub genericul „Divanul «Dilemei»” și sub titlul *Între xenofobie și naționalism*, Mircea Vasilescu transcrie un dialog purtat cu Ion Coja (senator din partea Partidului Democrat Agrar – PDAR), sociologul Victor Neumann și Aurelian Pavelescu (asistent la Academia de Teatru și Film). „*Victor Neumann*: Dumneavoastră vedeți naționalismul ca pe o formă de apărare? / *Ion Coja*: Cred că trebuie neapărat să distingem între naționalismul aflat în ofensivă și cel aflat în defensivă; între naționalismul imperial sau mai degrabă imperialist (cum au fost cel german, rus sau englez) și naționalismul care răspunde unor asemenea tendințe și care a fost totdeauna un gest al celui încolțit. Din această cauză, nu se poate spune că cuvântul românesc *naționalism* traduce cuvântul german *nazionalismus*. (...) Naționalismul e o soluție de supraviețuire. (...) Acum există o tendință de a se micșora numărul de limbi și de națiuni al lumii (de limbi, în primul rând); iar această tendință este prea galopantă. Cum spunea un occitan: e-adevărat că suntem pe cale de dispariție, dar de ce vreți să ne și împușcați? Națiunile trebuie ajutate să trăiască cât mai mult.” „*Aurelian Pavelescu*: Cuvintele *naționalism* și *xenofobie* au o încărcătură politică. Există însă o adevărată xenofobie la români? (...) / Ține de esența unui neam încercarea de a-și apăra ființa și valorile, așa cum și o religie ține de esența unui neam. Citeam în Părintele Stăniloae că fiecare credință este nuanțată de specificul național. Ortodoxia românească este diferită de cea rusească sau grecească. Cred că nu putem să vorbim de xenofobie fără să luăm în seamă și acest nivel. / *Victor Neumann*: (...) vorbiți în niște termeni care au mai fost folosiți, și anume de o parte a intelectualilor din perioada interbelică. A face distincții între ortodoxia românească, sârbească, grecească etc. este destul de periculos. Nu cred că există o ortodoxie națională. / *Aurelian Pavelescu*: Dar ortodoxia este una dintre coordonatele fundamentale ale românului... / *Victor Neumann*: Eu mă gândeam că Berdiaev (...), într-o lucrare a lui despre *Creștinism și antise-*

mitism, nu făcea totuși această distincție între o ortodoxie și cealaltă. (...) Mutarea religiosului pe factorul național i se părea extrem de periculoasă. De aceea am adus în discuție situația din perioada interbelică. Oare nu ne dă de gândit faptul că ortodoxia românească a fost în bună măsură asociată mișcării fasciste? (...) / *Ion Coja*: Fascismul nostru a fost foarte ateu, ateu până la a fi stupid; legionarii noștri au fost credincioși. / *Victor Neumann*: Iată că ortodoxismul s-a înscris, totuși, prin unii dintre reprezentanții săi, în această mișcare, care are și amprenta xenofobiei, și amprenta fascismului (...). Sigur, ortodoxia, ca termen, nu e totuna cu ortodoxismul, care se transformă într-o mișcare mistică și ideologizată.” „*Victor Neumann*: (...) Dacă invocăm mereu modelul rural ca o componentă dominantă a mentalității noastre, dacă nu reușim să depășim această fază, mi se pare că nu vom reuși niciodată să dezvoltăm suficient ideea de cetate, ideea de urbe, de civilitate, de comunicare interumană și interetnică. / *Ion Coja*: Am impresia, domnule Neumann, că dumneavoastră aveți mai clar decât noi un model al viitorului, că raportați la el realitatea noastră de acum, și în funcție de asta notați cu plus sau minus pe cei care se apropie sau se depărtează de acest model. / *Victor Neumann*: (...) Cred că și în România, și în celelalte țări din Europa de est există o categorie importantă de tineri care poate face o mutație la nivelul mentalului colectiv. / *Ion Coja*: Încotro? / *Victor Neumann*: În sensul unei autoeducații plurilingve și interetnice, al unei deschideri către tot ceea ce înseamnă alteritate, care nu e altceva decât universalizarea unei națiuni. / *Ion Coja*: Mie mi se pare că ar fi o nenorocire. / *Victor Neumann*: Nimeni nu-și pierde propriile rădăcini doar pentru că frecventează alte culturi. / *Ion Coja*: Dar până acum au dispărut atâtea popoare, atâtea civilizații... / *Victor Neumann*: Eu nu cred că românii își pot pune problema de a fi asimilați de o altă națiune. / *Ion Coja*: Dar sunt asimilați de chewing-gum. (...) / *Aurelian Pavelescu*: De obicei, popoarele au murit când au devenit prea democratice și prea deschise. / *Ion Coja*: Există pericolul ca valorile universale de care vorbește dl. Neumann să circule ca niște kitsch-uri, care pătrund mult mai ușor. În momentul de față, are circulație absolut mondială și este foarte penetrant în mintea tinerilor un model jalnic, fabricat la Hollywood și pe străzile NewYork-ului. (...) / Eu sunt pentru o internațională a naționalismelor. / *Victor Neumann*: La unicitatea pe care ați invocat-o eu vă răspund prin pluricitate. Culturile regionale trebuie să intre în atingere cu alte culturi regionale. Nu trebuie să ne intereseze și ce se întâmplă la alții? / *Ion Coja*: Sigur că trebuie să ne intereseze, pentru că numai astfel ne putem da seama ce este de valoare în această unicitate. / *Victor Neumann*: Și eu cred că prin interferența dintre... / *Ion Coja*: Nu neapărat interferența; mai bine să cunoaștem. Dacă interferăm, corupem.” „*Ion Coja*: (...) Și dacă vreți o concluzie: noi nu suferim de xenofobie în România, ci de xenofilie. / *Aurelian Pavelescu*: Cred că intelectualii trebuie să fie împreună cu țara. (...) Nu trebuie să vedem în modelul american ceva infailibil. Țăranul care stă într-un sat

românesc este mai aproape de pământ decât americanul. Pentru american, valoarea supremă este capitalul; la noi această mentalitate distructivă nu a pătruns și trebuie să facem să nu pătrundă. (...)/ *Victor Neumann*: Eu vorbesc strict personal, nu la nivelul vreunei colectivități și nu mă reprezint decât pe mine în ceea ce gândesc. Cred că exact acest aspect ar fi normal să se multiplice în orice societate care se vrea emancipată de sub servituți, fie servituțile unui colectivism ideologic, fie servituțile unui colectivism naționalist, fie servituțile vreunui alt tip de dependență comună. Cred că *individul* trebuie să fie pasul spre viitor al tuturor țărilor din Est, a căror istorie a fost blocată și de aceea a revenit la anumite situații și concepte, fie din perioada interbelică, fie de acum o sută sau o sută cincizeci de ani.”

● S. Damian publică în „România literară” (nr. 10) articolul *De jos și de pe cal*, polemic la adresa criticului Eugen Simion, care i-ar fi atribuit – într-un interviu din „Adevărul literar și artistic” (reluat în „Literatorul” din 25 decembrie 1992) – „intenția (...) de a culpabiliza literatura română”: „De la început criticul lasă impresia că s-a hotărât să vorbească pentru a anunța ceva grav, dramatic pentru a face un apel la o mobilizare urgentă. Se prezintă încruntat și vigilent, pregătit în orice clipă să dea o ripostă. Ce se petrece? Peste tot în jur, ne previne el, mișună făpturi suspecte, malefice, care vor răul literaturii române. Transmițând direct de pe câmpul de luptă, Eugen Simion sună alarma. (...) Un combatant «înjură ca la ușa cortului», «se face foc și pară», altul vrea să «radă» ce întâlnește în cale, mai mulți își propun chiar «să scoată ochii unor scriitori». Nu e de glumit, la atâta amenințare și nenoroc unica șansă rămâne veghea infatigabilului critic. (...)/ Nedumerit, cititorul se întreabă cine amenință liniștea literaturii, de ce e constrâns tocmai Eugen Simion să stea călare solitar pe un armăsar falnic lângă metereze, apărând de barbari o cetate asediată. Te uiți în dreapta, te uiți în stânga, nu zărești nici o dâră lăsată de năvălitori. Nimeni nu pare avid să distrugă, să nege, să compromită un efort gigantic. Citind mai atent textul interviului pricepi că niște publiciști, sosiți cu întârziere încearcă să modifice clasamentele stabilite și să pună sub semnul îndoielii judecata criticii. O preocupare hilară! În afara procesului natural al revizuirilor în spirit lovinescian odată cu scurgerea anilor, Eugen Simion nu vede un motiv special de rectificare a tabelelor”. Și mai departe, lărgind sfera discuției, autorul articolului atacă spinoasa chestiune a „localismului” și a „conspirativismului” (văzute ca manifestări ale extremismului), care i-ar împiedica pe români să se sincronizeze cu Europa; e vorba, mai precis, de „răsfârngerile politicii de închidere în cultură”: „Să demarcăm întâi o zonă mai largă, vizibilă imediat, care înconjoară literatura, adică zona publicisticii. Nu numai din lectura gazetelor extremiste («România Mare», «Europa», «Națiunea») se degajă impresia că împotriva țării se desfășoară neîntrerupt un complot mondial, intențiile ei pașnice și constructive nefiind înțelese, se răspunde cu un blocaj economic, dar și cultural. Refuzul de

a coopera vine nu numai de la marile puteri, ahtiate după câștig și dominare, ci și de la statele vecine, animate de pofta de a se revanșa, gata să smulgă bucăți din teritoriul țării. Această teorie a conjurațiilor îndreptate împotriva unui singur stat e extrem de răspândită. Chiar într-un ziar care se declară independent, ca «Adevărul», nu există aproape nici o relatare sobră, informativă, neutrală cu privire la Ungaria, orice știre e însoțită de o conotație ironică, agresivă. Dacă numele unui om politic sau financiar indică o origine maghiară persoana devine suspectă, pomenirea ei se pretează la aluzii și insinuări. La fel e înfățișată în această presă viața minorităților etnice. Despre țigani sau găgăuzi, de exemplu, consemnările cele mai anodine conțin și un accent de persiflare. Educat în acest spirit de răfuială în care unicul purtător al adevărului și al dreptății este propriul neam, cititorul nu mai scapă de o psihoză a încercuirii și a separării de lume. Învățând prin intermediul publicisticii cotidiene și istoria cea mare, și se spune zi de zi că Binele și Răul sunt distribuite pe baze etnice și că în succesiunea veacurilor numai dezvoltarea unui anume popor are totală legitimitate./ În literatură senzația de siluire a adevărului nu mai e atât de directă și de extinsă. Politica oficială de izolare și de sfidare a comunității internaționale pe timpul lui Ceaușescu a avut însă și un corespondent în creație, și nu doar la marginea fenomenului”. S. Damian arată că și „în scrierile unor autori proeminenți există segmente discordante și câteodată o îngustare a orizontului”, exemplificând prin *Delirul* lui Marin Preda, roman în structura căruia „au pătruns [adânc] ideile închiderii” și de care „imperturbabil, Eugen Simion continuă să fie extaziat”: „I s-a oferit un prilej de dezbateră la obiect, cu raportări la epocă și la destinul creației, o ieșire deci din hagiografie – dar el susține cu îndărătnicie teza succesului continuu al lui Marin Preda. (...) Marin Preda concepe în *Delirul* istoria din perspectiva domniei lui Ceaușescu, încorporare a revendicărilor unei țări mici care sfidea un mare stat vecin. În reconstituirea traseului dispar elemente concrete definitorii pentru perioada dată: alianța generalului din convingere cu puterile fasciste; încrederea în tinerii bezmetici, căci inaugurase cu un partener dubios guvernul național legionar; ambițiile de dictator și adversar al democrației; perseverarea pe drumul cotropirii, deși călca un teritoriu străin. (...) La Marin Preda un maniheism scindează narațiunea, se descrie un antagonism între Binele total și Răul total, simboluri alcătuite pe criterii etnice. Alături de identificarea metaforică, să-i zicem colectivă, cu un personaj arhetipal – Antonescu – se petrece și un transfer pe planul concret al subiectului, în raportare individuală: scriitorul se regăsește în personajul fictiv favorit, un tânăr țăran venit la oraș, trăind o cavalcadă rapidă a triumfului (...). Marin Preda a dat literaturii române creații fundamentale (*Moromeții*, *Întâlnirea din Pământuri*), dar apoi în atmosfera de supralicitare a meritelor sale, lipsit de voința de a rezista unui nou dogmatism, cel al supremației autohtonului, a pierdut busola”. Mai mult chiar: „Cultul autorității absolute se ivește și în alte romane, asociat cu o

tentativă de rehabilitare a mișcărilor extremiste, de tipul Legiunii. Arhaicul (nemîșcarea vechiului) se opune civilizației moderne care nu deține densitate. Opinia că Legiunea a fost nevinovată, fiind silită să răspundă cu teroare abia în 1939 după ce a fost supusă la persecuții, arestări, provocări din partea puterii regale, nu respectă adevărul. Încă din prima generație, sub ordinul lui Codreanu, Garda de fier a ales violența și asasinatul. Nu pot fi absolviți ucigașii pe motivul că și-au iubit țara. Ce se întîmplă când sentimentul mîndriei naționale, demn do toată stima, intră în contradicție cu alte imperative ale vieții: nevoia de libertate, dreptul celui alt la toleranță, rigoarea adevărului? Apologia supunerii față de omul providențial naște o stare de cucernicie și fanatism, de rău augur pentru independența spiritului”. În fine: „Poate fi socotită (...) o eroare convingerea lui Eugen Simion că tot ce a fost esențial s-a spus și anume în *Scritori români de azi*. Mai rămân multe lucruri de zis, multe corecturi de operat, poate e nevoie chiar de o răsturnare a ipotezelor autorului atît de opac la efervescența recentelor comentarii”.

● Editorialul Gabrielei Adameșteanu din revista „22” (nr. 10), ***Femeia la români***, prefătează un dosar tematic (unul dintre primele asemenea dosare din presa românească postdecembristă) avînd ca obiect condiția femeii în societatea românească ante- și postrevoluționară. G.A.: „Cînd aud că Elena ar fi fost mai despotică decît Nicolae Ceaușescu, occidentalii clatină cu scepticism din cap. Sexismul le apare confirmat în țara lui Dracula, ca de altfel în întreaga zonă mediteraneană, unde femeia este făcută responsabilă de fărădelegile bărbatului, iar puterea politică deținută de ea, resimțită ca ilegală și umilitoare./ (...) Ca să nu meargă la un eșec sigur, Adrian Păunescu și Vadim Tudor și-au pus în program doar reabilitarea Securității și a lui Nicolae, lăsînd-o în plata Domnului pe Elena. (...) În afara contramodelului Elena, a Anei Pauker și a autoritarei Doamna Chiajna, istoria României nu oferă prea multe exemple aspirantelor la o carieră politică. Pentru a se permite accesul la tron al Principesei Margareta ar trebui modificată (după acceptarea ei) Constituția din 1923. De aceea, cînd Prințul Nicolae a apărut la Paștele trecut lîngă Regele Mihai, șansele monarhiei au părut sporite. Deși au jucat în viața politică a ultimilor ani și în reconstituirea societății civile un rol indiscutabil, Doina Cornea, Ana Blandiana, Smaranda Enache nu au intrat în competiția politică – fie din pricina unei ezitări feminine, fie din pricina ezitării partidelor. Jurnaliștii străini care interviuează femeile implicate în viața publică din România despre «situația femeii» sau «feminism» primesc de regulă răspunsuri expediate prin zîmbete derutate, jenate ori ironice. (...) Schimbarea ierarhiei valorilor, șomajul, pornografia, reorientarea elevilor după un alt top al școlilor și profesiunilor, prostituția mult mai vizibilă, deși încă neadmisă de lege, condițiile foarte defavorizante în care își încep acum viața tinerele familii etc. modifică esențial la această oră situația femeii în România. Sociologii viitorului apropiat vor avea de testat o generație cu alte traume

decât legea interzicerii avorturilor și demagogia pe tema egalității femeii cu bărbatul. Nu-i imposibil însă ca până atunci să se înmulțească în lume studiile consacrate noii identități pe care și-ar căuta-o bărbatul la acest sfârșit de mileniu, atât sub presiunea feminismului, cât și sub cea a imaginii de putere permanentă, construită în timp ca să-și mascheze propria fragilitate”.

■ Grupajul intitulat *Femeia ca „om de rangul al II-lea”* reunește texte de Mihaela Miroiu (*Primul și al doilea val de feminism, Egalitatea ca formă fără fond, ...Și limbajul ne vorbește pe noi*), Laura Grünberg (*„Nu ne naștem, ci mai curând devenim femei”*) și Rose-Marie Lagrave (*Cercetarea asupra femeilor în Franța, I* – în traducerea Magdei Cârneli).

□ Ileana Mălăncioiu scrie un eseu „despre intervalul dintre victima absolută și călăul absolut”, *Crimă și moralitate*, reacție față de două articole ale lui Andrei Pleșu din „Dilema” (nr. 6 și 7, din 18 și 25 februarie 1993), *Călăi, victime și judecători* și *Experiența Damascului*: „Se poate observa cu ușurință că, deși declară că se situează pe poziția drept-credinciosului – care nu poate ridica piatra întrucât știe că nimeni nu este fără păcat –, în realitate, Andrei Pleșu nu se conformează chiar atât de cuminte, cum îi place să spună, celor unsprezece versete evanghelice la care se referă. Întâi fiindcă, în delimitarea lui de restul lumii, e mult prea orgolios pentru un adevărat creștin. Pe de altă parte, orgoliul său că nu se poate ridica piatra este și nu este întemeiat. Întrucât, după ce le ține partea *călău(zitorului)* – care nu a ucis cu mâna sa și nu poate fi condamnat conform legilor în vigoare – și *călăului imperfect* (sau *sub-călăului*), își motivează atitudinea spunând că «există și victime vanitoase, proaste, ipocrite, victime care se degradează subtil prin comerțul îndelung cu călăul, victime, în sfârșit, care devin călăi». (...) În sfârșit, atitudinea creștinească adoptată de Andrei Pleșu mi se pare subminată și de faptul că, *dacă el nu poate să ridice piatra împotriva călăilor imperfecti, atunci când vrea să o ridice împotriva drept-credincioșilor săi prieteni care se întâmplă să fie de altă părere decât el, poate. Atunci, dat fiind că ei nu au înțeles nevoia creștinească de consens, pe care o resimte din ce în ce mai acut urmașul împușcatului*, sunt acuzați că fac politică fără pic de filosofie și filosofie fără pic de metafizică și că au ajuns să profere o etică fără Dumnezeu. Ca și cum la nivelul Puterii, către care înclină în mod vizibil balanța sa, politica e doldora de filosofie, filosofia e curată metafizică, iar morala tovarășului Iliescu se întemeiază pe existența în Dumnezeu, chiar dacă dumnealui declară că este ateu. (...) Andrei Pleșu are totuși dreptate atunci când afirmă că adevărata morală este cea reflexivă. Numai că eu cred că nu este, totuși, posibil ca morala să nu fie amestecată cu jurisprudența”.

19 martie

- Se stinge din viață, la Paris, eseistul și istoricul de artă Ionel Jianu (n. 23 octombrie 1923).

● Pe prima pagină a „Literatorului” (nr. 11), Marin Sorescu publică tableta *Â ca persoană juridică*: „Ne aflăm, combatanți îndârjiți, în prelungirea unei vechi bătălii. Nu cad capete, ci doar căciula lui *â*, când apare, când dispare. Acum trebuie să-l tragem cu cârligul din cuvinte pe *î* și să-l vârm în locul lui pe *â*./ (...) Să-l dăm în judecată pe primul care în negura timpului l-a întunecat pe *a* în *â*. Dar pe acesta din urmă să-l scriem în așa fel încât să i se vadă latinitatea. Asta au și făcut-o grămăticii vestiți de odinioară, iar când vremurile au fost peste om, alți grămălici vestiți l-au strecurat în locu-i pe *î*. Faptele nu sunt chiar așa de nevinovate. Dovadă: ce s-a întâmplat în basarabia cu limba română și câte greutăți au frații noștri în a o repune în drepturi. Hotărârea din 1953 se încadra într-un program mai larg de stârpire care includea haturile, chiaburii, lupii. (...) Ce ne împiedică acum, când, teoretic, suntem despiedicați, să reparăm greșeala greșiților? Unii specialiști spun că n-a fost greșeală. Alții zic: chiar de-a fost, s-o facem uitată căci ne costă. Nu-i vorba numai de a înlătura un abuz impus de o anumită politică neromânească. Cred că e o problemă de onoare a limbii române. (...) / Așadar, în ce mă privește, sunt pentru *â* și *sunt*”. ■ În aceeași chestiune se pronunță și „Diac tomnatic și alumn” la rubrica „Tur de orizont”: „Domnul N. Manolescu comite o licență critică, afirmând într-un editorial din «România literară» că încă «nici o publicație nu s-a grăbit să îmbrățișeze pe *â* din *a* ori pe *sunt*». Numărul acestor publicații este mare. Ceea ce este permis (și chiar recomandabil) șefului Partidului Alianța Civică nu este permis profesorului de română Nicolae Manolescu care, dacă ar fi trăit pe vremea lui Heliade Rădulescu, ar fi luptat probabil pentru menținerea chirilicelor”. □ Eugen Simion publică un eseu despre Emil Cioran (*Un clasic al deznădejzii*), oprindu-se asupra volumului cioranian din 1940, *Amurgul gândurilor*, „carte de decadență și despre decadența omului candidat etern la ratare”.

● „Contemporanul. Ideea europeană” (nr. 11) găzduiește un dialog între Dora Pavel și Marta Petreu („*Am reușit printr-un poem să pun nume încă unui rău din existență*”) – despre revista „Apostrof”, pe care M.P. o conduce, despre viața culturală clujeană și despre poezia autoarei intervievate. M.P.: „Ce înseamnă «Apostrof»-ul în viața mea? (...) Eu întotdeauna mi-am dorit să fac o revistă, m-am îmbolnăvit de virusul revistei (...) pe vremea când făceam «Echinox»-ul. Dar n-am crezut niciodată că voi ajunge să lucrez la o revistă. Visul meu măreț era să ajung corector la «Tribuna» sau la «Steaua», iar umiliința mea nesfârșită era că nu puteam să ajung corector aici. Nu puteam, eu nu încăpeam acolo. Iar în 1990, la Conferința Scriitorilor, când am fost numită redactor-șef la o revistă care nu exista încă, care n-avea încă nume, am fost stupefiată (...) și am crezut că tot Bucureștiul face o glumă imensă pe seama mea. (...) Multă vreme am refuzat să primesc, m-am îndoit că pot să fac o revistă, pentru că nu există nici un precedent, o femeie care să conducă o revistă de cultură. Dinescu s-a încăpățânat și a spus «să mai facă și femeile» și atunci

am rămas să fac «Apostrof»-ul. (...) / Foarte mulți ani, când îmi încercam norocul la revistele clujene, m-am simțit oribil. Mă simțeam teribil de stânjenită pentru faptul că eram femeie. Era un mediu exclusiv masculin și a fost foarte stânjenitor pentru mine să urc scările, să intru în mediul ăsta. M-aș fi simțit mult mai confortabil dacă pe ici-colo aș fi găsit și câte o doamnă a literaturii române sau dacă, deodată cu mine, ar fi urcat alte doamne, tinere doamne ale literaturii române... (...) Eram profesoară de vreo jumătate de an, era în 1981, în martie, și am aflat că Dumitru Radu Popescu, care era pe vremea aceea redactor-șef la «Tribuna» și care mă publicase în «Tribuna» (...) are un post de redactor. Și m-am dus, evident, și i l-am cerut. Și mi-a răspuns: «Este foarte greu, este imposibil, ești femeie». (...) M-aș fi simțit mult mai confortabil dacă în mediul cultural clujean (...) ar fi fost mai multe doamne. La București nu este ceva uimitor să fi o doamnă într-o redacție sau într-o instituție de cultură. Vreau să-ți mai spun ceva (...). Când ai nevoie de foarte mare ajutor – în literatură, vreau să spun, în facerea unei reviste – mai degrabă te ajută totuși un bărbat decât o femeie. Femeile, am impresia că vor să rămână puține în spațiul literaturii. Unele au ajuns acolo și vor să rămână singure. E o părere...”. □ Sub titlul „*Rostul omului pe pământ și îndatoririle față de semen*”, Pavel Chihaia răspunde unor întrebări adresate de Doina Jela: „D.J. – Sunteți mulțumit de primirea pe care criticii din țară au făcut-o romanului *Blocada?* / P.Ch. – Este dificil, ca autor, să îți apreciezi valoarea propriei lucrări. Am scris-o în tinerețe, între 23 și 25 de ani. Am scris-o de trei ori, amplificând-o, înainte de a fi tipărită în 1947. Am mai încercat să îi dreg stângăciile în 1990, când Ion Negoitescu i-a găsit calități și Vasile Igna a avut curajul să o publice. Critica bucureșteană a fost binevoitoare – nu exaltată, cea transilvăneană, probabil influențată de opinia lui Negoitescu, elogiativă, ca și critica constănțeană, aceasta din urmă din solidaritate regională, probabil. (...) / De fapt (...), nu am citit decenii întregi *Blocada*, și dintr-un fel de teamă de a nu-mi regăsi un interval fericit din trecutul meu, de a nu mă regăsi cu mult altfel decât acum și, totodată, de a nu descoperi în trupul romanului slăbiciuni flagrante. / (...) Poate nu am avut dreptul să abandonez literatura. Desigur, pentru uzul meu, nu a lui Gheorghiu-Dej sau Ceaușescu. La entuziasmul lui Ion Negoitescu a trebuit să răsăund recitindu-mi acest unic roman. (...) / Da, în 1990 am lucrat cam un an la versiunea actuală și dacă m-aș fi consacrat ei tot restul vieții, aș fi fost, desigur, și mai aproape de ideal. Undeva, în visele mele, *Blocada* se apropia, într-o perspectivă ireală, ca semnificație etern umană, de *Craii de Curtea Veche*, a lui Mateiu Caragiale. Singura mea scuză că m-am oprit la versiunea 1991, tipărită de Editura Dacia, poate avea ca temei cealaltă obligație față de mine de a redacta din trilogia *Simfonia Dobrogeană* romanele *Ovidiu la Tomis* și *Toragai*”.

21 martie

● Într-un editorial din „Adevărul literar și artistic” (nr. 158), *Să le suspendăm din funcție!*, C. Stănescu ironizează reacțiile polemice suscitade de recentele

modificări ortografice impuse de Academia Română, insinuând că disputele ar avea un subtext politic: „În cursul homericului război al literelor academice și neacademice, aristocratice și plebeie – război aflat în plină desfășurare pe tot cuprinsul patriei noastre –, declarația cea mai belicoasă, patetică și demnă să figureze în cea mai pretențioasă antologie a strigătelor de dragoste de țară am întâlnit-o în tabăra celor care se opun modificărilor orografice, cu nu mai puțin patetism belicos, de Academie. Iată acest apel și înalta lui rațiune patriotică: *«Revenirea la două litere pentru unul și același sunet este un anacronism care va aduce noi prejudicii imaginii României în lume»!* Ne putem deja imagina furtuna de proteste ce va bântui cancelariile europene, valul de avertismente și amenințări la adresa noii crize a democrației din România, luările de poziție prin care minoritarii noștri și prietenii lor de peste hotare vor scoate la iveală lipsa *drepturilor omului* de a-și alege litera preferată și incapacitatea românilor de a se alinia la standardele lumii civilizate. (...) E drept să arătăm însă că nici tabăra avangardistă, a adepților schimbărilor ortografice, în frunte cu mult stimatul președinte al înaltului for academic, nu s-a lăsat mai prejos și a scos, în entuziasmul său nu mai puțin patriotic, vorbe nu mai puțin memorabile”. □

Întrebat de Saviana Stănescu (în cadrul unui interviu publicat sub titlul *Poetul sosește întotdeauna primul la locul crimei morale*) dacă „un poet se poate pronunța pertinent în domeniul politic”, Ion Stratan răspunde: „Un poet din Est, da. Un poet din fostul Est, cred că trebuie să se pronunțe despre politică, pentru că altfel înseamnă că nu a avut de-a face cu cenzura, nu a avut de-a face cu monopartidismul, nu a avut de-a face cu blocarea de către nonvalori, cu lipsa de informație, cu senzația că lucrează în zadar./ S-a afirmat că poezia vine dintr-o nevroză; nu este adevărat. Este falsă și ideea că un sistem totalitar ar fi propice creației. Criza este în obiect, nu în subiect, în poezie. (...) Nu am scris poezie numai pentru că nu s-a putut altceva. Eu am scris până când nu s-a mai putut să apară nimic, după *Aer cu diamante*, dar nu am scris poezie pentru că eram în comunism – asta este o aberație! La fel, nu pot să spun acum că nu voi mai scrie poezie pentru că sunt în capitalism. Este o aiureală, unu: pentru că nu suntem în capitalism, doi: că nu m-ar mulțumi propriul meu butic pentru a nu publica măcar la câțiva ani un volum”. „– *Mulți dintre colegii tăi de generație și de cenaclu s-au aruncat în vârtejul jurnalisticii după '89. Ce înseamnă acest «avânt» ziaristic și cum se împacă el cu poezia?!* – Eu am scris jurnalistică în special legată de câteva probleme culturale și ideologice, nu am scris încă pe teme economice propriu-zise. Am scris referitor la diferite persoane care țin condeiul în mână într-o societate care s-a schimbat de la posibilitatea de a manipula naționalist populația la actualul naționalism grupat în jurul revistelor «România Mare» și «Europa» și la mișcarea comercială pură, cu frivolitate, scandaluri... [este dat ca exemplu *Evenimentul zilei*]. (...) / Cristoiu are intuiții geniale în materie de politică, dar a crede că poți să ai dreptate în fiecare zi este o eroare; apoi titlurile transcend evenimentul ce

urmează a fi relatat, creându-ne senzația că realitatea românească este un pretext pentru a apare ziarul «Evenimentul zilei». Un ziar fără nici un comentariu tangent cât de cât spațiului spiritual nu mă interesează profesional mai mult decât horoscopul. (...) / – *De ce acum, când am dobândit măcar un iz democratic (...), simțim nevoia să criticăm un lucru ce corespunde gustului unui anumit public, foarte numeros în cazul «Evenimentului zilei»? / – (...) La urma urmei, și majoritatea are o dreptate procentuală, și minoritatea are o dreptate a ei, care, uneori, încearcă să fie calitativă. La fel se întâmplă și în problema «Evenimentului zilei», și în faptul că Păunescu sau vadim sunt azi senatori prin votul dat de atâția cetățeni...».*

24 martie

● Un editorial din „Nouăzeci” (nr. 11) – „suplimentul de direcție” al săptămânalului „Luceafărul” (realizat de Cristian Popescu, Ioan Es. Pop și Cătălin Țirlea) –, text nesemnlat, așezat sub genericul „Dinastia Caragiale”, ar vrea să ofere noi „explicitări teoretice ale demersului literar” promovat de această publicație: „Am fost acuzați că am urmărit să ne impunem în viața literară drept *singurii* exponenți ai unei noi promoții. Ne-a fost reproșat caracterul superficial, neriesos, de un comic minor și îndoielnic al textelor publicate. Ni s-a sugerat, în fine, că am fi promotorii unei politici literare infantile, pripite și chiar dubioase. / Căutăm similitudini între coordonatele noastre interioare și direcțiile de structură ale timpului și locului în care trăim, adică vrem să aflăm ce anume ni se potrivește și poate fi generator de autenticitate literară în dialogul nostru cu lumea. În mod fatal, nu putem participa, aliniați cu toții, după criterii de vârstă biologică, la definirea unei unice mentalități literare, zisă de generație. Dimpotrivă, simțim nevoia unor delimitări, și pecetea stilistică a revistei este relevantă în acest sens. Nici n-ar fi rău ca grupuri literare cum sunt cel din jurul revistei «Interval» de la Brașov sau cel foarte tânăr de la «România literară» să-și formuleze poziții distincte și pregnante. (...) / O componentă a modului în care înțelegem spiritul literar al timpului este *literaturizarea publicisticii*. S-a vorbit mult de o dispariție a genurilor literare, nu ca denumire a lor, ci ca mod de recompunere și fuzionare. În orice epocă de contorsiuni istorice și spirituale, literatura reevaluează genurile minore. (...) / Însuși spiritul timpului obligă la o percepere acută a cotidianului. Literatura, în acest context, n-o putem înțelege decât ca o *transcriere directă a realităților* (nu neapărat a Realității). / În acest fel este lesne explicabilă afinitatea noastră pentru modalități literare gen Radu Cosașu, Mircea Ivănescu sau Marin Sorescu din poemele epice, precum și lipsa de aderență la formule estetice de tip Ana Blandiana, Ion Stratan sau Nichita Stănescu. / (...) Preferăm, în locul patetismului, atât comicul în stare pură, cât și sarcasmul și autoironia. Căutăm, de fapt, acea tensiune înaltă a literaturii care sublimează tragicul cu comicul în expresia plină de forță a valorii estetice. (...) /

Radicalismul moral înseamnă, în primul rând, lipsă de inhibiție./ Ni s-a sugerat, în ultima vreme, de către unele zone ale vieții literare, că ar fi bine, dacă nu avem, în genere, nici o inhibiție, atunci să ne inventăm câteva. Și ni s-a oferit o listă de personalități-tabu (...)/ Să dăm exemple: G. Călinescu, Mircea Eliade, Monica Lovinescu, Lucian Pinntilie, Marin Preda, Ștefan Aug. Doinaș, Ana Blandiana, Nichita Stănescu etc. (...)/ Să ne înțelegem: radicalismul moral nu înseamnă în nici un caz eticism, nu înseamnă valorizarea literaturii pe puteri etice, politice etc., și nu depinde de diferența între opțiunile politice ale unuia sau ale altuia./ Dar radicalismul moral înseamnă: demascarea demagogiei, a oportunistului, a prostiei și a nonvalorii, indiferent de «prestigiul» persoanei în sânul căreia ar sălășlui aceste nobile trăsături; și pe de altă parte, afirmarea dezinhibată a valorii pe orice baricade pe care am întâlni-o./ Mediile literare de la noi, prin personalități cu autoritatea opiniei care le dirijează mentalitatea, au deprins, prin timp, habitudini care nu ne convin. (...) Să nu poți aplica o jumătate de valoare unei producții lamentabile, numai pentru că autorul are merite civice sau politice. Sau viceversa”.

25 martie

● În cadrul anchetei din paginile „României literare” (nr. 11), Ion Simuț publică articolul ***Posibilități de regenerare***: „Criza culturii, ca maladie a epocii actuale, a depășit de multă vreme granițele dintre Est și Vest. Schimbările politice care s-au petrecut au adus-o mai alarmant în raza conștiinței, relevându-i amploarea și profunzimea. Caracterul de generalitate al crizei evidențiază faptul că nu are tendința să se localizeze, ci să se universalizeze. Despre acest fenomen, ar fi cel mai în măsură să vorbească filosofia culturii. Nu e de ignorat, ca o circumstanță agravantă a crizei, scadența anului 2000, care acționează ca un prag psihologic stresant. (...) Simptomele rezultă din epuizarea modernismului (...). E de meditat la ideea că postmodernismul ar reprezenta o capacitate de regenerare. De fapt, resursele regenerării sunt mai multe, cel puțin trei, după părerea mea./ Resurecția spiritualului este cea dintâi soluție a ieșirii din criză. (...) Actualitatea realizează o spectaculoasă reconsiderare a generației lui Mircea Eliade, Cioran, Mircea Vulcănescu, în general a foștilor elevi ai lui Nae Ionescu. (...) S-a întâmplat o fundamentală schimbare a reperelor culturale. Revizuirea ierarhiei valorilor a acționat asupra tradiției favorizând coordonata spiritualistă: sunt prinse în această resuscitare atât o tendință religioasă, cât și una metafizic-nihilistă. Cioran poate deveni (dacă nu cumva a și devenit) filosoful emblematic al acestui sfârșit de mileniu. (...) În literatură, onestitatea valorizării invită la gestul simplu de a recunoaște importanța poeziei sau a prozei scrise în anii cei mai negri de Lucian Blaga și V. Voiculescu (...). A doua sursă de regenerare a literaturii noastre poate fi în dezvoltarea premiselor postmoderniste, cu toată întârzierea cu care se manifestă. Postmodernismul nu a spus la noi tot ce avea de spus. Scriitorii

generalei '80 sunt protagoniștii acestei tendințe, chiar dacă trebuie să recunoască precursoratul lui Mircea Ivănescu, al Școlii de proză de la Târgoviște și al altora. (...) Livrescul și ironia constituie resurse vitale pe mai departe și generația '80 cred că simte această posibilitate de a-și continua opera, stimulată de semnalele care-i vin dinspre reprezentanții cei mai talentați ai generației '90. O altă formă rezistentă de postmodernism o reprezintă romanele lui Nicolae Breban, dintre care îmi îngădui să le aleg pe cele mai controversate: *Bunavestire* și *Don Juan*. Judecând fenomenul în ansamblu, am naivitatea să cred că postmodernismul reprezintă o șansă de regenerare a literaturii noastre. Dacă spiritualismul este cu adevărat o formă a ieșirii din criză, postmodernismul este o formă de trăire a crizei./ Întrevăd o a treia cale de depășire a impasului, o cale care mi se pare mai mult literară, comparativ cu largă deschidere a celorlalte două despre care am vorbit anterior. Stimulată de memorialistica politică, proza ar putea încerca o reformulare a principiilor autenticității. Este implicat aici din nou pactul făcut de actualitatea literară cu generația lui Mircea Eliade și, desigur, în acest caz, și a lui Camil Petrescu. Reformularea s-ar putea sprijini pe două conținuturi tematice extrem de frecvente în memorialistica postdecembristă: persecuția politică și rezistența morală – ambele subsumabile experienței dictaturii. Experiențialismul actual ar fi astfel mai mult al maturității decât al adolescenței (sau al primei tinereți), cum era cel interbelic; în al doilea rând, ar fi orientat preponderent politic și mai puțin erotic. În sfârșit, ar avea în comun reconsiderarea axei morale a individului/a personajului și renunțarea la încărcătura livrescă a scriiturii. Se vede limpede că o asemenea tendință ar deschide o polemică directă cu postmodernismul. Cred că acesta este domeniul în care își vor încerca șansele mai ales prozatorii din generațiile (sau promoțiile) '60 și '70". □ Alexandru George publică un text amplu intitulat *Oponenți, rezistenți, disidenți*.

- Virgil Ierunca publică în revista „22” (nr. 11) un eseu polemic intitulat *Culpabilizarea intransigenței*, incitat de un doasar pe tema „compromisului” din nr. 6 al „Dilemei”: „Săptămânalul «Dilema» pare a se situa, mai departe (...), pe linia proclamată a «frivolității superioare» și a convivialității cu o certă tradiție la noi. Între caragialescul «Pupat Piața Endependenți» și «Ici, aux portes de l'Orient où tout est pris à la légère», nu de filiații ducem lipsă. (...)/ De la Realpolitik la tratatele internaționale, de la viața parlamentară într-o democrație până la cea de toate zilele în orice societate, compromisul poate fi dibuit oriunde, niciodată însă total despărțit de conotațiile sale morale. (...)/ Simpla «legitimitate» – pact chiar nescris «între putere și cetățeni» – propusă de cel mai însemnat dintre esești iviți de la Revoluție încoace, H.-R. Patapievic, în articolul *Arta și echivocul compromisului*, nu este de ajuns pentru a deosebi compromisul cel bun de cel nociv. Hitler luase puterea în entuziasmul popular în Germania, deci putea trata în numele ei, iar Stalin, ca învingător într-un război pentru «democrație», părea legitim dacă nu tuturor

supușilor, cel puțin aliaților săi./ Să lăsăm deci la o parte planul general și să ne limităm la cazul particular și actual al României. Fiindcă, așa cum reiese din mai multe contribuții la numărul tematic, compromisul este recomandat ca soluție realistă împotriva intransigenței unei opoziții (nu doar politice, ci și intelectuale) ce n-ar fi înțeles și înregistrat stagnarea mentalităților la noi, pe de o parte, iar pe de alta ar stăruia în iluzia că o revoluție e înfăptuită spre a se pune capăt – cât mai radical – stării precedente, în cazul de față stalinismul de tip ceaușist./ În acest proces, un singur inculpat: intransigența. (...)/ De intransigență ne-am fi săturat – pretinde Elena Ștefoi – deoarece a domnit de-a lungul comunismului. Fals. Statul totalitar nu-și trata subiecții cu intransigență, le oferea de ales între lichidare și supunere. (...)/ Compromisul – beneficiind deja de o ascendență bogată – a rodit vreo jumătate de secol, devenind o a doua natură, încât uimitoare a fost insurgența colectivă din 22 decembrie '89, iar apoi radicalizarea unei bune părți a scriitorilor, artiștilor, intelectualilor. Dintre ei, unii au obosit să cultive indignarea (recent descoperită) fără vreun ecou nici la nivel de putere, nici de mase. De vină n-ar fi însă surditatea noii puteri, nici inerția securizantă a maselor, ci – neapărat – cei care mai credeau în virtuțile corecte ale tăgădei. (...)/ Până unde poate merge azi compromisul în România? Până la acceptarea alianței cu extremele dreapta și stânga reunite în neo-ceaușismul ce-și prepară revanșa? Până la a însărcina în Senat cu cultura pe bardul ceaușist cel mai notoriu: Păunescu? Până la trimiterea aceluiași în delegație parlamentară la Consiliul Europei? Până la prezența în Parlament a unor E. Barbu și Corneliu Vadim Tudor? Până la numirea lui Paul Everac ca director al Televiziunii? Până la betonarea administrației cu foști ceaușiști notorii înscăunați grabnic de noul guvern? (...)/ Să ne închipuim o clipă că în Occident cineva ar pleda pentru un compromis politic cu mișcările neo-naziste. N-ar fi un scandal general? De ce același compromis cu neo-comuniștii notorii ar stârni dimpotrivă consensul clasei politice românești? (...) La noi, în timp ce «România Mare» nu mai prididește de atâta antimaghiarism și antisemitism, reprezentanți ai ei se află în Parlament. (...)/ Să trecem de la politicieni la cei ce scriu despre politică. Scriitori, cercetători, artiști. Ei nu au de ținut seama de scadențe electorale. Nu sunt obligați deci să răspundă și corespundă mentalității majoritare, pentru care valori ca libertate, anticomunism, dreptate se înscriu în sondaje pe ultimul sau penultimul loc. Majoritatea pune «liniștea» (cu prețul amneziei) mai presus de toate. (...) Majoritatea electorală a ales liniștea împotriva libertății. De o asemenea alegere oamenii politici sunt nevoiți să țină seama. De ce și comentatorii intelectuali și scriitorii? Menirea lor e oare să urmeze opinia sau s-o formeze?/ De unde și tulburarea care ne-a cuprins citind numărul 6 al «Dilemei». Începând cu articolul unuia dintre cei mai fascinanți gânditori ai noștri: Andrei Pleșu. Cum diverși prieteni îi cer – ne mărturisește el – să se țină de o «minima morală» și să nu stabilească, tratând de o vinovăție generală, vreun compromis între victime și călăi, Andrei Pleșu

le răspunde că într-adevăr, când e vorba de victime și călăi, lucrurile sunt limpezi și «se soluționează prompt (sau *ar trebui* să se soluționeze) pe cale judecătorească». *Ar trebui* – subliniat de Andrei Pleșu. Asta înseamnă că nu se soluționează. Ceea ce se și tot constată. Nikoľski n-a fost inculpat până ce n-a murit. Drăghici, până ce n-a fugit. (...) Să îndrăznim atunci a-l întreba pe Andrei Pleșu dacă restul demonstrației sale nu ține cumva de un sofism angelic? (...) Din moment ce calea judecătorească este blocată, cel puțin judecata morală ar trebui să se exprime. (...) În așteptarea unei Judecăți de Apoi (...) n-ar fi oare mai urgent și mai realist, în absența unei justiții (încă la ordinele stăpânirii), să stabilim – fără intenție de răzbunare penală – limitele, cel puțin despărțind lichelele de victime (...) Andrei Pleșu nu-și simte dreptul să «ridice piatra». Să n-o arunce, îl înțelegem. Dar a o ridica e doar un gest. (...) Nimeni dintre noi nu se crede Iisus, dar dacă gestul nu e îndrăznit și de bieți oameni imperfecti de ce să ne mai mirăm că lichelele se instalează printre noi, din nou în fruntea noastră? (...)/ Într-un alt număr din «Dilema» (nr. 2), Bogdan Ghiu (există o migrație optzecistă spre zonele «frivolității superioare»!) ne anunță că dialogul dintre Virgil Măgureanu și Petre Mihai Băcanu pune față-n față «două logici ireductibile». (...) Faptul că e regizat – dialectic – de un poet colorează compromisul, e adevărat; punând însă pe plan de egalitate secretul SRI cu misiunea de formare a presei libere, nu rămâne mai puțin contestabil./ Florin Iaru, dibuind «o mentalitate hipercomunistă» la unii opozanți și detectând semne de «intoleranță», se teme că «așa ceva ar duce, cu timpul, ca un candidat al opoziției să câștige cu 99 la sută, să devină un mic Ceaușescu al dreptății absolute». (...) Primejdia e ceva mai îndepărată decât cea a clipei de față, când mici ceașșiști aleși cu voturi mai modeste au și preluat mari parcele de putere./ Mult mai net ca Florin Iaru (...) se exprimă, nu doar în numărul acesta, al doilea stâlp al publicației, Augustin Buzura. De la început, el se războiește doar cu opoziția, mai ales intelectuală, ce și-a îngăduit unele semne de întrebare asupra lui și Fundației pe care o conduce. În contextul împăciuitoare al «Dilemei», doi sunt cei care dau tonul unei iritări constante: Augustin Buzura și Elena Ștefci, mereu în poziție de atac./ (...) Augustin Buzura – o știe toată suflarea intelectuală, dar n-o proclamă din motive diverse (...) – s-a așezat confortabil, printr-un uluitor transfer de identitate, în compromisul major, esențial: cotrocenizarea culturii românești”.

● Într-un interviu acordat lui Gheorghe Vidican pentru „Orizont” (nr. 6), **„Riscăm să compromitem și capitalismul!”**, Liviu Antonesei vorbește despre o posibilă „renaștere” a culturii românești, care s-ar putea produce „chiar înainte de renașterea economică și politică”, întrucât „cultura are un nivel foarte înalt de autonomie ce-i permite să «ardă etapele»”. Într-un asemenea context, scriitorul „nu trebuie să uite că nu este doar scriitor, ci și un cetățean, câteodată mai luminat decât alții. Nu pentru că ar fi un fel de «far» al națiunii, dar pentru că este mai atent la ceea ce se întâmplă în jurul său, poate chiar mai

«sensibil». Cred că scriitorul are ceva din calitățile unui «termometru» sau «seismograf» și, atunci, datorită sa este să semnaleze pericolul instalării «febrei» sau pe cel al unui cutremur. Oricum, deosebit de «scriitorii acreditați la Cotroceni», eu nu cred că scriitorul trebuie să fie un «castrat politic». Chestia asta cu «apolitismul» pe mine mă și amuză. (...) / După decembrie 1989 am scris o singură poezie. Și aceea «politică», de «reacție» la mineriada din iunie 1990. Poate că, înainte de decembrie, poezia era o formă de supraviețuire normală într-o lume anormală”. Subiectele abordate sunt mai ales politice (alegerile din 1992, raportul putere-opoziție ș.a.): „- *Ai fost directorul de campanie electorală pentru re-alegerile din mai-iunie trecut, pentru postul de primar al Iașiului. De ce credeți că ați reușit să câștigați?* / – Din două motive: am avut un candidat credibil și am reușit să construiesc o campanie electorală profesionistă și (...) inteligentă, foarte atractivă. Nu mi-a fost deloc ușor. Nu din cauza adversarilor, nici din cauza relativei amorțeli a electoratului (...) Cele mai multe dificultăți le-am avut din partea aliaților. Toți cred, la noi, că se pricepe la politică și la *promotion*. De parcă ar fi fotbal! M-am luptat din greu să stopez tot felul de «inițiative rapsodice», tot felul de acțiuni contraproductive. Nu poți face o campanie electorală doar cu bune sentimente și cu slogane rudimentare. Din păcate, după trei luni de «luptă», mai ales cu aliații, eram atât de obosit încât n-am mai avut puterea să conduc și campania pentru alegerile generale din toamnă. (...) / – *Cum vezi puterea în această perioadă de tranziție?* / – Cred că puterea din România este, în momentul de față, foarte amestecată. La început, am fost tentat să spun că e o putere imbecilă, cum era și cea comunistă. Nu este însă – pur și simplu – imbecilă, nu este numai imbecilă. E ceva mai complicat. Oricum, e diferită de cea de dinainte de 1989, dar e diferită în două direcții. Pe de o parte, e limpede că vechiul regim n-ar fi adus niciodată în primul plan oameni precum Păunescu și Vadim Tudor, pentru că acel regim era, în oarecare măsură, foarte pudic. (...) Pe de altă parte, în acele vremuri monolitice, nici oameni precum Adrian Năstase, Meleșcanu sau Negrițoiu (...) n-ar fi ajuns în prim-planul puterii. Ceea ce ar fi bine să se întâmple ar fi o nouă «spargere a Frontului» (...), deci o nouă clarificare la nivelul acestei extrem de ambigue forțe politice născute peste noapte prin evaporarea fostului partid comunist. Cu reformiștii din Front, eu cred că s-ar putea discuta, poate chiar colabora la guvernare. (...) / – *Ce-ar trebui să facă opoziția în situația dată?* / – Mai întâi, pentru numele lui Dumnezeu, să se organizeze. (...) Lupta dintre putere și opoziție e încă, după mai bine de trei ani de la renașterea vieții politice la noi, o luptă între profesioniști și amatori. Nu contează că e vorba de profesioniști ai dezastrului, nu contează nici bunele sentimente ale opoziției. (...) Opoziția trebuie să devină o *instituție*, ca în orice regim democratic”. □ Vasile Popovici (*Autoportret*), Adriana Babeți (*Cartea care vine*) și Daniel Vighi (*Căderea în*

paradis) comentează volumul lui Lucian Raicu *Jurnal en miettes cu Eugène Ionesco* (Editura Litera, 1993).

● În „România Mare” (nr. 12), Romulus Vulpescu dezaprobă obligativitatea noilor norme ortografice propuse de Academia Română: „Ca editor ce mă mai aflu și astăzi-cine-mi va interzice (și cum) să editez un text clasic – de pildă, Topîrceanu sau de Al. A. Philippide care, ieșeni fiind, și le-au ortografiat cu *î* (din *i*)? Și cine are să mă certe «cu staf și cu topuz la tâlpi», că, tot așa, fără voie de la efemerii «nemuritori» și tot de-atâția ani rimez, când îmi abate și-mi pică bine în context, *sînt* – cu *pămînt* și cu *sfînt*?”.

26 martie

● În „Dilema” (nr. 11), Bogdan Ghiu transcrie prima parte a unui dialog așezat sub genericul „Divanul «Dilemei»”: **Alexandru Paleologu și Andrei Pleșu: amintiri și anticipări pe tema Noica**. Andrei Pleșu se mărturisește „iritat ori de câte ori observ o anumită pripă a stigmatizării lui Noica”: „Brusc, după ’89, au apărut foarte mulți oameni doritori să anuleze ceva din personalitatea lui. (...) Mai toate ziarele sunt pline de atacuri, calomnii, suspiciuni care au urât pur și simplu chipul vieții intelectuale de la noi și, în contextul acesta, plăcerea de a lovi și în Noica – căci a apărut și un curent anti-Eliade foarte puternic, și un curent anti-Cioran, din unghiuri de vedere diferite – mă face să cred că lucrurile se întâmplă ca și cum lucrul cel mai urgent care era de făcut după ’89 era lichidarea odată pentru totdeauna cu acești idoli ai culturii românești postbelice (...). În orice caz, încet-încet, defectele lor urcă deasupra calităților și ceea ce mă deranjează e că acei care o fac intră, conștient sau nu, în corul foarte nediferențiat al demolatorilor. Când lucrurile vin din partea lui Alexandru George, îți pui inevitabil întrebarea, bizuită chiar pe o declarație a domniei sale, cum că pe el nu îl interesează filosofia lui Noica, de ce, dacă nu îl interesează, se apucă să discute despre acest subiect, pentru că Noica asta e, filosof, în primul rând. A discuta un caz de cultură în afara determinărilor lui fundamentale nu este a discuta un caz de cultură. (...)/ Generația Noica e atacată din unghiuri diferite. Mie de pildă, îmi spune cineva că, declarându-mi simpatia față de Noica, Cioran, Eliade, manifest în mod inconștient simpatii de dreapta. (...)/ Și mai e încă un parapon. Bun, ne răfuim cu valorile acestea, dar dacă e să facem ordine, dacă e să ne răfuim cu toate valorile care au trecut prin episoade de penumbră, avem o mulțime de scriitori și de critici din anii ’50-’60 despre care încă nu am văzut importante articole demascatoare. Nu că eu le doresc, dar mi se pare nedrept să te legi de oameni care în anii aceia erau în pușcărie și să nu te referi atunci la toate micile sau marile compromisuri pe care oameni foarte onorabili astăzi le-au practicat atunci”. Alexandru Paleologu: „Oportunitatea unei contesări a unui mare spirit este greu de stabilit cu precizie. Are loc și atunci trebuie discutată. Sunt și alte procese de făcut și care se amână. (...) Procesele pe care le avem de făcut sunt procese reale,

processe penale, la drept vorbind. Dar aceste processe penale ar trebui făcute chiar și fără consecințe punitive directe (...). Procesul ar trebui făcut nu în mod exhaustiv și în totalitatea acelor care au ceva de explicat, ci, la un anumit nivel, celor care au pentru ei înșiși nevoie să se pună în ordine. Trebuie făcut procesul mare, al comunismului, fiindcă al comuniștilor se poate face, și trebuie făcut. Nu al tuturor, ar fi monstruos. Mai întâi, ce înseamnă comuniști? Evident, nu membri de partid. (...)/ Comuniștii sunt acei oameni pe care îi favorizează o anumită structură politică de care au profitat, care era cotoșitoare și irezistibilă, și care își trăiește agonia cu foarte multe zbateri, cramponându-se încă să fie. (...) Nu ca doctrină. Cine mai încearcă astăzi să plaseze doctrinal elemente comuniste suferă chiar de o anumită nedreptate, pentru că nu chiar tot ce susține marxismul este de lepădat. (...) Există, hai să spunem, o mafie, sau, în orice caz, o bandă internațională care a pus mâna pe putere și care nu vrea să o lase, și care infiltrează și forme noncomuniste. Eu sunt convins că Occidentul, în primul rând, este cel care frânează peste tot procesul comunismului; mari grupuri de presiune, importante lobby-uri occidentale îl frânează, și nu pentru a nu fi compromis Georges Marchais, ci cine știe ce alte figuri foarte vulnerabile și impunătoare ale Vestului. (...) Noi vom evolua *volens-nolens* spre democrație. Și înaintarea aceasta o vor face cei pe care noi, opoziția, îi atacăm și îi contestăm. Să zicem așa, grupul Iliescu. Ei o vor face. O vor face prost, dar o vor face. Până la urmă nu vor putea să se dispenseze de noi, opinia noastră va începe să conteze, și deja o viață parlamentară, de bine, de rău, începe să ateste acest lucru. (...) Parlamentul începe să semene a parlament ca demnitate intelectuală și de atitudine. În ciuda bătăliei, mergem către așa ceva în mod ineluctabil. Toate lucrurile dorite se vor întâmpla. O să avem tot ce vrem Chiar presa, care este liberă, va fi și inteligentă”.

● Nr. 12 al „Literaturii” include un dosar *Nichita Stănescu 60*, în cadrul căruia semnează: Eugen Simion (*Nichita Stănescu, postmodernul...*), Fănuș Neagu (*Torță din vechea Eladă*), Gabriela Melinescu (*Frumos ca un prinț*), Ion Cocora (*Suprarealitatea Nichita*), Lucian Chișu (*Aventura cuvintelor*), Nicolae Dabija (*În 1976, când mă tutuiam cu zeii*), Nicolae Iliescu (*Zilier al cuvintelor*), Mircea Micu (*Fluturile de zăpadă*), Adi Cusin („*Chemarea realului*”) și Nicolae Havriliuc (*Elegii*). ■ Eugen Simion: „Nichita Stănescu ar fi împlinit, dacă trăia, 60 de ani. Revista «Literatură» îl omagiază, azi, vorbind mai ales despre omul care a trăit până acum zece ani printre noi și a lăsat în urma lui un mare număr de prieteni și mitul unei existențe risipitoare. A lăsat, evident, și detractori. Neobosiți, otrăviți de invidie și ură, cârtitori, lamentabili. Ieri îi atacau poezia, azi îi contestă morală. (...)/ Încerc (...) să uit omul care scrieși să mă concentrez asupra poeziei sale. Nu-i ușor. (...) Amintirea lui este încă puternică și, voind să-i analizezi rece și obiectiv opera, observi că autorul de pe copertă nu se lasă eliminat din comentariu. (...)/

Recitesc, cu acest prilej (...), *În dulcele stil clasic* (1970) și observ că poemele de aici nu s-au învechit, deși au trecut peste ele 23 de ani. (...) Clară îmi apare acum despărțirea lui de modelele modernității și tot clară este încercarea de a rescrie unele fantasmе vechi ale poeziei, cu precădere fantasmеle și visurile romantice. Postmodernismul românesc, în latura lirică, debutează probabil cu această carte în care ludicul, vizionaristul, manieristul Nichita Stănescu reabilitează o serie de specii corupte de timp (romanța, de pildă, sau mica elegie erotică) și împinge jocurile limbajului departe, foarte departe”. □ Valeriu Cristea publică articolul *Zoaiele polemicii turbate*: „O caracterizare inedită a scrisului meu, *zoaie comuniste*, îmi oferă colegii de la «România literară» [nr. 10, din 18 martie 1993] (...) pitiți vitejește în spatele unui pseudonim și ținându-și cu suavă indignare de primadone mâna la nas. Îmi pare rău că recenzia mea, obiectivă cred, la cartea lui Vasile Băran, *Acești scriitori minunați și conștiințele lor zburătoare*, i-a supărat atât de tare pe unii dintre acești scriitori mai mult sau mai puțin minunați, și anume pe cei cu conștiințele mai zburătoare. Căci numai la mare, înroșită de mânie supărare oamenii coboară până la nivel de troacă și recurg la asemenea cuvinte urât mirositoare. (...) Deci: pentru că Adriana Bittel a avut dorința (a avut ea această dorință!) să intre în partidul comunist și pentru că, după ce a intrat, de bucurie i-a oferit lui Vasile Băran, care a ajutat-o, o țuică sau un whisky la un local de lux, pentru că Mircea Iorgulescu a avut plăcerea (a avut el această plăcere!) să scrie, săptămână de săptămână, timp de trei ani, articolele de fond hiperceaușiste ale «României literare», pentru că Nicolae Manolescu a avut norocul (...) de a beneficia de un zdravăn «spate» nomenclaturist în persoana directorului «României literare» în perioada 1971-1988, numit direct de Ceaușescu, *pentru toate aceste fapte INCONTESTABILE* (...), eu, care am marea vină de a le fi reamintit (oportuniștii fiind de felul lor uituci), trebuie neapărat să fiu comunist iar scrisul meu, laudat câteodată chiar de Nicolae Manolescu, să se prefacă subit în *zoaie*. (...) «Curios este – zice bravul autor al notiței, care semnează Cronicar – că dl. Cristea pare el însuși căzut în prada celei mai depline uitări tocmai când citește cartea cu gust de medicament a dlui Băran.» (...) «Ar merita să-i împrăștiăm memoria – continuă Cronicarul – cu niscai citate din Ceaușescu pe care moralul domn Cristea le comenta cu dostoevskiană scârbă de sine însuși pe la sărbătorile cunoscute.» Sunt mai multe ironii aici, mai mult sau mai puțin reușite: «moralul domn Cristea» mai întâi. Eu nu m-am pronunțat niciodată în această privință, dacă mă consider sau nu moral. (...) Sunt gata să cedez epitetul cu pricina Cronicarului, oricine ar fi el. Sigur, m-aș bucura să fie dl. Nicolae Manolescu Cronicarul, căci lui i s-ar potrivi cel mai bine epitetul. (...) Nu am susținut nicăieri că am fost «curat», că nu am «scris» etc. Am susținut în schimb și susțin că îmi asum absolut tot ceea ce am scris, de bună voie sau în urma unor presiuni tenace, exasperante, presiuni ce se întăreau când se apropiau «sărbătorile cunoscute» și

care erau exercitate în cadrul redacției «României literare» în special de bunul nostru coleg și prieten G. Dimisianu. (...) Nicolae Manolescu era scutit de această tortură; el «scăpa» cu un articol de istorie literară. (...) Parcă îl aud (...) pe G. Dimisianu spunându-ne, ca un cenzor luminat și șef perpetuu ce era, că nu ne cere decât niște texte *decente*. În aceste împrejurări, ca și alți colegi hăituiți de insistențe, am scris două sau trei articole în care am citat din Ceaușescu. Sper din toată inima că ele sunt mai mult decât *decente*».

28 martie

- Se stinge din viață, la Cluj, poetul, eseistul și traducătorul Victor Felea (n. 1923).

- Constantin Coroiu consemnează în „Adevărul literar și artistic” (nr. 159) o convorbire cu Dan Mănuță (directorul Institutului de Filologie Română „Al. Philippide” din Iași): ***Dicționarul literaturii române. 15 mii de scriitori români într-o jumătate de veac.*** „– Domnule Dan Mănuță, în 1979 institutul dv. (...) înzestra cultura românească cu o lucrare lexicografică monumentală – ***Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900.*** Este o primă parte din ceea ce dv. ați proiectat a fi *Dicționarul-tezaur al literaturii naționale*. (...) *Dicționarul de la Iași era rodul muncii a 17 cercetători (...) timp de un deceniu. Dacă informațiile mele nu sunt învechite, ați continuat să lucrați fără nici o întrerupere la **Dicționar**, și anume la cel ce ar trebui să cuprindă (...) perioada 1900-1950.*/ – (...) *Lucrăm într-adevăr la partea a doua a **Dicționarului**, în care figurează scriitorii și operele din prima jumătate a secolului al 20-lea, mai bine zis îi include pe scriitorii a căror activitate s-a desfășurat în totalitate sau preponderent până la 1950. (...) Întră absolut toți cei care au un volum, indiferent de genul abordat (...), sau, cu oarecare aproximație, echivalentul unui volum, adică scrieri publicate în ziare ori periodice. Deci cei care au avut o activitate publicistică destul de susținută. Așa stând lucrurile, numărul de autori e uriaș. (...) Aș spune că **Dicționarul** (de fapt, ar fi trebuit să-l numim *Lexicon*, dar am apucat să-i zicem astfel și îl lăsăm așa) este important nu atât prin Călinescu sau Bacovia, ci prin cei mai puțini sau deloc cunoscuți. Lucrarea noastră dă seama astfel de vitalitatea și bogăția scrisului românesc. (...) Dacă pentru secolele anterioare am înțeles să aplicăm niște criterii de evaluare care erau și culturale, acum accentul cade pe criteriul estetic. Întrucât este vorba de un dicționar enciclopedic, ceea ce ne obligă, deci, să cuprindem totul, nu am făcut o selecție a numelor, ci am formulat judecăți de valoare la fiecare scriitor în parte. (...) Numărul autorilor tratați se va ridica până aproape de 15 mii. Dat fiind numărul foarte mare de autori, pentru că nu toți sunt scriitori, ci majoritatea *autori*, am împărțit această parte a doua a **Dicționarului** în 6 volume, care va avea fiecare în jur de 2.500-3.000 de pagini în dactilogramă. (...) La finele anului viitor va fi în editură [primul volum]. (...) **Dicționarul** va avea foarte multe ilustrații. Fiecare articol*

este însoțit de o bibliografie imensă. Practic, noi am încheiat documentarea, de la A la Z. Nu am redactat însă tot dicționarul, din cauza faptului că forțele noastre sunt reduse. [Echipa care lucrează la elaborarea *Dicționarului* este compusă din 16 cercetători.] Oricum, volumele ce vor forma *Dicționarul* de la 1900-1950 vor apărea la intervale scurte într-o anumită ritmicitate. Ne-am propus să-l încheiem în anul 2000”.

29 martie

• În „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 13), Dan C. Mihăilescu realizează un interviu cu Marta Petreu: *Vreau ca „Apostrof”-ul să rămână în istoria literară*. M.P.: „În aprilie 1990, Mircea Dinescu mi-a dat o treabă de făcut: o revistă. (...) Am acceptat fiindcă m-au încurajat foștii triumviri ai «Echinox»-ului și profesorul Zăciu. (...) Vreau ca «Apostrof»-ul să intre și să rămână în istoria literară. Nu cât «Echinox»-ul, fiindcă, din păcate, noi nu vom avea atâta timp la dispoziție cât a avut «Echinox»-ul (...). Mă bucur că tu îți amintești că am făcut numere monarhiste – da, după «România literară» am fost prima revistă care l-a publicat pe Regele Mihai; atunci, în 1990, părea o ciudățenie, acum... «L-am lansat», ca să zic așa, și pe Paul Goma: căci în 1990, în afară de «România literară» care l-a publicat în serial și de «Viața Românească», am fost prima revistă care i-a dedicat, într-un uriaș *Estuar*, prima receptare critică masivă. Am fost – tot după «România literară» și «Viața Românească», mereu după ele – revista care l-a lansat masiv pe primul (cred) disident român: pe Petru Dumitriu. Ceea ce în vara lui 1990 părea o aberație morală – să scrii *normal* despre Petru Dumitriu – a devenit pe parcurs o normă... Da, i-am publicat pe mulți. (...) E extrem de reconfortant să vezi ce bine scriu scriitorii români. (...) Raiul e foarte plicticos, dar, Dan C., crede-mă, nici iadul acesta de tranziție nu-mi priește. Nici mie, nici revistei. Nici intelectualilor, nici culturii române. (...) Avem prieteni – măcar o parte din scriitorii pe care-i publicăm! Iar ca instituții, simt sprijinul moral constant al «României literare». Și al altor reviste, desigur, dar «România literară» este, în toate lucrurile bune pe care le facem, alături de noi. Ne-a ajutat financiar și *necondiționat* Fundația Soros din Cluj. (...) Cel mai mare dușman e lipsa de bani: n-avem bani, iar absența legii sponsorizării încurcă lucrurile. Apoi, mentalitatea frustrată a provincialului. Revista a fost primită la Cluj cu destulă ostilitate, căci spărgea tabieturile mentale provinciale. Așa că mulți oameni și multe instituții au încercat, încearcă să surpe proaspăt înfiripata instituție apostrofică. Vrei să-ți spun ultima bătalie pe care o duc? Acea pentru a salva localul și mobilierul redacției: sediul e în pericol fiindcă Primăria refuză, tergiversează să ne reînnoiască contractul. Iar mobilierul fiindcă vecinii noștri, FSN-ul, revendică birourile și dulapurile – evident, n-au nici un temei legal, dar cum «Apostrof»-ul tot eu o revistă a nimănui... (...) da, noi suntem ai nimănui: Uniunea Scriitorilor nu ne-a ajutat niciodată și nu ne ajută. (...) E al treilea an când

suntem în situația de-a ne finanța singuri. (...)/ Virgil Leon, un fel de Roger Câmporeanu tânăr (...). Ștefan Melancu, poet, un băiat foarte sufletist, are toată... administrația pe cap. Ana Cornea, secretara, are datoria să pună de cafea și să arate bine. Un tipograf cu jumătate de normă – Horváth Sándor (...). În sfârșit, Ștefan Borbély, lector la Litere în Cluj și cu o jumătate de normă la noi, un critic despre care se va vorbi, căci scrie excelent. Ăștia suntem toți, șase oameni pe cinci salarii. (...)/ Uniunea, repet, n-are alt merit față de noi decât că ne-a înființat. (...) Ministerul Culturii ne-a subvenționat, în 1992, cu o sumă de bani, nu mai mare decât cea dată «Euphorion»-ului și de vreo zece ori mai mică decât cea dată «Luceafărului»”.

30 martie

- Încetează din viață, la București, esteticianu, eseistul și traducătorul Edgar Papu (n. 13 noiembrie 1908).

- Radu G. Țeposu semnează în „Cuvântul” (nr. 13), în chip de editorial, pamfletul **Rușinea Ardealului**: „Ca ardelean, nu pot fi insensibil la dramele pe care le-a trăit această parte a țării de-a lungul istoriei. Nu pot trece cu vederea nici atrocitățile comise asupra românilor, după retrocedarea Ardealului, atestate de documente, nici umilințele îndurate de ardeleni, în momentele de trufie ale stăpânitorilor, nici suferințele greco-catolicilor provocate de torționarii comuniști. Înțeleg, până la un punct, chiar și răbufnirile naționaliste, deși îmi place să cred că ele sunt trecătoare și că vor fi resorbite într-un spirit tolerant, ecumenic (...)/ Când nu este exaltat pe ton de sorcovă politică, patriotismul ardeleanului are ceva emoționant. (...)/ S-a întâmplat însă ca, după Revoluție, toate aceste simboluri și amintiri istorice să fie compromise de un tribun de mucava, o haimana unsuroasă și trivială ca Vadim Tudor. Înfiat de nenumărați ardeleni, Vadim a izbutit să aștearnă un imens val de rușine peste toată istoria Ardealului. Acest găinar politic, îmbrățișat de mulți ardeleni naivi, n-a făcut decât să zgârie obrazul națiunii cu unghiile sale negre de mizerie. Vârându-se, precum un șobolan, în sufletul candid și dezorientat al ardeleanului simplu, Vadim Tudor a devenit cea mai mare rușine a Ardealului din ultimul secol. Toată mândria ardelenescă a fost călcată în picioare de acest saltimbanc obez și transpirat, care și-a făcut un imens capital politic din deruta și lipsa de cultură a multor oameni simpli. Chiar atât de sărac în lideri a ajuns Ardealul, încât să-și facă un idol dintr-un coțcar, cunoscut în viața de noapte a Bucureștiului pentru plasarea de balerine și pentru traficul de casete video? Atât de umilă a ajuns Transilvania, încât să aducă ofrande unui techerghiu de mahala, care și-a făcut un partid, o moșie și o revistă pe seama orbirii unor oameni neinstruiți?”. □ Atrage atenție o mică notă (la rubrica „Bârfa literară și artistică”) semnată de Octavian Baltac și intitulată **GDS se ceartă cu Gabriela Adameșteanu**: „Un scandal de proporții se coace la GDS, ai cărui lideri s-au supărat pe Gabriela Adameșteanu, redactorul-șef al revistei «22». De ce? Pentru că d-na Adameșteanu s-a gândit, cu câțva timp în urmă, să

ceară bani de la guvern pentru a edita un periodic tip «22», în limba engleză. Prin purtătoarea sa de cuvânt de atunci, Virginia Gheorghiu, guvernul a zis «da». Dar a mai zis și «dacă». În schimbul finanțării, noua revistă urma să prezinte în fiecare număr câte o personalitate să-i zicem guvernamentală. (...) GDS-ul reproșează d-nei Adameșteanu că nu s-a consultat cu gânditorii, ci cu diriguitorii. D-na Adameșteanu spune că a vrut să facă bine. Singura parte care nu s-a pronunțat e partenerul de dialog social – poporul”.

● Apare în „Baricada” (nr. 13) un interviu cu Alexandru Paleologu realizat de Mihai Bujeniță și Ștefan Stoian: „**Nu se poate suporta un climat infestat de crimă**” – despre „declamatorii ultranaționaliști” care „au împâclit gloria lui Noica” și despre „lipsa de poftă a dlui Iliescu pentru obligațiile europene”. „– *La foarte puțin timp după moartea lui Noica a început o presiune mare asupra imaginii lui. Sunteți cumva dumneavoastră autorul ei?*” Nu cred. Dacă sunt cumva într-un fel la originea acestui stadiu, fiindcă e vorba de un stadiu în posteritatea lui Noica, s-ar putea să fiu doar precursorul unei atari atitudini. A existat un moment de glorie a lui Noica, confecționată de falși aderenți, provenind din cercurile Puterii. Gloria lui n-au făcut-o discipolii cei serioși, adică Pleșu, Liiceanu, Vieru, Kleininger, ci au făcut-o declamatorii ultranaționaliști din echipa Paul Anghel, Lăncrânjan, Mihai Ungheanu, Nicolae Dragoș. Ei au împâclit faima lui Noica folosind o serie întreagă de sloganuri, care-i erau improprii. Noica nu le-a descurajat, nu le-a dezavuat, fie pentru a nu decepționa niște oameni care-i arată simpatie, fie dintr-un fel de gust al adulației. (...) Când a apărut un text de-al meu care trata această problemă, am fost obiectul unor acuze foarte grave din partea prietenilor mei și a familiei lui Noica, ba că e copita măgarului, ba că nu era momentul, ba că am trecut cu arme și bagaje de partea Puterii și a persecutorilor lui Noica, ceea ce, de fapt, era contrariu. Mulți dintre ei s-au lămurit după un timp./ Când am recitit, mult mai târziu *Despărțirea mea de Noica*, mi s-a părut de o inadmisibilă clemență, de o gentilețe și de genuflexiuni care mă dezgustau. Trebuia să fie mult mai acerbă. (...)/ În sfârșit, nu-mi recunosc nici un fel de determinare directă din partea mea la acțiunea de desacralizare, de demitizare actuală, pe care o socotesc salubră și necesară. Cei care o fac, Alexandru George și Adrian Marino, sunt oameni a căror onestitate intelectuală este în afară de orice discuție. (...) Mai întâi este și o incompatibilitate de tip mental între unii și alții. Între mine și Noica nu e așa de mare incompatibilitatea, deși eu veneam din tagma Montaigne, Voltaire, Diderot, dreptul civil, Shakespeare, iar el cu Schelling, Fichte, Hegel și, în general, cu marota greco-germană. (...)/ Eu sunt un creștin credincios și practicant. Mi se pare că spiritul agnostic, pe care îl înțeleg în compoziția lui, este o formă de sărăcie mentală.”

31 martie

● Ștefan Agopian publică în „Luceafărul” (nr. 13) tableta **Nichita și Manolescu**: „În a doua jumătate a anului 1978, lumea literară părea aproape

definitiv împărțită în două: de partea lui Eugen Barbu, un scriitor vândut total securității comuniste, care se dovedea și plagiator (...) și (sau) împotriva lui. Spun «părea aproape» deoarece alianțele de atunci nu mai sunt aidoma, tabăra hoțului sporind cu nume de prestigiu. Lupta împotriva lui Eugen Barbu nu era nici atunci, nici acum, numai lupta împotriva imposturii, ci, mai ales, lupta împotriva comunismului și a formelor lui de manifestare. (...) Eugen Barbu a fost «sacrificat», dar securitatea l-a menținut pe linia de plutire, folosindu-l în continuare ca vârf de atac împotriva scriitorilor. Astăzi Eugen Barbu este deputat./ O să vă întrebați, desigur, ce legătură poate fi între deputatul E.B., poetul mort acum 10 ani și senatorul Manolescu. Evident, nici una! Numai că între trei scriitori, unul dovedit ca hoț, altul ca doveditor și un mare poet se poate face oricând o legătură. (...)/ În 1978, Nichita publica, după o pauză de 7 ani, *Epica Magna*, un amestec de lucruri bune și rele, dar oricum ai citi-o, ea acoperea perfect zona deschisă de poet și, deloc timid, prospecta câteva noi teritorii. Numai că între *Epica Magna* și Nicolae Manolescu se interpusese Barbu. A fi fost cu Barbu atunci (constat că nu și acum, în «democrație») era un păcat capital. (...) Și Nichita, chiar dacă nu se dăduse încă total pe față de partea lui Barbu, dădea semne că. Drept pentru care Nicolae Manolescu a făcut prf și pulbere *Epica Magna*. (...) Poetul a reacționat puternic și nu pot spune că l-am mai văzut vreodată atât de mâhnit și de iritat ca după respectiva cronică. Nicolae Manolescu judeca omul și nu poetul (...). Pe jumătate rus alb (după mamă), Nichita reacționa creștinește în fața dușmanilor lui. Am vorbit mult despre atitudinea lui în legătură cu Barbu, dar Nichita, Până la moarte, atunci când Barbu îi ataca de luni de zile poezia într-un serial nesărat, a susținut că într-un ticălos care plânge el nu poate da./ Cum însă Nicolae Manolescu nu a plâns deloc după ce a scris cronica la *Epica Magna*, la câteva zile după, Nichita mi-a citit un pamflet împotriva criticului. L-am convins împreună cu alți prieteni să nu-l publice”.

- La 60 de ani de la nașterea lui Nichita Stănescu, Poșta Română pune în circulație un timbru reprezentând bustul poetului executat de sculptorul Paul Vasilescu.

[MARTIE]

- În nr. 3 al revistei „Caiete critice”, Ovid S. Crohmălniceanu scrie rezervat despre romanul *Hesperus* al lui Ioan Petru Culianu: „Mă întreb unde a văzut Mircea Eliade în micul roman al lui Ioan Petru Culianu «magia narațiunii». Eminentul specialist în istoria creștinismului timpuriu povestește stângaci, fără știința de a individualiza vocile și de a învia faptele. Personajele se exprimă artificial, căznit, greu credibil. (...) Istoricul religiilor biruie pe cititorul pasionat de romane S.F.” (*Între „politic fiction” și metafizică*). □ Eugen Simion își continuă eseuul despre *Tânărul Cioran*, iar Valeriu Cristea comentează, în oglindă cu actualitatea imediată, volumul Anei Selejan *România în*

timpul primului război cultural (1944-1948), salutând „luciditatea” autoarei care „nu-și pierde capul” în partizane. □ A. Câmpeanu realizează un interviu cu comparatistul Edgar Papu. □ Revista găzduiește, în cadrul unui dosar tematic, o amplă anchetă dedicată împlinirii a 60 de ani de la nașterea poetului Nichita Stănescu. ■ Într-un șapou, Eugen Simion face o serie de precizări cu privire la mizele întrebărilor: „Am adresat un număr de patru întrebări oamenilor care l-au cunoscut în chip direct și, spre surpriza noastră, mulți dintre ei au răspuns numai decît cu talent și fervoare, povestind despre omul Nichita Stănescu întâmplări extraordinare. Se observă ușor că fiecare dă un portret al poetului și, din însumarea acestor variante, iese un portret fabulos în care cel care scrie se strecoară, se caută pe sine și se regăsește cu neliniștile, tinerețile și pasiunile sale. Scriitori care, azi ca și ieri, dar mai ales azi, nu comunică între ei, se regăsesc acum în Nichita Stănescu (...), se împacă fără să știe în iubirea lor spirituală pentru un poet care a trăit ca și ei în regimul totalitar și a încercat să scrie o poezie mai presus de circumstanțe. (...) Nichita Stănescu nu este numai un mare poet, el reprezintă și un mod de a fi poet în lumea românească postbelică. Și-a creat, cu talentul și cu felul lui cu totul special de-a fi, o libertate interioară și o libertate de mișcare în viața literară pe care unii n-au înțeles-o în substanța ei. L-au contestat și continuă să-l conteste și azi, nu cu argumente (...), ci cu injurii și resentimente. Însă, cum se vede și din paginile care urmează, atîția scriitori gîndesc altfel și vorbesc în alt chip despre acest noroc al literaturii române care se cheamă Nichita Stănescu. Țin să precizez că nu toate opiniile exprimate de colaboratorii noștri coincid cu opiniile redacției «Caiete critice». Nu am intervenit în nici un fel pentru că fiecare are libertatea de a spune ceea ce crede, cînd este vorba de literatură și, mai ales, cînd este vorba de un poet ca Nichita Stănescu, un spirit care a cunoscut atîta lume, trecînd cu ușurință din mediile academice în mediile boemei bucureștene și însuflețindu-i pe toți cu farmecul personalității sale”.

■ Ștefan Aug. Doinaș: „L-am cunoscut pe Nichita Stănescu în redacția revistei «Gazeta literară» prin anii 1964-1965, cînd am schimbat doar cîteva cuvinte. Peste nu mult timp însă, am avut ocazia de a-l cunoaște bine, poate chiar foarte bine. În acei ani, de la mijlocul deceniului șase, casa mea a fost frecventată destul de des de un grup de tineri foarte talentați și ambițioși, în care – alături de Nichita – se mai aflau Matei Călinescu, Nicolae Breban, Grigore Hagiu și Cezar Baltag. Acestora li se adăuga, din cînd în cînd, Adrian Păunescu. Eram atunci aproape tot timpul împreună cu I. Negoieșcu. Ceea ce ne-a legat de acești tineri, dintru început, cred că era sentimentul comun al așteptării de a «întra în literatură»: la mine și la Nego, după aproape două decenii de întrerupere, la ceilalți – cu nerăbdarea specifică vârstei. Întîlnirile noastre, acasă la mine mai des, la Matei sau Nicolae mai rar, aveau toate un caracter literar, fără a fi propriu zis ședințe de cenaclu. (...) Animatorul lor era Matei, «teoreticianul» și îndrumătorul spiritual al grupului. Era un grup foarte animat,

de tineri în care începea să se afirme personalitatea proprie, extrem de talentați și foarte siguri că nu peste mult timp vor fi condeie de frunte ale scrisului nostru contemporan. Ceea ce s-a și întâmplat. Între ei, mereu vioi la vorbă, bine dispus, spiritual, în limbajul său împănăt cu metafore, Nichita se distingea printr-un aer mai boem, mai desprins de contingente, mai funambulesc chiar: în orice caz, mai candid. Avea un farmec cu totul aparte, de care era fără îndoială conștient, pentru că nu pierdea nici o ocazie de a-și vrăji auditoriul prin fantezia lui verbală. «Eu sunt un înger», repeta el, din când în când, aproape fără a fi provocat, dar provocându-ne el pe noi, iar afirmația aceasta ni se părea tuturora foarte firească, privindu-i ochii albaștri, părul aproape auriu, surâsul generos. (...) Arăta cu un Euphorion ajuns la adolescență, dominat de un puternic instinct ludic și făcând paradă de cea ce aș numi «eroismul talentului». (...) Am avut câteva discuții, nu prea plăcute, cu Nichita; ele au avut loc în public și sunt cunoscute de multă lume. Prefer să nu mi le reamintesc. (...) Cei care-l «judecă» azi sunt aceia care, în anii totalitarismului, au fost șocați de refuzul lui (nativ) de a aborda cu gravitate mizeria morală a societății noastre: Nichita se mișca într-adevăr într-o sferă superioară, siderală, de valori exclusiv artistice. Cât despre gustul său pentru «compromis», cred sincer că nu prea știa ce înseamnă acest lucru, tocmai pentru că era un ingenuu. (...) Tălpile lui nu se atingeau nici de flori, nici de mocirlă. Singurul păcat al lui Nichita Stănescu este crima săvârșită față de sine însuși: distrugerea sistematică a carcasei care-i asigura superbul exercițiu al spiritului. Nichita Stănescu este cel mai important poet român de după al doilea război mondial. Odată cu el, prin el, *logosul* limbii române își ia revanșa asupra poezilor ei”. ■ Dorin Tudoran: „L-am cunoscut; cine nu l-a cunoscut pe Nichita? Am fost prieten cu el; cine nu a fost? Și de aici încep dificultățile creionării unui portret; mai ales a celui moral. (...) Eu am privilegiul (și astfel l-am considerat, privilegiu, chiar și când relațiile noastre s-au răcit cu totul) să-l fi cunoscut pe la sfârșitul anilor '60, începutul anilor '70. (...) Trebuia să ai o anume sensibilitate, să poți înțelege că, deși nu erau la masă cu Nichita când tu erai cel care împărțeai masa cu el, Matei Călinescu și Lucian Raicu, Nicolae Breban și Petre Stoica, Gheorghe Tomozei și Nicolae Velea, Eugen Simion și Grigore Hagiu, Cezar Baltag și Fănuș Neagu, Ilie Constantin și Ion Băieșu, și alți câțiva erau, în sufletul poetului «senatori de drept» într-un club clădit pe multe, fundamentale experiențe de viață și scris. În comparație cu soliditatea, aura reală a unor asemenea prietenii, mulți dintre mai noii candidați la intrarea în cercul intim al poetului aveau ceva din stridența caraghioasă a unor *nouveaux riches*. (...) Cum Nichita a fost, printre altele, și o imensă încrucișare de drumuri, o răspântie la care s-au oprit armate de valori sau de simpli găinari, poetul n-a trebuit să necăjească vreodată regimul comunist spre a fi – sunt sigur! – scriitorul român cu dosarul cel mai consistent. Eram cu toți în dosarul său... (...) În 1978, avusese loc la Iași primul (și ultimul, din cauza

referatului prezentat de Ștefan Aug. Doinaș și a discursului meu, în care printre alte necuviințe transmiteam ucenicului de cizmar ucenicului de cizmar din fruntea statului să ne lase în pace, amintindu-i acel «Nu mai sus de gleznă, cizmare!») Colocviu Național de Poezie, ale cărui documente nu au fost publicate niciodată. Pentru mine lucrurile începuseră prost. Revsita «Convorbiri Iliterare» trebuia să-mi publice un poem – *Pasaj de pietoni*. Abia ajuns la hotel, am aflat că poemul fusese scos. Ca să mă sperie definitiv, Corneliu Sturzu și Horia Zilieru, sau amândoi, mi-au spus că poemul fusese cenzurat chiar de... Ion Iliescu, pe atunci «disident», «sanctionat» cu funcția de prim secretar PCR al județului Iași. Poemul ar fi fost... «pornografic»?!? După o vreme, a trecut prin București prietenul Mihai Ursachi. Ne-am văzut, am băut o votcă sau mai multe, iar eu i-am pus în brațe un plic. Conținea o scrisoare către Ion Iliescu și o copie a poemului cenzurat. Îl rugam pe disidentul nostru de stat și de partid să-mi indice elementele pornografice aflătoare în poemul cu pricina. De răspuns nu mi-a răspuns niciodată. În schimb, m-am trezit cu un telefon de la Nichita. Ce mai, zicea el, era evident că sunt genial. Îmi mulțumea în numele său și al culturii române pentru acel poem. Mă anunța că va scrie negru pe alb că el, poemul cu pricina, era așteptat de mult și deschidea nu știu ce nouă direcție. (...) A fost una dintre ultimele seri petrecute cu Nichita. Puțin a contat pentru mine atunci că Nichita nu va scrie nimic despre acel poem ori despre direcția pe care o deschidea el... Și cum mă așteptam, n-a mai scris. (...) Din nefericire, ultimii ani ai lui Nichita n-au fost străluciți. Cu cât dependența sa se intensifica, cu atât devenea mai docil, mai înțelegător cu cei de neînțeles. (...) Am suferit enorm văzându-l că se lasă... adjudecat de forțe dintre cele mai retrograde și mai murdare. Era locul lui Nichita alături de provocatori ai Securității ca Iulian Neacșu ori M. Ungheanu în acel grup al celor «douăzeci și ceva...», cum l-a numit Monica Lovinescu, grup care s-a dus cu... sorcova la Nicolae Ceaușescu? Era locul lui Nichita lângă un Eugen Barbu aflat în cea mai desăvârșită mizerie morală, jandarm care-l bătuse și pe el, pe Nichita, la tălpi de atâtea ori? Era locul lui Nichita acolo, printre cei care se opuneau intereselor breslei sale, printre cei identificându-se trup și suflet cu o dictatură scelerată? Între noi relațiile au devenit extrem de reci. Oameni «de bine» cărau spre Nichita informații dintre cele mai... bizare. Penultima oară când ne-am văzut, s-a întâmplat pe Calea Victoriei. (...) Mi-a reproșat felul în care gândeam, în care mă manifestam public împotriva... Într-o clipă mai liniștită, mi-a reproșat (cu un ton între tandrețe și iritare): «Bătrâne, ia să-mi spui dumneata ce se întâmplă cuuu,... cuuu... tine? Cuuu... dumneata, adică. Deee ce te sufoci? Deee ce nu ne mai suporti? Deee ce nu ne mai iubești? Deee ce te supără țara asta pe dumneata?»). A fost inutil să-i spun pe cine și de ce iubesc; pe cine și de ce nu mai suport. Nu avea urechi de auzit. (...) M-am lansat într-o lungă teorie a amoralității ca anticameră a imoralității. Am ajuns la imoralitatea sa, devenită, credeam eu,

imoralitate. (...) Îl întrebam – chiar, cu ce drept? – ce i-a venit să publice (...) acele fragmente ce urmau să devină, vai!, o carte de convorbiri «filosofice». Îi spuneam că partenerul său de discuție mi se pare un... oligofren, că acele pagini erau un dezastru. Am crezut că mă omoară. «Vezi», spunea el, aproape strigând, «vezi că e adevărat ce mi se spune că spui tu despre mine?». Cred că ultimele vorbe pe care mi le-a adresat atunci au fost: «Duumneata și Diiinescul duumitale sunteți niște măgari. Prietenul cu care port acele dialoguri este un mare poet; un mare filosof; un bun român și îi te rog să-i arăți tot respectul. Duumneata și *Europa* dumitale liberă nu sunteți nimic. Și nici Diiinescul dumitale. Așa să știți...» A fost un coșmar. Firește, la despărțire nu mi-a mai spus ca altădată «Bre, dau cu pupul după tine». Ultima oară l-am întâlnit cu puțin timp înainte de a se sfârși. Știam că era foarte bolnav, dar nu bănuiam că era la o genată distanță de moarte. Eu – amărât, hăituit, cu poliția în cârcă, veneam tocmai de la «brațele de muncă» ale sectorului în care locuiam, «brațe» care-mi comunicaseră că mi se refuzase până și «postul» de paznic de noapte la o ciupercărie. Ne-am întâlnit în hol, la Fondul literar. Nichita era cu soția sa. A încercat să înfiripe un dialog, a rostit câteva cuvinte cu un ton între politețe și stânjenală... Am reacționat ca un arici, cum ar spune Eugen Simion, gesturile s-au oprit undeva în aer. Când, peste câteva zile, aflam că murise, mi-a venit să mă dau cu capul de pereți. Cum de putusem să fiu atât de neghiob? Cum de nu reușisem, măcar pentru o clipă, să ies de sub spectrul dramei personale, când îmi întindea mâna un om pe care-l iubisem atât de mult, un om pe care – spuneau doctorii – îl mai ținea în viață doar un miracol? (...) Pentru mine – dincolo de orice – Nichita reprezintă un poet extraordinar, nu doar în poezia noastră postbelică, ci în prezența poeziei de-a lungul vieții eiș oricând și pretutindeni. (...) Din ceea ce ce n-a avut parte în timpul vieții, dar ar trebui să ne bucure astăzi – o iubire aspră, matură, exigentă, bărbătească – Nichita nu poate decît să câștige. Pentru mine, a-l fi întâlnit a fost un privilegiu (...). Reîntorcându-ne la sfera moralului – din care simt că a izvorât această anchetă – pot mărturisi spaima că, dacă pe Nichita l-a pierdut toleranța, pe unii dintre noi riscă să ne piardă intoleranța. Dacă nu cumva ne-a și pierdut deja”; ■ Fănuș Neagu: „Cu el, cu Hagi, cu Velea, cu Tomozei, cu Mircea Micu, am trăit într-o lume atât de liberă cum nici în utopiile copilăriei nu-și are egal. (...) Niște tâmpiți, detractorii lui. Îl măsoară pe Nichita cu metrul lor deplorabil”; ■ Grigore Vieru: „Îmi aduc aminte o întâmplare care m-a șocat prin insolitul ei. În septembrie 1976 la Chișinău s-au desfășurat zilele literaturii sovietice, la care au fost invitați și scriitorii din România, Iugoslavia și Bulgaria. La masa oficială de bun-venit a participat și delegația română din care făceau parte Nichita Stănescu și Mircea Tomuș. Reprezentantul Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei a rostit un toast în felul tradițional de atunci: «Trăiască prietenia sovieto-română». Nichita, însă, cum îi era obiceiul, a dat dovadă de un curaj nemaipomenit,

caracteristicism unui spărgător de canoane: «Trăiască Vladimir Ilici Lenin, care a săvârșit Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care revoluție a speriat-o pe maică-mea (mama lui Stănescu era, după cum se știe, rusoaică), după care maică-mea a fugit în România, după care tatăl meu român s-a căsătorit cu maică-mea, după care s-a născut Nichita Stănescu. Trăiască Vladimir Ilici Lenin!» Tonul ludic și iconoclast, Stănescu l-a păstrat chiar în acea împrejurare protocolară, care nu admitea nici o deviere, nici o glumă”; ■ Matei Călinescu răspunde trimițând la capitolele dintr-o carte aflată în curs de apariție la editura Litera (*Amintiri în dialog*), realizată împreună cu Ion Vianu; ■ Irina Mavrodin: „«Conformismul» lui Nichita era unul bine calculat și dozat, supus unui singur scop: nonconformismul poeziei. Nichita a trăit pentru vocația lui de poet. Există perioade în istorie când artistul trebuie să facă în fiecare clipă opțiuni decisive de raportare a artei sale la agresiunea acțiunii totalitare, a cărei logică este să-l anihileze pe el și opera lui. (...) Nichita și-a făcut opțiunile sale, totdeauna subsumate poeziei sale. Tot mai mulți îl văd pe Nichita ca pe o ființă eroică (...) pentru care poezia a fost un destin pe care și l-a construit în vremuri potrivnice poeziei. Și, în acest fel, el a impus un model. Sub aparenta lui amenitate («Bătrâne»: acest mod al lui de a se adresa tuturor, femeilor și bărbaților, prietenilor și neprietenilor, spune mult despre ce încerc să sugerez aici), disponibilitatea frivolă – oricine era la fel de binevenit în preajma lui –, sub surâzătoarea lui risipă de sine, am simțit totdeauna o concentrare, o încordare inuman de rece, către singurul lucru care conta pentru el: poezia («Bătrâne, mi-a spus el odată, un poet de performanță trebuie să fie ca un mare jucător de fotbal pe teren: mereu în priză, mereu în atenția publicului.»); ■ Gheorghe Tomozei: „Prin el ideea de poet s-a situat într-un punct intangibil: neputându-l suprima (de lovit l-au lovit) torționarii culturii erau obligați să-și extindă «protecția» și asupra altora, nesigilați de geniu și, implicit, asupra culturii. Și-a lădat fără pricină confrății (cum unul, Ștefan, ucidea fără motiv) spre a spori *prețul* meșteșugului de scriitor atunci când el era pe punctul să-și piardă legitimitatea și identitatea. A solicitat audiențe la înalți dregători doar spre a solicta pentru (unii) «disidenți» de azi ateliere de pictor, pașapoarte, apartamente, premii. Cred că au fost foarte puțini «comentatori care i-au negat originalitatea»; foarte puțini (de nu cumva... unul). Nichita a fost unrăsfățat al criticii. A avut chiar un mare critic al lui însoțindu-l în biruinți și eșecuri: Eugen Simion. (...) E cel mai mare poet al românilor de după Arghezi-Blaga-Bacovia. Deci după război... Dar noi suntem mereu în război. Le începem (adică alții le încep) și nu le mai sfârșim”; ■ Egdar Papu: „Mi-a fost sudent, a fost cu un sfert de veac mai tânăr decât mine, și totuși mi-a fost un exemplu neașteptat și nebănuit de umanitate românească”; ■ Dinu Pățulea: „Nichita Stănescu înseamnă pentru mine (...) întoarcerea într-o lume ce a pierit definitiv: începutul anilor '70, mini-revoluția culturală, epoca de aur, primele cozi la zahăr și ulei, plenara lărgită din 3-5 octombrie 1972. (...)»

Oricum, era o vreme a speranței, a credinței că, iată! Și noi suntem ceva pe lumea asta, nu doar capitaliștii ăia putred de bogați! O speranță firavă ce a fost spulberată curând! (...) S-au inventat mii și mii de istorii după moartea sa, care mă fac să mă gândesc la un erou de basm... Nichita Stănescu a scris imens! Atunci când se va strânge tot ce a tipărit acest poet atât de important se va observa cu mare ușurință partea ocazională a liricii sale. Pozia sa vorbește despre aproape tot ce făcea/constitua apanajul epocii: patrie, strămoși, vietjia poporului nostru... Numele lui se putea întâlni într-o vreme în cam toate revistele. De la «Luceafărul» până la «Contemporanul», de la «Cutezători» până la «România literară»»; ■ Valeriu Cristea: „Bineînțeles că Nichita Stănescu a fost și contestat. *Epica Magna* de exemplu a fost respinsă de Nicolae Manolescu. Rula pe atunci pe micul ecran un serial în care apărea un personaj teribil de negativ, pe numele său falconetti (...). Întâlnindu-l pe criticul său în curtea Uniunii Scriitorilor, Nichita Stănescu, înalt și detașat, s-a dovedit capabil să și glumească: «Falconetti ce ești!», i-a spus el lui Nicolae Manolescu, împungându-l cu degetul și cu zâmbetul. Curată premoniție, am spune astăzi, când Nicolae manolescu se dovedește un falconetti și în politică! Că ne place sau nu, pe drept sau pe nedrept, Nichita Stănescu și-a umbrat toți contemporanii, prin opera și personalitatea sa, prin viață și prin moarte. De la Eminescu încoace, n-a mai existat o asemenea unică preponderență. Între cele două războaie, l-am avut pe Argezi, dar și pe Blaga, barbu, bacovia. În momentul de față, nimeni nu-i poate sta alături, *ca poet*, lui Nichita Stănescu. Și încă o dată, să ne întrebăm: conformist, acest descendent al unor oameni care au fugit, la propriu, de comunism? Poate. Dar un conformist care nu a supraviețuit dictaturii (un disident prin moarte prematură) în timp ce cunoscuți anticonformiști au ieșit din «epocă» bucălați și grași, puși pe pricopseală. Un prieten al poetului îmi spunea de curând că pe mormântul în care Nichita Stănescu doarme de aproape zece ani nu lipsesc niciodată florile proaspete. Semn că se mai poate avea încredere în judecata posterității!"; ■ Andrei Grigor: „E limpede că poezia lui Nichita Stănescu se află dincolo de repere, fie incriminatorii, fie justificative, mai precis, deasupra acestora. Probabil că asta și supără (...) și, în ciuda avalanșelor amestecate de contestări, se poate decela existența a două categorii mai bine conturate de nemulțumiți (furioși). Una este, fără îndoială, a acelorora pentru care literatura nu e decât teritoriul de manevră pentru acțiuni exclusiv politice. Celei de a doua îi aparțin cei cărora ambițiile literare refulate le sunt zgândărite de conjuncturi politice favorabile"; ■ Dumitru Micu: „L-am cunoscut pe când era student. Anul universitar 1956-1957. (...) Cu ingenuitatea vârstei, îmi destăinuia toate preocupările sale, toate neliniștile, toate întinătățile, și, bineînțeles, îmi arăta tot ce așternea pe hârtie. Dorind, cum era normal, să publice, am oferit manuscrise de-ale lui redacțiilor celor două periodice literare bucureștene existente atunci, «Gazeta literară» și «Tânărul scriitor», poate și secției culturale a «Contemporanului»: fără nici o

urmare. Cu toate că, după decesul lui Stalin, cenzura se înmuiase întrucâtva (...) totuși, suflau și în iaurt, nu acceptau decât scrieri absolut «sigure» ideologic, explicit «angajate». Ducându-mă, într-o zi, cu Nichita la «Gazeta literară», pe Ana Ipătescu, în imobilul ce adăpostește acum ambasada Libiei, l-am găsit în secția de poezie pe Cezar Drăgoi, un poet delicat (...) fascinat de Ion Barbu și care, de altfel, avea să se sinucidă peste câțiva ani. Ca redactor, însă, căuta cu obstinație «cântul ce se cere». Prezentându-i-l pe Nichita Stănescu, și specificând că frumosul student scria «poezie adevărată», Cezar Drăgoi a întins spre el, automat, amândouă mâinile, cu adevărată lăcomie. Mai erau în sală câțiva, nu mai știu cine. «Scrie poezia adevărată», am spus, așadar. Și am adăugat: «Dar apolitică». La ultimul cuvânt, mâinile redactorului au căzut. Dreapta a intrat în buzunar. Parcă i-ar fi fost teamă să nu se ardă. Apolitismul redevenise, după înăbușirea revoluției din Ungaria, o culpă atât de teribilă încât chiar și numai gândul că s-ar fi putut să le fie atribuită îi speria pe mulți intelectuali de formație umanistă până la pierderea autocontrolului. (...) Am plecat de la «Gazetă», natural, fără a lăsa un manuscris. Nu-i rămânea lui Nichita, dacă voia să debuteze în presă, decât să se «dea pe brazdă». (...) Nu voia. Zadarnici îi dădeam exmplul recent al lui Arghezi, care după 1907 publicase *Cîntare omului*; zadarnic îi recitam *Bălcesc trăind* poemul lui Ion Barbu, în care eroul revoluției din 1848 e proslăvit ca «piatră de unghi» a «Republicii Române Populare». Nichita A traversat primul semestru al ultimului său an de studii fără a reuși să-și vadă semnătura în vreun periodic. În semestrul al doilea, șansa de a publica ceva a devenit și mai improbabilă. Se împlinea o jumătate de veac de la răscoalele din 1907 și, în optica de atunci, era de neconceput să apară poeme nestrăbătute de «suflul epocii». Se dorea chiar evocarea nemijlocită a seismului social de la începutul secolului. Totul, pe vremea aceea, se încadra în «campanii». Poeții trebuia să-și sincronizeze vibrațiile sufletești cu campaniile de însămânțări, recoltări, cu acțiunile «pentru pace» cu manifestările «antiimperialiste», cu felurite evenimente politice și date comemorative. Pe Nichita Stănescu, toate acestea îl lăsau rece. Mai exact, oricare ar fi fost însemnătatea intrinsecă a unui fapt oarecare, a unui eveniment sau erou comemorat, îl plictisea tam-tam-ul propagandistic ce se făcea în jurul lui. Altfel, mersul istoriei nu-i era indiferent, urmărirea evenimentele în curs și le comenta rezonabil, în limitele bunului simț, nicidecum în spirit «reacționar». Refuza însă cu obstinație să-și conecteze inspirația la vreo aparatură ideologică. Fără o asemenea conectare, însă, nici un cuvânt al său – și al oricui altcuiva – nu putea obține înveșmântare tipografică. Atâta pagubă! Zicea Nichita, bravând. Eu judecam mai altfel, mai nuanțat. Când, prin februarie 1957 (...) mi-a înfățișat un poem ce cuprindea versurile «Ardea spitalul cu bolnavi cu tot/Și flăcările sfârâiau în cămuri», am decis: Gata! Debutezi! Am intitulat poemul 1907, explicând autorului că arderea spitalului putea fi o metaforă a incendierii de către țărani răsculați a societății burghezo-moșierești

bolnave. Textul devenea, în opinia mea, publicabil. Cu puțină bunăvoință, alături de el mai mergeau încă vreo două, chiar apolitice. Nu neapărat în publicații centrale, poate, dar măcar în provincie... Întâmplarea a făcut să aflu că era în București, tocmai atunci, Ioanichie Olteanu, redactor-șef al «Tribunei», cu care lucrasem la «Tribuna nouă» și «Lupta Ardealului», și, știindu-i telefonul, l-am sunat. Mi-a spus că se înapoia de la Cluj în aceeași seară. La ora stabilită, înainte cu câteva minute de plecarea trenului, eram în Gara de Nord, cu Nichita. După vreo săptămână apărea, sub titlul 1907, poezia intitulată în *Ordinea cuvintelor* (vol. I, 1985) *Ardea spitalul* și încă una. Așa s-a lansat Nichita Stănescu. După un timp, avea să-și înceapă colaborarea la «Gazeta literară»; ■ Monica Săvulescu-Voudouris evocă prima întâlnire cu Nichita Stănescu și Gabriela Melinescu, prilejuită de un interviu intermediat de Nina Cassian: „Erau acasă. Camera, la fel de strălucitoare. Ea, Gabi, cu un tricou alb. El, Nichita, cu o cămașă la fel de albă. (...) În mintea mea, albul acesta al lor se suprapune oarecum cu imaginea despre anii '60 și cu amintirile trecerii mele din adolescență. Ei doi, în acea dimineață de vară, atât de curați, în spațiul lor alb până la diafan, reprezintă pentru mine transpunerea românească a acelui deceniu tulburător”; ■ Mihai Cimpoi: „L-am cunoscut pe Nichita Stănescu la Chișinău, pe la sfârșitul lui septembrie 1976. Nu am discutat cu el decât câteva clipe, în casa ospitalieră a lui Grigore Vieru, și în drum de la hotelul Codru până la Uniunea Scriitorilor, într-o zi umbrită de moartea poetului Petru Zadnipru. Discuția era stingherită de prezența unor supraveghetori ai ordinii care mereu ne îndemnau să contactăm mai mult pe bulgari decât pe romani. Am reușit însă să aștern pe hârtie acea scurtă discuție, pe care o propune «Caietelor critice», însoțită și de un micro-eseu pe marginea eminescianismului poetului *Necuvintelor*” (N.S.: „Am venit de acasă acasă. Dealurile și văile sunt și aici eminesciene, ca pretutindeni în România”); ■ Ion Donoiu: „Poate cel mai puțin cunoscut aspect al personalității poetului era patriotismul, exprimat desigur și în opera lui, dar mai ales în pasiunea pentru istorie. Avea, aș zice, un dezvoltat simț al istoriei, manifestat prin pasiunea pentru moneda antică. Nu era un colecționar propriu-zis, folosea și chiar aduna moneda pentru a putea comunica direct cu istoria, dacă s-ar putea spune astfel. Tot în acest sens, spunea că nu cunoaște un român adevărat sau un om de valoare reală care să «atace» țara din afară sau în afară. Am observat cum asemenea aspecte îl mheau profund. (...) Îi plăcea să fie înconjurat de multă lume. Am observat însă că, după o prezență mai prelungită, interlocutorii cedau, oboseau, în timp ce Nichita era mai proaspăt, mai vioi, mai inspirat. Presupun că pe măsura trecerii timpului se încărca bioenergetic în dauna interlocutoilor (...). Am mai remarcat capacitatea de a vedea în lucruri sau fenomene aspecte care scăpau oamenilor obișnuiți. Aș susține chiar că vedea miraculosul unor fenomene sau întâmplări. Mai mult, uneori am avut senzația că atrage miraculosul. Era puțin superstițios: «cuvintele atrag realul» spunea

el”; ■ Călin Căliman: „Poetul era – cum zic – doar presimțit în anii studenției noastre, ascuns în adâncul unui mare, înfinit suflet de poet. Nichita topârceniza, urmuziza, argheziza. (...) La un curs de gramatică istorică, cu minunatul Jack Byck, Nini își lua notițe cu frenezie, sedus brusc de farmecul arhaismelor, vârghră, genuche, arire, chipure, hire; până la neuitata sa *Propovedanie*, pe care i-o citeam în «Tribuna», n-a mai fost decât un pas... Ziua de martie '53, când tot orașul răsuna de sirene, și când Nini tocmai se pregătea să împlinească 20 de ani, ne-a găsit pe o bancă în Cișmigiu: erau primele semne de primăvară, ni se făcuse foame, pusesem mână de la mână și cumpărasem un borcan cu dulceață, l-am terminat repede, ajutându-ne cu crenguțe dintr-un tufiș... După fiecare victorie importantă a primilor ani de studenție, Nini ne lua cu el la Ploiești. (...) Viața ne-a întretăiat drumurile de sute, de mii de ori, și am simțit mereu un anumit fel de nostalgie față de anii începuturilor, chiar dacă (sau tocmai pentru că?) toate se petrecuseră într-un timp aspru, cu mult prea mult arpacaș la cantina de pe Matei Voievod, cu mult prea puțin... Blaga în cursurile de literatură și cu ședințe U.T.M. care durau – cum a durat aceea din 1956, când minunata noastră grupă F a fost pulverizată – nici mai mult, nici mai puțin de 25 de ore... (...) Delatorii de azi, subminându-l pe Nichita, vorbesc de fapt despre ei, definindu-se (...) din păcate, în breasla scriitorilor (dar nu numai în ea!) sunt persoane care s-au compromis în trei minute mai mult decât alții în trei decenii de dictatură”; ■ Ion Stratan: „Am fost prieteni, i-am și luat un interviu la împlinirea vârstei de cincizeci de ani. Era o personalitate de mare puritate sufletească, leal și generos. Iubea poezia românească mai mult decât orice pe lume, era veșnic îndrăgostit și veșnic dornic de a sta de vorbă cu pritenii la un pahar despre lirism și viață (...) erau un spirit filosofic profund și un moralist *sui generis*”; ■ Ion Drăgănoiu: „Cu aciditatea sa caracteristică, pictorul Sorin Dumitrescu a afirmat într-un cerc de prieteni că în condițiile social-politice de azi Nichita Stănescu «ar fi scăldat-o». Adică n-ar fi fost nici Ana Blandiana, dar nici Adrian Păunescu, nici Doinaș, dar nici Ion Gheorghe, că s-ar fi situat pe o linie mediană, unde pot fi găsiți Marin Sorescu, Augustin Buzura sau Eugen Simion. (...) Spre deosebire de Femios, personajul lui preferat, Nichita n-ar fi avut azi la picioarele lui să cadă sau «s-o scalde». Singurul Ulise contemporan e Regele și drumul lui până în Ithaca se pare că va mai dura. (...) N-am să uit noaptea de revelion în care, după o absență de cinci minute dintre noi, Nichita a reapărut înveșmântat doar în slipu-i, de care slip erau agățate toate decorațiile pe care le primise – și nu erau puține –, într-un exercițiu de exorcism ironic. Deși colecționa decorații noi și vechi, ceasuri, monede, tot ce putea însemna istorie și trecere a timpului, era ceva în el care relativiza tot ce însemna bun material. (...) Conformismul lui Nichita Stănescu era de o factură cu totul specială, goetheană, și cu asta cred că am spus tot. Rafael o fi fost conformist? Îmi aduc aminte că aproape toată breasla scriitoricească era indignată de plagiatul lui Eugen Barbu și s-a

protestat public. I-am reproșat că nu ia atitudine. Bătrâne, mi-a spus, m-a ajutat foarte mult când era Gabriela bolnavă și pur și simplu nu pot scrie împotriva lui. Era, de altfel, în el, a cărui vigoare pamfletară orală părea demnă de ploieșteanul Stănescu, o reținere în a pune pe hârtie opinii negative și, dacă există nenumărate tablete encomiastice scrise pentru tot felul de autori obscuri, nu cred, eu unul cel puțin nu știu, să fi scris un rând împotriva cuiva”; ■ Mircea Tomuș: „Acum câțiva ani, într-un anumit oraș din fost Iugoslavia, tot tineretul cult era îndrăgostit în masă de poezia lui Nichita; pentru ei ea reprezenta valoarea poetică. Or fi fost, oare, toți niște handicapați?”; ■ Ilie Constantin: „...Nu-mi amintesc cum s-au deteriorat raporturile noastre, prin 1963-1964. Ceea ce a contribuit la fixarea unei atitudini durabile față de el (amestec de admirație, respectiv fascinație și iritare), de-a lungul celor zece ani cât ne-a fost dat să ni se încrucișeze traseele, a fost evoluția însăși a personalității sale. c și alții, am simțit că el nu mai are răbdare să dialogheze cu colegii săi literari pe un picior de egalitate – oricâtă amicală deferență i s-ar arăta”; ■ Ion Horea: „Sincer să fiu, m-a durut mai mult atunci când vechii și bunii săi prieteni din tinerețe i-au întors spatele, socotindu-l vândut regimului, când el era ce era și ei erau ce erau, slujbași ai regimului, cu posturile și libertatea lor de afirmare. Nichita era mai sincer. Când poetul a fost încununat la Struga, nici unul din prietenii săi de până atunci n-a vrut să scrie un rând la «România literară». În împrejurările de astăzi sunt posibile și interpretări tendențioase și reproșuriș trăim un timp al revizuirilor, așa cum am trăit și când s-au scris cărțile negre ale scursurilor proletcultiste. Cenzorii de azi sunt din același aluat cu cei care-i interziceau pe Maiorescu, Lovinescu, Blaga, Arghezi, numai că s-au copt în alt cuptor”; ■ Ion Brad: „Chiar noi, cei din chinuita generație de tranziție spre lirism – ca să mă exprim într-o formulă actuală – ne-am schimbat mult scrisul în contact cu experiențele lui Labiș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și toți ceilalți poeți neliniștiți, moderni prin excelență. (...) Și atunci, dacă e vorba de un poet atât de original, de un adevărat șef de școală poetică, cine să mai stea să-i purece viața și opera, ca-n satira eminesciană, căutându-i petele în soare?!”; ■ Miron Kiriopol: „În urmă cu vreo treizeci de ani, citeam în *Gazeta literară* două strofe barbilian muzicale semnate de un necunoscut: Nichita Stănescu. Au urmat altele în adâncul lor mereu cu același nume, dar cu o altă muzică. Numai ele m-au încurajat să trec pragul acestei reviste. Altfel, om de sălbăticiuni cum sunt, aș fi rămas dincolo de praguri (...). Datorită lui au început să-mi apară primele poezii. M-a luat de mână și m-a dus la «Contemporanul». (...) Cred că mai toți contemporanii săi, buni sau răi, îi datorează ceva, mai ales că porțile sale spirituale erau zilnic deschise”; Dan Laurențiu: „Aducându-mi aminte (...) de o cugetare a lui Blaise Pascal (citez cu aproximație) după care foarte mulți oameni sunt nefericiți fiindcă nu au răbdarea să stea singuri o zi, într-o cameră, cu o carte în mână, mă gândesc că în cazul lui Nichita Stănescu acest

diagnostic se potrivește prin excelență, fiindcă el a fost personajul cel mai important pe care l-am cunoscut și care nu suporta singurătatea. În casa lui din Amzei, mai ales, era un de-te vino aproape delirant care (...) îl făcea să se simtă ca peștele în apă toată acea defilare de poeți (tineri, bătrâni, debutanți, consacrați, bărbați, femei, domnișoare, doamne), prozatori, critici (mari și mici, răi și blajini), milițieni (da-da!), miniștri, contabili, inspectori, pictori (Sorin Dumitrescu i-a devenit, după ce eu le-am făcut cunoștință în nu mai știu ce împrejurare, cel mai bun și mai statornic prieten al poetului, dacă nu ținem seama de colegii săi de generație, scriitorii), muzicanți, numismați, diplomați, bucureșteni și provinciali, autohtoni și etranjeri etc. etc.”; ■ Ruxandra Garofeanu: „Vecinătatea cu Nichita mi-a fost identică timp de doi-trei ani. Stătea la o aruncătură de băț, într-un apartajment cu arhitectură aproape identică, tot la ultimul etaj, mai aproape de cer decât de pământ. (...) Muzica nu-l preocupa, cât despre arta plastică, domeniul meu favorit, vădea înclinații extrem de subiective, sentimentale, schimbate în conformitate cu grupul de prieteni sau cu casele. În «epoca Drumul Taberei» dominau Alin Gheorghiu, Sabin Bălașa, Drăgușin... Au urmat apoi Bandac, Vasile Kazar, Sorin Dumitrescu... Nu avea preferințe pentru mobilier. Simplu și eficient! (...) Rămânea un veșnic copil, în sensul sugerat de Brâncuși. Nu se coplărea, ci iubea inocența, puritatea simțirii. Așa s-a apucat, într-o bună zi, de construcția planoarelor și avioanelor. Teren de experimentare cât vedeai cu ochii! (...) Astfel reluam ciclul «seratelor literare». Ni se citeau ultimele producții, scrise pe un șervețel de hârtie, pe-o față de masă, pe un trotuar, dacă avea cretă, sau la birou (nu-mi amintesc să-l fi avut). Gata cu joaca! Homo sapiens îi lua locul lui homo ludens deși, în Nichita, au coexistat de-a pururi ambii. (...) De beții crunte nu-mi amintesc cu excepția unei nopți (1 ianuarie 1970?) când televizorul urma să zboare peste balcon. Tinerețea ne păsuia, încă”; ■ Alexandru Balaci: „Am scris și altădată, dar reevoc și acum, cu aceeași intensitate, amintirea călătoriei la Roma a lui Nichita Stănescu alături de Fănuș Neagu și Constantin Chiriță. I-am primit la Academia di Romania din centrul spiritual al Văii Giulia, sincer emoționat, în noaptea de Paști, a acestei treimi de prietenie și artă. (...) În aula austeră a institutului de cultură românească din Cetatea Eternă, Nichita Stănescu a improvizat la pian, pe tema spiritualității neolatine, acorduri fantastice care ne-au dus pe apa timpului până departe”; ■ Dinu Adam: „Lui Nichita Stănescu nu-i pot reproșa nimic, pentru că nu mai există. Singura componentă a personalității lui Nichita Stănescu care are prezent și devenire, deci există, este poezia sa; iar ei, de asemenea, nu-i pot reproșa nimic. Unui Adrian Păunescu, în schimb, pot să-i reproșez trecutul. Tocmai pentru că prezentul și viitorul său riscă să ne reproducă acel trecut. Ca să preîntâmpină speculațiile, pot accepta că șansa lui Adrian Păunescu rămâne aceea că are posibilitatea de a se întoarce la uneltele sale, dacă se consideră cu adevărat poet. Mă tem, însă, că nu va profita de această șansă. În orice caz, în

context, polemici în jurul acestor subiecte mi se par meschine și neputincioase. În egală măsură pentru cei care se erijează în acuzatori, cât și pentru cei care inventează pretexte disculpatorii (...) singurele argumente valabile rămân cele pe care le aduce creația; în cazul lui Nichita Stănescu, poezia sa, care va supraviețui și dictaturii, și tranziției, și inchizitorilor. Și păcatelor, și păcătoșilor. (...) Dacă-l asumăm pe Nichita Stănescu ca pe o instituție națională, creația sa descrie o traiectorie, prin care poezia românească devine componentă a aventurii poetice universale. Poezia lui Nichita Stănescu este, cred eu (încercând să mă exprim în termeni mai puțin prețioși, chiar dacă mai mult tributari obsesiilor noastre curente) una dintre clauzele națiunii celei mai favorizate pe care spațiul românesc le oferă unei Europe din care n-am încetat niciodată să facem parte”; ■ Silvia Kerim: „Pe Nichita l-am cunoscut într-o iarnă, pe când imprima, la Radio, «Dialoguri culturale». Redactorii emisiunii erau Ion Drăgănoiu și cu mine. De dialogat, Nichita dialoga cu Nicolae Breban. (...) Dar, cel mai adesea, după imprimări, ori după «zahana» am mers, în iarna aceea, la mine. «La mine» însemna o garsonieră plăcută, aflată la etajul șase al unui bloc din Calea Griviței, cel ce adăpostește și azi, la parter, o agenție CFR. Locuința era mică, dar îndeajuns de încăpătoare ca să adăpostească două berjere uriașe – le mai am și acum – în care se afundau el și Breban. Drăgănoiu și cu Tom (Gheorghe Tomozei) se așezau undeva pe covor, iar eu pe un ‘taburet’ de piele... Și Nichita, mai ales el, începea să povestească... Nu aveam, în acele lungi seri de ascultare, senzația unei femei înconjurată de bărbați. În acel timp, în acel loc și între acele vorbe, Nichita îmi spunea... «bătrâne». Spiritul lui strălumina și netezea totul. Eram noi, cei patru, aflați în serile acelea în jurul lui, niște oameni obișnuiți, înconjurând cu sfială pe cel mai sfios dintre pământenii de geniu”; ■ Mircea Micu: „Iubea nespus copiii. A botezat vreo zece. Inventă poeți peste noapte, le dădea certificate de autenticitate, îi pupa apoi îi uita. Se împrietenea rapid, dar avea câteva... preferințe. Unele stranii. Citea mult, totdeauna m-am întrebat când avea timp și pentru asta. În ciuda «rispei» sale, a dezordinei și disprețului pentru bani, avea un anume «instinct de conservare». Mai degrabă o spaimă de sărăcie și de... singurătate. Întotdeauna păstra în buzunarul jerpelit o ... «sută demagogică». Suta pentru vremuri grele. Nu suporta duminicile. Avea oroare de ele. Am rămas extrem de uimit, într-o zi, când am constatat cu stupefacție că Nichita are și un carnet de... CEC! Cu o sumă modică, e adevărat, dar avea (...) Ce să mai spun? E greu să vorbești de Nichita în câteva rânduri. El este un fenomen... fenomenele nu trebuie explicate (...) Nichita este, încă, mult prea viu pentru mine”; ■ Augustin Frățilă: „Nichita era conciliant; dar nu cu Puterea, nu cu Politicul. El era conciliant *în sine*; el «nălbea» cu ținuta lui socială și estetică, Epoca. Era conștient de puterea sa dar și de limitele acesteia. Casa lui, veșnic deschisă, era un răspuns, elegant și subtil, «închiderii» ocultelor clanuri politice ale vremii. (...) Ar fi trebuit să fie un disient, nu? Dar

oare noi, ceilalți, *componente sociale* în primul rând, ale cetății, de ce așteptăm de la un poet mai multă rigoare socială, mai mult curaj în fapt, decât noi? (...) Cred că urmează, abia, acele considerații estetice care să-l poziționeze corect, sau aproape, în istoria literaturii române. Pentru că, de la *Epica magna* încoace (volumul atât de slab receptat de critică, surprinzător de neînțeles, în măreția și simplitatea lui), dar, de fapt, o dată cu *Dreptul la timp*, poezia lui Nichita Stănescu părăsește orbita «controlată» de tradiția literară românească și universalizează, prin vastitatea tematică, prin tensiunea interioară a spațiilor dintre cuvinte, acel atât de drag nouă «sentiment românesc al ființei». (...) Dar e mai bine să ne stăpănim emoția acestei evidențe, vanitatea în orice caz, și să considerăm că negările critice nu sunt decât celălalt talger al balanței, fără de care o bună cântărire este exclusă”; ■ Eugen Simion: „Aud mereu spunându-se: Nichita Stănescu n-a avut prietenii pe care talentul său îi merita. Este, poate, adevărat, în jurul poetului roiau fel de fel de indivizi, mai ales după ce, în jurul vârstei de 35-40 e ani, Nichita Stănescu devenise ce devenise. Îl căutau mulți veleitari și aceștia i-au tocat, pur și simplu, viața. Mă feresc totuși să-l judec cu asprime pentru că nimeni nu are dreptul să se bage în viața noastră intimă. A fost felul lui de a fi poet (...). Viața lui nu-i ireproșabilă, dar ce viață este perfectă, mă rog? Nichita Stănescu a avut în fond biografia pe care și-a construit-o. Un mare risipitor, cum i-am zis și altădată, un boier al spiritului, un autentic boier și deloc un «elitist», în fine, poetul ieșit din Piața Sârbească din Ploiești și-a făcut un mit și mitul continuă să crească după moartea lui. (...) Nichita Stănescu și-a cultivat libertatea în două planuri: a) în plan poetic, reușind să-și impună stilul, limbajul, modelul liric... Și acest fapt este fundamental pentru el, ca poet, și pentru avangarda poeziei într-un regim totalitar și b) în planul vieții intime. Aici, poetul iarși, și-a luat libertăți pe care alții nu le-au avut: viața lui sentimentală este legendară, boema lui este deja un mit... N-a fost disident, n-a fost un rezistent notoriu, dar poezia lui este, în ceea ce are ea fundamental, expresia unei mari libertăți individuale, cucerite cu «șarmul», inteligența și, desigur, prin curajul lui Estetic. (...) Detractori? A avut și are și azi. (...) Când apare un mare poet, toate mediocritățile (lirice și critice, uneori reunite!) se mobilizează. «Morală» este arma lor predilectă. (...) Nichita Stănescu este un mare poet și, în poezia postbelică, el reprezintă sfârșitul modernității și începutul (prin *Necuvintele* și *În dulecele stil clasic*) postmodernității românești”; ■ Mircea Ivănescu: „Când l-am cunoscut, spre începutul anului 1958, Nichita avea deja aureola geniului (...) Senzația pe care mi-o făcea era de o minunată, angelică puritate, așa cum o stârnea prin sfiala lui (în anii aceia, când nu era printre apropiații lui autentici, era timid și neîncrezător, în el și în lumea exterioară) și o asemenea evanescență contrasta, într-un fel, și completa, în orice caz, personalitatea mai fermă (...) a lui Matei (Călinescu). Matei ne-a făcut cunoștință – ei erau mult mai autentic și mai profund legați între ei (spre invidia și suferința mea, încă de pe-atunci) și așa fi vrut din toate

puterile să ajung și eu «în lumea lor», pe care o priveam încă din afară, și în care nu aveam de fapt cum să intru, tocmai pentru că ne lipsea experiența adolescenței comune. Nichita știa însă încă de pe atunci să se dăruiască. Și întâlnirile cu el, și cele obișnuite din aproape fiecare seară, noapte, în lunile de atunci, și cele ocazionale erau totdeauna incandescente, și creau o intimitate neașteptată. (...) Odată ieșit din acel miraculos – pentru mine – cerc și din vremea respectivă, nu mai știu prea multe lucruri precise despre atitudinea conciliantă sau conformistă a lui Nichita. Știam desigur unele lucruri, ascultam relatările încântate ale unora din prietenii lui de la acele date (și trăiam iarși invidia de odinioară). Viața și atitudinile mele proprii (...) nu mă poate face competent moral să vorbesc eu despre conformismul altora. Ceea ce știu este că, prin calitatea lui omenească și prin (...) versurile publicate (nu cred că există piese «rușinoase» de Nichita) – Nichita nu-și putea trăda vocația (...) pe cei care sunt cu o treaptă mai sus (cum se spunea încă de pe atunci despre Nichita) nu-i putem privi decât ridicând capul”. ■ În secțiunea *Ultimul Nichita*, scriu, între alții, Edgar Papu (*Poet religios*) și Nicolae Bârna („*Arte poetice*”). Sub titlul „*O ideogramă la capătul șirului de cuvinte*”, Călin Căliman realizează – în secțiunea *Document* - un scurt interviu cu Doina Ciurea, a doua soție a poetului. A treia sa soție, Dora, pune la dispoziția redacției un număr de manuscrise inedite ale lui Nichita Stănescu, reproduse și în facsimil (*Ah Serbia* – pe o „listă de vinuri Casino-Cabaret-Beograd”, *Micile munci ale lui Hercule*, *Cântare* N.R. „o poezie respinsă de cenzura vremii”, *Către Eugen*, *Starea de grație*, *Ars (ruptură)* „către Eugen” semnată „Nichita martie 1981”, *Presentiment* și o „pagină de lucru din tinerețea poetului” (cu desene adiacente).

● În „Familia” (nr. 3) este transcris *Ultimul interviu cu Ion Negoitescu* – realizat de Liviu Vălenaș, în urmă cu un an: „– *De ce nu vă reîntoarceți în țară?* (...) – (...) Am crezut că, după Revoluția din Decembrie 1989, țara se va democratiza, vor fi restaurate vechile instituții democratice ale statului. În loc de aceasta, văd doar haos, lipsă de democrație și multă, multă mizerie, în special morală. Adevărul este că sunt foarte dezamăgit, foarte deprimat, din cauza acestui fapt nu mă reîntorc. (...) – *Dar de ce nu se democratizează țara noastră?* – Principala explicație este una teribil de simplă: pentru faptul că suveranului legitim, Regele Mihai I, nu i se permite să vină acolo unde îi este locul, ca șef al statului. (...) – *Dar nu credeți că mai sunt și alte cauze ale involuției noastre?* – (...) Sunt profund dezamăgit de atitudinea Bisericii [Ortodoxe]. (...) Biserica a fost pasivă pe timpul comuniștilor, este pasivă și acum. Ba mai mult, clericii ortodocși și-au făcut un fel de titlu de glorie să colaboreze cu Securitatea, cu comuniștii. (...) Mă întreb, într-un sens mai larg, dacă poporului nostru, latin, aruncat în Estul Europei, i s-a potrivit ortodoxismul ca religie. Nu vreau să supăr pe nimeni, dar cred că răspunsul este NU! Ortodoxismul ne-a condamnat la meditație, la asceză, la psivitate.

(...) Ne-ar fi trebuit dinamismul pe care îl au catolicii. Ei nu s-au plecat Politicului, au făcut ei Politică./ – *Sunteți ortodox, dle Negoșescu?*/ – Tatăl meu a fost preot ortodox, dar eu am trecut mult mai târziu la catolicism. (...) / – *Poate ar trebui să vorbiți și de calitatea oamenilor noștri politici.*/ – (...) Despre oamenii «politici» comuniști nu am ce să mai spun, au fost, sunt și vor fi comuniști. Mă dezamăgește profund ideea unora din opoziție care cred că acești comuniști sunt în drum spre «democrație». (...) Mă dezamăgește profund atitudinea unor oameni politici ai Opoziției, mulți foști colegi de breaslă cu mine, oameni ai literelor, care dau dovadă acum de un veleitarism pe care nu bănuiam că-l pot avea. Azi însă sunt contrazis violent de fapte. Acești oameni politici ai Opoziției fac jocul Puterii. (...) / – *De ce sunteți atât de atacat în România, după Revoluție?*/ – Nu numai în România, în Germania mă atacă, mă calomniază și mă insultă legionarii. În România, cei care mă atacă sunt tot comuniștii, deci tot aceia care m-au aruncat în închisoare pentru câțiva ani, vreo trei mai exact. Din cauza lor a trebuit să mă exilez aici, la München. Dar mă atacă și naționaliștii sau «neolegionarii», ultimii direcționați ca niște marionete de legionarii din Exil. (...) / – *Dar chiar credeți că în România există un apendice al lor, al acestor «neolegionari» despre care ați vorbit?*/ – Nu, nu cred că există o mișcare «neolegionară» în România. Dacă m-am referit la ei (...) și dacă o să publici vreodată această conversație dintre noi, să pui neapărat pe «neolegionari» în ghilimele. Sunt câțiva tineri, de la care eu așteptam mai mult, mă refer în special la Marian Munteanu, căzut în «evlavie» (...) pentru Căpitan. Desigur, acești tineri și mai puțin tineri sunt îndrumați la nevoie de legionarii Exilului. (...) / – *Vă critică și intelectualii (...), vi se reproșează atitudinea dvs. față de Eminescu.*/ – Da, cunosc... Eminescu este pe bună dreptate considerat poetul nostru național. Dar de aici s-a ajuns la absurditate, orice critică la adresa lui Eminescu este considerată o blasfemie nu numai contra poetului, ci chiar contra României, contra românilor. (...) Cu alte cuvinte, se construiește, după un calapod tipic comunist, ceea ce este fără îndoială culmea absurdului, un fel de cult al personalității pentru Eminescu, cult care, sunt sigur, ar fi fost respins chiar de Eminescu însuși. Opera lui Eminescu este monumentală, este de referință pentru întreaga noastră literatură, dar *omul Eminescu* a avut multe scăderi. Politic a fost deseori execrabil, iar din vasta lui operă publicistică (...) multe din articole sunt acum de condamnat, prin virulența lor antieuropeană, prin antisemitismul lor... (...) / Ceaușescu l-a «recuperat» și el pe Eminescu, într-o primă perioadă, lui Ceaușescu îi plăceau exclusiv ideile naționaliste, xenofobe uneori, ale poetului. (...) / După Revoluție, Eminescu a fost luat în brațe de naționaliști și de extremiști. Aceștia ar dori să se folosească de imaginea lui Eminescu, ca să-și mascheze sub această efigie generoasă ideile lor periculoase. Am rămas surprins că în aprilie-iunie 1990 Piața Universității s-a desfășurat sub un balcon care avea sus fotografia lui Eminescu. (...) / Din punct de vedere politic,

Eminescu nu era un democrat, din contră, avea păreri proaste despre democrație. Or, a-l pune pe Eminescu mentorul spiritual al unei mișcări pentru democrație, căci asta a fost Piața Universității, mi se pare absurd. (...) Dar când am aflat că ideea de a afișa poza lui Eminescu îi aparținuse lui Marian Munteanu și mai ales când am aflat de orientarea naționalistă a acestuia, lucrurile mi-au devenit clare”.

● În „Calende” (nr. 3), Constantin Iftime realizează un interviu cu Ion Cristoiu: *„N-am crezut nici un moment că se va prăbuși comunismul”* – despre proiectele literare pre- și postdecembriste ale fostului gazetar de la „Suplimentul literar-artistic al Științei Tineretului”. În legătură cu o proiectată istorie a literaturii române „proletcultiste”, I.C. mărturisește: „Ambițiile mele nu erau să denunț literatura proletcultistă, ci să scot la iveală un mecanism al modului în care a apărut și s-a afirmat această literatură. (...) Mecanism care explică și de ce mari scriitori, cum sunt de exemplu Sadoveanu sau chiar Camil Petrescu și Călinescu, au făcut concesii, au practicat această formulă de literatură. (...) Am publicat [fragmente din această lucrare] și în «Amfiteatru» și în «Suplimentul literar-artistic al Științei Tineretului». La un moment dat am realizat o carte de 1400 de pagini, în manuscris, care cuprindea analiza acestei perioade, între '48 și '56. (...) Acest manuscris a fost predat Editurii Eminescu și dată fiind noutatea, cât și faptul că punea în discuție mecanismele propagandei comuniste, a zăcut vreo doi ani la editură. (...) La un moment dat, după zeci de referate, s-a ajuns la ideea de a face un soi de introducere la această carte, în care aş putea prezenta ce s-a scris în perioada '44-'47, care a fost totuși o perioadă (...) când democrația nu era încă sugrumată, când au apărut câteva cărți mai interesante. (...) Atunci m-am hotărât să nu fac o introducere, ci să scriu o nouă carte, un prim volum al istoriei, care să trateze perioada '44-'47. Volumul al II-lea urma să fie cartea propriu-zisă și Revoluția m-a prins când deja o băteam la mașină. Dacă aş găsi o editură care să riște, nu cred că particulară, pentru că e vorba de mii de pagini, ci o editură gen cea a Fundației Culturale, m-aș uita peste manuscris și i-aș da drumul fără mari modificări. N-am de gând să schimb cartea. Analiza mecanismului rămâne aceeași. N-am de gând să fac din ea o carte anti-comunistă”. La întrebarea „Ce ați putea să recuperați din viața și activitatea dvs. din perioada comunistă?”, I.C. răspunde: „Spre deosebire de mulți, eu nu cred că mi-am irosit viața în perioada comunistă. În primul rând am citit foarte mult în această perioadă. (...) Nu mă oprea nimeni să stau zile întregi la Biblioteca Academiei, chiar când eram redactor-șef adjunct la «Știința tineretului». Dar scriam, totuși, pe teme date, căci făceam gazetărie. A fost, se înțelege, un exercițiu extraordinar pentru presa liberă. Eu mi-am luat în serios, chiar înainte de Revoluție. Meseria de gazetar. La fel am făcut și la «Teatru», când m-am dus. (...) Am înființat cenaclul revistei «Teatru», unde a citit Marin Sorescu o piesă, *Vărul Shakespeare*. (...) Am 32 de caiete de proză pe acre pot să le recuperez”.

Despre raporturile polemice ale lui I.C. cu „Cenaclul de luni” al lui N. Manolescu și cu „Junimea” lui Ov. S. Crohmălniceanu: „Este foarte interesant, ce se întâmplă acum în politică, se repetă ce se întâmpla în literatură, în perioada chiar dinaintea Revoluției. Scriitorii erau împărțiți în albi și roșii. Adică albi erau liberalii Ana Blandiana, Manolescu și alții, iar roșii cei din jurul lui A. Păunescu, C.V. Tudor și toți cei care au răsărit acum. Și din nefericire, din cauză că literatura se politizase, anumite forme literare, anumite experimente treceau drept acte politice. Fiindcă nu te puteai lega de ele. Dacă te legai de textualism însemna că te legi de un curent pe care nu-l agreea Ceaușescu și, deci, ești omul lui Ceaușescu. Polemica și-a avut două cauze. Unu. Ostilitatea mea față de literatura pe care o practicau atunci, o am și acum. Fiind inspirat din Gogol am oroare de toată chestia asta: formule, texte, cărți scrise din cărți. (...) / Textualismul este o formulă literară, dar textualiștii nu o făceau dintr-o filosofie a existenței, ci o făceau pentru că așa citiseră ei în câteva cărți din Occident și acelea ajunse cu întârziere la noi. (...) Și a doua cauză a antipatiei mele față de ei venea din faptul că mă neglijau sau mă ironizau. Eram ziarist la un ziar al tineretului. Observau că proza mea n-avea nici o legătură cu ideologia de partid, că Istoria *literaturii* făcută de mine era mai îndrăzneată decât multe din articolele mele. Mai ales că ședeam luni întregi în Biblioteca Academiei în timp ce ei ședeau la crâșmă la Uniunea Scriitorilor. Dar ei erau scriitori pentru că ședeau la Uniunea Scriitorilor”.

● În „Ateneu” (nr. 3), sub genericul „Universitaria”, Rodica Mihăilă publică un articol de popularizare despre modelele contemporane ale educației liberale în SUA, *Studiile americane și multiculturalismul*, conchizând: „Prăbușirea comunismului și triumful valorilor simbolizate de Statele Unite au revitalizat și au deschis noi perspective Studiilor Americane. După cincizeci de ani de totalitarism și intoleranță, lecțiile pluralismului multicultural, indiferent de problemele puse ideilor tradiționale despre cultură, nu pot fi decât benefice pentru cultivarea libertății de gândire și crearea unei societăți civile. Și pentru acele țări foste comuniste care nu au făcut-o încă, a sosit momentul să-și îndrepte atenția asupra Studiilor Americane, așa cum au făcut-o țările Europei occidentale imediat după coșmarul fascismului”.

● Nicolae Florescu publică în „Jurnalul literar” (nr. 9-10) articolul *Inflația Eliade*, plecând de la următoarea constatare: „În procesul recuperării integrale a operei lui Mircea Eliade la nivelul românesc, apariția la sfârșitul anului trecut, în cadrul *seriei* inițiate de Editura Humanitas, a *Tratatului de istorie a religiilor* (...) i se cuvenea un adevărat eveniment nu numai editorial, dar și de excepțională importanță intelectuală într-o cultură ce caută să se resincronizeze pe toate planurile (...). / Dacă intrarea în limba română a acestei fundamentale lucrări eliadești s-a consumat însă, până la un punct, într-un semianonimat îngrijorător pentru starea actuală a inteligenței românești și a curiozității noastre spirituale, precumpănitor rămânând doar actul comercial care a

determinat interesul editorial ca atare, explicația nu trebuie redusă numai la inflația provocată, pe care o «piață liberă» a cărții a produs-o în cei trei ani de «democrație originală» și în sfera restituirii grabnice a *valorilor* exilului, ci ea se extrage în bună măsură și din absența regretabilă a unui *plan științific* coerent de editare a *Operei* lui Mircea Eliade, ceea ce a lăsat la voia bunului plac, ca să nu spunem în deplin *haos*, problema atât de dificilă și de delicată a redobândirii accesului la un întreg univers mental și ideatic de o organică unitate”. □ Pornind de la capitolele consacrate lui Eminescu în volumul *Eminescu și Haseu* al lui Mircea Eliade și în *Istoricitate și eternitate* de C. Noica, Ionel Jianu scrie despre *Fenomenul Eminescu și „tânăra generație”*: „Din păcate, am rămas azi singurul supraviețuitor al acestei «tinere generații». (...) / Mai toți am publicat articole și studii despre Eminescu, mai toți am cunoscut pe de rost și recitat poeziile sale, pentru noi toți el a fost cel mai mare poet român. Nimeni n-a contestat geniul lui Eminescu și neconținută sa actualitate, în ciuda deceniilor care s-au scurs de la moartea sa până în anii tinereții noastre. / Dar aceia care s-au ocupat mai temeinic de moștenirea eminesciană au fost Mircea Eliade și Constantin Noica”.

● Într-un articol apărut la rubrica „Polemici” din „Echinoc” (nr. 3), „*Naționalii și cosmopolitii*” sau *academismul patriotard în lingvistică*, Rodica Marian (cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj) trece în revistă o serie de argumente împotriva scrierii cu „â”, care ar reprezenta „un compromis șubred cu grafia etimologică, dând naștere unor inconsecvențe nejustificate de principiul etimologic investit”: „Recenta revenire a Academiei la grafia cu *â* și *sunt* este un regres din punctul de vedere al principiului fonetic, considerat ca dominant în ortografia fonetică românească și nu reinstalează, așa cum s-ar putea crede, nici vreo convenție etimologică coerentă. În cel mai bun caz, avem de-a face cu «complicări inutile», cu un «sistem» ce nu-și respectă principiul coordonator. (...) Bunele intenții patriotice ale Academiei de azi nu sunt bazate pe un sistem ortografic unitar, încât argumentele ei devin paraștiințifice”.

[MARTIE-APRILIE]

● În „Steaua” (nr. 3-4) apare, sub genericul *Ion Negoieșcu (1922-1993)*, un grupaj de articole semnate de Petru Poantă (*Radicalismul estetic*), Virgil Mihaiu (*Cel mai frumos cimitir*), Dan Damaschin (*La capătul exilului pământean*) și Ioan Mușlea (*Albatrosul*). ■ Petru Poantă: „În sensul nobil al cuvintelor, Ion Negoieșcu a fost un cosmopolit, un snob și un decadent (estetizant). Radicalismul său estetic îl făcea aproape anacronic în acest secol. Crezuse cu un superb orgoliu în «conceptul» de critică artistică, creatoare. (...) Ion Negoieșcu devenise criticul la «modă», un veritabil star, stupefiind în permanență o lume plină de prejudecăți. (...) Intuiția sa funcționează cumva «anormal», în sensul că subminează aproape toate marile locuri comune ale

istoriei literare, mai exact, tabuurile acesteia. Nu o face, însă, din teribilism. Prin Ion Negoitescu, criteriul esteticului ajunge la o intoleranță definitivă. (...) Interesant e că, după emigrarea în Occident, în critica lui Ion Negoitescu se simte nu numai o ușoară scădere a expresivității, ci și acceptarea unor criterii extrance purismului său inițial, precum cel sociologic sau chiar politic. Scrie acum îndeosebi despre scriitori contemporani, pe care îi evaluează întrucâtva în funcție de «vocația» disidenței. De la o istorie exclusiv estetică, părea să se îndrepte spre o istorie parțial politică. Oricum, rămâne unul dintre marii critici români». • Virgil Mihaiu: „Față de alți critici, care încercau să-și lege numele de promovarea prioritară a unei anumite grupări sau generații literare zonale, I. Negoitescu s-a distins prin risipa sa indiscriminată de generozitate pentru talentele dispuse la sacrificiu în numele literaturii române, indiferent de anul sau locul nașterii lor. Tinerii nu puteau rămâne insensibili la franchețea dezarmantă a literatului I. Negoitescu. Cu cât epoca se înămolea mai mult în compromis și minciună, cu atât sporea caracterul exemplar al independenței spirituale și demnității individuale profesate de acela. Dincolo de fragilitatea înfățișării, I. Negoitescu frapa prin tăria cu care știa să-și afirme răspicat opiniile. Puteai fi de acord sau nu cu ele, însă era necesar să le iei în calcul». • Dan Damaschin: „Eveniment editorial comparabil cu apariția *Istoriei literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu și a *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu, publicarea *Istoriei literaturii române* (vol. I) a stârnit destule reacții de nedumerire, neaderență și refuz. Scrierea lui I. Negoitescu nu răspundea așteptărilor amatorilor de informație exhaustivă, de biografii (mai mult sau mai puțin romanțate), de rezumate ale operelor aflate în discuție./ (...) Ambiția criticului exilat la München a fost de a accede la esența poporului român prin ethosul acestuia, revelat estetic./ Departe de a se manifesta ca un spirit distructiv față de valorile naționale – cum, pe nedrept, i s-a reproșat – I. Negoitescu le-a pus în valoare strălucirea, situându-le într-un context european (...)./ Împrejurarea că strădania sa a rămas neînțeleasă, sau i-a fost răstălmăcită, nu l-a lăsat indiferent, astfel că o undă de amărăciune răzbate din rândurile (aparent) constatative ce mi le adresa la finele lui iunie 1992: «Până acum nimeni din țară, din cei care au scris despre cartea mea, nu pare a o fi înțeles»». □ Într-un eseu intitulat *Femei în infernul concentraționar*, Ruxandra Cesereanu comentează trei volume autobiografice avându-le ca protagoniste pe Oana Orlea (*Ia-ți boarfele și mișcă!* – volum de convorbiri realizat de Mariana Marin; Editura C.R., 1991), Adriana Georgescu (*La început a fost sfârșitul*, Editura Humanitas, 1992) și Lena Constante (*Evadarea tăcută*, Editura Humanitas, 1992): „Pentru Oana Orlea, anii 1947-1950, când represiunea comunistă era copleșitoare ca la orice început de dictatură, alcătuiesc un fel de memorie neagră a istoriei; Oana Orlea face o analogie expresivă, aceea că românii terorizați în acei ani au trăit pe termen lung un fel de 13-15 iunie

1990!// Dialogul dintre Oana Orlea și Mariana Marin este viu nu numai fiindcă, pentru a sugera atmosfera penitenciară, interviuata folosește un limbaj crud, făcând adică și o rememorare lingvistică a Gulagului, dar mai ales pentru că ea povestește cum a învățat în timp *meseria* de deținută politică. (...)// Pentru Adriana Georgescu figurile de stil nu pot fi «zorzoane» ale suferinței. Durerea ei este durere și atât, fără disertații, divagații și metafore. Atunci când vorbesc deținutele de drept comun, argoul lor nu este disimulat. Totul este crud, proaspăt și abominabil.// Cea mai bulversantă carte scrisă de o româncă ce a trecut prin Gulag mi se pare a fi cea a Lenei Constante (...). Nu fiindcă celelalte mărturisitoare ar fi suferit mai puțin, ci fiindcă Lena Constante mi se pare a fi cea mai interiorizată dintre ele. (...)/ Cartea sa nu este nici îndârjită, nici iertătoare, are aspectul unui jurnal în care cuvintele sunt pumnale împodobite, lucioase dar bine ascuțite. Mai mult decât atât, *Evadarea tăcută* este povestea unei evadări neobișnuite care-și găsește salvarea în estetic. Evaziunea este poetică”.

● În chip de editorial, Marta Petreu publică în „Apostrof” (nr. 3-4) textul *Cuptorul de la „Apostrof”*: „Nu există număr din «Apostrof» la care să nu fi primit reclamații indignate de genul: «De ce l-ai publicat pe X?», «De ce m-ai publicat în același număr cu Y?». Protestele sunt atât de frecvente, încât încep să-mi dau seama că în culisele literaturii române e un adevărat război, fratricid, ale cărui rațiuni – recunosc – îmi cam scapă. Nu-mi scapă însă o anumită «lege» a funcționării lui asupra noastră: și anume, cu cât un scriitor este mai frecvent și mai fastuos publicat la noi, cu cât este mai răsfățat în paginile noastre (...), cu atât cresc șansele ca el (sau rudele sale feminine) să mă tragă de urechi mai brutal, să mă pună la locul meu pentru vina de a-i fi găzduit în revistă și pe scriitorii pe care acesta îi contestă. Iar dacă ar trebui să îi ascult pe toți sfătuitoarii deodată, revista ar trebui să iasă cu paginile complet albe./ Exemple:/ Un foarte bun poet din exil, al cărui poem îl publicasem, din rațiuni tematice, pe aceeași pagină cu mărturisirea unui prozator, tot din exil, mi-a scris (...) că, la vederea paginii, «m-am spălat pe mâini, toată ziua»; vecinătatea îi era intolerabilă, deși, repet, și poemul său, și eseul prozatorului pledau aceeași cauză./ Un alt scriitor din exil, publicat și comentat de noi numere la rând, protesta vehement pentru găzduirea în «Apostrof» a lui Petru Dumitriu, Constantin Țoiu, Lucian Pintilie, Nicolae Breban, Nichita Stănescu și Gelu Ionescu./ Un distins memorialist, altfel cu maniere ceremonioase, interbelice (...) îmi reproșează repetat și tot mai brutal faptul că l-am publicat pe «Efremovici Goma», ba, mai mult, că i-am scos și o carte. Lista neagră a, repet, altfel foarte curtenitorului domn este, firește, mult mai lungă: pagina de poezie a tinerei doamne Judith Mészáros l-a scos din sărite, paginile repetate cu Norman Manea sau prezența lui Z. Ornea l-au exasperat. Și asta, evident, nu din rațiuni estetice... (...)/ O excelentă prozatoare a protestat, telefonic, pentru publicarea în «Apostrof» a lui Nicolae Breban; un domn prozator s-a arătat

uimit că Ioan Moldovan are o pagină de poeme la noi; un critic literar îmi șoptea, alarmat, că alunecăm – prin publicarea textelor literare, iar nu ideologice, ale lui Horia Stamatu, Radu Gyr, Vintilă Horia și Arșavir Acterian – înspre dreapta; despre unul și același număr al revistei unii colaboratori mi-au semnalat că alunecă înspre legionarism, alții, spre semitism, alții, spre comunism./ Am în posesie și mărturii «simpatice»: de pildă, I. Negoitescu ne recomandă un confrate cam uitat din Occident, iar «confratele» se plângea, în scrisori, de faptul că I. Negoitescu nu l-ar sprijini... Un excelent eseist, rugat de mine pe toate tonurile să ne dea texte, îmi replică sistematic că am scris despre Preda, iar un prozator e indignat că în «Apostrof» se mai vorbește despre Nichita... (...)/ Cei mai vehemenți sunt scriitorii din generația maură și din cea vârstnică. Dar asta nu înseamnă că generația optzecistă e mulțumită. (...)/ A devenit aproape o regulă ca scriitorii ce colaborează la noi să ne dea sfaturi: pe cine să *nu* publicăm, unde să-i publicăm pe ei înșiși, ce chenar să le facem, cu ce litere de-o șchioapă să le scriem numele, cum să le anunțăm colaborarea pe copertă etc. etc.”. □ Scriu texte *in memoriam* I. Negoitescu: Nicolae Balotă (*Veghea lui I. Negoitescu*), Ștefan Aug. Doinaș (*Prezența lui Nego*), Cornel Regman (*O conștiință întemeietoare*), Horia Stanca (*Nego*), Ștefan Borbély (*Sensul culturii*), Ion Vartic (*Odată cu un mare critic moare încă o dată Eminescu*). □ Marta Petreu realizează un interviu cu Gabriela Melinescu („*De acest nimic din inimă, puternic și subtil, ca un rubin gravat cu chip de cerb, ține toată bucuria și speranța mea*”) – despre „literatura feminină” și prejudecățile legate de această etichetă: „M.P.: *Credeți că există o diferență între statutul scriitorului din România și statutul scriitoarei din România?*/ G.M.: Deși n-am simțit niciodată o piedică în calea drumului meu (...), cred că există diferite feluri de a considera opera unui bărbat și a unei femei. E firesc să fie așa. Nu e vorba numai de scriitor și scriitoare, ci și de masculin și feminin, de Animus și Anima, de sacralitatea sexualității care trebuie să se exprime și în artă. (...) Sentimentul meu față de bărbați a fost tot timpul matern, sau m-am simțit mereu ca o soră care trebuie să fie îngăduitoare cu fratele ei mai complicat. (...) Dar să nu uităm că atât femeia cât și bărbatul poartă în sine caracterele ambelor sexe, de aceea n-ar trebui să existe prejudecăți despre bărbat sau femeie. (...) Creatorul e nevinovat de prostia omenească, de prejudecățile grosolane la adresa femeii. În general femeia e acceptată ca mamă, ca muză și mai greu ca o creatoare de valori spirituale. (...)/ Prejudecățile persistă acolo unde femeile le-au acceptat. (...) În zona balcanică e de neconceput o scriitoare ca Selma Lagerlöf. (...)/ M.P.: *Cum citiți o carte scrisă de o femeie, la fel ca o carte scrisă de un bărbat sau, dimpotrivă, o rețeați cu alți ochi?*/ G.M.: Sigur că țin cont de cel care a scris cartea. Mă interesează în primul rând destinele de excepție, diferențele, și mă simt atât de plictisită să citesc ceea ce lumea consideră tipic masculin sau feminin. (...) Nu îmi place când se militează prin literatură pentru feminism.

Arta trebuie să iasă din normalitate, cu toate că ea își trage seva din cea mai crudă realitate. Îmi plac mai mult femeile din romanele lui Thomas Hardy, în același fel cum îmi plac bărbații din romanele Elsei Morante. (...) Cei ce caută numai masculin sau feminin nu trebuie să se adreseze artei, ci unui psihiatru./ Când scriem nu suntem în mod special bărbat sau femeie, ci spirit, cineva care a redevenit persoana dinaintea adolescenței, sau, mai târziu, când diferențele se șterg, un fel de ființă universală; copilul sau bătrânul./ M.P.: *Ce părere aveți despre eticheta «literatură feminină» (...)?* / G.M.: Sigur că a fost folosită cu o nuanță peiorativă, un fel de substitut pentru literatura *de l'eau de rose*! Din păcate, sunt scriitoare care vor să scrie în exclusivitate pentru femei, cum sunt scriitori catolici etc. E o limitare”. □ Ion Pop transcrie un dialog cu Alain Finkelkraut: „*A scăpa din capcanele modernității fără a cădea în mitul postmodernității*”. A.F. despre rolul politic al intelectualului: „În măsura în care există în Franța un personal politic, rolul intelectualului nu e acela de-al înlocui... (...) / Cred că intelectualul poate reaminti un anumit număr de finalități, repunând neîncetat problema *sensului*. Adică: *să repolitizeze politica*. Politica este discutarea în comun a sensului acțiunilor și a bunăstării. (...) / Domină mereu, dacă vrei, întrebarea «Cum?» și niciodată «De ce?». A reintroduce «de ce»-ul în «cum» – asta înseamnă politica”.

● Sub titlul *Colocvile revistei „Vatra”*, în publicația de la Târgu-Mureș este transcrisă prima parte a unei dezbateri pe tema *De la istoria trăită la literatura depozițională*, la care participă: Cornel Moraru, Al. Cistelean, Vasile Gogea, Alexandru Vlad, Aurel Pantea, Virgil Podoabă, Vasile Dan, Caius Dobrescu, Adrian Popescu, Călin Vlasie, Radu Mareș, Tudor Vlad, Ioan Pinte, Oliv Mircea, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Traian Ștef, Horia Al. Căbuți, Marius Ghica, Nicolae Băciut, Dumitru Mureșan, precum și mai mulți foști deținuți politici, luptători în rezistența anticomunistă: Petre Baicu, Nicolae Maxim, Viorel Gheorghită, Ion Gavrilă, Victor Ioan Pica, Ion Oargă. ■ Al. Cistelean: „Această literatură, pe care noi am numit-o depozițională, este unul dintre fenomenele care, cel puțin cantitativ, au dominat viața literară a țării, în timpul din urmă. (...) Acest «val» a venit pe un val de vinovăție morală a societății și a efectuat o primă operație de curățire cathartică oarecum. Suntem oare, acum, în clipa în care publicul nostru e deja sătul de această operație sau nu? Este un aspect care privește această literatură, aflată abia la începuturile ei. (...) / Ei! Acum noi ne aflăm în fața unei realități crude, pe care această literatură depozițională o relevă, făcând adesea mari eforturi stilistice. Ea vrea să fie chiar literatură. Alteori, nu. Preferă să rămână ceea ce se numește literatură nonficțională, absolut documentară. Într-un caz, o exigență care ține de simplul adevăr, de istorie, este cea care primează. În celălalt caz, această exigență se îmbină cu exigența literară, deci, de expresie./ Literatura noastră, dacă privim în urmă, n-a fost o literatură care să aibă gustul tragicului, gustul dramaticului. Și-a rezolvat mai degrabă problemele tragice în felul

mioritic (...); s-a împăcat ușor cu moartea. Dar literatura depozițională a deschis deja un capitol de tragism în literatura română. Este această literatură (...) o simplă bază documentară pentru istorici și pentru scriitorii de ficțiune sau este ea chiar literatura de conștiință a acestei epoci?”. ■ Aurel Pantea: „Am citit o întreagă serie de asemenea texte și am constatat că oamenii aceștia sunt talentați. (...) Pentru oamenii aceștia, talentul vine dintr-o suferință extremă, care și-a găsit transfigurarea. (...) Orice perspectivă estetică în acest caz, oricât de fragilă ar fi ea, te culpabilizează. Probabil că perspectiva cea mai bună asupra acestor memorii este una de judecată morală”. ■ Virgil Podoabă: „Oamenii aceștia au trăit în niște experiențe-limită, chiar în sensul lui Jaspers. Or, această dimensiune mi se pare că este și substanța profundă a acestui tip de literatură: dincolo de orice discuție despre forma în care se scrie. Mai cred că este și planul pe care această literatură concurează cu cealaltă – de ficțiune; cu orice fel de literatură”. (A doua parte a dezbaterii va fi transcrisă în nr. 4, din aprilie 1993.)

APRILIE

1 aprilie

● Revista „22” (nr. 12) reproduce cuvântul rostit de senatorul Nicolae Manolescu într-o ședință comună (din 19 martie 1993) a celor două Camere parlamentare, ședință prilejuită de discutarea unei moțiuni de cenzură introduse de opoziție împotriva guvernului condus de Nicolae Văcăroiu – „călăuzit de o politică de restaurație, nu a comunismului (...), pentru că, din păcate pentru nostalgici, comunismul nu mai poate fi restaurat, dar a comuniștilor, care și-au regăsit aroganța și cinismul”: „Guvernul domnului Văcăroiu a primit, acum 3 luni, investitura Parlamentului României pe baza prezentării unei liste de intenții și a promisiunii că va supune dezbaterii, în cel mai scurt timp, un adevărat program de guvernare./ După 100 de zile, domnul prim-ministru se face a uita cele spuse cu acea ocazie și nu ne prezintă programul promis și așteptat, ci un raport și o strategie. (...)/ Mi se pare inacceptabil felul în care domnul prim-ministru vine astăzi în fața noastră și încearcă să facă din sentimentul național un capital politic pentru guvernul său./ Aceasta cu atât mai mult cu cât domnul prim-ministru a primit ieri sprijinul necondiționat al domnului președinte Iliescu în cadrul programului de Actualități al TVR. Domnul Iliescu a uitat încă o dată că un președinte este mai presus de guverne, și a criticat moțiunea de cenzură, încălcând, de fapt, spiritul Constituției./ (...) Cu atâta sprijin din toate părțile: TVR, președinție, sentiment național, Guvernul n-ar trebui să se teamă că va fi «răsturnat», «dărâmat» printr-un «joc periculos». Am citat din domnul Marțian Dan./ (...) la 100 de zile de la instalarea guvernului domnului Văcăroiu, ar fi normal să știm răspunsuri precise la cel puțin două întrebări. Mai întâi, al cui este

guvernul domnului Văcăroiu? Al unei formațiuni?/ (...) Al unei formațiuni ori al mai multora? Și care anume? Raportul și strategia au fost criticate de la dreapta la stânga pentru motive uneori opuse. Paradoxală situație! Guvernul pare a conta (...) pe o majoritate pe cât de covârșitoare, pe atât de insesizabilă./ A doua întrebare: cum înțeleg domnii miniștri să facă față delicatei situații pe care, dacă ar dori cu adevărat să o rezolve urmând cursul reformei, ar avea împotriva lor jumătatea stângă a sălii acesteia, iar dacă ar dori să stopeze reforma, ar avea împotriva jumătatea ei dreaptă?/ Cum ar obține domniile lor votarea legilor necesare într-un caz ca și în celălalt, amândouă posibile”. Textul este însoțit de următoarea notă redacțională: „în vreme ce discursul de mai sus era rostit de la tribună, în sală și pe culoarele parlamentului se strângeau semnături ale deputaților și senatorilor PAC pe o «scrisoare de neîncredere» adresată președintelui partidului. Nicolae Manolescu a pus «scrisoarea» în discuția Comitetului Național din 29 martie a.c. Urmarea acestei discuții a fost că inițiatorii «scrisorii» și-au dat demisia – acceptată – din funcțiile de conducere în partid. Demisionarii se numesc Stelian Tănase (ex-vicepreședinte), Călin Anastasiu, Dan Grigore”. □ La rubrica „Interviul săptămânii”, Rodica Palade consemnează un amplu dialog cu Mihai Șora: **Seninătate și implicare.** Subiectele discutate: funcțiile deținute de Mihai Șora la vârful unor instituții culturale înainte de 1989, mărturia acestuia despre episodul „meditației transcendente”, gesturile sale de protest față de regimul Ceaușescu, experiența de ministru al Învățământului în primul guvern postdecembrist și, ulterior, „despărțirea de puterea postdecembristă”, raporturile dintre Alianța Civică și Partidul Alianței Civice și dintre societatea civilă și stat, societatea românească față cu provocările capitalismului. Mihai Șora: „Atunci semnasem un protest alături de alți șase colegi de breaslă, în apărarea nu numai a lui Mircea Dinescu și a Anei Blandiana, ci a destinului culturii române, oprimată de regimul discreționar al totalitarismului comunist. Pe urmă, am mai scris unul, doar în numele meu, redactat în termeni mai drastici, care a fost difuzat tot prin «Europa liberă». Astăzi, aș proceda cu mai multă energie dacă – ferește-ne Doamne! – stările de lucruri de atunci ar reveni. Uitându-mă în spate, cred că am făcut mult mai puțin decât aș fi putut să fac. Multă lume care nu a făcut nimic ar fi putut face ceva, iar cei care au făcut ceva ar fi putut face mult mai mult. Cât despre seninătatea mea, ea venea din faptul că eram singur implicat în această treabă – nu trăgeam după mine pe nimeni. Apoi, într-un fel oarecare, eram cunoscut în străinătate, orice mi s-ar fi întâmplat s-ar fi aflat foarte repede”; „Cum v-ați despărțit de Putere?/ Printr-un editorial în care am acuzat-o și care a apărut în revista dvs., imediat după mineriada din iunie 1990. Ziua mineriadei, eu mi-am petrecut-o la Institutul de Arhitectură, în turnul Institutului, de unde am văzut absolut tot ce s-a întâmplat. Dl. Petre Roman se pare că a scris de bine despre Piața Universității, într-o carte care i-a apărut recent la Paris. Dar atunci, referindu-se la

distrugerile din acele zile, el spunea: «Nu se poate să fi făcut asta minerii. Este absolut imposibil. Eu îi cunosc pe mineri – sunt oameni duri, dar dreapți și, în primul rând, sunt oameni. Nu puteau să fi făcut așa ceva». Am spus atunci: «Deci au făcut profesorii și studenții! Haideți să vedeți cine a făcut. Să mergem la Facultatea de Geologie să vedem colecția de mineralogie, microscopul și alte aparate distruse cu târnăcopul». În sfârșit, l-am convins să vină, dar nu a apucat să vadă mare lucru, pentru că mi-a cerut să-i garantez că nu se va întâlni cu studenții. (...) Pe un culoar, s-a întâlnit cu vreo zece studenți, care l-au bombardat cu întrebări. S-a enervat și nu și-a mai continuat vizita. În ce mă privește, băiatul meu mai mic, venit în vizită, mergea des în Piața Universității; eram deci informat în linii mari cu ce se petrecea acolo, dar voiam să văd cu ochii mei. Așa că, într-o sâmbătă, pe la ora 14, m-am dus acolo și am stat până la miezul nopții. (...) La un moment dat, un tânăr m-a recunoscut și mi-a spus: «D-le Șora, rău faceți că stați printre cei de la putere și-i acoperiți cu creditul dvs. Acceptați să vă pun insigne de *golan* pe piept?». N-am refuzat. (...) O săptămână mai târziu, am primit un telefon de la dl. Roman, care m-a întrebat dacă e adevărat că am fost în Piața Universității. I-am răspuns că e adevărat. «Ați fost în trecere?» «Nu, i-am răspuns. Am stat ore în șir acolo.» «A, zice, voiam numai să știu, pentru că eu am fost de părere că nu se poate.» Și a închis telefonul”; „Am crezut multă vreme că felul bășcălios al românului, care nu a luat în serios comunismul, îl apără. Adică îi asigură o piele impermeabilă, care-i va permite să rămână curat în momentul dispariției comunismului. Constat însă că a fost extraordinar de poros, în primul rând la paradisul trist al iresponsabilității, un paradis tern, trist, al lăălăielii, al traiului sub nivelul zero, în care nu ai răspunderi. Acum mizeria în care omul se zbate și dispariția statului paternalist îl va obliga: ori să moară, ori să decidă că trebuie să trăiască. Și atunci va trebui să-și asume răspunderea”. □ Nicolae Balotă scrie o evocare a lui *Negoîtescu sub semnul lui Narcis*: „Un corp. Nu era el, Nego, un obsedat al corporalității?! Îmi amintesc (cu câtă claritate a inimii!) acea dublă epifanie, apariția concomitentă și îndoită a Poeziei și a Jocului, sub chipul celor doi – Radu Stanca și Ion Negoîtescu – care m-au abordat într-o după-amiază de toamnă, azi îndepărtată, pe «corso»-ul sibian. (...) Când, mai târziu, ne-am împărtășit amintirile celor trăite în închisoare (...), m-a uimit povestindu-mi o experiență pe care o făcusem și eu, în lunga mea detenție, de nenumărate ori, dar pe care n-o trăisem nicidecum în felul său cu totul particular. Îmi mărturisesc că, în celula de la Malmaison, ochiul gardianului lipit de vizetă, acel ochi amenințător ce pretindea să te despoaie de umanitatea ta (...), îl umplea pe el, pe Nego, de o secretă voluptate. Frisona de plăcere observând deschiderea clapetei ce acoperea vizeta și zărind lucirea umedă, de fiară, a ochiului care-l fixa dezvelindu-l. Desfătarea sa era a celui ce se vede văzut, redus la nuda corporalitate. Îndrăgise de-a dreptul ochii aceia nemiloși, scrutați, livrându-și

corpul, bietul corp rănit, umilit, privirii care-l înrobea./ Desigur, plăcerea încercată de Nego în asemenea momente (dacă plăcere va fi fost) nu era lipsită de o undă de masochism. (...)/ narcisismul a magnetizat imaginarul scriitorului Negoîtescu, punându-și dintru început amprenta pe scrisul său. Viziunea sau mai degrabă viziunile sale critice sunt toate proiecții ale unui eu delectabil. Mai profund, încă, descoperirile sale critice sunt revelații ale unor «corpuri» cuvântătoare. Mi-l amintesc exultând, în mână cu corpul masiv al postumelor liricii eminesciene, editate de Perpessicius. Irește, erau acolo numeroase texte de mult cunoscute de noi. Dar plenitudinea, ca de corp glorios, ascuns atunci, ocultat de critica maioreșciană, refulat, condamnat de autocritica estetic conștientă a Poetului, a poemelor din laboratorul tainic, îl extazia pe prietenul meu. Avea viziunea unui alt Eminescu, al celui «plutonic», viziune în care-și proiecta unele din propriile-i ascunzișuri”.

● „România literară” (nr. 12) dedică o serie de articole (texte de evocare ori cu caracter exegetic) lui Nichita Stănescu, care ar fi împlinit pe 31 martie 60 de ani. Textul publicat de Nicolae Manolescu în chip de editorial, *Metamorfoza poetului*, încearcă o evaluare – estetică și nu numai – a creației stănesciene, invitând la „rediscutarea operei celui mai important dintre poeții români ai acestei jumătăți de secol”: „La finele deceniului 7, poezia lui Nichita Stănescu era deja fixată în cadrele ei morale și stilistice (*Oul și sfera, Laus Ptolemaei, Necuvintele*), începând să se repete și accentuând latura abstractă a gândirii poetice și pe aceea savantă a stilului, cu enunțuri, definiții, silogisme și demonstrații similiștiințifice./ Al doilea deceniu al acestei poezii (1970-1982) trebuie considerat unul de criză profundă. Cuvântul criză nu trebuie luat numaidecât în sens negativ. (...) De la *În dulcele stil clasic* la *Noduri și semne*, metamorfoza nu este însă numai morală, față de volumele deceniului anterior, ci și stilistică. (...) O teribilă apăsare se simte în spovedaniile găfăite ale poetului, pătruns în «tunelul oranj» al singurătății, angoasei și spaimei de moarte (...)/ Cred că această metamorfoză a lui Nichita Stănescu nu mai poate fi ignorată de aceia care vor dori să scrie de aici înainte despre poezia lui”. Scriu, de asemenea, despre Nichita Stănescu, cu detașare sau cu empatie: Ioana Pârvulescu (*Argumentul Nichita*), Dan Laurențiu (*Fără început și fără sfârșit*), Gabriel Dimisianu (*Strada Naipu 20*) și Ion Stratan (*Șaizeci*). □ La pagina rezervată anchetei deja binecunoscute, citim în „România literară” un text al lui Gelu Ionescu – difuzat inițial la Radio Europa Liberă, în 6 martie 1993 –, *Criza culturii și „normalitatea”*, text în care mult invocata criză a culturii este pusă în relație cu refuzul cvasigeneral al intelectualilor umaniști de a se implica activ în politică: „În această tranziție forțele care trag spre progres nu au devenit majoritare față de cele ale inerției și dependenței de trecut. De aceea este falsă cu totul ideea că oamenii de cultură trebuie să se ocupe numai de cultură, unde sunt calificați, lăsând politica pe mâna politicianilor. Drept este că omul de cultură (și artistul) are competență în

domeniul său – dar dacă această competență se izbește de incompetența omului politic care decide, atunci el are datoria de a-l combate pe terenul politicii. Și nu e vorba numai de publicistică politică sau de militanță într-un partid de opoziție; dar cum s-a manifestat omul de cultură român atunci când au fost numiți miniștri ai culturii oameni fără nici o experiență (...) așa cum este cazul cu actualul ministru al culturii Mihai Golu? S-au adunat uniunile de creație, Academia, Universitățile, teatrele, filarmonicile, muzeele – personalitățile de seamă ale culturii – (...) pentru a redacta un protest public față de această numire și de celelalte care i-au urmat? Nu era mai eficace acest protest de masă al elitei culturale decât o seamă de articole scrise ici și colo, în reviste și ziare? Poate că în fața acestui protest (...) puterea ar fi dat înapoi și ar fi numit un alt ministru mai competent și care să nu semene atât de mult cu activistul de partid”.

● Într-un articol din „Zig-Zag” (nr. 12), *Stânga*, Alex. Ștefănescu scrie: „n întreaga lume, stânga este în declin. Timp de câțiva ani a durat prăbușirea imensei șandramale comuniste din URSS și din Europa de Est. Zgomotul asurzitor al dezagregării și... praful rezultat au cuprins la un moment dat întreaga planetă. Deși în prezent nu se mai înregistrează secvențe atât de spectaculoase, procesul continuă. În China își face loc încet, dar sigur, economia de piață. În Rusia comuniștii incurabili pierd teren (...). În Franța (...), nici măcar comunismul diluat care este socialism nu mai întrunește adeziunea electoratului. Până și în îndepărtata și, aparent, intratabila Cubă se fac concesii, lăsându-se, de exemplu, o anumită libertate inițiativei particulare./ Peste tot, stânga se află într-un evident regres. Și ar fi minunat (deși, evident, nu se va întâmpla așa) să dispară, ca orientare, complet. (...)/ Unii văd în tot mai probabila «casare» a stângii o mare pierdere, o dezechilibrare a vieții politice. Ei gândesc așa pentru că nu știu ce este stânga. Ei își imaginează în mod naiv – prin analogie cu simetria corpului omenesc – că stânga și dreapta reprezintă două variante care se completează reciproc și că sunt egale ca importanță. Nimic mai departe de adevăr. În realitate, dipariția stângii ar însemna o regăsire a normalității, după zeci de ani de existență aberantă. Stânga este o rușionasă boală a societății omenești și o boală nu poate beneficia de sprijinul nostru în paritate cu starea de sănătate”.

2 aprilie

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 12), *Între „proces” și analiză*, Mircea Iorgulescu remarcă un element prin care România s-ar deosebi de celelalte foste țări comuniste: „amploarea invocării unui «proces al comunismului». De la care s-a așteptat și se așteaptă *totul*. Inclusiv *analiza* comunismului. Iar aici, într-adevăr, situația României este una specială. România este țara fostă comunistă unde analiza comunismului încă se află în faza cea mai rudimentară: faza rechizitoriilor, a patetismelor, a reacțiunilor sentimentale. Faza

«procesului»...». □ În *Era timoraților*, Cătălin Țirlea scrie: „Nu cred să existe personalitate publică la noi care să nu fi căutat, în acești ultimi trei ani, să diagnosticheze cât mai precis boala societății noastre postrevoluționare. Prin reviste de cultură sau în cotidiene (...), la televiziune sau în lungi discuții particulare, inteligențele noastre naționale constată: suntem o societate bolnavă, bolnavă de comunism, de neocomunism, de antireformism, de dihonie, de politică, de Europa, de anti-Europa, de anti-, de pro-, de uitare sau de neuitare, de ofensiva lichelelor și de obsesia restaurației. (...) Demersul acesta are în el ceva nobil, ceva binefăcător, și trebuie să recunoaștem că ne-ar fi fost mai greu și mai trist în acești utimi ani fără el./ Tocmai de aceea ne vom opri, în cele de mai jos, asupra unui sindrom ceva mai puțin comentat, dar deloc neglijabil în ierarhia convulsiilor morale ale societății românești: timorarea. (...)/ Da, suntem timorați atunci când vine vorba de «lucruri sfinte», dar vai de cel care încearcă să se scuture și să vorbească în termeni lucizi despre ele (...). Timorați care ne apărăm cu înverșunare condiția de timorați, devenim chiar agresivi când cineva s-ar încumeta să ne-o zdruncine./ Una dintre ideile în fața cărora cădem ca secerări din picioare este ideea de Eminescu. Nevoia noastră de mituri, nevoia de zei la care să ne închinăm (...) au condus la extragerea din cadrul istoriei literare a acestui foarte important scriitor și la transformarea lui într-o idee: Marele Scriitor. Eminescu nu mai este pentru noi un mare poet; el este Poetul. Ia să încerce numai cineva să vorbească despre Emonescu, chiar și elogios, dar altfel decât în clișeele instituite. Doamne, ce cor de proteste s-ar dezlănțui! Cum am sări cu toții să-l apărăm pe Eminescu de cei care vor cu orice preț să-l «desființeze», să ne lase fără Marele Poet! De mult am încetat să-l citim pe acest mare scriitor, de mult am uitat să-i mai comentăm opera, în schimb știe orice puști care bate mingea pe maidan că Marele nostru Poet e Imenescu!/ Dar, dacă stăm să judecăm drept, probabil că nu există idee față de care să fim mai timorați decât față de ideea națională. Această problemă este de mai multă vreme acaparată de cercurile naționaliste; de către cei ce-și spun «adevărații patrioți» cu o impertinență care ar trebui să ne culpabilizeze mult mai mult. Astfel s-a ajuns la paradoxul acesta trist, că forțele democratice și mințile luminate evită să se pronunțe în problema națională de teamă ca demersul să nu fie confundat cu demagogia și cu oportunismul naționaliștilor”.

● Ștefan Aug. Doinaș publică în „Literatorul” (nr. 13) un *Omagiu lui Nichita Stănescu*: „Lăsând în sarcina altora – care l-au cunoscut mai îndeaproape decât mine – evocarea omului, eu mă voi încumeta acum să vorbesc despre poetul Nichita Stănescu (...)./ După opinia mea, Nichita Stănescu este cel mai important poet român al perioadei de după cel de al doilea război mondial; odată cu el, și mai ales grație lui, poezia noastră a trăit o adevărată «revoluție poetică» în sfera discursului ei specific și o nouă viziune – verbalizată – asupra realului. Două mi se par a fi aspectele cele mai importante ale acestei «rupturi de stil», cu consecințe determinante – încă greu de măsurat – asupra lirismului

nostru./ În primul rând, Nichita Stănescu a propus, încă din primele sale volume de versuri, o complexă deconstrucție în sânul sistemului de semne care este limbajul, adică în structurile înseși prin intermediul cărora se operează orice deconstrucție a realului, pentru un poet. (...)/ Al doilea aspect revoluționar al liricii lui Nichita Stănescu este acela de a fi un exemplar «discurs mixt», adică textură în care poeticul și filosoficul coexistă în mod inextricabil”.

● În „Totuși iubirea” (nr. 13), este reprodus discursul ținut de senatorul Adrian Păunescu la Consiliului Europei – desfășurat la Malta, în 24 martie 1993 –, în cadrul lucrărilor Comisiei pentru cultură și educație: „Cultura, nu vă spun o noutate, nu reprezintă civilizație. Fiecare cultură este o insulă, o adevărată Malta. Este greu să transformi niște țări într-un continent. Dar cultura poate ajuta țările să fie ele însele și, în același timp, să devină continent. (...) Acum, pentru România, problema este să-și piardă, prin sărăcie, identitatea și cultura sau să plătească (pentru a-și păstra identitatea sa trainică) un preț îngrozitor: independența și libertatea, ca să-și poată apăra propria cultură. Domnilor, azi noi nu mai avem bani pentru cultură. Iar când avem bani, nu avem libertate. Este important să fii singur, când crezi, dar să te simți alături de ceilalți; atunci când schimbi creația în cultură *pentru fiecare*. Pentru România cultura, acum, a devenit un lux. Suferințele noastre economice ne-au limitat visurile artistice. Cultura? *O translație eternă, o transformare permanentă a continentului, în țări și o redescoperire eternă a sentimentului de solidaritate continentală de către fiecare țară*. Cultura? Să fii Malta, să fii o insulă, dar să nu fii disperat că, prea rar și prea încet, continentul vine spre tine. Să fii Malta dar să ai bani! Cultura? Să fii Malta, nu numai pentru cupluri politice (ca Bush și Gorbaciov), dar și pentru somnambuli, iluzii și comisii de cultură, cum este aceasta”.

● În „România Mare” (nr. 13) sunt reproduse pagini scrise înainte de 1989 de „mari monarhiști” postdecembriști: Mircea Ciobanu („ieri, membru în Consiliul Național al Frontului Democratic și Unității Socialiste, azi, purtător de cuvânt al Regelui”), Nicolae Manolescu („ieri, adulator al Congresului al IX-lea, azi, câine rău în haita anticomuniștilor”), Doinaș („ieri, clopotar PCR, azi, senator PAC”), Daniela Crăsnaru („ieri, în delegațiile Uniunii Scriitorilor primite de Ceaușescu, azi, la remorca lui Dinu Patriciu”) – toate textele fiind preluate din volumul *Jubileu 60 – P.C.R.* □ Sunt publicate două pamflete la adresa lui Nicolae Manolescu: *DI. Nicolae Manolescu în pielea lui Farfuridi* de Leonard Gavriliu și *Doi poeți și-un critic în Parlament* de Dumitru Bălăeț.

3 aprilie

● Are loc, la Mănăstirea Rohia, în prezența arhiepiscopului Bartolomeu Anania și a episcopului Iustinian Chira-Maramureșanul, adunarea de constituirea a Fundației „N. Steinhardt”, ale cărei obiective sunt „editarea în

întregime a operei lui N. Steinhardt (...), organizarea și lărgirea arhivei scriitorului, acordarea anuală a unui premiu pentru cea mai valoroasă carte de debut în eseistică literară, filosofică sau teologică, acordarea (...) de stipendii pentru scriitorii tineri, precum și instituirea unei «Burse Rohia» (găzduirea la mănăstire și posibilitatea de a lucra în biblioteca acesteia 2-3 luni, pentru un scriitor aflat în faza de definitivare a unui proiect)”. Din Consiliul de conducere al Fundației fac parte: I.P.S. Bartolomeu Anania și P.S. Iustinian Chira-Maramureșanul (președinți onorifici), Alexandru Paleologu (președinte), Iustin Hodea (starețul mănăstirii), Ion Secheleanu, Vasile Igna, Virgil Bulat, Horia Bădescu, Alexandru Vlad, Virgil Ciomoș și Ioan Pinteș (cf. I.M., *Constituirea Fundației „N. Steinhardt”*, în „Tribuna”, Cluj, nr. 15, 15 aprilie 1993).

● Într-un articol din „Adevărul”, *De la sublim la ridicol...*, C. Stănescu șarjează pe tema recentei sărbătoriri a 60 de ani de la nașterea lui Nichita Stănescu, intrigat de „aerul îngroșat de atâta tămâie al acestor zile solemne și sărbătorești”: „Aniversarea (...) a căpătat, brusc, proporțiile unei sărbători naționale: de la vlădică până la opincă, toți, ca la un semn, au sărit în sus de dragul poetului. (...) Preoții l-au pomenit în biserici, academicienii s-au prefăcut că-i știu pe de rost poezia și-au trântit o sesiune solemnă, Ateneul a strâns sub cupola sa floarea lumii scriitoricești (...), președintele Academiei, altminteri așa de hărțuit de bătaia pentru *ă* și *sunt*, face naveta între București și Ploiești spre a fi zărit, lângă spiritualul epigramist Ionescu Quintus, la balconul teatrului din orașul natal al lui Nichita Stănescu, unde însuși președintele țării trimite un coș cu flori și o scrisoare către mama poetului – nu prin poștă, ca toată lumea, ci prin consilier personal. (...) Risc să-i supăr pe mulți îndrăznind a crede că poetul ar fi respirat mulțumit și chiar încântat de sine și de ceea ce i se întâmplă. Nu era insensibil la onoruri și, parțial, le-a avut. A fost răsfățatul unor ambasade, a trăit voluptatea «încoronării», la Struga, în fosta Iugoslavie: nu-i plăcea să fie adulat. De aceea a și putut fi modest. Lungă vreme el nu scria: *dicta*, ca și Adrian Păunescu. (...) Nichita Stănescu, pe care unii vor să-l detroneze, iar alții să-i încropească o glorie oficială în trena căreia să se atârne ei înșiși n-a fost, trebuie să recunoaștem, un creator agresat de regimul totalitar, care, în fine, n-a putut – sau n-a vrut să împiedice afirmarea marelui său talent. (...) El a fost ceea ce a vrut să fie și a scris ceea ce Dumnezeu genului i-a dictat să scrie. Să nu ne lăsăm înșelați nici de «sărăcia» lui princiară ori de comportamentul «boem» al poetului: dincolo de «absintul» baudelairian al existenței sale poetice, putem distinge, am impresia, o înclinație «wildeană» către mondenități, dar și, mai ales, un gust goethean al propriei măreții întemeiat pe convingerea că el este *cel ce știe* și că Cineva îi șoptește nu știu ce adevăruri ultime”.

● În „România liberă”, sub titlul *Poezie și politică*, Adrian Bucurescu notează câteva impresii de la recentul festival „Nichita Stănescu” organizat la Ploiești:

„Admiratorii poetului au vizitat în dimineața de 31 martie Muzeul «Nichita Stănescu», apou au asistat la spectacolul «Frunză verde de albastru», susținut cu talent de actorii Teatrului «Toma Caragiu». Au urmat «Bijuterii simfonice», în interpretarea Orchestrei de Cameră a Filarmonicii de Stat Ploiești. Marele Premiu «Nichita Stănescu» pentru poezie, pe anul 1993, acordat de Uniunea Scriitorilor din România (...) a fost înmănat marelui poet sârb Adam Puslojic./ Ca o curiozitate a acestui festival, altminteri inspirat, semnalăm acordarea unei «medalii jubiliare Nichita Stănescu» dlui Ion Iliescu, mare exeget al poeziei contemporane, absent însă de la ceremonie. N-au lipsit obișnuita scrisoare deschisă, precum și coșul cu flori prezidențiale”.

8 aprilie

● În „România literară” (nr. 13) se pronunță în chestiunea „crizei culturii” Laszlo Alexandru (*Riscurile unei anchete*) și Dumitru Chioaru (*Cultură națională sau cultură naționalistă*). După ce explică de ce este dezamăgit de ancheta revistei („anunțată cu surle, trâmbițe și speranțe”) – întrebările, inadecvat formulate, ar aglomera teme prea diferite, iar răspunsurile ar fi, în mare parte, pe măsura chestionarului... –, Laszlo Alexandru apreciază că la originea crizei culturii române contemporane stau „oscilațiile criteriilor axiologice, dinspre etic spre estetic”: „Marea întrebare, des repetată, în ultimul timp, este dacă în analiza culturală trebuie să prevaleze elementul estetic sau cel etic. Risc să afirm că însăși criza culturii românești se va prelungi atâta timp cât nu se va ajunge la un acord (tacit sau explicit) în privința ponderii eticului și a esteticului, în judecata axiologică./ Dacă schimb perspectiva și vorbesc din exterior, ca un eventual istoric literar al perioadei 1990-1993, e imposibil să nu remarc preponderența criteriului etic, în primii doi ani de după 1989. Faptul este perfect explicabil, ca o reacție vehementă la anii de comunism, când fusese imposibilă exprimarea limpede a judecății etice. (...)/ Apoi, în a doua jumătate a acestei perioade, s-au auzit tot mai multe voci care refuzau să scoată de pe același raft de bibliotecă scriitori foarte diferiți, din punct de vedere moral. Criteriul estetic a reînceput să câștige teren. Faptul în sine n-ar fi fost condamnat, dacă nu s-ar fi petrecut în dauna judecății etice: am reînceput să uităm ambiguitățile, compromisurile și lașitățile, de dragul unei ipotetice genialități. Carența de fond a gândirii celui ce pune pe talgerele balanței esteticul de-o parte și eticul, de cealaltă parte constă tocmai în faptul că cele două nu se exclud reciproc, ci sunt complementare și constituie împreună un întreg. Cu o formulă cunoscută, se poate vorbi de est-etică./ Întrebări vehemente, răspunsuri parțiale, ezitări, agitație, enervare – acestea sunt coordonatele de suprafață ale crizei culturii, care în adâncime se hrănește, repet, din oscilațiile criteriilor axiologice, dinspre etic spre estetic. Atâta vreme cât aceste șovăieli nu vor fi limpezite (...), orice judecată critică rămâne în domeniul aleatorului. Și atunci, cum să reconsiderăm literatura epocii

comuniste, când noi astăzi încă nu știm pe ce lume (culturală) ne aflăm?/ Sper dint tot sufletul să n-am dreptate, dar îi prevăd în continuare anchetei din «România literară» un succes modic. Aceasta nu doar pentru că, din start, a fost greșit concepută. Ci și pentru că este prematură”. □ Nicolae Manolescu (*Habent sua fata...*) și Claudiu Constantinescu (*Ghid pentru retrăire*) comentează volumul *Istoria literaturii române* de G. Călinescu. *Dosar critic* (Editura Eminescu, 1993, Dosar critic și prefață de Petre D. Anghel). □ Matilda Caragiù Marioțeanu publică articolul *Câteva motivații lingvistice pentru scrierea cu â*. □ La rubrica „Revista revistelor”, sub titlul *O victimă perpetuă: Valeriu Cristea*, Cronicarul „României literare” înregistrează ironic un articol din nr. 12/1993 al „Literaturului”, în care „dl. Valeriu Cristea iar pozează în victimă, cum o face de fiecare dată când i se dau replici, când i se răspunde unor atacuri pe care el și nu altcineva le-a declanșat. Este adevărat că într-un număr trecut am comis sacrilegiul de a-i aminti că și el (chiar și el!) a comentat, în câteva articole de circumstanță, citate din Ceaușescu (...). Am făcut-o pentru că anterior dl. Cristea, elogiind maculatura memorialistică (de fapt delatoare) a lui Vasile Băran, nu pierduse prilejul de a-și învinui de compromisuri foștii colegi de la «România literară» (...). Chiar așa, ne-am zis, dl. Cristea ridică piatra asupra altora pentru lucruri pe care și el le-a făcut. (...) Acum dl. Cristea susține că el a fost constrâns să le scrie, în timp ce alți colegi au făcut-o din plăcere (...). De unde știe dl. Cristea ce «plăcere» au avut alții, în acele împrejurări, e greu de spus. În orice caz, mentalitatea de victimă (sau poza!) este aceeași la dl. Cristea și în trecut, și azi”.

● Revista „22” (nr. 13) reproduce, la rubrica „Tribuna liberă”, un text al lui Paul Goma difuzat la Deutsche Welle în februarie 1988, *Scrisoarea lui Negoîtescu – din Memento în zece momente (77 văzut din 88)*: „Trecuseră cinci-șase săptămâni de când mă știam, mă simțeam, mă resemnasem așa cum mă știam: singur: nici un coleg, nici un prieten, nici un scriitor-înainte-mergător, nici un scriitor-director de conștiință (conștiințe?) nu-și manifestase, măcar prin intermediari, dacă nu solidaritatea cetățenească, măcar neostilitatea omenească... – și uite-l pe Nego! (...) Firavul, delicatul Nego; neajutoratul, estetul până-n măduva oaselor, slabul – și mai ales: ușor-șantajabilul Negoîtescu... În sinea mea, așteptam să intre în horă (mai bine zis: pe ring – și mai potrivit: în arenă...) un luptător, ca Breban; un înțelept șiret ca Preda – chiar giruete inteligente și oportuniste (dar atunci nu era chiar un păcat oportunismul) ca Ivasiuc și ca Manolescu – cât despre foști-pușcăriși ca Doinaș, ca Paleologu, Marino, Ion Caraion... ce buni, ce buni ar fi fost (în primul rând ca scriitori; apoi ca... rezistenți la tăvăleala care ne aștepta); numai că aceștia fuseseră reabilitați juridic – iar Nego și cu mine, ba... (...)/ În fapt, Scrisoarea lui Negoîtescu din martie 1977 este o palmă pe obrazul «intelectualului» român, în general, în special al scriitorului: lipsit de coloană vertebrală, orfan de morală, vădov de conștiință, dar de un feroce egoism, de o

dezgustătoare slugărnicie (...), de o disponibilitate în a încheia «înțelegeri» cu oricine, cu orice, condiția fiind: cartea *lui* să iasă (după ea: pârjolul!). (...)/ Scrisoarea lui Negoîtescu (...) va rămâne, sunt convins, în Biblioteca Exemplară a Românilor:/ Poetul, istoricul literar, autorul de cărți (...) ion Negoîtescu vorbește nu doar despre soarta cărților sale (rău ar fi făcut de n-ar fi vorbit) și nu doar despre nenorocirea, despre... inconvenientul românesc de a fi nimerit sub o dictatură comunistă – ci despre libertate, despre demnitate, despre valoare.../ (...) Valoarea, după Negoîtescu, fiind de căutat nu numai în Opera, ci și în Viața literatorului – pentru ca acesta să fie un complet *scriitor*”.

9 aprilie

● Andrei Pleșu răspunde în „Dilema” (nr. 13), printr-o scrisoare deschisă (*Stimate domnule Virgil Ierunca*), unor acuze formulate de autorul volumului *Românește* în articolul *Culpabilizarea intransigenței*, apărut în revista „22” (nr. 11, 25 martie 1993): „Am hotărât (...) să nu vă răspund, în orice caz să nu vă răspund cu pedanterie, punct cu punct, încercând să vă fac să înțelegeți ceea ce singur mărturișiți că «nu înțelegeți prea bine». (...) Refuz să alimentez schizofrenia generală, cearta «intransigentă» a tuturor cu toți și, mai ales, *cearta dintre oameni asemenea*, care au avut la dispoziție ani lungi pentru a-și verifica buna-credință și nu au nevoie decât de o clipă pentru a și-o contesta reciproc. Refuz să polemizez cu dumneavoastră. Prefer să vă scriu – fie și în forma aceasta deschisă (...) – cu sentimentul că o scrisoare, oricât de mahnită, păstrează un ton de afecțiune (...), la care nu sunt dispus să renunț. (...) V-am ascultat atâta amar de vreme ca pe «conștiința mai bună a țării», am trăit săptămână de săptămână din muzica – ușor demodată – a vocii dumneavoastră, din patosul discret al comentariilor dumneavoastră radiofonice. (...) Evident, sunt trist (atât cât poate să fie o natură frivolă). Și sunt consternat. Nici în cele mai negre prognoze ale mele nu mi-aș fi putut imagina că, la un moment dat, voi sta, în același timp, sub tirul lui Virgil Ierunca și al lui Corneliu Vadim Tudor. (Întâmplarea face că textul dumneavoastră a apărut la o zi sau două după ce intransigentul senator m-a demască, într-un discurs parlamentar televizat, ca pe un tâlhar de rând. Asta ca să ne referim, după sfatul dumneavoastră, la «context»...) (...) Nu vreau să inventariez, în replică, sofismele, să semnaliez abuzurile geometrizzante ale demonstrației dumneavoastră. Nu vreau pentru că nu pot vedea în dumneavoastră un adversar. Dar și pentru că am obosit. (...) Am obosit să întunec, cu neghina mea, recolta cristalină a virtuților din grădina fraților și confrăților mei. Îndrăznesc, totuși, să vă invit și pe dumneavoastră la un mic *exercițiu de oboseală*. E igienic ca, din când în când, să obosești de tine însuși, de certitudinile tale, de principiile tale inflexibile, de intransigența ta; să obosești de a avea mereu dreptate, de a întruchipa, neîncetat, personajul judecătorului. Noi, cei de aici, am simțit, pe pielea noastră, unde duc adevărurile infailibile. (...) Cerem, avem dreptul să cerem,

puțină răbdare și puțină îngăduință. S-ar putea să greșim, să fim derutați, tatonanți, degradați de atâtea decenii de viroză morală. Dar lăsați-ne să greșim; și, dacă se poate, să greșim fără să ne simțim irecuperabili, urât mirositori, rebuturi de umanitate. (...) Nu ne faceți să ne simțim mereu într-o rezervatie experimentală, în care trebuie să dăm, clipă de clipă, teste de moralitate, de justețe ideologică, de «principialitate». (...) Mai mult: acceptați că puteți greși și dumneavoastră, că s-ar putea să fiți teoreticienii defazați ai unei drame care, în imediatul ei, e inanalizabilă. Nu fiți atât de siguri de criteriile dumneavoastră, de soluțiile dumneavoastră, de inteligența dumneavoastră. S-ar putea să treceți și dumneavoastră printr-o criză de identitate, să suferiți – cum ar spune Liiceanu – de o temporară «încremenire în proiect». Cu alte cuvinte, dacă cereți intransigență, începeți prin a o interioriza; nu vă scoateți din cauză. Veți fi având și dumneavoastră penumbrele dumneavoastră, dramele dumneavoastră interioare, căderile dumneavoastră inavuabile: vreun păcat de tinerețe, vreo angajare de stânga contemporană cu Gulagul sovietic, vreun articol despre Lenin scăpat din condei pe vremea când leninismul făcea ravagii printre atâția intelectuali onorabili, transformați ulterior la antileninism. (...) Nu vă grăbiți să luați solemnitățile moralizatoare drept o garanție de caracter și frivolitatea «superioară» drept simplă neseriozitate balcanică. (...) În sfârșit, nu cereți înnoirea țării fără să vă înnoiți dumneavoastră înșivă, dincolo de schematisme, idiosincrazii și «convingeri» inerțiale. (...) Și, după ce ani de-a rândul ați fost expresia speranței noastre, sursa noastră de curaj și de solidaritate, nu lăsați împrejurările să vă transforme într-o sursă de amărăciune, de disperare și de dezbin”. Iar într-un **P.S.:** „Am răsfoit, îndemnat de iritarea dumneavoastră, numărul 6 al «Dilemei», cel care vrea să aducă, în chip frivol, «pe calea compromisului», «scriitori și artiști din ce în ce mai numeroși». Sunt stupefiat. E frivol și corupător articolul lui Doinaș despre «comunismul rezidual»? Frivol Mircea Iorgulescu cu textul său despre «patrihoția» PRM-PSM? Conține articolul meu despre «victime, călăi și judecători» vreo notă de bășcălie relativizantă? Frivoli domnii Cuposu și Dan Amedeo Lăzărescu? Frivolă pagina 7, dedicată în întregime Doinei Cornea? Frivol Patapievici? (...) Criptocomunistă mica antologie despre China (...)? Am sentimentul că ați ținut în mână, iubite domnule Ierunca, o gazetă cu numai dou-trei articole, cele de care aveți nevoie pentru a șarja nemilos împotriva machiavellărilor mele cotroceniste. În rest, exemplarul dumneavoastră pare să fi avut numai pagini albe. Dacă îmi aduc aminte, «Dilema» era pentru dumneavoastră suspectă încă înainte de apariția primului număr”.

● Eugen Simion reacționează polemic, în „Literatorul” (nr. 14), față de un articol al lui S. Damian (*De jos și de pe cal*) apărut în „România literară” (nr. 10, din 18 martie 1993), „un pamflet de natură politică”, „o lungă poveste despre o critică santinelă, despre bravadă teatrală, emfază, abateri de la adevăr, predispoziții spre elogi nediferențiate”, pretext „pentru a ajunge la...

Delirul și la atitudinea lui Marin Preda față de generalul Antonescu”: „...mă văd implicat deodată de fabulistul S. Damian într-o parabolă cu un sens mult mai grav. Este vorba, aici (...), de purificare etnică, de politica porților închise, de extremism naționalist, de autohtonism exacerbat, de îngustarea orizontului spiritual, de legionarism și holocaust, de țigani, găgăuzi, despre psihoza izolaționistă etc./ Într-o discuție în care ar fi trebuit să-mi dovedească faptul că eu mă înșel în privința calității literare a *Delirului*, și el are dreptate, dl. S. Damian introduce o temă politică (legionarismul), deplasând accentul pe un teren complet străin dialogului critic. (...) Ca să simplific lucrurile: 1) Eu zic că dl. S. Damian îi caută noduri în papură lui Marin Preda și că interpretarea pe care o dă *Delirului* este tendențios politică, el îmi răspunde, acum, evocând crimele abominabile ale Gărzii de fier. (...) Voința lui de dialog («tot ce am tipărit în anii din urmă era o invitație la dialog») este o iluzie. El continuă să-i facă lui Marin Preda un proces de intenție și să-i aducă acuzații foarte grave.../ Cu aceasta trecem la punctul 2)... Dl. S. Damian consideră că, punând accentul pe ceea ce el numește «supremația autohtonului», Preda ar fi reabilitat mișcările extremiste de tipul «Legiunii»... Dovada? Scena, faimoasa scenă, în care Antonescu vorbește curajos în fața lui Hitler... Nu sunt specialist în materie, dar, din câte am citit în documentele istorice, scena nu-i inventată de Marin Preda... (...) Ce-i scandalos în această istorie? Este, zice suspicios S. Damian, este pentru că, aici, Preda – încurajat de Ceaușescu (chiar așa: «Marin Preda concepe în *Delirul* istoria dintr-o perspectivă a domniei lui Ceaușescu, încorporare a revendicărilor unei țări mici care sfidează un mare stat vecin») – face din Antonescu un personaj arhetipal și cade, astfel – ascultați bine, citiți corect, vă rog – într-un maniheism care duce spre «simboluri alcătuite pe criterii etnice»... Și, ca să fie cât mai convingător, dl. S. Damian aduce iar vorba despre Garda de fier, de violențe și asasinate. Au acestea vreo legătură cu romanul lui Preda? (...) Dl. S. Damian, obsedat de tema lui, caută peste tot *culpe politice* și *culpe criminale* (în clasificarea lui Jaspers) și, evident, le găsește. Adică le inventează. Rezultatul este că, dacă ne-am lua după concluziile articolului său, Marin Preda n-a făcut altceva decât elogiul legionarismului, a încurajat violențe rasiale, asasinatul ca metodă politică, a inițiat cultul autohtonismului. (...)/ 3) După ce lichează *Delirul* în chipul arătat mai sus, S. Damian contestă într-o propoziție și romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* («o adunare de pățanii senzaționale cu slabe forțe de iradiere spirituală»). (...) Într-un rând, S. Damian îi citează, în sprijinul opiniei, pe câțiva «comentatori serioși, aspirând la probitate», printre ei fiind amintiți Ion Negoitescu, Marta Petreu, Mircea Zăciu și, evident, inevitabilul Gh. Grigurcu. (...) Citarea lui Mircea Zăciu printre detractorii lui Preda este o eroare. Dl. S. Damian, prizonier al fantasmelor sale, n-a citit sau n-a vrut probabil să citească numărul 7-8-9/1992 din «Caiete critice», unde eminentul critic clujean expune alt punct de vedere despre *ultimul Marin Preda*, inclusiv despre atitudinea lui

morală din timpul totalitarismului. (...)/ 4) Se înțelege ușor ce părere are S. Damian despre hagiograful lui Marin preda, adică despre mine. Personaj, repet, satanic, «opac la efervescența recentelor comentarii», critic-santinelă, «de jos și de pe cal», ieșit direct – în imaginația sa ideologică – din lumea cavernelor (...). Autorul pamfletului (sau ce-o fi) numește asta «invitație la dialog». (...) Persiflarea lui, lungă și anevoioasă, fără pic de umor, m-a plictisit – îmi pare rău că trebuie să i-o spun – rău de tot. Și mica lui șmecherie, mică și veche, hăt, de pe vremea în care S. Damian, critic ideolog, santinelă vigilentă, îmi corecta ideologicește primele și pricăjitele articole propuse «Gazetei literare». I-am promis mai de mult să recitesc cărțile sale realist- socialiste și, uite, n-am avut timpul necesar. Nu de altceva, dar vedem cum se revizuieste dl. S. Damian astăzi și, mai ales, dacă are ceva de revizuit”.

● „Contemporanul. Ideea europeană” (nr. 13-14) reproduce, în traducerea Rodică Burdușel, un articol publicat de Paul Goma în „Le Nouvel Observateur”, **Bucarest (București)**, text însoțit de următoarea notă redacțională: „Nemulțumit parcă de imaginea neagră a României care circula prin Europa – imagine, vai, nu lipsită de unele fundamente reale – Paul Goma înnegrește și mai mult./ Ceea ce uimește, printre altele, sunt titlurile și autorii români apăruti în Franța pe care Paul Goma îi propune lectorilor și criticilor francezi: Al. Papilian, Oana Orlea, Rodica Iulian. În acest timp, au apărut în Franța: M. Eminescu – *Sărmanul Dionis*, Camil Petrescu – *Patul lui Procust*, L. Rebreanu – *Ciuleandra*”. Paul Goma: „Aproape un secol, Bucureștiul a fost socotit «micul Paris» nu numai de către români, dar chiar și de către bulgari, sârbi, greci, albanezi și de către europeni necruțători ca Paul Morand. Și în timpul celui de-al II-lea război mondial, pe când Parisul (cel adevărat) era ocupat, umilit, martirizat, golit de conținut (micul) Paris de pe malurile Dâmboviței a «jucat» rolul de înlocuitor și se spune că s-ar fi achitat onorabil de această sarcină. După căderea Franței și ocuparea Basarabiei de către sovietici, România a fost constrânsă, ca și Ungaria, să se alăture Germaniei – motiv pentru care în timpul războiului din Est, între anii 1941-1944, viața din România era acceptabilă, iar în București chiar agreabilă (exceptându-i, bineînțeles, pe evrei și țigani)./ De la 1800, românii din Principate (Valahia și Moldova) n-aveau ochi decât pentru Europa... această Europă pe care o contemplau de foarte jos cu privirea pierdută în sus (...). După 1821, românii și-au îndreptat privirile către Franța, către Paris, în mod special: admirativi, dincolo de orice limită și cu o dorință nestăvilită de imitație. (...)/ Datorită imitației, «mămuțării» Occidentului (...) românii au ajuns la un cvasi-sincronism dacă nu cultural, atunci măcar cu certitudine literar. Nu e nici o exagerare în a afirma că în România scriitorii profesioniști erau departe de a fi singurii care erau «à jour» cu ultima carte apărută, cu ultimele dezbateri de idei care agitau Parisul. Nici francezii, nici românii de vârsta mea (...) nu pot crede în această Românie «eminamente agricolă» (dar Franța la ora respectivă

era altceva?) înapoiată, orientalizată, în această Românie unde chiar în târgurile provinciale cele mai liniștite se discuta (în franceză) ultima carte publicată la Paris – carte pe care o puteai găsi în librărie – dar nu într-o librărie generală, ci la «librăria franceză» locală; oamenilor din generația mea le vine greu să creadă că la Brăila, de exemplu (orașul natal al lui Panait Istrati) apăreau cotidiene, hebdomadare, publicații lunare în franceză, italiană, engleză, germană, rusă, armeană, turcă, idiș – dar concepute, scrise, imprimate în marea majoritate acolo și devorate pe loc. (...)/ Noi, ceștilalți, cei din Estul Europei, am fost răpiți, expulzați din Europa prin ideologia mongolo-leninistă și prin practica mongoloido-stalinistă. Dar dacă în realitate am fost goniți din europa chiar de către occidentali? «Spiritul de la München» nu se aplică doar acordurilor semnate acolo; știind ce am pierdut în 1944-1945 noi am fost și mai ales am devenit și mai europeni decât europenii occidentali. (...)/ Dacă imbecilitatea comunismului, teroarea Securității s-au perpetuat după «revoluție», aceasta se datorează în bună măsură certificatului de onorabilitate pe care actualii guvernanți francezi l-au eliberat cu ochii închiși unor criminali (în sensul literal, juridic al expresiei) ca Iliescu și Roman (personaj insolent, mitoman, perfect imoral, care nu încetează a se lăuda cu «verii din Franța» și cu «protecția fără condiții a socialistului Mitterrand»). (...)/ Din exterior Franța diplomatico-politică veghează la dez-europenizarea României. Dovada: românii au huiduit pe președintele Republicii Franceze, François Mitterrand, venit în vizită nu pentru poporul român, ci la comunistul Iliescu și securistul (prin structură și tradiție familială) Roman, incendiarii Bibliotecii Universitare și ai Muzeului Național de Artă./ Unde și când, în care țară scăpată de jugul sovietic, cel mai ilustru reprezentant al Franței a fost huiduit? Nicăieri./ Ce reprezintă azi Bucureștiul – în europa?/ Dacă toate celelalte țări care au beneficiat de «cea mai dreaptă și cea mai bună societate» sunt acum veritabile câmpuri de ruine, România – Bucureștiul în primul rând – este o groapă./ Ruinele – chiar de război, chiar ale comunismului – pot fi reparate, cel puțin unele dintre ele, altele sunt demolate pentru a lăsa loc noilor construcții sau pentru spațiu verde./ Dar o groapă? O groapă poate fi «reparată»?/ Întâi trebuie să o astupi”.

● În „Contrapunct” (nr. 7), Cristian Teodorescu răspunde întrebărilor lui Ioan Vieru: „**Când un scriitor adevărat face o concesie, îi ajunge propria sa conștiință**”: „– (...) Tu ce cărți ai recitat în această perioadă?/ – Mai mult am citit decât am recitat. Au apărut, în ultimii trei ani, cărți care fac parte din ceea ce aș numi bibliografia obligatorie a prozatorului realist. Jurnale, memorii, autobiografii. (...) Sunt apoi toate acele cărți apărute înainte în lume și la care n-aveam acces, cărți care aproximează din afară lumea pe care eu n-am văzut-o decât dinăuntru. Fiindcă, în '90, cineva venit din străinătate mi-a spus: «Voi nu știți, de fapt, ce-ați trăit», ca și cum el ar fi știut mai bine, încerc să mă dumiresc ce e cu literatura scrisă de-afară despre noi, cei dinăuntru. Cu atât

mai mult cu cât ea cuprinde și o cantitate respectabilă de tâmpenii. Și mai ales de simplificări care sunt mai rele decât tâmpeniile. În timp ce Estul suferea de cenzură ideologică, Vestul cunoștea cenzura prejudecăților sale despre Est./ L-am recitit pe Preda (cu satisfacție, dar numai cărțile despre care știam că mă vor satisface), pe Bănulescu (*Cartea Milionarului*), pe Călinescu (cel din *Scrinul negru*) (...)/ Să dăm scriitorilor din generațiile anterioare ceea ce le aparține. Nu eu m-am bătut cu realismul socialist, ci ei. (...) Unii au mai lăsat de la ei, dar în raport cu extraordinara presiune ideologică din primii ani ai socialismului biruitor eu, ca scriitor, nu mă simt în stare să-i judec. Vorbesc de scriitori, nu de scribi. (...)/ – *Cum vezi atmosfera vieții literare actuale, impactul publicisticii scriitorului asupra unei depoluări care, orice s-ar spune, este necesară?* – (...) Chiar dacă n-am două mașini de scris, una pentru proză, alta pentru gazetărie, încerc să nu amestec lucrurile. Nu vreau să fac gazetărie artistică. (...)/ Viața literară actuală tinde să redevină viață literară. După o perioadă de acomodare. E mai complicată decât înainte, când nu exista decât alb și negru, noi și ei. Defalcarea lui «noi» m-a contrariat la început, apoi a început să mă intereseze. Din nenorocire, modelul anterior e mai puternic decât starea pe care o așteptam. Și în locul unei discuții nuanțate ceea ce se nuanțează sunt lucrurile în tranșee. De la stânga la dreapta. Probabil că trebuia să trecem prin asta. E însă foarte aproape momentul în care se va putea sta de vorbă normal, fără obsesia înregimentării, descoperire prin care intelectualul român trebuia să treacă – rujeola tranziției./ În privința depoluării, să fim serioși. La noi, dacă nu ai chef să-ți spurci adversarii te ia lumea drept lipsit de talent”.

● În „Totuși iubirea” (nr. 14), Mihai Ungheanu aduce în discuție **Logica antiprotocronismului**, trecând în revistă cele două tabere, *stânga* comunistă și *dreapta* naționalistă, care își disputau termenul lansat de Edgar Papu în anii '80. *Protocronismul* „propunea o revizuire a punctelor de vedere acceptate, dinamiza peisajul de idei al literaturii române postbelice și *dedogmatiza*, de fapt, posibilitățile de abordare și evaluare ale literaturii române vechi și noi. Ierarhiile literaturii kominterniste erau practic puse în discuție. Monopolul de opinie (scump fostei echipe dogmatice, acum modernistă) era extrem de amenințat, prin intrarea în arenă a unei *idei-forță*, din cu totul altă sferă decât vechiul realism socialist și listele de scriitori *proscriși*, prin care se controlase în anii '50 viața literară. În scopul apărării acestui monopol de opinie, protocronismul a fost denunțat autorității comuniste, ca periculos politic, mai precis ca ideologie de... extremă dreapta! Demersul s-a făcut dinspre literați către putere, care și-a însușit, pentru protocronism, eticheta legionarismului. Semnificativ este că, după ce regimul comunist, care a jugulat protocronismul ca ideologie de dreapta, a căzut, adversarii ideii [printre care Nicolae Manolescu] au schimbat eticheta. Iar în noua etapă, anticomunistă, protoco-

nismul a devenit o ideologie de inspirație... comunistă și... ceaușistă. Ce avea comun Ceaușescu cu teoria *echivalenței culturilor*, susținută de Blaga?”.

● În paginile „României Mari” (nr. 14) este publicat grupajul ***Recviem pentru un mare Cărturar patriot, Edgar Papu*** – deschis printr-un articol al lui Corneliu Vadim Tudor, ***Rușine, intelectuali!*** (unde sunt amendate neprimirea lui Edgar Papu în Academia Române și atacurile la care fusese supus acesta pentru faptul de a fi colaborat la „România Mare”). ■ Grupajul conține texte de Ileana Vulpescu (***Domnul profesor***), Mihai Ungheanu (***Moartea civilă a profesorului Edgar Papu***), Paul Anghel (***Modelul Edgar Papu*** – discurs rostit la ceremonia înhumării), Dan Zamfirescu (***Reîntâlnirea la poalele Dumnezeirii...***). Cităm din Ileana Vulpescu: „Într-un secol de un iraționalism ateu agresiv, care s-a străduit să i-l ia omului pe Dumnezeu pentru a nu-i da nimic în schimb, profesorul Edgar Papu, imun la mode, la mărimi sociale și la avuții lumești, și-a călăuzit viața după trei virtuți de căpetenie ale moralei creștine: *credință, speranță, milă...* Treimile au tutelat viața omului și pe cea a învățatului – Edgar Papu: *modestia, blândețea, înțelepciunea*. Profesorul Papu făcea parte dintr-o specie din afara timpului... El aparține atemporalității spiritului, care-și ajunge sieși, atemporalitate care astăzi pare mai degrabă să se-ntoarcă, decât să plece”.

11 aprilie

● C. Stănescu realizează în „Adevărul literar și artistic” (nr. 161) un interviu cu Geo Dumitrescu: ***Despre „Libertatea de a trage cu pușca” și despre alte libertăți, ale sale și ale altora....*** G.D. despre „revizuirile” postdecembriste: „Ce rost mai are (...) să te zbați ca să exiști în această lume a literaturii române, când ți se fac (...) procese de intenție, când lentila critică se aburește de suspiciune și venin și, în loc să privească și să măsoare ceea ce ai făcut, te supune unui drastic rechizitoriu pentru ceea ce n-ai făcut și nici n-ai avut de gând să faci?! Și când criticul, mâniat teribil pe sine însuși pentru felul în care te-a judecat cândva, își revarsă, acum, prea-plinul agresiv al răzbunării asupra acelorași texte de-«atunci», asupra aceluiași autor nedumerit, nevinovat... (...)/ Iată, de pildă, cât de actuală a putut părea această poezie, în opinia (de altfel bine intenționată) a unui domn profesor din Ministerul Învățământului, care m-a rugat (la telefon) să propun altceva în locul *Inscripției pe o piatră de hotar*, pentru manualul clasei a XII-a. De ce? – am întrebat eu. Fiindcă acum totul trebuie schimbat, mi-a răspuns dânsul. Da, m-am gândit, la vremuri noi – lucruri noi! asta e lozinca zilei... Și l-am rugat pe domnul profesor să aleagă d-
sa, din carte, ce i se pare potrivit. Adevărul e că dorința nevinovată a domnului profesor nu face decât să reproducă un curent mai general, conjunctural și nu organic. În același curent se înscrie și următorul fapt, pe care mi l-a povestit un alt profesor, referitor la un coleg al său de undeva din provincie: acesta, sub porunca urgentă a «revizuirilor» sumare, drastice, «anticolaboraționiste» etc.,

dar și a lozincii «revoluționare» a schimbării oarbe, cu orice preț, i-a scos din biblioteca școlii pe Marin Preda și pe alții (laolaltă cu Ceaușescu și ai lui), i-a făcut grămadă în curte și (...) le-a dat foc!... Ce părere ai? – un gest eroic de purificare morală și culturală! Cum ar zice cutare polemist nevertebrat din provincie... Ținând însă seama de campania dezlănțuită împotriva lui Preda și a altora, din care n-a scăpat nemânjit nici Nemuritorul de la Ipotești, nimic nu trebuie să ne mai mire. (...) Sigur că într-o asemenea ilustră companie, a «revizuiților» și contestaților, din care nu lipsește nici Nemuritorul însuși, ca să nu mai vorbim de contemporani străluciți ca Preda, Nichita, Sorescu și alții, nu te mai poți socoti oropsit și «dezmoștenit», ci, dimpotrivă, măgulit și onorat”.

12 aprilie

● „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 15) publică, în traducere, pe spații foarte ample, extrase din mai multe volume ale lui Jean-François Revel (*La tentation totalitaire, La grâce de l'État, Comment les démocraties finissent, Ni Marx ni Jésus, Le regain démocratique*). Pe ultima pagină a revistei, este reprodus un text despre J.-F.R. al lui Dan C. Mihăilescu, traducătorul și postfațatorul volumului *Cunoașterea inutilă* (*La Connaissance inutile*), apărut în 1993 la Editura Humanitas: „Nu este un pamflet franțuzesc la adresa barbariei în care Estul «se complace» de peste o jumătate de secol, ci o judecare infailibilă a voinței istorice a Occidentului de a-și experimenta iluziile barbarizante în această parte a Europei. (...) Este o sondare a orbirii voluntare de care suferă – sistematic și totalmente deliberat – stânga mondială în fața adevărului absolut și pe deplin etalat, încă din 1917 – al falimentului socialismului și comunismului de pretutindeni. (...) În esență, Revel are patru idei: / - comunismul nu poate fi reformat, cosmetizat din interior etc. El este esențial totalitar. (...) / - comunismul nu trebuie ajutat, favorizat, scos din impas din rațiuni tactico-financiare, nu trebuie asistat cu îngăduință atunci când dă semne de relaxare și aparentă liberalizare. (...) Comunismul este un monstru, un Leviathan când proteic și perfid, când grosolan și ucigaș, în fața căruia valabile nu sunt decât lupta neînduplecarea, incriminarea, amenințarea, impunerea respectului și a echilibrului prin forță, coerență, unitate de acțiune; / - Occidentul își refuză sistematic și sinucigaș, de peste 200 de ani, grație internaționalismului socialist general-orchestrat, accesul la aceste (primele două) adevăruri, care s-au arhidovedit, totuși, a fi elementare. (...) / - în vreme ce totalitarismul este etanș, democrația este permeabilă. (...) Ceea ce face ca democrația să fie funciar vulnerabilă, iar totalitarismul invincibil. Ce zone ocupă democrația în lume? Nici o treime, măcar. Restul este... URSS, China, India, Africa, Europa de Est până-n '90 și chiar de după. (...) / De unde obstinația stângii burgheze occidentale în afirmarea și protejarea fie și numai a idealurilor (când nu de-a dreptul a realităților) Minciunii totalitare (...) / Am tradus *Cunoașterea inutilă*

cu dinții strânși, într-un extaz rece (...), răzbunător. Numai în urmă cu ani, atunci când am tradus pentru prieteni *Histoire et Utopie* a lui Cioran, am trăit senzația asta de autoexorcizare”.

13 aprilie

● Nicolae Manolescu – în calitate de președinte al Partidului Alianței Civice – acordă un interviu revistei „Cuvântul” (nr. 15), în preajma unui mult comentat Congres al formațiunii politice pe care o conduce (*Stelian Tănase este factorul dizolvant din PAC*, interviu realizat de Călin Hera). N.M. răspunde acuzației – formulate, între alții, de Corneliu Coposu – potrivit căreia PAC s-ar fi apropiat periculos, prin Mircea Berindei, de Partidul Socialist Francez, iar sugestiei intervievatorului cum că o asemenea acuzație s-a produs, în parte, pe fondul lipsei unei „doctrine clare, precizate” a PAC, îi răspunde: „Nu este nici o legătură. De ce n-am fost acuzați că suntem liberali sau creștin-democrați? De ce tocmai socialiști? Am provenit de la Alianța Civică. La bază am avut ca doctrină civismul și necesitatea reformării morale și materiale a țării. Deci, am avut o doctrină foarte limpede într-un fel, chiar dacă nu purta nici una dintre etichetele tradiționale. De aici și până la socialism e o cale lungă, care nu poate fi străbătută decât cu perfectă rea-credință”. N. Manolescu se eschivează în fața unor întrebări despre apropiatul Congres al PAC și despre o posibilă (discutată în presă) transformare a acestei formațiuni într-un partid cu platformă liberală: „– *Acum sunt trei moțiuni pentru Congresul PAC de la Timișoara. Dl. Paleologu afirmă că dvs. sunteți pentru o a patra, varianta neo-liberală.* / – Dl. Paleologu se gândește probabil la un alt fel de liberalism decât acela clasic, care ar fi formulat în moțiunea civic-liberală a unora dintre membrii PAC-ului. Indiferent ce moțiune susțin, am promis că până la congres nu voi spune care e aceea pentru a nu influența jocul politic. Eu am cerut și altora din conducerea PAC-ului să nu-și pună semnăturile pe moțiuni, să lase disputa și dezbateră liberă în partid. (...) / – *Ați declarat că vă pare rău pentru demisia d-lui Călin Anastasiu. De ce nu-l regretați și pe dl. Stelian Tănase?* / – Stelian Tănase este, după părerea mea, unul dintre factorii dizolvanți din PAC, cel puțin în ultima perioadă. O bună parte din ce s-a întâmplat are o cauză în felul cum s-a comportat Stelian Tănase, în temperamentul lui, în declarațiile intempestive și nu mai știu în ce interese au intrat în acest joc. (...) / – *E adevărat că v-ați exprimat disponibilitatea de a fi președintele unui partid liberal rezultat, de exemplu, dintr-o fuziune PAC-PNL-PL?* / – Povești. Nimeni nu mi-a cerut asta și nu mi-am exprimat o astfel de disponibilitate. N-am spus nici că vreau, nici că mi s-a cerut asta, nici măcar că nu mi s-a cerut”.

15 aprilie

● Sub titlul „*Identitatea mea este mai mult o problemă intelectuală*”, citim în „România literară” (nr. 14) un interviu realizat de Ioan Morar, la New Orleans,

cu poetul Andrei Codrescu, care vorbește despre avaturile exilului său american. A.C.: „M-am născut Andrei Promuter, la Sibiu. Prima dată când mi-am schimbat numele l-am schimbat în Andrei Steiu, la cenaclul literar din Sibiu, pentru că n-am crezut că pot să public cu un nume evreiesc. (...) Când am plecat din România, în Italia, mi-am schimbat numele din nou dar nu am revenit la numele original, l-am schimbat într-unul mai românesc: Codrescu pentru că se aseamănă cu Codreanu, cel mai mare antisemit pe care l-am avut noi, așa că, într-un fel, organic, am găsit numele dușmanului. După ce am înțeles procesul prin care mi-am ales numele, am hotărât să-l păstrez./ (...) [În Statele Unite] Am încercat să predau, am publicat câteva cărți, au acceptat asta în locul licențelor, al diplomelor academice pe care nu le am. Toată educația mea formală se oprește cu liceul Gheorghe Lazăr din Sibiu. Nu mi-a plăcut, de fapt, niciodată școala. (...)/ Predau la Louisiana State University, predau literatură contemporană, poezie și ficțiune. Din când în când predau poezie și poezie română și europeană tradusă în engleză. (...)/ Am avut, din când în când, un fel de intuiție că sunt diferit dar nu m-am gândit la identitatea asta ascunsă când am venit aici. (...) În România ar fi fost altfel. (...) Evreii americani sunt destul de confortabili, ei nu au probleme cu identitatea lor, nu înțeleg profunzimile acestei identități. Aici, pentru mine, identitatea mea este mai mult o problemă intelectuală dar există și ca problemă sufletească, fiindcă știu cum e împletită cu felul în care vorbesc și gândesc”. Despre *corectitudinea politică*: „...fenomenul acesta (...) cred că a început din motive bune fiindcă a început să afirme diferențele între oameni, diferențe care au fost ascunse până atunci din cauza prejudecăților. Dar, cum se întâmplă în America, foarte repede aceia care la început au vrut doar să fie ei înșiși, vor acum legi, vor să se legifereze diferențe și drepturile lor, așa că foarte repede s-a transformat dintr-o mișcare pentru egalitate într-o mișcare fără umor, rigidă, să nu cumva să spui un cuvânt greșit că încapi pe mâna lor. (...)/ Deja are o contrareacție. Ea afirmă alte prejudecăți, ale unor oameni care au bani, influență, voturi, acces la legi. Reprezentanții acestei reacții se tem că minoritățile, de fapt, nu vor egalitate ci vor putere. (...)/ Această mișcare este o mină de aur pentru umoriști. La televiziune, de pildă, se spune exact ceea ce condamnă *politically correct*, se joacă cu asta. De fapt, cred eu, umorul este sui-generis *politically incorrect*”. □ Într-un eseu despre interfețele postmoderne dintre literatură, pe de o parte, și, pe de altă parte, film, imagine publicitară sau bandă desenată, ***Dictatura imaginii***, Ion Manolescu scrie: „Întoarse prin intermedierea paraliteraturii în literatură, imaginile au ajuns astfel patronul absolut al textului scris, căruia nu îi rămâne altceva de făcut decât să inventeze alte și alte tehnici în slujba noului stăpân. Cum următoarea etapă în transformarea literaturii într-un ecran panoramic al universurilor înconjurătoare pare să fi fost deja parcursă de *media-art*, textului scris i se oferă o alternativă: ori să se acomodeze cu ultima sa funcție, ori, respingând-o, să nu mai spună (aproape) nimic./ Poate

tocmai de aceea, cititorul sfârșitului de secol 20 ar trebui să abandoneze principii, reguli și reflexe împietrite și, coborând din fotoliul confortabil al elitei în populara sală de proiecții a noii literaturi, să-și reformuleze întregul sistem de lectură. În fond, ar fi singura manieră în care s-ar putea adapta dictaturii Imaginii”.

● Sub genericul „Polemici. Controverse”, revista ieșeană „Cronica” (nr. 8) publică un grupaj *Despre ortografia limbii române fără patimă* (și fără ideologie și fără politică...), pornind de la noile norme ortografice stabilite de Academia Română și reunind puncte de vedere exprimate de Ion Gheție (*Pelerinajul la Canossa al Academiei Române*), Eugen Munteanu (*Ortografia și ignoranța fudulă*) și Dumitru Irimia. ■ Ion Gheție: „Este (...) incontestabil că Academia fondată în 1948 a fost comunistă, după cum la fel de adevărat este că reforma ortografică din 1953 a avut o anumită tendință antilatinistă (dar nu slavizantă, cum au susținut unii profani). Pe lângă o serie de merite pe care nimeni nu i le contestă, Academia RPR (mai apoi RSR) s-a remarcat printr-o totală supunere față de partidul instalat la conducerea țării. Puține au fost instituțiile care să fi semnat atâtea compromisuri (...). Criteriul politic a prevalat în deciziile ei, inclusiv în alegerea membrilor din ce în ce mai puțin înaltului for academic. (...)/ Pentru a o reabilita, actuala conducere a reprimat în rândurile sale, cel mai adesea *post-mortem*, pe membrii eliminați în 1948, iar apoi a trecut la «corectarea» ortografiei «comuniste» din 1953, redându-i, chipurile, aspectul latin. Așa a înțeles Academia să-și spele trecutul de umilință și slugarnică supunere, așa a crezut că restabilește legătura cu trecutul. (...) Reintroducerea în alfabet a lui *â* și adoptarea formei *sunt* înseamnă, de fapt, una din etapele pelerinajului la Cabossa, de spălare a păcatelor, al actualei Academii și al conducerii ei. (...)/ Iată, după opinia mea, mobilurile reale ale actualei reforme ortografice. E greu de prevăzut dacă ea se va impune sau nu, atâta timp cât nu va fi întărită de autoritatea unui act normativ al statului. Chiar așa, ea nu va rezista multă vreme, întrucât merge împotriva adevăratei tradiții a ortografiei românești”. ■ Eugen Munteanu: „Ce contează că specialiștii din universități și chiar cei din institutele de specialitate ale Academiei (...) argumentează că altfel stau lucrurile, că *î* este la fel de latin ca și *â*, că *sînt* este cu adevărat etimologic, nu *sunt*! Îi taxăm de retrograzi, elitiști și «scientiști» (...) și-i invităm să-și vadă de hârtoagele lor, sub cuvânt că limba și ortografia sunt... bunuri ale întregului popor”. ■ În aceeași direcție a legitimității formelor *î* și *sînt* argumentează – cu ample exemplificări filologice – și Dumitru Irimia. (Dezbaterea continuă și în nr. 9, din 1 mai 1993.)

16 aprilie

- Nr. 15-16 din „Literatorul” îi este dedicat, în bună parte, lui Panait Istrati.
- Sub titlul *Fenomenul Panait Istrati*, Eugen Simion publică varianta

prescurată a unui articol apărut în *Cahiers Panait Istrati* (nr. 10): „Etica omului învins sau a omului care nu aderă la nimic se transformă (...) într-o etică a omului revoltat împotriva unei practici sociale care sacrifică omul de dragul unei abstracțiuni. (...) Malraux propunea, în aceeași epocă, soluția omului care dialoghează cu istoria și o domină pe măsură ce o cunoaște. Venit din altă lime și trecut prin altă aventură (mult mai profundă și infinit mai tragică), Istrati aduce soluția, îi putem zice, *angajării pasionate în neangajare*. Aceasta înseamnă: omul este mai presus de orice sistem. (...) Morala omului învins reprezintă (...) o altă variantă a moralei omului revoltat: morala omului care judecă revolta și o împiedică să devină un sistem represiv. A nu adera la nimic înseamnă, în fapt, pentru Istrati, a nu adera la ceea ce mistifocă spiritul pur al revoltei individului./ Cum au primit jurnaliștii și scriitorii români *morala omului învins* și pe apostolul ei contestat de o stângă europeană (variantea prosovietică) oarbă și fanatică? Presa obedientă a răspândi imediat imaginea unui fost scriitor devenit «haiduc al siguranței»... (...) Acuzația că prozatorul «a trecut la extrema dreaptă» n-a întârziat să vină. Dar, curios, adevăratele ziare de extremă dreaptă nu se grăbesc să-l accepte, nici ele, pe Istrati. Prozatorul rămâne astefel, până la sfârșit, între două câmpuri ideologice, două extremisme, două fantasme totalitare. (...)/ Panait Istrati rămâne și după moartea lui un subiect deschis în presa românească. În 1941, în plină dictatură militară, o revistă scrisă de tineri («Albatros»), îi dedică un număr. (...) După al doilea război mondial, Istrati a intrat din nou în umbră mai multe decenii. După 1964 a revenit, fragmentar, în discuție și de-abia în ultimii ani a început să se vorbească într-un mod mai obiectiv despre biografia lui Panait Istrati și morala *omului învins*. Să sperăm că a sosit, în fine, timpul să spunem adevărul integral despre, probabil, primul scriitor «disident» european”. ■ Grupajul despre Panait Istrati mai conține, între altele, texte de Jean Hormière (*De la o ediție la alta*) și Mihai Ungheanu (*Panait Istrati și kominternismul*), cărora li se adaugă un interviu realizat de Lucian Chișu cu Alexandru Talex – „*Istrati nu-i unul dintre acei meteori care dispar după o clipă de rățăcire. Se va vorbi de el, multă vreme. El va supraviețui, poate, multor glorii de astăzi*”.

18 aprilie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 162), C. Stănescu îl interviuează pe prozatorul Petru Popescu, în contextul lasării romanului *Înainte și după Edith*, apărut la Editura Fundației Culturale Române, în traducerea Antoanetei Ralian („*Cariera mea literară în America nu este una de victimă a sistemului de unde vin...*”). Într-un șapou, C.S. descrie succint formula acestui roman „scris (...) pentru toate soiurile de cititori”: „Amatorii de proză de evocare istorică vor găsi aici pagini memorabile despre Viena habsburgică, împătimitii de psihologii bizare nu vor fi nici ei dezamăgiți, după cum nu lipsesc nici

aventura, spionajul, erotismul (...), peripeții picarești și chiar un set de intrigi polițiste pe gustul cititorului evoluat. (...) Abia apărut (...), primele comentarii par să-i reproșeze autorului, cu o jumătate de voce, că-și face reîntrarea în literatura română cu un fel de «roman comercial». (...) A ieșit din uz formula așa-numitului «roman popular», scris cu fața la public? Americanul Petru Popescu e de părere, în 1993, că nu; din contră, crede el, scriitorul nu-și poate permite astăzi să-și neglijeze cititorul. (...) Așa-i, cel puțin, în America”. Petru Popescu: „Am semnat un contract să scriu o carte despre Europa de Est, dar, în cea mai mare parte a ei, despre România. Dar România nu numai că nu este cunoscută, dar, din păcate, este cunoscută prin diverse stupidități și platitudini pe care puțini experți au răbdarea să le combată. Eu, firește, ca român, nu pot să prelungesc o imagine falsă a unei țări pe care o cunosc atât de bine, dar pe de altă parte trebuie să scriu o carte care, cumva, să poată să ia pulsul Americii față de o «planetă» cu totul necunoscută. De aceea, pe de o parte, cartea trebuie să fie de o sinceritate totală, iar pe de altă parte ea trebuie să cuprindă exact ceea ce este în România interesant pentru americani. (...) Încerc din 1975 să propun diverselor edituri cărți care să aibă, într-un fel sau altul, legătură cu România și am fost refuzat cu politețe. (...) Acum, după '89, am această șansă: să scriu despre mine și despre România”.

21 aprilie

• Într-un articol injurios din „Luceafărul” (nr. 16), **Criticul-jandarm**, Ștefan Agopian scrie: „O prea mare atenție (2 pagini din revista «România literară», nr. 10) îi acordă criticul S. Damian încă proaspătului academician E. Simion. (...) Dl. Academician gândește ca orice bun român adevărat, convins fiind că oricine nu gândește la fel este antiromân și trebuie imediat demascat. Logica domniei sale este următoarea: «un om de geniu este cel despre care alt om de geniu spune că are geniu!». Pentru că în România este o lipsă totală de genii, dl. E. Simion, bazându-se pe *Scriitori români de azi*, s-a autointitulat geniu. (...)/ Dl. S. Damian fiind departe de mizeriile noastre săptămânale sau lunare are tot dreptul să se mire că E. Simion vede peste tot, nu și în curtea domniei sale, «făpturi suspecte, malefice, care vor răul literaturii române». Despre faptul că dl. E. Simion este astăzi susținătorul a numai trei-patru scriitori români în viață, și anume al acelor care și-au depășit prejudecățile anticomuniste și și-au mutat oportunismul la academie (sic!), nu voi discuta. Voi spune însă că criticul furios de astăzi era la fel de furios și ieri, ceea ce dl. S. Damian nu are de unde să știe. M-a oprit odată, demult, pe culoarele Casei Scînteii și mi-a spus că dacă voi continua opera de distrugere a lui Preda și Nichita, ei mă vor învăța minte. Care ei, nu știu nici acum. Atunci mi s-a părut caraghios ce spune, mai ales că nici nu-mi trecea prin cap să distrug opera cuiva (...). Acum însă lucrurile par a se lămuri: scriitorii români care au beneficiat de câteva articole înădărite în *Scriitori români de azi* nu pot fi atacați

fiindcă, evident, atacându-i pe ei îl ataci pe E. Simion. Și nu atât pe E. Simion, ci munca de o viață a actualului academician. (...)/ Dl. E. Simion nu îi păzește pe scriitorii români contemporani, ci își păzește propria-i scriere, nepricepând că de cele mai multe ori opera unui autor, chiar cinstit fiind el, are o viață efemeră. Ca om îl înțeleg și îl deplâng pe E. Simion (...). Ca scriitor nu pot decât să râd de pretențiile unui jandarm care-și arogă titlul de critic literar”.

22 aprilie

- Adrian Marino răspunde la ancheta „României literare” (nr. 15) despre „criza culturii” (***Criză de structură***): „Criza este (...) de structură și mentalitate culturală, de organizare instituțională, pentru a nu mai vorbi de cea financiară. Cultura – spunem o mare banalitate – costă în primul rând bani. (...) Dar banii, deși sunt strict necesari, nu rezolvă singuri toate dificultățile. Să privim și mai îndeaproape (...) o problemă foarte complexă./ Cultura română nu este încă una a *sintezelor*, ci a *fragmentului*. În ea nu domină (încă) spiritul mării sinteze, ci al contribuției (încă) fragmentare. Proporția dintre cartea de sinteză, de elaborare sistematică și a «culegerilor» de orice tip este net în favoarea celor din urmă. În ciuda câtorva construcții solide – și ne gândim în primul rând la Hasdeu, Iorga, G. Călinescu, L. Bлага, M. Eliade – cultura română s-a orientat și dezvoltat mai ales pe linia minimului efort cultural. Construcția, «sistemul», munca de bibliotecă – «fișele» – da! «fișele» – n-au, din cauze și condiționări istorice precise, o mare tradiție la noi. Și nici un mare prestigiu. A sta cinci, zece, douăzeci de ani, în miezul unei probleme, irită, sperie, pare multora o adevărată «monomanie». Acest «stil» de a lucra umilește pe veleitarul publicist, îi dezvăluie incompetența și incultura (...). N-am fost încă învățați, în genere vorbind, să muncim ani întregi în tăcere, închiși în bibliotecă, în izolare, nu în căutarea succesului imediat și cu orice preț, ci de perspectivă./ Recunoaștem, pe de altă parte, realitatea dură: necesitatea istorică obiectivă, începând cu inevitabilul sincronism al «formelor fără fond» ne-a împins – de o sută și mai bine de ani încoace – mereu spre o fatală improvizație (uneori strălucită, dar nu mai puțin improvizație), spre salvarea (adesea foarte abilă) a aparențelor, spre o cultură adesea contrafăcută (...), spre întreprinderi culturale, în genere, lipsite de soliditate, care nu rezistă. (...) Cât timp precizia, exactitatea, opera de *longue haleine* vor fi socotite de către mulți valori minore, pedante, iritante, plictisitoare, obositoare etc., un mare progres în direcția mării culturi nu va fi posibil. (...)/ Știm bine că o astfel de cultură nu se poate forma, pe de altă parte, decât progresiv și în cadrul unui alt tip de societate: dezvoltată organic, mult mai stabilă, cu o scară corespunzătoare de valori durabile, cu instituții serioase, concepute și finanțate în acest scop”.

- Sub genericul „Colocviu I. Negoïtescu”, sunt publicate în „Tribuna” (nr. 16) articole de Ion Vlad (***Dialogul ca mod de existență***), Marian Paphagi (***I. Negoïtescu sub semnul contrastelor ireductibile***) și Ioana Bot (***Explicații***)

pentru un succes). ■ Ion Vlad scrie despre corespondența I. Negoîtescu-Radu Stanca, pusă alături de schimburi epistolare semnificative pentru istoria literaturii europene, precum acelea dintre Schiller și Goethe, dintre Henry Miller și Lawrence Durrell sau dintre André Gide și Roger Martin du Gard.

■ Marian Papahagi observă: „Cine citește atent cărțile lui Negoîtescu nu poate să nu remarce frecvența cu care revine noțiunea de «utopie», însoțită de conotații întotdeauna negative. El nu putea să nu savureze, de aceea, «antiutopia» caragialiană, dar în paginile scrise despre mare scriitor literatura acestuia, în care «cinismul» se împletește cu «estetismul», sfârșește, prin empatie «complice cu antiutopia, influențând negativ pe români». Pentru o asemenea propoziție, Ș. Cioculescu l-ar fi putut așeza pe critic printre «detractorii lui Caragiale». Există la I. Negoîtescu, în ciuda estetismului său funciar, un neașteptat moralism de îndepărtată obârșie ardelenescă, și dacă aici el apare într-o simplă străfulgerare a frazei, în perfectă compatibilitate cu tipologia divergenței ontologice a lecturii sale critice, în gesturile de curaj și în eseurile polemice scrise în exil ea își găsește expresia matură și vehementă./ (...) Destinul contrastelor ireductibile nu i-a putut scăpa de-a lungul unei vieți: originalitatea sa rămâne întreagă, însă, tocmai din această cauză și diferențierea și delimitările spre care își împinge cititorii ne sugerează că singura formă de omagiu pe care i-o putem cu adevărat aduce este aceea a unei lecturi critice a operei, una din cele mai semnificative și mai personale din câte s-au scris în literatura contemporană”.

■ Aducând în discuție „succesul” de care s-a bucurat eseu consacrat de I. Negoîtescu poeziei lui Eminescu, Ioana Bot începe prin a formula câteva considerații privitoare la eminescologie ca „teren al paradoxurilor”: „Dacă numele mari, ale unor critici și istorici literari care s-au afirmat în domeniu, sunt foarte numeroase (alături de altele, și mai numeroase, nume mici), dacă «densitatea» de titluri și chiar de studii majore e remarcabilă, în schimb succesul la public, impactul asupra cititorilor care îl mitizează pe Eminescu este extrem de rar. O posibilă «istorie a receptării eminescologiei», de la «efectul Maiorescu» la – să zicem – «moda S. Paleologu-Matta» ar oferi (...) date interesante despre funcționarea acestui orizont de receptare, unde perspectivele critice noi sunt acceptate sau valorizate, în genere, cu o întârziere de un deceniu. (...) La nivelul simțului comun, al educației instituționalizate, Eminescu a fost citit, timp de o jumătate de veac, «după Maiorescu», iar de atunci și *până în prezent* lectura se face «după Călinescu». Într-un context așadar atât de conservator și de inert, succesele imediate și răsunătoare sunt izolate. Esau lui Ion Negoîtescu (...), publicat pentru prima oară în 1968 (...), este unul din aceste cazuri rare”.

25 aprilie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 163) apare un interviu cu Matei Vișniec realizat de Saviana Stănescu („*Am scris mult ca să rezist împotriva prostiei*”):

„– Care credeți că este acum condiția scriitorului în România și, extinzând, în societatea europeană actuală?/ – Condiția creatorului cred că este aceeași ca și înainte – aceea de a face rezistență, a face rezistență împotriva prostiei care ne înconjoară în continuare, față de abundența de informații neesențiale care ne invadează, față de kitschul de toate felurile care ne asediază. (...)/ – Care sunt relațiile dumneavoastră actuale cu scriitorii români?/ – Foarte bune, am o mulțime de prieteni care sunt aceiași pe care i-am avut și înainte – generația '80./ – I-ați găsit schimbați?/ – Generația mea a rămas – mi se pare – aceeași. (...) Am același contact cu scriitorii pe care i-am iubit dintotdeauna, merg cu aceeași nostalgie la Uniunea Scriitorilor să mă simt acolo ca pe vremuri într-o atmosferă de discuții febrile, de entuziasm critic, autocritic și literar./ (...) Aici am resimțit mai degrabă că există o continuitate./ – Publicul occidental este mai rece?/ – Publicul occidental este mai asediat, poate, decât publicul românesc. (...) Oferta este atât de mare – mai ales la Paris – încât există un public specializat pentru fiecare teatru (...); este teatru de bulevard, teatru de avangardă, opera etc. (...)/ – Ce a însemnat pentru Matei Vișniec acel «Premiu pentru cea mai bună piesă a anului '92» (*Angajare de clovn*) acordat de UNITER?/ – O mare victorie a mea. Un text scris în '86, care a rămas în sertar (...)/ – Cum vedeți relația dintre scriitor și viața politică?/ – (...) În Franța, am avut tot timpul sentimentul că scriitorul nu este atât de politizat ca în România, ci mai interesat de cercetare estetică în sine, de puritatea lucrului pe text. Deci, dat fiind că structurile democratice sunt fixate acolo de ani de zile, există un spațiu al discursului politic în care poți intra direct și nu trebuie prin infractură să încerci transmiterea unui mesaj politic. (...)/ În Franța (...) nu există (...) o organizare centralizată a scriitorilor. Există doar niște organizații de apărare a drepturilor scriitorilor. În același timp, în Franța, este o atmosferă cosmopolită, pentru că nu putem vorbi de scriitori francezi, acolo există scriitori din toate țările lumii, care creează literatura lumii, într-un fel./ – Când credeți că va ajunge și scriitorul român la acea stare de normalitate?/ – Cred că România se află pe drumul cel bun, pentru că și Europa se află pe drumul cel bun; iar eu cred că drumul cel bun este acesta, către o Europă largă în care să poată intra și țările est-europene, că toate problemele României – inclusiv cea a scriitorului român – se vor putea realiza în viitor într-un context european”.

26 aprilie

● Octavian Paler publică în „România liberă” editorialul *Între două complexe*: „Așa numitul «complex Dinicu Golescu», provocat de decalajul dintre noi și Occident, s-a agravat, pe mai multe planuri, în ultima jumătate de veac. Și, paralel cu el, a proliferat un complex invers, la fel de penibil, «de superioritate», pe care demagogii ce dau cu tifla Occidentului l-au transformat în armă politică. (...)/ Dar cât de întemeiat e, oare, chiar «complexul Dinicu Golescu»? Fără îndoială, suntem mai săraci decât Occidentul. Străzile noastre

sunt pline de gropi și murdare. În București abundă, acum, firmele cu «y» în coadă, semn al unei mentalități bovarice provinciale, iar, pe sub ele, hălăduiesc câinii vagabonzi. Mitocănia se extinde din mahalale în parlament sau invers. (...) Dar o civilizație nu se judecă doar la nivelul vitrinelor și al manierelor. Nici, exclusiv, după progresul tehnic. (...) E suficient, totuși, să observi, febra cu care americanii cumpără «antichități» pentru a cădea pe gânduri. Nu cumva americanii cumpără «trecut» deoarece istoria, în America, e la nivelul albumelor de familie? Noi nu suntem nevoiți să cumpărăm trecut. Îl avem. Încă îl mai avem. Ar fi suficient să-l înțelegem și să-l ferim de contrafaceri, fie săvârșite de marxiștii care văd în România dinainte de Yalta numai bordeie, fie practicate de cei care confundă emfaza cu patriotismul. România modernă s-a întemeiat pe o civilizație agrară. Și nu pe o civilizație agrară de rând. (...) Ar fi timpul să înțelegem, la adevăratele dimensiuni, ce tragedie națională, nu numai economică, a însemnat colectivizarea și că sinistrele cazărmi agricole, dorite de Ceaușescu, nu erau decât forma ultimă a răfuiei regimului comunist cu civilizația noastră agrară (...). Ar fi timpul să înțelegem de ce aceeași civilizație agrară căreia îi datorăm identitatea noastră și existența, câtă este, a unei morale românești, pare a fi principala idiosincrazie a guvernanților de azi”.

27 aprilie

● Sub titlul *În capul lui Nicolae Manolescu nu s-a clintit nici un fir de păr*, Andreea Pora publică în „Cuvântul” (nr. 16-17) un articol despre recentul Congres de la Timișoara al Partidului Alianței Civice: „Congresul PAC a evitat o sciziune ce părea iminentă. Două puteau fi cauzele acestei catastrofe: conflictele personale de la vârful acestei formațiuni și bătălia pentru formularea unei identități politice precise a PAC-ului. Prima cauză a fost anihilată prin revenirea conducerii pro-Manolescu asupra deciziilor sale anti-Tănase. A doua cauză a fost anulată printr-un procedeu tipic iliescian (nu au mai fost supuse la vot propunerile de identitate politică!). În felul acesta, PAC-ul s-a autodeclarat, fără vot, partid neo-liberal. Cine a câștigat: Manolescu sau Tănase? Cel mai sigur este că acest congres al PAC-ului a dat câștig de cauză unei viitoare puternice Convenții a partidelor liberale din România”. Câteva detalii despre controversa iscată pe marginea „doctrinei” PAC: „Ca urmare a atmosferei în care a debutat congresul și a declarațiilor întrucâtva partizane ale d-lui Manolescu (...) a avut loc o întâlnire între acesta și grupul parlamentar condus de dl. Popovici. O replică-avertisment a acestuia: «Dvs. aveți congresul, dar ați pierdut partidul», a generat niște așa-zise «negocieri» la care i s-a cerut d-lui Manolescu să tempereze fanatismul sălii, să nu intervină în favoarea mișcării civic-democrate și să invite la congres disidenții. (...)/ Rezultatul acestei discuții s-a văzut a doua zi, când în încheierea discursului de prezentare a mișcării dl. Manolescu a precizat că «PAC este un partid neoliberal cu elemente civic-democratice». Ideea a fost preluată de majoritatea

vorbitorilor care au cerut o moțiune care să cuprindă elemente din toate trei moțiunile, ajungându-se la consacrarea termenului de «moțiune integratoare». În loc de clarificare doctrinară se contura astfel doar o mai mare confuzie, o mixtură, care i-ar fi făcut probabil să mustăcească pe adversarii PAC-ului. S-a mers până acolo încât s-a susținut de la un microfon că «nu trebuie adoptată o doctrină istorică, una care să lipsească partidul de identitatea sa inefabilă». Moțiunea de tip struțocămilă pândea la colț”.

28 aprilie

● Invitat să predea la Universitatea Ruhr din Bochum (Germania), Florin Manolescu anunță, într-un articol din „Luceafărul” (nr. 17) intitulat *În loc de bilanț*, încetarea colaborării sale săptămânale – după ce, timp de mai mult de trei ani, fusese cronicarul literar al revistei: „Am început seria cronicilor mele literare din revista «Luceafărul» în ianuarie 1990 cu un articol despre Marin Preda, nu din sentimentalism și nici din întâmplare, ci pentru a marca în felul acesta faptul că, intrând într-o altă lume, în decembrie 1989, nu avea rost să trântim ușa după noi, rupându-ne de toată literatura epocii care a urmat celui de-al doilea război mondial. Încercam deci să atrag atenția asupra unei relații de continuitate, presimțind că divorțul politic și social care se anunța (...) va da naștere unei faze de zăpăceală negatoare, de confuzie estetică și de veleitarism./ Ceea ce a urmat mi-a dat dreptate. Cu o lipsă de măsură și de finețe care nu-și are locul nu numai în cultură, dar nici măcar la poliție sau la tribunal, s-a uitat orice merit mai vechi al scriitorului român, orice gest de rezistență, de contestație sau chiar de însingurare estetică, și tocmai cei mari, pentru care ar fi trebuit să existe ceva mai multă înțelegere, au fost băgați în aceeași oală cu ticăloșii (oarecum pierduți din vedere) și scuturați apoi zdravăn, unul câte unul, ca la Judecata de Apoi. (...) Timpul, care e mai înțelept și mai răbdător decât oricare dintre noi, va face și aici, cu siguranță, dreptate./ Mă opresc în schimb, în momentul în care mă despart de prietenii de la «Luceafărul», la câteva amintiri de cronicar literar. (...) La amintirile care pot spune ceva în legătură cu timpurile pe care le-am trăit sau cu libertatea de acțiune a cronicarului./ La revista «Argeș», de exemplu, unde am fost chemat să scriu pe vremea lui Gh. Tomozei (în 1971-1972), am cerut din prima clipă, cu o vehemență de care și azi mă sperii (...), o libertate deplină în a-mi alege cărțile și o totală independență de păreri. (...) Un articol despre Gellu Naum, cu o mică prezentare introductivă a *suprarealismului* românesc, nu mi-a mai fost publicat și eu m-am retras de la revista «Argeș», cu regrete. (...) / A urmat «Flacăra», la care am semnat o cronică săptămânală în 1976-1977, adus de Adrian Păunescu. (...) / După mai mulți ani de absență sau de tăcere, în cursul anului 1982, prozatorul D.R. Popescu m-a invitat să scriu la «Contemporanul», împreună cu Laurențiu Ulici, cu Dan C. Mihăilescu și cu Mircea Scarlat, gest pentru care îi mulțumesc astăzi, încă o dată. (...) / După aproape șapte ani, la

începutul lui 1990, Laurențiu Ulici și-a propus să refacă o parte din echipa de critici de la «Contemporanul» și a luat legătura cu Dan C. Mihăilescu, cu Mircea Martin și cu mine, pentru a ne da pe mână cronicile literare ale revistei «Luceafărul». Mircea Martin și Dan C. Mihăilescu au «rezistat» tentației, mult timp am refuzat și eu. Între altele pentru că îmi pierise pofta de a mai scrie. (...)/ Astăzi nu cred că am de ce să regret experiența celor trei ani și aproape jumătate de cronică literară săptămânală. Dimpotrivă, mă consider un om norocos. Am fost contemporanul unei extraordinare epoci literare, am putut să lucrez pentru refacerea unui sistem de creație și de lectură altădată mutilat și, în plus, am avut șansa de a scrie despre câteva cărți cu adevărat excepționale, printre care nu mai amintesc acum decât *Levantul* lui Mircea Cărtărescu”. (În locul lui Florin Manolescu, cronicar al revistei „Luceafărul” va deveni Dan Cristea) □ Într-o tabletă de la rubrica sa permanentă („Momos”), *O dragoste întârziată*, Ștefan Agopian îl acuză pe Valeriu Cristea de simpatii comuniste (manifestate tardiv): „Criticul Valeriu Cristea scrie (în «Literatorul», nr. 12) un lung articol în care încearcă să demonstreze că nu a fost un colaborator al regimului Ceaușescu. Muncă perfect inutilă, deoarece Valeriu Cristea nu poate fi acuzat așa ceva. Am fost coleg cu Valeriu Cristea timp de șapte ani și pot spune că era unul dintre cei mai onești oameni din redacția R.L. [*României literare*]. Enervarea, peste măsură, a criticului, e produsă de o notiță din R.L. (la «Revista revistelor») în care i se reamintesc pe nedrept (după părerea mea) anumite articole de conjunctură, articole pe care majoritatea angajaților revistei de atunci le-au scris. Dl. Valeriu Cristea crede însă că alții (este vizat în primul rând dl. G. Dimisianu) pot fi citați drept autorii unor «zoaie morale». Domnia sa ar fi produs articolele incriminate (...) numai la «presiuni ce se întretesau când se apropiau sărbătorile cunoscute și care erau exercitate în cadrul redacției *României literare* în special de bunul nostru coleg și prieten G. Dimisianu». Ceea ce uită dl. Valeriu Cristea este faptul că presiunile erau impuse de la secția de presă C.C. (...)/ Ceea ce pare că îl irită cu adevărat pe criticul Valeriu Cristea este însă faptul că Nicolae Manolescu, protejat de directorul revistei, nu a publicat niciodată texte care ar putea fi bănuite de vreo angajare comunistă. Credeți oare cu adevărat, d-le Valeriu Cristea, că numai datorită lui George Ivașcu, N.M. n-a publicat niciodată vreun rând citabil ca «zoaie comunistă»? (...) În timp ce asupra dv. «făcea presiuni G. Dimisianu» (...), asupra lui N. Manolescu presiunile veneau de la un anume Ion Dincă (astăzi în pușcărie) și amenințările acestuia (nu ale lui G. Dimisianu) întrec închipuirea dv. vitează. (...) Și totuși, N. Manolescu a rezistat. Ar trebui să scrieți o carte în care să povestiți cum dv. nu ați rezistat presiunilor lui G. Dimisianu sau, mai corect, dragostei dv. față de comunism, dragoste pe care astăzi o afișați plin de orgoliu”. □ Apare un nou număr (mai precis, nr. 12) din „Nouăzeci” („supliment de direcție al revistei «Luceafărul»”). Pe prima pagină, sub genericul „Dinastia Caragiale” și sub un titlu comun, *Banii și*

literatura, scriu în tandem Cătălin Țirlea și Cristian Popescu: ■ „Vă implor, nu mai plătiți literatura! Adică, vreau să zic, nu-i mai dați bani scriitorului pentru scrisul lui. (...)/ Săraciți bugetul de pomană. Scriitorului dați-i legume! De ce să-i mai dați colegului meu Răzvan Petrescu, pentru o carte de proză la care a scris câțiva ani... 30 de mii de lei? De ce? Dați-i legume. Cu doi saci de cartofi omul ar fi mulțumit, că nu-i pretențios. De ce să-l mai plătiți pe cutare scriitor, pentru un eseu care i-o fi luat vreo 5-6 nopți de chin, cu o mie de lei? Dați-i o varză. Sau un castravete d-ăl nou, de seră. Ce, nu face? Eu zic că face. Sau mie: ce să-mi mai dați pe articolul ăsta cinci sute de lei? Dați-mi un kil de ceapă sănătoasă, de-a noastră, națională, sau un praz verde, cinstit./ Nu, aici nu e vorba de bani! De bani ar fi vorba dacă scriitorul ar cere pe-o carte două milioane și editura i-ar da numai unul. Sau dacă pe un eseu ți s-ar oferi 50 de mii și tu ai strâmba din nas, că ai vrea 70. Atunci da, atunci ar fi vorba de bani! (...)/ Ori de câte ori ridic de la vreo casierie cu profil literar banii de pe urma textelor pe care le-am publicat, trăiesc un sentiment de tristețe. Și nu știu cum să vă fac să-nțelegeți că, de fapt, nu de bani e vorba...” (Cătălin Țirlea); ■ „Cu ce fel de aparate se măsoară cantitatea și calitatea de energie mental-afectivă adunată în zece sau în douăzeci de rânduri de text literar?/ Cititorul obișnuit e un astfel de aparat. (...) Criticul literar sau istoricul sunt aparate de măsură mult mai sofisticate. Ei răspund valorii literare tot prin cantitate și calitate de text. La prima vedere, posteritatea se arată a fi aparatul de măsurat artă cel mai perfecționat. (...)/ Dar bineînțeles că aparatul de măsură de perfectă și sublimă exactitate a valorii noastre literare este *Contabilul Șef*. El măsoară rândul de operă cu chitanța. 5 lei paragraful. 0,15 lei propoziția. Un pachet de țigări articolul. 0,001 lei litera Alfa. 0,00001 lei litera Omega. Din acest editorial pe care l-a scris poetu’ Popescu – se gândește *Contabilul Șef* – ce-ar fi bine să-și poată cumpăra poetu’ Popescu? O pereche de pantofi? O carte? O cămașă? Doamne ferește! (...) Un sandviș ajunge! Hai să spunem un sandviș cu șuncă și cașcaval, nu chiar unul cu parizer, ca să măsurăm exact. (...)/ *Contabilul Șef* mai are de îndeplinit un singur vis, își dă mereu, obsesiv, în gând, cu părerea: tăcerea... cât o fi costând? Un vers pe care n-a mai apucat Eminescu să-l scrie: 1.547.869 dolari. Piesa de la Berlin a lui Caragiale: 3.457.569 de mărci. Tăcerea tuturor poezilor români: AUR! AUR! AUR! Grămezi incomensurabile de carate și briliante./ Domnule *Contabil Șef*, cu mâna pe inimă, sincer și umil, subsemnatul vă poate declara: în ultimele două ierni n-am avut palton” (Cristian Popescu). ■ La rubrica „Politica literară și viceversa”, aceiași Cătălin Țirlea și Cristian Popescu formulează – pornind de la anumite sugestii dintr-un articol al lui Alexandru George (*Oponenți, rezistenți, disidenți*, din nr. 11 al „României literare”) – aprecieri ironice cu privire la câteva clișee ale discursului intelectual postdecembrist, între care „vocea pythico-oraculară a exilului românesc”: „Vocile exilului românesc au următoarea idee de bază: că tot românul din țară e prost, și că ăla de peste hotare e dator să-l deștepte.../ Ne

pare rău, da' o să ajungem să ne indispuă românii din exil mai mult decât îl indignează pe Vadim ungurii din țară! O să spunem și noi un clișeu: bineînțeles că tinerețea ne-a fost marcată de vocile eterice de dincolo de cortina de fier. Dar asta nu înseamnă ca acum să ne prefăcem a nu observa subiectivitățile și chiar greșelile grave provenite din necunoașterea realităților românești pre- și postrevoluționare, ale d-nei Monica Lovinescu și ale d-lui Virgil Ierunca. (...)/ Cât despre scriitorii Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, nu ne putem abține (de ce ne-am abține? De frică? Din ipocrizie? Din umilință? Da' ce, noi jucăm în divizia B? Noi jucăm în Divizia Națională, nu suntem *stranieri*, ca vârful de atac Cioran!), nu ne putem abține să nu observăm la ei manifestarea a două complexe: unul de superioritate, provenit în mod normal din deprinderea subțirilor franțuzești; altul al lipsei de operă. Punct". În altă ordine de idei: „Din punct de vedere politic, este limpede (...) că opoziția intelectual-scriitoricească a fost un fiasco. Trei ani de ineficiență, care au costat mult viața literară de la noi. Când corabia se scufundă, șobolanii fug primii: Ana Blandiana s-a retras la timp. Suntem curioși ce va face dl. Manolescu, corăbier autentic și cinstit până la capăt, în pofida șuturilor pe care le tot ia de doi ani încoace. De la noi ca de la noi, dar nu credem că e normal ca un Nicolae Manolescu să încaseze ghionturi de la un Stelian Tănase sau un Ticu Dumitrescu./ Ticu Dumitrescu, acest Monte Cristo al pușcăriei noastre, compromițător al ideii de suferință românească./ Să notăm în treacăt și atacurile din «Evenimentul zilei»./ Nu știm care va fi deznodământul acestei campanii duse împotriva d-lui Manolescu, dar știm că ea este sortită eșecului. Pentru că în spatele omului Manolescu va rămâne întotdeauna Instituția Manolescu./ Poate că pățaniile d-lui Manolescu vor convinge în sfârșit intelectualitatea artistică de la noi că modelul pașoptist, după care omul de cultură trebuie să rezolve problemele statului în mod direct, nu este un model veșnic și inevitabil. Scriitorul poate servi cetatea și doar prin caracteristicile propriei sale meserii, ceea ce prin alte părți este un semn de civilizație și de normalitate". ■ Sunt prezenți în sumar: Radu Sergiu Ruba (cu un fragment din poemul său experimental, *La zodiac, birjar! Taurul. Nașteri, morți, asasinat, avansări; revelații, atentate. În final, cu BIG-BANG*; și cu o proză: *După cincisprezece ani*), Vasile Petre Fati (*Boala splendorii. Pagini de jurnal*), Ioan Es. Pop (cu proză poetică: *1. Exercițiu de imitație. 2. Etajul cinci*), Marian Ilea (cu două pagini de poeme, însoțite de o prezentare a lui Cătălin Țirlea) și Bogdan Ghiu (cu un poem: *Declarație de neștiință sau America de pe Urmă*).

29 aprilie

● La rubrica „Ancheta săptămânii” din revista „22” (nr. 16), Gabriela Adameșteanu și Oana Armeanu îi chestionează pe Gabriel Liiceanu, Gabriel Andreescu, Mihnea Berindei, Alexandru Paleologu, Petre Mihai Băcanu,

Cornel Nistorescu, Stelian Tănase, Alexandru Popovici, Dumitru Popovăț și Dan Andronic în legătură cu „*Controversatul*” *Mihnea Berindei*. Într-un șapou se precizează: „În săptămânile premergătoare congresului PAC, în paginile ziarelor și revistelor («Cuvântul», «Expres», «Evenimentul zilei», «Curierul național») a apărut cu obstinație afirmația conform căreia Mihnea Berindei este «activist», «vector» al socialiștilor francezi și «coloana a 5-a a socialismului francez». Această afirmație a mai fost vehiculată atunci când a luat naștere PAC, dar și în momentul desemnării candidatului unic la președinție de către CDR – toate, momente politice cheie. (...) / pentru a lămurii ce este «cazul» Mihnea Berindei, care într-adevăr este un «caz», și de ce a fost adus pentru a treia oară în atenția opiniei publice, am solicitat opinia mai multor personalități...”. ■ Mihnea Berindei: „Din 1977 încoace au circulat pe seama mea o mulțime de zvonuri (agent CIA, KGB, în solda ungarilor etc.). După decembrie 1989, aceste zvonuri au devenit inoperante. Cum s-a ajuns la povestea cu socialismul? Eu cred că vizita lui François Mitterrand din aprilie 1991 a provocat printre intelectuali, studenți și în general în rândurile Opoziției un fenomen de respingere a socialismului francez, considerat ca un susținător al Puterii. Eticheta de socialist sau doar de Simpatizant al Partidului Socialist Francez devenea un instrument posibil de manipulare a opiniei publice. Prin persoana mea interpusă se vizau de fapt formațiunile de care sunt apropiat”. ■ Gabriel Liiceanu: „Îmi explic cu greu cum același om care a mobilizat câțiva ani la rând întreaga presă franceză pentru grozăviile care se petreceau aici a putut să devină peste noapte *la bête noire* a presei românești. (...) / În al doilea rând, cunoscându-l, cunoscându-i și anturajul, cunoscându-i contactele în societatea franceză, știu cât de greu suportă persoana lui Mihnea Berindei o etichetă sau alta. Prin el, în 1990, am cunoscut funcționari din Ministerul francez al Culturii sau din Ministerul de Externe, dar deopotrivă pe François Léotard sau pe Patrick Wajzman, deci personalități care se află în guvernul francez sau apropiate cercurilor guvernamentale după recente alegeri în care socialiștii au fost practic măturați de la putere. Urmând calea inferențelor vulgare, ar trebui să spunem că Mihnea Berindei urmărește să introducă în România când socialismul, când gaullismul. În fapt, animat de un simț al eficacității și de un spirit combinatoriu care sunt specifice omului politic, Mihnea Berindei angajează contacte care, într-un context sau altul, au fost utile sau ne pot deveni utile. / În al treilea rând, Mihnea Berindei oferă paradoxul reunirii în același om a pragmatismului socio-politic cu o mare doză de naivitate și idealism. Creditează nespuse de ușor oamenii cu care vine în contact. Aș spune că are îmbrățișarea grăbită. (...) / I-aș reproșa (...) că judecă oamenii în mult prea mare măsură după criterii de eficacitate contextuală. Nu e de mirare că în felul acesta creditul pe care îl acordă unora este adesea dezmințit. Și mă tem că, în cazul lui, acest lucru se va repeta”. ■ Gabriel Andreescu – acuzat, la rândul său, de „tendințe pro-socialiste, «dovedite» prin

legăturile pe care le stabilisem în Franța prin Mihnea Berindei”: „Se refereau la Partidul socialist, dar nu la cele cu Partidul republican (primul contact de altfel) și cu alte formațiuni. Eu am fost atât de surprins încât singura mea reacție a fost stupefarea. Mi se părea incredibil că tocmai eu eram acuzat – se cunoștea că fusesem arestat pentru trădare datorită unor texte anti-comuniste. Și Mihnea Berindei, cel mai eficace exilat împotriva regimului lui Ceaușescu (...). Apoi ridicolul situației: o astfel de acuză o aducea Stelian Tănase, care a dat un concurs, pe vremuri, la Facultatea de Filosofie, pentru a preda marxism-leninismul (e drept, nu l-a trecut) și care, nu cu mult timp înainte, la o întâlnire cu Consiliul național [al AC] se declarase... om de stânga; apoi George Șerban, care fusese lector la catedra de Socialism științific, la Timișoara. În sfârșit, eram șocat că la o astfel de acțiune a participat Emil Hurezeanu. (...)/ Pe de altă parte, m-am simțit obligat, în acest context, să scriu dou-trei materiale în legătură cu problema social-democrației. Modul diletant în care s-a ajuns să se vorbească despre doctrine, presiunea, intoleranța față de o viziune politică sau alta sunt inacceptabile. În fapt, nu mi se par importante atât speculațiile doctrinare, ci suferința și demnitatea umană”. Întrebat dacă „un astfel de scenariu ar fi putut fi pus la cale de SRI”, Gabriel Andreescu răspunde: „Mihnea Berinei este un om politic atât de important, prin relațiile pe care le are cu elita politică din Franța, și cu mass-media franceză, încât cu siguranță cineva imaginează scenarii pentru a-l marginaliza. (...) Dar nu există nici o probă autentică că acuzele de pro-socialism ar fi fost pregătite de SRI. Este adevărat că, înainte de a se refugia în Italia, fosta secretară a lui Stelian Tănase, de la «22», mi-a spus că fusese contactată de oamenii lui Virgil Măgureanu, care-i cereau informații. Că, aflând despre asta, Stelian i-ar fi sugerat să facă pe agentul dublu. Este adevărat, mi s-a vorbit despre relațiile «ciudate» pe care le-ar avea unii dintre oamenii din jurul lui Stelian, și sunt multe de spus despre comportamentul lor oportunist. Dar lucrurile acestea se pot explica și în multe alte feluri: orgolii, interese etc.”. ■ Alexandru Paleologu: „Aici este o confuzie. A spune că dânsul [Mihnea Berindei] este membru al Partidului Socialist mi se pare o prostie. (...)/ Eu l-am crezut și-l cred. Ce înseamnă a fi socialist fără a fi membru al partidului socialist? Asta înseamnă a avea o viziune despre societate și viața politică în alternativa socialistă. (...)/ Afirmatiile despre socialismul presupus sau real al lui Berindei mi-au fost spuse mie la Paris de către oameni din exilul românesc – încă din primele zile ale ambasadei mele. Nu am crezut deloc nici atunci acest lucru. Mihnea Berindei a făcut până în decembrie '89 imense servicii cauzei românești fiindcă avea relații cu presa de stânga, care doar ea se interesa la acea epocă de problema românească. (...)/ Este un om cu acces la foarte multe locuri și autorități. (...) În afară de relațiile lui cu presa de stânga, are o foarte bună relație și prietenie cu unul dintre marii ziariști francezi de dreapta – Patrick Wajzman, de la «Le Figaro», membru al Partidului Republican al lui

Léotard”. ■ Petre Mihai Băcanu: „Într-un fel îi înțeleg pe românii din Franța, care n-au sărit într-un picior când Mihnea Berindei a încercat să-i plimbe pe liderii Opoziției aterizați la Paris și pe la socialiștii francezi. Dar faptul că liderii PAC, majoritatea intelectualii proveniți din organisme civice, au fost preluați la Paris și de Mihnea Berindei, asta nu înseamnă și orientarea PAC spre falimentarul socialism francez. Poate a greșit și Mihnea Berindei când a insistat pentru contactele Opoziției cu socialiștii francezi, dar a făcut-o într-un moment când Puterea își făcea capital politic din această afinitate, care în final s-a dovedit un bluf. În același timp, Mihnea Berindei a facilitat întâlniri ale liderilor de partide din România și cu dreapta franceză”. ■ Cornel Nistorescu: „Nenorocirea vine din faptul că termenul [de socialism] a proliferat și lumea l-a înțeles în accepțiunea sa românească. Pentru că între «socialismul biruitor» și cel francez este o diferență enormă. Și dacă Mihnea Berindei ar fi, să zicem, un socialist francez, ce nenorocire ar fi în asta?”. ■ Stelian Tănase: „Înainte de '89, Berindei a fost un lobbyist foarte bun în ceea ce privește situația disidenților și așa mai departe. După '89 a avut un rol foarte important în crearea GDS, pe care l-a și dotat cu echipamente, a asigurat burse în străinătate... (...) / Adică – ca să fiu mai corect – «mai mulți membri ai GDS au plecat la Paris ajutați de relațiile lui Mihnea Berindei». Dacă mă întrebi cine, ce, cum – nu-mi mai amintesc (...), nu sunt arhivar. (...) Am fost în diferite redacții, la Paris, datorită cunoștințelor lui; de pildă, la «Libération» m-am întâlnit cu directorul economic, am fost la niște sindicate o dată... (...) Însă atunci când am fost la Paris am fost «prevenit» de diaspora românească: fii atent că Berindei e cu stânga ș.a.m.d. Nu pot să spun că am ținut cont de acest sfat, dar am privit cu oarecare circumspecție să nu mă las monopolizat de un program pe care Mihnea mi-l făcuse la prima mea vizită: aveam două foi pe care scria unde să merg și le-am ignorat, pe cele mai multe. (...) Chestiunea cu Berindei este, după părerea mea, destul de neproductivă și, pentru noi, PAC-ul, care acum avem nevoie de o dezbatere reală, pe doctrine și pe idei, repunerea pe tapet a chestiunii Berindei a fost cât se poate de nepotrivită. (...) / Nu este membru al Partidului Socialist. Știu asta dintotdeauna. (...) / Repet: nu am făcut nici o declarație în presă în care să-i reproșez acest tip de relație lui Berindei. Posibil să fie. Eu pot fi simpatizant ecologist fără să fiu membru al Partidului Ecologist”. ■ Dan Andronic (de la „Evenimentul zilei”): „Din sursele noastre, nedeclarate, bineînțeles, parlamentari din CDR ne-au spus foarte clar că, potrivit cercetărilor lor, Mihnea Berindei este membru al Partidului Socialist Francez. Și cred că asta o putem tranșa foarte simplu, întrebându-l dacă e ori nu e”. □ Oana Armeanu realizează un interviu cu Thomas Kleininger, director editorial al Editurii Humanitas: **În România nu există o criză a cărții**. „În România sunt înscrise la ora actuală peste 2000 de edituri. Sigur, nu toate sunt foarte eficiente, dar ele se împart în trei categorii: de stat, private și, se spune, a treia categorie este Editura Humanitas, care este *singura editură privatizată*.”

Aici s-a petrecut un lucru absolut minunat, anume că Editura Politică s-a transformat în Editura Humanitas în primul pas (deci o schimbare de program și de nume), iar în pasul următor s-a făcut o schimbare de echipă, de spirit de lucru și de statut. De la o editură de stat, în februarie '91 Editura Humanitas s-a transformat în editură privatizată, în care se află capital mixt: 49% capital francez, 23% capital de stat și restul acțiuni în proprietatea angajaților și a colaboratorilor foarte strânși ai editurii, deci un cerc destul de închis. (...) / Cred sincer și am spus-o recent la un colocviu la Sinaia despre situația cărții în fostele țări socialiste (...) că soluția pentru viitorul cărții este privatizarea și că ea este practic inevitabilă. Și edituri de stat au început privatizarea, au făcut primul pas. S-a publicat în Monitorul Oficial capitalul social de la Univers, Albatros, Dacia, Enciclopedică, Creangă etc., deci acum aceste edituri sunt societăți pe acțiuni cu capital integral de stat, și urmează să facă pasul următor, adică să includă printre proprietari și persoane particulare sau instituții. / *În ce fel v-a fost utilă preluarea Editurii Politice?* / Fără îndoială, ne-a ușurat începutul, fapt evocat uneori cu destul de multă răutate și insinuare. Este ca un fel de reproș care ni se face de către unii că suntem «beneficiarii» lui Ceaușescu (...). Fără îndoială că existența unei structuri a fost benefică și am multă admirație pentru cei ce o pornesc de la zero și reușesc încet-încet să crească. (...) Am rămas datori trecutului, dar, pe de altă parte, bogăția unei edituri constă în portofoliul ei, iar noi practic a trebuit să o luăm de la zero. Deci, dacă diferențiem lucrurile, e adevărat că avem aici o masă, un scaun și niște încăperi, pentru care plătim chirie un milion pe lună. Însă n-am avut portofoliu. (...) / *A fost posibil până acum să vă descurcați prin forțe proprii sau ați primit și subvenții?* / Sigur, am primit masiv subvenții. Numai cu forțe proprii ar fi fost greu să ne descurcăm. Există în Occident o disponibilitate destul de mare de a ne ajuta. Nu numai pe noi, ci pe toți cei care fac ceva. (...) Seria *Societatea civilă* este sprijinită, de exemplu, de Fundația Soros pentru o Societate Deschisă. De altfel, știu că și alte edituri sunt ajutate de Fundația Soros. De asemenea, am reușit să găsim înțelegere și ajutor în Franța – la Ministerul Culturii, în Germania, în Anglia etc. Și sunt diverse organisme, fundații, instituții care te ajută dacă ai curajul să te arunci în acel ocean în care țarmurile se retrag mereu. (...) / *Din punct de vedere al vânzării, care au fost extremele?* / Niște exemple de best-seller sunt cei patru autori români din perioada interbelică: Emil Cioran, Mircea Eliade, Eugen Ionescu și Constantin Noica, care sunt niște adevărați stâlpi ai editurii – dacă ei nu ar exista, ar fi mult mai greu, de aceea mulți dintre dușmanii noștri așteaptă să se termine odată cu acești autori pentru ca Editura Humanitas să fie confruntată direct cu o piață imprevizibilă. Cei patru au asigurat editurii continuitatea și soliditatea economică. Toți ceilalți autori au beneficiat, într-un fel, de sprijinul celor invocați. (...) / *Care credeți că este publicul căruia i se adresează Editura Humanitas?* / Am încercat să facem niște investigații în acest sens. În general,

spunem că sunt tinerii. Dar poate că nu asta este cea mai bună definiție – tinerii, studenții. Categoria socială despre care cred că vorbim sunt oamenii care au realizat că în decembrie a început o eră nouă în istoria României. Deci este acea parte a publicului care își asumă riscurile, dar și oportunitățile pe care le-a deschis decembrie 1989”.

● În „România literară” (nr. 16), Gabriel Dimisianu cronichează volumul Anei Selejan, *Trădarea intelectualilor. România în timpul primului război cultural (1944-1948)*, apărut în 1992 la editura sibiană Transpres (*Război cultural*): „Sunt zone, în cartea de istorie literară a dnei Ana Selejan, marcate puternic de spiritul actualității sau, mai bine zis, despiritul în care autoarea percepe actualitatea, căci e departe, în aceste zone, de linia abstrasă, neutrală pe care inițial s-a legat s-o urmeze. Din felul cum selectează anumite aspecte, din felul cum luminează ori nu contextul evenimentelor evocate, din ce spune și din ce, uneori, omite să spună despre aceste evenimente, putem măcar aproxima atitudinea autoarei, îi putem desluși simpatiile și antipatiile, antipatiile mai ales, ca reacții față de actualitate care colorează într-un anume fel și imaginea trecutului. Animozitatea față de partidele istorice, revenite după decembrie 1989 în scena noastră politică, transpare adeseori din reconstituirile istorico-literare ale dnei Ana Selejan, bucură oricând să depisteze, în acțiunile acestora de acum cincizeci de ani, aspecte care le-ar putea deprecia imaginea, aruncând asupra lor o lumină demitizantă”. □ Vasile Dem. Zamfirescu publică un articol despre statutul disciplinelor filosofice în România din perioada socialismului real (*Litere, filosofie, comunism*). □ H.-R. Patapievici publică un eseu intitulat *Elogiul marginalității*: „La origini, creatorul este un marginal. Și, *qua* marginal, el este un minoritar. Obsesia integristă a asimilării se hrănește pieziș din setea de a suprima diferența (...). Au progresat acele societăți care au admis că diferența nu este o erezie și care au îndrăznit (...) să protejeze dreptul la diferență. Marginalitatea nu este o crimă decât pentru societățile tribale sau, în cazul celor moderne, pentru cele bolnave. Pretenția integristă de unitate socială este pentru o conștiință modernă un semn sigur de boală. Când proclamă preeminența comunității asupra individului, adepții moderni ai tribalismului nu mai pot prețui comunitatea așa cum arhaicii o puteau face nevinovat, în vârsta lor istorică: ei o invocă resentimentar, urând dreptul la alternativă, care este dreptul imprescriptibil de a avea dreptate împotriva tuturor. (...) O proastă politică față de marginali (...) transformă o societate promițătoare într-una menită, lent, sinuciderii”.

● Alex. Ștefănescu publică în „Zig-Zag” (nr. 16) articolul *Despărțirea de Adrian Păunescu*: „În ziarul «Vremea», Adrian Păunescu îmi reproșează că... admit, în calitatea mea de director onorific, să se publice În «Zig-Zag» tot felul de atacuri la adresa lui. Și mă anunță amenințător că toate aceste injustiții intră automat în biografia și bibliografia mea./ După căderea lui Ceaușescu, eu nu am scris niciodată, nicăieri, despre Păunescu. De multe ori m-a indignat ce

face (...) dar n-am... putut să scriu, din cauză că îl iubesc ca pe un frate. Nu mă mândresc cu această iubire, dar îmi este imposibil să fac abstracție de ea. (...)/ În prezent, eu nu mă gândesc cu dușmănie sau dispreț la Adrian Păunescu. Mă gândesc la el cu o mare compasiune, ca la un frate care a devenit alcoolic. Așa cum alcoolicul nu poate fără alcool, Adrian nu poate fără glorie (prin glorie el înțelegând un amestec zgomotos și cam... kitsch de popularitate, admirație venită indiferent din partea cui, afecțiune și bogăție). Și așa cum alcoolicul, în momentele lui de «sete» paroxistică, este în stare de orice – să se prostitueze, să fure sau chiar să ucidă – ca să-și procure alcoolul, și Adrian păunescu devine capabil de fapte josnice când îi lipsește gloria. (...)/ Dacă ar exista o scară Richter a decăderii morale, treapta cea mai de jos ar reprezenta-o, fără îndoială, batjocorirea lui Corneliu Coposu. Recent, Adrian Păunescu a coborât pe această ultimă treaptă”.

30 aprilie

● În „România Mare” (nr. 17), senatorul C.V. Tudor și deputatul de București Eugen Barbu semnează o *Scrisoare deschisă* adresată președintelui Ion Iliescu (text prezentat la conferința de presă a PRM din 23 aprilie 1993), prin care este comunicată nemulțumirea conducerii Partidului România Mare față de vizita lui Ion Iliescu la Washington, la inaugurarea Muzeului Holocaustului – semnării documentului pretinzând că gestul președintelui ar certifica „tendențele sionismului mondial de a culpabiliza țări și popoare”. □ În sumar figurează pamfletele: *Amazoanele* de Sandu Vișan (despre Ana Blandiana și Daniela Crăsnaru), *Paștele Paleologului* de Florin Micșan, *Cristoiu și Julieta* de M. Hamza, precum și *Curelarii de transmisie* de Romulus Vulpescu, din care cităm: „Dictatura – așa cum fu ea, balaurească și «ampotrofagă» – n-a dat de cap scriitorimii! Dovadă? Puzderia de disidenți. Dar las pe sindicatele cu lideri bravi și neînduplecați, că dau la cap tuturor acestor scârța-scârța pe hârtie. Tovarăși curelari de transmisie, mai rar perdea de fum ca asta!”.

[APRILIE]

● Nr. 4 al revistei piteștene „Calende” îi are în prim-plan pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. ■ La rubrica „Dicționar”, sunt așezate pe două coloane, în oglindă, o serie de date biobibliografice relevante pentru personalitatea celor doi autori omagiați. ■ Sub genericul „Posturi și imposturi”, Gheorghe Grigurcu relevă importanța acțiunii critice desfășurate de Monica Lovinescu la Europa Liberă, acuzând totodată reacțiile ostile pe care le-a avut de întâmpinat o asemenea acțiune cu valențe „pedagogice” : „S-a afirmat astfel că Monica Lovinescu s-ar fi abătut de la linia autonomiei esteticului, promovate de părintele său, în favoarea unui ethos excesiv dilatat, a unei «politizări» (recte tendențiozități extraestetice) a discursului critic. În fapt, e vorba de un militantism specific estetic, necesar apărării valorilor artei, în momente de

confuzie și primejdie (...). Nu de un ethos introdus din afara artei, ci de unul propriu acesteia, trebuit pentru a-i conserva identitatea. La provocarea fals politică a regimului comunist (de fapt o subjugare dogmatică a creației), se impunea o replică purificatoare, o restabilire a scării de valori perturbate, ca și a autenticității limbajului critic ultragiat. (...) O a doua obiecție, legată, de altfel de cea dintâi, vizează un «jdanovism invers», pe care l-ar cultiva Monica Lovinescu. Ca și cum protestul victimei ar sta pe același plan cu abuzul. Ca și cum judecătorul și cel pe care-l condamnă s-ar îngemăna într-o cinică nediferențiere morală”. În plus: „Autoarea *Undelor scurte* ilustrează cu prestanță stadiul actual, de conștiință etică, luptătoare, al esteticului, supus unor primejdii fără precedent. E vorba de evoluția firească a ideii autonomiei esteticului, într-un context nou, în care pericolele apar atât din afară, cât și din propriul său teritoriu”. ■ Sub genericul „Convorbiri «Calende»”, același Gh. Grigurcu transcrie un amplu dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca – despre exilul literar românesc. V.I. formulează considerații despre „exilul ca experiență inițiativă”, „exilul ca «artă»” și ca revelator al „conștiinței nefericite”; „Zăbovind încă o clipă în proximitatea enigmatică a exilului să nu uităm totuși esențialul. Nu cred că putem tăgădui exilului statutul reîntemeietor al ființei, fie că e vorba de simbolică hölderliniană a «plecării» pentru regăsirea «reîntoarcerii», fie condiția primordială a omului (...), ca la Saint-John Perse, fie de impasul parabolic al lui Kafka”. Dincolo de astfel de generalități, V.I. mărturisește, făcând aluzie la episodul trozkist din tinerețea sa bucureșteană: „Am părăsit România – printre altele – și din greață. O greață, în primul rând, față de mine. Dacă aș fi un spirit religios, ar trebui să vorbesc de fapt de păcatele mele. Anarhist estet, nu puteam ocoli «angajamentul» politic. «Politicul» era în realitate o mondenitate ispitită și firoscoasă. Acum, când pot citi mai senin în rătăcire, cred că am trăit un «malentendu» provincial”. A urmat convertirea: în primii ani ai exilului parizian (când „mă aflam deja în plin drum al Damascului”), „după o scurtă perioadă de însingurare amară când nu frecventam decât puțini oameni, Luc Bădescu, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Mihai Șora, E.M. Cioran, Basil Munteanu, am regăsit, spre nedumerirea multora dintre ei, România”: „Am devenit (...) un «posedat». Unul fără speranță. Nu mi-am imaginat o clipă că voi clinti răul. Dar nici n-am lăsat să treacă măcar o zi fără să fac ceva împotriva comunismului. (...) Între 1948 și 1965 am considerat, e drept, exilul, ca un spațiu aproape sacru, în măsura în care mă surprindeam înrolat într-un «război religios»./ Țara desfigurată de teroare pe de o parte, vecinătatea durută cu victimele, pe de alta, justificau angajamentul «religios». N-aș vrea totuși să vedeți în el și o componentă patriotardă ce compromite totdeauna fanatisme solare. (Spun «solare» fiindcă ele își asumau cu luciditate eșecul.) (...) Această ar fi perioada transparentă, în demnitatea ei, a exilului. Odată cu înscăunarea lui Ceaușescu și cu decretarea unei scurte «liberalizări» nu se mai poate vorbi de

exil, ci (...) de *exilați*. Sub stalinism orice exilat era, prin forța lucrurilor, un «rezistent», deoarece regimul de la București nu tolera nici un dialog cu cei de peste hotare. Câțiva dintre exilați, rezistenți «fără voia lor», au devenit sub Ceaușescu de-a dreptul colaboraționiști. (...) / Regimul ceaușist și-a consolidat apoi strategiile de diversiune. Pe de o parte, «românii deplasați» au devenit instrumentele de propagandă ale lui Ceaușescu peste hotare, pe de alta Securitatea a început să fabrice falși legionari, împrăștiindu-i pe toate meridienele. Rolul lor era simplu: a) să propovăduiască naționalismul extremist și împăciuitoismul cu regimul comunist și b) să lovească în rezistența activă împotriva lui Ceaușescu. (...) / După decembrie 1989, iscoadele s-au întors la matcă poftite cu eleganță și «obiectivitate» de d-nii Ion Iliescu și Augustin Buzura. Cele mai multe s-au aciuat repede în publicațiile neo-comuniste, dând lecții de morală alături de pro-ceaușști iveterați”. Monica Lovinescu: „Avem toată îndreptățirea să vorbim despre un exil anticomunist fără legătură, nici ca proporții, nici ca durată cu vreun alt fenomen din trecut. Tocmai durata și proporțiile ne obligă însă să evităm singularul. Exiluri deci, iar nu exil. Primul, imediat după instaurarea comunismului, a fost mai mult politic. (...) Cei mai mulți ne delăsăm tezele de doctorat înscrise la Sorbona nu din lene sau frivolitate, ci pentru că devenisem (uneori fără a ne propune conștient) soldații unei cauze pe care ne străduim să n-o socotim pierdută. Neimplicarea ni se părea de negândit în fața unei invazii ce nu semăna cu nimic cunoscut. Turcii ne luaseră bir, Sovieticii ne cereau mintea și sufletul. (...) Don Quijoti-smul avea (repet) legitimitate. Când occidentalii au lăsat ca revoluția maghiară să fie distrusă fără un gest (...) iluziile s-au spulberat. (...) Accentul rezistenței s-a strămutat pe cultură și slavgardarea valorilor clandestinizate sau ucise în țară. Totul în indiferența sau, mai precis, ostilitatea intelectualității din Occident punând semnul egalității între anticomunism și fascism. / Al doilea exil (nu un «val», ca primul, constituindu-se picătură cu picătură din cei care izbuteau să se furișeze prin cortina de fier) a fost mai curând economic. Ingineri, doctori, intelectuali cărora, speranța unei răsturnări a situației fiindu-le refuzată, nu le mai rămânea decât opțiunea asimilării în țara de exil. / Apoi, tot caz după caz, s-au ivit și exilurile culturale (...). / Evident, toate aceste forme sunt ca așchiile unui trunchi comun: anticomunismul. Disparitatea ca și durata cea lungă ne împiedică însă să avem pentru exil ambiția unei unități. (...) / În biografia mea de exilat aş pune accentul mai ales pe o şansă: de a fi dispus de un microfon prin care sper a fi diminuat izolarea celor din afară față de cei dinlăuntru. (...) Stând astfel la Paris și trăind la București, cred c-am putut evita despărțirea artificială dintre scriitorii din exil și cei din România. Ca și supradimensionarea primilor în favoarea celorlalți. / Încă un motiv pentru a susține (...) că acum exilul nu reprezintă o concurență sau un risc pentru literatura din țară, doar o complementaritate și o lărgire a orizontului. (...) / Dificultățile unui scriitor în exil pot fi oarecum asemuite cu cele ale perioadei zise de tranziție

din țară: dai din buzunar să scoți o revistă, trebuie să faci față unei concurențe nu neapărat bazată pe valoare, ești liber să scrii ce și cum vrei, dar până la un editor calea e foarte lungă. (...)/ La urma urmei, atâția scriitori din țară sunt obsedați de a aparține unei culturi «minore» încât s-ar cuveni să le fie recunoscători unora dintre marii lor colegi din străinătate. Nu le-au dovedit ei că, pus în condiții normale de competitivitate, un român ajunge (uneori) să se impună pe toate meridianele?”. ■ Scriu despre Monica Lovinescu și/sau Virgil Ierunca: Nicolae Oprea (*Cronicar pe unde scurte*), Al.Th. Ionescu (*„Datoria tipătlui”* – despre volumul *românește* al lui V.I.: „Ceea ce a supărat pe oficialii politici și culturali (...) și ceea ce mai supără încă pe unii dintre paznicii de azi ai armoniei literelor românești este, la dl. Virgil Ierunca, radicalitatea perceperii din unghi moral a vieții și activității unor scriitori de primă mărime ai literaturii române. Nu înseamnă nicidecum că se amestecă planurile, violându-se granițele esteticului de către avangărzile eticului. (...)/ Intransigența morală (...) nu ar trebui să deranjeze pe nimeni. (...) Probabil însă că supărarea vine de altundeva. De acolo că sunt scriitori care resimt unda de șoc moral, declanșată de asemenea poziție, ca ajungând până la malurile de azi ale activității lor. (...)/ *Românește* este, în cele mai bune pagini ale ei, de o stringentă actualitate”), Alex. Ștefănescu (*De la mii de kilometri distanță...*), Viorel Padina (*Chrisostomii de la Paris*), Mircea Cărtărescu (*Etaloane ale demnității*: „Nu știu dacă sunt eu cel mai potrivit să apreciez importanța politică și culturală a atitudinii lor, cea mai consecvent antitotalitară și antidogmatică din câte se pot imagina, dar aș vrea să evoc aici, în câteva biete fraze, schimbarea de ton și de atmosferă din intimitatea căsuței de pe strada înclinată, unde, după multe rătăcirii prin subteranele metroului parizian, ajungeam în fine, cu mare întârziere și cu un săracuț buchet de flori./ Nimic nu mai era aici tăios și ferm ca la «Actualitatea românească». Ne așezam pe scăunele scunde și ne bucuram de spectacolul extraordinar, de un umor delicat și bonom, al micilor tachinerii dintre cei doi. (...) Urmau paharele de whisky și conversația, lăsată în voia ei, lipsită de încrâncenare, care atingea pe rând, parcă întâmplător, toate obsesiile noastre comune de români de la Paris sau de la București. Trabucul lui Virgil Ierunca fumega la fel ca și conversația. (...)/ Urma tradiționala tortă și, la plecare, toți primeau câte o pungă cu cărți și discuri, alese în așa fel ca darul să fie individualizat, încât nu puteai să nu te întrebi: «de unde au știut?»”), Adrian Popescu (*Ochiul sever*), Virgil Mihaiu (*Gentleman jazzofil*), Dumitru Aug. Doman (*O voce, două voci*), Cătălin Țirlea (*Nu suport eticismul!*), George Achim (*Lacrimi pentru o... Bibliotecă*), Liviu Ioan Stoiciu (*Au reușit să formeze o adevărată școală a regăsirii de sine*). ■ Sumarul conține, de asemenea, la rubrica „Symposion”, un fragment dintr-un dialog între Ioan I. Diaconu și Paul Goma (*„Românii sunt campioni mondiali la amnezie”*) – unde se vorbește în termeni elogioși despre Monica Lovinescu și Virgil Ierunca.

• În partea a doua a unui articol din „Jurnalul literar” (nr. 11-12) intitulat *Inflația Eliade*, Nicolae Florescu polemizează cu Dumitru Micu: „În «Literatorul» (nr. 8/1993) (...) domnia sa califică drept «enormitate» opinia noastră, potrivit căreia «invazia de literatură eliadescă» – reproduc ideea în termenii și în interpretarea d-lui Micu – «n-ar fi întâmplătoare (...), ci ar reprezenta o stratagemă (perversă, desigur) a unei părți a puterii, în scopul discreditării prin revărsare hemoragică a unei literaturi neconvenabile». (...) Este, cu siguranță, o dovadă de rară «perversitate» să nu te întrebi cu adevărat nici un moment prin ce mijloace, dacă nu prin cele ale puterii, au dobândit unii dreptul și posibilitatea să decidă după bunul lor plac, sprijiniți masiv pe resursele financiare ale statului, în avantajul propriei «politici culturale»./ Dl. Dumitru Micu este revoltat de atitudinea adoptată de noi și ne somează ca atare ritos: «Păi puterea (...) a umplut tarabele de Eliade, Vulcănescu, Noica, Cioran, Țuțea?». Nu se spune însă nici un cuvânt despre *întâmplarea* care l-a adus în 1990 în fruntea Editurii Minerva. (...) Devine cel puțin aberant din punctul nostru de vedere să soliciți un nou drept de *copyright* pentru editarea operei literare a lui Eliade – așa cum susține că a procedat, odată ajuns director la Editura Minerva, dl. Dumitru Micu – când acest *drept* exista (...), acordat chiar de autor, cu decenii în urmă. Altfel pe ce bază legală s-ar fi tipărit *Romanul adolescentului miop* la Editura Minerva, sau *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I-III, în versiunea românească a lui Cezar Baltag, la Editura Științifică și Enciclopedică? Și, totuși, *copyright*-ul în cauză s-a solicitat din nou la începutul anului 1990 urmașilor lui Mircea Eliade, în loc ca el – *copyright*-ul existent – să fie folosit din plin și cu onestitate (...). Să nu fi știut realitatea Dumitru Micu, cel care, ajuns *director*, visa «editarea integrală a lui Mircea Eliade» sau altcineva, «o parte a puterii» l-a îndemnat să procedeze astfel, în totală neconcordanță cu logica și în detrimentul propriilor interese financiare ale editurii sale, eliminând din noul aranjament contractual Editura Științifică și Enciclopedică și introducând ca beneficiar, la parte, Editura Humanitas? (...) Acest ultim *copyright* (...) micșora chiar din plecare drepturile Editurii Minerva, reducându-i accesul doar la «literatura de imaginație» a lui Mircea Eliade, opera științifică revenind Editurii Humanitas./ (...) În timp ce consiliul de administrație al editurii în cauză nu găsea atunci – ca și alte case de editură ale statului – *spațiu tipografic* (...), Editura Humanitas le procura pe toate la un loc, inclusiv posibilitatea de a folosi rezervele de hârtie ale fostei Edituri Politice. (...) Ceea ce este mai dificil de explicat însă, până și într-o perioadă de tranziție, se dovedește a fi faptul că, deși erau singurele îndreptățite, printr-o legislație încă inexistentă în România, să publice opera lui Mircea Eliade, pe bucăți sau în totalitate, cele două case de editură (...) au socotit că este oportun că este cazul să cedeze și altor edituri (...). Nu mai întrebăm, evident (...), de unde a pornit «inflația Eliade» pe piața românească de azi. (...) Suntem tentați totuși să investigăm de ce atâta

generozitate (...), când ea, «generozitatea», se răsplătea, se pare, cu sume variind între 300.000 și 500.000 de lei pentru fiecare titlu «cedat». (...) Trebuie doar să admirăm în astfel de *manevre* abilitatea cu care deținătorii români de azi ai *copyright*-ului, fapt unic în istoria contractelor de editare la noi, au acordat drept de publicare nu pentru cărți tipărite de ei (...), ci pentru volume Mircea Eliade apărute cu șase-șapte decenii în urmă la o serie de edituri interbelice. (...) Orice *copyright* se obține asupra ediției definitive, pentru versiunea acreditată de autorul decedat (...), iar nu pentru edițiile inițiale (...). Reeditarea întocmai a volumelor princeps implică în mod firesc alte contracte financiare, fără nici un fel de legătură cu *copyright*-ul mult discutat, lucru, de altfel, stipulat chiar în legea dreptului de autor (...) la care se referă atât de des «europeanul» Gabriel Liiceanu. Devine necesar să reținem, de altfel, aplombul cu care directorul Editurii Humanitas constata într-un interviu apărut în ziarul «Timișoara» (23 dec. 1992) că «impostura apare prin jefuirea, pur și simplu, a autorului». În situația de față jefuiți sunt, evident, urmașii și moștenitorii lui Mircea Eliade, singurii în drept să contracteze sau nu – fără nici o legătură cu *copyright*-ul incriminat – retipărirea edițiilor princeps cu alte instituții editoriale”. (O a treia parte a articolului va apărea în nr. 13-16, din mai 1993; o a patra, în nr. 17-20, din mai-iunie 1993, iar o a cincea, în nr. 21-22, din iunie 1993.)

● Revista „Vatra” (nr. 4) aduce în prim-plan un dosar Norman Manea, conținând texte de: Virgil Podoabă (*Cartea și opera* – despre romanul *Plicul negru*), Lucian Raicu (*Norman Manea: „Le bonheur obligatoire”*), Alexandru Vlad (*Amurgul clownilor*), Mihai Dragolea (*Fragmente dintr-o monografie a fragilității*) și Louis Begley (*O problemă de supraviețuire* – în traducerea Alinei Cadariu). ■ Virgil Podoabă: „În pofida stabilității problematice a scrisului său, Norman Manea, scriitor implicat cu toți nervii în istoria și cultura epocii sale, este – cel puțin pe segmentul românesc al acesteia – una din cele mai neașezate și neliniștite conștiințe ale prozei noastre postbelice. (...) Fiecare din cărțile autorului, iar romanele mai cu seamă, nu reprezintă decât o nouă punere în formă a câtorva teme obsedante pe care Mircea Iorgulescu, poate cel mai fidel și exact comentator al lor, le-a fixat odinioară la trei: «debutul, formarea și iubirea». Acestora li se mai adaugă, însă, dubletul tematic al creației și morții din romanul *Plicul negru*, ultima carte publicată de Norman Manea în România, iar tuturor – supratema alienării ființei umane de natura sa, de fapt, dialectica alienare-autenticitate. (...)/ *Plicul negru* este un vast poem epic al morții, care pune în scenă relația fundamentală dintre scriitor, carte și operă: experiența revelatoare a scrisului”. ■ Alexandru Vlad: „E pe cale să renunțe, oare, literatura română la Norman Manea și la alți scriitori exilați? După dezinteresul general față de prozatorul care se bucură de un succes internațional încă neatins de un prozator român în viață, se pare că tocmai asta s-ar întâmpla. (...) În orice caz, Norman Manea nu renunță la

cultura al cărei peisaj nu doar că-i este familiar, dar i-a dat prima reprezentare a lumii (...). România este țara lui imaginară și hiper-reală în același timp. (...) Iar ultima sa carte, *Despre clowni. Dictatorul și Artistul* (...), este o oglindă de care nu putem scăpa. (...)/ Prin Norman Manea, am avut ocazia să ne explicăm Occidentului așa cum suntem". ■ Acestui grupaj de articole i se adaugă un dialog Norman Manea-Alexandru Vlad: „...**vin din pustiu, vin de nicăieri, depozitat până și de tradiția cu care aș fi luptat...**". N.M.: „Au fost, să spun sincer, o mare susținere morală și o necesară stimulare, în greutățile teribile ale exilului, nu doar succesele editoriale, să zicem, sau cele «onorifice», ci și elogiile exprimate de mulți scriitori importanți, ca Sabato, Cioran, Philip Roth, Octavio Paz, care mi-au fost prețioase, cu deosebire. (...) Din punctul meu de vedere, literatura nu este o competiție, și mi-e greu să accept viziunea competitivă pe care mulți o au. «Succes»?! E de atâtea feluri, cum știm. Cuvântul însuși îmi pare agresiv, trivial. Arta nu se poate măsura cu metrul sau cronometrul, ca în sport. Nici nu cred că premiile sau titlurile sau recunoașterea de orice fel ridică valoarea reală a unui scriitor. Binevenite, totuși, pentru autor, pentru societate, pentru operă, firește”.

● În nr. 4 al revistei „Caiete critice”, Al. Piru scrie drastic despre „inadecvarea” criticii lui S. Damian și, cu deosebire, a studiilor sale despre G. Călinescu: „Căutând aproape totdeauna inadecvat altceva, S. Damian nu găsește niciodată ceea ce trebuie. N-a înțeles nimic din spiritul lui G. Călinescu așa cum și-l formula el însuși. (...) Este poate și ceea ce a determinat expatrierea autorului în Germania, de unde, morocănos, ne pune din când în când la punct. A făcut vreun lucru de merit pe acolo, ce anume?”. □ Bogdan Popescu comentează sever calitatea autocriticii etnice din proza lui Paul Goma, din care „salvează” mai ales romanul *Din Calidor – o copilărie basarabească* („cel mai reușit dintre cele apărute la noi, este în același timp și cel mai moderat în zugrăvirea personajului pe care-l urmărim: românul. Faptul se poate datora, pe de o parte, memoriei afective a scriitorului, pe de alta referirii mai ales la basarabeni, cât de cât mai apropiați de sufletul lui Paul Goma”): „Ceea ce salvează aceste scrieri este vitalitatea deborantă pe care o degajă, frenezia ironică, uneorim ocolită, alteori tăioasă, a narării. Dar Paul Goma e un contestatar în primul rând, scriitor de-abia după aceea. De altfel, când era încă în vogă (astăzi, cu siguranță, nu mai e) erau apreciate la domnia sa lucrurile care aici nu se puteau spune cu voce tare și care produceau voluptate din cauza instinctului fundamental de a râvni la fructul oprit. Atăzi, pe toate tarabele întâlnim fostele fructe oprite, dar, vai! Multe dintre ele sunt putrede și mucegăite... La sfârșitul prefetei la *Arta refugii*, Marta Petreu se întreabă îngrijorată și cu mult bun-simț: «...Ce se va întâmpla cu acest scriitor în momentul în care își va epuiza traumele în jurul cărora a secretat, ca o scoică resentimentară, șirul cărților sale?». Nu ne putem supăra pe Paul Goma cum nu ne putem supăra pe nimeni care își dă cu părerea. Că nu ne are la

inimă, că suntem o masă inertă, o amre de capete fără fețe, cu reacții de slugoi, fără prezent, trecut sau viitorș că suntem în cel mai bun caz greșos de balcanici, că nu sărim cu promptitudine la gâtul dușmanului, că... – acestea sunt opiniile domniei sale. Noi îi acordăm (ei, da!) dreptul să ne jignească. Altceva ne macină acum, ca pe acela din proverbul cu grija altuia: oare o să mai știe Paul Goma să scrie de așa manieră încât să ne revină cheful de a-l citi?” (*Un „bătrând de viitor”?*). □ Andrei Grigor publică un eseu de atitudine (*Literatură fără dosar politic*) despre efectele re-politizării anticomunist-revizioniste a canonului didactic posdecembrist: „Nimeni nu poate contesta dreptul profesorului X de a participa la un miting politic, de a se rosti oratoric, de a-și exersa corzile vocale în coruri lozincarde sau de a se afla în posesia unui carnet de partid. În fața clasei el este însă mai mult decât o sumă de simpatii politice: este o *instituție educațională specifică* menită a structura conștiințele pe principiul valorilor durabile și nu al celor conjuncturale și schimbătoare. Decăderea din profesionalism a cutărui sau cutărui dască îl privește, ca individualitate. Însă, când o întreagă generație liceală își însușește, datorită abdicării sale profesionale, etichetarea autonomismului estetic al lui Maiorescu drept «reacționarism politic», profesorul care-și deversează astfel pasiunile politice actuale mutilează atât fenomenul literar, cât și conștiințele în care seamănă o condamabilă confuzie. Cunosc, din păcate, destui elevi care, la lecția despre Sadoveanu, au reținut numai «monstruoșitatea colaboraționistă» a scrierii romanului *Mitrea Cocor* și caracterul pilduitor al luptei duse de Doina Cornea ori valoarea inestimabilă a volumului *Pața Tien an Men II* de Petre Stoica. De unde până unde? Întrebarea își află răspunsuri în confuzia isterică a acestui timp, dar ea nu poate ocoli nici indicațiile Ministerului Învățământului care, imediat după Revoluție s-a grăbit să «amendeze» programele școlare printr-o acțiune epuratoare adesea neînțeleaptă. Câteva capitole, scriitori, scrieri își justificau prezența în programe mai mult prin conținutul lor politic, nefast în sine, nefast și prin confuzia creată în jurul noțiunii de valoare estetică. Literatura română «administrată» prin disciplina școlară corespunzătoare nu are nimic de pierdut în urma îndepărtării lor: afară cu «literatura condusă și îndrumată de PCR», afară cu poezia *Comunistului*, afară cu *Șoseaua Nordului...!* Dar «afară» și cu Nicolae Labiș? Cu Eugen Barbu, Dumitru Radu Popescu, Adrian Păunescu? Poate avea contur deplin imaginea literaturii române postbelice fără *Groapa* și *Princepele*, fără *F* și *Vânătoarea regală*, fără poeziile de dragoste ori cele neconjunctural patriotice ale lui Adrian Păunescu? (în treacăt fie spus, acesta din urmă era iubit de profesorul X în vremea manifestărilor cenacliere cu aceeași patimă cu care îl urăște acum, în vremuri mitingiste). Biografiile celor care poartă un nume sau altul pot fi împovărate de păcate oricât de mari, reale sau inventate (nu mai mari decât ale profesorilor X ori ale funcționarului din minister, doar «mai publice»), o istorie a literaturii nu se constituie din dosare politice, ci din

opere. (...) Sigur, orice literatură rămâne aptă încorporării unor valori noi, iar literatura română nu e atât de «întesată» încât să nu se mai găsească chiar și în programele școlare loc pentru cele ignorate, interzise ori încă nenăscute. Dacă Paul Goma este «cel mai extraordinar» (?) *prozator* sau «măcar» extraordinar rămâne de discutat; dar nu altfel decât în termeni specifici literaturii. Nimeni nu-i ocupă locul pe care, eventual, l-ar merita. A alunga pe Marin Preda, Dumitru Radu Popescu, Eugen Barbu, Adrian Păunescu pentru a face loc altora înseamnă a sărăci literatura română de opere care o reprezintă”. □ Sub titlul *Notre grand M.H.S. – după douăzeci (și trei) de ani*, reuindu un „sindrom” ironizat benign de către E. Lovinescu în *Memoriile sale* („notre grand Arghiropoulos”), Nicolae Bârna comentează nuanțat, dar elogios pe ansamblu, proza lui Mircea Horia Simionescu, căreia îi evidențiază, bonom, „valoarea mondială” și „calitatea protocronistă”. □ Dumitru Micu întâmpină laudativ, într-un text intitulat *Cântarea basarabiei*, editarea romanului fanion al lui Ion Druță (*Povara bunătații noastre*) în Colecția Biblioteca pentru Toți a Editurii Minerva: „Am ajuns, fie Dumnezeu lăudat, să avem în cea mai populară colecție românească (...) și o carte a unui scriitor român din Moldova de peste Prut. Cartea cea mai reprezentativă până acum a celui mai de seamă, celui mai talentat, celui mai prețuit scriitor basarabean contemporan”. □ Sunt publicate, într-un grupaj, câteva „pagini inedite de jurnal” ale lui Dumitru Țepeneag din perioada 2-26 august 1974, scrise în cea mai mare parte la Paris, cu numeroase considerații despre suprealism și avangardă.

● În „Tomis” (nr. 4), Doina Jela semnează o evocare *Ion Negoîtescu*: „Câteva erau opiniile, afirmate cu o neobișnuită libertate interioară, care-l aduceau (...) pe Ion Negoîtescu în atenția vigilenților: 1. naționalismul e calea de a ieși din istorie; 2. lipsa lamentabilă de solidaritate în breasla scriitorilor români, revelată cu prilejul momentului Goma și cu alte prilejuri; 3. compromisul cu regimul comunist în planul vieții, care a afectat valoarea estetică a operei unor scriitori importanți (Marin Preda, Sadoveanu, Arghezi, Călinescu); 4. considerația lui pentru intelectualitatea maghiară, mai «reactivă», mai «deschisă» și mai «europeană» decât cea românească, și chiar aportul substanțial al primeia la universalitatea românească; 5. mentalitatea exilului românesc, care «a mutat Cântarea României pe meleagurile Apusului și ale libertății, organizând dansuri naționale, coruri, fițuici polemice, comemorări eminesciene», dar nepublicând o singură carte, în românește, a unui disident important./ Mai iritase opinia, recent afirmată, poate discutabilă, că libertățile dobândite după 1989 se datorează în primul rând presiunii politico-economice a Occidentului și în al doilea rând glasului și activității unor elite intelectuale din țară. (...) Un incomod întotdeauna, un singularizat din propria opțiune, un «minoritar» ca toți oamenii care au nu numai opinii proprii, ca și curajul de a și le susține în contratimp oricât de riscant cu majoritatea (...), Ion Negoîtescu era unul dintre acei exilați pentru care schimbările din țară (...) nu însemnau aproape nimic:

nu închideau nici o rană, nu vindecau nici o traumă, nu reperau nici un ultragiu. (...) / L-am întrebat când revine în țară și nu-mi amintesc atât răspunsul, cuvânt cu cuvânt, cât privirea, drept în ochi, fără clipire: niciodată, înainte de a se schimba ceva. Dar nu e țara «lor», am spus, nu trebuie să așteptați să vă cheme «ei»... Privirea albastră, limpede, rece”.

[APRILIE-MAI]

● **Postmodernism: ipoteze, prognoze** – este tema anchetei propuse (prin intermediul lui carmen Varfalvi-Berinde și al lui Cornel Vilcu) de revista „Echinox” (nr. 4-5). Ion Bogdan Lefter, Sanda Cordoș, Monica Spiridon și Ștefan Borbély răspund următoarelor întrebări: „1. Care credeți că va fi evoluția orizontului de așteptare și, implicit, a cererii de pe piața culturală a anilor care urmează: una urmând linia de gândire de tip post-structuralist (lumea ca text, textul care se autogenerează, antiumanism, anti-«fonologocentrism») sau una de nuanță neumanistă, antropocentrică și existențială? Cum motivați prognoza d-voastră?/ 2. Cultura va fi de largă circulație sau se va adresa din nou unor pături restrânse, inițiate – mai exact: ne putem aștepta la o cultură de tip exoteric sau ezoteric?/ 3. În marea majoritate a studiilor de specialitate postmodernismul e definit drept curentul cultural ce caracterizează societățile de tip «postindustrial», puternic mediatizate, informatizate. În aceste condiții este sau nu postmodernismul un fenomen neîntemeiat în România, țara departe de a fi atins și depășit stadiul de dezvoltare industrială? Dacă da, ce soluții întrevedeți? O sincronizare de tip lovinescian sau o dezvoltare bazată pe tradiția culturală, pe stadiul atins înainte de cel de-al doilea război mondial?/ 4. Care credeți că va fi ponderea și rolul producătorilor de discurs metacultural, al exegeților, raportat la cel al creatorilor și receptorilor de cultură?”. ■ Ion Bogdan Lefter: „1. (...) Distincția făcută în textul întrebării mi se pare înșelătoare. Imaginea pe care o am asupra evoluțiilor culturale recente (...) se bazează tocmai pe mixajul, pe sinteza dintre așa-zisul «postmodernism existențial» și așa-zisul «postmodernism poststructuralist». Deși cred că linia principală, direcția cea mai importantă și fertilă a postmodernității este cea dintâi, grație căreia se produce o vizibilă reîntoarcere a spiritului creator la realitate, la valorile umane ignorate de «purismele» moderniste, noul «autenticism» nu exclude (...) formele sofisticării textuale, livești și așa mai departe. Și la noi, și aiurea, literatura novatoare a deceniilor recente a înregistrat o spectaculoasă diversificare a tehnicilor de captare a realității în text. Cele două direcții nu se opun, abia sinteza lor putând oferi datele unei adevărate literaturi postmoderne și – în genere – ale unei epoci culturale noi./ 2. Tocmai pentru că văd în actualele evoluții culturale o șansă de sinteză între contrarii cred că «ezoterismele» vor continua să coabiteze cu strategiile de captare a unor zone tot mai largi ale publicului. (...) Distincțiile nete dintre arta «ezoterică», elitară și cea «de consum», de masă, încep să se

estompeze și mixajele sunt tot mai frecvente. (...)/ 3. (...) Dacă stai foarte bine cu producția de mărfuri, nu e musai ca literatura și cultura să-ți evolueze într-o anumită, unică direcție și – firește – nici invers: pentru ca să gândești, să exiști și să scrii în sfera de sensibilitate a postmodernismului nu e absolut necesar să ai în spate un computer foarte sofisticat. Fenomenele culturale se dezvoltă într-un spațiu al interferențelor multiple și venite din toate direcțiile, un spațiu pe care cineva l-a numit deja cu mult timp în urmă un «sat planetar». Încât, chiar dacă s-a aflat în spatele Cortinei de Fier, civilizația românească a ultimelor decenii n-a putut fi complet izolată de ceea ce s-a întâmplat în alte părți. (...) Generațiile tinere din deceniul trecut și din cel în care ne aflăm acum ilustrează elocvent acest lucru: adolescenții români ai anilor '80 și '90 nu s-au deosebit și nu se deosebesc prea mult de congenerii lor din Europa de Vest sau din America, se îmbracă la fel, ascultă același gen de muzică și au tendința să gândească în cam aceleași categorii generale, desprinse de determinările strict locale. (...) În ceea ce privește artele creative de la noi, oricât s-ar fi aflat ele sub semnul cenzurii și al presiunilor dirijiste, nu le putem înțelege evoluțiile dacă nu privim și înspre cultura lumii, înspre ceea ce s-a întâmplat mai interesant în America sau Franța sau Italia, de pildă. (...) Studiile teoretice extrem de abundente care descriu fenomenul în culturile occidentale analizează retrospectiv cel puțin un sfert de secol de postmodernism. În schimb la noi, când deșertul proletcultist a fost lăsat în urmă, s-a produs o rapidă revenire la acele modele culturale care funcționaseră în perioada interbelică, așa încât ne putem descrie anii '60 și '70 ca pe un fel de atipică, motivată conjunctural, epocă de «neo-modernism» autohton. Ce e drept, el începe să fie pigmentat cu simptome de postmodernitate încă de la sfârșitul deceniului al șaptelea, odată cu apariția, în poezie, a unor autori ca Mircea Ivănescu și Leonid Dimov și, în proză, a unor Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu sau Costache Olăreanu. Însă o sensibilitate postmodernă compactă se manifestă la noi abia în anii '80. Înapoierea industrială, economică, financiară, socială a României poate – deci – să explice o anumită întârziere, iar nu o izolare, o netă împărțire a culturii europene și americane în postmodernism «post-industrial» occidental pe de o parte și... altceva «ne-post-industrial» în Vestul Europei. Vrem-nu vrem, ne convine au ba, am fost într-o măsură importantă «occidentali» chiar și atunci când regimul politic se străduia să ne păstreze într-un orient cât mai îndepărtat!.../ 4. Producătorii de discurs meta-cultural, criticii, eseistii, exegeții, autorii de jurnalistică axată fie pe literar, fie pe filosofic ori chiar pe politic nu numai că *vor juca* un rol important: îl joacă deja. În toate civilizațiile avansate, acest tip de autor apt să se plieze pe subiecte diverse și să atingă semnificații distribuite pe paliere socio-culturale foarte diferite domină piața mediatică și editorială (...). La noi funcționează încă vechiul clișeu al opoziției dintre «creatori» și «comentatori», e încă activă, deși în reflux, mitologia modernistă, cu surse romantice, a poetului

inspirat, care-și recită versurile în transă și care s-ar deosebi radical de luciditatea și de caracterul așa-zicând «rece» al exegeților, al criticilor. Atare distincție este încă un semn de retardare culturală”. ■ Sanda Cordoș: „1-3. Fără îndoială, cel puțin pentru mine, cultura se înscrie deja într-un traseu ce poate admite calificativele pe care le propuneți dvs.: «de nuanță neo-umanistă, antropocentrică și existențială». În acest caz, discursul cultural nu își mai seduce partenerul de dialog (cititorul, auditorul) oferindu-i exerciții de rafinament, ci (...) ridicându-i «probleme», interogații. (...) / Referindu-mă la spațiul cultural românesc, plec de la premisa că definitorie acum pentru «geografia» acestuia este criza de mentalitate în care se află: or, această stare angajează prioritar limbajele culturale, care – dacă nu sunt menite să ofere soluții – se cuvine să facă sensibilă, să mediatizeze starea de inconfort psihic, existențial, a individului. În această privință, găsesc că în momentul de față există în literatura română (...) două fenomene (...) care se așază sub un imperativ neo-umanist și care mizează pe virtuțile permeabilității lor discursive. E vorba, mai întâi, de literatura detenției (sau depozițională) ce ar putea să aibă – susținută, totuși, de vocile autorizate ale mass-media – un prim efect terapeutic asupra mentalității românești. Există, apoi, literatura tinerilor scriitori care înțeleg că practică scrisul ca pe un «proiect existențial» (...) / Se prefigurează, așadar, o nouă zodie a literaturii române. Nu cred, însă, că ea admite să fie așezată sub umbrela postmodernismului, prea amplă pentru a fi eficientă în cazul de față”. ■ Monica Spiridon: „1. Aș observa de la bun început că întrebarea mizează pe o inexactitate terminologică – de altfel frecvent întâlnită și care are darul să încurce itele; mai precis, sinonimia dintre *post-structuralism* și *post-modernism* e falsă, și în orice caz abuzivă. (...) / În fapt, post-structuralismul *se interesează* cu post-modernismul în anumite aspecte particulare ale sale: adică în măsura în care netezește calea resuscitării preocupării contemporane (acute) pentru *Sens* și renașterii *hermeneuticii* (fie ea deconstrucționistă, sau nu). Ca amploare, ca adâncime și chiar ca motivație culturală, post-modernismul nu poate fi în nici un caz *redus* la post-structuralism, oricât ne-ar induce în eroare prefixul comun... / În afară de asta, termeni ca existențialism și neo-umanism nu mi se par nici ei inspirați. Existențialismul este o *realitate istorică* de mult consumată, în timp ce umanismul (cu prefixul neo, sau nu) e o categorie tipologică, având un anumit subtext idealist. Or, post-modernismul *nu este nici una nici alta*. (...) / Procesul la care asistăm deja de o vreme (...) este, cum s-a spus, o «mezalianță». După ce, pentru un timp determinat, cunoașterea științifică l-a pus între paranteze pe Om, ca să-și consolideze terenul, edictul de exilare este revocat și fostul proscris își redobândește prestigiul. Rezultatul este concordia unor repute incompatibile – printre ele, tehnica și artele, precizia și fantezia, științele exacte și umanitățile. (...) / 2. Nu văd nici un motiv de decalaj sau, și mai rău, de ruptură. De ce? Pur și simplu fiindcă zodia *eclectică* și *tolerantă* în care ne aflăm – să-i spunem post-

modernistă – recuperează totul și nu respinge mai nimic (poate doar cu excepția... reduționismului). Este de așteptat ca oferta să se conformeze cererii. Să fie, adică, *diferențiată*, incluzând un spectru larg, cu extremele sale: arta de consum și, respectiv, cea aulică. Există în prezent, la noi și aiurea, rețete general brevetate de «mezalianță» a celor două formule opuse de creație. (...) Un roman recent ca *Femeia în roșu* (...) e o combinație ingenioasă de *thriller* și *metaficțiune pretențioasă*. (...) / 3. Nu cred că mai este momentul pentru sensibilități autohtoniste ulcerate. (...) E cazul să admitem, fără complexe, că, de la patruzeci și opt încoace, până la tragedia de după cel de-al doilea război, *am importat și am adaptat* tot ce ne-a fost util ca să intrăm în rândul lumii. / Pe urmă, condiționarea culturii de tip post-modern de ora post-industrială trădează (...) ticuri marxiste de gândire (primatul economicului, de exemplu). Înainte de cel de-al doilea război nu eram, economicește vorbind, sincronizați cu Europa – adică industrializați. Dar, culturalicește, am fost atunci «la ora Occidentului». (...) / În sfârșit, ca să limpezim orice confuzie, post-modernismul este doar *un instrument critic, o atitudine în fața culturii* (...) și *nu o formulă particulară de creație*. Și asta într-o vreme când *conștiința critică devine decisivă în creație*. / 4. Fără să mă hazardez în pronosticuri, funcția meta-culturală va fi, probabil, *redimensionată*. Până acum, comparativ cu Occidentul, în toată Europa de Est rolul discursului metacultural a trădat o anumită hipertrofie – direct proporțională cu disprețul oficial de care a «beneficiat». ■ Ștefan Borbély: „1. (...) Ca unul care am publicat pe vremuri un text împotriva postmodernismului, vă rog să-mi permiteți să fiu consecvent cu mine însumi și să rămân un detractor. Mă simt incomod în religiile sau ideologiile difuze. (...) Recunosc rușinat că citesc cu plăcere Hegel sau Schopenhauer, uneori ajung chiar și până la Sartre și Robbe-Grillet. Vreau să spun prin asta că nu mixarea evilor îmi suscită atenția, ci o anumită pasiune de a fi anacronic. Poți admira trecutul și fără a-l aduce neapărat în prezent. Postmodernismul e o cultură (sau un limbaj) în care toți se simt bine. Acest hedonism comunitar mă pune pe gânduri. Îmi plac oamenii care nu se simt bine în Kierkegaard sau Kafka. Cultura autentică începe, poate, în zona inconfortului lucid, a suferinței că opera pe care o citești te minimalizează. Eventual, a suferinței că nu o înțelegi. Ritual concesiv fiind, postmodernismul te liniștește că aceste neliniști sunt inutile. Totul e comprehensibil. Prin urmare, postmodernismul nu e câtuși de puțin credința unor oameni singuri. Totul se admiră sau se detestă în grup. Deși revendică omul, el este o miză ratată în postmodernism; idealul e omul comun, pe cât posibil fără cicatrice sau semne particulare. Omul de serie, integrabil. (...) Nu există tragic postmodern, nu există nevroză postmodernă. Decât – eventual – fobia celor care se țin deoparte și nu participă. (...) Cred că pe viitor orizontul de așteptare nu va mia fi nici poststructuralist, nici neo-umanist sau antropocentric, ci confuz, cu ochelari, și crispat cu degetele pe butoanele teleordinatorului din

fața micului ecran. Nemodelabil, își va privi cu îngăduință ironică intelectualii, și va citi în timpul liber, între două emisiuni mai puțin interesante. Va fi o lectură de plăcere – nimic mai postmodern decât asta, nu vi se pare? (...)/ 3. Nu uitați, la noi postmodernismul a pătruns inițial ca o ideologie de grup, pentru a deveni apoi o instanță de presiune. Dar a zămislit o capodoperă (*Levantul* lui Mircea Cărtărescu), ceea ce îl îndreptățește să i se ierte toate păcatele. Trecând la fondul chestiunii, nu ascund că mi-ar plăcea o sincronizare măcar cu industrialismul occidental, dar după cum merg lucrurile, nu cred să apuc acele vremuri. (...) Deci m-ar bucura dacă în locul sincronizării lacunare cu tendințele culturale dominante ale Occidentului, sau al reluării necritice, fanatice a tradiției culturale de dinainte de 1945, am învăța, cu smerenie, cum se dezvoltă baza obiectivă a unei culturi, cum se elaborează un lexicon, un studiu competitiv pe plan mondial, ce trebuie să facem pentru a nu-i descuraja pe titularii unor proiecte culturale europene de anvergură, care ne oferă o colaborare, pentru a ne-o retrage apoi, când află că nu vrem să lucrăm decât «eseistic». (...)/ 4. (...) Dacă tot ce se va scrie postmodern de acum înainte va fi inteligibil, șansa criticului este să se întoarcă spre cei morți. Acolo, mai există umbre... Deci am mare încredere în exegetul care va aștepta moartea postmodernismului, pentru a avea o perspectivă globală. Dar e și mai mare încrederea în cel (sau cei) care îl vor ucide. Că de sinucis, nu cred să fie șanse. Structural nu...”.

MAI

2 mai

● C. Stănescu publică în „Adevărul literar și artistic” (nr. 164) un interviu cu Fănuș Neagu: „*Suntem în prag de apocalipsă și toată lumea vrea să înalțe diavolului tămâie neagră*” – despre filmul românesc postdecembrist și despre rolul pe care îl joacă F.N. în *Crucea de piatră* (1993), filmul lui Andrei Blaier, cu un scenariu de Titus Popovici (rolul unui general sovietic, Susaikov, „beat și poftitor de minuni”; „Rolul se întinde pe două file, este o scenă dintr-un film care se vrea o șarjă la adresa tuturor armatelor invadatoare și în special a celei care ne-a fericit atâta vreme!”). F.N.: „*Crucea de piatră* nu va fi un film pe linia acestora cu care suntem obișnuiți acum, cu scene de violență, gen *Patul conjugal*, de pildă – un film care mie nu mi-a plăcut absolut deloc și pe care-l consider o rușine la adresa poporului român. (...)/ *Cel mai iubit dintre pământeni* este un film foarte bun. Toată lumea îl consideră aiurea cu drumul (...) pentru că sunteți robii unei idei preconcepute: că filmul trebuie să «reconstituie» atmosfera romanului lui Marin Preda! (...)/ Filmul, vă spun, e făcut de un mare meseriaș, Șerban Marinescu, și cu niște actori de geniu. Cu unele scăderi, inerente fiecărui artist, filmul, cred eu, se va bucura de o mare trecere la public. (...)/ Eu, care am scris scenarii multe, unele proaste și unele

bune, și care am nutrit totdeauna o dușmănie împotriva regizorului că nu-mi păstrează intențiile și coloratura scrisului, am înțeles, cu timpul, că filmul se bazează pe ceea ce numim noi imagine vizuală și pe un subiect totdeauna schematic”. Din nou despre *Patul conjugal*: „un film «neocomunist» uzând exact de toate mijloacele comunismului, dar, chipurile, distrugând comunismul! *Patul conjugal* este opera unui refulat sexual! (...) Străinii au depășit de mult faza asta a «defulării» care ne macină acum pe noi și cred că și regizorii noștri o vor depăși după unul-doi ani (...). Străinii au depășit de mult faza de paranoie sexuală și se întorc la eternele mituri și, mai ales, la filmul de groază. Multora li se pare desuetă o poveste de dragoste, li se par normale filmele cu «Rambo», filme fastuos împinse către niște zone ale groazei, ale spaimei și ale fricii (...). Suntem într-o liturghie a diavolului. Spaima de anul 2000 și de un război ce poate izbucni orișicând ne întoarce într-o stranie mitologie...”.

3 mai

● Suplimentul cultural al „Cotidianului”, „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 17), consemnează sărbătorește – sub semnătura lui Dan C. Mihăilescu (*Cavaler de Humanitas*) – decorarea lui Gabriel Liiceanu cu ordinul „Chevalier des arts et des lettres”, în cadrul unei ceremonii desfășurate la Ambasada Franței: „Joi, 22 aprilie, orele 18: câteva zeci de persoane ahotnice de lumea ideilor și de noblețea facerii culturale de bine – pe scurt: pasionate de Humanitas – au binevoit să calce, cu o sfială mai mult hotărâtă decât sigură, iarba superb mirositoare din curtea Ambasadei Franței. (...) La o rapidă evaluare vizuală (...), în afară de vârfurile oficiale ale gazdelor, de la Renaud Vignal și până la Didier Dutour, am deslușit zâmbetul inconfundabil și omniprezent al ambasadorului Olandei, româneasca incredibil de corectă a atașatului cultural al Japoniei, oameni ai scenei propriu-zise (Cătălina Buzoianu, Lucian Pintilie, Victor Rebengiuc, Ion Caramitru, Mircea Diaconu) sau ai scenei politice (Victor Babiuc, Gheorghe Ștefan), din lumea artelor (Sorin Dumitrescu, Magda Cârneci, Mihai Oroveanu) ca și, firește, din tot ce va să zică *mass media*: Gabriela Adameșteanu, Octavian Paler, Andrei Pippidi, Thomas Kleininger, Georgeta Dimisianu, Sanda Vișan, Catrinel Pleșu, Dan Stanca, Vlad Russo... alături de un frumos grup de tineri între 17-23 de ani, să tot editeze Humanitas cărți pentru viitorul lor! (...)/ personal, mi-am îngăduit, ca un fidel împătimit al Casei, să-i șoptesc nicasiano-perfid, la intrare, sărbătoritului un: «ehe! Să tot traduci Heidegger ca să te decoreze Parisul!»”.

■ Este transcris, de asemenea, discursul rostit cu acest prilej de Gabriel Liiceanu: „De ce a refuzat Cioran în mod sistematic orice distincție pe care *ceilalți* au dorit să i-o acorde? (...) Dacă refuzul său venea dintr-o *extremă umilitate*? Dacă Cioran înțelegea că orice reușită vine din colaborarea esențială cu o sursă neidentificabilă și că în felul acesta nici un merit, până la

urmă, nu ne aparține cu adevărat? (...)/ Dar dacă refuzul unei distincții poate să izvorască din declinarea meritului propriu, cu atât mai mult acceptarea ei, chiar și în epoca formalismelor (...), trebuie să fie un exercițiu de umilitate. (...)/ Dați-mi de aceea voie ca, acceptând în deplină umilitate această distincție, să-i enumăr pe cei care se ascund în spatele ei (...)/ Să-l omagiem pe Andrei Pleșu care, ca ministru al culturii, a semnat actul de naștere al instituției pe care – mi-ar plăcea să cred – o celebrăm astăzi de fapt: Editura Humanitas./ Să-i omagiem pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca (...)/ Să-l omagiem pe Constantin Noica, pe cel care ne-a predat lecția spiritului (...)/ Să-i omagiem pe cei care, vreme de trei ani, au dat suflet Editurii Humanitas și care, în spațiul fatalismului românesc, au dovedit că este totuși ceva de făcut. Le mulțumesc pentru cele două sute de titluri și pentru cele șase milioane de cărți pe care le-am făcut în acest răstimp împreună./ Să-i omagiem pe cititorii acestor cărți care declară că intră în librăriile Humanitas precum într-un templu al culturii sau pe acei studenți care ajung uneori să-și vândă bomurile de masă pentru a-și putea cumpăra cărțile noastre./ Să-i omagiem pe prietenii și partenerii noștri din Franța – Mihai Korné și Andrei Savu – care, într-o situație fără ieșire, au avut generozitatea și curajul să ni se alăture în aventura numită Humanitas./ Să omagiem exemplaritatea colaborării dintre Ambasada Franței și Editura Humanitas”.

4 mai

• La rubrica „Vă recomandăm să citiți...” din „Cuvântul” (nr. 18), Ioan Buduca semnalează apariția unui volum semnat de preotul Ștefan Palaghiță, *Istoria Mișcării legionare scrisă de un legionar* (Editura Roza Vânturilor, 1993): „Mișcarea legionară n-a fost până acum subiect de analiză. A fost numai obiect de propagandă și diversiune politică. (...) Atâta vreme cât legionarismul este considerat numai prin evenimentele politice în care a fost implicat, jumătate din istoria sa reală va rămâne în obscuritate. Jumătatea ocultată ține de doctrina legionară./ Iar doctrina acestei mișcări a fost spirituală înainte de a fi politică și, întemeiată fiind pe idealul evanghelizării elitei politice românești, pune o problemă teologică înainte de a pune orice probleme politice. (...)/ Doctrina codrenistă, care este izvorul mișcării legionare, stă pe idealul trăirii modelului cristic în viața publică: credință, sărăcie, austeritate, moralitate. (...)/ Păcatul original al codrenismului vine chiar din acceptarea ab initio a concubinajului dintre spiritul cristic și misionarismul politic. Iisus nu a venit ca un reformator al vieții politice, ci ca mântuitor. (...)/ Modelul Codreanu seamănă mai degrabă cu Mesia cel așteptat de profeții iudaice, care va să vină și ca un eliberator politic al evreilor. Iar doctrina legionarismului mistico-politic, așa cum a fost ea practică de Codreanu însuși, mai temperează ceva din prea-politizata imagine a liderului Legiunii, însă nu într-atât încât să poată fi vorba vreodată de o eventuală canonizare a lui.

Demonizarea mișcării legionare prin Horia Sima a fost posibilă tocmai datorită concubinajului spiritual-politic din fundamentele doctrinei. (...)/ În fond, mișcarea legionară n-a fost decât o cruciadă împotriva ateismului bolșevic, adică o declarație de război care, implicit, trebuia să pună procedurile democratice în paranteză. (...)/ Adevărul este că nu o evanghelizare au reușit legionarii, ci o intrare eroică în duhul apocalipsei. Căci vremurile fură apocaliptice. Iar azi cei care au suferit în închisorile comuniste (Noica, Țuțea, Steinhardt, Paleologu) îi mulțumesc lui Dumnezeu că au primit o mai bună înțelegere a suferinței”.

5-7 mai

● La Oradea se desfășoară, sub egida revistei „Familia”, un colocviu cu tema *Puterea culturii – cultura puterii*, la care participă, între alții, Radu Enescu, Ștefan Borbély, Ion Simuț, Bedros Horasangian, Ioan Moldovan, Liviu Ioan Stoiciu, Alexandru Vlad, Andrei Cornea, Ioan Mușlea, invitatul special fiind Adrian Marino. Într-un succint comentariu din revista „22” (nr. 19, din 20 mai 1993), semnat A[ndrei] C[ornea], citim, în legătură cu acest eveniment: „În forme diferite, colocviul a criticat *viziunile fundamentaliste de ordin religios sau metafizic, precum și un tip de romantism anti-modern, cu trecere în cultura românească din trecut dar și din prezent*. Anumite «cazuri» au atras îndeosebi atenția, suscitând discuții și intervenții din sală: cazul Noica sau cazul Soljenișin. Dl. Adrian Marino, în conferința sa intitulată *Cultura română între Vest și Est*, a analizat extrem de critic dar foarte sagace tendințele de dreapta din cultura română, reprezentate de Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica, dar și utilizarea actuală a unor doctrine de dreapta în asociere cu ideologia național-comunistă. Deschiderea României către Europa nu este doar o chestiune economică sau politică, ci și una de integrare profundă în atmosfera raționalismului occidental, ale cărui vlăstare rămân la noi încă firave – iată care a fost, cred, mesajul principal al colocviului de la Oradea”.

5 mai

● Nr. 17 al „României literare” se deschide cu editorialul lui Gabriel Dimisianu **Deghizarea**: „Puțini sunt nostalgicii după regimul național-comunist prăbușit în decembrie 1989 care numesc cu numele adevărat obiectul nostalgiei lor. Este drept că Adrian Păunescu, din când în când, îl jelește pe față pe N. Ceaușescu, idolul său de până ieri, dar tot el își anulează gestul, ce ar fi putut să treacă drept unul de loialitate, când îi face temenele și lui Ion Iliescu, uitând (...) că acesta și nu altcineva este principalul răspunzător de lichidarea în felul știut a precedentului dictator. (...)/ Fapt este că puțini exponenți ai vieții noastre politice deplâng deschis căderea regimului Ceaușescu, prăbușirea comunismului în general, deși, este limpede, cei care ar dori să o

facă, și încă din tot sufletul, nu sunt deloc puțini./ De ce nu o fac totuși?/ La început (...), unii s-au temut poate de represalii, de «vânătoarea de vrăjitoare», de «procesul comunismului» sau de alte sperietori regizate, dar acum? Acum este clar pentru toată lumea (...) că nimeri, în această privință, nu are, și nici nu a avut, a se teme./ (...) Răspunsul este unul singur și foarte simplu: nu o fac din rațiuni de oportunitate politică. (...)/ Discursul politic post-comunist a găsit într-adevăr foarte repede (...) formule perfect acoperitoare ale intențiilor inavuabile, astfel acordate la sensibilitatea publicului neprevenit încât acesta doar cu greu să poată sesiza deturnările de sensuri, mistificarea, minciuna". □

La rubrica „Actualitatea”, Ion Manolescu publică articolul *Activiștii culturali*: „Intellectualii se împart în două categorii: intelectuali și intelectuali ai Puterii./ Cei din urmă, reprezentați de tipul *activistului cultural*, au devenit o prezență familiară în cadrul societății românești post-«revoluționare». Perseverenți și gălăgioși, ei au pornit (...) la cucerirea ultimelor domenii de interes public asupra cărora Puterea încearcă să-și extindă sfera de influență: informațiile, cultura și învățământul. Sprijiniți material de actualul regim politic, activiștii culturali, prin confuzia pe care o seamănă în aceste domenii, înlesnesc sau participă direct la un proces de restaurație comunistă dirijat de la Cotroceni, și care urmărește supraviețuirea sistemului pe termen lung. (...)/ Ciudățenia comportamentului lor e sporită de faptul că își bazează demonstrațiile exclusiv pe acel criteriu pe care susțin că îl combat: criteriul *politic*. În slujba lui, activiștii culturali nu vor ezita să promoveze mediocritatea, să critice sistematic valorile și să propună judecăți axiologice și aprecieri estetice deformate (...). Ne sâcăie intransigența și «obraznicia» tinerilor scriitori? Îi punem la punct în revista literară pe care Ministerul ne-a oferit-o cu atâta generozitate! Ne deranjează Ileana Mălăncioiu pentru că se «încăpățânează» să nu aducă elogii Puterii? Avem grijă nu care cumva să apară la televiziune sau în manuale, chiar dacă, în momentul de față, este unul din cei mai importanți poeți români! (...)/ În același timp, activiștii culturali se mai disting și printr-un tip special de discurs, monoton și șablonard, ce pomește, în linii mari, de la două clișee./ În primul rând, deviza «Nu faceți politică!», unde, de fapt, nu mai este vorba de nici un primat al esteticului («amenințat» de intruziunea politicului...) și nici de vreo confuzie întâmplătoare între morală și politică sau între *opinie* și *act* politic, ci de respectarea exactă a unei indicații de partid, purtând girul Puterii. (...)/ Un al doilea semn distinctiv (...) îl constituie înverșunarea împotriva «restului lumii», reacție ce provine din complexul culpabilității față de comunitatea intelectuală pe care o trădează". □

Caius Dobrescu se întreabă *Ce să (mai) facem cu „post-modernismul românesc”...*: „Omul din Vest ia naștere în condiții de prosperitate, Omul din Est, în condiții de precaritate, ei nu se întâlnesc sub semnul hedonismului post-modern. Și totuși comunică prin ceva ce ține de esența acestui hedonism: un ascuțit simț al singurătății și vulnerabilității. (...)/ Un caz ilustrativ (...) mi se pare poezia

generației '80 de la noi. (...) Pătrunsă de un stângism pe cât de vag, pe atât de exploziv și generos, această poezie evoluează, treptat, spre o totală închidere în sine, spre fanteziile singuratic, spre delectarea cu propriile nevroze, spre plăcerea jocului electronic cu posibilitățile combinatorii ale limbajului, spre utopia confortului, spre un estetism când superb, când numai prețios. Prin toate acestea, spiritul poeziei anilor '80 se apropie foarte mult de neoconservatorismul autist și senzual dominant în lumea apuseană din aceeași perioadă. (...)/ «Post-modernismul românesc» este o strategie de *public relation*, un operator menit să îmblânzească imaginea Celuilalt, să o facă mai familiară. Plecând, însă, de pe această platformă, a ceea ce este *asemănător*, poți să stârnești, să exciți treptat interesul pentru ceea ce este *ne-asemănător*. Ceea ce este diferit va putea fi atunci perceput nu ca exotic, pitoresc, vag ridicol, ci, direct, ca fascinant. (...)/ Vorbind de medierea dintre noi și Occident, ar mai fi de spus că, în fapt, acest Occident nu este decât o porțiune a propriei noastre conștiințe, un anume lob al creierului nostru. Intelectualii din Est, inclusiv marxiștii, s-au format parcurgând (...) tradiția gândirii europene. Conceptele lor, valorile lor, gustul sunt născute, în chip firesc, din tradiția occidentală. Realitatea în care acești oameni trăiesc este diferită de cea a Apusului, dar ei pur și simplu *nu au* un alt model mental al lumii decât cel occidental. Acest «Occident» este, de fapt, un mănunchi puternic internalizat de norme și criterii, un supra-eu care ne supraveghează și ne culpabilizează permanent./ Poate ar mai fi de amintit un fapt: că anii '80 s-au sfârșit. Și, odată cu ei, și iluzia că istoria s-a terminat. (...) «Post-modernismul» ține, deja, de altă epocă. El exprimă o confortabilă și voluptuoasă scleroză. Acum, însă, oamenii înțeleg că nu sunt în siguranță și că nu își pot afla siguranța prin *confort*, ci numai printr-un *efort* spiritual. (...) Șansa literaturii noastre este să participe la această înfrigurată căutare a revelației, a experiențelor fundamentale menite să producă impresia unei renașteri europene./ A ne justifica prin post-modernism este abil, util dar, în aceste momente, când este posibil să descoperi teritorii neexplorate, s-ar putea să fie și o mare pierdere de vreme”.

7 mai

● În „România Mare” (nr. 18), Dan Zamfirescu (**Huo!**) acuză de ipocrizie politica Statelor Unite ale Americii în conflictul iugoslav: „Decenii, mulți dintre noi am luat drept o monstruoasă și interesată minciună comunistă demascarea acestui alt coșmar al lumii care este *capitalismul*. Al cărui singur Dumnezeu este *vișelul de aur!* Dintre toate lucrurile propagate de comuniști se pare că numai acesta e adevărat. O simțim pe pielea proprie. O plătim cumplit, și prețul urmează să dubleze, să se tripleze, în zilele ce vin. «Europa» negustorilor de arme și a regizorilor tragediei iugoslave ne dictează acum și nouă fiecare pas, fiecare respirație, și ne pune zilnic cuțitul în gât ca ultimul borfaș de pe Grant... **Huo! Criminalilor!**”.

9 mai

● C. Stănescu și Lelia Munteanu transcriu în „Adevărul literar și artistic” (nr. 165) fragmente dintr-un amplu dialog cu Dan Zamfirescu, înregistrat pe data de 28 aprilie 1993: „**Sunt filolog și securist: două calități care cer precizie...**” (fragmentele întinzându-se pe trei pagini de revistă) – cu dezvoltări din culisele vieții literare românești de dinainte de 1989, dar și cu considerații despre Eminescu „primul comunist român” sau despre raporturilor lui Nae Ionescu și ale discipolilor acestuia (în primul rând Eliade) cu mișcarea legionară. „– *Teolog și filolog, știm. Dar de când sunteți securist?!* – Din ’71... De câte ori dădeam câte o informație eram întrebat: «Asta o știi de la Paul Anghel?» pentru ca, dacă era de la el, să fie tăiată, bifată, pentru că omul nu avea nici un fel de credibilitate... Două săptămâni înainte de revoluție, a venit la mine un prieten și mi-a zis: «Domnu’ Dan, pitește naibii benzile alea de casetofon în care ți-ai imprimat Europa Liberă, că trebuie să-ți facem percheziție». «De unde știți de ele?» «Te-a denunțat Aurel Dragoș Munteanu»... Aurel Dragoș Munteanu îmi făcuse un pustiu de bine și făcuse un denunț indirect: adică nu s-a dus la poliție, ci a vorbit într-un cerc unde știa că se afla un denunțator: «Dom’le, vrei să știi vreo emisiune? Du-te la Dan Zamfirescu». Și într-adevăr, eu îi pusesem lui o emisiune în care îl lăudase Monica Lovinescu, după actul lui de disidență. Îmi mulțumise atunci cu multă recunoștință... (...) Cea mai mare catastrofă pentru opera mea este dacă mi-au distrus notele mele (informative, *n.n.*) care erau singurele lucruri scrise fără cenzură. (...) Partea mea de operă cea mai valoroasă, pentru că toate analizele mele geniale politice erau acolo, că nu le puteam publica la «Scînteia». Și, apropo de note, o chestie drăguță: se spune că există în arhiva Securității convorbirile lui Petre Țuțea cu Marian Munteanu. El e Eckermann-ul modern: după fiecare plimbare făcea nota informativă. Notele astea erau centralizate nu pentru faptul că ăia voiau să știe, pentru că Țuțea era în legătură cu ei, ca și Noica.../ – *Țuțea și Noica «lucrau direct» cu Securitatea pentru că fuseseră deținuți politici. Adică erau obligați ca, la intervale regulate, să se prezinte.../* – Nu. Pentru că Noica avea o vorbă: singurele instituții serioase din România sunt armata și securitatea./ – *O făceau din convingere, prin urmare.../* – Absolut din convingere. Erau singurele instituții care se presupunea că pot face ceva în toată paralizia și tâmpenia aia. Din nefericire, acești oameni erau atât de paralizați, pentru că, atunci când îi dădeau lui Ceaușescu un raport exact și nu-i convenea ăluia, li se dădea raportul înapoi și trebuiau să-l rescrie, falsificându-l ca să-i placă ăluia.../ – *Să revenim o clipă la Marian Munteanu. De unde știți că informa securitatea despre Petre Țuțea?!* – Domnule, eu personal n-am văzut dosarul, dar cineva mi-a spus că l-a văzut. Adică acest dosar există și nu se neagă existența lui, și Marian Munteanu, dacă mișcă în front, oricând i se poate scoate acest dosar, cum i s-a scos notița lui de angajament... (...) Marian este un om care are o mare ambiție personală și o

mare vocație de lider. Ce nu are el, n-are cap. Exact ca și Codreanu.../ – *De când îl cunoașteți?*/ – De când mi l-a băgat Coja în casă, ca să mă toarne la securitate că am literatură legionară. Adică asta era cu doi ani înainte de căderea lui Ceaușescu. Și, după vreo câteva convorbiri de mare provocare, i-am spus: Marian, hai să fim cinstiți! Ce grad ai tu, ca să-ți spun ce grad am eu. Omul a rămas absolut stupefiat (eu în materia asta sunt curvă bătrână!)... Uite, am o singură carte legionară în casă, i-am spus: Vasile Marin (...) Cu două săptămâni înainte de căderea lui Ceaușescu, mă întâlnesc cu Marian pe stradă, speriat: «Domnule, m-au prins ăia și nu știau că sunt al lor, au trebuit să vină băieții pe partea ailaltă să mă scape»... Pe urmă i-a publicat Măgureanu angajamentul și cifra. După cifra respectivă, se pare că l-au identificat serviciile străine, că făcea operații pe-afară și l-au... (...) Cum vă explicați că dl. Radu Câmpeanu – care era omul nostru din Havana – îl știa toată emigrația – a putut să conducă un partid? Cum vă explicați că dl. Coposu, care are un volum de denunțuri la adresa tuturor tovarășilor lui de partid este astăzi ce este?/ – *Dl. Coposu argumentează cu faptul că, fiind fost deținut politic, aceste note informative erau pentru el obligatorii. Mai mult, domnia sa susține că a căutat să le facă cât mai puțin nocive pentru cei apropiați, despre care era obligat să scrie.*/ – Am înțeles. Asta nu e o problemă. Pe mine nu m-a silit nimeni niciodată să fac lucrurile pe care le-am făcut. Lucrurile pe care le-am făcut pot spune că sunt foarte puține și foarte importante. L-am scos din țară pe Vladimir Iliescu prin generalul Pleșiță, când nu-i dădea nimeni pașaport... Prima mea sarcină a fost când a fost denunțat bietul Sorin Titel că a scos un manuscris peste hotare (...). Pleșiță m-a rugat: «Unde se încearcă scandaluri cu scriitori, bătați ș.a., dă-mi un telefon». El avea sarcina ca unde se creează conflicte să le dezamorseze. Și m-a rugat: «Dumneata ești în lumea aia, eu nu. Unde vezi o chestie de asta, anunță-mă». (...) Goma îmi dedică o pagină jumătate în *Culorile curcubeului*. E adevărat că eu i-am făcut o scrisoare lui Paul Goma în care făceam fișa lui de agent străin și niciodată el n-a publicat-o. Mai mult, niciodată nu s-a legat de cifra aia de 300.000 de franci, care mi-a fost transmisă mie de la Paris, bani care au costat serviciile de spionaj franceze operația Goma de la București. (...) O întâmplare foarte hazlie: îl întâlnesc pe Mircea Ciobanu pe stradă plângând... Cu câțiva ani înainte de '89 plângea că Valerică Râpeanu i-a retras un manuscris din tipografie. Era ziua copilului lui și ne-am întâlnit lângă magazinul de electronică, aproape de cinematograful Studio. Îl retrăsese, deci, manuscrisul din tipografie și omul plângea și mi-a spus: «Nu mă pot duce acasă la copii, e ziua copiilor mei și n-am ce să le dau să mănânce (...) și această carte era ultima mea speranță...» «Mircea, i-am zis, du-te acasă». S-a dus acasă, eu am pus mâna pe telefon, am telefonat omului nostru de legătură... Peste trei zile, întâmplător, mă întâlnesc la Casa Scânteii cu Mircea Ciobanu. «Măi, zice, nu mai înțeleg nimic. M-a chemat Valerică, nu mai e nici o problemă, manuscrisul e din nou în tipografie, nu mai înțeleg

nimic. E adevărat că Valerică era cam palid...» Eu i-am zis că Valerică, atunci când a văzut de unde i se dă telefon, a crezut că Mircea Ciobanu e mai mare în grad decât el... Vorbesc cu cinism. Eu nefiind niciodată obligat să fac ticăloșii în treaba asta, n-am fost niciodată obligat s-o ascund. Mai mult, eu făceam chiar paradă de ea, pentru că era singurul mod de a mânca la madam Candrea fără să fiu deranjat de toți ăia care veneau să te provoace, să-și mănânce respectiva mâncare, cu banii primiți pe delațiune. Goma spunea: toată lumea îl ocolea, pentru că se știa că lucrează cu securitatea. Eu recunoșteam asta. Dacă vreunul venea și își dădea mai mult drumul la gură îi spuneam: «Vezi ce spui că sunt prieten cu generalul Pleșiță, Când discuți cu mine, cântărește...» Pe urmă s-a făcut gol în jurul meu și mi-am putut mânca friptura. (...)/ Istoria Literaturii a lui Ivașcu, pentru toată perioada veche, până la pagina 292 unde se termină literatura veche, este scrisă de mine. (...) Eu scriam 50 de pagini și Ivașcu din ele scotea 10. (...) Adică omul decupa, cu o foarfece genială, și textele alea care sunt frazate, puse pe titlurile alea colosale, toate au ieșit dintr-un morman, dintr-o emisie căreia el s-a chinuit să-i dea formă. Mai e ceva: spiritul cărții. Acesta e al lui Ivașcu! Adică mania lui de a da dimensiune europeană culturii române. Nu eu i-am băgat lui Ivașcu în cap că cultura română are această dimensiune europeană. (...) Avea un anumit gen de condei și nu avea informația respectivă, de specialitate. (...) Eu singur, în halul în care eram de marginalizat pe atunci nu mi-aș fi permis niciodată să fac o asemenea carte. Când am fost, în '66, numit asistent la literatură veche, și tovarășul Coteață și tovarășa Smaranda de la cadre au spus: acest fiu de moșier și teolog nu are ce căuta în Universitate! (...)/ – *O întrebare ce plutește în aer de la apariția Istoriei Mișcării Legionare scrisă de un legionar: a fost o simplă coincidență faptul că volumul a apărut în preajma zilei de 18 aprilie (comemorarea Holocaustului), în preajma deplasării președintelui în America?!* – Doamne ferește! Eu am avut șansa ca această carte să apară atunci. E o coincidență fericită. De ce? Pentru că într-un moment în care românii au simțit o oarecare umilire și într-un moment de aparentă îngenunchere a noastră și de concesie, ce li s-a părut unora puțin deplasată (...) exact în momentul în care președintele țării apărea cu tichiuța aceea acolo, pe toate tarabele din București apărea *Istoria Mișcării Legionare*. Asta este o ironie a istoriei sau, dacă vrei, un mic zâmbet al lui Dumnezeu apropo de noi. Dar asta numai pentru cine privește coperta cărții, pentru că cine citește cartea vede exact scenariul. Scenariul meu cu această carte a fost foarte clar: eu sunt naționalist, asta este culoarea mea, naționalismul românesc nu este nici de stânga, nici de dreapta. (...) Eu nu-l «demonizez» pe Codreanu. În prefață, îl demitizez. (...) I-am pus această lespede lui Codreanu pe lucruri foarte limpezi. Ca teolog, aproape doctor în teologie, am arătat limpede că creștinismul legionarilor n-a avut nimic de-a face cu creștinismul românesc. (...)/ Eminescu este cel mai mare naționalist român – a scris *Doina*. Dar cine a pus în versuri *Manifestul*

Partidului Comunist? Nu tot Eminescu? (...) Nu evreii și nu Gherea au adus comunismul în România. Primul comunist român este Mihai Eminescu. În 1874, discursul din *Împărat și proletar* este prima aducere la sincronie a culturii române cu comunismul european. Comunismul european nu are geniala punere a *Manifestului Partidului Comunist* în versuri pe care o are cultura română. Eminescu este primul comunist din România, nu Gherea!... Nu l-a inventat Ion Vitner pe Eminescu comunist; l-a selectat Ion Vitner și l-au selectat comuniștii, pentru că l-au descoperit! (...)/ Ceaușescu n-a fost idiot niciodată. (...) Stăruî în a-l iubi foarte mult deși, din nefericire, consider că moartea lui a fost absolut necesară și că el ne folosește numai mort și că dacă mâine ar învia ar trebui să-l omorâm din nou. Din fericire l-au omorât alții, nu noi (...) Legionarismul este (...) o boală care nu s-a eradicat și care este recurentă. Este recurentă în momentul în care există condițiile care l-au justificat (...) Momentul nostru actual este exact un asemenea moment. Adică, oamenii sunt tentați să uite crima și să-și aducă aminte. 1) Dom'le, erau și anumite lucruri bune; 2)) fi fost Codreanu, dar ce-au căutat atâtea mari personalități le legionari – Cioran, Eliade. M-am întrebat și eu ce-au căutat acolo. (...) Erau două posibilități atunci pentru un om care voia altceva decât acel politicianism cu care nu se mai putea trăi: ori intra la comuniști, ori intra la legionari. Ceaușescu a mers la legionari, s-a lămurit repede că cu ăștia nu ajunge nicăieri, și a trecut la comuniști, și a ajuns, totuși, să facă ceva. (...) Noica este un om care și-a creat el un mit propriu. Să știți următorul lucru: toți intelectualii care au aderat la Mișcare n-au aderat la Mișcarea propriu-zisă, ci la un mit interior al lor, era un fel de auto-îmage despre Mișcare, de care până la urmă fiecare în felul lui s-a desolidarizat (...) Mircea Eliade nu s-a dezis de idealurile naționaliste pe care le atribuia acestei mișcări. Aceasta e cu totul altceva. (...) Cazul Norman Manea e mult mai complicat. Eu voi publica în curând un volum, un dosar Mircea Eliade. Lucrurile sunt mult mai grave. Norman Manea este evreu. Poporul evreu trăiește în secolul XX un moment de apogeu, adică, practic, apogeul prezenței evreiești în istoria universală se petrece în secolul XX. Ei au reușit să creeze în acest secol visul iudeocrației – nimic infamant în cuvântul acesta. (...) Eu, dac-aș scrie istoria, aș numi secolul XX al preponderenței iudaice. (...) Secolul XX e și al rușilor, și al nemților și al evreilor. Numai că rușii și nemții au căzut între timp în cursă, iar evreii au triumfat în cursă. (...) Din punct de vedere intelectual, ei sunt la concurență cu românii. Acesta este secretul dramei Eliade. Mircea Eliade a încălcat un tabu. N-a putut fi niciodată un laureat la Premiului Nobel, pentru că nici un român n-are voie să fie. Eliade (...) a reușit un lucru care nu i se iartă: în a doua jumătate a secolului XX, intelectualul numărul unu al omenirii este Mircea Eliade. Orice alt nume de intelectual nu egalează influența și prestigiul lui Eliade. (...) Știți ce e protocronismul? Este cel mai mare cadou pe care geniul iudaic l-a făcut culturii române. (...) România a făcut 20 de ani politică

mondială, a fost 20 de ani principalul factor care a oprit marile puteri în goana lor nebună spre dezastru. E suficient că de trei ani România nu mai împiedică acești cavaleri ai apocalipsului care au adus lumea pe marginea prăpastiei. (...) (...) Prietenia mea cu Vadim Tudor rămâne o prietenie între oameni, dar drumurile noastre, din punctul de vedere al publicisticii, s-au încheiat, iar din punct de vedere al opțiunilor sau al metodelor politice... Eu pot să-l citesc cu cea mai mare plăcere și mă pot amuza de pagina a doua și a treia, care-l arată ca pe un pamfletar genial, singurul lucru care mă doare e că tot bâlciul acela se face sub firma «România Mare». Este ca și cum ai face un bordel și ai scrie pe el Patriarhia Română. (...) Adrian Păunescu este un spectacol, a redevenit un spectacol ca și pe vremuri, și ca pe orice spectacol îl admiri și ieși de la spectacol. Singura dramă e că nu reușește să fie și un om de stat”. ■ În numărul următor (nr. 166, din 16 mai 1993) al revistei, Dan Zamfirescu va reveni cu *Câteva lămuriri* în legătură cu acest interviu: „Textul tipărit a rezultat din selectarea și asamblarea unor fragmente dintr-o convorbire mai întinsă (...), convorbire al cărei caracter foarte liber și uneori de o sinceritate brutală, și cu mine, și cu alții, dar mai ales cu problemele propuse, ca și stilul eminent oral făceau necesară o revedere prealabilă a transcrierii în vederea tipăririi. (...) Am luat cunoștință de text abia în revista tipărită. De aici au rezultat o serie de greșeli, omisiuni și mai ales un anumit accent pus pe anecdotic și senzațional”. D.Z. ține totodată să sublinieze că precizările pe care le face „nu știrbesc gratitudinea mea atât față de conducerea revistei cât și față de semnarii interviului, cu un curaj și o loialitate remarcabile, mi-au dat posibilitatea, *pentru prima oară după Revoluție*, să-mi expun într-un asemenea cadru idei și convingeri ce nu coincid cu ortodoxia momentului”. Și mai departe: „1. Niciodată nu m-am tutuit cu scriitorul Paul Anghel, deși suntem prieteni de aproape 30 de ani. Formula cea mai familiară pe care mi-am permis-o a fost «Don’ Paulică» și dispariția celui «Don’» a creat pe acel «Paulică» ce nu mă reprezintă./ În legătură cu memoriul asupra situației explozive din primăvara lui 1980, travestit în «notă informativă» pentru motivele arătate, el s-a bazat (...) pe o analiză reală, făcută de Paul Anghel la ieșirea de la o ședință agitată și revelatoare de la Uniunea Scriitorilor. (...) Acest memoriu a avut darul să declanșeze o evoluție care a culminat cu celebra (la data respectivă) primire a «grupului celor 22» la 26 august 1980, grup din care am făcut parte./ (...) Îmi exprim mâhnirea că nu s-ar reținut din convorbire reafirmarea convingerii mele că în Paul Anghel avem unul dintre cei mai mari scriitori români, nu numai de azi. (...)/ 2. În legătură cu Marian Munteanu s-au reținut numai elementele de anecdotă și zvon, induse în conversație doar pentru culoare, cu recomandarea expresă de a nu fi reținute la tipar, și s-a lăsat în afară tocmai întrebarea și răspunsul meu privind *Mișcarea Pentru România* și pe liderul ei ca atare. (...) Nu socotesc *Mișcarea Pentru România* o formație neolegionară, și nici pe liderul ei neolegionar, dar nutresc – spre deosebire de el –

convingerea că, la fel cu ceea ce se întâmplă sub ochii noștri cu «partidele istorice», moarte de fapt în 1938, odată cu instaurarea dictaturii carliste (...), nici mișcarea legionară nu poate reprezenta o cale spre viitor, iar încercarea de remitzare a lui Codreanu în ochii noii generații nu are șanse de izbândă și nici nu este recomandabilă. Naționalismul românesc trebuie să găsească o cale și o formulă adecvată realităților și momentului pe care-l trăim. (...)/ Cât privește «lipsa de cap» a lui Marian Munteanu, este o simplă butadă, a cărei tipărire o regret. Marian Munteanu aparține deja istoriei prin rolul său în declanșarea și întreținerea fenomenului «Piața Universității», care a fost o verigă esențială în acțiunile ce au făcut din România și poporul român ucenicii demolatori ai comunismului cu orice fel de față în Europa de după 1989. Indiferent care i-au fost tribulațiile «oculte» (...) și sinuoasa evoluție politică prerevoluționară, și indiferent ce viitor va avea mișcarea pentru România, adevărul major despre persoana sa este acesta. (...)/ 3. Fiind vorba de precizie chiar în titlu, precizez că pagina din *Istoria literaturii române* de G. Ivașcu unde se termină scriitura mea este 279, nu 292./ 4. Pagina și jumătate cu care m-a onorat Paul Goma în *Culorile curcubeului* 77 (...) se află la paginile 160-162 și mă obligă să pun la punct câteva lucruri: Nu am fost niciodată nici «securist» și nici «turnător» cum mă prezintă Paul Goma, adică nu am deținut nici un fel de grad în ierarhia fostei securități (dialogul cu Marian Munteanu era o simplă glumă) și nu am fost obligat să dau informații sistematice și cu atât mai puțin *plătite*, despre nimeni. Am avut norocul să fac cunoștință, în octombrie 1971 (...), cu generalul Nicolae Pleșiță, pe atunci șeful gărzii personale a lui Nicolae Ceaușescu, de care m-a legat o relație de stimă reciprocă și – sper – de reciprocă afecțiune. (...) Ulterior, când a devenit secretar general al Ministerului de Interne, generalul Pleșiță mi-a solicitat colaborarea de care am vorbit, și pe care nu am crezut că trebuie să o refuz. Ea mi-a adus un scut împotriva nenumăratelor delațiuni, și mai ales mi-a permis să încerc o apropiere între exilul românesc și țară, cu destule rezultate fericite, pe care într-o zi le voi face cunoscute. Am fost convinși, ca foarte mulți intelectuali români, că securitatea de după 1965 este o instituție tot atât de importantă în apărarea acestei țări și a neamului românesc pe cât a fost și cultura română însăși, care datorează enorm unei discrete dar eficiente acțiuni de sprijinire din partea multor cadre ale mult hulitei securități. (...) Am intervenit la generalul Nicolae Pleșiță (...) în momentul în care fostul meu coleg de bancă, doctorul Ion Vianu, a fost supus, din partea forurilor politice, unor vexațiuni umilitoare în urma atitudinii luate împotriva «hiperpsihiatriei». În prețuia plecării sale definitive din țară, Ion Vianu, pe care l-am întâlnit întâmplător la Capșa, mi-a spus: «Păstrez o singură amintire mai luminoasă din această perioadă: a generalului Pleșiță». Natural, nu i-am mărturisit atunci cine îi prezentase «cazul»./ Dacă am ținut, în convorbirea înregistrată, să îngroș anumite linii și să bravez, am făcut-o tocmai pentru că ne aflăm într-un moment când numeroși oameni care până la

revoluție se laudau, până la a teroriza pe alții, cu înaltele lor relații în sfera securității, se leapădă astăzi ca de satana de asemenea relații! Nu am crezut că pentru un om de știință sau scriitor român a colabora sau chiar a face parte (nu e cazul meu) dintr-o asemenea instituție este mai infamant decât a fost pentru unii celebri istorici englezi calitatea lor de ofițeri de Intelligence Service”.

■ Față de anumite afirmații ale lui Dan Zamfirescu din nr. 166/ 16 mai 1993 al „Adevărului literar și artistic”, Ion Vianu reacționează printr-o scrisoare (trimisă din Elveția) datată 3 iunie 1993 și publicată în nr. 170 – din 13 iunie 1993 – al revistei: „Dan Zamfirescu (...) afirmă că în 1977, înaintea plecării mele din țară, aş fi declarat că: «Păstrez o singură amintire mai luminoasă din această perioadă: a generalului Pleșiță». Țin să desmint cu toată puterea că aş fi pronunțat o asemenea frază. Îmi amintesc limpede acea întâlnire cu colegul meu de clasă. La un moment dat el mi-a spus că Paul Goma este un «spion sovietic». Întrebându-l de unde știe, mi-a răspuns că de la persoana cea mai competentă în materie, generalul Pleșiță. Întrucât cunoșteam tactica de dezinformare a securității, bazată pe răspândirea zvonurilor celor mai absurde, nici nu m-am ostenit să-l contrazic pe Zamfirescu, ci am dat din umeri. A fost sfârșitul convorbirii noastre din acea zi și de atunci nu ne-am mai întâlnit niciodată./ Voi publica în curând amintiri din disidență în care voi da mai multe detalii despre confruntările mele cu Securitatea și cu șeful ei de pe atunci, Pleșiță. Dar nu pot să nu semnez aici uimirea pe care o simt atunci când citesc, scrisă de mâna lui Dan Zamfirescu, afirmația că «Securitatea de după 1965 este o instituție tot atât de importantă în apărarea acestei țări și a neamului românesc pe cât a fost cultura română însăși». Amestecul polițismului cu cultura este o gravă jignire ce se aduce spiritului și nu găsesc cuvinte destul de aspre pentru a o osândi”.

11 mai

● Pe prima pagină a revistei „Cuvântul” (nr. 19), Radu G. Țeposu semnează articolul *Imaginea României în lume nu se întreține cu apă de colonie*: „Nu demult, a fost prezentată la Paris o impozantă și ireproșabil editată *Histoire de la Transylvanie*, ediție comprimată a uneia mai vechi, în trei volume. Nu e vorba de o inițiativă a oamenilor de cultură români (...), ci de o întreprindere a istoriografiei maghiare. Cartea a stârnit degrabă polemici pătimașe. Primei ediții i s-a răspuns cu o improvizație veninoasă, departe de argumentele științifice, despovărate de vitriol. Nu e treaba istoricului să pună gaz pe focul adevărului. El are menirea să convingă cu probe, nu cu retorică propagandistică./ Și ultima apariție a fost întâmpinată cu mânie. Revista «Tribuna» (nr. 8, 9/1993) din Cluj a publicat o punere la punct intitulată *Filierele dezinformării. Cum se face la Paris istoria Transilvaniei*, tocmai bună pentru uzul Cotrocenilor. Căci ce ecou poate avea în plan european o revistă care apare în două-trei mii de exemplare! Noi răspundem unor opere

monumentale, lansate în circuit internațional, cu niște articole subțiri și efemere care seamănă foarte bine cu luările de cuvânt din fostele ședințe de partid./ Erorile, interpretările tendențioase, mistificările pe care le conține această *Istorie a Transilvaniei*, scrisă de maghiari, nu se combat prin simple trâncăneli și-o opinie de ocazie. Lor li se contrapun alte lucrări științifice realizate cu seriozitate, temeinicie și competență. Sigur, pentru aceasta e nevoie de sprijin financiar. Guvernul României se plânge că n-are posibilități să stipendieze cultura. Toată ziua se jeluiește, însă, că România are o proastă imagine în lume (...). Ce face însă guvernul pentru a îndrepta obsedanta imagine? Nimic. Trimite, adică, din când în când emisari care vorbesc despre democrație la diverse colocvii obscure, după care dau fuga să-și cumpere mixere și casetofoane. Dacă mai scotocește nițel în buzunare, puterea mai găsește și niște bani pentru editarea revistei «Literatorul», o publicație literară despre care nimeni nu mai știe dacă există. Și dacă insistă, în căpușeala bugetului mai află și câteva milioane pentru înființarea, prin hotărâre guvernamentală, a Comitetului Național pentru Deceniul Dezvoltării Culturii (UNESCO)”.

12 mai

● În serialul său din „Luceafărul” (nr. 19), *Mircea Eliade și detractorii săi*, ajuns la al zecelea episod: *Alianțe și alibiuri*, Cornel Ungureanu comentează contrariat un eseu al lui Virgil Nemoianu din LA&I (suplimentul cultural al „Cotidianului”), *Mircea Eliade între Chicago și București* (29 iunie 1992), amendând alegațiile riscate (de exemplu, afirmația că, în anii '30, Eliade, fără a fi fost legionar ori antisemit, „s-a manifestat ca «legionaroid», ca și Emil Cioran, deci ca «Tovarăș de drum»”), tonul „pedagogic muștrător”, lipsa expertizei în problema asupra căreia se pronunță universitarul american, utopiile sale federaliste: „În vremea în care era în România Virgil Nemoianu mi se părea un autor remarcabil prin întinderea cunoștințelor, prin eleganța scriiturii și prin nonconformism. (...) Era unul dintre spiritele înnoitoare (...). Făcea o excelentă critică ideologică (...), isca mici scandaluri prin atitudinile sale tranșante și paradoxale. (...) / După revoluție i-am citit un interviu în care declara că nu mai e român, ci americano-român (sau, mă rog, româno-american), ceea ce mi-a sporit încă mândria. Bănățeanul și-a adăugat un *von* care să-i dea, în țară, autoritate. (...) / Necazul bănățenilor ajunși la curțile împărătești e că le dispare umorul. N-aveau (...) nici A.C. Popovici, nici regretatul Sorin Titel, n-are nici Virgil Nemoianu./ Eseul începe cu un portret al lui Mircea Eliade care nu-i rău. Profesorul are talentul și știința evocării. (...) / Există și câteva observații importante privind publicul lui Eliade. (...) / Înainte de a-și spune punctul de vedere, Virgil Nemoianu arată că după moartea savantului au început să apară reevaluări ale generației de intelectuali din anii treizeci. «Printre cei care s-au exprimat în acest fel (criticând cu

asprime, n.n.) se numără Ion Negoitescu, S. Damian, Culianu însuși...» scrie autorul, cu aerul că numește niște autorități fără pată și reproș./ În ceea ce-l privește pe Negoitescu, îi vom dedica – poate – un capitol special. (...) E un critic de referință, dar de prea multe ori deturnat din drumurile sale de pasiuni narcisice (...). Virgil Nemoianu îi acordă un credit total și opțiunea nu-l rușinează./ Mai rău e cu implicarea lui S. Damian în *procesul Eliade*. S. Damian e, în fiecare dintre epoci, un înaintemergător. În 1950 ne învâța ce-i cu modelul stalinist, în 1955, cum trebuie urmată literatura sovietică, prin 1960, de ce trebuie prozatorii să fie *bucuroși*, prin 1970 îl făcea praf pe Marin Mincu pentru că îndrăzne a ieși din canon. Și în 1950, și în 1960, și în 1970, și în 1990 S. Damian era critic de directivă. Să-și fi abandonat el obiceiurile în 1990? Bănuiala că a existat în critica românească o aripă cominternistă cu fii și nepoți nu pare să fie chiar inutilă. Dar bănuiala că S. Damian este o alianță folositoare poate aparține doar acelor care vor să câștige cu orice preț. Și prin toate mijloacele./ Virgil Nemoianu precizează că Norman Manea a scris eseul [*Felix culpa*] după o reflecție matură. În plus, a trimis paginile pentru confruntare lui Virgil Nemoianu și lui Matei Călinescu. (...)/ Și Matei Călinescu, și Virgil Nemoianu sunt în materie de *eliadologie* niște cercetători cam improvizati. Excepționali în domeniile lor, ei participă la *banchetul Eliade* ca niște buni români (americano-români) care salută victoria compatriotului. Precum la orice întrecere, aplaudă./ Sau huiđuie./ Dacă voia într-adevăr confruntarea de opinii, Norman Manea putea să trimită manuscrisul unor persoane care, de-a lungul timpului, își demonstraseră competența: Virgil Ierunca și Monica Lovinescu. Cei doi aveau o percepție nedeformată a deceniului al patrulea. Nu fuseseră câtuși de puțin de deceniul al șaselea proletcultist, cominternist, sovietizant. (...)/ Virgil Nemoianu nu-l acuză doar pe Mircea Eliade. Saltul spre dreapta din anii treizeci ar fi fost consecința unei rele împărțiri a lumii după primul război mondial. Cu alte cuvinte, chiar formarea României Mari, a Poloniei, a Cehoslovaciei, Iugoslaviei a fost o eroare. Nu state naționale trebuiau formate, ci o federație! O soluție federală ar fi adus în zonă un cadru de toleranță. Refuzând o soluție de tip federal, Autoritatea «validează principiul național, investindu-l cu forță instituțională». (...)/ [Virgil Nemoianu] se formează într-o epocă în care problema celei mai bune lumi cu puțință nu putea fi pusă la îndoială. Din zori până-n seară propagandiști de toate calibrele lucrau la *imaginea celei mai bune lumi cu puțință*. Generația lui Virgil Nemoianu (...) se formează în acest climat. Vrând-nevrând, ea devine o generație utopizantă. Cel puțin prin câteva demersuri ale ei, ea slujește Utopia (...)/ Iar dacă lumea cea mai bună cu puțință nu-i marea țară a Sovietelor, ea nu poate fi decât marea țară a Americii. O polarizare firească guvernează politologia lui Virgil Nemoianu: dacă lumea cea mai bună cu puțință nu e în Răsărit, atunci ea trebuie să se afle în Apus. Virgil Nemoianu visează Statele Unite ale Balcanilor, exact așa cum visaseră funcționarii Internaționalei a treia.

(...)/ Problema rădăcinilor naționalismului în Europa răsăriteană nu-i chiar atât de simplă și nu se rezolvă după modelul Croitorașului cel viteaz. Ca un bun bănățean, Virgil Nemoianu trăiește vechiul dispreț al lumii bune bănățenești pentru «regățeni». Aerul superior cu care o seamă de bănățeni ieșiți în lume au tratat problema națională derivă din bănuiala, prea des reiterată și cu prea multă suficiență reluată, cum că Banatul și Transilvania reprezentau altă civilizație./ Împinși în cușca acestei idei, Eliade și generația lui nu prea au ce să spună lumii moderne”. Demontarea argumentelor din eseul lui Virgil Nemoianu continuă și în numărul următor (20, din 19 mai 1993) al revistei, într-un articol intitulat *Mircea Eliade și detractorii săi (XI). Cotloanele vrajbei noastre*, precum și în nr. 21, din 26 mai 1993: *Quiproquo-uri*.

13 mai

● Sub titlul G. Călinescu – un mit contestat, apare în revista „22”, la rubrica „Tribuna liberă”, un grupaj ce conține un text al lui Doru Cosma (doctor în drept, membru al GDS și al Alianței Civice, coordonator al unei colecții cu specific juridic de la Editura Humanitas), *G. Călinescu „director de conștiință” al unei generații*, polemic la adresa unui articol despre G. Călinescu publicat de Z. Ornea în „România literară” (nr. 9, din 11 februarie 1993), și o anchetă (realizată de Oana Armeanu) la care răspund Barbu Brezianu, Nicolae Manolescu, George Bălăiță, Gabriel Dimisianu, Dan C. Mihăilescu, Ion Bogdan Lefter și Ioana Pârvulescu. ■ Articolul lui Doru Cosma este precedat de o notă semnată G.A. (Gabriela Adameșteanu), care aduce următoarele precizări: „Conducerea revistei «22» a ezitat o vreme dacă să publice sau nu acest articol. Opiniile autorului ni s-au părut prea tranșante, indiferente față de contextul cultural. O astfel de discuție despre G. Călinescu nu ni se părea «urgentă», dar dacă tot se ajungea la ea am fi preferat ca să fie purtată de specialiști și creatori di spațiul literar. Astfel am ajuns la ideea de anchetă. Nici unul dintre noi nu a fost convins în totalitate de argumentele d-lui Doru Cosma sau nu i-a împărtășit opinia. (Personal, eu datorez foarte mult întâlnirii cu cărțile lui G. Călinescu. Și chiar faptul că l-am ascultat câteva ore în 1965 într-un amfiteatru aglomerat mi-a rămas întipărit în memorie ca un eveniment rar și fericit.)”. ■ Doru Cosma: „Vestind inaugurarea ediției critice Călinescu (...), dl. Z. Ornea își însoțește anunțul de unele aprecieri critice despre *Cartea nunții*, «capul de serie» al acestei ediții. Nu înainte însă de a denunța indignat «campania de denigrare concertată» (de cine?) a marelui critic. (...)/ După dl. Z. Ornea receptarea, în genere defavorabilă, a romanului în discuție de către unii critici (Pompiliu Constantinescu, Mihail Sebastian, Perpessicus) n-ar fi reprezentat decât «plătirea unei polițe» din partea acestor critici cu care G. Călinescu se angajase anterior în polemici. În ceea ce mă privește, cred că explicația cea mai plauzibilă a acestei receptări negative a dat-o romancierul însuși atunci când și-a calificat opera «un exercițiu minor». (...)/ Cuprins de

indignare împotriva acelor care aduc idolului său «osânde» oscilând «unde va între colaboraționism și prostituție», domnia sa [Z. Ornea] propune a scoate în față opera și a lăsa în umbră pe autor care, nu-i așa?, «a putut greși în cutare segment al vieții». (...)/ Să spunem, mai întâi, că tentativa d-lui Z. Ornea de a despărți, în cazul lui G. Călinescu, autorul de operă și opera literară de acțiunea omului politic este aproape cu neputință. Și aceasta pentru că în discuție se află publicistica politică a lui G. Călinescu, conexă, evident, cu activitatea deputatului și a membrului PCR. Tocmai publicistica politică (nu fără ecouri în opera de ficțiune) reprezintă principala «acuză» adusă lui G. Călinescu. Ne miră faptul că tocmai dl. Z. Ornea, care în lucrările sale n-a prea disociat omul de operă, este acela care ne propune acum o atare disociere./ (...) Și pentru că veni vorba de «colaboraționism», mă întreb, la rândul-mi, cum altfel ar putea fi numite numeroasele articole pro-comuniste și pro-sovietice publicate de G. Călinescu în perioada 1944-1965. (...)/ Fără măsură în admirația față de comunism, G. Călinescu devine necruțător cu opoziția democratică din anii 1944-1947 și cu marile ei personalități. Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Ion Mihalache, C. Titel Petrescu ș.a. sunt trecuți prin furcile caudine și denunțați opiniei publice. Nu va trece mult și puterea opresivă îi va trimite pe fruntașii opoziției democratice pe drumul fără întoarcere al gulagului românesc. Și atunci, să nu constituie colaboraționism campania defăimătoare împotriva partidelor democratice dusă sistematic de G. Călinescu în amintita operă? (...) Pentru fapte similare de complicitate cu ocupantul german, în 1918 Tudor Arghezi, Ioan Slavici, Dem. Theodorescu și alți scriitori români au fost aruncați în închisoare, iar scriitori francezi de talent incontestabil, precum Brasillach, Drieu La Rochelle ori Céline au fost, după Elberare, ținuiți la stâlpul infamiei./ Cât privește faptul de a-și fi pus condeiful în slujba unei cauze care nu era a sa și în care, în mod evident, nu credea, numai și numai pentru a-și (re)dobândi, menține sau spori privilegiile, cum oare trebuie calificat el? Cum se numește amorul practicat îndeosebi de dragul unor foloase materiale? Și să nu uităm că «prestațiile» publicistice călinesciene aveau loc într-un timp când sute de mii de români pătimeau sau pierdeau în închisori ori la Canal, erau deportați, alungați din căminele lor sau scoși din slujbe. (...)/ O precizare necesară: T. Vianu nu poate – și nu merită – să fie pus alături de G. Călinescu și M. Ralea în ceea ce privește colaboraționismul. Desigur, și T. Vianu a făcut unele concesii regimului comunist. Dar ele au fost incomparabil mai rare, și mai benigne, vădind chinurile unei conștiințe prinse în menghina neîndurătoare a «comenzii sociale». Nici vorbă de jubilația și grandilocvența lui G. Călinescu față de «realizările socialismului». (...)/ Apartin, cronologic vorbind, aceleași generații ca și dl. Z. Ornea. S-a întâmplat să-i fi avut ca profesori la facultatea de litere și filosofie pe T. Vianu și M. Ralea. Pe G. Călinescu l-am ascultat vorbind de la catedră și în alte locuri publice, iar publicistica i-am urmărit-o în toată perioada 1944-1965. Dar trebuie să spun fără ocol că pentru

mine, ca și pentru generația mea (care, acum văd, este politicește și moralmente alta decât a d-lui Z.Ornea), G. Călinescu nu a constituit un «model intelectual» și cu atât mai puțin un «director de conștiință». Pentru mine și congenerii mei, «divinul critic» a fost, pentru tot ceea ce a scris contaminat de morbul comunismului, un caz de duplicitate și de non-conformism estetic jucat, care ne-a mâhnit, atunci când nu ne-a revoltat. «Zbaterea» sa, câtă a fost, n-am considerat-o nicicând ca un efort pentru «salvarea culturii române». Departe de a merita circumstanțe atenuante, cum crede dl. Z. Ornea, G. Călinescu se învrednicește mai degrabă de circumstanțe agravante. (...) Este posibil ca dl. Z. Ornea, atât de inclement cu rătăcirile publicistice ale altor cărturari români, să-l fi luat ca model pe G. Călinescu, iar acum să-i acorde scuze atenuante (...). Chestiune, în definitiv, de opțiune personală. Daar d-sa nu este îndreptățit, cred, să vorbească în numele unei întregi generații. Poate, cel mult, pentru un segment al generației sale. Al aceluia segment minoritar care a împărtășit meandrele «ideologice» ale lui G. Călinescu”. ■ Ancheta realizată de Oana Armeanu propune trei întrebări: „1. Ce a însemnat G. Călinescu pentru generația dvs./? 2. Când ați aflat ce compromisuri politice a făcut/? 3. În ce măsură aceste compromisuri vă modifică imaginea asupra lui?”. ■ Barbu Brezianu: „3. Totuși, marele critic și istoric literar nu a laudat nici pe «poetul» A. Toma, nici pe Victor Tulbure, sau pe alți lingăi, antecesorii ai lui Corneliu Vadim Tudor./ Imaginea *criticului* G. Călinescu rămâne – în ciuda multiplelor sale scamatorii și compromisuri social-politice – neîntinată și profund respectabilă”. ■ Nicolae Manolescu: „Influența lui G. Călinescu asupra generației mele a fost enormă. (...) Despre «compromisurile» lui G. Călinescu am aflat ceva mai târziu, din emisiunile de la «Europa liberă» ale lui V. Ierunca (neiertător cu G. Călinescu) ori din lectura articolelor politice din anii 145-147, strânse într-o culegere din 1971. Cu ocazia culegerii, am scris la «Contemporanul» o cronică în care semnalam oportunismul unora din texte. Redactorul-șef atunci instalat, în locul lui G. Ivașcu, trecut în septembrie 1971 la «România literară», n-a vrut să-mi publice articolul. E vorba de Constantin Mitea, consilier apoi al lui N. Ceaușescu și astăzi colaborator la revistele lui Adrian Păunescu. Refuzul de către Mitea al articolului și, mai apoi, refuzul celui următor despre *Marele singuratec*, romanul lui Marin Preda, m-au determinat să abandonez o rubrică pe care o țineam de zece ani și să-l urmez pe Ivașcu la «România literară». Știam, așadar, în acei ani, și despre alte tribulații morale ale lui G. Călinescu decât susținerea democrației originale de imediat după 1944, cum ar fi textul apologetic din «RFR», în care epoca lui Carol al II-lea era comparată cu aceea a Regelui Soare. Dar mă impresionau mai puțin, trebuie să admit, decât geniul autorului *Istoriei*. (...) Acesta e adevărul. «Compromisurile» lui G. Călinescu au jucat un rol neînsemnat în atitudinea generației mele față de el. Criticul a fost însă modelul nostru, al tuturor”. ■ George Bălăiță: „1. Călinescu (...) a fost cel la care descopeream, în

forme strălucitoare până la magie, farmecul *persoanei întâia singular*! El vorbea despre creație, despre autonomia artei, despre personalitatea artistului. Într-o vreme în care un zâmbet putea fi socotit subversiv, iar râsul un delict, G. Călinescu își îngăduia să fie ludic. (...) / 2. Nu pot să nu remarc cu un fel de nestăpânită ironie sumbră tonul acestei întrebări, identic celui folosit la vechile servicii de cadre. (...) Istoria compromisului este chiar istoria vieții noastre intelectuale din vechiul regim. Și nu numai. Au fost nenumărate, în fel și chip, inclusiv ale subsemnatului. Nu sunt de ocolit, dar se cer discutate diferențiat. (...) A discuta, de exemplu, *Scrinul negru*, un roman de plan secund, altfel decât o utopie (ratată ca toate utopiile) este exces de zel, dacă nu cu mult mai rău. Dar a te prefăca că nu înțelegi importanța unui roman ca *Bietul Ioanide* ce înseamnă oare? Lasă că destule din ce se numesc astăzi compromisuri au fost tot atâtea moduri de a supraviețui. (...) Este imoral să nu rezisti. Nu mă mir că încă nu s-au stins urletele celor care la apariția *Istoriei* sale cereau capul lui Călinescu și întinderea pe gard a pielii sale jupuite în piața publică. Ura are viață lungă”. ■ Gabriel Dimisianu: „1. Un reper intelectual, fără îndoială, o cotă înaltă a intelectualității și, într-un anume fel, prin raportarea la context, un exemplu al libertății de spirit. (...) Drept este însă a-i recunoaște lui G. Călinescu și o contribuție emancipatoare de alt ordin: a reactivat în comentariul literar spiritul critic bazat pe motivația estetică. (...) / 2,3. E impropriu, în ce mă privește, să afirm că aș fi «aflat» la un moment dat despre ceva ce știam dintotdeauna despre G. Călinescu. Activitatea sa din anii imediat postbelici a fost unanim cunoscută, se știa că el a colaborat de la început cu regimul comunist (...). Cu toate acestea, mai ales în primul deceniu postbelic, G. Călinescu nu s-a bucurat de încrederea totală a regimului comunist, care l-a îndepărtat, după cum se știe, din învățământul universitar. (...) / G. Călinescu rămâne o figură contradictorie a culturii române și a vieții publice din România postbelică, dar, oricum, o mare figură”. ■ Dan C. Mihăilescu: „1. (...) Bineînțeles că am fost și sunt perfect de acord cu *geniul critic* al lui G. Călinescu. (...) Dar mă îngrozește fetișizarea și am obsesia echilibrului. (...) Nu unul, ci trei puncte formează un plan în spațiu, parcă zice matematica. Apoi, de când cu mania lui Eugen Barbu cu «divinul critic» și cu atât de obositorul epitet acordat *Istoriei* călinesciene (...), m-am înverșunat într-o vară și am extras din «monument» toate contextele depreciative, găunoase, partizane, toate probele de opacitate (...). N-am publicat statistica atunci, nici n-ar fi putut să apară, de vreme ce până și-n 1990 mi s-a tăiat epitetul «arghirofil» pus lângă Sadoveanu și Arghezi! (...) / Pentru noi, două sute de ani de literatură s-au blocat în *Istoria* lui Călinescu. Nu e normal. (...) *Trebuie* mers mai departe. Cu cine, cum și când – vorbim altă dată. (...) / 2. (...) Din 1981, de când am intrat la Institutul G. Călinescu și am aflat zeci de fapte lugubre, cinice și megalomane ale Profesorului... am migrat definitiv către Blanchot, J.P. Richard, Poulet & Co. / 3. Am mai scris despre asta în ultimii trei ani: una e

nota biografică a autorului și alta este analiza bibliografiei. Spui curat adevărul, cronologia compromisurilor, în «chapeau» și-ți vezi de cele literare. (...) Nici «divin», nici monstru oportunist. Un mare critic literar, cu o influență teribilă în întreaga arie literară și un om cu destule păcate: nu mi se pare deloc puțin. Disputa este deja oșioasă, ca și cu Heidegger (...), ca și cu Céline, ca și cu Sartre cu stipendiile kremlinoase. Și, în fond, de trei ani tot pritocim la Sadoveanu, Călinescu, Marin Preda, Arghezi și Camil și-n schimb nu-i dezbată nimeni pe Ralea, Cioculescu, Vitner, Crohmălniceanu, Piru, ca să nu mai spun de Novicov și a lui ceată». ■ Ion Bogdan Lefter: „Deși s-a scris enorm despre opera lui în deceniile recente – enorm și de cele mai multe ori pe un ton extaziat, autorul făcând în anii '60-'70 obiectul unui veritabil «cult al personalității» –, nu știu să se fi făcut o analiză din unghi sociologic a «cazului» G. Călinescu. Pentru că nu doar episodul «compromisurilor politice» din epoca regimului comunist, ci *întregul* traseu al existenței sale merită o asemenea examinare. Ar trebui discutate, de pildă (...): cunoscutele pledoarii conservator-clasicizante, făcute de un autor care dovedea la tot pasul un gust modernist; în aceeași ordine de idei, surprizele anti-avangardismului și anti-lovinescianismului său, dar și disprețul anti-trăirist pe care l-a afișat; voința «universalistă», cuplată bizar cu elaborarea unui scenariu mitizant-naționalist al istoriei noastre culturale. (...) S-a pornit și la noi acel proces de restructurare a valorilor culturale care traduce la nivelul mentalităților colective evoluția societății euro-americane spre sensibilitatea postmodernă, ceea ce a produs și va produce în continuare reconsiderarea globală a «depozitului» tradițiilor naționale, cu toate figurile lor mai mult sau mai puțin «mitizate». În ce mă privește, cu titlu strict personal, am avut foarte acut sentimentul că opera lui G. Călinescu, mai precis sectorul ei critic, are un prestigiu hipertrofiat, neacoperit decât parțial de realitatea textelor și aflat (...) într-un flagrant contrast cu spiritul epocii noastre. Încât am ajuns repede să mă consider un «anti-călinescian» (și, în schimb, un «lovinescian»). Am o opinie superlativă despre talentul literar, epic al autorului, pe care îl consider realizat la cota maximă în proză (...). Sunt însă foarte rezervat față de criticul și istoricul literar, ale cărui scrieri le găsesc extrem de... «discutabile»! După cum se vede, motivele unei «modificări de imagine» nu le văd atât în «compromisurile politice» ale lui G. Călinescu (...), ci în substanța efectivă a operei, în «adevărurile» ei mai puțin cercetate, mai puțin acceptate...». ■ Ioana Pârvulescu: „1. (...) Năcută în deceniul în care George Călinescu (*sic!*) murea, l-am considerat, după ce aventura conștiinței mele începuse să se închege, , în liceu, să zicem, drept reper, instanță, instituție. Era la fel de mort (și la fel de viu), la fel de instituționalizat ca Maiorescu, de pildă, era un autor intangibil din manual, îl aveam de citit pentru teze. Îmi plăcuse mai mult *Enigma Otiliei* decât *Bietul Ioanide* sau *Scrinul negru*, dar nu m-am întrebat dacă motivele estetice au cauze extraestetice. (...) 2. În facultatea am început să văd că există până și în

instituția Călinescu puncte vulnerabile. Am văzut compromisuri estetice și am dedus că îndărățul lor se aflau compromisuri politice. Dar mă mirau primele. (...) Îl admiram în continuare, doar că în *instituția Călinescu* îl vedeam acum și pe *omul Călinescu*, mai vulnerabil decât instituția, desigur./ 3. George Călinescu (*sic!*) rămâne George Călinescu (*sic!*)”.

● În „Orizont” (nr. 9), Adriana Babeți realizează o ancheta cu tema **Literatura și răul**, propunând următoarele întrebări: „1. Credeți că răul este – estetic vorbind – mai expresiv decât binele? De ce?/ 2. Care ar fi răul fundamental al lumii noastre?/ 3. Se poate opune literatura răului? Cum?”. Răspund: Alexandru Paleologu, Radu Enescu, Liviu Antonesei, Eugen Dorcescu, Ioan Vultur și Marcel Tolcea. ■ Alexandru Paleologu: „1. Pare așa. Pentru că e mai frapant. Așa cum se vede în plastică, la Ieronimus Bosch, de pildă (...). Binele nu poate fi reprezentat în mod sugestiv. Imaginea îngerilor lui Rafael este insipidă și nu face nici un fel de efect. (...) La Dante, lumea găsește mult mai frumos *Infernul* decât *Paradisul*. Dar citiți vă rog cu atenție. Și *Infernul*, și *Paradisul* sunt la fel de frumoase. Binele ar putea fi totuși reprezentat printr-o perfectă nimereală a frumuseții. (...) / 2. (...) Când cineva devine setos de a domina – asta mi se pare lucrul cel mai stupid și cel mai rău./ 3. Nu știu dacă literatura se poate opune răului. Poate prin marile opere”. ■ Radu Enescu: „1. (...) Binele poate să fie monoton, monocolor și puțin fad. Răul, sigur că este mai expresiv, pentru că reprezintă ceva mai caracteristic, mai spectaculos. Ceea ce nu înseamnă, însă, că eu unul sunt de partea răului./ 2. Răul fundamental al lumii în care trăim cred că este mai complex. Comunismul a fost – și sperăm că nu va mai fi – ceva satanic. Însă răul fundamental, la ora actuală, în țara noastră, este de natură morală și de natură afectivă. Noi nu suferim de lipsă de inteligență, ci de o dereglare afectivă. (...) / 3. Întrebarea aceasta e foarte grea. Oamenii citesc literatură, le place, și pe urmă fac rău. După cum alții, care nu citesc literatură, sunt oameni foarte cumsecade. Nu știu dacă există o relație atât de strânsă între literatură și bine sau rău. Să nu umblăm cu vechile clișee, precum că literatura educă. Poate că educă, poate că există cărți capitale, care au un rol fundamental în viața unui om, îl zguduie, îl convertesc la credință, la valori – dacă nu supreme – majore. Însă această literatură e formată din capodopere. Nu întotdeauna, e drept. Dar în general relația e destul de laxă. Literatura nu are o funcție educativă, cum s-a spus. Poate indirect. Dar așa, nemijlocit, cum am auzit eu mai acum câțiva ani – e o aberație, o prostie”. ■ Liviu Antonesei: „1. Într-adevăr, în literatură, răul pare mai expresiv decât binele. Chiar dacă ne-am referi numai la personaje și e limpede că «răii» sunt mai interesați decât «bunii». În schimb, poate și mai interesați sunt «răuții» și «bunuții», cei în care Binele și Răul se află în proporții variabile. Totuși, cred că «expresivitatea răului» se datorează și unei prejudecăți culturale cu origine în romantism, care a «lansat» modelul satanic./ 2. Cred că răul fundamental e confuzia – a Răului cu Binele, a valorilor, a

opțiunilor, a ierarhiilor (...)/ 3. Da. Chiar se opune, prin simplul fapt că încearcă să-l exorcizeze”. ■ Marcel Tolcea: „1. Cred că poate fi socotit așa, însă aceasta nu înseamnă numaidecât că răul ar putea avea de aici o «aureolă» (sic!) aparte. În opinia mea, întrebarea țintește dincolo de orice situație metodologică, dincolo de «insuportabila ușurăta» a literaturii și este una, mai degrabă, teologică. (...) / 2. (...) Voi spune (...), după Guénon, că mai periculos decât ateismul (...) este pseudospiritismul. Mai ales cel new-age-ist, pentru a nu mai vorbi despre alte «creații». Există un cuvânt care le cuprinde pe toate acestea: rătăcirii. (...) / Pe de o parte, stă o «spiritualitate» de tip McDonald, ce ignoră cu dezinvoltură religiile revelate – ca și cum ar fi acestea articole de modă! – și, pe de alta, o fugă spre spațiul scepticismului absolut. Ambele hipostaze s-ar putea perfect defini prin cuvântul *confort*. Ceea ce, nu-i așa?, înseamnă încremenire./ 3. Literatura, ca ficțiune, nu se poate opune, în mod real, decât nonficțiunii. Dar ea este și mai mult decât atât, fiind, de pildă, poezie, *carmen*, adică o rugăciune, o conjurare. Așa cum e înțeleasă astăzi specificitatea literaturii, ea seamănă mai mult cu un manechin decât cu o ființă vie. (...) Dacă literatura poate intui, poate simți expirul apropierei de El, atunci ea încetează să decoreze lumea cu vorbe și ne duce, pe toți, mai departe”. □ Sub genericul *Intellectualul în fața puterii*, Ștefan Aug. Doinaș răspunde unor întrebări adresate de Mircea Mihăieș: „Unde s-ar situa, optim, intelectualul: în fața, în spatele, în centrul sau în afara puterii? / 2. În fapt, unde se află el? / 3. Dar dumneavoastră?”. Șt. Aug. Doinaș: „În nici un caz în afara puterii. Iar dacă lecția de până acum a istoriei nu l-a învățat pe intelectual că nici la stânga, nici la dreapta – vorbesc de extreme – nu e bine, atunci înseamnă că el și-ar trăda înseși tradiția și statutul de intelectual. Intelectualul trebuie să fie exact în inima problematicei puterii. Pentru că intelectualul este cel care a construit puterea, a elaborat primele modele de putere concretizate socialmente. Cu alte cuvinte, el a inițiat dezbaterile politice, de la Platon până la gânditorii moderni. (...) / 2. Concret, nu pot să mă refer decât la o anumită situație, cea existentă la noi. Și atunci, lucrurile sunt foarte simple. Avem foarte puțini intelectuali care sunt detașați, în clipa aceasta, de preocupările politice. Majoritatea este împărțită în două categorii. Partea cea mai consistentă a acestei majorități (...) o constituie intelectualii care, fără a-și trăda condiția profesională – de la medici, ingineri până la scriitori și artiști – înțeleg să facă politică, pentru că politica le creează însuși climatul în care pot să-și exercite cel mai bine profesiunea, deci, să se realizeze pe ei înșiși. Și există o altă parte a intelectualilor, care se declară *apolitici*. În fond, ei nu sunt apolitici, ci oameni care fac jocul puterii. A te distrage din disputa, din gâlceava politică, astăzi, înseamnă a lăsa puterea să-și facă de cap. Or, cum trăim într-o perioadă destul de fluidă, extrem de tulbură, cred că aceasta este un păcat capital al intelectualului: să nu priceapă că el are, acum, un rol constructiv de primă importanță./ 3. Pentru a încheia cu *apoliticii*: circulă

teoria că ei ar fi acceptat o sugestie de a se declara apolitici tocmai pentru a-i obliga și pe ceilalți intelectuali să demobilizeze. Eu personal nu cred în existența unui plan atât de diabolic. Și cred că un asemenea plan nu poate fi dirijat în toate amănuntele lui. Mai degrabă, cred că aici e vorba de anumite structuri sufletești. Oameni necombativi, egoiști, preocupați exclusiv de soarta lor, oameni care au un respect... visceral în fața puterii și nu înțeleg să ajungă niciodată în conflict, în dispută cu ea – aceștia sunt apoliticii. (...) / Pentru a mă referi, acum, la mine, vreau să spun că fac parte dintre acei scriitori care, în ultimii trei ani, nu au renunțat nici o clipă să facă literatură. Dovadă că, după Revoluție, am publicat cinci cărți (incluzând aici și reeditările). Și mai am încă destule lucruri scrise recent și încă nepublicate. În același timp, am fost fascinat de noul climat de libertate. Și de deschiderea pe care istoria ne-a oferit-o. (...) / După ce ai ajuns la o anumită consacrare (...), eu cred că prea multă ambiție strică. Nu urmăresc să devin mai mult decât ceea ce sunt, iar activitatea mea politică se vrea o reîntoarcere la modestia omului simplu, care se străduie să fie treaz în fiecare clipă și încearcă să-și dea seama că problemele pe care le dezbate, ideile care-i trec prin cap devin realități concrete: hrană, îmbrăcăminte, subzistență, sănătate pentru aproapele său. Or, nu putem fi indiferenți la lucrurile acestea fără să dăm dovada unui cinism reprobabil”.

● Începând cu acest nr. 19, „Totuși iubirea” publică în foileton un roman inedit al lui Adrian Păunescu, *Vinovat de iubire*.

14 mai

● Într-un articol din „România Mare” (nr. 19), *Țara și baba*, Romulus Vulpescu revine la chestiunea modificărilor ortografice propuse de Academia Română: „Se atacă – deși destul de stângaci și de incoerent – un element constitutiv, deci fundamental, al unui concept: *națiunea*. *Limba națională* este o structură fără de care nu poate exista *națiunea*, chiar dacă alte trăsături defintorii n-au fost încă abolite. Dar o să aibă grijă pramatiile și secăturile. (...) Dacă s-a ales revenirea la regulile ortografiei votate de Academia Română în 1932, de ce este adusă în discuție și reforma ortografică anterioară, cea din 1904?... Cât despre mine, neavând obligația legală, deci sancționabilă, de a ține seama de niște recomandări ce nu mă privesc (nefiind sindicalist la Academia), am să scriu cum cred eu că e mai bine pentru mintea și pentru ochiul celor ce mă citesc”.

15 mai

● Apare, la Constanța, primul număr din „Paradigma”, publicație cu periodicitate lunară, „revistă multilingvă de cultură și literatură”, condusă de Marin Mincu. Colectivul de redacție este compus din Mihai Cimpoi, Dan Ion Nasta, Ștefania Plopeanu, George Popescu și Monica Spiridon. În caseta tehnică

figurează și un colegiu consultativ – format din Enrique Badosa (Spania), Catherine Durandin (Franța), Alfredo Gilioli (Italia), Adam Puslojic (Iugoslavia) și Manuel Simões (Portugalia). □ Pe prima pagină, alături de un poem de Angela Marinescu, este publicat începutul unui articol al lui Marin Mincu despre *Modelul Noica*, text-avertisment ce pledează pentru adoptarea unei noi perspective – sincron-europene – asupra culturii române, dincolo de perisabilele polemici politico-literare ale epocii: „În cultura română au loc astăzi stereotipe alunecări de semnificații, substituindu-se programatic ceea ce este esențial cu măruntele răfuieli de orgoliu, care creează și întrețin, ca totdeauna, aceleași stranii complexe de inferioritate. După trei ani de dorite clarificări, era de așteptat ca deschiderea largă a orizonturilor culturale și artistice, către întreaga lume, să fi născut deja acele puncte de reper prin care creativitatea noastră să-și selecteze și să-și fundeze direcțiile organice de manifestare și emulație. Astfel, de câte ori am avut ocazia, m-am interesat la colegii umblători prin Europa (și nu numai) asupra prezenței competitive a literaturii românești în traduceri edificatoare. Nu am aflat lucruri care să entuziasmeze. Se pare că nimeni nu vrea să ia în considerație participarea noastră efectivă la banchetul culturii, situație îngrijorătoare ce obligă la o interogație mai profundă. (...) / Ca unul care cunoaște suficient eforturile scriitorilor români din diaspora de a se integra, pot hazarda postularea unei «axiome»: nici un scriitor român important, rupt din spațiul *patriei lingvistice*, nu este asimilat (omologat) decât dacă *se mută* definitiv în noua geografie culturală. (...) Cazul cel mai clamoros este al lui Paul Goma, care e considerat astfel, în mod corect, singurul disident autentic al nostru. Literatura lui, însă, n-a intrat în circulație ca literatură în sine, ci numai ca simplu document al disidenței «istorice» românești. (...) / În Italia, unde disidența politică nu prea interesează, cărțile lui n-au apărut nici până astăzi. Recunoașterea lui în literatura noastră actuală, și a altora care n-au reușit să se înscrie în noile spații literare, nu înseamnă decât o victorie *locală* a acestei literaturi. (...) / Prin 1985, când discutam intens cu C. Noica despre importanța lui Mircea Eliade pentru cultura noastră, eu fiind mai sceptic decât domnia sa (...), am avut ocazia să-l întreb pe filosof de ce n-a optat pentru aceeași soluție adoptată de prietenii săi (Cioran și Eliade), aceea de a părăsi țara pentru a se stabili în Occident. Mi-a răspuns că pentru vocația lui «pedagogică», n-ar fi avut ce să facă în afara granițelor limbii române. (...) / El s-a întors în mod exemplar de la Paris (...), pentru a sta în poarta deschisă a «școlii» sale fără ziduri, în așteptarea elevilor care să devină discipoli. (...) / În schimb, în cultura română *s-a întmplat ceva*. Pentru prima dată, indiferent de condițiile socio-culturale, am fost martorii indolenți (...) și contemporanii întârziați ai unui act misterios. Am asistat cu toții «somniațiv» la întruparea și pe-trecerea primului filosof pur, generat de idiomul românesc. (...) / De la un timp am citit în presa literară grele acuze, chiar foarte calomnioase, la adresa filosofului «colaboraționist», unele venind

din partea unor așa-ziși emuli sau prieteni. După mirarea inițială ce mi-au provocat în primul moment asemenea rapide *deveniri întru politică* ale scriptorilor noștri, m-am împăcat cu gândul că și lui Heidegger i s-a întâmplat la fel... Dacă se spun atâtea grozăvii despre păltinișean (...), asta nu poate însemna decât că *el este!* (...)/ Cine dintre discipolii săi va dovedi însă răbdarea muncii serioase, și grijulii, participând la rezolvarea problemei de a-l face cunoscut și tradus pe maestru în străinătate? Căcin ceilalți nu-și pun problema să ne traducă pe noi și nu acceptă măcar ideea că s-ar putea infuza dinspre noi vreo influență catalitică. (...) Nu le putem aduce drept «argumente» nici lucrul nostru în cultura lor (vezi cazurile Brâncuși, Tzara, Ionescu, Eliade, Cioran etc.), deoarece ne demonstrează oricând teza inversă, a modului cum aceștia s-au afirmat prin «asimilare» la cultura occidentală și au fost, prin urmare, omologați tocmai prin renunțare la «rădăcini»./ De aceea, oricâte slăbiciuni i-am găsi lui C. Noica, el rămâne un reper al *asumării condiției creativității românești*, iar peste aceasta nu se poate trece. Trebuie pornit de la el, de la ceea ce a reușit și mai ales de la ceea ce n-a reușit el să facă și, de asemenea, de la ceilalți, afirmați peste hotarele culturii și limbii române, de la *ce n-au făcut ei*, nu numai de la ce au făcut ei. Eliade, din frustrarea de a fi român, s-a aplecat infim de puțin asupra dimensiunilor culturii românești în faimoasa lucrare *De la Zamolxis la Genghis-Han*, și din păcate nu citează nicăieri (...) exemplul preistoriei nostre culturale în tratatele sale. Cioran a dat dovadă de cel mai acut sentiment al frustrării, pedepsind limba maternă (...) și rămânând, tocmai prin aceasta, legat și subsumat ei, într-un fel paradoxal, printr-o obsesie negatoare nevindecabilă. Ionescu a eludat tot, până și legătura cu aerul spațiului natal, dar în scrierile sale revin permanent caznele structurilor pe care le-a renegat ca «absurde». (...) De fapt, Occidentul, s-o recunoaștem, e «snob» și atunci când se lasă sedus de Cioran și de aforismele lui, e «snob» și când îi place absurdul și perplexitatea ionesciană, e «snob» și când acceptă paradigmele unificatoare ale mitului eliadist. Dar nu vrea și n-o să vrea să recunoască niciodată «Școala de la București», nici când aceasta aduce vivificări esențiale artei și culturii universale, ieșind din linia propriu-zis occidentală./ Știind bine că Occidentul e «snob» din complexul superiorității, de ce ne-am mai culpabiliza atât și de ce n-am reîncepe cu sentimentul sobru și grav că am făcut și facem aici ceea ce e normal să avem de făcut în propria cultură? De ce am mai cultiva în mod gratuit sentimentul diasporei față de noi înșine sau sentimentul uceniciei mimetice la școala Occidentului, fără prea multe speranțe?». □ Din sumar: ■ trei texte semnate de George Popescu la rubrica destinată cronicii literare: *Discursul „slăbit”* (despre *Parcul* de Angela Marinescu, Editura Pontica, 1991), *Scurt tratat de decompoziție* (despre o carte de poezie a Ștefaniei Ploeanu, *Cavalerul din drezină*, Editura Pontica, 1992) și Debut. *Schisma „Gutenberg”* (despre *Galeria de singurătate*, volumul de poeme al Marilenei Rotaru, Editura Pontica, 1992); ■ un eseu al

lui Ilie Pârvu despre ontologia lui C. Noica, *Exactitatea metafizicii*; ■ un articol al lui Mihai Cimpoi, *Constantin Noica par lui même*; ■ un studiu amplu, în limba franceză, al lui Dan Ion Nasta, *Ilarie Voronca – la relève du poème*; ■ *Un interviu amânat cu Umberto Eco* – realizat de Marin Mincu și așezat în oglindă cu un eseu hermeneutic al Monicăi Spiridon despre *Pendulul lui Foucault, Interpretare diabolicum...* (alături de un fragment din *Limitele interpretării*, în traducerea Ștefaniei Mincu – volumul fiind în curs de apariție la Editura Pontica); ■ de asemenea, un studiu aparținându-i lui Martine Sagaert (publicat în franceză): *Marcel Proust, A la recherche du temps perdu. Maternel et textuel*.

16 mai

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 166), C. Stănescu publică un interviu cu Nicolae Breban („*Marin Preda? Un țaran enorm, răătăcit în oraș...*”), realizat la Muzeul Satului din Cluj, cu ocazia „Zilelor Lucian Blaga”. (Pe prima pagină a revistei, interviul este anunțat prin propoziția: „Nicolae Breban întinde o mână lui Marin Preda”.) N.B.: „Tatăl și bunicul meu au fost preoți într-un sat din Maramureș. (...) Toți ai mei, Brebanii, sunt legați de satul românesc și eu, deși n-am trăit la țară, sunt conștient de faptul că, chiar dacă procentul de țărani azi a scăzut (...), țărănismul, în sensul cel bun, spiritul țărănesc a infuzat, a pardosit toată suprastructura creatoare și culturală românească. (...)/ Pentru mine, marin Preda este impresionant prin faptul că a reușit, alături de cele două efigii în bronz literar, ale lui Sadoveanu și Rebreanu despre țaranul român, să propună o a treia efigie, țaranul muntean. Dacă țaranul ardelean era țaranul dramatic, zolist, dacă cel al lui Sadoveanu era țaranul mitic, cel al basmului românesc (...), cel al lui Preda, mai contemporan, intră într-o comedie de limbaj și într-o comedie de situații... (...)/ Eu cred că Preda propune un țaram care intră într-o comedie de limbaj: ăsta-i pentru mine Moromete. (...)/ Probabil aici Caragiale este maestrul indiscutabil. Ce-mi place la fel de mult în *Moromeții I* – în *Moromeții II*, care mi se pare neautentic, fiindcă colectivizarea s-a făcut altfel, asta e o mai veche discuție a mea cu Manolescu – în *Moromeții I*, deci, m-a impresionat ca tânăr o puritate enormă de stil. Un stil splendid, de o clasicitate rar întâlnită în proza românească”. Despre *Cel mai iubit dintre pământeni*: „E un roman ce trebuia refăcut. Este doar o eboșă. Aici el și-a pierdut stilul acela splendid din *Moromeții* și *Întâlnirea din Pământuri*. Era grăbit, probabil intuia limita sa. Este extrem de interesant, aș zice că a pătruns puțin pe domeniul meu, adică în domeniul «problemei citadine». Apropo de Blaga: el a vrut să-l propună pe acesta ca erou, însă este evident că nu posedă limbajul unui astfel de erou”. „– *Ați avut relații bune sau proaste cu Marin Preda?*! – Și bune și proaste. El s-a interesat de mine când eram foarte tânăr și necunoscut, m-a invitat la el și mi-a făcut un referat excelent care a ajutat prima mea carte să apară. A simțit imediat că sunt un prozator autentic./

– *Unii spun că era invidios și că, atunci când simțea că cineva îl poate depăși, îl evita, îl împiedica...* – Nu știu dacă-i așa. E adevărat că mi-a mai făcut un dar: după primul referat, la *Francisca*, mi-a făcut darul de a-mi scoate, într-un moment extrem de dificil al vieții mele sociale, *Îngerul de ghips* (...). Preda mi-a publicat această carte cu care m-am reintegrat în viața literară românească”. □ Același C. Stănescu îl intervieuează pe Pavel Țugui (adjunct al ministrului Culturii și șeful secției de știință și cultură de la Comitetul Central al PCR, în intervalul 1953-1960): „*Pe Lucian Blaga l-a «omorât» ideologia partidului comunist*”: „– *Dv. ce ideologie slujeați atunci?* – Atunci eu credeam în această ideologie comunistă pe care o slujeam. Dar mai credeam că această ideologie nu poate opri poezia ori să pună capac filosofiei. Aveam alte păreri și de aceea am și pățit ce-am pățit. (...) / Am pățit c-am fost scos din partid, dat afară din secție, trimis la munca de jos, anchetat trei ani și ceva și luat la securitate. Dar eu pentru astea nu fac reproșuri la nimeni. (...) / D-le Țugui, ce înseamnă libertatea pentru dv.? – Acel drept al meu de a face ce este posibil și folositor oamenilor fără să le aduc prejudicii semenilor mei. / – *Noi, cei aici de față, din generații diferite, n-am blocat puțin, cu sau fără știință, libertatea altora? Dv., de exemplu, vă simțiți culpabil, ca activist social ați săvârșit un astfel de rău?* – Când am optat pentru mișcarea de stânga – întâi la Frontul Plugarilor și pe urmă la comuniști – am crezut că e posibil să nu «blochezi» libertatea altora, ci s-o înlesnești și s-o lărgești. (...) / Am încercat să-i recuperăm pe cei înlăturați mai înainte. Am fost de două ori la Voiculescu acasă, o dată cu Zaharia Stancu, să-l rugăm să colaboreze la «Gazeta literară» – în 1957. Am discutat cu el și despre pensie. Ne-a spus că nu poate scrie articole politice și nici poezii la comandă. Voiculescu era, în general, mult mai reticent, chiar și decât Blaga. (...) În 1958 am fost iarăși la el. La sfârșitul lui '58 s-a întâmplat nenorocirea: m-au chemat la comisia de control și m-au întrebat «de ce ai fost la Vasile Voiculescu?». (...) / N-am cerut voie nici lui Răutu, nici lui Gheorghiu-Dej să merg la Voiculescu. Am crezut că eu ca șef de secție am dreptul să mă duc”. P.Ț.: „Cu Blaga n-am reușit să scot un volum de poezii cât a trăit el. În septembrie '60, când tocmai se făcuse volumul din poezia originală – scos de Ivașcu – cu sumarul aprobat de Blaga însuși, m-au dat afară. Am fost exclus din partid. Ivașcu spunându-mi «am încurcat-o», n-a mai putut tipări volumul decât după moartea poetului”.

19 mai

● Nr. 19 al „României literare” are pe prima pagină un editorial al lui Nicolae Manolescu, *Adevărul cu capul în jos*, polemic față de anumite luări de poziție ale lui Adrian Păunescu din revista „Totuși iubirea”, unde „banala de-acum pledoarie pentru protocronism se transformă într-un virulent rechizitoriu al pozițiilor ideologice și estetice adoptate în deceniile trecute de către echipa de critici ai «României literare»”. □ Același Adrian Păunescu este ținta unui

articol semnat de Gheorghe Grigurcu, *O atitudine revoltătoare*: „Unele din manifestările bardului politician depășesc (...) măsura nemăsurii. Nerușinarea lor apare la pătrat, dacă nu la cub, într-o delirantă competiție cu sine. Astfel ni se înfățișează Adrian Păunescu, când se ocupă, în foaia sa, «Vremea», de serialul TV al Luciei Hossu-Longin, *Memorialul durerii*. (...) Roller, cu a sa *Istorie a României* crucificate pe steaua roșie, era un dulce copil pe lângă bardul de la Bârca. L-am putea asocia mai curând cu acei neonaziști care neagă holocaustul înfăptuit de înaintașii lor. (...) Mai rău decât aceștia, bardul adulării băloase a dictaturii se răsfăță scriind articole infame cu sânge de român, așternute pe piele de român sacrificat, așa cum torționarii hitleriști făceau din pielea victimelor lor abajururi”. □ La rubrica „Polemici”, într-un articol intitulat *Intelectualii*, Laszlo Alexandru apreciază: „Viața intelectuală pune periodic în prim-plan anumiți gânditori și analiști, a căror autoritate se consolidează treptat și ale căror luări de poziție reprezintă un termometru al momentului social. Odată cu evoluția orizontului de așteptare al cititorilor, se produce fie o nuanțare de opinie a acestor intelectuali, fie deplasarea lor către periferia interesului. În locul unor Eugen Simion sau Valeriu Cristea, în ultimii trei ani au dobândit audiență sporită Andrei Pleșu, Gh. Grigurcu sau Alexandru George. Mai ales acesta din urmă (...) s-a impus ca unul dintre eseistii noștri cei mai importanți”. După aceste precizări și preparative, L.A. intră în subiectul propriu-zis al articolului său, polemizând cordial cu Alexandru George, care, în câteva luări de poziție din „România literară”, lăsase a se înțelege că „intelectualii se justifică și se definesc doar printr-o poziție de mândră superioritate față de vulg; ei pot influența evoluția socială doar într-un singur fel («totul venea de sus în jos»); în timp ce populația este turma bezmetică, ce dă ascultare sugestiilor sau ordinelor primite de la «oamenii superiori»”: „Dar de ce este, oare, demn de atâta dispreț poporul de rând, gloata? Din cauza pasivității sale, a faptului că nu reacționează la urgiile soartei și nu participă la modelarea istoriei. (...) / Are dreptate Alexandru George când observă că «soluția colectivistă îmi fusese servită în trecut, în tot timpul vieții, în doze variate, sub ambalaje seducătoare». Într-adevăr, cele mai mari crime ale secolului s-au comis în numele celor mulți, al căror gir îl invocau călăii. Însă un intelectual (...) poate să identifice reala bază a dictaturii, care face o ipocrită paradă din grija pentru popor, dar ajunge să-l umilească tocmai pe acela în numele căruia pretinde că acționează. Și ar fi cel puțin o nedreptate ca acel popor care a fost batjocorit de o dictatură să fie acum disprețuit de propriii lui intelectuali. / Căci idiosincraziile eseistului sunt limpezi și nu lasă loc, în cruzimea stilului, la nici o îndoială: «Totdeauna am avut o rezervă față de intelectualii (fie ei chiar de bună sau foarte bună calitate) care se hrănesc din același gunoi cu prostimea, indiferent că numele lor este N. Iorga sau Nae Ionescu.» (...) / E ciudat cum discursul lui Alexandru George devine de un moralism mușcător când vizează pe cineva care a atentat la

temeliile valorilor intelectuale, în schimb este de un flagrant amoralism când promovează drepturile globale ale intelectualilor, în societate: «un adevărat intelectual este dezlegat de interese de clasă, poate servi orice cauză, în orice situație, are acea mobilitate pe care noile vremuri, de prefaceri și surprinderi, o pretind». Din păcate, tocmai disponibilitatea amorală a unor intelectuali de a servi orice cauză, în orice situație, a sfârșit prin a face deservicii breslei întregi, în trecutul nu prea îndepărtat.../ (...) Poziția elitist-disprețuitoare a intelectualilor și convingerea că totul li se cuvine, fără ca ei înșiși să fie obligați la nimic, se poate întoarce împotriva lor, obținându-le percepția realităților sociale”.

21 mai

● Nr. 19 al revistei „Dilema” propune un dosar tematic pe tema *Stânga-dreapta, dreapta-stânga, astăzi, la noi și nu numai la noi*, conținând, între altele: două interviuri realizate de Bogdan Ghiu cu politologul Radu Florian („În România, cultura politică lipsește atât la stânga, cât și la dreapta”) și cu politicianul liberal Dan Amedeo Lăzărescu („Avem nevoie nu de ideologii, ci de inteligență”); articole de Andrei Cornea (*De la dilemă la confuzie*), Bogdan Teodorescu (*De la stânga la dreapta, din doi în doi, numări*), Dinu C. Giurescu (*O falsă dilemă: stânga sau dreapta*), Eduard Mezincescu (*Cum mai stăm cu clasa muncitoare*); un interviu cu Pierre Rosanvallon, preluat din „L’Express” (*Regândirea stângii*). ■ Radu Florian: „Eu cred că poziția dreapta-stânga continuă să fie relevantă, pentru că se axează pe realități nu numai economice și sociale, ci și culturale. Există o *sensibilitate de stânga*, deosebită de *sensibilitatea de dreapta*. Prin sensibilitate înțeleg atât: sensul cotidian al termenului, cât și o sensibilitate filosofică și social-politică, adică o atracție spre anumite valori și opțiuni specifice./ (...) Dreapta tradițională a purtat pecetea conservatorismului. A avut o atitudine de reținere în primul rând față de ideea de democrație. Inițial, dreapta a fost antidemocratică. Ulterior, în Occident, chiar dacă dreapta a aderat la democrație, a aderat la o *democrație limitată*. Dreapta a încercat tot timpul să impună restricții în deschiderea universalistă a drepturilor democratice./ (...) Dreapta secolului trecut refuza orice fel de intervenție a statului. Dreapta actuală a înțeles că fără intervenția statului, economia poate ajunge la crize deosebit de grave. (...) Problema egalității, care distingea încă de la început stânga de dreapta, continuă să fie și azi relevantă ca element de diferențiere. (...) Dreapta consideră că problema egalității e rezolvată prin simpla asigurare a egalității civice, în timp ce stânga leagă egalitatea de justiția și de solidaritatea socială. S-a dovedit faptul că, prin asigurarea justiției și a solidarității sociale, se realizează și o mai mare eficiență, rentabilitate și stabilitate economică. Nu este, așadar, vorba de un factor ideal./ Stânga, apoi, este mult mai atentă la promovarea acelor valori ce nu sunt legate de piață. E drept, ea nu a reușit să-și respecte întotdeauna

angajamentele. (...)/ Mie mi se pare că procesul de evoluție democratică a Vestului s-a realizat sub impactul unor forțe extrem de variate de stânga. La noi se contestă acum acest fapt. I se refuză stângii orice fel de contribuție la dezvoltarea democrației. Ceea ce dovedește o ignoranță totală. Stânga nu s-a redus la marxism. Cum trebuie să percepem noi, azi, rolul partidelor comuniste occidentale în toată această evoluție convulsivă? Analiza nu e simplă și nu poate fi rezolvată prin reducționism maniheist. Eu cred că partidele comuniste occidentale au avut o contribuție la stimularea și organizarea revendicărilor păturilor sociale defavorizate care nu poate fi neglijată. Aceste lupte sociale se înscriau în cadrul capitalismului. Fără ele, reamenajarea structurală a capitalismului și reformularea dreptei înseși nu ar fi fost posibile. (...)/ Față de partidele comuniste care au ajuns forțe guvernamentale, în Europa de Est, trebuie, însă, să avem o altă percepție (...). Partidele comuniste din Europa de Est, devenind partide de guvernământ, s-au comportat ca o *dreaptă specifică*, diferită, deci, de dreapta conservatoare din societățile capitaliste. (...) Ele au respins democrația de tip parlamentar, abandonând întreaga tradiție a social-democrației (...). Au recurs (...) la violența politică, care le-a deplasat imediat spre totalitarism, spre o politică identică cu aceea a fascismului. (...)/ La noi nu există încă un curent politic de stânga coerent. Nu aveam doctrine ale unei stângi democratice și cu atât mai puțin social-democrate. Nu există, în același timp, nici o cultură de dreapta. Partidele sunt exclusiv grupuri de interese. (...)/ Stânga trece în momentul de față printr-o criză în toată Europa – mă refer la stânga socialistă și social-democrată. Această criză se datorează nu atât prăbușirii comunismului, cât unor cauze interne, și în special faptului că partidele de stânga care au guvernat au dus o politică prea puțin diferită de aceea a partidelor conservatoare. Cazul Franței este mai mult decât elocvent. (...)/ În întreaga Europă, cred că a venit momentul unei regândiri politice a stângii”. ■ Dan Amedeo Lăzărescu: „Eu m-aș defini ca un deviaționist permanent, pentru că mă încăpățânez să rămân la centru atunci când opinia publică oficială se deplasează fie la dreapta, fie la stânga. (...)/ Problema este dacă ideologiile se pot situa la stânga sau la dreapta. La stânga sunt spiritele oarecum abstracte, care merg pe linia egalității totale a oamenilor și, în mod firesc, ajung de la egalitatea politică la egalitatea socială și la cea economică adică de la liberalism la comunism, trecând prin socialism. La dreapta sunt spiritele moderate, care refuză să creadă în egalitate, însă acceptă principiul libertății, generator de creativitate, de prosperitate. Aceste spirite pun accentul nu pe mase, pe forțele electorale, ci pe valorile individuale. (...)/ Noi, acum, trebuie să ne bazăm pe ideea liberală a creativității individuale, pe libertate și nu pe egalitate. Egalitatea trebuie limitată la egalitate în fața legii – să nu existe privilegii –, care nu trebuie confundată cu o egalitate absurdă pe plan economic. (...) Salvarea nu ne mai poate veni de la egalitarismul social. (...)/ România, fiind o țară ortodoxă, are o situație specială, greu de comparat cu o

țară catolică, precum Franța, sau cu o țară în care coexistă protestantismul cu catolicismul, precum Germania etc. Faptul că este o țară ortodoxă interzice existența unui partid religios creștin-social, așa cum există în toate țările catolice și în multe țări protestante. Faptul că este o țară ortodoxă înseamnă și o deficiență educativă. În al doilea rând, din pricina lipsei de inteligență politică a corpului electoral, România a favorizat *partide personale*, create în jurul unor personalități exacerbate. (...) / Nu avem nevoie nici de o dreaptă, nici de o stângă prea elaborate, avem nevoie, cum am mai spus, să fim inteligenți. Avem nevoie de un partid de dreapta, care să reia ce se mai poate relua din vechea doctrină legionară. Apoi, la centru-dreapta, avem nevoie de un partid liberal care să pună accentul pe creativitatea individualităților”. ■ Andrei Cornea: „Intellectualul român este obligatoriu «de dreapta», s-au grăbit să afirme deopotrivă neatenții la asocieri și disocieri, riscând, odată cu euforice utopii de convergență «democratică» a tuturor ne- și anti-comuniștilor din țară sau exil (și în ciuda puținelor avertismente lucide de genul: «cei care sunt anticomuniști nu sunt neapărat democrați»), eșecuri și decepții dureroase, care au marcat inclusiv istoria Pieței Universității, cu al ei excesiv credit acordat unora ce pretind a fi acum «cu ochii pe noi»”. ■ Bogdan Teodorescu: „În politica românească, clase întregi sociale nu sunt reprezentate politic. Astfel, în buna tradiție comunistă, partidele de stânga și de extremă stânga au atacat greva sindicatelor, aceasta fiind susținută de așa-numita dreaptă politică. Partidul de guvernământ, după ce a câștigat alegerile vorbind despre protecție socială și despre o reformă care să protejeze oamenii săraci, formează o coaliție cu partide bine cunoscute pentru atitudinea antireformistă, pentru ca toate la un loc să continue aplicarea acelor mecanisme ale reformei care afectează decisiv nivelul de trai al cetățeanului. (...) Dreapta sau stânga devin la fel de importante ca frumoasele brațe ale lui Venus din Milo. Care-i stânga și care-i dreapta?”. ■ Dinu C. Giurescu: „A discuta în România anului 1993 de o «stângă» și de o «dreaptă» politică nu este de actualitate. / Fondul dezbaterii este altul: cine are puterea și încotro ne îndreptăm? / Deocamdată, balanța înclină net spre reprezentanții birocrăției de stat, administrative, economice și culturale constituite până în 1989. Acești reprezentanți dețin majoritatea posturilor în instituțiile și unitățile noi (sau cu nume schimbat). (...) / Pentru România de astăzi, dilema nu este între «dreapta» și «stânga» politică. / România are altă alternativă: să ne apropiem de normal în patru-cinci ani sau mai mult? Sau o lăsăm încet de tot, în vreo 15-20 de ani, până când se va retrage, pe cale biologică, o întreagă generație?”.

● Nr. 20 al „Literaturului” îi este consacrat criticului Eugen Simion, sărbătorit la împlinirea a 60 de ani. ■ Pe prima pagină: un text din 1982 al lui Nichita Stănescu (apărut în revista «Argeș»), *Un tânăr cititor* („Astăzi îl regăsesc, după ce am tocit cu coatele aceleași bănci de școală și cu sufletul același praf de aripă de flutur, împlinit și în luminoasă maturitate. / El și-a făcut din modul

echilibrat și adânc de a gândi o respirație, iar din modul curat și pe-ndelete de a cumpăni – inspirație. (...)/ Cartea Domniei Sale *Scritori români de azi* este cea mai de seamă de la *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu, într-o dragoste de literatura patriei, după opinia inimii noastre”), și un scurt articol al lui Marin Sorescu, *Un cavaler al criticii*: „Eugen Simion se prezintă, la aniversară, cu un braț de cărți despre literatura română. Crede în această literatură și a mizat pe ea. Este un cavaler al criticii de întâmpinare. De multe decenii, fie că e vară sau iarnă, timp frumos sau urât, totalitarism sau democrație, el, luni, își scrie cronică și marți o dă la gazetă. (...)/ Non talentul și impostura nu capătă liberă trecere. Tonul cronicilor sale e dat la potrivit. Tomurile de *Scritori români de azi* legitimează perioada de creație postbelică, când cu durere și în pofida acestei s-a făcut o mare literatură./ În peisajul nostru intelectual, Eugen Simion este un semn de echilibru și normalitate”.

■ Sub genericul „Eugen Simion '60”, semnează: Al. Piru (*Un mare critic român*), Mircea Popa (*Vara criticului sau firescul de excepție*), Fănuș Neagu (*Colina*), Ioan Lăcustă (*De partea țaranului român*), Ion Brad (*Noblețe de spirit*), D.R. Popescu (*Șansa autorilor cu har*), Ion Cocora (*La vârsta cărților în floare*), Nicolae Iliescu (*În emisie*), Andrei Grigor (*Vocația sintezei*), Gheorghe Tomozei (*Eugen de Savoya*), Ion Stratan (*O sărbătoare a spiritului critic*), Valeriu Cristea (*Într-o demnă rezervă față de excese*) – texte cărora li se adaugă un interviu cu E.S. realizat de Andrei Grigor și Lucian Chișu: „*În clipa de față, iubesc mai mult literatura decât pe literați*”. „Lucian Chișu: (...) *Ce concluzie ați trage privind înapoi cu mânie?* (...) E.S.: Observi că nu privesc deloc înapoi cu mânie. Doar cu ușoară îngândurare. Încerc să înțeleg dacă am făcut bine ceea ce am făcut, dacă am sau nu să-mi reproșez unele atitudini, unele judecăți de valoare etc. (...) Nu trag încă nici o concluzie. Vorba lui Petre Țuțea: ca să nu ofensez destinul. Ce pot să-ți spun este că n-am o biografie eroică. N-am făcut fapte de vitejie. Am citit cărți, am scris despre cărți, am ținut cursuri și seminarii de literatura română, am trăit toată viața mea printre tineri și chiar și azi, când intru în amfiteatru, mă simt alături de ei și solidar, spiritualicește, cu ei. Chiar dacă unora le par puțin scorțos și distant. Este un fel de a ocroti timiditatea mea. Dar am, cred, suficientă ironie pentru a corecta abuzul de solemnitate care vine odată cu vârsta și notorietatea.../ L.C.: *După terminarea facultății, ați fost cooptat în colectivul de redactare a ediției academice Eminescu, aflată sub îndrumarea eruditului Perpessicius. (...) Vă orientați, pentru aceste începuturi, dintr-un model, din opera sau ideile teoretice ale unui magistru?* E.S.: (...) Am lucrat cinci ani, în calitate de colaborator extern, plătit cu ora, în colectivul condus de Perpessicius. Eram, atunci, șomer, dat afară de peste tot (...). La sfârșitul studiilor mele universitare, luasem apărarea profesorului de italiană, D.D. Panaitescu, într-un proces politic. (...) Critica literară a fost pentru mine o salvare, nu numai intelectuală, dar și morală... Pe Perpessicius (...) l-am iubit mult – era un om

admirabil, un cărturar de școală impresionistă și de modă «veche» –, dar nu l-am ales ca model. De la el am învățat altceva: iubirea aproape nebunească pentru opera literară. Și venerația pentru *scriitură*. (...) Metodele mele critice erau însă în altă parte. Călinescu în primul rând, apoi Lovinescu care, pur și simplu, m-a cucerit când l-am citit mai cu luarea aminte. Un mare spirit și un mare caracter. (...)/ L.C.: *Autorii amintiți în cele patru volume [din Scriitori români de azi] nu par a rămâne în fixitatea judecății dvs. critice. (...) Unii sunt contestați vehement (mă refer la Marin Preda și Nichita Stănescu, în principal), alții, cei tineri, cărora le-ați oferit, prin autoritatea dvs., statutul de scriitori, găsesc cu cale să-și arate recunoștința tardivă, pentru această oficializare, prin injurii. (...)/ E.S.: (...) Nu trebuie căutată și nici așteptată recunoștința scriitorului despre care scrii. Dacă o faci, ești pierdut. Mai ales dacă, dintr-un motiv sau altul, vrei să fii amabil cu un autor care a publicat o carte slabă. Am încercat de vreo două-trei ori și a ieșit rău. (...) Ceea ce nu înseamnă că detest pe autori și fug de ei. Sunt doar vigilent. Până la proba contrarie, îi stimez și am încredere în talentul lor... Am în mine atâta tărie încât să nu mă zidesc într-o ură mărunță. Ura desfigurează. Nu sunt încă mizantrop. Cât despre *tinerii* care ziceți că mă injuriază... Ce să zic? Urât din partea lor. Nu vor scăpa nici ei de injuriile pe care le cultivă azi. (...) Deja se aude zângănit de săbii în generația '90. (...)/ L.C.: *Drumurile dvs. la Paris se legau, odată, de Roland Barthes. Astăzi, de cine?/ E.S.: Drumurile mele nu s-au legat niciodată în chip special de Barthes. (...) Am frecventat, e adevărat, seminarul lui, i-am citit cărțile, mi-au plăcut mult, îmi plac și azi. Dar un fanatic barthian n-am fost... (...) Mi-a plăcut mai mult, din toate punctele de vedere, Jean-Pierre Richard. Tematismul lui m-a influențat într-o oarecare măsură. A, început, în 1972, o teză de doctorat împreună cu J.-P. Richard despre literatura fantastică. Am studiat vreo două semestre, apoi am abandonat ideea de a avea un al doilea doctorat, după cel românesc (în 1969)... Azi mă duc la Paris, când am prilejul să mă duc, pentru alte motive. Am prieteni buni acolo, îmi place să-i revăd (...). Pe românii din Paris îi caut din ce în ce mai rar. Unii s-au supărat ei pe mine, pe alții m-am supărat eu... Dl. Virgil Ierunca, de pildă, mă injuriază în «România literară» în termeni care nu-i fac deloc onoare. (...)/ A.G.: *Aproape în toate scrierile dvs. opuneți frecvent toleranța «terorismului intelectual». Am observat că nu obișnuieți să răspundeți atacurilor injurioase. (...)/ E.S.: Răspund, într-adevăr, rar la atacurile nedemne din presă (...). Mai întâi (...), polemica este la noi o deșertăciune. (...) Polemistul român nu vrea să triumfe adevărul, vrea să-și umilească adversarul, să-l scoată din ring dacă poate, să-l elimine complet din viața intelectuală. (...) Dar, uneori, mă furcă degetele și toleranța mea nu mai tolerează mitocănia polemistului român. (...)/ A.G.: (...) Cum vedeți în viitor menținerea rolului criticii de a semnaliza și a impune valoarea?/ E.S.: (...) Nu sunt îngrijorat în privința criticii. Tot ea va stabili scara de valori în viitor. Chiar dacă azi nu***

prea i se mai aude glasul. Trebuie, probabil, să ne mutăm semnăturile în paginile culturale ale ziarelor de tiraj. (...) Ceea ce nu înseamnă că revistele de specialitate trebuie să dea faliment. (...) Văd necesară, de pildă, o critică adaptată stilului presei și stilului mediatic: o critică culturală inteligentă, rapidă, concentrată. Cititorul obișnuit trebuie orientat corect, în câteva rânduri: această carte este bună, această carte – susținută nebunește de publicitate – este o prostie. Pentru ca această formă de critică să funcționeze, trebuie format un tip special de jurnalist cultural. Vine, apoi, animatorul (*curierul literar*, îi zice Pivot) de la TV. Sau trebuie să vină. Un tip democratic, plin de har, bun vorbitor (dar nu bun de gură), om de gust. El trebuie să adune scriitorii, să scoată de la ei idei interesante, să prezinte cartea bună ca un mic eveniment. (...) Deocamdată, televiziunea română n-a produs nimic în această direcție. (...)/ A.G.: *Declarat sau nu, mulți dintre tinerii critici vă sunt discipoli. Ce anume din demersurile/atitudinile lor vă dezamăgește? Ce vă dă încredere?*/ E.S.: Îmi plăcea (îmi plăcea, repet) ambiția lor de a susține literatura bună, îmi plăcea dorința lor de a fi spirite sincrone, opțiunea lor pentru valorile autentice. Azi s-au pierdut, cei mai mulți dintre ei, în vânzoleala politică postdecembristă. Caracterul unora nu-i de bronz. În fond, fiecare ratează pe contul lui. Se ridică o nouă generație de scriitori și critici. Am unele semne... Îi aștept. Sper să înțeleagă că oportunismul nu este o soluție demnă pentru un tânăr intelectual”. □ În locul obișnuitei sale cronici literare, Eugen Simion semnează un **Fragment dintr-o scrisoare neterminată**, răspunzând „rechizitoriului” venit din partea unui prieten scriitor „instalat de câțiva ani în Occident”: „Rețin (...), dintre învinuirile sale, una la care aș vrea să-i dau explicații. Ea privește intrarea (sau primirea) mea la Academia Română. Fostul meu prieten crede că, acceptând să intru într-o Academie, *nepurificată moral*, am dat dovadă de slăbiciune și chiar mai mult decât atât, de complicitate cu forțele oculte ale societății... (...) Cum, zice el, să respiri același aer cu X, să comunici cu Y, compromiși în regimul totalitar?... (...) Printre rânduri îmi spune că, din astfel de pricini, credibilitatea mea în rândul lumii bune a scăzut considerabil. (...)/ Nu vreau să mă dezvinovățesc (căci nu-mi văd vina) și nici să-l conving pe fostul meu prieten că se înșală. Se înșală și este inconsecvent în logica lui purificatoare, căci, voind eliminarea unor intelectuali din instituțiile culturale, arată în același timp îngăduință față de alții care și-au schimbat între timp culoarea... Vreau, totuși, să-i spun câteva lucruri despre Academia pe care el o deplânge și să justific, într-un fel, de ce am acceptat (și nu ascund că am acceptat cu bucurie!) să devin membru al acestui înalt for de cultură. Nu din alte rațiuni, țin să precizez, decât cele pur intelectuale. Și nu cu alte mijloace decât tot cele intelectuale. Academia Română este o instituție veche și, exceptând o scurtă perioadă când ea a fost paralizată, Academia a jucat un rol important în viața societății românești. Îl are și azi și-l poate avea și în viitor. Ea nu poate trăi, evident, în afara istoriei, dar nici nu poate depinde

de orice schimbare de guvern. (...) Printr-un statut clar, Academia trebuie ținută departe de jocurile vieții politice... Sigurul criteriu trebuie să fie «opera și, în umbra ei, personalitatea umană (vorba lui Mihai Drăgănescu) care o însuflețește. Este criteriul care funcționează, cel puțin acum, în Academia Română. (...) / Ajung, acum, la problema purificării (un termen ce se poartă!) de care se arată preocupat preopinientul meu occidental. Mai simplu spus: trebuia sau nu Academia Română să-i dea afară după decembrie 1989 pe cei care intraseră nu prin opera lor, ci prin influența lor politică? (...) Într-o instituție de cultură sunt oameni de tot felul, unii eminenți, alții mai puțin, și purificarea, ca instrument politic brutal, nu rezolvă mare lucru. Ea creează o nouă tensiune și instaurează o practică a arbitrarului. Mai eficace este (...) purificarea prin înnoire. Când într-o instituție de cultură intră oameni noi, într-o proporție zdrobitoare (70% cu aproximație), ceva se schimbă și anume esențialul. Este exact ceea ce s-a întâmplat cu Academia Română. (...) / O lume pură nu poate începe de la zero (este soluția revoluțiilor care sfârșesc în totalitarism) și nu se poate construi de azi pe mâine printr-o purificare violentă. Mai ales că (...) nimeni nu este atât de pur încât să conducă operația de purificare”.

24 mai

• În „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 20) apare un interviu cu Gelu Ionescu realizat de Dan C. Mihăilescu („***Dacă vezi lumea ca pe o mahala, nu poți decât să gândești ca un mahalagiu***”): „ – ...Dar ce să-i faci dacă și în literatură, ca în producția de zahăr, de exemplu, a ajuns importul mai ieftin decât producția autohtonă? Dacă în economie protecționismul vamal își mai află, la rigoare, rostul, în cultură el este devastator./ – Protecționismul în cultură este necesar. Nu pentru a stăvili valul de importuri – care, de altfel, nici nu e posibil de stăvilit (...). Dar a crea stimulente pentru o producție națională de calitate, a încerca să faci o bună propagandă valorilor românești – cum nu s-a făcut niciodată în trecut (...) ar reprezenta un câștig important pentru noi toți. Pentru asta ar trebui să știm ce se cere și să încurajăm artiștii să răspundă și la ecurile model. Astăzi – și mâine – cultura are nevoie de cât mai mulți și mai buni manageri. (...) Un manager bun știe că trebuie să investească într-o sută de experimente pentru ca să reușească cinci. Dar când statul e singurul manager – și acesta e lamentabil –, când patrimoniul e în mare pericol și valorile se degradează sau se fură, când ministrul culturii e un activist mărginit și incapabil, nici măcar problema protecționismului nu poate fi pusă cum trebuie. (...) E de completat programul de acum 150 de ani al «Daciei literare» astfel: o literatură nu se face din traduceri, dar traducerile sunt literatură – și uneori literatură mult mai bună decât aceea care nu e traducere. Dar, că veni vorba de «Dacia literară» - nu ai impresia că ne punem probleme care au fost puse de mult și la care alții nici nu se mai referă, pentru că au intrat de mult în

ordinul evidenței? (...)/ Dacă vezi lumea ca pe o mahala, nu poți decât să gândești sau să reacționezi ca un mahalagiul. Cât despre eternele și falsele probleme pe care și le pune (sau mai bine zis crede că și le pune) cultura română – cum ar fi și aceea tradiționalism/modernitate, național/universal și tot felul de astfel de chestiuni fumate în alte părți ale lumii de cel puțin 150 de ani (...), ele nu au avut decât rolul de a ne ține pe loc, cu nasul în propria ogradă sau, mai rău, în duhoarea stătutului din camerele neaerisite cu deceniile.../ – *În afară, desigur, de viața literară românească, urmăriți cu precădere vreo literatură europeană (...)? Credeți că, în revigorarea literelor occidentale, spațiul estic va juca în anii ce vin rolul deținut de latino-americieni în anii '60?* – Nu urmăresc cu precădere nici o literatură din vest – ci pe aceea română. Sunt în genere informat din ziare despre apariția autorilor și cărților, dar citesc extrem de puține din lipsă de timp. Literatura estului a interesat și va continua să intereseze în Occident – apar multe cărți traduse din autori ruși, cehi, polonezi, maghiari, sârbi – nu neapărat contemporani, incomparabil mai rar se traduce din autori români. Dar nu cred că esticii au sau vor avea succesul latino-americanilor (...). Lumea trăiește cu perspectiva unui planetar proces de metisaj – care va fi și unul cultural, literar, deci nu numai rasial. Acest proces nu e deloc văzut din România – nu sensibilizează pe nimeni, așa cum nimeni nu e sensibilizat de problemele ecologice. Or, metisajul, federalismul și chestiunea ecologică sunt câteva din realitățile și problematicele majore ale lumii veacului ce vine. (...)/ – *Vă miră ceva în viața românească de astăzi?* (...) – Desigur, mă miră foarte mult când cineva își asumă trecutul, actele sale, chiar dacă sunt reprobabile, mă miră cei care nu uită, mă miră cei care – puțini, ce e drept – au ascultat *Apelul către lichele* al lui Gabriel Liiceanu și astăzi au decența de a tăcea sau a se ține deoparte. (...) Dovezile de caracter mă miră. În ceea ce privește evoluția confracților – sau a intelectualilor mai cunoscuți – am avut puține surprize (...). Vreau să spun surprize mari, «conversiuni» înspre lichelism sau carierism – sau invers. Pe mine nu mă miră tot ce au făcut Adrian Păunescu sau Corneliu Vadim Tudor, sau Paul Everac, sau Sergiu Nicolaescu, sau Petre Sălcudeanu (...) – ceea ce mă miră e lipsa de reacție în fața acestei continuități. (...) Mă mai nedumerește un anume spirit, să-i zicem... «dilematic», dar nu pentru că aş disprețui oamenii dilematici (...), ci pentru că «sunt unii» chiar dintre prietenii mei sau dintre cei pe care îi stimez care maschează sub dilemă incapacitatea de a înțelege democrația și intoleranțele ei. Pentru că dacă crezi necondiționat în democrație, atunci nu poți fi tolerant cu tot ceea ce o contrazice”.

25 mai

● În „Fețele culturii”, supliment al cotidianului „Azi”, Andrei Grigor realizează un interviu cu Eugen Simion: *Critica literară – un mod de existență*. E.S.: „Cred că într-o lume ca aceea a literaturii, unde adevărurile sunt foarte

alunecoase și subiective și unde nu există un adevăr absolut, o obiectivitate indiscutabilă, pentru un critic credința în adevăr este esențială. Merită să cauți adevărul, chiar dacă ești conștient de limitele subiectivității. (...) În general îmi plac oamenii care cred în adevăr. Nu-mi plac mincinoșii, chiar dacă sunt simpatici sau cu o mare fantezie, care nu cred ceea ce spun, dar o spun pentru că «este frumos». (...) Totdeauna mi s-a părut curios un preot care nu crede în Dumnezeu. Sau un medic care nu crede în medicină. Mi s-a părut inacceptabil să nu crezi în profesiunea ta. (...) Justificarea mea de critic literar a fost că în generația mea, și în altele, desigur, au fost foarte mulți scriitori. Gândește-te că ai pleca într-o călătorie cu niște oameni care se numesc Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Fănuș Neagu, Valeriu Cristea, Nicolae Velea. Chiar oameni care nu mi-au fost prieteni, dar au fost scriitori importanți și m-am aflat de la început de partea lor: D.R. Popescu, Matei Călinescu, Lucian Raicu, care m-a uitat și pe care încerc și eu să-l uit. (...) Rolul meu a fost oarecum curios în generația mea, fiind tipul criticului confident și companion mai degrabă al operei. Și chiar când m-am îndepărtat de un scriitor, n-am vrut să mă îndepărtez și de opera lui. Cât despre prieteni, am pierdut foarte mulți. Am avut sentimentul că m-au trădat. Iată un lucru pe care nu mi l-am putut imagina: un om cu care am străbătut o literatură să-mi devină aproape străin. (...) Mi-am căpătat alții, din generațiile mai tinere. Iată, chiar voi care sunteți în jurul revistei «Caiete critice» formați un grup de prieteni și, cum ți-ai putut da singur seama, nu impun nimănui obediență, asta m-ar dezamăgi și m-ar întrista. (...) Cărțile mele sunt scrise pe măsură ce viața literară se umplea. (...) Va trebui să reiau aceste cărți, să le pun în altă narațiune critică, în altă structură și să public o istorie a literaturii române postbelice, pe care în esență am scris-o, dar pe care, firește, trebuie să o completez. Sigur că voi ridica puțin ștacheta și anumiți autori pe care i-am prezentat, poate prea amplu, vor trece acum prin altă grilă și vor intra în alt spațiu. M-am ferit, însă, să mint și atunci când nu am putut să spun ce cred am preferat să tac. (...) Va trebui să scriu capitolul cel mai grav și cel mai dificil, despre istoria vieții literare, care e foarte important. Trebuie să o fac cu liniște și obiectivitate. De aceea cred că toate pamfletele care apar despre anii '40-'50 sunt inutile. A fost o epocă tragică. Trebuie reconstituită ca atare. Și acest lucru trebuie făcut într-o istorie în care să spunem ce s-a întâmplat cu valorile noastre, cu acest continuu proces de satanizare a literaturii". Despre generația '80: „Eu am ținut și țin în continuare la această generație pe care o consider excepțională, prin prozatorii și poeții ei. Dar e o generație care n-a dat critici. Generația lui Nedelciu, Cărtărescu, Sorin Preda, Lăcustă și toți ceilalți a fost susținută de critici din alte generații: Crohmălniceanu, eu, Manolescu, Valeriu Cristea, Piru. Din interiorul generației câțiva care puteau să fie critici n-au voit acest lucru. Lipsă de convingere? A fi critic înseamnă să fii și un om de caracter și să ai o anume capacitate de sacrificiu. Ca să scrii în fiecare săptămână trebuie să sacrifici un

week-end. Este un martiraj pe care ți-l asumi sau nu. Băieții ăștia nu au avut această tărie și nu pe mine m-au trădat, ci critica literară”.

● La rubrica „Tabletă de politician” din „Cronica română”, Nicolae Manolescu semnează prima parte a unui articol (cu caracter impersonal) intitulat ***Ce este neoliberalismul?***. Continuarea (în același stil) poate fi citită în numărul din 31 mai 1993.

26 mai

● Într-un articol din „România literară” (nr. 20), ***Marea păcăleală***, Monica Spiridon scrie: „De trei ani încoace, suntem martori cu toții la o veritabilă ofensivă de «*naturalizare*» a *politicului*. În literatură, asta înseamnă că se ascunde abil tot ce e aranjat, calculat, plănuit, orice artificiu tehnic sau schemă strategică, astfel încât să treacă drept natural, acceptabil, real, necesar, plauzibil. În viață, dincolo de toate variantele posibile, același lucru revine la a te disculpa pe tine de bănuiala că ai face politică și a-l acuza pe Celălalt de politicianism steril. Mecanismul funcționează în doi timpi. Mai întâi, noțiunea e injectată cu conotații defăimătoare. A face politică e o activitate dizolvantă și frivolă, expresie a... lipsei de conștiință civică, un fel de a te pieptăna când arde țara. Pe scurt, o acuză tocmai bună de aruncat – în cel de-al doilea timp – în capul adversarului... politic. Deci, pe când puterea se află cu toată abnegația la datorie, opoziția nu are de lucru și face – *horribile dictu!* – politică./ la naștere astfel un manicheism subtil și foarte eficace./ De o parte, oamenii serioși, cei care muncesc; de cealaltă, «bagabonții» (era să spun «golani») care fac politică. De o parte, spiritul neutru, constructiv și implicat; de cealaltă, o opoziție de dragul opoziției, tulburând, cu gălăgia ei păguboasă, tihna concetățenilor respectabili, care s-au pronunțat, la vot, «pentru liniștea noastră»./ (...) Un astfel de echivoc premeditat naște hibrizi paradoxali, cum este *apolitismul militant*, practicat de o specie cu totul inedită în sfera politicului: «*Echidistanții-de-parte-a-puterii*»”. □ Sub titlul ***Critica bine temperată***, Nicolae Manolescu scrie un articol cu accente malițioase despre Eugen Simion (sub pretextul recente aniversări a acestuia): „O particularitate a raportului pe care E. Simion l-a întreținut cu literatura actualității vine și din faptul că el n-a fost, la drept vorbind, un cronicar literar. Desigur, a scris cronică în mod frecvent (scrie și astăzi în «*Literatorul*» și în «*Caiete critice*»), dar nu cred că punctul forte al activității lui critice trebuie căutat în foiletonul săptămânal având ca obiect o apariție editorială recentă. (...) Meritul principal al criticului a fost acela de a încerca să nu prindă cu promptitudine pulsul valorilor «la zi», dar să dea, după un oarecare timp, primele sinteze adevărate. Lipsit de spontaneitate (...), E. Simion și-a îndreptat atenția către comentariul analitic, evitându-l pe acela nemijlocit evaluativ. Studiile lui surveneau de obicei când exista un anumit consens al oamenilor de meserie în privința valorii cărților ori a scriitorilor (...)/ Avantajul acestui efect de distanțare a fost

că, dintre criticii generației noastre, E. Simion s-a numărat printre cei mai rapid asimilați de școală. (...) Tipul de studiu preferat de E. Simion a interesat automat școala, săracă, în general, la capitolul literatură actuală și mai ales la critică actuală. Profesorii au mai mare nevoie de comentarii, de analize decât de judecăți de valoare. Circulația textelor din *Scriitori români de azi* în școală și universitate a întrecut-o pe a tuturor celorlalte scrise în epocă. Nu există profesor de limba română din ultimul sfert de veac care să nu le fi citit, utilizat ori predat. Tezele de bacalaureat ori de admitere au abundat în citate ori în preluări nedecarate din cărțile lui E. Simion. (...) / Îl găsesc pe autorul *Scriitorilor români de azi* prea rigid pentru gustul meu și cu o viziune mai degrabă conservatoare asupra literaturii”.

● În „Expres Magazin” (nr. 20), la pagina de cultură, sub fotografia lui Marin Sorescu stă acris următorul text nesemnat: „Intellectualul Marin Sorescu deplânge permanent starea culturii și a presei române. Ieșirea din criză o vede doar prin promulgarea rapidă a unei legi a presei. A uitat să propună și limitarea tirajelor, ceea ce ar conduce la o substanțială economie de hârtie. Astfel, nu s-ar mai tăia pădurile și codrii patriei, atât de dragi poetului academician” (*Din gândirea creatoare a poetului*).

27 mai

● În revista „22” (nr. 20), la pagina de „Cultură”, este publicată o *Scurtă anchetă despre AvangardaDaDa* – realizată de Oana Armeanu și propunând următoarele întrebări: „1. Ce impresie v-a făcut expoziția «București, anii '20-'30: între avangardă și modernism»?/ 2. Considerați că avangarda rămâne o temă actuală a culturii române?”. Răspund: Mircea Martin, Horia Bernea și Z. Ornea. ■ Mircea Martin: „2. Avangarda este o temă actuală pentru cultura română, din mai multe motive. Primul ar fi acela că în legătură cu avangarda nu s-au putut spune în vechiul regim toate adevărurile necesare, deși nu există, teoretic vorbind, o incompatibilitate între doctrina avangardei și ideologia comunistă. Paradoxul de care s-au lovit, de altfel, mulți dintre avangardiști, nu numai la noi, dar și în vestul Europei, a fost acela că activitatea revoluționară impunea rigori incompatibile cu libertatea de spirit. Deci tema avangardei a rămas mai degrabă o temă tolerată, greu acceptabilă în trecut. (...) În al doilea rând, avangarda este actuală pentru cultura română pentru că ea a produs nu numai valori sincrone în acel moment cu marile literaturi ale lumii, dar chiar și inițiatori, capi de serie. Ceea ce ni s-a întâmplat extrem de rar. Autorii români avangardiști au fost în același timp scriitori români și scriitori europeni./ M-aș folosi de acest prilej spre a anunța pe toți cei interesați că revista «Cahiers Roumains d'Études Littéraires», pe care o dirijez la Editura Univers, pregătește pentru toamnă un număr dedicat avangardei românești și contextului său european”. ■ Horia Bernea: „2. Nu, avangarda înțeală în sensul acestei expoziții nu rămâne actuală. În acest moment, după ce am avut un «avangardist» la

nivel național – Ceaușescu –, am avea nevoie mai degrabă de restauratori. Avangarda înțeasă însă ca un spirit viu, atotcuprinzător și recuperator este actuală, dar nu chiar aceasta e definiția avangardei. Ceea ce am văzut la Muzeul Țăranului Român, fiind ceva nou, s-ar putea numi din acest punct de vedere avangardă. Avangardismul însă a avut niște principii de demolare specifice oamenilor de tip Ceaușescu”. ■ Z. Ornea: „1. (...) expoziția a fost și pentru mine efectiv o surpriză. O revelație a fost mai ales sectorul arhitecturii, puțin sau deloc știut de istoricii literari. Apoi, adunarea la un loc a tablourilor pictorilor avangardiști a fost extraordinară. (...) Evident, într-o asemenea expoziție, secțiunea literară, prezentă, nu a avut cum să fie relevantă cum se cuvenea, deși, în epocă, insurecția avangardismului românesc a pornit de la literatură. Din păcate, carența aceasta s-a relevat și în cadrul colocviului ce s-a desfășurat cu acest prilej. Comunicările despre literatura avangardei au fost puține, ca să nu spun că au lipsit cu totul. S-a impus însă foarte bine fenomenul avangardist ca ansamblu coerent. (...)/ 2. Există, negreșit, elemente de continuitate în spațiul literar actual al fenomenului avangardist. În acest fel se poate vorbi de o actualitate a fenomenului în discuție. Dar cred că actualitatea acestuia trebuie căutată altundeva. Avangardismul a fost și poate fi considerat un act de împotrivire față de poncife și anchiloză. Din acest punct de vedere, avangardismul, prin legatul său, se constituie într-o realitate nu doar actuală, ci chiar de permanență”.

● În „Contrapunct” (nr. 10), Ioan Vieru realizează un interviu cu Cornel Regman: **„Nimic din ce a fost nu mai poate fi continuat”**: „– Care dintre scriitorii contemporani vă interesează în mod deosebit? De ce? Credeți că Istoria poate da dreptate literaturii?/ – Un sentiment foarte ciudat mă încearcă. Acela că peste o întreagă epocă s-a așternut o lespede, că nimic din ce-a fost nu mai poate fi continuat, cu alte cuvinte, că s-a căscat un hiatus între literatura ultimilo 45 de ani și ceea ce se naște sub ochii noștri, dar mai ales întârzie să se nască. (...) Există opere remarcabile, există individualități, a funcționat tot timpul un mod de a nu ține seama de circumstanțe, ceea ce nu-i exclus să conteze mai mult decât de a se fi implicat polemic sau numai pedagogic în activitatea acelor ani. Istoria (...) s-ar putea să dea dreptate tocmai acestei literaturi ce s-a știut sustrage contingentului pentru că în atingere cu acesta, oricât de bine intenționat ar fi fost scriitorul, o parte măcar din corpul operei ajungea să plătească tribut caducității, se mortifica prin iradiere. Căci cauza căreia te împotriveai era atât de mincinoasă, falsă, artificială, încât până la urmă gloanțele cheltuite nu meritau să fie trase./ Aceasta în absolut. În relativ, gestul angajării morale nu va fi fost fără unele consecințe benefice, el influențând într-o oarecare măsură conștiințele (...). Totul însă pe o arie – să nu ne amăgim! – destul de restrânsă. Votul din septembrie ne-a edificat!/ Așa privind lucrurile, îndrăznesc a spune că poezia s-a descurecat mai bine decât proza, iar dintre poeți, fanteziștii, liveștiții,

artizanii cuvântului, tocmai pentru că n-au dat doi bani pe «angajare», au toate șansele să dureze; așadar: Doinaș, Dimov, Mircea și Cezar Ivănescu, Nichita și Marin Sorescu, în momentele lor bune, iar dintre noii veniți Mircea Cărtărescu. Nu foarte diferit stau lucrurile în privința prozei, unde gratuitatea, suprarealismul, ingenuitatea au câștig de cauză asupra gravității minate de tot felul de trimiteri la realul ideologizat; așadar: Ștefan Bănuțescu, Țepeneag și chiar semiuitatul Nicolae Velea”.

● În „Orizont” (nr. 10), Gh. Vidican consemnează un dialog cu Mihai Ursachi: *„Să pot spune, ca Faust...”* – *„După alegerile locale din 1992 ați devenit consilier. Ce ne puteți spune despre omul politic mihai Ursachi?!”* – Într-adevăr, am candidat și am fost ales pe listele Convenției Democratice, în Consiliul Municipal Iași. Am fost unul dintre cei care au contribuit la constituirea Convenției, atât pe plan național, cât și local. La Iași, Convenția are majoritatea în consiliul local, iar primarul a candidat și a fost ales pe listele Convenției Democratice. (...) – *În anul 1991 v-am întrebat dacă credeți în existența unei industrii a diletanțismului politic. Ce crede Mihai Ursachi despre această problemă în prezent?!* – În aproape jumătate de secol de teroare organizată, regimul comunist a reușit să extermine aproape complet clasa politică românească, înlocuind-o cu pleava de activiști, recrutați dintre cele mai decăzute și detracate exemplare ale nației românești. (...) Astfel încât ne-am găsit, în momentul Revoluției, fără posibilități și persoane apte de a prelua conducerea țării, în timp ce tovarășii, școliți pe la Moscova, așteptau gata pregătiți și organizați. Vă amintiți, sper, strigătele indignate, că «de ce se bagă scriitorii în politică?» (...). Ei bine, aceasta se aplica pentru Blandiana, Dinescu, subsemnatul etc., dar când veni vorba de A. păunescu sau C.V. Tudor, aceștia sunt mai mult decât bineveniți, ei pot fi senatori, poate chiar miniștri, ne reprezintă în Europa (...). Cu toate acestea, cred că odată cu maturizarea politică a electoratului, poporul român va produce o nouă elită politică, bine educată, responsabilă și iubitoare de țară (...). Aștept cu nerăbdare clipa când nu va trebui să mă mai gândesc eu la administrarea Iașilor, la politica țării, căci alții, cu pregătire și talent pentru așa ceva, o vor face. Iar noi vom avea din nou adevărata liniște sufletească pentru a scrie poezii și nu a întocmi rapoarte administrative. (...) – *Nu credeți că scriitorul a abandonat cultura în favoarea politicului?!* – În ce mă privește, nu în totalitate și, sper, nu pentru totdeauna. – *Ce oferă poezia Mihai Ursachi iubitorului de poezie?!* – Ca și înainte, public rar literatură. Se lucrează intens la o nouă versiune americană a unora din poeziile mele, din care câteva au apărut în presa literară de peste ocean”.

● Alex. Ștefănescu semnează în „Zig-Zag” (nr. 20) articolul ***România Mare de la buletinul meteo***: „În fiecare seară, la buletinul meteo difuzat de Televiziune, vedem harta României și imediat după aceea harta Republicii Moldova. Această reprezentare succesivă (una simultană ar pretinde prea mult

curaj!) a celor două teritorii românești este tot ce-a mai rămas din visurile noastre despre întregirea țării. În loc să recuperăm pământul de peste prut, luat cu forța de sovietici acum cincizeci de ani, ne mulțumim să facem presupuneri în legătură cu starea vremii de acolo. (...) / Un patriotism meschin și inefficient succede patriotismului de o sinistă grandilocvență și la fel de inefficient din timpul lui Ceaușescu. Unii oameni politici vorbesc despre România cu glas tare, la scenă deschisă, ca să li se remarce dragostea de țară. Alții vorbesc în șoaptă, pentru ca nu cumva să fie suspectați de naționalism. Dar și unii și alții nu fac decât să... vorbească. (...) / Reprezentanții noștri se duc umili în Ucraina, iar la întoarcere se laudă că au avut curajul să enunțe problema teritoriilor românești aflate nejustificat sub stăpânire ucraineană, deși, după propria lor relatare, parlamentarii de acolo au refuzat cu aroganță fie și numai să ia în discuție această problemă. / Reprezentanții noștri se duc umili în SUA, la inaugurarea unui muzeu al persecuțiilor la care au fost supuși evreii în timpul celui de-al doilea război mondial și nu îndrăznesc să corecteze exagerările evidente și revoltătoare făcute de organizatori în prezentarea atitudinii României față de evrei. / Reprezentanții noștri se duc umili la Strasbourg și se bucură jalnic că primirea României cu drepturi depline în Consiliul Europei a fost din nou amânată, ceea ce înseamnă, oricum, că nu s-a... abandonat complet ideea. / De unde această umilință, această incapacitate de a convinge și, mai ales, această ineficiență? (...) / Din zece elevi ai unui elevi din București intervievați de un ziarist, nouă au declarat că visul lor este să plece din România. (...) / Și mai demoralizant este faptul că în ultima vreme tot mai mulți intelectuali au obosit să mai lupte pentru emanciparea României și pleacă sub diferite pretexte în străinătate, unde stau cu lunile sau cu anii. Alții rămân în România, dar aici își petrec timpul în tot felul de zaiafeturi culturale (...). Ei se sărbătoresc reciproc, la nesfârșit, într-un fel de Românie Mică, numai a lor, plină de sandvișuri și de cupe de șampanie, în mijlocul unei Români aculturale și tragice. / Cât despre România Mare, n-o mai evocă decât buletinul meteo al Televiziunii și, bineînțeles, revista cu același nume, care se suprapune dizgrațios peste idealul celor de la 1918, ca un găinaț peste o floare de măr”.

30 mai

● Nr. 168 din „Adevărul literar și artistic” se deschide cu un articol al lui Andrei Pleșu, **Toleranță și isterie**: „Există – inevitabil în lumea de azi – o temă justițiară, o obsesie a bilanțurilor și o legitimă nevoie de reparații. (...) Și această atmosferă de recuperare a justiției – indiferent ce forme capătă – este puțin propice spiritului de toleranță. Memoria, în general, tulbură. În textele mistice răsăritene se vorbește ca despre un păcat despre ținerea de minte a răului. Dar e un păcat foarte omenesc, e foarte greu să uiți într-o secundă un rău care te-a subminat vreme de mai multe decenii. (...) / Noi n-am trecut, în fond, de la o formă de maladie la o formă de sănătate. Și într-o atmosferă care

nu e, încă, una a sănătății nu putem vorbi de exercitarea normală a virtuților. Noi am schimbat (...) o boală cu alta. Aș simplifica spunând că din neurastenici – cum eram înainte de '89 – am devenit isterici. Astea sunt două forme echivalente de nevroză, dar cu simptome distincte”. □ Sub titlul **Paul Goma despre „oala cu neplăceri”. „Unde era Ana Blandiana? Unde era Manolescu?”**, L[elia] M[unteanu] reproduce extrase dintr-un recent interviu cu Paul Goma difuzat de TV SOTI: „Intellectualul nu este cel care scrie un roman cu voie de la poliție (...), ci, domnilor, noi n-am vrut să ținem seama (...) că ceea ce se numește intelectualitate vine de la francezi, de la afacerea Dreyfus, de la Zola (...). Asta este intelectualitatea, care poate să se mobilizeze și pentru cauzele nedrepte, cum am pățit eu. (...) Pe de altă parte, de la ruși este și termenul intelighenția. (...) E o tradiție la ei. Sigur că noi, românii (...) – deh, franțuziți! – ne uităm cu dispreț la ruși, la sălbaticii ăia asiati... (...) Ei au valori pe care noi nu le avem și – vorba lui Manolescu – nici nu le simțim nevoia, cum spunea el despre samizdat. Adică valori morale. La ruși, un scriitor (...) știe un lucru: trebuie să slujească poporul. Ceea ce la noi în România sună penibil, sună caraghios... (...) / Eu n-am crezut niciodată că masele fac istoria, că majoritatea face istoria. (...) Ei, săracul popor, el se călăuzește nu după idealuri, ci după interese imediate. Dau un exemplu: ultimele alegeri, când, din nou, Iliescu a reușit. Și firește că opoziția a strigat că au fost fraude... (...) Bineînțeles că au înșelat. Dar cu cât au înșelat? Nu cu atât cu cât le-ar fi permis să câștige. S-a întâmplat altceva: oamenii – poporul, că tot vorbim de popor – tare ar fi votat cu Convenția. Nu? Păi, cum să nu voteze cu Convenția? Cu Manolescu, cu Blandiana, cu Doinaș, cu Paleologu, cu oamenii de bine, de-ai noștri. Dar, în același timp, s-au întrebat: unde erau acești oameni de bine înainte de 22 decembrie 1989? Unde era Ana Blandiana? Ce a făcut Ana Blandiana ca măcar să ne oblojească rănila, să sufeream, ne era frig, ne era nu știu ce? Bine, a scris niște versuri, dar cum le-a scris? Chestia cu Arpagicu'? Să fim serioși! Sau unde era Manolescu? care a vrut să fie președinte. Unde era Manolescu în timp ce oamenii mureau de frig, de întuneric, n-aveau medicamente, li se dărau casele? Unde erau ăștia?... În jurul nostru, la bulgari, la unguri, la polonezi, la cehi, la ruși, intelectualii s-au agitat și au riscat: au intrat în pușcării, unii au murit. La noi am băgat de seamă că intelectualii subțiri își bat joc până și de nenorocitul ăla de Gheorghe Ursu... «A, păi noi am rezistat prin cultură!». Se vede că au rezistat prin cultură, pentru că exact cultura aceea s-a vădit cel mai mult în 13-15 iunie 1990. Cultura pe care au făcut-o cu atâta nonșalanță și cu atâta siguranță de sine – Manolescu și Doinaș și Liiceanu ș.a. – cultura aceea grozavă s-a vădit în barbaria, în bestialitatea cu care românii i-au cotonogit, i-au omorât pe români... (...) Unde erau când a fost greva minerilor din '77? Nu erau! Unde au fost când a fost mișcarea de la Brașov, din '87? Nu erau!... Omul are dreptate să se întrebe: da' unde erați voi, mări, când nouă ne era greu? Ce făceați voi? Păi, ei își păstrau rubrica la revista

cutare, își păstrau masa la Casa Scriitorilor și puțin le păsa de ceea ce se cheamă popor...”.

31 mai

● Într-un articol din „Adevărul”, *Exilul lui Petru Dumitriu*, C. Stănescu notează: „Destinul a voit ca acest mare scriitor să «iasă» în plină glorie din literatura română oficială, glorie cucerită definitiv odată cu apariția *Cronicii de familie* (1956). La o vârstă când unii, dacă nu chiar majoritatea, abia încep să fie, Petru Dumitriu își scrisese capodopera, după ce avusese timp și să dea Cezarului ce i se cuvenea (!). (...) Ce mai putea spera creatorul după o asemenea «performanță», atinsă în jurul vârstei de 30 de ani? El putea continua, prin autopastișă, «rescriindu-și», și cu alte cerneluri, capodopera, «trăind» din ea (cum se și întâmplă cu destui performeri timpurii, inclusiv cu Marin Preda, care nu și-a mai ajuns niciodată din urmă *Moromeții I*); sau, din contra, forțând destinul, prin *ruptură*, să-și construiască/invențieze o nouă existență românească. Petru Dumitriu (...) a ales această a doua soluție: n-a «fugit» de comunism sau de «opresiunea» oficialităților vremii, ci de sine însuși, pentru a deveni, în Occident, un *alt* scriitor. Nu i se cunoaște, în țară, o disidență marcantă, o activitate de contestatar, în felul lui Paul Goma de mai târziu: care, în fine, și-a făcut din disidență și exil sursele ori «stimulentele» exclusive ale literaturii pe care a scris-o. Și care se resimte intens, nu numai pozitiv, din această cauză. Exilul lui Petru Dumitriu, prozator «pur» și «amoral», este unul exclusiv literar. (...) Acest exil îmi apare mult mai mult ca o *aventură a orgoliului creator* – cam în genul lui Emil Cioran – decât ca un act politic. Exilul lui Petru Dumitriu e o fugă de sine însuși ca o despărțire – ironică și parodică, plină de vitalitate – de un «regim» literar constrângător: regimul unei formule totalitare, să-i zicem a *realismului «balzacian»*”.

[MAI]

● Sub titlul *Invitație la un examen: cultura română postbelică*, revista „Vatra” (nr. 5) reia un text controversat al lui Ioan Petru Culianu, *Cultura română?*, scris încă din 1982 și publicat în nr. 3/1991 din „Agora”. Pornind de la acest articol, care generase reacții contradictorii la momentul apariției, „Vatra” propune o anchetă – deschisă tuturor celor interesați de examinarea critică a culturii române postbelice: „Ioan Petru Culianu pune în discuție însăși problema fundamentală a acestor culturi. (...) Cu ce se va prezenta cultura română din perioada comunistă la Judecata de Apoi a culturilor? Sau, în termeni mai comuni, care este coeficientul de creativitate reală a culturii noastre umaniste postbelice? Întrebare angoasantă, căreia Ioan Petru Culianu i-a dat un răspuns pe cât de ferm, pe atât de înspăimântător: cultura română postbelică n-a produs nimic, cu excepția câtorva romane, poezii, opere de artă și piese de teatru./ Dacă acest răspuns poate fi discutabil, întrebarea rămâne

însă în picioare. La fel și exigența de la nivelul căreia ar trebui să i se răspundă”. ■ Ioan Petru Culianu: „Ca și socialismul, cultura română de azi nu e decât speranță. Privită fără speranță, se reduce la nimic (sau *aproape* nimic, dacă concedem că anumite personalități de excepție bine cunoscute, care nu mai trăiesc în spațiul românesc și nu mai participă la destinul culturii românești actual, continuă totuși să aibă o anumită înrăurire asupra a ceea ce se petrece acolo). (...) / Un inventar al culturii românești actuale, adică a ceea ce se produce în România în domeniul gândirii, literelor și artelor (...) este cu neputință de realizat aici. Într-o perspectivă generală, însă, putem saluta ca pe o izbândă colectivă a culturii românești postbelice vreo două-trei romane de atitudine civică, un număr de poezii frumoase, câteva tablouri interesante, câteva filme – unele de desene animate – care suscită întrebări, precum și două, maximum trei piese de teatru care răscolesc conștiințele până la un nivel rezonabil. În afară de aceasta (și inventarul, cu excepția numărului obiectelor respective, care poate urcă uneori la cinci, iar alteori poate coboară la unul este exhaustiv), cultura română postbelică nu a produs nimic care să îndreptățească ideea unei «direcții» sau a unui punct de referință. Or, tot ceea ce am pomenit mai sus se situează în sfera creației artistice, nu a creației de idei, care, oricât ne-am strădui s-o inventăm, conform principiului speranței creștine, *este total inexistentă în România postbelică.* / Prevăd reacții acide, consternate. dezolate, față de adevărul pe care mi-am luat libertatea de a-l dezvălui mai sus. conștient de riscul scandalului, dar conștient, în același timp, de *necesitatea stringentă a scandalului.* / Dar bine, se va spune, acel mare gânditor, acel mare critic, acel mare erudit, oare nu sunt exponenți de seamă ai culturii *române* actuale? Ei sunt, într-adevăr, exponenți de seamă ai acestei culturi, care însă, în tot sublimul ei, este inexistentă. Acel mare gânditor este, desigur, foarte onorabil, dar măreția gândirii lui constă în mulțimea produselor sale. Acel gânditor este atât de singur, încât în pustia pe care a populat-o cu discipoli el a început să confunde lăcustele și mierea sălbatică – adică obiectele cu care trebuie să se nutrească – cu înseși obiectele gândirii sale. (...) / Acel Mare gânditor (firește, e vorba aici de simboluri, nu de persoane reale!) avusese ocazia de a face lucruri serioase, lucru pe care, datorită binefacerilor regimului socialist, nici unul dintre discipolii săi n-a avut putința să-l facă. Desigur, nu ei sunt de blamat, dar situația e aceasta. Or, Marele gânditor, om rafinat și doct, a trebuit, de aceea, să se transforme într-un repetitor. (...) A fi repetitor și gânditor deopotrivă, iată o imposibilitate. (...) / Ce fac însă mai micii gânditori, după ce și ei, unii, au repauzat prin celule pentru a-și activa capacitatea de gândire? Ei bine, unii se învârt în gol, ba chiar un gânditor de secundă dar trainică celebritate a ajuns mai ieri să invente perpetuum mobile, să rezolve cvadratura cercului și să descopere formula chimică a leacului de nemurire. (...) / Discipolii? Unii dintre ei își descoperă vocația tardivă de repetitori, asudă, învață. Sunt, însă, atât de tracasăți de autorități, și atât de slabi, cu sau fără

maestrii lor, încât trebuie să fim prea buni creștini pentru a le acorda vreo șansă. (...)/ Ce se întâmplă însă cu acel excelent critic literar? Cu acel eminent erudit?/ Criticul literar este uneori un talentat artist, refuzat și de lumea ideilor și de aceea a repetiției, *mater studiorum*. El este un spectacol în sine și pentru sine, o personalitate care se va mistui în trecere. Nu va produce nimic decât o urmă, nu va crea nimic decât un nume, al său propriu. Alteori, criticul literar este un bun repetitor, care va băga în capul studenților dotați noțiuni ca aceea de mimeză, sincronism sau psihodramă, ba chiar îi va iniția, după puteri, în micile sau marile mistere ale esteticii. (...) Criticul literar a abandonat acea poziție pe care, în perioadele de criză ale culturii române – criză mai puțin acută decât cea de față, ar trebui adăugat - și-au asumat-o Titu Lovinescu, E. Lovinescu sau G. Călinescu (cel de dinainte de război, firește). Criticul de azi nu mai e un gânditor și nu poate nicidecum să dea o «direcție» culturii române. Din păcate, însă, el nu-și poate permite nici să fie creator pe baza cunoștințelor sale, adică un artist al ideilor, chiar dacă nu neapărat gânditor. (...) Critica românească actuală este profund sterilă, refuzată de idee, menținându-se cel mult la stadiul repetiției corecte pur teoretice (...)/ Dar marele erudit, oare acela nu este un pilastru al culturii române? Marele erudit este pilastrul multor biblioteci, el se plânge că n-are cărți și, pentru a voiaja în străinătate, acceptă unele inevitabile mizerii. El devoră mii de pagini pe zi, ba chiar scoate și fișe, pe care le clasează și le utilizează febril, copiindu-le uneori în devălmășie. (...) E și el un spectacol, un om realizat, un nume pe tomuri voluminoase, care trebuie neapărat să depășească 500 de pagini. El privește în viitor și s-a computerizat deja, fiind practic inutilizabil. (...) Cum ai putea aștepta, de la această moară irațională, nu să gândească, ci măcar să repete ceva, atunci când ea este absorbită în neobosita și complet mecanizată activitate de mistuire și excreție?/ (...) Rafinatul estete este un reprezentant strălucit al stilului românesc în transmiterea și prelucrarea culturii. Toți repetitorii români au învățat de la Nicolae Iorga că a scrie înseamnă a te adresa unui cerc restrâns de inițiați, pe care-i încântă neinteligibilitatea stilului. Această modă a devenit, în România, o plagă cu atât mai teribilă cu cât cultivatorilor ei, înalți savanți, le lipsește cu totul nu numai substanța mesajului, ci uneori chiar competența. Competenți și incompetenți, sunt la fel de criptici, astfel încât e aproape imposibil să-i mai deosebești pe unul de altul. Oricum, ei nu scriu pentru mase, ci pentru specialiști. (...)/ Marele mistic, marele hermeneut, marele iconar, marele istoric, marele teolog, marele orientalist, toți sunt infestați de morbul cripticității, fiindcă ei nu gândesc, nici nu au condiții pentru a repeta ca lumea (...)/ Cultura e o chestiune de școală, de tradiție, de uimire și efort neclintit. România nu are școală, nu mai are tradiție, nu cunoaște uimire, se ferește de efort. Stagnează./ Luminile, câte mai erau, se sting una după alta. Rămâne un stil greoi de funcționari culturali refuzați de idee și fecundați de partid, de omizi culturale care rod fără discriminare toate frunzele care li se pun în față”.

■ În legătură cu articolul lui I.P.C. se pronunță, în paginile revistei „Vatra”:

■ *Monica Lovinescu* (citată cu o singură frază): „Dacă n-aș fi avut o părere diferită de cea exprimată în articolul lui I.P. Culianu, nu mi-aș fi consacrat anii exilului întru apărarea culturii ce se făcea în țară”; ■ *Adrian Marino* („*O nouă cultură română*”): „În esență, sunt de acord cu el, cu adâncă sa dezamăgire. O mare așteptare și afecțiune profund frustrată, într-adevăr. Dar mă grăbesc să adaug: adeziune cu multe amendamente, precizări și nuanțe. Nu este de ajuns să constăți că, după război, cultura română n-a «dat» mare lucru. (...) / Surprind, mai întâi, în mod destul de neplăcut, intelectual vorbind, trei aspecte. Textul pe care-l discutăm traduce mai întâi foarte bine complexul marelui om de cultură român ce trăiește în străinătate. El suferă sincer că aparține (...) unei culturi minore, puțin apreciate, de foarte mic prestigiu. Complexul lui E.M. Cioran (...) este tipic în această privință. (...) / În sfârșit, este destul de curioasă atitudinea – dar reacțiunea lui Ioan Petru Culianu este surprinzător de generalizată la noi – de a te înverșuna împotriva victimei (cultura română (...)). Marele vinovat nu este în esență spiritul creator românesc, considerat (regretabil) aproape nul în această viziune, ci sistemul totalitar comunist, care l-a mutilat. (...) / Poate fi judecată, pe de altă parte, cultura română cu criterii strict abstracte, universale și mai ales neistorice? Textul pe care-l discutăm nu ține seama de stadiul culturii românești de dezvoltare la momentul producerii catastrofei comuniste. Pe scurt, ea se afla în împrejurarea următoare: în permanent și firesc proces de sincronizare, cultura română era în situația, devenită tradițională, de a recupera, asimila, integra, în mod precipitat, valori europene, cu tendința, în același timp, de a-și afirma cu dificultate un început de personalitate. (...) / Sunt însă integral de acord cu Ioan Petru Culianu atunci când el cere o cultură română solidă, de tradiție, de mare efort organizat, deplângând că așa ceva nu există încă la noi. (...) Dacă românul are un fel de «geniu» (și nu numai în cultură), acela este al improvizăției și adaptării rapide permanente, al supleței și oportunismului infailibil și dezinvolt. Tot ce este dificil, complicat, voluminos, erudit, planificat pe mulți ani, sperie, este bagatelizat, respins. (...) O explicație este și starea noastră istorică de subdezvoltare, de asuprire sub diferite stăpâniri. Cultura are nevoie de libertate, care la noi a lipsit secole la rând. (...) / Despre critica română de după război Ioan Petru Culianu are cele mai proaste păreri. (...) Ea este acuzată că nu dă o «direcție» (ca și cum într-un regim totalitar, dirigist prin definiție, critica sau alt domeniu de creație ar putea da «directive» personale și lua inițiative proprii), că ar fi lipsită de «creația de idei» (...). Lucrurile nu stau chiar astfel. Intenția de creație, de personalizare a efortului critic și chiar de confruntare internațională (ceea ce la generația anterioară Lovinescu-Călinescu n-a constituit o preocupare, critici total necunoscute în străinătate) a existat. Nu formidabilă, este drept, dar a existat. / Vrând-nevrând, trebuie să vorbesc și despre mine, pus – într-un fel – indirect (?) în cauză...”; ■ *Ioan Buduca* („*Obligația noastră nr. 1*

este să ne refacem memoria culturală”): „Cred că este prima provocare intelectuală importantă din acești ani de după Răsturnarea din decembrie 1989 și, implicit, prima chemare autentică la realitate a gândirii românești de după al doilea război mondial. Importanța de căpătâi a acestui text scris de Ioan Petru Culianu în 1982 este aceea că nu e scris de altcineva. Nimeni altcineva n-ar fi fost mai puțin înatacanil decât Ioan Petru Culianu ca urmare a unei asemenea provocări. (...) Doar Nae Ionescu, dacă ar mai fi trăit, ar fi putut semna un asemenea cap de acuzare asupra culturii românești de după cel de-al doilea război mondial. Dar imaginați-vă că o astfel de acuzare ar fi fost *semnată* de Ion Bogdan Lefter (chiar dacă ar fi fost *scrisă*, identic, de Ioan Petru Culianu)! Ce impact ar fi avut? Zero. (...) În țară, doar Alexandru Paleologu ar fi putut semna acest text, dar prin acest gest și-ar fi sacrificat liniștea relațiilor personale cu discipolii lui Noica./ L-am numit pe Ion Bogdan Lefter în această serie de nume din pricină că am avut cu el cea mai dură confruntare, orală, firește, asupra întrebării lui Culianu: **Cultura română?** (...) Întrebarea mea era formulată astfel: *Dacă traducem tot ce s-a scris în România după 1944, ce poate fi exportat cu succes?* Ion Bogdan Lefter susținea că avem destulă cultură bună de export. Eu susțineam că nu avem deloc. (...) Nici capodopere, nici idei, nici isme. Nimic. Cultura română a hibernat în anii socialismului ori a purtat măști non-culturale. Oricâte personalități culturale ar fi invocate ca argument împotriva acuzației din textul lui Ioan Petru Culianu, cultura română postbelică n-a fost o cultură, ci cel mult o rezistență politică cripto-culturală. (...) Recuperarea interbelicilor pe la mijlocul anilor '70 n-a fost și o reînnoare cu tensiunea de idei a perioadei interbelice, iar atunci când a încercat să fie și o recuperare a polemicii *tradiționalism-modernism* (care avea și o filială de tipul *naționalism-europenism*) n-a mai reușit să fie decât o monstruoasă dezbatere propagandistică despre protocronism. (...) În materie de *pseudo*, cultura română postbelică excelează”; ■ **Mihai Sin** (*Un „scandal” necesar*): „Nu-i exclus ca acest text să fi fost scris pe o anumită stare, de neputincioasă disperare, de furie iconoclastă (...). Ca, mai apoi, același autor să ezite îndelung în fața gestului de a-l publica. Oricum, acestui text îi lipsește, cred, acea liniște interioară, cum îi lipsește și profunzimea judecăților, ceea ce pare surprinzător în cazul unei personalități de talia lui Ioan Petru Culianu. Aș considera textul sau eseul acesta ca având mai degrabă virtuți literare. (...)/ Dar cred că acest text reprezintă într-adevăr o «provocare» (cu siguranță necesară în acest moment), o incitare la o mai dreaptă judecare a culturii române postbelice. (...)/ Și totuși, nu mă pot abține să nu revin asupra acelei singure «direcții» majore care mi se pare că ar caracteriza cultura română a perioadei postbelice. Dacă a te opune, prin mijloace specifice, celei mai terifiante dictaturi din istorie, aceea comunistă, cu excrescența ceaușistă de la noi, nu înseamnă nimic, atunci ce înseamnă cultură? Dacă a vorbi despre condiția umană a acestui tip de «infern» și a încerca să mai salvezi ceva din spiritul

umanist al acestei condiții, sau a salva și în *acest fel*, poate chiar suflete ome-
nești, iarăși nu înseamnă nimic, nu înseamnă că în România s-a făcut cultură,
atunci ce înseamnă cultura?"; ■ **Paul Goma** („*O literatură nu înseamnă și o
cultură*”): „Textul lui: profund adevărat și adânc neadevărat, surprinzător și
déjà vu; obraznic peste măsură și nemărginit iubitor – depinde cine îl citește,
când și de unde îl privește./ Dar bineînțeles că nu s-a putut face cultură în
România, după 1948. (...) / Că, de atunci, ca reacție, s-ar fi putut crea o cultură
neoficială? clandestină, subterană. (...) Așa ar fi foat normal (...) – dar, vorba
Antrenorului Culturii Române: n-a fost (pentru ca) să fie... Profesorii, Maeștrii,
Magiștrii de pe meleaguri plainice au fost, în majoritate, legitimiști: pentru ei,
acela care ședea la Palat deținea Puterea – și Adevărul”. (Dezbateră continuă
și în numerele următoare ale revistei – până în decembrie 1993.)

● **Paul Goma** publică în „Calende” (nr. 5) articolul *Literaturile – la români*: „
– Câte literaturi-la-Români există?, suna întrebarea./ – Una singură (dom-
nule)!!!, răsuna răspunsul./ La acea întrebare dădeam acest răspuns – înainte
de decembrie 1989. (...) / – Literatura română este una și indivizibilă!/ E-he, pe
atunci eventuala gâlceavă se prilejua numai între exilați; între scriitori-scriitori
și scriitori-de-duminică. Privit altfel, dialogul se purta între exilați vechi și noi
– însă criteriul înainte amintit: scriitor-nescrictor era, în continuare, valabil:
oricât de «vechi» în exil ar fi fost Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Horia
Stamatu, Ștefan Baciuc, tot proaspeți, unitariști se vedeau./ Pe atunci (ce
timpuri!) noi, cei vreo cinci-șase-sapte-opt scriitori activi (politicește) ne
mâncam timpul – scurt – și paralele (puține) cu (...) *cauza* (...) culturii
(române, se-nțelege); a literaturii române cotidiene, de la origini până la ultima
trecere-prin-Paris a lui Soreescu. (...) / Nici o clipă nu ne-a încercat păcătoasa
îndoială: «Și dacă, totuși, sunt două?...». (...) / Adevărat, din vorbele scăpate,
înțelegeam că ei, iubiții colegi din țărișoară văd oarecum altfel lucrurile, însă
fiind bine-crescuți-ca-la-București, n-ar spune adevărul în față, cu ceară de i-ai
pica! Mai degrabă am dedus că ei posedă o concepție științific-organizatorică
despre literatură. (...) Asta ar veni așa că noi, exilații, nefiind curat-creatori
(...), să ne ocupăm cu datul din gură, cu băgatul în tărâța politicii, în
contingentul ne-estetic al așa-ziselor drepturi ale omului, cu pro-mo-va-rea în
Occident a literaturii române din România – adevărata! Iar ei, adevărații
scriitori, ce-mi făceau? Ședeau în cur și făceau cultur’./ Acum vreo cinci ani,
Negoițescu îmi scrisese amuzat că «prietenul nostru Pleșu» vede și mai plastic
(cum altfel?) diviziunea muncii: după ce ne comunicase și el rolul și rostul
nostru pe pământ: promovarea, procurarea de burse, de invitații, de subvenții-
călătorii-traduceri-amplificare prin presă (dar atenție, cei de la Europa Liberă:
să nu care cumva să se interpreteze, la București, că el, lăudatul, ar fi de acord
cu laudele lor... [...]), cum adevărata cultură o fac ei, acolo, în adevăratul
spațiu, cu adevărat românesc, noi (să nu ne supărăm, dar asta-i situațiunea)
trebuie să acceptăm că suntem gunoiul-fertil cel atât de util culturii... (...) Ei,
ne-fugarii fiind plantele (...), pe când noi, fugarii suntem mranița.../ Vorba

(bulgărească) a Românului Pleșu a făcut ocolul exilului, cu toții au găsit-o plas-ti-că, precum vorbitorul: un adevărat agricultural, pe atunci nedilematic. (...)/ Nu ni s-a spus încă verde în față că «adevărata literatură» este cea scrisă cu salamul pe soia – însă tratamentul la care ne supune Activul Sectorului Literatură de la București, în frunte cu președintele ei de onoare, academicianul Doinaș, dovedește că gerontocrația băstinoasă este ca Geo Bogza precoce și eternă./ Până una-alta, ni se explică, politicos dar ferm că noi, exilații nu aveam căderea (...) să formulăm judecăți morale la adresa Marilor Noștri Cărturari (...); și că de-o pildă «Cazul Noica» nu poate fi dezbătut decât din interior, de către interiori (teza lui A. Marino, unul dintre cei mai... exteriornici interiori, navetist concurat doar de Hăulică și de Cîndea). (...)/ După o îndelungată paralizie (cam doi ani), agregatul culturii românești a reînceput să funcționeze: lentoarea nu-i anulează, nici măcar diminuează caracterul implacabil al dialecticei de oțel – nu se spune despre Uniunea Scriitorilor de la București: «Gândește ca un tanc»? Iar această teribilă forță nu mai vine, ca pe timpurile arheocomuniste, de la «ideologie», prin capetele cubice ale juștilor Hobană, Iancu, Mircea Micu și alte persoane în civil – ci dinspre poeți minunați și critici străluciți și prozatori așijderi: Doinaș, Blandiana, Buzura, Simion, Manolescu (și, de curând, Horasangian). Acum, că băieții și fetele de la București nu mai au nevoie de «servicii» externe, iar la Europa Liberă colaborează fără frică, pe dolari (...), au uitat că au profitat din plin (și nu chiar pe merit) de laudele la adresa lor, formulate de Monica și de Virgil. (...)/ Când am spus: agregat (sau mai... uman: buldozer), am avut în vedere cvasitotalitatea generației mele (cu o excepție: Grigurcu); și cea-cele de după. «Fâșia arată» – vorbesc în termeni de frontieră concretă – o constituie, la noi, generația optzecistă. (...) Poate că optzeciștii vor face legătura între generațiile retezate de năvălirea comuniștilor și viitor (dacă noi, Românii, mai avem așa ceva...)/ Astfel se explică *deschiderea* lor și a publicațiilor lor față de scriitorii din exil. Începutul l-a făcut «Contrapunct» (din păcate, doar începutul); în continuare suntem bine primiți la publicațiile din provincie, mai cu seamă din Ardeal: «Vatra», «Familia», «Euphorion», «Apostrof», «Transilvania», apoi «Convorbiri literare» și «Calende». (...)/ Paradoxul (aparent): scriitorii-cei-buni (până la 22 decembrie 89 fix) condamnă vehement restaurația comunistă (politică), făcând ei înșiși restaurație comunistă – culturală, literară: Buzura începând din 12 ianuarie 1990 (când a scris editorialul *Fără violență* în «România literară», nr. 3/90); Pleși, din 15 iunie, același an (când *nu a demisionat* din guvernul vărsător de sânge), Manolescu la o săptămână după aceea, când i-a luat lui Iliescu un interviu, pentru aceeași «România literară» (...) – pe Eugen Simion, pe Sorescu, pe Valeriu Cristea nu-i mai socotesc.../ Principiul călăuzitor, ca să zicem așa, al restaurației (...) este al «celor două literaturi». Restauratorii șefi de la București acceptă de ochii lumii că s-a făcut literatură și în «diasporă», acceptă și relativa ei valoare – *dar...*”.

● Sub titlul *Et in Funaria ego!*, „Apostrof” (nr. 5) publică următorul text (asumat redacțional și datat 29 aprilie 1993): „N-avem vești bune de dat. Mai întâi, Primăria ne-a cerut să-i înapoiem mobilierul aflat în redacție./ În 5 aprilie a.c., Primăria ne-a invitat, printr-o adresă, să părăsim, în termen de 10 (zece) zile, redacția. Situația este identică și pentru cealaltă revistă a Uniunii Scriitorilor editată la Cluj, «Helikon»./ Precizare importantă: nu este vorba despre *mutarea* celor două reviste în alte sedii, ci despre scoaterea lor în stradă./ Prefectura Cluj, căreia i-am cerut, încă de anul trecut, să ne medieze relațiile cu Primăria, se spală pe mâini printr-o adresă. (...)/ E cunoscut războiul Primăriei pentru evacuarea revistei de cultură «Korunk»; Primăria a evacuat ziarul «Tribuna Ardealului»; Editura Clusium este, și ea, amenințată cu evacuarea, iar revistei «Tribuna» i se refuză reînnoirea contractului de închiriere”. □ Într-un amplu articol de la rubrica „Estuar”, *O încurajare a stării de veghe*, Ion Pop reconstituie un istoric subiectiv al grupării din jurul revistei „Echinox”, pe care o descrie ca pe o grupare de „rezistență” culturală în deceniile de comunism – „Ceea ce se numește astăzi *rezistența prin cultură* a fost ilustrat de gruparea clujeană cu o tenacitate calmă, nezgomotoasă; însă și foarte greu de înfrânt”; în plus, „am sentimentul că «lucrarea» echinoxistă, cea mai prețioasă, ține de o ordine lăuntrică: în atelierul numit «Echinox» s-au modelat nu numai niște spirite creatoare care și-au spus deja și își vor mai spune cuvântul în cultura română de astăzi; ci și niște *oameni*, care au știut într-o zi ce înseamnă prietenie adevărată, dăruire pentru o idee”. □ Sub titlul „*Războiul literaturii e departe de-a fi încheiat*”, E. Pavel realizează un interviu cu D. Țepeneag – despre exil și renunțarea la limba maternă, onirism și textualism, mediile literare românești și pariziene, asaltul consumismului asupra literaturii (în Estul decomunizat, ca și în Vestul cu tradiție capitalistă), primele cărți care i s-au editat scriitorului interviuat în România postcomunistă (și nemulțumirile autorului după apariția, la Editura Fundației Culturale Române, a romanului *Nunțile necesare* – „capitole lipite între ele, pasaje lipsă, fraze întregi omise, cuvinte sărite, greșeli de tipar cu duiumul”) ș.a. D.Ț.: „Mișcarea onirică ne poate apărea acum ca o mișcare literară ușor ambiguă. (...) Istoria ei a fost retezată, mișcarea a încetat înainte de a-și fi atins apogeul. În acest sens nu se poate vorbi de o bătălie câștigată. Dar nici de o bătălie pierdută... A fost ca și bătălia mea cu regimul comunist: o bătălie întreruptă. (...) Potențial vorbind, mișcarea onirică pare să conțină dezvoltarea ulterioară a literaturii române, adică și textualismul, și postmodernismul”.

● V. Fanache publică în „Steaua” (nr. 5), în chip de editorial, articolul *O sintagmă procustiană: „literatura interbelică”*: „Sintagma «literatura interbelică», folosită în studiile savante, ca și în manualele școlare drept ramă pentru a delimita o perioadă a istoriei noastre literare, mi se pare de două ori greșită; întâi, pentru că ea este o formulă împrumutată de la cele două cataclisme umane (1914-1918 și 1940-1945) abătute asupra secolului și, în al

doilea rând, pentru că este excesiv de limitativă, restrângându-se la un interval de aproape două decenii, cu mult prea scurt pentru a se suprapune cu temporalitatea necesară de epocă literară. Când se încheia așa-zisa literatură interbelică, reprezentanții ei se aflau în plină tinerețe creatoare. Dar sunt și alte neajunsuri care țin de pragmatica receptării. (...) În nici un caz nu se poate vorbi de epoci literare în care figurează «jumătate» dintr-un autor. Obligatoriu o epocă include integral un autor, de la debutul său până la finele carierei sale, care este identic cu anul morții. Or, ce se întâmplă cu personalitățile numitei literaturi interbelice? Ele sunt decapitate exact la mijlocul activității. (...) Sintagma «literatura interbelică» se dovedește a fi o contrafacere, o falsă graniță ivită în interiorul aceluiași spațiu literar. (...) Exegeza scolastică a rezolvat deruta «interbelică» simplu și prost, din trei mișcări dogmatice: a respins tot ce s-a scris înainte de 1944, prin recurgerea la propozițiile servite de teoria marxist-leninistă; a acceptat numai operele scrise în perioada postbelică, socotindu-le singurele viabile; a introdus magicul termen concesiv de «valorificare» a moștenirii literare, confundându-se cu achizitorii de pe la cooperativele agricole, care valorificau pieile de vițel sau fulgii de găscă. (...) Cu alte cuvinte, istoria politică este cea care face muzica. (...) Deruta provocată de sintagma «literatura interbelică» a contaminat și unele spirite critice de finețe, cum s-a relevat Ion Negoitescu. (...) / Ce nume putem da unei epoci literare în care avem de-a face, firesc, cu un singur scriitor, și nu cu doi Arghezi, doi Bacovia, doi Blaga, doi Sadoveanu, doi Voiculescu, doi Călinescu, într-o galerie literară grotescă, în care Urmuz însuși s-ar simți depășit și intimidat? Dominată de Blaga și Rebreanu, ea ar putea purta numele lor. (...) Orice formulare cu rol nominativ este simplă convenție. Ce știm este că această epocă literară se întinde (cu abaterile firești) între 1920-1970 și că ea se structurează ca sinteză între tradiție și modernitate, e un triumf al spiritului autohton. (...) Ciclul literar încheiat lasă loc altuia; cu literatura anilor optzeci se resimte începutul unei noi perioade, a postmodernismului, cu recuzările lui programatice, în așteptarea capodoperelor prin care să-și statueze destinul”. □ În *Mitul „Nichita Stănescu”, între real și imaginar*, Ioana Bot pune problema „contestării unor figuri care au dobândit, în timp, aură mitică, în cultura română”, exemplificând prin cazul Nichita Stănescu, a cărui figură ar fi fost „mitizată” în ultimul deceniu: „Comportamentul celor ce-l idolatrizează, ca și al celor ce-i neagă valoarea exemplară nu e, în nici unul din cazuri, explicabil prin recursul la logica rațiunii, dar, dimpotrivă, devine perfect inteligibil în logica aparte a gândirii mitice. Figura lui Nichita Stănescu întrunește (...) atât de multe atribute ale unui erou mitic, încât însăși existența sa (pretins) reală devine nerelevantă, iar raportările celorlalți la ea au aspectul evident al unor ritualuri. Acelora pe care perspectiva noastră îi scandalizează, le reamintim considerațiile convingătoare ale lui Mircea Eliade referitoare la supraviețuirea mentalității arhaice (inclusiv a gândirii mitice) în ființa omului

modern. (...) Pentru a situa mitul stănescian, vom delimita doar marginile respectivului «teren favorabil» miturilor: pe de o parte, religia (ritul și mitologia) creștină sunt oficial interzise sau, măcar, dezavuate: la cealaltă extremă, dictatura își făurește, diabolic, propriile rituri și mituri, pe care încearcă să le impună, prin diverse strategii, unui popor întreg. (...) Am putea spune că ritualul creștin interzis (refulat) se transferă asupra unor figuri culturale: cultura devine în anii dictaturii o formă de rezistență, iar figurile ei majore capătă proporții mitice, cum se întâmplă și cu Nichita Stănescu. În atare situație, strategiile culturii oficiale își pierd, în fapt, fermitatea (...). Acest fapt explică și ambiguitatea atitudinii Puterii față de mitul stănescian: perioadele în care e deranjată de «cultul personalității» (permis numai pentru figurile mitice «oficiale») alternează cu altele în care Puterea însăși contribuie la consolidarea mitului, aniversându-l cu fast (10.000 de tineri îi cântă, la Cenaclul Tineretului Revoluționar, «Mulți ani trăiască!», și tot la aniversară exponenții culturii oficiale îi înmânează poetului ordine, medalii, felicitări...). Înțelegerea corectă a gesturilor acestora, repetăm, ambigue, ale Puterii față de exponenții și fenomenele culturii alternative ar contribui în mod decisiv la limpezirea apelor (deocamdată tulburi și tulburate cu bună știință) ale «colaboraționismului» românesc”.

[MAI-IUNIE]

● „Familia” (nr. 5-6) rezervă mai multe pagini unui colocviu cu tema **Puterea Culturii – Cultura Puterii**, organizat (de revista orădeană) în zilele de 5, 6 și 7 mai 1993. ● Pe prima pagină, un editorial semnat de Ion Simuț, **Un colocviu între două sintagme**, expune mizele acestei dezbateri: „Puterea culturii reprezintă pentru intelectualitate o miză polemică în replică la puterea alienantă a politicii. Cultura cuprinde în sine o putere de regenerare spirituală și morală: o dovedește experiența noastră recentă dinainte de 22 decembrie 1989, când – indubitabil – cultura a fost o formă de rezistență la dictatură. Dar alături de această formă pasivă (care exprimă totuși puterea culturii) a existat și o formă activă și ofensivă: prin disidența unor personalități culturale prestigioase (de la Soljenițin la Paul Goma, de la Havel la Mircea Dinescu) s-a produs o breșă în sistemul politic din Est. Cultura are o capacitate subversivă ce nu poate fi subestimată: la eroziunea ei lentă nu rezistă nici un regim anti-democratic./ Cea de-a doua sintagmă – cultura puterii – ar putea produce confuzii. Nu ne-am gândit la cultura aservită puterii sau la cultura controlată și dirijată de puterea politică. Gândul a fost altul: puterea își manifestă valențele ei culturale numai prin modul în care concepe și exercită democrația. Altfel spus: democrația și apărarea drepturilor omului dau măsura adevăratei și necesarei culturi a puterii. La polul opus, în lipsa lor, putem vorbi fără nici un dubiu despre dictatură (...) ca despre o putere incultă./ În funcție de sensul politicii (democratic sau nedemocratic), există o relație de complementaritate

între putere și cultură sau, în alte condiții, o relație de adversitate. (...) Puterea culturii se manifestă ca o reacție de apărare a omului în fața vicisitudinilor istoriei și ale politicii. (...)/ Opiniile invitaților noștri s-au înscris clar în trei tipuri de discurs sau de analiză. Cel mai bine a fost reprezentat tipul analizei obiective, cu rațiune rece și penetrantă, cu inteligență detașată de subiectul ei de meditație. Tonul l-a dat (...) invitatul de onoare al colocviului, criticul Adrian Marino. L-au continuat în același stil, pe teme diferite, Ștefan Borbély, Andrei Cornea și Ioan Mușlea. Prozatorii au venit cu alt tip de discurs, încărcat de culoare și concret, animat de vivacitate narativă: Bedros Horasangian și Alexandru Vlad. Un al treilea tip de discurs l-a exemplificat cu strălucire Liviu Ioan Stoiciu – într-un stil poetic, afectiv și tăios în patetismul lui ferm”. ■ Sunt reproduse în continuare principalele luări de poziție din cadrul colocviului: ■ Adrian Marino (*Cultura română între Est și Vest*) vorbește despre „un nou program cultural: aduce Europa «acasă», ceea ce înseamnă „a fi român și european în același timp”, despre situarea culturii române „între complexul occidental și cel oriental”, invocând totodată anumite „teorii antieuropene” formulate de Nae Ionescu, C. Noica sau Petre Țuțea: „Pe scurt, nu dorim o cultură pur epigonică, imitativă, în bătaia tuturor modelelor culturale europene, după cum suntem departe, foarte departe, și de idealul culturii etniciste, izolate, adesea șovine și intolerante. Idealul nostru este o sinteză de influențe occidentale constructive și de inițiative proprii, locale și originale, care se pot concretiza în opere competitive, capabile să intre într-un dialog cultural real, neconvențional (...), fără complexe de nici un fel. (...)/ În același timp, nu sunt suficiente doar eforturile individuale. Este nevoie și de un mare efort colectiv. Deci de o adevărată politică a culturii, inclusiv de difuzare culturală în străinătate. (...) Să spunem doar atât pentru a încheia, că o politică a culturii oficială, propagandistică, de tip ceașist, festivist, n-are absolut nici o șansă în Europa culturală contemporană”; ■ Liviu Ioan Stoiciu (*Dictatura contraculturii puterii politice*): „Azi, vrând, nevrând, înțelegem că la 22 decembrie 1989 a avut loc, totuși, o revoluție a contraculturii: a frânării creației prin acumulări ale presiunilor partinice, frustrărilor, intereselor și prezentărilor raționalului oportunist, acumulări ale Puterii politice retrograde, neocomuniste – ba nu, a avut loc o *contrarevoluție a culturii* (...)/ Să fie cultura română o «cultură înfrântă» de comunism? O cultură a conștiinței limitelor? Care să persiste în eroarea creării «omului nou»? O cultură nescăpată de sub obrocul ideologiei Puterii? O cultură-contracultură a activiștilor de stat și a dictaturii prejudecăților politice? Oricum am lua-o, cultura română e plină de accidente de caracter – și asta să nu însemne că ieșirea din comunism cere un purgatoriu?”; ■ Andrei Cornea (*Cultură „la lumina lumânării”*) caută răspuns la întrebarea „A fost filosofia lui Constantin Noica «subversivă» în România în timpul regimului comunist?”, notând în finalul intervenției sale: „Nu pot să trag o concluzie. Pur și simplu nu știu dacă C. Noica a fost «colaboraționist» și

nu știu ce sens trebuie dat acestui termen. Orice răspuns unilateral mi se pare fals. Sper măcar a fi reușit să sugerez că ambiguitatea și lipsa de claritate sunt fenomene structurale ale regimului comunist extinse asupra întregii societăți, și adesea produse de regim cu deliberare. A defini cu claritate lucrurile și ideile nu stătea nici în intenția, nici în vocația sa”; ■ Ștefan Borbély (*Scoica bolnavă*) și Ion Simuț (*Șapte întrebări ce pot genera șapte principii*) scriu despre „medierea culturală a relației româno-maghiare”; ■ Alexandru Vlad (*Disidenții apostafi*) se arată preocupat de „un fenomen care în ultimii ani animă subsolurile presei culturale românești” – conflictul dintre scriitorii/intelectualii „angajați” și aceia care pledează pentru întoarcerea scriitorului la propriile-i unelte –, întrebându-se „de ce personalități ale vieții culturale, și personalități notabile care au trecut vreme de decenii drept niște opozanți dinăuntru ai sistemului comunist, și într-un fel chiar asta au fost, se regăsesc azi grupați în jurul unei puteri considerate atât de opoziție cât și de majoritatea observatorilor din afară ca evident neocomunistă, în vreme ce o altă parte a elitei, căreia i s-au adăugat în special tinerii scriitori, s-a radicalizat și refuză orice compromis nu numai cu prezentul puterii, dar uneori chiar și cu propriul trecut”: „Dacă înainte existase o adevărată schismă între cei care susțineau o așa-zisă autonomie a «esteticului» în literatură și arte (la care se adăugau iarăși tinerii pentru care esteticul acesta însemna postmodernism, textualism etc.), și cei care se declarau adepții unei literaturi angajate, atunci «estetizant» însemna, printr-o mută convenție, aproape anticomunism. A fost de fapt o bătălie epuizantă a jumătăților de măsură. Dacă acum foștii beligeranți au coborât într-o zonă mai obscură și în același timp mai pătimașă a bătăliei, nu de puține ori auzim din partea acestor autori și critici – amintesc încă o dată, notabili – spunând: ei bine, acum sunteți liberi, de ce nu vă mențineți la literatură, la acele minunate deziderate estetice, pe care cu propriile angajamente le-ați susținut cândva? Însă trebuie să precizăm un lucru evident: atunci esteticul reprezenta o delimitare și o rezervă față de comunismul agresiv, iar acum acesta înseamnă pentru scriitorii din jurul puterii o delimitare față de realitățile și dezideratele revoluției din decembrie. (...)/ Dacă acești artiști și creatori, care de altfel și-au luat întotdeauna munca în serios, sunt azi ținta unor răutăți din partea confrăților nu este atât de important cât faptul că opera e despărțită de viitor prin foarte multe filtre sau ecrane a căror prezență e deja simțită de cei care le-o contestă sau, mă rog, n-o respectă. (...) Dar să enumerăm câteva din aceste filtre: – limbajul fatalmente esopic, astăzi nenecesar, care își pierde pe zi ce trece puterea de comunicare; (...)/ – structura greoaie, datorată și imobilismului social, sedentarismului general și surplusului de timp, dar și orizontului de speranță închis și efortului de a compensa lipsa libertății prin «profunzime» (...)/ – obscuritatea ca efect al rezeecțiilor editoriale sau operate de cenzură (...)/ – efectul mai obscur, dar consonant, al autocenzurii. (...)/ Aceste efecte privesc și pe scriitorii aflați acum în primele rânduri ale

opoziției, nu numai pe cei aflați în grațiile Cotroceniului”; ■ Bedros Horasangian (*Intellectualii și laptele subvenționat*): „Nu mă număr printre cei care bocesc pe seama crizei culturii! Nu cultura este în criză. Eventual instituțiile și legislația pot traversa perioade dificile, încercând – sau nevoite fiind – să se adapteze noilor realități. (...) Nici artistul, nici muncitorul nu trebuie să stea cu mâna întinsă, să primească ceva în urma unor milogeli prelungite. Nici puterea să dea că i se cere. Trebuie armonizate structurile economico-socio-culturale ale unei societăți în mișcare, astfel ca fiecare sp-și poată pune în valoare potențialul intelectual și lucrativ. De aici nevoia imperioasă ca *instituțiile* să se organizeze – și mai ouțin speranța, cum sună unul din șlagărele opoziției. (...)/ Cultura nu poate avea viitor decât în condițiile unei libertăți asumate și consfințite de un angrenaj de mecanisme care să o garanteze. Eșecul dirijismului cultural și ideologic stă mărturie: cultura Germaniei naziste, a Chinei maoiste sau a Rusiei staliniste. N-ar trebui ocolite nici dramele petrecute în spațiul nostru. Și aici un alt pericol: să confundăm planurile. Cel strict cultural-artistic cu cel politic. Uman”.

Nr. 5-6 al revistei „Caiete critice” conține o amplă convorbire a lui Valeriu Cristea cu prozatorul Petru Popescu (*„Sunt unul dintre scriitorii care s-au afirmat de ambele părți ale cortinei de fier sau ale Atlanticului”*). P.P.: „E mai bine să cercetezi în zona literaturii pe acei scriitori aparent mai puțin serioși dar mai inventivi și să te întrebi dacă nu cumva în inventizitatea lor nu e de găsit o trăsătură literară care va avea mai multă rezistență în istoria culturii pentru că exprimă mai bine o necesitate socială. (...) Sper ca și cărțile mele să participe la occidentalizarea literaturii române, să dea de gândit și să ofere un exemplu scriitorilor tineri! (...) Fiind de stânga, tata a fost un om fără prejudecăți din ulte puncte de vedere, și sub acest aspect l-am moștenit. În România, din cauza trecutului de analfabetism, scriitorul cam suferea de snobism, privea cu dispreț celelalte clase sociale. (...) Am petrecut mai mult timp trăind realitatea decât în discuții sterile. (...) De la tata am învățat libertatea de gândire, și el mi-a inoculat ideea că românii nu sunt nici provinciali, nici inferiori altor nații, chiar dacă, istoric vorbind, n-au avut destin de exploratori, de cuceritori, de creatori de culturi imperiale. (...) Există nu numai români care trăiesc în America, există și americani care vor să creadă în continuare în războiul rece, pentru că el reprezintă promovarea unor anumite atitudini politice. De pildă, partea cea mai reacționară și mai conservatoare a Partidului Republican (dar și o parte a democraților, mai ales cei din Sud) susține: «Nu, România este în ghearele neocomunismului, nu este nimic de făcut cu Estul Europei, este o zonă disperată, este o zonă care niciodată nu-și va reveni, nu va învăța democrația, fiindcă n-a avut-o niciodată». (...) De aceea, nu pot să am decât simpatie pentru situația ta; dar trebuie să-ți mărturisesc că eu am o situație similară, într-un fel, în America, în sensul că eu votez cu democrații, în vreme ce majoritatea românilor voterază cu republi-

canii, și sunt convinși că republicanii sunt anticomuniști, iar democrații ar fi un fel de comuniști americani. Este nu numai fals, dar de o absurditate și de o prostie inimaginabile, pentru că tocmai acei președinți ai Americii care au fost cei mai anticomuniști au fost mai toți democrați. (...) În orice caz am vrut să spun că mentalitatea războiului rece nu a murit – că sunt oameni care în clipa de față strigă împotriva apropierii dintre România și America, strigă împotriva guvernelor alese liber, strigă împotriva democrațiilor, și strigă, în general, împotriva unei politici mai pașnice, mai de unitate națională, mai de împăciuire și mai de ‘ai să mai uităm trecutul!’ Eu cred că acesta este un lucru important: nu zic că anumite lucruri trebuie uitate, că anumiți oameni, care au făcut crime, nu trebuie pedepsiți (...) dar trecutul trebuie uitat numai în sensul că trebuie mutat de pe prima linie a activității mintale pe a doua, pentru că, pe prima linie, trebuie să treacă efortul de a redemara societatea românească. (...) Cred că disidența românească n-a putut să aibă caracterul disidenței din Polonia sau Cehoslovaci sau Ungaria, pentru că guvernul de atunci, guvernul lui Ceaușescu, era în grațiile Occidentului, și asta pur și simplu confuziona total tabloul situației politice. Și din această cauză, nici până acum nu este înțeleasă, de fapt, România de către Occident. (...) Oare Occidentul însuși nu poartă o vină pentru faptul că a contribuit la această confuzie, numai în interesul dominoului politic respectiv (întrucât Iugoslavia își pierduse importanța, ca avanpost al Occidentului, și România și-o căpătase în urma neintervenției în Cehoslovacia), și i-a dat lui Ceaușescu un vot de încredere, pe care l-a exploatat cel puțin până în anii ‘84-’85? Și atunci (...) este foarte ușor să acuzi de lașitate sau pasivitate o mulțime de oameni, care n-au fost lași și pasivi, și este extrem de ușor să acuzi de neocomunism oameni care n-au putut să se împotrivescă la un moment dat comunismului, deoarece comunismul căpătase un caracter național-patriotic foarte abil întreținut de propaganda ceaușistă, și a luat ochii foarte multor oameni, și din România, și din afară. (...) lumea era împărțită de războiul rece în două tabere, era practic imposibil să fii și cetățean american și patriot român în același timp. Și iată că acum se poate, și acest vis imposibil văd că se poate împlini, sunt încântat de treaba aceasta. (...) eu am o identitate americană, 20 de ani de zile creează o identitate americană, dar ea este corelată cu cea românească ea nu este în conflict cu cea românească și, într-un fel, ea o cuprinde pe cea românească, într-un alt fel, cea românească o cuprinde pe cea americană (...) în momentul când războaiele, când cruciadele s-au terminat, a le continua la nivel local este, după mine, o mare greșeală în clipa de față, există un mare moment al colaborării și unității”. □ Ovid S. Crohmălniceanu scrie despre poezia Magdei Cârneli (*O proorociță optzecistă*): „«Soră siameză» a lui Mircea Cărtărescu, Magda Cârneli e o extrem de dăruită poetă citadină, pe care o înfierbântă spectacolul străzii. Trece și un fior mistic prin asemenea vizuni, nu fără iarăși o discretă, dar mișcătoare trimitere la experiența noastră contemporană”. □ În secțiunea

„Document” sunt reproduse mai multe scrisori trimise de Mircea Eliade lui Dumitru Micu în perioada 1968-1971, cu referiri la începutul reeditării prozei sale în România, la scriitorii și criticii noilor generații și la vizitele primite în Statele Unite din partea unora – Adrian Păunescu, Constanța Buzea, D.R. Popescu, Paul Everac etc. (continuarea în numărul viitor). □ Nicolae Bârna publică un amplu studiu despre proza „onirică” din perioada românească a lui Dumitru Țepeneag.

IUNIE

1 iunie

● În „Cronica română” apare (sub semnătura Gabrielei Popescu) un interviu cu Augustin Buzura, chestionat în calitate de președinte al Fundației Culturale Române: *„Nu facem politică nici în țară, nici în afara ei...”*. A.B.: „Activitatea noastră este strict culturală. Ne-am creat o editură, publicații culturale, buletine care se difuzează în mai multe limbi în întreaga lume (în zona anglofonă, de exemplu, difuzăm publicațiile prin Columbia University). Avem relații foarte bune cu majoritatea comunităților de români pe care le cunoaștem, inclusiv cu cele formate mai recent în Africa de Sud sau cu cele foarte îndepărtate sau izolate, ca în Argentina sau chiar Siberia. Surprinzător, în Siberia există sate întregi cu populație română. (...) / Majoritatea au înțeles ce se întâmplă în țară. Noi îi ajutăm să păstreze legătura cu limba, tradițiile, rădăcinile lor. Există și alții, mai ales cei nerealizați, frustrați și izolați, care se bucură de câte ori se întâmplă ceva rău în țară. «Nu ni s-a dat clauza – vai ce bine!» Merg până la a inventa lucruri rele...”. În legătură cu relația dintre FCR și revista „Dilema” (editată de Fundație): „Ne înțelegem foarte bine, chiar excelent. Eu, de altfel, nu mă amestec în nici un fel. Citesc «Dilema» ca toată lumea, după ce apare. Condiția este respectarea statutului Fundației care interzice orice fel de politică partizană. Nu este nici un risc pentru că antrenorii acestei reviste nu fac, ci discută despre politică și caută dialogul cu toate forțele”.

● Într-un interviu acordat Luminiței Codrea pentru cotidianul „Azi” („*Performanța de dragul performanței*”), Augustin Buzura vorbește, între altele, despre activitatea Fundației Culturale Române (al cărei director este): „Fundația culturală are mai multe publicații despre care am vorbit cu alt prilej, prin care încearcă să introducă în circuitul european numele unor scriitori importanți. Are o editură care traduce în limbile de circulație europeană cărțile principalilor scriitori români și principalele opere ale civilizației noastre. Are un serviciu de relații internaționale care contactează alte fundații, alte instituții asemănătoare și care încearcă să facă cunoscute și să impună valorile civilizației noastre. Face deci foarte mult, dar nici pe departe atât cât ar trebui să facă, pentru că fondurile noastre sunt foarte limitate și traducătorii buni sunt

foarte puțini și foarte solicitați. Noi căutăm uneori traducători în alte țări. Și încercăm o răspândire sistematică a culturii române peste hotare. Întălmim încet, dar foarte sigur. (...)/ Cărțile se discută și se selectează într-un colectiv foarte larg, mai ales acele cărți pe care încercăm să le traducem. A trebuit s-o luăm de la zero, în sensul că nu există o istorie a literaturii, nu există un dicționar al literaturii noastre, nu există o minimă istorie a României.(...) În curând vor apărea primele două istorii ale României. Una scrisă de Centrul de Studii Transilvane (o filială a noastră) și alta de Academie”.

2 iunie

• La rubrica „Actualitatea” din „România literară” (nr. 21), Toma Roman publică articolul *Noua putere și intelectualii ei*: „Menținerea la putere – după 1989 – a comuniștilor, sub diverse deghizamente politice, a generat și continuarea unei alte atitudini – structurate anterior – a intelectualilor. Comunismul a tolerat – din motive propagandistice – existența unor intelectuali de marcă, neutri – cel puțin în aparență – ideologic, ironic-distanți față de excesele «democrației socialiste». Fără a deveni, propriu-zis, disidenți, aceștia nu se înregimentau în susținerea necritică a regimului, dar nici nu-l blamau, afirmând necesitatea detașării superioare de problemele concrete, de *practică*, a intelectualilor. Pare paradoxal, dar un regim ce afirma «legătura cu practica» nu numai că nu i-a combătut (decât uneori, din motive «strategice»), ci i-a încurajat, onorându-i în diverse ocazii. (...) Continuarea, după demolarea imperiului totalitar, a acestei atitudini – evidentă (și susținută) în «cazurile» Eugen Simion sau Marin Sorescu – convine noilor conducători ce-și pot proiecta «viziunea» nestânjeniti de reacții critice prestigioase, susceptibile de a cristaliza spiritelor inocente curente de opinie contrarii”. □ H.-R. Patapievici răspunde la ancheta revistei despre „criza culturii”: *La ce e bună criza?* – „Întrucât mă privește, dacă prin criză se înțelege cumva absența ideilor, penuria sufletului și degradarea inteligenței, atunci eu cred că nu există nici urmă de criză în cultura română. Eu văd, dimpotrivă, o enormă (și, e drept, dezorganizată) sete de cunoaștere, o comunicare distorsionată de vehemență între toți și despre toate, un soi de devălmășie a entuziasmului, produs de jubilația noutății. Noi experimentăm azi tot ceea ce n-am putut spune, gândi și simți o jumătate de secol. (...)/ Dincolo de dezamăgirile și demisiile stupefiante care ne-au otrăvit viața în ultimii trei ani, există șansa de a putea reinventa aproape totul. Reinstalându-ne în paradoxul tipologic al culturii române, suntem din nou, în fine, la început. (...)/ Soluția proastă, acum, ar fi să filosofăm sapiențial în marginea drobului de sare. Soluția bună este, acum ca și mereu, creația. În ce mă privește, dacă nu pot aprecia totuși că științele sunt înfloritoare (pentru că, de fapt, nu sunt), resimt însă cu enormă plăcere privilegiul de a trăi în acest timp turmentat, în care spiritele se mișcă din nou, iar setea de viață pare încă o dată să renască”.

● Nr. 13 din „Nouăzeci” („supliment de direcție al revistei «Luceafărul»”) se deschide, ca de obicei, cu rubrica-editorial „Dinastia Caragiale”, în cadrul căreia semnează Cătălin Țirlea (*Criza de proiect*) și Cristian Popescu (*Singurătatea ideologică*). ■ Cătălin Țirlea: „Trăim o epocă de resurrecție incredibilă a naționalismului; nu numai la noi, sau, ca să fim cinstiți, la noi mai puțin ca la alții, deocamdată. Conștiința apartenenței etnice este o componentă structurală a ființei umane, atâta doar că, din când în când în istorie, ea se contorsionează aberant, eșuând în gregariatea vulgară a naționalismului. (...)/ Greu de crezut că, odată declanșată, acțiunea virusului naționalist mai poate fi oprită altfel decât pe cale naturală. Antibioticele nu au efect aici. Tratament în caz de naționalism nu există, există în schimb acțiuni profilactice de care ar trebui să ținem seama, măcar acum în ultimul ceas, în România: cultura și patriotismul – iată două lucruri în fața cărora naționalismul se sufocă, nu poate trăi, nu se poate, mai bine zis, naște./ Dar mai există un aspect care a făcut posibilă resuscitarea naționalismelor: dispariția ideologiilor. Ideologiile sunt visurile frumoase ale omenirii, proiectele mentale despre o lume mai bună, stimuli în evoluția umanității. Atunci când s-a încercat socializarea lor, punerea lor în practică, a ieșit întotdeauna un dezastru./ Dar absența lor duce la orori la fel de mari. (...)/ Pentru că astăzi, la noi ca și pretutindeni, pericolul nu mai vine dinspre stânga extremă, compromisă și arsă până la capăt de experiența comunistă, ci dinspre extrema dreaptă naționalistă, militarizată și dezideologizată”. ■ Cristian Popescu: „Cred că generația mea este pur și simplu condamnată la *singurătatea ideologică*, la o *ideologie a turnului de fildeș*! Ce să te atragă din spectacolul politic românesc de după '89? Neo-comunismul, noul legionarism?! Politicianismul meschin care caracterizează orice «culoare» parlamentară?! Te pot atrage anumite personalități, dar oglinda societății românești a rămas tot o oglindă de bălci, deformată. Tot singuri am rămas față de România și – în ceea ce mă privește – nu întrevăd posibilități viitoare de-a fi socialmente român, pe cât sunt de Cristian Popescu”. □ La revista presei („Politica literară și viceversa”), Cătălin Țirlea și Cristian Popescu răsfoiesc câteva publicații naționaliste: „România Mare”, „Europa”, „Gazeta de Vest”, „Mișcarea” – în acest context, o țintă a sarcasmului este Marian Munteanu (cu „glasul profetic” și „figura de Isus-studente-la-Litere”) „dând tonul imnului «Mai bine golan decât comunist!»”: „Mai bine securist decât legionar!/ Mai bine buticar decât Marian!/ Mai bine Iliescu decât golan!/ Venim și noi cu o propunere de lozincă pentru primul miting pașnic al Mișcării: «Ticu Dumitrescu Constantin/ R. Sorescu, Moța și Marin!»”. „În ceea ce îi privește pe Adrian Păunescu și Corneliu Vadim Tudor, împreună cu revistele lor, numai contorsiunea mentală pe care ți-o produce naționalismul poate explica perpetuarea credinței în *mitul* unei «persoane» – ca Ceaușescu, mit la clădirea căruia ei înșiși au asudat ani de zile. (...)/ Răsfoind revistele naționaliste de azi ne-apucă un dor nebun după bunul simț, după echilibru,

după firesc și normalitate. Ajungem să ne întrebăm stupefiați dacă, după ce de-abia am scăpat de-o dictatură care ne-a marcat tinerețea, o să apucăm măcar zece ani de viață socială așezată, măcar zece ani în care să putem pune în mișcare o societate civilă funcțională, adaptată cerințelor noastre și standardului european”. □ Sub titlul *Un amic literar, azi*, Cătălin Țirlea face publică o scrisoare ce i-a fost trimisă din Franța de Dumitru Țepeneag (datată 17 aprilie 1993), text în care redactorii revistei „Nouăzeci” sunt lăudați, cu anumite obiecții incluse, totuși: „Iată ce-mi place mie la revista voastră: pariul caragialian. Există pariul pedagogico-șmecher al lui Pascal, ar trebui popularizat și pariul lui Caragiale. Acesta vine de la Nietzsche (cu care a fost contemporan): diferența e producătoare de valoare. Caragiale a născocit varianta autohtonă, literară: diferența exprimată prin bășcălie. A lua totul în derâdere. Politețea disperării dusă până la capăt. A lua totul în bășcălie și în special ideile dominante ale momentului. A scoate limba la idoli. A da cu tifla sfinților, consacrațiilor, autorităților etc./ Înțeleg că epoca nu e propice pentru nonconformism... Libertatea e prea mare, fără reguli, dizolvantă. Gesticulație generală, agitație puternică, reacție mică. Degeaba îl înjurî pe Iliescu: toată lumea îl înjură pe Iliescu (și toată lumea îl votează!) – nu se întâmplă nimic. Monica Lovinescu nu mai lucrează la Europa Liberă, atacul împotriva ei nu prea are efect pentru că eventualul răspuns nu are rezonanță. Și apoi e destul de inteligentă să știe că nu trebuie să răspundă. Singurul care are naivitatea de a crede în toroipan e Goma. Se enervează ușor, ca un țap bătrâior care se visează taur. De le el s-ar putea obține oarecari reacții. Din păcate, Goma i-a înjurat pe atâția, încât tăioșenia lui are din ce în ce mai puțină eficacitate. De ce nu încercați cu Ana Blandiana? Pe o femeie să n-o atinge nici cu o floare?...”. ■ Pe aceeași pagină, Cătălin Țirlea semnează un text-replică: „Voi remarca, de la bun început, perfectă încadrare a textului d-lui Țepeneag în spiritul revistei noastre. Da, numele scriitorului Dumitru Țepeneag e scris deja pe biletul de tramvai pe care ținem noi lista cu prieteni. Repulsia domniei sale față de neo-conformiști o împărtășim și noi, la «Nouăzeci». Conformistul de azi, ca și cel de ieri, este un adept al opiniei generale. De-aia ne este și antipatic. (...)/ D. Țepeneag ne găsește nonconformiști. Cred că are dreptate, în fond, deși eu nu sunt chiar de acord cu termenul. Nonconformismul are în el ceva *gratuit*, un soi de răspăr fie și în lipsa argumentelor. Pe noi ne enerbează prostia, și dacă reacția la prostie este un semn de nonconformism, atunci da, suntem nonconformiști./ N-am așteptat un răspuns cu orice preț de la d-na Monica Lovinescu, i-am spus numai că omagiile excesive pe care le primește aici de la unii și alții sunt mai periculoase decât orice. Dacă a înțeles, bine, dacă nu – treaba dumneaei./ De mult așteptăm să ne spunem părerea în cazul literar Ana Blandiana, a cărei poezie ne înfioară pur și simplu. De emoție estetică, firește. Am spus deja că nu aderăm la formule poetice de acest gen, și o vom spune, cât de curând, și mai pe larg. Chit că o să se zică acumă că

scriem în «Nouăzeci» ce ne-nvață Țepeneag de la Paris...». □ Radu Sergiu Ruba publică un nou fragment din *La zodiac, birjar! Gemenii. Civitas solis sau astrologie cu cetățeni* – „24 mai – Florin Iaru, București, declarație: Poporul a furat revoluția securității!/ 25 mai – Dana Popescu de la Radio România Actualități, Belgrad, declarație: În fața unui hotel de standard absolut occidental, tinerii se adună să citească ultimele știri pe un telex cu afișaj de lumină. Reacționează zgomotos, fluieră, bat din palme. (...) / 1 iunie – Mircea Cărtărescu: Tu ești grădina zoologică în cizme de antilopă./ 1 iunie – Cristian Popescu: Tu ai fost colonel. Eu sunt liniștit. Zodia mea era de mult înscrisă în stelele de pe epoleții tăi. De aceea, în nopțile de vară, când cerul e senin, iau poziția de drepti”. □ Sub genericul „Cartea de crășme”, Cătălin Țirlea și Cristian Popescu scriu, din nou în tandem, tablete simili-caragialiene construite în jurul unor fizionomii pitorești de la *Braseria „Vaporul”*. □ Lucian Vasilescu și Aurel Covaci sunt prezenți în sumar cu poeme.

4 iunie

● Sub titlul *O antologie a literaturilor europene*, Eugen Simion semnalează, în „Literatorul” (nr. 22), apariția – la Gallimard – a unei lucrări în trei volume masive, *Mémoires d'Europe*, antologie a literaturilor europene de la 1453 până în 1993, avându-i ca autori pe Christian Biet și Jean-Paul Brighelli. „Autorii antologiei au ales, pentru frontiera estică a Europei, literaturile scrise în limbile rusă, bulgară, română și germană. (...) / Două criterii primează în alegerea textelor: 1. importanța operei, nu numai în raport cu literatura națională, dar și prin rezonanțele ei în alte domenii lingvistice și 2. gradul de deschidere europeană a autorului și capacitatea de reflecție asupra lui însuși și asupra altor culturi... Criterii normale într-un asemenea proiect vast și nebulos. El ar trebui să scoată în relief o tematică europeană în diversitatea culturilor naționale. Mai există și alt scop pe care autorii nu-l ascund și anume acela de a dovedi că este posibilă o unitate economică și politică europeană pentru că există, deja, o unitate spirituală europeană. Teză în esență justă, puțin himerică, totuși, pentru că asistăm, mai ales în spațiul estic, la o explozie a naționalismelor. (...) / Citind aceste texte, transpuse într-o limbă care, fatal, le unifică, observică în aproape toate răzbate obsesia unei lumi care își caută originile, miturile fundamentale. Ce înseamnă, în fond, a fi european? (...) Răspunsul nu-i ușor de aflat. Ideea despre *europenitate* evoluează, oamenii din Evul Mediu gândeau Europa în cadrele creștinătății, modernii o văd prin alte mituri și n-o mai consideră centrul lumii. (...) / Venind vorba despre români, trebuie să spunem ceva și despre modul în care este reprezentată cultura română în aceste ambițioase *Memorii ale Europei*. Chestiune delicată pentru că *domeniul românesc* a fost inițial pregătit de semnatarul acestei cronici. Profesorul Christian Biet mi-a cerut să aleg 30 de pagini reprezentative din *toată* literatura română, ținând seama de criteriile citate mai înainte. (...) Am ales două balade (*Miorița* și

Meșterul Manole) și am început seria literaturii scrisă cu un fragment din *Învățăturile lui Neagoe Basarab...*, urmat de Miron Costin (...) și Dimitrie Cantemir (un fragment din *Descriptio Moldaviae*) – traduse admirabil de Micaela Slăvescu. (...) Au fost reținuți din selecția făcută de mine Creangă, Caragiale și Nicolae Iorga (cu câteva aforisme), dar, spre surpriza mea, au fost pierduți pe drum (...) Arghezi, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Mircea Eliade, Marin Preda, Nichita Stănescu și Ștefan Aug. Doinaș. (...) Au fost salvați de la acest măcel Blaga (...), Tristan Tzara, Cioran (...), Eugen Ionescu, Noica și Marin Sorescu”. În fine, semnalând o serie întreagă de erori de informație și alte imperfecțiuni ale antologiei, criticul conchide: „Intelectualul parizian trebuie să-și schimbe mentalitatea în privința culturilor din Estul Europei. O informație suplimentară nu i-ar strica nici lui. Mai ales când este vorba să reconstituie memoriile Europei prin cinci sute de ani de literatură. Regula este ca literații din Est să gândească *europenitatea* în termenii și prin operele fundamentale ale Occidentului. Cred că este timpul ca regula să privească și drumul invers. Dovadă că este așa (sau că ar trebui să fie așa) e chiar antologia publicată de Gallimard”.

● În „Dilema” (nr. 21), apare un interviu cu Toma Pavel (profesor la Princeton University, SUA) realizat de Claudia Tița: ***I-am fost, oare, discipoli lui Vianu?!... T.P.:*** „De multe ori, mergând la cursul regretatului Tudor Vianu, acest extraordinar profesor și intelectual, mi se părea că nu sunt de acord cu el. Mult mai târziu mi-am dat seama câtă importanță a avut, pentru mine și pentru generația mea, exemplul acestui om... I-am fost, oare, discipoli lui Vianu?! Nu știu. Dar personalitatea lui ne-a marcat pe toți. (...) El a încurajat pe primii structuraliști, prin vizita lui Roman Jakobson la București. A avut rezervele lui față de structuralism, dar niciodată nu s-a opus”; „Spunea odată un prieten: «Sigur, condițiile groaznice din România și din Rusia au dus la apariția unor oameni eroici, intelectuali de o forță extraordinară». Pe de altă parte, însă, cultura nu este formată numai din aceste figuri excepționale. O adevărată cultură sănătoasă este ce în care oamenii obișnuiți, nu absolut geniali, sau absolut eroici, pot să trăiască normal și să producă normal. Avem nevoie de o cultură în care să fie încurajată mediocritatea. Nu să fie diferența asta extraordinară între romanele stupide realist-socialiste și marile opere ascunse în sertar... În fond, cuvântul «mediocritate» este un cuvânt arogant. Nu trebuie să spunem mediocritate, pentru că oamenii nu sunt mediocri. O adevărată cultură este cea în care fiecare la nivelul lui poate să producă după maxime puteri. Asta nu era posibil în anii '60”.

● În „România Mare” (nr. 22), Eugen Barbu publică articolul ***Nevoia de certitudine:*** „Amare vremuri trăim. Leul nostru a devenit o mârțoagă bancară pe care nu dai doi bani, cum zic unii, *râsul monetar*, îngropat pe șest, piesă de muzeu. (...) Se vând ele țările, cu preșidenți cu tot, dar-mi-te niscăi găinari, ce-și bat joc de noi ce stăm în banca noastră, mulțumindu-ne să citim ce mai

«storc ziaarele»! Dumnezeu să ne ajute, că nici el nu mai prididește cercetând atâta mangleală, cu acte ori fără! Și cu asta, să avem răbdare, că multe vom mai îndura. Țineți-vă bine, nu vă ieșiți din balamale! Atât am avut de spus”.

7 iunie

● Virgil Nemoianu publică în „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 22) articolul **Moștenirea lui I. Negoïtescu**: „Este extrem de greu să scrii la dispariția cuiva care-ți este foarte apropiat. Îl cunoșteam pe Ion Negoïtescu din 1957; vasăzică două treimi sau mai bine din viața mea au fost împletite cu a lui. (...) Există zone întregi ale sensibilității mele, ale discursului meu, ale comunicării mele care, odată cu el, sunt acum obliterate. (...) / În sensul cel mai real al cuvântului, Negoïtescu a fost emblematic pentru setea de libertate printre români. Nu știu câtă lume a înțeles acest lucru. Sigur, se știa despre activitățile lui disidente, se știa despre conflictele lui cu opresorii comuniști. Acestea rămân, totuși, lucruri de suprafață, ținând numai de nivelul social-politicului. Mecanismele intime erau altele: patima pentru libertate era ancorată într-o inflexibilă apărare a propriei diferențe, a propriei identități. (...) / Mai simplu este să vorbim despre a doua calitate: aderența la nobilitatea culturii. Negoïtescu, om fără doctorate sau titluri profesionale, om pe care, spre rușinea sau pierderea ei, Academia Română nu a avut prilejul de-al număra printre membri, a stat și a rămas ca un exemplu inegalabil al acribiei științifice, al preciziei de gândire și de exprimare, al devotamentului pentru valori și pentru standardul calității scriitoricești. Pentru acest neclintit estetizant, eticul era pururi intersectat cu frumosul. (...) Nu mai puțin decât intensitatea perversă a lecturii din interior intra în mixtura specială a discursului critic și o sinceritate crudă, alături de o căldură aproape duioasă, erotică și care îl unea organic cu toată cultura europeană. (...) Într-un cuvânt, ochiul competent care privește opera lui Negoïtescu în ansamblul ei vede că ea îl înscrie pe autor în seria marilor dascăli critici ai românilor, în seria Maiorescu, Lovinescu, G. Călinescu. / În fine, vreau să adaug aici tare și răspicat un lucru care îi va surprinde și îi va șoca pe cei zeloși întru stereotipuri. Ion Negoïtescu a fost cel mai intens patriot român pe care l-am cunoscut în viața mea. (...) S-a retras în Occident, tăcut sau vociferant, cultivând în paradisul tăcut al Munchenului imaginea idilică a unei Româнии așa cum ar fi vrut-o, părtaşă demnă la civilizația Europei Centrale, la globalitățile și inițiativele lumii moderne. Entuziasmul incredibil de după decembrie 1989 s-a topit încet, pradă unei dezamăgiri chinuitoare care, sunt convins, i-a grăbit sfârșitul. Criticile amare la adresa culturii române care abundă în paginile scrise de Negoïtescu cresc pe solul unei pasionate dorințe de afirmare a neamului său, patimă pe care troglodiții și energumenii n-au cum s-o înțeleagă, pentru că ei înșiși nu au puțința sau potența să o trăiască. Neamul românesc și Ion Negoïtescu: iată una din marile, din necunoscutele povești de dragoste ale acestui secol care se sfârșește”.

8 iunie

● Sub genericul „Eveniment”, I. Buduca semnează, pe prima pagină a revistei „Cuvântul” (nr. 23), un scurt articol intitulat ***Intellectualii români atacă problema națională***: „Sâmbătă, 5 iunie 1993, poate fi o dată istorică. După mai bine de 50 de ani, intelectualii români de necompromis prestigiu au hotărât să atace din nou chestiunea națională. Inițiativa aparține revistei «Contemporanul», condusă de scriitorul Nicolae Breban, iar animatorul inițiativei este Dumitru Țepeneag, faimos catalizator al avangardei literare românești din ultimele decenii. (...) / Era timpul ca intelectualii autentici, necompromiși și cu adevărat clarvăzători să scoată problema națională din mâinile demagogilor și aventurierilor politici (...). / Eroul acestui eveniment a fost doamna Magdalena Popescu-Bedrosian, care și-a făcut, cu acest prilej (...), o reintrare triumfală în dialogul public din țară. (...) / Magdalena Popescu-Bedrosian n-a făcut decât să precizeze câteva lucruri uitate de multă lume: conștiința națională nu este înăscută; numai instinctul teritorialității este înăscut, iar conștiința națională este rodul educației și al culturii. Istoria statului unitar românesc face ca prezentul acestei unități statale să fie în primejdie în momente de criză generalizată. Putem deveni teritorii de compensație, monedă de schimb. / Problema națională cere să fie atacată din perspectivele care îi sunt proprii: istorice, spirituale, religioase. În sfârșit, bine că s-au trezit și adevărații intelectuali”. □ La rubrica „O întrebare pentru...”, Irina Tudor îi adresează lui Dan Zamfirescu următoarea provocare: „Ați declarat în «Adevărul literar și artistic» că sunteți securist și filolog, apo ați dezmințit că ați mai fi, dar că ați fost, totuși, un colaborator al fostei Securități, la fel ca și prietenii d-voastră Ion Coja și Marian Munteanu? Ori e albă, ori e neagră. Mai sunteți ori nu securist?”. Dan Zamfirescu: „Mi-am asumat rolul de a pune frontal o problemă la care nu se prea răspunde decât ocolindu-se de fapt răspunsul. (...) / Sfera de relații ale securității, în diferitele ei compartimente, uneori în diferite fracțiuni rivale, cu o seamă de intelectuali, au fost inimaginabil de complexe, și rezultatele unei cercetări mai adâncite ar duce la concluzii atât de stupefiante, încât, dacă ați observat, avântul unor parlamentari din vechea legislatură pentru astfel de cercetări a căzut brusc după ce – se spune – li s-au dat unele informații. probabil că o asemenea zgâriere a smaltului de la suprafață ar termina cu multe mituri ale disidenței, sau le-ar pune într-un context menit a arunca nu umbră ci oarecare lumină asupra hulitei instituții. Încă nu știm exact rolul aripii anti-ceaușiste din vechea securitate în regizarea și întreținerea multor glorii pe care se clădesc sau au fost clădite până mai ieri fulgerătoare cariere de lideri politici după revoluție. / Mă număr printre cei care și-au afișat relații cu instituția nu spre a-și teroriza colegii de breaslă, ci spre a-și asigura liniștea mesei. Cum spunea Paul Goma în *Culorile curcubeului*, eram ocolit la restaurantul Uniunii tocmai din această cauză, dar la originea acestei situații mă aflu eu însumi. În schimb, domnul Paleologu a

așteptat o revoluție și trecerea în rezervă din cadrele noii diplomații pentru a recunoaște asemenea relații! Așteptăm și pe alții. Deocamdată unii fac mari cariere pe la Paris, ne dau lecții de la France International sau catadicsesc să ne viziteze cu umanitare scopuri pedagogice”.

9 iunie

● Ancheta „României literare” – *Există o criză a culturii?* – continuă, în nr. 22 al revistei, cu răspunsul lui Caius Dobrescu: *Cosa nostra* – „Până în 1989 (...), opinia critică serioasă vorbea despre o nouă retorică, o nouă sensibilitate, o radicală înnoire a limbajului poetic (...), despre experimente extreme în tehnica narațiunii, despre o nouă înțelegere a literaturii, adică, în ultimă instanță, despre o nouă viziune a lumii. Discursul critic era străbătut de o ireprimabilă undă de exaltare față de o «revoluție» literară, trăită ca o prefigurare – sau, ca să fim sinceri, ca un substitut – al celei sociale. După '89, însă, toată această acumulare de speranțe și energii s-a spulberat fără urmă. «Generația '80» a dispărut!/ Pentru cine cunoaște spațiul minuscul al presei literare, lucrurile nu stau chiar așa. Dimpotrivă, acești scriitori au fost chiar foarte prezenți, creând și dezvoltând reviste mai peste tot în țară. Imaginea publică a literaturii nu este însă creată de publicațiile «pentru specialiști». Aici contează doar mediile de masă. Cum rubricile literare ale marilor jurnale sunt pe cât de rare, pe atât de discrete, când nu total inexistente, mai rămâne doar acel instrument cu care se afirmă, în general, că s-a mințit poporul. Ce vede, așadar, cetățeanul la televizor?/ Orice, numai generația '80 nu! Desigur, se pot evoca unele apariții «episodice» ale unora dintre reprezentanții acesteia. Ba chiar am avut privilegiul de o viziune, cu totul accidental, pe programul 2, o emisiune dedicată antologiei *Desant* '83. Dar toate acestea nu înseamnă absolut nimic, atâta timp cât, nici măcar o singură dată, nici măcar din întâmplare, pe postul național TV nu a pătruns ideea că în anii '80 s-a petrecut o schimbare istorică în literatura română. Atâta timp cât înlături fenomenul cel mai pregnant, cât ocultezi filonul cu adevărat viu și înnoitor din ficțiunea și poezia ultimului deceniu, ceea ce rămâne nu poate fi, desigur, decât un peisaj depriment. O stare de criză, cu alte cuvinte.../ Generația care s-a afirmat în literatură odată cu liberalizarea de la mijlocul anilor '60 a beneficiat dintru început de condiții de socializare optime, a fost chiar supralicitată de critică, într-un moment în care cultura se grăbea să-și consolideze micul spațiu de libertate pe care puterea i-l concesionase. Astăzi, scriitorii mediatizați cu predilecție sunt cei care se bucurau de imagine publică și de o autoritate instituțională sau numai de opinie înainte de 1989. Ori ei aduc în prim-plan tema crizei, ei sunt cei ce își afirmă deruta și melancolia față de viitorul literaturii române./ Criza generației '60 nu s-a declanșat, însă, după 1889, ci cu mult înainte. Și ea nu este numai de origine estetică. Epuizarea modernismului poetic, a tradiționalismului, uzura morală a romanului social, ca și a literaturii

parabolice, sau esopice (...), au mers mână în mână cu falimentul credinței că sistemul comunist poate fi renovat din interior. (...)/ Generația '80, în schimb, nu a fost și nici nu a vrut să fie socializată. Fiindcă în perioada ei de afirmare, cea a ceaușismului clasic, larga socializare echivala deja cu prostituarea. Nefiind integrată în sistem, a trebuit să își creeze sistemul ei alternativ, în condițiile date, însă, nu s-a putut ajunge la o adevărată cultură alternativă, la *samizdat*, la *underground*. Astfel că relațiile în cadrul grupului au rămas de o maximă informalitate. (...) Deprinderea semi-clandestinității ludice a creat acestor scriitori un handicap de integrare socială, o inhibiție în fața sistemelor de decizie, o repulsie pentru ideea de autoritate, care, toate la un loc, îi împiedică să își transmită mesajul către mediile cu cea mai mare difuzare, pentru a influența astfel, în mod benefic, sensibilitatea comunității și a dovedi că, de fapt, criza literaturii este o iluzie./ Ceea ce se întâmplă în câmpul literar este o componentă a unui proces social mult mai mare. Să ne gândim, de exemplu, la modul cum, în politică, aceeași generație '80, a celor ajunși în preajma, sau chiar trecuți binișor de vârsta de 40 de ani, a fost sistematic blocată chiar înăuntrul unor partide de confesiune democratică. (...) Să ne gândim apoi la ce se întâmplă în toate «colectivele de muncă» din uzine și fabrici, din institute și universități. Marginalizarea sistematică a acestei generații – silită, în general, să își creeze propriile ei structuri și ierarhii, societatea ei paralelă, pentru a putea respira – ține de imensa cantitate de frustrări și fantasme acumulate sub comuniști./ (...) La noi, lumea literară este extrem de închisă, toate tensiunile ei părănd să se reducă la antipatii sau resentimente personale, care se rezolvă pe căi private. Literatura este o *cosa nostra*, o afacere de familie, secretă și ambiguă. Iar rezultatul acestui secret și al acestei ambiguități este că, până la urmă, oricâte s-ar schimba în afară, tot «nașii» literari sunt cei care decid./ În acest paternalism trebuie să căutăm una din principalele cauze ale acestei crize a sistemului literar. Fără o democratizare reală în acest plan (...) comunitatea nu va putea profita de imensele progrese, în ordinea rafinării sensibilității, obținute de literatura generației '80. Ori rafinarea sensibilității este absolut necesară pentru adaptarea la mediu, mai ales în condiții de criză generală. A demistifica, deci, «criza literaturii», a promova acel tip de expresivitate care îl ajută pe om să înțeleagă și să *simtă* lumea nouă în care s-a trezit, devine, din acest punct de vedere, o obligație morală”.

● Ștefan Agopian semnează în „Luceafărul” (nr. 23) tableta ***Trecutul ca viitor***: „Imediat după '89 dl. Nicolae Manolescu publica în «România literară» un articol de direcție a criticii prin care își propunea (și propunea) rediscutarea (după recitare) a întregii literaturi române scrise după 1947. Furat de alte griji (probabil mai presante) dl. Manolescu nu a dat dovezi clare că-l mai interesează literatura română «comunistă». Alții însă, părănd a-i fi luat articolul de atunci în serios, s-au apucat să rediscute. (...) Campionul indiscutabil al discuției și re-discuției valorilor literare comuniste este fără

pic de îndoială dl. Gheorghe Grigurcu. (...) Cel de-al doilea contestatar este criticul, prozatorul și eseistul Alexandru George. (...) Autori pe vremuri considerați «tabu» sunt luați astăzi în discuție și problema care irită pare a nu fi cea morală, așa cum ar părea la prima vedere, ci cea estetică. Nici un critic, oricât de tâmpit ar fi el, nu poate considera că *Desfășurarea* lui Marin Preda (1952, Premiul de Stat) are vreo valoare literară. Din punct de vedere moral, nuvela este (sau mai curând a fost) o crimă. În timp ce sute de mii de țărani erau jefuiți, deportați, omorâți, Marin Preda scria, pentru a obține Premiul de Stat, o nuvelă abominabilă. Este evident că valoarea lui Marin Preda ca scriitor nu este dată de «scăpările» omului. Numai că scriitorul Marin Preda nu a publicat după această *Desfășurare* numai cărți bune. Dacă *Moromeții* (I), carte publicată în 1955 (Premiul de Stat) este o capodoperă, nu același lucru se poate afirma despre multele și de multe ori curajoasele romane semnate de Marin Preda”.

10 iunie

● La rubrica „Interviul săptămânii” din revista „22” (nr. 22), Gabriela Adameșteanu transcrie prima parte a unui dialog cu Mihai Botez: **„Rămân mai interesat în victoriile democrației decât în cele ale diferiților (și poate discutabililor) democrați”**. Unei observații a intervievatoarei, potrivit căreia „echidistanța asumată” l-ar fi determinat, într-o serie de articole din „Dilema”, să adopte „o linie neutră între «terapia de șoc» și reforma lentă” și la întrebarea „Ce linie ați recomanda României dacă vi s-ar cere opinia?”, Mihai Botez răspunde (după un ocol ironic prin geometrie): „...metafora dumneavoastră generează de la început multe confuzii. Bănuiesc însă că faceți parte dintre cei ce cred că lucrurile pot fi totdeauna împărțite în două categorii: răi și buni, ei și noi, putere și opoziție, anti-reformiști și reformiști, comuniști și anti-comuniști. Îmi pare cinstit să spun de la început că nu cred în relevanța unor astfel de clasificări, și că, deci, implicit, nici nu mă pot situa la mijlocul lor, echidistant, cum socotiți dvs. (neinspirat? răutăcios?) că aș «asuma». (...) Numiți oare «echidistant» pe spectatorul la un meci de fotbal care, după ce a făcut tot ce a putut face pentru echipa favorită, o încurajează civilizat, dar vede toate greșelile jocului și, în spiritul sportivității, acceptă cu demnitate rezultatul, chiar dacă acesta este nefavorabil echipei favorite? Ori socotiți că atitudinea «normală» (nu «echidistantă») a supporterului este să huiduiască de la început, și preventiv, numai echipa adversă și arbitrii, să nu vadă niciodată greșelile echipei favorite și să se convingă singur (ca atâția microbiști) că un meci în care echipa favorită pierde nu poate fi decât necinstit și că adversarii învingători, ticăloșii, trișează întotdeauna? În linii mari, prima alternativă a generat atitudinea mea față de «competiția politică» din România încă din decembrie '89, când am înțeles că dvs. (ca probabil mulți alții) vedeți jocul ca un meci cu doi parteneri – noi, «bunii», și ceilalți, «răii», ori noi cei din afara

«emanațiilor» și ei, «emanații» (cu toate că, în paranteză fie spus, distincțiile între aceste categorii rămân de multe ori destul de neclare...)/ (...) Nu am ținut niciodată secretă simpatia mea pentru o anumită «echipă»: chiar în revista dvs. mi-am exprimat pe rând atașamentul pentru GDS, pentru Alianța Civică, pentru Partidul Alianței Civice și pentru Convenția Democratică. În același timp, ca analist, am fost convins că România de după 1989 (ca și Polonia, Cehia, Bulgaria ori Ungaria de după '89) nu poate fi realist condusă *împotriva* oamenilor ce au fost asociați, într-un fel ori altul, vechii clase conducătoare și care dețin încă poziții importante – militare, economice, politice, culturale – în societate. (...)/ Ca și prietenul nostru comun A. Michnik (...), cred așadar că trebuie să deosebim între *decomunizarea oamenilor* – înțelesă ca simplă înlocuire a funcționarilor și a demnitarilor comuniști cu funcționari și demnitari anti-comuniști și ducând, după expresia fostului disident și ziarist polonez, la un «comunism fără comuniști» – și mult mai importanta *decomunizare a structurilor* – înțelesă ca promovare a unor instituții noi, democratice, populate de reprezentanți aleși ai tuturor segmentelor societății (deci inclusiv pe cele neo-comuniste) și devenind astfel compatibilă cu prezența de «comuniști fără comunism» în viața politică; iar eu cred că democratizarea structurilor este un proces evident în România ultimilor ani”. □ Sub titlul „*Până la sfârșit, totul devine literatură*”, este consemnat un dialog între Virgil Nemoianu (profesor la Catholic University of Washington D.C.), Andrei Cornea, Mihai Șora și Oana Armeanu – despre implicațiile globalizării, societatea informatizată, raporturile dintre tehnologia contemporană, cultură și politică și despre Statele Unite „ca laborator al unei experiențe planetare”. La întrebarea lui Andrei Cornea „dacă poate exista un sat global, cum îl vedea McLuhan, în care să poți să clevești prin intermediul modemelor și al «sârmelor»”, Virgil Nemoianu răspunde: „Satul global există încă de pe acum: «E-Mail», la care te abonezi contra unei sume destul de modeste, să zicem, în domeniul lingvisticii sau în domeniul literaturii. Îți apar în fiecare dimineață zeci de scrisori care sunt trimise simultan la membrii acestui «club», și la care dacă vrei răspunzi, dacă nu vrei nu răspunzi și care risică diferite probleme. Uneori, astfel de cluburi computerizate, care au mii și mii de membri în toată lumea, pot să fie pe teme politice. Aici apar lucruri foarte interesante: e interesant de observat că lucruri cum ar fi anxietatea, conformismul nu dispar; deși oamenii nu se văd față în față și nu există autoritatea sau presiunea fiecăruia asupra celuilalt, așa cum o cunoaștem în societățile noastre tradiționale, totuși e interesant de observat că oamenii se tem să exprime anumite păreri. E foarte interesant că se reconstituie anumite ierarhii, anumite superiorități și inferiorități pe care altminteri le-am fi considerat mai legate de tradiție decât de felul acesta de relații. Evident, ne aflăm în fața unei deschideri, și atunci întotdeauna se ajunge la un evantai de posibilități, dintre care unele pot să fie foarte periculoase și altele pot să fie grozave. Dacă ar fi să ne luăm după

experiența istorică, rezultatul de obicei e mixt între cele bune și cele rele”. Despre cultura care „amendează» progresul”: „Eu sunt printre cei care continuă să creadă în progres și în evoluție. Nu mai este neapărat o părere unanim acceptată, așa cum era în secolul XIX. Eu accept schimbările în societățile umane și poate chiar, într-un anumit fel, în ființa umană, dar mă interesează în același timp și ce se păstrează, care sunt forțele de contrabalans, de contraacțiune. Mie mi se pare, de exemplu, că literatura, cultura sunt elemente care acționează în chip digresiv, care sunt capabile să varieze și în același timp să frâneze într-un fel un progres care altminteri ar putea să fie extrem de brutal și razant. Aici intră toate lucrurile acestea pe care eu le numesc «secundarul», literatura, cultura, ce mi se par elemente interesante de încetinire, de amendare, de modificare și până la urmă de îmbogățire. Ele sunt contraprogresive, deși în ultimă instanță ajung să ajute progresul și mișcarea înainte, care, în absența acestor elemente contraprogresive, tind să devină distructive, totalitare”. În privința stângii intelectuale bine reprezentate în universitățile americane, V.N. explică: „Marxismul e clar că a fost complet învins în catedrele de științe economice, de științe politice. Și atunci el s-a retras în catedrele umanistice: în literatură, artă etc. Marxismul, la ora actuală, în catedrele americane, este aproape ca un fel de turn de fildeș, ceva extrem de sofisticat, de complicat, de rafinat, seamănă foarte tare cu estetismul de la sfârșitul secolului XIX, fin, jucat, și care n-are absolut nici un fel de legătură cu realitatea (...). Este ficțiune pură, joc pur, și din cauza asta devine atrăgător, devine un fel de substitut pentru literatură, de «joc cu mărgelile de sticlă». Cât despre marxism în general (...), el tinde să se estompeze, să dispară în trecut; își păstrează importanța în sensul în care pot spune: da, anumite concepte pe care noi le folosim acum nu ar fi fost posibile fără niște argumentări marxiste. (...) Nu mai spun că eu, de multă vreme, am și această mică teorie că, până la sfârșit, totul devine literatură: lucrurile care erau științifice acum patru, cinci sau șase sute de ani nu mai sunt valabile științific sau chiar filosofic, dar ele sunt absorbite de către această generoasă literatură și le privim ca literatură. Cam așa mi se pare că se întâmplă și cu marxismul: e absorbit și devine literatură, devine imagine, joc de imagini, sistem de imagini”.

● „Tribuna” (nr. 23) publică, în traducerea Magdei Danciu, un eseu al lui Claude Karnoouh, *Naționalismul ca metafizică a subiectului în oglinda celuilalt*: „Azi, pentru țările occidentale și pentru cei care gândesc în termenii pieței unice, certurile naționale par să aparțină unor alte epoci. (...) / Cred că această depășire, văzută ca o critică a naționalismului, se raportează la o revoluție care s-a operat în Occident în ultimii treizeci de ani și care nu a atins Estul sau l-a atins atât de puțin că nu se mai simt efectele. Această revoluție este în același timp tehnică și științifică, financiară și culturală, antrenând în siajul său, cu un anumit decalaj, o veritabilă mutație politică ce a transformat statul-națiune într-o entitate politică, administrativă, respectiv, culturală și

conservatoare, fără să mai fie novatoare; o entitate ale cărei limite împiedică desfășurarea acestei revoluții. Statul-națiune și suveranitatea sa, vămile și moneda sa, sistemul de instrucție/educație și echivalările sale de diplome ocrotite cu cea mai mare grijă, întregul său aparat de reglementări administrative etc., toate acestea reprezintă piedici în calea expansiunii unui capitalism și a unei culturi transnaționale, ale căror limite sunt coextensive cu dominarea planetei și a universului de către om./ (...) După multiplicarea Statelor-națiune, datorată în primul rând dislocării imperiilor europene și a celui otoman, după căderea pașnică (sau nu) a imperiilor coloniale, azi se pare că multiplicarea Statelor-națiuni pe ruinele vechiului imperiu comunist nu ar fi chiar pe gustul Occidentului dacă aceasta implică din nou fragilele echilibre geopolitice. De fapt, de ce atâtea state când dorința capitalului, a mărfii și a culturii este de a circula cât mai liber posibil? În Est, mulți par să nu fi înțeles încă și să-și păstreze viziunea lor despre lume într-o subiectivitate mediocră atunci când implozia sistemului comunist a deschis această parte a lumii pieței mondiale. (...)/ Totuși, dacă comerțul (sau imanența) a ucis comunismul de ce nu a antrenat simultan subiecții eliberați la recunoașterea acestui adevăr imanentist al lumii și la înlăturarea naționalismului, altă formă a teologiei politice? De ce am văzut renăscând cu atâta vigoare un spirit național cu cele mai schizofrenice înclinații în care se formulează cele mai cumplite argumente xenofobe (...)/ Trebuie să subliniem că întreaga propagandă anticomunistă făcea apel la un ansamblu de referenți naționaliști, respectiv deseori la argumente xenofobe. Se afirma despre comuniști că ucideau specificul național. Cum să te miri atunci că, odată doborât comunismul, specificul național va apărea ca «întoarcerea» unui refutat. Cu alte cuvinte, lupta ideologică împotriva regimurilor comuniste a mizat prea mult pe resortul național ca să nu lase urme profunde”.

● În „Orizont” (nr. 11) este publicat, sub semnătura lui Gh. Vidican, un interviu cu Adrian Marino: *„Am rămas un etern marginal”* – „– Sunteți adeptul teoriei «aducerea Europei la noi acasă». Vă rog să vă susțineți punctul de vedere./ – Rămân ferm la convingerea că a fost și este infinit mai ușor a «fugi», a «pleca» în Europa decât a o «aduce acasă». Puteam să rămân în străinătate de mai multe ori și cred că n-aș fi fost neapărat un șomer. Ce înseamnă «aducerea Europei la noi acasă», în atitudinea culturală, singura care ne preocupă acum? Trei lucruri, pentru a fi cât se poate de concis. Toate trei sunt interdependente (...)/ 1. A produce cât mai multe opere românești de nivel european (...)/ 2. A cultiva în cultura și literatura noastră valori, standarde, criterii și ierarhii europene; evident, nu prin preluarea mecanică, formală, ci critică; prin sincronizare, dar și prin asimilare în adâncime;/ 3. A părăsi și combate orice politică de izolare, naționalistă și șovină; dorim o cultură română deschisă, liberă, fără restricții, fără bariere de nici un fel; dialogul și chiar confruntarea cu valorile internaționale să se facă prin selecție

naturală, fără complexe de inferioritate și de superioritate; «Europa» să înceteze să mai fie o obsesie sau o amenințare; idealul este să fim «români» și «europeni» în același timp: în mod spontan, organic, natural”. □ La ancheta ***Intellectualul în fața puterii*** – realizată de Mircea Mihăieș – răspund în acest număr Alexandru Paleologu și Liviu Antonesei. ■ Al. P.: „Mai întâi, ce e intelectualul? (...) Am observat, de la o vreme, că simplul fapt de a revendica un statut de intelectual te plasează undeva la stânga. În Franța, care dă tonul lumii, intelectualul e întotdeauna de stânga. (...) Deci, nu prea știu ce e intelectualul, iar eu nu mă socot intelectual și sper (...) să fiu și să rămân un om inteligent! / Nu e bine ca intelectualii să ajungă la putere! Numai în URSS au ajuns și s-a văzut ce s-a ales! (...) Dacă, raportat la putere, intelectualul e înăuntrul sau pe afară, eu n-am de unde ști. Însă, în general, locul intelectualului este acolo unde poate avea o privire critică. (...) / Puterea, în sine, este antipatică. Dar ea poate fi și bună, dacă e convenabilă. Eu unul, doresc să ajung la putere, dar nu doresc s-o exercit în mod hotărât și în principal. / Față de actuala putere, mă situez absolut la antipodi. E o incompatibilitate existențială. Această putere trebuie să dispară total și fără urme. Dar nu se va întâmpla așa, din nefericire. Ea este o putere uzurpatoare, criminală și trădătoare. Am imunitate parlamentară, așa că pot s-o spun fără risc! / Față de o putere legitimă – ceea ce e foarte greu de obținut – sau față de o putere omologată și tolerată, locul intelectualului este, mai degrabă, unul de rezervă suspicioasă. Pentru că puterea este suspectabilă, chiar când o exercităm noi: pentru că ea ispitește”. ■ L.A.: „1. În condiții normale, intelectualul se situează *în afara* puterii, atent însă la perversitățile acesteia pentru a li se opune. În condițiile tranziției noastre, intelectualul nu se poate situa decât *împotriva* puterii. Pentru că puterea actuală, ca și tranziția, e un fenomen complet anormal. / 2. Intelectualii români sunt situați în toate pozițiile, ceea ce e bine, doar dorim pluralismul! Spun asta deși nu-i iubesc deloc pe «slujitorii» puterii de azi. / 3. Eu sunt membru al unui partid de opoziție”. □ Petru Creția publică eseul ***Trei fragmente despre Eminescu (Eminescu în istoria culturii românești, Teiul și Încă o reconstituire: „Mușatin”)***: „Poate explicația cea mai firească a locului central pe care îl ocupă Eminescu în cultura noastră este faptul că el se situează undeva foarte în adânc și undeva foarte în înalt. / (...) Eminescu este ca un arbore uriaș crescut până la stele, cu rădăcini adânci cât tot trecutul și cât toată ființa noastră, cu o cunună cuprinzătoare a tot ce suntem și avem a fi sub cer. De când umbra lui diafană și constelată s-a întins asupra-ne, nimeni dintre noi n-a mai simțit și n-a mai gândit lumea ca până la el și nimeni n-o s-o mai poată simți și gândi în afara acestei auguste și atotpătrunzătoare prezențe, căreia nimic românesc nu i-a fost străin, însă nu pentru că rădăcise undeva în îngustimea unui loc pustiu (...), ci pentru că românescul din el era (...) universal”. □ Într-o rubrică denumită „Câmp deschis”, Mircea Mihăieș semnalează înființarea, în cadrul editurii ieșene Institutul European, a

colecției „Eseuri de ieri și de azi”, inaugurate prin volumele: *Sentimentul românesc al urii de sine* de Luca Pițu, *Povestire despre Antihrist* de Vl. Soloviev, *Monarhul ascuns și Incantația sângelui* de Vasile Lovinescu, *Teoria răsului și Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței* de Henri Bergson, *Filosofia lui Dostoievski* de Nikolai Berdiaev, *Întâmplare și destin* de Ștefan Afloroei, *Mântuirea prin evrei* de Léon Bloy, *Agonia creștinismului* de Miguel de Unamuno și *Eseu despre dar* de Marcel Mauss. „Nici una din marile edituri ale momentului, de la «Humanitas» la monștrii din sistemul editorial de stat, nu a făcut, proporțional vorbind, ceea ce și-a îngăduit Institutul European: să pună în planul al doilea obsesia de a scoate profit din producerea de cărți. Pentru că, în mod evident, actul cultural are prioritate în fa’a gestului comercial. (...) «Univers» a devenit, sub presiunea economicului, o editură de romane, «Humanitas» nu pare prea decis să depășească faza «recuperărilor» și a unei tematici deja previzibile, iar despre celelalte edituri cu firmă (de la «Cartea Românească» la «Albatros» sau «Minerva») nici nu are rost să mai vorbim./ În aceste condiții, pagina pe care o dedicăm acum seriei eseistice a Institutului European depășește cadrul strict conjunctural al unui salut admirativ. Fără îndoială, când coordonatorii colecției se numesc Luca Pițu și Silviu Lupescu, și când în editura ieșeană lucrează tineri cărturari precum Alexandru Dan Ciochină, Sorin Pârvu, Silviu Lupescu, Radu I. Petrescu, Dorin Spineanu și admirabilul grafician Cătălin Șoldan, explicațiile succesului și înălțimea programului decurg de la sine. Cele unsprezece volume apărute până acum ne îngăduie să descriem, cu destulă exactitate, atât sensul de adâncime avut în vedere de autori, cât și direcția culturală pe care se înscrie demersul lor. E vorba de eseu filosofic, în primul rând, de cel religios și de cel etnologic și de istoria mentalităților. *Sentimentul românesc al urii de sine* face, oarecum, excepție de la regulă, fiind un eseu care atinge limita filosoficului venind dinspre literatură”.

11 iunie

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 22), *Un fleac utopic: integrarea europeană*, Andrei Pleșu scrie: „Integrarea europeană a devenit, ca mai toate problemele noastre curente, o temă practică: ne sperie și ne atrage, ne desparte în patrioți (cărora nu le pasă de «Europa dumnealor») și trădători (care vor să ne vândă unor subtile mafii «federaliste»). Prima operațiune care se impune e deplasarea subiectului în afara conotațiilor lui dramatice. Integrarea europeană nu e cine știe ce. E o problemă strict tehnică. În 1945, printr-o decizie la care n-am fost părtași, ne-am trezit extra-europeni (...). Am fost «decuplați» de la rețeaua lumii civilizate. Ceea ce avem de făcut acum este să ne recuplăm, să reintrăm în circuit, să ne realiniem unui stil, unui mecanism față de care, în ultimii cincizeci de ani, am fost siliți să ne comportăm «exotic». Trebuie să ne realiniem nu din mimetism provincial, nu din romantism internaționalist, ci

datorită unei firești exigențe de *funcționalitate*. (...) În orice caz, a contesta calculatorul în numele abacului strămoșesc nu e neapărat expresia iubirii de țară. Și, de altfel, n-ai decât să-ți păstrezi abacul, cu condiția să te deprinzi a lucra și pe calculator. Oricum, fondatorii României moderne așa au făcut: n-au fost scutiți de nostalgie, au înțeles foarte bine că achiziția «modernității» se plătește cu pierderea fermecătoarei «clironomii» părintești, dar s-au conformat duhului celui nou cu o tăioasă luciditate. E haina evropenească mai frumoasă și mai comodă decât giubeaua? Poate că nu. Dar lucrurile nu se pun în felul acesta. Nu alegem între mai bun și mai rău. Alegem între a intra în joc și a rămâne în afara lui. La urma urmelor, nu ni se cere prea mult. (...) Europa de azi e infinit mai modestă. Ea nu mai are de propus un mit, ci o monedă. Nu mai are de difuzat o dogmă, ci un simplu mod de organizare, o rețea socială și economică comodă. Pe scurt, Europa nu mai e decât *coerența unei administrații*, o formă, numele încă nobil al unei *proceduri* reușite. Ca atare, ea a devenit un model și pentru neeuropeni. Și indienii se integrează, în fond, în Europa, și chinezii, ca să nu mai vorbim de japonezi. Putem noi să rămânem în afară? (...) Nu ni se cere să ne pierdem identitatea, să negociem ceea ce nu e negociabil în ființa noastră. Și dacă ni s-ar cere asta, am ști să răsundem că *unitatea europeană* e altceva decât o simplă *uniformitate* și că o Europă a *concordanțelor* nu are sens dacă nu e dublată de o Europă a *diferențelor*. Iar Europa diferențelor e, în primul rând, Europa culturii. Când e vorba de cultură, cuvântul «integrare» își pierde, după mine, orice înțeles. (...) Brâncuși n-a devenit european la ordinul guvernului; și nici prin zel patriotic dublat de ambiții oltenesti. Ca tot românul, Brâncuși *s-a născut* european. Ca tot românul? Ar fi bine să fie așa. (...) Luăm firescul drept o subversiune: cine nu pomenește de Europa e «vândut» (tot astfel cum cine nu o idolatrizează e un «retrograd»). Soluția acestui impas ar putea fi, totuși, extrem de simplă: să dăm Europei ce e al Europei și țării ce e al țării”.

● În „Totuși iubirea” (nr. 23), Vasile Băran publică pamfletul *Manolescu leninistul – Să creăm în spirit leninist*, amintind de epoca în care „principalul” Nicolae Manolescu cita din Moraru și Novicov, Crohmălniceanu și Vinter, era profund angajat la „Contemporanul” lui Ivașcu și îi „muștraluia” pe Constantin Chiriță, Nicolae Țic, Radu Cosașu, Nicuță Tănase, cărora le reproșa că eroii lor nu corespundeau comandamentelor ideologice ale vremii; pe atunci criticul afirma: „Absența unor tipuri reprezentative de tineri muncitori din literatura noastră actuală se conjugă cu rămânerea în urmă a acesteia în reliefarea vieții noi a clasei muncitoare. Avem reportaje frumoase despre muncitorii de azi, nu și un bun roman. Acesta trebuie să transfigureze artistic viața intensă și pasionantă din uzina contemporană în care tinerii ocupă un loc însemnat. Devotamentul, eroismul (...), entuziasmul acestor tineri născuți și crescuți după Eliberare, educați în spiritul moralei comuniste, trebuie să facă obiectul unor opere pe măsura cuvintelor epocii noastre”.

13 iunie

● Într-un articol apărut în cadrul rubricii „Repere fundamentale” din „Adevărul literar și artistic” (nr. 170), *Eminescu sau despre noi înșine. Cronică-pretext în prag de 15 iunie*, Ioana Bot încearcă să aproximeze „o simptomatologie a crizei «eminescologiei»”: „Devine tot mai limpede (...) că Eminescu (scriitorul, poetul național, opera lui, eminescianismul etc.) a devenit, în ultimii ani, o problemă acutizată a culturii române, o problemă explicită. (...) Într-un fel sau altul, Mass-media găzduiește cu generozitate pledoarii *pro* și *contra* lui Eminescu: paradoxal, nici una dintre «facțiunile» rivale (...) nu reușește atât să convingă publicul, cât să-l buimăcească. (...) Dacă există, problema se află într-altă parte: în eminescologie, mai asaltată ca oricând (...) de pretenții exegetice ale unor semidocti, care ignoră două lucruri esențiale – că nu sunt nici primii, nici singurii stăpâni ai domeniului. Ei nu practică actul critic ca act dialogic (...). Făcând din reconsiderarea lui Eminescu scopul dintâi al eminescologiei actuale, asemenea voci – indiferent, insist, *indiferent* dacă sunt *pro* sau *contra* lui Eminescu, la modul absolut – realizează o strategică deplasare a atenției de pe adevăratele «suferințe», care aparțin nu operei lui Eminescu, ci chiar eminescologiei. (...) Continuă să întârzie (...) publicarea unor studii de «critică a criticii»; istoria eminescologiei, dusă de D. Popovici până la al doile război mondial, nici n-a continuat-o, nici n-a rescris-o nimeni și nu avem încă un dicționar al exegezei eminesciene (autori, cărți, idei, concepte). Neinteresată așadar de diagnosticarea propriilor ei suferințe, eminescologia actuală se aruncă, pătimașă, asupra lui Eminescu; ea uită un adevăr banal: că vorbește despre sine mai întâi, iar nu despre Eminescu. (...) În înverșunarea cu care unii îl atacă sau îl apără pe Eminescu îmi este mult mai ușor să-i citesc pe ei ca în oglindă, decât să înțeleg un «alt» Eminescu”. Autoarea articolului alege ca pretext un volum al lui Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian* (Editura Porto Franco, 1992), care „ilustrează viciile de fond ale discursului critic aflat la extrema «pro-Eminescu», precum și truismul că extremele se generează reciproc”: „Argumentul de început statuează clar dimensiunea polemică a cărții: «Înmulțirea detractorilor lui Eminescu, după 22 decembrie 1989, este un fenomen care a produs un puternic impact cultural și politic. (...) Ar fi fost de mirare ca tocmai coloana de susținere a culturii naționale să scape neîmproșcată cu noroi, în 1990-1992, într-o Românie ridiculizată și făcută praf și pulbere economic și chiar cultural». Începutul acesta de carte ni se pare emblematic pentru politizarea exegezei eminesciene. Rezultatul (*pro* sau *contra*) e un text hibrid, pasional, neinspirat din punct de vedere strategic. (...) Dacă o întrebare precum «Este anacronic și primejdios modelul cultural Eminescu, așa cum pretind, între alții, I. Negoitescu, Virgil Nemoianu sau Moses Rosen?» poate fi îndreptățită, continuarea ei apare exagerată și lipsită de logică: «Pot românii să renunțe la modelul Eminescu fără a se sinucide

spiritual?», dar ea este ilustrativă pentru extrema-care-generalizează-extreme, ca și pentru alterările pasionale ale unui discurs ce se voiește a fi științific”. Și mai departe: „Raportându-se la poetul național ca la un mit, Th. Codreanu iese de fapt, prin atitudinea sa, din marginile unui discurs științific, exegetic, și repetă (...) gesturile ritualice ale unei spiritualități croite după tipare arhaice, dar ale unei spiritualități (...) aflate în criză. Aceste «gesturi» pot fi citite ca «boli» ale eminescologiei. (...) Cea dintâi și cea mai frapantă este actualizarea cu orice preț a mitului eminescian: conform ei, bun la toate, Eminescu-omul, dar și opera sa profețesc relele date azi românilor. (...) Alături de vestirea Unirii de la 1918, a problemei relațiilor româno-maghiare, ne este dat să citim despre marxiști (...), eșecul comunismului (...), SUA de azi, Basarabia la 1991, decepțiile post-1989, lagărul socialist, Mafia (...) și, firește, Ceaușescu. (...) Adică, Eminescu devine un Nostradamus autohton (...). / A doua «boală» s-ar putea numi, generic, *monologism*: ea constă în judecarea pripită (deci, greșită) a bibliografiei existente în domeniu sau, chiar, în ignorarea acesteia. (...)/ pentru cea de-a treia «boală» a acestei cărți (ca și a eminescologiei) îndrăznesc să aleg o frază-etalon: «Literatura lui (a lui Eminescu, I.B.) este atât de vie și de proaspătă fiindcă e izvorâtă din urieșenia gândului filosofic izvorât din adâncurile ființei proprii». Mostră de stil și de logică, o asemenea frază transferă supremația modelului eminescian într-un teritoriu care nu-i aparține deplin: în sfera filosofiei”.

● Sub titlul *Sentimentul și resentimentul exilului*, apare în ziarul „Azi” (mai precis, în suplimentul „Fețele culturii”) un interviu realizat de Andrei Grigor cu Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova – despre literatura basarabeană și relațiile acesteia cu literatura română de dincoace de Prut: „Cum ați prezenta dezvoltarea acestei literaturi din 1940 până acum?/ Este o literatură, în linii mari, de rezistență. (...) Scriitorul basarabean a continuat în perioada postbelică să înecă faptele nude în sentimentalism literar, așa cum a procedat Sadoveanu, ascultând – pe de altă parte – glasul sec al faptului, după cum a constatat Eugen Ionescu în ciclul romanesc al lui Constantin Stere. Literatura basarabeană a continuat să rămână, în spiritul literaturii moldovene în genere, «feminină», romantic-dulceagă, melancolică și populată (...) de eroi învinși. (...) Dar nu i-a lipsit nici nota eroică; ea a rezistat anume prin această păstrare a datelor sale organice. Firește, metoda realismului socialist (...) a impus un anumit schematism, modele sociologice, tematică așa-zis socială și (...) o conștiință perversă a «moldovenismului» ca ceva opus «românismului». (...) / Au conlucrat în cadrul literaturii române din Basarabia generația de creație a unor scriitori care s-au format intelectual în beneficiul mediului literar interbelic fie bucureștean, fie basarabean, cu accentul pe culoarea locală, fie cernăuțean (...) – foarte expusă ideologizării sovietice (...), dar care a găsit puteri să se întoarcă la uneltele ei în

anii '80, generația lui Grigore Vieru (...), generația lui Grigore Dabija și a Leonidei Lari (...). S-a adăugat lor cea mai tânără generație, a optzeciștilor, întru totul sincronă optzeciștilor români. Era absolut firesc ca poezia anilor '80 să treacă printr-un proces de «pașoptizare», de afirmare patetică a idealurilor naționale în formule imnice, baladești, general cantabile și cu adresă concretă”.

15 iunie

● În „Cuvântul” (nr. 24), Radu G. Țeposu publică un pamflet la adresa lui Corneliu Vadim Tudor, ***Dacă aș fi un gazetar care se respectă...***: „După ce i-am citit revista «România Mare», după ce i-am ascultat discursurile parlamentare, după ce l-am văzut în restaurante, sfărtecând hartane răscoapte cu fălcile sale lirice, după ce l-am surprins, la nenumărate recepții, râgâind și mângâindu-și pântecul, ei bine, după toate acestea, dacă aș fi un gazetar care se respectă, ar trebui să spun că Corneliu Vadim Tudor e o împerechere neverosimilă de țăpinar și pahonț, de plutonier și hamal, de faun și pocânzeu, de activist și jugan, de pompier și ceapcân, de satir și bizon, de grivan și moluscă, de perdegui și moglan, de hahaleră și buhai, o paceaură terfelită de soldați, un catoblepas, un jandarm cu ideea greoaie, în mustața căruia și-a depus ouăle ura de rasă, un satârgiu plătit de securitate, un gligan care se freacă de bălării cu voluptatea bivolului care se scarpină de cumpăna fântânii, un saigiu care-a-nvățat umiliința de la ordonanță, un hormon al istoriei, un coșmar al ghiocului, o explozie a esofagului, o pecingine somnoroasă, un scâncet al întinericului, un geamăt al singurității, un marțafoi cu pistol, un vizitiu al foamei, fiul nevrozei, concubinul spaimei, junghiul săracului, hohotul ștremeleacului, o fleică ideologică tăvălită prin pesmeții disperării, un arnăut pe care-l strâng izmenele, o farsă a zoologiei, un neg cu cravată, o chiftea transpirată, un torționar al metaforei, un lingău în ritm amfibrahic, o codărlă aulică, un răsfăț al delirului, un impetigo, un susur al bolii, o rătăcire pământeană a scuipatului divin./ Cum nu sunt, însă, unul din acei gazetari care se respectă, voi spune doar că Vadim Tudor este un senator care reprezintă România”. □ Sub titlul ***Gheorghe Funar a înființat un ghetto pentru opoziție***, Mircea Țicudean prezintă sarcastic situația revistei clujene „Apostrof”, a cărei redacție ar fi fost mutată într-o „casă dărăpănată”, „taman lângă piața alimentară, unde vin cu varză și cu brânză potențialii colaboratori din Apahida, Săvădisla și Bonțida”: „Cu destulă emoție, redactorii au aflat că în clădire vor mai fi mutate redacțiile revistelor «Helikon» și «Korunk», Asociația Handicapărilor, filiala Cluj a PAC și Uniunea Consultativă Intersindicală (UCI)./ Așadar, o concentrare de instituții neprietenoase pe care numai Funar putea s-o conceapă, și căreia i se potrivește un singur nume: ghetto-ul opoziției. Am zice că istericul primar al Clujului a întins coarda prea tare, de data asta; numai că știm foarte bine că în România lui Iliescu naționaliștii turbați, foștii activiști și securiști pot să-ntindă coarda oricât”.

16 iunie

● În editorialul din „România literară” (nr. 23) – *Valul memorialistic* –, Gabriel Dimisianu notează: „Se observă o nerăbdare, o febrilitate a autorilor de memorii de a le da la lumină cât mai repede, pe cât se poate înaintea altora, în contrast cu obiceiul autorilor de altădată care nu acceptau publicarea decât după trecerea unui număr mare de ani. (...) Punând această condiție, cei de demult mizau, desigur, pe domolirea patimilor; ci de azi, dimpotrivă, par să dorească, publicându-și memoriile, să le aprindă încă și mai mult./ Există totuși autori de memorii a căror viziune despre evenimente și oameni este senină, obiectivă (...), cum este, de pildă, viziunea lui Ion Ioanid, autorul monumentalei cronică a suferințelor din gulagul românesc. Și N. Steinhardt cultivă o viziune senină despre vremuri și oameni, cu toată pasionalitatea care îi este proprie. Alți autori de memorii sunt însă pătimiși până la a fi revendicativi, resentimentari cu ostentație. Ei spun exact ceea ce cred despre semenii lor, cu o directitate care atinge accentele cruzimii, și pot fi admirați, desigur, pentru sinceritate, dacă nu, totdeauna, și pentru adevărul susținerilor lor. Pentru că poți fi sincer însă nedrepte, adică plasat într-o rea perspectivă, într-un unghi de percepere care nu îți îngăduie să ajungi la adevăr. Paul Goma, din nefericire, mi se pare plasat, prea adesea, într-un astfel de unghi. El vine mereu cu mărturisiri alterate de o neagră umoare, care îi joacă nu o dată cele mai neplăcute feste. (...) Din aceleași aducțiuni sufletești resentimentare pare a se hrăni și literatura memorialistică a lui Paul Miron (...), profesorul de la Freiburg, din care un eșantion a apărut nu demult chiar în paginile «României literare», contrazicându-i oarecum spiritul. Dar ideea noastră a fost că și o mărturie strâmbă poate interesa, în anumite cazuri. Dacă pe alții îi deformează, pe cel care o depune îl definește exact”. □ Sub titlul *Durată și simultaneitate*, este publicat, la rubrica „Opinii”, un text cvsi-memorialistic al lui Alexandru George: „Succesul publicistic, solicitările unor reviste, ba chiar edituri (o, timpuri!) m-au făcut să mă abat spre critică, și am început să public pagini de critică într-o cadență precipitată, chiar pentru mine surprinzătoare. Deși vorbeam mai mult despre scriitori consacrați și eu mă simțeam, în domeniu, un continuator al criticii interbelice, în nici un caz o apariție originală, m-am trezit categorisit drept excentric în cel mai bun caz, ba chiar un spirit excesiv, în fine, pentru unii un adevărat pericol public. Diferiți doctori ai criticii, având extremă greutate la ora de atunci, au crezut că e mai bine să-mi treacă sub tăcere activitatea (Mircea Zăciu, Eugen Simion sau Valeriu Cristea), sau să mi-o persifleze (Ov.S. Crohmălniceanu, Lucian Raicu); alții m-au privit favorabil (Paul Georgescu, N. Manolescu). Mai ales pentru cei tineri am constituit o agreabilă surpriză (Al. Dobrescu, Dan Cristea, M. Iorgulescu), deși, spre marele meu regret, ulterioara generație de critici a adoptat o atitudine mult mai rezervată, unii reprezentanți ai ei preluând soluțiile «maestrilor» lor odată cu temerea tipic nomenclaturistă tradusă prin expresia minabilă «respectul

valorilor». A trebuit o vreme să suport o campanie ticăloasă, cu prelungiri până în clipa de față și care a viciat grav climatul literar al epocii, critica reîncepând a fi considerată o acțiune nocivă, distructivă, un fel de fărâdelege ce trebuie denunțată și curmată. (...)/ De fapt, eu nu făceam decât să repet experiența criticii interbelice, mai ales lovinesciene, după care judecata trebuie să fie cu atât mai severă cu cât situația scriitorului este sau se pretinde a fi mai înaltă, maximum de severitate fiind rezervat clasicilor, scriitorilor importanți. Această aplicație care a părut a marca și o vocație, m-a consacrat în ochii multora drept «critic», ceea ce mie nu mi-a făcut realmente plăcere; o oroare surdă, rar exprimată fățiș, dar nu mai puțin răspândită, a trezit în mintea unora care, pe baza unui raționament destul de corect, s-au simțit amenințați. Numai Marin Preda a dat expresie justei lui îngrijorări, într-o frază naivă și simplă, rostită între amici, pe care eu n-am auzit-o, dar o cred plauzibilă:/ – Păi, dacă ăsta scrie așa despre Călinescu, cum o să scrie despre mine!?.../ În fapt, eu nu scriesem despre monștrii sacri ai literaturii din prezent, în primul rând pentru că nu mi s-ar fi îngăduit o opinie cu adevărat liberă, apoi pentru că nu o credeam pe moment necesară”.

● În „Luceafărul” (nr. 24), sub pretextul că scrie *Despre intelectuali în general*, Ștefan Agopian dedică (încă) un articol – la rubrica sa permanentă, „Momos” – intelectualilor cu simpatii pro-Ion Iliescu: „Imediat după decembrie '89, majoritatea intelectualilor disidenți din România au fost cooptați (numiți?) în CPUN. Cu câteva excepții (Mircea Dinescu), ei au refuzat să participe la conducerea țării sub conducerea d-lui Ion Iliescu (...). După primele alegeri «libere», chiar dacă ministru al culturii era dl. Andrei Pleșu, un om de oarecare calibru politic, educat la școala civică de la Păltiniș, intelectualii au refuzat în continuare să se lase seduși de sclipiciul aparent trecător al puterii. (...) În timpul guvernării Stolojan, sub aceeași președinție, ministrul culturii, cântăreț de operă, putea fi etichetat oricum, numai intelectual nu. Tot ce părea mai de seamă din elita acestei țări era practic retrasă în opoziție, expectativă sau prin țări «mai calde», la lucru. Președintele Iliescu, care nu e deloc prost, și-a dat seama imediat că o putere care nu se sprijină și pe intelectuali începe să pută imediat a dictatură. Și-a adus aminte că pentru orice eventualitate crease o organizație apolitică și intelectuală cu un nume pompos și interbelic. Societatea de mâine, pentru a fi opusă GDS-ului. (...) Imediat cele mai importante nume din «celebra» și născuta moartă mișcare au fost făcute academicieni (...) și, în al doilea mandat, s-a putut prezenta țării, ba chiar și lumii întregi, sprijinit și de intelectuali. (...) Sigur că numeni nu mai ține minte că după penultima mineriadă un profesor universitar și-a acuzat studenții în presă că și-au distrus singuri amfiteatrele și laboratoarele pentru a-l compromite pe președintele țării. Făcut academician, astăzi domnia sa susține că literatura română, evident numai o parte a ei, cea pe care a descris-o într-o operă și activitate lungite pe decenii, nu are nimic compromițător din punct de

vedere etic sau estetic. Nefiind prost, dânsul știe că nu e așa. Dar sarcina de academician e una, adevărul e alta. Domnia sa știe că președintele țării nu dorește nici o revizuire și că în compartimentul pe care l-a ocupat (cultura) nu trebuie revizuit nimic. Fiindcă orice revizuire l-ar supăra pe președinte”.

● În „Expres Magazin” (nr. 23), este publicat un interviu cu Mircea Ciobanu (consemnat de Mariana Ciolan) – despre urgențele societății românești a momentului: „**Putem fi martorii instalării unei dictaturi**”. În legătură cu procesul comunismului – „amânat pretutindeni”, întrucât, în mod „ciudat” (apreciază scriitorul intervievat), „se continuă procesul nazismului” – M.C. se pronunță tranșant: „Trebuie să exorcizăm, să scoatem demonii, altminteri nu e cale să coexistăm. Cum putem fi robi la doi stăpâni, și lui Dumnezeu, și lui Mamona? Mi-e greu să spun că trebuie să ridicăm sabia, dar mi-e tot atât de greu să spun că trebuie să lăsăm lucrurile așa cum sunt, adică să bălțească în această confuzie”. □ Sub o fotografie unde apare, cu un pahar de șampanie în mână dreaptă și cu mâna stângă în buzunar, Adrian Păunescu, este așezată o notiță nesemnată: „Comisia de imunități și disciplină a Senatului l-a scos basma curată pe *bardul senator prin fraudă*. Pentru amnezici reamintim: în declarația de acceptare a candidaturii, A.P. de Bârca trebuia să specifice clar apartenența la PSM, conform articolului 33, alin. 9 din Legea electorală. (...) Chestia cu *apartenența politică socialistă* (...) e un subterfugiu care ține doar la handicapați. (...) Reamintim că la comisia respectivă PSM nu a prezentat registrul de evidență a cotizațiilor pe lunile iulie și august 1992. (...) Chiar și în fotbal, senatorul știe, când uiți legitimațiile acasă pierzi meciul, deși te știe o țară întreagă. Iar el declară la gazetă că nu se va mai înscrie în nici un partid”.

17 iunie

● H.-R. Patapievici publică în revista „22” (nr. 23) eseu ***Poporul meu și cu mine***: „Întrucât mă privește, până la marea contrademonstrație muncitorească din 29 ianuarie 1990, am trăit cu poporul meu într-o armonie deplină. (...) Până la acea dată (...), aveam despre a fi român părerea pe care o avuseseră despre *românitate* marile figuri ale culturii noastre interbelice. În esență, credeam că a fi român este o substanță. Și că textele esențiale cu privire la specificul românesc reprezintă un soi de protocoale inițiatice. (...) A fi român nu pune, din partea mea, nici o problemă de alegere: era un destin incontestabil. (...) Românitatea, prin urmare, implica un privilegiu, un soi de botez prin naștere, anterior nașterii. Să fii român echivala cu a fi ales. Ați recunoscut aici, desigur, teoria etnicității ca spermatozoid ștampilat. (...) Aveam certitudinea că poporul român este o familie extinsă, a mea. (...) Eram mistic unit cu poporul meu, și asta nu dintr-o rațiune sentimental-delirantă, ci dintr-un motiv elementar: mă reprezentam în el, iar eu, simțeam, eram capabil să îl reprezint deopotrivă. Toate acestea până la 29 ianuarie 1990, când, bolnav de suferință, am înțeles că oamenii simpli, de care mă credeam legat prin legături invizibile de

identitate, sunt animați de cu totul altfel de reprezentări despre lume decât mine. Teza unității invizibile trebuia să cadă. (...) Votul de la 20 mai a consfințit, dincolo de neregularități sau falsuri, plebiscitarea acelor valori care mie îmi produceau o repulsie vădită. (...) Rămânea chestiunea următoare: oamenii erau cei care se înstrăinaseră de «esența» românească sau pur și simplu toate considerațiile legate de substanța românească fuseseră numai vorbărie goală? Se alterase oare poporul meu în cei cincizeci de ani de traversare a deșertului sau, dacă a rămas neschimbat, el nu se recunoscuse de fapt niciodată în valorile lumii interbelice, în care eu continuam să cred? (...) Dincolo de valori, care pot fi mai mult sau mai puțin arbitrar, chestiunea este cum de am ajuns, părți din același popor, să avem instincte atât de deosebite? Nu cred că esențialul stă în disputa legată de persoana lui Iliescu sau a altui politician al zilei. Persoanele, aici, sunt pretexte ale tropismelor și resentimentelor din subterană. Căci identificarea multor români cu băfăiala președintelui și cu tipul său de persoană nu este o simplă eroare de judecată și nici un accident istoric: este un soi de auto-denuț. (...) În fond, ceea ce admirăm ne condamnă mai mult decât ceea ce respingem. Am fost unanimi în a-l respinge pe Ceaușescu: dar deosebirile fundamentale ale motivelor pentru care îl detestam au ieșit la iveală abia când a trebuit să facem dovada pozitivă a opțiunilor noastre. Pe Ceaușescu, unii îl detestau pentru că le altera demnitatea. Alții l-au detestat pentru că nu erau în locul lui, să facă cu ceilalți ceea ce el făcea cu ei. În fine, probabil cei mai mulți, resimțeau față de Ceaușescu fascinația morbidă a victimei pentru cel care o strivește: îi detestau răul, dar îi admirau forța. (...) Deși prezent în extrem de multe bancuri care îl ridiculizau, Ceaușescu și-a supraviețuit prin tipul de autoritate statală care, în ochii celor mulți, face și azi legitimitatea puterii lui Iliescu. Partidul prezidențial este, metafizic vorbind, ectoplasma spiritului lui Ceaușescu”. □ Sub titlul „*Numai o eventuală coaliție ar putea mișca lucrurile din loc*”, apare a doua parte a interviului realizat de Gabriela Adameșteanu cu Mihai Botez. Întrebat dacă i se pare „utilă propunerea (existentă și în alte țări) ca viitorii parlamentari sau oameni politici înainte de a-și depune candidatura să declare public dacă au colaborat sau nu cu poliția secretă”, M.B. dă un răspuns caustic: „Dacă aș fi om politic ori ziarist, ca dvs., aș susține probabil propunerea, măcar din motive electorale ori simplu, retorice. Ca analist, însă, înregistrez în primul rând *obsesia* puterii poliției secrete, pe care de altfel o prelungiți prin astfel de propuneri – desigur în afara voinței dvs. (...) Să nu uităm apoi că, în principiu cel puțin, nu se poate vorbi de «probe irefutabile» în astfel de situații: «organizația» a fost și, cred că la nevoie rămâne capabilă să distrugă, înlocuiască ori fabrice «probe» pentru aproape oricine și orice. Cine să justifice atunci autenticitatea probelor, în afara «experților», adică tot «a lor»? Ne învârtim astfel în cerc închis; și, paradoxal, cerem tocmai «organizației» – ori, mai probabil, suăraviețuitorilor care ar putea deveni șantajști – să ateste certificate de bună purtare ale celor

ce vor să intre în arena politică. Căci, să nu fim naivi: «organizația» poate să fabrice probe și împotriva inocenților și poate să șteargă urmele culpabililor”.

□ La rubrica „Tribuna liberă”, în *Trista soartă a lui G. Călinescu*, Geo Șerban scrie: „E inutil acum a mai pune chestiunea ce-ar fi devenit G. Călinescu în alte condiții decât acelea ale ocupației sovietice și instaurării la noi a despotismului comunist. Însă nici nu pot fi acceptate cu seninătate judecăți sumare care îl trimit pe banca acuzării sub învinuirea de netrebnic colaboraționist, grăbit să-și închirieze condeii, la «Tribuna poporului», la «Națiunea», puternicilor zilei, deopotrivă cu liota obscurilor vânători de situații. Întrebări inchizitoriale, de felul celor lansate de un domn Doru Cosma («Cum se numește amorul practicat îndeosebi de dragul unor foloase materiale?») – vezi «22» nr. 18 (...) – izvorăsc dintr-o plăcere a înjosirii, posibilă doar în cazul cecității absolute față de esența scrisului călinescian. Simplul fapt de a pomeni de «foloase materiale» în ce-l privește pe profesor înseamnă o aberație, când oricine îi poate vizita fosta locuință, azi «casă memorială» caracterizată prin austeritate și modestie, cum și-a conceput permanent existența. Nimic nu atestă la el că ar fi tânjit vreodată la statutul locatarilor din cartierul Primăverii. (...) Prestigiul călinescian depășea cu mult oferta oricăror «privilegii». I s-au dat titluri, decorații, demnități, urmare chipurile a serviciilor aduse regimului (care, simultan, îl ținea mai mult la obroc), destul de perfid pentru a calcula să ridice, astfel, cota și credibilitatea distincțiilor distribuite «generos». Nu aservita Academie ori velleitara Adunare Națională îl onorau pe cărturar, ci invers. (...)/ Dintre multele contrarietăți stârnite – atunci ca și acum – de G. Călinescu se detașează atacurile suburbane, campania de defăimare și amenințări proferate în ziarele de coloratură legionară. (...) Confruntarea n-avea un aspect strict literar, mai ales după ce G. Călinescu formulase delimitări doctrinare categorice față de programul fascizant promovat de Nichifor Crainic, cu cădelnițarii și tămâietorii lui. Pe aceștia aveau să-i irite din ce în ce opțiunile călinesciene cristalizate în condamnarea netă a agresiunii mussoliniene contra amărăților abisinieni, ca și ironizarea caustică a expansionismului hitlerist. (...) Explozia indignării «patriotice» s-a produs la apariția *Istoriei literaturii*. Capul presei verzi, «Porunca vremii» (...), a clamat, nici mai mult nici mai puțin, ofensa adusă națiunii de impunătorul op, rămas surd la criteriul purificării etnice. (...) Puțin a lipsit ca volumul să fie ars în piața publică și autorul, hulit, înjosit, să fie izgonit din Universitate. În orice caz (...), i s-au trimis copoi ai Siguranței la cursuri și i s-au înscenat dezordini în amfiteatru, încât (...) G. Călinescu a simțit deasupra capului înfricoșătoarea teroare huliganică./ Pe asemenea fundal, oricine își imaginează cât de febril putea fi așteptată, nu doar de cel pățit, *schimbarea*”.

● În „Zig-Zag” (nr. 22), Alex. Ștefănescu publică articolul *Ce nu se știe despre Nicolae Manolescu*: „Am stat zilele trecute de vorbă cu un tânăr, a cărui singură sursă de informare o constituie presa. Printre altele, mi-a spus ce

crede despre Nicolae manolescu. (...)/ Mi se părea că visez. Decenii la rând l-am admirat pe Nicolae Manolescu, m-am bucurat că există un om ca el. (...)/ Ce se știe în momentul de față despre Nicolae Manolescu? Că este egoist și ambițios, că nu-și divulgă numărul de telefon de acasă, că a ruinat «România literară», că se află într-un conflict latent cu Ana Blandiana, că la recentul congres al Partidului Alianței Civice de la Timișoara a recurs la manevre de ceulise pentru a fi reales, că are o amantă ș.a.m.d. (...)/ Despre Nicolae Manolescu se știu foarte multe, dar există și ceva care în mod sigur nu se știe: esențialul./ Nicolae Manolescu este autorul unor spectaculoase acte de sabotaj îndreptate împotriva prostului gust comunist. În calitatea sa de profesor universitar, de critic și istoric literar, a făcut, de-a lungul a peste treizeci de ani, o extraordinară operă de educație estetică. N-a fost (...) doar un om de bibliotecă, incompatibil cu viața politică. (...) Cenaclul de Luni, condus de el, a lansat o întreagă generație de scriitori, inteligenți și emancipați, imuni la infirmizanta estetică oficială./ (...) Ar fi multe de spus și despre patriotismul lui Nicolae Manolescu. (...) Nicolae Manolescu își iubește țara într-un mod discret și eficient. Însuși faptul că scrie de o viață întreagă despre literatura română este o dovadă de devotament. (...)/ Patriotismul explică și actuala sa participare la viața politică. Dacă totul ar fi mers bine în România, Nicolae Manolescu s-ar fi ocupat în continuare, sunt sigur, de literatură. (...)/ ... Există doi Nicolae Manolescu. Unul real, generos și demn, adversar de-o viață al comunismului, și altul imaginar, cu preocupări meschine, inventat în întregime de ziariști. Orice asemănare între ei este întâmplătoare”.

18 iunie

● Sub titlul „*La așa ziariști, așa cititori...*”, este publicat în „Dilema” (nr. 23) un interviu realizat de Elena Ștefciuc cu matematicianul, viitorologul și eseistul Mihai Botez, de curând numit în funcția de ambasador al României la ONU. Tema dialogului: profesionalismul presei românești postcomuniste. M.B.: „Vă las pe dumneavoastră să decideți în ce măsură caracterele «presei occidentale», așa cum apar ele în însemnările mele, se regăsesc și în presa noastră, post-revoluționară. Din experiența mea mi-e greu să trag concluzii. Am întâlnit și ziariști ce păreau interesați să mă asculte, dar și ziariști ce știau dinainte răspunsurile «juste» la întrebările mele, și care mă priveau deci ori cu superioară aprobare – dacă nu mă îndepărtam de la aceste răspunsuri –, ori cu amuzată, îndurerată sau nedumerită îngăduință – dacă, din felurite motive, nu eram în stare să ajung la «adevăr» (al lor, firește). (...) Iar dacă trec de la interviuri la relatări, lucrurile sunt și mai clare: scăpați de tirania punctului de vedere al partidului unic – dar nu și de oboseala unui singur punct de vedere, cel «adevărat» –, ziariștii prezintă de regulă o singură viziune asupra evenimentelor – pe care adesea, în grabă, uită să le și descrie, ceea ce pentru un cititor din California, ca mine, face ca de regulă comentariul partizan să

preceadă cunoașterea pedestră a faptelor ce l-au generat, punându-mă în amuzanta situație de a încerca să decodific, ca odinioară în «Scînteia», despre ce este în fond vorba... Bănuiesc însă că și cititorii nu au scăpat de obsesia unui unic punct de vedere posibil just, astfel încât partizanatul presei și al publicului se mai echilibrează, în perspectiva unei mai degrabă ciudate solidarități de piață – ori, mai pe șleau, la așa ziarști, așa cititori (și viceversa). (...)/ Pentru cineva ca mine, însă, care am părăsit «presa românească» în 1988, marele șoc (pozitiv, de data asta) vine de la altceva, și anume de la calitatea scrisului. Faptul că mulți scriitori s-au apucat de gazetărie, și combat în continuare, acreat această nouă presă, în care mînuirea cuvîntului românesc duce desigur la cu totul altceva decât uitata «limbă de lemn» (cu toate că, în anumite zone, aceasta n-a dispărut, și chiar s-a transformat într-o neo-...). Se scrie de multe ori superb în ziarele românești din 1993; dar oare nu avea dreptate profesorul Gr. C. Moisil când spunea odată că, dacă scrii bine, nu înseamnă automat că și ce scrii e bine?”. □ Alexandru George scrie articolul *Un moment în posteritatea lui Noica*, în replică la anumite afirmații dintr-un dialog între Andrei Pleșu și Alexandru Paleologu publicat în nr. 11 (din 26 martie 1993) al „Dilemei”, unde, „în afară de multe lucruri interesante, se pomenește și de niște presupuse «atacuri» pe care scriitorul acestor rînduri le-ar fi comis la adresa marelui cărturar”: „Mărturisesc că arareori vreo afirmație m-a surprins în asemenea măsură; nu mă așteptam ca dl. Pleșu să reia o obiecție tipic nomenklaturistă, în varianta ei literară, eugensimioniană, după care «valorile» nu trebuie clintite nici măcar cu o adiere și cu un suspin, discuția, contestația nefiind în principiu sugrumată, ci doar amînată... sine die. Această variantă de cenzură a fost practică nefast și stăruitor de autoritățile culturale comuniste, în ultimele două decenii, în deosebire față de metodele brutale și succinte ale anilor '50. «Nu e momentul!» era vorba celebră a unui Vasile Nicolescu, o figură «distinsă» a cenzurii ultimelor decenii. (...) Eu cred că în aprecierea oricărui fenomen mai complex de pe astă lume critica nu e doar intrinsecă admirației, dar e singura care o face posibilă, e adevărata formă a admirației. Dacă dl. Pleșu îl admiră și azi pe Noica (ca și mine) o face datorită spiritului său analitic, discriminator și mai ales critic. Altfel ar fi admiratorul altora sau al tuturor.../ (...) În primul rînd, nu mi se pare exact că, «brusc, după '89» s-ar fi produs un curent de contestație barbară la adresa lui Noica, din care s-ar desprinde (cu ce calitate?) vocea lui A.[lexandru] G[eorge]. Filosoful a cunoscut o adevărată cascadă de omagieri, de studii, de evocări; pagini întregi de reviste i-au fost închinare, scrierile sale s-au editat și reeditat cu duiumul. Nicicînd în presa recentă nu au apărut articole de contestare echivalînd cu ceea ce scrisese pe vremuri de pildă Mariana Șora despre el și s-a publicat ca manifestare a unei isterice în *Jurnalul de la Păliniș*, nici cu ironizarea cruntă a filosofului întreprinsă de Ioan Petru Culianu în textul *Cultura română?* datînd din 1983. Altceva s-a întîmplat: delirul

admirativ, neomițându-l pe Noica, a ridicat la cote nemeritate pe un Mircea Vulcănescu sau Petre Țuțea, ori s-a dirijat spre Mircea Eliade, despre care abia acum s-a putut vorbi *ore rotunde*. În acest climat de patologie a spiritului, nu ne așteptam să-l vedem pe dl. Pleșu contrariat de o voce a lucidității, căreia nu-i pasă de ce «zice lumea»./ Dar afirmația cea mai gravă din text e aceea că aș fi declarat undeva că numă «interesează filosofia lui Noica»... Unde am spus așa ceva? Unde am iscălit o asemenea «declarație»? *Îl somez pe dl. Pleșu să citeze textul*. Altceva am spus: că, foarte interesat de ceea ce marele om a scris, mi-a scăpat Devenirea *întru ființă*, pentru că nu am izbutit să mi-o procur. (...)/ Și apoi, eu să fiu acel critic care să se declare pe undeva și să fie «cantonat în literarul pur»? E pentru mine o sfâșietoare durere că dl. Pleșu n-a citit nici un rând de mine (nici măcar articolele de comentarii politice și istorice apărute în propria-i revistă), dar și mai adâncă mi-e durerea că nici dl. Paleologu, pe care îl cunosc de câteva decenii și căruia i-am dăruit majoritatea cărților mele, nu e în altă situație”.

● În „Contrapunct” (nr. 12), Ioan Vieru consemnează un dialog cu Mihai Zamfir: **„Am avut excepționale destine de scriitori, dar n-am avut literatură”**: „I.V.: *Se vorbește la noi tot mai puțin despre «viața literară» curentă și aceasta pentru că ea nu prea mai există. Cât a existat înainte de 1989 – e o chestiune discutabilă. Cum vă explicați, totuși, criza de audiență a literaturii?* / M.Z.: «Criza de audiență» a fost, după părerea mea, mult exagerată. Dacă există o criză, aceea mi se pare a fi criza producerii de literatură originală în țara noastră (...). Cât privește criza de producție originală, ea este perfect explicabilă: în toate țările unde au avut loc răsturnări radicale, primii ani sunt de febricitate și de luptă politică. Această fază trece însă ca pojarul./ (...) Posibilitățile noastre de lectură (...) au crescut sensibil în ultimii trei ani: prin valul de traduceri realizate, avem acces la autori esențiali, despre care cititorul român aflate până acum doar indirect; citim apoi o imensă literatură română memorialistică ori scrisă în exil. (...) Ar fi nedrept să subestimăm aceste câștiguri pe care le-am tot sperat decenii la rând./ Cuvântul «criză» l-aș înlocui în context cu «dezorientare». Scriitorii români și-au pierdut «canonul», deoarece se obișnuiseră cu o scriitură specială, de opoziție subterană (...). Or, această scriitură a devenit caducă de pe o zi pe alta. Și mă tem că, odată cu ea, o întreagă serie de cărți scrise în ultimii 30 de ani, cu abilitate ori talent. A reînvăța să scrii în libertate e greu; oricum, însă, mai puțin greu decât a învăța să scii sub dictatură. Așa că aștept, cu încredere, proxime cărți bune românești, scrise de scriitori sau de critici fără trecut ambiguu, ce-și vor găsi în țara noastră o formidabilă arie de manifestare. (...)/ I.V.: *În decembrie 1989, intelectualitatea ar fi putut aspira, propulsată de valul revoluționar, la pârghii de comandă ale Puterii. Faptul nu s-a realizat și iată-ne într-un insuportabil punct de criză morală. Cred că putem avea două explicații: poporul și-a ignorat intelectualitatea ori intelectualitatea nu a avut suficientă statură*

*morală. Cum stau lucrurile?/ M.Z.: În clipa când Mihai Şora, Andrei Pleşu, Ana Blandiana, Dan Petrescu ori Mircea Dinescu aveau, cel puţin, importante funcţii în noul stat, noua Putere nu era consolidată şi căuta instinctiv să-şi atragă partea curată a conştiinţei naţionale. Numelor de mai sus li se pot adăuga mai mult de o sută, la diverse eşaloane ale noilor structuri. Stabilizarea Puterii a coincis însă cu eliminarea treptată a intelectualilor: unii s-au retras, spontan, alţii au fost obligaţi s-o facă. Astăzi, în funcţiile de decizie reală, dacă excludem Parlamentul, nu mai există nici un intelectual cât de cât notabil./ Dacă restrângem totul la scriitor, acesta nu trebuie să facă politică în sensul tehnic al cuvântului. El face politică la puterea a doua ori a treia, prin implicaţiile imediate ori de durată ale scrisului său. Cărţile bune formează, în timp, mentalitatea diferitelor grupuri sociale: or, nici un gest nu mi se pare mai plin de rezonanţe politice decât modelarea unei maniere colective de a gândi. (...)/ I.V.: Mi se pare normal să vă rog a-mi da o definiţie (...) a scriitorului care se autointitulează «apolitic»./ M.Z.: (...) Maniera specifică a intelectualului de a face politică ar trebui să fie atât de intim asimilată, încât să nu mai constituie subiect de discuţie. Când însă cineva, dubios-repetitiv, face un caz enorm de «apolitismul» său şi ţine să-şi proclame pe toate drumurile non-angajarea, este limpede că are ceva de ascuns. Îşi îngrijeşte propria *mauvaise conscience*. Însuşi termenul apolitism şi-a schimbat semnul semantic: dacă în perioada comunistă el desemna pe cel ce refuza colaborarea directă cu regimul, astăzi, în România, el desemnează pe cel care vede partide politice ori politicianism doar în opoziţie, nu şi în guvern. (...)/ În România anului 1993, după o jumătate de secol de coşmar, anticomunismul nu mai reprezintă o luare de poziţie politică, ci un reflex de civilizaţie, de bună-creştere, semn al unei minime decenţe. (...)/ I.V.: (...) De ce credeţi că nu a fost invitat să intre în Academia Română dl. Nicolae Manolescu? (...)/ M.Z.: Faptul că numele celui mai bun critic român de astăzi n-a fost nici măcar evocat pentru eventuala primire în Academie mi se pare în acelaşi timp normal şi semnificativ. De ce normal? Pentru că, în actuala ei componenţă, Academia Română încă reprezintă (ca mentalitate) răposata Academie a Republicii Socialiste România. Mă refer la domeniul umanist, singurul unde pot judeca în cunoştinţă de cauză. (...)/ De ce simptomatic? Pentru că, în lumea oamenilor de cultură, există persoane «academizabile» şi «non-academizabile». Or, Nicolae Manolescu face evident parte din a doua categorie. Nu se pliază exigenţelor de moment, este nonconformist prin vocaţie. (...)/ Chiar dacă i s-ar fi propus să facă parte din Academie în actuala ei compoziţie, ar fi acceptat Nicolae Manolescu oferta? Ar fi fost el gata să devină colegul domnilor Eugen Barbu, Ion Gheorghe Maurer, Titus Popovici sau C.I. Gulian?».*

● În „România Mare” (nr. 24), George Alboiu contestă ***Noua Ordine Literară***: „Generaţia '80 este o generaţie fără operă. (...) Ea a devenit disidentă în grup, voind să-şi completeze prin trufie politică un destin literar inefficient. (...)”

Această Nouă Ordine Literară își are postul ei, dar cei chemați să o facă nu sunt disidenți. (...) «Noua Ordine Literară» va fi în favoarea celor care nu fac ordine și în defavoarea celor care vor să o facă imediat, grăbit, după un plan. (...) Acești autori pot crea numai demitizând o creație anterioară lor sau aproape sincronică. Când ei, bine organizați, împiedică și creația de care depind, nu mai au ce demitiza, își interzic și propria lor formă de creație. (...) Criticii trebuie să iasă din găoacea lor timidă și să-și spună cuvântul”.

22 iunie

• În „Cuvântul” (nr. 25), la rubrica „Vă recomandăm să citiți...”, Mircea Țicudean comentează un recent volum de povestiri al lui Răzvan Petrescu, *Eclipsa* (Editura Cartea Românească, 1993), „primul volum de proză optzecistă apărută după decembrie 1989”: „Răzvan Petrescu se rupe, primul dintre colegii săi de generație, de vria politiciei și a jurnalisticii, și se întoarce la literatură./ Cum arată, așadar, proza optzecistă, după trei ani de moarte aparentă? În primul rând, așa cum observa Nicolae Manolescu, ea rămâne, în continuare, fidelă genului scurt. Un gen care-i servește, probabil, cel mai bine, ritmul interior sacadat, nervozitatea maladivă și scepticismul vizavi de orice seamănă a măreață ctitorie. O altă genă a optzecismului așa cum îl lăsasem la 1989 este pendularea între două moduri literare principale: aplicarea spre banalul cotidian, pe de o parte, și tendința evadării, a universurilor compensatorii de partea cealaltă./ În cartea lui Răzvan Petrescu, ambele chemări sunt prezente, conviețuind adesea în spațiul aceleiași povestiri. Într-un ipotetic horoscop literar al maladiilor psihiatrice, semnul prozei lui Răzvan Petrescu ar fi schizofrenia. Nu este vorba doar de dualitatea tehnică amintită, ci de o turbulență interioară a textului”.

23 iunie

• Este publicată, în „România literară” (nr. 24), o scrisoare deschisă adresată de prozatorul Gheorghe Schwartz (atașat cultural la Bonn, rechemat de curând în țară) **Domnului președinte al României, Ion Iliescu**: „Preocuparea noastră obsedantă pentru o imagine «favorabili» reprezintă o gândire paroxistică. N-am auzit ca elvețienii sau neozelandezii să fie ahtiați după situația imaginii lor în Germania, Venezuela sau România. (...) În România s-a acreditat de decenii ideea că diplomatul trebuie să spună doar lucruri foarte favorabile despre țara sa (asta în cazul în care diplomatul respectiv cunoaște cât de cât limba țării acreditanțe). Lipsa de cultură și diletantismul au dus la rezultate contrarii celor dorite. După evenimentele din '89, imaginea țării s-a alterat constant. Azi, în Germania, de pildă, despre România nu se mai vorbește decât pomenind copiii handicapați, mineriadele, satele depopulate, romii, Dracula și o armată nesfârșită de oanenii ce-și părăsesc țara. Pentru aceasta, însă, nu ambasada este de vină. (...)/ Dar cine sînt diplomații care reprezintă țara? (...)/

Marea majoritate sunt vechi funcționari, mutați de la Berlin la Moscova sau de la Budapesta la antipozi. (...) «Masivele schimbări» care s-au făcut la nivel de personal nu sunt decât niște pensionări de vârstă și recrutarea de cadre noi: descendenții celor ce au plecat, cadrele fostului CC al UTC, cadre din «alte instituții dispărute». (...) Un sistem de cadre ceaușist, cât se poate de ortodox, păzește cu intransigență să nu se nască fisuri în sistem. Xenofobia este atotputernică. Un orgoliu agresiv, o infatuare nedisimulată reprezintă caracteristica principală a «castei»./ Cultura, «spiritul european», măcar limba țării acreditanțe nu se constituie în criterii de apreciere. (...) Important e ca omul să fie «băiat bun», să citească reviste xenofobe, să fie turbat pe «bozgori și jidani», să provină din «castă». (...)/ În actualul MAE orice intrus este o amenințare pentru «castă». Cei șase scriitori au fost numiți «virusi» de către domnul Adrian Năstase, atunci când i-a angajat. Ca o măsură de siguranță ni s-a pus în vedere că timp de șase luni vom fi «de probă». Evident că nu era vorba despre o probă de aptitudini profesionale, ci despre cât vor fi scriitorii de docili. Despre aceasta îți poți da seama în șase luni. Despre profesionalitate mai puțin. (...)/ Plecând din Bonn, las în urmă un colectiv în mijlocul căruia nu m-am simțit străin. Tot în Germania las în urmă o mulțime de prieteni. Prietenii mei au devenit și prietenii României. Numeroasele «acțiuni» realizate de mine în scurtul răstimp (de nici un an) petrecut în diplomatie au fost ocolite de buletinele de informare a activității diplomatice. Aici sunt elogiate «aniversările», gândite în cel mai pur stil «Cântarea României» și galele de filme românești cu pelicule cu... ilegaliști. Eu am demarat altfel de inițiative: lanțuri de galerii care să ducă masiv artă românească în Germania sau filiere de preluare și difuzare a cărții românești la «prețuri germane». Și pe agendă aveam multe, multe alte planuri, care n-ar fi costat România nici o marcă, în schimb ar fi contribuit la deschiderea visată și de care ne depărtăm tot mai mult”.

● Salutând, într-un articol din „Luceafărul” (nr. 25), *Un măgar printre oi*, apariția cărții lui Radu G. Țeposu *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, unde i se dedică un capitol, Ștefan Agopian face câteva precizări: „În mod normal nu aveam ce căuta în generația ’80. Sunt prieten și-i apreciez (pe câțiva la modul superlativ) pe scriitorii acestei generații, numai că oricum aș întoarce lucrurile, aparțin altei generații. În primul rând prin vârstă. În 1965-66, când debutam în scris («Povestea vorbeii», supliment al revistei «Ramuri», condus de M.R.P.) și oral la cenaclul Uniunii Scriitorilor unde tronau *oniricii*, majoritatea scriitorilor din generația ’80 termina clasa a III-a primară. Numai întâmplarea a făcut ca timp de aproape 15 ani să nu pot debuta cu un volum. (...) Despre *textualism*, singura mișcare teoretică reală după onirismul anilor 65-71 (...), nu am aflat decât în ’83, când Mircea Nedelciu și-a petrecut două nopți la Fundulea pentru a-mi explica tezele de bază. Din păcate, în ’83 scrisesem și publicasem deja patru cărți. (...) Aflu însă acum că sunt

post-modern (...) și că aparțin în cadrul generației «fantezismului alegoric și livresc». (...) Niciodată nu mi s-a întâmplat ca scriindu-se despre cărțile mele să mă simt ca un măgar printre oi”.

24 iunie

● H.-R. Patapievici publică în revista „22” (nr. 24) articolul *Vulgata bunului român*: „Întâi de toate, trebuie să observăm că, atunci când nu sunt de tot triviale, reflecțiile despre specificul național au îmbrăcat întotdeauna o mantie metafizică *specifică*. Aceste metafizici nu erau oarecari: ele erau întotdeauna bine cotate de publicul intelectual și, firește, grandioase. Spre pildă, amestecul de Kant, Steiner, Frobenius, Spengler, Freud și Jung la elaborarea teoriei spațiului mioritic este cu adevărat impresionant. (...) Firește, astfel de încercări grandios metafizice pot fi copios psihanalizate. Este vorba despre compensarea sentimentului de carență cu postularea unei esențe tari a ceea ce părea să lipsească: românitatea care transcede triumfal timpul și își bate joc de aspectul terren al istoriei, care, ea, a pus-o mereu, pe românitate, la periferie. Desigur, această tehnică a revanșei este bovarică în cel mi înalt grad. Eminescu propunea cu seriozitate dacizarea instituțiilor noastre publice, Pârvan vorbea despre «spiritualitatea» dacilor în termeni de Walhalla germanică, Dan Botta, total confiscat în delir mistic, opunea austeritatea tăioasă a Thraciei senzualității frivole a Greciei, căreia noi, adică dacii, aveam a le da lecții; în fine, Anton Dumitriu identifica căutarea Kogaionului dacic cu tema Graalului și trasa cu seninătate originile unui isihasm al Deceneilor. Toate aceste nobile speculații se reclamă, transparent, dintr-un tropism imitator compensatoriu. (...) Doar că în țările luate ca model substanța rezultase din prefacerea organică a istoriei, în timp ce la noi ea era consecința impusă de imperativul categoric al unei datorii spiritual-patriotice. Rezultatul? Un amestec de metafizică postișă și de reconstrucții turiferare, care partizanilor li se părea exaltant, iar lucizilor dubios. (...) De acum înainte, adică odată ce ne-am instalat în confortul unei metafizici geniale, dată nouă incondiționat de la începutul timpurilor, patriotismul nu mai poate fi apreciat în funcție de eficacitatea unei acțiuni, ci este dedus din aderarea la acest model metafizic de fantezie, în care, în cele din urmă, este identificată *vulgata bunului român*. Bun român nu *deveneai* prin faptă, ci erai decretat, *a priori*, de capacitatea de a-ți manifesta cât mai generos *credința* în adevărul vulgatei bunului român”.

● La rubrica sa din „Orizont”, „Copyright”, Șerban Foarță publică, în nr. 12 al revistei, tableta *La aniversară*: „Era în 15 iunie, pe vremea teilor în floare, a teilor lui Eminescu, mort de o sută unu ani. Minerii, cei îndealievea sau, numai, de butaforie, hălăduiau prin București, în timp ce dl. Președinte, recent ales, verlainiza «tout en chantant» la gigafon, dar galeș, «sur le mode mineur». (...) Cât despre oamenii de bine, ce-i aclamau din patriotism (și din bojoci) pe solii turbei, aceștia, n lipsa mineriadei, ar fi eminescianizat. (...) Căci se cunoaște

pasiunea pentru Eminescu a gospodinilor, ce nu ezită să-l evoce la spiritism, când este cazul, ca să-l întrebe, bunăoară, dacă Rodica se mărită sau dacă Doru trece clasa. Eminescieni, din datorie, sunt și nostalgicii mai vârstnici, ba chiar și câțiva juri corupți. Eminescieni sunt pesimiștii (pentru vreo douăzeci de strofe din *Împărat și proletar*); sunt peremiștii (pentru *Doina*); sunt domnii fedesenatori. Eminescian, și SRI-ul, din românism (și ochi albaștri). Eminescian, și Miron Cosma, căruia profa de română i-a spus, când era minor, că seamănă cu Eminescu... Astfel făcându-se că, iată, în 15.01 și 15.06, de două ori pe an adică, poetul național devine ostaticul fără speranță al celor care, în principiu, aplaudară mineriada (fiind, în rest, protocroniști). Ei îl confiscă, din oficiu, la hramurile amintite; și nu o fac de azi, de ieri, ci de vreo câteva decenii. Televiziunea e pe fază, adăugându-li-se prompt. (...) Ne-o dovedește procesiunea de, îndeobște, cabotini, ce, recitând din Eminescu, par să recite din ei înșiși, ba mai mult: să improvizeze ad-hoc, ca niște inspirați (și care, în majoritate, fuseseră, până mai ieri, guriștii bravului taraf, de multijudețeană faimă, numit «Cântarea României»). (...) Altminteri, eminescolatrii se întâlnesc prin librării (unde mai vine, ca deunăzi, câte un Alexandru Piru, vrăjindu-și publicul de femei cu vorbe ce, din parte-i, miră, cum că «destul am fost plebei – să fim, de-acum, aristocrați»!). □ La ancheta ***Intellectualul în fața puterii*** răspund Gabriel Dimisianu și Gabriel Andreescu. ■ G.D.: „În ce mă privește, sunt în mod absolut în afara puterii. La noi, noțiunea de putere e satanizată, demonizată. Ea are o foarte clară conotație negativă. Și atunci ești tentat să spui că intelectualul se situează în afara ei. Pentru că, prin convenție măcar, noțiunea de intelectual are o conotație pozitivă. (...) Practic, se întâmplă că sunt intelectuali și în locurile unde se ia decizia. În accepția dată de noi intelectualului, ca spirit critic și spirit care reflectează nu numai asupra condiției lui, ci și a condiției generale a societății, el trebuie să fie în afara puterii”. ■ G.A.: „Cred că posibilitățile de situare ale intelectualului față de putere sunt mult mai multe decât cele trei sau patru enumerate. Până și într-un sistem totalitar puterea rămâne ceva multiform și divers. Există o putere a intelectualității critice românești, pe care a exploatat-o foarte bine în anii '70. Uniunea Scriitorilor este un exemplu de putere în societatea românească. Ea nu este o putere politică, legată de mecanisme represive, dar tot putere rămâne. Cu atât mai specială este situația puterii intelectualului – fiindcă ea există! – într-o societate democratică. Și ea se poate manifesta într-o mulțime de feluri. Există puterea de opinie, care difuzează, care se lipește de ochiul, mintea și acțiunea oamenilor, este puterea competenței, care ajunge să se manifeste în diferite structuri profesionale, în structuri de construcție socială. În particular, intelectualul are, cred eu, o propensiune pentru poziția politică. Noi vorbim despre faptul că puterea intelectualilor este specifică estului european. Ni se dau exemplele lui Havel, Michnik, Konrad, care sunt filosofi, scriitori etc. Dar, să ne înțelegem: toți acei care ajung în Occident în administrația de stat, după

ce fac câțiva ani buni de studii la un institut, la o facultate cu caracter administrativ, politic etc. sunt niște intelectuali. Adică niște oameni care utilizează cu o anumită dexteritate, cu o anumită competență mijloacele intelectului spre a răspunde unor solicitări speciale”. □ Lucian Alexiu consemnează un dialog cu Ștefan Aug. Doinaș: „**Adevărata noastră prezență în istorie**”. Întrebat dacă scriitorul român se află într-un „impas” dacă acesta traversează o „criză de identitate” și „își caută legitimitatea într-o lume de reșezare a instituțiilor democratice”, Doinaș răspunde: „Scriitorul român, în acest moment, al anului 1993, nu trece deloc printr-o criză de identitate. Dimpotrivă. De-abia acum, în ultimii doi ani de zile, scriitorul român și-a definit perfect identitatea./ (...) Adevărata sa vocație este aceea de a face literatură și, în același timp, de a se manifesta în întreaga demnitate umană pe plan civic. (...) A fi scriitor înseamnă a lua o atitudine perfect conștientă, liberă de orice constrângere, față de ceea ce se petrece în țară. (...) Majoritatea scriitorilor fac literatură și, în același timp, s-au angajat în politică. Există o seamă de scriitori care s-au departajat, care consideră că menirea scriitorului este aceea de a se cantona exclusiv în activitatea profesională și de a lăsa pe seama altora, a politicianilor, zic ei, treburile publice. După părerea mea, este o atitudine greșită. (...) Statul, societatea, formele în care s-au organizat de când există civilizația europeană, este construcția intelectualului, a scriitorului, mai precis a filosofului. (...) în al doilea rând, scriitorii care se pretind apolitici demonstrează că, de fapt, nu sunt deloc apolitici. Ei fac jocul politic al Puterii. Să-i privim cu atenție, individualizând, și vom vedea unde se află ei. (...) Scriitorul este chemat să se definească tocmai în disputa în care s-a angajat acum pe plan teoretic și în lupta în care s-a angajat acum pe plan practic, pentru adevărata edificare a unor instituții democratice. (...) Există în societatea noastră un comunism rezidual, o sumă de reflexe condiționate, formate în cursul celor cincizeci de ani de totalitarism, care grevează puternic asupra nu conștiinței, asupra subconștientului majorității populației noastre. Oamenii nu își dau seama că vorbesc încă la modul comunist, gândesc încă la modul comunist, se comportă încă la modul totalitar. Avem de luptat cu aceste habititudini ale lor. Cine s-o facă, dacă în acest proces de educare a societății nu se angajează cei care beneficiază de avantajul condeiului?”.

● În „Tribuna” (nr. 25) este publicat, sub semnătura lui Dorin Serghie, un interviu cu Octavian Paler – „**Exilul este o dramă individuală...**”. O.P. despre tensiunile româno-maghiare din Transilvania: „Vă citez o formulă a lui Camus în care eu cred: «Îmi iubesc prea mult patria pentru a fi naționalist!». Mai departe, să lămurim problema care e vitală pentru lucrurile care se petrec astăzi: *naționalismul lui Ceaușescu*. Dumneavoastră credeți că Ceaușescu a fost naționalist? (...) Eu nu cred că un român dăruie altarele naționale, și satul românesc și bisericile românești sunt altare naționale. Nu cred că un naționalist poate transforma în bălci istoria românească. (...) Ceaușescu a pus un costum

național românesc peste tunica lui Stalin. Mai exact: amintiți-vă că Ceaușescu a fost, la un moment dat, cel mai stalinist dintre liderii est-europeni. Aceasta înseamnă un paradox grotesc pe care nu-l putem pricepe. La noi stalinismul s-a salvat (pesntru că suntem singura țară din estul Europei care nu s-a destalinizat) culmea! prin frondă antisovietică. S-a salvat prin naționalism. A fost o carte pe care a jucat-o Ceaușescu, a fost un alibi al lui Ceaușescu pentru a salva comunismul, dar comunismul în forma lui stalinistă. (...)/ Național-comunismul este o contradicție în termeni. (...) Vedeți ce se întâmplă în Serbia, vedeți ce se întâmplă oriunde se încearcă această simbioză absurdă. Comunismul își plasează ouăle de cuc în naționalism pentru că știe că naționalismul prinde./ (...) Eu nu repudiez ideea de naționalism, însă această ideea trebuie înțeleasă nuanțat”.

25 iunie

● În nr. 24 al revistei „Dilema”, care în centru un dosar tematic cu titlul ***Cum ne supărăm unii pe alții?***, Mariana Codruț scrie un articol despre ***Resentiment și resentimentari***: „După 22 decembrie, nu ne-am mai mulțumit cu orice, și am cerut să ni se dea totul, să ni se recunoască și răsplătească suferințele de toate soiurile prin care am trecut. (...) Am devenit niște resentimentari. (...)/ Nimeni nu se mai înțelege cu nimeni și toți ne uităm cu jind la ce are celălalt, considerând că are mai mult și nemeritat./ Resentimentul ne face nedrepti, lipsiți de măsură și eleganță și, cu deosebire, neatenți la nuanțe. O atitudine compatibilă mai degrabă cu cea a tăvălugului binecunoscutelor revoluții, decât cu spiritul democratic. (...)/ Și mai profund resentimentari par a fi devenit unii dintre disidenți, care au motive în plus să fi așteptat de la căderea comunismului o recompensă mai substanțială decât restul lumii. Certurile dintre ei (...) sunt cele mai întristătoare. Știu câteva cazuri de prietenii sfârșite urât pe temeiul că unii au primit mai multe onoruri decât ceilalți./ Nu altceva decât tot resentimentul – dar unul copt, răscopt și dând pe dinafară de acum – stă la baza tăfnoaselor intervenții ale lui Paul Goma din presa românească postrevoluționară./ Ultima e cea din revista «Vatra» (mai 1993), prilejuită de o anchetă literară inițiată de redacție în jurul unui articol al lui Ioan Petru Culianu, intitulat ***Cultura română?***./ În răspunsul la anchetă, Paul Goma reia câteva obsesii personale și acuzații foarte dure la adresa scriitorilor din țară (...). Mie intervențiile sale îmi provoacă mereu un ciudat sentiment de stânjenală: Goma a reprezentat și reprezintă pentru noi toți un simbol al rezistenței anticomuniste românești. (...) De ce, dar. Și-ar semăna în articole o nemulțumire plină de venin, un dispreț distrugător, care nivelează dintr-un condei distanța morală și intelectuală dintre Vadim-Barbu și Pleșu-Manolescu?/ Pentru Paul Goma scriitorimea română e demisionară în masă. (...)/ Se pare că aici e rădăcina frustrărilor: pentru disidența și sacrificiile sale, Goma n-a fost numit nici în fruntea unei publicații sau edituri, n-a devenit nici «director de

conștiință», nici Tatăl al Nației, ba dimpotrivă: a fost primit «la grămadă» în Uniunea Scriitorilor, a rămas un «marginalizat» și, mai mult, nu i s-a dat titlul de mare scriitor. (...) / Orbirea îl face (...) pe scriitor (...) să cultive o lipsă de nuanțe impardonabilă: consideră, de pildă, că unele accente critice la adresa exilului ale unor Pleșu, Breban, Buzura sunt tot una cu acuzația de «trădători de țară» a supermilitanților de la «România Mare»; și mai stupefiantă e zisa că aceiași i-ar fi tratat pe scriitorii din exil ca pe niște «străini de neam și țară, care vor răul adevăraților români verzi» (s.m.)! Vrea-nu vrea, Paul Goma le atribuie celor trei mentalitate legionară. Un asemenea nivel de infantilism, o asemenea performanță de iresponsabilitate și de inconștiență în fața cuvintelor n-au mai fost atinse decât de o poetă care îl acuza deunăzi pe Andrei Pleșu, nici mai mult nici mai puțin, decât că regretă că mâna călăului a tremurat pe pușcă în vremurile odioase! (...) Eu, ca simplu cetățean și scriitor, mă sfiesc să-i alătur pe Paul Goma și pe această poetă bântuită, la rândul ei, de cine știe ce resentimente, unor nume care apelează frecvent la asemenea incriminări vizavi de elita intelectuală românească”. □ Într-un text intitulat *Sechelele educației*, Alina Mungiu răspunde unei întrebări adresate de redacția revistei „Dilema”: „De ce se strică atât de ușor relațiile între intelectuali și de ce se realizează atât de greu solidaritatea?” – „Nu cred că întrebarea realizează o bună punere în ecuație a problemei. De ce s-ar deosebi intelectualii, la capitolul comportament de grup, de restul semenilor lor cu mai puțină instrucție? (...) În momentul în care un grup există ca atare (și asta caracterizează atât pe manifestanții din Piața Universității, cât și pe mineri) ceea ce se pune în comun este comportamentul și nu, să spunem, erudiția. Iar acest comportament nu este o medie a comportamentelor participanților, ci un comportament la nivelul celui mai de jos dintre membrii grupului – e o lege a psihologiei de grup./ Ca atare, nu cred că *solidaritate* este ceea ce trebuie să cerem. Există riscul ca pentru realizarea ei unii să trebuiască să renunțe la diferența care îi face superiori, fie că este una morală, fie că este una intelectuală. Mai firesc mi s-ar părea să cerem oamenilor cu o instrucție superioară să se organizeze mai bine pentru a-și proteja interesele. Aceasta nu necesită «solidaritate», ci doar ceva mai multă rațiune pragmatică./ În al doilea rând, intelectualii români sunt și ei doar niște bieți români. (...) Majoritatea oamenilor pe care îi încrucișăm, intelectuali sau nu, nu trăiesc pentru a deveni ceva, ci doar pentru a umple goluri din ființa lor și a răzbuna frustrări de tot felul (...). / Într-o carte celebră, *Mentalitatea anticapitalistă*, von Mises analizează motivul pentru care aceasta este chiar mai răspândită la nivelul păturii intelectuale decât a celorlalte. Motivul principal (...) este acela că puțini intelectuali pot suporta ideea că sunt singurii responsabili ai insuccesului lor și au nevoie de un sistem pe care să-l blameze că i-a împiedicat să reușească. Mecanismul este același ca și la oamenii de rând (...). Oamenii obișnuiți visează, cu puține excepții, că-și vor cumpăra o vilă, nu un palat. Scriitorii, în schimb, visează aproape de regulă că vor lua

premiul Nobel pentru literatură. De aici, frustrarea și invidia, aceste combustibile indispensabile vieții sociale a intelectualilor, așa cum o cunoaștem noi. Problema e amplificată și cronică în România, unde dintotdeauna pentru ce fac sau nu fac ceilalți a fost mai mare decât pentru activitatea personală. (...) E o banalitate dureroasă faptul că intelectualul sau artistul român care aude că un coleg e pe cale de a realiza ceva (...) nu se gândește cum să egaleze sau să depășească performanța acestuia, ci cum să o anuleze, dacă s-ar putea. Faptul provine dintr-o oarecare conștiință a propriei incapacități sau incompetențe. Aceasta e modulată, din păcate, de educația de stânga pe care a primit-o românul vreme de cincizeci de ani”.

● Valeriu Cristea publică în „Literatorul” (nr. 25) un articol polemic la adresa lui Nicolae Manolescu, *Răutatea bine temperată... de altădată*, intrigat de textul umoral pe care acesta i-l dedicase, la a șazecea aniversare, lui Eugen Simion. V.C. îi face criticului de la „România literară” un portret deloc concesiv (cărui îi încorporează citate ample – și defavorabile – din capitolul despre N.M. din volumul *Singura critică* al lui Mircea Martin): Nicolae Manolescu manifestă o „răutate goală, indecentă, isterică, *răutatea viscerală*”; „Vârât până peste cap în politică, Nicolae Manolescu își imaginează (...) că mai poate să facă și cronică literară, așa cum a făcut (...) mai bine de un sfert de veac. Într-un chip demn de admirație unic, cel puțin la noi. Desigur, a dat și el Cezarului ce este al Cezarului. (...) Dar cea mai mare concesie a anticomunismului de plastilină de azi și a privilegiatului fără probleme (când toți aveam probleme) de ieri a fost de a accepta *oblăduirea* PCR prin intermediul unuia din cei mai de încredere oameni ai regimului în cultură. Când Ceaușescu l-a numit pe acest om la «România literară», în 1971, Nicolae Manolescu l-a urmat prompt, preluând apoi fără jenă cronică literară a revistei, ca și cum în redacția ei nu s-ar fi aflat tipenie de critic. Marea personalitate nu putea exista neprotejată. În fine... (...) Ca om politic, ca șef de partid etc., Nicolae Manolescu nu mai prezintă – n-are cum – minime garanții de obiectivitate. Închipuiți-vă, în timp ce citiți aceste rânduri, cât de «obiectiv» ar scrie el despre mine acum! Ce-i drept, obiectivitatea nu a reprezentat niciodată punctul său forte. (...) Dar «obiectiv» ca astăzi, el n-a fost, în mod cert, niciodată! Dovadă, incredibilul articol (...) pe care a găsit că e posibil să-l «dedice» lui Eugen Simion cu prilejul aniversării a 60 de ani de existență. (...) De când s-a apucat de politice, Nicolae Manolescu nu se mai poate controla; s-a înrăit și s-a – când scrii trebuie să folosești cuvântul cel mai exact – prost”. □ Eugen Simion scrie despre *Apocalipsa unui adolescent de familie*, romanul lui Virgil Tănase – apărut inițial în limba franceză, la Paris, la începutul anilor '80 – carte reconstituind, „în stilul noului roman francez din prima generație (Alain Robbe-Grillet)”, „filmul rupt, lacunar, al unei existențe traumatizate”: „Romanul, judecat prin tehnica lui și cu datele pe care le propune, este mai mult decât notabil și trebuie să-i găsim un loc în tabloul prozei românești postbelice.

Neapărând, în limba română, la timp, el n-a putut avea ecoul pe care îl merită. Remarcăm acum, cu întârziere, abilitatea narativă a lui Virgil Tănase și pricepera lui de a picta din interior coșmarul existenței în regimul totalitar” (*Romanul lui Virgil Tănase*).

- În „Totuși iubirea”, Adrian Păunescu publică articolul *Utopia*: „Leul continuă să cadă... cresc prețurile, crește nesiguranța, crește revolta, crește decepția. Se creează, încet-încet, condițiile ca România să treacă la dreapta. Au fost încercate absolut toate metodele. Acum e în probe o metodă care a mai guvernat lumea: *dărmarea dinăuntru*. Unei asemenea epocale lovituri nu i se poate răspunde cu o utopie. Singura replică ar fi lupta deschisă. Altfel, puterea formală se va transforma în slăbiciune reală”.

26 iunie

- Constantin Coroiu consemnează în „Adevărul” un interviu cu Cezar Ivănescu: „*Trebuie să depășim și momentul legionar, și momentul comunist ale lui Noica...*”). C.I. despre Marin Preda: „Am trăit în preajma lui și am fost al doilea consilier al lui după Ion Caraion. Era, sigur, o autoritate incontestabilă din toate punctele de vedere. (...) În ce privește biografia lui, se spun acum, inclusiv de către unii din familia sa, foarte multe neadevăruri, aberații. Eu ce pot să spun este că Marin Preda a fost ultimul mare scriitor român respectat de puterea comunistă. Ceaușescu nu se atinge de Marin Preda. A fost ultimul scriitor tabu pentru el. Mai ales după Revoluție ne-ar fi trebuit o asemenea personalitate care, în mod normal, trebuia să fie președintele U.S. El ar fi împăcat toate partidele și facțiunile din Uniunea Scriitorilor”. Întrebat dacă „a făcut Noica politică”, C.I. răspunde: „Cam da. Nu activă, e drept. (...) Noica a fost un simpatizant legionar, dar cei de azi nu știu ce a însemnat legionarismul în România de atunci. (...) Era convins că viitorul Europei îl va face Hitler. Astea sunt lucruri care nu mai trebuie ascunse, din moment ce nemții publică fotografia lui Heidegger, cu mustăcioară à la Hitler, și toate mărturisirile lui ca partizan deschis al Führerului. Trebuie să depășim planul incidentelor biografice și să venim la operă, trebuie să depășim și momentul legionar, și momentul comunist ale lui Noica, pentru că el răscumpără aceste păcate prin operă și prin marea temă națională”.

27 iunie

- Sub titlul „*După fiecare revoluție românească se atacă valorile și cel mai atacat după decembrie '89 a fost Eminescu*”, Constantin Coroiu transcrie în „Adevărul literar și artistic” (nr. 172) un interviu cu Cezar Ivănescu. Despre critica românească postbelică: „N-am avut mari critici – în afară de cei care aveau deja operă, de la Călinescu la Vladimir Streinu – pentru că cei de după război nu au avut o formație culturală corespunzătoare – limbi clasice, filosofie, arte. (...) Și atunci cum vii dumneata (...) să-mi vorbești despre influențele

ce s-au exercitat asupra mea. Așa stând lucrurile, critica literară se poate ridica cel mult de la un grad onorabil de opinie”. Despre Marin Preda: „Era, sigur, o autoritate incontestabilă din toate punctele de vedere. Ar fi putut face mult pentru echilibrul U.S. În ce privește biografia lui, se spun acum, inclusiv de către unii din familia sa, foarte multe aberații. Eu ce pot să spun este că Marin Preda a fost ultimul mare scriitor român respectat de puterea comunistă. Ceaușescu nu se atingea de Marin Preda. A fost ultimul autor tabu pentru el. Mai ales după Revoluție ne-ar fi trebuit o asemenea personalitate care, în mod normal, trebuia să fie președintele U.S. El ar fi împăcat toate partidele și facțiunile din Uniunea Scriitorilor. (...) Curios este că la U.S. ceea ce nu s-a putut întâmpla sub comuniști s-a petrecut în democrație: plătirea polițelor în mod oribil”. „– *A făcut Noica politică?* – Cam da. Nu activă, e drept. Dar dincolo de asta, în țara noastră care, în general, nu are structuri culturale puternice, personalități și linii bine întărite în filosofie, gândire etc. este nevoie de Noica. (...) Trebuie să depășim planul incidențelor biografice și să venim la operă, trebuie să depășim și momentul legionar, și momentul comunist ale lui Noica, pentru că el răscumpără aceste păcate prin operă și prin marea temă națională. A «căzut» pe această mare temă. (...) Nu a avut, e drept, toate deschiderile – eu m-am întreat, de pildă, cum el, care l-a înțeles atât de profund pe Eminescu, a fost complet opac la gândirea extrem-orientală, mai ales cea indiană./ – *A fost opac și la literatură?* – Da. Dar nu atât cât se vorbește și se crede. El a citit mai multă literatură decât mulți literați și critici din vremea lui. În orice caz, nu a fost atât de opac cum acreditează *Epistolarul* lui Liiceanu. Eu aș fi vrut să adaug *Epistolarului* corespondența pe care o am de la Constantin Noica, din care se vede că el, și în materie de literatură, a avut niște mari intuiții. El voia să ne ia, și pe mine, și pe Ursachi, ca pe discipolii lui de la Păltiniș, să ne facă filosofi. Am rămas la poezie.” Despre „revizuire”: „Am urmărit la televiziune o emisiune în două părți, «Simpozion», cu niște invitați acolo, printre care și unul care nu știa să lege două fraze, Augustin Buzura. Eu nu discut valoarea lui ca scriitor, nici faptul că i-a închinat lui Nicolae Ceaușescu laude, în 1971, ca să-și salveze o carte care era să fie topită. (...) Mai era un domn, care nici el nu știe să lege două cuvinte, numit Marin Sorescu, care s-a bâlbăit încât, în a doua parte a emisiunii, n-a mai apărut. Apoi, dl. Octavian Paler, care nu prea acroșează ideile și vorbește și mult. Și dl. Eugen Simion, care, spre stupoarea mea, a fost cel mai coerent. Dar nici unul n-a răspuns, de fapt, la întrebarea pusă – dacă istoria se repetă sau nu? O revizuire fundamentală ar însemna că acum începem să gândim autentic. Eu am gândit totdeauna așa cum trebuie, n-am nevoie să-mi revizuiesc ceva. Când dl. N. Manolescu scria pagini întregi, în «România literară» despre Dumitru Popescu, eu știam că autorul respectiv este o nulitate și-l tratam ca atare. Critica să-și revizuiască judecățile și – e drept – are mult de revizuit, pentru că, în general, a fost obedientă. Noi scriitorii autentici din România, nu avem ce să

revizuiam, să rectificăm”. □ Adrian Dinu Rachieru publică prima parte a unui eseu despre „seismele” receptării lui Marin Preda, *O ipoteză asupra lui Marin Preda. N-a făcut orice pentru succes*, pornind de la premisa că „incomod pentru defunctul regim, Preda e și mai stânjenitor azi” și că „dintr-o indiscutabilă autoritate spirituală a epocii sale, Preda a devenit, pentru profitoarea lume postdecembristă, un «ultraprofitor»”: „Lunga discuție despre moralitatea lui Marin Preda (...) ar putea oare răscumpăra o vină colectivă, o tăcere lașă, jocul duplicitar al intelectualității? Certându-l pe Marin Preda pentru rezistența lui «intermitentă» (cf. Gh. Grigurcu), salvăm, oare, reputația altora, ștergem jegul frazeologic și uităm conformismul lingușitor al unei epoci? Să ne întrebăm cu franchețe: cei care îi condamnă *intermitența* ce au făcut?”.

30 iunie

● Pe prima pagină a „României literare” (nr. 25) este anunțată, într-un editorial nesemnat, înființarea Fundației România Literară – „o formulă de editare care să ne asigure continuitatea. Cu atât mai mult cu cât nici Uniunea Scriitorilor nu are mijloace pentru a ne ajuta să depășim acest moment de cumpănă”; „Firește că primul scop al acestei fundații este de a asigura apariția revistei. Dar nu oricum. Țintim la o formulă de nivel european. Vom căuta, cu ajutorul sponsorilor noștri, să difuzăm revista și în străinătate (...). Vom încerca, deci, să fim prezenți peste tot unde există români dornici să-și păstreze identitatea culturală. (...) Trecem printr-un moment când cultura română se găsește la răscruce. Depinde de noi, cei de azi, dacă copiii noștri vor ști cine au fost reprezentanții culturii majore a acestei țări, sau vor deveni moștenitorii kitsch-urilor care au agresat și agrează generațiile în formare. (...) Pentru a motiva creația de idei, pentru a da imbold tinerilor care doresc să se consacre literaturii am decis să înființăm această fundație. Vom edita cărți, vom acorda premii literare scriitorilor consacrați și celor aflați la început de drum. Pe măsură ce resursele fundației se vor apropia de idealul nostru, vom acorda burse de creație, pentru început în țară, apoi și în străinătate. (...) Am primit, până la această oră, mai multe semnale din partea unor sponsori virtuali că privesc cu interes inițiativa noastră. E vorba atât de persoane particulare, cât și de instituții. Dar suntem la început de drum”. □ La rubrica „Actualitatea”, Octavian Paler publică eseu *Criza libertății*: „Altădată, cărțile reprezentau o formă de rezistență. Ele se opuneau încercării comunismului de a-i transforma pe oameni în brute disciplinate. Cititorii înțelegeau asta și se străduiau să nu scape nici o carte. bună. A sta la coadă în fața unei librării era, oricum, mai puțin riscant decât a intra într-o biserică. Pe măsură ce obscurantismul ideologic devenea mni vâscos, cărțile nemincinoase câștigau în prestigiu. (...) Occidentul n-a cunoscut această mântuire prin cărți, în ciuda librărilor lui elegante. Nici scriitorul occidental n-a trăit cu conștiința că face parte dintr-o elită, în același timp curtată și hăituită, care l-a susținut pe scriitorul est-

européen./ Acum, toate acestea au dispărut fără să câștigăm decât posibilitatea de a așterne pe hârtie ce vrei. Cartea a încetat să mai fie un obiect sacru sau primejdios. De vreme ce nu mai e în pericol să fie interzisă, retrasă din librării, arsă pe rug, și-a pierdut fascinația. A devenit un obiect oarecare. Poate sta laolaltă cu pachetele de chewing-gum. (...)/ Nu știu dacă putem spune liniștiți: «Un popor care-și păstrează zeii și limba în care gândește e liber». Care sunt zeii noștri? Și mai este limba română, oare, limba română pe care o foloseau părinții noștri? Dincolo de termenii noi, de schimbările inerente și de ravagiile produse de «limba de lemn», trebuie să acceptăm că în anii regimului comunist ne-am deprins, de voie, de nevoie, să întrebuițăm o limbă specială, «acrobatică», în care tăcerile au uneori mai mult tâlc decât cuvintele, iar vorbele în doi peri abundă. Cărțile apărute în acest timp stau mărturie. Ne-am obișnuit să spunem ce vroiam să spunem cu jumătate de voce și aluziv, prin parabole, prin fraze cu dublu sens, ca într-un joc de oglinzi, contând pe complicitatea cititorilor care, la rândul lor, s-au specializat într-o lectură radioscopică, necunoscută cititorului occidental care n-are nevoie să citească printre rânduri. Confruntarea cu cenzura ne-a obligat la o rafinare a ipocriziei, a ambiguității. (...)/ Cine ar fi bănuat atunci că vom ajunge la o criză fără cenzură? (...)/ Revoluția n-a fost o chermheză. După astfel de traumatisme, trebuie să-ți regândești viața din temelii. Dar impasul se prelungește, văd. Unii au și renunțat, se pare, la profesia de scriitor. S-au apucat de afaceri ori au intrat, cu arme și bagaje, în politică. Alții așteaptă. Ce? Dacă-i întrebi, dau vina pe atmosferă. Lumea se mărginește să citească ziare, e preocupată de creșterea prețurilor, e dominată de griji și patimi care o înstrăinează de vechile tabieturi, nu mai prea are răbdare să se cufunde în lectura unei cărți. (...) Vom asista, oare, la o agonie a culturii după ce, sub dictatură, cultura a rezistat? Va reuși, oare, indiferența să fie mai rea decât cenzura?».

● La rubrica „Politica literară și viceversa” din suplimentul „Nouăzeci” (nr. 14) al revistei „Luceafărul”, Cătălin Țirlea și Cristian Popescu evocă ironic „scurta și zbuciumata istorie a unei reviste care ar fi fost menită să fie port-drapelul generației '80: «Contrapunct»”: „Nouă ni se pare că tocmai în această poveste pot fi descoperite semnele relevante ale procesului de disoluție care a cuprins o generație literară ce mărșăluia compact și parcă indivizibil. (...)/ Țista era și șarmul lor./ Cu stupefacție citim în numărul 22 al «României literare» articolul unui (cu voia lui) optzecist întârziat, Caius Dobrescu, în care se afirmă năbădăios că, atât înainte cât și după '89, generația '80 a suferit o «marginalizare sistematică...» (!!!!) Această marginalizare, pe care o înțelegem în ceea ce privește perioada pre-decembristă, dar nu și în cea post-, ar ține, potrivit gânditorului herderiano-brașovean, de... «imensa cantitate de frustrări și fantasmе acumulate sub comuniști»./ Frustrările și fantasmеle acumulate în mințile celor care formau, în primele luni ale anului '90, Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor au avut ca efect înzestrarea generației '80 cu o revistă

proprie: «Contrapunct». Asta da marginalizare!!/ (...) Încă de la bun început, scandaluri și lupte intestinale au dominat procesul de alcătuire a redacției și a conducerii acesteia. O propunere conciliatoare, făcută criticului N. Manolescu, a eșuat. S-a ajuns la soluția aducerii unui șef din provincie, Liviu Ioan Stoiciu, poet cu prestigiul disidenței, asta pe fundalul unor deja existente rupturi și delimitări ale unor nume importante ale generației, care hotărâseră să nu se mai implice direct în viața redacțională a revistei: Iaru, Cărtărescu, Nedelciu, Coșovei.../ Rămâne să ne întrebăm, acum, dacă n-ar fi fost normal ca mentorul spiritual al generației, Nicolae Manolescu, să-și asume până la capăt destinul celor pe care i-a lansat (...) și de care și-a legat în mod spectaculos numele. (...)/ Ce să-i faci, așa procedează omul gospodar și cuminte.../ În schimb, Liviu Ioan Stoiciu ce-a făcut? Și-a lăsat casă, masă, agoniseală, și-a urcat familia și mobila într-un camion – și vino neicușorul la București, să iei în mână frăiele generației...! Săracu’!/ (...) Întâmplarea face ca fatalele zile de 13-15 iunie '90 să-l prindă pe L.I. Stoiciu în vârtejul evenimentelor. Din această cumplită calamitate a rezultat un reportaj kilometric care, în cele din urmă, s-a constituit în pretextul debarcării sale de la conducerea revistei, pe motiv de hiperpolitizare. Pe culoarele Uniunii și, mai apoi, în coloanele diferitelor reviste, L.I. Stoiciu a fost făcut incult, tiran, nebun etc. Vârful de lance al acestui complot a fost poeta Elena Ștefoi. Ce să-nțeleagă ea, săraca?! A trecut mai puțin de un an, și E. Ștefoi e acum la «Dilema»...!/ Pentru că, după plecarea lui Stoiciu, lupta a continuat între gruparea Ștefoi-Ion Bogdan Lefter și aceea a lui Hanibal Stănciulescu-Ion Stratan-Mariana Marin, care a și învins; dar adevărații câștigători ai acestei dispute întinse pe trei ani de zile suntem noi, cititorii, în frunte cu Ioan Vieru din Ploiești. (...)/ Astăzi «Contrapunctul» este un pariu pierdut! Ea nu a devenit revista unei generații, ba mai mult decât atât, a contribuit în mare măsură la dispariția generației '80 ca prezență publică, literară, socială și de direcție./ Să luăm numai un singur exemplu: după ce, în anii '80, generația și-a lansat un număr important de critici literari cum ar fi Ion Bogdan Lefter, Radu G. Țeposu, Radu Călin Cristea sau Cristian Moraru, paradoxul face ca revista «Contrapunct» să nu fi impus un cronicar literar./ Ion Bogdan Lefter, care a ținut cronica literară în revistă cel mai mult timp, și cel de la care se putea aștepta stabilirea unei linii directe critice și teoretice a «Contrapunctului», a dat greș. Se poate spune că activitatea critică a lui Ion Bogdan Lefter la «Contrapunct» a trecut aproape neobservată. (...)/ Iar în afara lui I.B. Lefter nimeni nu și-a asumat sarcina de a propune o direcție critică la «Contrapunct»”.

• La pagina de cultură a cotidianului „România liberă”, Constantin Severin transcrie un interviu realizat în Suedia cu Gabriela Melinescu („*Femeia e o piatră mare, care poartă pe umerii ei totul inclusiv bărbatul*”): „– Ce rol a jucat poetul Nichita Stănescu în existența dv. literară?/ – Nichita a fost un veritabil motor pentru postmodernismul din România. El ne-a încurajat toate

laturile novatoare. Eram un grup extraordinar, cu o viață literară secretă, în timp ce, la școală, socialismul științific ne intra pe o ureche și ne ieșea pe cealaltă. Nichita, ca și Bacovia și Blaga, ar fi meritat, fără îndoială, Premiul Nobel./ – *Cum ați reușit să vă integrați în structurile sociale și spirituale ale Occidentului?*/ – Cred că am depăși sentimentul gregar de a fi atașat, într-un mod bolnăvicios și superficial, unui anumit loc. (...) Am continuat să scriu, am publicat 12 cărți de poezie și proză, am fost tradusă în franceză, norvegiană, italiană și engleză (...)/ – *Ce ați dori, mai mult, să se schimbe în România?*/ – Condiția femeii. Aș dori foarte mult ca femeile noastre, care sunt unice și care au fost cele mai torturate sub toate regimurile, să devină niște «figuri de proră», așa cum merită. Când mă gândesc la condițiile femeii din România, îmi vine în minte o statueta din perioada culturii megalitice, pe care am văzut-o în Dobrogea: femeia e o piatră mare, care poartă pe umerii ei totul, inclusiv bărbatul”.

[IUNIE]

● În „Vatra” (nr. 6) este publicată partea a doua a dezbaterii *Invitație la un examen: cultura română postbelică*: ■ **Matei Călinescu** („*Ceea ce a sterilizat cultura română n-a fost un exces de speranță, ci teroarea, distrugerea fizică a clasei intelectuale de către comuniștii la putere*”): „Textul lui Culianu (...) e într-adevăr o provocare interesantă, în măsura în care e un curios amestec de luciditate și de acuitate a observației, pe de o parte, și de profundă cecitate intelectuală, pe de alta. (...) Poate fi atribuit răul specific și multiplu pe care l-a făcut socialismul în România (...) unei abstracte, nedefinite speranțe, fie ea mesianică?”; ■ **Dorin Ștefănescu** („*Nu trebuie oare să refuzi totul... pentru ca tocmai în spațiul refuzului să încolțească sămânța speranței...*”): „Paginile sale [ale lui Culianu] despre cultura română postbelică nu sunt decât o reluare, suficient de fidelă, a unor propoziții din celebrul op de tinerețe fugoasă a lui Cioran, *Schimbarea la față a României*. (...) Contribuția lui Ioan Petru Culianu constă (...) în a concentra substanța considerațiilor autorului Silogismelor amărăciunii, care se refereau la condiția noastră etnică în genere, pe segmentul istoric reprezentat de totalitarismul comunist. (...) În pofida exagerărilor vădite, a nihilismelor intenabile, a unei retorici despletite, cultivate parcă anume pentru a irita, Culianu atrage atenția asupra unei uriașe primejdii reale pentru spiritul românesc”; ■ **Angela Marinescu** („*Nouă. Intelectualilor români, ne lipsește criteriul moral și criteriul moral...*”): „Dacă Ioan Petru Culianu era la curent cu literatura română și mai veche și mai nouă, atunci înseamnă ori că nu-l satisfăcea intelectual și artistic literatura noastră, ori că, eludând etapa de interioritate cu literatura română, a fost într-atât de-nfricoșat de lipsa rezonanței beletristicii noastre peste hotare încât a uitat să ia în discuție întregul context românesc./ Dacă nu era la curent și era doar informat de la unul și de la altul despre ce se petrece la noi, atunci este mai evidentă dar

și mai justificabilă partea patetic-retorică a suferinței lui Ioan Petru Culianu pentru România”; ■ *Cornel Ungureanu („De-a v-ați ascuns”)*: „Citesc din când în când tot felul de articole care ne anunță, cu ifos, ba că nu avem roman, ba că ne lipsesc teoreticienii, ba că nu-i și n-o să fie zahăr, cartofi și pătlăgele. (...)/ Așa că atunci când domnul Rațiu a scris că timp de patru decenii în România n-a existat nici un fel de cultură, nimeni n-a crezut că trebuie să intervină: domnul Rațiu e chemat să rezolve cestiunea pătlăgelelor, eventual a cartofilo, și nu a culturii. Nu cultura e punctul său forte. De altfel, într-o convorbire cu Adrian Păunescu, domnul Rațiu a căzut din Olimpul său oenologico-erotic mărturisind verde: *n-a citit nimic, dar va citi!* Dacă Adrian Păunescu spune că literatură este, va citi! (...)/ Pe Constantin Virgil Gheorghiu l-am auzit afirmând la televizor că în ultimii patruzeci de ani în România nu a existat nici un fel de literatură. Dacă afirmația domnului Rațiu era o glumiță (...), cu Constantin Virgil Gheorghiu lucrurile se schimbă: dânsul e autorul unui roman celebru, *Ora 25*. (...) Se cunoscuse cu Marin Preda, cu Ion Caraion, cu Virgil Ierunca. Trebuia să le plătească tot felul de polițe. (...)/ Există în România opere importante, realizate atât de scriitori aflați într-un exil interior (Blaga, Voiculescu etc.), cât și de autori care, desprinzându-se de doctrinele realismului socialist, au dat sens valorilor unei umanități adânci. De la Marin Preda, Bănulescu la Nichita Stănescu și la literatura protestului, s-au întemeiat opere bazate pe valori reale. *Totul e să ai organ pentru aceste valori*. Un exilat care nu urcă mai sus de călcâiul lui Coșbuc n-o să înțeleagă de ce în România ultimelor decenii se creează o poezie mare. Nici un hiperintelectual fixat pe gnostici n-o să priceapă de ce Marin Preda este un prozator capital pentru evoluția prozei noastre. Nici un autor jignit de refuzul succesului n-o să accepte marii autori de succes ai literaturii române.// (...) Cum să te desparți de Mircea Eliade decât despărțindu-te de lumea pe care Eliade încerca să o recucerească?/ Descopăr în violența lui Ioan Petru Culianu o revoltă împotriva părintelui său. *Un gest psihanalizabil*./ (...) Noi ne apucăm să discutăm, așa, serios, dacă I.P. Culianu are sau n-are dreptate atunci când afirmă... că patru decenii cultura română a fost absentă! Cel mai mare succes în România nu l-a avut vreun studiu consacrat lui Mircea Eliade, ci o improvizație a lui Norman Manea, dintr-odată specialist în Mircea Eliade! Dintr-odată cuprins de fervori militante, bine mobilizate de excesele antisemite, antimaghiare, cărturarul român uită chiar de excesele antiromânești, pe care le consideră cu superioară înțelegere. (...)/ Suntem într-un timp negru al culturii în care prea mulți nu mai au răbdare./ Suntem într-o epocă jurnalistică în care imediatul primează. Iar imediatul înseamnă negație violentă, categorică, lipsită de nuanță și de măsură. Este simptomatic faptul că un text ca al lui I.P. Culianu e propus reper într-o dezbatere./ Un text care-și are locul lui în lungul șir de texte antiromânești”.

● Nr. 6 al revistei „Apostrof” aduce în centru literatura feminină, dosarul tematic propus deschizându-se cu un articol al Dorei Pavel, *Care e prima*

scriitoare din literatura română? (Trecute vieți de doamne...) și conținând texte critice de (în ordinea din sumar): Alina Pamfil (*O poetică a centrului* – despre romanele Hirtensiei Papadat-Bengescu), Maria-Cornelia Oros (*Ana Blandiana și „utopia” romanului* – despre *Sertarul cu aplauze*), Ruxandra Cesereanu (*Ducesa de sânge* – despre ultimul volum de poezie al Angelei Marinescu, *Parcul*), Maria-Ana Tupan (*Ileana Mălăncioiu. „Ardere de tot”*), Mihaela Ursa (*Gabriela Adameșteanu. „Drumul egal” al prozei*), Marta Petreu (*Examen cu Jeni Acterian*), Liana Cozea (*Domniile lor, doamnele scriitoare*) ■ La rubrica permanentă „Gheorghe Grigurcu răspunde lunar la o întrebare”, criticul în chestiune este invitat să se pronunțe asupra „colaboraționismului feminin în literatura noastră”. ■ La rubrica „Dosar”, sunt publicate scrisori ale lui I. Negoîtescu și I.D. Sârbu către Eta Boeriu, „doamna Cercului de la Sibiu”. ■ Intitulată *Doamnele literaturii române*, ancheta „Apostrof” din acest număr – la care participă Maria Banuș, Olga Caba, Magda Cârneci, Ruxandra Cesereanu, Mariana Codruț, Nora Iuga, Ioana Pârvulescu, Maria-Ana Tupan; dar și I. Negoîtescu, Gheorghe Grigurcu, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Lucian Vasiliu – propune două întrebări comune pentru *autoare* și pentru *autori*: „Care este, după părerea dvs., prima (în ordine cronologică, iar nu valorică) scriitoare din literatura română?/ Vă rugăm să numiți cinci scriitoare reprezentative pentru momentul literar actual” și câte o întrebare diferită în funcție de genul celor chestionați: „Faptul că sunteți femeie a facilitat sau a stânjenit afirmarea dvs. literară?” și, respectiv, „O carte scrisă de o femeie o receptați altfel decât o carte scrisă de un bărbat?”. ■ *Maria Banuș*: „Dacă aș fi dus altfel de viață, dacă aș fi frecventat cercuri literare, probabil că feminitatea ar fi influențat, în oarecare măsură, afirmarea și omologarea mea ca poetă. Dar n-a fost cazul./ (...) Din adolescență n-am mai practicat lectura producției poetice a Veronicăi Micle sau a Margaretei Miller-Verghi. Primele femei scriitoare din literatura română sunt, pentru mine, poet, scriitor, cele care există, care vor continua să existe (...). În poezie: Magda Isanos. În proză: Hortensia Papadat-Bengescu. (...)/ Nu lașitatea, nu dorința de a mă pune bine cu toată lumea mă împiedică să nominalizez. Trăim un ciudat, paradoxal moment de răscruce azi, în «perioada de tranziție»: eferescență și criză în creație”. ■ *Olga Caba*: „În primul rând de vreo «afirmare» literară nu am știință. Dar nu din cauză că aș fi (fost) femeie, ci pentru că sunt neînchipuit de leneșă./ N-am știință de prima scriitoare «cronologică» femeie de la noi, dacă nu de Carmen Sylva. (...)/ Cea mai bună ar fi, bineînțeles, Ana Blandiana. Să găsesc cinci, mi-ați supralicita posibilitățile. România ar arăta altfel în cazul acela”. ■ *Magda Cârneci* trimite, cu mențiunea „Răspuns vechi la o anchetă nouă”, un fragment nepublicat dintr-un interviu apărut în „Vatra”, în 1987: „Îmi place să-mi închipui că am șansa de a trăi, ca femeie, într-o vreme în care, dincolo de realitatea ireductibilă a împărțirii naturii umane prin sex, se poate întrevedea (și chiar trăi fragmentar) nu doar dihotomia, ci mai degrabă

complementaritatea celor două condiții. (...) / Îmi place să-mi închipui că suntem în «preistoria» unei astfel de epoci armonios «androgine»...". ■ *Ruxandra Cesereanu*: „1. A stânjenit parțial./ 2. Iulia Hasdeu./ 3. Aș putea numi destul de multe doamne și domnișoare. Consider că anii de după decembrie 1989 au fost mai ales niște ani poetici feminini". ■ *Mariana Codruț*: „N-am vrut și nu vreau nici în întâmplările de zi cu zi să mi se acorde vreun privilegiu pentru că sunt femeie. (...) / Astfel stând lucrurile, era inevitabil să percep sintagma «poezie feminină» drept concesivă, dacă nu chiar peiorativă. În fapt, ea e numai rodul minții unor critici lipsiți de idei sau plini de prejudecăți. (...) / Cred, cu toată convingerea, că eul creator profund nu are gen (...). Iată motivul pentru care dezavuez orice încercare de a face din condiția femeii artist sau scriitor un caz aparte". ■ *Nora Iuga*: „Plasarea femeii ca artist într-o categorie aparte, cu un statut special, precum cel al minorităților în țările cu regimuri totalitare sau al statelor din Est în context european, mi-a smuls întotdeauna un zâmbet ironic. Eu cred că arta, dincolo de timbrul profund individual, specific fiecărui creator – indiferent că e bărbat sau femeie – (...) nu cunoaște sau nu ar trebui să cunoască, sub raport valoric, deosebiri de sex. De aceea nici nu mă pot plânge că pentru afirmarea mea – recunosc modestă, dar nu datorită faptului că sunt femeie – mi s-ar fi cerut sau aș fi făcut vreun compromis. (...) Feminismul în sfera creației artistice mi s-a părut întotdeauna ridicol și exagerat. Dacă putem vorbi într-adevăr de o anumită diferențiere de statut, între bărbații și femeile care creează, discriminarea se produce în contextul social și nu în cel artistic. Scriitoarea e smulsă de la masa de lucru în cele mai inspirate momente ca să răspundă la telefon, să pună masa, să alerge la Alimentara că a venit laptele și câte și mai câte, scriitorul e întotdeauna respectat și menajat de întreaga familie. (...) / Dacă prin momentul literar actual ar trebui să înțeleg cei trei ani de după evenimentele din decembrie, mi-ar fi imposibil să găsesc cinci scriitoare reprezentative. Poate doar în domeniul jurnalisticii – nu e cazul să mai explic de ce. Voi extinde deci «momentul actual» la ultimii zece ani. Cele cinci scriitoare reprezentative ar fi: Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Mariana Marin și, dintre ultimele sosite, Simona Popescu". ■ *Ioana Pârvulescu*: „Cred că, mai devreme sau mai târziu, o valoare autentică se impune, în afara diferențierii bărbat/femeie. Am crezut întotdeauna că femininul și masculinul sunt însușirile unei opere, nu ale unui autor. Există cărți feminine scrise de bărbați și cărți masculine scrise de femei. (...) Cinci înseamnă sau prea mult sau prea puțin. De aceea voi numi una singură: Ileana Mălăncioiu". ■ *Maria-Ana Tupan*: „Nu am impresia că ar fi existat în România, cel puțin după război, manifestări misogine în viața literară, cum se întâmplă, poate, în unele cercuri din Occident, dacă e să ne explicăm apariția «ginocriticii» și altor teorii feministe. (...) Se înțelege însă că atunci când dispui de o zecime din timpul de studiu și lucru al unui bărbat, ești net dezavantajată. În plus, s-ar putea să nu fii singurul exemplu retrograd de

femeie care tratează redacțiile ca pe restaurante. Nu am bătut aproape niciodată cu propriile mâini la ușa unei edituri sau redacții de revistă. Dar pot să dau fie și un simplu exemplu de redactor-șef care m-a publicat ani de zile neștiind aproape nimic despre mine: poetul Aurel Rău”. ■ *I. Negoșescu*: „Pentru mine, sexul autorului unei cărți nu are nici o importanță în ce privește aprecierea sau valorificarea ei. Pot doar să mă mir că o femeie, Elisabeth Badinter, pătrunde cu atâta sagacitate probleme foarte delicate ale masculinității. După cum mă miră, în romanele lui Henri de Montherlant, un homosexual înrăit, capacitatea de a judeca femeile./ Prin Hortensia Papadat-Bengescu, valoricul se confundă cu cronologicul: suntem o literatură prea tânără./ Chiar dacă prin «momentul literar actual» se înțeleg numai ultimii trei ani, numărul scriitoarelor reprezentative depășește cifra de cinci, încât mi-ar fi greu să răspund la această întrebare”. ■ *Gheorghe Grigurcu*: „Literatura substanțială nu comportă, de cele mai multe ori, o diferențiere apăsătoare în funcție de sexul creatorului ei. Nu avem, ca să zic așa, un grup de romane, poeme, eseuri în pantaloni, iar alt grup în fustă. Ar fi frivol, ar fi hilar, ar fi trist. Specificul «feminin», cultivat cu ostentație, are aerul marginal, fanat din capul locului, al oricărui pitoresc programatic. (...) Fără o excesivă premeditare: Monica Lovinescu, Irina Mavrodin, Ana Blandiana, Constanța Buzea. Și cum aş putea pune în paranteză (...) alte poete datorite de har și conștiință, de la Nora Iuga la Mariana Marin și Elena Ștefoi?”.

● Sub genericul „Posturi și imposturi” și sub titlul *Noii intermediari*, Gheorghe Grigurcu deplânge în „Calende” (nr. 6) „ridiculizarea exilatului”, după 1989, „tocmai ca-n epoca de aur calp”: „Amuzant, «caragialismul» pe care un Mircea Iorgulescu îl atribuia faunei comuniste, e transferat acum, cu dezinvoltură, în ograda opoziției, proiectat, în primul rând, asupra opoziției din pribegie. Acreditând teza răuvoitoare că omul din diaspora «se comportă ca și cum exilul asigură, prin el însuși, un inviolabil prestigiu moral și politic», dl. Andrei Pleșu nu se comportă altminteri decât intelectualii de tip nou ani anilor '40-'50, deveniți cu grabă «angajați», adică trecuți în solda puterii sovietizate, de la G. Călinescu și Mihail Ralea, la Mihnea Gheorghiu, Valentin Lipatti, M.R. Paraschivescu. (...) Când caricatura nu e resimțită ca suficientă, se încearcă «demonizarea» transfugului (...) printr-o înțepire a conflictului dintre țară și diaspora. (...) Dacă nici un exilat cu bun-simț n-a susținut vreodată că literatura română contemporană reprezintă monopolul exilului, iată că dl. Virgil Tănase, într-un interviu acordat nu altcuiva decât «imparțialului» C. Stănescu, neagă exilului calitatea creatoare: «eu am crezut întotdeauna, inclusiv în acești 15 ani de exil, că adevărata cultură și literatură română se fac în România, și nu în exil». Sau, cu un și mai apăsător accent demagogic: «literatura română e una și ea s-a făcut și se face în țară». Diversiunea este incontestabilă. Hazul său, nu tocmai secret, rezidă în circumstanța că dl. Virgil Tănase, care a trăit, scris, publicat timp de un deceniu și jumătate în Franța, se

neagă astfel pe sine. Dar pornit, cu o râvnă acuzatoare teribilă, împotriva diasporei căreia îi aparține, dl. Virgil Tănase nu se mulțumește a fixa bariere arbitrar între cultura din exil și cea din patrie, ci face responsabilă diaspora de imaginea proastă a României peste hotare. O asemenea *imagine* cosmetică alcătuiă (...) una din obsesiile dictaturii. Clișeul e preluat de guvernanții de azi, între atâtea alte deșuri ideologice, în străduința de a-i culpabiliza pe *ceilalți* pentru propriile lor erori (...). Recentul parizian le ține isonul. (...) Ca și cum exilații ar fi organizat mineriadele, ar fi persecutat opoziția, ar fi manipulat televiziunea, ar fi dat frâu liber extremismului șovin, ar fi încurajat corupția. Ca și cum rocambolismul politic dâmbovițean de după 1989 ar fi fost regizat în Occident sau chiar importat de acolo (...)./ Îndatoritor, dl. Virgil Tănase oferă și soluții de îndreptare. În dubla d-sale calitate de transfug și de martor al acuzării în procesul intentat transfugilor, propune (cam ca dl. Andrei Pleșu) pacificarea, armonia, înlăturarea «crispărilor» atât de dăunătoare sănătății și frumuseții noastre naționale. O concordie generală, a cărei condiție ar fi gătuirea raporturilor dintre exil și țară, în așa chip încât «disputele» politice (...) să nu mai răzbată în afară”.

[IUNIE-IULIE]

● În „Viața Românească” (nr. 6-7), Gheorghe Grigurcu publică articolul *O jumătate de veac de la dispariția criticului. Pledoarie pentru E. Lovinescu*: „În jurul lui E. Lovinescu continuă a stăruî câteva prejudecăți. Cu atât mai ciudate, cu cât biruința sa pare a fi, azi, deplină. (...) Nici acum, în pofida aparențelor, nu avem suficientă încredere în a judeca literatura prin imanența ei și, în consecință, recurgem la instrumentarul, de altminteri foarte variabil, al unei utopice științe, ca un fel de alchimie pedantă a exegezei. (...) A excomunica «impresionismul», «estetismul», «stilul», «literatura» (în critică), fie în numele câte unei capele fanatice, structuralist-semiotic-textualiste, fie în numele unei doctrine sau «ideologii» absolutizante, credem că nu e decât o dovadă de suficiență. Desigur, E. Lovinescu este amendabil ori cel puțin amendabil în anumite puncte ale discursului său. El datează, mai ales în unele din prejudecățile sale pe concretul textual, în unele din aplicațiile sale. (...) Dar a-i nega justetea de fond a concepției, opțiunea decisă, clarvăzătoare, pentru factorul estetic (...) ar însemna (...) a păcătui împotriva disciplinei pe care o slujim. (...) Lovinescianismul alcătuieste seva generoasă ce însuflă, cu nu prea multe excepții, pe cei mai importanți critici români de azi. I. Negoitescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Alexandru Paleologu, Cornel Regman, Mircea Zăciu, Alexandru George, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, G. Dimisianu, Gelu Ionescu, Valeriu Cristea, Alex. Ștefănescu, Eugen Simion, Dan Cristea, Laurențiu, Dan Cristea, Laurențiu Ulici, Al. Dobrescu, ca și mai mulți optzeciști, îi sunt, adesea într-o măsură hotărâtoare, îndatorați marelui predecesor. (...) Rezerva în fața lui E. Lovinescu, precum în fața unui veteran

neinteresant, prăfuit, nu are, așadar, nici o îndreptățire. După cum nici cariera impresionismului, care în pofida unor imprecizii, a unor îngustimi și a unui joc terminologic interpretabil, a pus un accent esențial asupra înțelegerii esteticii, nu poate fi socotită încheiată decât în raza unei priviri superficiale”.

● Nr. 2-3 al revistei „Paradigma”, consacrat în mare parte unor texte de exegeză eminesciană, are pe prima pagină un eseu (în franceză) al lui Cioran despre Rugăciunea unui dac și un articol al lui Marin Mincu – „*Insula-n insulă*” –, lectură în cheie textualistă a prozei eminesciene. Din sumar: Pietro Citati, *Cioran și rețelele zeilor*; Octavian Soviany, *Mitul erotic și artificialitatea eminesciană*; Ștefania Ploeanu, *Rânduri despre Hyperion*; Ion Buzera, *Ontologia „decăzută” a poeticului*; Piero Bigongiari, „*Concentrarea extensivă*” la Eminescu; Cesare Segre, *Visul „en abyme” în Geniu pustiu*; Gian Paolo Caprettini, *De la basmul Das Märchen în goldenen Garten la poemul Luceafărul*; Rodica Marian, „*Moartea-i muma vieții*”; texte despre *Luceafărul* eminescian semnate de Mario Luzi, Monica Farnetti, Sauro Albisani; un dialog cu Gianni Vattimo consemnat de Marin Mincu, *Despre postmodernism și M. Eliade* ș.a.

IULIE

2 iulie

● Sub titlul „*Trebuia să decid între a fi un asupritor sau un asuprit, între a fi un martir sau un erou*”, Ioan Vieru discută cu Virgil Nemoianu, în „Contrapunct” (nr. 13), despre prioritățile sociale și culturale ale României postcomuniste, anticipând mutații instituționale și reconfigurări ale câmpului literar sau, mai larg, ale școlii umaniste românești a momentului. V.N.: „Dacă aș avea un cuvânt de spus în viața social-economică și ar fi să aleg niște priorități, aș spune că primul lucru ar trebui să fie cel legat de sistemele de circulație și comunicare. Șoselele (...), iată un domeniu în care ar trebui să se îndrepte prioritar toate energiile. De acest lucru depind economia, comerțul, turismul, civilizația imediată a omului. Celălalt domeniu pe care l-aș socoti prioritar este cel al *justiției*. Sigur, e foarte important și foarte bine să avem un sistem parlamentar, să existe partide, să existe alegeri de diferite feluri, pe de altă parte, câtă vreme nu va exista o șiră a spinării, un sistem osos al unei justiții competente, inamovibile, independente, nu cred că se vor petrece schimbările economice dorite (...). Eu aș pune acest lucru, cumva, înaintea schimbărilor mai vizibile în ce privește democrația executivă, legislativă. Aș pune juridicul înaintea lor”. În altă ordine de idei, chestionat în legătură cu „principalele [sale] criterii în judecata critică”, profesorul american descrie „un mod de apropiere de literatură în care esteticul are un rol nuclear, reprezintă o zonă centrală, dar o zonă care este înconjurată, fructificată, influențată de istoria culturii în ansamblu. Și nu numai de politic și nu în primul rând de

politic și economic, ci și de o istorie a mentalităților, a comportamentelor, a sentimentelor, a religiosului, a științificului, a modelelor”: „Deși esteticul rămâne pentru mine un element autonom și central, el nu poate fi complet separat de ritmuri, de analogii, de structuri care corespund celor ale societății și ale culturii, în general. Și mi se pare că influența este reciprocă”. Despre Universitate și instituția criticii literare: „Pentru intelectualii români în general (...), Universitatea este cea care trebuie să fie centrală. Separarea de tip stalinist între institutele de cercetare, pe de o parte, și universități nu este un lucru sănătos. În majoritatea țărilor cu o viață academică bogată și vie din Occident, și mă refer atât la Statele Unite, cât și la Germania sau Anglia, institutele sunt legate de universități. Mai mult, și critica literară, în măsura în care nu-i vorba de foiletonistică simplistă (...), este și ea legată de universitate. Or, așa cred că ar trebui pentru moment, în viitorul deceniu, poate în următoarele două decenii, așa ar trebui să se petreacă lucrurile. (...) Cred că pe termen scurt, nu mediu, adică în viitorii douăzeci de ani ai Europei Centrale și de Est, Universitatea ar trebui să fie în modul cel mai sănătos și organic elementul central în jurul căruia să se grupeze viața intelectuală în ansamblu”. Cât despre „deficiențele școlii umaniste românești” a momentului – „sunt din nenorocire foarte multe”: „Este vorba despre o separare de tip elitist, de o indiferență față de societate, de un anumit aer superior pe care intelectualii de foarte bună calitate și-l iau și de o anume necunoaștere a proceselor socio-economice globale. Deci, de un anume provincialism elitar. (...) Eu îl regret, are efecte negative fiindcă din punct de vedere al intereselor naționale, să zicem, reduce la minimum impactul posibil și necesar al realizărilor creatoare românești în lume”. Despre „funcția și ponderea intelectualilor” în România postdecembristă: „Asistăm la o criză (...). Știm prea bine că în '89 acești intelectuali erau izolați și obligați (...) de a se concentra asupra unor domenii minuscule și de-a evita judecăți mai generale. După '89, într-un mod foarte-foarte brusc, oamenii de cultură s-au văzut puși în fața unor situații în care trebuiau să ia decizii. (...) Foarte mulți dintre ei au sărit brusc în domeniul politic, publicistic. (...) Nici o secundă nu spun că acest lucru e rău. În măsura în care la ora actuală avem cel puțin schițată o clasă politică alternativă, aceasta provine din oameni care au fost și sunt membri ai Uniunii Scriitorilor sau ai altor organisme. (...)/ Să nu uităm însă că dacă vrem să vorbim în continuare, în viitorii 30-40 de ani, de o continuitate și mai ales de o dezvoltare a culturii, a cercetării, a științei românești, este nevoie și de oameni care să aibă condițiile necesare, minimale, pentru a putea să facă știință pură, cultură. Aici se va petrece o anumită selecție. Pentru că până în decembrie '89, literatura, proza, poezia, critica literară erau singurele domenii în care se puteau exprima sau măcar sugera anumite idei de opoziție. Sau se putea discuta o dialectică a valorilor socio-politice, ale viitorului național, ale situației internaționale. (...) Asta înseamnă că este nevoie de mai puțini scriitori, iar aceștia vor trebui să se concentreze

asupra sarcinilor tradiționale ale literaturii, ale explorării imaginative, lingvistice, emoționale”. La întrebarea dacă „poate fi un scriitor în afara politicii”, V.N. răspunde: „Da, sigur, poate să fie. Dar asta în condiții istorice care să fie favorabile. (...) [Numai atunci] ne putem permite acest lux ca scriitori, de a ignora sau de-a lăsa deoparte politicul sau socialul. Aceste momente fericite sunt destul de rare în istoria omenirii și mai ales în istoria modernă a omenirii./ (...) Dacă vrem să fim partizani ai autonomiei esteticului trebuie să facem eforturi de-a trăi într-o societate în care o astfel de condiție specială poate exista real. (...) În România de la începutul anilor '90 nu este posibil./ (...) Cred că un scriitor trebuie să fie la ora actuală implicat într-o formă sau alta, să aibă un anumit angajament. Atitudinea de pasivitate pe care o promovează o serie de scriitori sau gânditori mi se pare extrem de ipocrită. Ea reprezintă de fapt o aprobare a condițiilor încă anormale existente în România. Am văzut-o în publicații cum ar fi «Literatorul», de pildă, și în altele”.

5 iulie

● În „Fețele culturii”, supliment al ziarului „Azi”, este transcrisă prima parte a unei dezbateri intitulată *Optzeciștii – generație pierdută?*, la care participă, alături de Eugen Simion: Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Mircea Nedelciu, Augustin Frățilă, Mircea Tohatan și Cătălin Țirlea. ■ În preambulul acestei transcrieri – un text panoramic semnat de Andrei Grigor: „În urmă cu aproximativ un deceniu apăreau cărțile colective considerate emblematice pentru optzecism: *Aer cu diamante* (1982), *Desant* '83, *Cinci* (1983). Câteva volume individuale apăruseră înainte, cele mai multe aveau să fie publicate după această «dată», lansând impetuos și decisiv o grupare care, în ciuda unei inevitabile diversități interioare, afirma un *proiect literar* propriu – chiar dacă nu în totalitate nou – și o remarcabilă *solidaritate*. Au fost, cred, cele două atuuri ale generației optzeciste, dar un anume efect secundar al acestora nu e lipsit total de importanță: simpla adoptare a proiectului *post-modernist* (...) și relațiile interpersonale larg înlănțuite au determinat o creștere numerică artificială și o sensibilă diminuare a substanțialității înspre marginile grupării. Impresia de anvergură și forță a fost însă mai pregnantă, iar individualitățile puternice s-au impus și e greu a încerca o nominalizare fără riscul vreunei omisiuni. Destui dintre cei «desantați» în primele valuri de asalt au pierit totuși sau au fost dați dispăruți. (...) Dincolo de meritele și identitatea indiscutabil pregnante ale optzecismului, se poate formula acum o întrebare: ce s-a întâmplat, în cele din urmă, cu această generație? (...) Pentru că, aflată în 1989 la nivelul deplinei consacrară (...), generația pare a-și fi consumat până aproape de stingere elanul în perioada care a urmat. (...) Exploatând semantica militară a termenului de «desant», s-ar putea presupune că optzecismul s-a lăsat la vatră. Sau că pregătește, în secret, schimbarea aliniamentului de atac”. ■ Eugen Simion: „Ideea că vom avea o nouă generație pierdută în istoria

literaturii române mi se pare insuportabilă. Mai ales că generația despre care vrem să vorbim astăzi are în jur de 40 de ani. (...) Vă întreb și mă întreb ce nemulțumește în configurația acestei generații, în poziția ei în cultură? (...) Am rămas cu mulți dintre scriitorii talentați din această generație, alții s-au despărțit de mine, m-am despărțit și eu de ei, îi urmăresc cu o oarecare curiozitate, dar nu-mi mai oferă prilejul de a-i ierta printr-o operă bună. O parte dintre ei fac o publicistică total neinspirată după părerea mea, și poziția lor în viața literaturii române începe să nu mai fie băgată în seamă. Poate de aici există o anumită deziluzie față de această generație. (...) În general poezii și prozatorii acestei generații au fost bine primiți de critică. (...) Sentimentul nostru a fost că după multă vreme (...), la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 a apărut, în fine, o nouă generație de creație. Ea este formată, în primul rând, din poeți care scriau altfel decât scriseseră până atunci Nichita Stănescu, Sorescu sau Blandiana. Poeți care renunțau la ceea ce s-ar putea numi grația abstractului (...), optând pentru o poezie de tip biografic, o poezie care să unească textul cu existența. (...) În ceea ce privește proza, știți că numele acestei generații se leagă de formula de *textualism*, pe care unii o acceptă, alții nu o acceptă. Oricum, noi am interpretat textualismul ca o formă de post-modernism și ca o încercare de a scoate proza românească de sub seducția politicului, de a tempera autoreferențialitatea și de a reabilita povestirea (*mica istorie*). Cărțile lui Nedelciu, cărțile lui Lăcustă, Nicolae Iliescu, Cușnarencu mi se pare că nu s-au învechit în nici un fel./ Aș vrea să spun ceva și despre critica acestei generații. M-am străduit să o formez la cercul de critică de la Facultate, pe care l-am condus mult timp. Trebuie să recunosc că n-am prea reușit. Această critică aproape nu mai există. (...) Vreau să vă spun că la ora actuală foarte puțini dintre criticii tineri își asumă sarcina literaturii române. Aici este, după părerea mea, punctul cel mai slab al generației '80. Sunt câțiva oameni talentați, dar ei au dat bir cu fugiții, fie că s-au băgat în politică, fie că au devenit turiști culturali. (...)/ O altă problemă pe care vreau să o pun în discuție este aceea a virajului spre publicistica politică. Cunoașteți punctul meu de vedere, nu vreau să-l repet...". ■ Traian T. Coșovei: „Generația asta a reușit să publice niște cărți, a reușit să de aniște autori (...). Sunt oameni care au publicat între trei și opt cărți, care au intrat deja în conștiința unui public, e adevărat, poate un public specializat. Ei nu au avut un mare succes de librărie, nu au avut tiraje de 100 000 de exemplare, dar apariția unui volum de poezie era un eveniment. (...) Eu nu văd de ce ar trebui să spunem o «generație pierdută»". □ Continuarea dezbaterii va fi transcrisă în numerele din 12 și, respectiv, 19 iulie 1993: ■ (12 iulie) „Cătălin Țirlea: Am impresia că domnul profesor Eugen Simion (...) a lansat o șopărlă, și văd cu stupoare că alți oameni (...) cad cu nonșalanță în capcană. Dom' profesor a lansat această problemă, a lipsei criticii în cadrul generației '80, la sfârșit, cu bună știință, ca accentul la discuțiile care urmează să se bazeze pe această chestiune. Nu aceasta este problema./ Florin Iaru: Atenție! Ceea ce eram obligați să facem înainte vreme

nu mai suntem obligați să facem acum; înainte aveam o singură poetecă, acum grădina potecilor se bifurcă. Este cu atât mai bine că o sută de oameni sau 200 de oameni fac 200 de lucruri deosebite./ *Eugen Simion*: Cine gândește altfel? Cine vă interzice să mergeți pe drumul vostru? Sau drumurile voastre? Observ că te grăbești să politizezi o problemă care ține, în fond, de natura esteticului, nu a politicului. Mai interesant ar fi să știm dacă literatura pe care a scris-o până acum generația '80 mai este citită (...). Dacă aveți sau nu un bun orizont de așteptare./ *Florin Iaru*: Dar sunt absolut conștinși de acest lucru și am dovezi de peste tot. De la cine vreți? De la Ion Mureșan? De la Ion Stratan? De la mine? De la Magdalena Ghica? DE la Liviu Antonesei? (...) Vi-i dau exemplu pe toți. Scriu, publică în continuare. (...)/ *Cătălin Țirlea*: eu aș fi vrut să spun, dar am fost întrerupt, următoarea chestiune: (...) mie mi se pare că tema este total eronată ca formulare. (...) Trebuie să facem o distincție între generație biologică și generație literară. Ca să sune corect, tema trebuia formulată astfel: «Optzeciștii – o generație literară pierdută?». Atunci, da, aș fi fost de acord!/ *Traian T. Coșovei*: Ce vorbești, domnule? Dar ce suntem, așa, o sacoșă sau un portofel, să fim pierduți pe stradă?/ *Cătălin Țirlea*: Nu, nu! Generația '80 a fost, după părerea mea, singura generație literară, coagulată într-adevăr ca generație literară – cu un proiect comun, cu program literar comun – din perioada postbelică. (...) Eu (...) am numit această generație «irosită». Cred că termenul este mai propriu. (...) Cărțile acestor oameni există, ei sunt consacrați! Această generație s-a irosit într-adevăr din perspectiva prezenței ei în câmpul literaturii după 1989.../ *Traian T. Coșovei*: Sigur, s-a irosit în câmpul muncii!/ *Cătălin Țirlea*: Deci, pe plan literar, această generație s-a irosit. Asta nu înseamnă că este pierdută. Ea există prin ceea ce-a făcut până-n '89. De acum încolo există membri ai acestei generații care activează ca scriitori independenți. (...) / *Florin Iaru*: (...) Ezra Pound a făcut și politică, Céline, la fel, Rimbaud a făcut comerț cu sclavi și armament etc. Faptul că un om nu se ocupă numai de literatură nu este o crimă! De ce scriitorul este obligat să facă numai și numai literatură? De ce spui, stimabile Țirlea, risipire? Cuvânt urât, parol! (...) / *Cătălin Țirlea*: (...) Una este să faci și altceva decât literatură, și alta este să nu mai faci literatură, asta-i problema!/ *Florin Iaru*: Păi cine spune că nu mai facem literatură?/ *Cătălin Țirlea*: Realitatea!/ *Florin Iaru*: De unde scoți realitatea asta? (...) / *Mircea Nedelciu*: Dar ce-am fost noi, niște meteori?/ *Florin Iaru*: (...) Problema pe care o pune Mircea Nedelciu este: ne cantonăm în același tip de proiect? Nimeni nu poate cere unui poet ca în trei ani de zile să vină cu două sau trei cărți. Este o im-po-si-bi-li-ta-te! Dacă nu este un Adrian Păunescu sau un poet polimorf și proteic care să transforme articole de ziar în poezie cu kilometrul sau cu kilogramul. (...) Al doilea lucru: (...) În clipa asta trebuie să vorbesc, să intru în legătură cu un public real pe care am datoria să mi-l re-cu-nosc. (...) / *Mircea Nedelciu*: Când scriu literatură, trebuie să am conștiința că mă adresez unui public, nu?/ *Florin Iaru*: E firesc!/ *Mircea Nedelciu*: Păi vezi? Noi ne-am adresat numai generației

de atunci?”; ■ (19 iulie) „Traian T. Coșovei: Recunoașteți că după revoluție i s-a făcut un cadou, un dar acestei generații. El se numește revista «Contrapunct». Cum a evoluat revista asta față de noi? (...) Eu scriu recenzii literare. În ultima vreme scriu despre oameni tineri. Chiar există debuturi. Au început să existe debuturi. Unde este verva aia a generației noastre? Verva aia nebună. (...) / Cătălin Țirlea: (...) Generația optzeci este singura generație literară din România postbelică, care a primit în dar o revistă și nu a știut ce să facă cu ea. / Eugen Simion: Dacă îmi permiteți, vreau să vă spun că darul acesta s-a făcut cu ajutorul meu. Atunci, la Comitetul Uniunii m-a înjurat unul din membri că am făcut-o cadou lui Lefter. Ceea ce s-a întâmplat cu această generație e o tristețe. / Florin Iaru: Dar nu s-a întâmplat nimic”.

● Nr. 25 din „Litere, arte, idei”/LA&I îi este consacrat lui Karl Popper – la scurtă vreme de la apariția, în 1993, la Editura Humanitas, în traducerea lui D. Stoianovici, a uneia dintre lucrările de referință ale filosofului, *Societatea deschisă și dușmanii ei*. Semnează articole Aurelian Crăiutu (**Karl Popper și elogiul societății deschise**), Mircea Flonta (**Failibilism și viață publică**), Dragan Stoianovici (**Refuzul profeției**). ■ Aurelian Crăiutu: „Într-un regim cu adevărat democratic (...), accentul cade în mod necesar pe *instituții* (așa imperfecte și limitate cum sunt ele) și mai puțin pe persoane, ca în regimurile totalitare. Problema politică fundamentală nu mai este atunci *cine* guvernează (respectiv *cine* trebuie să guverneze), ci aceea mult mai modestă în aparență – *cum trebuie concepute instituțiile politice* astfel încât ele să *împiedice apariția și rămânerea la putere a unor conducători antidemocratici sau incompetenți* (...). A face din aceste instituții și legi *ecrane protectoare* ale indivizilor: în acest constă reușita democrației și numai aceasta poate servi drept criteriu minimal de apreciere a veridicității și eficienței ei. O democrație «originală» care nu a reușit acest lucru nu este demnă și nu poate purta acest nume – ea este lovită din principiu de nulitate. / (...) Cel puțin pentru societatea românească de astăzi, împotmolită undeva într-un *no man's land* alunecător și periculos și – mai presus de toate – încă plină de «ingineri social utopici», recalcitranți la orice critică și siguri de ei, cartea lui Popper are o *actualitate fierbinte*. Societatea deschisă rămâne încă un deziderat, chiar dacă acum mai apropiat și mai realist. Instituțiile noastre sunt încă subordonate voluntarismului persoanelor, ele n-au ajuns să fie acele indispensabile ecrane protectoare de care aminteam anterior. (...) Cu toate acestea – pentru a-l cita pe Popper – nu avem decât o singură cale. Cât va mai trebui să treacă oare pânăcând din simplă cunoștință livrescă aceasta va deveni cu adevărat o convingere și o mentalitate generală?”.

6 iulie

● În „Cuvântul” (nr. 27), la rubrica „Bârfa literară și artistică”, Dr. Iago semnează tableta **Cristi Popescu este în război cu fantoma lui Mircea Eliade**: „Deși d-na Cristina Eliade i-a dat dezlegare lui Alexander Hausvater să dramatizeze povestirea *La Țigănci*, acordul văduvei sfidează testamentul literar

al scriitorului, ce interzice categoric orice transpunere scenică a subiectului. Interpelat agresiv de ingenua Natalia Stancu – care la ora conferinței de presă nu văzuse încă spectacolul – Cristi Popescu s-a ferit ca dracul de tămâie să dea un răspuns clar, mirosind că ar putea fi acuzat de sacrilegiu la adresa memoriei maestrului. «Eu am tradus doar caietul de regie al lui Hausvater, și ca scriitor al promoției '90 îmi pot permite să demolez orice mit.» Ceea ce a și făcut cu buldozerul personal al «Familiei Popescu», un fel de conți Zambra ai aristocrației literare bucureștene. Primul care i-a venit de hac obraznicului a fost – șoptesc gurile rele – chiar răposatul Mircea Eliade. De la prima repetiție și până în prezent, tânărul poet nihilist este chinuit de crampe și vise urâte. În culise actrițele îl evită, înainte de a intra pe scenă își scuipe în sân, fiindcă de la premieră accidentele se țin lanț: după înfiorătorul descântec SHIVA-BRAHMA-GURU-SHAKTI galeria a luat foc, iar protagoniștii sunt cuprinși de migrene sau de junghiuri în inimă. Ion Iliescu – identificându-se pesemne cu drama personajului Gavrilescu ce-și pierde la țigănci ceasul, fecioria, partiturile, pălăria și izmenele – a propus pe loc exportarea spectacolului în Canada, nu cu tramvaiul 44, ci cu avionul prezidențial, care va fi pavoazat cu felinare roșii și condus de un birjar”. □ Sub genericul „De la corespondentul nostru de la Atena”, Victor Ivanovici publică un text confesiv, *După ce-am scris despre moartea lui Petru Culianu, un necunoscut m-a amenințat cu moartea*: „...mai degrabă dădeam frâu liber sentimentului decât raționamentului analitic. Așa se explică faptul că atribuiam (...) moartea lui NN unui soi de «înger exterminator» pomit să nimicească pe cei mai buni (mai fragili, mai sensibili...) din generația noastră, unei fatalități materializate în «glonțul unui psihopat din Chicago». Mai apoi însă o serie de informații, analize și comentarii pe care le-am citit în presa din țară și de peste hotare m-au convins de caracterul *politic* al asasinării lui Ioan Petru Culianu: de la opinia unui *profesionist* ca generalul Pacepa, ce descifrează în *modus operandi* al criminalului amprenta «școlii» kaghebeste, până la aceea a lui Matei Călinescu, care crede că prin suprimarea lui NN s-a urmărit, *mutatis mutandis*, ceva asemănător ca și cu uciderea lui Iorga: înfricoșarea intelectualității române, lovite în persoana unui reprezentant de excepție al ei; pentru a nu mai vorbi de bâlbâiala stânjenit-agresivă a puterii sau de jubilația abjectă a «României Mari»”.

7 iulie

● Are loc, la sediul Uniunii Scriitorilor (Casa Vernescu, Calea Victoriei 133), ceremonia acordării premiilor USR pentru anul 1992. Juriul format din Cornel Regman (președinte), Mircea Ciobanu, Gabriel Dimisianu, Vasile Igna, Mircea Martin, Cornel Moraru, Eugen Negrici, Magdalena Popescu-Bedrosian, Constantin Pricop și Mircea Sântimbreanu a premiat următorii autori: la secțiunea „Poezie”: Cezar Ivănescu, pentru volumul *Alte fragmente din*

Muzeon (Editura Cartea Românească), Miron Kiropol, *Această pierdere* (Editura Eminescu) și Vasile Gârnet, *Personaj în grădina uitată* (Editura Hyperion, Chișinău); la secțiunea „Proză”: Ioan Groșan, *O sută de ani de zile la porțile Orientului* (Editura Fundației Culturale Române) și Bujor Nedelcovici, *Îmblânzitorul de lupi* (Editura Albatros); pentru „Critică și istorie literară”: Liviu Petrescu, *Vârstele romanului* (Editura Eminescu); la categoria „Eseu și publicistică”: Arșavir Acterian, *Jurnalul unui pseudofilosof* (Editura Cartea Românească), Basarab Nicolescu, *Știința, sensul și evoluția – eseu despre Jakob Böhme* (Editura Eminescu), la categoria „Debut”: Tudor Călin Zarojanu, *Viața ca troleibuz*, proză (Editura Cartea Românească), Corina Ciocârlie, *Pragmatica personajului* (Editura Minerva), Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii* (Editura Dacia) și Smaranda Vultur, *Infinitul mărunt* (Editura Cartea Românească); pentru „Traduceri din literatura universală”: Mihai Cantuniar – Fernando Pessoa, *Păstorul de turme* (Editura Europa, Craiova) și Vasile Sav – *Properțiu*, Elegii (Editura Univers); „Literatură pentru copii și tineret”: Monica Săvulescu-Vouduris, *Un alt glob, vă rog* (Editura Ion Creangă); „Literatura minorităților naționale”: Pusztai János, *Hamu/Cenușă*, roman, limba maghiară (Editura Kriterion) și Magdalena Láslzó-Kutiuk, *Vogoni i slovo/Focul și cuvântul*, eseuri, limba ucraineană (Editura Kriterion).

● Nr. 26 al „României literare” conține un amplu grupaj de articole despre E. Lovinescu, prilejuit de împlinirea a 50 de ani de la dispariția criticului și deschis printr-un editorial al lui Nicolae Manolescu, *Lecția lui E. Lovinescu*, care identifică două trăsături definitorii ale lovinescianismului: „Cea dintâi este militantismul estetic. (...) / A doua trăsătură este liberalismul, interpretat în sensul cel mai larg: umanism, raționalism, pluralism, occidentalism. (...) / Lecția lui Lovinescu a fost foarte importantă pentru generația mea de critici literari. În condițiile noului obscurantism, acela comunist, prin arcanele tuturor confuziilor întreținute de oficialitate, ne-am găsit drumul cel bun (...) urmându-i exemplul. Lecția lui nu și-a pierdut însemnătatea nici astăzi, când esteticul nu mai pare a avea prestigiul din deceniile trecute, erodat de produsele epocii noastre de tranziție și de un alt culturalism. Va trebui să medităm la toate acestea, dacă dorim să avem, în acest sfârșit de mileniu, capodoperele literare prin care să trimitem lumii adevăratul nostru mesaj național”. ■ Gh. Grigurcu (*Luptătorul*) insistă asupra operei de maturitate a criticului (încununate, în 1937, prin *Istoria literaturii române contemporane*), „când a reacționat, atât de patetic-lucid, la «întețirea vântului de obscurantism» abătut asupra literelor românești, ca un preludiu al crizei grozave ce avea să se declanșeze în curând. Pornirile antiestetice ivite atunci constituiau o primejdie pe care, înaintea altora și într-un grad mai înalt de conștientizare, mentorul Sburătorului a înregistrat-o”. În a doua parte a articolului, Gh. G. pune problema actualității lovinescianismului, ca reacție față de anumite „porniri

antiestetice”: „E. Lovinescu e contestat inaparent, de pe chiar teritoriul ce-i poartă însemnele, printr-o secesiune ce-l prefăce într-o formă fără fond. Păstrându-i-se (...) blazonul, spiritul său e trădat. Fenomenul e astfel, din nou, «mai amenințător» nu numai decât gherismul, sămănătorismul ori poporanismul, ci și decât «furtunile» mistice ale «tinerei generații» și tradiționaliștilor intoleranți din anii '30 și începutul anilor '40. Nu avem a face de data aceasta cu o dezbatere, ci cu o uzurpare. Mâini tendențioase manipulează sceptrul și globul suveranității critice, preluate arbitrar din mâinile magistrului. Pretenții «esteți» postdecembriști încalcă, în mod învederat, două principii lovinesciene (...). Mai întâi, blochează rediscutarea («revizuirea») operelor și autorilor de după război. (...) În mai multe cazuri universitari sau (și) academicieni, interesați într-o înghețare a judecăților și clasamentelor, se folosesc de prestigiul abstract al lui E. Lovinescu ca de un alibi... În al doilea rând, sub pretextul «apolitismului», încearcă a dezarma conștiința critică, a o lipsi de politică sa *specifică*, de autoapărare, coincidentă, în cazul de față, cu lupta pentru instaurarea valorilor democratice, singurele care oferă artei și gândirii un cadru prielnic de existență”. ■ Alexandru George scrie despre mentorul Sburătorului ca despre ***O conștiință politică***: „Criticul E. Lovinescu este recunoscut de aproape toată lumea la justa sa valoare; istoricul literar așijderi (...). A rămas însă în altă situație gânditorul politic și ceva mai mult încă: conștiința politică pe care a reprezentat-o în epocă (și nu doar atunci) E. Lovinescu (...); «angajarea» lui a fost incidentală, iar partizanatul în serviciul unei cauze a fost considerat chiar de el însuși un episod trecător, cu valoare conjuncturală. Desigur că așa a fost; dar prezența «în politică» a unui gânditor și om doar de litere dă gustului o cu atât mai mare semnificație. În fond, «politica» a constituit fundalul întregii sale activități publice; E. Lovinescu a fost permanent preocupat de problemele și marile prefaceri pe care le-a trăit și care l-au dus nu numai pe un indiferent și un izolat pe planul acțiunii, dar l-au silit pe un teoretician și istoric să gândească politic, în funcție de vicisitudinile istoriei”. ■ Eseul lui H.-R. Patapievici ***Degetul de lumină*** are în vedere legatul etic, de sorgine maioresciană, al operei lovinesciene, dus mai departe de acțiunea Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca: „Lecția acestor doi mari *înepători* de conștiințe e simplă (a fost și lecția lui Soljenișin). Ei ne-au spus neîncetat că cea mai vicleană manifestare a răului este convingerea pe care ne-o inoculează că el însuși, de fapt, nu există. (...) Dacă îl discerni, vindecarea e în preajmă. Răul esențial, cel care ne-a corupt cel mai mult, a constatat în sentimentul că viața pe care am dus-o a fost normală. (...)/ Nu mai puțin, a venit timpul să readucem printre noi adevărul complet despre tipul de om spre care indica, prin intercesiunea lui Maiorescu, și *degetul luminos al lui E. Lovinescu*: omul eliberat prin adevăr de frica de alții și de teroarea de sine; omul individual al societății liberale interbelice, conștient atât de caducitatea prometeismului, cât și de vanitatea nombrilismului”. ■ Participă, de asemenea,

la grupajul dedicat lui E. Lovinescu: Z. Ornea (*Lovinescu, sociologul*), Ioana Postelnicu (*Un căprior cu ochi senini*), Andreea Deciu (*Noul lovinescianism*), Eugen Dimitriu (*Lovineștii*).

● Alexandru George descrie în „Luceafărul” (nr. 27) ceea ce i se pare a fi *Un caz de patologie literară*, polemizând cu acei „scriitori care, refractari spiritului critic, întrețin «îngrijorarea» față de soarta «valorilor» ce se văd, chipurile, atacate, sugerându-se mereu că ar fi vorba de o acțiune politică, de o confuzie abuzivă de care încearcă să profite tot felul de neaveniți pentru a nimici literatura contemporană”. Vizați sunt, în primul rând, Valeriu Cristea (ale cărui luări de poziție pe acesată temă „merită să intre în analele teratologiei disciplinei”), Eugen Simion și Fănuș Neagu – protagoniștii unui dialog publicat în 1991 în „Caiete critice”: „Nu am fi referit asupra acestui caz dacă el nu ar avea ca efect și compromiterea prin exces avocățesc a unei cauze care s-ar fi apărat singură și, în fapt, nici nu ar fi constituit un prilej de dispută: în speță, fără lipsa de tact a «apărătorilor» săi postumi, Marin Preda (și opera lui) n-ar constitui un pretext de învrăjbire și contestare”. (...) Eugen Simion trăgea un semnal de alarmă (fără însă a insulta pe nimeni, ci doar deformând adevărul prin abuzive generalizări). (...) Dar nici nu e admisibil ca un profitor al regimului comunist [Marin Preda] (involuntar, până la un punct, foarte abil și calculat în genere) să fie propus ca model moral și, în ciuda valorii sale discutabile, să fie exaltat din motive de partizanat politic mult peste limitele adevărului estetic. Cui servesc toate acestea? Nu tocmai imposturii împotriva căreia cei doi critici au luptat cu armele literare câteva bune decenii?/ Și, cum exagerările acestea în doi nu ar fi de ajuns, căci o «convorbire» între Eugen Simion și Valeriu Cristea seamănă mai curând cu duetul de dragoste dintre Tristan și Isolda decât cu un schimb de idei sau de puncte de vedere, este solicitat Fănuș Neagu să ridice în felul său baroc nivelul exagerărilor. (...)/ Că Preda a profitat de comunism (adică de prăbușirea unei întregi literaturi și «edificarea» alteia) păstrând o oarecare demnitate e, desigur, ceva ce-i face onoare, dar numai dacă-l comparăm cu Aurel Mihale, Petru Dumitriu sau Ion Călugăru, cel mult cu Z. Stancu. (...) Un scriitor interesant, dar mult discordant, aproape el însuși un caz de patologie literară. Preda repetă destinul lui Rebreanu, într-o formulă mai accentuată (...). Cariera lui Preda, sfârșită chiar și omeneste lamentabil, a fost rezultatul regimului în care a trăit, care l-a favorizat și deformat până la desfigurare și nenorocire. (...) Asupra «moralității» lui Preda nu sunt abilitat să refer, deoarece nu cunosc deloc perioada lui «obscură» (a anilor de imediat după război) iar apoi l-am frecventat prea puțin. Mi s-au povestit, de către martori ai acelei epoci, lucruri îngrozitoare despre el (Radu Tudoran, Cerna Rădulescu, Paul Georgescu, Ștefan Popescu), lucruri consemnate și în scris, dar care n-au văzut lumina tiparului, fiind considerate chiar de autorii lor inoportune. Dar voi desprinde un singur fapt, de interes psihologic general (...): unul dintre rarele motive ale admirației mele pentru

acest om fusese faptul că evitase, decenii întregi, să devină membru de partid, în ciuda faptului că regimul îl duse la favoruri extreme și la glorie. (...) Ei bine, în ultimii ani de viață, i s-a pus ultimativ lui Preda o problemă gravă, cu adevărat de conștiință, și care determinase poziția majorității intelectualilor români încă din anii '50, anume dacă vrea să-și mențină funcția de director al editurii Cartea Românească, trebuie neapărat să intre în partid. Preda a făcut acest lucru fără ezitare sub cuvânt că altfel ar fi rămas copiii muritori de foame; a fost acceptat cu urgentă bucurie, s-a ales imediat și deputat după o comedie electorală tipică.../ Acesta era omul; de ce să facem din el o statuie?"

● În „Tribuna” (nr. 27), Ioan Mușlea îl interviuează pe Alexandru Papilian (stabilit, în 1985, în Franța): **„Despre scriitorii români și venirea minerilor, dar și despre cosmopolitism sau spiritul planetar”**. A.I.P.: „Plecând, n-am prea mai avut cum să citesc literatură românească, și cu atât mai puțin ziare sau reviste; așa încât, după '89, m-am trezit în fața unei literaturi modificate atât social și politic, cât și, firește, cultural sau literar. Am putut observa o reșezare a pieselor pe tabla de șah – mă refer doar la zona... literară –, remarcând însă că nu toate regulile «transformărilor» încetățenite în acest joc sunt respectate și că adeseori – în loc să se transforme în regină – nebunul se transformă tot în nebun, calul tot în cal, chiar dacă au suferit anumite schimbări în privința culorii (...)./ Ceea ce m-a pus însă pe gânduri este faptul că lucrurile trăite de voi, cei de aici, din România, între '89 și acest moment, de pildă, nu sunt atacate deloc sau, în orice caz, nu așa cum se cuvenea. Și mă gândesc la două mari momente care vor trebui neapărat – deși nu știu de către cine și cum anume – dar vor trebui valorificate cu orice preț: e vorba de moartea lui Ceaușescu și perioada respectivă cu filmul și procesul respectiv, toată tevatura cu «darea» filmului la început pe bucățele și mai apoi pe larg, dar mai era și șocul acela real când s-a putut asista, s-a trăit efectiv moartea unui dictator, însemnând că trebuia să înceapă o nouă epocă. Cum anume s-au întâmplat toate astea ține realmente de literatură, literatura fiind cea care trebuie să conserve acest fenomen, acest eveniment (...) care l-a marcat pe fiecare român./ Un al doilea eveniment care este absolut uluitor sau aiuritor este venirea minerilor din iunie '90, reprezentând un fapt de civilizație unic în istoria omenirii (...). Ceea ce s-a întâmplat cu minerii respectivi și cu lumea care a fost bătută, șocul fără precedent pentru întreaga lume românească, ca să nu mai vorbim de străini, îmi apar ca o zonă extrem de fecundă în ce privește literatura, constituind o sursă de inspirație teribilă. Oricum, minerii care au descins în București erau niște oameni, nu? Ei bine, cum poți explica, cum le poți conferi omenie și cum să poți potența uman asemenea indivizi care au făcut ceea ce știm cu toții? Ar trebui să existe o explicație și singura cu putință nu poate veni decât din partea scriitorului! Sunt convins că literatura are instrumentele necesare pentru a putea da această explicație. Or, ce se vede este că toți ezită, evită și nu se bagă.../ (...) Există oricum o anumită efervescență

editorială și totuși aceste subiecte unice, dezile mari sunt absente. Mă gândesc că un Dostoievski care să fi ajuns față în față cu minerii nu putea să scape așa ceva! Nu se poate să-ți scape așa ceva, un asemenea subiect, chiar dacă te cheamă Hemingway, Tolstoi sau – să zicem – Proust! (...) Singurii care ar putea ataca o asemenea temă sunt cei care au trăit aceste zile, acești ani aici, în țară. (...) Rezerva mea este de ordin strict estetic: sigur că aș putea foarte bine să fabulez, literatura îmi permite așa ceva, însă nu știu dacă pentru mine, Alexandru Papilian, această temă este una potrivită. Asta e, de fapt, rezerva mea: sunt un scriitor fără imaginație și am nevoie să simt realitatea vie pe care, mai apoi, pretind că știu să o decupez”.

● În „România liberă”, Petre Mihai Băcanu se întreabă *De ce nu se regăsește Țepeneag în cataloagele Bibliotecii Naționale* (răspunsul abrupt fiind: „Puterea continuă practicile ceaușiste față de valorile diasporei românești”) – ca urmare a unei scrisori deschise a lui D. Țepeneag „prin care acesta protestează public, stupefiat de absența, în continuare, a numelui său din catalogul de autori ai Bibliotecii Naționale a României”.

9 iulie

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 26), *Geopolitică*, Andrei Pleșu abordează chestiunea integrării României în structurile euro-atlantice: „E (...) o naivitate să ne imaginăm că geopolitica este o subdiviziune a eticii și că intervențiile corective ale Apusului au motivații duhovnicești. Fără îndoială, ne bucurăm când asemenea intervenții au loc, indiferent care e mobilul lor de substrat. Dar nu ne facem iluzii asupra coerenței morale a unor acțiuni gândite după alte legi decât cele ale strictei moralități. Coerența politică, fără să fie neapărat imorală, e moralmente incoloră: e o coerență de *interese* și de *oportunități*, nu una a virtuții în ofensivă./ Așa se face, de pildă, că dintr-odată, România capătă aviz favorabil pentru intrarea în Comunitatea Europeană și sprijinul președintelui Clinton pentru acordarea clauzei națiunii celi mai favorizate. Avem dreptul să ne întrebăm: e România de azi mai solidă – din unghi democratic – decât cea a anului trecut? E guvernul actual mai «european» decât cele anterioare? Diferența politică dintre România anului 1991 sau 1992 și România anului 1993 e atât de substanțială, de radicală, încât să justifice, brusc, «grația» zeilor comunitari? Logica experienței noastre autohtone nu ne furnizează argumente suficiente pentru această rapidă schimbare de destin. (...) E evident că «ne-a venit rândul». Dar de ce tocmai acum? (...) Și bine că ne-a venit rândul, cu condiția să nu luăm împlinirea acestui soroc drept o victorie națională și internațională. Nu de «merite», «progrese» sau performanțe diplomatice e vorba aici, ci de judecăți conjuncturale (...)./ Două teme se impun, credem, reflecției noastre, pornind de la această situație: A. Nimic nu e mai ridicol și mai ineficient decât *romantismul politic*. Frazologia patetică, stilul amar, eticismele și estetismele de tot soiul, mitologizarea «americanilor», retorica

integrării europene (sau, invers, aceea a neaoșismului sumbru) – sunt, toate, chipuri ale unei juvenile inadecvări. A le practica echivalează cu a juca tenis în frac. (...) Un politician adevărat nu lucrează cu idoli (fie ei oameni, state, idei sau idealuri), ci cu raționamente reci, pliate pe aritmetica faptelor. Fierbinte, în cazul lui, nu e decât obsesivitatea țintei. Orice altă fierbințeală e suspectă de demagogie, sau e semnul unei vocații deviate, de literator. Desigur, afirmații ca acestea sunt de natură să contrarieze firile candidе, pentru care tot ce nu e roz e cinic. Dar e *mai* cinic încă să induci celor care te ascultă sentimentul că lumea e un Cișmigiu placid, presărat cu citate nobile./ B. Rafinamentul și anvergura edificiului geopolitic nu exclude tema *singurătății națiunilor*. Bineînțeles, totul e geopolitic. Totul, în afară de ceea ce fiecare națiune poate și trebuie să facă pentru ea însăși. (...) România lui Ceaușescu poate fi creditată, iar cea de după Ceaușescu nu. România din 1993 e prizată ca integrabilă Europei, cea din 1991 nu. Toate acestea depind de noi în mai mică măsură decât am dori-o. (...) Așadar, «jocurile» mari, calculul «geopolitic» se hotărăsc pe deasupra capetelor noastre. Să profităm de ele oro de câte ori ne sunt favorabile și să încercăm să le diminuăm efectul ori de câte ori ne dezavantajează. Dar mai ales să ne administrăm cu acribie sigurătatea”.

● Într-un articol din „România Mare” (nr. 27), *Groapa – sau lichidarea intrusului*, Mihai Ungheanu explică de ce a devenit „imprevizibilul” Eugen Barbu *persona non grata*, înainte și după 1989: „O echipă de mercenari politici, ajunsă prin forța evenimentelor în conducerea Uniunii Scriitorilor decide – în 27 septembrie 1990 – scoaterea lui Eugen Barbu în afara Uniunii: ținta gândită în cabinetele fostului Comitet Central al PCR este atinsă acum sub zodia falsei revoluții. Istoria carierei literare a lui Eugen Barbu este istoria îngustării câmpului său de acțiune și creație, mijlocită de factori de fronație puternici. O parte din proiectele scriitorului au fost spulberate, iar altele au ajuns în condiția literaturii de sertar (*Ianus*, *O lume de câștigat*). Războiul împotriva lui Eugen Barbu, început cu *Groapa*, atinge astăzi patru decenii. Este un război împotriva valorilor literare românești”.

11 iulie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 174), C. Stănescu realizează un interviu cu prozatorul și cineastul Constantin Stoiciu (emigrat, la începutul deceniului anterior, în Canada): „*Comuniștii n-au fost «marțieni», erau de-ai noștri și mai sunt și azi*”. Între altele, scriitorul interviuat vorbește despre editura pe care a înființat-o în anii '80 la Montreal – o editură denumită Humanitas – și se mărturisește contrariat în fața unei „coincidențe stranii” ce ar ascunde, de fapt, o „fraudă intelectuală” comisă în 1990 odată cu fondarea la București a unei edituri cu același nume; iată argumentele: „Povestea, pe scurt, este aceasta. În toamna anului 1982 am fondat revista «Humanitas». În '83 am încorporat compania «Humanitas» și de atunci am această companie editorială. Am scos

și revista cu același nume până în anul 1986. Din '86 am început să public cărți. Am cumpărat fondul unei edituri «Nouvelle Optique», care dăduse faliment și am adăugat-o la «Humanitas»./ Ce se întâmplă cu editura din București? Când am aflat, la sfârșitul lui februarie '90: deja băiatul meu fusese în România, pe 26 decembrie 1989, a participat la fondarea Grupului de Dialog Social, l-a întâlnit pe Pleșu, l-a întâlnit pe Liiceanu, l-a întâlnit pe Stelian Tănase, i-a întâlnit pe toți corifeii zilei și le-a transmis tuturor informația că la Montreal există editura «Humanitas» care vrea să colaboreze cu România, să se întoarcă în România ca să facă ceva pentru cartea românească. Le-a dat cărți, cataloage, tot ce se putea ca să se edifice asupra profilului, colecțiilor, tematicii editurii Humanitas din Montreal. Surpriza mea cea mare a fost când am aflat că, la sfârșitul lui februarie, la București s-a fondat, pe structura fostei Edituri Politice, o editură care se chema «Humanitas». I-am scris imediat lui Pleșu, care era ministru al culturii, rugându-l să renunțe la această fraudă intelectuală, fiind vorba de doi români, de doi colegi de facultate mi se părea o coincidență stranie. Putea fi și fericită! N-am primit nici un răspuns: mă incomodează și probabil că-i incomodează și pe ei această «istorie», dar dialogul n-a început niciodată!”

12 iulie

• La rubrica intitulată „Cronica... acută” din „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 26), Tania Radu publică prima parte a unui articol (*Lecția distanței*) despre *Seismograme*-le Monicăi Lovinescu (Editura Humanitas, 1993): „Dintre toate fețele îndeletnicirii scrisului, critica literară este poate cel mai greu atinsă de catalepsia postrevoluționară. Se scrie mult mai puțin despre literatură – pentru că se scrie foarte puțină literatură – iar atunci când totuși se scrie, totul pare minat de o anume neîncredere. Ierarhiile vechi s-au prăbușit (și cele oficiale, dar și cele neoficiale) prin schimbarea/curățirea criteriilor. O expectativă, în parte obiectiv întemeiată, este atitudinea cea mai răspândită în acest domeniu. (...)/ Oricum, țap ispășitor sau dezertor de moment, criticul are nevoie de timp și de distanță. (...) Într-un cuvânt, critica literară *așteaptă*. Evident, pentru X sau Y așteptarea înseamnă fie o revistă, fie o facultate particulară, fie un partid politic sau un post diplomatic, vreo firmă sau mai știu eu ce. Dar pentru critica literară, așteptarea nu înseamnă decât așteptare./ În 1990, când apărea primul volum de *Unde scurte* de Monica Lovinescu (...), vacarmul politic era încă prea mare pentru ca liniștea instalată în locul vocii critice să fi fost percepută cu adevărat. Ceea ce frapa enorm era promptitudinea verdictelor Monicăi Lovinescu, pe care treizeci de ani de literatură avuseseră timp să le confirme într-o măsură copleșitoare./ Primul volum cuprindea și un excelent compendiu de literatură anticomunistă – o prezentare a principalelor studii occidentale pe această temă, unele dintre ele complet necunoscute la noi și care, între timp, au fost traduse sau urmează să apară în românește./ Volumul al doilea (...)

cuprinde cronicile transmise la Radio Europa liberă între 1972 și 1977, «ani (...) pecetluiți de apariția în Est a Disidentului, iar în Apus de demarxizarea elitelor intelectuale tributare dogmei de la Kremlin». Tema rezistenței/concesiei față de regimul de la București a pretutindeni prezentă în aceste texte, culminând în *dosarul Goma*, care ocupă practic tot anul 1977. Articolele Monicăi Lovinescu înregistrează extrem de atent modificările de poziție, abandonurile conjuncturale, dar și încercările de redresare, jocurile duble, subtila statificare a intelectualității literare de la noi. Fără să cruțe mituri, dar și fără să demoleze pe nedrept statui (...)/ *De ce nu s-au solidarizat scriitorii români cu Paul Goma?* Iată întrebarea care se întoarce, fără echivoc și fără milă, asupra fiecăruia dintre articolele acestui volum. Forțând maturizarea conștiinței civice de la noi, Goma a devenit ereticul care-și naște singur inchișitorul. *Complexul Goma* este, probabil, complexul fundamental a cel puțin două generații de scriitori români și lucrul va deveni cu adevărat evident abia atunci când va putea fi judecat în afara... lui Goma, în afara omului Goma, a propriului lui complex de autoexcludere”. (A doua parte a articolului va apărea în nr. 27, din 19 iulie 1993: „Monica Lovinescu sancționează fără întârziere orice «alunecare», indiferent de justificările cunoscute sau doar bănuite. La moartea lui Victor Eftimiu, ea scrie cu amărăciune și cu necruțare, în doze egale. (...)/ La moartea lui Nichifor Crainic, nu ezită să se indigneze de tăcerea cinică a presei literare din țară. (...) Față în față, Eftimiu, bocit de corifeii comunismului și Crainic, șters din viață, dar și din moarte. Nici nu se putea lecție mai bună a inutilității compromisului.../ La apariția *Delirului* lui Marin Preda, Monica Lovinescu ridică puțin tonul, intuind capcana persuasivă a mistificărilor topite în această carte, în timp ce în România romanul trecea drept un act de curaj. (...)/ Romanele postbelice ale lui Călinescu sunt trase și ele «de picioare» în jos, către ceea ce sunt de fapt: niște proze «izbind mai ales raportate la cenușiul producției ambiante». Cât despre autorul lor, pentru Monica Lovinescu el nu poate fi desprins de «suita manifestărilor ubuești» – discursurile călinesciene din Marea Adunare Națională, Cronicile optimistului și celelalte./ Dacă pe Preda îl bănuia de oarecare naivitate, față de Noica atitudinea atinge pragul îndoielii. (...) Îngăduința nu-și face loc nici măcar când e vorba de I. Negoitescu, singurul autor care s-a alăturat protestului lui Paul Goma și care, în virtutea acestui gest, putea fi absolvit de orice vină de către cea care a deplâns cu orice prilej lipsa de solidaritate a breslei scriitoricești. Și totuși, modesta abdicare a lui Negoitescu nu e iertată: amenințat, cum se știe, cu un proces de moravuri, Negoitescu s-a salvat «cu un articol mai *conform*». (...)/ Pentru canalii, tonul e unic: șfichiuitor, rece. Lipsa de caracter e studiată sub lupă, fără funii inutile, apoi specia e clasată și ea se agită și astăzi în aproape aceiași parametri. (...) «Până la urmă, pare a fi triumfat teza conservatoare a continuității pe acest tărâm al rezistenței prin literatură», scrie cu amărăciune resemnată Monica Lovinescu în prefața volumului. Rămâne

doar să vedem *de unde* începem continuitatea asta (...). S-ar putea ca această oglindă inconfortabilă a textelor critice ale Monicăi Lovinescu să vină, și acum, ca și acum treizeci de ani, prea devreme...”.) □ Într-un lung articol intitulat *Între dosarul Sebastian și dosarul Eliade*, Cornel Ungureanu comentează felul în care a fost receptat de-a lungul anilor celebrul Dosar Mircea Eliade publicat în 1972 de revista israeliană „Toladot”.

14 iulie

● În editorialul din nr. 28 al revistei „Luceafărul” (semnat „L”), *Războiul culturii*, citim: „Ne este din ce în ce mai limpede că mare parte dintre fedeseniștii, peuneriștii, peremiștii și pesemiștii de astăzi nu sunt altceva decât comuniști din generația a treia, adică nepoții celor care la umbra tancurilor sovietice au introdus comunismul în România prin crimă și teroare, și fiii celor care l-au sprijinit pe dictatorul de la Scornicești să transforme distrugerea elitei sociale și police efectuată de cei dintâi în distrugere a tuturor românilor prin sărăcie, izolare și demoralizare. (...) În vreme ce prima generație de comuniști, intuind că oamenii de cultură și operele lor înseamnă ceva important, s-a străduit – și a reușit – să-i cumpere, oferindu-le facilități, ba chiar privilegii în schimbul unui devotament partinic și al înregimentării în corpul propagandistic (...), comuniștii din generația a doua, pierzând intuiția dar păstrând încă abilitatea părinților, au protejat cultura (în special pe cei care o administrau) dintr-un fel de inerție dar și pentru că începuseră să se considere ei înșiși drept oameni de cultură (...). Iată însă că, la generația a treia și sub nume conspirative (căci asta sunt FDSN, PUNR, PSM, PRM), comuniștii noștri, aflați tot la putere, doar că în alt regim, nu mai au nici intuiția bunicilor, nici abilitatea părinților direcți, afișând față de cultură o atitudine perfect oximoronică: o iubesc cu ură, adică o iubesc în declarații și o urăsc în practica politică. La urma urmelor, abia aceasta este autentică atitudine comunistă față de cultură: 0,33% din buget, dezinteres absolut, dispreț inegalabil, distrugere lentă prin suspendarea protecției, amânarea sine die a legii sponsorizării etc. Culmea e că nici măcar nu se mai agită spre a-i cumpăra pe cei mai slabi de înger dintre oamenii de cultură. Aceștia vin spre ei pe gratis și cu o smerenie de apolitici demnă de milă, reușind să provoace mai multă greață chiar decât vânduții de odinioară. (...) Aceștia fac din imoralitate artă pentru artă (...). Diferență, dacă vreți, dintre curvă și târfă”. □ În *Bizanțul sau elitismul, după consecințele sale*, Caius Dragomir scrie: „Cum a ajuns Orientul la degradarea condiției umane? Prin elitism. Lumea are un sus și un jos – un sus și un jos absolute, lipsite de orice relativitate. Omul privește exclusiv în sus, existența de jos este abominabilă, impură, umilitoare – sau, pentru cei mai distinși, mai nobili, mai cultivați, pur și simplu ea nu există. Desigur, cavalerismul occidental, condiția nobiliară vestică a fost un elitism acut; este de notat totuși că acesta a apărut mai ales după cruciadele care au pus în contact Vestul și Estul. Evident,

spiritul occidental s-a răzbunat, prin revoluții. (...)/ Corect proporționat și dozat, elitismul a generat – istoric, cel puțin – creativitate (...). Elitismul, ca idee, desigur, a generat sau a întreținut elitele, dar același elitism a produs falsele elite. Primele au transcris și comentat textele antice, au dezvoltat filosofia, dreptul, literatura și științele; ultimele și-au impus o importanță penibilă prin aroganță, violență, tortură, umilire./ Lumea actuală, prin dezvoltare culturală, materială și a dreptului, este, în sfârșit, gata pentru împlinirea integrală a preceptelor celor mai generoase ale principalelor religii dedicate salvării omului ca om. În asemenea condiții cum te mai poți apropia pe o bază elitistă de Isus? (...)/ Una din cauzele deficitului de relații între România și Occident este dependența – încă – a țării noastre ” de ideile elitiste, întotdeauna mai slabe și astăzi, după al doilea război mondial, complet dispărute în lumea vestică. Bizanțul separării totale a lumii sub-lunare de cea supra-lunară este încă prea puternic prezent la noi”.

● Într-un comentariu politic din revista „Orizont” (nr. 13), *Utopia intelectualistă*, Marcel Tolcea pune în chestiune mitul postdecembrist al eficienței implicării intelectualului în viața cetății, luând ca exemplu activitatea politică a lui Nicolae Manolescu, al cărui „eșec (...) în fața propriilor colegi de partid ilustrează perfect ceea ce, în orice democrație, s-ar putea numi «nevoia de identificare cu mediocritatea liderului»”: „Ce se poate, oare, ascunde sub această știre conform căreia cei treisprezece parlamentari PAC din Adunarea Deputaților au trecut la PL '93? (...)/ Prima întrebare pe care aș pune-o se referă la dl. Manolescu însuși. Oare nu este chiar el vinovat pentru această dezertare în masă? Și răspunsul este evident: da, este vinovat pentru că nu se supune standardelor mondiale ale liderului politic. mai întâi, pentru că nu are acea mediocritate solzoasă pe ale cărei certitudini se construiesc identificarea (empatia politică) (...), coagularea unei echipe de tehnicieni care are ca rol tocmai crearea președintelui. Or, dl. Manolescu nu răspunde niciunui din aceste deziderate. (...) Deși vorbele pot părea lingușitoare, dl. N.M. are marea neșansă de a fi prea deștept și de a nu fi înțeles că această calitate este un mare handicap, prin autoritatea involuntară pe care o degajă și prin inconfortul profund resimțit (...) de către cei din preajmă./ Ceea ce mi se pare straniu e faptul că el nu a înțeles nimic din lecția alegerii candidatului Convenției la președinție. (...)/ Dl. Manolescu nu a înțeles că această țară nu a avut niciodată orchestre celebre, ci numai soliști extraordinari, că am fost mereu o țară fără soldați și cu generali în inflație, nu a înțeles – fiind prea sigur de sine – că nebunia și trufia sunt mai harnice decât toate”.

● „România liberă” anunță – într-o notiță semnată de Vasile Șelaru – constituirea Societății Patronilor de Edituri din România (SPER), recent întrunite la Predeal; în urma ședinței de constituire, la care au participat 49 de patroni de edituri, președinte al respectivei organizații a fost ales Daniel Drăgan (patronul Editurii Arania din Brașov). „Societatea are drept scop respectarea drepturilor

de proprietate intelectuală, stoparea pirateriei editoriale, precum și susținerea culturii națională. Va reprezenta de asemenea interesul patronilor editori în fața Guvernului și Ministerului Culturii ori de câte ori va fi necesar. (...) Ne exprimăm regretul că printre cei șase membri ai Consiliului Director propuși nu a întrunit numărul de voturi și cunoscutul scriitor Mircea Nedelciu” (**SPER – o societate care își asumă destinul culturii române**).

15 iulie

• În „Tribuna” (nr. 28-29), Dorin Serghie dialoghează cu Stelian Tănase: „**Domnule, dar nu avem o clasă politică...**”. S.T.: „Aș spune astăzi că intelectualii în politică au o cotă foarte scăzută, chiar în toată Europa de Est. (...) Condiția de intelectuali îi împiedică, pe de-o parte, să fie persoane publice (datorită condiției de a se disciplina, care nu-i un defect!), iar pe de altă parte, să-ți faci un fel de front teoretic care este o alternativă la comunism (...), alta este să *practici soluții*./ Deci cum sunt «practicienii» care-și pierd vremea, tot între ghilimele, deci de asemenea oameni este nevoie. Intelectualul putea înainte să stea la marginea societății să facă politică anticomunistă sau samizdat, dar acum el vrea să rămână la margine și să fie și «reflectat», să fie și în prima linie. Nu se poate! Și aceasta este contradicția pe care o trăiește toată intelectualitatea postcomunistă și va mai dura până la nașterea unei *clase politice naturale*./ (...) Avem o clasă politică anemică, fără cultură politică! Sunt social-democrații, care nu știu lucruri elementare, de abecedar, despre social-democrație. (...) Sunt liberalii și neo-liberalii care n-au citit nici o lucrare fundamentală în domeniu, nu s-au școlit în ceea ce privește liberalismul și neoliberalismul. (...) La noi clasa politică este extrem de dezarticulată. Oamenii politici sunt pasivi și pornesc de la ideea că oamenii politici într-un partid sunt dușmani cu oamenii politici dintr-un alt partid. Și chiar înăuntrul aceluiași partid, dacă ai altă părere decât acel partid, decât conducerea sau majoritatea este... ca într-o cetate asediată, această paranoia politică./ (...) O altă victimă a acestor clișee este etajarea pe generații. Eu aș spune (...) că până nu dispăre din România *vârsta a treia politică* ea nu va depăși actuala situație și se va târî în soluții parțiale, în eșecuri, în reculuri. (...) În general generația de vârsta a treia vine din experiența anilor 1940. Ei s-au aflat cu siguranță în tabere diferite, de pildă deținuții politici au fost una, iar aparatul comunist, respectiv bărlădeanu și ceilalți au fost altceva. Dar până la urmă ei și-au *împărțit rolurile* (în sensul că le-au împărțit alții: nemții sau rușii!), dar în sensul că ei au fost actorii aceleiași *drame istorice*. (...) Eu cred că adevărata salvare a României va veni din partea celui de-al doilea val de politicieni (...), care sper ca la viitoarele alegeri să fie preferați electoral. Dacă vom avea o medie de vârstă de patruzeci de ani și nu de șaizeci va fi un câștig pentru țară. (...) Până nu vine o nouă, tânără generație nu se poate face nimic pentru că ea este mai puțin anchilozată și are reflexe condiționate mai puține.

Există un *conflict de mentalități* între cele trei generații enumerate, care se simte înăuntrul fiecărui partid (...), se simte la nivelul luptelor între partide. (...) Sunt oameni incapabili să vorbească *politic* (...), să conceapă în perspectivă. (...) Uitați-vă: parlamentul de un an de zile n-a făcut nimic”. Despre partidele constituite pe criteriu etnic (UDMR, PUNR): „N-au viitor! Dacă în Europa de Est va fi o *criză*, tema națională va ocupa prim-planul scenei. Și partidele naționaliste nu vor persista. Am putea să spunem că normalizarea situației din România și din zonă va exista atunci când aceste partide vor dispărea – liberalii se vor uni cu liberalii, social-democrații cu social-democrații, extremiștii cu extremiștii”.

16 iulie

● Eugen Simion publică în „*Literatorul*” (nr. 28) partea întâi a unui articol despre *Agende* lovinesciene, din care urma să apară, la Editura Minerva, sub îngrijirea Gabrielei Omăt, un prim volum (*Jurnalul lui Lovinescu*): „Înțeleg că însemnările intime ale criticului cuprind perioada 1 septembrie 1923-12 iulie 1943 și că un caiet (...) s-a pierdut în circumstanțe obscure. (...) manuscrisul are circa 14.000 de pagini și va fi publicat în aproximativ șapte volume. Asta înseamnă că vom putea citi integral acest important document, în cel mai bun caz, spre anul 2000. Cam mult. Curiozitatea noastră este pusă la grea încercare și, dacă îmi este îngăduit să dau o sugestie, aș zice ca, printr-un sporit efort redacțional, cele 14.000 de pagini să fie concentrate în cel mult trei tomuri și ritmul lor de apariție să fie mult accelerat. Ideal ar fi fost ca jurnalul să apară în același timp, în două-trei volume masive. Așa procedează de regulă editorii occidentali când au norocul să le cadă în mână un manuscris de acest fel. Dar cum suntem la Gurile Dunării și trecem prin dificultățile pe care le știm, să ne mulțumim cu ritmuri mai lente. Insist, totuși, ca ritmul să nu fie foarte lent și deie Domnul să aibă altă soartă decât o are, de obicei, o ediție științifică românească: începe și nu se mai termină niciodată”. A doua parte a articolului este publicată în nr. 29, din 23 iulie 1993: „O judecată, mai dreaptă, asupra jurnalului este posibilă după publicarea integrală a caietelor. Din paginile apărute acum reținem câteva elemente: 1. – E. Lovinescu notează lapidar, într-o scriitură descărnată, fără preocupări literare, mișcarea și reacțiile celor care frecventează cenaclul «Sburătorul»; 2. – aceștia devin, prin sumare schițe de portret, posibile personaje, sub laturi mai ales negative; 3. – naratorul nu se elimină din cronica lui secretă, dar cronica nu reține decât evenimentele și faptele *omului de hârtie*; în afară de nașterea ființei, momentele esențiale din viața criticului sunt: începerea unei cărți, corectura, apariția volumului... Aceasta dovedește că istoria esențială a unui scriitor este istoria cărților sale; 4. – istoria cărților nu suplinește însă existența scriitorului din afara cărților; (...) vrem să știm câte ceva despre biografia omului care scrie și despre modul în care el trăiește micile evenimente și își construiește personalitatea...; 5. – Lovinescu

și-a compus un stil bazat pe civilitate și seninătate (...), dar, când citim aceste însemnări rapide, vedem că omul nu-și reprimă în intimitate resentimentele, dezamăgirile, vexațiunile... Jurnalul adună aceste toxine care, în literatura propriu-zisă, transpar sub forma ironiei superioare. 6. – Unde se află adevăratul E. Lovinescu? E opera lui majoră, desigur, în cele aproape o sută de cărți pe care le-a scris. Notele din sertar arată în ce mic infern de vanități scriitoricești trăiește un mare critic și ce tărie de caracter trebuie să aibă pentru a uita omul atunci când îi citește și îi judecă opera”.

18 iulie

• Eugen Simion publică în „Adevărul literar și artistic” (nr. 175) un fragment dintr-un lung dialog cu Petru Dumitriu (transformat ulterior în carte: *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, 1994): „**Un mare scriitor care își asumă destinul**”. E.S. în șapoul (datat 7 iulie 1993) ce însoțește cele două pagini de interviu: „Nu-l cunoscusem pe Petru Dumitriu în țară, l-am descoperit acum [Nota Bene: în martie 1993, la Metz], după ce-i citisem cărțile. Surpriza a fost mare. Mă pregătisem să întâlnesc un cuceritor și am găsit un spirit religios, înspăimântat de moarte și de singurătate. (...) Aștepta cu emoție reapariția *Cronicii ce familie* și, mai ales, apariția în limba română, pentru prima oară, a romanului *Incognito*. «Cartea mea cea mai bună», spune Petru Dumitriu. Era curios să vadă reacția publicului românesc. *Cronica...* a apărut între timp și s-a epuizat repede. Semn bun pentru acest mare prozator. Semn bun și pentru cititorul român care, asfixiat de literatura de consum, știe să aleagă”. „– ...v-ați născut dintr-o mamă unguroaică și dintr-un tată român. (...) Simțiți din când în când că există în dumneavoastră o nuanță de identitate maghiară?/ – Nu, nu. Sinceramente nu! Mă simt câteodată (...), din cauza exilului și trăitului printre străini, am simțit o identitate străină. Nu ungară. Eu îi cam cunosc pe unguri... (...) Și-am iubit o unguroaică și anume pe maică-mea. Și era foarte unguroaică. Dar n-am nici un fel de legătură specială cu ungurii. Ar fi putut să fie austriacă, ar fi putut să fie cehă, slovacă, sârboaică. (...) Și cam tot aia era. Eu, dacă aparțin unei națiuni, aparțin românilor, dar nițel mai la margine. (...)/ – *Românitatea de margine?*/ – Păi, unde m-am născut? În colțul cel mai din Sud-Est al României, la Baziaș. La trei kilometri sau la șapte kilometri, nu mai știu, de frontiera iugoslavă, pe vremea aia sârbească! Și pe marginea Dunării. Peste Dunăre, iarăși, Serbia. Și într-un sat care era făcut din toate neamurile României: români, sârbi, unguri. (...) Nemți, șvabi, unul sau doi cehi. O amestecătură./ – *N-ați fost niciodată xenofob. Poate din această pricină.*/ – Nu sunt naționalist, dar, iartă-mă, pentru mine România este țara în care m-am născut. Pentru mine limba română e limba pe care o știu cel mai bine. (...) Este limba *mea*. E caraghios să spun limba maternă, fiindcă limba mamei mele era maghiara, or eu nu știu decât zece cuvinte ungurești, poate douăzeci...”.

19 iulie

● Ioan Lăcustă semnează în suplimentul ziarului „Azi”, „Fețele culturii”, un text-replică suscitată de dezbaterea *Optzeciștii – generație pierdută?*, găzduită în paginile acestei publicații („*Cred în prietenia cărților noastre*”): „Nu credeam – cum nu cred nici acum – în solidaritatea de cenacul. Credeam atunci – cum cred și acum – doar în prietenia literară, a cărților. O utopie. Căci și atunci, ca și acum, nu cărțile, nu paginile scrise dialoghează între ele, ci înșii autori își vânează și sancționează lumeștile păcate izvorâte din orgolii sau neputințe./ Cred și acum în prietenia cărților noastre. Aceasta mi se pare a fi fost marea șansă a optzeciștilor. Și marea noastră lecție întru ale literaturii. De aici și acel «ceva» nou pe care l-am adus noi față de generația celor din anii '60 (pe care îi continuăm, de fapt). Spre deosebire însă de ei, noi n-am beneficiat nici de mari avantaje materiale și nici de prestigiul scriitorului deplin afirmat. Chiar după două-trei cărți (...), am fost și suntem înghesuți la «scriitori tineri»./ A trebuit să apară abia în 1989 volumul IV din *Scriitori români de azi*, a dlui profesor Eugen Simion, pentru a ni se statua și nouă, optzeciștilor, un loc în contextul literar al ultimelor decenii. (...)/ Recenta carte (1993) a lui Radu G. Țeposu (dincolo de titlul ei abracadabrant) (...) este doar un îndreptar amănunțit de lectură în literatura optzeciștilor. Păcat că autorul – din lipsă de timp, probabil – nu și-a completat scrierea cu minime informații bio-bibliografice «la zi» privind autorii comentați. (...)/ În fine – cu toate încercările unora dintre «ai noștri» – optzeciștii nu și-au avut criticii lor «dintre ai lor». Ne-au impus criticii generațiilor anterioare și – lucru interesant – scriu cu multă aplecare despre noi (atunci când sunt «tulburați»)... nouăzeciștii./ Cărțile optzeciștilor, după 1990, au cam încetat să apară. Scriitorii noi care vin – aparținând cronologic încă optzecismului -- sunt de fapt un fel de epigoni, volumele lor venind de-acum din «umbră» înainte-mergătorilor (așa cum eu însumi am venit din – dar am și încercat să depășesc – «umbră» unui M. Nedelciu sau din vechea și statornica conlucrare cu Gelu Iova). (...) În dramul acesta de nouă literatură pe care au scris-o optzeciștii, cărțile noastre își au mărturia lor. Ele, de fapt, sunt *fragmente dintr-o mare carte – a generației noastre*./ Noi, cei care am scris aceste cărți, ne-am vădit, cred, mai firavi decât destinele literare care ne-au fost menite. A fost, poate, doar solidaritatea anilor tineri. A fost, probabil, doar solidaritatea instinctuală a reușitei în grup. (...)/ «Libertatea» de după 1989 ne-a pulverizat această solidaritate care, nefiind doar a scrisului și a trăitului literaturii, a cedat sub primele tentații ale imediatului: lupta politică, redresarea moralei naționale, salvarea Uniunii Scriitorilor, revigorarea publicisticii carpato-danubiano-pontice, demascarea și beștelirea scriitorilor colaboraționiști – Sadoveanu, Arghezi, Călinescu, Preda ș.a. (...)/ Când va fi mai multă liniște, se va putea discuta și despre formidabilele performanțe ale unora dintre noi, optzeciștii, de a fi arătat că și-au însușit și stăpânesc perfect – ba chiar aducând nuanțe personale, neașteptate –

toată gama (...) metehnelor generațiilor anterioare. Poate prea repede mulți dintre noi au ținut să demonstreze că, de fapt, nu talentul literar era iura lor. Prea repede mulți dintre optzeciști – desigur și eu – am căzut în capcana intoleranței. Istoria «Contrapunctului» și, într-o oarecare măsură, și dispariția (penibilă) a «Suplimentului literar-artistic al Tineretului liber» sunt elocvente: nu am fost în stare, atunci când le-am avut în mâinile noastre, să păstrăm și să afirmăm revistele *literare* ale generației noastre. (...) / Generația optzecistă n-are cum fi pierdută. Dimpotrivă, abia acum rămâne de... găsit. De regăsit, când ne vom reîntoarce la literatură și nu vom zgândări amintirile. (...) / Oricum, aventura optzeciștilor continuă. Chiar dacă în solitudinea vieților noastre de acum. Continuă și pentru că încă nu se anunță o nouă grupare cel puțin la fel de unitară, la începuturile ei, ca a noastră. Și robitea literaturii ca noi, în începuturile noastre”.

● În „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 27) sunt reproduse două eseuri citite de Ana Blandiana, în 1993, la Sorbona: *Convertibilitatea suferinței/Frăustra deschisă și Răul românesc de azi și rădăcinile sale*. „Întrebarea la care trebuie să răspundem acum nu este atât: cum de așa ceva a fost posibil, ci: cum așa ceva ar fi fost posibil altfel. Și, mai ales, dacă acest «altfel» nu depindea de noi. Aici începe marea dramă a vinovăției, pe fondul căreia evoluăm toți, victime și călăi, legați într-o manieră exasperantă unii de ceilalți. (...) / În orice caz, victimele pot să aleagă între a cere dreptate (atrăgându-și astfel aversiunea tuturor acelor care, fie și prin simpla tăcere, au favorizat crimele) și a accepta consensul cerut de putere, un fel de împăcare și iertare creștină (care, oricum, presupune odată cu iertarea, măcar mărturisirea păcatelor). Între aceste două soluții opuse se găsește, indecisă, majoritatea unei populații dezorientate de confuzie și sfâșiate de mizerie, care păstrează drept unică moștenire a trecerii sale prin infern ideea că nu a rămas în viață decât datorită supunerii. O moștenire periculoasă nu atât prin faptul că poate să devină oricând materia primă a unei noi dictaturi, dar și prin aceea că în oameni apare ideea că Binele nu este decât o indulgență interesată a Răului. (...) / Cu astfel de premise, ne putem întreba dacă România este pe cale să se întoarcă spre Europa./ ...) Sub presiunea opoziției și a forurilor internaționale, puterea actuală a acceptat formal instituțiile și structurile democratice de tip occidental (care, de altfel, erau specifice României interbelice), ocupându-le, însă, cu persoane din vechile structuri totalitare, numite în funcție prin prerogative prezidențiale. (...) / În domeniul politic, dintre caracteristicile vechiului regim esențiale erau: teroarea, corupția, contraselecția și minciuna etatizată. Regimul actual a renunțat la teroare, dar a păstrat – și chiar a întărit – celelalte tendințe: corupția, utilizată ca mijloc de influențare politică și împinsă până la pulverizarea celulei morale, contraselecția – modalitatea specific totalitară de împiedicare a unui sistem de valori rezistente la corupție. Se poate vorbi de *un regim care generează corupție* prin însăși selecționarea de nonvalori, de personaje

compromise, manevrabile reciproc (...). Toată această clientelă formează o rețea unită prin interese materiale imediate, iar pe termen lung – prin interesul pe care-l au în întârzierea reformei sistemului. (...)/ În ce privește minciuna de stat, până în 1989 ea era netă și directă, sfruntată și aproape inutilă, de vreme ce toată lumea știa că în realitate negrul era alb și albul negru; această minciună primitivă a fost înlocuită de un subtil amestec de adevăr și minciună, mult mai eficace și mai periculos, deoarece dă impresia de diversitate și libertate a exprimării opiniei. (...) În vreme ce în faimoasa «epocă de aur» Televiziunea Română emitea două ore pe zi (umplute, în general, de cronică familiei dictatorului, care nu interesa pe nimeni), ea dispune acum de programe întregi, urmărite cu religiozitate de întreaga populație a țării, în care divertismentul (care ocupă majoritatea timpului de emisie) este folosit ca gaj și argument de credibilitate pentru manipularea informațiilor, filtrate și prezentate în așa mod încât ele devin capital politic al Puterii și pot compromite oamenii și ideile care se opun acesteia. Astfel, au fost compromise în ochii conștiinței populare noțiunile de pluripartidism, opoziție democratică, reformă economică, economie de piață, creând condițiile nostalgiei după totalitarism./ Se poate spune că, la ora actuală, cele două metode principale de rezistență a neocomuniștilor sunt amânarea schimbărilor și tendința de izolare internațională. (...)/ În acest timp, Europa însăși traversează o perioadă de tentative de redefinire, în care criza de creștere (prin reintegrarea Europei de Est) amenință să devină o criză pur și simplu. Nu ne rămâne să sperăm decât că, smulgându-ne rădăcinile totalitare din suflete și din memorie, vom fi în stare să ne redefinim istoria și că această redefinire nu se va face mai târziu decât însăși noua definire a Europei” (*Răul românesc de azi și rădăcinile sale*).

20 iulie

● Sub genericul „Forme fără fond”, I. Buduca semnează în „Cuvântul” (nr. 29) tableta *Un simpozion cam Iliescu*: „Joi, 15 iulie, Televiziunea Everacă a prezentat o dezbatere despre actualitatea lui E. Lovinescu (...). Prizonier al clișeului de gândire instaurat în anii dogmatismelor ideologice comuniste, realizatorul emisiunii, Cătălin Țirlea, a propus invitaților săi o tematizare a discuției: autohtonism și europenism în cultura română. Ca mai toate dezbaterele noastre televizate, tematizarea a fost bună cât o carte de vizită sub duș. S-a discutat orice și nimic (...) Este emoționant cât de greu se leagă un dialog de idei în vremurile noastre. Confuzia acestei dezbatere nu este egalabilă decât de întâlnirea Putere-Opoziție, care în aceeași seară ne-a înmormântat iluziile și speranțele pentru multă vreme de aici înainte: nici un economist nu știe să vorbească clar, coerent și pe înțelesul oamenilor de alte specialități. Consemnăm aceste catastrofe ale chinului intelectual pentru a le transmite moderatorilor unor astfel de emisiuni care este secretul meseriei lor: să pună o întrebare, una singură, la care nici ei, nici dez-bătaușii să nu știe răspunsul

prefabricat. De pildă, apropo de E. Lovinescu: ce ar trebui imitat și ce nu din civilizația europeană actuală?”.

21 iulie

● În „România literară” (nr. 28), Nicolae Manolescu publică editorialul **Premiile Uniunii Scriitorilor**: „În defunctul regim, premiile Uniunii Scriitorilor reprezentau un eveniment extraordinar, deopotrivă cultural și politic. (...) Premiile Uniunii Scriitorilor de după revoluție nu par să mai aibă sarea și piperul celor dinainte. Acordarea lor revine tot unui juriu competent profesional, dar acesta nu se mai împiedică de nici un obstacol și nu-și mai asumă nici un risc politic. Erorile profesionale, inevitabile, n-au compromis niciodată vreun juriu. Decernarea presupune găsirea unor sponsori. Toată problema e financiară. Dar economia noastră de piață fiind una originală, n-am convingerea că o carte premiată se vinde mai bine decât una nepremiată. Mediatiizarea afacerii e insuficientă. L-a decernarea de la Uniunea Scriitorilor n-au participat nici jumătate din premiați. A lipsit până și președintele Uniunii, care a preferat, din câte se spune, să viziteze Salonul Automobilului./ Această lipsă de entuziasm arată că spaima unora de politizarea vieții culturale actuale e neîntemeiată. Scriitorii erau cu mult mai mult niște animale politice în regimul comunist, când arta lor avea bătaie politică lungă și îngenunchea uneori puterea. Decernarea premiilor Uniunii Scriitorilor era pe atunci un mare eveniment politic. (...) Abia acum politicul s-a separat de literatură”. □ Începând cu acest număr, sumarul revistei include o rubrică nouă, „Actualitatea editorială”, în cadrul căreia sunt publicate, pe întinderea a două pagini, scurte recenzii despre cărți românești sau străine (apărute în traducere românească). Semnatarii acestor recenzii sunt în general tineri: Cristian Bădiliță, Mircea Cau, Romanița Constantinescu, Andreea Deciu, Bogdan Dumitrescu, Maria Genescu, Laurențiu Hanganu, Mihai Iacob, Cosana Nicolae, Fevronia Novac, Ioana Pârvulescu, Simona Sora, Alexandra Vrânceanu. Tot aici, semnează sporadic, dintre „seniori”, Adriana Bittel, Toma Roman sau Alex. Ștefănescu.

● Sub genericul ironic „Călătorii romantice și revoluționare”, Nicolae Prelipceanu publică în „România liberă” articolul **De ce se duc scriitorii la Cotroceni**: „La circa o lună după mineriadă, cam fără să ceară, un grup restrâns din conducerea U.S. a fost primit la Cotroceni. Și acolo: cultura e un lucru foarte mare. Bine, dar banii? Întrebau scriitorii. Și banii. Departamentul Informațiilor a alocat o sumă pentru tipărirea revistelor literare, din care a și virat o primă tranșă, guvernul anunțând însă la Actualitățile TV toată suma ca fiind livrată. Și pe urmă, pentru a doua tranșă, nesfârșite cereri, telefoane, umilințe. Istoria s-a repetat întocmai și anul acesta: s-au promis 7 milioane pe lună subvenție pentru reviste, s-au și virat 14 pentru primele două luni (aprilie și mai), după care s-a instaurat liniștea, iar dnii Hrebenciuc și Văcăroiu nu au mai fost de găsit nici măcar la telefon. Atunci scriitorii s-au dus iarăși la Cotroceni, unde,

între altele, i s-a reproșat dlui președinte că a devenit de dreapta (!). S-a căzut însă de acord că, și acum, în toiul economiei de piață și al reformei, cultura e același lucru mare ca și altădată. Azi, însă, cultura e un lucru și mai mare, căci revistele care costau în aprilie 7 milioane pe lună costă acum 16 (tot milioane și tot pe lună)./ Și se vor mai duce scriitorii de multe ori, mă tem, la Cotroceni, dacă Parlamentul nu va legaliza subvenționarea fermă a culturii în general și a celei scrise în special, dacă nu va apărea legea sponsorizării, dacă nu se vor hotărî instrumentele de aplicare a legii timbrului literar și ale altor timbre. Dacă, în fine, dar nu în ultimul rând, nu se va reglementa situația vechilor și nu puținelor proprietăți ale Societății Scriitorilor Români, donații ale membrilor săi sau ale unor simpatizanți (...) și care au fost, toate, confiscate la 11 sau 12 iunie 1948, acordându-se, în schimb, tot felul de «drepturi de folosință» pentru imobile care sunt proprietăți ale cine știe cui și care vor reveni, în cele din urmă, proprietarilor de drept./ Până una-alta, aceste excursii la Palatul Cotroceni priesc mai ales locatarilor de acolo”.

22 iulie

● Într-un articol din revista „22” (nr. 28), *Istorie contemporană*, H.-R. Patapievici acuză „reducerea integrității culturii la autonomia esteticului”: „Ceea ce ar fi trebuit să fie o simplă etapă tactică a devenit un belferesc capăt de drum. Aproape ca într-un apolog medieval, atunci când Ileana Vrancea proclama victoria spiritului Iovinescian, redus însă la afirmarea autonomiei esteticului în interiorul literaturii, procesul implacabil care a condus la exilarea ei era deja declanșat. În fața unui asemenea eșec, societatea intelectuală românească trebuia să revizuiască teza de bază și să continue atacul în mod diferit. Dar, printr-o stranie cecitate (de caracter, firește), mesajul lui E. Lovinescu a rămas redus la autonomia esteticului, iar această reducere nu a mai putut salva pe nimeni de la constrângeri și nici cultura de la mutilări. A mai putut doar măguli, prin justificări înalt teoretice, felurile demisii morale. La rigoare, absolutizarea criteriului estetic în evaluarea normalității culturii, departe de a fi salvat integritatea și spiritul liber al culturii române postbelice, s-a dovedit, în contra culturii, dar în beneficiul puterii, o *reafirmare a domeniilor interzise*. Chemat inițial să traseze frontiera care garanta libertatea, el a fost în cele din urmă folosit pentru a consfinți necesitatea «firească» a mutilărilor la care a fost supusă cultura și creației ei. Autonomia esteticului a devenit o dispensă la etică și, în sens tare, o indulgență oferită de putere, cu perfidie, confortului moral și lenei de a gândi./ (...) Tot ce a fost salvat, a fost salvat cu prețul mutilării. Chiar și noi, supraviețuitorii, dacă am trăit, este pentru că ne-am stricat. Să recunoaștem că aerul pe care l-am respirat a fost irespirabil și că orizontul de valori în care am gândit nu a fost normal și nici natural. Tabla de valori, în perspectiva căreia am citit printre rânduri și am făcut continuu, bășcălios și complice, cu ochiul, a fost una construită printr-un

abuz (...): neadevărul potrivit căruia libertatea și integritatea culturii pot fi asigurate prin autonomia esteticului. (...) În cheie etică, faptul că am acceptat pasivi logica strâmbă a acestui enunț ne condamnă”. Și încă: „Slabul ecou avut la noi de *Istoria...* lui Ion Negoițescu dovedește cât de puțin suntem pregătiți să renunțăm la lingușitoarele noastre comodități. Din motive care, în parte, sunt de înțeles, dar care, în bloc, nu sunt scuzaibile, conștient sau inconștient, mare parte din intelectualii *care se exprimă* continuă să se cramponeze de tabla de valori rezultată între anii 1945-1989”.

23 iulie

● Nr. 28 al revistei „Dilema” propune dosarul tematic ***Protestul – un drept, o datorie, o vocație?***, în cadrul căruia, între altele, Bogdan Ghiu transcrie, sub titlul ***Protestarea***, un dialog cu Mircea Dinescu și Radu Filipescu. „*Mircea Dinescu*: Este limpede că formele de protest trebuie nuanțate și diversificate. Noi, cei din lumea intelectuală, considerăm protest numai ceea ce este legat de cuvântul scris, de o formă coerentă de exprimare. Eu aveam, la Slobozia, un prieten care era hoț, făcuse pușcărie și nu spărgea decât mașini de activiști de partid și de milițieni. Și pretindea să fie condamnat pe motive politice! Era forma lui de protest: nu știa să vorbească, să scrie – spărgea mașini. (...)/ *Radu Filipescu*: Eu am stat la Aiud cu trei tineri care puseseră o bombă la casa partidului din Ploiești. Fuseseră condamnați pentru complot. În plus, în aceeași zi, aruncaseră și niște manifeste de pe magazinul universal «Omnia», tot din Ploiești. După '90, am semnat o groază de liste de protest, legate de foarte multe evenimente binecunoscute, care, însă, nu au avut nici un efect./ [Bogdan Ghiu]: *Există, totuși, o diferență între a introduce manifeste de protest în cutii poștale, cum ai făcut tu înainte de '89, și a publica textul acestor proteste în presă, diferență care, nu?, ar trebui să fie importantă.*/ *Radu Filipescu*: Așa este, însă, în realitate, impactul lor asupra restului populației, ca și asupra puterii este, cu toate acestea, mult mai redus. Mecanismul care funcționează acum nu mai include protestul de acest gen printre formele de protest care pot fi eficiente./ *Mircea Dinescu*: Este limpede că a mai umbla la vechile arme ale protestului ca literatură devine ridicol. Cu atât mai mult cu cât *protestul scris* are efecte nule. Puterea, chiar prin această hârtie tipografică, creează un culoar de pâslă care resoarbe șocul. Puterea își vede de treabă, ba chiar, culmea, se victimizează, se folosește, într-un fel, de protestele la adresa ei, întorcându-le în favoarea ei. Președintele Iliescu se plânge tot timpul de ce se scrie despre el în presă (...). Eu cred că înjurăturile exagerate la adresa lui Iliescu din prima fază au contribuit la simpatia populației față de el. (...)/ Se consumă prea multă hârtie și cerneală pentru înjurarea lui Iliescu, pentru că toate aceste înjurături se întorc împotriva noastră, devin locuri comune, și când este, într-adevăr, vorba de ceva serios, nu mai are nici o importanță, nu se mai aude nimic. Iliescu a câștigat deja două rânduri de alegeri în ciuda unei prese furibunde

împotriva lui./ (...) După tot acest anticomunism spectaculos și spumos, va începe un stângism atroce la nivelul nu al clasei muncitoare – muncitorii se vor aranja ei, până la urmă, cu patronii –, ci în zona tineretului care abia acum îl va descoperi pe Marx! (...) / Prevăd (...) un extremism al intelectualității, al tinerilor, al studenților, printr-o reacție stângistă la adresa noilor îmbogățiți. În România nu există pericolul neocomunismului. Băieții s-au deșteptat, vor să devină și au și devenit capitaliști, există deja o oligarhie financiară alcătuită din foști activiști, din băieți de la Securitate care au dobândit puterea economică. În scurtă vreme, nici nu-i va mai interesa cine vine la putere. Capitaliștii din Occident îi vor considera în mod normal colegii lor. (...) Intelectualii vor sta pe margine, se vor uita printre stîngii cum vor juca ăștia golf peste trei ani și se vor gândi că nu are nici un rost să protesteze în presă sau să iasă cu pancarte, ci vor începe să fabrice praf de pușcă”.

● În „Literatorul” (nr. 29), Corina Costopol realizează un interviu cu Valentin Nicolau, directorul Editurii Nemira: „*În România există și edituri europene*”. V.N.: „Nemira înseamnă, în răstimpul de un an și jumătate, 3 milioane și jumătate spre 6 milioane de exemplare în aproximativ 65 de titluri. În momentul de față, producția lunară este de 8 titluri, cu specificarea că această producție începe să se stabilizeze, deci începe să fie o permanență și un alt barem de la care în viitor putem să ne gândim activitatea editorială. (...) / Un editor în timpurile noastre înseamnă dubletul om de carte, om de afaceri. Cartea reprezintă în același timp obiect estetic și marfă; dacă scapi din vedere unul din aceste atribute esențiale, întregul se fisurează, se prăbușește. (...) / [Nemira] încearcă să acopere o paletă editorială foarte largă, de la literatură de strictă specialitate până la literatura de larg consum, literatura de divertisment. (...) / Ciclul Sven Hassel continuă să aibă aceeași căutare, constituind fenomenul editorial de pe piața cărții cel mai puternic și cel mai interesant. Urmează cărțile SF, din care se detașează net primul volum din seria *Dune* de Frank Herbert. Dar pot să spun că și literatura română a mers foarte bine. Cazul romanului *Balanța* de Ion Băieșu este semnificativ, remarcabilă fiind viteza cu care cartea s-a scurs pe piață”.

25 iulie

● La rubrica „Repere fundamentale”, din „Adevărul literar și artistic” (nr. 176), Adrian Dinu Rachieru publică eseu *Marin Preda: o rază de soare într-un univers carceral* – trecere în revistă a principalilor contestatari ai prozatorului (de la S. Damian și Gh. Grigurcu la Alexandru George sau Nicolae Breban), pe care îi suspectează că și-ar fi „politizat resentimentele”: „Noii și inclemenții directori de conștiință se manifestă ca și inchiziția proletcultistă, instaurând cu patimă neagră o valorizare politică întoarsă pe dos./ Așezându-l pe Marin Preda «sub semnul dubiului», Gh. Grigurcu se războiește cu «statutul statuilor» (ca să preluăm sintagma folosită de Monica

Lovinescu). (...) Dar a repune în drepturile sale imprescriptibile spiritul critic nu înseamnă, nicidecum, a înlocui hagiografia cu hipercriticismul. Or, polemica iscată în jurul lui Preda colcăie de ură și se dezinteresează total de operă. (...) Eroarea de a judeca un mare scriitor ignorându-i opera și de a-l privi pe omul Preda sub specia moralei absolute este izbitoare. Mândria lui Grigurcu et comp. este aceea de a fi clătinat teza exemplarității unui scriitor care, într-un anume context, a fost un incontestabil reper moral. (...) / Când vom discuta fără ură și invidie (...) despre opera predistă, ne vom întoarce la «sinceritatea esențială» a marelui prozator. Este, cred, șansa generațiilor care vin. Și e îmbucurător că nouăzeciștii, prin câteva intervenții de care am cunoștință (...) redescoperă condiția cititorului (...) care, luând în mâini o carte a lui Marin Preda, se îngroapă în fotoliu și uită de roba judecătorului și de «argumentele» d-lui Grigurcu, savurând pagina. Ce rost ar avea ca studiind opurile masive și valoroase, publicate de-a lungul anilor de dl. Grigurcu (cauționând, astfel, defuncta dictatură), să ne întrebăm, fascinați de teza exemplarității, de câte ori a intrat în vreo crâșmă semnatarul lor și, mai ales, cum a ieșit de acolo?».

26 iulie

● Catherine Durandin publică în „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 28) un amplu eseu intitulat **Parisul lui Paul Goma**, din finalul căruia cităm „În 1984 Paul Goma organizează pentru Internaționala Rezistenței (susținută financiar de SUA, care-i contactaseră pe Bukovski și pe rușii din disidență) două colocvii la Senat pe tema Yalta și, respectiv, pacifismul. În deschiderea colocviului despre Yalta (...), Goma declară că «pe drept sau pe nedrept, Yalta este considerată simbolul orbirii Occidentului față de Uniunea Sovietică...», în timp ce Alain Besançon subliniază zona în care Occidentul se înșeală în privința naturii puterii sovietice: URSS este un Stat, dar un Stat partid, adică un stat aflat în serviciul unei ideologii internaționaliste. O atare evoluție a faptelor a înlăturat imaginea unei Româнии-excepție, a unui caz românesc, a unei disidențe tipic bucureștene, care ar fi presupus specificitatea regimului Ceaușescu. Specificitatea românească, dacă se instalează în opinia publică occidentală, aceasta privește activismul terorist al Securității. Amenințările și atentatele care marchează anul 1983 sunt reluate în 1984. În zece ani inteligența, confruntată cu existența gulagurilor din Est, trecând prin șocurile 1970 și 1975, și-a schimbat mult perspectiva; (...) primatul scriiturii a fost cedat apărării drepturilor inalienabile ale Individului. Textele literare provenind din Est și care sunt alese spre publicare de editurile pariziene sunt aproape exclusiv texte-mărturie, documente de viață, chiar când poartă semnătura unor romancieri, iar ele sunt susținute pe lângă editori de către persoane cu statut de disident: așa se face că Paul Goma va avea rolul de susținător editorial pentru Bujor Nedelcovici la Albin Michel, sau pentru ziarista Renata Lesnik, la Hachette.../ În câțiva ani Parisul instituie o tradiție în

care se amestecă raționamentul și inconștientul, nevoia de exotism (să recitim primele prezentări ale romanelor venite din Est), de auto-oglundire (prin publicarea prozelor care evocă rezistența franceză), nevoia de confirmare ideologică în privința drepturilor sacre ale individului (...). Ascultându-i pe Goma sau pe Bukovski (sprijiniți financiar uneori de fundații americane) publicul francez își reanalizează uneori propria-i occidentalitate...”.

28 iulie

● În „România literară” (nr. 29), sub genericul „În dezbateri: istoria literaturii române între 1945-1989”, Ion Simuț publică articolul *Cele patru literaturi*, însoțit de următoarea notă redacțională: „Articolul de față reprezintă, în intenția noastră, prima participare la o dezbateri cu tema: *istoria literaturii române postbelice* (perioada 1945-1989). Vom publica opinii diverse ale criticilor și istoricilor literari, ale scriitorilor și ale altor oameni de cultură (...). Opiniile publicate în acest cadru îi angajează, bineînțeles, pe cei care le emit și nu redacția. De altfel, un consens redacțional este imposibil de realizat în chestiuni precum aceasta pe care o supunem discuției, atât de mult marcată de opticile personale”. Ion Simuț: „Cum se va scrie istoria literaturii române contemporane? – iată o întrebare la care nu e tocmai ușor de răspuns. (...) Nu există, bineînțeles, un singur răspuns la această problemă. (...) Nu cred nici că ar fi valabil un singur principiu – cel călinescian – în abordarea epocii: istoria literară să fie o istorie de valori. Dacă e adevărat că sunt destul de puține valorile care rezistă dincolo de granițele vremurilor comuniste, atunci există riscul de a alcătui o mult prea redusă și dezolantă istorie a literaturii contemporane. De aceea, cred că e la fel de necesar ca o istorie a valorilor să se scrie o istorie a fenomenului estetic întâmplat. O asemenea perspectivă îngăduie înfățișarea și explicarea eșecului, a dezastrului pe care l-au cauzat literaturii ideologia comunistă și cenzura diabolică. (...) Există două tendințe extreme, explicabile, ale celor care privesc în urmă și încearcă să evalueze rapid situația valorilor din perioada comunistă: unii (destul de puțini) văd un pustiu întristător, din care nimic nu mai poate fi salvat; alții (destul de mulți) constată o diversitate semnificativă de adaptări, de contorsionări și devieri ale expresiei artistice, concretizate în valori, totuși, acceptabile și rezistente. (...) Pentru a o descrie adecvat și exact, literatura perioadei comuniste trebuie neapărat cercetată și definită în raport cu puterea politică, așa cum a fost de fapt constrânsă să existe. Abia în al doilea rând intervine cerința de a o raporta la ea însăși ca artă și dinamism intern al evoluției estetice. (...) Când privești în urmă, peisajul literar este extrem de derutant, pentru că e așa de stridentă diferența de culoare (politică și artistică) de la un scriitor la altul, încât îți creează impresia că aparțin unor literaturi total diferite, aflate într-o disjunctie netă. De pildă: de la Mihai Beniuc la Paul Goma e-o cale atât de lungă (...). Ce-i deosebește fundamental pe cei doi: literatura sau atitudinea politică? Eu

cred că și una și alta. (...)/ Noua clasificare pe care o propun îmbină criteriul estetic cu criteriul politic. O posibilă sinteză a literaturii noastre contemporane (...) ar distinge cu ușurință în intervalul 1945-1989 patru literaturi paralele./ 1. *Literatura oportunistă* este, în fond, literatura de partid, conform normelor propagandistice. (...) Oricât ar părea de ciudat, există și aici un evantai destul de larg de posibilități, deși e vorba de aceleași clișee. Dogma personajului pozitiv se schimbă în acceptarea biografiei cu pete (în proza lui Francisc Munteanu și a altora), pentru a se ajunge la drama și ezitățile activistului de partid, cel mai emancipat fiind Niculae Moromete al lui Marin Preda din *Marele singuratic*. (...) Trebuie să recunoaștem că există o anumită distanță între figura ilegalistului în proza lui Eugen Barbu și disensiunea româno-rusă în războiul de independență înfățișat de Paul Anghel în romanul său monumental. (...)/ 2. *Literatura subversivă* și-a putut perfecționa strategiile estetice numai după 1965. Ea este o creație a epocii Ceaușescu, fiind de neimaginat în epoca Dej. Ea reprezintă o deviație de la linia oficială, deviație mascată de metafore și parabole, un fel de protest abia schițat, o disidență pe jumătate sau pe sfert, atât cât permitea cenzura. Pot fi incluși aici, ca mari scriitori: Marin Preda (o parte a prozei), Augustin Buzura, Ion Caraion, Marin Sorescu, Nicolae Breban. (...)/ 3. *Literatura disidentă* are o atitudine deschis opoziționistă față de puterea comunistă; este radical contestatară. Aici se situează scriitorii aflați în totală opoziție cu regimul. Experiențele interne ale protestului sfârșesc la închisoare sau în exil: Paul Goma, Dorin Tudoran, I. Negoitescu și, dacă sistemul nu s-ar fi prăbușit, e sigur că acolo ar fi sfârșit și Mircea Dinescu, Dan Petrescu și toți cei care au riscat un gest protestatar. Cea mai mare parte a acestei literaturi aparține, desigur, scriitorilor din exil, cu un stagiul mai lung sau mai scurt: de la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca la Lucian Raicu și Mircea Iorgulescu, de la Petru Dumitri și Vintilă Horia la Norman Manea și Mircea Săndulescu, de la Ștefan Baciuc la Emil Hurezeanu sau de la Eugen Ionescu la Matei Vișniec, ori de la Mircea Eliade la Ioan Petru Culianu. E o literatură scrisă în condiții de libertate deplină și are o individualitate frapantă față de ceea ce se scria în țară. (...) Sigur că acest tip de literatură nu este nici pe departe omogen și trebuie făcute disocierile de rigoare între diferite forme și experiențe estetice, pentru a nu ne limita la teme și la impactul politic./ 4. *Literatura evazionistă sau estetistă* este indiferentă la problemele politice și este abstrasă din actualitate. (...) Reprezentanții puri ai acestui gen de literatură estetistă mi se par Ștefan Aug. Doinaș, în poezie, și Ștefan Bănuțescu, în proză. Modalitățile estetice sunt mult mai diverse decât ne-am putea închipui. Aici trebuie să-i cuprindem pe oniriști (...), pe intelectualii ironici și livrești (de felul lui Mircea Horia Simionescu), pe prozatorii calofili (în genul lui Radu Petrescu), pe textualiștii generației '80 și exemplele ar putea continua de la suprarealismul lui Gellu Naum la erotismul lui Emil Brumaru și de aici la grupul echinoxist. (...) Apolitismul literaturii

evazionist-estetiste era, pe de altă parte, o formă de exil interior. Inovațiile săvârșite, revoluțiile limbajului artistic sunt evidente de la Nichita Stănescu la Mircea Cărtărescu. (...)/ Dar problema importantă – cea mai importantă – a unei istorii literare rămâne aceea a ierarhiei valorilor. Ceea ce propun aici este necesitatea unei istorii preliminare a *fenomenului estetic*, așa cum rezultă el din detalierea conjuncturilor politice și a opțiunilor morale ale scriitorilor. E un fel de istorie văzută de aproape. (...) O istorie a literaturii contemporane din punctul de vedere al anului 1993 sau 1994 beneficiază de privilegiul de a cerceta întregul mecanism al epocii și de a explica mai bine de ce s-a întâmplat așa și nu altfel”.

● În „Nouăzeci” (nr. 15) – suplimentul săptămânalului „Luceafărul” –, sub genericul *Politica literară și viceversa*, Cătălin Țirlea și Cristian Popescu aruncă săgeți ironice în direcția revistei „Dilema”: „Andrei Pleșu a avut șansa să primească în custodie o revistă virgină. Chiar ducem o atât de acută lipsă de valori încât într-o redacție nou formată, luată de la zero, să apară patru mediocrități feminine ca Magdalena Boiangiu, Tita Chiper, Alex Leo Șerban și Elena Ștefoi?! În contextul în care Florin Iaru, Ioan Groșan, Gheorghe Iova, Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu, Ion Bogdan Lefter, adică scriitori importanți și, mai ales, profesioniști, nici măcar nu au fost întrebați dacă ar vrea să figureze în colegiul redacțional! (...)/ Și dacă tot veni vorba, ia să vedem ce-a făcut chiar Andrei Pleșu în acești patru ani care au trecut de la Revoluție. Din punct de vedere cultural, adică. D-sa a avut grijă să-și definitiveze imaginea de om public (adică un om de lume mass-mediat!) și nimic mai mult./ A ținut cursuri mondene de angelologie (!) pentru sepemederiste la Facultatea de Filozofie! (...)/ A dat sute de interviuri despre tot și despre nimic!/ Nu și-a asumat nici măcar editorialul revistei al cărei director este. (...)/ Face figură de minor comentator al efemeridelor zilei, în detrimentul unei opere eseistice fundamentale./ Înseși temele de fiecare număr ale «Dilemei» au un pronunțat caracter de mondenitate și de falsă implicare în problemele cheie care frământă societatea noastră./ Influențabil până la manipulare amicală, Pleșu își definește opiniile despre persoane și realități printr-o simplă vorbă care îi trece pe la ureche. Cvasi-frivolitatea revistei pe care o conduce, devenită un fel de *Veniți cu noi pe programul doi* a presei românești, dovedește că Andrei Pleșu a ales (...) condiția de om de lume în locul celei de om de cultură”. Alte ținte ale ironiei sunt scriitorii acaparați de efervescența gazetărească; de exemplu, Cristian Teodorescu, care, „în loc de proză, scrie de trei ani și mai bine o facilă cronică TV la «România literară»”: „Toți teodoreștii prozei tinere (autentice) de la noi să se fi apucat oare de comerț cu cărți, de scenarii de film și de cronicuțe politico-polemice?/ (...) Să fi fost momentul '89 atât de bulversant pentru destinul personalităților noastre literare? Sau este el doar un pretext pentru dezvăluirea publică a adevăratelor (dospite în ascuns) vocații?/ Și, apropo de destine literare, suntem cel puțin

surprinși că o carte de maximă valoare, o carte cu o soartă atât de întortocheată, ne referim la *Texteiova*, n-a primit (...) nici un premiu din cele importante ale anului ei de apariție”. În altă ordine de idei: „Putem însă remarca deja cărți extrem de importante scrise după revoluție, cărți care au avut norocul editorial să apară și despre care, cu siguranță, vom scrie și noi: ultima carte de poeme a Martei Petreu și *Mătușile din Tel Aviv* a lui Radu Cosașu”. ■ În *Împărtășirea publică a scriitorului colaboraționist: pe când?*, Liviu Ioan Stoiciu își exprimă speranța că „radicalizarea mult așteptată a scriitorului generației '90, a scriitorului-care-vine, fără trecut și fără prezent compromițător, *radicalizare* mereu amânată de la Revoluție încoace, va fi în stare să tragă o linie, să ceară «istoria de caracter» a literaturii române din ultimii 45 de ani”. L.I.S. schițează și un profil al „scriitorului cu două fețe”: „fostul colaboraționist, reactivat, având un instinct patologic, bine perfecționat de cei 45 de ani de comunism imbecil – instinct de readaptare! (...) Ieri «comunist» convins, azi «democrat» (de fapt, comunist-reformat) convins, FSN-FDSN-PDSR-ist, «independent», «apolitic» sau în Opoziție, PNL-ist sau SRI-ist, ce mai contează, totul e o apă și-un pământ”. Și încă: „Exemplul intransigenței unor Gh. Grigurcu sau Al. George (care execută trecutul unor nume și prenume scriitoricești, colaboraționist, la obiect), admirabil, este singular”. ■ Cristian Popescu – în tableta *Elită*: „35-40 de grade Celsius. Piața Victoriei. (...) / Taraba cu *cărți pentru intelectuali*. Marea majoritate a cărților de la Humanitas și Harisma: edituri spilcuite, spiritualizate, de mare respect și succes. Vânzătorul – bineînțeles, de elită. 30-40 de ani. Fața suptă ascetic. Barbă distinctivă, anti-socială, ochi negri, adânciți sub fruntea boltită. Bucureștean cu preocupări preponderent artistico-filosofice. Sigur de *dreapta*. Ți-e frică să pronunți numele autorului pe care vrei să-l cumperi; cu siguranță, vânzătorul te va corecta cu asprime în glas, indicându-ți pronunția și accentul corecte. (...) / 35-40 de grade Celsius. O doamnă în fața tarabei (vizibil de-a casei, cumpărătoare frecventă), către teribilul vânzător (...): «Ce căldură, domnule!...». Vânzătorul, autoritar: «Ce căldură, doamnă?! Nici un fel de căldură!!». Doamna și ceilalți cumpărători de primprejur cască urechile, așteptând stupefiați. «Nici o căldură, doamnă! Și înainte de alegerile din mai '90 și-n 13-15 iunie am simțit exact același lucru! Hipnotizări în masă, doamnă!!! Nenorociții... S-au hotărât să cadă guvernul și gata! Nici un fel de căldură...» (...) / Eu, ieșind din metrou, trezit brusc la realitate, îmi ridic gulerul cămășii și suflu în pumnii amorțiți... mama lor de comuniști! Măine scot paltonul de la naftalină...”.

● La ancheta revistei „Orizont”, realizată de Mircea Mihăieș, *Intelectualul în fața puterii*, răspunde, în nr. 14 al publicației, Mihai Zamfir: „Cred că intelectualul nu trebuie să se afle, în nici un caz, alături de putere – indiferent care ar fi aceasta. El se poate situa pe o poziție explicit critică, pe o poziție delicat-critică ori își poate asuma o opoziție furibundă: important mi se pare ca niciodată clasa intelectuală să nu adopte global, față de putere, atitudinea de

identificare. Pentru că o consider cea mai periculoasă. (...)/ Desigur, când e vorba de regimuri dictatoriale, cum a fost cel din România de până acum trei ani și ceva, lucrurile erau nete: nu puteai fi intelectual demn de acest nume fără să te fi aflat în opoziție ireductibilă față de regim. (...) Când e vorba însă de o societate democratică, de o societate în care puterea a fost dobândită printr-un proces electoral normal, cred că atitudinea intelectualului ar trebui să fie întotdeauna una de rezervă. (...)/ Din păcate, nu există și nu va exista unanimitate, o atitudine generală coerentă a clasei intelectuale românești față de cei ce ne conduc. Majoritatea intelectualilor sunt dezamăgiți – și atunci ei se situează pe o poziție de refuz (...). Există apoi alții, care se dezinteresează total de asemenea chestiuni: personal, consider acest abandon la fel de vinovat ca și identificarea cu interesele conducătorilor. În schimb, avem alt tip de intelectual, de «mare intelectual» după criterii formale: sunt oameni inteligenți, culti, au diplome, au o operă recunoscută, au ajuns în Academie etc., dar din punctul de vedere al substanței lor intime, au fost probabil toată viața lor niște negustori, niște figuri de lume intelectuală sordidă. Pentru mici avantaje care – la scara valorilor normale – mi se par extrem de joase, ei au fost gata să-și sacrifice obrazul, statutul lor de intelectuali. (...) Călătoresc mai mult, mănâncă mai bine, sunt invitați la recepții, se fotografiază alături de miniștri. Ei, și? (...) Sau desolidarizat pur și simplu de colegii care i-au sprijinit de-a lungul atât de dureroasei traversări a deșertului și cu care toată lumea credea că fac front comun./ Personal, nu mă identific cu nici un fel de putere stabilă. Tot ceea ce pot eu realiza este (...) să încerc să scriu cărți, care să-i facă pe oameni mai deștepți și mai buni. (...) Sigur că am preferințele mele politice, sigur că un anumit om politic sau un partid îmi sunt simpatici sau antipatici. (...) Sunt gata câteodată să fac (în mod discret, fără violență) propagandă pentru o anumită persoană sau pentru o anumită idee. Dar aceasta nu înseamnă că m-aș simți, din punct de vedere intim, implicat într-o soluție politică./ Să nu uităm un lucru: politica va fi mereu făcută de o clasă aparte, de politicieni, reprezentând un grup cu trăsături și calități specifice. (...) Ei bine, din punctul meu de vedere, personal și egoist, eu nu mă pot identifica cu această meserie, cu această clasă și cu această mentalitate. Ea se opune clasei din care fac eu parte, în mod ideal: scriitorimea, în sensul bun al cuvântului”.

29 iulie

● În „Cronica română” este publicat un interviu cu Marin Sorescu (realizat de Lucia Ivănescu: „*Niciodată n-am fost hărțuit ca acum*”); „– În ultimul timp vi s-au adus acuze că în perioada imediat următoare lui Decembrie '89, ca director al editurii «Scrisul românesc» ați dat la topit mai multe cărți.../ – (...) trebuie să treci absent peste calomniile. Dar poți? Am citit consternat în «România liberă» o notă – *Marin Sorescu topește cărți*. Răspunsul nu poate fi decât – ziarul mințe! Sunt mâhnit că un cotidian condus de un scriitor pe care-l

stimez, Octavian Paler, care sunt sigur că nu avea cunoștință de această notă, poate să vehiculeze cu atâta seninătate injuriile cele mai abjecte aduse unui scriitor. (...) *Nu am topit nici o carte de când sunt director la editura «Scrișul românesc»!* Dimpotrivă, m-am străduit să public cărți de valoare. Anul 1990 a găsit editura cu multe titluri sub tipar. A trebuit să revedem planul editorial, să ne adaptăm noilor condiții economice și financiare și să optăm pentru cărțile cu tiraj mare. Nu l-am publicat pe George Popescu, care, la ancheta noastră, dobândise un tiraj de 284 exemplare, ci pe Mircea Eliade, pe Hasdeu, pe Creangă și Ion Vinea. I-am adus în librării și pe tinerii poeți olteni – N. Deaconu, C-tin Preda, Mirela Cioabă./ – *Care au fost relațiile dvs. cu scriitorii sau poezii de care sunteți acum învinuit că i-ați condamnat la «incinerare»?/* Manuscrisul cărții lui Goma a fost adus de mine în ianuarie '90, de la Paris, cu ideea de a-l publica cât mai repede. Dar din cauza atmosferei de atunci, din tipografii, n-a fost cules în timp util. Prioritate a avut literatura comercială, foarte solicitată la acea dată, pe care o ofereau editurile particulare. Acestea, știm bine că îi mobilizau pe tipografic cu plicuri ce conțineau sume consistente. Așa s-a întâmplat că volumul lui Goma a prins mai toate scumpirile de hârtie și manoperă. Ulterior, reluând negocierile cu librăriile, cartea n-a mai întrunit un tiraj corespunzător, pentru că piața era deja plină de cărțile lui Paul Goma. Este vorba de romanul *Garda inversă*. (...) / – *Care mai sunt acum relațiile dvs. cu Uniunea Scriitorilor?* / – Nu am absolut nici o relație! Dar nu din vina mea. Sunt izolat! Niciodată n-am fost așa de hărțuit, nici înainte, în anii cei mai grei, nu s-au făcut atâtea presiuni asupra mea, n-am fost atât de jignit ca acum (...). M-a mâhnit desigur și că volumul meu *Poezii – ediție definitivă*, care cuprinde, cred eu, opera mea fundamentală, a trecut neobservat de critica literară. Nu s-a scris nici un rând în presă, ceea ce mi-a stârnit nedumerirea. Apărea în țară o carte Marin Sorescu... Iar poeziile mele circulau prin lume.../ (...) De vină sunt eu. Am poziția de a nu mă implica în viața socială și politică. Nu e bună! În jur, toți au partide, au muniție și trăgători de elită... tu rămâi descoperit, pe un câmp de luptă, unde poți fi oricând ochit./ – *Cu ce este prezent scriitorul, poetul Marin Sorescu în librăriile lumii?* / – În acești ultimi doi-trei ani, când «România literară» nu-mi pomenește numele decât să «întepe» sau să mă critice, mai mult de 50 de reviste din SUA îmi publică poezii în traducerea unor poeți însemnați. A apărut un volum de versuri în SUA, un altul în Germania, și de curând am privit cărți apărute în Albania, Iugoslavia. În Franța, în ultimii ani, s-a publicat *La lilieci* și un roman. La BBC s-a transmis piesa *A treia țeară...*”.

● Gabriela Adameșteanu scrie, în revista „22” (nr. 29), într-un comentariu la volumul de interviuri al Monicăi Lovinescu *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler* (Editura Cartea Românească, 1992): „Ca și occidentalii de azi, generațiile viitoare nu-și vor putea imagina «viața paralelă» din comunism, modul în care familia, prietenii,

cultura funcționau ca alternativă. Ca tot mai agresate refugii. Balonul de oxigen al «vieții paralele», cu valori răsturnate față de cele din viața comună, era «Radio Europa Liberă» (urmat de BBC, Deutsche Welle, televiziunile țărilor vecine etc.), personalizat – nu printre alții, ci în primul rând – de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. În România de azi, rolul lor de instituție culturală a trecutului este tot mai puțin contestat. Emisiunea literară de vineri seară transmitea scriitorului (și întregii bresle) o aură irepetabilă: experiența ultimului an de zile, de când ei lipsesc de la microfonul «Europei Libere» (coincizând cu *sărăcirea* scriitorilor, cufundați în acizii originalei economii de piață românești și cu agonia Uniunii Scriitorilor), o dovedește./ În schimb, nici cei de aici ori din prea împărțitul exil nu au fost în stare să-și imagineze devotamentul lor față de o liteartură care își plătea renașterea după pustiul anilor '50 printr-o strategie destul de complicată, și față de o Românie care se degrada mereu în comparație cu România interbelică (...). Pentru acest devotament perseverent, Monica Lovinescu a plătit prețul maxim: moartea în închisoare a mamei (...) și atentatul bestial din '77 care urmărea să o anuhileze intelectual (ca și pe Virgil Ierunca)./ De ce am ținut să amintesc aceste fapte, cunoscute măcar în parte? În primul rând pentru că Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au fost (și încă mai sunt) ținta consacrată a dezinformării, dusă prin intermediul unei prese nedemne. (...)/ Frustrări de tot felul funcționează în această zonă, ne semnificative, de fapt, raportate la admiratori. Cei ale căror nume și cărți n-au fost amintite în respectiva emisiune, cei muștrați pentru un gest public discutabil ori pentru o întreagă evoluție – culturală, morală – sunt «cazurile» cele mai explicate de frustrare. (...)/ Dar și frustrările, și dezinformarea sunt probe că «Monica și Virgil» nu vor putea niciodată să iasă din rama mitologiei – oricât de generoși și modești sunt, oricât de «umani» se arată celor care au șansa să-i întâlnească. În mentalul românesc ei continuă să-și ocupe rolul de instanță – morală și literară – despre care a vorbit Gabriel Liiceanu, la întâlnirea de la GDS din 1990. Critica literară românească de primă mână, care în jurul lui '89 s-a autodesființat (plecări în exil, în politică ori compromitere morală printr-o alianță directă cu Puterea), are mai mult ca oricând nevoie de prezența lor”.

● În „serialul” său din „Totuși iubirea” (nr. 28), *Holocaustul culturii române*, Mihai Ungheanu analizează momentul „dezghețului” din anii '60: „Scriitorii români au ales un mod convingător de a afirma drepturile literaturii române autentice, prin propunerea de opere valabile și inconvenabile. Confecțiile literare propuse în serie, la comandă, n-aveau cum rezista în fața operelor autentice decât cu ajutorul cârjelor oficiale, numite ele fie Academia Română, fie Premiul de Stat, fie Conducerea Uniunii Scriitorilor (...), fie prezența în manualul școlar, pentru a bloca mintea copiilor cu texte parazitare. Evenimentele literare românești sunt titlurile memorabile care au punctat hotărâtor mentalitatea fiecărei generații, a fiecărei promoții de scriitori. Tinerii au urmat

și ei, cei buni, exemplul celor buni. Între cei care au înțeles că singura șansă a literaturii este frontalitatea adevărului și a deconspirării minciunii complice, a *minciunii politice*, s-a aflat și Adrian Păunescu cu volumul *Istoria unei secunde*, 1971”.

30 iulie

• La rubrica „Tur de orizont” din „Literatorul” (nr. 30), „Diac tomnatic și alumn” notează: „*Noua poliție politică*! După o scurtă perioadă de revenire, dl. Nicolae Manolescu a încetat să semneze cronica literară din «România... literară», în schimb inițialele N.M. apar în coada notei din fruntea noii rubrici a revistei, «Actualitatea culturală», paternitatea succintului text fiind atestată și de umbra stilistică a fostului cronicar. E încă o pagină de note polemice, tot atât de preocupate de *cultură* pe cât e «Revista revistelor» de pe ultima pagină aplecată asupra *literaturii*. În fapt - și într-o pagină și în cealaltă - e un fel de poliție politică în acțiune printre oamenii de litere, când nu e pură intrigă politică. (...) N.M. însuși se dedică la «Actualitatea culturală» unei operațiuni politice (...) de cea mai tristă amintire - pretinsă «demascare» a unui coleg de profesie care nu și-a părăsit uneltele: *Masca apolitică a lui E. Simion*. Pretextul e o discuție televizată în care, comentând trecerea scriitorilor optzeciști de la literatură la gazetărie, Eugen Simion ar fi «însmormântat generația '80», imagine reluată de N.M. în fel și chip. Cât de mult îl interesează pe actualul N.M. tema literară în discuție și ce a ajuns să scrie pana fostului critic literar se vede foarte bine din ultima frază a notei: «E sigur că, în viziunea apoliticului domn Simion, poetul Eminescu (cunoscutul optzecist din secolul trecut) și-a sfârșit lamentabil cariera în ziaristica politică de la *Timpu*!». Ironia scrâșnită din paranteză nu poate «masca» gradul de descalificare a instrumentelor criticului. (...)// *Jubilații de cioclu*! Tot de însmormântări imagine se pasionează dl. Hanibal Stănculescu în «Contrapunct» (...), glosând (ce coincidență!) sub același pretext al discuției despre generația '80. (...) După ce jubilează în propria ficțiune a funeraliilor săptămânalului nostru (...), H.S. se lasă compensatoriu în voia epicii sale fără obiect, în care introduce o tensiune de roman polițist: «garnitura pomenitei foi a migrat spre dependențele așa zicând culturale ale ziarului *Azi*». Până și pseudonimele din suplimentul «Fețele culturii» al acestui cotidian ne sunt atribuite, în virtutea «datelor oficiale» pe care H.S. le-ar deține, întrucât noua poliție politică a literaturii române are (...) și o rețea de spionaj în toate redacțiile. În avântul său de cioclu închipuit, bătaiosul H.S. găsește că a venit momentul să se răzbune pe «patronul» revistei pe care o crede dispărută, dând curs liber ranchiunei punitive pentru locul ce i s-a rezervat în *Scriitori români de azi*, vol. IV. Oare cum nu-și dă seama dl. Hanibal Stănculescu cât de trist ilustrează cu propriul condei nu «însmormântarea» generației '80 de către alții, ci degradarea ei într-o prestație gazetărească incalificabilă: «grădinița UNESCO» a «chichiriciosului

și ranchiunosului critic», «agresivicios și schîmbătoriu», «tătuc de generație», «tăticul castrator», «criticul-comisar» și așa mai departe – o diaree de fabricații sintagmatice de duzină, repetată săptămînal?!». □ În chestiunea generației '80, Eugen Simion semnează, la rîndul său, *Cîteva precizări* (în urma recente publicări, în ziarul „Azi”, a celei de-a treia părți a unei dezbateri purtate în jurul acestei generații): „1. – Generația '80 a dat, după opinia mea, multe talente și ideea – ce mi se atribuie de unii comentatori grăbiți – cum că eu aş vrea să «îngrop această generație» este pur și simplu fantasmagorică. Cine publică 200 de pagini de analiză critică despre debutanții din anii '80, pagini în genere favorabile, arată altceva decât dorința de a «îngropa» niște oameni tineri și talentați. 2. – Nu-mi atribui alte merite decât acela, cu totul modest, de a fi scris despre acești autori în clipa dificilă a debutului; i-am «descoperit» eu? Au fost «descoperiți» de alții? (...) Scriitorul adevărat se descoperă, în fond, singur. Faptul că unii dintre autorii generației '80 au frecventat *Cercul de critică* poate avea o anumită semnificație. Generația '80 nu se limitează însă la grupul bucureștean... 3. – Ideea unei generații pierdute nu-mi aparține și ea a fost pusă, am impresia, din rațiuni publicistice. Este însoțită, de altfel, de semnul interogației. Faptul că optzeciștii trec, ca toți scriitorii români, printr-o perioadă dificilă este de ordinul evidenței. După cum tot evident este faptul că unii dintre autorii optzeciști și-au găsit vocația adevărată într-o publicistică suburbană (cazul Hanibal Stănculescu, cazul Liviu Ioan Stoiciu). Evoluții, probabi, firești. 4. – Revista «Contrapunct», la a cărei înființare, este adevărat, am contribuit (în cadrul Comitetului de conducere provizoriu al Uniunii Scriitorilor, în primele luni ale anului 1990), a fost o șansă pentru generația '80. Din păcate, șansa a fost ratată. «Contrapunct» n-a devenit, cum aștepta toată lumea, o tribună a generației tinere de scriitori, a devenit o tribună a micilor lupte intestinale, a răfuieiilor, resentimentelor, ambițiilor politice etc. Regretabil. Azi, «Contrapunct» (cu o subvenție de 5 milioane de la Fundația Soros și alte cîteva milioane date de guvernul «asasin» – sume comunicate de redactorul-șef într-o ședință a Uniunii Scriitorilor) este o revistă de familie, confidențială, mediocră, scrisă într-un stil neintelektual. (...)/ 5. – Generația '80 joacă și poate să joace în continuare un rol important în viața literară românească. Scriitori ca Mircea Nedelciu, Nicolae Iliescu, I. Lăcustă, G. Cușnarencu, Mircea Cărtărescu, Gh. Crăciun, Sorin Preda, Traian T. Coșovei, Ion Stratan, Florin Iaru au încă multe de spus. Depinde însă de ei să-și ducă opera până la capăt. Împrejurarea că alții (nouăzeciștii) îi contestă este, până la un punct, normală. (...) 6. – Un coleg îmi atrage atenția asupra unui articol publicat în «Contrapunct» pe tema generației '80. Autorul, nu altul decât Hanibal Stănculescu, mă insultă în stilul lui caracteristic. (...) Nu i-aș fi răsouns (...) dacă în articolul lui n-ar fi introdus o calomnie abominabilă. El afirmă că eu aş fi declarat public sau am scris, negru pe alb, că studenții filologi și-au distrus singuri biblioteca în timpul evenimentelor din iunie 1990

și s-au «c... pe cărți»... pentru a impresiona opinia publică. Dacă aş crede în onestitatea dlui H.S., ar trebui să-l întreb: Unde, când am declarat sau am scris eu propozițiile aberante pe care mi le atribuie? Dar cum nu cred deloc în buna credință a dlui H.S., declar, aici, că tot ceea ce îmi atribuie este produsul pur al imaginației sale scatologice”.

[IULIE]

● În „Vatra” (nr. 7) este publicat un interviu cu Catherine Durandin realizat de Ioan Mușlea: „*În România zilelor noastre, elitele au un rol aproape «terifiant»*”. C.D.: „Și voi, și noi – am fost confrunțați cu o utopie de tip neocolonial care susținea că nu există decât două căi: Comunismul sau Occidentul. A trebuit, prin urmare, ca doritorii să se dovedească în cel mai scurt timp a fi elevii silitori ai Apusului. Cred că aceste manifestări și soluții pripite au dus la o serie întreagă de derapaje în gândirea și opțiunile politice ale celor în cauză, riscând să creeze și chiar provocând deja în Est resentimente naționaliste antioccidentale. (...) / Nu cred în nici un caz că liberalismul radical ar putea reprezenta o soluție, tocmai fiindcă riscul de a fi la originea unei crize sociale ar pune în pericol orice proces de transformare. (...) Devine tot mai urgentă analizarea, studierea aspectelor legate de stat și națiune. Pentru moment, în România, tensiunile interetnice par că se află sub un control politic strict, dar să nu uităm că manipulările pot reveni oricând (...). Ar fi interesant de văzut în ce măsură războiul iugoslav joacă un rol de frânare sau de contagiune. (...) «Modelul» iugoslav poate acționa și ca avertisment sau ca îndemn în sensul moderării, de pildă, și abordării raționale a tensiunilor și raporturilor intercomunitare din Slovacia sau din Transilvania. Mai cred, de asemenea, că asistăm la o repunere în discuție a statului-națiune de către țări ca Ungaria fără să vreau să definesc un revizionism maghiar imediat, însă constat că e vorba de o politică, gândire sau strategie pe termen lung care contestă de fapt notiunea de stat-națiune, neconsiderând-o a fi «pertinentă» în Europa Centrală; o asemenea poziție rămâne oricum neliniștitoare”. Despre elitele intelectuale ale Estului și schimbările din România posdecembristă: „Există astăzi un cu totul alt raport față de ceea ce înțelegem prin muncă și bani și se poate chiar vorbi de o efervescență, o întrecere în privința inițiativelor. Intelectualilor, cel puțin, li se deschid anumite perspective (burse, traduceri, colaborări, simpozioane etc.) care marchează o deschidere, chiar dacă aceasta se adresează unor privilegiați. (...) / În general rolul elitelor în societate este mai degrabă unul conservator și mă refer mai ales la tradiții, știut fiind faptul că elitele apar cel mai adesea ca ținând de o anumită formă de transmitere sau moștenire, chiar și în societăți care s-au pretins a fi revoluționare, căci continuă să existe familii *dominante* care – chiar dacă au aderat la alte ideologii – au rămas și pe mai departe aceleași familii... dominante chiar și sub Ceaușescu. În România zilelor noastre, elitele au un rol aproape «terifiant» în

măsura în care nu dețin aproape nici o putere. Am sentimentul că puterea va fi din nou preluată de către grupuri foarte numeroase și frustrate, ușor de manipulat și – prin urmare – nu de către elite, ci de către politicieni de dată foarte recentă; mă tem, în consecință, că pentru elite, în România vor urma timpuri dificile, urmând să-și asume, să joace un rol fără prea mare importanță în imediat, rămânându-le decât să acționeze pe o perioadă mai îndelungată ce va urma crizei; în criza pe care o trăiți și care este una a derutei mentale și economice nu cred că elitele vor putea juca un rol direct, imediat”. □ Sub genericul „Scriitorul român ca analist politic”, Iulian Boldea, Aurel Pantea, Mihai Dragolea și Al. Cistelean abordează, în patru comentarii de carte, chestiunea interesului manifestat de scriitorul român postdecembrist pentru fenomenul politic. ■ Într-un articol despre cartea lui Laurențiu Ulici *Puțin după exorcism* (Editura Elf, 1991) – *De la dictatură la harababură* –, Iulian Boldea apreciază ca benefică „apropierea intelectualului de spectacolul politic, apetența scriitorului (adevărat!) pentru comentariul politic”, recunoscând în același timp că „pe de altă parte, condiția de comentator politic pe care și-o asumă scriitorul comportă și ea riscurile ei”: „Primul risc ar fi acela al eficacității relativ scăzute a comentariului (...). Un al doilea risc pornește din latura morală a problemei: comentatorul trebuie să privească fenomenele și evenimentele cu o atenție – să zicem – distributivă, să fie echidistant față de forțele politice aflate în joc, alminteri poziția sa putând fi discreditată, pusă la îndoială, privită cu suspiciune. (...) În sfârșit, al treilea risc al unui comentariu politic decurge din condiția sa esențial efemeră. Comentariul politic trebuie să fie «la zi», să reflecte, precum un clișeu fotografic, un moment, un fragment de realitate, să decupeze un detaliu și să îl interpreteze, să-l ridice la puterea generalizării și abstracției”. Cât despre cartea în care Laurențiu Ulici și-a strâns articolele politice, I.B. consideră că „înfruntă toate aceste riscuri” și se remarcă prin „vervă, intuiție fină a nuanțelor, ironie și spirit parodic”, dincolo de „fermitatea opiniilor formulate”/„verticalitatea pozițiilor exprimate”: „Cartea lui Laurențiu Ulici poate fi privită nu doar ca o hartă, în rezumat, a vieții noastre politice și sociale după '89, ci și ca un reper al relelor, al defectelor și viciilor care s-au repetat de-atunci încolo”. ■ Aurel Pantea (*Strigătul în pustie al unui „martor până la capăt”*) scrie dintr-o perspectivă subiectiv-empatică despre o carte a poetului Liviu Ioan Stoiciu despre evenimentele din 13-15 iunie 1990, *Jurnalul unui martor* (Editura Humanitas, 1992), „expresia unui exercițiu al libertății”: „Nu poți citi această carte fără să-ți retraversezi dureros anumite experiențe mentale și morale. Lectura ei naște un cititor revoltat. Toate paginile ei instigă la moralitate. Zilele transcrise în acest jurnal concentrează condiția morală a unui intelectual decis să traverseze ficțiunea democratică a neocomunismului”. ■ Mihai Dragolea (*Printre șocuri și crize*) un volum de articole politice semnat de Stelian Tănase, *Șocuri și crize* (Editura Staff, 1993): „Asemenea culegeri de articole sunt importante,

semnificative pentru a pricepe câte ceva din tot ce i se întâmplă intelectualului român care, făcând politică (nu neapărat prin deținerea unui carnet de partid), este atent la mecanismele puterii. Din suma acestor reacții se pot deduce temperamente și simpatii politice, insatisfacții și convingeri personale, cum și fragmente dintr-o istorie națională agitată. Să vedem însă cum reacționează Stelian Tănase la stimulii (destui, berechet, uneori extravaganti) ai puterii: prompt, energic în 1990-1991, mai sumar, mai vag în 1992-1993. (...) Cum spuneam, dacă în 1990-1991 autorul e deosebit de activ, de prompt în reacții, în 1992-1993 se constată o diminuare evidentă a apetitului pentru comentariul politic; surprinde chiar absența reacției la evenimente deosebit de grave, la întâmplări care au confiscat atenția tuturor editorialiștilor și analiștilor noștri politici. Ar putea fi vorba de ceea ce a remarcat Stelian Tănase într-un articol inclus în prezenta culegere: «Elita intelectuală nu s-a transformat în elită politică. Rostul intelectualului se dovedește încă o dată a fi acela de a crea, de a se opune, de a rămâne singur. Ca fost entuziast al amestecului în politică nu pot să nu trag concluziile impuse de evoluția fenomenelor, de reșezarea pe alte structuri a societății postcomuniste... (...)». În conformitate cu cele afirmate mai sus, vremea comentatorului a trecut, vremea omului politic Stelian Tănase este (...) în plină desfășurare. Rămâne de văzut cine va câștiga: autorul volumului *Șocuri și crize* sau vicepreședintele demisionar al PAC-ului". ■ Într-un comentariu asupra volumului manolescian *Dreptul la normalitate. Discursul politic și realitatea* (Editura Litera, 1991) – comentariu intitulat *De la analiză la acțiune* –, Al. Cistelean scrie: „N. Manolescu a dominat literatura ultimelor decenii cu o autoritate pe cât de nonșalantă pe atât de implacabilă. (...) Comentariile sale, deși nu de puține ori superficiale și mântuite în grabă, erau jinduite cu disperare și așteptate ca niște certificate de existență. În mitologia speranței scriitoricești el a căpătat consistența și tăria unei transcendențe. (...) Chiar și azi omisiunile sale, injustițiile calculate sau candidate au rămas literă de lege nu numai pentru partizanii topiți în exaltare, dar și pentru criticii hârșiți ce bravează nu doar în independență, ci de-a dreptul în idiosincrazie. Tabla de valori a actualității stabilită de N. Manolescu n-a fost atinsă cu nimic în esența ei (...). O revizuire are nevoie, dincolo de argumente, de autoritate spre a se impune și vacanța lăsată, în acest sens, de N. Manolescu își așteaptă încă ocupantul. Ne mai rămâne nădejdea (...) că N. Manolescu se va revizui singur. Până atunci, după exemplul său, critica nu e numai abandonată ca o corabie în derivă, lumea luând-o întins spre jurnalistică și politică, dar ea a rămas și lipsită de un centru de putere. Speranțele în diseminarea acestuia, ba chiar proclamațiile de policentrism date până acum, au puține șanse de a deveni realități. Nu numai din neputința suplinitorilor, dar și pentru că în tradiția criticii noastre centrul de putere – contestat, ce-i drept, pe toate tonurile, de la suav la mahalagesc – a existat întotdeauna. Poate și din cauză că s-a născut, odată cu Maiorescu, dintr-o vocație autoritară. În toate

perioadele a existat o figură tutelară, iradiantă, care a stabilit raporturi tensionate cu restul criticii, mobilizând-o la disocieri și polemici de programe./ În monotonia comunistă literatura a ocupat, prin cumul de funcții, o poziție hegemonică. Îndată ce marginalizarea ei postrevoluționară a devenit nu numai ireversibilă, dar și fără speranță, N. Manolescu s-a îndreptat (și) spre comentariul politic. (...) După unele ezitări în angajament, pârtia deschisă s-a arătat mai acaparatoare decât o vocație, ducându-l repede pe analist la acțiunea directă. (...) N. Manolescu nu-și ocultează propriile indecizii și nici paradoxul opțiunii «activiste». În vreme ce tânjește după masa de scris și deplânge «nevroza care ne-a cuprins pe toți», determinând o părăsire generală a vocației – ori măcar a preocupărilor literare –, el însuși se afundă tot mai adânc în politic. (...) O asemenea atitudine, manifestată la jumătatea drumului dintre literatură și politică, denotă nu numai o nostalgie pentru cea lăsată în urmă, dar și o alunecare cam fără voie pe noua pantă. (...)/ Pregătit, nu-i vorbă, pentru o hermeneutică a realului, indiferent cât de fluid ar fi acesta, N. Manolescu a ajuns repede la performanță ca analist politic. De altfel, ori de câte ori s-a bizuit numai pe propriile puteri, el a fost un învingător. Politica e, însă, o competiție de echipă. Vom vedea dacă Manolescu are o vocație de solitar sau și una sociabilă și socială”. □ La ancheta revistei „Vatra”, *Invitație la un examen: cultura română postbelică (III)*, participă, în acest număr, Mircea Horia Simionescu (*La subiectivitate, subiectivitate plus unu*), Daniel Vighi (*Întrebări fundamentale*), Adrian Popescu („*Din toate ce rămâne?*”) și Em. Galaicu-Păun (*Trei perechi de opinci de fier și un toiag de oțel*). ■ M.H.S.: „Articolul lui Culianu mi-i aduce în minte, nu știu prin ce mecanism al memoriei, pe doi dintre predicatorii anilor '48-'50, care se perindau la catedra de marxism a Universității bucureștene (unul se numea Sorin Toma, celălalt Constantin Nicuță sau Leonte Răutu [...]). Debitau generalități globale. Vorbeau unei mulțimi de o mie de studenți amărâți, cu o pornire ce trăda iritarea unei nereușite personale în viață. (...)/ Articolul lui I.P. Culianu vorbește despre starea de spirit justificată, a unui întemeietor de programe în preajma secției inaugurale, când masa trebuie debarasată de farfuriile și tacâmurile celor care au plecat, starea stomacului gol invită privirea să vadă numai latura pustiită a suprafetelor. E un tulburător document al unei psihologii întreținute de proasta funcționare a glandelor. Dintr-o asemenea indispoziție, judecățile nu pot ieși decât prost dispuse, chiar Pământul apare o tipsie goală, cerul stelelor un deșert”. ■ Daniel Vighi: „În numele autonomiei esteticului scriitorii și-au cultivat opera, s-au mulțumit în cele mai multe cazuri cu performanța estetică, în timp ce în restul Europei comuniste s-a considerat, în multe cazuri, că doar esteticul nu ajunge, că el singur nu poate absolvi conștiința creatoare de propriile întrebări, așa încât s-a ajuns la paradoxul că literatura «cu teză», literatura disidenței și a angajamentului existențial-politic au scos literatura europeană din fundătura «artei pentru artă», promovată sub

imperative textualiste de moda franceză a noului roman sau a noului-nou roman. Este adevărat că au existat și în literatura noastră opere literare cu problematică asemănătoare, însă acestea nu au avut ecou european, iar generația tânără optzecistă nu a adâncit linia problematică, ba mai mult, a respins-o dintr-o anume dezabuzare stărnită și de faptul că de multe ori curajul înlocuia valoarea artistică sau devenise un pseudo-curaj îngăduit de putere în cazul unora și refuzat altora. (...) Cu câteva luni înaintea căderii dictatorului primeam semnale în Timișoara că generația tânără își radicalizase poziția și că în Capitală se pregăteau acțiuni de protest similare. Modelul prestigios al valorii estetice suficiente sieși intrase și el în declin. Îmi amintesc că în acea vreme discutam dacă nu cumva acest efort unilateral de ameliorare a exprimării artistice, și doar atât, nu funcționa sub forma unei capcane, chiar și inconștiente, care luase forma îngrijorătoare a unei autocenzuri, a unei acomodări cu concesiile tacite ale puterii./ Sunt convins că se poate răspunde înfinit nuanțat la aceste întrebări, le pot eu însumi formula ca să mă împac cu mine însumi, și cu toate acestea, când îl citesc pe Kundera, pe Havel sau pe Danilor Kiș, am parcă un gust amar în gură, și asta nu pentru că au scris «bine», ci pentru că au participat la ceva organic, la o direcție de care vorbea Culianu, și care a aruncat în vetustețe romanele lui Ricardou. Aici cred eu că este nodul profund al problemei pe care a intuit-o Culianu, în acest loc se află una dintre posibilele rădăcini ale crizei în cultura noastră. (...)/ În mare parte din Europa occidentală, arta cu tendință a fost superior ironizată sub presiunea teoriilor textualiste care au înlocuit lumea cu textul. (...) Urmarea acestei «eliberări» din convenție (care urma, de fapt, o tradiție de tip avangardist) s-a dovedit neproductivă în planul creației pentru literatura occidentală. Revanșa tezei, a atitudinii, a celui *ce* conținutist față de *cum*, s-a petrecut prin proza sud-americană, mai întâi, și apoi prin literatura disidenței est-europene. Amândouă direcțiile au readus în literatură istoria, drama existențială, dezbateră politică și filosofică, dar mai ales povestea ca expresie irepresibilă a nevoii de mărturisire./ Din aceste motive și în raport cu aceste modificări de substanță ale literaturii și culturii contemporane, întrebarea lui Ioan Petru Culianu își are propria justificare de netăgăduit, cu observația necesară că orice plasare în extrema unuia sau altuia dintre răspunsurile posibile riscă să ne lipsească de chiar obiectul de analizat”. ■ Em. Galaicu-Păun: „Apariția în Basarabia (cuvânt de curând *cenzurat* de radiodifuziunea națională, în locu-i fiind... recomandat – Republica Moldova!!!) acum, la 1993, a vreunui articol de felul celui semnat de I.P. Culianu (să zicem ***Cultura română în Basarabia?***) i-ar atrage autorului imediat calificativul de... dușman al poporului și o promptă «punere la punct» din partea clasicului în viață Grigore Vieru (subsemnatul a simțit pe propria-i piele «autograful» ghearei maestrului). Or, ceea ce pretinde a fi astăzi *cultura națională* în Basarabia este, în realitate, o ilustrație color a doctrinei «independenței și suveranității Republicii Moldova» (lucru care se

vede mai ales la 31 august, când oficialitățile organizează show-ul «Limba noastră»). Dincolo de «cultura națională a Republicii Moldova» există câțiva pictori interesați, doi-trei scriitori autentici (...), un compozitor, un teatru... Nu și un *critic* (literar, de arte, muzical) care să analizeze fenomenul cultural actual; critic fără de care nici o sumă de artiști nu vor atinge masa critică necesară constituirii unei culturi”.

● În „Steaua” (nr. 7), Mircea Braga publică articolul *E. Lovinescu sau Moralitatea revizuirilor*: „Trăind într-o epocă a verdictelor aruncate sever și doct, întoarcerea la Lovinescu, «scepticul mântuit», prin chiar ezitarea relativistă, prin nesiguranța impresionistă și mai ales prin tristețea labirintului revizuirilor – poate fi un act benefic. (...) Ultimul demers critic lovinescian, rămas doar în parte articulat, a fost consacrat relevării singurei zone de stabilitate pentru acțiunea critică, zonă unde suveran este principiul autonomiei esteticului, implacabil separat de orice tendință politică, socială sau de altă natură. În fapt, pentru E. Lovinescu, moralitatea criticului înseamnă tocmai supunerea la acest comandament absolut, ceea ce conturează o «ideologie» paradoxal inflexibilă. Sau, cum scria Eugen Simion, ne aflăm în fața «intoleranței ideologice și morale a unui critic care face din toleranța față de valori o lege». Iar dacă cerem cu atâta insistență revizuirea scării de valori estetice din ultimele decenii și întrucât actele pătimase ori excesele umorale pot configura mai mult un tablou clinic decât unul literar (...), atunci un elementar raționament ne spune că umbra tutelară nu poate fi cea a lui Titu Maiorescu, ci tocmai aceea a «intolerantului» Lovinescu./ ...a unui Lovinescu pentru care, «departe de a fi absolut, invariabil și universal, în mutabilitatea lui, conceptul estetic este limitat în linie generală prin acțiunea rasei și a epocii» (...)/ Câteva nuanțări se impun și ele au fost efectuate de către unii comentatori moderni ai creației lovinesciene (Eugen Simion, Alexandru George și alții). E de sesizat mai întâi (...) că nu valoarea în sine a unei opere anume sau a unui grup de opere se supune principiului variabilității, al oscilației de la o perioadă la alta. Valoarea estetică rămâne o constantă, ea trece prin timp egală cu sine și indiferentă la opțiuni. Numai scara acestor valori, care este consecința actului critic (...), este puternic marcată pe de o parte de presiunile epocii și ale spațiului «rasei» (național!), iar pe de altă parte de organizarea subiectivă a întreprinderii evaluatoare. (...)/ Mobilitatea criticului este (...) și o provocare a consumatorului, un atentat la inerția acestuia. Numai că, de fapt, E. Lovinescu nu a afirmat niciodată că «detronarea» de azi a unei opere înseamnă înlăturarea ei definitivă din câmpul valorii estetice (...). Nu capriciul domină, totuși, acest demers, ci tocmai spiritul critic, aflat însă puternic sub vremi și sub oameni. (...)/ În fapt, deci, «revizuirea» valorilor înseamnă trecerea de la momentul «cultului nediferențiat» al acelora la cel al ierarhizării lor pe temeiul conștiinței literare și spiritului critic generate în actualitate. Se profilează un «joc» pe un

eșichier unde piesele, aceleași, sunt manevrate, mereu și mereu, de alți protagoniști”.

● La ancheta „Jurnalului literar” (nr. 23-26), *Ce vă spune astăzi numele Nae Ionescu?*, răspund Gh. Grigurcu, Adrian Marino, O. Paler, N. Tatu și Cornel Ungureanu: ■ Gh. Grigurcu (*Jocul cu soldații de plumb*): „Nae Ionescu intră, în cea de-a doua viață a sa (...), dub înfățișarea de... spectru ideologic. Unii îl aclamă, alții îl hulesc. Naționalismul și-l revendică în chip de reper, chiar atunci când e un naționalism vomitat de indivizi supraîncărcați de nutrimente comuniste. (...) Partizanii democrației îl resping ca pe un vrăjmaș, ins periculos chiar și după moarte, ce ar trebui chiar așa, în condiția sa de fantomă, ținut în carantină, pentru a nu propaga molima totalitară... (...)/ Ambele poziții îl tratează pe Nae Ionescu drept un om politic. Ceea ce Nae Ionescu n-a fost, producând chiar propoziții memorabile ale disprețului față de categoria în chestiune. Poate a fost, totuși, un mentor, un inspirator, o eminență cenușie a dreptei! Într-o anumită măsură, se pare că da. Însă fără o asumare directă, funcțională, a dreptei. (...) Nu «angajarea» sartriană îi e specifică, ci, dimpotrivă, dezangajarea. Militantismul său e relativ, în circumstanțele unei feerice demobilizări obștești. (...) E un contemporan al biruinței autonomiei esteticului și al cutezanțelor avangardei. (...) Cu toată atracția sa (...) pentru «noua ordine» naționalistă, Nae Ionescu n-a devenit un servitor al ei. (...)/ Cred că se comite o eroare atunci când atitudinea lui Nae Ionescu este pusă pe același plan cu cea a colaboraționiștilor noștri din perioada postbelică. Mai întâi, pentru că n-avem dreptul a-l acuza pe filosof de o mentalitate conjuncturală. (...) E de închipuit oare că marii lui elevi, unii de reputație universală, s-ar fi închinat în fața unui trișor? Departe de a fi stipendiatul vreunei puteri abuzive, scribul ei oficializat, precum marele poet A sau marele prozator B sau marele critic C, departe de a fi agentul său de influență și solul său peste graniță precum marele filosof D, Nae Ionescu s-a aflat, față de centrele politice ale timpului, în raporturi dictate de liberul său arbitru. (...) Să-l vârâm în mlaștina unei diferențieri vinovate ce aparține propriei noastre mentalități?/ Dar se petrece un fenomen și mai neașteptat. G. Călinescu și M. Ralea sunt situați, sub unele condeie democratice, chiar mai presus de Nae Ionescu, fiind declarați, chiar pentru epoca de după 1944, «directori de conștiință». (...) Spre deosebire de ei, sârmanul autor al *Rozei vânturilor* n-ar putea fi decât un director de... inconștiență. Relația ni se pare izbitor nedreaptă. Comparațiile sunt de naturi diferite. (...) Dacă printr-un miracol Nae Ionescu ar reveni azi printre noi, presupunem că ar medita, între altele, la atât de ilogica asimetrie dintre tratamentul la care supunem totalitarismul de dreapta și cel comunist”; ■ Adrian Marino (*Stilul ideologic*): „Față de Nae Ionescu atitudinea mea este dublă, contradictorie. De ideile sale despărțirea este netă, limpede, totală și definitivă. (...)/ Îmi este imposibil să ader la ideologia politico-socială a lui Nae Ionescu, definită de altfel și de Mircea Vulcănescu drept «o atitudine fâțiș... antidemocratică». (...)/ Deci:

izolaționism total, naționalism, scăderea nivelului de viață, rasism... Înlocuiți «statul țărănesc de structură țărănească» cu «statul poporului unic muncitor» și vom descoperi... «ceaușismul» integral (...) formulat cu anticipație. (...) / Paradoxal, din punctul meu de vedere, este faptul că astfel de idei profund reacționare, retrograde, chiar primitive (...) sunt exprimate de un spirit de înaltă intelectualitate și de mare cultură, într-un stil care-și păstrează întreaga actualitate și (...) proșpețime. Nae Ionescu a creat chiar, în felul său, stilul adevăratei jurnalistice ideologice și politice românești moderne. Scria limpede, fără flori de stil, strâns, argumentat, perfect logic cu sine. Este un model de stil publicistic, eficient, de adevărat stil al ideilor. / Când citesc editorialele și valul de articole politice actuale, mai toate improvizate, discutate, dezlânate, sau esențial literare, profund contaminate de «literatură», observăm imediat că autorii lor sunt scriitori, oameni de litere, amatori de stil (...), bine intenționați, nimic de spus, dar numai ideologi, de formație ideologică riguroasă, sistematică, uscată, clară și distinctă nu sunt”; ■ Octavian Paler (*La granița dintre bine și rău*): „Dacă las la o parte ideile lui politice, pe care nu mă simt în măsură să le judec (deoarece au, pentru mine, multe zone tulburi), nici să le împărtășesc (deoarece, atât cât le cunosc, mă fac să fiu reticent), Nae Ionescu îmi apare ca un exemplu interesant de mit cultural. Nu primul mit cultural, la noi, care traversează timpul fără opera lui, dar e, poate, cel mai semnificativ. (...) Mă îndoiesc că a fost un filosof, în sensul clasic al cuvântului, care să deschidă o pârtie nouă în istoria gândirii. A fost, în schimb, un profesor de filosofie de excepție, un fel de misionar didactic al filosofiei. (...) Lecția lui Nae Ionescu a depășit amfiteatrul unde profesorul își fascina, se zice, tinerii auditori, demonstrând ceva în care îmi place să cred. Prea multă «măsură» strică și în pedagogie, și în cultură. Ambele au nevoie de «excese», de ceva «peste măsură». Rămâne să căutăm în acest «peste măsură» granița dintre bine și rău, întrucât se poate discuta dacă vraja orală a lui Nae Ionescu n-a avut și efecte regretabile”; ■ Cornel Ungureanu (*Timpul festiv*): „Nu e Don Juan-ul, dar este seducătorul. (...) / El nu finalizează nimic, fiindcă știe că n-are timp. Dar transferă elevilor săi ideile, obsesiile, temele sale. (...) / Nici un profesor român, cu excepția lui Maiorescu, nu a dat dreptei europene atâtea nume. Pe vremea lui Maiorescu însă *dreapta* nu alimenta *extrema dreaptă* și nu trebuia să justifice, grație celor extremiști, crime. Din fericire pentru Maiorescu, din nefericire pentru Nae Ionescu, primul război mondial a dus la victoria României. Cel de-al doilea, la dezastrul ei”.

[IULIE-AUGUST]

• Sub titlul *Funariada*, Marta Petreu reconstituie în „Apostrof” (nr. 7-8) epopeea mutării forțate a revistei într-un spațiu impropriu, alocat de primăria Clujului – „dincolo de piața de legume, lângă Someș, în fundul unei curți cu găini. O dezolare”, „un ghetou ex-centric al indezirabililor”: „Pornește

camionul cu «Apostrof»-ul. La destinație – nimeni. Nu știm exact care e redacția noastră, care e a «Helikon»-ului. Clădirea e părăsită. (.../ Hamalii descarcă lucrurile în stradă. Colecția și actele revistei, pe caldarâm, sunt o grămadă de boarfe. Bate vântul și pagini smulse din revistă zboară prin curte, pe stradă, în Someș. (Am văzut, peste câteva ore, pagini de «Apostrof» călcate în picioare în stația de troleibuz din Piața Mihai Viteazu.) Echipa televiziunii locale, care ar fi avut ce să filmeze, s-a volatilizat; presupunem că se afla la Primărie, înregistrând declarațiile liniștitoare ale oficialităților./ Vrem să telefonăm – clădirea nu are telefon”. □ Aceeași Marta Petreu consemnează un dialog cu Mircea Zăciu: „*Chiar în deriziune, în autoironia noastră, în disperarea noastră e iubire*”. M.Z.: „Cred tot mai mult că literatura română – ca și istoria noastră – e sortită unui veșnic început. Ea *reîncepe* iarăși și o face cu experiența «cronicărească» înainte de a descoperi (redescoperi) teritoriile ficțiunii și voluptatea lor. Mulțimea de mărturii, jurnale, memorii – mai ales la noi, dar nu numai la noi – e simptomatică pentru sfârșitul de veac (și de mileniu)”. □ Într-un interviu acordat lui Ștefan Melancu, Adrian Marino mărturisește: „*Autobiografia mea chiar așa se va intitula: Viața unui om singur*”. Despre spiritul sistematic, opus diletantismului și unui așa-numit „cult al fragmentului”: „Nu cred (...) în discuțiile eterne de cafea și chiar de redacție. Sunt o pură pierdere de timp. Avem o înclinare naturală spre oralitate, limbuție și flecăreală, denunțată încă de Maioreșcu, în secolul trecut. Din astfel de «dezbateri» nu «iese» niciodată nimic. În ordinea culturală, doar studiul serios dă rezultate. Se observă, la noi, prea multă improvizație și superficialitate, o goană doar după rezultate și succese imediate, cele mai multe simple aparențe. Publicistica noastră culturală este încă mult prea dominată de cultul fragmentului – ceea ce împiedică sinteza, construcția, sistematizarea problemelor – și cultul actualității imediate, ceea ce ne împinge sau ne întoarce cu regularitate în zona efemerului și a jurnalismului cultural, aruncat zilnic – și în mod inevitabil – la coș. (...) După mine, este vorba de o adevărată *criză de structură* (...). Sunt pentru construcții solide, durabile, care să rămână pe cât posibil în bibliotecă”.

● Nr. 7-8 al revistei „Calende” îi este dedicat profesorului clujean Mircea Zăciu, despre care scriu: ■ Gheorghe Grigurcu (*Domnul Zăciu* – deși favorabil, în ansamblu, articolul nu este lipsit de anumite insinuări și reproșuri): „Îi prețuiam cursul de literatură română interbelică, citit cu o autoritate moale, unul din cele mai bune, în corectitudinea sa densă, insinuantă, din acele timpuri triste, dar nu mi-a fost dată o apropiere omenească. Socotesc că ființa sensibilă, introvertită, s-a acoperit cu o cuirasă a profesiei. (...) Era, indiscutabil, un mod de rezistență, dar, presupun, și o devenire subterană a unei austerități transilvane. (...) Oricum, dl. Mircea Zăciu rămânea unul din profesorii noștri favoriți. Chiar dacă nu puteam, pe atunci, realiza, motivația abstragerii ce o cultiva și mă încerca regretul unei depărtări în raporturile

personale (...), respectam sobrietatea și dignitatea discursului d-sale (...). În încordarea sa glacială, în verbul său reținut și exact, onest, fără vreo tentație deosebită de culoare, intuim o așteptare, o misterioasă năzuință către un viitor mai prielnic. (...) Fără a se împotrivi fâiș imposturii (nici n-ar fi fost cu puțință), profesorul Mircea Zăciu sugera lealitatea unui slujitor al literelor. (...) Un mic incident, pe care l-am interpretat ca o nedreptate, către sfârșitul perioadei mele de studii, a avut drept urmare o și mai accentuată răcire a relațiilor cu profesorul meu, care n-a eclipsat însă imaginea fundamental pozitivă ce i-am păstrat-o. (...)/ După această evocare personală (...), aș dori să schițez portretul actual al importantului critic Mircea Zăciu, cu o detașare pe care, în parte, am deprins-o și ca învățacel al d-sale. Se vorbește, în legătură cu alcătuirea personalității în cauză (...), despre o mixtură de spirit ardelean și estetism. Mixtură sau concurență? (...)/ O altă trăsătură a fizionomiei lui Mircea Zăciu este umanismul său potolit, «burghez». (...) Autorul *Teritoriilor* e, în linie generală, un caracter echilibrat, voind a-și păstra neapărat echilibrul. (...) Hotărât, n-a moștenit fibra de aprig militantism al ardelenilor. Discursul de tribun îi e străin. Nu cumva acest deficit de energie, acest sânge subțiat, citadin constituie explicația lăuntrică pentru apetența estetică, pentru mirajul «gratuit» care corijează cerința istorică? (...) Crispările, vărsările de sânge îi fac rău. (...) «Nici în viață, nici în literatură n-avem nevoie de predicatori (...) și, cu atât mai puțin, de victime». Dar dacă, totuși, predicatorii apar, putând fi foarte diferiți, între propovăduirea binelui și a răului? Dacă victimele sunt inevitabile? Ce ne facem cu victimele? Dacă atari linii ar fi fost tipărite după decembrie, cineva s-ar fi putut gândi la situarea lor într-un context (a)politic... Deoarece fac parte din volumul *Cu cărțile pe masă*, datând din 1981, le subsumăm exclusiv unei reacții temperamentale. «Cinismul» lor e genuin. Ceea ce nu ne împiedică a reflecta la inocența victimelor căzute în slujba adevărului și a dreptății”; ■ Al. Cistelean (*Conceptul transilvan*): „o contabilitate cât de sumară ar scoate de îndată în evidență parti-pris-urile transilvane ale lui Mircea Zăciu. Atât în opera istoricului, cât și în cea a criticului literar. Ca să nu mai pomenesc de cea a memorialistului”; însă „nu e vorba (...) de un complex transformat într-un program și nici de o ofensivă nedeclarată și subversivă a Provinciei. (...) Criticul nu transformă niciodată certificatul de obârșie într-unul de valoare”; ■ Ștefan Ion Ghilimescu (*Viaticul lui Mircea Zăciu*): „În conjurația care caracterizează viața literară a momentului, Mircea Zăciu rămâne credincios principiilor unei magistraturi critice căreia îi slujește de aproape trei decenii. Asumându-și o menire mai presus de simpla desfătare, scrisul său, amintind de cel al lui E. Lovinescu, s-a transformat într-un *viaticum ocrotitor* pentru toți cei ce îl prețuim și ne împărtășim din seninătatea și imparțialitatea lui. (...)/ Mircea Zăciu e Mircea Zăciu numai atunci când, autoîngăduindu-și erezia de a «arde» dovezile de iubire a obiectului literar, instituie asupra lui, în paralel, o viziune deformată creatoare (...). Vocația lui

autentică (...) e una de *creator*, nu de «buchinist»”; ■ Ioan Buduca (*Mircea Zaci*u, *da, acesta este Clujul!*): „Dacă ar trăi azi profesorul Daicoviciu, ce ar face el oare în orașul faimosului Gheorghe Funar și al mult mai faimoasei asociații «Caritas»? Este o întrebare pe care mi-o pun gândindu-mă, de fapt, la profesorul Mircea Zaciu. Sigur că un profesionist al literelor nu este tot una cu Tudor Vladimirescu. Firește că unui profesor i se cere să-și scrie cărțile și să-și școlească elevii, iar nu să organizeze masele așa-zis populare. (...) Dar unde ne sunt, totuși, profesorii de altădată? Ce se întâmplă în Clujul profesorilor noștri? Cum de nu li se aude glasul?/ Sunt vremurile cumplite pe care le trăim mai rele decât acelea de sub dictatura comuniștilor cu față comunistă? (...) Cu toții am fost într-un fel sau altul colaboratorii dracului comunist (...). Dar nu simțim, oare, cum redevenim colaboratorii noilor draci prin tăcerile noastre și prin delegarea răspunderii noastre către generațiile viitorului (...)/ Profesorului nostru Mircea Zaciu îi adresez, aici și acum, în chip de omagiu, această întrebare care nu ne dă pace: «Dacă Augustin Buzura încearcă să facă ceva și iese rău tot ce face, oare iese mai bine ceea ce fac cei care nu mai vor să facă nimic?»”; ■ Bedros Horasangian (*Echinoxul literaturii*): „Am apreciat dintotdeauna *cărțile* lui Mircea Zaciu. Am învățat, ca *self made man* într-ale literaturii din *Cărțile Domniei Sale*. (...) Cu toate că mai colaborează și azi, mai ales la reviste transilvane, Dl. Zaciu pare retras într-o Germanie interioară, orgolioasă și asaltată de azilanți. Personal cred că este nevoie de prezența și autoritatea sa, morală și profesională, tocmai într-un timp al discordiilor, agresiunii imposturii și veleitarismului, al alterării ierarhiilor. O nouă ordine literară se impune. Cine s-o facă? Marele dicționar făcut cu Sasu și Papahagi aparține deja altui timp. Mi l-aș dori pe dl. Zaciu revenind în actualitatea literară și politică. Dacă aș avea o revistă pe mână l-aș ruga să țină o cronică de carte politică. Aș citi cu mare plăcere comentarii la Zinoviev și Hannash Arendt, Besançon și R. Aron. Așa, nu pot decât să mă gândesc cu nostalgie la un om care există și nu-l întâlnesc, din păcate, decât foarte rar. Chiar îi simt lipsa”; ■ Aurel Pantea (*Autoritatea ine*puizabilă): „Într-o vreme când mulți trăiau în para- și perifrize, domnul Mircea Zaciu a refuzat oricât de elegantele comportamente asianice în favoarea unei aspre sintaxe atice – repede producătoare de acțiune morală. (...) Postat într-o exigență de exclude orice confuzie, spiritul critic al domnului Mircea Zaciu a refuzat pactele astuțioase. (...)/ Sanționând protocronismele stupide, domnia sa înțelege să remarce cu bucurie reținută momentele de sincronizare a literaturii române cu spiritul culturii europene. (...) În climatul literar postdecembrist, supus migrațiilor de identitate și transferurilor celor mai surprinzătoare, spiritul critic al domnului Profesor Mircea Zaciu își trăiește cu consecvență destinul de ine

dar cu «simțul umorului», adică iubitor de aventuri ludice, spirit mobil și cântitor, șuetar de ocazie, însă nu fără plăcere «balcanică» pentru cea mai deasă, uneori și densă, activitate a românului dinărean: comentariul, alias mica bârfă sau marea trâncăneală, cu scop în sine, gratuit deci ca arta pentru artă. (...) / Cine ajunge săl cunoască pe Mircea Zăciu nu-i poate citi cărțile decât simpatetic. (...) Dacă mi-aș fi putut alege alt fel de a fi decât cel care sunt, atunci mi-aș fi dorit să fiu ca Mircea Zăciu»; ■ Viorel Mureșan (*Exercițiu magic*); ■ Mircea Bârsilă (*Dulcea ispită*), Al. Th. Ionescu (*Scurte secvențe omagiale*). ■ În cadrul aceluiași grupaj, Nicolae Oprea consemnează un dialog cu Mircea Zăciu: „*Trăiesc între două lumi*”. „N.O.: *Într-o cronică ușor resentimentară consacrată Bivacuului, Gheorghe Grigurcu vă reproșă, printre altele, «teama de construcție». Cum comentați Impresia acestuia?* / M.Z.: Sunt receptiv la tot ceea ce critica (de bună credință) a spus despre cărțile mele. Nu știu dacă Grigurcu era «resentimentar» (n-ar fi avut pentru ce). Observația lui poate să fie însă îndreptățită în fond, dacă mă gândesc la caracterul oarecum fragmentar al textelor mele. O idee de «construcție» nu cred că lipsește totuși, urmărită însă capricios poate, nesistematic, inconsecvent, recunosc. Strădania unei arhitecturi am avut-o în *Dicționarul Scriitorilor Români* (...). / N.O.: (...) *nu mă îndoiesc că v-ar fi ușor să reordonați materia densă a cărților Dvs. într-o originală Istorie a literaturii române. Aveți în vedere un proiect de asemenea anvergură?* / M.Z.: Ideea aceasta am avut-o mai demult, dar am abandonat-o din felurite motive. Nu e exclus s-o reiau. (...) / N.O.: *Sunteți un polemist redutabil. N-ați ezitat să sancționați usturător impostura și falsurile din literatură. (...) Nu simțiți nevoia să reveniți în focul disputelor? Nu vi se pare că momentului literar actual îi lipsesc tocmai polemicile veritabile?* / M.Z.: În condițiile unei normalități a vieții literare aș reintra bucuros în arena dezbaterilor. Dar azi se confundă polemica de idei cu atacul la persoană, mult mai la modă și încurajat de o seamă de publicații ce au infestat climatul literar. Există și la alte reviste tentația unei frivolități în tratarea chestiunilor grave ale prezentului, iar când nu ne complacem în incurabila noastră «bășcălie», devenim intratabili, intoleranți, exclusiviști unii cu alții în loc să găsim puntea ce ne leagă, dialogul constructiv. Ceea ce ne lipsește acum nu e neapărat «polemica», cât dialogul onest. / N.O.: (...) *Nu credeți că ar fi momentul refacerii unei ierarhii viciate a literaturii în cei 45 de ani de comunism?* / M.Z.: Da, e acută nevoia să se refacă imaginea istorică adevărată (implicit ierarhizarea valorilor) din ultima jumătate de veac. Dar și pentru asta e necesară comunicarea, dialogul unor specialiști, evitându-se tentația diletantă și resentimentară a celor dispuși (din motive extraliterare) să nege absolut totul și să demoleze toate personalitățile ce au ilustrat anii postbelici. Istoria literară nu se face cu spirit partizan, cu vindicte și răfuieli ideologice. Altfel, cădem în reversul proletcultist. E nevoie de o analiză detașată a condițiilor, factorilor, condiționărilor în care s-a dezvoltat literatura română (ca instituție, perso-

nalități, creații, stiluri etc.) în etapa istorică respectivă. Nu putem face abstracție de criteriul sociologic, nu putem judeca în vid.”

● Revista clujeană „Echinox” (nr. 7-8) găzduiește un interviu cu Mircea Cărtărescu (realizat de Orlando Balas): „– «*Visul*» a devenit «*Nostalgia*». *De ce această schimbare?* – E de fapt o întoarcere. Acest titlu mi-a fost blocat în 1989 la Consiliul Culturii pentru că amintea de *Nostalgia* lui Tarkovsky. (...) / – *Ați mai scris proză, sau a fost o «țâșnire» singulară, de excepție?* / – Întotdeauna am vrut să scriu proză. Înainte de a scrie poezie, am debutat dacă se poate spune așa în proză. Cele mai multe prototexte ale mele sunt în proză. La 12 ani, la 15, la 17 am scris o grămadă, romane puerile pe care le-am aruncat. Nu mi-a ieșit proza până la 29 de ani, atunci cred că mi-a ieșit ceva în această carte, *Nostalgia*, și pot spune că proza e peima mea dragoste literară. / – *Revenind: există o criză a individului în acest moment?* / – Eu nu cred că există o criză a individului în acest moment, dimpotrivă, criza individului ia sfârșit și cred că viitorul aparține individului. Dacă aș putea să-mi definesc ideologia social-politică, m-aș socoti un libertarian, în sensul pur al cuvântului, deci un om care nu crede decât în libertatea individului. (...) / – *Dl. Liiceanu, referindu-se la dumneavoastră, vorbea despre un «bun somnambulist al culturii».* / – Încerc să decriptez ce înțelegea dumnealui prin asta, și cred că înțelegea faptul că există oameni care sunt prea artiști ca să rateze șansa de a concretiza instinctul ăsta artistic, oameni care sacrifică direcția politică a gândirii lor, pentru a se închide în casă și a privi în interiorul lor. (...) Mi-am manifestat opțiunile și angajarea politică, de numeroase lor, în articole și direct. Dar nu am dorit să ies în față, nu am vorbit la balconul Universității, dar am fost în Piața Universității, am stat zi și noapte o lună de zile. Însă nu cred că trebuie să fiu un lider de opinie. (...) / – *Tehnologizarea nu îl îndepărtează pe om de umanism?* / – Eu cred că din contră. Tehnologizarea asta la care asistăm stârnește o reacție exact în sens invers. Adică «High Technology – High touch». Cu cât suntem mai avansați în tehnică, pe atât ne întoarcem mai mult asupra noastră, ne sensibilizăm”.

● În „Familia” (nr. 7-8), Ioan F. Pop realizează un interviu cu Adrian Marino: ***Suntem încă fundamental „poeți”, nu „raționaliști”***: „*Preluând sintagma haveliană, ce putere poate avea cultura într-o perioadă clar dominată de suficiența și incultura interesată a Puterii?* / Cultura poate totuși destule lucruri. Mai întâi, să întoarcă spatele culturii politice. (...) Și chiar s-o conteste în mod indirect și uneori direct. O astfel de reacție s-a produs, într-o oarecare măsură, și sub dictatura comunistă. A fost așa-zisa «rezistență culturală». (...) Cultura – respectiv zonele sale specializate, politologice, critice etc. – poate analiza în adâncime mecanismele puterii politice. O poate deci demistifica, demonstrându-i substratul totalitar, de clasă nomenclaturistă și deci întreaga sa impostură pseudo-«democratică». Rolul educativ al culturii, la formarea unei opinii publice, a unei noi mentalități politice, nu este nici el deloc neglijabil.

Cultura pune în circulație idei, concepții, valori, care, toate, au un rol formativ și educativ: spre o nouă conștiință politică democratică, liberală, pluralistă, integrată în Europa, neșovină. (...) / *Vă propun o minihermeneutică a ideii de... mentalitate politică la români.* / (...) Simularea, disimularea, ipocrizia și renunțarea la orice poziție independentă au fost aspectele cele mai benigne, de fapt, ale acestei triste mentalități. (...) Va trebui să treacă o generație, poate chiar două și, mai ales, să se schimbe în mod radical structurile politice, sociale, economice și culturale ale țării, ca o nouă mentalitate să se formeze. O nouă clasă de mijloc, de proprietari liberi producători este soluția esențială. / Deocamdată, sensul mentalității politice actuale este păstrarea puterii cu orice preț, reforme de pură aparență, formale, pentru Occident. (...) / *Ce înseamnă, de fapt, a fi european?* / (...) Din punct de vedere cultural, literar (...), a fi european înseamnă în primul rând trei lucruri: / 1. A produce cât mai multe opere românești de nivel european. (...) / 2. A cultiva în cultura și literatura română valori, standarde, criterii și ierarhii europene (...). Evident, nu prin preluare mecanică, formală, pur imitativă, ci pe cât posibil critică, prin sincronizare (de altfel inevitabilă), dar și prin asimilare în adâncime, selectivă. Deci prin evitarea cât mai atentă a eternelor «forme fără fond». Se observă, la noi, să recunoaștem, și destule «măimușăreli» pseudo-europene, concepte și mode culturale, efemere, superficiale, care sosesc și sunt adaptate, când – de fapt – ele sunt abandonate chiar în centrul lor de origine (moda structuralistă, semiotică, «Barthes» etc. etc.) / 3 A părăsi și combate orice politică de izolare culturală, naționalistă sau șovină. Doresc o cultură română deschisă, liberă, fără restricții, fără bariere de nici un fel. (...) Pentru adevăratul creator român, în orice domeniu, «Europa» încetează (...) a mai fi o obsesie, o primejdie și deci o amenințare: idealul este să tindem să fim «români» și «europeni» în același timp: în mod spontan, organic, natural. (...) / *Ce ne împiedică să avem o cultură critică, de tip rațional?* / (...) Cultura noastră a rămas, structural vorbind, încă la stadiul imaginii, metaforei, simbolului. Ea n-a ajuns încă la stadiul conceptului, ideii, rațiunii, sistemului. Suntem încă fundamental «poeti», nu «raționaliști». Cauzele sunt duble: un fond ancestral predispus spre percepția spontană, imagistică, a universului, un lirism congenital, specific național. (...) Structura pastoral-țărănească înclină spontan și ea spre «doină», spre «cânt», spre «frunză verde», nu spre idei abstracte. Ele apar într-un alt mediu: fie într-o mare cultură teologal-scolastică, fie citadină. (...) / Situația la noi, în ultimii ani, este agravată și de o adevărată invazie iraționalistă și chiar pseudo-mistică. Înțeleg foarte bine că după o perioadă sinistă de materialism vulgar, de ateism primar, pretins «științific», limba pendulului poate să treacă brusc în sens opus. Dar (...) n-aveți oare impresia că avem la noi cam prea mulți filosofi-mit, filosofi-mistici, filosofi-simbol și chiar... «sfînți» pur și simplu («Sfântul Petre Țuțea», de pildă, scris negru pe alb) pe metru pătrat? (...) / Unele ziare anunță, de pildă, cu titluri mari, cu fotografii chiar, sosirea

unui călugăr, fiu al unui cunoscut filosof român. Atunci devenim... vltairieni și ridicăm din umeri: ei și?”. □ Gheorghe Grigurcu semnează un lung articol intitulat *Morala gri și dl. Geo Dumitrescu*: „Nu credeam a ajunge să scriu vreodată prezentele rânduri. Aveam pentru poetul Geo Dumitrescu (...) considerația cuvenită unui autor însemnat, nu doar în sine, ci și un precursor al tinerei aripi ironice-ludice a poeziei noastre (...), autor care nu știu să fi făcut concesii majore regimului totalitar. Poziție pe care mi-am exprimat-o, așa cum m-am priceput, în câteva comentarii critice, în paginile cărora înțelegem a mă pronunța asupra creației în cauză într-un chip deopotrivă străin de intenția contestării și de cea a adulării. Mi-am închipuit că postura mea de «echilibru» e mai potrivită decât supunerea la clișeele, nu puține, în legătură cu cel ce a scris *Nevoia de cercuri*. Îl socoteam un creator «clasat» (...). Și totuși! Dl. Geo Dumitrescu revine în arenă, cu o energie nebănuită, propunându-ne un alt unghi sub care să-l apreciem, cel precumpănitor moral-civic. Dar, vă, nu pe poziția de pe care-l avertiza pe Pituț pentru simpatiile lui din anii '80, orientate către «Luceafărul» protocronist și atât de obedient față de dictatură, și de pe cea a unei ambiguități a unei tentative de factice «conciliere» postdecenbristă, ca și a unor simpatii, la rândul lor, nu mai puțin dubioase decât cele ale confratelui decedat. Poetul Geo Dumitrescu ține a se constitui astfel într-un caz moral. (...) Nu putem a nu lua în seamă personalitatea care iese în bătaia reflectoarelor cu o seamă de afirmații, de opțiuni și de atitudini (... imprevizibile. În ansamblul vieții noastre publice, care, oricât de convulsă și deconcertantă a fi, prezintă (...) o împărțire etică generică, dl. Geo Dumitrescu se situează pe o poziție aparent «medie»; în fapt, decepționant apropiată de cavalerii mentalității restauraționiste. Adică grevată de o neclaritate ce n-ar putea fi interpretată, cu toată bunăvoința, în favoarea d-sale. (...) O asocierie, ca să spunem lucrurilor pe nume, cu neadevărul cel mai calificat, un amestec de alb și negru, ce ofensează albul (...). Denumim acest amestec o morlă gri”. (Publicistul își ilustrează afirmațiile printr-o serie de citate extrase din articole – sau din interviuri – ale lui Geo Dumitrescu apărute, de-a lungul anului 1993, în „România literară” sau în „Adevărul literar și artistic”).

[IULIE-AUGUST-SEPTEMBRIE]

Nr. 7-8-9 al revistei „Caiete critice” conține o anchetă cu tema *Cel mai iubit dintre pământeni (de la roman la film)*, pornind de la „ce s-a câștigat” și „ce s-a pierdut” prin ecranizarea (de către regizorul Șerban Marinescu) a romanului lui Marin Preda. Răspund: Laurențiu Damian, Irina Coroiu, Nicolae Iliescu, Dana Duma, Miruna Barbu, Valerian Sava, Anca Damian, Nicolae Cabel, Călin Căliman. ■ Laurențiu Damian: „*Cel mai iubit dintre pământeni* realizat de Șerban Marinescu este în plan artistic un echivalent al *Memorialului durerii*. Era necesar un asemenea film. Și mai e ceva. Filmul are, indiscutabil, zona lui de echilibru, mai ales că, după decembrie '89, libertatea

s-a soldat cu mult dezechilibru și cu excese uneori ridicole în plan cinematografic. Este necesar să plasezi filmul lui Șerban Marinescu în contextul anilor '90, în actualitate. Este necesară și o plasare a lui în zona ecranizărilor. Vorbeam de echilibru și de film clasic. Ei bine, filmul lui Marinescu are rigoare. Asta poate să bucure sau să supere. Nu are fantezie. Nu are modernitate. Nu are nebunia *Patului conjugal* al lui Daneliuc. Nu este elaborat filmic precum *Hotel de lux* al lui Dan Pîța, fastuos în plan estetic dar atât de sărac în plan cultural. Nu are modernitatea *Balanței* lui Pintilie, film realizat de un intelectual. Dar filmul poate să stea alături de producțiile de vârf ale anilor '90 tocmai prin readucerea pe tapet a liniei clasice, în timp ce în lume este readus realismul în cinema". ■ Călin Căliman: „*Cel mai iubit dintre pământeni* nu este – în destule momente ale sale – filmul lui Petrini, nu este nici filmul lui Preda, nu este – mă voi explica – nici filmul lui Șerban Marinescu, dar este, la valoarea sa majoră –, filmul lui Ștefan Iordache. (...) Este un film deconcertant. Poate pentru că regizorul n-a utilizat suficient (...) polițele în alb ale libertății de creație. Poate pentru că în acest film sunt detectabile influențe insuficient asimilate (...), care-l îndepărtează pe Șerban Marinescu chiar de Șerban Marinescu. Dar pelicula rămâne, cred, printre experiențele artistice necesare ale acestor ani și – în general – ale cinematografului românesc. Nu numai din capodopere se poate învăța. În plus, printre efectele benefice indirecte ale acestui film s-ar putea înscrie, în perspectivă, și întoarcerea spre Marin Preda a cineaștilor, a spectatorilor...". ■ Valerian Sava: „S-a pierdut romanul și s-a câștigat filmul (...) Îl situez între primele două-trei filme românești, în ordinea validității, din ultimii patru ani: după *Balanța* lui Lucian Pintilie, acesta mult mai «fidel» romanului omonim al lui Ion Băieșu și alături de *Hotel de lux* turnat de Dan Pîța în registrul opus, al unei elaborări personale foarte sofisticate". ■ Miruna Barbu: „Opera literară nu a câștigat nimic prin transpunerea sa cinematografică, din contra, și-a pierdut semnificațiile cele mai profunde (...) filmul rămâne un eșec. (...) În orice context l-am situa și din orice perspectivă l-am privi. Cu siguranță, există și *Liceenii rock'n roll*, dar nu acesta ar fi trebuit să fie punctul de referință al regizorului Șerban Marinescu". ■ Irina Coroiu: „Cinematografia națională se suține prin câteva opere. (...) *Cel mai iubit dintre pământeni* va figura, desigur, în această galerie. Ca de altfel și celelalte pelicule remarcabile ale regizorului. Menționând pe generic faptul că scenariul este realizat «după o idee din romanul lui Marin Preda», filmul nu poate fi judecat după criteriile rigide ale ecranizărilor-translare, ci în funcție de impactul emoțional și cultural". ■ Ion Bucheru: „Ce s-a câștigat? După părerea mea s-a câștigat un film (...), oricâte regrete ar stârni faptul că el nu este realizarea de excepție, posibilă și – de către unii – acceptată. (...) Ce s-a pierdut? În primul rând – și cel mai grav – *spiritualitatea* scrierii lui Marin Preda". ■ Dana Duma: „*Cel mai iubit dintre pământeni* (...) este reprezentativ pentru cinematograful românesc «în tranziție».

Acesta se caracterizează, după opinia mea, printr-o retorică grandilocventă a demascării comunismului, cu excese cauzate de inconsistența exprimărilor sale de opoziție înainte de '89, printr-o exacerbare a crudităților de limbaj și a reprezentărilor erosului, prin opțiunea (benefică) pentru un limbaj mai direct, mai puțin esopic. Deși întâmpinat cu multe rezerve, filmul va rămâne, cred, una dintre ecranizările la care se vor face adesea referiri. În privința locului peliculei în creația lui Șerban Marinescu, aceasta nu este vârful filmografiei sale. Ea atestă însă calitățile regizorului (un bun povestitor și creator de atmosferă), mai puțin pe ale scenaristului". □ Continuă publicarea corespondenței primite de Dumitru Micu din partea lui Mircea Eliade (perioada 1971-1980). □ Eugen Simion publică un fragment din convorbirile sale de la Metz (martie 1993) cu Petru Dumitriu. □ Valeriu Cristea comentează romanul *Înainte și după Edith* de Petru Popescu (**Războiul celor două sexe** – „un roman rapid, scris tare, cu o lipsă de prejudecăți șocantă, dar tocmai de aceea atrăgătoare, bănuim, pentru nu puțini cititori), iar Eugen Simion scrie despre *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* al lui Ion D. Sîrbu (**Un Don Juan proletar și provincial**).

AUGUST

1 august

● Pe prima pagină a „Adevărului literar și artistic” (nr. 177), în oglindă cu un extras din Julien Benda (fragment reprodus sub titlul **Dispar cărturarii**), Cristian Tudor Popescu semnează o tabletă sarcastică intitulată **Cultură fără ură**: „Sinistru mai arată lumea ziariștilor «oameni de cultură» privită de aproape! (...) Ca un făcut, nu e unul să nu ascundă în el propria sa machetă, redusă la scară, zbârcită, contorsionată, malignă, radiind din zeci de plăgi. Actuala lor împărțire în «disidenți» (...) și «oameni ai puterii» are tot atâta relevanță cât clasificarea îngerilor sau a dracilor. În fond, este vorba de un bloc compact de miniaturi umane hidoase, pentru care sistemul ceaușist a fost oricum o binecuvântare, făcându-i să pară, în ochii oamenilor obișnuiți, mult mai nobili, mai onești, mai dedicați spiritului decât în trista realitate./ Problema este: ține asta de o legitate care prevede însoțirea inteligenței culturale de invidie, perfidie, meschinărie, oportunism, lihtis? Sau e vorba doar de o gigantică proliferare istorică, dar de cazuri particulare? Corectă mi se pare prima variantă, dar continuu, totuși, cu încăpățânare, să cred în cea de-a doua (...)/ Ceea ce nu mă împiedică, asemenea lui Cioran, care nici el nu e mai bun decât alții, să tânjesc după un cioban analfabet”.

4 august

● La pagina de „Cultură – mass media” a revistei „Expres Magazin” (nr. 30), apare – sub titlul **Ignat în plină vară**, dedesubtul unei fotografii a lui Adrian

Păunescu – următorul text nesemnificativ: „«La începutul verii anului 1990, Adrian Păunescu trebuia ucis la Satu Mare!» – declară în ziarul de familie «Vremea» Ernest Apponyi. Alături de bard urma să fie otrăvit și gingașul ex-senator Vasile Moiş. Relatarea respectivă ne-a cutremurat. Vă dați seama ce pierdere inestimabilă ar fi suferit Cultura, Justiția și nația română. Așteptăm senzaționale dezvăluiri referitoare la posibile atentate la viața senatorului de Butimanu. În acest caz se vor folosi automobile-capcană pline cu damigene. Turțul ar fi explozibilul necesar” (*Senator prin fraudă*).

6 august

● În „Dilema” (nr. 30), Mircea Iorgulescu publică prima parte a unui articol intitulat *Apolitisme și angajamente. Negățiune fără abnegățiune*: „Orice descriere, cât de cât corectă, a tipologiei intelectualului român este constrânsă la constatarea marginalității spiritului contestatar. Nu revoltă mare și adâncă, zguduind opere și destine, ci nemulțumiri bovarice și rutiniere, exprimate instruit și cumsecade, cu pretenții de stil și pretenții de artă: agitații repede trecătoare, monografii cumiști, drame stinse, dureri înăbușite, multe tânguieri, prea puțin radicalism; văicăreală, dar nu și neliniște; suspin, oftat și plâns, nu sfâșiere (...)./ Și este probabil că anemia disidenței românești, ca și ulterioara ei violentă denigrare, se va fi explicând, în mare măsură, prin această inapetență tipologică și structurală pentru contestație, revoltă și radicalism./ Pentru libertate, în definitiv: fiindcă revolta este mai mult o afirmare decât o căutare a libertății. Fiind cert că disidenții, atâția câți au fost, au deranjat ordinea totalitară și au incomodat puterea dictatorială comunistă, trebuie să acceptăm că măcar în egală măsură ei au deranjat și au incomodat ordinea adaptării și deprinderea de a trăi în pseudo-libertate. Nu atât îngăduințele perfide și teroarea difuză omniprezentă au împiedicat formarea și constituirea unei literaturi alternative, de factură disidentă, în forme similare celor din alte state comuniste, cât absența interesului pentru acest tip de literatură. Care n-ar fi fost, nu putea fi doar «literatură». (...) Împotriviri conjuncturale au existat, dar ele nu au fost generate de o imperioasă, irepresibilă vocație a libertății. De aceea, poate, s-au și soluționat, cel mai adesea, în spațiul suficient al pseudo-libertății./ Dificultatea de a imagina sau construi o alternativă posibilă pozitivă provine de aceea mai degrabă din absența exercițiului libertar decât din supra-licitarea facultății negatoare. După decembrie 1989, mulți scriitori români au anunțat, uneori cu îndurerare, decesul aluziei, al parabolei, al tehnicilor de a scrie «pe dedesubt»: ca și cum s-ar fi depreciat brusc, modalitățile, nu sensul în care fuseseră utilizate. Lepădarea formelor resimțite ca aparținând orizontului pseudo-libertății nu înseamnă însă și o veritabilă intrare în universul libertății. Polemicile dintre «apolitici» și «angajați» sunt o dovadă a rămânerii în pseudo-libertate”. □ În *A privi înapoi cu mânie (I)*, Andrei Pleșu polemizează cu H.-R.-Patapievici, pornind de la un articol al acestuia din „România

literară” (nr. 26, 7 iulie 1993), *Degetul de lumină*: „În rezumat. textul cu pricina construia un portret tenebros al românului din «paranteză istorică» 1948-1989, omagiind, prin contrast, «etalonul etic care ne venea pe unde de la Paris», în speță de la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cu admonestările lor lucide, necruțătoare și vindecătoare. Omagierea celebrului cuplu e în afara discuției. (...) Nimic mai firesc (...) decât să le fim recunoscători; și nu e nevoie să-i comparăm (cum face dl. Patapievici) cu Titu Maiorescu sau cu Soljenițin, pentru a le încredința admirația noastră integrală./ Altceva mi-a surat prost în articolul amintit. Mi s-a părut nedrept, schematic și, în fond, superficial, verdictul negru zvârlit de tânărul eseist asupra unui episod al destinului național pe care, vrând-nevrând, l-am traversat cu toții (...). Dar că, la capătul acestui infern, suntem, mai toți, infirmi, imbecili, estropiați, că am participat cu toții, «indiscernabil», la alcătuirea unei «paste» sordide care «pute», că «nu voiam decât să juisăm cu lanțurile în mână», pe scurt, că «nu am ieșit întregi» din anii de înjosire de după război – iată un mod de a gândi care nu abuzează de subtilitate și, regret s-o spun, nici de bun gust. (...) Nu lipsesc aici câteva candido efecte comice: «Întreg, degetul de lumină al lui Maiorescu intrase, după sovietizarea țării, în păstrarea lor» (adică a cuplului parizian). (...) «Întreg» nu ieși nici după un război, nici după o pușcărie, nic după un cutremur. Întreg nu ieși nici din experiența exilului. (...) Nu e sigur că vom ieși întregi din economia de piață, iar cine a stat mai mult în Occident știe că apar și acolo insidioase dez-integrări de care nici cea mai liberală democrație nu te poate apăra. (...) Până la urmă, afirmația «n-am ieșit întregi» se dovedește vidă. (...) E Ileana Mălăncioiu mai puțin «întreagă» decât cutare poetă din Londra? E Nicu Steinhardt un om neîntreg? (...) E Țuța mai puțin întreg decât Sartre? E Liiceanu mai puțin întreg decât Glucksmann? Mi se va spune că invoc excepții. dar deține dl. Patapievici rezultatele vreunei anchete în care să rezulte câți anonimi, de toate categoriile, au rămas întregi prin puscării și în afara lor? Au fost tinerii bucureșteni din decembrie '89 mai puțin întregi decât tinerii parizieni din mai '68? Se consideră dl. Patapievici – altfel decât prin exces de modestie – un personaj lipsit de «integritate»? Dacă nu – atunci își infirmă verdictul. Dacă da – atunci cu ce drept ne judecă? Să mergem mai departe: *cui* s-au adresat – de-a lungul anilor – Monica Lovinescu și Virgil Ierunca? Unei scene goale, unui țarc de handicapați, unui popor de umbre? S-ar zice – după rechizitoriul d-lui Patapievici – că ei nu puteau avea ascultători. La ce bun să sermonizezi o adunătură de declasați? Dar ei *aveau* ascultători, *mulți* ascultători și nu numai dintre intelectuali. Asta înseamnă că ei spuneau ceea ce gândeam cu toții. Și dacă gândeam ca ei (...) înseamnă că știam foarte bine ce era normal și ce nu era în jurul nostru./ Într-un anumit sens, articolul în discuție face o nedreptate chiar eroilor săi (...). Monica Lovinescu și Virgil Ierunca nu sunt pur și simplu, cum pare a crede dl. Patapievici,atorii unui program de dirigenție națională cu o durată de treizeci de ani. Ei au făcut

cronică de idei și critică literară și au semnalat, săptămână de săptămână, *valorile* culturale născute în țară. Cine răsfoiește textele lor descoperă, pe lângă severități și anateme, o generoasă recoltă de elogi și binecuvântări. Prin urmare, au născut și acum oameni, s-au ivit și aici opere valide. Bineînțeles că bilanțul acesta, mai mult decât onorabil, nu e meritul regimului comunist. El dovedește însă că, uneori, s-a putut «face față» cuviincios dezastrului, că, adesea, vremurile destrămoare stimulează paradoxurile «integrității» și o imprezibilă creativitate existențială și artistică și, în sfârșit, că o semînție care, într-o situație istorică limitată, era să-și piardă sufletul merită nu numai disprețul și căutătura noastră mînioasă, ci și o (riguroasă) compasiune”. O a doua parte a acestui articol polemic va apărea în nr. 31, din 13 august 1993, al revistei.

● În „România Mare” (nr. 31), Ileana Vulpescu semnează un articol intitulat **Deșertul roșu**: „Unde anume au crescut, au învățat, s-au format și s-au afirmat creator, intelectualii, artiștii, oamenii de știință, cercetatorii care susțin cu fervoare această «originală» teză (aproape marxistă, a «vidului cultural»)? Ca să citez numai scriitorii, cu puține excepții – Ionesco, Cioran, Eliade, Vintilă Horia, Ștefan Baciu, personalități care și-au găsit împlinirea și și-au manifestat maturitatea creatoare în străinătate (deși chiar și ei au debutat cu strălucire în patria-mumă), toți ceilalți, *rămașii-pe-loc* sau *plecații-mai-târziu* și-au dovedit calitățile și și-au dobândit meritata celebritate în țară beneficiind, unii cu asupra de măsură de facilitățile mult-puține pe care le ofereau clima și climatul «deșertului cultural». De altfel, dacă n-ar fi fost personalități formate și recunoscute încă din țară, mulți dintre *plecații-mai-târziu* n-ar fi avut decât puține șanse de a ajunge pe culmile gloriei în străinătate! Toți acești contestatari ai comunismului și ai realizărilor spirituale românești din anii regimului totalitar, negând cu înverșunare cultura națională, se neagă pe sine și-și anulează cu veselă inconștiență opera proprie. Oricât de îndreptățit în orgoliul creator ar fi un intelectual din această categorie «nihilistă», el nu poate susține – decent și cu minime șanse de credibilitate – că numai dânsul și numai opera lui constituie o fericită excepție rodnică în seceta generală a anotimpurilor culturale ale țării. Dacă între Tudor Arghezi și A. Toma, să zicem, nu există nici o deosebire, ambii fiind vânduți bolșevismului și ambii slujind același regim execrat, înseamnă că nici între cei care susțin această aberație și adversarii lor «de idei» – cu toții produse ale aceleiași epoci – nu există nici o diferență. Aceasta este concluzia pe care o impune «logica» dogmatică a «deșertului cultural»: întrucât nu s-a făcut nimic și rezultatul este pustiul, chiar și cei care afirmă acest «adevăr» (de tinichea) sunt nuli”.

8 august

● Nr. 178 din „Adevărul literar și artistic” are pe prima pagină o tabletă a lui Cristian Tudor Popescu, **Nostalgia cârjelor de lux**: „Am nimerit deunăzi, în

calitate de editor, într-o emisiune a redacției culturale TVR, alături de directorii de edituri Magdalena Bedrosian, Georgeta Dimisianu, Viorel Știrbu, Ion Tomescu, adunați fiind acolo de Cătălin Țirlea într-un scop ce ne era tuturor neguros. Nici chiar comoderatorul, Laurențiu Ulici, nu părea chiar lămurit. Cătălin a luat un start furibund: «Cum e posibil, domnilor editori, de stat și particulari, să nu fie publicate talentele tinere, în speță generația '90, în speță poeții și în speță genialul Ioan Es. Pop? (...) Cum e posibil să zacă un an și jumătate volumul de debut al lui Ioan Es. Pop la Editura Cartea Românească, editura Uniunii, d-nă Magdalena Bedrosian și d-le Ulici?». (...) Care va să zică, talentatul prozator Cătălin Țirlea și-a permis să deturneze pentru o oră atâta lume grea – aducându-i, nevinovați, pe post de exemple vii ale generalității problemei, pe nouăzeciști Lucian Vasilescu și Daniel Bănulescu – pentru a face «cazuri» din Ioan Es. Pop și colegii săi de generație. Culmea este că, deși apare ca heirupist și hazardat, cu șanse de a se întoarce chiar împotriva celor sprijiniți, demersul lui Cătălin Țirlea este, într-un anume fel, corect. Căci, ce reproșează el? Păi bine, stimată editură a US și stimată critici aferenți, nu i-ați publicat dumneavoastră în grup organizat pe așa-numiții optzeciști, deși valoare aveau din 7 în 7? Adică dacă ei au putut să beneficieze de un circuit «de seră», noi de ce să fim aruncați în jungla tranziției? (...) Așa că lăsați, băieți, cârjele moștenite de la frații mai mari, chiar dacă sunt câptușite cu piele moale și bătute în ținte aurite. Și nu vă mai țineți de mână în întuneric: arta, ca și moartea, se întâmpină de unul singur». □ C. Stănescu publică prima parte dintr-un dialog cu George Bălăiță: „**Mă consider un stăpân al himerelor mele, care mă digeră lent și mă elimină, de fiecare dată, într-o stare jalnică**”. „– Cum vedeți viitorul?/ – Nu există viitor. Există numai ziua de mâine. Într-atât de confuză este starea generală și peste tot prezintă criza de autoritate. Există, totuși, viitorul biblic, cel de 40 de ani, cât timp și-a plimbat Moise poporul prin deșert, ca să moară de moarte bună (în cazul în care chiar atunci n-au fost ajutați unii), mai ales inadptabilii de vârstă mijlocie. (...) Dar, paradoxal sau nu, altfel nu e cu puțință, trebuie să ne asumăm răul ca să-l putem depăși. Aproape tot ce se întâmplă acum anormal este normal să fie așa! (...) – *Stânga sau dreapta? Ce credeți?*/ – Cred ce văd azi la noi. Între aroganța dreptei și suficiența stângii nu există un centru stabil. Centrul se mișcă, topăie, dispare și apare, ca o geamandură smulsă de vânt și dusă aiurea, în apele nimănui”. Continuarea interviului va apărea în nr. 179, din 15 august 1993: **Până unde se poate glumi?**; și în nr. 180, din 22 august 1993: „**În loc să prospecteze viitorul, acești luptători se ocupă de ajustarea trecutului**” – în partea a treia, George Bălăiță vorbește despre experiența sa de director, în anii '80, al editurii Cartea Românească: „Mi-am dus încercarea până la capăt. Tăcerea mea îndelungată ca autor și cărțile *celorlalți* tipărite din ce în ce mai greu la Cartea Românească, a însemnat de fapt iluzia normalității. Trebuie să spun, eram aproape singur. În ultimii ani, când și cărțile mediocre

deveneau problematice (...), de multe ori am peripatetizat pe străzi, în amurg, cu prieteni de încredere. Vreau să plec de la C.R., nu se mai poate. Georgică, tu trebuie să stai acolo, ce ne facem fără tine? Sigur, nu numai de asta, că am fost animalul lor de sacrificiu și restul. Nici vorbă... Atunci? Voiam să văd până unde se poate glumi? Experimentam pariul tragicomic din *Lumea...*?. La final, câteva considerații despre generații de scriitori (și conflicte intergeneraționiste): „Mi s-a părut firesc să fiu alături de generația optzeci. Cei mai mulți dintre ei mi-au fost apropiați și conțez și acum, bineînțeles, pe loialitatea și mai ales pe talentul lor. *Desant* (...) a fost un eveniment. Este una din bucuriile mele de atunci./ «Hruba literară»? Ea a început să funcționeze cu adevărat la subsol, după ce i-am poftit eu afară, în două sau trei rânduri, în peștera mea de la suprafață, pe cei câțiva gradați fără uniformă care au venit pe rândușă-mi explice că «jos» se petrec lucruri necurate. (...) Iar cafeneaua literară cu o singură masă, în librăria din curtea editurii, unde stăpânea Mircea Nedelciu, era un fel de cort al făgăduinței./ (...) Conflictul cel mai pronunțat la noi în momentul de față cred că este acela între tineri și vârstnici. În toate mediile, ascuns sau declarat, în familie, în societate. Ce pot spune? Că «bătrânii» sunt obosiți peste măsură și «tinerii» n-au chef să se implice?».

9 august

• Într-o tabletă din „Adevărul”, *Statul și ștatul*, Cristian Tudor Popescu notează: „De la o vreme, o nouă cruciadă îndreptată spre absorbirea subvențiilor de stat pentru cultura scrisă își agită praporii prin presă și pe la TVR. Diverse personaje (...) se indignează virtuos în fața inapetenței pentru cultură a cutărui «contabil», în această noțiune fiind incluși cam toți cei care vântură banii statului, de la ministru până la casieră. Alt cal de bătaie preferat: «invazia maculaturii pe piața de carte în detrimentul adevăratei literaturi»./ (...) «Adevărata literatură» nu-i nicidecum compusă, așa cum își imaginează retorii în cauză, numai din piese de vârf. Literatura unei epoci poate fi reprezentată ca un sistem viu, multicolor, cu zonele sale de armonie și stridență, de orgă și acordeon, de diamant și gablonțuri. (...) Literatura de la noi, scăpată din chinga (și sera) ante-decembristă, nu face acum decât să se autoregleze ca sistem, umplându-și nișele care i-au fost obturate atâtea decenii. Este normal să se bată lumea pe Sandra Brown și nu pe Răzvan Petrescu, de-o pildă. Editorul (atribute ca «de stat» sau «particular» vor deveni curând irelevante) vremurilor noi (...) trebuie să posede o abilitate – aceea de a simți cartea care, oricât de «proastă», să poată aduce bani, și o disponibilitate – aceea de a folosi o parte din acești bani pentru editarea în tiraje restrânse a unor volume valoroase, însă fără priză la publicul larg. Chiar în absența legii sponsorizării, acest tip de editor deja există. (...)/ Cineva rămâne însă pe dinafară. Aceștia sunt toți acei «papă-ștat» care umplu ministerul zis al Culturii și parazitează redacțiile revistelor bugetare și editurilor de stat. (...)/ Închei prin răspunsul unui

tarabagiu la întrebarea unui reporter de-al nostru: «Poezie se mai virde?». «Se vinde, dom'le! Da' numai numele mari! Nichita Stănescu am vândut tot ce-am avut»”.

11 august

● În editorialul din nr. 30 al „României literare”, *Istoria literaturii române dintre 1945 și 1989*, Nicolae Manolescu prezintă obiectivele dezbaterei de curând inițiate în paginile revistei: „Sunt mai multe aspecte pe care dezbaterea noastră le va avea probabil în vedere. Primul se va referi la felul în care citim astăzi cărțile scrise ieri. Orizontul nostru de așteptare s-a modificat radical. Alt aspect este legat de prețul pe care scriitorii au fost siliți să-l plătească nu pur și simplu cenzurii, dar unor exigențe foarte bine articulate (...) ale oficialităților culturale. E vorba de a ști, între altele, dacă valoarea unor cărți face iertat colaboraționismul autorilor lor. În al treilea rând, va trebui să vedem care este situația unor cărți apărute în exil (inclusiv aici și literatura basarabenilor), uneori în limba română, alteori în alte limbi. Întrebarea despre locul lor într-o istorie a literaturii române nu poate fi ocolit. În fine, va fi nevoie să facem un examen temeinic instituțiilor culturale ale vechiului regim, funcționării lor pe durata a patru sau cinci decenii, raporturilor dintre scopul propus de oficialitate literaturii și scopul urmărit de scriitorii înșiși, mai mult, reflectării acestor scopuri în mintea și în sufletul cititorilor. Rămân a fi scrise o istorie a cenzurii, o istorie a realismului socialist și o istorie a literaturii din perioadele de relativ dezgheț ideologic”. □ În cadrul dezbaterei *Istoria literaturii române dintre 1945-1989* sunt publicate două articole despre romanele lui Petru Dumitriu din anii '50: *Cronica unei ecorșări amânate* de O. Nimigean și *Mecanicul și viul* de George Pruteanu. ■ Finalul articolului lui O. Nimigean: „Reapariția *Cronicii de familie* ar trebui să dea naștere unei discuții într-adevăr responsabilă despre raportul etic-estetic în literatura românească. Petru Dumitriu este un caz incitant și exemplar prin *întreaga* lui evoluție. Cărțile lui din anii cincizeci – *Cronică de familie* în primul rând – avertizează asupra faptului că talentele iresponsabile își periclitează, acceptând compromisul moral, însăși identitatea lor artistică. Hibridul artă-ideologie va fi părănd, unora, viabil, dar (...) nu rezistă la o lectură onestă./ *Cronică de familie* este o uriașă mistificare și nu poate fi salvată de strălucirile de suprafață. Risipește, în sensul propriu, enorm talent, însă ar fi păgubos, pentru Petru Dumitriu însuși, să o confundăm cu o capodoperă. Mențin calificativul de «mare carte ratată»./ Prin exilul său, în schimb – asupra căruia nu se insistă îndeajuns – Petru Dumitriu ne demonstrează că salvarea a fost posibilă. Îi aștept cu încredere adevărata întoarcere”. ■ George Pruteanu: „După 1989, am recitit cele două mari cărți *slabe* ale lui Petru Dumitriu: *Pasărea furtunii* (...) și *Drum fără pulbere* (...). Nu numai că nici una nu m-a plictisit (...), dar, mai mult, mărturisesc că lectura a fost pur și simplu captivantă. (...) / *Falsul* în acele cărți ale lui Petru Dumitriu

îmi era tot timpul foarte clar. Dar știți cum îl simțeam? Ca pe nisipul strecurat de vânt în prăjitura de pe plajă. Gunoii care nu s-a integrat, nu s-a dizolvat în substanță. (...) / Cărțile «aliniate» ale lui Petru Dumitriu sunt, fără doar și poate, opere ratate. Dar nu ca la servilii autori de duzină ai comunismului. Chiar dacă accepta să ilustreze o ideologie calpă, Petru Dumitriu se ilustra de fapt, dominant, pe sine. Talentul, copleșitor, își subsuma «directivele»”.

● În nr. 30 din „Totuși iubirea”, Cezar Ivănescu își reamintește *Cum l-am cunoscut pe Marin Preda*: „M-am descoperit în Marin Preda. Maestrul care m-a inițiat în *arta de a deveni scriitor român*, adică *scriitorul care scrie în limba română și publică în România*. (...) Ani în care am înțeles că Marin Preda (ca și ceilalți colegi ai săi de generație) gândește ca acel celebru moralist francez – Montesquieu – și anume că important nu e să te vindeci de boală, ci să reușești să trăiești cu ea: boală incurabilă, comunismul și-a lăsat stigmatele ei, poate, în biografia și jurnalistica lui Marin Preda, dar nu l-a împiedicat să-și trăiască marea vocație și să și-o împlinească în cărțile sale pe care noi le prețuim drept capodopere: *Întâlnirea din Pământuri*, *Moromeții*, *Imposibila întoarcere*, *Viața ca o pradă*, *Cel mai iubit dintre pământeni...*”. (În nr. 31, din 25 august 1993, Cezar Ivănescu va publica articolul *Marin Preda, singurul meu aliat literar*.)

12 august

● Într-un articol din revista „22” (nr. 31), *Foamea de superlative (I)*, S. Damian deplânge faptul că în dezabterile intelectuale din România postdecembristă „are întâietate un discurs (...) în care cuvântul *acasă* absoarbe în întregime interesul, un *acasă* ridicat nemotivat ca o stavilă în fața mișcării și a contactului cu exteriorul”: „Venit din zone ale exaltării, discursul este mereu revendicativ, o reclamație în fața posterității, o tentativă de denunțare a unor inamici ascunși, dar până la urmă dibuiți, de la vecinii apropiați până la popoare îndepărtate, conduse, și ele, din porniri hrăpărețe, de patimi urâte. Cine vrea să rezume rechizitoriul auzit de atâtea ori reține, ca o fixație, schema istoriei unei națiuni neîntrerupt vitregite de ghinioanele destinului, constant inclusă în postura de victimă în calculul meschin al marilor puteri. (...) / Pe această scară a învinuirilor și suspiciunilor se ajunge ușor la teoria complotului mondial urzit să distrugă un stat pașnic, complot cu felurile sale variante în contemporaneitate”. S. Damian se arată contrariat și dezamăgit de faptul că un critic ca Alexandru George, pe care îl situase, până de curând, „fără ezitare”, „în fruntea unei liste de combatanți sobri, în serviciul rațiunii”, „se lasă până la urmă sedus de interpretări confuze și dubioase, caracteristice specimenelor de intelectuali exaltați” (într-un articol din „România literară”, nr. 11, din 25 martie 1993: *Oponenți, rezistenți, disidenți*): „Am observat cu stupefacție că, de la un anumit paragraf, aproape fiecare frază îmi provoacă nedumerire. (...) Că Alexandru George se arată stăpânit câteodată de

mizantropie, că poate fi morocănos, ursuz, cicălitoreieșea într-un fel din alte demersuri mai vechi (rezerve la cariera universitară a lui Titu Maiorescu, obiecții cam obtuze și sâcâitoare la istoria literaturii concepută de G. Călinescu). / Nu mi-aș fi putut însă închipui că și el, un campion al explicației raționale, se lasă până la urmă sedus de interpretări confuze (...). Și totuși, în confesiunile din «România literară» revin în variante oarecum mai voodate, dar prea vizibile, tendințele de demonizare a străinilor, de afirmare a supremației fondului autohton, de identificare cu soarta victimei în fața conjurației malefice din exterior. E uluitor cât de departe pătrunde influența modelelor negative!». □ Victor Neumann publică prima parte a unui eseu intitulat ***Cultură și societate în România interbelică. N. Iorga și M. Eliade sau vechea și noua generație***, în care pune problema reevaluării critice a istoriei (implicit a culturii) românești moderne, propunându-și să formuleze „un alt punct de vedere asupra raportului dintre generația intelectualilor români a anilor 1900 și aceea a anilor 1930”: „Între o generație și cealaltă nu există ruptur – cum încerca să demonstreze Eliade dintr-un spirit de frondă –, ci mai degrabă o continuitate. Ne-a interesat (...) să dezvăluim, prin câteva exemple, paradoxalele atitudini ale intelectualului României moderne (deseori regăsibile printre contemporanii noștri): pe de-o parte umanist, pe de altă, animator al orientărilor politice radicale. Prin urmare, să observăm aspectele care au concurat (prin influența exercitată asupra publicului) la statuarea tragediilor politice și de civilizație din secolul al XX-lea. Cu alte cuvinte, să arătăm cum a fost posibil ca un concept precum acela de democrație să dobândească în gândirea multor intelectuali români un sens exclusiv negativ; cum democrația, în accepțiunea cărturarilor de primă mână, a devenit principalul dușman al naționalismului. Procesul e regăsibil și în alte țări europene, particularitatea românească însă constă în continuitatea mitului național”. Continuarea articolului va fi publicată în nr. 34, din 24 august 1993: „Inițiată riguros, aproape pedant și pozitivist, *Istoria...* se întâlnește repede cu un concept ce devine pentru ea când o voluptate, când o calamitate: postmodernismul. Radu G. Țeposu face efortul de a-și adapta propria scriitură la concept și de la tonul neutru și obiectiv trece la cel șăgalnic, iar de la construcția articulată la una ce-și simulează dezlănarea. Pe de altă parte, oricât de încăpător ar face el postmodernismul, acesta nu poate înghiți întreaga generație decât dacă se salvează într-o totală indeterminare. (...) Dacă a fost postmodernistă vremea, înseamnă că generația '80 a avut doar o gripă. Și chiar atunci a surprins-o Radu G. Țeposu. / (...) Partea cea mai temeinică a cărții e cea rezervată analizelor propriu-zise, Radu G. Țeposu dovedindu-se aici chiar autorul predestinat. Între toți criticii generației, el e singurul în stare să-și țină calitățile în echilibru, nepermițând nici uneia să se manifeste în exces. Foarte aproape de creativitatea literară, fiind, alături de Mircea Mihăieș și Radu Călin Cristea, unul din criticii pentru care problema talentului se pune mai curând în termeni

debordării decât ai efortului, Radu G. Țeposu face, de fapt, în critică, penitență expresivă”.

● Ștefan Aug. Doinaș publică în „Cronica română”, la rubrica „Tabletă de politician”, articolul *Curtenii apolitici*: „De câțva timp, în breasla noastră – a literaților – a apărut o nouă categorie de confrați: scriitorii care nu fac politică (stare căreia cei interesați îi conferă valori morale și existențiale deosebite) și care ne recomandă insistent nouă, celorlalți, care facem politică, să ne reîntoarcem la masa noastră de scris, adică *să nu mai facem politică*. (...) Să aibă oare acești confrați nevoie de prezența noastră alături de ei, pentru a le stimula activitatea? Să se rușineze oare ei de «figura» pe care o facem noi, ca intelectuali, în peisajul politic al țării? (...) Mărturisesc că eu, unul, ca scriitor care fac parte dintr-un partid politic, ca reprezentant în parlament al unui anumit electorat, dar și ca modest analist al fenomenului politic de la noi, mă simt tulburat de atare întrebări: e ca și cum mi s-ar azvârli în față, cu dispreț sau cu compătimire, reproșul că m-aș preta la o activitate care nu e nici de demnitatea mea de scriitor, nici de competența mea de intelectual. (...) Să existe o incompatibilitate de principiu (...) între un om de litere și un om politic? (...) M-a împiedicat activitatea mea politică în acești ultimi trei ani de zile să scriu, să traduc și să public cărți noi? (...) / A face astăzi politică în România mi se pare un imperativ de ordin civic și moral: e vorba, așadar, de o nouă instanță care somează conștiința mea. În lipsa unei clase formate de bărbați politici, care să rezolve treburile publice ale societății noastre, și în condițiile în care vechii colaboratori politici și simpatizanți ai dictaturii comuniste tind să se reinstaleze temeinic la Putere, politicul mi se pare un teren de luptă civilizată în care se confruntă chiar trecutul și viitorul României. Mă simt dator, ca intelectual, și ca cetățean al acestei țări, să definesc și să combat un comunism rezidual care-i împiedică pe oamenii simpli, mai ales pe cei de bună credință, să vadă adevărata față a realității noastre și să discearnă riscurile unei restaurații de stânga. A face astăzi politică mi se pare (...) un act de patriotism. / (...) O strălucită serie de scriitori români, din secolul trecut și mai aproape de noi, au făcut politică activă, unii dintre ei cu rezultate excepționale. Mă gândesc la M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, T. Maiorescu, Constantin Stere, Mihai Eminescu, N. Iorga, Octavian Goga și alții. (...) Imaginea scriitorului retras în «turnul de fildeș» – apărută istoricește ca o reacție față de scriitorii romantici, lideri ai mișcărilor politico-sociale – este de mult căzută în desuetudine. (...) / Cât privește a doua chestiune – dacă scriitorii care se declară apolitici se țin într-adevăr departe de viața politică – mi se pare de netăgăduit că acești literați sunt victimele inconștiente ale unui complex de auto-culpabilizare, care-i împiedică să recunoască un fapt vizibil totuși cu ochiul liber: acela că ei înșiși *fac politica Puterii*. (...) A face politica Puterii într-un timp când Puterea seamănă tot mai mult cu o Putere de tristă amintire, care i-a umilit întâi de toate pe scriitori (...) nu e deloc un titlu onorabil.

Apolitismul declarat al acestor scriitori nu e decât un alibi al conformismului lor politic./ La urma urmelor, atitudinea lor ar marca o opțiune demnă de respect, dacă ei înșiși ar avea tăria morală de a și-o asuma pe față, invocând o realitate istorică. (...) Ce-i împiedică să recunoască roirea lor la curtea Puterii? (...) Azi (...) vocația de curtean a devenit categoric inavuabilă. Poate și pentru faptul că un «despot luminat» este foarte greu de găsit. Oare nu ne-am bucura cu toții dacă, de pildă, președintele Ion Iliescu ar deveni un fel de lorenzo de Medicis?/ (...) Ei cred că a fi democrat înseamnă a fi în afara partidelor. (...) Democrația înseamnă o societate deschisă în care individul (... se simte chemat să opteze, în deplină libertate, dar pe față și cu convingere, pentru unul dintre partidele angajate în ceea ce se numește *lupta pentru Putere* (...)/ A fi echidistant (...) înseamnă (...) a fi *călduț*. Iar pe cei *călduți* – după cum spune Biblia – Dumnezeu îi va scuipa din gura lui”.

13 august

● În articolul *A privi înapoi cu mânie (II)*, din „Dilema” (nr. 31), Andrei Pleșu continuă polemica cu H.-R. Patapievici începută în numărul anterior al revistei: „Teza lui privește un capitol esențial al răfuielii noastre cu noi înșine: cum me raportăm la anii pe care i-am trăit «în burta chitului». La început, dl. Patapievici pare să diagnosticheze necruțător numita derivă a unora dintre cei rămași «să ierneze», în țară. Dar foarte repede se trece la o culpă generalizată, la un «noi» în cuprinsul căruia nu mai există distincții. (...) Cazul e impede: o națiune a trăit peste patruzeci de ani sub presiunea degradantă a unei dictaturi. Problema e mai complicată: poate un episod istoric – oricât de dramatic – să corupă *integral* și *irreversibil* substanța unei națiuni? Se poate înfiera linear, de la bicusnicia vremurilor către bicusnicia oamenilor? Produce experiența răului numai efecte rele? (...) Ar fi interesant să reflectăm asupra destinului pe care l-a putut avea, sub comunism, libertatea noastră *interioară*, cu înfrângerile și cu *rezistența* ei, atâta câtă a fost. Altfel, nu facem decât să manevrăm lozinci nobile: «originea vieții este libertatea» (...) sau «adevărul nu poate fi rostit decât de un om liber». (...) Un eseist de talia d-lui Patapievici n-are voie să rămână la suprafața conceptelor cu care lucrează, să umble cu etichete otova pentru realități inventariate cu toptanul. (...)/ În opinia sa: că România comunistă a fost o pepinieră de avortoni, o întruchipare a neantului, dl. Patapievici nu e singur. Extraordinarul și regretatul meu prieten, Ioan Petru Culianu a lăsat și el, în urma sa, o afirmație cutremurătoare: anume că în România de după al doilea război mondial nu s-a întâmplat, culturalmente, nimic însemnat. Aud, de asemenea, că un important politician de azi, figură de prim rang a opoziției, ar fi declarat ceva de genul: românii între treizeci și șaptezeci de ani sunt inutilizabili (ca prea filoxerați de comunism). (...) O viziune la fel de radicală despre ce se întâmpla în țară înainte de 1989 avea, cu puține excepții (între care îi regăsim, iarăși, pe Monica Lovinescu și pe Virgil

Ierunca), exilul românesc. Abia scăpa cineva «dincolo» și începea deîndată să ne explice că «dincoace» nu e nimic de făcut, sau că tot ce se poate face e, în ultimă instanță, un mod de a sluji comunismul. Constantin Noica se întorcea exasperat de această retorică demobilizatoare ori de câte ori făcea un drum în străinătate./ E curios că, în ultimii ani, unii din noi am adoptat, cu privire la noi înșine, portretul grimasant pe care ni l-au confecționat *unele* voci ale exilului: suntem 23 de milioane de turnători, 23 de milioane de colaborațiști, 23 de milioane de putreziciuni. Dar atunci renașterea *cărei Româнии* o vrem și mărturia *căror români*?”. □ Este publicat un fragment din *Ultimul interviu al lui Constantin Noica*, realizat de Petru Cârdu cu aproape o lună înainte de moartea filosofului. C.N.: „Civilizația ne sărăcește. Civilizația ne face să nu mai avem contact cu lucrurile. Simpla întâlnire cu nodurile unui lemn, a vărsa apa unei găleți, a șterge praful – înseamnă, pur și simplu, a-ți afirma vitalitatea târzie (...). E o chestiune, dacă vrei, de tehnică, e vorba de yoga. Eu practic yoga sub forma semicivilizației. (...)/ Acum, sunt pesimist cu privire la destinul țărilor ăstora de margine, și-n primul rând al României. Sau puterile mari, giganții, rămân giganți, deși în istorie sunt sortiți pieirii, și atunci noi rămânem niște țări periferice. Și Ungaria, și Cehoslovacia, noi cu atât mai mult. Undeva în marginea Europei. Sau gigantismul se năruie, și atunci dacă nu vine valul lumii a treia, Europa va fi o federație de state europene, o federație în care iarăși toate țările astea rămân (și noi cu atât mai mult) țări condamnate la minorat. (...)/ Politicul nu e numai întâmplător. Politicul e o rușine a istoriei spiritului. E forma cea mai joasă de istorie a spiritului. (...) Orice istorie în afară de istoria politică e mai interesantă: istoria matematicilor, care e una a spiritului, istoria filosofiei, dar chiar și istoria costumelor, toate sunt mai interesante. Istoria e batjocorită de politic în măsura în care politicul duce permanent la tiranie. (...)/ Îi răspundeam lui Gabriel că orice gândire organizată este un sistem, până și o declarație de dragoste este un sistem. Dincolo de asta, n-am avut veleitatea sistemului, și stau bine cu veacul în măsura în care nu mă etichetează. (...)/ N-am avut cu adevărat dragoste decât pentru ființele pe care le-am putut spori. Și a spori înseamnă, pentru mine, a acționa asupra celor trei etaje: trup, pe care nu-l excludeam deloc, suflet și spirit. Ființele fără spirit nu m-au interesat. Numai ritualul, care ține de spirit, integrează și valorile trupesti și pe cele sufletești. (...)/ Trebuie să vă mărturisesc că în Vestul Europei m-am simțit întotdeauna român, numai în România – european. Nu cred că aș fi încetat să trăiesc în minoratul condiției mele de metec. N-am înzestrarea pentru limbi a lui Cioran. (...) Nu cred că aș fi dat mai mult în Apus”.

● În „România Mare” (nr. 32), Mihai Ungheanu publică articolul *Cazul Dragoș Protopopescu: Holocaustul culturii sau Demolatorii „Gândirii”*: „Cei care agită în România ideea de «Holocaust» uită că cel mai mare holocaust care s-a produs la Carpați este acela al culturii române, care nu s-a distrus

singură, ci a fost demolată cu bună știință. Ceea ce s-a petrecut cu valorile și personalitățile culturii române începând din 1944 constituie o istorie de un dramatism rar. Românii refuză de obicei exhibarea suferințelor lor (...), dar istoria, scrierea ei refuză sfelile și impune tratarea frontală a faptelor. După război, în România s-a declanșat o prigoană contra scriitorilor și cărturarilor vii, ca și asupra celor morți. Cu cât un scriitor era mai valoros și, fatalmente, mai caracteristic național, cu atât era privit și denunțat ca reacționar și periculos pentru societatea postbelică. Operația s-a făcut conform unei concepții și unei metode. Am scris în altă parte [în revista „Totuș: iubirea”] cum s-a început politica de denunț și de revanșă urmărind, fără îndoială, cu bună știință, tot ce avea mai prețios în acel moment România: pe Nicolae Iorga (proaspăt asasinat), pe G. Călinescu, pe Sextil Pușcariu, pe Rebreanu (abia intrat în mormânt), pe Arghezi, pe Nichifor Crainic, pe Blaga, pe Gheorghe Brătianu, I. Petrovici, Vulcănescu. Revista «Răspântia», condusă de I. Ludo, își făcuse o misiune din acuzațiile în serie. Politrucii momentului, modelați la Moscova, ca Iosif Chișinevski și Leonte Răutu, au prezidat holocaustul, întreținut de oficanți aprobați: *un trust politic al crimei anticulturale – antiromânești*. Holocaustul culturii române a fost real și este cu ușurință demonstrabil, după cum pot fi indicați, arătați chiar cu degetul, vinovații, oamenii de concepție, executanții” (este dat ca exemplu Crohmălniceanu; el și alții s-au plasat mai târziu – consideră Mihai Unghean – în ipostaza de „reconsideratori” ai culturii și literaturii române, de „salvatori” ai ei, acest lucru neanulând însă „raidul istoric și recapitularea distrugerilor anterioare, pe care le-au înfăptuit”).

16 august

● „Literatorul” (nr. 31) sărbătorește o sută de numere de apariție. ■ Pe prima pagină, alături de editorialul semnat în primul număr al revistei (***Cu avânt pe apa Sâmbetei***) – din 6 septembrie 1991 –, Marin Sorescu publică, în oglindă, un articol-bilanț (***Mă sărbătoresc și mă cânt***): „Mai mult idee decât revistă./ Ideea de climat literar, de normalitate, ideea de literatură română, care trebuie să funcționeze ca atare și pe vreme rea și pe vreme bună./ (...) N-am făcut exhibiții politice, n-am monopolizat democrația, n-am culpabilizat poporul român și instituțiile sale fundamentale, nu ne-am numărat printre cei cărora România nu le mai corespunde. Am cunoscut ce înseamnă boicotul – tactica și strategia – grupurilor, grupărilor, găștilor, mișcărilor, aripilor și convențiilor. Am fost pe lista neagră a multor publicații evident ultra-progresiste, dar permițându-și luxul de a lucra cu fițuicile totalitarismului (mai răi decât comuniștii nu sunt decât anticomuniștii, spunea cineva). Ne-am izbit de haosul care domnește în lumea difuzării, dar ne-am continuat drumul. România e o țară de tranziție prin chiar poziția ei. Și aceste tranziții nu se vor termina niciodată. Ne putem opri din scris – șansa noastră – așteptând vremuri mai

bune?/ Am găzduit multe din gândurile dezgropate ale celor care au zăcut ani grei prin pușcării: Nichifor Crainic, Nicolae Steinhardt, Nicolae Mărgineanu, Edgar Papu, Petre Pandrea, Aurel Ciurunga./ În paginile «Literatorului» exilul mai vechi sau mai nou s-a întors acasă: Cioran, Eliade, Caraion. (...)/ Am luat apărarea scriitorilor plecați dintre noi, atacați atât de nedemn pentru vini închipuite (Sadoveanu, Preda, Nichita Stănescu). Ne-am abținut de la polemici, deși ne-ar fi dat mâna, am zis să nu mai tulburăm și noi cu veninul nostru zodia aceasta”. ■ Eugen Simion (*Spiritul critic în faza de tranziție*): „Recitesc, acum, articolul pe care l-am publicat în primul număr al «Literatorului» (intitulat *Spiritul critic*) și încerc să constat dacă opțiunile mele din septembrie 1991 mai sunt azi valabile. Sunt. Și opțiunile și neliniștile mele. Au apărut, între timp, elemente noi în viața literară românească, dar ele nu modifică datele esențiale. Sunt contestați necritic în continuare marii scriitori contemporani, literatura este de multe ori spațiul în care se confruntă nu ideile, ci grupurile de presiune și grupurile de interese din viața literară, în fine, autonomia esteticului continuă să fie socotită o diversivune, iar cei care cer revenirea la normalitatea literaturii sunt suspectați a fi oamenii abili ai puterii... (...) Nouă mi se pare doar iritarea care s-a instalat și, din ce în ce mai alarmant, copleșitor, paralizant pentru viața spiritului este sentimentul intoleranței. Ideea exprimată de mine în mai sus citatul articol despre relația dintre literatură și politică (...) continuă să fie primită cu mari strigăte de indignare. (...) Nimeni (din lumea publiciștilor culturali) nu vrea să asculte decât ce-i convine. (...) La cel mai mic semn de libertate a spiritului ți se răspunde cu o abominabilă calomni și confruntarea se termină (...) cu o declarație de război pe viață./ Ce-i de făcut? Mă întrebam în 1991. (...) *De făcut*, ar trebui să facem, în continuare, critică obiectivă, suplă, în avangarda literaturii și cu un respect din care să nu lipsească luciditatea și exigența estetică față de valorile spiritualității naționale. Ar trebui să nu amestecăm politica în literatură și, în primul rând, să nu judecăm literatura din unghiul politicii. (...) În ceea ce mă privește, voi continua să fac critică literară și, pe cât îmi este posibil, să uit atunci când citesc o carte autorul care se manifestă atât de lamentabil în viața de toate zilele. Nu promit că am să reușesc în toate cazurile, promit doar să încerc... În ultimii ani am descoperit multe și, înainte de orice, că omul de litere român nu s-a vindecat integral de frică. Și că orgoliile, resentimentele lui s-au politizat și, în genere, democrația nu i-a adus automat și libertatea interioară. (...) Altminteri, în principiu, scriitorul este pentru legea morală și este indignat când nu votezi cu el...”. ■ Fănuș Neagu: „Dușmanii noștri, ai «Literatorului», iscați ca din senin și cuprinzând batalioane de ratați, conduși de câțiva ambițioși cu buzele vinete de ură și profitând de sceptru, credeau despre noi, în urmă cu doi ani, c-am pornit în lume călări pe boul bălții, la cules de năluci. Am anunțat că nu facem politică și ne-au declarat oamenii Puterii. (...)/ Ei s-au declarat elite pe bază de tabel, au cerut și au primit bani de la Putere și i-au

cheltuit făcând fumigații cu buruieni halucinogene în turnuri joase, ca să nu zic în corturi de zlătari, ursari, cocăleri. Noi ne-am văzut de treabă, slujind cu dragoste literatura, loiali tuturor formulelor de exprimare a ei”. ■ Lucian Chișu: „„Biografia» «Literatorului» s-a îngroșat simțitor încă înainte de apariția primului număr, când revista (nenăscută) avea deja, prin intermediul cabalei bine temperate, imaginea unui monstru hidos, menit a azvârli flăcări ucigătoare prin toate cele patru capete (ale comitetului director). În articolul program se anunțau îndeletniciri dintre cele mai pașnice, dar mai cu seamă lipsa de interes pentru lupta politică, ceea ce a fost interpretat (!?) calcul rece și pact cu puterea. Rezultă că în paginile apolitice se ascund nevolnici: literaturii române și acoliții lor. Cine sunt aceștia, iată o întrebare care meriță răspuns: protogionarul Eminescu, bătrânii învechiți în rele Sadoveanu, Arghezi și Călinescu, colaboraționiștii Marin Preda, Nichita Stănescu, și chiar Constantin Noica. (...) Îi poftim pe cei ce-și exersează dezinvoltura sau suplețea intelectuală prin formula amintită să se înfrupte și ei din «avantajele» «Literatorului» (nesiguranța apariției, datorii la tipografie și culegerea computerizată, lipsa acută de fonduri de orice fel, salarii neplătite cu lunile. Suntem siguri că nu vor face atâta vreme cât aceștia știu foarte bine că în țara noastră înjurătura ținând loc de argument e mult mai bine subvenționată, chiar și de... putere. (...)/ De partea cealaltă, mereu atenți, contestatarii noștri. Cei care i-au explicat foarte bine unui scriitor american de origine română cum se traduce în limba engleză a colabora la «Literatorul» (*to get the kiss of death*), cei care surpau regimul de tristă amintire prin vilele de odihnă și crație ale Uniunii Scriitorilor (...), autoinstalați peste noapte procurori ai Nürnbergului literar”. ■ Andrei Grigor: „Am pornit la drum cu «Literatorul», convins că direcția pe care avea să o urmeze (și a urmat-o!) e în acord cu propriile-mi convingeri și că, într-un raport de forțe (numeric) care-i era defavorabil, chiar și o contribuție mai puțin exersată în ale publicisticii îi putea fi utilă. Am preferat unui prestigiu iluzoriu, deloc greu de obținut prin alinierea la dogma «opoziționistă» și demolatoare din cultură, înaintarea fără aplauze în sensul propriei mele conștiințe. (...) Am făcut toate astea nu dintr-o vocație a martirajului și nici din oportunism, cum m-au acuzat unii (...), căora le sugerez să redefină termenul – comparativ cu propria lor experiență – adăugând câteva date esențiale: nu am făcut nici o călătorie în străinătate și nu am primit o casă în schimbul părerilor exprimate. Îmi «sponsorizez» singur ideile «oportuniste», cu circa jumătate din salariu (primit uneori, ca acum, în preajma concediilor estivale, cu întârziere de câteva luni) plătită pentru găzduiri mereu schimbătoare./ În câte ceva din toate astea (fără nici o intenție de orgolioasă identificare) se reflectă imaginea și condiția de existență a «Literatorului»”. ■ Nicolae Iliescu: „O revistă literară nu-i apolitică, în sensul casnic al termenului, ea pune problema înțelegerii politicului, îmbrăcat în smoking-ul dezbaterii de idei, nu în blazonul pătat al tragerii de sfori./ O revistă literară nu-i partizană, în sensul închisnovat al

cuvântului, ce propune o scară de valori suficientă sieși și străzii pe care locuiesc semnatarii. (...)/ «Literatorul» este o revistă literară, poate singura”. ■ Semnează scurte texte aniversare: Geo Dumitrescu („Urez longevitate «Literatorului» și multă inspirație și energie în apărarea culturii; poate chiar împotriva demagogiilor de tot felul ale așa-zișilor ei apărători”), Gheorghe Tomozei, Romul Munteanu, Al. Piru, George Bălăiță, Adrian Păunescu, Ștefan Aug. Doinaș („Felicit revista «Literatorul» pentru cele o sută de numere pe care le-a scos până acum. Am colaborat cu plăcere la această revistă și probabil voi colabora în continuare. Am întâlnit acolo o serie de colegi alături de care mi-a plăcut să-mi aștern semnătura, pentru stima și aprecierea pe care le-o port. Găsesc că «Literatorul» este o publicație foarte interesantă, dedicată exclusiv literaturii – e nevoie azi și de-o asemenea revistă –, de un nivel cu totul remarcabil./ Îi doresc La Mulți Ani!”), D.R. Popescu, Teohar Mihadaș, Mircea Nedelciu („Urez mulți ani revistei «Literatorul» și o invit la Târgul de carte din pavilionul A5 din Parcul de Expoziții. O prezență echilibrată și sobră”), Sorin Preda, Tudor Dumitru Savu, Valeriu Râpeanu, Petre Sălcudeanu, Cristian Tudor Popescu, Magdalena Popescu Bedrosian („Citesc «Literatorul», când îl găsesc, cu un sentiment de curiozitate: vreau să văd cum arată un punct de vedere diferit de al majorității în care se înscriu mai toate celelalte reviste culturale, dar apropiat adesea de rațiunea bunului simț și confirmându-l, tot adesea, pe al meu. Știu că e greu să fii majoritar într-o minoritate intelectuală. Greu și, poate, riscant. Dar folositor. Ceea ce se va vedea cu timpul”) ș.a.

● „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 31) rezervă mai multe pagini lui Raymond Aron, publicând, în traducerea lui Cristian Preda, un eseu din *Démocratie et totalitarisme: Despre totalitarism*, împreună cu un articol al aceluiași Cristian Preda, *Două interpretări ale fenomenului totalitar: Raymond Aron și Hannah Arendt*.

17 august

● În „Cuvântul” (nr. 33), o tabletă intitulată *O bocitoare dereglată*, Adrian Păunescu și semnată de Marius Stoian anunță pe un ton amuzat-ironic că Eugen Barbu este grav bolnav: „Printre multe alte metehne, poezii național-comuniști o au și pe aceea a bocitului cu rost și fără rost. Pentru Păunescu, Vadim Tudor, Grigore Vieru sau Leonida Lari, orice întâmplare mai puțin banală decât dezghețarea unui frigider e prilej de lacrimi, doruri, ofuri, hohoteli, nenorociri. Poetul nesimțirii noastre, Păunescu Adrian, a și dat-o, recent, în bară. În «Vremea» din 10 august a.c., pe prima pagină, urlă-n șase-șapte strofe de jalea bietului Eugen Barbu, care era la spital. «Nu ne lăsa morții», «te duci să te-ntâlnești cu Preda», face poetul abisal, pentru ca o coloană mai la dreapta, într-un interviu luat de Andrei Păunescu lu’ tanti Marga. să aflăm că prozatorul e bine și, într-un P.S., că va ieși din spital și se

va duce la munte să-și revină. Bravos, nene Păunescu! Îl omorai pe ica Jenică, din rațiuni publicitare, și-o supărai pe coana Marga. Vezi c-a făcut febră Vadim!”. Alături, sub fotografia lui Eugen Barbu, este publicat următorul text: „Eugen Barbu e grav bolnav. Figură importantă a războaielor literare din istoria noastră postbelică, nea Jenică s-a ales deputat în vremea din urmă. Păcat de timpul pierdut cu vanitățile de parlamentar. Era mai de folos dacă ar mai fi scris măcar un pamflet ca lumea”. □ La rubrica „Vă reconandăm să citiți...”, Al. Cistelean publică prima parte a unei cronici dedicate volumului *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nou* (Editura Eminescu, 1993) de Radu G. Țeposu: „El exploatează nu numai voga, constantă și înainte și după decembrie '89, în care s-a lăfăit optzecismul, dar și lipsa de precedentă în tratarea lui sistematică. Slaba concurență pe care i-o fac amplul capitol al lui Eugen Simion din *Scritori români de azi (IV)* secțiunile rezervate generației de Gh. Grigurcu în *Existența poeziei*, Marin Mincu în *Eseu despre textul poetic (II)* și Marian Papahagi în *Cumpănă și semn*, ori chiar volumul lui T.T. Coșovei *Pornind de la un vers*, toate viziuni parțiale de nu chiar fragmentare, se transformă, astfel, mai degrabă în semne ce vestesc și pregătesc urgența subiectului decât în rezolvări ale lui. Radu G. Țeposu nici nu le ia, de altfel, în seamă, atât pentru că propriul său efort le e, cronologic, prioritar sau concomitent, cât și pentru că ignorarea altor poziții e atât de riguroasă încât pare programatică. (...) *Istoria...* lui ostentează mai curând în inocență decât în inflație referențială. (...) Aruncând peste bord bibliografia optzecistă, atât în problemele generale, cât și în analizele concrete, Radu G. Țeposu și-a făcut doar aparent un serviciu”.

18 august

- În „Totuși iubirea” (nr. 31), Vasile Băran publică pamfletul *Nicolae Manolescu – Ieșirea din mână*: „Încheindu-și viața sportivă, cei mai mulți performeri se îngrașă. Prin analogie, vom observa că lucrurile se potrec astfel și în alte domenii, performerii în critica literară, de exemplu, își pierd nu numai silueta spirituală, ci și dexteritatea în a împlini și a despeti ideile. Aruncându-se deodată împotriva, precum înotătorul de pe craca de sus a salciei, în băltoaca de cea mai mare adâncime, Nicolae Manolescu a pierdut obișnuința scrisului frumos, a travaliului artistic, a lucrului publicistic, fiindcă o meserie, dacă n-o mai practici, își ascunde tainele, precum melcu coarnele, trezindu-te ca meșterul zidar cu mistria în mână, uitând însă cum să mai face zidul, unde se pune mortarul și cum se așază cărămida”.

19 august

- Victor Neumann publică în revista „22” (nr. 32) partea a doua a articolului *Cultură și societate în România interbelică. N. Iorga și M. Eliade sau vechea și noua generație*: „Anii '30 aduc în prim-plan o nouă generație care va afirma

incontestabile valori, dar și un radicalism ieșit din comun, lipsit de orice motivație politică rațională și întru totul contrar democrației. Între figurile de bază este și Mircea Eliade (...). Dacă în cazul lui Iorga gesturile și ideile conservative, radicale, și-ar mai putea găsi o justificare în starea de spirit ce domnea în anii de dinaintea actului Unirii (...), în cazul lui Eliade lucrurile se complică (...)/ Observația lui Norman Manea, potrivit căreia «cazul» Eliade merită o atenție specială, este bine venită; chiar dacă «opera scriitorului și savantului există într-un domeniu separat de acela al gazetarului militant reacționar al perioadei interbelice». (...) Poate fi invocat omul de știință și literatul drept reper sau, mai bine zis, model de gândire al culturii române contemporane, știindu-se că același important nume fusese revendicat ca portdrapel al mișcării extremiste? O întrebare ce o socotim legitimă câtă vreme Eliade nu și-a asumat responsabilitatea prezenței sale deloc neglijabile în propaganda fascistă; pe de altă parte, studiul conotațiilor operei sale este abia la începuturi”; „Tragedia apare atunci când Eliade și congenerii săi” vorbesc „în numele unui fundamentalism creștin-ortodox ce dobândește o structură teroristă și respinge orice formă de civilizație modernă. Toate acestea nu vor să însemne o etichetare, o generalizare, mai ales că spiritul critic supraviețuise; la fel și deschiderile spre lume – erau vii și funcționale în cazul altor cărturari. Exemplul lui Lovinescu și al grupului influențat de orientarea sa este cea mai bună dovadă. Nenorocirea apare atunci când vedem că o cultură precum cea română (...) este debarcată dinspre direcția rațională spre cea mistică, irațională, susținând ori creând totalitarismele de dreapta și de stânga. Contrastul dintre jurnalismul din tinerețea lui Eliade și opera sa de mai târziu, accentuat și de atmosfera cosmopolită a universităților occidentale unde a profesat și a devenit o celebritate, fac și mai legitimă întrebarea privind modelele de gândire în cultura română. Iată de ce numai o analiză onestă și critică a vieții lui Eliade, în întregimea ei, ne-ar oferi răspunsuri cât de cât importante în ordinea fizionomiei culturii și civilizației românești de ieri și de astăzi”. ■ Articolul lui Victor Neumann este însoțit de o notiță semnată de Gabriela Adameșteanu – *În așteptarea unor solide lucrări de referințe*: „Victor Neumann vorbește despre o «publicistică în favoarea mișcării legionare desfășurată timp de 11 ani». Alți autori (I.P. Culianu) indică o «alunecare» a lui Mircea Eliade pe teritoriul legionar care a durat 3 ani – 3-4-5 articole «într-adevăr jenante». Modul în care se face contestarea lui Mircea Eliade ca «model al culturii române» prin câteva citate și prin afirmații categorice, dar nelămuritoare încă, în absența unor solide lucrări de referință asupra contextului interbelic, riscă să reamintească (măcar celor ce i-au trăit) procedura sumară din anii '50, când personalitățile culturii române erau măsurate pe patul procustian al luptei de clasă. Cred că până când o cercetare nepărtinitoare nu va defrișa deceniile 3-4-5 (...), a face «dezvăluiri» privind numai un mecanism de detumare a culturii române de la ideile democrației

riscă să provoace noi frustrări și noi traume. Dar celălalt mecanism, care a funcționat mai ales în deceniile următoare, ai căror responsabili – de o incomparabil mai scăzută anvergură intelectuală: Leonte Răutu, Silviu Brucan, Valter Roman, A. Toma, Sorin Toma, Mihai Roller, I. Vitner ș.a.m.đ. – au fost nu numai doctrinari, ci și executanți comniteriști?”. □ În *Foamea de superlative (II)*, S. Damian continuă polemica – deschisă în numărul anterior al revistei – cu Alexandru George, pe tema diferenței dintre „disidenții” și „opozanții” regimului comunist: „Nimeni nu se revoltă pentru faptul că Alexandru George dorește să stabilească niște diferențe prea repede trecute cu vederea, de obicei, bunăoară cele între oponenți ai regimului și disidenți, stăruind asupra naturii mai puțin radicale a celor din urmă, care acționează din interiorul sistemului, aprobându-l în esență, fără să-și propună o negare a bazelor lui. În critica lor zgomotoasă, ei mizează pe conceptul de consecvență, cerând autorităților să îndeplinească tocmai dispozițiile enunțate de lege. De subliniat în tot textul este elogiul adus oponenților. Deși se pot manifesta mai estompat, cu mai puțină rezonanță și vâlvă, ei proclamă o despărțire de regim fără compromisuri, fără puncte de tangență. Să-și dezvălui programul implică pentru un oponent un risc extrem, căci el contestă în bloc sistemul și abia împrejurări excepționale îi permit deconspirarea. În acest fel este lăudată mișcarea de rezistență a poporului român, tăcută, răbdătoare, cu aspecte înșelătoare de umilință. (...) Pe neașteptate, lămuririle pierd din limpezime și ai impresia că, în raționamentele sale, autorului îi fuge pământul de sub picioare. (...) El își destăinuie brutal aprehensiunile, trăind o mare satisfacție când poate persifla ceea ce cei din jur sunt înclinați mai degrabă să aplaude. (...) Asistând la un spectacol bizar, cititorul înregistrează seria de calificative depreciative azvârlite de-a valma într-o stare de artag./ Evident, disidența îi displace criticului, nu pricepe admirația cu care a fost întâmpinată. Nu prea deslușește semne de cutezanță reală într-un act comis în genere cu acoperire de sus. (...) Chiar așa s-au petrecut lucrurile? (...) Acești pseudoeroi cu «micile gesturi ireverențioase» au fost odrasle răsfățate ale regimului, care au recurs la o rebeliune pe o porțiune limitată, fără îndrăzneala de a contesta sistemul în esența sa. Contemplată de la altitudine, disidența apare ca un joc de copii, acceptat de stăpânire deoarece nu incomodează. (...) Despre el personal Alexandru George spune că nu i-a trecut prin minte să adere la conspirația disidenților. (...) Astfel, în goana condeiului, anii de zbucium, de persecuție și de refuz al umilinței pe care i-a trăit Paul Goma, apoi Dorin Tudoran, Mircea Dinescu și Ana Blandiana sunt socotiți un timp al aberației și al imbecilității. Cu ce drept folosește autorul un tot atât de categoric și de disprețuitor? (...) Alexandru George întocmește și o listă a disidenților faimoși, îi ia cam peste picior, voind să sublinieze miza mărunță a înțeleșării. Din Rusia sunt citați Saharov și «un literat recuperat», Soljenițin. (...) Survine, vădit indecentă, și o întrebare legată de șansele de supraviețuire. I se pare curios că rebelii n-au

plătit cu viața. (...) Nici postul «Europa liberă» nu scapă de muștruluală, și apoi, pentru a nu umbla cu jumătăți de măsură, întreg exilul își primește porția de dojană zdrobitoare. (...)/ De unde vine această patimă a demolării? Tot mai mult cred că ținta străduințelor este (...), paradoxal, o reabilitare, autorul vrea să evidențieze o efortare neîntreruptă, fără larmă, de profunzime, efortarea celui care refuză (...) orice colaborare cu sistemul, acceptând voluntar și dezavantajele acestui soi de clandestinitate într-o epocă neprielnică (anonimat aproape total, modestă subordonare în ierarhia socială [...]). Un asemenea om integru se consideră a fi el însuși fiindcă m-a făcut compromisuri și cine cunoaște cariera de critic a lui Alexandru George îi conferămerite depline. (...)/ Pentru preamărirea unei conduite este însă neapărat nevoie de discreditarea în paralel a alteia (...)? Dedesubtul întregii demonstrații stă probabil și un orgoliu rănit, exasperat de durata așteptării, greu de satisfăcut fără împingerea în ridicol a concurenților bănuți. Această pornire spre desființare nemiloasă e ca un bandaj pe rănille căpătate în trecut”. □ Semnalând apariția celui de-al doilea volum din *Biografia ideii de literatură* (Editura Dacia, 1992), Sorin Antohi se întreabă: **Pentru cine scrie Adrian Marino?**: „Adrian Marino pare condamnat la unicitate. STând în relativă izolare față de lumea noastră literară, evitând rolul de *arbiter elegantiarum* și preferând construcția, dl. Marino a fost totuși marcat de tribulațiile minore ale «Republicii literelor» autohtone – pe care uneori le-a comentat cu un sarcasm și cu o expresivitate uimitoare, în corespondență și publicistică (...) – inclusiv prin asumarea gigantului, hasdeianului său proiect. Era o formă practică de a ieși din blestemul tânguielilor, improvizărilor și imposturilor, pentru a edifica un exemplu de normalitate academică (...). Și, desigur, era o modalitate de a polemiza cu o lume nedemnă de foiletoniști semidocți și de țâfnoase genii carpatine lipsite de instrucție și vocație. (...) Poate (...) din pricina lipsei totale de predispoziție pentru pactul tacit al lumii noastre literare (îți spun că ești genial, îmi spui că sunt genial), autorul *Biografiei ideii de literatură* nu este popular, deși are și el un grup de admiratori. Dintre aceștia din urmă, se poate spera că unii își dau osteneala să-l și citească. (...) Dl. Marino are un dezavantaj major: el publică într-o țară în care instituția universitară e în mare suferință de o jumătate de secol. Dacă treburile noastre academice (începând chiar cu Academia noastră fascinată de *spelling*) ar decurge cum se cuvine, ne-am putea imagina mai mulți studenți în Litere care ar primi de la profesorii lor, în diverse universități – și, slavă Domnului, avem universități în toate târgurile (...)! –, liste de lecturi obligatorii ori recomandate. Acești studenți ar citi într-un scop profesional cărți ca acelea scrise de Adrian Marino, iar nu din pura sete de cunoaștere care naște diletanți (...), ar vorbi de ele la examene ori în primele lor articole și comunicări, în primele lor lucrări de seminar. Profesorii și cercetătorii ar polemiza cu dl. Marino, discutându-l foarte tehnic, amendându-l și, probabil, mântuindu-l de frisoanele irepresibile ale vanității”.

20 august

● În „România Mare” (nr. 33), Adrian Păunescu publică o *Scrisoare lui Eugen Barbu la reanimare* (poem apărut și în „Vremea”, nr. 234, din 10 august 1993): „Nu-ți vinde morții inima, patroane,/ habar nu ai ce multe sunt în ea,/ iar noi nevoie avem de dumneata/ ca Principe în Gropi cuțaridane”.

23 august

● Sub titlul *Lupta lui Iacov cu Îngerul*, Traian T. Coșovei publică în „Fețele culturii”, suplimentul ziarului „Azi”, prima parte a unui este despre conflictul generaționist în literatură: „Nu vorbesc de un «război» care se confundă cel mai adesea – în plan literar – cu o încăierare de orgolii susținute și stimulate de «principii» și arte poetice ce pot fi arbitrar, ci de o *luptă* în care cel înfrânt trebuie să *recunoască* accesul la *prezență*./ Dacă Iacov este *reprezentantul*, sedentar, static, latent, iar Îngerul este *trimisul*, cel mișcător (uneori până la ubicuitate), atunci confruntarea dintre cei doi nu este decât o formă de *extindere* a Prezenței (stăpânul) admitând, totodată, că trimiși și reprezentanți nu sunt decât forme de *înlocuire* a Prezenței./ Or, o generație știe să lupte și nu se lasă înfrântă. Generația cu care s-au luptat tinerii scriitori ai anilor '60 a uzat de toate mijloacele, uneori chiar extraliterare. Ei nu au ezitat să uzeze de «forța exemplului» lor pentru a inocula în cei mai slabi, mai vulnerabili germeii compromisului...”. A doua parte a eseului va apărea în nr. din 30 august 1993 al publicației: „Se pune întrebarea întrucât *Aer cu diamante* a marcat conștientizarea unei lupte între generații, noi cu cine ne-am luptat?! Și se poate continua: noi de ce ne-am luptat? Și, mai departe, există întrebarea: de ce antologia noastră a fost un prim semn al luptei între generații?/ (...) Antologia noastră a semnat o «măruntă» revoltă împotriva instituțiilor numite edituri, instituții unde făceam ani de zile antecameră ca să ne putem publica un volum. (...) Apoi, cred că am vrut să ne delimităm foarte clar, să ne singularizăm într-un moment în care «generația» începuse să cunoască fenomene inflaționiste, fenomene care nu ne reprezentau. Era o reacție instinctivă la ceea ce aş numi «generagenertia paralelă» pe care o inventaseră activiștii culturali ca să ne îngroape sub o faleză de maculatură./ Cu cine ne-am luptat? Cu ceea ce Ion Barbu numea *poezia leneșă*. Cu o poezie ruptă de social care se scria la noi prin anii '70: o poezie naturistă, calofilă, anesteziată de mitologie, ruptă de realitatea politică și socială din ce în ce mai dramatică. (...) O poezie feminină, lipsită de agresivitate, de incisivitate, de curaj. Apoi, cred că ne-am luptat cu *amatorismul* (...); cu poliția culturală a cenzurii, cu diletantismul, cu propria noastră tentație de a face compromisuri”. (Argumentația va fi suplimentar dezvoltată într-un alt articol – publicat de Traian T. Coșovei în nr. din 6 septembrie 1993 al ziarului „Azi”: *Lupta între generații sau Între limba de lemn și limba de șarpe.*)

25 august

● În editorialul din „România literară” (nr. 32), *Disidența și revoluția*, Nicolae Manolescu scrie: „Scriitorii au dat, cum se știe, cel mai mare număr (...) de disidenți față de regimul Ceaușescu. Imediat după revoluție, foștii disidenți au fost cinstiți cum se cuvenea, fiind propuși în primele organisme ale noii puteri. Unul câte unul, ei au părăsit însă aceste organisme și s-au regăsit (îndrăznesc să afirm: fără excepție) în opoziție. Chiar și acest detaliu ar trebui să pună pe gânduri regimul postcomunist din România. (...) / Într-un articol recent din «Dilema», Mircea Iorgulescu a oferit disidenței intelectuale o definiție și a alcătuit, pe baza ei, o listă de nume. Definiția mi se pare acceptabilă. Nu și lista, din care lipsesc câțiva disidenți cunoscuți de toată lumea, cum ar fi, între alții, Doina Comea și Gabriel Andreescu. De uitare întâmplătoare, nu-l pot bănuî pe Mircea Iorgulescu. Atunci, care să fie rațiunea omisiunilor sale? Ea nu poate fi nici măcar aceea că autorul articolului i-a lăsat pe dinafară pe acei foști disidenți care au devenit colaboratori ai noului regim. Dovadă chiar numele de mai sus. O astfel de rațiune nici n-ar fi corectă: indiferent de opțiunea lor actuală, foștii disidenți au tot dreptul de a rămâne în memoria noastră. / Cred că Mircea Iorgulescu a avut în vedere o altă discriminare. El a vrut să distingă, probabil, între acei scriitori sau intelectuali a căror poziție a implicat anumite riscuri, prin caracterul fătis al atitudinii lor, și alții care pot fi considerați doar rezistenți, printr-un refuz tacit al totalitarismului. Această discriminare pare să fie la ordinea zilei. (...) / În ce mă privește, cred că, dacă o astfel de clasificare este perfect valabilă pentru literatură (care implică politicul, dar nu-l face neapărat manifest), ea este nu numai foarte precară în cazul disidenței pur politice, dar și nedreaptă, fiindcă, într-un regim atât de represiv precum acela ceaușist, până și cel mai mărunț gest de protest capătă o semnificație majoră. Disidența intelectuală din ultimele decenii de comunism trebuie considerată drept cea mai importantă formă de trezire a conștiinței naționale și drept suportul nostru moral cel mai viguros. Când se va scrie istoria revoluției românești anticomuniste, va trebui să se vadă în disidența intelectuală de după 1977 o cauză a ei la fel de profundă cum a fost filosofia luminilor pentru revoluția franceză din 1789”.

● Într-un număr din „Orizont” (nr. 15-16) pe tema seducției, Mircea Mihăieș îl interviuează pe Nicolae Breban: „*Unii își închipuie că sunt un imens seducător...*”. N.B.: „Mă interesează enorm această capcană a ideii de seducție. Mă seduce (...) propria mea idee despre seducție. Și mă mândresc cu faptul că eu sunt cel care a adus, probabil, în proza românească, ideea de seducție politică. Aceasta e *Bunavestire*: apropierea între seducția erotică și cea politică. Primul care a făcut-o a fost Stendhal. (...) / În urma marelui meu maestru, Dostoievski, sunt obsedat de satanism, dar nu sunt conștient cât pigment satanic se află în cărțile mele. (...) / Dumnezeu nu seduce, Dumnezeu impune! Diavolul farmecă. Fiecare cu rolul său! Pe mine m-a interesat

politicul și probabil că el are o componentă de tip satanic”. □ Adriana Babeți transcrie un dialog cu Alexandru Paleologu, „*La Paradisul femeilor*” – despre femeile din copilăria și din junețea scriitorului intervievat (de la cele trei bune până la prostituata Mary de pe Strada Speranței).

26 august

● Nr. 33 al revistei „22” se deschide cu un editorial al lui Gabriel Andreescu, *O societate antiintelectualistă*: „Vara de la care urmează să ne luăm la revedere a oferit spectacolul unor bătălii sindicale. Spre deosebire de acțiunile greviste din primăvară, minerii lui Miron Cosma și mecanicii de locomotivă au adus pe primul plan nu problemele sociale cu care se confruntă masele de salariați, ci locul clasei muncitoare în societatea românească. Criterii cum ar fi raportul dintre salariul unui miner și salariul unui profesor universitar sau complicațiile inflaționiste – la care s-au făcut referiri în timpul negocierilor – nu au avut nici o valoare în fața voinței unor categorii simbolice de a-și afirma întâietatea socială (care se manifestă, trebuie spus, prin retribuie). Guvernul Văcăroiu a răspuns ca și predecesorii mandatați de echipa Iliescu să joace pe cartea «clasei conducătoare» pentru a o opune intelectualității democratice. (...) Să ne amintim cu câtă impertinență, și agresivitate, trata Guvernul greva medicilor ori a profesorilor și câtă umilință a manifestat (...) în cazul greviștilor din Valea Jiului. În timp ce miniștrii și funcționarii lor transpirau ca să demonstreze că suplimentarea de buget pentru industria minieră (...) este maximum ce se poate oferi, o liniște disprețuitoare întâmpina încetarea apariției revistelor de cultură. (...) Nu legea face ordine în România, ci clasa muncitoare. (...)/ O astfel de pervertire înseamnă, în primul rând, marginalizarea categoriilor profesionale superioare (gulerele albe), lipsa de interes pentru competența lor. (...)/ Dar această presiune antiintelectuală nu ar fi reușit dacă intelectualitatea ar fi fost solidară în interesele ei. Nici o forță politică nu ar fi avut interesul să-și alieneze intelectualitatea în ansamblu. De aici gravitatea mai micilor ori mai marilor trădări. Din păcate, nume sonore – dau ca exemple aleatoare pe Eugen Simion, Valeriu Cristea sau Marin Sorescu – au devenit foarte repede după revoluție colaboratori nedemni ai unor politicieni cu fixații pentru lupta de clasă. Față de răul făcut (nu prin funcțiile ocupate, ci prin ce spun și prin cum acționează: nu poziția la Fundația Culturală Română este de reproșat lui Augustin Buzura, ci campania lui împotriva rezistenței anticeaușiste și a implicării intelectualilor în politică), avantajele lor – a avea în mână o editură, o revistă, un titlu academic – par teribil de meschine. Ele sunt de altfel și efemere./ Cei câțiva intelectuali care astăzi se complac în cochetării cu o atitudine (paradoxală) antiintelectualistă nu au circumstanțele atenuante ale foștilor colegi. Ei nu au de ce să reclame inocența utopiilor pe care doctrinarii colectivismelor au avut-o de partea lor”. □ Sub genericul

„Recuperarea memoriei”, este transcris un interviu realizat de Magda Cârneci cu Mariana Șora: *Avem nevoie de modele mai puțin metafizice, mai pragmatice, mai aplicate la real* – despre, între altele, revalorificarea unor modele culturale interbelice. M.Ș.: „Personal, am revenit asupra unor entuziasme juvenile legate de unele nume și unele idei./ Totodată mă surprinde bucurios că tineretul de astăzi, deși format în imposibila epocă ceaușistă (...), s-a putut orienta și a putut redescoperi și păstra destule valori autentice. Pe de altă parte, mă șochează că același tineret se lasă furat totuși de iluzia unor grandori uneori exagerate. Dacă îmi dați voie, o să dau un exemplu din experiența mea proprie, avută efectiv cu profesorul Nae Ionescu. (...)/ Iată un exemplu despre cineva din care se face acum un semisfânt și e considerat un mare naționalist pentru că a scris cândva nu știu ce chestii ortodoxiste, deși a susținut legionarii și a legitimat diverse forme de autoritarism. Un profesor universitar care nu-și dădea sursele de informație. Ceea ce e greu de admis, cu vârsta și cu capul nostru de acum./ Și țin minte foarte exact momentul în care mi-am spus: «Cu acest om am terminat». Eram deja în anul patru când, la o lecție, Nae Ionescu explica ce-i cu națiunile, ce-i cu unitățile vii, culturale, etnice etc. și a declarat: «Între națiuni e un zid care merge de jos, de la pământ, și până la Dumnezeu». (...) Ideea că nu există între națiuni nici un fel de posibilitate de înțelegere și comunicare m-a șocat profund./ Și tot în legătură cu revalorificarea acestui trecut interbelic: eu am ținut la Mircea Eliade, deși a avut și el scăderile lui. Nici nu mai intru în materie de politică, ci mă refer chiar la filosofie. (...) Ce înseamnă să-l reeditezi «oricum» pe Eliade? Ce înseamnă să retipărești pur și simplu niște texte, în primul rând chestii ieftine, povestirile lui fantastice, pe care eu personal nu prea le gust?! Sau să găsești, pe niște tarabe (...), titlul *Mircea Eliade – Yoga și fericirea* sau *Yoga și viața eternă* și alte baliverne! (...) Asta înseamnă a-l trage în jos și a prosti lumea cu texte care nu oferă o perspectivă adevărată nici asupra lui Eliade, nici asupra eternității sau a vieții veșnice sau a nemuririi... (...) / Nu înțeleg de ce cineva care nu este un admirator sau o admiratoare fără rezerve a lui Noica trebuie să fie considerat isteric sau inamic, anticultural sau antiromânesc, sau mai știu eu cum. (...) / Și cultul în jurul lui Cioran mi se pare exagerat. Nu e exagerat în sensul că din el s-ar face un fel de semizeu, ca din Noica. Și Cioran este într-adevăr o personalitate de anvergură europeană. Dar dacă astăzi i se publică din nou în România lucrările vechi, consider că ele trebuie editate în mod conștiincios. Adică să fie prevăzute cu o prefață actuală, în care să se explice poziția lui Cioran în materie de politică la acea vreme. Faptul că s-a înșelat, după cum declară el însuși, și că a avut atunci ieșiri de extremă dreaptă, pe care astăzi le reneagă, e una – dar cărțile trebuie publicate ca atare pentru autenticitatea lor istorică. Nu cred că este admisibil să dai ediții epurate, adică să faci cum făceau comuniștii”. □ Pornind de la un volum de eseuri istorico-politice recent

apărut, *Arheologia terorii* (Editura Eminescu, 1992), Sorin Antohi publică prima parte a unui articol-portret dedicat lui Vladimir Tismăneanu – ***Fisierul unui partid:*** „La finele anilor '70, Tismăneanu mi se părea un Mihai Milca mai talentat (cei doi au și semnat împreună), deși în esență exasperant prin tentativa de a face neomarxisme într-o cultură care nu-l putea citi «științific» și «creator» pe Marx. Acum, după mulți ani și după un tean incredibil de publicații (...), Vladimir Tismăneanu este pentru mine o referință obligatorie în istoriografia și analiza comunismului est-central european. Nu numai pentru mine: Tismăneanu apare frecvent la radio și la televiziune, în programe prestigioase, scrie în cele mai bune periodice americane și nu numai, e invitat la cele mai selecte reuniuni tematice legate, fie și oblic, de Europa Est-Centrală. (...)/ Dacă umbli prin mari librării și biblioteci occidentale, chiar foarte specializate, găsești puține publicații despre comunism datorate unor români. (...) Practic, dacă trebuie să recomand în străinătate o bibliografie asupra României, trebuie să includ mai ales titluri datorate unor străini, de regulă americani și germani, care oferă adesea lucrări excelente, dar, în multe privințe, nu depășesc competențele clasice ale unui *outsider* sumar inițiat. (...) Departe de mine gândul unui protecționism (...). Totuși, cred că imaginea României comuniste în mediile academice nu se poate construi numai prin sporadice articole de ziar, prin puținele romane și eseuri datorate unor Paul Goma, Norman Manea, Andrei Codrescu. Și nici exclusiv prin lucrări scrise pentru export de un Silviu Brucan ori Pavel Câmpeanu. (...)/ Privit pe undalul culturii noastre, de care se și simte profund legat, Vladimir Tismăneanu ocupă o întreagă nișă savantă, cu bizaria că o ocupă cu o generație prea târziu. El este esențialmente marxistul rebel, oripilat de praxis și descumpănit de dogmă, gata să rupă cu ambele într-o manieră tragică, chiar cu prețul despărțirii de familie și de mediul său natural. El are de tânăr îndoielile unui Lukács, apoi pe ale junelui Kolakowski, pentru a ajunge treptat la radicalismul unui Miklós Hárászti și la electrica fervoare a anticomunistului de stânga Adam Michnik. Tismăneanu rezumă (...) traseele a două generații de oameni ai stângii. Am văzut că Brucan nu a devenit un Djilas, știm că nici Tertulian ori Ianoși nu au devenit Kolakowski, după cum, conjecturând, poate că nici Lucrețiu Pătrășcanu nu ar fi devenit un Imre Nagy. (...)/ Între opoziția decimată în lăgăre și închisori comuniste, pe de o parte, și disidența noastră târzie, începută cu Mișcarea Goma și încheiată cu Doina Cornea și Dan Petrescu, pe de altă parte, nu a putut încăpea decât un refuz tehnocratic al comunismului, reprezentat în forma sa cea mai extremă de Mihai Botez. Acesta din urmă, lipsit de sprijinul virtual al unor revizionști marxiști, a trebuit să radicalizeze pur și simplu o formulă care inițial voia doar să amelioreze sistemul comunist, în genul ministeriatului Mircea Malița, alt personaj cu date bune pentru a deveni

revizionist, dar care a eșuat în meliorism și, chiar pe măsură ce criza țării se adâncea, în filosofia culturii”.

27 august

● În „Dilema” (nr. 33), Andrei Pleșu publică articolul *Critica puterii, critica opoziției*: „Mi s-a reproșat, în mai multe rânduri, că n-am avut, față de putere, un spirit critic la fel de acut ca acela exercitat asupra opoziției. Mărturisesc că n-am stat să-mi număr iritățile punând pe o coloană obiecțiile adresate unora și pe altă coloană obiecțiile adresate celorlalți. Și nici n-am făcut (...) calcule de oportunitate când am simțit nevoia să-mi spun părerea. (...) Ar trebui să ne luăm, în sfârșit, libertatea de a avea opinii de orice fel, fără să cerem voie cuiva, fără să ne justificăm altfel decât prin buna noastră credință și, în orice caz, fără să fim *culpabilizați* de o tabără sau alta pentru ceea ce spunem. Unora, însă, le place să contabilizeze. Și sentimentul meu este că obiecțiile la putere îmi sunt trecute cu vederea, în vreme ce obiecțiile referitoare la opoziție mi se numără./ Admit însă că sunt *mai atent* la mișcările opoziției decât la cele ale puterii și că *mă preocupă mai mult* evoluția, șansele și gafele primeia decât tribulațiile celei de a doua. Altfel spus, mi se pare mai important ce se va întâmpla la următoarele alegeri, decât ce s-a întâmplat la alegerile trecute. (...)/ În legătură cu actuala putere nu mi-am făcut niciodată iluzii. Știam că, în condițiile date, nu puteam avea alta, știam care sunt viciile ei constitutive, «continuitățile» lor vinovate. Știam, de asemenea, că în anii pe care îi traversăm, a fi la putere e a însemna să devii un simbol al eșecului. Într-un anumit sens, opoziția se poate socoti norocoasă: postura ei o scutește de a-și terfeli imaginea într-o cursă crâncenă, aproape de necâștigat. (...) Greșelile puterii sunt, de regulă, greșeli inerțiale. Greșelile opoziției arvunesc însă viitorul și, de aceea, a le analiza sever e o probă de responsabilitate. (...)/ «Apologetii» opoziției pornesc de la câteva premise copilărești:/ 1. *Opoziția nu poate greși, iar dacă greșește nu trebuie s-o spunem*, «ca să nu dăm satisfacție comuniștilor». Bună, rea, e opoziția «noastră». (...) Cine nu o iubește fără rezerve este vândut. Cine are unele observații e trădător. Despre «ai noștri» numai de bine. (...) Și iată că ajungem să combatem comunismul preluându-i, somnambulic, reflexele, ca într-un coșmar./ 2. *Cine critică opoziția nu o face decât din unghiul puterii*: ca om al puterii, mandatat, mai mult sau mai puțin fățiș, de putere. Cine nu ne laudă necondiționat e cu «ei». Opinie independentă, rezervă onestă, sau măcar prostie bine intenționată nu există. (...)/ 3. *Opoziția e un monument static care, rămânând mereu ceea ce este, impune din partea celor care o judecă o atitudine constantă*. (...)/ La drept vorbind, mai am un motiv să nu mă înghesui la operațiunea de lapidare a puterii: prea se înghesuie mulți. Mai tot publicul român înjură guvernul. Presa e plină de sarcasm opozant, de aplomb bășcălios, de vervă «disidentă». Un articol bun, indiferent pe ce temă, nu e bun cu adevărat dacă nu o aduce până la urmă din

condei în așa fel încât să facă aluzii șfichiuitoare la putere, sau la partidul de guvernământ. «Enervarea» politică a devenit mondenitate. Se consumă uriașe cantități de talent scriitoricesc și de fantezie polemică pentru a-i face praf pe «dumnealor»! (...) Iliescu e mascota oricărei taclale, Văcăroiu – un Hopa-Mitică cu care dau toți de-a azvârlita. Cutare eseist care, până în '89, se irosea, prudent, în rafinate literare de provincie vine acum «la centru» și ține rubrică «de opinie» la o publicație serioasă. De o previzibilitate lamentabilă, afișând un curaj de promenadă, omul spune, săptămânal, același lucru: că, de pildă, Iliescu e un fel de Stalin și de Hitler. Bravos! – îți spui. Solid bărbat și fină observație! Așa ajungi să-ți faci, fie și în ceasul al 13-lea, un portret de foxterrier, după ce, până la «evenimente», afișai priviri galeșe, de cocker. Nu vreau să spun că mi-e milă de putere. Alta e problema: hărțuită cotidian și, uneori, la întâmplare, ea a ajuns încă mai nesimțită decât tindea oricum să fie. Nici că-i mai pasă! Inflația critică obține inversul efectului scontat: potențaii își văd de treabă, publicul se blazează, atacul serios și bine ținut nu se mai aude de prea multă rumoare de suprafață”.

● Sub titlul *Famous blue raincoat sau Nimeni nu-i perfect*, Nicolae Iliescu transcrie în „Literatorul” (nr. 34) un dialog cu Sorin Preda: „– (...) *De ce Sorin Preda și nu altcumva?* – (...) Chiar, de ce Sorin Preda? În mod normal (dar ce mai e normal în zilele noastre?), numele meu de familie ar fi trebuit să fie Călărășu și nu Preda. (...) Accept ideea că printr-un alt joc al soartei m-ar fi putut chema altfel, dar sunt sigur că nu mi-ar fi plăcut. Îmi convine acest nume, chiar dacă Marin Preda s-a chinuit o noapte întreagă să-mi găsească un pseudonim. Consider că nu e drept pentru mine să intru în literatură cu handicapul unui asemenea nume. Din fericire, nu a găsit nimic care să mă intereseze și am rămas la varianta originală: Preda. E un nume la care țin, pentru că am luptat pentru el, mi l-am câștigat și, într-adevăr, îmi aparține. (...) – *Cum ți se pare viața?* – Tot mai artificială. E ca o melodie pe sintetizator. Poți face tot ce dorești cu ea – s-o treci din registrul tragic în cel comic în doar câteva secunde. (...) – *Cum ți se pare, atunci, viața literară?* – La fel. Viața și literatura sunt două oglinzi puse una în fața celeilalte. Dacă ești curios și îți bagi capul să vezi ce-i acolo, ești pierdut. Vei trăi în literatură ca în viață și invers. Niciodată nu vei mai ști unde te afli. (...) – *Care crezi că e vârsta optimă pentru scrisul prozei?* – După 40. E o vârstă la care nu-ți mai arde să glumești. Din păcate, maximum de energie și de rezistență fizică o ai între 20 și 30 de ani. (...) – *Scrii direct la mașină?* – Obiceiul acesta tâmpit l-am deprins din gazetărie. Mi-a venit foarte greu. Era ca și cum m-ai fi pus să scriu cu mâna stângă. Până la urmă am ajuns la un compromis. Încep cu pixul și termin direct la mașină. E o prostie. Relația directă cu foaia de hârtie nu suportă nici un substitut. Nu întâmplător, pentru scriitor contează calitatea hârtiei, gradul de alb. Nu întâmplător, el își alege și se atașează de obiectele necesare scrisului. (...) Scrisul la calculator îmi amintește, nu știu de ce, de o

superbă femeie gonflabilă. (...) – *Ești un om citit. Cum îți explici că această constatare a devenit în cazul generației noastre un motiv de reproș sau, oricum, o laudă vag disprețuitoare?* – (...) Mulți zic că generația anterioară optzeciștilor nu era citită. Nu cred. Nu avea grila de lectură structuralistă, barthesiană etc., dar cam toți știau cine-i Faulkner și Thomas Mann. Mai știau și limba română, în original. Dacă-ți amintești, în timpul facultății erau profesori ce puneau boii înaintea carului, învățându-te despre Chomsky înainte de a face declinările stas. Ca și azi, numai că acum se folosește criteriul politic. La noi nu-i ceva sedimentat, noi nu așternem în prelungirea a ceva, ne tot căutăm tradiția. Cu mici excepții ce confirmă regula, deh”.

● În „România Mare” (nr. 34) apare o notiță cu titlul *Starea sănătății maestrului Eugen Barbu s-a agravat!*: „Un cheag de sânge rebel a pornit de la inimă spre creier, provocând embolia; de pe 20 august scriitorul s-a aflat la Fundeni, apoi la Elias iar starea sa era staționară încă, el fiind semi-paralizat”.

28 august

● Dintr-un articol apărut în „Adevărul”, sub semnătura lui Cornel Radu Constantinescu, *Bugetul cultural se împarte ca în comunismul deplin constituit*, aflăm: „În Monitorul Oficial al României nr. 189 din 9 august se publică Ordonanța Guvernului cu privire la rectificarea bugetului de stat pe anul în curs. În domeniul artei și culturii se suplimentează de la buget suma de aproape 3 miliarde lei, împărțită între teatre și instituții muzicale, muzee și «alte instituții» (intrând aici așa-zisele centre de cultură din Capitală și din țară). Interesant de remarcat că această suplimentare nu include cartea (edituri, biblioteci etc.). (...) / Comparați (...) suplimentările pentru Teatrul Național din Craiova, ultraprestigioasă prezență artistică națională și internațională (căreia i se acopră 80 de milioane), cu cele ale Teatrului de Proiecte Culturale (60 de milioane) sau «Tinerimea artistică» – ați auzit de așa ceva? – care beneficiază tot de 80 de milioane! Pentru muzee situația arată la fel de bizar. Muzeul Unirii din Alba Iulia primește 20 de milioane, iar Muzeul satului din Capitală 169 de milioane – firește, trebuie continuată monstruoasa și inutila construcție a lui Godea care a costat până acum 500 de milioane./ La «alte instituții», Oficiul Național de Expoziții ARTEXPO va primi 50 de milioane, total insuficient față de activitatea pe care o desfășoară (peste 100 de expoziții anual), cu o sală Dalles în ruină, care este exclusă din atenția Ministerului Culturii. În schimb, Centrul de cultură «G. Apostu» din Bacău beneficiază de 24 de milioane, Centrul de cultură «Kalinderu» din București (...) – 38 de milioane, Centrul de cultură «Brătianu» (Ștefănești-Argeș) are 10 milioane ș.a.m.d. Lista merge până la sume care adunate ar permite o altă «politică» în cultură. Instituții fantomatice, aparținând însă de trustul «Domus» al Ministerului Culturii, sunt clar favorite”. □ Un text al Saviane Stănescu, *Sindicaliștii culturali cer drepturi egale cu minoritățile*, atacă o problemă

similară: „Dl. subsecretar de stat al Ministerului Culturii, Mircea Tomuș (...), declara nu demult cum că problema revistelor de cultură se rezolvă cât mai curând (...), într-un mod care să îmbine mult-blamata autofinanțare cu o subvenționare de la buget. Ce aflăm însă de la dl. Paul Dugneanu, liderul sindicatului redactorilor și scriitorilor din presa culturală? «Autofinanțați-vă, autofinanțați-vă, autofinanțați-vă! (...) Căutați-vă sponsori! Se pare că la atât se reduc ideile manageriale ale d-lui Tomuș, care nu face deosebirea între un butic și o revistă de cultură.»/ Ceva mai bine se pare că stă doar «Literatorul» (...). Se descurcă, zice-se, cu un sponsor... Apoi uite că revistele minorităților sunt subvenționate de la buget! «Cerem drepturi egale cu minoritățile», strigă sindicaliștii culturali. Sublim paradox”.

[AUGUST]

● Apare – într-o serie nouă – primul număr pe 1993 al revistei ieșene „Timpul” (publicație cu o periodicitate lunară). ■ În editorialul de pe prima pagină, *Privatizarea culturii o soluție?*, Liviu Antonesei scrie: „Pe vremea socialismului biruitor, a «Cântării României» (...), am avut o interesantă discuție cu filosoful Constantin Noica. A fost chiar ultima noastră discuție. (...) Îmi amintesc că, în ciuda tuturor precarităților prin care trecea cultura română, Noica se dovedea – iarăși! – un optimist incorigibil. Pentru el, soluția era, nici mai mult, nici mai puțin – *privatizarea culturii*! Și asta pe vremea celui mai cumplit etatism din câte a cunoscut vreodată istoria. Iată însă că utopia de mai ieri tinde să devină soluția viabilă de astăzi. Poate singura, ultima soluție. A dispărut cenzura politică și ideologică, însă a apărut cenzura economică. Cultura se sufocă pur și simplu sub presiunea enormelor dificultăți de ordin financiar. Statul pare să fi uitat complet că are datorii față de cultura națională (...) În cifre absolute, avem penultimul buget pentru cultură din întreaga Europă – doar Albania ne mai consolează –, iar în procente, am reușit să ne instalăm pe cel din urmă loc. (...)/ Dacă nu s-a prăbușit complet, dacă nu a dispărut încă, cultura română nu datorează mai nimic statului, ci unor generoase inițiative particulare. *Fundația Soros* acordă mai mult sprijin financiar proiectelor culturale românești decât Ministerul Culturii, iar revistele literare și culturale mai apar numai datorită amabilității sponsorilor privați. Trustul *Topaz* editează, pe banii săi, «România literară», cea mai cunoscută revistă a Uniunii Scriitorilor, iar alte reviste beneficiază de ajutorul numeroșilor iubitori de cultură cu dare de mână. Pentru lucrările de restaurare de la «Trei Ierarhi», UNESCO a donat 10.000 de dolari, *Fundația Soros* la fel, iar diverse firme și persoane particulare au oferit deja circa 5 milioane de lei. (...) Guvernanții noștri par atât de ocupați cu restaurația încât nu mai au vreme și pentru restaurare! De altfel, numitul minister – cu Golul său în mijloc! – n-a reușit nici măcar să prevadă un buget pentru editarea propriilor reviste, fapt ce a provocat sindicalizarea cvasi-unanimă a redactorilor respectivelor publicații./

Cu asemenea ministru, cu un asemenea minister îmbibat de țestoase comuniste și cu o astfel de politică – să-i zic – culturală, sprijinul pe care cultura îl primește din partea sectorului privat este pur și simplu vital. Din păcate, acesta e insuficient. Nu sunt prea multe firma private foarte bogate, care să suplinească înconștiența statului. În plus, lipsește o legislație modernă a sponsorizării care să facă astfel de activități atractive. (...) Dacă aceste lucruri vor întârzia să se instaleze și la noi, avem toate șansele să ne transformăm – vorba aceluiași Constantin Noica – dintr-un popor într-o biată populație”. □

Același Liviu Antonesei realizează un interviu cu Emil Brumaru (*Trăiești în politic, așa cum respiri*): „Tu crezi că e posibil ca un scriitor să rămână complet în afara politicului (...)/? Cum o să poată? Nu poate să rămână în afara a ceea ce se întâmplă în jur, și chiar cu el însuși. Este determinat de politic, cum e determinat de aer, de apă. Dacă apa e poluată, dacă aerul e populat – e un lucru. (...) / Eu, care nu scriu articole politice, care nu mă socotesc un mare politician – nici măcar mic sau mijlociu! –, m-am înscris în PAC. M-am înscris pentru că mi-am dat seama ce se întâmplă, pe ce lume viețuiesc, pentru că îl consider pe domnul Nicolae Manolescu o personalitate fascinantă, atât în literatură cât și în politică. / *A propos, cum de-ai făcut acest pas, care pe mine m-a surprins?* / Ca să-ți spun adevărul adevărat, e vorba de acel interviu al lui Breban în care, acest scriitor pe care-l iubesc foarte mult, declara că Manolescu se pierde făcând politică, că a distrus «România literară», că face o mare greșală, că e vorba și de o greșală a conducerii Uniunii că-l menține la conducerea revistei ș.a.m.d. E incredibil e complet aberant. Parcă am fi pe vremuri! / *Tu ești un colaborator constant al «României literare», și se pare că este o revistă excesiv de politizată?* / Nu. Dimpotrivă. Are pagini întregi de poezii, are eseuri literare, proză, are istorie și critică literară câtă vrei, are cronică edițiilor de dl. Z. Ornea, *La o nouă lectură* a lui Alex. Ștefănescu, eseurile lui Dan Laurențiu, Ioanei Pârvulescu, Andreea Deciu, are comentarii la toate categoriile de arte. Unde o fi politica excesivă de care vorbește Breban, eu nu reușesc să văd! / *Îți cer un sfat. Interviul pe care îl facem acum o să apară în noua ediție a revistei «Timpul», care va fi un lunar cultural în cel mai larg sens al cuvântului. Crezi că putem lăsa reflexia politică în afara preocupărilor noastre?* / Nu poți face o revistă exclusiv culturală, în sensul restrâns al cuvântului. Nu te poți abstrage, dom'le! / *Mai ales că politicul face parte din cultură...* / Sigur că da. Politicul face parte din toate. Nu trebuie să delimităm absolut, dogmatic domeniul esteticului de politic... / (...) *Nu crezi că ceea ce s-a întâmplat după 1965 în România, acea exagerare a primatului esteticului, nu crezi că a fost un fel de capcană în care au fost atrași artiștii?* / Atunci, când s-a dat acea libertate artistică, am fost luați puțin prin surprindere. (...) Trbuia să tragi și o chestie cu partidul, să lingi puțin cărămida. Mi-amintesc că era vorba să apară foarte multe reviste. Și oniricii și-au făcut, și teluricii, toți. Dar nu s-a întâmplat nimic. Deci, a fost numai promisiunea. (...) /

*Tu crezi că scriitorii care, după 1989, s-au situat în opoziție și au încercat să forțeze libertatea au făcut asta și din spaimă?/ Bineînțeles. Spaima de a nu repeta situația de atunci. Și cred că Iliescu știa bine lecția învățată de la Ceaușescu și a aplicat-o foarte prompt. Mi-a spus Blandiana că nici ea nu știa că era în CFSN. Era în stradă și deodată a auzit că face parte din acel consiliu. Sigur că unii s-au retras rapid. Iliescu îi tot dădea cu nu știu ce comunism cu față umană. (...) Căuta să capteze... Să-și facă o platformă. Intelectualitatea are foarte mare importanță. Ea răspândește, nu? (...) / Deci, Iliescu a aruncat portocala, artiștii au prins-o, au văzut însă că portocala e putredă și au aruncat-o și ei jos. Jos portocala!!!". □ Înainte de a-și relua rubrica de cronică literară, Al. Dobrescu scrie un articol despre ***O specie pe cale de dispariție***: „Invitat să susțin această rubrică, nu mă pot apăra defel de un apăsător sentiment al zădărniceii. Am scris cronică literară vreme de două decenii, dar niciodată acest paralizant sentiment nu mi-a dat târcoale. Cu toată cenzura, minuțios exercitată asupra scrisului. (...) Astăzi, în schimb, nu mai sunt deloc sigur de utilitatea cronicii literare. Probabil unde datele problemei s-au schimbat fundamental. Înainte vreme, scrisul literar nu era doar literatură: el preluase, din mers, îndatoririle atâtor altor genuri vitregite de împrejurări. Aproape tot ce nu putea spune cu voce tare gazetarul, istoricul, sociologul, chiar filosoful, era preluat de scriitor și topit în materia articolelor, eseurilor, cărților sale. (...) Mai ales cronică literară devenise teritoriul în care gândurile necenzurate reușeau să supraviețuiască. Poate că firave, rostite cu jumătate de gură, rătăcite printre alte gânduri, încă vii, va să zică active. În atari condiții, nu e de mirare că publicațiile culturale și în primul rând literare erau citite de un public destul de larg. (...) Până și judecățile critice nemenajatoare formulate despre cărțile unor fruntași ai ierarhiei de partid deveneau notorii peste noapte. Nu din, se înțelegea, rațiuni de ierarhie literară. (...) Acum, efectiv liber, gazetarul nu mai are nevoie de intermediul Scriitorului. Și, la fel, sociologul, psihologul, istoricul ori comentatorul politic. Brusc, domeniul scriitorului s-a împuținat, ca și numărul celor interesați să-l asculte. (...) Dacă, după '90, numeroase publicații culturale și-au schimbat înfățișarea, în sensul că au dat prioritate politicului, economicului, socialului, ceea ce le-a atras destule acuze (...), unul dintre motive a fost și acela de a se menține în sfera de interes a cititorului. Cum, din aceeași cauză, atâția scriitori, cronicari literari cu deosebire, s-au dedicat comentariului politic. (...) / Când se moare de foame, e, nu-i așa?, imoral să faci lansări de cărți și să le trâmbițezi succesul, limitat la numărul lectorilor unei scări de bloc./ Date fiind realitățile imediate și de perspectivă, cred că soarta cronicii literare, cel puțin în forma cu care eram obișnuiți, e ca și pecetluită. (...) Bineînțeles că se va scrie pe mai departe despre cărți, însă altfel, în raport cu legile economiei de piață. Comentarea aparițiilor editoriale va deveni o formă de publicitate și ea va fi preluată, în scurtă vreme, de la revistele de cultură, pe cale de dispariție, de marile cotidiene ori magazine*

săptămânale. (...) Mulți se văicăresc deja că dispar publicații, că revistele literare și-au sistat apariția și aruncă răspunderea fenomenului în seama cui li se ivește în cale. E, totuși, timpul să înțelegem că, oricât ne-ar fi de scumpe, ele n-au cum să reziste prin ele însele într-o lume călăuzită de cerere și ofertă. (...) A le sili să supraviețuiască din cerșetorie, acoperind din varii aranjamente lucrative cheltuielile uriașe pe care apariția lor le presupune, e un nonsens. Oricât ni s-ar părea de scandalos, soarta culturii române nu atârnă decât în mică măsură de reviste, utile mai mult pentru statistici și pentru satisfacerea micilor noastre orgolii. Cum nici soarta cărții românești nu depinde în primul rând de cronicile literare. Bine, bine, ar putea răspunde cineva, dar cum rămâne atunci cu datoria criticii, a celei de întâmpinare mai ales, de a îndruma și forma gustul public? Am crezut destulă vreme în această utopie, însă nu mai cred”.

● Gheorghe Crăciun și Gabriel Dimisianu răspund la ancheta revistei „Vatra”, *Invitație la un examen: cultura română postbelică (IV)*, în nr. 8 al publicației. ■ Gheorghe Crăciun (*Ficțiunea ideilor*): „Acest scurt și atroce eseu” al lui Ioan Petru Culianu (*Cultura română?*) „reprezintă, totuși – din fericire, îmi vine să zic – (...), opera unui exilat”: „Sigur (...) că în mare și implacabil vorbind, Ioan Petru Culianu are dreptate. Dar cine nu ar fi avut dreptate în locul lui? O dreptate, firește, mai degrabă apriorică, în firea lucrurilor, decât una personală, rod al unei lucidități de excepție. (...) Deși eu aș extinde delimitarea în discuție de la 50 de ani la 150 de ani, cât numără cultura română modernă. (...)/ Dar peste implicația că acest text a fost gândit și redactat în exil nu pot să trec așa de repede. Mă întreb dacă în 1982, în România, s-ar fi putut găsi cineva care să-l scrie. (...)/ Cred că în România din urmă cu un deceniu toată problema nu era de a avea curajul să scrii un astfel de text, ci de a simți nevoia s-o faci. (...) Sunt convins că într-o formă ceva mai esopică acest punct de vedere prin excelență negativ asupra culturii române postbelice ar fi putut fi afirmat și în țară într-o revistă de provincie ca «Vatra» sau într-o publicație studentască de mic tiraj ca «Dialog» sau «Echinox». N-a fost cazul. (...) Orice intelectual aflat în condiția de *insider* se află confruntat cu o metafizică a culturii naționale (sau colective, dar nu neapărat oficiale) peste care nu poate trece decât cu riscul de a-și anula toate motivațiile interioare. (...) Nu poți să negi ceea ce tu însuși ai impresia sau convingerea că edifică. (...)/ Culmea e că opinia lui Ioan Petru Culianu nu face diferența între cultura oficială (...) și cultura autentică, opusă ideologiei și propagandei comuniste. (...) Timp de aproape o jumătate de secol în/cu spiritualitatea românească nu s-a întâmplat nimic semnificativ (...) și acum iar trebuie s-o luăm de la început. Constatarea e insuportabilă. Este ea adevărată? Nu reprezintă ea, de fapt, doar o expresie a unui dintre complexele noastre fundamentale de dincolo de timpul istoric? Iar ne întoarcem la arhetipala dilemă a «zidului părăsit și neisprăvit»? (...)/ Chestiunea cea mai delicată e însă aceea a «romanelor de atitudine civică».

Sunt singurele care-l interesează pe eseist, poate singurele pe care le-a citit [Culianu]. (Am motive să mă îndoiesc că el i-ar fi citit pe prozatorii «Școlii de la Târgoviște».) Limitarea aceasta ar fi explicabilă. Obiceiul de a căuta în proză «angajarea», iar în poezie «frumusețea» e valabilă și astăzi. (...) Ipoteza unor nume e (...) posibilă: Marin Preda, Buzura, Breban, Constantin Țoiu, Mihai Sin etc. Asta să fie toată proza noastră care rămâne? Mi se pare cel puțin curioasă această neslăbită obsesie autohtonă a socialului și a politicului ori de câte ori e adus în discuție romanul. (...) Eseistul e conștient de faptul că în toată perioada comunistă noi n-am avut sociologie, antropologie, filosofie, istoriografie, cultură jurnalistică, nici o formă sistematică și coerentă de gândire alternativă – fapt pe care ni-l reproșează cu vehemență (...). În același timp, el aplaudă exact paleativul acestor domenii vitale pentru o cultură – romanul de atitudine civică, romanul social, romanul înțeles, pe urmele tânărului Eliade, ca o zonă a experiențelor impure, heteroclite, reziduale, romanul ca supapă de presiune, romanul ca surogat de cultură politică. Funcția subalternă acordată literaturii (...) e evidentă, inferioritatea ei față de filosofie și, în general, față de gândirea sistematică devine un fel de postulat, și atunci lipsa unei direcții sau a unor puncte de referință în planul creației de idei capătă cu adevărat proporții tragice. (...)/ N-are rost să aruncăm toată vina pe lumea comunistă. Oricât de gravă ar fi comuna noastră lașitate intelectuală din perioada postbelică, nu putem uita cine suntem. Nouă ne-a lipsit de când ne știm o școală de gândire nemțească, o filosofie pragmatică, optimală, interesată de condițiile imediate ale vieții și ale civilizației, inclusiv ale vieții spirituale. (...) N-are rost să ne ascundem după deget numai de teama de a nu fi catalogați drept «poporaniști» sau «protocroniști» și să ne prefacem a nu înțelege faptul că deschiderea României spre Occident a însemnat mai degrabă o ruptură de fondul nostru tradițional decât o conservare a elementelor viabile. (...) Protejat de confortul ivit din aderarea la sistemul de valori occidental, intelectualul român s-a trezit mai mereu furnicat de nostalgia «fondului nostru prelatin» și și-a întemeiat nu o dată originalitatea (artistică sau ideatică) pe arhaicitate. Aceeași metafizică a trecutului și a originilor obscure, același paseism paralizant, aceeași utopie mistică și la Eminescu și la Blaga și la Hasdeu, istoricul, și la Sadoveanu, același triumfalism etnicist, ruralist, încremenit în retrospectie, și la Iorga și la Călinescu. Lovinescu rămâne în continuare un caz. Teoria sa a sincronismului și mutației valorilor estetice dă și astăzi de furcă atât de derutaților noștri specialiști ai specificității./ Ruperea României după 1945 de adevărata Europă i-a fost intelectualului român fatală. (...)/ Suntem o societate bolnavă. (...) Gândirea românească, atunci când există, e patetică, poetică, sofisticată, dar nu lucidă. Cu toate că, în general, ideile sunt evitate. Sunt preferate sentimentele, exclamațiile, e preferată speculația, eventual lingvistică, e preferată glosarea subțire, frivolă, din vârful peniței. Când n-au făcut de-a dreptul pactul cu diavolul ideologiei totalitare, intelectualii noștri de

marcă din perioada comunistă s-au retras într-un soi de benedictism speriat și confortabil, preferând să fie critici, stilisticieni, filosofi de rezervație, scriitori de beletristică, specialiști în factologie literară, traducători, însă nu gânditori la zi. (...)/ O bună parte din marii noștri specialiști în istoriografie, arheologie, filosofie, istorie și critică literară, lingvistică și istoria artei sunt, la urma urmelor, niște admirabili scriitori de ficțiune. Așa se întâmplă cu Hasdeu (*Istoria critică a românilor*), Nicolae Densusianu (*Dacia preistorică*), Pârvan (*Getica*), Odobescu (*Istoria arheologiei și Pseudokynegetikos*), Russo (*Cuge-tări*), Ghica (*Convorbiri economice*), Călinescu (*Istoria literaturii române...*), Blaga (*Trilogiile*), Noica (*Devenirea întru ființă*). (...)/ Până și Maiorescu, un spirit teutonic absolut, visând rigoarea nuanțată a conceptelor tehnice, eșuează în încercarea sa de a da literaturii române un limbaj critic, pierzându-și demonstrațiile în termeni generali și fără putere de analiză și devenind personal și convingător mai ales în polemici și pamflete. Adică exact atunci când își pune brusc în valoare subiectivitatea. Cred că asta se întâmplă de fapt: pentru intelectualul român ideile devin interesante, pasionante, importante doar atunci când ele pot fi afirmate într-o formă subiectivă, spectaculoasă. (...) O boală care macină cultura română modernă încă de la începuturile sale e opulența sensului, hipersemnificația sa. Aproape în orice context, pentru noi sensul e mai întâi spectacol și abia în al doilea rând informație, adevăr”. ■ Gabriel Dimisianu (*Criza conștiinței critice*): „Teza catastrofică a vidului de creație nu o pot împărtăși, căci ar fi să contrazicem evidențele. Chiar o evaluare după cele mai severe criterii nu poate să ducă la altă constatare decât la aceea că națiunea română a creat totuși valori culturale autentice în lunga noapte totalitară. (...) Desigur că reprezentarea pe care o avem până deunăzi despre configurația culturii române postbelice, despre formele ei de relief va suporta destule prefaceri, cum este și firesc. (...) Dar acestea sunt fenomene naturale de reșezare și cu atât mai mult era de așteptat ca ele să survină după decembrie 1989, în împrejurări când totul este supus reevaluărilor. Dar la acestea nu se poate trece până ce nu este lichidată criza conștiinței critice a culturii noastre, un proces încă în curs”. □ Este publicat, în traducerea lui Ioan Mușlea, un eseu al lui Catherine Durandin: *Noua Europă Central-Orientală. Continuitate și discontinuitate*.

[AUGUST-SEPTEMBRIE]

● „Viața Românească” (nr. 8-9) inițiază o anchetă cu următoarele întrebări: „1. Evenimentele din 1989 au deschis, neîndoielnic, nouă etapă în istoria poporului român. Considerați că ele s-au resimțit și în starea literaturii? Dacă da, care sunt, în opinia dv., trăsăturile, problemele, perspectivele noii perioade literare?/ 2. Credeți că analizele, judecățile, ierarhiile stabilite în literatura noastră contemporană până la prăbușirea dictaturii pot fi prelungite ca atare ori e nevoie a opera, asupra trecutului, «revizuirii» în tradiția Iovinesciană a

termenului?/ 3. O chestiune controversată la ora actuală: relația dintre etic și estetic în conștiința literară. Cum socotiți că ar trebui ea tratată, teoretic și, dacă se poate, cu exemplificări?/ 4. Ideologia totalitară pune un accent propagandistic pe «misiunea» socială a scriitorului, care trebuia, mai cu voie, mai fără voie, să facă figură de «angajat». Acum unele condeie deplâng implicarea oamenilor de litere în viața cetății Care e atitudinea dv. între cele două concepții, aparent opuse?”. În acest nr., răspunde Adrian Marino („*Este mult, mult prea devreme*”): „1. Este mult, mult prea devreme pentru a trage concluzii definitive. Epoca actuală ne va rezerva, cu certitudine, multe surprize. Câteva tendințe generale pot fi totuși observate de pe acum cu ochiul liber: prin dispariția cenzurii politico-ideologice, libertatea literaturii, în toate sensurile cuvântului, este asigurată. Au dispărut temele și eroii obligatorii, sinistrul cult al personalității s-a evaporat. (...) Oricum am întoarce lucrurile, apariția tânărului Ceaușescu într-un roman de Marin Preda reprezintă o cedare, o capitulare, o umilire, nu a unui scriitor, ci a libertății literaturii. (...) Au apărut și o serie de cărți cu amintiri de închisoare, adesea – din păcate – mult prea literaturizate. Printre cele mai autentice, *Tărâmul gheenei*, de Constantin Merișca (1993). Și-a făcut apariția și o specie necunoscută la noi până acum: literatura de consum (...). Fenomenul nu este încă bine înțeles și cunoaște la noi, deocamdată, din motive de subdezvoltare culturală generală, și forme într-adevăr penibile, de foarte proastă factură./ Evenimentul capital este însă altul, încă extrem de greu de asimilat de scriitorii formați sub regimul ceaușist (...): poziția, situația, «cota» scriitorului nu mai depinde de fidelitatea față de Partid, nici de locul său în ierarhia instituțiilor centrale, oficiale, de Stat, sau culturale, începând cu Uniunea Scriitorilor. «Statul» nu mai impune (nu mai poate impune) valori, ierarhii, criterii, pe cale administrativă. (...) Luați ultimul manual de literatură română pentru clasa a XII-a și veți putea urmări, pe viu, întreaga mutație. Cutare fost președinte este acum... facultativ, un altul – marginalizat – devine «clasic în viață» etc. etc./ 2. Fără îndoială. Dar pentru a «fixa» noile ierarhii este nevoie de lucrări de sinteză elaborate după noi criterii. Istoriile literare ale lui Laurențiu Ulici, Alex. Ștefănescu, anunțate, sunt așteptate – din această cauză – cu viu interes. Este regretabil că vol. II din *Istoria* lui I. Negoitescu n-a putut fi încheiat. Dar aceste «revizuirii» sunt definitive? N-am crede. Se vor propune noi scheme, fără îndoială, tot mai aproape de realitatea orizontului recepției actuale. Calitatea lor esențială va fi în orice caz contestarea directă și indirectă a ierarhiilor oficiale, impuse. (...)/ 3. SE pot da zeci de exemple de disociere totală dintre etic și estetic în biografia unor scriitori: Villon și Benvenuto Cellini au omorât oameni, Vigny a fost... informator al poliției franceze și nimeni, bineînțeles, n-are intenția de a elimina din istoria literaturii sau a artei. În Occident, astfel de detalii au doar o culoare pur anecdotică și nimic mai mult. (...)/ Situația se schimbă radical în cadrul ideologiilor și regimurilor totalitare, unde intervine constrângerea,

mutilarea, falsificarea proiectului estetic autentic sub presiunea unor factori care se numesc, după împrejurări, «comandă socială», «oportunism», «adaptare» etc. Se pot observa două situații tipice: scriitorii convinși ideologic acceptă constrângerea ca pe o «necesitate înțeleasă». (...) Dar există și a doua categorie, foarte răspândită la noi sub regimul comunist, a adeziunii simulate, ipocrite, pur oportuniste. Aceștia au acceptat în mod conștient mutilarea operei lor estetice doar pentru a fi «pe linie», a nu pierde o poziție, a nu fi «demascată» etc. Un exemplu clasic: G. Călinescu, ale cărui romane *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru* au fost mutilate, cârpite, adaptate, doar pentru a fi făcute publicabile. (...)/ 4. Totul este o chestiune de vocație și de conștiință civică, pe care unii o au și alții nu o au. Există scriitori în mod fundamental sinceri, onești, organic apolitici și pe aceștia n-ai cum să-i mobilizezi, să-i integrezi unor activități publice. Și deci să condamni rezerva lor, în definitiv perfect legitimă./ Se schimbă însă radical situația cu scriitorii care deplâng în mod interesat, calculat, ipocrit, «implicarea oamenilor de literă în viața cetății», atunci când aceștia – ce coincidență! – fac o *altă* politică decât cea oficială, sunt în *opозиție* etc. (...) Această trivializare și compromitere, printr-o crasă și cinică ipocrizie și corupere a «estetismului», este una din notele cele mai specifice ale vieții noastre literare actuale”.

● În „Tomis” (nr. 8-9), Dan Perșa realizează o anchetă cu tema ***Tabăra SF de la Cernavodă – un fenomen cultural național***, formulând următoarele întrebări: „1. V-aș ruga să vă referți la condiția literaturii SF din următoarea perspectivă: în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat, opera unui scriitor de science-fiction va fi astfel apreciată încât să primească un premiu Nobel?/ 2. Într-un top imaginar al SF-ului mondial, unde ați situa literatura science-fiction românească?/ 3. Publicarea operelor reprezentative ale SF-ului mondial este un fapt îmbucurător. Considerați, totuși, acest lucru ca pe un impediment în promovarea creației SF autohtone?/ 4. Au existat momente în care ați spus: «Gata, n-o să mai scriu niciodată literatură SF»?/ 5. Cum apreciați fandomul românesc la ora actuală?/ 6. Ceea ce în 1987 era numit «noul val» a confirmat așteptările?/ 7. Ce semnificație dați Taberei Naționale de la Cernavodă?/ 8. Literatura SF, prin vârfurile ei, participă la conturul actual al literaturii române?”. Răspund: Cristian Tudor Popescu, George Anania și Romulus Bărbulescu. ■ C.T.P.: „1. Categoric. Numai că nu se va numi science-fiction când i se va decerna premiul Nobel. (...) Science-fiction-ul începe să fie tot mai utilizat de scriitori care nu se recunosc drept scriitori de SF, chiar de autori de primă mărime pe plan mondial și asta este un semnal al unei convergențe care depășește planul literar, mergând poate spre cel al celor două culturi, de care pomenea C.P. Snow, cultura tehnică și cultura umanistă. (...) Deci este foarte posibil ca peste douăzeci de ani să primească premiul Nobel un autor de romane SF, numai că în clipa aceea doar câțiva vor ști că acela este SF. El va fi deja asimilat, încadrat în paradigma, în establishmentul literar mondial.

Dar SF-ul este «ghetoizat», deși el a produs autori de mult «nobelizabili». (...) / 2. [Literatura SF românească] nu își are locul într-un top al SF-ului mondial. (...) Valoric vorbind, grosier, la capitolul hard-science-fiction (...) suntem pe locul 50-60. Nu știu cine ocupă locurile celelalte, în afară de anglo-saxoni-americiani, poate germani, poate sovietici (...), după care urmează foarte multe locuri goale. În România există doi autori de hard-science-fiction: Ovid. S. Crohmălniceanu și Sergiu Fărcășanu. (...) Dar în afară de acești doi autori, cei mai valoroși nu mai aparțin genului science-fiction. Vladimir Colin, de pildă, un autor excelent. / 3. Problema este exact ca în Franța. În Franța, de câteva decenii, s-a produs invazia literaturii SF anglo-saxone, care inițial a terasat, a strivit pur și simplu producția autohtonă franceză. (...) Dar nu trebuie să ne fie frică. (...) Producția autohtonă internă va fi foarte serios diminuată – ca publicare vorbesc – de valoarea a ceea ce se publică din exterior, urmând să așteptăm replica. / 4. (...) Eu nu mi-am propus niciodată să scriu SF. M-am așezat la masă și am scris. Și ceea ce am scris s-a nimerit să arate într-un anumit fel, despre care ceilalți au spus că poate fi etichetat ca SF. (...) Totul e o chestie de stare. Eu nu văd SF separat în corpul acesta al producerii de text. Produci textul. Cum iese, depinde de faza interioară în care te afli. / 5. (...) Dacă el [fandomul] își avea o justificare înainte de '89 ca formație underground, de rezistență împotriva strivirii de către mecanismul dictatorial a oricărei încercări de a te informa (...), astăzi nu o mai are. (...) Bieții oameni nici nu știau să scrie prea bine românește. Veneau acolo să discute despre navele cosmice, habar nu aveau despre principiile dinamicii, de legile lui Newton (...). Din punctul acesta al detentei, al defulării acesteia pentru tineri și nu numai, în România a avut un sens fandomul. Acum nu mai are. Cum nu mai are noțiunea de cnaclu, nu numai SF, ci de cnaclu literar în general. S-a produs o disoluție fulgerătoare. Deci, cumva, modul de viață de acum nu mai este propice unor astfel de întâlniri verbale pe care le produce fandomul. El mai există, dar ceea ce fac ei este o caricatură jalnică. Acum, eu nu mai particip la nici o astfel de manifestare. (...) / 6. (...) Au existat foarte puțini oameni avizați, cei care au contat în acest «nou val». A fost și foarte mult eliadism între promotorii acestui val, care au ridicat niște oameni nu așa de buni, dar, hai, să umplem cu ceva golul din literatura SF românească. Practic, au contat vreo patru sau cinci autori de SF în perioada aceasta: Mihail Grănescu, Alexandru Ungureanu, Dănuț Ungureanu, poate, poate Lucian Ionică, Lucian Merișca și cam pe aici ne oprim. Sigur, au mai existat Gheorghe Păun, George Ceaușu, Dorin Davideanu, dar toți aceștia nu au coagulat, au rămas la nivel de promisiuni. (...) Singurul care contează după '89 este Dănuț Ungureanu, a cărui carte, *Marele Monroe pe o curbă închisă*, este semnalul. (...) / 8. (...) Înainte de '89 SF-ul era de două ori condamnat: o dată de către sistemul comunist și o dată de către sistemul criticii, care nu mai avea nici o legătură cu ideologia. Acum are și el o șansă în acest populism general

cultural, care se practică la noi”. □ Victor Kernbach este intervievat de același Dan Perșu (*Între SF și mit*): „Care considerați că va fi în viitor condiția literaturii science-fiction?/ Este o întrebare în genere periculoasă. Un lucru în care nu am încredere este așa-numita știință a futurologiei (...). Eu îndrăznesc să spun că am mai multă încredere în astrologie decât în futurologie. Pentru că noi, cu toate computerele noastre, cu toate posibilitățile noastre de investigare, nu avem niciodată la dispoziție toate premisele posibile, pe care să le combinăm în mintea noastră sau a mașinii gânditoare, ca să aflăm ce o să fie mâine. Se poate întâmpla ca mâine să nu mai fie nimic sau să vină un val care va schimba toată mentalitatea generațiilor viitoare, provenind fie dintr-o renaștere globală a sentimentului religios, fie dintr-o întâlnire de gradul trei. (...) Eu am preferat utopiei ucronia, adică m-am întors în trecut. Uneori poți reconstitui viitorul din trecut. (...) Revenind la întrebare, eu nu știu ce va fi. Poate nu se va citi nici un fel de literatură. Sau ce dacă literatura SF în secolul XXI va fi în vogă? Nu asta mă interesează, ci dacă în secolul XXI vor fi 5% din constructorii civilizației (...) care vor spune că ei își revendică descoperirea propriilor forțe literaturii științifico-fantastice. Asta da, asta m-ar încânta și asta îndrăznesc să sper”.

● În deschiderea numărului 4-5 din „Paradigma”, dedicat lui Mircea Eliade, Marin Mincu publică un articol intitulat **Modelul european**: „Mircea Eliade reprezintă până în prezent unicul caz când un exemplu cultural românesc a fost omologat și asimilat în mod sincron cu manifestarea acestuia. (...) Ar fi firesc să cercetăm care sunt prioritățile și acumulările ce au dus la realizarea acestui caz fericit în cadrul culturii românești și să încercăm o integrare a acestora în mecanismele secrete ale creativității noastre./ Experiența culturală proprie, achiziționată în cei aproape 20 de ani de când sunt și «italian», îmi dă posibilitatea, păstrând proporțiile, de a postula câteva constatări. În primul rând, nu poți fi asimilat în breasla universitarilor occidentali (și Eliade prin acest pas a reușit să spargă izolarea) dacă nu demonstrezi în mod edificator o integrare metodologică solidă, în direcția demersului științific pe care vrei să-l întreprinzi. (...)/ Nu e suficient ca valorile românești să fie omologate, ci acestea trebuie să devină modele active, adică să intre în circulația curentă, să participe la întreținerea ideii de cultură. După Cantemir, așa ceva nu s-a mai întâmplat cu nici unul dintre români până la apariția pleiadei Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran”.

SEPTEMBRIE

1 septembrie

● Într-un articol din „România literară” (nr. 33), Alex. Ștefănescu avertizează ironic: **Cultura română dată în urmărire generală** – „Recent, la Cluj, s-a înregistrat cel mai spectaculos episod al luptei puterii actuale cu instituțiile de

cultură. Este vorba de evacuarea forțată, cu ajutorul Poliției, a redacției revistei «Apostrof» din sediul său, aflat în aceeași clădire cu primăria municipiului. (...) / Într-o țară normală (normală, nu ideală), revista «Apostrof» ar fi fost imediat remarcată de oficialitate și susținută cu entuziasm, iar Marta Petreu ar fi primit o decorație. La noi, însă... / Și la noi a fost remarcată, ca un pericolos factor de cultură și pusă sub urmărire. Autoritățile nu numai că nu i-au oferit nici un sprijin material (...), dar a supus-o unor agresiuni repetate, cerându-i imperativ și ultimativ să elibereze spațiul ocupat în clădirea Primăriei. În cele din urmă au recurs și la forțele de ordine, care cu un zel suspect au luit pe sus mobila, au răvășit hârtiile și au transportat vrainștea făcută la un așa-zis nou sediu – o clădire părăsită și părăginită, fără telefoane. / Martei Petreu și colaboratorilor ei nu le-au fost puse cătușe, dar n-a lipsit mult să li se pună. Ar faptul n-ar fi mirat prea tare pe nimeni, pentru că ar fi fost o continuare logică a campaniei duse de primăria lui Gheorghe Funar împotriva unei prestigioase reviste de cultură. A campaniei duse, de fapt, de puterea actuală împotriva culturii naționale. / Cele petrecute la Cluj ar trebui să-i solidarizeze pe oamenii de cultură, întrucât anunță, într-un mod expresiv, înjosirile și persecuțiile la care va mai fi supusă cultura română în viitorul apropiat (și, după opinia mea, și în viitorul îndepărtat, pentru că de actualii conducători nu vom scăpa atât de curând)”.

3 septembrie

● Într-un articol din „Dilema” (nr. 34), **Demisia**, Andrei Pleșu notează apropo de pasiunea puterii în România postdecembristă: „Simptomul cel mai acut al maladiei pe care o semnalăm e palida funcționare, la noi, a unei instituții care, în țările democratice, ține de firescul însuși al vieții politice: *demisia*. În aproape patru ani de istorie post-totalitară, demisiile petrecute în zonele de vârf ale puterii se pot număra, cred, pe o parte a degetelor unei singure mâini. E un spectacol diametral opus celui oferit de Occident. Acolo bătut excesul celălalt: simpla *bănuială* de corupție, un discurs parlamentar greșit înțeles (...), un mărunț scandal privat, o gafă oarecare, un gest deplasat, o mină ambiguă se transformă prompt în demisie și, uneori, în prăbușirea unei întregi structuri guvernamentale. Nu poți rămâne într-o poziție de forță dacă asupra ta planează cea mai mică suspiciune, cea mai mică neclaritate. La noi dimpotrivă, nimic nu e prea «tare» ca să provoace o retragere. Încăpățânarea de a păstra scaunul se travestește abil în grijă pentru *stabilitatea* țării sau în *abnegație civică*”.

● George Alboiu semnează în „România Mare” (nr. 35) un nou articol din seria **Noua Ordine Literară**, dedicat, de data aceasta, lui Eugen Barbu: „Am aflat din presă că marele prozator, grav bolnav, este internat într-un spital. Ce așteaptă Televiziunea? De ce nu-i acordă o emisiune literară? E timpul să arate că nu e comandată de Noua Ordine Literară”.

6 septembrie

● În „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 34) sunt publicate două articole dedicate fenomenului avangardist: unul îi aparține muzicologului Dan Dediu, **Radio-grafia avangardei**, abordare teoretică propunând, între altele, să „echivalăm armata cu *tradiția culturală* și ierarhia militară cu *ierarhia valorilor culturii*” și sesizează în final „uluitoarea similitudine dintre ecuația avangardei militare și cea a avangardei muzicale”; celălalt text, **Avangarda și cultura memoriei**, este semnat de criticul de teatru Marian Popescu: „În avangardă (...), cultura memoriei a fost spectacolul cel mai contradictoriu cu putință. Tendinței inerente de recuperare a precursorilor (...) i s-a aliat afișata dorință de «genocid cultural». (...) Și asta pentru că depozitul memoriei oferă contradicția unei exploatări ambivalente: să cultivi memoria prin actul cultural, dar și să distrugi memoria prin deturnare sau interdicție. Schimbările politice, de pildă, de după ultimul război, au survenit și în urma faptului că insistența cu care au fost urmărite s-a datorat unei interdicții legalizate de a face cunoscute documentele memoriei istorice./ (...) În contextul societăților multi-culturale, ruptura și opoziția, caracteristice avangardei, se confruntă, ca vectori activi, cu implicația socio-politică, ritual-mitică, precum în unele zone ale Statelor Unite sau, pentru Europa de după '89, cu ranforsarea naționalismelor. Voința de libertate și de independență a unei comunități etnice pare acum contrariată de efortul spre unificarea europeană. Pentru ca avangarda în cultură să se poată vreodată manifesta în aceste condiții, apelul la memorie devine prioritar și esențial. (...) / Cât de puternică este, însă, astăzi, rezistența memoriei ca generator de cultură, sau cât de favorizată este cultura memoriei pentru ca *opозиția* să reapară astăzi ca element genuin al artei? Și o altă întrebare: dacă la nivel socio-politic se produce fenomenul de *ruptură*, atrage acest lucru, inevitabil, apariția în artă, în teatru, tendința afirmării *noului*, a acelui altceva pe care mentalitatea în cultura formalizată pare să-l accepte astăzi foarte greu?”. □ În **SF-ul ca diversiune**, Dan Stanca discută „de pe poziții spirituale” „ofensiva (...) aproape sălbatică a literaturii SF asupra bietului cititor fie el de aici, din țară sau de aiurea”, dorinsă să demaște o „amăgire teribilă” și să pună „degetul pe bubă acolo unde puroiul e mai fierbinte”: „Literatura SF (...) nu a făcut altceva și nu face decât să uzurpe adevărul fantastic. (...) Pierderea orizontului mitologic, slăbirea până la atrofiere a organismului religios din alcătuirea oricărei comunități a permis treptat acțiunea unei imaginații dubioase, capabile de compromis cu baza tehnico-științifică a respectivului moment. În măsura în care fantastic autentic este calea spre nevăzut fiindcă este calea spre sacru, acest pseudo-fantastic, SF-ul, uzurpă atât nevăzutul, cât și sacrul. (...) Progresori, mutanți, androizi, stalker, lumea SF-ului e populată de făpturi bizare (...), contorsionate și totuși, complet lipsite de mister. (...) Incapacitatea Sf-ului de-a crea mister (...) se explică tocmai prin cantonarea sa excesivă în perimetrul enigmei. O enigmă extrem de complicată, nu în sens vulgar-politist, se înțelege – SF-ul,

cumva, a concurat cu literatura polițistă și a reușit până la urmă pe plan comercial să câștige competiția – ci în sens prețios-intelectualist”. Mai mult chiar, SF-ul ar fi, după Dan Stanca, o diversiunii a puterii politice opresive – în particular, a puterii reprezentate de Ion Iliescu (via Alexandru Mironov – la care se face aluzie, fără a fi numit explicit în text): „Oricum, un lucru trebuie observat: în materie de SF, comuniștii s-au înțeles foarte bine cu lumea liberă. Spiritul profan ce unea în adâncime două sisteme care, la suprafață, se urau de moarte, provenea tocmai din această conspirație. Astfel, a și apărut proiectul diversiunii. O mare, o uriașă diversiune. În fond, dacă un consilier de la Cotroceni face piruete seducătoare în fața copiilor premianți și le îmbrobodește mințile cu tot felul de bazaconii, acestea probează exact maniera diversionistă în care puterea dintotdeauna acționează pentru a stârpi fibra adevăratei intelectualități. Diversiunea de acest gen nu a urmărit, de fapt, și nu urmărește decât să compromită atât cerul, cât și pământul”.

7 septembrie

- Moare, la București, Eugen Barbu (n. 20 februarie 1924).

8 septembrie

- Nicolae Manolescu comentează în editorialul din „România literară” (nr. 34) – *Mini(sterială) restaurație* – recente schimbări din conducerea Ministerului Culturii: „De câțva timp asistăm la schimbarea, unul după unul, a funcționarilor superiori din Ministerul Culturii. Cu ocazia recentei remanieri de guvern, a fost schimbat însuși ministrul. Îi cunosc personal și de mult pe toți deținătorii de posturi. Ei sunt, aproape fără excepție, scriitori, critici, istorici literari. De toți mă leagă peste trei decenii de viață literară. (...) / Schimbarea la care mă refer din Ministerul Culturii are de ce să ne surprindă, dacă mai poate fi vorba de surprize din partea noii oficialități, de după decembrie 1989. În cel puțin trei cazuri din cinci (pe care le consider de primă linie) au fost aduși oameni care pe vremea lui Ceaușescu, deși îl slujeau cu credință, nu au fost răsplătiți cu nici o funcție importantă. (...) Alegerea lor indică în mod clar același fenomen de restaurație pe care-l putem constata în toate instituțiile guvernamentale. / Voi numi pe doi dintre cei care ilustrează ideea acestei mini(steriale) restaurații. Ceva mai demult a fost numit subsecretar de stat dl. Ion Gheorghe. După un început realist-socialist, cu ample poeme epice, Ion Gheorghe a devenit un poet bine cunoscut, pe la finele anilor '60, când, de talentul lui viguros, deși cam primar, în colosale viziuni rurale, critica lega unele speranțe. În 1972 poetul ruralității noastre s-a metamorfozat în cel mai convins susținător al revoluției culturale imitate de Ceaușescu după chinezi, proclamându-se el însuși maoist (...). După 1989, Ion Gheorghe a publicat poeme proletare (...) în ziarul «Socialistul» al PSM (...). / Al doilea, recent numit, este dl. Mihai Ungheanu. Puțini critici din deceniile de ceaușism au

dezamăgit mai adânc decât autorul *Campaniilor* (...). Trecut apoi cu arme și bagaje în tabăra oficialității comuniste, mereu alături de E. Barbu, N.D. Frunteletă, N. Dragoș și de alți corifei ai stalinismului tardiv, M. Ungheanu s-a remarcat repede ca unul dintre liderii protocronismului, curent de inspirație național-comunistă, agreat de Ceaușescu. (...) Ca redactor-șef adjunct la fostul «Luceafărul» a condus campanii odioase contraconfracțiilor necomuniști, a disidenților și, în definitiv, a adevăratei culturi”. □ În *Intelectualii, prostimea și prostia*, Alexandru George reacționează față de o serie de articole publicate de Mircea Iorgulescu (sub titlul *Labirintul variantelor*) în „Dilema”, „în care mă acuză de falsificare a istoriei, de ignoranță, de mentalitate demnă de «Coana Efimița și a oricărui Conu Leonida», de «logica de mic prăvăliaș», provenite din «fondul ineputabil al imaginației noastre (!?) miticiste», ba chiar de (...) «revolta fondului nostru delirant»”: „Din păcate, am observat că acest caracter de mărturie personală și de comentariu ironic al textelor mele nu a fost sesizat nici de un cititor mai tânăr, pe care încep prin a-l presupune cel puțin de bună credință, dl. Laszlo Alexandru. (...) Nelămurirea asupra rostului intelectualului vreau s-o risipesc, deoarece văd că a scăpat chiar binevoitorilor mei, lăsând la o parte «fenomenul» Pieței Universității de la care pornisem, deși mă aflu încă sub influența altui eveniment (consecință mai îndepărtată a primului): catastrofalul eșec al opoziției în alegerile din septembrie anul trecut, care a fost și o gravă înfrângere, cu rezonanțe istorice, a inteligenței românești, fapt nepus în valoare de numeroșii comentatori ai dezastrului și imputabil îndeosebi Partidului Alianței Civice./ Revenind la comunism, situația intelectualului a fost ciudată, ambiguă și permanent pusă în cauză, necesitând clarificări pentru cine n-a trăit-o. (...)/ Spre deosebire (...) de prima lor perioadă (aceea a terorii) când au vrut să înglobeze, să subordoneze și să controleze toate energiile inclusiv pe cele intelectuale, în faza a doua, a dezghețului cultural, comuniștii au lăsat o oarecare libertate vieții intelectuale pe care, abia în ultima parte și grație unor orientări în contrasens cu evoluția generală, la noi în țară Ceaușescu a vrut s-o ia în mână s-o modeleze, practic vorbind strangulând-o. (...) Sub Ceaușescu (...), comuniștii nu au «absorbit» pe intelectuali, ci s-au străduit să-i domine, să-i controleze și să-i umilească. Formele paralele de nomenclaturism bazat pe merite intelectuale sau personale au fost aproape abolite prin reducerea cercetării fundamentale, a Academiei, a importanței Uniunilor de creație artistică, tocmai acelea pe care aceiași comuniști, la preluarea puterii, se siliseră să și le apropie, oferindu-le imense privilegii./ Pe scurt, PCR își accentua pe cât putea în mod artificial caracterul «muncitoresc», întreținând o permanentă nemulțumire mai ales în propriile rânduri, care erau dominate de titrați cu pretenții mai înalte, de inși proveniți din noua burghezie, care nu puteau înghiți sloganurile răsuflăte ale comunismului primar. Se născuse deja FSN-ismul (...), cu baze sociale foarte ferme, deoarece, după liberali, PCR a fost al doilea mare creator al burgheziei românești, se dezvoltase o

nouă clasă, în care, ca și în cea veche, predominau funcționarii de stat./ În modul cel mai semnificativ și vechii liberali și comuniștii transformaseră vechea vorbă românească: «Ai carte, ai parte» care însemna la origine: «Ai documente probatorii în justiție, ai șanse de dreptate» în: «i studii încununate de o diplomă (în trecut: patalama) ai șanse la cașcavalul bugetar» – marea sursă de îmbogățire și promovare socială”. □ Vitalie Ciobanu publică un amplu eseu despre dilemele tânărului scriitor – de dincolo, ca și de dincoace de Prut –, prins între imperativele propriei vocații literare și acelea ale impli-cării/angajării civice: **Mesaje din bantustanul basarabean**.

● În „Zig-Zag” (nr. 34) este publicat un interviu cu Augustin Buzura realizat de Ioan Matei: „**N-am așteptat Revoluția ca să fiu curajos**”. A.B.: „Numai cei care n-au făcut nimic înainte de '89 au început să apară acum cu biografii false, cu eroisme... (...) / În ce mă privește, la o reeditare recentă, eu n-am schimbat nici un cuvânt. Ce rost are să-i adaugi unei cărți ceea ce n-a avut în momentul în care ea s-a născut? Mie nu mi-e rușine de ce am scris, nici cum am scris, bun, rău, așa sunt. Când cineva m-a oprit să public, m-am bătut așa cum am putut pentru ca acea carte să apară”. Despre politica postdecembristă: „Deși nu am căderea să mă pronunț, aş spune că nici cei de la Putere și nici Opoziția n-au făcut ce trebuia făcut până acum. Mai mult, nici unii, nici alții n-au meditat cum se cuvine asupra acestor patru ani și, deocamdată, n-au oferit soluțiile cele mai bune pentru țară. (...) / N-am văzut nici un proiect care să spună ce se va întâmpla peste cutare ani (...). Toată lumea vorbește despre privatizare, dar ea trenează; mulți spun că ceilalți ar fi mai buni, dar aceștia, când sunt puși în situația să facă ceva, n-au programe coerente. Nu cred că greșesc dacă afirm că la noi există o luptă între indivizi și mai puțin o luptă între ideologii. (...) / Nu «nu»-ul mă sperie, ci tonul cu care este rostit. Mă mai sperie lipsa de documentație în provocarea acestor gesturi și faptul că aproape totul se face pe bază de speculație ieftină. (...) Dacă la Putere sunt mulți activiști, oare în Opoziție nu sunt destui? Oare aceștia sunt mai buni? Abia aceștia s-au orientat la timp. La noi, în afară de marii idealști, de cei care au făcut pușcărie politică, aproape toți s-au îndreptat către câștig și interese meschine”.

9 septembrie

● La rubrica „Polemici” din revista „22” (nr. 35), Ion Vianu (*Audiat et altera pars*) analizează formele (și posibilitățile) rezistenței românești anticomuniste, în replică la un articol publicat de O. Păler în „România literară” (nr. 16, din 29 aprilie 1993): „Am păcătuî împotriva poporului român dacă am susține că în înfruntarea cu comunismul el s-ar fi purtat cu mai puțină dârzenie decât altele (...). Dimpotrivă, nici unul din popoarele subjuate de ruși (...), în Europa, nu au dus o atât de dărză și de lungă rezistență împotriva barbariei ca românii. Nicăieri nu a existat o luptă aramată atât de lungă și de stăruitoare ca

aceea a partizanilor din munți; nicăieri țărănimea nu s-a apărat de colectivizarea voită de ideologia bolșevică cu atâta disperare și cu atâtea sacrificii. (...)/ Dacă anti-comunismul românesc a fost, în cele din urmă, total înfrânt este tocmai din cauza absenței unor forme mai insinuante și mai puțin violente de rezistență, a lipsei unor rudimente de societate civilă, din pricina inexistenței unor structuri sociale care s-o «găzduiască», așa cum a fost, în Polonia, biserica catolică. (...)/ Ecoul acestei tragedii răzbate și-ntr-un fragment recent publicat de O. Paler (...). Dar cu atât mai mare este nedumerirea care te cuprinde atunci când citești, în același loc, că autorul nu a auzit «decât târziu» «în ce condiții a fost decimată elita politică românească»./ Suntem o țară, un popor care trăim în ignoranța secretului. (...) Eu sunt puțin mai tânăr ca O. Paler. Dar pentru mine, ca și pentru toți prietenii și colegii mei de generație, exterminarea oamenilor politici români în închisoarea Sighet a devenit foarte curând, probabil pe la sfârșitul anilor cincizeci, obiectul unei cunoștințe clare. (...) Numai cine nu avea urechi de auzit nu auzea./ Înfrângerea rezistenței românești nu putea să fie decât pe măsura violenței ei. Pe la începutul anilor șazeci ea a amuțit, aproape. A urmat «liberalizarea», pe care azi o întrevăd ca pe o supremă stratagemă de a face imposibilă orice împotrivire. (...) Opoziția s-a manifestat atunci în chipuri diverse. La intelectuali ea s-a travestit în estetism rafinat, câteodată cu o tușă de moralism. Nu sunt în stare să spun cât de eficientă a fost metoda pentru moralul națiunii. (...) Mi se pare justificat să presupun că ea a asigurat o anumită continuitate spirituală (...)/ În această perioadă – la sfârșitul anilor șazeci și în tot deceniul următor – a început să se manifeste cu putere fenomenul emigrării românilor în Occident. (...) Tentația emigrării era, înainte de toate, ultima și cea mai eficace puțință în această societate «normalizată», care era cea a ceaușismului matur, de a exprima nu numai un anumit protest, ci chiar o negație până la rădăcina unei realități ce ne devenise insuportabilă. Îmi aduc aminte că în scrisoarea deschisă pe care o adresam atunci, în martie 1977, lui Paul Goma vorbeam de un «harakiri moral» și, într-adevăr (...), nu pot să uit cât semăna cu o sinucidere hotărârea aceea și punerea ei în aplicare, de-a părăsi pentru totdeauna locul în care mă născusem, casele, cărțile, obiectele pe care ni le lăsaseră părinții, limba pe care o vorbeam și în care aveam până la moarte să vorbesc... (...) Simplul act *negativ* al plecării, ca o palmă pe obrazul gros al asupritorului, era o formă de protest încă și mai radicală decât opinia liber exprimată, pentru că punea în joc temelia însăși a ființei noastre (...)/ Fuga ca expresie a disperării și ca protest ultim nu era altceva decât consecința îndepărtată a aceluia proces istoric care făcuse în cele din urmă cu neputință orice rezistență organizată aici. Refuzul nu se putuse, la început, structura decât ca violență totală pentru a trece apoi în estetism ineficace. (...)/ De aceea mi se pare atât de nedrept să citesc în textul pe care l-am citat mai sus: «Or, curaj am fi avut și noi la Paris sau la Washington. Acolo nu era nici o problemă să-l faci cu ou și cu oțet pe

Ceaușescu». Nu e adevărat, era o «problemă» foarte grea pentru cine vorbea clar și atingea puncte sensibile. Știe O. Paler că Mihnea Berindei, de exemplu, primea regulat mesaje de la o anumită «Frăție Avram Iancu», care era un nume de cod al Securității, mesaje în care era amenințat că îi vor fi omorâți copilul (...) și nevasta? (...) / O. Paler deplânge faptul că, «într-un moment când, în sfârșit, puteam să fim iarăși împreună», corespondentul său nedelicat din Occident, Andrei, îi azvârle în obraz o mustrare: aceea a «lașității» intelectualilor români în timpul dictaturii. Cum aş putea să nu fiu de acord cu Paler? Cei plecați (...) manifestau adesea un soi de intoleranță față de minimalismul opoziției din țară. (...) Acest tip de critică venit din partea celor ce au plecat mi se pare cel puțin nedelicat. Dar merită, și este bine, să ne implicăm într-o atitudine de tip mimetic, în care mustrările să se opună mustrărilor, creând un climat de intoleranță din care cu siguranță nu vom mai putea ieși?».

● C. Stănescu semnează în „Adevărul” un text *In memoriam Eugen Barbu*: „Nu știu dacă luptătorii parlamentari contra corupției își vor fi dat seama de semnificația teribilă a acelei clipe târzii din noapte când (...) dl. Petre Roman a cerut celor prezenți să păstreze cuvenitul moment de reculegere în memoria scriitorului Eugen Barbu, săvârșit din viață cu puțin înainte. În chiar toiul disputei parlamentare destinate să arunce o rază de lumină în noaptea corupției ce ne înconjoară din toate părțile murea scriitorul ale cărui principale opere fac – alături de *Cronica* prietenului său din tinerețe, Petru Dumitriu – *procesul corupției* din istoria amărâtului nostru popor: *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor* sunt capodopere ale descrierii (...) infinitelor forme de depravare a moravurilor la români, a inimaginabilei fantezii negre pe care marii regizori și actori ai corupției ca fenomen social (...) o pun mereu în joc în acest sinistru și uluitor spectacol al ruinei naționale. (...) Despre *omul* Eugen Barbu n-ar fi cazul, poate, să spunem acum decât ceea ce a spus E. Lovinescu despre Alexandru Macedonski: «într-un perpetuu dezacord cu opinia publică, omul a dăunat operei», dar «gesturile se pierd odată cu mâna scuturată în pulbere, și din tina amintirilor impure poate răsări flacăra pură a omului lăuntric»”.

● O tabletă semnată de Traian T. Coșovei pe prima pagină a cotidianului „Azi” anunță că *A încetat din viață scriitorul Eugen Barbu*: „Autor a numeroase romane, scenarii de teatru și film, gazetar adesea incomod ce știa să păstreze pe limbă «veninul» cronicarilor munteni, Eugen Barbu pleacă luând cu sine un întreg univers pe care l-a populat cu personajele închipuirii./ Cu Eugen Barbu dispare o lume fascinantă a frescelor medievale, a unui limbaj de o plasticitate remarcabilă, o lume a metaforei existențiale superioare, dar și a unor conflicte între destine și individualități ireconciliabile. El este printre autorii solitari ce știu să se miște cu dezinvoltură între mediile sociale și morale cele mai diverse, conturând personaje «accentuate», puternic dominate de o melancolie superioară: cea a sfârșitului de secol – indiferent dacă secolul este cel de-al VII-lea, al VIII-lea sau contemporanul nostru secol al cărui

sfârșit Eugen Barbu, omul și scriitorul, îl va contempla dintr-o altă dimensiune. Ființa lui pământeană s-a risipit, opera lui ne rămâne intactă, de duritatea transparentă a cristalului”.

10 septembrie

● H.-R. Patapievici comentează într-un articol din „Dilema” (nr. 35), *Între atentate, Seismograme*-le Monicăi Lovinescu (Editura Humanitas, 1993), răspunzând indirect obiecțiilor formulate de Andrei Pleșu (în două numere succesive din „Dilema”: nr. 30 și 31, din august 1993) în marginea unui articol al său din „România literară” (nr. 26, 7 iulie 1993): „Într-un fel, cartea Monicăi Lovinescu începe cu optimismul credinței că prin cultură se poate opune o rezistență eficientă aberației totalitare și sfârșește în uimirea absenței ca și totale a scriitorilor din protestul lui Goma. Absență care a primit, peste ani, următoarea remarcă mușcătoare (datorată lui Andrei Pleșu): diferența dintre a-l avea pe Havel sau pe Iliescu este, în fond, «diferența dintre câteva mii de intelectuali care rezistă măturând strada (după August '68) și alte câteva mii care rezistă prin cultură; radicalitatea primilor a dus la revoluția de catifea, în timp ce adaptările de catifea ale secunzilor au dus la răzmerița sângeroasă din Decembrie»./ Cred că tema centrală a acestei cărți este *misterul insondabil al aservirii voluntare*. (...) În ce ne privește, uimitoare nu este setea de a face rău a lui Ceaușescu (...); stupefiantă, și rea în mod absolut, este cursivitatea voioasă a argumentelor prin care oameni culti și inteligenți ca Virgil Cândea și Zoe Dumitrescu-Bușulenga justifică elegant *cenzura*; stupefiantă este euforia lui Noica față de «istoria majoră» făcută de România în 1973 și lipsa de bun-simț a afirmației potrivit căreia poporul român a trecut, în chiar acei ani, de la aservirea «muncii» la eliberarea creatoare a «lucrării». Exemplele se pot înmulți și, desigur, enumerarea lor este dureroasă. (...) Inventarul lor sugerează că sufletul nostru colectiv *nu* și-a păstrat integritatea. (...) Contemplând fără indulgență eșecurile unor spirite de calitate (e.g., *Delirul*, în care Monica Lovinescu vede «o sfidare a memoriei și un eșec moral»), putem înțelege mai bine mecanismul care ne-a smintit atât de profund, încât numai în confuzie ne mai simțim bine dispuși. (...) Astfel ne-am instalat în parodia cea mai sângeroasă, în care, făcând cu ochiul, spuneam lucruri negre fiind convinși că rostim în alb. Răul de care mai suferim este că ne-am îndrăgostit de această istețime tâmpă, cu ajutorul căreia credem că am fentat istoria, dar prin care n-am reușit decât să fim striviți de ea (...). Și am ajuns aici, pas cu pas, coborând toate treptele înjosirii: pentru calitatea de a fi om, faptul de a fi român a ajuns o înfrângere./ (...) Există un rest impur în sufletul nostru, un soi de drojdie amară, la care antenele critice ale Monicăi Lovinescu au devenit din ce în ce mai sensibile. (...) Citite acum (nu și auzite, atunci!), textele Monicăi Lovinescu par într-adevăr *prea* măsurate: le lipsește orice nebunie a demolării, astfel că, în raport cu brutalitatea acelei barbarii, ele sunt *inadmisibil de*

civilizate. Pe de altă parte, să nu uităm că agresivul imperiu sovietic a fost împins la colaps printr-o îndelungată și răbdătoare diplomație a politeții”.

- Sub titlul mare ***La despărțirea de Eugen Barbu***, este reproducă în „Literatorul” (nr. 36) o cronică publicată de Eugen Simion în 1969, la apariția romanului *Princepele*. Alături – un text al lui Fănuș Neagu (*Diamante*) despre *Săptămâna nebunilor*, „carte ce se instituie într-o sărbătoare a literaturii”: „Fiecare cuvânt e un degetar de aur. Îl răstorn în palme și simt cum prin iazul sângelui îmi lunecă o gondolă și intră iarna în București, să dea rod fericit pe lacuri, în arbori, pe străzi”.

11 septembrie

- Pe prima pagină a ziarului „Cronica română” este publicată (sub semnătura lui Victor Grecu) următoarea însemnare (***Eugen Barbu, pe ultimul drum***): „10 septembrie 1993, Cimitirul Bellu. (...) La orele 14,00, în preajma mormântului se aflau peste 1.000 de persoane. (...) Nenumărate personalități, prieteni apropiați ai marelui scriitor, printre care: Corneliu Vadim Tudor, unul dintre învățăceii maestrului, Leonida Lari, Paul Anghel, Cornel Brahaș, Toma George Maiorescu (...). Pe ultimul său drum, Eugen Barbu a fost însoțit de un sobor de patru preoți – Simeon Tatu, Mihuț Miron, Petre David și Ionel Graur, preoți și prea cuvioși ai bisericii ortodoxe au rostit cuvinte de mângâiere adresate familiei scriitorului și asistenței. La orele 14,30 Eugen Barbu se afla exact în «ronda mare a lumii», în Ronda Scriitorilor de aur ai literaturii române. La umbra stejarilor și a castanilor, în imediata apropiere a mormintelor lui Mihai Eminescu și Nichita Stănescu, înconjurat de crucile lui Grigore Hagiu și Gheorghe Pituț, Eugen Barbu se va odihni de-a pururi”. □ Sub titlul ***La PRM. Omagiul scriitorului Eugen Barbu***, Paul Cotinghiu consemnează declarațiile lui Corneliu Vadim Tudor din cadrul unei foarte recente conferințe de presă: „Autentic luptător în cel de-al doilea război mondial, a curățat Bucureștiul de ultimele trupe germane. Apoi, creator de școală de literatură și jurnalistică, autor de o «fecunditate excepțională», Eugen Barbu, așa cum amintește președintele PRM, «a intrat de mult în conștiința a milioane și milioane de oameni». La întrebările jurnaliștilor, domnul Vadim a răspuns la obiect: «Primele gloanțe trase în el au fost cele trase în Biblioteca universitară, desființarea revistei *Săptămâna*, excomunicarea din Uniunea Scriitorilor, precum și încercarea de a-l exclude din Academia Română și din parlament». Trecând la politică, PRM «își exprimă mai departe stupefacția cu privire la pasivitatea Puterii și a Opoziției față de noua ofensivă a șovinismului unguresc»...”.

12 septembrie

- „Adevărul literar și artistic” (nr. 183) marchează dispariția lui Eugen Barbu reproducând un fragment din nuvela ***Prânzul de duminică***, însoțit de un scurt

text îndoliat (*Eugen Barbu n-a existat!*) – nesemnat: „A spune despre Eugen Barbu că prin opera lui *pune în discuție* proza de după război este prea mult și prea puțin. Prea mult fiindcă, spun unii, *autorul* și-a compromis *opera*. Prea puțin fiindcă, susțin alții, *opera* nici măcar nu i-ar aparține *autorului*./ Luând în calcul ambele «susțineri», ar rezulta că *Eugen Barbu n-a existat*, deși el a putut muri. Ar fi *anonim*. Așa și este: marii autori sunt anonimi. Eugen Barbu (...) este un mare prozator român anonim./ Nu vom putea ști niciodată dacă Homer sau Shakespeare, Dostoievski sau Faulkner, Marin Preda sau Eugen Barbu au existat. Există doar *Iliada* și *Odiseea*, *Hamlet* și *Richard al III-lea*, *Idiotul* și *Frații Karamazov*, *Cămunul* și *Zgomotul și furia*, *Moromeții* și *Viața ca o pradă*, *Groapa* și *Săptămâna nebunilor*”. □ Sub titlul „*Ceea ce mă frapază la noi în primul rând este amatorismul cultural galopant*”, Constantin Coroiu consemnează, la Iași, o convorbire cu Alexandru Călinescu (datată august 1993): „– *Înainte de Revoluție ai fost unul dintre criticii, scriitorii cărora li se interzisese semnătura. Ai semnat însă atunci cunoscuta scrisoare în apărarea lui Mircea Dinescu. Cum privești acum, detașat, acele momente?* (...)/ – Mi-e destul de greu să judec detașat cele pe care le-am trăit în 1989, dar și înainte. (...) de regrete nici nu poate fi vorba. Dar, pe de altă parte, îmi dau seama și acum de anumite naivități, stângăcii de care, cred, nici eu și nici alții nu pot fi învinovați. Trăiam totuși într-o izolare care era, de fapt, a întregii țări și care falsifica perspectiva, dădea o imagine eronată a istoriei contemporane. Alții, mă refer la intelectualii din Occident, care trăiau în alte condiții, s-au înșelat în perioada postbelică mult mai grav decât noi. După 22 decembrie '89 am avut o perioadă foarte agitată. Din motive pe care le consider și acum întemeiate, am păstrat o anumită distanță față de ceea ce se întâmpla la începutul anului 1990. Erau multe lucruri care mă nemulțumeau, dar am intrat într-o anumită rezervă întrucât nu voiam să mă pripesc, să judec prea brutal și să contribui și eu (...) la corul lamentațiilor și al defulărilor agresive în care s-a complăcut foarte repede aproape întreaga presă de la noi, inclusiv cea literară./ (...) Sentimentul pe care îl aveam în '90 era că în avalanșa de reviste, de ziare, de intervenții politice, în elanul acela aiuritor în care fel de fel de intelectuali, de scriitori sau oameni fără o vocație precizată au ieșit în arenă, era o inutilitate și o iluzie să mai crezi că poți fi auzit. Mi s-a părut absolut stupefiant, mai ales că pe unii îi cunoșteam bine și știam că înainte nu numai că se păstrasera într-o rezervă prudentă, comodă, dar nu aveau legitimarea morală, și nu numai morală, care să justifice o asemenea viforoasă ieșire în public. (...) Firește, n-am ieșit din jocul social și am încercat chiar prin funcțiile administrative pe care le-am avut – între care cea de prorector al Universității «Al. I. Cuza» – să fac ceva constructiv. (...) În presă însă am avut intervenții sporadice. (...)/ – *Ce impresie îți face ambianța culturală de la noi după o absență relativ îndelungată din țară – durata unui an universitar* [timp în care Al. C. a fost profesor la Lectoratul de Română de la Institutul de Limbi și Civilizații Orientale din

Paris]?! – E o atmosferă destul de deprimantă. La Iași se simte că au plecat mulți intelectuali de valoare și care puteau să întrețină aici o viață intelectuală intensă și de un nivel înalt. Ceea ce mă frapază la noi în primul rând este amatorismul galopant. El își are desigur cauza și în amatorismul cultural din deceniul trecut”.

13 septembrie

● În suplimentul ziarului „Azi”, „Fețele culturii”, Traian T. Coșovei publică eseul confesiv *Nichita Stănescu a fost un maestru tăcut*: „Prin 1978 (...), am îndrăznit să-i trimit într-un plic câteva poeme profesorului Eugen Simion; după vreo două săptămâni mi-am luat inima în dinți și cu gura strânsă m-am dus să aflu verdictul: în linii destul de generale, acesta nu era catastrofal (...), dar era însoțit de următoarea remarcă: «... așa ceva nu-ți publică decât Păunescu!». Vă dați seama că acum ar fi trebuit să învăț tinichigerie sau altă meserie care solicită din plin imaginația (...). Trec niște zile cât niște ani și, restituindu-mi poeziile cu plic cu tot, profesorul Eugen Simion mi-a întins un carton nu mai mare decât o carte poștală, un carton alb pe care o mână necunoscută scrisese: «Domnule Traian T. Coșovei, domnul profesor Eugen Simion mi-a arătat câteva din versurile dumneavoastră. Vă felicit. Trompeta de apă e marca unui fluviu...» și, dedesubt, semnătura: Nichita Stănescu. Peste umăr, colegii de generație citeau biletul nu fără gânduri de a-și tăia venele în chiar acea noapte./ După vreo câteva luni, la terminarea unei ședințe de cenaclu, doi poeți, Viorel Padina și Călin Vlasie, m-au invitat să-i facem o vizită «bătrânului» Nichita”.

14 septembrie

● Moare, la București, Geo Bogza (n. 1908).

15 septembrie

● În „România literară” (nr. 35), Alexandru George publică a doua parte a articolului *Intelectualii, prostimea și prostia*, despre „situația paradoxală a intelectualității în socialism, care îi refuza calitatea de clasă dar o avantaja prin poziție, prin sistemul de salarizare și unele privilegii mai mărunte, fără a-i recunoaște preeminența socială din ce în ce mai vădită”: „Biologicește ea era urmașa directă a celei formate în regimul numit de comuniști burghezomoșieresc; era discipola acestora dar fusese chemată, ca și rămășițele celeilalte, să se «adapteze» noilor cerințe, înlocuind-o doar treptat, după criterii cât de cât de merit. (...)/ Problema istorică a intelectualității românești rămâne deschisă (...). Îndeosebi rămâne faptul de majoră importanță: înfrângerea catastrofală a opoziției în alegerile de anul trecut: o înfrângere a inteligenței românești care, oricum, trebuie înțeleasă și acceptată, nu doar raționată... Ea a ruinat mitul liberal-pășoptist al inteligenței punându-se mereu în fruntea maselor (...),

poporul urmând-o și supunându-i-se cu aerul că o și aprobă și-i înțelege esența politică”. □ Sub titlul *Un eveniment: jurnalul lui Lovinescu*, Z. Ornea semnalează apariția primului volum din *Sburătorul. Agende literare* (Editura Minerva, 1993, ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, prefată de Alexandru George). □ Sub titlul *Cuvinte de leac împotriva uitării*, Monica Spiridon comentează volumul Monicăi Lovinescu *Seismograme. Unde scurte II* (Editura Humanitas, 1993), „o veritabilă panoramă culturală a deceniului opt”: „Cartea oscilează pe latura constatativ-descriptivă și, câteva decenii bune, Monica Lovinescu a fost unul dintre cei mai sensibili, mai implicați și mai competenți martori ai vieții culturale românești./ (...) Dar ar fi greșit să ne închipuim că a fost *numai asta*./ (...) întreprinderea Monicăi Lovinescu implică și o anume *terapie* valorică. Autoarea articolelor lucrează harnic la răsturnarea ierarhiilor vremii punând în funcțiune o bursă proprie de bunuri și valori. Cu ce criteriu lucrează? Cu unul *estetic*. Un esteticism cu funcție de împotrivire și cu un anume iz compensator. Drept care, după decembrie 1989, Monica Lovinescu a fost acuzată vehement că, predicând politizarea literaturii, își trădează propriile criterii și norme estetice. (...) Dacă suntem atenți, la noi, istoricește, totdeauna în literatură esteticismul a fost lipsit de inocență: un *reducționism deliberat*, căuzaș, strategic, când nu de-a dreptul o armă de luptă. Exacerbat în timpul celor 45 de ani de dictatură comunistă, un atare esteticism ofensiv a generat, la limită, și judecăți contestabile. Ele vor trebui în viitor remediate: supraevaluate, conform unor criterii limitative, o serie întreagă de cărți sunt astăzi susceptibile de redimensionare”. □ La rubrica „Istorie literară”, Vlaicu Bârna readuce în atenție *Un scriitor uitat: H. Bonciu*. □ Sub titlul *Un divorț amiabil (de la trupul literei la trupul femeii)*, Ioana Pârvolescu recenzează romanul lui Gheorghe Crăciun *Frumoasa fără corp* (Editura Cartea Românească, 1993). □ Este publicat, nesemnat, articolul-necrolog *Eugen Barbu*: „Atât biografia cât și opera lui Eugen Barbu (...) prezintă un număr de aspecte obscure. Nelămurită până azi este chiar ascendența imediată a scriitorului. În *Scriitori români*, dicționarul coordonat de Mircea Zăciu (1978), se menționează că «provine dintr-o familie de muncitori ceferiști din Cuțarida», deși E. Barbu a lăsat să circule (...) ipoteza că ar fi copilul natural al lui N. Crevedia. Asemănarea fizică dintre ei era de altfel izbitoare. (...) Neclară este și chestiunea studiilor lui Eugen Barbu. Același dicționar consemnează că a fost «înscris» la Drept, că «a urmat cursuri» la Litere și Filosofie, că «optează în cele din urmă pentru școala militară de ofițeri». A absolvit însă vreuna din aceste instituții de învățământ? Mai degrabă nu, cu excepția, poate, a ultimei. (...) Marile și tulburătoarele, gravele incertitudini privesc însă nu biografia, ci opera lui Eugen Barbu. Prima acuzație de plagiat, sprijinită pe unele probe, i-a fost adusă la apariția romanului *Princepele* (1969). A urmat, după un deceniu, scandalul din jurul «cine-romanului» *Incognito*, când dovada plagiatului masiv a fost făcută cu

asupra de măsură. (...) Pornind de aici, umbra suspiciunii s-a întins (...) și asupra celorlalte scrieri ale acestui autor prolific și evident inegal. (...) Un gând consolator ar fi acela că, din tot ce a apărut sub semnătura sa, ce este mai bun, artistic vorbind, este scris chiar de el, iar ce este mai rău, mai diletant, mai improvizat, a fost scris de alții, de «negri». (...) / Iar scrierile lui bune, pe care încercăm să i le atribuim, sunt *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*. (...) / În viața publică din ultimele decenii, Eugen Barbu a jucat un rol negativ, reprobabil. (...) Mai ales prin el și prin publicațiile pe care le-a condus («Luceafărul» și «Săptămâna») s-a exercitat în România terorismul anticultural, de factură național-comunistă. / În anii de după 1989, prăbușit moral și fizic, Eugen Barbu ajunge sub dominarea absolută a celui mai iubit dintre copiii săi spirituali. La revista pe care o conduce și în partidul pe care l-a creat, acesta i-a hărăzit fostului protector și mentor un rol decorativ și nimic mai mult. / Pe marele patron (...), pe temutul pamfletar de odinioară, ceasul din urmă l-a ajuns în această poziție subalternă. Este de meditat la soarta acestui om”.

16 septembrie

● Petru Poantă semnează, pe prima pagină a revistei „Tribuna” (nr. 37), un articol în apărarea lui Eugen Barbu, care „a murit în antipatia, mai mult sau mai puțin înconștientă, a unei bune părți a intelectualității românești”: „Faptul ține de politicianismul contemporan și, în durata lungă a istoriei, el nu va fi decât un simplu accident. Devenit un fel de politician, ca și cei care au încercat dizgrațierea sa, Eugen Barbu s-a expus, în fond, unei substituiri de destin. Între cei de anvergură, nu e primul în cultura noastră. Dar, cum se întâmplă, susținătorii săi, indiscutabil mai mulți decât denigratorii, nu au reacționat viguros deocamdată și iată că rămâne această impresie de stingere într-un cvasi-anonimat. Pe două direcții principale a fost agresat scriitorul: a operei, revelarea acuzei de plagiat și a situării social-politice, ca și aceea de colaboraționism în perioada dictaturii și de naționalism xenofob în cea postrevoluționară. În epoca noastră de paradoxal și bizar iezuitism blacanic, una de triumf al sofismului întemeiat pe fanatism, și nu pe «gratuitatea» gândirii, o asemenea imagine grav deteriorată a lui Eugen Barbu poate să pară verosimilă în anumite medii. Numai că nu există adevăruri absolute. (...) Fără îndoială, atât Eugen Barbu cât și unii dintre dușmanii săi aveau serioase legături cu activiștii superiori de partid. Se duceau, în fond, aceleași bătălii la două nivele: unul politic, și celălalt literar. Într-un atare context se ivește așa-zisul naționalism al scriitorului. Privind lucrurile foarte detașat, este vorba, la urma urmelor, despre permanentul conflict dintre tradiționalism-conservatorism și modernism-sincronism. În anii '80 el se va dezvolta prin destul de nefericita formulă lansată de Edgar Papu (...). pentru mișcarea dominantă a literaturii de la începutul deceniului nouă, Barbu a pierdut definitiv terenul. Campaniile

împotriva nărilor tineri, duse de revista sa, nu vor fi însoțite, însă, de recuperarea tradiției culturale privind afirmarea ideii naționale, care, întâmplător sau nu, coincidea cu naționalismul «privat» al lui Nicolae Ceaușescu. (...) Eugen Barbu rămâne astăzi printre puținii mari «realiști» patrioți. (...) Probabil că a făcut erori conjuncturale, dar cele din urmă lamentații ale sale, paralizate parcă de un soi de oroare resemnată, sunt cu siguranță purtătoare de conștiință. Naționalismul, întrucâtva testamentar, al lui Eugen Barbu, deloc xenofob, se află în prelungirea liniei Eminescu - Iorga- Pârvan - Rădulescu-Motru - Nae Ionescu ș.a. (...) Însă, dincolo de toate conflictele personale din zilele noastre, rămâne această uimire: manipulat ori nu, el însuși probabil manipulator, cum e posibilă tentativa de execrare totală din partea unor scriitori care, într-un fel sau altul, s-au prins în aura personalității sale, a unei personalități mai vii și mai active decât o epocă întreagă?” (*Eugen Barbu*).

● La rubrica „Polemici” din revista „22” (nr. 36), H.-R. Patapievici (*Sub zodia seninătății imperturbabile*) răspunde unor articole ce-i fuseseră dedicate de Andrei Pleșu în „Dilema”: „Una din trăsăturile atașante ale umorii sapiențiale care impregnează reacțiile d-lui Pleșu este disponibilitatea la melancolie: «sângeroasa blândețe» manifestată de Nicolae Steinhardt în articolul *Catarii de la Păltiniș* (1983) îi produce «o imensă melancolie»; ia act de «abuzurile geometrizante» ale unui articol semnat de Virgil Ierunca, despre «cotrocenizarea culturii» (1993), «cu o infinită melancolie»; în fine, un text scris de mine, în care, alături de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca era un personaj pozitiv, îl contrariază «până la melancolie». Dl. Pleșu înregistrează contrarietățile sub specia voluptuoasă a bilei negre, din care mahnita sa reverie își extrage frazele cele mai eficient întoarse. Un ce patern și contrariat răzbate din tonul său contrariat, asemenea privirii iubitor-resemnate prin care tatăl fixează, de sus, necuviința odraslei. (...)/ Nu mai puțin, dincolo de aparența sa de sultan sapient, dl. Pleșu lasă să scape și strălucirile unui temperament umoral ulcerat, care sugerează atât riscurile excepției, cât și inconvenientele ca să zic așa fizice pe care le vedește, pentru un voluptuos, situarea sub zodia seninătății imperturbabile. E lesne de ghicit bogăția de sentimente de care am fost cuprins atunci când, pe întinsul a două lungi articole, neînsemnata mea făptură a fost supusă, holistic și amănunțit, gurmandei masticării a mistuitoarei sale inteligențe. (...)/ Dl. Pleșu contestă teza «mea», potrivit căreia «noi nu am ieșit *întregi* din anii de înjosire individuală și națională (1948-1989)» (în realitate nu este numai teza mea: ea este (...) surprinzător de răspândită)./ Și iată cum face acest lucru (în ordine): întâi de toate îmi ridiculizează retorica (și are dreptate: căci eseul meu este în primul rând un text *literar*); apoi admite, concesiv, că specia eseului împinge uneori la exces; în fine, opune afirmației mele următoarea teză: «cred că destul de mulți au ieșit *întregi*». La prima vedere ar părea că ne aflăm în fața unei opoziții de tip toți/unii. În realitate, persoana întâi plural de care uzez constant în cuprinsul articolului nu este

pluralul colectivității, luată analitic («noi *toți*»), ci pluralul solidarității morale («noi *împreună*»). Într-adevăr, dacă aici «noi» ar reprezenta totalitatea indivizilor, atunci afirmațiilor mele li s-ar putea aplica paradoxul mincinosului (așa cum remarcă și dl. Pleșu: dacă *toți* sunt răi, atunci cu ce drept mai judeci?). Însă în acest caz discuția se închide. Cât privește planul acțiunii, dacă *toți* sunt răi, atunci nimeni nu are în mod special vreo justificare de a conduce, deci Iliescu este echivalent cu Coposu (la rigoare, torționarul cu victima). (...) / În realitate, miza întregului diferend nu este logică (...), ci strict morală. (...) Altfel spus, aici este implicat faptul că paradoxul mincinosului este pur logic, în timp ce întrebarea «cine are dreptul să arunce piatra?» (cf. Ioan 8,7: pilda femeii adulterine) are numai implicații morale (deși structura formală este identică). Este motivul pentru care am folosit pluralul solidarizării. Este, în același timp, motivul pentru care textul meu nu este un rechizitoriu decât în măsura în care este un autoportret. (...) Cred că, așa scris, eu nu am ridicat piatra, ci abia am formulat problema, adică prilejul de poticnire. Pe de altă parte, nu cred că există vreo cale logică (sau măcar decentă) de a trage concluzia că eu pornesc de la presupuziția că «suntem o națiune de Smerdeakovi» (cf. Pleșu, «Dilema», nr. 31). Cred, într-adevăr, că nu ne-am comportat bine în anii parantezei istorice și mai cred că ne purtăm prost în continuare. Dar nu sunt deloc dispus să fac saltul pe care dl. Pleșu îl face în numele meu și să deduc din afirmația «nu am ieșit întregi» săvârșirea «suntem o națiune de Smerdeakovi». (...) / Firește că interioritatea nu depinde, în principiu, de numărul grătilor de la ferestre. Socializarea ei însă depinde, și încă drastic. Or, un popor nu este o sumă de interiorități monadice, ci punerea lor în comun (...). Eu nu am discutat cazurile individuale. (...) Firește că, *individual*, s-au salvat o mulțime de oameni; ei nu pot fi însă reprezentativi pentru faptul că noi, *ca societate civilizată*, ne-am pierdut. (...) / Sub acoperirea unei preterițiuni, dl. Pleșu îmi lipește de cap eticheta «marxist luminat», aducându-mi acuzația piezișă că aș fi un adept al «omului nou», că aș fi împotriva religiei (...), un soi de ateu optimist și vesel, oportunist de drumul mare, tarat de o gândire mecanicistă și filoxerat de schemele mentale ale epocii de aur. În sumă, mi se recomandă să renunț la Newton și Voltaire și să iau în brațe pe Dostoievski și Einstein. Tipul de om pe care l-am caracterizat ca fiind «etnic, religios, instinctiv, colectiv și anonim» (pe care dl. Pleșu l-a identificat, incorect, cu *homo religiosus*; a fost vorba, mai degrabă, de *homo collectivus*) a fost opus de mine omului «autonom, suveran, rațional, individual și creator» (să-i spunem, pe scurt, *omul liberal*). (...) Cât îi privește pe «colectiviștii» interbelici (Crainic, Nae Ionescu și alții), șarja d-lui Pleșu scapă și de această dată pe alături: anti-liberalii interbelici nu sub specia lui *homo religiosus* erau împotriva individualismului și a Statului laic, ci ca oameni care voiau să reconstruiască integral societatea după tiparul a ceea ce își imaginau ei că fusese în *illo tempore* satul românesc, cu tradițiile sale umblătoare și cu o

ortodoxie inventată piesă cu piesă, amestec de etatism voluntarist și de bigotism bun pentru alții. Continuu să cred că Alexandru George are dreptate să-i numească pe acești «organiciști» *bolșevici albi* și că partea rea a acestui curent este cea politică (nu culturală): adică marota colectivistă și mania de a reconstrui integral societatea pornind de la idei de fantezie”. □ Este publicat un scurt reportaj encomiastic (nesemnă) despre **Monica Lovinescu și Virgil Ierunca în România**: „Sâmbătă 11 septembrie, în fața librăriei Humanitas (sediul Grupului pentru Dialog Social), a avut loc lansarea cărților Monicăi Lovinescu [*Seismograme. Unde scurte II*, 1993] și a lui Virgil Ierunca [*Subiect și predicat*, 1993]. Niciodată în această curte nu s-a adunat atâta lume dornică să-i întâlnească pe cei ce au reprezentat decenii la rând «instanța adevărului», adevăr care, neputând fi rostit aici, venea pe calea undelor, de foarte departe./ Curtea a fost plină dinainte de ora 18 și până spre ora 21. Se întunecase de mult, că și Monica Lovinescu și Virgil Ierunca tot dădeau autografe la lumina reflectoarelor./ (...) Gabriel Liiceanu: «De fiecare dată când îi văd pe Monica Lovinescu și Virgil Ierunca aici, printre noi, la București, mi se pare că trăiesc o irealitate sau că lucrul acesta ține mai degrabă de miracol. (...) Cărțile a căror apariție o sărbătorim acum laolaltă reprezintă o înregistrare a adevărilor rostite sub care au stat, ani de zile, viețile noastre. *Seismograme* și *Subiect și predicat*: două cărți de istorie, două cărți de memorie, ambele înregistrări ale cutremurului pe care l-au cunoscut, ani la rând, viețile noastre./ Orice spunere a adevărului presupune o radicalitate care naște deopotrivă iubirea și ura. Puțini sunt oamenii care, slujind ca ei instanța numită *adevăr*, au fost atât de mult iubiți și urâți»”.

● Nr. 35 din „Totuși iubirea” conține un **Bocet pentru Eugen Barbu**, completat de un articol al lui Th. Codreanu, **Geniul și torționarii**: „*El e singurul scriitor exclus din Uniunea Scriitorilor după 1989, s-a recunoscut, astfel, că este cel mai valoros dintre toți, că are ceea ce torționarii săi n-au avut: scânteia geniului. Eu cred că tocmai geniul nu i-a putut fi iertat lui Eugen Barbu*”. ■ Este reluat, în acest context, un articol al lui Adrian Păunescu apărut în săptămânalul „Zig-Zag”, nr. 30, din octombrie 1990: **Demisionez din această Uniune a Scriitorilor**: „Aș avea toate motivele să mă bucur de răul care i s-a întâmplat lui Eugen Barbu. Toate motivele, afară de unul: îl cred un mare scriitor și nu cred că locul unui mare scriitor este în afara Uniunii Scriitorilor. Când Eugen Barbu a fost primit în Uniunea Scriitorilor nu cred să fi semnat vreun contract de bună purtare cu Mircea Dinescu. Înțeleg orice polemică, oricât de dură, cu Eugen Barbu, dar nu înțeleg măsurile administrative împotriva unui mare scriitor. De fapt, împotriva oricărui scriitor. Dacă astfel poate fi dat afară din Uniunea Scriitorilor un scriitor atunci prefer să plec și eu din această Uniune și să mă delimitez clar de măsurile ei arbitrare. M-am împotrivit, ori de câte ori mi s-a părut că e nedrept lui Eugen Barbu. Dar acum sunt obligat să fiu alături de acest *mare scriitor*, hărțuit și nedreptățit el

însuși”. ■ Se reia, de asemenea, un interviu cu Eugen Barbu realizat de Adrian Păunescu și publicat în „Zig-Zag” – nr. 30, din octombrie 1990.

● „Cronica română” titrează, pe prima pagină: **Cultura română, din nou în doliu: Geo Bogza a intrat în eternitate**. Lucia Ivănescu dedică o tabletă-necrolog poetului revoltat și iconoclast.

17 septembrie

● În „Literatorul” (nr. 37), Eugen Simion dedică un articol dispariției lui Geo Bogza (**Bătrânul eretic**): „Cu Geo Bogza dispăre, am impresia, o generație de scriitori, dispăre un personaj original în viața literară românească, dispăre, în fine, un stil de a face literatură; rămâne, evident, opera lui în care toate acestea vor supraviețui, mai puțin omul plin de farmec, imprevizibil, prietenos și singuratic. (...) A urmat istoria și a provocat, cât i-a fost cu putință, istoria. O istorie bezmetică, prinsă între două forme de totalitarism, cu două rânduri de lagăre de exterminare, două ideologii și un șir interminabil de «revoluții» care au brăzdat adânc fața secolului nostru. Geo Bogza a trecut, în felul său, prin toate, încercând să salveze ideea de artă angajată și ideea de moralitate în artă. A creat prin poemele-reportaje sale un stil și o retorică adecvată stilului: *o retorică a solemnității și a neliniștii*. (...) Este ceva care place și contrariază mereu în literatura acestui hidalgo de Prahova, blestemat să trăiască într-un secol în care visătorii sunt puși după gratii la păstrare. Azi, bătrânul hidalgo începe o altă călătorie. Infinită. Îl însoțesc tristețea și simpatia noastră”.

● Cristian Tudor Popescu pune în chestiune, într-un articol din „Adevărul” (**Scurtul răgaz al vieții**), antinomia, adesea inadecvat înțeleasă, dintre etic și estetic – pornind de la „cazurile” Eugen Barbu și Geo Bogza: „La numai câteva zile distanță, doi uriași ai scrisului românesc au pășit în cea de-a treia etapă a existenței lor: posteritatea. (...) Mi s-a părut totdeauna de o maximă stupiditate modul în care se amestecă planurile, voit sau imbecil, în judecarea unui scriitor al cărui suport fizic, până una-alta, nu poate fi un pachet de programe pe computer, ci doar un biet agregat biologic. Există o istorie a literaturii, după cum există și o istorie a moralei. Locul unui scriitor poate fi foarte diferit în una față de cealaltă. Dacă un scriitor a furat, a mințit, a ucis, opera lui nu poate fi adusă ca mărturie de circumstanțiere, nici în fața instanței de drept, nici în fața celei morale: el va fi condamnat, ca orice alt muritor. În schimb, a altera fie și cu o iotă valorizarea operei sale pe considerente morale este o faptă cel puțin egal condamnată. (...) Și, totuși, în chiar această toamnă, *Rarăul* de Geo Bogza este retrogradată, în programa de limba și literatura română de la clasele V-VIII, de la lecturi obligatorii la suplimentare. Și totuși, la o emisiune despre Eugen Barbu pe care cineva a vrut să o realizeze zilele acestea la Televiziune, cu excepția, de înțeles, a lui C.V. Tudor, toți cei invitați au refuzat să participe./ Nu-i mai puțin adevărat că între meseria de scriitor și cea de politician există o incompatibilitate fundamentală. Toți

scriitorii care au intrat efectiv în politică au făcut-o prost, chiar catastrofal, reușind să se compromită magistral: Goga, Iorga, Sadoveanu (...). Totuși, oricâte greșeli, trădări, lașități, oportuniste ar marca o viață de mare scriitor, păcatul capital pe care acesta îl poate comite amestecându-se în volbura zoioasă a lumii politico-administrativo-mondene este altul, implicit: *a nu scrie*. Acesta nu-i va fi, cu siguranță, iertat. (...)/ Eugen Barbu a murit la două luni după ce împărțea în dreapta și-n stânga autografe pe ediția definitivă a *Gropii*, sub lumina reflectoarelor politice, sub care a vrut să trăiască mereu. Geo Bogza s-a stins într-o solitudine amară și mândră, după o retragere de decenii în crepuscul. Tărâna lor se va amesteca în pulberea veacurilor ce vor veni. Și pentru că suntem ceea ce citim, urmașii noștri vor fi, în ei înșiși, într-o anume măsură Barbu și Bogza”.

● Nr. 37 din „România Mare” îi este dedicat integral lui Eugen Barbu, la dispariție. Alături de un text intitulat *Funeraliile Naționale, filmul înmormântării minut cu minut*, este publicată o listă a „canaliilor” care „au transformat într-un infern ultimii ani de viață ai genialului creator”: Bogdan Ficeac, Florica Ichim, Silviu Brucan, Dan Predescu, Ileana Lucaci, M.N. Rusu, „România literară” și „Europa liberă”, GDS, Florin Sicoe, Ioan Buduca, Alina Mungiu Pippidi, Dan Deșliu, caricaturistul Mihai Stănescu, Z. Ornea, Dan C. Mihăilescu, Aristide Buhoiu, Ion Cristoiu („Expres Magazin”), Ana Blandiana – plus „trădările” celor pe care scriitorul i-a ajutat: Radu Theodoru, Florica Mitroi, Dan Claudiu Tănăsescu. ■ În sumar figurează un *Bocet pentru Eugen Barbu* scris de Adrian Păunescu (poem datat 8 septembrie 1993): „Și n-a murit, azi-noapte, doar un ins/ Și n-a căzut, din librării, un nume./ Un Univers fără sfârșit s-a stins./ Un cer ce-n sine însuși ne-a cuprins./ O inimă./ O epocă./ Un nume... Au fost Acest Bărbat, și îndrăzneț,/ Și generos, și crunt, cum nu se poate,/ Și Cărți ne-a dat aproape fără preț/ Și câțiva ani de pace și dezgheț/ Și unei generații – libertate” (aluzie la generația Cenaclului „Nicolae Labiș” și la revista „Lucaefărul”!). ■ Sunt publicate panegirice rostite la ceremonia de la Cimitirul Bellu: C.V. Tudor, *Învățătorule*; M. Ungheanu, *Marele canon*; Paul Anghel, *Un geniu al acestui pământ*; Liviu Maior (Ministrul Învățământului), *Eugen Barbu rămâne printre noi* (toate așezate sub titlul mare *Funeraliile naționale ale marelui scriitor. Prin trecerea în veșnicie a acestui erou al conștiinței naționale – bătălia pentru România Mare a devenit dramatică*). ■ Apar, în acest număr, și trei fotografii inedite ale scriitorului dispărut: prima, din 1925, într-un modest atelier fotografic din Grivița; a doua, cu părinții scriitorului; a treia înfățișându-l pe Eugen Barbu împreună cu soția sa, Marga Barbu, la plimbare cu câinele în zona Pieței Romane – B-dul Ana Ipătescu. ■ Prin Ordinul Ministrului Învățământului din 10 septembrie 1993, Școala Nr. 173 din București se va numi Școala Generală „Eugen Barbu”. ■ Sub titlul *Canaliile care au transformat într-un infern ultimii ani de viață ai genului creator*, sunt indicate mai multe articole

nefavorabile scrise, în ultimii ani, despre Eugen Barbu, printre autorii „atacurilor” numărându-se Monica Lovinescu, Mircea Dinescu, Ion Cristoiu (cu un text intitulat *Porcul*, apărut în „Expres Magazin”, nr. 32, din martie 1991) sau Ovidiu Șimonca (*A murit Eugen Barbu* – text publicat în „Monitorul de Iași”).

19 septembrie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 184), sub genericul „Autograf”, este transcris discursul ținut de Gabriel Liiceanu cu ocazia lansării volumelor *Seismograme* de Monica Lovinescu și *Subiect și predicat* de Virgil Ierunca, eveniment care a avut loc pe 11 septembrie 1993, la librăria Humanitas din București, în prezența celor doi autori: „Aceste două cărți le privesc (...) ca pe înregistrarea a ceea ce ni s-a petrecut [*sic!*] nouă și ei au rostit de acolo din depărarea lor. *Seismograme* – titlul acesta trimite la starea de cutremur. Și eu cred că tot ce s-a întâmplat cu noi în aceste decenii a fost o existență cutremurată. (...) Această carte, ca și *Subiect și predicat*, reprezintă înregistrarea unui cutremur: a fost cutremurul minților noastre, cutremurul sufletelor noastre (...). *Subiect și predicat*, cred eu (...), trimite la o anumită lapidaritate. Lucrurile, atunci când sunt spuse sub urgența istorică și în ocolul adevărului, nu pot să jongleze cu fraze baroce și ample: e nevoie de lapidaritatea spusei simple. (...) Radicalitatea provine din senzația că totul s-a învățit în jurul unui adevăr pe care noi nu-l putem spune în gura mare. Ei îl puteau spune. L-au spus, cu riscurile pe care le știți...”. Sunt transcrise, de asemenea, intervențiile foarte lapidare ale celor doi protagoniști: Monica Lovinescu („*Emoția nu se poate povesti*”) și Virgil Ierunca („*E urgentă conștiința memoriei*”). □ Teodor Vârgolici comentează primul volum din *Agendele lovinesciene*, apărut în 1993 la Editura Minerva, sub îngrijirea Monicăi Lovinescu și a Gabrielei Omăt, cu note de Alexandru George (*Jurnalul lui E. Lovinescu*): „Însemnările din jurnal demonstrează că E. Lovinescu a fost pasionat nu numai de fenomenul literar, ci și de cel uman, în toată varietatea și insolitul lui. Din acest punct de vedere, jurnalul prezintă și un accentuat interes psihologic. Pe mulți dintre scriitorii cu care a venit în contact, în ședințele săptămânale ale «Sburătorului» și uneori chiar zilnic, i-a definit și temperamental, caracterologic, fără prea multe comentarii, ci printr-o observație concisă și acută. (...)/ Dat fiind caracterul eliptic și aluziv al multor însemnări din jurnal, greu de înțeles chiar și pentru un cititor mai avizat, extem de util se dovedește a fi capitolul final de «Note», elaborat de Alexandru George. (...) Cunoscutul exeget lovinescian a identificat toate numele obscure sau mai puțin cunoscute amintite în «agendele literare», întocmind pentru fiecare în parte o lămuritoare fișă bibliografică, a descifrat motivele unor polemici sau reacții spontane ale mentorului «Sburătorului», a elucidat o serie de aspecte ale climatului literar din acea perioadă, unele cu implicații politice...”.

20-23 septembrie

● La Satu Mare se desfășoară *Zilele culturale „Poesis”*, eveniment organizat sub coordonarea poetului George Vulturescu (redactorul-șef al publicației sătmărene) și reunind peste 50 de participanți, între care: Andrei Bodiu, Dan Silviu Boerescu, Romulus Bucur, Ruxandra Cesereanu, Dumitru Chioaru, Traian T. Coșovei, Al. Cistelean, Constantin Cubleşan, Vasile Dan, Caius Dobrescu, Gellu Dorian, Mihai Dragolea, Radu Enescu, Em. Galaicu-Păun, Gh. Iova, Ioan Moldovan, Ion Mureșan, Viorel Mureșan, Aurel Pantea, Iustin Panța, Mircea Petean, Marta Petreu, Virgil Podoabă, Ana Maria Pop, Dorin Popa, Adrian Popescu, Gh. Schwartz, Cassian Maria Spiridon, Vasile Spiridon, Traian Ștef, Radu G. Țeposu, Cătălin Țirlea, Radu Ulmeanu, Mihai Ursachi, Ion Vartic, Călin Vlasie ș.a. Manifestarea a inclus și o masă rotundă cu tema *Poezia spațiului concentraționar*.

20 septembrie

● Pe prima pagină a revistei „Litere, arte, idei”/LA&I (nr. 36) este publicat un reportaj efuziv prilejuit de lansarea, pe 11 septembrie 1993, la librăria Editurii Humanitas din București, a volumelor *Seismograme. Unde scurte II* și *Subiect și predicat: Monica Lovinescu și Virgil Ierunca din nou la București* – „Emoții, cuvinte de bucurie pline de căldură, aplauze, lacrimi, flori, zâmbete și peste două ore de autografe, în care autorii au fost asaltați până aproape de sufocare de nerăbdarea și admirația celor prezenți. Pentru ei, publicul a fost vreme de decenii o abstracțiune, o depărtare-n eter: singur în fața microfonului, la sute de kilometri de țară, vorbești nimănui și tuturor, pentru ca, dintr-odată să vezi la o jumătate de metru chipul înlăcrimat al unei femei care-ți spune pur și simplu: «bine ați venit, eu vă ascult de 30 de ani», ori să-l auzi pe un licean declarându-ți că ai ajuns pentru el nu doar un membru al familiei, nu doar un blazon de tradiție personală, ci o legendă”. □ În *Sentimentul globular. „Visul” lui Mircea Cărtărescu a redevenit... Nostalgia*, Tania Radu notează: „La patru ani de la prima ediție (incompletă, cum se știe [...]), nuvelele lui Mircea Cărtărescu se «aud» parcă mai bine în vacarmul înconjurător decât în liniștea tombală a lui '89 ceaușist. În locul cabalelor despre generații și orientări stilistice ale anilor optzeci, bine «vătuite» de vigilențele de serviciu, astăzi avem pretexte cu mult mai prozaice de gălăgie, în care scriitorii nu-și prea mai văd locul decât în travesti. Și totuși, nu e aceasta singura cauză prin care Mircea Cărtărescu s-a desprins masiv de generația sa. Nu, nu prin recuzare sau negare, ci prin anvergura mai puțin obișnuită a traiectoriei lui creatoare. (...) / *Nostalgia* este, evident, un poem copleșitor. În scrisul lui Mircea Cărtărescu, pasta vieții devine, inevitabil, poezie. Un talent uriaș, care abia își dezmoștește încheieturile, pregetând să iasă cu totul la lumină. Mircea Cărtărescu trăiește retras (cel puțin prin comparație cu modul de viață cvasi-general al breslei). Și bine face...”.

● În „România liberă” este consemnat (sub semnătura lui Mihai Vicol) un interviu cu Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Basarabia (*Independența culturală basarabeană este o absurditate*): „Domnule Mihai Cimpoi, anumite din presa scrisă și televiziunea basarabeană vă impută faptul că sunteți român și nu moldovean. (...) / (...) O lume întreagă știe că există un singur spațiu cultural românesc, așa cum există, să zicem, unul german. Să se citească, în acest sens, *Istoria literaturii germane* a lui Franz Martini, care include și literatura de expresie germană scrisă în Austria sau Elveția. (...) / *Cât de greu este să fii scriitor în Basarabia, dar mai ales președinte al Uniunii Scriitorilor?* / Scriitorul în Basarabia este nu doar un scriitor pur și simplu, ci și om al cetății, militant pentru idealurile naționale și pentru păstrarea ființei românești pe acest meleag al «exilului și împărăției», iar președintele Uniunii Scriitorilor este scriitorul-lider, împovărat cu toate problemele culturii (și nu numai) și mereu agitând lăncile ca un nou Don Quijote, în preajma morilor de vânt ale ignoranței manifestate în primul rând față de valori, față de cultură, într-o perioadă când cenzura politică a fost înlocuită cu cenzura economică. / *Există o literatură moldovenească și o literatură română?* / Călinescu spunea, în monumentală sa *Istorie* (...), că literatura română este una și indivizibilă. Este o afirmație axiomatică. Literatura moldovenească, adică având anumite note regionale, ca și cea ardeleană (...), este o literatură română în extremis, o literatură de rezistență și cu un caracter existențial la o margine a statului românesc”.

22 septembrie

● Sub genericul „Geo Bogza *in memoriam*”, revista „22” (nr. 37) publică un articol-necrolog semnat de Sorin Vieru, *Un mare truditor, un mare suferitor și un om*, alături de un text al scriitorului dispărut, *De ce scriu*, extras din volumul *Ca să fii om întreg* (1984). Sorin Vieru: „Prin performanță scriitoricească, dar și prin ceea ce se cheamă – încă se cheamă! – conștiință, Geo Bogza ilustrează paradigmatic ideea cea mai înaltă, ideea tradițională, dar deloc învechită – pe care ne-o putem face despre SCRIITOR. Un scriitor este o individualitate inconfundabilă care prin tot ce exprimă nu se reprezintă doar pe sine. Scriitorul scoate din anonim și cristalizează conștiința colectivă. Mai mult, îi arată direcția. Harul artistului nu e totuna cu talentul moral; abia aliajul celor două însușiri dă materialul din care sunt făcuți marii scriitori. (...) / Opera sa e clădită pe contraste și leagă între ele incompatibilele: reportajul frenetic și fiorul unei gândiri de cea mai contemplativă esență. Bogza a fost un reporter al secolelor, dar și al vârstelor geologice. Un avangardist în literă și în spirit și un continuator al lui Eminescu. (...) / Va mai putea literatura să joace pe viitor rolul din viața noastră pe care l-a jucat în vremuri bogziene? / Iată întrebarea cu care ne despărțim de Geo Bogza. Nu suntem îngrijorați de supraviețuirea operei sale, care este sigură, ci, într-un sens mai profund, de destinul literaturii

ca formă de viață și de adăpostire a vieții în vremuri atât de contorsionate ca acestea”. □ Sub titlul **Prefață la o întâlnire**, este publicată transcrierea unui discurs ținut de Gabriel Liiceanu, pe 14 septembrie 1993, la Piatra Neamț, cu ocazia unui turneu prin țară organizat pentru Monica Lovinescu și Virgil Ierunca: „Îmi aduc aminte că atunci când, în 1984, m-am despărțit la Paris de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, le-am spus, râzând eu însumi de acest gând: Ei bine, acum ne vom revedea cândva în București, pe Bd. Monica Lovinescu colț cu Bd. Virgil Ierunca. (...) Și chiar dacă nu există cele două bulevarde care să le poarte numele, în topografia mai înaltă a spiritului esle sunt marcate, pentru noi. (...) / Salvând demnitatea cuvântului, spunând lucrurilor pe nume (...), nu cred că ați făcut vreodată «politică»; adevărul nu face politică, el nu este nici «de dreapta», nici «de stânga», ci pur și simplu este. I-ați ajutat în acest sens pe mulți dintre intelectualii noștri să rămână în spațiul adevărului sau, dacă rostirea adevărului nu era cu puțință, să nu rostească, pentru nimic în lume, minciuna. (...) / Apoi, i-ați împiedicat pesemne pe mulți să nu obosească, să nu facă în cele din urmă, și ei, pactul cu diavolul într-o lume în care rinocerizarea crescândă putea la o adică să scuze și minciuna și compromisul. (...) / în sfârșit, pe cei care făcuseră pactul, i-ați împiedicat să se miște nestingherit în spațiul căderii lor. I-ați făcut, dacă nu să se rușineze, cel puțin să se teamă de sila publică și să știe că nu pot face răul pe tăcute și nenumiți. Ați atras de aceea tot atâta ură asupra dumneavoastră (...). Nu ați cruțat, în numele acestei singure și adevărate cenzuri, pe nimeni: nici pe cei mari scriitori, nici pe cei mai apropiați prieteni”.

● În „România literară” (nr. 36) apare un grupaj **Geo Bogza in memoriam**, în cadrul căruia semnează: Octavian Paler (**Un regret prea târziu**), Constanța Buzea (**Marea călătorie**), Alex. Ștefănescu (**Un mare cititor**), Barbu Brezianu (**Adio lui Geo**) și Gabriel Dimisianu (**O mărturie**) – la care se adaugă cun interviu cu Geo Bogza realizat în 1990 de Despina Petecel (**„Muzica este hrana spiritului meu”**).

23 septembrie

- Are loc o ședință a Comitetului Director al USR...
- Rotonda Muzeului Național al Literaturii Române găzduiește comemorarea lui E. Lovinescu, eveniment la care participă, veniți de la Paris, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, alături de „sburătoristii” Ioana Postelnicu, Pericle Martinescu și Radu Bogdan, precum și de Nicolae Manolescu, Gh. Grigurcu și Florin Mihăilescu (cf. „Cronica română”, 25 septembrie 1993).

24 septembrie

- Radu Cosașu publică în „Dilema” (nr. 37) – la rubrica sa permanentă, „Din viața unui extremist de centru” – articolul **La înmormântarea lui Geo Bogza**: „O mulțime nu atât numeroasă cât cuprinzătoare a curentelor de idei și pasiuni

care ne țin în viață s-a strâns în jurul sicriului lui Geo Bogza, în biserica Boteanu – / crștini lângă atei, republicani și monarhiști, foști cenzori și foști cenzurați, antisemiți lângă evrei, anticomuniști și antiantisemiți, antiapolitici și antiapatici, câțiva antipatici și mulți mondeni (...), bieți ticăloși și stranii naivi, opaci și transparenți, tipi care nu ieșiseră din casă până în toamna lui '90 lângă persoane care nu mai intrau în casa lui Bogza după '29, fiindcă era «insuficient politic», adică tăcea cu ochii pe pereți, tineri abia începuți care habar n-aveau ce a fost războiul din Spania lângă bătrâne putere ceaușiste care tocmai trimiseseră la tipar articole care-i imputau lui Bogza antifascismul netransformat într-un anticomunism fascistoid,/ toți implicați, toți intoxicați, toți convinși că fără politică nici o zi nu poate fi înțeleasă, toți îngăduitori și mai toți compromiși mai mult sau mai puțin, numai prin simplul fapt că supraviețuiseră citindu-l pe Bogza în fiecare vineri, în «Contemporanul» și «România literară», căutându-i acea inflexiune a frazei, a ideii care se putea transmite ca o parolă, «l-ai citit pe Bogza, ieri?», aceea cu: «eu nu zic că nu-i nebun, dar nu știu cum se face că toate acțiunile se întorc în favoarea lui»;/ din tot acest omenet whitmanian adunat, câteva zeci l-au condus, în mașini, micro și macrobuze de la biserica Boteanu până la Ateneu, pe urmă, trecând pe la Muzeul Literaturii Române, au luat-o în sus, pe Dacia, ca să ajungă undeva prin Pantelimon, apucând, în sfârșit, un drum hurducat, de căruță, printr-o pădurice prăfuită, spre mănăstirea Pasărea. Nimeni din cortegiul risipit și întins prin circulația zilei nu făcea politică și nu comenta abundent, «la zi». (...)/ Murise Bogza și lumea se îngăduia, deloc nervoasă, grăbită, sastisită sau schimonosită. (...) Știam ce hram purtăm și ne lăsam în pace, pacea lui Bogza. (...) N-a ținut nimeni discurs în cimitirul tihnit al mănăstirii; s-a așteptat ca groparii să modifice mormântul, deoarece Bogza nu încăpea în ce i se propusese; cu o seară înainte – îmi șoptea președintele de onoare al Uniunii Scriitorilor – se schimbaseră sicriul, fiind prea mic, «Suprarealistul tot suprarealist rămâne», surâdea Doinaș. «N-a vrut niciodată să încapă în nici un sicriu, în nici o definiție», mi-am permis să adaug, în timp ce câteva călugărițe vociferau strident un «Doamne miluiește»».

● În „România Mare” (nr. 38), Romulus Vulpescu publică un poem dedicat lui Geo Bogza: „Există mulți poeți în România,/ dar cel silabisind cu plopii vântul,/ Cel uns de Dumnezeu că să gloseze/ Cu flori? Unuia singur veșnicia,/ Ca astfel să rămânem vii cu toții/ Spre a fi,/ Măcar cât fulgul unei clipe,/ Contemporani de aripa cu zborul,/ E Paznicul de far al omeniei”. □ Sunt reluate mai multe texte apărute în presă la moartea lui Eugen Barbu („cel mai mare scriitor și ziarist pe care l-a avut România postbelică”): *Din partea Academiei Române* („Dimineața”, nr. 177, 9 septembrie 1993); *Intră în fondul de aur* de Petre Sălcudeanu, Ministrul Culturii („Libertatea”, nr. 108, 10 septembrie 1993); *Ferment al vieții literare* de Dumitru Micu („Libertatea”, nr. 108), *A încetat din viață scriitorul Eugen Barbu* de Traian Coșovei

(„Azi”, nr 373, 9 septembrie 1993); *Soare fericit, ca un măcelar plin de sânge, peste biserica în care zace Eugen Barbu* de Dinu Săraru („Vremea”, nr 257, 10 septembrie 1993); *Adio, Principe!* de Mircea Micu („Sportul”, numărul 603, 10 septembrie 1993); *Ce rămâne...* de Gheorghe Tomozei („Azi”, 13 septembrie 1993); *In memoriam Eugen Barbu* de C. Stănescu („Adevărul”, nr. 1051, 9 septembrie 1993); *Eugen Barbu al posterității* de Valeriu Râpeanu („Curierul național”, nr. 761, 10 septembrie 1993); *La moartea lui Eugen Barbu* de Mihai Pelin („Ora”, nr. 259, 9 septembrie 1993), cărora li se adaugă un text al lui Fănuș Neagu din „Libertatea”: „*Eugen Barbu nu a murit, el a plecat să se plimbe, timp de două eternități, în istoria și legenda neamului românesc*” și panegiricul rostit în ședința Adunării Deputaților din 8 septembrie 1993 de scriitorul Dumitru Bălăeț, deputat PSM: *A căzut ca un brad...*

28 septembrie

● Revista „Cuvântul” (nr. 39) titrează, cu caractere mari, pe prima pagină: *Mircea Dinescu va fi dat în judecată pentru că a furat o tipografie*. Într-un text șarjat, Dinu Măgureanu explică: „Lumea știa până acum că Mircea Dinescu e patron. Știa că e asociat cu o firmă germană și că e coproprietarul tipografiei «Concordia». Zilele trecute, însă, un drac ghiduș a răscolit actele de la vama Chitila și-a dat peste documentul de expediție al tipografiei. A aflat cu acest prilej că pe hârtoagă scria negru pe alb că tiparnița e destinată în exclusivitate Uniunii Scriitorilor, iar nu capului ei năuc. Așa că mai mulți scriitori din Biroul executiv îl vor da în judecată pe liricul Dinescu. Z. Ornea, Octavian Paler, Ana Blandiana, Helmuth Britz și Laurențiu Ulici au pus piciorul în prag și-l vor chema la trebonal pe colegul lor care, în loc să fure metafore, s-a dedat tocmai la tipografii. Îl așteptăm pe Mircea Dinescu în instanță, unde va mai face un pamflet ca să rămână poet. Căci om de treabă s-a dovedit a nu fi. Noi i-am da și-o bursă la Jilava președintelui Uniunii Scriitorilor, ca să nu-și mai vâre mâna în buzunarele altora. Să mai citim și noi puțină lirică de închisoare”. □ Un scurt articol semnat Mircea Iovan, *Dolarii falși de la Uniunea Scriitorilor*, anunță că o anchetă ar fi lămurit „misterul celor 2000 de dolari falși” găsiți în seiful de la UR: „La origine, acești bani erau autentici. Ei au fost înlocuiți cu bancnote false de una din funcționarele de la serviciul financiar al Uniunii. (...) Este soția lui Nicolae Cenușă, un individ pe care oamenii de presă îl cunosc (...). Fost căpitan de miliție, Nicolae Cenușă s-a specializat, după înghesuiala din Decembrie, în servicii de difuzarea presei. A lucrat câte două-trei luni pe la toate serviciile de difuzare privată din București. Dădea un tun și era prins. Ultimul tun, de câteva milioane de lei, îl dăduse la revista «Formula AS»”. □ Ștefan Agopian (devenit de curând colaborator al revistei „Cuvântul”) publică, sub genericul „Spitalul nouă fără-un sfert”, un articol despre Eugen Barbu, „unul dintre cei mai controversați

scriitori români”, decedat nu demult, *Impostor sau mare scriitor?* – articol a cărui concluzie este: „Astăzi, când Eugen Barbu este mort, ne este greu să spunem dacă avem de-a face cu un impostor sau cu un personaj măcinat de ambiții nemăsurate, autor a două cărți importante de literatură română”.

29 septembrie

● Sub titlul *Călătorie prin România profundă*, Gabriela Adameșteanu și Andrei Cornea realizează, în revista „22” (nr. 38), un interviu cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Tema generală a dialogului: evenimentele și atmosfera lumii culturale românești postdecembriste. Monica Lovinescu: „Marea surpriză postdecembristă a fost apariția printre scriitori a unei specii uitată de o jumătate de secol, scriitorul care devine gazetar și eseist politic. (...) Mi se pare absolut normal ca într-o perioadă ca aceea pe care o trăim, la un moment dat cărțile să se facă mai rare sau să intre într-o mică tăcere, iar scena din față să fie ocupată de un lucru care a lipsit total” – afirmații discret amendate de Virgil Ierunca: „Am totuși impresia că ne găsim într-un alt stadiu. Imediat după decembrie 1989, intelectualii care intrau în acțiune răspundeau unor, să le spunem, urgențe lirice. Erau foarte mulți scriitori completamente detașați de politic (nu de politică, dar de politic) care intrau în arenă. Astăzi, după trei ani, urgențele lirice au fost înlocuite cu un fel de dăruire și sacrificiu. Dacă la început foarte mulți scriitori și cărturari au intrat în ziaristică pentru a contribui la reconstrucția unei cetăți democratice, între timp mulți s-au întors la uneltele lor (...) și au intrat în ceea ce ei numesc (...) firesc. Sunt însă alții care întârzie între dăruire și sacrificiu, în ciuda dezamăgirilor de tot felul. N. Manolescu a luat riscul de a conduce un partid politic, Gabriel Liiceanu, care era, cel puțin pentru mine, unul dintre cei mai de seamă, dacă nu cel mai de seamă filosof român după dispariția lui Noica, este editor. E drept că e nevoie de ceea ce face el acum, nu-i mai puțin adevărat că filosofia românească este, deocamdată, într-un impas”. „Andrei Cornea: Dacă-mi permiteți să fac un pic pe avocatul diavolului, v-aș întreba dacă nu vedeți, totuși, și o capcană în acest angajament politic al intelectualilor. Fiindcă, e adevărat, există Nicolae Manolescu, care conduce un partid politic, dar există, să nu uităm, și Corneliu Vadim Tudor, care conduce un alt partid./ M.L.: Dar noi parcă vorbeam de cultură./ A.C.: Există și Adrian Păunescu, care.../ V.I.: Când se duceau polemici între criticii noștri autorizați, dacă poezia lui Adrian Păunescu e bună sau rea, eu am spus: asta este o ceartă absolut imaginară. Problema nu se pune dacă Adrian Păunescu este poet bun sau nu. El *nu este poet*./ M.L.: E un versificator./ V.I.: Nu este poet. E un agitator de spectacol public, regizat de el și super-regizat de Putere. Atâta tot. Deci iarăși nu suntem în domeniul culturii”. M.L.: „În '90, se lucra într-un fel de iluzie lirică a libertății regăsite. Acum lucrați pe un fond de oboseală, de dezamăgiri intense, și cu impresia că se vorbește oarecum în gol. În orice caz, dacă nu se vorbește în gol față de

societatea civilă, față de Putere se cam vorbește în gol. S-a descoperit o tactică nouă, extrem de eficace, de a vă lăsa să vorbiți, de a îngădui o presă total liberă, și de a nu ține seama de ea”. □ În eseu **România, boală grea...**, Sorin Antohi supune analizei discursul segmentului dominant al elitei culturale româneștii postdecembriste: „Cititorul gazetelor de opoziție a putut afla în ultimii trei ani și jumătate că România este, între altele, grav bolnavă. Mica elită cultivată se obișnuise, citindu-l pe Noica, să privească spre o lume devastată de maladii ale spiritului (maestrul definise șase, discipolii păreau gata să găsească și altele), iar câțiva fanști năzăreau și leacuri, uneori exaltând virtuțile curative, uneori și profilactice, ale băștinei. Într-o cultură obsedată de metafora organismului, retorica patologiei era opțiunea automată a unor directori de conștiințe lipsiți de experiența directă a vieții. României profunde (...). Teoria formelor fără fond este un exemplu clasic de triumf al filosofiei culturii ori esteticii, în dauna istoriei sau sociologiei, ca interpretare a fenomenului românesc. La limită, se poate observa cum imaginea pseudo-morfozei, un caz particular al tezei patologiei culturale, domină discursul autoreflexiv al românității, plasând imperturbabil fantasma normalității într-un Occident idealizat și rezervând lumii carpato-dunărene spațiul simbolic al aberației, al mutației monstruoase, al bolii. (...) Paradoxal, totuși, discursul patologiei naționale tentează deopotrivă pe autohtoniști și pe occidentalizanți. Cei dintâi critică modernitatea pe baza unei opoziții iluzorii între prezentul decăzut și facticele trecut al vulgatei etno-mistice; sau, dacă prezentul se află sub control (ca sub comuniști), el poate deveni un etalon al normalității sublime (...). La rândul lor, occidentalizanții deplâng rănilor simbolice ale națiunii, agitând mica utopie a unei Românii interbelice fără de prihană și propunând ca unică metodă curativă importul modelelor apusene: în forma sa extremă, discursul occidentalizant definește etnicitatea ca stigmat, ca boală endemică și incurabilă având ca sindrom central o combinație de servitute voluntară, apatie, indolență, ticăloșie, xenofobie, rezistență la schimbare, prostie./ După decembrie 1989, occidentalizanții par să fi supralicitat patologia națională, deși, luați prin surprindere de sângeroasa revoltă populară, au trebuit să acorde unor segmente idealizate ale mulțimii bolnave attribute glorioase: s-a vorbit în extaz de «cruciada copiilor», de virtuțile tineretului eroic (...). În lunile și anii care au urmat, grupările intelectuale și politice aflate în competiție pentru putere simbolică și politică au continuat să abuzeze de metaforele maladiei, încercând în paralel să definească și panaceul, al cărui monopol echivala cu legitimitatea politică. S-ar fi putut crede că șansele cele mai importante ale victoriei aparțineau opoziției emergente, care (...) identificau insule sociale de patologie acută, asociate moștenirii comuniste, pe care promiteau să le cauterizeze. (...) Imaginea României ca sanatoriu în care națiunea își oblojește, sub îndrumarea Opoziției, sechelele postcomuniste nu i-a putut mobiliza pe concetățenii noștri, exasperați de rigoarea etică aproape

calvină a partidelor istorice sau a Alianței Civice. (...)/ Cui mai putea să-i ardă de laborioasa cură a *hybris*-ului pe care o propunea Opoziția? Pateticul *Apel către lichele* al lui Gabriel Liiceanu, intransigența PNȚCD simbolizată de efigia tragică a lui Corneliu Coposu, lirismul dramatic al Anei Blandiana, reproșul ironic și intratabil al Doinei Cornea tulburau ritualul regăsirii de sine a națiunii, sărbătoarea cathartică a democrației originale”. □ La rubrica „Viața literară”, Gabriela Adameșteanu și Rodica Palade semnează articolul *Criză în Uniunea Scriitorilor*: „Vicepreședintele U.S. și președintele interimar Laurențiu Ulici a prezentat un document inedit (...) care (...) nu s-a aflat până acum printre actele Uniunii. Este vorba de o adresă de confirmare trimisă din Bonn la 21.01.1991 Direcției de vamă Chitila prin care se precizează că Ministerul Afacerilor Externe al Germaniei donează U.S. o tipografie offset prin intermediu «Biroului de coordonare pentru ajutorul cultural către germanii din Europa de Est, de Sud-Est și Centrală». Actul este semnat de dl. Joachim Schonebek, șeful Biroului, și poartă stampila Ministerului Afacerilor Externe al Germaniei. Pentru instalarea tipografiei și pentru salariile angajaților, în 1991 U.S. a plătit 15 milioane lei (sumă care reprezintă azi cca. 98 milioane)./ Numai că tipografia respectivă se află în posesia «Fundației pentru promovarea literaturii germane» din România (al cărei președinte este Mircea Dinescu) și nu în posesia U.S. Iar Fundația a fost înființată în iunie 1991, adică la distanță de 6 luni după ce MAE al Germaniei donase tipografia U.S. Un act (emis ulterior și s-ar părea nedatat) prin care tipografia în cauză era donată «Fundației pentru promovarea literaturii germane» a fost până la urmă arătat de Mircea Dinescu unor membri ai Comitetului Director (Z. Ornea, N. Prelipceanu) după mai multe solicitări insistente ale acestora./ La data de 10.03.1992, Mihaela Niculescu, secretara lui Mircea Dinescu, solicită Judecătoriei sectorului 1 București autorizația de funcționare a unei societăți comerciale, «Tipografia Concordia SRL». La 17.03.1992 autorizația este obținută. Cu un capital social inițial de 100.000 lei, societatea «Tipografia Concordia» are ca administratori pe Mircea Dinescu, Herbert Gruenwald, Hans Frank, Bedros Horasangian (înlocuit la 28.04. cu Dinu Avram) și Mihaela Niculescu. La început, sediul societății este domiciliul lui Mircea Dinescu din Bd. Aviatorilor, ulterior adresa se schimbă în Șoseaua Pantelimon, dar ca telefon și telex al SRL Concordia figurează numerele Uniunii Scriitorilor, la care poate fi găsită Mihaela Niculescu, secretara lui Mircea Dinescu. (...)/ Editurile, revistele și membrii U.S. care au încercat în repetate rânduri să apeleze la serviciile tipografiei, despre care știau că aparține U.S., au fost siliți să renunțe, din cauza prețurilor exagerat de mari. La această oră U.S. nu mai susține nici o revistă literară și n-a mai plătit salariile funcționarilor de trei luni. Recent, în casierie s-au descoperit cca. 2.000 de dolari falși. De administrarea U.S. continuă să se ocupe aceiași funcționari incompetenți, corupți și cu epoleți care populau dintotdeauna birourile instituției. În ultima perioadă, ca

încununare a acestei politici, Mircea Dinescu l-a reinstalat ca director general pe Traian Iancu, autoritate a Securității decenii la rând în U.S.”.

30 septembrie

● Gheorghe Grigurcu publică în nr. 2 (serie nouă) din „Dreptatea” (cotidian care își sistase apariția pe 19 februarie, pentru a reapărea – ca săptămânal – pe 22 septembrie 1993) articolul *Obediența lui Eugen Jebeleanu*: „Stalinist fervent, pe tot timpul cât se purta stalinismul, nu mai puțin decât Beniuc sau Deșliu, autor al unui vraf de volume dezonorante, propulsat în prima linie a realismului socialist, premiat și decorat, copios remunerat, a ajuns unul din «clasicii» literelor noastre alienate. E drept că, târziu, prin anii '70, a schițat o molatică rezervă, o distanțare de avangarda propagandistică. Niciodată însă printr-o îndrăzneală mai subliniată, printr-o renegare a trecutului său atât de compromițător, prin asumarea unor riscuri precum Dan Deșliu. A rămas un ambiguu, un «rezistent de cafea», cum l-am numit (i-am spus-o și în față). Un domn trufaș și comod, respirând încă prosperitatea «înaltei» sale prestații literar-nomenclaturiste, care a refuzat până și realierea, în vare lui 1989, la scrisoarea celor șase”. În legătură cu volumul *Hanibal* (1973), Gh. G. respinge ideea unei poziții anticeaușiste a lui Jebeleanu, citând dedicația poetului pe exemplarul trimis lui Ceaușescu. „Dacă aceste fărâmituri de împotrivire, aceste revolte în genunchi alcătuiesc pentru noi un exemplu, ce-am mai putea spune despre exemplul unor V. Voiculescu sau Mircea Vulcănescu, al unor N. Steinhardt sau Petre Țuțea? Ori măcar despre profunda demnitate estetică, mistuită în marginalizare și sărăcie, a unor Leonid Dimov sau Radu Petrescu? Avem oare dreptul moral de-a «potrivi» numele lui Eugen Jebeleanu alături de numele lor?”.

[SEPTEMBRIE]

● În „Apostrof” (nr. 9), Claude Karnoouh publică eseu *Postcomunism și postmodernism. Pentru o hermeneutică a vieții cotidiene* (tradus din franceză de Liliana Șomfelean): „Postcomunism: sunteți martorii săi direcți. Postmodernism: ați auzit mai întâi vorbindu-se, ați citit câteva articole despre el, spre sfârșitul vechiului regim (...), dar nu aveți deloc o experiență directă a lui; așa ceva se petrecea dincolo de «cortina de fier», iar dumneavoastră puteați visa la el așa cum îi imaginați (...) un fel de Fata Morgana. (...) Să fie un joc de oglinzi pentru atras pășărele? Va trebui să lămurim acest lucru, observând noile constrângeri care au apărut din 1990 încoace. Oricum am judeca, totul pare azi schimbat. Unele aspecte ale sus-pomenitei postmodernități sau modernități târzii s-au năpustit asupra Estului Europei, ca un uriaș val seismic cultural, financiar, politic. Totuși, postcomunismul și postmodernismul nu sunt decât niște cuvinte și, ca orice cuvinte, ne servim de ele mai mult sau mai puțin îndemânatic. (...)/ Voi începe prin a decipta experiențele

ce-mi sunt cele mai familiare, acelea care ocupă, că îmi place sau nu, o parte din viața mea în această parte a Europei ce se cheamă Vest și în care spuneți că vreți să intrați, ca și cum în România am fi în Asia de sud-est, sau ca și cum comunismul, ca experiență a puterii politice, n-ar fi fost un eveniment de la bun început european. (...) Comunismul nu s-a născut dintr-o minte africană, arabă, chineză sau polineziană! El este un fapt european și, îndrăznesc să exprim aici, cu riscul de a șoca sufletele sensibile sau pe moralisti, un fapt care rămâne chiar în cea mai clară determinare europeană. (...)/ Însă acest sistem politic, cu toată originea sa europeană, nu poate fi în nici un caz privit singur în practica sa de zi cu zi; el s-a gândit și s-a vrut întotdeauna alternativa celui alt sistem, care-și urma și el propria dinamică. (...) Pentru mine, un lucru este clar, și anume că puterea comunistă nu a avut niciodată autonomie față de sistemul capitalist, care a fost întotdeauna motorul dominant în raport cu care s-a determinat mereu, organizându-și dezvoltarea și geopolitica. (...)/ În momentul în care comunismul se prăbușea, majoritatea observatorilor credeau că a sosit în sfârșit o etapă de liniște în istoria planetei (...). Or, nu este deloc așa, din contră, istoria se radicalizează în nenumărate moduri. (...) Pare că Occidentul, ieșit învingător din războiul rece, a intrat într-o criză foarte gravă din care nu prea poate ieși. În unele aspecte, criza din Vest seamănă cu cea din Est: ne confruntăm peste tot cu o criză a valorilor și cu o criză socială”. □ Sub titlul *Artistul și Dictatorul. Trei trepte pentru un dezacord admirativ*, Ștefan Borbély comentează – cu ample paranteze personale – un volum de eseuri al lui Norman Manea, apărut în 1992 la o editură newyorkeză, *On Clowns: The Dictator and the Artist*, „o incitantă radiografie a României văzute din exterior, deci din afara filtrului de concesi care subțiază perspectiva eseistilor din interior”: „Norman Manea explică parțial marasmul ce ne înconjoară prin absența unei autentice tradiții revoluționare în România; respectând formula și recunoscund substanța ei de adevăr, aş redimensiona-o puțin și aş spune că lipsește mai degrabă o anumită tradiție a revoltei, deficiență gravă într-un perimetru în care, înainte de a fi oprimat de alții, omul își este sieși un obstacol. Fapt care mă determină să nu cred că «dintre toate statele care ar putea revendica statutul de membru al Europei Centrale, România este probabil cea mai puțin talentată pentru comunism». Sună flatant, dar probabil și neadevărat, fiindcă suntem din nou într-un perimetru care situează axiologic masa deasupra individului, indiferențierea colectivă deasupra mărcii personale sau a unicității. Aici, norma comportamentală de bază continuă să fie cea rurală, la care imperativul intrării în rând cu ceilalți și teama (...) de a nu părea prea personal funcționează inhibant, discreționar. (...)/ România posdecembristă nu face decât să confirme aserțiunea, nu în primul rând fiindcă neocomunismul s-a reînstatat la putere, ci deoarece din norma comportamentală de care vorbeam derivă și ceea ce am putea numi – zâmbind, desigur – sentimentul semicitadinizat al ființei, specific sătenilor urcați în orașe și care

au decis în cele din urmă urnele din septembrie '92. (...) Ar trebui să încetăm să ne mai amăgim abordând monolitic Estul și țările care au suferit sub comunism: fiecare a avut parte de teroarea pe care era dispus să o îndure./ «Ne putem întreba – scrie undeva Norman Manea – dacă nu cumva în scurt timp societatea de consum occidentală va transforma Europa de Est în parte a unui kitsch global.» Profund, terifiant, dar n-aș merge din nou pe abordarea monolitică a Estului, făcând distincția dintre societățile care s-au pus pe muncă și societățile precupețe, care s-au așternut pe revânzarea unor produse obținute ieftin de la alții. Ultima teză la care m-aș opri derivă în adâncime de la o exigență artistică, venită din direcția figurii (...) lui August Probst. Era o greșală să iei în serios sistemul – demonstrează Norman Manea –, fiindcă seriozitatea însemna implicit o caucionare a acestuia; alternativa era, deci, aceea a caricaturizării, a zeflemelii și a relativizării prin derizoriu, fiindcă toate sistemele totalitare manifestă o slăbiciune comună, aceea de a fi din caleafară de grave și de serioase./ Respect ideea, înțeleg că pentru mulți această versiune a supraviețuirii a reprezentat o alternativă existențială (...). A râde înseamnă a recepta totul sub specia spectacolului, unde orice monstruozitate este plauzibilă, și unde teatrul în sine creează iluzia dezimplicării (...). Nu știu dacă nu cumva prin acest histrionism endemic, din ce în ce mai pronunțat în ultimii ani ai dictaturii lui Ceaușescu sub forma unei iubiri complice pentru Caragiale, o mulțime de oameni nu au caucionat indirect sistemul, nesancționându-i corupția și tolerând excesele din jur. Ceea ce a lipsit a fost vocația autentică a protestului grav, patetismul deschis al adevărului și curajul confruntării pe față (...). Nu e surprinzător faptul că singurul protestatar autentic român – Paul Goma – e un om lipsit de simțul umorului. Întrebarea (...) este dacă nu am interiorizat prea mult dictatura, în loc s-o repudiem pe față (...). Și dacă nu cumva (...) am ajuns unde suntem și fiindcă Mircea Dinescu n-a putut să devină un Havel...”. □ În finalul unui interviu acordat Martei Petreu („50 de ani de la «Manifestul Cercului literar din Sibiu»”), Cornel Rergman mărturisește: „Cum văd lumea azi? Hotărât, într-un fel care mă apropie sau aș vrea să mă apropie de modul de gândire și de reacțiile mai tinerilor și mă îndepărtează decis – până la antipatie – de exponenții vârstei așa-zis «responsabile» (responsabilă este ea de multe!), la care observ nu puține reminiscențe ale mentalității gen «activist», perpetuată în ultima vreme cu oameni cu tot (în cultură chiar mai vizibil decât în economie, căci recursul la vechile metode se păstrează aici aproape neștirbit)./ Sunt, cu alte cuvinte, un fidel al spiritului Pieței Universității în ce a avut el mai luminos-radical”.

● În „Euphorion” (nr. 2 – număr triplu: 34-35-36), Ștefan Aug. Doinaș semnează un text intitulat *Momentul „Manifestului”*, eseu evocativ, cu inserturi de fragmente diaristice, marcând împlinirea a 50 de ani de la lansarea Manifestului Cercului literar de la Sibiu – „Jumătatea de secol care s-a scurs de la «manifestul» nostru a înjumătățit rândurile noastre. Ceea ce ar trebui să

fie un jubileu nu mai poate fi astăzi decât un moment de pioasă aducere aminte”. □ Despre Cercul literar de la Sibiu, despre Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca, Ovidiu Cotruș, I. Negoieșcu, I.D. Sirbu, Radu Enescu, Cornel Regman ș.a. scrie – elogios – și Gheorghe Grigurcu în *Catalog*: „Cercul literar e unul din cele mai însemnate organisme creatoare din istoria literaturii noastre, alături de Junimea, de Sburătorul, de cenaclul lui Macedonski și de cel al «Vieții românești» (mai coerent și mai fiabil decât ultimele două)”. □ O evocare a Cercului realizează și Horia Stanca în *Doi prieteni cerchiști duși în veșnicie*, acordându-le o atenție specială lui I.D. Sirbu și lui Ovidiu Cotruș. □ Câteva articole sunt consacrate dispariției lui I. Negoieșcu: ■ Virgil Nemoianu semnează (de la Washington D.C.) *O propunere către Universitatea din Sibiu*: „Se cuvine ca Universitatea din Cluj sau Universitatea din Sibiu, sau amândouă, să instituie catedre Ion Negoieșcu dedicate cercetării intensive a literaturii ultimei jumătăți de veac, a realizărilor Cercului Literar în ansamblu și a operei și gândirii lui Ion Negoieșcu în special. Aș cere ca, încă înainte de această inițiativă, și anume fără pic de întârziere, una din aceste instituții să stabilească un fond arhivistic pentru opera lui Ion Negoieșcu și a Cercului Literar. (...) Un astfel de centru ar putea deveni un magnet pentru colectarea multitudinii de activități epistolare și ocazionale, ale căror mărturii și urme se află risipite în mâinile particularilor în întreaga țară și chiar pe meridiane diverse. (...) Centrul ar deveni fără întârziere beneficiarul remarcabilei biblioteci a lui I. Negoieșcu și, probabil, a drepturilor de autor, sursă continuă de venit. În plus, un astfel de Centru și, implicit, Universitatea din Sibiu, ar începe treptat să se bucure de atenția și colaborarea celor care, în țară sau străinătate, consideră că fenomenul intelectual al anilor '40 (...) a fost una din cele mai luminoase pagini ale secolului XX românesc. Nu mă îndoiesc că printre aceștia se vor număra și profesorii americani de origine română Matei Călinescu, Toma Pavel, Mihai Spăriosu, Călin Andrei Mihăilescu sau oameni de știință și litere ca Ion Vianu, Andrei Codrescu sau Emil Hurezeanu”; ■ Ioana Postelnicu își amintește *Cum s-a născut Manifestul tinerilor de la Cercul literar din Sibiu*; ■ Ion Vianu schițează un portret al criticului estet confruntat, zeci de ani, cu puterea comunistă: *Mormântul lui Ion Negoieșcu*; ■ Dr. Ștefan Tamburlini publică eseu *Moartea la München sau Potretul criticului Negoieșcu în mărime naturală*. □ Sub titlul *Un dascăl. Dar este nevoie de el?*, Căius Dobrescu comentează recentul volum de articole al lui Gabriel Liiceanu, *Apel către lichele*: „Toate aceste texte și-au avut, fără nici o îndoială, justificarea, în momentul apariției. Proza lor [este] curgătoare, sentențioasă și suficient de concentrată în poziția adoptată de dl. Liiceanu, încât putem considera cartea drept un document emanând direct de la acel segment al opiniei publice românești ce se conduce după normele civilizației europene și ale respectului creștin față de semenii. (...) Dacă cineva s-ar lăsa deranjat de ușorul lor parfum paternalist, de stilul povoșuitor, irizând vag un

anume limbaj de lemn à rebours, dacă acest cineva s-ar gândi că o asemenea atitudine «părintească» este păcat să se risipească înspre un destinatar vag și abstract, care este «poporul» și că ar trebui concentrată și dirijată spre un sprijin efectiv acordat tinerilor intelectuali, fie de către profesorul, fie de către editorul Gabriel Liiceanu, acel cineva ar trebui să accepte, în cele din urmă, că asemenea obiecții sunt mult prea occidentale și că neamul nostru avea, la momentul redactării acestor texte, mult mai mare nevoie de sfetnici înțelepți decât de specialiști și analiști./ Întrebarea pe care am păstrat-o pentru final este dacă aceste pamflete, eseuri, pastile, tablete, spicuite din «România literară», «22», «Expres», «Flacăra», reprezintă mai mult decât propria lor sumă. Dacă, într-adevăr, acest volum are o construcție. Există un motiv al lichelei, pentru sublinierea căruia dl. Liiceanu a compus chiar un post-scriptum, dar acesta nu e suficient pentru a articula întregul”. □ Debutează în poezie Adela Greceanu, cele patru poeme publicate aici fiind precedate de o prezentare a lui Iustin Panța, care semnalează „un debut remarcabil”: „Autoarea textelor de mai jos este capabilă să forțeze mâna oricărui redactor sau editor de poezie (atâtia câți mai sunt ei). Marea poezie feminină (...) nu se lasă așteptată prea mult. Și încă un amănunt: Adela Greceanu are 17 ani”.

● În „Vatra” (nr. 9) este transcrisă, sub genericul „Eveniment”, o dezbateră prilejuită de apariția *Istoriei...* lui Radu G. Țeposu („*Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*” de Radu G. Țeposu) – dezbateră la care iau parte Virgil Podoabă, Mihael Dragolea, Gh. Perian, Al. Cistelean, Cornel Moraru și Aurel Pantea. Discuția este deschisă de Virgil Podoabă, care propune, în sinteză, câteva teme: „Prima ar fi problema ierarhiei valorilor literare la care se referă [cartea lui Radu G. Țeposu], a doua ar fi aceea a postmodernismului, unghi din care criticul încearcă să privească (ba chiar căruia încearcă să-i subordoneze) întregul fenomen literar '80, iar a treia – aceea a stilului critic al lui Țeposu, care vrea să fie chiar întruchiparea viziunii postmoderne asupra literaturii”. □ Sub titlul „*Pentru cine o scrie fără plăcere critica aduce cu o formă de pedeapsă*”, Angela Marinescu realizează un interviu cu Cornel Regman – despre critică și „spirit critic”, despre „disidență”, precum și despre Cercul literar de la Sibiu: „*Ar putea exista un grup literar constituit pe baza unor interese sociale? Gândiți-vă la disidența românească pornită din interiorul breslei scriitoricești. Au reprezentat un «grup» cei care au făcut-o, o «elită» sau ce-au format, de fapt, disidenții noștri? (...)* Constituirea grupurilor literare ascultă de un număr greu determinabil de factori. Cele mai organice și trainice s-au dovedit asocierile pe bază de vârstă, înclinații și gusturi împărtășite în comun. Programele, când există, vin totdeauna mai târziu, după îndelungi tatonări și după cristalizarea grupului din care se detașează niște vârfuri, se conturează un fel de ierarhie nescrisă. Junimea a fost la noi gruparea cu cea mai organică formă de existență. (...) grupări literare pe bază de «disidență», de opoziție la dictaturi au existat la noi și în

trecut, chiar dacă nu-și ziceau așa. Mișcarea literară bucureșteană din timpul războiului, cu Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ion Caraion, Virgil Ierunca conținea în structură caracterul protestatar și subversiunea (...). Sub comuniști, în prima fază a dictaturii, un asemenea gen de opoziție nici măcar nu se putea imagina./ Suntem prea aproape de evenimente spre a putea judeca ponderea unor grupări recente de literați angajate în lupta politică anticomunistă. Ironia sau condescendența nu-și au rostul în aprecierea faptelor; totuși, judecând prin analogie cu manifestări similare din țări vecine cu regimul înrudit, «disidența» creatorilor români din lunile prerevoluționare se poate aprecia că n-a dus la acțiuni concertate de răsunet care să ateste existența unui grup sau a unor grupuri atât de cât încheiate. Mișcarea pentru susținerea lui Mircea Dinescu n-a depășit, din chiar voința semnatarilor, condiția unor jălbari la foruri intermediare”. □ La ancheta revistei – **Invitație la un examen: cultura română postbelică (V)** – răspund, în acest număr, Caius Dobrescu (*Apocalypse now!*), Radu Mares („*Trebuie să ne întrebăm (și) care e pentru noi, românii, doza suportabilă de adevăr*”) și Vasile Dan (*Un text cioranian*). ■ Caius Dobrescu: „Poate că ar trebui să ne simțim responsabili față de legatul spiritual al profesorului Culianu și să ducem mai departe *disperarea* sa sistematică. Marile mitologii ne învață că, pentru a construi, trebuie mai întâi să distrugi./ De altfel, problema culturii române nu este inexistența ei absolută. Să pornești de la zero poate să fie o premisă excelentă pentru construcție. Cultura română, însă, există ca sistem. Un sistem al promovării clientelare și al vanității de a fi chior în țara orbilor. Pentru a crea libertate în câmpul ei, este nevoie de un act de totală intransigență față de ceea ce există. Și acest act trebuie dus până la capăt, oricât sânge ar putea să curgă din amorul propriu al multora dintre marile noastre personalități de pe Dâmbovița”.

● În editorialul din „Timpul” (nr. 2) – **Din lac în puț** –, Liviu Antonesei comentează schimbările de la Ministerul Culturii, produse prin recenta remaniere guvernamentală: „În locul palidului domn Golu, a fost împins pe linia întâi domnul Petre Sălcudeanu, un maestru al «dublei gândiri» (...). «Curajos» în *Biblioteca din Alexandria*, în conformitate cu diversiunea de partid privind «adevărul» despre «obsedantul deceniu», dl. Sălcudeanu era, în același timp, cântărețul entuziast al «epocii de aur» și al «genialului Cărmaci». După Revoluție, în mod firesc a devenit un apropiat al domnului Iliescu și un obișnuit al Cotrocenilor. Deosebit de dl. Golu, noul ministru este însă un om plin de energie, fapt care mai degrabă mă îngrozează. Fostul ministru lăsa, în fond, lucrurile să meargă «în voia lor», voie pe care o stabileau subordonații, însă nu se amesteca în marile porcării, cum ar fi îndepărtarea lui Andrei Șerban de la conducerea Naționalului. Acum, însă, există riscul ca dl. Sălcudeanu să-și ia în serios rolul de ministru și să facă, el însuși, «politică culturală». Cum l-am văzut deja «la lucru», în ședințele Consiliului Uniunii Scriitorilor, mărturisesc că simt o boare rece în coloana vertebrală. Tentativa

de restaurație de la începutul acestui an, ce trebuia să debuteze cu debarcarea lui Mircea Dinescu, l-a avut printre protagoniști. (...)/ Cu domnul Sălcudeanu ministru și domnul Mihai Ungheanu de la «strategie culturală», nu e greu de ghicit cam ce schimbări pot fi estimate în instituțiile dependente de Ministerul Culturii. (...) Dacă într-un an nu vom auzi din nou de «Cântarea României», degeaba s-a străduit actuala putere să ducă restaurația la bun sfârșit!».

● Începe publicarea, în revista „Familia” (nr. 9), a unor scrisori din corespondența întreținută de Paul Goma cu Ion Negoitescu. În acest număr sunt reproduse două scrisori – una din 1988, cealaltă din 1989 – trimise de Paul Goma criticului exilat la München.

OCTOMBRIE

1 octombrie

● Nr. 38 al revistei „Dilema” conține un dosar tematic cu titlul *Cum vă place fără cenzură, domnilor scriitori?*. Participă: Geo Dumitrescu, Z. Ornea, Augustin Buzura, Costache Olăreanu, Alex. Ștefănescu, Georgeta Naidin-Dimisianu, Dan C. Mihăilescu, Adriana Bittel, Tudor Călin Zarojanu, Elena Docsănescu (intervievată de Tita Chiper – „*Cărțile bune se ajutau una pe alta*”), Ion Țugui (intervievat de Bogdan Ghiu – „*Există un specific al «best-seller»-ului românesc?*”). ■ Geo Dumitrescu (*Jumătate de veac sub cenzură*): „Am cunoscut cenzura încă de la debutul meu și am suportat-o fără întrerupere vreme de 50 de ani (1939-1989). (...) Această luptă epuizantă, pe un fond devenit, din ce în ce, nevrotic, depresiv, resemnat, a dus la un blocaj psihic, la oroarea față de pagina albă, față de condei. (...) Oroare față de târguiala penibilă, șicanatoare, meschină, cu toți ineptii (...). Încet-încet, blocaje, alienare, sterilitate totală. Scrupule stupide, în fond, în ce privește puritatea conștiinței, dacă privim câmpul literar al zilelor noastre. (...) Îndemnul lui Heliade Rădulescu trebuie completat: puteți să fiți lichele, ticăloși, pușlamale, plagiatori, lingăi, escroci, lepre, dar scrieți, băieți, numai scrieți! Felicitări sincere celor care au avut tăria, curajul, lipsa de scrupule, de a străbate prin toate murdăriile jumătății de veac, pe viață și pe moarte, cu o singură ambiție și cu un singur criteriu: creația. Și regrete eterne pentru cei ce-au așteptat într-un congelator (...) cine știe ce imprevizibilă mântuire de dincolo de lume. Curați (cât s-a putut), dar sterili!... Și cum vreți să mă simt? Mi s-au luat balustradele din dreapta și din stânga, nu mai am scară, nu mai am poteci, nu mai am criterii, măsură. Simt că-mi șovăie condeiul, că nu mai are ton, linie, limpezime, țel...”. ■ Augustin Buzura (*Curajul de a te așeza în fața paginii albe*): „La cenzură (...) mă gândeam numai după ce terminam o carte, căci adesea timpul necesar scrierii ei era infinit mai mic decât cel consacrat publicării, nesfârșitelor confruntări directe sau intermediare cu cei aflați pe diversele trepte ale puterii, trepte pe care am întâlnit nu numai lichele murdare,

lași și iresponsabili, ci și semeni căroră le port și astăzi un deosebit respect. (...) De fapt, istoria documentărilor și apariției fiecărei cărți este, poate, mai interesantă decât cartea însăși, căci pe acest sinuos drum spre cititor am întâlnit mereu și ofițeri specializați în amenințări și curse, și șantajști, și sfătuitori plătiți («vezi să nu te omoare!»), și prieteni, nu puțini. (...) Bucuria firească era urmată de neplăcerile de care n-am fost scutit niciodată: turnătoriile la cei de sus, mirările spuse sau scrise înainte și după Revoluție de către diverși lași și ticăloși care n-au avut niciodată treabă cu adevărata muncă literară. (...) Astăzi, ca și ieri, îi privesc cu un imens dispreț. Unii, nu puțini, care înainte n-au ratat decât puține locuri de pe mica noastră planetă, după Revoluție s-au dat de ceasul morții că au fost chinuiți, ostracizați. În loc să arate lumii modul de organizare măcar al instituțiilor culturale din țările pe care le-au străbătut, au ieșit la bătaie doar cu resentimentele, cu ura; profitând de absența cenzurii, și-au transformat necazurile intelectuale sau fiziologice în tragedii naționale. Fără îndoială cenzura a fost o piedică imensă însă nu insurmontabilă. Au făcut din ea un monstru mai mare decât era în realitate cei ce n-au avut curajul să o înfrunte cu cărți și pe care Revoluția i-a prins cu sertarele goale (...)/ În ceea ce mă privește (...), sigur este că am crezut în paginile scrise, în rostul meu; mi se părea important să public atunci, să dau speranță oamenilor chiar și când eu însumi mi-o pierdusem. Mi se părea important să mă lupt cu comunismul și cu aberațiile lui atunci când era la putere și n-așteptam să fiu felicitat pentru ceea ce scriam”. ■ Z. Ornea (*E foarte greu cu cenzura economică*): „Nu am, firește, nostalgia cenzurii. Dar nu pot ignora faptul că știam, ca vechi editor (lucrez în edituri, cu o întrerupere, din 1955), cum să feresc edițiile și cărțile – fie ale editurii, fie ale mele – de foarfecele cenzorului. Aș vorbi cu păcat dacă n-aș recunoaște că, adeseori, strădaniile mele (sau ale altora) eșuau. Așa se întâmplă că destule volume din edițiile critice ale scriitorilor noștri clasici sunt sluțite de croșete, care anunță eliminări din text. (...) Cum necum, toate cărțile mele (...) sunt scrise sub regimul cenzurii. Am făcut (cum altfel?) și concesii. Dar nu le consider importante. Cărțile mi-au apărut, cu unele excepții, așa cum le-am scris. (...) E, aici, nu numai opera dar și viața mea (o viață de cărturărie!). Nu vreau și nici nu trebuie să le arunc la coș. (...) Cine n-a scris sub cenzură? Și câte cărți importante sau de-a dreptul fundamentale nu s-au scris sub acest regim pe care nimeni nu-l regretă.../ Cât de mult am sperat, după decembrie 1989, adică după dispariția cenzurii! Vedeam posibilă rectificarea erorilor și publicarea a tot ceea ce năzuisem înainte și nu era posibil. Apoi, realitatea m-a trezit. Locul cenzurii politice a fost luat de cenzura economică. (...) Ar fi fost negreșit mai înțelept ca, în perioada de tranziție, privatizarea să-și fi căutat desfășurarea utilă în alte zone ale economiei, punând cultura (...) la adăpost de pierzanie. N-a fost să fie pentru că nimeni n-a gândit în parametrii eficienței. Au proliferat editori impostori, dintre care unii au devenit miliardari, dar cultura a avut enorm de suferit,

copleșindu-se piața cărții cu multă maculatură de consum. Cei care ne străduim, ca editori, să facem cultură am ajuns la marginea disperării. Când avem – pentru o ediție sau o carte – subvenții, nu avem tiraj. Și invers. Rar se asociază cei doi termeni ai relației. Și, atunci, tirajele sunt de răsul lumii. Cartea scriitorilor români – clasici și contemporani – nu mai e tolerată (de către librari) în România”. ■ Costache Olăreanu (*Îmi place la nebunie!*): „Mă bucur că nu mai există cenzură pentru cei care, pe vremea lui «Tuturilor», au fost marii tartori ai culturii. E puțin lucru să-i vezi pe foștii cenzeni că scriu necenzurat? (...) E puțin lucru să le admiri stilul neprețuit, liber de orice constrângeri, sincer și frust? (...) Paginile lor merită analize dintre cele mai aplicate. (...) / Să luăm un exemplu. Citiți, rogu-vă, amintirile din pușcărie ale lui Popescu-Dumnezeu sau ultimele sale confesiuni din «Evenimentul zilei» (numărul din 20 sept. a.c.). (...) Parcă ai răfoi manuscrisul unui debutant care a citit și el, de-a valma, pe Drumeș și Pitigrilli, pe Plehanov și Bakunin, habar n-are de adevărata viață (de viața lui, în primul rând), dar care te amenință că ce ți-a dat să citești e doar o mică parte dintr-un roman fluviu”. ■ Alex. Ștefănescu (*Literatura noastră este dată cu fixativ...*): „Cum să nu-mi placă fără cenzură? Problema este alta. *Încă nu trăim fără cenzură*. Cenzură face aproape toată lumea, chiar fără s-o știe, ca monsieur Jourdain proză. (...) / Mai grav este că în însăși lumea scriitorilor (...) se sancționează orice afirmație neconvenabilă. Suntem obligați de un fel de reguli nescrise să ne mințim unii pe alții (...). Există scriitori despre care știm cu toții că sunt mediocri și despre care scriem cu toții că au o valoare indiscutabilă. Le analizăm în termeni savanți cărțile plictisitoare, iar ei primesc elogiile cu un zâmbet pontifical. / De ce facem așa? Mulți dintre noi nu suntem corupți și nu obținem avantaje materiale în schimbul laudelor. (...) / Procedăm astfel pentru că ne este teamă de reacția celor din jur. De cenzură. (...) / În toată viața literară românească există un eșafodaj de valori iluzorii care îl obturează pe acela al valorilor reale. Amestecul de mitomanie, conformism, politețe și iresponsabilitate (ca să nu mai vorbesc de prozaicele schimburi de servicii) constituie o substanță ciudată – un fel de fixativ – care eternizează o ierarhie falsă. / Dacă încerci să i te sustragi (...), intri într-un război de lungă durată, din care ieși întotdeauna înfrânt. / Un Mihai Dulea mai elevat, necomunist, dar animat de o dorință specific comunistă de control al opiniei, te supraveghează permanent”. ■ Elena Docsănescu (fost director adjunct la Direcția literaturii și publicațiilor din Consiliul Culturii), în interviul acordat Titei Chiper: „Eu am discutat cu Marin Preda aproape toate cărțile sale, inclusiv *Delirul*, situație care a creat și o legătură umană care m-a onorat și emoționat. La începutul anului '80, puțin înainte de moartea sa, l-am întrebat de ce a părăsit proiectul scrierii volumului II din *Delirul*. «N-am renunțat, mi-a spus, dar eu am citit mult în legătură cu actul de la 23 august, de care trebuie să mă ocup în roman, și am ajuns la altă concluzie decât cea oficială. (...) La Mogoșoaia am deja pe masă fișele de la

Delirul II». Când am aflat c-a murit, am întrebat dacă a văzut cineva acele fișe, dar nimeni nu știa nimic”; „Eu mi-am făcut munca, așa cred, cu discreție și cu bun simț, încercând ca între grilele impuse de sistemul oficial și personalitatea creatorilor. M-am simțit întotdeauna un slujitor al culturii și n-am putut accepta concepțiile oficiale, în uz, care ne situau pe baricade adverse./ (...) Nu justific și nici nu vreau să reabilitez un sistem aberant; întrebarea este: putea fi altfel într-un sistem totalitar?; vai! – în felul ei trist, opresant, și cenzura a făcut parte din istoria culturii române contemporane. Știu ce risc afirmând acest adevăr. Mi-l asum”. ■ Georgeta Naidin-Dimisianu (*Fețele cenzurii*): „Această solidaritate (complicitate) scriitor-cititor era un lucru bun, dar cu timpul, în destule cazuri, s-a degradat până la forme de substituie a artisticului. Scriitorul a dorit să satisfacă dorințele cititorului care a început să vrea de la el întâi subversivitate («curaj») și abia pe urmă expresivitate artistică. Au apărut astfel primele forme ale coruperii scriitorului de jos în sus. Cazul romanelor lui Marin Preda *Delirul*, *Marele singuratic*, *Cel mai iubit dintre pământeni* exemplifică, după mine, cu toate calitățile lor parțiale, acest soi de corupere «de jos» a scriitorului, care nu a putut rezista presiunii exercitate de public și dorinței proprii de popularitate. Despre *Intrusul*, roman scris nu cu atenția la gustul publicului, ci cu dorința unui artist de a comunica un adevăr despre viața societății timpului său, se vorbește mai puțin. Din fericire, dorința lui Marin Preda de a fi pe placul publicului nu l-a făcut să atingă cota joasă a romanului *Jar* al lui Liviu Rebreanu”; „Toxinele cenzurii n-au fost încă eliminate, după cum nici teama că libertatea de exprimare ar putea fi fin nou pierdută./ La aceste temeri ale scriitorului de azi se mai adaugă una: aceea că nu va face față noilor cerințe ale marelui public care, hrănit masiv cu literatură de consum (...), începe să refuze orice altceva”. □ Într-un editorial intitulat *Farmecul discret al delațiunii*, Andrei Pleșu remarcă anumite „procedee post-totalitare” care „exemplifică o patologie a autorității, caracteristică pentru România de azi”: „Aflu că, în viziunea unora dintre românii de la Paris, «Dilema» e rezultatul unei complexe operațiuni de cenzură: mai întâi, articolele adunate laolaltă sunt citite cu vigilență de director, un notoriu cripto-comunist, anume antrenat și plătit ca să șicaneze opoziția. Apoi, totul trece în biroul lui Augustin Buzura, președintele Fundației Culturale Române, stâlp al securității vechi și noi, având drept misiune «cotrocenizarea» culturii naționale. În sfârșit, «dosarul» gazetei ia, pentru un ultim aviz, drumul Președinției, patronul ocult al întregii întreprinderi. (...) Rezultatul e o diversiune vicleană, care îmbină împăciuitoismul frivol cu subversiunea restauratoare. Am fost supuși și la câteva teste: ni s-au oferit articole agresiv antiguvernamentale sau antiprezidențiale de natură să ne oblige la auto-demascare. De fapt, nu aveam nici o șansă; dacă le publicam, însemna că facem o manevră șmecheră, de camuflaj, ca să ne dovedim ostentativ independența; dacă nu le publicam, ne recunoșteam, tacit, înregimentarea. (...) Singura noastră consolare e să constatăm

că, la rândul ei, Președinția ne consideră «gedesiști». (...) / Am minți, totuși, dacă am pretinde că funcționăm uitați de Dumnezeu, feriți de orice admonestări și presiuni. Dar e vorba, în genere, de admonestări și presiuni de alt tip decât cenzura propriu-zisă, cea cu care ne obișnuise regimul trecut. (...) Cum arată, prin urmare, amestecul «de tip nou» al felurilor «organe» în «trebile interne» ale unei gazete? De cele mai multe ori, el capătă forma unui telefon discret către editor. De îndată ce în paginile revistei apare ceva inconfortabil, un membru al Parlamentului, un reprezentant al Cotrocenilor, un om de partid sau, din când în când, un simplu «amic» cu opțiuni politice specifice își ia inima în dinți și sună «la conducere»; nu la conducerea revistei, ci la aceea a instituției tutelare. Și nu pentru a cere un «drept la replică», ci pentru a obține explicații și rectificări. (...) Când nu ești de acord cu ceva, reacționezi deschis, contra-argumentezi, ieși în arenă. Orice gazetă onestă e datoră să-ți găzduiască replica. A alege penumbra unei convorbiri telefonice și protestul «pe cale ierarhică» e o probă de lașitate și de lene intelectuală. E, în plus, reflexul unei mentalități de delator. O mentalitate foarte puternică încă, de vreme ce primim la redacție mult mai multe telefoane, «ecouri» ocolite și defulări inarticulate, decât texte polemice solide, gândite cu vervă și scrise cu aplomb. (...) / Așteptăm, așadar, semne de normalizare a reacțiilor de lectură. Așteptăm trecerea de la delatiune la dialog cinstit, de la folclorul telefonic la creativitatea ziaristică reală și asumată (sub semnătură), de la autoritatea de cabinet la aceea de for public. Când această (dezirabilă) evoluție se va încheia vom putea abandona liniștiți gazetăria «de o tranziție» pentru a face gazetărie sănătoasă, simplă gazetărie”.

• Marina Constantinescu publică în „Cronica română” prima parte a unui interviu cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca (*România – un spațiu al emoției*): „– (...) ce înseamnă pentru dumneavoastră vacanța, dacă vacanță au fost cele trei săptămâni petrecute în România, în 1993? / – Virgil Ierunca: Nu se poate vorbi despre o vacanță, pentru că, până în clipa de față, și ne apropiem de sfârșit, nu am avut libere decât câteva ore în care am putut să vedem câteva case, câteva lăcașuri mănăstirești. Prietenii. / – Monica Lovinescu: Aș adăuga că, într-adevăr, nu ne-am pregătit pentru o vacanță, ci pentru o regăsire. În 1990 ne aflam cu toții în marea iluzie lirică a schimbării definitive, iar acum asistăm la ceea ce asistăm, fie stagnare, fie chiar restaurații de comuniști, dacă nu de comunism. Ceea ce izbește totuși e că intelectualii par a nu fi obosiți. (...) / – Ați început prin a vizita mănăstirile moldave. (...) / – Monica Lovinescu: (...) Nu e nevoie să spun că Voronețul e unic prin frescele exterioare, ca și Moldovița, ca și Sucevița, și că există o armonie foarte certă între peisaj și arhitectură și frescele de pe zidurile mănăstirilor. Ce m-a marcat iarăși pe mine a fost faptul că de la o anumită zonă în sus, până la care peisajul mi se pare desfigurat de un fel de oraș de tip Alimentara, de un fel de stranie mahalagizare, de la Bacău, sau în orice caz de la Piatra Neamț în sus, orașele

încep să semene cu ceea ce fuseseră, iar satele încep să existe într-o formă aproape arhetipală. Și oamenii parcă se poartă altfel. Nu știu dacă gândesc însă altfel, pentru că din puținele contacte pe care le-am avut, vorbind cu țărani care vindeau pere, mi-am putut da seama că știu și descriu bine situația, cu o luciditate aproape de analist. Concluzia însă era unică și neașteptată: e vina... domnului Coposu! (...) / – *Cum îi găsiți pe intelectualii români în 1993, în România, mai ales că pe mulți dintre ei i-ați cunoscut în decursul timpului când veneau la Paris?* / – *Monica Lovinescu*: «Iluzia lirică» în care ne aflam cu toții în 1990 s-a transformat în dezamăgirea obosită de astăzi. Suntem cu toții uimiți de transformarea scriitorului. Primul mare exemplu e Nicolae Manolescu. Transformarea scriitorului în publicist politic sau chiar în om politic este o transformare necesară. / – *Virgil Ierunca*: (...) în 1993 faptul că scriitorii, și gânditorii, și artiștii adevărați nu s-au întors la uneltele lor mi se pare extrem de semnificativ. (...) În 1993, după alegerile care au instituționalizat minciunile unei societăți care este acum cum este astăzi, acești oameni nu mai luptă în *spațiul speranței*, luptă în spațiul eșecului posibil, în spațiul zădărniceii. Prezența lor astăzi implică sacrificiul real al propriilor opere. Când Gabriel Liiceanu își pune în paranteză vocația lui de filosof, când Nicolae Manolescu pune în paranteză literatura pentru a se angaja politic, pentru a mișca ceva reabilitând conceptul politic spre deosebire de politică unde roiesc politicienii (...), acest spor de sacrificiu mi se pare cu adevărat extraordinar. Aceasta este o constatare solară. Există alta care este la opusul ei: înfruntarea generală, care nu era în 1990, organizată acum împotriva intelectualilor”. (A doua parte a interviului va apărea în numărul din 2 octombrie 1993: „– *L-ați cunoscut și pe Adrian Păunescu, înainte, la Paris?* / – *Monica Lovinescu*: Da. Și pe el. Asta s-a întâmplat la începutul anilor '70, când îi luase un interviu lui Mircea Eliade. Ne-a fost trimis de Mircea Eliade cu toate recomandările și cu toată naivitatea, pe care noi nu o împărtășeam. L-am primit totuși pe Adrian Păunescu și a urmat o lungă discuție în care ne-a vorbit despre rolul lui patriotic și pozitiv, departe, bineînțeles, de performanțele pe care le atinge astăzi. / – *Virgil Ierunca*: Nu s-a discutat despre poezie în general, ci despre poezia în particular a lui Adrian Păunescu, pe care eu personal n-o apreciez, despărțindu-mă de mulți dintre criticii literari din țară. / – *Monica Lovinescu*: S-a discutat și politică. Ne-a vorbit pe un ton patriotic despre întrevederile lui cu Ceaușescu. Era de atunci pus pe fapte mari. / – *Virgil Ierunca*: Ne-a spus și bancuri. / – *Măcar erau bune?* / – *Virgil Ierunca*: Erau prea multe. Uneori scotea și un carnet din buzunar și le mai și citea”).

● În „Cronica” (nr. 19), Valeriu Stancu transcrie un interviu cu Claude Karnoouh depre „neputința intelectualilor de a influența istoria”, ca și despre construirea unei noi „lumi a treia” în Europa de Est: ***Intelectualul poate legitima un anumit conținut socio-politic al momentului***. C.K.: „Nordul nu poate exista fără lumea a treia. Locul României, ca de altfel, locul tuturor

țărilor foste comuniste, cu excepția Germaniei de Est, va fi o nouă fațetă a lumii a treia. (...) În prezent, tocmai se creează această nouă fațetă, care nu se poate compara prin nimic de lumea a treia din Africa sau din Asia de Sud-Est. Ea se poate compara însă cu unele țări din America Latină unde, de asemenea, există o «intelighenția» cu un nivel foarte ridicat și situații economice extrem de dificile, situații economice dictate în întregime de voința și interesele marilor investitori internaționali. Dar diferența între această lume a treia și cea care se construiește în Europa de Est are în vedere faptul că experiența comunistă atârână foarte greu în concepția pe care oamenii o au despre autoritate, despre datoriile statului (...) și despre raportul cu autoritatea. (...) / Intelectualii nu fac istoria. (...) / 80% dintre ei încearcă să justifice poziția lor intelectuală, poziție pe care eu, într-o manieră puțin cinică, aş numi-o privilegiile lor. 20% (poate ceva mai mult, poate ceva mai puțin, e pur și simplu un exemplu) încearcă să fândească, să reflecteze și doar o infimă minoritate reprezintă cu adevărat gânditorii. După opinia mea, trebuie făcută o diferență între artiști și intelectuali. Intelectualii sunt comentatori, în vreme ce artiștii sunt creatori. (...) Mă refer la cei mari, bineînțelese. Aceștia, trebuie s-o spunem, pot căpăta diferite chipuri: pot duce o viață ca de star de cinema, pot duce o viață ca Brâncuși, de modest «mâncător de mămăligă» într-un atelier parizian. (...) Dar intelectualul, spre deosebire de creator, este omul care, în mod organic, după cum spunea Gramsci, prin opera-i recunoscută de semeni, certifică, justifică, încearcă să legitimizeze cutare politică, cutare sau cutare decizie, , cutare sau cutare conținut social al momentului. (...) / Un partid politic al intelectualilor? Într-adevăr, nu e viabil. Societatea nu poate fi reprezentată de oameni care, în mod esențial, în afara unor rare excepții, nu au nici un fel de experiență a vieții practice pe care se bazează, de exemplu, societatea capitalistă”.

● Sub titlul *Un robot de mers pe sârmă* și sub semnătura lui Nicolae Iliescu, apare în „Literaturul” (nr. 39) un interviu cu Cristian Tudor Popescu: „– *Cine ești, dom’le Cristian Tudor Popescu?* / – Un inginer de calculatoare printre scriitorii de SF. Un scriitor de SF printre scriitorii de *mainstream*. Un scriitor printre gazetari. Un gazetar printre scriitori. Un cinefil. Un solitar. Cu alte cuvinte, nu mai știu nici eu./ «Înainte de» eram ocupat să-l urăsc pe nea Caisă. După. E greu de spus. (...) La stânga colcăie reptile preistorice, la dreapta limbi bifurcate de șarpe proaspăt. Așa că nu-mi rămâne decât să înaintez cu dinții strânși, fixând un punct situat la limita de demarcație dintre sus și înainte. (...) / – *Ești un gazetar de temut! Scrii acid, deși – după mine – nu întotdeauna ai dreptate. Poți a-mi descrie peisajul presei noastre din momentul vorbirii?* / – E o natură categoric vie. Cu mlaștini, cu piscuri, cu șesuri, cu copaci singuratici sau păduri. Eu rămân o siluetă stingheră în acest tablou. În ciuda redistribuirilor politico-economice postrevoluționare, gazetarii sunt aceiași. Ei au făcut parte, cu toții, înainte de ’89, dintr-o aceeași lume, cu care eu n-am avut

nici o tangentă. Indiferent de tabăra din care fac acum parte. (...) Am și uitat când a scris ultima dată ceva de bine despre mine. În schimb, sunt înjurat fără discriminare, nu pot să mă plâng, de la «România Mare» până la «România literară»./ – *Cine se face vinovat de scăderea calității presei?*/ – Dar cine ți-a spus că a scăzut calitatea presei? Eu, dimpotrivă, cred că din '90 și până acum a crescut vizibil. (...) A crescut cantitatea de informație, s-au mai dus metaforele gratuite, hemoragiile adjectivale, retorismele de doi bani. Ca ziarist de cotidian pot să-ți spun că acum foaia se face între orele 16.00 și 20.30. Prin '90 era jumătate terminată pe la prânz. Acum trebuie să încerci din răspuț să urmărești explozia realității, nu să o încorsetezi în comentarii scrise cu o săptămână înainte. Primează știrile de ultimă oră, anchetele bombă, documentele de senzație. (...) / – *Faci parte din generația '90, hai nu te mai fandosi! Ce înțelegi prin asta?*/ – Fac pe dracu'! N-am avut și n-am treabă, literar vorbind, cu nici o generație. Nu cred în platforme-program, în mersul cu cioporul, în debuturi colective supralicite. (...) O singură dată am simțit beția contopirii cu mulțimea, în 21 decembrie '89, adică acum un secol.../ Generația '90 se reduce pentru mine la un singur nume, care e și al meu. Tudor mi l-am adăugat tocmai ca să mă deosebesc de marele poet Cristian Popescu, aflat acum la a doua carte, Arta Popescu (...). Restul, Țirlea, Gârbea et comp., nu sunt decât niște promisiuni deocamdată neconfirmate./ – (...) *Cum ți se pare literatura română?*/ – Agonică. E un timp al buimăcelii din care vom ieși greu. Mulți dintre cei care supraviețuiau literar înainte de '89, ba chiar erau scoși la vopsea ca «talentați», nu mai au acum nici o șansă. (...) / – *Ești de acord cu dumnealor, reevaluările? Și dacă da, cine trebuie să se ocupe de ele?*/ – E ca și cum m-ai întreba dacă sunt de acord cu ploaia sau cu vântul. Reevaluările există și sunt continue, dar nu le face cineva sau altcineva, ele au un singur motor: timpul. Oricât s-ar chinui oamenii să contorsioneze istoria literaturii pe alte criterii decât cele ale valorii literare pure, ea revine implacabil în matcă. Nici o impostură literară nu ține cât veacul. (...) / – *Ce e aia politică? Dar politică literară?*/ – Politica este un câmp inferior al lucrărilor spiritului. Nu are nimic de-a face cu cultura. Marii politicieni au fost întotdeauna niște nativi vicleni, nu inteligenți și nici cu adevărat culți. (...) Știința admite greșeala, dar nu minciuna. Politica folosește și adevărul ca minciună, admite crima, dar nu greșeala. Arta abhoră kitschul, politica trăiește scufundată în el. (...) Iată de ce caznele oamenilor de cultură autentici de a reuși ca oameni politici sunt sortite *ab initio* eșecului. (...) Politică literară? Nu există decât una: a selectării valorilor pur și simplu".

3 octombrie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 186), C. Stănescu publică un interviu cu Ștefan Aug. Doinaș (datat 19 februarie 1993): „*N-am fost niciodată un «înțelept budist»...*”, rememorând pe spații ample istoria Cercului Literar de la

Sibiu și contextul literar postbelic, cu insistență asupra „estetismului” poeziei lui Doinaș, articulat în acord cu refuzul politicii oficiale. Nu sunt ocolite, totuși, nici subiecte de actualitate precum profilul ultimelor promoții poetice, situația Uniunii Scriitorilor după 1989 sau „comunismul rezidual” al Academiei Române: „– *V-ați ocupat de simptomele «modei poetice» la tinerii poeți dinainte. Ce credeți despre «optzeciști», «nouăzeciști», «postmoderniști»?/* – Toți acești tineri nu mi se mai prezintă ca niște «tineri furioși», ci ca niște «tineri grăbiți». Repezițiunea cu care fiecare leat universitar îl contestă pe cel anterior mi se pare de o prezumție regretabilă. Dacă nu se vor afirma unul câte unul, ca personalități distincte, timpul va șterge cu aceeași viteză diferențele dintre aceste «promoții», iar istoria literară va reține doar efervescența lirică a momentului. În materie de poezie, toți cei care cred că scriu o poezie cum nu s-a mai scris sunt victimele unei optici restrictive: în fiecare moment al timpului se practică – pe diverse meridiane – *toate* modalitățile poetice pe care le-a înregistrat istoria poeziei: într-un anume sens (...), Homer este contemporan cu Shakespeare, cu Valéry și cu Mircea Cărtărescu./ – *Sunteți un membru «tânăr» al Academiei Române. Unii spun că acest înalt for își mai păstrează «izul» comunist, că n-a trecut prin așteptata «purificare». (...) /* – Pentru a «repara» crima comuniștilor, aceea de a fi «infiltrat» Academia Română, această nobilă instituție ar fi trebuit – poate – să fie expurgată îndată după Revoluție. (...) Faptul însă nu s-a petrecut și, ca atare, comunismul rezidual din sânul Academiei este o realitate. Ciudățenia actuală a Academiei constă în faptul că, numărând încă membri fără operă științifică, acceptați pe considerente politice pe timpul dictaturii, acest prim for de cultură al țării statuează criteriul de a nu primi ca noi membri acele personalități ale societății românești care fac actualmente politică, deși aceste personalități ar merita să intre în Academie grație operei lor indiscutabile. (...) E regretabil, de asemenea, că actuala conducere a Academiei se lasă antrenată să rezolve diferențele de opinie ale membrilor săi, într-o problemă sau alta – de pildă, în chestiunea ortografiei – prin măsuri administrative. (...) / – *Mulți s-au întrebat, cum știți, «unde s-au dus milioanele Uniunii Scriitorilor»? A fost bine administrată Uniunea Scriitorilor? Ce viitor îi prevedeți?/* – Uniunea Scriitorilor a fost prost administrată, milioanele ei s-au dus pe apa sâmbetei. S-ar fi putut evita situația financiară dezastruoasă de astăzi? Desigur, dacă s-ar fi înțeles la timp (atunci când însumi am propus, într-o ședință de consiliu) că uniunea trebuie să fie condusă administrativ de 2-3 manageri cu spirit practic, plini de inițiativă, capabili să fructifice în interesul obștii noastre capitalurile existente, patrimoniul de care totuși dispunem. (...) Conflictele din Comitetul director au paralizat orice activitate practică a acestui organ de conducere. Ajutorul – promis și acordat un timp – de către guvern a fost întrerupt. De ce? Promisiunile primite din partea președinției s-au dovedit a fi doar vorbe frumoase. De altfel, faptul că am apelat acolo a fost greșit înțeles: președintele însuși a

crezut că, cerându-i ajutorul financiar și juridic, noi am fi niște *nostalgici* (e cuvântul domniei sale), că am apela din nou la un fel de dirijism cultural. Nu, domnule Ion Iliescu, noi am propus următoarea alternativă: ori mecenat de stat (dar fără imixtiune în problemele creației!), ori mecenat particular, prin promovarea unei legi a sponsorizării/ Viitorul Uniunii? Totul depinde de modul în care Puterea instalată înțelege să rezolve problema culturii în general. Până acum, această Putere n-a fost în stare nici măcar să ne restituie proprietățile confiscate de (...) colegul nostru de condei Nicolae Ceaușescu/ (...) – *Ce «putere» are azi un parlamentar, d-le Doinaș? (...) De ce sunt scriitorii parlamentari total «ineficienți» – dar, vai, atât de competenți altminteri – în elaborarea și promulgarea reglementărilor destinate să protejeze și chiar să «salveze» cultura română?/* – Puterea unui parlamentar de azi stă în dreptul lui de a vota *pentru* sau *contra*, așa cum îi dictează convingerea, în cadrul unui organism democratic în care majoritatea decide. (...) Cât despre «ineficiența» scriitorilor parlamentari în soluționarea problemelor culturii, ea ține, la rândul ei, tot de opinia majorității: ineficienți, cu adevărat (și nu numai în problemele de cultură), suntem noi, scriitorii din Opoziție; ceilalți, beneficiind de atuul strivitor și mereu decisiv al Majorității, ar putea să facă, fără îndoială, multe. Dacă ar vrea...”. □ Sub genericul „Convorbiri interceptate” și sub titlul ***Modelul Lovinescu și Democrazia***, Saviana Stănescu transcrie, fragmentar, intervenții din cadrul unei dezbateri organizate recent în Rotonda Muzeului Literaturii Române, eveniment la care au participat, între alții, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ioana Postelnicu, Pericle Martinescu, Nicolae Manolescu, Florin Mihăilescu, Gh. Grigurcu, Alexandru Condeescu (directorul Muzeului Literaturii Române). ■ Ioana Postelnicu evocă „perioada petrecută la Sburătorul, lângă Lovinescu”: „Se pare că am fost ultimul scriitor pentru care Lovinescu și-a pus girul. (...)/ Acolo a fost o epocă care ne lipsește astăzi. Acolo am trăit în adevăr, intram ca într-o cupolă mare și sfântă”. ■ Schițând un portret al mentorului de la Sburătorul, Pericle Martinescu insistă asupra amănuntului că acesta „n-a practicat conformismul”: „De aceea n-a intrat în Academie, căreia i-ar fi făcut cinste, de aceea nu i s-a acordat o catedră universitară unde ar fi fost excelent magistrul. A râvnit aceste trepte, o urmă de vanitate nefiindu-i străină, ca oricărui om conștient de valoarea și meritelor lui, însă nu le-a obținut pentru că n-a practicat conformismele care i-ar fi alterat personalitatea”. ■ Monica Lovinescu vorbește despre biblioteca incendiată a familiei Lovinescu – „prima bibliotecă arsă din România”: „În 1948, a fost încărcată de Securitate (...) și a fost arsă aproape în întregime împreună cu manuscrisele lui Lovinescu, corespondența lui”. ■ Florin Mihăilescu: „Pentru mine, Lovinescu este un (...) model prin exclusivismul său literar (...)/ Dar este mai cu seamă un model în calitatea sa de critic literar, pentru că eu îl consider (...) «criticul pur». Adică acela care întrunește condiția criticului la modul cel mai înalt. (...) Multe sunt calitățile pe care le deține,

pentru mine una este însă mai specială, care exprimă mai bine vocația criticului: pertinența. Pertinența înseamnă nu numai acea supunere la obiect, ci acea pătrundere imediată, prin intuiție precisă în inima operei sau a subiectului unei discuții”. ■ Virgil Ierunca: „În ceea ce mă privește, eu nu cred ca dl. Florin Mihăilescu că arta este pură. În sfârșit, pentru mine arta este impură. Sunt și lovinescian la modul Nicolae Manolescu, sunt și lovinescian la modul Gheorghe Grigurcu”. ■ Nicolae Manolescu: „Pentru că așchia nu sare departe de trunchi, nici d-na Lovinescu n-a sărit departe de trunchiul lui E. Lovinescu și a făcut vreme de 40 de ani la Europa liberă o operă lovinesciană. (...) Ne putem întreba când a fost Lovinescu mai actual, înainte sau după '89?”. ■ Gh. Grigurcu: „E. Lovinescu nu a fost un estetic pur, un om izolat în turnul de fildeș, așa cum s-a susținut de propaganda stângace a comunismului primar./ (...) A fost un critic foarte cu picioarele pe pământ, foarte realist, care și-a dat seama încă din perioada primului război mondial că sunt momente în care critica estetică are datoria nu numai civică, morală, patriotică, ci și intrinsecă de a se înarma în planul luptei obștești./ Îmi voi îngădui să citez câteva cuvinte ale lui Lovinescu cuprinse în campania pe care a dus-o în ziarul «Naționalul» (...). Sigur, aceste cuvinte pe care le-am citat l-ar fi zguduit pe dl. Eugen Simion, noroc că nu se află între noi.../ Probabil le-ar fi contestat autenticitatea, însă trebuie spus că manevra considerării lui Lovinescu ca un critic tendențios este continuată și astăzi de către așa-zișii apolitici și neoestești grupați în jurul revistei «Literatorul». Și anume, Lovinescu nu mai e în viață, sigur că e greu să fie acuzat de o politică proburgheză, dar este vizată atitudinea criticilor celor mai de seamă care continuă linia lovinesciană. De la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, până la Alexandru George și Cornel Regman, de la I. Negoitescu la Nicolae Manolescu. (...) Nu este greu de văzut aici continuitatea restauraționistă în varianta ei de critică literară. Atitudinea democratică este probată astăzi nu numai prin recunoașterea faptului că regimul social-politic actual are ca emblemă restaurația și corupția, ci și prin atitudinea față de Lovinescu. Cei care îl socotesc pe Lovinescu, prin urmașii săi, un politizat (...) în mod indiscutabil exprimă o linie comună cu criticii realiști socialiști...”.

4 octombrie

● În „Cronica română” este preluat un interviu cu Mircea Dinescu difuzat de radio France International („*Am un dosar întreg cu înjurături sinistre la adresa mea*”). M.D.: „...Fiind aici la Berlin mi-au fost date niște faxuri cu niște înjurături la adresa mea (...). Nu am încă toate înjurăturile, doar una de la «Cuvântul» și una pe care încă nu am citit-o (...), din «Evenimentul zilei»./ (...) Este o veche poveste care se tot discută la Uniunea Scriitorilor de aproximativ un an de zile sau chiar de mai mult timp, în legătură cu tipografia donată de ministerul de externe german Fundației pentru Literatura germană din România și Uniunii Scriitorilor. Problema este că această tipografie, care a fost

donată în urma a două întâlniri pe care le-am avut eu cu ministrul german (...) are o istorie destul de complicată pentru că a durat un an de zile până când am găsit un sediu, a mers prost pentru că s-a ocupat Uniunea Scriitorilor de ea. Problema este următoarea: când a venit la vamă, s-a primit la sediul Uniunii Scriitorilor și pe adresa Uniunii Scriitorilor. Când s-a făcut donația, când s-a semnat actul de donație, care s-a semnat și la Televiziunea Română, între Ambasada română și eu, ca președinte al Fundației, această tipografie a fost dată Fundației pentru Literatura Germană din România, deci pentru sprijinirea literaturii germane din România și jumătate din spațiu trebuie să fie folosit de Uniunea Scriitorilor. Deci, ambasada Germaniei a hotărât că este mai sigur să fie dată acestei Fundații, pentru că la Uniunea Scriitorilor, chiar în momentul în care se semna acel act de donație se constituise o nouă Uniune a Scriitorilor, cu Păunescu și toată echipa, deci povestea nu era sigură cu Uniunea Scriitorilor. (...) Acest act există la Uniunea Scriitorilor și eu mă mir că cei de la «Cuvântul» n-au fost măcar curioși să citească actele de donație. (...) Pe mine nu mă miră că m-au atacat în lipsă. (...) Când am plecat eu, Uniunea Scriitorilor mergea bine, îi lăsasem cu vreo 25 de milioane în buget și cu perspective destul de frumoase. Între timp, Uniunea a ajuns pe butuci. (...) Într-un an de zile nu mai au bani să plătească salariile, hârtia pentru reviste. Atunci s-au gândit ei că problema aceea cu tipografia parcă nu este în regulă. Este o modalitate de a nu se mai discuta situația reală a Uniunii Scriitorilor”.

5 octombrie

- Are loc o ședință a Comitetului Director al USR, cu participarea lui Mircea Dinescu (încă președinte al acestei instituții). Se hotărăște convocarea Consiliului Uniunii Scriitorilor la sfârșitul lunii octombrie (cf. revista „22”, nr. 39, 6 octombrie 1993).

- În „Cuvântul” (nr. 40) apare, sub semnătura Dinu Măgureanu, un nou articol despre scandalul de la USR, **210.000 de dolari au dispărut fără urmă de la Uniunea Scriitorilor**: „Scandalul tipografiei de la Uniunea Scriitorilor a umplut paginile ziarelor în zilele din urmă. Deși au recunoscut că există un litigiu în legătură cu această tipografie, mai marii de la Uniune au replicat că acest litigiu nu se rezolvă printr-un scandal de presă. (...) Cu aceeași ocazie, a mai curs în stradă și un alt secret, pe care l-am fi lăsat de izbeliște dacă reacția funcționarilor de la Uniune n-ar fi fost atât de stalinistă (...). În ultimii trei ani 210.000 de dolari au fost cheltuiți fără forme contabile în regulă de scriitori plecați peste hotare sub oblăduirea și cu diurna Uniunii Scriitorilor. Ce mai e nevoie de acte contabile dacă e vorba de banii nimănui? Această mentalitate de vechili pe moșia lui Stalin au avut-o scriitorii noștri și înainte de bulibășeala din decembrie. Dar atunci era vorba de banii partidului. (...) Scriitorul român s-a obișnuit să fie mituit de contabilii comuniști care nu-i cer niciodată actele de

decont. Cine nu învață, însă, că totul e decont în lumea banilor poate să ia drumul «Caritas»-ului”.

6 octombrie

● Pe prima pagină a revistei „22” (nr. 39) citim, sub titlul *Sfidarea*, un editorial (asumat redacțional) ce avertizează asupra iminentei evacuări a GDS și a revistei din sediul de pe Calea Victoriei 120, în urma unei decizii emise de Ministerul Culturii (condus de scriitorul Petre Sălcudeanu). Articolul începe printr-o referire la situația politică de la Moscova: „Orice s-ar mai întâmpla de acum înainte și oricum vor mai fi interpretate înfruntările armate de la Moscova, una din lecțiile acestor zile este că democrația, dialogul și toleranța își au limitele lor. Cu cei care disprețuiesc legea, cu cei care înlocuiesc tratatele cu focuri de armă (fie că ei se numesc Ruțkoi și Hasbulatov, fie că au alte nume) nu se poate dialoga. Astfel de oameni nu acceptă soluția înțelegerii și a compromisului” – și se încheie în aceeași notă: „E oare o frivolitate să vorbim despre înștiințarea sosită pe adresa GDS într-un moment când Moscova nu s-a spălat bine de sânge? Este cazul de față minor? Oricum, este aceeași reacție: sfidarea celor neconsolați cu legea și cu democrația”. De asemenea: „Ce vrea de fapt Ministerul Culturii să evacueze din Calea Victoriei 120? Un butic? Un tripou? O sală de jocuri mecanice? Un spațiu folosit inadecvat din punct de vedere cultural?/ Ministerul Culturii vrea să evacueze revista «22». Și mai ce? Librăria «Humanitas». Editura All, specializată în editarea manualelor universitare. Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului din România – Comitetul Helsinki. O bibliotecă publică de politologie cuprinzând diferite donații din străinătate. Centrul Video-Est și (deloc în ultimul rând) chiar sediul GDS. Aici au avut loc întâlniri cu personalități politice și culturale din străinătate (A. Michnik, A. Glucksmann), sau din diaspora românească (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu), ambasadori (Coen Stork, Renaud Vignal, Mihai Botez), membri marcanți ai guvernelor (Mircea Coșea, Mișu Negrițoiu, Teodor Meleșcanu, Liviu Maior, Petre Ninosu, Virgil Măgureanu). Aici s-au constituit primele sindicate, primele asociații civice, aici se desfășoară conferințe de presă, lansări de carte etc.”. □ Este publicat un „Dosar «22»” cu titlul *O tipografie pentru liniștea scriitorilor* – în chestiunea controversată a tipografiei donate Uniunii Scriitorilor, în ianuarie 1991, de către Ministerul Afacerilor Externe din Germania. Dosarul conține declarații semnate de: Gerhardt Csejka, membru al Fundației pentru Promovarea Literaturii Germane în România (*Am spus: Fac revista, dar nu Uniunea, nu Chicuş să-mi administreze banii*), Laurențiu Ulici (*Cu excepția lui Mircea Dinescu, nimeni nu știe ce a tipărit această tipografie*), Emmerich Reichrath, membru al FPLGR (*La o analiză contabilă atentă, s-ar putea să rezulte că Uniunea Scriitorilor datorează bani Fundației, nu invers*), Helmuth Britz, fost membru al FPLGR (*FPLGR a fost*

modificată ilegal de Mircea Dinescu pentru ca să escrocheze US) și Paul Vinicius (**Secvențele deturnării unei tipografii**).

7 octombrie

● În „Zig-Zag” (nr. 38), Alex. Ștefănescu publică articolul **Să terminăm și cu Mircea Dinescu!**: „Conducătorii noștri au în momentul de față două motive de jubilație. Unul este primirea României în Consiliul Europei, iar al doilea – scandalul declanșat în jurul lui Mircea Dinescu, președintele Uniunii Scriitorilor./ (...) Incriminarea publică a lui Mircea Dinescu ca beneficiar al unor afaceri dubioase este ea însăși dubioasă. Se pune întrebarea de ce acuzațiile de acest fel sunt formulate la nu mai puțin de trei ani de la data perfectării afacerilor respective./ Este adevărat că Mircea Dinescu este un temperament exploziv, insubordonat față de reguli, având tendința să considere întreaga legislație un fel de birocrație. Este adevărat, de asemenea, că în perioada imediat postrevoluționară a existat o confuzie generală și se prea poate ca în atmosfera de improvizație de atunci noul președinte al Uniunii Scriitorilor, egocentric și fantezist ca orice artist, să fi încălcat tot felul de prevederi./ Să nu uităm însă că, judecată cu pedanterie juridică, revoluția însăși reprezintă o gravă ilegalitate. (...) / În timp ce la Ministerul Culturii este numit într-un post important Mihai Ungheanu, un slujitor zelos al politicii naționalist-comuniste promovate de Ceaușescu, Mircea Dinescu este denigrat la scenă deschisă, ca un răufăcător. Nu este o simplă coincidență. Se poate vorbi, fără exagerare, de o adevărată «politică de cadre» care îi reactivează pe foștii susținători ai regimului ceaușist și îi marginalizează pe foștii disidenți”.

● În „România liberă” apare un articol cu titlul **Ministrul Culturii – stip-tease de lux** (semnat de Bogdan Iorga): „La Ministerul Culturii, calm. Mai bine zis, acalmie. Dl. (încă) ministru era plecat la Guvern (...). De altfel, la biroul de presă, mi s-a spus că orice problemă referitoare la scandalul din noaptea de 4 spre 5 octombrie nu poate fi discutată decât cu dl. Ion Țugu, purtătorul de cuvânt al ministrului. Un personaj care în nici un caz nu a putut fi găsit./ În urma contactului nocturn cu reporterii «României libere», la Ministerul Culturii s-a hotărât concedierea dnei Luminița Răuț. Adică, după ce a fost obligată să admire «natură moartă cu ministru în chiloți și sticle goale de șampanie», biata femeie și-a pierdut și slujba./ (...) Așadar, pentru vine de a nu se fi lăsat agresată sexual de către ministrul Culturii, Sălcudeanu Petre, dna Luminița Răuț a fost anunțată că va fi concediată. Acuzația formală care i-a fost adusă se referă la «îndrăzneala» de a fi anunțat presa, care l-a fotografiat pe dl. ministru într-o ipostază nu tocmai avantajoasă pentru el și pentru partidul său: beat mort și într-o ținută vestimentară care probează fără putință de tăgadă tentativa sa, mai mult sau mai puțin galantă. Opinia politrucilor din Ministerul Culturii este absolut originală: «Tot ceea ce se petrece în interiorul instituției este secret de serviciu și trebuie păstrat ca atare». Chiar și chilotu lu’

domn ministru”. (Pe aceeași pagină mai pot fi citite și alte câteva mici casete – conținând declarații de presă, însoțite de comentarii ironice – despre același „caz Sălcudeanu”, materiale cărora se li se adaugă o fotografie cu ministrul Culturii surprins, la birou, în stare de ebrietate, înconjurat de sticle de șampanie.)

8 octombrie

● „Cronia română” anunță, într-un articol nesemnat, că **Mircea Dinescu a demisionat din fruntea Uniunii Scriitorilor!** și publică o **Scrisoare către prieteni** a fostului președinte USR (datată 7 octombrie 1993): „Citind demisiile bunilor mei colegi, Ana Blandiana și Octavian Paler, am avut revelația demagogiei ca formă a demnității și a demnității ca fruct al demagogiei./ După ce, înși obscuri și abjecți, luând drept gaj imaculatele dumnealor persoane, au reușit să inflameze vreme de două săptămâni întreaga presă românească, desăvârșind cu voioșie opera calomnioasă dezlănțuită împotriva mea, la numai câteva zile după evenimentele din decembrie 1989, iată că Ana Blandiana și Octavian Paler se retrag din Comitetul Director ca doi îngerași virgini ce-și iau zborul din pridvorul Patriarhiei, jigniți că trece Dinescu pe stradă./ Calmitatea ce s-a abătut asupra României prin faptul că Fundația pentru promovarea culturii germane în România și Uniunea Scriitorilor au posibilitatea să folosească împreună o tipografie donată de statul german nu-și găsește echivalența decât în calamitatea pipernicită a flotei române./ (...) Iată că, între gestul aducerii unui dar și un rapt criminal petrecut pe Marea Neagră, o bună parte a jurnalismului dâmbovițean, de la revista «22» până la ziarul «Vremea», încremenește în vulgaritate și în sictir. (...)/ Aș dori să vă întreb, domnilor colegi, ce ați făcut dumneavoastră în toți acești trei ani pentru Uniunea Scriitorilor? (...)/ Știu că am fost bezmetic, știu că am fost nereușit, dar așa «țigan borât», așa «trădător și spion», așa «analfabet și handicapat», că am încercat să dau cu capul în zidul puterii, să se știe că, undeva, pe Calea Victoriei, e un soi de orfelinat pentru cei ce țin condeiul în mână./ Pendulând între sanatoriu și circ, eu am reușit măcar să pescuiesc în balta CPUN-ului de odinioară dreptul timbrului literar în valoare de doi lei, când cu doi lei puteai cumpăra jumătate de franzelă./ Nu am auzit în schimb, în distinsele cepeuneuri de azi, pe nici unul din colegii noștri senatori și deputați vociferând pentru dreptul la pâine al scriitorului român. Sigur, ei sunt puțini, vreo douăzeci și opt. Eu eram mulți, eram unul singur/ Când, luând de beregată pe un primar din București, am obținut în Centrul Civic cincizeci de apartamente, în care au devenit proprietari trei șoferi, patru femei de serviciu și patruzeci și trei de membri ai Uniunii Scriitorilor, care n-aveau unde să doarmă, eram un băiat spirtos, eram gigea, eram cu mentă și fistic./ Când am smuls de la Petre Roman cele două sedii ale Uniunii Scriitorilor, eram delicios, eram Titi Duru al literelor românești./ Când am obținut dreptul scriitorilor de a călători cu

pașaport de serviciu, dreptul de a obține diurnă în valută, dreptul ca amărâțul de scriitor român să beneficieze de o pensie de stat aproape egală cu cea a cenzorilor noștri, eram asfixiat în pupături, eram cel mai mare poet de pe strada mea din Slobozia. (...)/ Spuneți-mi, totuși, dacă ați adus măcar o jumătate de cui la Uniunea Scriitorilor, din turneele dvs. prin Statele Unite și Europa Occidentală. Spuneți-mi, rogu-vă, unde e, ca să mă pot spânzura de el cu conștiința împăcată că ați făcut și dvs. ceva pentru această breaslă./ Știu că ați fost victime, știu că ați fost martiri, v-am auzit discursurile în piețele publice, v-am văzut frământând la televizor, v-am văzut răsfățați pe primele pagini ale jurnalelor occidentale (...), dar spuneți-mi, pentru Dumnezeu, unde ați pus jumătatea aceea de cui?! Când eram arestat la domiciliu, v-ați jucat leapșa de-a disidenții pe o jumătate de pagină, și ați protestat că m-ați dat afară din partid. Nu din Grecia antică, dle Paler, ci din partidul comunist./ Sigur că nu era nici o diferență între a-ți edita o carte în BPT în toamna lui '89 și a sta cu șaispe securiști la ușă. Am dreptate, Ana Blandiana?/ (...) Nu sunteți curioși de ce a dat faliment Uniunea Scriitorilor tocmai în lipsa mea. Nu vă interesează afacerile care s-au învățit în jurul gropii lui Eugen Barbu (fie-i țărâna ușoară). Nu știți nimic de răsplata de a-l fi îngropat la picioarele lui Mihai Eminescu./ Dumneavoastră sunteți simboluri! Dumneavoastră sunteți conștiințe! Dumneavoastră aveți unele îndoieli! Dumneavoastră aveți oarece frisoane de tipografie! Ca să vă liniștiți, vă depun la picioare în semn de omagiu demisia mea din postul de Președinte al Uniunii Scriitorilor". (Scrisoarea este publicată și în „Adevărul”, nr. 1076, din 8 octombrie 1993, fiind reluată în „Flacăra”, nr. 41, din 13 octombrie 1993.)

● În „România liberă” sunt publicate alte fotografii compromițătoare pentru ministrul Petre Sălcudeanu (din noaptea de 4 spre 5 octombrie), însoțite de **Declarația doamnei Luminița Răuț** (consemnată de Bogdan Iorga): „Totul a fost normal până când ministrul s-a întors [de la petrecerea lui Mircea Albulescu]. Eu îmi vedeam de treabă când el a intrat în cabinet. La puțin timp, m-a chemat să lucrăm la Raportul primit de la Secretariatul General al Guvernului. Era un raport cu date despre corupție. În biroul său l-am găsit într-o stare avansată de ebrietate, fapt pentru care îl condamn. M-a rugat să-i citesc Raportul cu voce tare. Apoi, urma să fac în locul lui un referat pentru acest document. Bineînțeles, luând raportul acasă. Era un Raport strict secret. Cum aș fi putut lua așa ceva acasă? În starea bahică în care era, mai întâi mi-a oferit șampanie. Am refuzat. Apoi mi-a luat mâna. Am considerat că-mi face avansuri și m-am retras. M-am speriat și am ieșit. Șoferului i-a spus că este liber și că poate pleca acasă, că el va dormi la minister. Crezând că șoferul a plecat, m-a chemat din nou. De data aceasta, pentru a da un telefon. Când am deschis ușa, l-a găsit în chiloți./ A doua zi dimineață, șefa personalului m-a chemat foarte speriată. Mi-a spus că a chemat-o domnul ministru, cerându-i să-mi desfacă contractul de muncă. (...) Pretextele: că nu am fost pe post de ofițer

de serviciu, ci de instigator, m-a acuzat că am avut o purtare calculată, bine pusă la punct, regizată și că știe că eu am dat telefon la șase redacții. I-am spus că este o minciună. Dar nu a vrut să mă asculte. Mi-a subliniat că atribuția ofițerului de serviciu este să-l protejeze pe el, nu să cheme presa”.

9 octombrie

● În „Adevărul”, Sergiu Andon își începe astfel articolul despre *Vulnerabilitatea intelectualului politic*: „Două incidente de săptămâna aceasta («cazurile» Sălcudeanu și Dinescu) aduc într-o postură mahalagească doi scriitori români. Ele survin din direcții și în maniere diferite, dar au un rezultat comun: coborârea omului de litere în piața bălăcărelilor publice și a contestabilității vulgare. Dincolo de picanterie, răzbate un iz de machiavelism. Regizate sau neregizate (avem mari rezerve față de ipoteza izbucnirii spontane a ambelor conflicte, al tipografiei și al prohabului), scandalurile produc aceleași efecte: echivocul față de doi intelectuali reputați, decepția în rândul potențialilor admiratori, jubilația adversarilor politici. E prea mult pentru niște oameni al căror loc este în cenele și dispute estetice”.

10 octombrie

● În editorialul din „Adevărul literar și artistic” (nr. 187), „*Procesul comunismului*”, C. Stănescu scrie: „În ultimele zile am auzit din nou un slogan la modă acum trei ani: «procesul comunismului». Se vorbește iarăși de un «Nürneberg al comunismului», destinat să stingă setea de răzbunare a unei societăți care ar «cere socoteală» pentru suferințele îndurate. (...) Însă recursul la memorie nu este admisibil ca formă de răzbunare, ci ca semnal de avertizare. Ce înseamnă «procesul comunismului»? A avut loc oare un «proces al fascismului»? La Nürneberg au fost judecate nu idei și doctrine, ci căpeteniile hitlerismului. N-au fost chemați la judecată autorii «clasici» ai doctrinelor rasiste – unii muriseră de mult – ci marii aventurieri care le-au aplicat, cu prețul cunoscut. (...) În ce țară din Est, după prăbușirea regimurilor totalitare, a avut loc un «proces al comunismului»? Nicăieri. Fiindcă alții au înțeles mai repede că nu se poate face «procesul» unei idei sau chiar al unei doctrine. (...) Nu ideile au adus suferința pe lume, ci ceea ce s-a săvârșit în numele unora dintre ele./ (...) Într-un real «proces al comunismului», în fond o dezbatere, și nu o «răfuială» națională, trebuie să depună mărturie toți cei care au condus economia, industria, agricultura, știința, cultura și care au decis, spre fericirea altora, ce și cât de rațional să mâncăm, unde și cum să ne punem capul pe pernă, câte mari combinate chimice ne trebuie pentru prelucrarea «oceanului» de petrol pe care stă România, ce fel de cărți e bine să citim și ce spectacole să aplaudăm ș.a.m.d./ (...) Altminteri, «procesul comunismului» prin Reformă, Privatizare și celelalte este pe rol și, târâș-grăpiș, se «derulează»: prea des însă, din păcate, în avantajul «nostalgicilor», al celor

care s-au considerat pe vremuri «comuniști». Iar «nostalgicii» aceștia de care atât se vorbește seamănă ca două picături de apă cu «teroriștii» pe care nimeni nu i-a văzut: n-am întâlnit încă în acești trei ani (...) un «fost» comunist doritor de a redeveni comunist. Și «capitalismul» le priește”.

11 octombrie

● Virgil Tănase publică în „Cronica română” un prim episod dintr-un serial intitulat *America Latină – confesiuni de scriitor*: „– Vrei să vii cu noi în America Latină?/ În gura unui președinte, asemenea propunere nu este niciodată inocentă: în partida dificilă și cu imensă miză pe care o joacă continuu, care șef de stat își poate îngădui să irosească anapoda nu numai banii publici cât mai ales o mutare pe o tablă de șah cu locuri limitate? Dincolo de eventualele afinități, pe care le bănuie insuficiente, motivele acestei invitații nu-mi sunt evidente: reputația celor vreo zece cărți publicate în Franța (accesoriu în Spania și Italia), vreo douăzeci de spectacole, nu trebuie să fi traversat oceanul, dându-mi statura indiscutabilă de reprezentant al unei culturi din care am fost, pe vremuri, dat afară și în care nu revin decât cu modestia celui lipsit de reperele unui public și ale unei critici naționale. Câteva acte de disidență pur teoretice, practic literare (...), nu par mai în măsură să dea prezenței mele vreo greutate în ochii cuiva. (...)/ – Dacă rămâne vreun loc în avion...!/ Continuăm să mâncăm aproape în tăcere – președintele Iliescu nu este un clevetitor iar auditorii au, uneori, dificultăți de elocuție (...)/ Într-un fel, ar trebui să mă simt răsplătit de-această invitație, după ce, acum vreo zece ani, cel care se afla pe locul din fața mea umbla să-mi taie beregata: spuneam, scriam lucruri necuviincioase, spre disperarea celor din jur care-mi explicau că nu-i cuminte (...) – deveniți curajoși de cum s-a dat voie, aceiași îmi reproșează azi de-a crede că, în două rânduri, poporul meu a făcut o alegere potrivită. (...)/ Pentru mulți, cu ochii la făina și slănina Occidentului, America Latină e-un continent al potcoavelor de cai morți, unde derbedei cu părul tuns dansează tragic împușcându-se pentru o mână de dolari. (...)/ America Latină se caută. Abia ieșită din forme politice totalitare, pornită, ca și noi, spre o economie de piață susținută de o democrație parlamentară, nu are nici ea soluții la toate problemele care i se pun, răspunsuri la amenințările pe care noi înșine le simțim din plin”. (Continuarea acestor însemnări poate fi urmărită de-a lungul mai multor numere din „Cronica română”, în intervalul 12-16 octombrie 1993.)

12 octombrie

● Săptămânalul „Cuvântul” apare, începând cu nr. 41 (193), într-un nou format, având un mai pronunțat profil cultural. (Se renunță la subtitlul „Săptămânal de atitudine”). □ Pe prima pagină – alături de mai multe extrase din scrieri ale lui Dumitru Stăniloae, „arhiereul teologiei ortodoxe românești”,

de curând dispărut, și alături de un articol îndoliat al lui Dan Ciachir (*Funeraliile părintelui Stăniloae*) –, Carol Sebestyen publică un editorial intitulat *Lecția lui Milan Kundera*: „Kundera denunță, în «Le Monde», o himeră care băntuie intelighenția democrată a fostului lagăr: aceea a opoziției cvasiabsolute dintre cele două lumi comunistă și democratică. Comunismul, spune Kundera, prezintă, într-o versiune hiperbolizată sau caricaturală, trăsăturile comune ale lumii moderne: birocratizarea omniprezentă și omnipotentă, aroganța instituțiilor față de contribuabil, juventofilia imbecilă a discursului oficial, uniformizarea, disprețul față de individ și viața sa privată. Oricare ar fi regimul, continuă Kundera, am trăit cu toții în aceeași lume marcată, în structurile ei profunde, de același rău./ Oricât n-ar vrea-o tribunii retrograzi și puși la stâlpul infamiei ai comunismului cu varii fețe, oricât s-ar indigna și preumbla prin Occident ceilalți tribuni, ai societății civile, Kundera are dreptate. (...) / Au scos capetele vechii apologeți, s-au războit cu noii apologeți, mai sofisticați, mai voiajați, mai subtili ai democrației occidentale. Din acest război n-a ieșit și nu va ieși nimic. (...) Pariul intelectualului intrat în politică pare a fi pierdut. Pierdut e și pariul intelectualului rămas în turnul de fildeș. (...) Câștigă pariul intelectualul care, printr-o ținută morală exemplară, oferă popoarelor dezorientate ale Răsăritului, prin operă, noile table ale legii. Kundera e pe cale de a le oferi./ Cine ar putea să facă la noi un demers asemănător? (...) Andrei Pleșu ar fi singurul care are forța de creație, detașarea, inteligența, bunul simț și umorul necesar. Din păcate, Pleșu nu a reușit, pe moment, din cauza unor mărunte ambiții politice și a faptului că a făcut echipă cu marele eșuat moral Augustin Buzura”. □ Cezar Andreescu scrie despre *Politizarea cazului Dinescu*: „Scandalul tipografiei de la Uniunea Scriitorilor începe să devină un turnesol al mentalităților. Cea mai interesantă prestație o are criticul literar Alex. Ștefănescu, directorul săptămânalului «Zig-Zag». Pur și simplu, el crede că în cazul Dinescu și în scandalul tipografiei de la Uniunea Scriitorilor nu e vorba de investigarea unui furt, cu consecințe penale, ci de o regie dușmănoasă, cu consecințe politice. Adică, mai pe scurt, scriitorii și publiciștii și-au dat mâna pentru a distruge ultimul simbol necompromis al anticeaușismului. (...) Dacă Dinescu ar avea printre reflexele sale și pe acela al onorabilității, s-ar fi adresat avocaților spre a-și dovedi nevinovăția. Cu pamflete împotriva acuzatorilor n u poate dovedi nimic altceva decât că e talentat. Că nu e hoț, rămâne să aflăm. Că e un simbol, o știe toată lumea. Un simbol balcanizat și balcanizant”. □ Ioan Buduca semnează tableta *Ivașcu-Nabolescu, Manolescu-Nimeni*: „Mulți literați socotesc că ar fi de datoria lui Manolescu cel Bătrân și ivascizat să-l caute și să-l găsească pe noul manolesc, cel tânăr și necunoscut. Ceea ce uită literatul român (sau nu pricepe încă) este, însă, că instituția cronicii literare și-a pierdut dimensiunea politică. Dacă mergem către normalitate, atunci mergem și către dez-eroizarea condiției de cronicar literar. N-are rost să ne facem iluzii: cronica literară va deveni mai

degrabă o agenție de publicitate, iar ierarhizarea valorilor literare va fi impusă de edituri”. □ Sub genericul „Săptămâna intelectuală”, este pusă în pagină o dezbatere cu tema *Criză sau normalitate? – o întrebare care tulbură lumea culturală*, chestiune în legătură cu care se pronunță: Radu G. Țeposu (*Nu tot ce e logic e real*), Ioan Buduca (*Recorduri anacronice și nostalgii*), Radu Călin Cristea (*Căderea măștilor*), Carol Sebestyen (*Cenacluri ambulante și Prăbușirea unei lumi, falimentul unei Uniuni*). ■ Radu G. Țeposu: „Ipohondria intelectualului român e mai acută decât durerea de dinți. Toți jelsc lipsa solidarității de breaslă, dezinteresul statului față de cultură, absența caselor de creație și scumpirea fripturii. Mentalitatea sindicalistă i-a confiscat pe toți creatorii noștri (...). Obsesia sinecurii e la fel de puternică precum credința în Dumnezeu. Toată lumea vorbește de criză, vrea presă subțire și cărți de psihanaliză, în timp ce realitatea se prăbușește peste noi, vârandu-ne în sertare zgură și maculatură. Vor fi având dreptate toți cei care cer lux, calm și voluptate, toți cei care visează biblioteci ticsite de cărți legate în piele și absint ieftin. Un om de cultură obișnuit cu protecționismul de stat n-are cum gândi altfel”. ■ Ioan Buduca: „De mai bine de trei ani, scriitorul român, nai mult decât oricare altă categorie de intelectuali, se plânge de năpasta cenzurilor financiar-economice care au copleșit realitatea culturală a țării. Care cenzuri? Au apărut cărți, apar reviste. Producția editorială nu a fost atât de bogată și de diversă nici în perioada interbelică. Atunci care e problema? Că apar cărți de proastă calitate? Din ce punct de vedere? Cine poate să spună că nu sunt necesare și cărțile polițiste? Cine poate să elimine de pe piață gustul pentru kitsch? Cine are curajul să impună o cenzură a bunului simț în numele căruia ar trebui scoase de pe piață textele pornografice? Criza cea adevărată nu este, de fapt, la producătorul de cultură, ci la consumator. (...) Școala – iată numele adevărat al infernului în care a fost pusă în lanțuri cultura. (...) Literatura avea înainte de Fulguiala din Decembrie o piață fabuloasă. Se citea din disperare. Ce altceva să fi făcut? (...) Din păcate, scriitorul român nu vrea să creadă că era citit pentru jurnalistul din el, pentru istoricul din paginile lui pentru subversiunea ideologică din cărțile lui. Prea puțini cititori citeau literatură pentru literaritatea ei. (...) Și aceștia erau tot scriitori, ori critici, ori veleitari. Cu aștia am rămas și ei nu sunt atât de numeroși încât să poată face din vânzarea unui roman o afacere rentabilă”. ■ Radu Călin Cristea: „Criza culturii (...) este în foarte mare măsură una contextuală. Omul de cultură a devenit prizonierul unui sistem în desfacere, astfel că reperele sale vechi (...) s-au volatilizat. Cenzura nu mai este sau, în orice caz, nu mai e marcată ideologic (...). Existența în comunism (...) clădise o sumă de refugii imaginare, de blinfaje și spații protectoare. Ironia, de pildă, sarcasmul, livrescul, oniricul ș.a.m.d., fără a fi secreteți confiscate de viețuirea în comunism, aveau să însemne însă zone extrem de sensibile la mesajul totalitar. Uneori (...), apelul la vis, sfidarea ostentativă a realului și vătuirea oricărui contact cu proiecțiile

concretului imediat nu reprezentau altceva decât aceeași tendință de scurt-circuitare a unei realități strâmbe. (...) Relansarea livrescului de către generația '70 (...) ori a ludicului de tentă ironico-parodică în cazul generației '80 avea să însemne (...) același efect al unei literaturi modelate (...) de o conștiință captivă. Unghiul de atac al realității s-a schimbat radical, scriitorul (...) rămânând, ca să zic așa, doar cu unghiul. Realitatea, fosta realitate e moartă, iar cea nouă pâlpâie ca un bec chior care mai mult te împiedică să vezi în jurul tău". □ Carol Sebestyen (în *Prăbușirea unei lumi, falimentul unei Uniuni*): „Falimentul Uniunii, previzibil, e pus acum pe seama puterii și a presei. Mari combinații s-au pus la cale, nenumărate urzeli s-au țesut. Foarte adevărat. Cu toate acestea, nici machiavelismul puterii, nici iresponsabilitatea presei ticăloșite, nici măcar eternele rivalități și polițe de plătit nu explică mai nimic. Altceva se întâmplă la Uniunea Scriitorilor (...). se prăbușește o lume cu mentalitățile ei. Creatorul de mâine se va retrage, mai modest, în planul secund al vieții sociale. El nu se va mai bucura de prestigiul de mai ieri, nici de avantajele acestuia. Va munci și-și va câștiga pâinea fără să i se ridice statui. Va intra în competiția dură a pieței și, foarte probabil, nu va trăi numai din creație. Lumea teribil de dezorientată în care trăim are nevoie de adevăratele creații ca de o nouă religie. Creatorul de astăzi nu e pregătit pentru așa ceva". □ Sub titlul *Cu ce poți șantaja ca scriitor societatea?*, Andrei Zlătescu transcrie un dialog cu Dumitru Țepeneag: „– *Ce vă supără cel mai tare la presa română de azi?* – Caracudismul și senzaționalismul, prima meteahnă fiind determinată de gustul publicului pentru cea de-a doua. (...) – *Considerați că privatizarea trebuie să înceapă în cultură?* – Privatizarea a început în cultură, pentru că beneficiarii perioadei de tranziție aveau nevoie să renunțe la vetusta cenzură politică și să pună în locul ei altceva: o cenzură mai subtilă și potrivită cu structura societății spre care ne îndreptăm (...). aceasta se numește cenzura economică, ea fiind mai necruțătoare și mai greu de evitat decât cenzura politică, totală și naivă. – *Este anormală cenzura economică?* – Nu este anormală, este consecința aplicării legilor pieței la produsele culturale. Rezultatul este apariția unei subculturi. (...) Orice societate capitalistă a avut și are de înfruntat acest fenomen. Orice societate normală ia însă măsuri împotriva degradării situației. Noi ne aflăm într-o fază de capitalism sălbatic, de acumulare primitivă a capitalului, prin orice mijloace. Nimeni nu se gândește la cultură. (...) – *Și credeți că într-o societate civilă noțiunea de Uniune a Scriitorilor are sens?* – Ideea de Uniune nu este neapărat în cazul scriitorilor un simptom comunist, ci mai degrabă gauchist, sindicalist. Scriitorii sunt, din păcate, cei care au cele mai puține arme pentru a se apăra într-un sindicat, fiindcă nu au cu ce să amenințe. Ideea de sindicat e bazată pe ideea de grevă, pe ideea unui șantaj cu societatea. Cu ce poți șantaja ca scriitor societatea? Că nu mai scrii? Să fii sănătos!"

● În textul său confesiv, publicat – în serial – în „Cronica română”, *America Latină – confesiuni de scriitor*, Virgil Tănase își amintește: „Am plecat din România când de-abia publicasem câteva povestiri în «Luceafărul» și «România literară», câteva traduceri; afară doar de câțiva înverșunați căutători de nume noi, Dumitru Țepeneag îndeosebi, Mircea Ciobanu cu care încercasem să conlucrez editorial, Sorin Mărculescu și Mircea Ivănescu care-mi propuseseră traduceri, afară doar de câteva prietenii pe care le țineam cuviincioase dată fiind diferența de notorietate, Fănuș Neagu, Teodor Mazilu, Nicolae Breban, cine mă știa, iar cei care mă știau, câtă atenție acordau unui nici măcar începător, întârziat fără operă într-o țară în care tinerele talente urcau repede gradele Fondului literar?! (...) Acum cumpăna s-a mai îndreptat, dar nu știu niciodată cu ce măsură să mă îndrept către cei cărora le strâng mâna: prietenia de la egal la egal cu care vin astăzi spre mine nu risipește cu totul distanța la care ne aflăm când ne-am despărțit acum atâția și atâția ani”.

● Într-un articol din „Baricada” (nr. 41), Tudor Artene comentează demisia lui Mircea Dinescu din funcția de președinte al USR: „Nu revin asupra acuzațiilor ce i s-au adus. Le-au demontat, bucată cu bucată, alți colegi de breaslă. N-a furat nimeni nici o tipografie. Vreau să remarc, însă, că «scandalul Mircea Dinescu» a fost unul de presă. Cei care l-au prvoocat au «uitat» să se adreseze justiției. Un om trebuia compromis, iar pentru asta nu era nevoie de tribunal. A fost suficient un «celebru» ziar de mare tiraj. Și – victorie! Mircea Dinescu a plecat./ Surprinzătoare este, însă, lipsa solidarității și a lucidității politice a acestora. Pentru că, e limpede, atacul împotriva lui Mircea Dinescu a avut substrat politic. Cu Dinescu președinte, Uniunea Scriitorilor era o instituție cel puțin anticomunistă. Adusă la faliment, fără vârful de lance care «a dat cu capul în zidul puterii», Uniunea are toate șansele să o vireze spre Societatea Scriitorilor, creație a unor stângiști ca Z. Ornea, Cornel Brahaș, Eugen Simion. Societate apropiată Puterii, care poate moșteni atât patrimoniul Uniunii cât și fonduri de la guvern în cazul falimentului Uniunii Scriitorilor. Ce vor face scriitorii în acest caz? Din motiv de subzistență se vor afilia imediat Societății Scriitorilor. Ce contează orientarea? Bani să fie”.

13 octombrie

● „România literară” (nr. 39-40) sărbătorește 25 de ani de existență. În editorialul său (intitulat *25 de ani*), Nicolae Manolescu rezumă, în câteva paragrafe, istoria revistei, notând în final: „Dacă până în 1989 problemele unei publicații de cultură ca «România literară» erau legate de ideologie și de cenzură, după revoluție problemele au devenit mai ales financiare. Mult mai prozaică, bătălia celor care conduc acum destinele «României literare» se dă pentru supraviețuirea materială. Cum egida Uniunii Scriitorilor nu mai este decât una onorifică, revista a izbutit să aibă o viață mai lungă decât a tuturor celorlalte săptămânale și lunare ale Uniunii, prin bunăvoința, mai întâi, a d-lui

Octavian Mitu (...) și, de la acest număr festiv înainte, prin aceea a d-lui Ion Rațiu, care ne-a sărit în ajutor de la primul apel pe care i l-am adresat. Căliți în războaie ideologice și morale cu cenzura comunistă, nu ne-am dovedit capabili să învingem, fără acest sprijin, și în bătăliile financiare cu «libertățile capitaliste»". □ Scriu la aniversare: Geo Dumitrescu („*R.I*” – *speranță și fervoare*), Mircea Iorgulescu (*Spiritul „României literare”*), Alex. Ștefănescu (*Unde sunt rubricile de altădată?*), Gabriel Dimisianu (*Măinile lui George Ivașcu*), Dan Laurențiu (*Timeo hominem unius libri...*), Constantin Țoiu (*Faliți, dar sănătoși*), Z. Ornea (*Cetățuia*), Eugenia Vodă (*Fenomenul D.I.S.*), Mihai Pascu (*Caruselul numerelor festive*), Mihai Minculescu (*Istoria unei case*). □ Ioana Pârvulescu publică prima parte a unui interviu cu Nicolae Manolescu: *Ce-i rămâne cronicarului literar...* □ La rubrica „Polemici”, Gheorghe Crăciun semnează articolul *Generațiile între etic și estetic*: „Interbelicii știau că eticul e forța subterană a esteticului, arma sa secretă. Dar, pe lângă «Sburătorul» lui Lovinescu, au existat și «Gândirea», și «Viața românească», și «Convorbiri literare» și revistele din primul și al doilea val anvergandist – toate publicațiile de direcție, toate reprezentând un tip concret de atitudine, o expresie a unei concepții anume despre literatură./ Astăzi ne purtăm ca și cum tot ceea ce s-ar fi întâmplat la nivel de mișcare generală a ideilor în literatura noastră din ultimii 40 de ani ar fi fost un fenomen nesemnificativ, irelevant. E adevărat că cei mai mulți dintre scriitorii români contemporani n-au fost conștiințele civice active de care am fi avut nevoie, dar asta să înseamnă că ei n-au fost nici măcar scriitori? Ei n-au știut nici măcar ce literatură pot și trebuie să scrie? Despre fenomenul global al generației '60 s-au scris cărți, deși generația aceasta n-a avut nici pe departe anvergura teoretică și ținuta morală a «onirismului» sau a grupului Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Tudor Țopa, Costache Olăreanu, Alexandru George. «Textualismul» e în continuare un concept învățat după ureche și folosit la întâmplare, iar postmodernismul o noțiune bună la toate, chiar și pentru *Zoosofia* lui Ion Gheorghe. Pasiunea care s-a trezit acum în masa cititorilor pentru textele depoziționare și gândirea scriitorilor criterișio-niști e numai pentru că noi am trăit într-o societate anormală, grevată de nenumărate deformări și interdicții. Dar nici literatura document, nici recuperările unor scriitori, fie ei și fundamentali, nu pot înlocui literatura la zi, mișcarea vie a ideilor actualității./ (...) Nu sunt pentru o literatură gândită și făcută la grămadă. Dar o literatură fără mișcări estetice, fie ele cât de excentrice, și compusă numai din individualități nu va însemna niciodată mare lucru, pentru că în mod sigur aceste individualități vor fi niște creatori mediocri. Uneori te și întrebi la ce mai servesc la noi revistele literare, dacă ele nu susțin direcții, tendințe bine determinate. E o întrebare pe care bănuiesc că și-o pun și criticii noștri aparținând ultimei generații maioreștiene. Căci altfel, fără o pedagogie a ideii (...), fără o școală publică a gustului estetic și pasiunea

pentru noutate și autenticitate, despre un pariu al literaturii noastre cu viitorul ei european nici nu poate fi vorba”.

● Într-un articol din „Dreptatea” (nr. 4), *Antiintellectualismul sau antecamera infernului revistelor culturale*, Gheorghe Grigurcu deplânge subfinanțarea revistelor culturale: „Cauza? Oficios, însă și oficial, ni se răspunde cu aplomb de burtă-verde că ar fi un efect al economiei de piață: «Ați vrut capitalism? N-aveți dreptul să vă plângeți!». În realitate, criza e provocată și întărită din pricina – transparentă cât se poate – a iritării ce-o încearcă puterea față de opoziția politică a mării majorități a scriitorilor și ziariștilor noștri de vocație și probitate”. □ Mircea Popa semnează articolul *Paul Everac sau „un fluture sub lampă”*: „De când a venit în fruntea Televiziunii Române, dl. Paul Everac ne asasinează săptămânal cu o tabletă moralizatoare, rostită în chip de prooroc fatal, cu ochii în gol și în bââitului cadenciat și bătrânicos al țăcăliei sale agresive. Venit în fruntea Televiziunii Române pe cine știe ce căi oculte, sau tocmai pentru răsplătirea meritelor sale de culturmuc socialist, de responsabil cu «îndrumarea» și «directivele» din teatru, dl. Everac e departe de alura de om de știință a predecesorului său, care, cu toate lipsurile lui de «obiectivitate», era totuși un autentic intelectual și un specialist recunoscut în profesia lui. Or, dl. Everac nu e nici una nici alta. Așa-zisa sa operă dramatică e de tot firavă și destinată teatrului de amatori de pe la căminele culturale ale fostului regim, tratând fenomene derizorii și absolut ridicole, precum munca în gospodăria colectivă, întrecerile socialiste uzinale, încadrarea în morala comunistă etc., toate respectând cu sfințenie ultimele indicații și directive-sarcini ale plenarelor de partid, pe care el le-a slujit cu o devoțiune demnă de invidiat până și de colegii săi Ion Dodu Bălan sau Nicolae Dragoș, dați la fund după cataclism, spre deosebire de activul și mereu «moralistul» personaj de care vorbim”.

14-16 octombrie

● Are loc, la Oradea, ediția a IV-a a *Zilelor Revistei „Familia”*, eveniment în cadrul căruia sunt organizate două simpozioane: *Ovidiu Cotruș – verticalitatea etică și estetică a actului critic* și, respectiv, *Confuzia valorilor și tentația recuperărilor*. Printre participanți s-au numărat: Al. Cistelecan, Radu Enesescu, Ion Mureșan, Alexandru Mușina, Aurel Pantea, Mircea Petean, Marcel Petrișor, Ion Pop, Cornel Regman, Ion Simuț, Traian Ștef, Radu G. Țeposu (cf. „Familia”, nr. 10-11/octombrie-noiembrie 1993).

14 octombrie

● Cristian Tudor Popescu publică în „Adevărul” un articol generat de criza Uniunii Scriitorilor (*Între penibil și disperare*): „Uniunea Scriitorilor e acum aidoma acelor boieri ruși decavați care-și trimiteau vechilul să mai recupereze din fracurile purtate, dăruite odinioară țăranilor și declamau soției în fapt de seară, lângă opaiț și cana cu ceai, miraculoase ieșiri din imbas bazate pe

capacitatea de înmulțire a până atunci inexplicabil neglijatelor broaște din bălțile moșiei. După ce dl. vicepreședinte Laurențiu Ulici a întreprins, cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună, numeroase înfățișări, ba pe la președintele Iliescu, ba pe la primarul Halaicu, doar-doar or dăruî Uniunea cu «Casa Sadoveanu», clădire de patrimoniu, pe care după aceea s-o dea într-o fabuloasă arendă nu știu cărui potentat de pe afară, iată că cineva avu «ideea» de a scoate pe tapet tipografia «Concordia», de care pot să pariez că unii dintre mulții diriguitori ai U.S. ori uitaseră, ori habar nu aveau. Și chiar dacă de mâine ar aparține U.S., ce ar face cu ea? Păi, ce-a făcut un an de zile, cât a avut-o în administrare. Iar dacă ar mai obține totuși un ce profit de pe urma ei, ce-ar însemna asta? O picătură pe o plită încinsă.../ Însăși natura exterioară a «soluțiilor» încercate de U.S. – afaceri imobiliare, utilaje tipografice, nici o legătură cu meseria de scriitor – denotă cu limpezime nefuncționalitatea definitivă a acestui ankilosaurus intrat în putrefacție”.

● În „Zig-Zag” (nr. 39) apare, sub semnătura lui Ioan Matei, prima parte a unui interviu cu Andrei Pleșu („despre criză, tranziție, libertate”): **„Necazul e că noi am produs prea mulți haveli”**. A.P.: „Intellectualul român a fost mult mai acomodant decât intelectualitatea din alte țări. În Cehoslovacia totul era altfel: întâi era înăuntru guvernului o aripă care dorea schimbarea – ceea ce la noi n-a fost cazul –, apoi exista în rândul intelectualilor un strat de protestatari activi și consecvenți. Tot ce s-a întâmplat la Praga a fost întâlnirea acestor două echipe. (...) Și ar mai fi ceva: n-am avut un Havel fiindcă n-am avut zece mii de intelectuali dispuși să devină măturători de stradă, cum s-a întâmplat în Cehoslovacia după '68”. (A doua parte a interviului va fi publicată în nr. 40, din 21 octombrie 1993, sub titlul **„Mi-e groază să-mi imaginez cum arată cordialitatea de sprij dintre un guvernamental și un gazetar de la «România Mare»**”). □ Sub semnătura lui Petre Stoica și sub titlul **Nichita văzut altfel**, începe publicare în serial a unor însemnări despre Nichita Stănescu.

15 octombrie

● Andrei Pleșu publică în „Dilema” (nr. 40) articolul **Mircea Dinescu și „noua ordine”**...: „În România s-a restabilit ordinea. Corneliu Vadim Tudor apare aproape în fiecare seară la televizor, în prezidiul Parlamentului țării. Mihai Ungheanu este secretar de stat la Ministerul Culturii. Mircea Dinescu, înfierat public, își dă demisia din funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor. Iată numai câteva simptome ale «normalizării». Mai sunt și altele: Ana Blandiana a reușit să blocheze candidatura la președinție a lui Nicolae Manolescu, regele Mihai e dat în judecată (pentru furt) de guvernul legitim al României, Adrian Păunescu negociază la Strasbourg soarta neamului, Marian Munteanu scrutează, dezaprobat, intelectualitatea românească, Vasile Văcaru ne reprezintă în Europa, Iulian Neacșu îl însoțește pe Iliescu în America de Sud, Petre Mihai Băcanu arbitrează (împotriva lui Ion Ianoși) o

chestiune legată de traducerea unui text kantian. Corneliu Coposu e sedus de Adrian Năstase, Ileana Mălăncioiu îl înfierează pe Andrei Pleșu, Nicu Ceaușescu își înecă ciroza în whisky-ul libertății, Dumitru Popescu devine un soi de Maxim Gorki. (...) Asta pe de o parte. Pe de altă parte, Băcanu ne dă rigorile intelectuale și ale stilului, Blandiana devine reperul nostru etic, politic, simbolic și mistic. Asistăm la o memorabilă și plină de învățăminte confuzie a speciilor: naturile diafane construiesc baricade, activiștii devin lirici, poeții devin militanți. (...) Politrucii pledează pentru apolitism, estetizării se «angajează» agitatoric. (...) Foști funcționari comuniști luptă pentru victoria capitalismului, foști gazetari de partid demască foști disidenți. Mult căutatul consens se manifestă eclatant când te-astepti mai puțin. Toți, de la PDSR (FDSN) până la CDR, sunt de acord că guvernul Roman a dus țara de râpă; toți, de la Gabriel Andreescu la Eugen Simion, sunt de acord că «Dilema» e suspectă; toți, de la Liiceanu la «România Mare», sunt de acord că Mircea Dinescu e irespirabil. (...) Confirm, ca unul care îl cunoaște bine, că Mircea Dinescu e o natură dificilă. (...) Știi că dialogul cu el e o aventură riscantă, când nu e direct imposibil (...). Prea expeditiv tocmai când s-ar impune răgazul reflexiei, capricios când ar trebui să fie exact, inapt să-și dozeze spontaneitatea, să te asculte cu o minimă răbdare și să se depășească, în idiosincraziile și incomplezențele sale, Dinescu te poate exaspera. (...) Manierele lui sunt – eufemistic vorbind – cât se poate de «originale», temperamentul lui e o stihie torturantă. Frust, mereu ofensiv, vital, poetul pare predestinat să ilustreze falimentul oricărei pedagogii. Arbitrar ca un cutremur și previzibil ca un anotimp, Dinescu e departe de a avea înzestrarea optimă a unui «șef». N-are calm instituțional, pondere justițiară, subtilitate administrativă. Poate fi – în chip genuin – abuziv. (...) Dar toate aceste metehne la un loc nu pot face din Mircea Dinescu un infractor, un ștab perfid și corupt, desfigurat de mirajul căpătuiei. El poate fi insuportabil și răutăcios, dar nu poate fi *rău* și nu i se pot atribui motivații murdare, cum nu se pot atribui motivații murdare meteorologiei. Și apoi există *calitățile* lui Dinescu, generozitatea lui mediteraneeană, farmecul autenticității lui. Incapabil să se bucure *singur*, fericit să dăruiască, să găzduiască, să mijlocească prietenii și, mai ales, incapabil de duplicitate, Dinescu e mereu transparent, curajos, direct, cum puțini știu să fie în lumea noastră de azi și cum încă și mai puțini știau să fie în lumea noastră de ieri. (...) Cei care acum se grăbesc să-l condamne nu s-au grăbit, atunci [înainte de Revoluție], să-l sprijine. Și pe cât de ușoară e, azi, semnătura pusă pe o injurie, pe o delațiune sau pe o demisie, pe atât de gra a fost, în '89, semnătura pusă pe un document de solidaritate! Cu toate acestea, nu l-am văzut niciodată, *atunci*, judecând reacțiile dezamăgitoare ale prietenilor și colegilor de breaslă: înțelegea să ia totul pe cont propriu și nu privea în jur cu ranchiună, ca un simbol muștrător al demnității scriitoricești./ Când, în 1990, l-am ales președinte al Uniunii Scriitorilor (...), i-am delegat, fără să ne

manipuleze nimeni, speranțele și încrederea noastră, așa cum, în 1989, îi delegasem protestul nostru. Mircea Dinescu era starea noastră de spirit. Și n-aveam voie să uităm asta atât de ușor, iritați de hachițele lui și preocupați, cu o ineficientă morgă, de «destinele» Uniunii. Se va vedea acum dacă plecarea indezirabilului președinte va repara lucrurile și dacă nu cumva am făcut din el mandatarul unui eșec care revine împrăjurărilor mai mult decât oamenilor”.

● Sub titlul ***Criza culturii sau criza mijloacelor***, sunt publicate în „Literaturul” fragmente dintr-un discurs rostit de Eugen Simion (în calitate de vicepreședinte al Comitetului Interguvernamental pentru Europa de Est) la deschiderea Colocviului „Deceniul Mondial al Dezvoltării Culturale”, organizat la Sinaia, în perioada 30 septembrie-4 octombrie 1993: „Există o cultură a Estului, mult mai vastă și infinit mai profundă decât a lăsat să se înțeleagă grila politică (a Vestului și a Estului). (...) În privința culturii în faza de tranziție, termenul cel mai frecvent este acela de criză. O criză a culturii sau o criză a mijloacelor de a produce cultura?... Putem discuta mult în legătură cu această nuanță (...). Fapt sigur este că, până în 1989, statul subvenționa cultura și, bineînțeles, supraveghea, controla, dirija cultura. Un bine și un rău. Azi statul nu prea mai poate subvenționa cultura, în schimb nu ne mai controlează nimeni, nu mai este cenzură ideologică, politică... O binefacere. O libertate totală. Ce folos însă, dacă libertatea spiritului este condiționată de mijloace financiare. Mai simplu spus: în locul cenzurii ideologice, a apărut cenzura economică. (...) Totuși, să fim drepiți și să recunoaștem că există azi, în tot Estul Europei, o libertate totală a presei, că au apărut numeroase edituri particulare (peste 2000 în România), că nu există, azi, scriitori și opere interzise, că nu există tabuuri, că fiecare scrie ce vrea și poate contesta pe cine vrea, la toate nivelurile piramidei socio-politice. Că oamenii călătoresc mai mult și, odată cu ei, călătoresc și ideile. Dar să recunoaștem și faptul, foarte îngrijorător, că revistele de cultură sunt în mare dificultate și că acelea care, totuși, reușesc să apară, și-au pierdut o mare parte dintre cititori; cărțile apar foarte greu și unele genuri (critica literară, poezia) sunt într-o situație aproape dramatică; că instituțiile noastre culturale (teatrele, uniunile de creație – de pildă, Uniunea Scriitorilor), altădată prospere, cam agonizează. De vină este, desigur, și lipsa noastră de experiență, mentalitatea noastră că noi facem creație, alții trebuie să facă rost de bani pentru creația noastră. Descoperim, acum, că drumul de la scris la carte este mult mai lung și statul (...) și-a luat mâna de pe umărul nostru”. ■ În cadrul aceluiași colocviu de la Sinaia, Marin Sorescu a susținut o comunicare cu titlul ***Europa doi, Europa unu, Europa zero*** (reprodusă, de asemenea, în paginile „Literaturului”): „Există o vocație culturală pe care ar trebui să o dezvoltăm și în rândul oamenilor care n-au avut acces la cultură. Eu aș spune să ne punem problema țăranilor care au suscare au susținut și susțin încă, după părerea mea, o parte a Europei. S-a vorbit mult despre țăranul român în momentul când se demolau satele, dar, deodată, s-a

tăcut, ca și cum țăranul n-ar mai exista, deși el trece prin dificultăți foarte mari. Problema civilizației țărănești mi se pare foarte importantă și ea are relații cu arhitectura, cu etnografia, cu folclorul. După cum știți, există pericolul de a dispărea limbi, dialecte, de a se ajunge la o uniformizare lingvistică și la o limbă artificială. (...)/ Aș pleda, deci, pentru dubla identitate spirituală: cea aparținând Europei sau umanității («cetățean al lumii»), dar și cea aparținând unui grup etnic sau unui popor. Nu se poate face o Europă unită distrugând națiunile./ În sfârșit, doresc să adaug câteva lucruri legate de «relele» tranziției. (...)/ Unul ar fi înlocuirea specialiștilor pe motive politice, chiar «vânarea» lor, așa cum s-a întâmplat la noi imediat după Revoluție. În ceea ce privește cultura și arta, am asistat la un asalt al mediocrităților care, sub diverse motive, au vrut să se transforme în lideri culturali, uitând că în acest domeniu, oricâtă democrație ar fi, nu suntem egali. Iorga nu era egal lui Ipingescu. (...) Mi-am notat o frază a lui Djillas care spunea: «Mai răi decât comuniștii nu sunt decât anti-comuniștii». Am asistat la înlocuirea unui extremism cu alt extremism». □ Nicolae Iliescu realizează un interviu cu Hanibal Stănculescu – *Despre eliberarea cuvintelor*: „– Dom’le Iliescu, cred că în aceste vremuri problema esențială a scriitorului român e că acesta se rușinează de propriul lui dosar. Să mă explic: după alegerile din 1946, tatăl meu a fost arestat și a făcut aproape doi ani de Jilava și Bicaz. De ce? Pentru că era un fruntaș local al PNT. (...) În mod straniu, două decenii mai târziu, eu, fratele meu și sora mea puteam să ne contemplăm cu un fel de vinovată melancolie carnetele roșii de membri ai PCR. Mai mult, la cooperativa «Prestarea», interlocutorul matala a ajuns secretar cu probleme organizatorice al comitetului de partid. Mărturisesc aici, pentru prima dată, că în timp ce completam fișele venite de la «sector» mi-a fost frică să spun că tatăl meu a fost deținut politic și am trecut acolo, la rubrica observații speciale, că a fost simpatizant țăranist. «Tovarășii» aveau nevoie de «elemente tinere» și cu știință de carte, drept pentru care s-au făcut că nu văd cele două cuvinte periculoase ideologic. Cu toate astea, după ’89, deși în derizoria ierarhie de partid am fost pe o treaptă mai înaltă decât dl. Emil Constantinescu, nu am revendicat niciodată șefia Convenției Democratice. (...)/ – *Poți să-mi descrii peisajul literar actual?* – Viața noastră literară îmi pare, în acest moment, un fel de junglă parțial sistematizată (...), în care există multe, foarte multe răscruci. În fiecare dintre ele așteaptă câte un condeier cu parul ridicat, pregătit să-și altoiască semenul întru literatură. De cele mai multe ori și prezumtiva victimă ascunde un matrac sub haină. Eu însumi am cedat de multe ori unor impulsuri belicoase. Nu cred că ele țin, totuși, de sfera artei. De aceea, îi rog pe toți cei pe care i-am rănit vreodată din exces pamfletar, să mă ierte. Asta nu înseamnă că nu sunt în continuare un împătimit al ironiei și al polemicii./ – *Nu ți se pare că asistăm la o «luptă de castă»?* – Ba chiar așa este. Ne mișcăm în cultura noastră, în acest moment, între un grup de seniori, de aleși, de membri

zice-se ai unor misterioase societăți mini, ultra și paramasonice și o masă de «paria» cu talent ce se tot luptă să-și facă auzite vocile. Paradoxal, mai mult decât înainte de '89, generația noastră, de pildă, pătrunde mult mai greu în paginile revistelor și în planurile editoriale. Mai ușor iese pe piață un Vitalie Cliuc decât un Viorel Marineasa sau Al. Mușina. (...) Magnații literaturii noastre și ai culturii, în general, țin să perpetueze o mentalitate nefastă. Nimeni nu urcă dacă nu știm noi cine e! (...) – *Până mai ieri ai fost redactorul șef al revistei «Contrapunct», dedicată exclusiv tinerilor scriitori. Nu cumva te contrazici?! –* Păi stai să-ți spui. Chiar la unii dintre colegii mei de redacție, din păcate, era destul de pregnant acest mod de a vedea lucrurile. Eu credeam, și cred și acum, că trebuie procedat astfel: un om intră pe ușa redacției cu un text în mână și singurul criteriu pe care-l aplică cei de acolo este valoarea. (...) Cred că la «Contrapunct» am reușit de multe ori s-o facem. Cinci uși mai încolo, la sora noastră mai mare, «România literară», multor scriitori necunoscuți li se spunea delicat că revista nu publică decât membri ai Uniunii Scriitorilor, drept pentru care oamenii erau îndrumați spre noi, ca spre un fel de anexă cu exigențe mai reduse. Acum nu mai e nici un pericol: «Contrapunctul» stă să moară, iar «România literară» este iarăși ce a fost și chiar mai mult decât atât. (...) – *Ce crezi că poate face în viitor generația noastră?! –* Sentimentul meu este că noi constituim, după patruzeci și cinci de ani de comunism, singura generație literară normală. Refacem legătura cu generațiile interbelice și încercăm să abolim politica din literatură. (...) Nu cunosc monstru mai feroce decât politica literară. / – *Political propriu-zis influențează scrisul și cititul?! –* După trei ani de activitate publicistică intensă (...), resimt un fel de oboseală. Politicalul pare a lucra cu esențe, când de fapt se scaldă permanent în efemer. Până la urmă, pentru scriitor, rămâne interesantă doar perindarea personajelor pe care, după revoluție, politicianismul lor funciar le-a împins în față. (...) Vital este să fii un intelectual pentru alții și nu pentru sine. Cred că asta este păcatul capital al «catarilor de la Păltiniș». Trebuie să ne căznim să instituim în cultura noastră un alt tip de raport între *performer* și *consumator*, între... intelectual și Putere. Ludovic al XIV-lea știa foarte bine că nu trebuie să se amestece în treburile lui Boileau. Și nici invers. (...) – *Cum se va scrie literatura română la modul european?! –* Știi foarte bine că filmul românesc a început deja să intre pe pietele occidentale. Cu literatura lucrurile merg mai greu. Prietenul nostru Mircea Cărtărescu era cât pe ce să ia premiul Médicis pentru carte străină. (...) Cu siguranță cărțile noastre (ale generației, voi să zic, dar nu numai) vor rupe gura Occidentului. Mă gândesc chiar la o strategie: să-i șocăm mai întâi cu un teatru cum n-au mai văzut (există un precedent, Eugène Ionesco) și apoi să-i năucim cu traduceri masive de poezie și proză. Numai că fără implicarea serioasă a celor ce administrează banul public, fără relații, tot ce vorbim noi aici va rămâne speculație pură”.

17 octombrie

● În „Adevărul literar și artistic” (nr. 188), apare, sub semnătura lui Cornel Radu Constantinescu, un editorial acid în cheștiunea scandalului de la Ministerul Culturii (*Dragii noștri diversioniști*): „...ne-ați colorat întotdeauna viața noastră cenușie, ați tras o perdea peste spectacolul crud și real al vieții, din care ați făcut decor pentru alt spectacol, amuzant și curios. (...) / În felul vostru, dragi diversioniști, ați fost salvatorii noștri. Și mai sunteți. Recent, l-ați îmbătat pe ministrul culturii (ați surprins excelent înclinația lui naturală, ca și naivitatea cu care își «autodenunță» acest modest viciu antic al închinării de pocale) spre a-l descheia 2 (doi) cm. La șlițul pantalonilor, argument, chipurile, irefutabil (și palpabil) că este o bestie sexuală. Cu ceva ați greșit. Ați supralicitat și n-ați descoperit chiar cele mai convingătoare probe (tocmai pentru că sunt mincinoase). S-au strecurat printre dv. diletanți, ageamii zeloși. (...) În primul rând, ați aglomerat prea multe demonstrații. 1. E bețiv (și încă la locul de muncă). 2. E obsedat sexual. 3. E neglijent cu supersecretele de stat (de parcă Ministerul Culturii e Pentagonul). / Chestia erotică n-a fost bine regizată. Mult mai acuzatoare erau niște documente foto cu o rochie și un furou rupte, un sân afară, un chilot de damă zdrențuit. Apoi, prea mulți fotografi la minut și un soț caratist ascunși în sertarul biroului. (...) Regret, însă, chiar dacă a fost un scenariu, frica, groaza, fie și de câteva clipe, a doamnei amenințate cu agresiune, care aștepta în hol s-o cheme ministrul pentru uz casnic, dar profund ilegal. Câtă fragilă delicatețe de o parte, câtă monstruozitate sexuală taurină, de alta! Vai, totul e o gravură numai în alb și negru! / Ne place, scumpi și mult stimați diversioniști, că ați dezlănțuit un scandal apetisant și la Uniunea Scriitorilor. Iată, scriitorii fură ca în codru, nu ca alte categorii sociale, sunt imorali și păgubitori ca toți oamenii de cultură, de altfel. (...) / O pildă: suculenta afacere Petromin e un moft pe lângă intratul la apă al ministrului culturii. (...) Așa stând lucrurile, nu ne-ar mira să aflăm că vaporul UNESCO a fost cumpărat de Katounis pe numele lui Mircea Dinescu, despre care se zvonește că se uită prin gaura cheii, în cabinetele unde se dezbracă (îmbracă) balerinele române”. □ C Stănescu realizează un amplu interviu cu Mircea Dinescu: *„Sunt revoltat contra Învierii din Noul Testament!”*. (Dialogul a avut loc pe 6 octombrie 1993, cu o zi înainte ca M.D. să-și anunțe demisia din funcția de președinte al USR.) „– *Se vorbește de «criza» culturii și a omului de cultură. Criza este semnul unei boli. Care este boala scriitorului român?* / – (...) e plin de talent, dar n-are inteligență artistică. Nu numai construcția: dar există un soi de limpezire a clădirii, un soi de transparență a ferestrelor și un miros în apartament, o ambianță a existenței pe care n-o poate face decât un om cu toate simțurile treze. Or, scriitori de primă mână nu le au pe toate astea la un loc. Fănuș Neagu, talent în pragul geniului în nuvele, n-a evoluat în roman. Velea e printre puținii care avea și inteligență artistică. (...) Inteligența artistică nu este inteligența vieții, este ceva nedefinit.

Nu există un roman contemporan românesc care se poate traduce în Occident de la un capăt la altul, pe care să-l înțeleagă și boșimanul, și scoțianul, și neamțul. Nu, ei nu înțeleg nimic. Sigur, spui că la noi s-a scris pe «dedesubt», însă literatura subversivă estică s-a înțeles în Occident. (...) / – *Ce părere ai: ce este mai important, ce face sau ce scrie scriitorul?* / – (...) Există drame ale scriitorului român, și-l numesc, iată, pe Păunescu, care a fost un scriitor foarte talentat și care s-a sinucis, de fapt, ca scriitor. Retorica lui lăbărtată de acum nu se mai aseamănă cu retorica fascinantă din primele volume... / – *Dl. Ierunca zice că în legătură cu acest subiect n-ar fi nimic de discutat: A. Păunescu nu este poet – afirmă domnia sa.* / – Nu. E absurd. Păunescu a scris niște poezii foarte frumoase în tinerețe. N-are deloc dreptate dl. Ierunca. (...) Însă Păunescu s-a «sinucis» când a crezut că el poate schimba lumea cu poezia și când a început să mintă cu poezia, crezând că schimbă lumea. (...) «Ceașismul» îi trage în jos poezia, deși el nu și-a publicat nici o poezie despre Ceaușescu în volum. (...) / – *Ce înseamnă că «prietenul la nevoie se cunoaște»?* / – Am stat câteva zile cu Blandiana la Berlin și ne-am regăsit prieteni, ca acum 10-15 ani. Ne-am gândit cât ne-au schimbat ultimii trei ani, considerând fiecare că suntem pe alte baricade. Ne-am despărți într-o armonie deplină, ca să aud, doar peste trei zile, că Blandiana e citată într-un ziar, ca să aflu că ea stă la o ședință unde sunt acuzat și, în loc să-mi dea un telefon și să mă ntrebe: «Măi, Dinescule, ce dracut, e-adevărat?», aud că ea are o mică satisfacție că mi s-a întâmplat un rău! Am primit, în schimb, o telegramă de la Doinaș, iarăși un amic de-al meu, care suna cam așa: «Vino urgent, e o dramă, se scrie că ai furat, în *Cuvântul*, că ești ticălos, în *Evenimentul zilei*. Eu plec tocmai acum în Belgia. Te pup. Succes». Eu, știind toată mizeria, mă așteptam la o indignare din partea lui: nu, doar mă anunță că sunt făcut ticălos! / – *Ai sau nu ai prieteni?* / – Am stat și m-am gândit foarte mult. Vezi, eu am o fire, pasămite, de om simpatic și care reușesc să mă fac simpatic și să am prieteni diverși – soferi, tehnicieni agricoli, țărani simpli, bișnițari d-ăștia, bandiți în toată regula și chiar criminali profesioniști –, care mă stimează foarte tare. Dar mi-am dat seama, brusc, la un moment dat, că n-am reușit în 25 de ani de când trăiesc în lumea literară să am un prieten normal și firesc. (...) / – *Ce părere ai despre președintele Uniunii Scriitorilor Zaharia Stancu?* / – Zaharia Stancu a fost o figură formidabilă ca președinte (...). Am văzut în el cei doi chiriași ai ființei sale: artistul curajos și ființa lașă, umană, strivită de sistem, care intră în panică. Am discutat cu el o zi întreagă în biroul lui despre Nicolae Labiș și mi-a spus niște lucruri teribile. (...) / – *Ai fost prieten cu Marin Preda...* / – Am fost prieten foarte bun cu Marin Preda. El cred că nu m-a prețuit ca scriitor... Sunt printre puținii pe care el nu i-a schimbat. (...) Eu am băut cu el. Încă o dată: el nu a fost prieten cu mine fiindcă mi-a citit poeziile. El, de fapt, nu se pricepea la poezie. Îi plăcea stilul meu direct, ironia asta a mea, că aveam un haz și o directețe care probabil pe el îl fascinau. Își permitea și el să se confeseze: în

cartea mea de proză, Preda e unul din personajele principale. Am aflat atâtea lucruri vizavi de viața lui intimă, de cele trei neveste, copilăria, viața sexuală, dezamăgirile lui – el era obsedat de trădare. Nu doar de femei, dar și de prieteni. (...) / – *De ce l-ai rechemat în post pe Traian Iancu?* / – Traian Iancu (*râde*) e un personaj fascinant. Eu am fost înjurat de mulți (...) că l-am rechemat pe Iancu. (...) Mi-am dat seama că la funcționarii pe care i-am moștenit la Uniune, singurul care-i poate ține în frâu ar fi Traian Iancu. Din păcate, Traian Iancu s-a lăsat și el fezandat de capitalismul românesc și a devenit un om timid și și-a pierdut farmecul ăla de vechil pe care-l avea pe vremuri. (...) Iancu e mai deștept și mai plin de farmec decât trei sferturi din scriitorii români, cei care se dau oameni fini. Dacă bei un pahar de vin cu el, e absolut fascinant. Am aflat lucruri uluitoare din perioada când era el secretarul lui Petru Groza și cum era să ajungă el poate în locul lui Coposu, un fel de secretar al lui Maniu. Spre deosebire de ăștia care și-au construit un trecut de disident, Traian Iancu era pe la tineretul țărănist din orașul lui natal; el și-a ascuns sub comuniști acest trecut. (...) / – *Editurile particulare sunt, direct sau indirect, dirijate de scriitori. Deci ei se «descurcă», sunt și buni negustori! De ce atunci Uniunea Scriitorilor e o afacere proastă?* / – Pe nici unul dintre aceștia nu-i mai interesează, domnule, Uniunea Scriitorilor! Și pe bună dreptate. Trebuie să fie nebuni să-și pună vocația lor de negustori în slujba unui C.A.P.-eu, cum Este Uniunea Scriitorilor. (...) / – *Ce se poate face cu Uniunea?* / – Trebuie găsită o formă firească. Sindicat. Dar e greu peste noapte. Eu am rămas în această Uniune fiindcă 20 de ani am fost fascinat de o instituție în umbra căreia am trăit. Fără Uniunea Scriitorilor, sub Ceaușescu cine știe ce se întâmpla cu mine. Eu am trăit din împrumuturi la fondul literar, mai aveam o jumătate de normă. Puteam să beau un pahar la Casa Scriitorilor (...). Mă simțeam acolo artiști, alături de artiști mai mari. (...) N-am găsit mari afaceriști interesați de noi. Am închiriat unuia Casa Scriitorilor și ne-a dat 30 de milioane. Asta a fost o prelungire a agoniei financiare a Uniunii Scriitorilor. / – *Care e patrimoniul Uniunii?* / – Deși vorbim de «drama» Uniunii, patrimoniul Uniunii de fapt nu e chiar mic. Are casa de la mare, care e proprietatea ei, are în folosință două case importante în centrul Bucureștiului”.

18 octombrie

● În „Adevărul”, Cristian Tudor Popescu publică tableta ***Făcători și făcături***: „După patru ani de efortări postrevoluționare, animația culturală de la noi capătă, iată, nuanțe de grotesc luxuriant. Între două avioane și-un simpozion, conducerea Uniunii Scriitorilor se-ncaieră cu propriul ei președinte – ales în ’89 prin consens entuziast – pe niște fierotenii nemțești casate; o comisie parlamentară dezbate preț de șase ceasuri chestiunea sindromului *prohabiției postsindrofice* care bântuie prin Ministerul Culturii; după întâlnirea românității orientale, organizată pe litoral de Fundația Culturală Română, unora dintre

românitari li se aranjează pe șest, de către partidul de guvernământ, un supliment balnear la Herculane. Și, finis coronat opus, o cețoasă comisie UNESCO dă de-azvârlita peste 200 milioane lei pentru a trimite, câine surd la vânătoare, niște artiști – altfel serioși – prin porturile dunărene ale Europei centrale (...). Lăsând ironia la o parte, cred că responsabili ai acestei «inițiative culturale de anvergură» (...) ar trebui întâmpinați cu chitanțierul încă de pe peronul Gării de Nord. (...) / Jelania consuferindă pe care o tot auzim de câțiva ani încoace (...) – «nu sunt bani pentru cultură» – e o minciună sfruntată, o sfidare adresată amărăților de creatori, câți or mai fi”.

● Într-o recenzie la *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* de Radu G. Țeposu – ***Dincolo de un titlu***, text publicat în suplimentul ziarului „Azi”, „Fetele culturii” – Andrei Grigor notează: „Imputări esențiale nu i se pot aduce cărții (...) afară de inadecvarea totală a titlului la conținutul căruia i se atașează. (...) / Adăugată la alte semne venite din «teritoriul» literar (o antologie de poezie, intervenții în presă pe teme exclusiv literare etc.), cartea în discuție pare să indice o nouă ofensivă a optzeciștilor, decizi să revină pe pozițiile literare câștigate înainte de 1989, cu argumente consolidate de situarea într-un unghi retrospectiv. (...) / O primă secțiune este dedicată prezentării elementelor de context ale apariției fenomenului optzecist și e de remarcat că autorul nu abdică de la principiul obiectivității, iar omisiunile (pe care circumstanțele din anul redactării le-ar fi impus) nu pot modifica fundamental cadrul, în general favorizant, al afirmării postmoderniștilor. Când trece însă la definirea teoretică a esteticii postmoderniste, Radu G. Țeposu nu-și mai păstrează decât parțial demonstrația în același flux de substanțialitate. Fermecat de o «excepțională carte a lui Gianni Vattimo (...)», criticul rămâne cumva în trena cărții citate, îndepărtându-se de analiza mai aplicată a postmodernismului românesc (...). / Partea a doua (...), dedicată prezentării critice a autorilor cu cărți publicate până în 1988, este și cea mai amplă (...). Cantitatea paginilor nu mi se pare excesivă, dar numărul autorilor (134) poate crea această impresie. E greu de crezut că o generație creează o mai impresionantă imagine a forței sale prin argumente cifrice. (...) / Oricum, o generație de consistența celei optzeciste merita să i se dedice un studiu coerent (dacă nu chiar o «istorie»). Discutabilă în unele puncte, cartea lui Radu G. Țeposu o face cu destule reușite”.

19 octombrie

● În „Cuvântul” (nr. 42), Andrei Zlătescu semnează tableta **„România literară”**. **25 de ani de cezariat cultural:** „Noul sponsor al «României literare» este Ion Rațiu. (...) Milionarul își declină cu tact competența în chestiunile de culise ale vieții literare românești. (...) Exemplul «Cotidianului» ni-l dezvăluie pe Ion Rațiu ca pe un om pragmatic, puțin dispus să tolereze bovarismele scriitorilor din subordine. Deși a declarat răspicat că nu va amesteca politica și

literatura și că nu va interveni direct în strategia redacțională a revistei, noul Mecena a dat de înțeles că va acționa pentru diminuarea pierderii. Rațiu are idei: sumarul revistei ar fi perfectibil, mai ales în ceea ce privește prezența evenimentului cultural internațional. Este aceasta o acuză implicită de provincialism? Nu știm, însă după părerea noastră singura șansă a «României literare» de a redeveni liderul de opinie al vieții culturale din România este aceea de a uita ce a fost. Altfel, oricâte vor fi împropățăările de circumstanță, dintre paginile gazetei va răzbate mirosul de anticariat. (...) Va fi un război al mentalităților, ce poate fi câștigat de noua «România literară» împotriva vechii «României literare», de un sfert de veac osificată în prejudecata cezariatului cultural”. □ Într-un articol de pe prima pagină, *Menajeria tinereții noastre*, Carol Sebestyen dă glas unor nemulțumiri generaționiste: „De fapt, în generația noastră, fiecare e suma a ceea ce i s-a interzis să fie. Astfel postulează, într-o după-amiază de exil ceaușist, un mare istoric de artă, moralist și filosof român. Să comitem păcatul de a-l corecta? Îl comitem: în generația lor, fiecare e suma a ceea ce-și imaginează că i s-a interzis să fie. (...) / Ce li s-a interzis tinerilor care ieșeau în arena culturii, plini de talent, la începutul deceniului șapte? Curajul și rectitudinea morală. Au fost nonconformiști cu măsură, anarhiști cu protecție la Consiliul Culturii și Comitetul Central. Au fost frumoșii nebuni ai activiștilor luminați. Ei și junii năbădăioși ai generației '80. Au fost școliți în licee și universități cu programă revizuită și adăugită de elanul liberalismului comunist. I-au citit pe filosofii Școlii de la Frankfurt, I-au citit pe Lucács, au devorat ultimele traduceri din Univers și BPT, și-au tapetat camerele cu posterele lui Jim Morrison, au învățat structuralism și semiotică, și-au lăsat plete, le-au retezat la timp. Ce li s-a interzis? După 1989 au ocupat posturile de comandă în cultură, presă și, pe ici, pe colo, în politică. Spre deosebire de congenerii lor occidentali, care au renunțat cinstit la baricade și muzica psihedelică pentru limuzine și consilii de administrație, tinerii români ai anilor 70-80 s-au îmburghezit urât, cu maniere de ciocoi poligloți. (...) Ce li se mai interzice? Imaginația, curajul și vizionarismul cu care, de acolo, de unde sunt astăzi, ar putea oferi modele și strategii coerente. În realitate, de douăzeci de ani oferă imaginea unei menajerii de spălucii și prețioși fără acoperire. (...) / Generația noastră, a celor născuți după Congresul al IX-lea, a văzut mereu ușile închizându-se înainte-i. Se termina ba cu liceele teoretice, ba cu programele de televiziune, ba cu cinematecele, ba cu traducerile, ba cu universitățile. De fiecare dată când zăvorul suna sec, cineva, un binevoitor, ne spunea: fiți ca ei, ajungeți ca ei! De douăzeci de ani auzim același îndemn, de douăzeci de ani ni se arată aceeași menajerie. Menajeria tinereții noastre”.

20 octombrie

● Apare, pe prima pagină a „Cronicii române”, știrea următoare (*Ultima oră. Petre Sălcudeanu va demisiona?*): „«Domul Sălcudeanu și-a anunțat intenția

ca în prima ședință de guvern să demisioneze», a declarat aseară senatorul Adrian Păunescu, președintele comisiei pentru Cultură, artă și mijloace de informare în masă a Senatului, care își va prezenta raportul în această dimineață în plenul Senatului. Dl. Sălcudeanu și-a motivat intenția printr-o «asumare a demnității personale», deși actualul ministru al culturii nu se consideră vinovat./ Dar deoarece a contribuit la pătarea imaginii Ministerului Culturii, vineri, în ședința de guvern, își va înainta demisia”.

● Sub genericul „Noutăți vechi de la Uniunea Scriitorilor” și sub titlul **Groapa, demisia, chiloții și alte metafore**, Grid Modorcea semnează, la pagina de „Cultură – mass media” a revistei „Expres Magazin” (nr. 41), un articol cu can-can-uri din viața literară: „La Uniunea Scriitorilor e cam pustiu. Prin Casa Vernescu cam bântuie stafii. Căci ce viață e aceea fără reviste literare, fără animația redacțională și culturală pe care ele o presupun? (...) Uniunea s-a marginalizat. În loc de probleme majore, ea se ocupă de probleme minore. (...) Puterea care a lucrat la compromiterea culturii se pare că a reușit foarte bine să lovească breasla scriitoricească. Diversiunea funcționează din plin: acum toată lumea, cu presa în frunte, nu se mai întreabă ce se mai întâmplă cu revistele literare, ci se întreabă ce se mai aude cu «tipografia». Dar cu «groapa» lui Eugen Barbu? Dar cu «demisia» lui Mircea Dinescu? (...)/ Când l-am întrebat [pe Balogh Jozsef, secretarul USR] ce-i cu «groapa» lui Eugen Barbu, cine a dat aprobare ca autorul *Gropii* să fie îngropat la picioarele sfântului nostru Mihai Eminescu, m-a trimis la Bellu. (...) Atunci m-am dus la directorul economic adjunct, dl. Mihai Chicuş, care mi-a spus că nu are nici un punct de vedere privind tipografia (...). Iar în privința «gropii» lui Eugen Barbu, asta-i opera Uniunii, «pentru că Barbu este membru al Uniunii Scriitorilor». Aici chiar că m-am blocat. Eu știam – cum știe toată lumea – că Eugen Barbu a fost exclus din Uniunea Scriitorilor cu mare tam-tam, în 1990. Dar n-am apucat să mai întreb nimic că pe ușă a intrat val-vârtej dl doctor primr de Mogoșoaia și scriitor în timpul liber, Dan Claudiu Tănăsescu, întrebând: «Măi, voi nu-mi vindeți mie scaunul ăla medical de pe hol?». Dl. Chicuş i-a răspuns că e vorba nu numai de un scaun, ci de un cabinet complet, donație pentru Uniunea Scriitorilor. (...)/ Ies să lămuresc problema cu «groapa». Pe hol îl întâlnesc pe dl. Traian Iancu, mereu transpiratul consilier al lui Mircea Dinescu. (...) «Ce-am auzit și eu e că Vadim a apelat la președintele Camerei Deputaților, dl. Adrian Năstase, și că acesta a vorbit cu Halaicu. De Halaicu depind gropile, el e primar, de el depide orice bucată de pământ din București.» (...)/ Cât privește așa-zisa demisie a lui Mircea Dinescu, dl. Traian Iancu e de părere că nu se dă așa o demisie. «Pentru astatrebuiie să dai un raport de activitate economică, socială, culturală cu privire la taxa de timbru, la legea drepturilor de autor etc. Mircea Dinescu rămâne până la Conferința Națională a Scriitorilor președintele Uniunii. În fond, cine a permis abuzurile? Învinovățiunile care i se

aduc lui se datorează directorilor economici ai Uniunii, Ștefan Istrate și adjunctul lui, Mihai Chicuș. El trebuia să-i atragă atenția ce-i cu tipografia»”.

● În revista „22” (nr. 41), Victor Neumann semnează un drept la replică în legătură cu observațiile formulate de Gabriela Adameșteanu pe marginea unui articol al său, *Cultură și societate în România interbelică. N. Iorga și M. Eliade sau vechea și noua generație* (apărut în nr. 31/12 august 1993 și în nr. 32/19 august 1993 din revista „22”): „În cazul textului meu nu este vorba de un demers ideologic, cum insinuați, ci de unul științific. (...) Planurile nu pot fi confundate fiindcă proliferază diletantismul, așa cum se întâmplă prin amestecul dvs., neavizat, în discuție. Dvs. ați probat un real talent în literatură, ceea ce însă nu vă ajută și, cu atât mai puțin, vă îndreptățește să formulați judecăți categorice într-un domeniu distinct, cum este acela al istoriografiei, pe care nu-l stăpâniți./ Articolul incriminat se referă la perioada interbelică, la personalități ale culturii române și nu la propagandiști stalinieni. Pentru corecta dvs. informare am să vă aduc la cunoștință că și despre fenomenul totalitar comunist am scris mai multe studii și articole, inclusiv despre generația lui Roller și Răutu, a lui Dej și Drăghici (...). Surprinzător este faptul că numai anumite nume figurează în lista dvs., ceea ce vrea să acrediteze ideea că întotdeauna răul aparține acelorora din vecinătatea țării, a națiunii, dacă se poate, imperialilor, dacă nu, minoritarilor. Că există evrei care au intrat în partidul comunist, că există propagandiști notorii ai totalitarismului roșu, majoritatea acestei categorii negându-și identitatea etnică și religioasă, este adevărat. Dar analiza activității acestora nu o vom face pornind de la criterii etnice (...). Mi-am pus cu această ocazie un serios semn de întrebare în legătură cu opțiunile politice ale domniei voastre; modul intolerant în care vă exprimați dezacordul nu consună cu poziția de redactor-șef al unui săptămânal cu o clară atitudine democratică. Dublul transfer al chestiunii, unul dinspre cultură spre ideologie, celălalt dinspre un fenomen totalitar spre altul (...) indică mai degrabă frustrările dvs. cauzate de stalinism decât dorința sinceră de a face lumină asupra a două fenomene politice la fel de oribile./ (...) Atașamentele dvs. sufletești pot fi înțelese, nu și clișeele pe care le vehiculați. Oare să nu fiți în măsură să faceți distincția între omul de cultură Mircea Eliade și opțiunile sale doctrinare? Nu credeți că un cărturar poate să alunece el însuși spre o ideologie nefastă? Sau nu ne este permis să cercetăm cu mijloacele oneste ale științei istorice spațiile mai acceidentate ale culturii și civilizației românești?/ Să fie vorba din nou de teama (abia mascată) de a nu fi atinse miturile? (...) Cultul aproape mistic în cazul unor cărturari, și care riscă să fie reluat astăzi, m-a făcut să analizez critic, dar cu obiectivitate (adică fără partizanate politice), relația dintre cultură, dar mai ales dintre omul de cultură și cele două totalitarisme: fascist și comunist”. ■ Pe aceeași pagină, Gabriela Adameșteanu răspunde reproșurilor lui Victor Neumann: „Eu am atras atenția asupra unei posibile inexactități științifice prezente în textul dvs., comparându-vă afir-

mațiile cu cele ale lui I.P. Culianu din interviul pe care i l-am luat în noiembrie 1990 la Chicago. (...)/ Problema acestor articole pro-legionare ale lui Mircea Eliade eu am discutat-o în mod expres în interviul cu I.P. Culianu, știindu-i atât competența în privința scrierilor lui Mircea Eliade cât și distanța față de legionari (de altfel, ei vor figura printre prezumtivii săi asasini). Pentru a fi într-adevăr un drept la replică, lunga dvs. scrisoare ar fi trebuit să aducă probe că din 1927 până în 1938 publicistica lui Mircea Eliade ar fi fost propagandă legionară, ceea ce da-ți-mi voie în continuare să mă îndoiesc că poate fi dovedit. (...)/ Bibliografia cazului Mircea Eliade e mai bogată decât o prezentați. Eu cunosc articolul lui Norman Manea întrucât eu l-am propus și eu i-am susținut publicarea în «22». Dar atunci când din întreaga viață a lui Mircea Eliade ne oprim cu obstinație numai la acești 3-5 ani (deși până acum trei ani el era un scriitor interzis și, deci, încă nu e bine cunoscut, bineînțeles) și când în numele lor, al acestor greșeli, e drept, nemărturisite, îi refuzăm dreptul de a fi un «model de gândire al culturii române contemporane», îmi mențin părerea că un asemenea procedeu «riscă să reamintească (măcar celor care i-au trăit) procedura sumară din anii '50, când personalitățile culturii române erau măsurate pe patul procustian al luptei de clasă»”.

● În „România literară” (nr. 41), la rubrica „Actualitatea”, Alex. Ștefănescu publică articolul *Scandaluri cu scriitori*: „Un străin care n-ar cunoaște deloc limba română și s-ar uita totuși prin ziarele și revistele românești din ultima vreme ar putea crede că Mircea Dinescu este organizatorul unei lovituri de stat sau un atentator la viața președintelui țării sau un serial killer. Grafica plină de dramatism a titlurilor, publicarea comentariilor în mai multe episoade, instantaneele fotografice luate din unghiuri imposibile, parcă pe ascuns, totul contribuie la crearea unei asemenea impresii./ Mare ar mai fi apoi dezamăgirea străinului dacă i s-ar traduce articolele despre «scandalul de la Uniunea Scriitorilor». I s-ar părea banală și plictisitoare toată povestea cu tipografia Concordia și n-ar înțelege de ce se face atâta agitație în jurul ei./ N-ar înțelege pentru că nu ar avea de unde să știe ce campanie energetică a dus PCR de-a lungul anilor împotriva scriitorilor și ce resentimente obscure, antielitiste ale mulțimii și-a asociat în această campanie. (...)/ După înlăturarea lui Ceaușescu de la putere, situația nu s-a schimbat. Au fost numai câteva zile de carnaval național, în timpul cărora activiștii PCR de planul doi instalați la conducerea țării s-au îmbrățișat teatral cu scriitorii. Apoi, iubiții noștri conducători și-au reluat obiceiul de a-i privi cu mefiență pe scriitori și de a încuraja defăimarea lor. Ca principal instrument propagandistic în acest domeniu a reapărut revista «Săptămâna» – cu titlul «România Mare» –, condusă de același versat defăimător, Corneliu Vadim Tudor./ Oficialitatea a făcut, bineînțeles, și câteva excepții, răsplătindu-i cu promptitudine pe scriitorii aserviți (de neuitat rămâne recompensa pe care a primit-o Eugen Simion: a fost numit șeful unui deceniu!) și asigurându-le tacit imunitatea în presa de scandal. În rest, însă, a încurajat

sau cel puțin a acceptat denigrarea celor mai mari personalități ale literaturii române. Opinia publică, având de multă vreme reflexele formate, a intrat și ea în joc, pronunțându-se, fără vreun moment de deliberare, împotriva scriitorilor. Momentul culminant l-a constituit căutarea Anei Blandiana pe străzile Bucureștiului de către bande de mineri și falși mineri înarmați cu topoare și lanțuri. O femeie oarecare, numai pentru că semăna cu poeta, a fost atunci bătută crunt. (...)/ Ultima metodă folosită în veșnica luptă a comuniștilor cu scriitorii a constituit proiectarea pe ecranul imens al mass-mediei a unor așa-zise «scandaluri» din lumea literară. Este o metodă cu un anumit grad de verosimilitate, deoarece seamănă cu goana după senzațional a presei occidentale. Numai că în Occident predilecția pentru senzațional este pur gazetărească, în timp ce la noi este și gazetărească și politică. Culmea este că în această capcană cade și presa numită, cu o sintagmă prezidențială, «o anumită parte a presei». Dând dovadă de o naivitate cronică, intelectualitatea face gratis campania dorită de autorități./ În ultimul număr al ziarului (revistei?) «Cuvântul», Cezar Andreescu mă amendează pentru «politizarea cazului Dinescu», susținând că planurile nu trebuie confundate, că unul este Dinescu-poetul și altul Dinescu-președintele Uniunii Scriitorilor, că nu trebuie să existe persoane care să se sustragă spiritului critic al presei etc. etc. Cezar Andreescu crede că eu aș crede că scandalul de la Uniunea Scriitorilor este rezultatul unei «regii dușmănoase» a actualilor guvernanți, că aș gândi, cu alte cuvinte, simplist și tendențios. (...)/ Probabil scandalurile cu scriitori nu sunt rezultatul direct al unui scenariu tenebros elaborat de actualii guvernanți. Dar amploarea care li se dă face parte în mod sigur dintr-un scenariu pus la punct și de ei, și de predecesorii lor de-a lungul a peste patru decenii de persecutare și calomniere a oamenilor de valoare”. □ Ioana Pârvulescu publică a doua parte a interviului cu Nicolae Manolescu, *Ce-i rămâne cronicarului...*: „Credeți că astăzi cronica literară trebuie să arate altfel decât înainte?!” – O discuție pe tema asta a lansat «Contrapunctul», mai precis Ion Bogdan Lofter, când a transformat cronicile literare din revistă în «Structuri în mișcare», deci într-un fel de articole care nu mai aveau caracterul aplicat și analitic al cronicii de până atunci. Aici contextul începea să fie cel puțin la fel de important ca textul, dacă nu mai important. Bogdan Lofter a publicat atunci un articol în care spunea că s-a terminat cu epoca cronicii literare așa cum am imaginat-o eu, care nu pot, firește, să mă mai schimb, și că va trebui acum să scriem altfel de cronici. Însă n-am observat să se fi făcut această schimbare, nu neapărat pentru că Bogdan Lofter s-a înșelat – eu cred că el se înșela întrucâtva – dar nu s-a făcut schimbarea pentru că a dispărut în mare măsură interesul pentru cronică. Paradoxul face ca în trecut să fi existat cronici foarte bune deși aveam doar câteva reviste culturale, iar acum, când avem mult mai multe reviste, aproape să nu mai există cronici literare./ Cred că se înșela Bogdan Lofter în măsura în care cronica literară nu are cum să se transforme într-un

articol pe marginea unei cărți care să satisfacă interesul conjunctural al cititorului de literatură. Atunci nu mai e cronică literară. Avea dreptate (...) că nu se vor mai scrie cronici literare de-acum înainte, că vom aena publicitate legată de cărți dar nu analize. (...) / Dacă mă uit în publicații din străinătate, din Franța, din Statele Unite, din Anglia (...) trebuie să spun că nu există cronică literară cum a existat la noi vreme de treizeci de ani. Majoritatea prezentărilor de cărți sunt publicitare cu minime excepții. Dar chiar dacă ești cronicar la «Le Monde» tot nu ai statutul pe care îl avea un cronicar literar în România comunistă. Intrăm și noi încet-încet în piața liberă, în care mai important e să faci reclamă sau să blochezi cartea decât să spui cu subtilitate ce conține ea. Și dacă are vreo valoare. Valoarea începe să se amestece cu succesul, ceea ce nu-i convine cronicarului. Este sfârșitul activității lui”.

21 octombrie

● În „Adevărul”, Cornel Radu Constantinescu semnează articolul ***Demisia în goliciunea ei***: „La atâtea «necazuri» zilnice, simpozioane, dezbateri, festivaluri, vânători, vizite interne și iesterne, dovadă a patriotismului nostru program de austeritate, s-a mai adăugat unul: beția și apetitul sexual ale domnului Petre Sălcudeanu, care «ține» afișul încă din data istorică de 4 octombrie. Asaltat de valurile curiozității indignate a publicului larg și a aliatai lui de nădejde, intelectualitatea, toți cu ochii țintă la un șlit inofensiv, ministrul culturii își anunță demisia recomandată. (...) / Nu ne propunem să căutăm cu voluptatea altora, foarte atent, prin coșul cu rufe murdare. Nici să ne întrebăm de ce doamna Luminița Răuț și-a retras plângerea, considerându-se agresată doar «moral. Vizual și psihic» (!), un flac care, după înțeleaptă meditație, i s-o fi părut că intră astăzi în prețul de cost al funcționarilor publice. Nici să numărăm câți au mai băut în cabinetul ministerial, nici să analizăm posibilitatea unui infam scenariu cu mulți «coautori morali», printre care și Mircea Albulescu, cum afirmă raportul parlamentar. (...) / Cultura, având tot atâtea legături cu Ministerul Culturii pe cât are acum agricultura cu Ministerul Agriculturii, ne strecoară în suflet speranța. Cultura, care a fost totdeauna o afacere realmente privată, se va face în alte locuri și de oameni fără funcții, fără obligații unii față de alții”. □ Este reprodușă o declarație făcută de Petre Sălcudeanu în plenul Senatului: „Ceea ce am afirmat cu două săptămâni și jumătate în urmă în cadrul guvernului, că, dacă măcar una dintre acuze este adevărată, îmi voi da demisia susțin și în ziua de azi. Dar între acea dată și ziua de astăzi s-au petrecut câteva lucruri de o deosebită importanță: atacurile repetate, de rea-credință, la adresa mea și care, implicit, au atins instituția pe care o conduc. (...) Raportul domnului senator Adrian Păunescu este obiectiv. Dar să știți că și lucrurile obiective au nevoie uneori de acea luciditate la fel de obiectivă a celui care nu poate fi obiectiv atunci când este agresat și sensibilitatea sa este pusă la grea încercare. N-aș dori nimănui să treacă prin

ce-am trecut eu în acea noapte. Consider încă o dată că gestul pe care-l fac eu este un gest necesar, firesc, și-mi cer scuze celor care au investit în mine și cărora nu le-am putut oferi ceea ce au crezut că le pot oferi”. ■ Declarația anterioară este citată în interiorul unui text semnat de Adrian Ursu, text care se încheie într-o notă derizivă: „Una dintre remarcile care nu au fost gustate de asistență i-a aparținut d-lui senator C.V. Tudor. Domnia sa s-a adresat ministrului culturii «ca între bărbați», întrebându-l: «Dar ce, domnule ministru, nu mai existau femei în România? Tocmai cu urâta aia v-ați găsit?». Apoi, prin vot, senatorii au decis sistarea discuțiilor, considerând subiectul încheiat”.

22 octombrie

● În „Dilema” (nr. 41), Mircea Iorgulescu publică articolul *Secretul lui Eugen Barbu: o ipoteză*: „Moartea lui Eugen Barbu a readus pe tapet problema plagiatelor acestuia; unul dovedit, irefutabil (cel din romanul *Incognito*, vol. III), altele presupuse./ Pentru unii, Eugen Barbu a fost o victimă – victima unei înscenări puse la cale de forțe și cercuri misterioase; până și KGB-ul ar fi fost amestecat, după acești zeloși, în «afacerea plagiatului» din *Incognito*. Ce avea KGB-ul cu Eugen Barbu, nu e totuși deloc limpede (...)/ Dup alții, Eugen Barbu a intrat – cum se spune – «în eternitate» sub semnul unui mare dubiu: cui aparțin, de fapt, cărțile semnate de el?! Și nu numai cărțile; ci și lungile seriale de articole, mai ales cele din «Săptămâna» (despre Caragiale, despre Ion Caraion, despre poeți contemporani etc.), par să fi avut alt (sau alți) autor(i) decât Eugen Barbu. Această îndoială, perfect justificată, a fost însă considerată o profanare./ A plagiat însă, cu adevărat, Eugen Barbu? Aceasta e, cred, întrebarea, chiar dacă plagiatul din *Incognito* este în afara oricărei îndoieli./ Există, în lunga și încurcата istorie a plagiatelor reale sau presupuse ale lui Eugen Barbu, un episod bizar. La sfârșitul anilor '60, când a apărut romanul *Princepele*, Fănuș Neagu l-a acuzat pe Eugen Barbu de plagiat. Între ei s-a dus o polemică lungă și tot atât de dură. Nu a fost însă o bătălie de pamflete, gen în care amîndoi aveau o redutabilă competență. A fost un turnir de savanți, o luptă între erudiți descinși parcă de la curtea lui Lorenzo Magnificul. Eugen Barbu și Fănuș Neagu s-au înfruntat, atunci, îndelung în citate latinești și elinești, în referințe culese din scrieri rare, cu dexteritatea și dezinvoltura unui Pico della Mirandola reîntrupat în dublu exemplar./ Polemica s-a stins. Singura ei urmare a fost decizia lui Eugen Barbu de a *tipări Caietele Princepelui* (...)/ Când a fost dezvăluit plagiatul din *Incognito*, Eugen Barbu s-a apărat (și a fost apărat) într-un chip destul de curios: contestându-se noțiunea însăși de plagiat. Toți marii autori ai lumii, în aceste ciudate pledoarii, folosiseră procedeul plagiatului; Eugen Barbu, prin urmare, nu numai că nu săvârșise o faptă infamantă (...), dar se și afla într-o excelentă companie./ Mai mult: din răspunsurile și interviurile lui Eugen Barbu rezulta, fără nici un echivoc aproape, că el nu prea avea habar despre ce era vorba.

Zecile de pagini plagiate în *Incognito* îi erau – sau păreau a-i fi – complet necunoscute. (...) / Niciodată, apoi, în toate aceste polemici-discuții-confruntări, nu a fost măcar pomenită o foarte onorabilă instituție literară: instituția negrilor. (...) / Va fi apelat Eugen Barbu la negri, va fi avut în serviciul său un «scriitor fantomă», unul sau mai mulți? Probabil că da, Eugen Barbu devenise o industrie, o firmă, o cooperativă, un CAP literaro-publicistic. Traduceri (din limbi pe care nu le știa), romane, scenari, piese de teatru, eseuri, o enormă cantitate de publicistică pe teme cele mai diverse, de la sport la astrologie; o uzină de scris, în care trudeau, neștiuți, cine poate ști câți negri. Negri autohtoni însă, care și-au înșelat patronul, preferând onestei munci de «scriitor fantomă» furtul masiv și calificat, ca în *Incognito*. Sau ciupeala, ca în *Săptămâna nebunilor* (...). Cum era patronul, așa erau și negrii: de proastă calitate! / A plagiat, cu adevărat, Eugen Barbu?! A fost, cred, mai degrabă victima necinstitiților săi negri – și n-ar fi de mirare dacă am afla că unii dintre aceștia se află, astăzi, printre partizanii cei mai energici și cei mai motivați ai teoriei complotului kaghebiz de compromitere a «valorilor naționale»! ”.

● În „Literatorul” (nr. 42), Nicolae Iliescu transcrie un dialog cu Cătălin Țirlea (*Cătălin Țirlea declară că vrea să fie un bun scriitor român*). Despre revista „Nouăzeci”: „Eu mă cramponez, mai mult, poate, decât alți colegi ai mei, de ideea existenței acestei reviste, și lucrul ăsta mi s-a și reproșat, dar continui să cred că «Nouăzeci» e mai mult decât un joc. (...) / Este o revistă de grup (o fac împreună cu Cristian Popescu și Ioan Es. Pop) și o scoatem în ideea de a avea și noi un loc al nostru unde să ne spunem enervările lunare. (...) Dacă fiecare grup de prieteni-scriitori ar avea câte-o revistă de-asta lunară, viața literară ar fi mai dinamică, cel puțin”. În legătură cu o presupusă „luptă între generații” (negată de cel intervievat): „Singura generație cu care am avut contact a fost generația ’80. Sunt prieten cu aproape toți. Au fost alături de mine de la bun început, m-au învățat să scriu... Lupta (...) se dă între lichele și oamenii care vor să rămână onești. / – Crezi că e utilă o discuție pe generații? / – Nu face nimeni așa ceva și nici nu cred că ar fi util. Generația e o chestiune a perioadei de formare. După existența în pluton timp de trei, patru, cinci, hai zece ani, generația se dizolvă. De-asta spun că generația ’80 a dispărut. / – (...) Care e diferența, dacă e, între optzeciști și nouăzeciști? / – Ce să spun... Părerea mea e că noi, așa-zișii «nouăzeciști», nu formăm o generație literară, asta și datorită conjuncturii, pentru că noi ar fi trebuit să existăm ca generație acum, în anii ăștia, în care vezi ce chef pentru literatură are lumea... Voi, din punctul ăsta de vedere, ați avut noroc. «Nouăzeci» nu este revista generației ’90, ci a unui grup. Titlul derutează... (...) Pe voi vă trăgea grupul și vremurile (ca să nu zic că și ambiția unor... mentori!), rățăciții erau imediat chemați la ordine. De noi n-ar cine să tragă: vrem să fim scriitori – bine. Nu – nu!”. Despre critica literară și chestiunea scării de valori: „– Critici literari, creatori de sisteme teoretice, noi nu prea avem, din păcate. La noi criticii stau pe granița dintre

teoria de sistem și cronică literară. (...) Criticul literar nu trebuie confundat cu cronicarul. Uite, cei de la «România literară» au încercat să impună o generație de tineri, după chipul și asemănarea lor. Dar astăzi cronicarul literar nu mai are impactul pe care l-a avut altădată un Manolescu, de pildă. Dacă tinerii critici vor persista în a face cronică literară, nu vor ajunge nici măcar ca Manolescu, cronicari. Și mai e ceva: când cer criticului literar să fie și creator de sistem, nu-i obligatoriu ca acesta să fie și o personalitate culturală enormă. Pot exista grupări teoretice care să propună viziuni noi asupra literaturii, fără să stea sub mantaua unui patriarh, a unui *guru*. Noi avem, din păcate, prejudecățile astea. (...) – *Cum trebuie așezată scara de valori?* – Eu am propria mea scară de valori. Vezi tu, ierarhiile literare sunt un instrument util pentru coafeze. Pe profesioniști nu-i păcălește nimeni. (...) Să punem cazul Grigurcu. Eu de-abia aștept cartea lui în care să demonstreze cum trebuie reasezate valorile literare, așa cum aștept și cartea-replică a lui Simion, în care să văd de ce sunt ele bine așezate așa cum sunt. Din păcate, criticii noștri preferă să se înjure prin gazete relativ la o anume chestiune, în loc s-o abordeze total, în cărț”. Despre instituții culturale și despre orietări ideologice: „Noi trebuie să ținem cu dinții de instituțiile de cultură naționale care pot și trebuie să protejeze artiștii: Ministerul Culturii, Uniunea Scriitorilor, Fundația Culturală Română... Nu discut aici chestiunea persoanelor din conducerea lor. Grav este însă altceva, dincolo de toate aceste întâmplări cu personaje: există forțe interesate în distrugerea instituțiilor culturale, și nu a persoanelor aflate în fruntea acestora. – *Ce vorbești, dom'le? Și care sunt aceste forțe?* – Cei care, din diferite rațiuni sau complexe, doresc degradarea prestigiului unor astfel de instituții. Pe de-o parte, *liberalii utopici*, care cred că în cultură trebuie procedat ca în agricultură, conform legilor economiei de piață, fascinați de teoria statului minimal în aceeași măsură în care erau, mai demult, fascinați de teoria statului socialist. Pe de altă parte, *naționaliștii extremi*, veșnici adversari ai instituțiilor de cultură moderne, amatori de structuri instituționale anchilozate. – *Tu ești de dreapta sau de stânga?* – Eu sunt un om de stânga. Opoziția, la noi, nu se poate face decât de pe pozițiile stângii, asta și pentru că de decenii întregi avem regimuri politice de dreapta, fie prin coordonata naționalistă, până în '89, fie prin cea liberală-utopică, după '89. Sunt de stânga și din fondă, căci mă enervează enorm ideea că dacă nu ești de dreapta, nu ești intelectual fin...”. Și în final: „– *Ce crezi că are de spus lumii literatura română?* – Aidoma spațiului sud-american (...), avem latențe spirituale care ar putea interesa lumea. Din păcate, ni se așază bariera limbii, pe care ei n-o au. No nu putem ieși decât cu traduceri, și-alea proaste. Dar despre lucrurile astea, Mircea Cărtărescu îți poate vorbi mult mai afectuos. Eu nu vreau decât să fiu un bun scriitor român, pentru cititorii români. Restul e orgoliu”.

● Într-un editorial din „România liberă”, *O problemă de conștiință*, Octavian Paler își mărturisește dezacordul față de maniera trivială în care „cazul

Sălcudeanu” a fost abordat în paginile publicației al cărei director onorific este: „Prin «cazul Sălcudeanu», m-am văzut pus, încă o dată, în fața unei probleme de conștiință, care mi-a reamintit că există dileme unde, orice alegi, pierzi. Am trăit toate iluziile, candorile, îndârjirile și decepțiile postrevoluționare solidar cu «România liberă», ziarul cel mai hulit de oamenii Puterii și cel mai iubit – cel puțin așa îmi place să cred – de cei care speră că al doilea război mondial se va sfârși, într-o zi, și pentru noi. N-am avut, ca «director onorific», cine știe ce merite în reușitele sale și nici unul în întocmirea sa zilnică, în schimb am fost convins tot timpul că «România liberă» reprezintă o încăpățănată și romantică nevoie de adevăr, dusă până la credința că există bătălii care rămân importante chiar și atunci când sunt purtate inutil. Mă leagă, deci, prea multe de acest ziar ca să nu știu că despărțirile rănesc Și te rănesc. Nu mă pot decide ușor să mă retrag între cărțile mele. Am senzația că aș dezerta nu numai dintr-o datorie, ci și dintr-o dragoste. (...)/ Pe de altă parte, e normal ca nu tot ce se publică în «România liberă» să corespundă vederilor mele. Și e normal să consimt că așa e normal. (...) Dar mă pot retransa, oare, în argumentul că numai ceea ce semnez mă angajează personal? M-am convins că mulți nu m-au luat în serios când le-am explicat asta. M-au crezut ipocrit. (...) Poate și dintr-o proastă pudoare, mă îndoiesc că un ziar de ținuta «României libere» a procedat bine titrând *Afacerea Chilotu* și făcând haz, pe spații mari, cu fotografii pe care nu le pot numi nici picante, de o întâmplare nefericită. (...) Pur și simplu, e vorba de niște limite ale mele, dacă greșesc. Mai mult, e vorba de modul cum înțeleg eu libertatea, de la care n-aș putea să abdic. Să-mi fie iertată duritatea termenilor, dar curajul autentic, cred eu, nu stă în a concura mahalaua din parlament. Curajul autentic stă în a sfida minciuna oficială și orice minciună, spunând cu orice risc adevărul sau, dacă trebuie, strigându-l. Plăcerea de a jigni, în care excelează unele publicații de la noi, m-a convins definitiv că nu există libertate pe un maidan și că trivialitatea nu e o degenerescență a umorului, ci o dovadă de deficit intelectual și moral. Distanța dintre cineva care povestește și analizează tragedia unei țări, încercând să ajungă la rădăcinile speranței și, deci, ale credinței, și cineva care consideră că se poate obține un succes de galerie, topăind undeva în periferiile acestei tragedii, este la fel de teribilă cum e cea dintre o biserică și un bordel. Iar bordeluri există destule, figurat vorbind, la noi. De biserică e mare nevoie./ (...) De aceea, mărturisind că mă simt solidar cu opțiunile de principiu ale «României libere», recunosc că există limite dincolo de care nu mă văd capabil să trec”.

24 octombrie

• „Adevărul literar și artistic” (nr. 189) reproduce – sub titlul *Suferi, deci exiști!* – un text al lui Eugen Ionescu apărut (la 1 octombrie 1993) în „Le Figaro Littéraire”: „Turbez. Mă așteptam și nu mă așteptam. Mă așteptam să

am părul alb, să-mi ajut mersul cu un baston, dar nu mă așteptam – și continui să nu mă aștept încă – la o posibilă decădere intelectuală. Când ai 20 sau 30 de ani știi ce va urma; știi fără să știi. (...)/ Mă cuprinde un fel de tandri tristețe când iau mâna micuței și bunei mele soții, care avea mâini așa de frumose și de mici. Ele sunt acum bolnave, ca și ale mele, ca și picioarele mele – din cauza artrozei nu mai pot merge. (...)/ Într-o piesă de teatru, Beckett spune personajelor sale, vorbind despre un altul: «Suferă, deci există!». Binalitate atroce, pe care tot omul o va cunoaște într-o zi sau alta. (...)/ Și dacă voi trăi o sută de ani? Ce nenorocire și ce bucurie!// Că vreau sau că nu vreau, mă vreau fără a voi, fiica mea e aici. Biata mea fiică, ce se încăpățânează să mi facă să trăiesc, care alege cei mai buni doctori și cele mai bune medicamente. (...)/ Ea, cu picioarele ei mici și albe, căroră le spuneam «șoricei albi»... Acum soția mea are picioarele strâmbate de artroză. Dacă El există sau nu – în orice caz va trebui să-l cerem socoteală.../ (...) Mi-e greu să spun și să inventez altceva. Sunt ca un alergător de fond care a ajuns la sfârșitul cursei...». □ Sub genericul „Document” și sub titlul mare ***Domnul Sălcudeanu pleacă, dar iaul din structurile ministerului rămâne...***, este publicat *Raportul Comisie pentru cultură, artă și mijloace de informare în masă cu privire la incidentul din seara zilei de 4 octombrie 1993 de la Ministerul Culturii*: „Comisa (...) a audiat (...) pe domnul ministru Petre Sălcudeanu și cele 14 persoane implicate, direct sau indirect (...). O excepție a constituit-o domnul Mircea Abulescu, secretar de stat la Ministerul Culturii, care nu s-a prezentat nici de această dată în fața comisiei. (...)/ Asupra atitudinii secretarului de stat Mircea Abulescu, președintele comisiei pentru cultură a informat Senatul, reiterând propunerea ca domnul secretar de stat Mircea Abulescu, coautor moral al compromițătoarelor împrejurări din seara zilei de 4 octombrie a.c. să fie demis de urgență./ În presă s-a susținut (...) că domnul Petre Sălcudeanu a agresat sexual o funcționară a ministerului. Audierile au arătat că acest lucru nu poate fi probat prin nimic. În schimb, au existat martori pentru scenele de intruziune a unor persoane agresive într-o instituție publică și pentru actul de violență comis împotriva unui demnitar cu imunitate parlamentară, în propriul birou ministerial. (...)/ În presă s-au mai făcut afirmații privitoare la persane din minister, afirmații care la audiere s-au dovedit fără suport. În deplasarea la Palatul Elisabeta, ministrul nu a fost însoțit de nimeni, cu excepția șoferului. Comisia consideră că unele publicații au deformat, în stil cancanier și diversionist, o împrejurare într-adevăr negativă din viața ministrului. La această campanie cu aspect senzațional au participat și angajați ai ministerului. (...)/ Comisia este determinată să tragă concluzia că ceea ce este fals sau înscenare în incidentul petrecut în noaptea de 4 octombrie la Ministerul Culturii constituie o încercare de a abate atenția de la problemele ce îndoiesc ministerului. Incidentul s-a petrecut după conferința de presă în care Ministerul Culturii, prin noua lui conducere, și-a anunțat programul de lucru, începând să

reorienteze activitatea ministrului. (...)/ În ziua de 4 octombrie a.c., ministrul Petre Sălcudeanu, însoțit de secretarul de stat Mihai Ungheanu și de directorul Sever Meșca, s-a deplasat la Palatul Elisabeta unde a oferit, conform protocolului, o masă ministrului culturii din Albania și însoțitorilor acestuia. Totul se desfășoară normal, întoarcerea la minister producându-se după 15.30, când, în cabinetul ministrului, secretarul de stat Mircea Albuлесcu a oferit, cu prilejul zilei de naștere, o șampanie colegială./ Au participat ministrul Petre Sălcudeanu, secretarii de stat Mircea Albuлесcu, Mircea Tomuș, Mihai Ungheanu, consilierul Radu Ciuceanu. Primii se retrag Mircea Tomuș și Mircea Albuлесcu, ceilalți fiind reținuți la solicitarea Ministerului Afacerilor Externe de rezolvarea grabnică a unui document pentru UNESCO, privitor la protecția patrimoniului. La ora 18.00 se cade de acord, prin telefon, cu reprezentantul MAE, asupra soluției redactării și Mihai Ungheanu și Ion Butoi Stănescu, convocat și el pentru clarificarea acestei probleme, părăsesc împreună cabinetul ministrului./ Rămas singur, ministrul se va îndrepta către ultima obligație de Protocol a zilei, la Palatul Elisabeta, de unde se va întoarce peste câteva ore./ De aici înainte încep anomaliile, care au pregătit incidentul și au făcut să curgă destulă cerneală inflamabilă în paginile presei române. Singurii martori ai acestui segment din viața ministrului sunt șoferul ministrului și ofițerul de serviciu. Aceasta din urmă, Luminița Răuț, referent la Direcția de dialog cultural internațional, afirmă că ministrul s-a întors în stare de ebrietate, că a chemat-o de mai multe ori în cabinet, fiind într-o ținută indecentă și că i-a făcut avansuri. Soția ultragiată s-a adresat soțului, care a sosit, subliniem, cu o promptitudine neobișnuită, a trântit câteva palme ministrului luat prin surprindere și a fost urmat la puțină vreme de o echipă de reporteri, pe care cei doi soți i-au adus în Ministerul Culturii și care au năvălit în cabinet cu aparatele pregătite, fotografiind persoana ministrului (acesta susține că se afla în camera de odihnă și a revenit în cabinet) și alte aspecte ale încăperii./ Șoferul ministrului nu confirmă susținerile ofițerului de serviciu, privind impolitețea sau indecența ministrului, deoarece n-a fost de față, dar confirmă prezența în instituție a soțului doamnei Răuț, a violenței față de ministru, ca și conduita hotărâtă, prea hotărâtă, a reporterilor. Mărturiile lor sunt contradictorii și nu coincid decât în ceea ce privește lipsa de luciditate a ministrului Petre Sălcudeanu în noaptea cu pricina./ Din păcate, nici mărturiile acestuia din urmă nu clarifică deloc problema pentru că, date în două serii, aceste declarații ale ministrului culturii diferă de la o dată la alta și ridică problema gradului de receptivitate și de realism al celui în cauză. După ce invadatorii au părăsit sediul, cel agresat a rămas să doarmă în minister. A doua zi dimineată, ministrul Petre Sălcudeanu se mai afla într-o stare de perplexitate și de incoerență (...). Chemată de ministru în fața colaboratorilor din minister, doamna Luminița Răuț a recunoscut că n-a fost agresată în noaptea precedentă. Pe data de 5 octombrie a.c., ora 16.00, ministrul Petre Sălcudeanu a părăsit

Ministerul Culturii, incomplet refăcut după cele întâmplate. (...)/ Comisia de cultură a Senatului a hotărât continuarea investigării situației de la Ministerul Culturii în sensul descoperirii factorilor de stagnare și de regres care marchează evident activitatea acestui minister. (...) Cazul Sălcudeanu trebuie descifrat dincolo de anecdotică, iar cine nu vrea o adevărată strategie culturală la Ministerul Culturii, cine nu vrea un adevărat proces de reformă, va inventa mereu «cazuri Sălcudeanu». Vina domnului Sălcudeanu nu e mai mică. Dânsul a favorizat răul. Dar chiar dacă domnul Sălcudeanu pleacă de la minister, răul rămâne în structurile Ministerului Culturii, aflat în plin proces de «stagnare și regres».

26 octombrie

● Are loc o întrunire a Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor.

„După ce tensiunile de la Uniunea Scriitorilor au explodat în presă, conducând la demisiile Anei Blandiana, a lui Octavian Paler și, în cele din urmă, a lui Mircea Dinescu însuși, comitetul director a convocat, în sfârșit, ședința Consiliului de conducere. (...) E adevărat că președintele Uniunii, Mircea Dinescu, nu s-a îndurat să vină de la Berlin pentru a participa la ședință, prevalându-se de faptul că și-a luat adio de la colegii săi prin demisia făcută publică în presă./ E sau nu corect ca liderul scriitorilor să demisioneze din funcție, câtă vreme n-a prezentat un raport asupra modului în care a dirijat Uniunea? (...) / S-a hotărât ca Uniunea să fie supusă unei comisii de anchetă riguroase, alcătuită din experți, care să se pronunțe asupra felului în care au fost administrate fondurile și patrimoniul în acești patru ani. Abia atunci vom ști cu adevărat dacă acuzele care i s-au adus lui Mircea Dinescu sunt imputări serioase ori calomnii dâmbovițene” (cf. Radu G. Țeposu, *Vânt slab până la potrivit la Uniunea Scriitorilor. Demisia lui Mircea Dinescu nu-l exonerează de răspundere*, în „Cuvântul”, nr. 44, din 2 noiembrie 1993). ■ Cu același prilej, Fănuș Neagu a sintetizat nedumeririle membrilor USR cu privire la administrarea instituției sub președinția lui Mircea Dinescu: „- Ce s-a întâmplat cu medicamentele și hainele primite ca ajutoare? Cine le-a fosit? Cine le-a vândut? Cine a încasat banii și ce-a făcut cu ei? / - Unde sunt cele zece televizoare primite? Cine se uită la ele? / - Cum au fost folosiți și investiți banii Uniunii? / - De ce-a primit Ștefan Bănuțescu, pentru el și fiica sa, care nu e membră a Uniunii, câte o mie de dolari în vederea unor călătorii pe care nu le-au efectuat? Cum vor fi decontați acești bani? / - Pe ce criterii s-au acordat premiile și cine sunt persoanele premiate? / - Câte mașini de scris s-au primit și cine le folosește? / - Cum au ajuns în seiful Uniunii cei două mi de dolari falși? / - De ce stă nefolosit linotipul primit de Uniune? / - Care e stuația atelierului de ceramică? Funcționează? E rentabil?” (cf. „Cuvântul”, nr. 44/1993: *Zece întrebări ale scriitorului Fănuș Neagu pentru fostul președinte al Uniunii*).

● Într-un articol din „Cuvântul” (nr. 43), *Sacrificarea lui Sălcudeanu*, Tudorel Urian comentează demisia prozatorului Petre Sălcudeanu din funcția de ministru al Culturii, în urma unui scandal de imoralitate („devenit notoriu la scară internațională”); publicistul consideră însă că această demisie ar fi o diversiune, menită să împiedice căderea guvernului Văcăroiu: „Probabil, fără scandalul chiloților ministeriali opoziția nu ar fi declanșat acum mișcarea, șansele ei fiind minime. Pentru că (...) miniștri precum Mircea Coșea sau chiar Alexandru Mironov nu pot fi atacați fără a se da sentimentul că se caută nod în papură. Or, prin prezenta demisie a domnului Petre Sălcudeanu, chiar dacă aceasta a venit penibil de târziu, principalul argument al opoziției va deveni nefuncțional. Orice parlamentar, susținător al mișcării care va aduce în discuție scandalul de la Ministerul Culturii va putea fi întrerupt de figura posacă a domnului Oliviu Gherman sau de cea distinsă spirituală a lui Adrian Năstase, și rugat să treacă la subiect pentru că dl. Petre Sălcudeanu nu face parte din Guvernul Văcăroiu, al cărui cap este cerut în mișcare. (...) Este limpede că sacrificarea lui Petre Sălcudeanu a fost necesară pentru salvarea Guvernului Văcăroiu. Vinovăția sau nevinovăția fostului ministru al culturii are în momentul de față mai puțină importanță. Domnul ministru se consideră în continuare o victimă a unei înscenări murdare. Este posibil să fie așa. Un lucru rămâne totuși inexplicabil. Chiar înscenare fiind, prin ce mijloace poate fi convins un ministru care se respectă să-și abandoneze pantalonii în alt loc decât acasă?”. □ Ioan Buduca publică articolul *Secretul rezistenței intelectuale: ratarea?*: „Generația '80 nu simte încă primejdia ratării. (...) În loc să-și susțină proiectele culturale, cei mai mondeni dintre optzeciști preferă să apară, unori, la televiziune, unde fac o jalnică figură de diletantism cioclopedic. (...) Ne-am priceput cândva la literatură. Ce drăcușor ne îndeamnă, acum, să credem că ne pricepem chiar la orice: la finanțe, la economie, la politică ori chiar la dreptul constituțional. (...) Cu politica am reușit să ne facem de baftă. Ce a ieșit din convertirea noastră în masă? Un șef de partid – Nicolae Manolescu. Și un analist de anvergură – Ion Cristoiu. Nici unul nici altul nu sunt optzeciști. și noi? Noi optzeciștii, trebuie să alegem: ratarea culturală în jocul politic, ori așezarea pe cursul unei direcții culturale. Dar care direcție? Generația noastră n-a avut ideologi. (...) Problema direcției culturale și-a pus-o generația lui Mircea Eliade. Un reper care ne poate fi spre luare aminte. Nu avem ce învăța de la generația Petru Dumitriu, Marin Preda și Eugen Barbu. Erau curajoșii jumătăților de măsură. Nu rămâne decât talentul lor. Nu și modelul moral. Nici de la generația Nichita, Breban, Matei Călinescu nu avem ce învăța. Ei au reînnoat cu tradiția «clasicilor» interbelici. Generație didactică, prin excelență, războiul lor cu stalinismul n-a fost decât o bătălie pentru putere. S-au folosit de literatură în acest scop. (...) Cei care au rămas în Occident s-au despărțit de modelul generației lor și au reînnoat cu modelul Eliade. (...) O generație care vrea să rămână în istorie are nevoie de un proiect

cultural de durată și de lucrări importante care să reprezinte acel proiect. Postmodernismul? E în stare acest ism să fie un asemenea proiect? (...)/ Pentru optzeciști, ratarea, ca generație, pare inevitabilă. Nici unul dintre congenerii acestei grupări literare nu pare dăruit cu talentul programator al lui Mircea Eliade. Vom rămâne încremeniți într-un proiect care nici nu există. (...)/ Un Eugen Ionescu al generației noastre ar mai salva ceva din frumoasele promisiuni ale anilor '80. Fi-va el Mircea Cărtărescu? Fi-va el Mircea Nedelciu? Groșan? Ori poate că generația adevăratelor proiecte culturale abia de acum înainte se va ivi?"

27 octombrie

● Într-un editorial din revista „22” (nr. 42), *Etnocentrismul, o inconsecvență*, Gabriel Andreescu intervine în polemica dintre Victor Neumann și Gabriela Adameșteanu, desfășurată în paginile aceleiași publicații (a se vedea nr. 32, din 19 august 1993, și nr. 41, din 22 octombrie 1993): „Scrisoarea pe care dl. Victor Neumann a adresat-o redactorului-șef al revistei «22» are, din păcate, prea puțin de-a face cu «știința istorică» și mult prea mult cu o problemă de principiu, pentru ca scurta explicație a d-nei Gabriela Adameșteanu să fie îndeajuns./ (...) Nu există publicație, în România, care să fi făcut atât de mult pentru cauza minorităților, ca revista «22». În momentul în care s-a hotărât – ianuarie 1990 – ca «22» să aibă pagini dedicate minorităților nu se cunoștea faptul că șovinismul și xenofobia vor deveni artileria grea a tacticii de restaurație. Nu se bănuia că pentru mesajul lor de toleranță autorii articolelor, și ai revistei, vor fi subiectul unor campanii violent-jignitoare, în ziarele «Azi» și «Adevărul» (în primele luni ale lui 1990), apoi în «România Mare», «Europa» și alte reviste de aceeași speță. (...) Revista «22» a deschis și subiectul, mai delicat și, în orice caz, mai complicat, al ideologiei unora dintre reperele noastre intelectuale – Mircea Eliade sau Emil Cioran – privind politica națională ori alte teme care au alimentat, în perioada interbelică, naționalismul extremist. Într-un moment când se produce recuperarea culturii interbelice (...), mistificarea acestor detalii ar fi (...) mai mult decât o greșeală, ar fi o prostie. Ne aflăm într-un moment critic pentru destinul civilizației noastre, și avem obligația de a trece de la cultura mitologiilor la cultura deschisă a reevaluărilor, întemeiată pe dialog – deci pe responsabilitate. Faptul că Eminescu este poetul de referință al culturii române nu ne obligă să preluăm – sau să uităm, să ocolim – accentele xenofobe (la rândul lor tratate în context) din publicistica politică. Dar toată această operă de re-interpretare istorică are (...) și cerința ei de subtilitate. Și, deci, de «dozaj». Este total neadecvat să echivalezi opinii esențialiste asupra spiritului național cu chemări la pogrom. Sau să uiți umanismul sever care fundamentează opera marilor creatori, datorită unor opțiuni politice contestabile. (...) Avem de făcut astăzi, cu aceeași urgență, nu numai procesul numitului naționalism românesc de dreapta, ci și

procesul stângii extremiste. Avem deci de discutat și «alte liste» – cum ar fi lista ideologilor comunismului din România (Se întreba, nu de mult, Monica Lovinescu, tot în această revistă: «Nu cumva România a stat ea, vreo jumătate de veac, sub o stăpânire legionară, iar comuniștii sunt aceia care au deținut puterea doar câteva luni de zile și apoi, băgați în închisoare de Antonescu, nu au mai ieșit decât prin 1964 din temnițe? Nu cumva am visat, și tot Estul european a scăpat, din 1989 încoace, nu de teroarea comunistă ci de cea fascistă?».) / Întâmplător sau neîntâmplător (este absurd să bănuim aici cauzalități abisale) lista aceasta, la care s-a referit anterior Gabriela Adameșteanu, cuprindea în totalitate evrei. Ar trebui oare ocolit acest subiect, al ideologilor care au îngropat cultura română în anii '50, pentru că aceștia aparțin, în atâta măsură, unei minorități? (...) Limbajul de o agresivitate descalicantă, pe care îl folosește Victor Neumann în scrisoarea sa de săptămâna trecută, pentru «îndrăzneala» Gabrielei Adameșteanu de a da o listă de ideologi care este în exclusivitate alcătuită din evrei nu face în nici un caz un serviciu etniei. Este inconsecvent, și în definitiv perdant, să aperi valorile minorităților pornind de la etnocentrism. Aceeași perspectivă etnocentrică a fost la baza câtorva decizii ale maghiarilor, cu efecte fatale. (Am în vedere, în primul rând, evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990 [...]). (...) Ca să poți salva, în condițiile noastre complicate, echilibrul dintre majoritate și minorități va fi necesar însă ca și ideologiile minorităților să adauge, conștiinței de sine, conștiința alterității". □ Sub genericul „Actualitate culturală”, William Totok comentează participarea României la cea de-a 45-a ediție a Târgului Internațional de Carte de la Frankfurt, desfășurată în perioada 6-11 octombrie 1993 (*Cărți, cărți și iarăși cărți*), menționând, printre titlurile românești expuse cu acest prilej, traducerea în germană a romanului Anei Blandiana *Sertarul cu aplauze* și a volumului de poezie *Black Box* de Gellu Naum, precum și cărțile unor scriitori germani originari din România (Richard Wagner, Ernest Wichner, Herta Müller ș.a.). „La Târgul de Carte de la Frankfurt s-a văzut pentru prima dată într-un mod (...) convingător și concret că în România posttotalitară în sistemul editorial a început să sufle un vânt nou. (...) România s-a prezentat anul acesta cu cel mai mare stand național din ultimii ani, având o suprafață record de 16 metri pătrați, la care trebuie adăugate și cele 8 edituri particulare cu standurile lor proprii, însumând în total 50 metri pătrați de suprafață expozițională. Primul Târg Internațional de Carte de la București, ce s-a desfășurat anul trecut, a stârnit nu numai curiozitatea unor editori occidentali, ci a contribuit acum la încheierea unui contract de colaborare între Ministerul Culturii și Târgul de Carte de la Frankfurt. (...)/ În comparație cu celelalte țări foste comuniste, standul național românesc a fost totuși mai mic și în același timp cu mult mai mare decât în anii trecuți. Numărul cărților expuse, de asemenea, a fost mai mic, calitatea lor grafică necorespunzând nici măcar unor standarde minimale. Despre hârtie nici să nu mai vorbim. Criterie de selecție ale titlurilor

oricum corespundeau mai degrabă hazardului inoperant decât (..) unor principii bine stabilite. Astfel, pe rafturile standului național erau expuse pe lângă o sumedenie de titluri noi și nelipsitele cărți mai vechi. (...) Cu excepția editurii Albatros, prezentă tot în cadrul standului național, nici una din celelalte edituri (Meridiane, Eminescu sau Dacia) nu ne-au putut oferi un catalog. (...) Dintre editurile de stat, doar editura Univers dispunea anul acesta și de un stand propriu. (...) / Editurile particulare românești s-au stăduit să utilizeze metode publicitare corespunzătoare, oferind vizitatorilor nu numai cataloage atât de căutate, ci și explicații pertinente despre titlurile așezate și despre planurile de viitor. Desigur, editura Humanitas, care a devenit cea mai renumită casă editorială românească, a oferit interesatilor nu numai o adevărată expoziție cu aparițiile de ultimă oră, ci și un util catalog exhaustiv și în același timp informativ. (...) / Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt a găzduit anul acesta din nou întâlnirile Est-Vest, adică întâlniri între publicul occidental și scriitori din Răsărit. Astfel, în cadrul acestor întâlniri, Ana Blandiana l-a prezentat pe Mircea Cărtărescu, al cărui volum de proză, *Nostalgia*, publicat recent de editura Humanitas, a stârnit curiozitatea unor editori germani. Această carte a scriitorului român are acum toate șansele să apară într-o traducere germană.” În altă ordine de idei: „Târgul Internațional de la Frankfurt și-a deschis anul acesta larg porțile unui nou mediu informațional, anume așa-numitul CD-ROM. CD-ROM-ul este o dischetă electronică, asemănătoare CD-urilor, adică compact-discurilor muzicale, pe care se imprimă texte. Acest nou mediu electronic pentru lectura computerizată, nu numai a cărților tradiționale tipărite, ci și a ziarelor și revistelor, a început să devină un factor concurențial pentru tipărituri în general. O sumedenie de edituri au prezentat într-un pavilion anume rezervat stfel de producții noi, ce pot fi citite doar cu ajutorul unui computer. Mai ales dicționare și enciclopedii au fost editate pe CD-ROM-uri. (...) «Le Monde» deja a trecut la publicarea unei ediții electronice. (...) Se așteaptă că în anii următori să se publice până și literatură beletristică pe CD-ROM-uri. La Frankfurt s-au prezentat deja primele ediții computerizate ale unor texte beletristice, printre care se află poeziile americanului Charles Bukowski. Multe edituri din Occident au trecut oricum la forme electronice de editare : cărților tradiționale, cerând autorilor nu manuscrise dactilografiate, ci dischete înregistrate”. □ Sub titlul **Lectură sau relectură?**, Adrian Marino contează cartea lui Matei Călinescu *Rereading*, apărută în 1993, la New Haven and London, Yale University Press: „Domița de «polivalența lecturii» – teorie centrală a «noii critici» –, tindem să uităm de existența unei întregi psihologii, fenomenologii și poetici a lecturii. Parcurgem, de fapt, cu acest prilej, o adevărată enciclopedie a «lecturii». O altă notă specifică a cărții este silul său profund deosebit de critica franceză pe care o consumăm în mod obișnuit. Arborească, în zig-zag, cu alternanțe de teoretizări și lungi analize,

ridicându-se de la texte, inductiv, la generalizări prudente, rezumative, Rereading impune un regim de lectură încă puțin curent la noi. Matei Călinescu practică o lectură și o demonstrație hermeneutică deloc prizată de colegii săi români, chiar și în firava, incipienta noastră teorie literară”.

● Alexandru George publică în „România literară” (nr. 42), la rubrica „Polemici”, un nou episod din articolul *Intelectualii, prostimea și prostia*, critic la adresa discursului intelectualilor din opoziție: „Una dintre cele mai surprinzătoare și mai dureroase constatări care se pot face în ceasul de față asupra situației intelectualilor din România este refuzul acestora (sau incapacitatea) de a privi situația în față, de a recunoaște cu luciditate *ceea ce este*, înainte cu mult de a lua o hotărâre de acțiune sau de a proclama schimbări. Discursul politic, mai ales în cadrul opoziției, este dominat de literați, care preferă să se amăgească regăsind vechi iluzii (întoarcerea, de pildă, la experiența dovedit falimentară a «trăiriștilor» din anii '30) sau să-și piardă vremea cu probleme de «conștiință» și dezbateri înde ei moralistice (...). Pentru cei care au trăit cu luciditate toată perioada comunistă (...) problema e și a fost de inteligență, nu de moralitate. Iată de ce nu am pregetat să afirm și o repet aici că atunci când aud vorbindu-se de «etic» în infernul ultimei jumătăți de veac, îmi vine să scot revolverul și să trag. Mai altfel spus, mă lasă rece speculațiile în vid pe care le-am văzut dominante în cadrul Grupului de Dialog Social și m-au încântat exercițiile de retorică ale d-lui Gabriel Liiceanu din *Apel către lichele* (...) doar sub aspectul lor artistic și oarecum gratuit, similar cu discuțiile asupra sexului îngerilor în vechiul Bizanț pe punctul de a fi cucerit de turci”.

● *Sub titlul Mircea Dinescu a primit casă de la Silviu Brucan*, este publicat în „Cronica română” un scurt articol semnat de Victor Grecu (însoțit de copia unei cereri adresate de președintele URSS, în ianuarie 1990, Consiliului Frontului Salvării Naționale): „Cum era de așteptat, în urma scandalului provocat la Uniunea Scriitorilor de tipografia de care s-au prevalat mulți pentru «plăți de polițe», au ieșit la iveală și alte documente. Printre ele se află și cererea de aprobare pentru repartitie de casă, întocmită de ex-președintele Uniunii Scriitorilor, Mircea Dinescu. Cererea a fost, bineînțeles, aprobată la vremea respectivă, de unul din liderii FSN, domnul Silviu Brucan. În data de 9.I.1990, s-a repartizat, astfel, imobilul din Bulevardul Aviatorilor nr. 69, familiei lui Mircea Dinescu, compusă din 7 persoane. Imobilul nu a fost orice căsuță, ci ditai «palatul», compus din 12 camere, 6 băi și grupuri sanitare, 3 terase și un balcon, 3 boxe, 4 holuri și culoare, bucătării, debarale și birouri, în suprafață totală de 595 de metri pătrați locuibili! Pe lângă acestea, o curte și grădină în suprafață de 668 m.p. și garaj”.

29 octombrie

● Sub titlul *Lectură, exegeză, demascare*, Andrei Pleșu semnalează critic în „Dilema” (nr. 42) două eseuri despre Eliade apărute de curând în Franța: *A*

propos de Mircea Eliade. Un témoignage de Isac Chiva și Métaphysique et politique. L'ontologie antisémite de Mircea Eliade, aparținându-i lui Daniel Dubuisson. Cele două texte îi par lui A.P. „inacceptabile” – „nu pentru că offensează imaginea lui Eliade (...), ci pentru că offensează buna-cuviință a oricărei exegeze normale și tulbură, în chip grosolan, ceremonialul minimal la care lumea culturii obligă”: „Ceea ce mă interesează e o problemă de *atitudine*. Grav, din punctul meu de vedere, nu e că se scot la iveală părțile umboase ale unei vieți și ale unei opere. Socotesc, dimpotrivă, că admirația nu e sinătoasă dacă se sprijină pe o diminuare a adevărului (...). Grav este însă să transformi exigența morală și politică într-un desfrâu resentimentar, să încurci criteriile, să iei umori și frustrări private drept luciditate analitică. (...) De ce, condamnând episodul gardist al lui Eliade, trebuie să-l declari «un poligra mediu-cru»? Și cum să treci de la relatarea deviației ideologice a tânărului Eliade la concluzia că scrierile sale, în ansamblul lor, nu sunt decât «un concentrat de efecte schizoide ale ultimei jumătăți de secol»? Cu ce acoperire îți îngădui să pui între ghilimele cuvântul «savant» ori de câte ori el se referă la Eliade, ca și când din împrejurarea că omul e amendabil moralmente rezultă, în chip logic, că, profesional vorbind, e un amator. (...) / La rândul lui, Daniel Dubuisson se complăce într-un rudimentar reducionism. A vorbi de «ontologie» în cazul lui Eliade e un exces a vorbi de o «ontologie antisemită». Iar a lua «repoșurile» eruditului față de «tradiția iudeo-creștină» drept antisemitism e la fel de îndreptățit cât este a le lua drept anticreștinism. Trebuie să-l citești pe Eliade în *transă*, în prizonieratul unei ranchiune nevindecabile, pentru a vedea în toate temele sale dezvoltări criptofasciste. Și trebuie să ai o imagine «realist-socialistă» despre om, ca să-l percepi atât de «monolitic», să-l comprimi cu dezinvoltură sub semnul unui singur defect, să lichidezi bogăția unei vieți și șansa fiecăruia de a se modifica, în numele unei scheme. Se vede de la o poștă că nu de exegeză e vorba aici, ci de *război*. (...) Simți bucuria «demascării», iminența anatemei, nerăbdarea de a legifera interdicții. (...) / Prin reacție, și «tabăra cealaltă» a căzut, rapid, într-o paranoia simetrică. (...) / Dar cât timp vom persista, intratabili, în această mutuală intoleranță, în această inalecvare? Cât timp ne vom lăsa prostiți de ideologii? Și, mai ales, cât timp vom continua să ne ambalăm partizanatul în «obiectivitate»? Căci, iată, întâlnesc totmai des oameni care, cu bune argumente, combat ideea unui «proces al comunismului», dar nu se neliniștesc dinaintea procesului neîncetat care se face celor marcați de tribulațiile drepte. De aceea asistăm la un «proces» Heidegger, la un «proces» Eliade, la o harnică «despuiere» de dosare în zona devierilor dextrogire, dar nimeni nu se gândește serios la un «proces» Marcuse, la un «proces» Althusser, sau la deschiderea dosarelor «delicate» ale prolecultului convertit. (...) Numai cei care se vor putea ridica deasupra acestui sordid motor în doi timpi al istoriei contemporane vor putea trece, mântuiți, în mileniul următor. Din fericire, unii au și făcut-o. În chestiunea Eliade nu avem doar

«mărturia» grimasantă a lui Isac Chiva. O avem și pe aceea, nobil-recuperatoare, a lui Gershom Scholem”.

[OCTOMBRIE]

● La ancheta revistei „Vatra”, *Invitație la un examen: cultura română postbelică (VI)*, răspund, în nr. 10 al publicației, Mircea Ghițulescu (*Câte ceva despre gândire pasională și judecata globală*), Florin Iaru (*Dulci ruini...*), Marius Iosif (*O relegare de perioada interbelică*) și Viorel Mureșan (*Sentimentul unui pod prăbușit*). ■ Mircea Ghițulescu: „Paradoxal este că, deși multe fraze din pamfletul citit și răscitit al lui I.P. Culianu sunt înțelepte, concluziile sunt lipsite de înțelepciune și aceasta pentru că autorul este un gânditor pasional. Pasionalitatea duce la două tipuri de erori pe care nici Ioan Petru Culianu nu le poate evita. Mai întâi, personificarea unui adversar gregar, de aceea abstract: un sistem social care l-a silit să se expatrieze, să se sacrifice și în cele din urmă să se martirizeze. Comunismul s-a personificat, a luat înfățișarea unui mascul monstruos și respingător. Este răul încarnat ce trebuie exorcizat, blestemat, respins în totalitate – un personaj de coșmar, incapabil să producă valori pozitive. (...) Sistemul nu era favorabil unei «culturi de performanță» (la care se referea, limitativ, I.P.C.), dar indivizii luați separat puteau fi./ Pe de altă parte, premisele sunt adecvate, dar concluziile eronate, pentru că viziunea nu este aplicată, ci globală. Acest «globalism» de șuetă care duce la simpatice simplificări de genul «nemții sunt serioși», «englezii, plini de morgă» (...) produce crochiuri caricaturale care fascinează prin simplitatea liniilor (...)/ Cu aceeași exigență nivelatoare se poate demonstra nu numai că nu au rămas valori culturale din România socialistă, dar nici din România dintotdeauna. Preluând decepția severă din *Schimbarea la față a României*, noul Cioran, mai succint și mai puțin mesianic (de fapt, mai în pripă) prelungește un complex de inferioritate, care (...) ascunde o mare vanitate. (...) Posteritatea lui Culianu însuși este legată de cultura română care îl va asuma, cea americană fiind destul de aglomerată./ (...) Rămânând la cultura de performanță sau «de elită» (care nu este singura componentă a stării culturale a unei națiuni), cred că un popor mic ce produce un mare poet (Nichita Stănescu, să spunem, dar Arghezi ce cusur are?) o dată la cincizeci de ani se poate considera norocos. Geniile în România nu se ivesc dintre două sute de milioane de locuitori ca în America sau în Rusia, ci din douăzeci de milioane. (...) Dacă tot ni se propune să lucrăm cu generalități, trebuie să observăm că marile culturi ale lumii sunt culturi imperialiste ce au înflorit pe fundamentul unei supremații politice, economice și lingvistice. (...) În epoca modernă imperialismul cultural are forme liberale, mai decente: marile puteri economice sunt astăzi seducătoare, pentru personalitățile culturale fiind și foarte rentabile. Cultura americană, de exemplu, dacă nu și o bună parte din cea franceză contemporană, sunt culturi de imigrație, astfel că nu putem judeca

situația culturală a României «la concurență» decât în momentul când mari filosofi. Cineaști, scriitori, fizicieni etc. Vor imigra la noi. Ipoteză, desigur, absurdă, ca și competiția în care ne implica I.P. Culianu./ Dar ce înseamnă *cultură* în accepțiunea polemistului nostru? Ceva mult prea simplu, imediat măsurabil cu instrumentele *box office*-ului, ale notorietății internaționale. (...) Măsurile în cultură sunt infinitezimale și este greu de spus (...) dacă Baga este «mai mare» decât sămănătoriștii Thoreau sau Witman, incontestabil mai celebri”. ■ Florin Iaru: „Pe mine, unul, nimic din ceea ce conține strgățul lui Ioan Petru Culianu nu mă aduce la disperare. Avem de-a face, este evident, cu un document «datat». Cine, în România sfârșitului de epocă, mai putea să se mintă, mai putea să spere numai în victoria culturii? (...) Dar I.P. Culianu greșește grav când crede că marea mascaradă culturală este specifică numai țării noastre. Aș vrea să știu unde anume în lume socialismul și comunismul au îngăduit mari direcții, mari școli, doctrine culturale de anvergură? Istoria culturală a socialismului este istoria micilor evadări personale, istorioara gesturilor de refuz și a rezistențelor autiste. (...) De aceea, articolul său pleacă de la o eroare de identificare a obiectului sensibil. Unde mai pun că se vede că e scris «cu draci», în dușmănie față de atitudinea resemnat-iluminată a epocii (anul 1982). Dacă nu mă înșel, este deceniul de triumf al lui C. Noica, teoria lui despre apostolat într-o epocă indiferentă la valorile umaniste și răsplăta a Cezarului făcând multe victime. (...) Dar teza principală a lui Ioan Petru Culianu suferă de un viciu fundamental. Este raționalistă în sensul rău al cuvântului, rațiunea fiind pusă, aici, să servească o furie devotatoare. Aplicând o axiomă a fizicii (știință exactă) la psihologie, ideologul se plasează, paradoxal, pe pozițiile scientiste ale sfârșitului de secol XIX. *Ex nihilo nihil*, exultă el. (...) Înclin să cred că avem de a face cu o criză ateistă prost sublimată. (...) Conform teoriei exprimate, rezultatul ar fi un imobilism veșnic, ar trebui să ne găsim în epoca de piatră, pentru că nimic nu se crează din nimic. Fals! Și mi se pare curios ca un filosof al culturii să nu stăpânească mecanismul teodiceii, mecanism care stă la baza oricărei acțiuni de contestare a dogmelor. Cu alte cuvinte, și răul naște binele, și nedreptatea cere justiție, și imoralitatea stimulează virtutea, iar haosul se organizează în ordine”.

● În „Calende” (nr. 10), Miron Cordun comentează cele mai recente și mai controversate evenimente ale lumii literare (*O dare de seamă „sans rvages”*), realizând un colaj de citate și de rezumate (ironice, pe alocuri) ale unor puncte de vedere exprimate în presă: „■ În timp ce la Ministerul Culturii ese numit într-un post important Mihai Ungheanu, un slujitor zelos al politicii rațional-comuniste promovate de Ceaușescu, Mircea Dinescu este denigrat a scenă deschisă, ca un răufăcător. Nu este o simplă coincidență. Se poate vorbi, fără exagerare, de o adevărată «politică de cadre», care îi reactivează pe foștii susținători ai regimului ceaușist și îi marginalizează pe foștii disidenți (Alex. Ștefănescu, «Zig-Zag»/179)./ ■ Totul a pornit de la o donație a Ministrului de

Externe german (două tipografii), actul fiind semnat în martie 1991. (...) Au trecut mai mult de doi ani și «lucrul» dă bătăi de cap și lui Dinescu, și Anei Blandiana, și lui Octavian Paler, și lui Laurențiu Ulici. Și altora. («Cotidianul»/237)/ ■ Se zvonește prin ziare că dl. ministru (ministru, ce straniu sună acest cuvânt legat de persoana lui Petre Sălcudeanu) al Culturii nu e străin de scandalul de la Uniunea Scriitorilor în urma căruia s-au produs demisii răsunătoare, culminând cu a președintelui Mircea Dinescu. Specialiștii conflictelor interne au scos la momentul oportun hârtiile doveditoare și, punând benzina lângă aragaz, au așteptat liniștiți, ca din umbră, incendiul. (Tia Șerbănescu, «22»/40)/ ■ S-a spus de mai multe ori că US este o instituție stalinistă, sortită pieirii în democrația «sans rivages» în care ne-am cufundat. Divizată de opțiuni politice, sărăcită de economia de piață sălbatică în care a fost aruncată fără ancora legii sponsorizării, a legii drepturilor de autor etc. (...)/ ■ Nu știu dacă aceste «tentative de a rupe Uniunea» sunt «soluții de alternativă». Știu însă că ele sunt perfect compatibile cu democrația. Asocierea scriitorilor, pentru a-și apăra interesele de breaslă, nu poate fi decât de tip sindicalist; or, syndicate scriitoricești pot exista oricâte, fără a se putea vorbi de vreo «sabotare a unității scriitoricești». (...)/ ■ Ideea de Uniune nu este neapărat în cazul scriitorilor un simptom comunist, ci mai degrabă gauchist, sindicalist. Scriitorii sunt, din păcate, cei care au cele mai puține arme pentru a se apăra într-un sindicat, fiindcă nu au cu ce să amenințe. (...)/ ■ Falimentul Uniunii, previzibil e pus acum pe seama puterii și a presei. Mari combinații s-au pus la cale, nenumărate urzeli s-au țesut. Foarte adevărat. Cu toate acestea, nici machiavelismul puterii, nici iresponsabilitatea presei ticăloșite, nici măcar eternele rivalități și polițe de plătit nu explică mai nimic. Altceva se întâmplă la Uniunea Scriitorilor (...). Se prăbușește o lume, cu mentalitățile ei. (...)/ ■ Demisiile Anei Blandiana, a lui Octavian Paler și a lui Mircea Dinescu au ținut pe afix criza US. Sub reflectoarele lacome, breasla literară și-a etalat drama și farmecul, cva o vedetă conștientă de efectul genelor ei înălăcrămate. (...)/ ■ (...) situația reală a culturii române o exprimă cel mai bine nădragii lăsați pe vine ai ministrului Culturii. Domnul ministru își expunea fundul gol nu din pricini de iubire ci, la modul metaforic, el voia să facă o dare de seamă despre buget”.

● Constantin Cubleșan semnează în „Steaua” (nr. 10) un articol despre *Incomodul Eugen Barbu*: „Ca un alt meșter Manole, ce clădea noaptea – scriindu-și romanele și nuvelele – ziua surpa, el însuși, antrenat în «politicele» de conjunctură ale momentului. Din acest punct de vedere a fost, fără îndoială, un nefericit. Pentru că în sinea lui era un generos, cu suflet pătimaș însă, și acesta l-a scos mereu din altarul templului literaturii, unde ar fi trebuit să officieze cu solemnitate, purtându-l pașii pe maidanul maculat al ambițiilor puterii ușor compromițătoare./ (...) S-a lansat (...) în proza de analiză socială și morală, cu predilecție spre zone circumscrise însă unor orizonturi specifice, oarecum limitate în sine – lumea periferiei orășenești, cu figurile ei ciudate, cu

frământările politice ale muncitorilor – totul într-o imagine realistă, mplinită din tușe groase, lăsând să se vadă prea lesne patima pentru freacă a trăirilor. În acest sens *Groapa* rămâne fără îndoială romanul său reprezentativ. (...) Eugen Barbu se impune ca un stilist, ca un scriitor cu rară forță de recompunere a mediilor, a atmosferei, a imaginii unui trecut resimțit încă viu în actualitatea noastră. (...) Dar, pe măsură ce talentul său se copleșea, se împlinea, pericolul autopastișei începea să dea semne de amenințare. Eugen Barbu îi simțea apropierea de fiecare dată, tocmai atunci când cei mai mulți (...) îi preziceau încheierea carierei, împotmolirea, el se lansa în altă zonă de investigații. Așa se face că brusc l-am văzut plonjând în lumea unui trecut istoric fanariot (*Princepele*) (...). Până ce în *Săptămâna nebunilor* (...) iarăși s-au bucurat unii și alții a vedea o saturație epică ce trebuia să ducă la sfârșitul unei cariere prodigioase. N-a fost să fie nici de data aceasta. Romanierul a descoperit lumea obscură a ilegalității comuniste, pe care o tratează rarecum parodic în serialul *Incognito* (...). La apariția acestei producții, atacurile s-au dezlănțuit pe față, cu violență incredibilă. Ceea ce era semnificativ însă, era ambiția de a desființa nu opera – învinuită de un plagiat mai mult sau mai puțin prezumtiv – ci scriitorul care, din aceeași patimă de a aborda cât mai multe spații literare, se aventurase într-o panoramă critică a literelor românești și (...) nu-l preocupa atât creația autentică, reală cât mai ales artificialitatea ei, impostura, falsul, despre care a scris cu o patimă ce a depășit, cel mai adesea, limita eleganței unui arbitraj seniorial, cum s-ar fi dorit, criticul ajungând la *atacul la baionetă*, grosolan, amuzant în felul lui, dar mult prea scund în altitudinea intelectuală. (...) Dar mai ales iritante au fost foiletoarele din «Săptămâna», în care, rând pe rând, au fost luați în târbacă autorii contemporani, cărora nu li se recunoșteau prea des meritele, în schimb li se luminau cu proiectoare de mii de volți neîmplinirile. Și iarăși, când toată lumea a crezut că Eugen Barbu este un autor – un om?! – terminat, el s-a relansat în publicistică, întorcându-se la prima iubire, căutând deci alte zone de exercițiu al spiritului său neliniștit, în continuă agitație bătăioasă. (...) Acum, când în urma lui va rămâne din ce în ce mai adâncă doar amintirea unei personalități dificile ca om, imaginea scriitorului de marcă se va lumina”.

● La rubrica destinată „Croniciile ideilor literare” din „Jurnalul literar” (nr. 37-40), Adrian Marino comentează, sub titlul *O nouă istorie literară Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* de Radu G. Țeposu: „Pe traiectoria deschisă de G. Călinescu și continuată de N. Manolescu, *Istoria tragică și grotescă...* (...) reprezintă un al doilea moment distinct și semnificativ. *Istoria* lui I. Negoieșcu, importantă pe alte laturi, trebuie scoasă din discuție deoarece este scrisă într-o indiferență totală față de statutul – fie și convențional – al «istoriei literare». (...) În ce constă noutatea în cazul de față? (...) Radu G. Țeposu se situează într-o perspectivă *postmodernă*, pe care o recunoaște drept specifică deceniului nouă și, în general, întregii literaturi

române, în partea sa viabilă, de după 1945. Intervine, în mod evident, un anume reducționism (...)/ A subsuma o întreagă epocă unui singur unghi de lectură nu este o întreprindere lipsită de riscuri. În al doilea rând, sincronizarea cu un concept foarte răspândit, la modă, poate sugera, unora, existența unui mimetism intelectual evident. Dar acestea sunt, în definitiv, riscuri secundare. Nodul problemei îl reprezintă însăși noțiunea de *postmodern*, «cuvânt-valiză», cu o semantică deloc stabilizată, extrem de elastică. (...) La fel se întâmplă și cu alte noțiuni «postmoderne», ca joc, ironie, parodie. Ideea de «fragment», postmodernă și ea, apare în mod insistent încă la Fr. Schlegel. (...)/ Ceea ce pare efectiv «postmodern» este coexistența *en vrac* a tuturor ideilor despre literatură. Până acolo încât totul pare că a fost spus, că totul se repetă (...). Dar și această teză poate fi întâlnită la La Bruyère (...). Postmodernă ar fi totuși generalizarea acestei blazări istorice superioare, acceptarea ideii că totul coexistă, se echilibrează, se anulează reciproc (...) Originalitatea ar dispărea sau se relativizează la extrem. (...) Nimeni nu mai știe, literar vorbind, ce-i mai aparține și ce nu, imităm, pastişăm, reluăm pe unii și pe alții cu deplină inocență sau cu maximă luciditate, înfruptându-ne dintr-un imens bun comun, fără limite și fără *copyright*. Acest «colectivism» literar este, pe un plan, foarte solidar cu epoca socialismelor și a totalitarismelor moderne. Vrând-nevrând, suntem cu toții – autori și critici – fii ai timpului nostru, absorbiți și dominați de aceea și paradigmă, postmodernă sau nepostmodernă. (...)/ Ceea ce G. Călinescu a făcut cu întreaga literatură română până în 1940, Radu G. Țeposu face, în stilul și cu mijloacele sale, cu deceniul nouă. (...)/ Procedul acesta avantajează în mod evident pe scriitori, mulți, foarte mulți, *sub* conștiința estetică a criticului. Radu G. Țeposu le acordă, cu generozitate, o conștiință estetică foarte dezvoltată, problematică, evoluată, pe care (...) cei mai mulți dintre eroii săi, în special poeți, nu prea o au. Mulți sunt doar poeți descușiți, cu studii și lecturi pe apucate, cu idei estetice prinse în zbor, de la un cenaclu sau altul, încondeiați de critic cu etichete foarte pretențioase, care-i înnobilează estetic. Radu G. Țeposu (...) acordă cu generozitate mari titluri de noblețe (...) adesea unor bieți lumpeni ai poeziei. Însă toată lumea «câștigă» precum la acest... *Caritas* istorico-literar. Că lucrează și solidaritatea de generație este indiscutabil. (...) Lăsând însă la o parte orice «ironie» (postmodernă), *Istoria tragică și grotescă* este o operă de reală construcție critică și va rămâne, credem, măcar pe fragmente ca atare”.

[OCTOMBRIE-NOIEMBRIE]

- În „Familia” (nr. 10-11) sunt publicate o parte dintre intervențiile din cadrul unei dezbateri cu tema ***Confuzia valorilor și tentația reconsiderării***, dezbateri organizată cu ocazia *Zilelor revistei „Familia”* (14-16 octombrie 1993):
- Radu Enescu (***Recuperări, clarificări și revalorizări***): „În bezna neagră a celor 45 de ani, posteritatea lui Maiorescu n-a fost îngropată. N. Manolescu,

optzeciști de la Căminul de luni și revista «Echinoc» au păstrat viața culturii sale. După cum după Decembrie 1989, pe plan larg cultural, revista «22», GDS-ul și excepționala editură Humanitas (...) au restabilit adevărul în limitele lui firești. (...) / Cred însă că nu problema recuperării e esențială. În genere, ea nu poate fi dirijată; *primo*: pentru că suntem liberi, *secundo*: pentru că editurile nu pot fi controlate chiar și într-o democrație așa-zis originală. Noi l-am publicat pe Adolf Hitler, dar nici azi nu posedăm o ediție Maiorescu sau Lovinescu fără croșete, puncte de suspensie și pasagii eliminate. / Importantă în viața literară este clarificarea substanței și funcției valorii estetice, eliminarea confuziei între politic și artistic – deși chiar și apolitismul reclamat cu gălăgie în artă implică o atitudine politică nu tocmai de bună credință (...) / De recuperat s-a recuperat și se recuperează. Problema e însă alta. Pe timpul lui Ceaușescu ne zbăteam pe la librării să obținem, de exemplu, *Jurnalul de la Păltiniș*, *Epistolarul* sau *Minima moralia*; azi, însă, cartea esențială, lectura solidă s-au devalorizat. Cauzele sunt, desigur, și economice, dar pe lângă o lehamite produsă în conștiință de un primat cam suprarealist al politicii, pe lângă o resignație și o disperare, mai ales a tinerilor, însăși orânduirea privește cu un dispreț de speță populist-sud-americană cultura, spiritualitatea, intelectualitatea. (...) / În veacul trecut, prin universitățile germane, circula printre gânditori lozinci: «*Zurück zu Kant*» (...). Și la noi deviza ar trebui să sune: «*Zurück zu Maiorescu!*». Dar pentru asta ar trebui să intrăm în Europa nu doar geografic și politic, cultivând acasă însă xenofobia, șovinismul, antisemitismul și alte calamități. Europa e o entitate axiologică înainte de orice, iar calitatea de european ține de axiologie, cu valorile ei perene, nu de calcule diplomatice și politice mărunte. (...) Deci, ori continuăm valorile latinătății noastre, transfigurate contemporan și ridicate la virtuți filosofice, ori ne transformăm într-un fel de spartani obtuși, osmanlâi sau esthimoși ai Europei»; ■ Al. Cistelean (*Despre confuzie, discurs din amintire*): „După primul război, oricât de glorios o fi fost el pentru noi, nu s-a schimbat nimic în principiile evaluative. N-a căzut o paradigmă, nici de creație, nici de receptare. (...) Cu totul altfel s-au petrecut lucrurile acum, după decembrie '89. Acum a căzut într-adevăr o paradigmă, mentalitățile s-au schimbat radical. (...) Literatura nu mai e ce-a fost. Pentru că o citim altfel, pentru că vine în alt orizont de așteptare și de receptare. Pe de altă parte, noi nu-l mai avem nici pe Lovinescu. S-ar fi părut o clipă că-l avem, dar Lovinescul nostru a făcut exact pe dos față de cel adevărat. Tocmai când era vremea literaturii s-a apucat de politică și, invers, în vremuri excepționale s-a refugiat în literatură. Firește, există multe candidaturi la postul de Lovinescu. Mai toate jalnice, dacă nu ridicole de-a binelea. (...) / Criteriul estetic de azi cade ca o ghilțină peste literatura de ieri. Mari scriitori – mari, insist – nu mai pot fi citați azi. Mă întreb însă dacă lecturile noastre de ieri erau toate false, handicapate estetic. Eu nu cred că erau așa. Dimpotrivă, erau lecturi corecte. În limita unor criterii

flexibile, adaptate vremurilor. (...) Dacă această literatură, având curajul pe care i-l îngăduia conjunctura, cade azi, e și din vina criticii, nu doar a sistemului. Critica a validat această literatură a jumătăților de adevăr (...). Pentru că ea a lucrat cu un criteriu eficient al valorizării literare, nu cu unul imuabil și atemporal. (...)/ Și, ca să mă întorc la confuzia dominantă, toată critica angajată în menținerea *status-quo*-ului literar, cea care refuză o reexaminare radicală a epocii, reexaminare care implică și o răsturnare de valori, nu doar o simplă clasare a maculaturii oficiale, trăiește într-o nostalgie retrospectivă: ea visează să citească și azi cu criteriile de ieri. (...) Trebuie mai degrabă să ne fie milă de tranzacția psihologică implicată în această apărare a trecutului.”; ■ Ion Simuț (*Mutația valorilor estetice – o veșnică neliniște*): „Ierarhia valorilor estetice e condamnată la un veșnic dinamism și e sursă de permanentă neliniște pentru cei ce nu cunosc natura acestui fenomen. (...) Dacă discutăm astăzi mai mult despre ierarhia valorilor nu înseamnă că această problemă nu a fost la fel de actuală și în 1960, și în 1970, și în 1980. Se schimbă nu esența problemei, ci condițiile ei exterioare (politice îndeosebi, aici, la noi). (...) În literatura actuală nu există ierarhii unanim acceptate, ci numai ierarhii impuse de anumite instanțe critice, reprezentate de personalitățile active ale momentului. Astfel încât nu există, la un moment dat, o singură ierarhie în circulație, ci mai multe. De pildă: ierarhia lui Nicolae Manolescu nu coincide cu a lui Gheorghe Grigurcu, a lui Eugen Simion este diferită de a lui Mircea Iorgulescu. Interesante și relevante sunt numai mutațiile care se petrec în asemenea ierarhii recunoscute și legitimate de o întreagă activitate de interpretare și valorizare. Cele mai importante tulburări de sistem se produc datorită introducerii în «calculul» general a unor nume interzise până de curând. Valoarea operei lui Marin Preda este relativizată (nu negată) prin introducerea comparației cu Paul Goma și Vintilă Horia, cu Petru Dumitriu și Mircea Eliade din *Noaptea de Sânziene*. Revenirea în discuție a poeziei lui Ion Caraion atinge poziția privilegiată a lui Marin Sorescu sau Nichita Stănescu. Altfel discutăm acum, când avem *toate* cărțile literaturii noastre contemporane pe masă. Nu excludem pe nimeni, dar aranjăm altfel biblioteca după ce scoatem la vedere cărțile pe care a trebuit să le ascundem sau să le facem uitate. Când trebuie să pui în raft cele 10-15 cărți ale lui Paul Goma strici ordinea celorlalte rafturi, dar nici într-un caz nu scoți din bibliotecă romanele lui Nicolae Breban: numai le deranjezi puțin; nu e vorba de a le pune mai sus sau mai jos, ci mai la stânga sa mai la dreapta, ori pe un alt raft”.

[OCTOMBRIE-NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● Nr. 10-12 al revistei „Caiete critice” este dedicat, în cea mai mare parte, personalității lui E. Lovinescu (de la a cărui moarte se împlinesc 50 de ani) și moștenirii sale critice. Ancheta cu care se deschide grupajul – prefațată de

Eugen Simion – are în vedere viabilitatea, în actualitate, a ideilor lovinesciene despre literatura română, poziția criticului față de „specificul național” și raporturile controversate dintre politic și „autonomia esteticului”. ■ Alexandru George: „Interesul pentru metodologiile cele mai complicate, mai pedante și mai rebarbative a cuprins și o bună parte din critica română care s-a pierdut în savante ticuri și enunțuri «științifice» străine de spiritul lovinescian; valabilitatea acestuia se leagă însă și de faptul că situația literaturii noastre e alta: avem mai bine de o jumătate de veac de literatură neclasată, suntem abia în faza de a recupera toți scriitorii (indiferent de nuanța politică și de locul în lume unde s-au aflat când au scris, sau din ce subsoluri sau gropi ale literaturii în scoate acum). Modelul lovinescian presupune curajul de a aborda pieptiș această situație, de a recunoaște realitatea și de a încerca după puterile fiecăruia o punere și repunere în ordine a valorilor, a consacrărilor, a reputațiilor, a ceea ce pare «fixat». (...) Nu consider că ideea «autonomiei esteticii» este pusă azi în cauză în mod serios de cineva (...). Se formulează multe acuzații nedrepte în clipa de față și nu cred că trebuie să răspundem cu false argumente unor întrebări și incriminări nejustificate. Faptul că mulți scriitori și-au angajat pana în dezbaterile politice, eventual participând la viața politică și chiar conducând partide nu înseamnă o negație a ideii de judecată estetică (și numai estetică) a literaturii, chiar dacă violența și opțiunile exclusiviste amplifică atmosfera de partizanat literar existentă deja cu efecte nocive încă din timpul socialismului. (...) Nu cred însă că situația în ierarhia valorilor a unui Adrian Păunescu, Al. Piru, N. Manolescu, Fănuș Neagu sau Romulus & Ileana Vulpescu, Ana Blandiana sau Al. Paleologu se va modifica în funcție de coloratura lor politică și de poziția lor față de puterea actuală, pe care mulți o contestă. (...) Să nu uităm că perioada cumplită a socialismului e un fapt nou în istoria lumii și cu atât mai mult fără precedent pe planul nostru cultural. Marele critic și-a desfășurat întreaga viață în limitele unei societăți liberale, într-o atmosferă de certă toleranță, abia cutremurată când și când de furtuni trecătoare, care nu i-au modificat statutul social și etc. (...) Schimbările de situații istorice l-au implicat și pe el, l-au angajat în oarecare măsură, dar nu l-au somat să-și schimbe convingerile sub sancțiunea dispariției sale din publicistică sau chiar a anihilării. Or, evenimentele din 1989 reprezintă o asemenea gravă somație a istoriei, chiar dacă ele au avut efecte pozitive și în bună măsură au însemnat și o năzuință de întoarcere la «normalitatea» din trecut. În acest trecut îl găsim acum și pe E. Lovinescu, dar altfel decât era în clipa morții după o jumătate de veac și după deformarea gravă a climatului spiritual, el însuși, nu doar modelul lui actualizabil, trebuie supus revizuirii”. ■ George Bălăiță: „Astăzi, când suntem sătui de utopie, ar trebui să-l recitim în întregime pe E. Lovinescu, spirit până la capăt antiutopic. Fără a atinge niciodată furia niilistă”. ■ Z. Ornea: „Când viața noastră literară se va limpezi, vom constata că ne aflăm situați pe moștenirea criteriilor de valoare lăsate de

Lovinescu. A învins nu tradiționalismul mai mult osificat (...) cu care s-a războit Lovinescu, ci modernitatea”. ■ Florin Iaru: „E. Lovinescu rămâne, pentru mine, un model și pentru că a fost atât de contestat pe timpul dictaturii. (...) Critica lui a suferit de bolile secolului. Multe dintre afirmațiile lui s-au perimat, mai ales acolo unde, pentru el, vorbea politicianul, ideologul. În același timp, fără ideologia lui literară, nu am fi vorbit de Lovinescu. (...) Rețin, și acum, ideea sincronismului european. Pentru noi, într-o veșnică eroare istorică, autohtonismul înseamnă același semănătorism desuet, vorbăreț, firav. (...) Ce ciudat că, în apărarea esteticului, dumneavoastră stați pe o poziție politică! (...) Eu, unul, nu cunosc, în lumea noastră, vreo acuză la adresa esteticului. Țin, însă, bine minte că eram îndemnat, la începutul deceniului 9, să mai las realitatea, să mă orientez către arta pură, arta mare, aia cu stele, fân și cuptoare de lut. Nu fac niciodată confuzie între articolul de ziar și o poezie, tocmai pentru că știu câte ceva despre autonomia esteticului. Dar, prin presiunea evenimentului, esteticul se îmbogățește, ia formă umană. Caragiale era autonom în piese sau schițe? Scrisorile lui Eminescu se puteau scrie în absența patimii declanșate de liberali? Dați-mi exemplu de scriitori români neumbriți de patimă politică. Asta, însă, nu i-a făcut să scrie mai bine sau să-și piardă talentul. Cât despre vocația civică a literaturii – mă doare-n cot de ea. Poate propaganda să aibă ceva cu chestiunea”. ■ Gabriel Dimisianu: „A apărut un nou limbaj critic, au apărut noi metode, noi tehnici de abordare a operei, dar linia autonomiei esteticului promovată de E. Lovinescu nu poate fi abandonată decât cu prețul abandonării criticii înseși. Teza sincronismului este de asemenea actuală, în condițiile în care soluțiile culturale autarhice s-au dovedit cu totul infructuoase. (...) Acuzația de lipsă de patriotism, ca și în cazul lui Maiorescu, muta discuția în terenul politici, era, cu alte cuvinte, o acuzație politică. În ce privește chestiunea specificului național, neînțelegerea (dacă neînțelegere a fost!) pornea și de acolo că E. Lovinescu nu limita acest specific la ruralism sau vechime, cu făceau tradiționaliștii. Urbanul și formele vieții moderne intrau de asemenea (...). În felul cum este formulată întrebarea constat o atribuire falsă de intenții. Fiindcă nu autonomia esteticului a fost pusă în cauză de cei care susțin că scriitorul este dator, mai ales în condițiile noastre, să reacționeze civic. Nimeni nu i-a cerut scriitorului să-și politizeze literatura, ci numai să-și facă auzită opinia, prin intervenții publicistice în primul rând, privitoare la ce se întâmplă azi în societatea românească. Deci nu împărtășesc ideea că acum se face din nou, după 50 de ani, procesul *autonomiei esteticului*. Poate procesul apolitismului militant, ca formă de eschivare de la îndatoririle civice, dar aceasta e altceva. Este, oricum, subiectul altei discuții”. ■ Nicolae Iliescu: „E. Lovinescu a lucrat, ca un bun român, pentru limba și literatura română”. ■ Andrei Grigor: „Mai este actual destinul lovinescian perpetuat de cei (nu mulți) care, continuându-i principiile estetice, au de suportat, ca și el, nedreptăți și lapidări sociale. Astăzi, destinul lui E.

Lovinescu n-ar fi fost altul, în ciuda elogiilor ipocrite pe care, recent, chiar unii dintre cei care îi contestă ideile i le-au adus. Din ce în ce mai puțin actual mi se pare a fi modelul moral lovinescian – devotamentul deplin și jertfelnic pentru literatură”. ■ Octavian Soviany: „Se poate spune că de la generația lui Nicolae Manolescu și Eugen Simion și până la optzeciști, criticul român a fost fascinat – într-un fel sau altul – de paradigma lovinesciană. (...) Sincronismul – așa cum l-a formulat Lovinescu – nu înseamnă cătuși de puțin adoptarea servilă a unor modele literare străine, ci adaptarea literaturii române la spiritul veacului. (...) Teza autonomiei esteticului era foarte des invocată în anii regimului comunist. Prin ea scriitorul român încerca să se sustragă – pe cât posibil – presiunilor ideologice, dar și să-și justifice, în fața propriei conștiințe, mai marile sau mai micile compromisuri morale. De aceea mi se pare firesc ca astăzi această idee să stârnească anumite idiosincrazii. Și apoi să nu uităm că autonomia esteticului rămâne totuși destul de relativă. Binele și răul reprezintă în cele din urmă manifestări ale aceleiași esențe. Prin urmare nu cred că poți să scrii capodopere și să fii în același timp o canalie. Discuția despre autonomia esteticului are însă și alte implicații, care ating comeniul politicului. Puterea comunistă, care s-a instaurat prin teroare și vărsare de sânge, care a dărâmat biserici și a propovăduit inexistența lui Dumnezeu, a fost o putere satanică și pe mulți i-a satanizat. Căci nu poți să-i slujești în același timp pe Dumnezeu și pe dracul. De aceea o anumită purificare morală cred eu că e necesară. Teza autonomiei esteticului, susținută astăzi, nu reprezintă poate neapărat (cel puțin la nivelul intențiilor) un pact cu puterea, dar, lucru care mi se pare incontestabil, servește (cu sau fără voia celor care încearcă să o impună) interesele puterii actuale. Or fi poate politica și morala (or fi, dar eu nu cred) cu totul incompatibile, însă literatură autentică nu se poate face – categoric – fără un minimum de moralitate. A invoca, într-un asemenea context, teza autonomiei esteticului mi se pare un act de cinism”. ■ Nicolae Bârna: „Ca și în alte ipostaze, imaginea lui E. Lovinescu a fost simplificată tendențios în această privință de către adversari. Valabilitatea principiului rămâne indiscutabilă, deși, firește, excesul de nuanțare, cazuistică, de dialectică și relativism poate, de-i abil cârmuit, duce la anihilarea oricărui asemenea concept «tare». Notă, însă, că toată doza adecvată de nuanțare, relativism, dialectică și cazuistică e prezentă în chiar abordarea chesionii de către E. Lovinescu: toate determinările extra-estetice ale esteticului sunt pertinente deslușite acolo. Esteticul este, preciza el, implicat și interferat de o mulțime de alți factori ideologici și chiar economici, care fac, la un loc, un tot caracteristic, un stil, un *saeculum*. Remarcăm de altfel că e vorba de *autonomie*, iar nu de independență sau non-dependență. Interesant este că, după ce a fost invocat multă vreme pentru a rezista politizării impuse de către dictatură, punctul de vedere lovinescian în privința autonomiei esteticului pare să fi fost abandonat în ultimii ani de către chiar aceia care s-au servit

(conjunctural, doar?) de el, devenind stânenitor pentru propensiunea lor către o nouă politizare, voluntară și (în principiu) spontană, de data aceasta...".

■ Valeriu Cristea: „Pentru cine vrea să-l asculte, cornul lovinescian a continuat să sune de-a lungul următoarelor decenii. El sună și azi, dar e acoperit de vacarm. Printr-o ironie a destinului, însăși fiica marelui critic, d-na Monica Lovinescu, a contribuit și contribuie la această cacofonie. (...) Principala confuzie, azi, mi se pare a fi aceea între *autonomia esteticului* și *turnul de fildeș*. Acesta nu numai că nu e recomandabil niciodată (și deci nici în clipa de față) dar cred că nici nu este posibil. Nu am afirmat nicicând și nici nu afirm că scriitorul nu trebuie să aibă atitudini politice sau că nu trebuie să facă – dacă dorește – politică de partid. E dreptul, e treaba lui. (...) Ceea ce am susținut ieri și mai susțin și azi e doar că *orice* carte a *oricărui* scriitor trebuie judecată în limitele și cu criteriile esteticului pur. Chiar dacă ea (cartea) are un conținut comunist sau anticomunist, chiar dacă el (scriitorul) este comunist sau anticomunist. Mihai Beniuc și cutare tribun postrevoluționar sunt perfect egali în fața judecății de valoare. Nu și ca valoare, desigur. *Ursul românesc* e net superior apocalipticului *Tien-An-Men II*, să zicem, și nu numai din punct de vedere artistic”. ■ Eugen Simion: „Rămâne, înainte de orice, modelul moral. (...) Punctul terminus este, însă, totdeauna calitatea estetică (...). Da, principiul autonomiei estetice este pus azi în discuție. Cei care fac acest lucru (...) n-au înțeles nimic din lecția lovinesciană. Mai grav decât atât: unii dintre cei care atacă, acum, poziția autonomiei estetice sunt critici literari. Ei consideră că «autonomia» este, în vremuri așa de politizate, o diversiune, o pactizare cu puterea. Exact ca în atacurile din anii '30-'40 împotriva «jido-vitului» E. Lovinescu și aproape în aceeași termeni ca în atacurile din perioada 1944-1960 când «estetismul» lui E. Lovinescu a fost din nou pus în discuție. Pus în discuție este un fel de a spune. Mai exact: blamat, condamnat, respins ca o ciură în interiorul culturii sănătoase... În realitate, autonomia esteticului nu pune deloc în primejdie vocația civică. Politica este una, arta este altceva. Principiul autonomiei reglează actul critic și, în afara lui, cum a precizat chiar E. Lovinescu și cum precizează toți marii critici români, critica literară nu poate exista. Și nici literatura. Altminteri planurile se confundă și limbile se încurcă... Exact ce se petrece și azi, cum s-a petrecut și în anii '30 și în anii '40-'50, în instabila noastră literatură. Modelul lovinescian este, și din acest punct de vedere, primejdios de actual. Cine are urechi să audă...”. □ Secțiunea „Evocări și sinteze” cuprinde, între altele, un *Memento lovinescian* (evocare de Ștefan Aug. Doinaș), un text rememorativ al lui Geo Dumitrescu (*Două autografe – câteva amintiri*), un text inedit al publicistului interbelic Horia Roman (*Pe strada Câmpineanu*), un eseu memorialistic al lui Vlaicu Bârna, cu reproducerea integrală a prefetei criticului la traducerea romanului *La condition humaine* de A. Malraux – *Destine omenesci*, apărut la Editura Pantheon în 1935 (*Malraux prefăcut de Lovinescu*), pagini evocatoare de

Ioana Postelnicu, un amplu studiu al Gabrielei Omăt despre intimitatea literară (și nu numai) a lui E. Lovinescu (*Trăind spre a ajunge la o carte. Lecturi din „jurnalul” lui E. Lovinescu*, comentarii de Carmen Brăgaru (*Agendele literare – o posibilitate de cunoaștere*) și Alexandra Crăciun (*Acorul final – deconstrucția unei sinucideri*), un eseu de Dinu Pățulea (*O ipoteză sincronism/nесинсronism*), un amplu excurs istorico-literar al lui Dumitru Micu (*Bovarisism și confidență disimulată*), plus – în secțiunea „Document” – un fragment de curs universitar din 1919 al lui E. Lovinescu despre iniile de dezvoltare ale literaturii române. □ Tot despre E. Lovinescu – pornind de la *Agendele* sale literare, proaspăt și incipient editate – scrie și Valeriu Cristea (*Ispita sincerității totale*). □ Continuă publicarea convorbirilor lui Eugen Simion cu Petru Dumitriu.

● Sumarul revistei „Apostrof” (nr. 10-11-12) conține o anchetă referitoare la *Antologia poeziei generației '60*. Liviu Antonesei, Viorel Mureșan, Daniel Pișcu, Adrian Alui Gheorghe, Magda Cărneci și Mircea Petean răspund la întrebările: „1. A apărut *Antologia poeziei generației '60* de Alexandru Mușina, cu 30 de nume selecționate. Ce credeți despre această antologie?/ 2. Selecționarea dvs. vi se pare normală? (Sau: Faptul că nu ați fost selecționat vi se pare normal?)/ 3. Cine ar mai fi trebuit să figureze în antologie, cine e de prisos?”. ■ **Liviu Antonesei:** „1. (...) Prima mea reacție a fost: «Îmi place». Cea mai recentă e aceeași. Deci, închei: «Îmi place cartea aceasta». (...) Cu excepții neglijabile, Alexandru Mușina a dat dovadă de un gust demn de toată lauda și chiar de invidiat. Bănuiesc că mulți din autorii antologați au avut de câștigat prin selecția făcută de Mușina. (...)/ 2. Da, cred că selectarea mea a fost normală. Îndeobște am fost privit ca un membru al «Generației '80». Chiar și atunci când eu am refuzat să accept «înregimentarea». (...)/ 3. Mie îmi lipsește, de pildă, Emil Hurezeanu. El a debutat în 1979, fiind un fel de buzlugan al generației. Mai lipsesc, desigur, și alții. Pe de altă parte, sunt cupinși 4-5 autori din «promoția '90» și mă întreb dacă nu e un fel de anexionism. Însă, în cele din urmă, e vorba de o *antologie semnată* Alexandru Mușina. E, deci, propria sa selecție de nume și texte”. ■ **Viorel Mureșan:** „1. (...) Anul 1993 ne aduce prima antologie a poeziei '80-iste. Ea trebuie primită cu înțelegere și gravitate. Pentru că entuziasmul pripit îi poate dăuna, ca și răbufniile unor orgolii rănite. (...)/ *Antologia Domnului Mușina* a fost întocmită în vremuri neașezate, pe un fond de gravă recesiune culturală. (...) Prezenta culegere (...) nu are scăderi mai mari decât merite, cele dintâi datorându-se, în parte, și condițiilor modeste în care apare: spațiu prea restrâns acordat unora dintre autori, lipsa unor minime referințe critice etc. Meritul mare al autorului este acela că în selecția operată – fără a polemiza deschis cu opinii critice autorizate – tacit, și-a impus propriul gust. (...)/ 2. (...) Cum altcineva a făcut alegerea, cred că nedator mie în nici un fel, o consider normală./ 3. (...) Aș fi dorit să pot citi între aceste coperti câte 10-12 pagini din: Dan Danaschin,

Emil Hurezeanu, Andrei Zanca, Eugen Suciu”. ■ *Adrian Alui Gheorghe*: „1. *Antologia*... lui Alexandru Mușina are nota de subiectivism firească pentru acest gen de clasificări (sau clarificări). Autorele selecției are dreptul la opțiuni, la simpatii, la înrudiri, la pariuri, la orgoliu... etc. etc. Generația '80 din viziunea antologatorului nu înseamnă, în fond, literatura română, cum Brașovul nu e România, cum Alexandru Mușina nu e Mesia, cum Piteștiul lui Vlasie... Puteau fi trecute în «antologie» exact alte treizeci de nume, perfect justificate prin cărți și har, ajungându-se la o altă configurație... (...) *Antologia* de față e o provocare pe care am întâmpinat-o cu simpatie, am răsfoit-o cu încântare și am uitat-o. (...) Asta e soarta cărților conjuncturale care au ambiția sintezei în preajma fenomenelor în mișcare, necristalizate./ 2-3. Toți cei antologați merită să fie acolo... Fără discuție. Și lângă ei, alți șazeci pe care nu mai ostenesc să-i enumăr, ostenesc să-i citesc și admir. (...) Nu m-am gândit nici o clipă că aș fi putut fi preferat de Alexandru Mușina pentru «antologia» lui...”. ■ *Magda Cârneli*: „1-2-3. O antologie a poeziei optzeciste pare oricând binevenită, pentru că oferă iluzia că astfel ai putea ține într-o singură mână un fenomen poetic multiform, despre care s-a vorbit mult, dar al cărui profil estetic încă nu este definitivat. O antologie dă iluzia că oferă «esența» unei direcții poetice, și e făcută pentru uzul mulțimii, pe când un cititor serios se va îndrepta întotdeauna către cărțile autorilor. (...) În ce privește antologia în discuție, o privire atentă a sumarului și o minimă cunoaștere a dedesubturilor umane ale întreprinderii vor dezvălui existența unor tensiuni, frustrări, complexe nerezolvate ale autorului antologiei în ce privește raportul cantitativ și calitativ dintre «școala ardeleană», «școala brașoveană» și «școala bucureșteană», dintre capitală și provincie, dintre poeți-bărbați și poeți-femei, ca și unele înduioșătoare slăbiciuni în definitiv umane pentru câțiva poeți dispăruți și necunoscuți (sau invers)./ Din fericire, majoritatea numelor prezente în antologie rămâne valabilă, dar nu și clasificarea pe care imprudent autorul antologiei o face în prefață, de o jalnică relativitate./ În ce mă privește, am trecut de etapa în care să-mi doresc să figurez în antologii. (...) Rezistența în timp (...) a poeziilor (...) se verifică de obicei de la a treia carte în sus. Din acest punct de vedere am mari dubii chiar în legătură cu autorul antologiei, căruia nu-i doresc să rămână doar ca un Sașa Pană al optzecismului”. ■ *Mircea Petean*: „1. a) Este pripită și tardivă; b) este excesiv de subiectivă iar nu exigentă; c) nu este reprezentativă nici măcar pentru direcția susținută de antologator (...); d) dacă s-ar fi editat la Onești, ar fi sărit automat din schemă Padina și Vlasie, în locul lor înșurubându-se Izbășescu (...); e) aduce mult mai mari servicii – publicitare, desigur – antologatorului și editorului decât generației cu pricina; f) este cel mult «varianta Mușina» a optzecismului. (...)/ 2. Normal ar fi fost să fiu «selectat». (...) Dacă unii sunt prezenți cu câteva poeme, iar alții cu aproape tot ce-au scris la viața lor, mie mi s-a făcut onoarea de a fi reprezentat de *una sintagmă*. pusă frumos între ghilimele, fără a se face însă – vai! – precizarea

care s-ar fi impus, nu?!/ 3. O antologie zisă a «poeziei generației '80» cu: Antonesei, Bodi, R. Bucur, C. Dobrescu, M. Oprea, V. Padina. Pișcu, C. Popescu, S. Popescu, D. Stanciu, Tolcea, Vlasie dar fără: D. Damaschin, Aug. Pop, V. Mihaie, Magda Cârnelci, Denisa Comănescu, Elena Ștefci, D. Chioaru, Lucian Vasiliu, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Daniel Cortu, Nicolae Sava, Ion Cristofor, Ioan Morar, George Vulturescu, Gavril Ciuban, Ioan Pintea, Traian Ștef, nu cred că-și merită numele”.

NOIEMBRIE

2 noiembrie

• „Cuvântul” (nr. 44) titrează pe prima pagină: *Scandalul Dinescu se va termina în aprilie*. Radu G. Țeposu rezumă – în *A fost Mircea Dinescu păcălit de statul german?* – principalele fapte legate de scandalul tipografiei donate Uniunii Scriitorilor și ajunse în proprietatea unei fundații înființate ulterior: „În 20 noiembrie 1990, Uniunea Scriitorilor a fost înștiințată că i-a parvenit o tipografie din Germania, însoțită de actul de expediție. Din documentul de vamă nu reiese, fără echivoc, calitatea de proprietar a Uniunii, ci doar aceea de destinatar. Mircea Dinescu a confirmat, însă, că mașina de tipărit e a scriitorilor români și că a obținut-o chiar el, în urma unor întrevederi cu ministrul german de externe, Hans Dietrich Genscher. În 18 ianuarie 1991, Consiliul Uniunii Scriitorilor aprobă, la propunerea președintelui, investirea unei sume importante de bani pentru instalarea tipografiei. Azi, această sumă echivalează cu 98.000.000 lei. Între timp, se înființează Fundația pentru promovarea literaturii germane din România care, pentru a putea desfășura activități lucrative, s-a pus la adăpostul unui SRL. Președintele ei este Mircea Dinescu. Tipografia despre care se știa că este a Uniunii a intrat în administrația Fundației, fără să se fi restituit banii investiți de Uniune./ Acest transfer a născut mari dubii. S-a cerut o confirmare din partea Ambasadei Germaniei la București, pentru a lămurii cine este proprietarul tipografiei. Funcționarii Ambasadei (...) dau un răspuns în coadă de pește Uniunea Scriitorilor a fost doar un destinatar tranzitoriu, iar nu unul de drept. De ce n-au trimis atunci germanii tipografia pe adresa Patriarhiei? (...) / Oricum, rămân multe semne de îndoială care, dacă nu-l incriminează pe Mircea Dinescu la modul juridic, aruncă asupra lui o vină morală”. □ Cu *Tristii noștri predecesori*, Carol Sebestyen continuă seria articolelor sale polemice: „E trist să constăți că oamenii pe care i-ai admirat o tinerete nu mai ai, adunați laolaltă, nimic a-ți spune. E și mai trist să vezi acești oameni încercând să te aducă la ordine cu vehemența blajină a bunicului cârtitor. Ce titlu de glorie poți să-ți faci din revolta împotriva bunicului? Să-l dai deoparte și să te instalezi tu, tânăr și triumfător, în scaunul său cu roțile?/ Bunicii noștri de la «România literară» ne dojenesc cu voci subțirele că suntem demnatori fără

imaginație și har. Am contestat rolul jucat de generațiile '70-'80 în cultura română. Am fost insolenți cu valorile adunate în caseta redacțională a revistei «Dilema». Am aruncat cu piatra, insolență supremă, în instituția care se numește «România literară». (...) / «România literară» putea, în 1990, să dea tonul adevăratelor dezbateri de idei în cultura română. Și o putea face începând cu delimitarea inteligentă de ceea ce a fost «România literară». Delimitare față de o manieră de a face politică culturală, promovare a valorilor și rezistență prin cultură. Era clar că, după căderea lui Ceaușescu, toate acestea deveneau revoluate. «România literară» a continuat să joace aceleași jocuri și să tragă aceleași sfori. Unde sunt marile dezbateri de idei? Unde e direcția? Singura discuție zbuciumată găzduită în paginile «României literare» a fost aceea despre criza literaturii și a culturii. O falsă problemă. / De fapt, e vorba de o criză a lumii culturale și a pieței sale. «România literară» a susținut dreptul scriitorului de a se implica în politică. Am subscris întotdeauna. Dar discursul politic al «României literare» nu s-a obiectivat, necum profesionalizat. Articolele politice din revistă au rămas la stadiul diletantismului indignat, fiind rupte, pe alocuri penibil, de realitate. (...) «România literară» putea fi – deși s-a vrut mult mai mult – o bună publicație literară. Nu e, fiindcă n-a încercat să facă o ierarhizare a valorilor și o demontare a falselor ierarhii. Paginile de poezie și proză sunt cele mai terne din întreaga presă literară românească. «România literară» trebuia să ofere exemplul promovării tinerelor valori. Nu l-a oferit. Ne plictisește doar cu recenziile cuminți ale unor tinere netalentate. Gracilele publiciste au ceva din zelul cu care domnișoarele ieșite de la școala lui Mihail Dragomirescu își divinizau magistrul, aplicându-i mecanic sistemul. (...) Ne deranjează tonul celor de la «România literară». Ei au o mare firmă la poartă. Ei dau note, sentințe fără apel. Ei nemuresc, ei supun opropiului public odată pentru totdeauna. (...) «România literară» – un eșec exemplar și cu profunde consecințe asupra scenei culturale și politice. (...) / În locul modelului prestigios care se vrea a fi, «România literară» este o epavă prestigioasă. Ca să nu ne facem de râsul lumii, cu ullaimele resurse de umanitarism, îi vom asigura bunicului o bătrânețe agitată”.

3 noiembrie

● Sub titlul *Comunismul ca gnoză modernă anticosmică*, în revista „22” (nr. 43) este transcris un dialog purtat la sediul Grupului pentru Dialog Social cu politologul francez Alain Besançon. La dezbateri participă: Andrei Cornea, Mihai Șora, Zoe Petre, Sorin Antohi, Gabriel Liiceanu, Sorin Vieru, Magda Cârneci, H.-R. Patapievici, Gabriela Adameșteanu. Tema centrală a discuției este dificultatea de a înfăptui un proces al comunismului. ■ Alain Besançon: „Acum toată lumea știe ce este comunismul, și el este amnistiat. Nazismul continuă să fie obiectul execrării universale și așa spune chiar că, din cauza amnistierii comunismului, execrarea nazismului a crescut chiar în intensitate,

pentru că s-a produs o concentrare a focarului răului. Și nu este vorba numai de nazism, ci și de formele sale mult mai atenuate, conexe, cum ar fi franchismul, vichysmul etc., care au devenit obiectul unor industrii de execrare, al unor puneri sub acuzație permanente. Acesta este un mare mister istoric, care este mult mai grav decât misterul ignorării voluntare a comunismului. Avem acum cărțile care descriu crimele comise: 50 milioane de morți în Rusia, 60 milioane de morți în China etc. Ei bine, acest lucru pare mult mai puțin grav decât condamnarea ordonată de Mussolini a câtorva opozanți să trîiască pe insulele Lipari”; „Este adevărat că nu știm pe ce bază să acuzăm comunismul. Occidentul i-a reproșat două lucruri: de a fi fost corupt (și el, Occidentul, îl egalează) și de a nu fi ridicat nivelul de viață. Or, în fapt, comunismul a fost o vastă întreprindere de distrugere a sufletelor. De fapt, nici măcar închisorile, brutalitățile etc. nu egalează această întreprindere contra individului a rațiunii, a naturii înseși a omului”; „Miezul dur al comunismului este constituit de ideologie. Adică, cunoașterea absolută pe care ea o promite și trântuirea – ceea ce constituie Gnoza. Or, cunoașterea absolută e moartă de multă vreme”.

■ Andrei Cornea: „În Polonia, în Ungaria sau, acum, în Rusia, ieșirea din comunism s-a produs și se produce printr-un proces intern. Societatea însăși s-a revoltat contra vechiului regim... (...) Dimpotrivă, în cazul nazismului a avut loc un război, un război pierdut, apoi o ocupație americană, rusească etc. Deci germanii au trebuit să suporte soarta învinșilor și să se supună învingătorilor, inclusiv în ceea ce privește denazificarea. În cazul comunismului nu există «americani» și societatea însăși ar trebui să își facă propriul examen. Nu mă refer numai la România. Cum am putea atunci face aici un proces precum cel de la Nürnberg?/ (...) Ceea ce vrem noi să spunem este că, cîn păcate, comunismul a durat de trei sau chiar de patru ori mai mult decât a durat nazismul în Germania, ceea ce a făcut ca toată societatea să fie coruptă. De aceea și șansa de a avea un proces, de a avea o societate care să judece singură, este minimă”.

● Gheorghe Grigurecu publică în „Dreptatea” (nr. 7) articolul *Caragialescul domn Pleșu*: „Revista condusă de dl Andrei Pleșu răsfrânge, irdenegabil, Dilema acestui fost disident și fost ministru al Culturii în guvernul Roman, actualmente om prosper al meditației moralizatoare, atât de abil îndreptate împotriva bieților nemulțumiți de ieri și de azi, încât aceștia se simt ridiculizați, de parcă ar trebui să apară în pielea goală în fața business-manului ideii care e d-sa. *Sunteți niște rătăciți și niște naivi*, ne spune penetrantul filosof. *Cum de nu vă gândiți la inconsistența tonului «prea categoric», la «oarbele partizanate», care (acest detaliu nu contează) pot fi în egclă măsură ale puterii și ale opoziției?* (...) Ce înseamnă aceasta? Că într-un registru pur formal, stilistic (unicul care interesează), «discursul e exaltat, năbădăios, ultimativ». Indiferent dacă e al lui Corneliu Coposu sau al lui Vasile Văcaru, al lui Gabriel Liiceanu sau al lui Adrian Păunescu, al lui Octavian Paler sau al lui

Gheorghe Dumitrașcu, «el nu exprimă raționamente, ci stări». Am fi, cu toții, «manevrați de pasiuni», «porniți», «apucați», patetici. (...) Evident, știința e la degetul mic al fostului relegat de la Tescani. Nouă nu ne rămâne decât a ne retrage, covârșiți de rușine, în tăcerea ce urmează aflării adevărului, potrivit căruia comportarea noastră iscă pericole uriașe, adevărate catastrofe istorice. (...)/ Noroc cu dl. Pleșu. Cu o superioritate morală ce ne siderează, gânditorul încearcă a se plasa deasupra vâlmășagului van pe care-l reprezintă efortul nostru de a ne despărți de totalitarism, încearcă a fi echidistant față de cele două «tabere» ce se înfruntă. (...) A treia cale, cea «normală», e bineînțeles eludarea luptei, isteța comoditate, lucrativul defetism. La ce bun să cerem restabilirea adevărului, să combatem nedreptatea, să optăm pentru statul de drept, dacă tot nu putem ieși din schema stilistică a exagerării, din jocul grotesc al extremelor? Cum de nu ne-am dat seama, în candoarea noastră caraghioasă, că substanța etică a polemicii nu contează? Singura soluție inteligentă nu poate fi decât o egalizare amorală. Un exemplu sugestiv ni-l oferă chiar dl Pleșu, când se detașează de ceea ce în amintire ne stăruia ca un vag demers promonarhic al d-sale. (...) Nefiind, în chip declarat, de partea puterii (ceea ce, bănuim, ar fi chiar și pentru d-sa penibil), ex-ministrul nu mai e nici de partea opoziției (ceea ce, din motive ușor de dedus, n-ar fi tocmai convenabil). Făcând astfel puterii servicii de-o manieră mai «subțire», caragialescul domn Pleșu dorește a rămâne «ca românul, imparțial»”.

● Sub genericul „Colocvii în diaspora”, apare în „Flacăra” (nr. 44), un interviu cu Dinu Flămând realizat de George Arion („*Mi se pare absolut firesc să trăiesc în Paris și să am sufletul în Transilvania*”): „– *Adaptarea aici a fost ușoară?* – Nu. Nu este nici acum. Departe de a fi ușoară... știu acum că unele lucruri n-o să le pot face niciodată cum le fac ei. N-o să pot gândi niciodată cum gândesc ei. Dar, în același timp, aerul de libertate de aici, libertatea efectivă, care este (...) și în apa pe care-o bei.../ – (...) *Ai plecat dintr-un loc unde erai cunoscut, foarte cunoscut chiar. Și ai intrat într-un mediu în care numele tău nu mai spune ceva decât la puțină lume. Cum ai suportat?* – (...) Am ajuns pe un alt versant, unde pot să-mi dau seama (...), nu are nici o importanță dacă ești cunoscut sau nu. (...) Ce importanță are că marele demnitar și senator C.V. Tudor este cunoscut pentru România, așa cum este cunoscut, și România este cunoscută printr-o asemenea «celebritate»? Până și ieri erau două pagini într-un ziar parizian în care îl citau pe Tudor, îl citau pe Păunescu... (...)/ – *Ceea ce faci te împlinește?* – Cum să nu? (...) E o senzație «tare». M-a și întinerit... Bănuiesc că pot trece de furtuna care se anunță de la o zi la alta... de furtuna socială... care este și în Occident. (...) Cei care au venit din România au dovedit că sunt recuperabili pentru ritmul acesta occidental, dar erau niște uluiți. Câțiva ani de zile nu poți să nu fii uluit după ce vii în Occident. Parisul are multe parfumuri și nuanțe și culori în stilul Bucureștiului

ideal, așa cum îl gândeau și cum îl trăiau pe la sfârșitul veacului trecut concetățenii noștri”.

4 noiembrie

● Într-un articol din „Totuși iubirea” (nr. 42), *Mizele asumate*, Mihai Ungheanu scrie: „Prima datorie a intelectualilor umaniști români după evenimentele din decembrie 1989 era de a respinge moștenirea pe care ideologia cominternistă a anilor '50 o instalase în cultura românească și mai ales în istoriografia, în ideologia, în politologia și propaganda românească. Dezorientarea și lipsa ei de coerență (...) provin din absența acestei conștiințe. Intelectualitatea română are de recuperat prin umaniștii săi un capital maltratat, călcat în picioare, în care intră în rândul întâi marile adevăruri ale istoriei române, în contextul european și ale istoriei lor politice, de unde se trag învățăminte pentru prezent. Demolarea culturii române de către comisarii ideologici ai cominternismului, deveniți peste noapte «prinți ai culturii» româneși – ipostază în care încearcă și reușesc să se mențină și după 1989, prin tuimăceala intelectualului român subordonat, leneș, inactiv – a lăsat răni adânci, vechi, necicatrizate, de care nu s-au ocupat niciodată «disidenții revoluției din decembrie», după cum nici alți anticeauști clamoroși, străini împreună de ideea că ceea ce trebuie întotdeauna apărut este *zestrea spirituală proprie* și în al doilea rând o ideologie politică conjuncturală preparată în laboratoare situate la mare distanță de fenomenul pe care pretind că-l definesc”.

5 noiembrie

● Într-un articol acid publicat în „Dilema” (nr. 43), *„Cazul” Sălculeanu sau triumful lui C.V. Tudor*, Mircea Iorgulescu scrie: „Prezentată cu penibilă întârziere și prost justificată, demisia lui Petre Sălcudeanu a surprins și a dezamăgit. Dar nu pentru că a fost dată cu greu, chinuit și flasc. Nic pentru că fostul, de-acum, ministru al culturii a preferat unui orgolios anunț laconic o explicație confuză și, în fond, lamentabilă./ Demisia lui Petre Sălcudeanu a surpris și a dezamăgit dintr-un motiv mult mai simplu: pentru că s-a produs. Veselei încrâncenări împotriva lui i-a dispărut dintr-odată stimulentele. Zecile sau poate chiar sutele de persoane care timp de două săptămâni au scris în gazete ori au pronunțat în incinte publice cuvintele magice «chiloți», «șliț» și «prohab» au rămas fără hrană spirituală./ (...) Verva lor intransigentă nu mai avea obiect. (...) Rămânând ministru, Petre Sălcudeanu i-ar fi făcut fericiti încă multă vreme de acum înainte. (...) Plăcerea de a scrie la gazetă cuvintele «chiloți», «șliț» și «prohab» ori de a le rosti în gura mare în Parlament a luat sfârșit./ Nesperios, deci, Petre Sălcudeanu. Să demisionezi după ce ai dat prilejul unei atât de mari excitații, să lași bucuria de a scrie cuvântul «chiloți» fără pretext de liberă manifestare, să nu mai oferi un alibi onorabil celor care îl invidiază în secret pe Corneliu Vadim Tudor pentru libertatea de a scrie cum

se vorbește la ușa cortului – ce dezamăgire! (...)/ Dar adevăratul triumf aparține cuiva care nu l-a atacat pe Petre Sălcudeanu./ «Cazul» Petre Sălcudeanu a dovedit că maniera jurnalistică de la «România Mare» este de fapt pe cale de a se generaliza./ «Cazul» Petre Sălcudeanu a dovedit că jurnalistul (și parlamentarul) Corneliu Vadim Tudor a făcut școală, chiar dacă adversarii îi sunt formal adversari. Stilistica este însă mai presus de inimiții. «Cazul» Sălcudeanu a fost prilejul unei solidarități stilistice dincolo de superficiale împărțiri între partide, redacții, tabere etc./ Îl presupun pe Corneliu Vadim Tudor fericit. Are toate motivele. A triumfat. «Cazul» Sălcudeanu a fost o demonstrație fericită”.

● Octavian Paler polemizează cu Alexandru George într-un editorial din „România liberă” (*Sexul îngerilor*): „Un intelectual subtil și totdeauna incitant, chiar când e în deza- cord cu restul lumii, l-am numit pe Alexandru George, unul din spiritele cele mai decrispate de la noi, care cultivă cu voluptate judecata în răspăr, a publicat, recent, în «România literară», un articol despre lipsa de realism politic a intelectualilor români; articol unde, pe lângă observații demne de reținut, sunt câteva pe care eu, unul, nu pot să le împărtășesc. Chiar dacă e, poate, prea tranșantă, n-am impresia că e hazardată, neîntemeiată și nedreaptă ideea de la care pornește Alexandru George: intelectualii români refuză, parcă, să privească realitatea în față, să separe, cu luciditate, ceea ce este de ceea ce am dori să fie, discursul politic intelectual fiind hrănit din amăgiri. Există aici o temă serioasă de reflecție. În schimb, concluziile trase de aici mă nedumeresc. (...)/ Alexandru George recunoaște că-i vine să scoată revolverul când aude cuvântul «etic». Eu recunosc că-mi vine să scot revolverul când aud că alții duc mâna la buzunar îndată ce aud de «etic». Se prea poate, nu neg, ca nuanțele în care se pierde intelectualul sau, mă rog, o parte a lor, în complicata problemă a rostului moralei, într-o vreme a tuturor imoralităților, să semene cu discuțiile despre sexul îngerilor în Bizanțul asediat de turci. (...) Desigur, pretenția de a-i lumina pe alții o o trufie deplasată. Locul unui intelectual, cred eu, e în umilința superioară de a avea îndoieli, nu în vanitatea de a împărtăși certitudini. În plus, nu sunt deloc convins că lungile certuri etice au clătinat vreun fir de praf în istoria noastră postrevoluționară. Ne-au dovedit-o și ultimele alegeri. (...) Dar ce concluzie să trag de aici? Că eșecul recursurilor la morală, de până acum, înseamnă eșecul moralei? Că ar fi mai înțelept, deci, să renunțăm la reperele etice, de vreme ce ele și-au dovedit ineficiența? (...) Să ne împăcăm cu gândul că obsesia adevărului e un lux inutil, o simplă «ghirlandă retorică»? (...) Chiar dacă e naivă, romantică și ineficientă, nevoia de morală nu mi se pare o prostie. Nu e cazul să ne plictisim unii pe alții, de dimineața până seara, cu lecții de etică, dar nu pot crede că evacuarea moralei din discursul politic ne poate duce la ceva bun, mai ales într-o perioadă când lipsa de rușine a luat forme desfrânate. Iar dacă «realism» înseamnă să crezi numai ceea ce s-a arătat util, mă tem că eu, unul, aș fi gata să fac elogiul zădărniciilor”.

6 noiembrie

● Moare, la București, criticul și istoricul literar Alexandru Piru (n 22 august 1917).

8 noiembrie

● În „Cronica română” este publicat un mesaj al președintelui Ion Iliescu, la moartea lui Alexandru Piru (*S-a stins profesorul Alexandru Piru*: „Vocația sa didactică s-a împletit armonios cu aceea a creației, a criticului și istoricului literar deosebit de prodigios, cuprinzând și traversând, ca întreaga cultură română, și perioade extrem de dificile, ilustrând un spirit tenace, răzbatător, de o consecvență și aplicată rigoare științifică./ A suferit în anii totalitarismului, fiind îndepărtat de la catedră și din câmpul publicistic. A revenit cu greu, după ce a fost nevoit să practice munci străine de formația și înzestrarea sa./ Atașat ideilor umanismului, ale libertății și democrației, după Revoluția din decembrie, a fondat ziarul «Dimineața» și a fost ales senator în Parlamentul României”.

9 noiembrie

● Sub titlul mare *Scara de valori este falsă? Poate. Dar valorile?*, „Cuvântul” (nr. 45) publică un interviu cu Ion Cristoiu realizat de Ioan Buduca (*Război și pace*), un articol al acestuia din urmă (*Ierarhii de pușcărie*) și *Zec: întrebări pentru criticul și istoricul literar Nicolae Manolescu* – grupaj înnoțit de un șapou în care, după enunțarea temei supuse dezbaterii („De aproape patru ani se discută despre revizuirea ierarhiei de valori culturale lăsate nouă moștenire de dictaturile postbelice. Se discută dar nu s eface nimic. Avem nevoie de dicționare. Avem nevoie de istorii literare. Avem nevoie de opere monumentale. Cine să le scrie? Blocajul intelectual în care ne aflăm nici nu ține, poate, de revizuirea tablei de valori. Poate că adevărata problemă sunt valorile înseși. Receptarea noastră a fost falsificată și, în acest fel, poate că însăși producția de valori a suferit”), cititorii sunt avertizați că „Începând cu acest număr revista noastră își propune să aducă în discuție cazurile cele mai flagrante de falsificare a ierarhiei de valori din cultura română ce după al doilea război mondial. Toate cazurile. Cele de supraevaluare și cele de subevaluare. Inclusiv cazurile cele mai apropiate de noi: Marin Preda, Radu Petrescu, Sabin Bălașa, Sergiu Nicolaescu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Alexandru Ivasiuc, Marcel Chirnoagă și alții și alții”. ■ În interviul cu Ion Cristoiu este abordată chestiunea ierarhiilor literare românești postbelice, aducându-se în discuție, în acest context, cazul lui Marin Preda. Ion Cristoiu: „Fiind vorba (...) de ierarhii literare pe etape și pe grupuri, toate sunt false. De altfel, însăși ideea de ierarhie literară postbelică e riscantă. Se vorbește în alte literaturi, cea franceză, de exemplu, de literatura postbelică, pentru că acolo, războiul a însemnat un eveniment major, care a zguduit și influențat decisiv

conștiința literară. Sub puterea războiului, s-a scris altfel decât înainte. Pentru scriitorii români cel de-al doilea război mondial n-a avut prea mare importanță. Cu mici excepții, ei au stat acasă, la căldurică, n-au luptat în Rezistență, ca francezii, n-au cunoscut coșmarul ocupației străine. (...) Mult mai interesant ar fi, de exemplu, dacă am vorbi de o nouă perioadă în istoria literaturii române, începând cu anii 1939-1940. Formula «literatura română postbelică» e un clișeu pornit de la obsesia comunistă că lovitură de Palat de la 23 August 1944 a însemnat un început de eră». Despre Marin Preda din volumul de debut, *Întâlnirea din Pământuri*, și despre Marin Preda de după: „Acest Marin Preda e uluitor. Nu doar ca forță, ci și ca modernitate. Povestirile sale surprind o lume neliniștită și neliniștitoare, irațională, iresponsabilă, o lume a angoasei. Rămâi surprins de racordarea (conștientă sau nu) a tânărului Marin Preda la obsesiile existențialiste din cultura europeană a momentului. Prin raportare la această perioadă, Moromeții e o întoarcere la realismul cuminte al secolului al XIX-lea. Așa se și explică, de altfel, lipsa sa de răsunset dincolo de hotarele României. Dacă Marin Preda ar fi continuat direcția din scrierile de tinerețe, am fi avut, poate, în persoana sa, pe unul dintre marii noștri scriitori europeni. (...) Apelând la ce ar fi fost dacă, Marin Preda e un scriitor ratat. Ce-ar fi trebuit să facă pentru a nu rata? Să scrie mai departe, dar să nu mai publice, așteptând, cu sertarul plin de manuscrise, mitingul fatal din 21 decembrie 1989! *Viața ca o pradă* mi se pare, azi, o nouă confirmare a faptului că Marin Preda nu și-a realizat deplina sa vocație. Cartea ne înfățișează un eseu de marcă, net superior scriitorului”. ■ Ioan Buduca: „Ierarhiile noastre literare nu sunt false în sine, dar sunt ierarhii de seră ori ierarhii de pușcărie. Avem un mare prozator de seră, care concurează cu marile modele ale prozei, dar această concurență s-a întâmplat în sera propriei sale imaginații, n-a fost o competiție reală, cu traduceri, cu premii, cu glorie. Radu Petrescu, de pildă. Dar avem și un mare prozator de pușcărie. Marin Preda, să zicem, care n-avea voie de la poliție să scrie împotriva ideologiei gardienilor săi; nici împotriva dependenței de gardienii gardienilor săi, șefii cei mari ai pușcăriei imperiale sovietice. Un prozator al jumătăților de adevăr, cu o capodoperă integralmente adevărată, *Moromeții*, dar probabil integralmente necompetitivă într-o traducere oarecare, căci este de un specific local ce o face ermetică. (...) Ce e de făcut? E mai puțin profitabil să încercăm o fastidioasă critică a supraevaluării lui Marin Preda, ori a supradimensionării nu știu cărui alt scriitor din vremea falselor noastre ierarhii de valori. (...) E mai degrabă de văzut unde au greșit ierarhizatorii noștri prin subevaluare”. ■ Cele zece întrebări adresate lui Nicolae Manolescu: „1. Ați comentat, la vremea lor, aproape toate cărțile lui Dumitru Popescu-Dumnezeu. Oportunism? Obediență? Care era interesul dumneavoastră real și care e adevărata lor valoare?/ 2. Ultimele cărți ale lui Nichita Stănescu au fost primite de dumneavoastră cu o răutate ce nu se poate explica prin totala lor lipsă de valoare. Cât a fost politică literară și care a fost ea în aceste judecăți?/

3. Care este adevărul despre cele două cronici contradictorii la romanul Cordovanii al lui Lăncrănjan? De ce două? De ce contradictorii?/ 4. Ce a însemnat în cariera dumneavoastră scandalul iscat de antologia *Le la G. Bacovia la Emil Botta*?/ 5. De ce l-ați susținut pe Augustin Buzura și atunci când cărțile lui erau evident slabe?/ 6. De ce n-ați scris despre nici o carte a lui Paul Georgescu la cronica literară? Ce influență avea acest scriitor asupra poziției dumneavoastră?/ 7. De ce n-ați pus niciodată în discuție faptul că *Istoria literaturii române vechi* de George Ivașcu e redactată de un «negru» sau chiar mai mulți?/ 8. De ce nu v-ați desolidarizat de Dumitru Radu Popescu în ultimii ani ceaușști ai Uniunii Scriitorilor?/ 9. De ce nu ați semnat nici o scrisoare de disidență?/ 10. De ce nu scrieți o analiză critică a proprieității de valori, așa cum a fost ea impusă de cronica literară pe care ați semnat-o vreme de 30 de ani? Ce ar fi o asemenea revizuire dacă ar fi să fie?”.

10 noiembrie

● În revista „22” (nr. 44), sub genericul „Polemici de catifea”, Vlad Zografi se pronunță în chestiunea mult invocatului „proces al comunismului” **Uitarea punctului opt**: „Discuția în jurul procesului comunismului a fost dilată până la aneantizare de caricaturizarea grotescă și cinică pe care i-a aplicat-o Puterea, de neputința și oboseala Opoziției și, nu în ultimul rând, de dispreț și absența noastră, a tuturor. Îmi permit luxul de a nu vorbi despre iertare și de a nu invoca morala creștină. (...) Oricum, problema cred că se află în altă parte. Sintagma «procesul comunismului» ascunde două aspecte dacă nu decuplate, totuși distincte./ Este vorba în primul rând de latura juridică. Există în România oameni care s-au făcut vinovați de crime și care azi trăiesc în libertate. Aici nu încapă nici «reconciliere umană» și nici «morală creștină». Justiția trebuie pur și simplu să-și facă datoria. În principiu, nu văd de ce un scriitor ar fi mai preocupat de ideea de a-l pedepsi pe cel care s-a făcut vinovat de crime îngrozitoare decât, să zicem, o coafeză. În egală măsură viața scriitorului și a coafezei depind de aplicarea consecventă a legilor. (...) Coafeza însă e mai puțin (sau deloc) sensibilă la crima aparent inactuală care ar face obiectul procesului comunismului, ea se teme doar de un posibil violator care ar urmări-o în drumul ei de la salonul de coafură spre casă. Poate că aici se află diferența între «intelectual» și «restul lumii». (...) Separarea puterilor în stat a devenit o glumă răsuflată. Justiția are nevoie de complicitatea Puterii politice actuale și invers. Din păcate, justiția nefiind deloc oarbă, ci privind cu mult interes într-o anumite direcție, pedepsirea celor vinovați de crime a devenit o problemă politică și mi-e teamă că nu poate fi rezolvată altfel decât prin alegeri./ (...) Nu sunt de acord cu H. Patapievici când spune: «Pot accepta nebunia intermitentă a războaielor, dar nu cred că se poate accepta exterminarea sistematică a tuturor celor care au avut demnități publice între 1918 și 1945». Îmi rezerv naivitatea de a vedea în fiecare crimă un sfârșit de lume. (...)»

Mă despart de asemenea de felul în care H. Patapievici se raportează la victimele terorii comuniste. Pentru mine martirii nu sunt «un morman fojgăitor de cadavre», ci (...) actorii celei mai sângeroase drame din trecutul nostru apropiat de care, mulțumită excepționalelor cărți de memorii apărute în ultima vreme, mă simt tot mai aproape. Aproximarea aceasta nu-mi stârnește groaza, ca în filmele horror cu vampiri, ci îmi limpezește nevoia de justiție (...) și de înțelegere a naturii subterane a răului care a făcut cu puțință asemenea crime. (...) / Nu sunt dintre cei care trăiesc în trecut, nici n-aș prea avea cum. Mai mult, găsesc ceva maladiv în asta. Îmi permit să trăiesc banalul prezent etern. Cred că trecutul, oricât de dureros, trebuie într-un fel depășit. Dar el nu poate fi depășit fără a fi asumat, nu poate fi asumat fără a fi înțeles și nu poate fi înțeles fără a fi cunoscut. Trebuie urcate toate treptele până la asumarea trecutului, or acest lucru nu convine puterii actuale. (...) / Există și un al doilea punct/aspect al procesului comunismului, deși sintagma asta atât de uzitată nu mi se pare că acoperă chestiunea. Trebuie să înțelegem cum a fost posibil și de ce a fost posibil, care este răul ascuns în noi și pe care s-a bazat vitalitatea morbidă a comunismului. Dacă în ce privește crima propriu-zisă, aspectul așa-zicând juridic, lucrurile sunt clare, diferența dintre călăi și victime e limpede (...), în privința complicității colective pe care s-a bazat funcționarea sistemului totalitar lucrurile sunt cu mult mai complicate. (...) Aici trebuie să se concentreze eforturile noastre de înțelegere, pentru că aici se află probabil cheia evadării din coșmarul cotidian. (...) Mi se pare greu de definit vina de a fi fost secretar de partid al unui județ, și totuși chiar viața pe care o trăim azi ne somează la o lămurire. (...) Aș fi tentat să spun că acest delicat al doilea aspect al procesului comunismului nu trebuie să pună în față inocenți și vinovați din cauza dificultății stabilirii culpabilităților”.

● În „România liberă”, Octavian Paler – în *Sexul îngerilor (II)* – revine la polemica sa cordială cu Alexandru George: „M-am referit în «România liberă» din 5 noiembrie la un articol unde Alexandru George le propune intelectualilor să medieze la iluziile sau, pentru a-i prelua termenii, la lipsa de realism din discursul lor politic, ca să nu cadă în păcatul unei experiențe de genui discuțiilor despre sexul îngerilor din Bizanțul asediat de turci. Și spuneam, atunci, că există aici o temă serioasă de reflecție, dar că, pe mine, premisele de la care pleacă Alexandru George mă duc în altă parte./ Așa se întâmplă și în problema țărănească. Înțeleg de ce Alexandru George blamează drastic nostalgia patriarhalității, dar îmi e imposibil să-l urmez când declară că «țăranul român» e «o ficțiune» și mă crispez când laudele academice aduse țăranului român de Sadoveanu, Blaga și Rebreanu sunt considerate un discurs demagogic, «întârziat cu cel puțin un secol», «adevărată demitere a inteligenței românești, lamentabilă, dacă nu criminală». Dacă nu l-aș cunoaște pe cel care combate astfel «prejudecățile» noastre «rurale», aș bănuia că e un citadin scârbit de tot ce îi amintește o uliță țărănească. Oricum, eu fac parte dintre retrograzii care se

încăpățânează să creadă în «discursul demagogic» incriminat. Nu neg că în credința mea va fi existând și un substrat sentimental, explicabil la un fiu de țăran, al cărui paradis din anii copilăriei a fost rustic. Dar, cu siguranță, nu e vorba numai de «rațiunile inimii». Sunt convins că sufletul românesc s-a născut la sat și că, de fapt, de buna înțelegere a satului depinde, în mare măsură, înțelegerea identității noastre, atât de importantă, mai ales azi./ Pentru a evita orice confuzie, precizez că nu judec într-o perspectivă semănătoristă. Nu cred că trebuie să umbli în costum național și cu bățul în mână pentru a vorbi despre ce a însemnat satul în spiritualitatea românească. Se poate face asta și dintr-un automobil ultramodern. De altfel, n-am impresia, cum sugerează Alexandru George, că Rebreanu nu era consecvent cu ideile sale când și-a cumpărat automobil. (...) Ne place sau nu ne place, progresul ridiculizează încremenirea folclorică și ar fi absurd să vrem să locuim într-un «muzeu al satului». Dar putem disprețui, oare, chestiunea țărănească, în numele evoluției industrialiste și urbane, după ce colectivizarea a alungat și istoria și pe Dumnezeu de pe ulițele satelor noastre? Mai întâi, eu nu cred că resturile feudale reprezentau adevărul cel mai important în satul românesc interbelic. Ar însemna să accept că activiștii care au hăituit satele, ca să ia drumul colectivizării, ne-au făcut, în fond, un bine, scoțându-ne din Evul Mediu, fie și cu prețul unei lungi nopți ideologice. (...) Dacă, odinioară, tradiționaliștii au simplificat și au exagerat în îngrijorările lor, legate de consecințele unei modernizări grăbite, noi avem motive reale, azi, să ne întrebăm în ce măsură componente de bază ale identității noastre au avut soarta bisericilor demolate, pentru a nu risca să vedem Yalta transformată într-un fel de kilometru zero al istoriei noastre. Și ne paște, cred, primejdia unei tragice rupturi cu noi înșine, dacă am considera lumea satului românesc, în datele ei esențiale, un bagaj incomod și anacronic”.

● Un articol din „Dreptatea” (nr. 7) – semnat de Pan Izverna și Flaviu Sabău –, *Manuscrisele confiscate – arestate (de fosta securitate) se vor restitui vreodată?*, prezintă conținutul unei conferințe de presă organizate de directorul Muzeului Literaturii Române, Alexandru Condeescu, care a vorbit despre demersurile întreprinse de MLR pentru recuperarea manuscriselor „rătăcite” și „reținute” de instituțiile de represiune ale vechiului regim. □ Gheorghe Grigurcu semnează pamfletul *Un balon dezumflat: Adrian Păunescu*: „Nică, de-a lungul și de-a latul literaturii române, n-a existat un poet care să fi spurcat mai cumplit verbul poetic decât Adrian Păunescu”.

12 noiembrie

● Într-un scurt articol din „Dilema” (nr. 44), *Vinovații*, Mircea Iorgulescu notează sarcastic: „Gabriela Adameșteanu este îndemnată să se retragă și să se apuce de bucătărie. Lui Mircea Dinescu i se recomandă o ședere la Jilava. Despre cărțile lui Marin Sorescu aflăm că nu au nici o valoare. Monica

Lovinescu este un cronicar al «epocii de aur», Ana Blandiana este o fripturistă, iar Andrei Pleșu un pungaș. Dacă ar fi trăit, Liviu Rebreanu ar fi fost la fel de mare ca Fănuș Neagu, care nu e mai mare decât Nicolae Dide (...). Nicolae Manolescu nu (mai) știe să scrie. Paul Goma e un «nevolnic» și, scrie un memorialist denunțator, mânca «fleici» la restaurantul-cantină de la Casa Scriitorilor. Tot cu «fleici» – și în același loc – se lupta și Norman Manea. Augustin Buzura nu are în general «charismă» și în particular «talent». «România literară» este o revistă «cezarică», făcută de «bunicuțe» și «bunici», a căror dictatură ar trebui înlăturată. Octavian Paler și-a dat, în sfârșit!, arama pe față, el adoptând în marele, zguduitorul «caz Sălcudeanu» aceeași atitudine ca și Adrian Păunescu, știut fiind că despre acesta din urmă nu se poate discuta ca despre un poet, ci numai ca despre un «porc». (...) Etc./ Pe de altă parte, teoreticienii și analiștii sunt de acord că în Est, așadar și în România, intelectualii au cam dat faliment. Eșecul inteșectualilor este descris, disecat și interpretat cu voluptatea perversă a unui autopsier pentru care o zi fără cadavre e o zi moartă. Acești analiști fiind și ei, totuși, intelectuali, este probabil că a deplânge declinul intelectualității înseamnă un ritual salvator. Mai sunt ei însă intelectuali după acest exercițiu de lepădare și lapidare?!". □ În *Noua și vechea Europă*, Andrei Pleșu se întreabă: „Cât de *nouă* își poate îngădui să fie Europa, pentru a nu deveni *altceva* decât Europa? Și mai departe: ce *anume* ar trebui să rămână *neschimbat* în structura socială, politică și culturală a Europei, pentru ca Europa să rămână ceea ce știm cu toții că este?/ Iată o sumedenie de întrebări la care țările din estul continentului sunt pregătite să răspundă într-o mai mare măsură, poate, decât țările apusene, tocmai pentru că n-au avut parte de euforia unei dezvoltări fără răgaz, fără *feed-back*, fără complexe. Noi am păstrat, în răsărit, cu o evlavie alimentată de disperare, o imagine a Europei care, azi, nu pare să mai aibă un corespondent real. Când un praghez, un budapestan sau un bucureștean spun «Europa», ei au în minte cu totul altceva decât berlinezul sau decât parizianul care ar rosti același nume: un soi de *merry old Europe*, foarte diferită, în spirit, de «noua Europă». (...) *Suntem trecutul Europei*, cu ceea ce are el nobil (și deci teaurizabil), dar și cu balastul lui, cu inerțiile și prejudecățile lui. În țările din răsărit, conștiința «cea bună» a Europei se amestecă cu conștiința ei vinovată, memoria se amestecă, imperceptibil, cu decrepitudinea. (...)/ Ar merita să facem, odată, inventarul acelor lucruri din «vechea Europă» care nu trebuie să dispară. O anumită specie a cercetării de pildă și, laolaltă cu ea, un anumit tip de intelectual: *intelectualul nerentabil*, cel care lucrează sub semnul *gratuității*”.

- Eugen Simion scrie în „Literatorul” (nr. 45) un articol despre Al. Piru, de curând dispărut (*Alexandru cel Bun*): „Cine a fost Al. Piru se știe: un mare profesor și, după moartea lui Șerban Cioculescu, cel mai important istoric al literaturii române de la origini până azi. Știa tot, imposibil să-l păcălești, avea o memorie fenomenală și, de la cronicari la optzeciști, nu este scriitor român

pe care să nu-l fi citit și despre care să nu aibă o judecată în genere dreaptă. Elev al lui G. Călinescu, gândea istoria ca o știință inefabilă și privea literatura română din unghiul totalității. Noi, toți ceilalți, suntem specialiști într-o epocă, avem un culoar al nostru și mergem pe el. Al Piru sărea peste frontiere și era, în felul lui, un «generalist», specie istoriografică rară în epoca modernă. Mă tem că ea va dispărea în literatura română, odată cu el. (...) / Nu era (...) un om comod, dovadă că a avut și are încă mulți dușmani. Al. Piru a nedreptățit poate prin articolele lui corozive pe unii, dar mai tare l-au nedreptățit pe e alții. În 1949 a fost scos în chip brutal de la Universitate și timp de aproape zece ani a trăit din te miri ce. Nu s-a plâns însă niciodată și, îndemnat de mine să reconstituie această perioadă neagră din viața lui, a refuzat categoric. Era, ca noi toți de altfel, orgolios și nu voia să facă din umilința socială în care a fost împins un criteriu de promovare socială, cum fac atâția și azi. L-am întâlnit prima oară, pe la sfârșitul anilor '50, când tocmai revenise la Facultatea de Filologie din București. Un bărbat țeapăn, în floarea vârstei, cu fața războinică, dezmințită după primele propoziții pe care le pronunța. Impunea de la început, în conversație, un stil al cordialității și stilul rămânea până la sfârșitul aceluși. (...) / Al. Piru pretindea că a învățat bunătatea, ca metodă pedagogică, de la G. Călinescu. Nu știu dacă este așa, dar fapt sigur e că studenții lui Al. Piru învățau carte și păraseau Universitatea cu credința că profesorul lor i-a apreciat cum se cuvine. (...) / În ultimii ani, trăia izolat într-un cerc de prieteni și a murit cu o imensă tristețe în el: făcuse cerere să fie acceptat profesor consultant la facultatea pe care o slujise cu devotament și strălucire timp de o jumătate de secol și colegii lui din senatul Universității București l-au respins în două rânduri. Nu știu de partea cui este rușinea sau, mai bine zis, nu știu cui ar trebui să-i fie o imensă rușine de această întâmplare. Mă tem însă că rușinea a dispărut, azi, din dicționarul unor intelectuali români cu funcții universitare”.

14 noiembrie

● Sub titlul *Edituri bucureștene la Târgul de carte de la Frankfurt*, sunt publicate în „România liberă” două interviuri cu Mircea Martin, director al Editurii Univers (interviu semnat N.P.), și, respectiv, cu Thomas Kleininger, director managerial la Editura Humanitas (interviu realizat de Cristina Poenaru). ■ Mircea Martin: „Pentru prima dată în acest an [Editura Univers] a reușit să obțină un *stand propriu*. (...) / Eram obișnuiți cu afluența publicului în hala rezervată editurilor germane (...). Ne-am așteptat însă mai puțin la prezența publicului în standul nostru – marginal, ca și al celorlalte edituri românești. Ei bine, această prezență a fost una permanentă, asiduă chiar (...) În afara întâlnirilor planificate cu mult timp înainte sau a celor convenite pe loc – întâlniri profesionale – am avut bucuria să fim mereu înconjurați de interesul colegilor noștri editori din Est, al scriitorilor germani originari din România și, mai ales, al românilor din Germania. (...) / Colecțiile noastre dedicate scriito-

rilor români din exil («Ithaca» și «Recuperări») au fost solicitate cu precădere, dar și acelea de clasici ai literaturii universale sau recent înființata colecție «Corso», ca și ultimul număr din «Cahiers Roumains d'Etudes Littéraires».

■ Thomas Kleininger: „Spectaculoasă, la Târgul din acest an, a fost dimensiunea lui. Au fost peste 8000 de expozanți și mase mari de oameni care se rostogoleau pe scările rulante; cărți mai multe și mai frumoase. (...) Pe de altă parte, standul național românesc a fost și mai jalnic decât în alți ani. În schimb, un început promițător: editurile particulare cu propriile lor standuri. În sfârșit, prezența românească la întâlnirea Est-Vest: Ana Blandiana și Mircea Cărtărescu. Din punctul meu de vedere, cel mai remarcabil lucru este prietenia pe care am legat-o cu editorii maghiari – pentru că noutatea este redescoperirea vecinului. (...) / Un succes mare se poate spune, cred, că a fost, acela că s-a obținut colaborarea organizatorilor Târgului din Frankfurt la organizarea Târgului de carte din București (9-11 iunie 1994). (...) / În ceea ce ne privește suntem deja cunoscuți de anul trecut. În presa occidentală (...) Humanitas este considerată o fericită excepție pentru că reușim să avem o stabilitate economică, o ofertă foarte exigentă. Acest paradox, pentru că e considerat un paradox, e posibil numai în România. În general, trebuie să faci compromisuri destul de mari cu unele cărți ca să poți publica și cărți de valoare. Pe când la noi, aș zice, în mare, există un nivel despre care nu se poate spune că ar fi garantul unui succes financiar imediat. (...) Cărțile noastre sunt o investiție în viitor (...). Cărți pe care nu le cumperi pentru a le citi și a le arunca, ci pe care vrei să le transmiți copiilor tăi”.

15 noiembrie

● Într-un interviu din „Fețele culturii”, supliment al ziarului „Azi” – **„Trebuie să facem o politică a culturii cu bătaie lungă”** –, interviu acordat Victoriei Milescu, Georgeta Dimisianu vorbește despre obiectivele Editurii Albatros (pe care o conduce): „În ceea ce privește poezia, din 1990 până acum am publicat de volume (...). Este un risc pe care ni l-am asumat. Consider că nu putem să nu publicăm poezie română contemporană. Pentru '93-'94 am 14 volume de poezie, de la debutanți până la poeți consacrați, de la Sorin Gherguț și Rodica Barna până la Ștefan Aug. Doinaș. De asemenea, am reușit să publicăm mai multe volume de proză și am lansat Colecția de istorie «Historia». (...) / Deocamdată Ministerul Culturii ne-a dat bani pentru câteva titluri și sperăm ca și pe viitor Ministerul Culturii să poată subvenționa literatura română contemporană. (...) / Dacă Puterea va înțelege că totuși cultura scrisă trebuie să aibă acces la bugetul de stat, eu sunt încrezătoare în viitorul culturii române contemporane. Mai e ceva. Trebuie să-i convingem de acest lucru și pe librari, care trebuie să înțeleagă că cei care se ocupă cu literatura nu sunt niște simpli comercianți. O înțelegere prea simplistă a ceea ce se cheamă economie de piață va duce la sărăcirea patrimoniului nostru cultural. (...) / Eu vreau să public

la Albatros traduceri din literatura franceză contemporană (...) pentru a demonstra că literatura română poate sta alături de alte edituri ale lumii. Pot să anunț apariția a două cărți scrise de doi importanți autori români: *Amfitrion* de Nicolae Breban și romanul-eseu al lui Octavian Paler *Don Quijote în Est*. (...) Pe mine mă interesează literatura română contemporană și consider că aici este nevoie de priceperea și devotamentul meu. Este felul meu de patriotism. (...) Mi-e frică de o barbarie tehnică și supercivilizată”.

17 noiembrie

● Nicolae Manolescu răspunde, în editorialul din „România literară” (nr. 45) – *Veseli noștri succesori* –, contestărilor formulate, la adresa publicației pe care o conduce, în „prea schimbătoarea la față revistă «Cuvântul»”: „Istoria noastră literară înregistrează periodic revolte ale generației tinere contra celor vârstnice, unele puține, care lasă urme, altele, multe, care, cum se spune, fac doar valuri. În anii '30, referindu-se la niscăi valuri, G. Călinescu îi numea pe junii săi contestatari *genus mucosus*. Acuzațiile la care replica pe atunci «bătrânul» G. Călinescu seamănă ca două picături de apă cu cele pe care ni le adresează colaboratorii de azi ai «Cuvântului»./ Ei ne reproșează că «jucăm aceleași jocuri și tragem aceleași sfori» ca înainte de 1989, când am fi impus «o manieră» de politică în cultură și de promovare a valorilor care lor li se pare nesatisfăcătoare. (...) Am continua să dezbatem «false probleme» (de exemplu, criza culturii), în articole lipsite de profesionalism. Poezia, proza și critica publicate de noi ar fi «cele mai terne din întreaga presă românească». I-am privi de sus pe tineri, refuzându-i global. (...) «România literară» ar fi devenit «o epavă prestigioasă»./ (...) Ce-i mână pe ei în luptă? (...) Ne dau e înșiși (...) un răspuns fără echivoc: «Suntem dornici de notorietate, fie și cu prețul de a scoate sabia». (...) Bănuiam noi că principalul motiv al campaniei este dorința unor veleitari de a fi băgați în seamă. (...) / I-aș îndruma, înainte de orice, să încerce să afle, dacă nu știu, ce rol a jucat «România literară» în regimul trecut, atât cât s-a putut, rezistând prostituării intelectuale și morile la care oficialitatea supunea cultura. Le-aș recomanda, apoi, să vadă cum s-a «delimitat» (ah!) revista noastră, chiar din primul număr de după revoluție, de erorile și concesiile la care a fost obligată. Câte publicații au făcut acest gest autocritic în perioada postdecembristă? (...) N-am observat vreo renușcare la vreunii dintre liderii «Cuvântului», radicali acum, după ce au scris despre Ceaușescu înainte. În al treilea rând, le-aș atrage atenția că majoritatea redactorilor și colaboratorilor noștri se compun din oameni la fel de tineri ca și procurorii lor de la «Cuvântul». Ar trebui oare să vedem aici mai degrabă o sfântă mare invidie între congeneri decât o răfuială între generații? Am mai identificat-o și în suplimentul «Nouăzeci» al «Luceafărului», și prin alte părți. În fine, le-aș pune sub ochi junilor prost crescuți de la «Cuvântul» numele câtorva dintre autorii de articole politice din «România literară», învinuți în

bloc de neprofesionalism: Al. George, Gh. Grigurcu, Mihai Zamfir, H. Patapievici, Mircea Mihăieș./ (...) Veselii noștri succesori vor să polemizeze cu triștii lor predecesori. Foarte bine. Nu ne dăm în lături. Ce-i mai rămâne deocamdată de spus bunicului, veteran al războiului anticomunist, unor nepoți insolenți, care călăresc un căluț de jucărie și scot din teacă o sabie de lemn? Copăcel, copăcel, dragii moșului, și aveți grijă să nu cădeți!”.

● În „Expres Magazin” (nr. 45), un text acid – nesemnlat –, așezat sub o fotografie unde apar, în prim-plan, Marin Sorescu și Ion Iliescu, conține ironii la adresa noului ministru al Culturii: „După ministrul în chiloți, cultura are un nou cap. În persoana dlui Marin Sorescu, numit de la Cotroceni, pe bază de veche și fățișă simpatie prezidențială. (...) Apropiatii guvernului susțin că dl. prim-ministru Nicolae Văcăroiu habar n-avea de această numire, țeapa trăgându-i-o dl. Iliescu, francofonul iubitor de poezie și teatru” (*A cincea țeapă prezidențială*).

19 noiembrie

● În „Contemporanul. Ideea europeană” (nr. 46), Dorin Popa realizează un interviu cu Radu G. Țeposu, director al revistelor „Cuvântul”, „VIP” și „Clipa” (din Baia Mare) și autorul recent publicatei *Istoriei tragice & grotești a întunecatului deceniu literar nouă (Nu mă liniștește foarte mult faptul că-mi pot explica toate metehnele)*. R.G.Ț.: „Nostalgia asta a existat în mine tot timpul ca să-mi fac datoria de critic literar, însă, după ’89, cred că intrasem într-un fel de isterie generală și gazetăria mi se părea atât de importantă pentru că era o defulare și simțeam o nevoie acută să spunem de urgență lucruri care stăteau în noi închise. La un moment dat am avut chiar bănuiala că s-ar putea să nu mai scriu niciodată critică literară./ (...) Cu timpul, sigur, lucrurile au intrat în normal: gazetăria ocupă și ea un sector din viața noastră socială și s-a reasezat în dimensiunile ei firești. Acum, încep să-mi recapăt nervul necesar literaturii și nu abandonez critica literară care mi se pare, totuși, destul de importantă. N-aș vrea să mă disprețuiesc pe mine, gazetarul, dar, totuși, literatura este mai importantă. (...) Eu cred că a fost o binefacere că în gazetărie au intrat scriitori, pentru că neavând o tradiție postbelică în gazetărie, iar ziaristii fiind făcuți pe puncte, ideologizați până în măduvă, riscam să ne alegem cu niște troglodiți în presă, care nu stăpânesc măcar la limita minimă discursul gazetăresc. (...) Da, pentru un prozator, toată harababura asta, toată zăpăceala asta este o materie epică excelentă. Pentru un sociolog este mai chinuitor, pentru că trebuie să pună ordine în observație. Și pentru un gazetar e mai chinuitor, obositor. Materia socială încă nu este așezată. Gazetăria noastră este primitivă./ (...) Pentru mine nu-i o curiozitate că [Nicolae Manolescu] s-a dus în politică, pentru că el făcea, oricum, politică deghizată în diverse stratageme culturale. Este o ispită și politica. Pe vremea «Belitului», noi am trăit tot timpul în situații de subalterni, obedienți și acum orice supapă a fost folosită

pentru o minimă împlinire a vanităților noastre. Cu atât mai mult Manolescu, care a trăit cu o mentalitate de lider, pare naturală această plecare în politică. (...)/ Mi-am pus și eu foarte serios problema dacă să fac sau nu politică. Un singur lucru m-a înspăimântat: că-ți pierzi libertatea”.

23 noiembrie

● În „Cuvântul” (nr. 47), Carol Sebestyen aduce în atenție *Reabilitarea lui Marx*: „Nimic nu mai pare a rămâne bătut în cuie la mijlocul deceniului nouă. Nici o certitudine: euforia provocată de triumful economiei de piață capitaliste, sfârșitul marilor discursuri emancipatorii, celebrarea sfârșitului icoologiilor. Criza care zguduie astăzi Occidentul se prelungește și este mult mai profundă decât lăsau să se înțeleagă previziunile specialiștilor. (...) E vorba de sfârșitul modelului ultraliberalismului reaganist și thatcherist, și de inoperanța modelului societății civile. Tot mai mulți sunt cei care contestă astăzi noua ordine mondială, cu excesele ei legate de manipularea prin tele-tehnologia suprasofisticată, de bulversări ale spațiului public și ale funcționării democrației, de zecile de milioane de excluși și marginalizați. Criticile au venit, la început timid, din partea cercurilor stângii moderate vest-europene, aflate în plină degingoladă la începutul anilor 1990. Revirimentul stângii în Europa Centrală și de Est, mai ales triumful PASOK-ului lui Papandreu la recente alegeri din Grecia, nu sunt doar rezultatul puternicului suport material și logistic oferit de loja masonică a Marelui Orient și de o stângă europeană dormică ce revanșă. Altceva plutește în aer./ «Democrația occidentală e mai amenințată ca oricând», exclamă filosoful francez Jacques Derrida într-o carte publicată recent, *Spectrele lui Marx*. (...) Derrida reabilitează sistemul criticii sociale marxiste și afirmă valabilitatea acestui sistem în fața noii dogme a ultraliberalismului occidental. Mai mult, filosoful francez afirma necesitatea regândirii axiomelor și instituțiilor societății occidentale. (...)/ Ce ecou vor avea toate acestea în cercurile prea mimetice ale inteligenței noastre și în climatul social tensionat în care trăim?”.

24 noiembrie

● La rubrica „Polemici” din „România literară” (nr. 46), într-un articol intitulat „*Povara eticului*”, Laszlo Alexandru atrage atenția că „în mod ciudat, eticul începe din nou să deranjeze”, după ce, imediat după 1989, judecata etică fusese repusă în drepturi: „Ideea – aparent inocentă – de la care s-a plecat a fost că nu putem scoate, de pe același raft de bibliotecă, autori asemănători ca valoare, dar incompatibili ca moralitate. Astfel, ceea ce a început ca o pledoarie în favoarea esteticului s-a transformat într-o respingere netă a eticului./ Un perseverent susținător al acestor idei este dl. Alexandru George. (...) Acum domnia sa revine cu un amplu serial: *Intellectualii, prostimea și prostia* (în «România literară» nr. 34, 35, 36, 42/1993). (...)/ Principala

obiecție care i se poate aduce lui Al. George este că face o senină abstracție din realitatea că în 1989 s-a încheiat o epocă, un mod de gândire, un mod de trăi și de a reacționa la viața socială. Domnia sa se pomenește în ipostaza paradoxală a cuiva care își construiește *a posteriori* o teorie *amorală* (opera care trebuie să supraviețuiască în eternitate, cu orice preț; artistul care este dator numai față de propria creație, nu față de societate), pentru a-și justifica tăcerile anterioare. Eu nu consider că, astăzi, i se poate imputa cuiva *pasivitatea* din timpul comunismului; de fapt, pasivitatea putea fi o formă de rezistență. (...) Până la un punct, înțeleg teoria lui Al. George: unui regim politic amoral, intelectualul îi plătea cu aceeași monedă. Dar nu pot fi de acord cu extinderea acestei perspective și la momentul actual, așa cum procedează eseistul./ Mai concret, nu sunt de acord cu ideea că astăzi «problema e și a fost de inteligență, nu de moralitate». Nu consider că cele două elemente se exclud reciproc. (...) Iar analiza lui Al. George nu mă convinge: puterea actuală, imorală (aici suntem de acord), nu cred că a câștigat alegerile din prea multă deșteptăciune ci, dimpotrivă, datorită insuficienței culturi politice a alegătorilor. Care, în parte, este rezultatul anilor de comunism, iar în parte al intelectualilor care s-au simțit datori numai față de propria lor operă./ De aceea, nu consider că *Apelul către lichele*, al lui Gabriel Liiceanu, și Activitatea Grupului pentru Dialog Social au o valoare strict «artistică și oarecum gratuită», ci dimpotrivă, pot sensibiliza și trezi conștiințele, pot deschide mințile”.

25 noiembrie

● În „Orizont” (nr. 17), Farkas Jenő realizează un interviu cu Dumitru Țepeneag: **„Freud era rău văzut și de Dimov, și de Partid!”** – despre mișcarea onirică și contextul literar românesc de la sfârșitul al anilor ’60 și de la începutul deceniului următor, ca și despre exilul literar românesc: „– *Ați irosit mult timp și energie pentru a-i ajuta pe scriitorii români: pe Paul Goma, pe Virgil Tănase și pe alții. Însă aceștia, după ce au ajuns în Occident, parcă au uitat că i-ați ajutat...*” – Ingratitudinea e un păcat – la urma urmei, minor – vechi de când lumea. Dar atunci, în 1978, când Goma și Tănase au pregetat să semneze un fel de memoriu adresat guvernului francez, care îmi refuzase naturalizarea, atunci, ce-i drept, am simțit ingratitudinea lor ca o trădare, căci nu știu dacă se mai poate vorbi de-o ingratitudine clasică, dacă nu e mai grav: una e să uiți că cineva te-a ajutat și alta să-i refuzi sprijinul când ți-l cere și chiar, mai târziu, să-l bârfești, să-l calomniezi. În cel de-al doilea caz, al lui Goma, avem de-a face cu un proces resentimentar descris, de pildă, de Max Scheler. (...)/ – *Ați ajuns la urmă un «exilat în exil»...*” – S-a întâmplat așa: după ce Goma a scăpat din ghearele lui Ceaușescu grație eforturilor noastre, ale câtorva exilați români, dar și din alte țări din Est (...) și a venit la Paris, la un moment dat mi-am luat inima în dinți și i-am spus că ar fi mai bine să se

întoarce în România dacă vrea să continue lupta ca Soljenițin. Era modelul său! Recunosc că a fost o exaltare nătângă din partea mea să-i cer una ca asta. El mi-a răspuns că are nevastă, copil și că a obosit. Avea dreptate. Pe urmă i-am cerut să sprijine cererea mea de naturalizare, mă săturasem de statutul de apatrid. A dat din colț în colț și până la urmă n-a făcut-o. Nu s-a alăturat scriitorilor francezi care semnaseră tot felul de petiții și proteste. Și mi-a reproșat că n-am cerut azil politic la timp. Nu mai era același Goma pe care îl cunoscusem în România și pentru care mă luptasem ani de zile în Franța./ Am ajuns un «exilat în exil». Din cauza mea. Am avut o reacție radicală însoțită poate și de o depresiune nervoasă. M-am retras din luptă, din prietenie și din exil. N-am vrut să mai văd nici un român, ceea ce era oricum exagerat. (...) În orice caz, era ridicol din partea mea să iau aere de Ahile care se retrage sub cort. Mai târziu mi-a părut rău că am căzut în această capcană a destinului./ În ce-l privește pe Goma, la a cărui statuie de disident am lucrat cu pasiune ani de-a rândul, ingratitudinea s-a transformat în resentiment. Pentru că a rămas blocat în păcatul lui (minor), ca să-l justifice, mi-a căutat tot felul de vini imaginare: din prieten mi-a devenit dușman. Pentru că a refuzat să mă ajute atunci când m-am aflat la nevoie, n-a știut cum să se răscumpere în propriii săi ochi și atunci s-a pus să mă ponegrească ajungând până la calomnie, n-a rămas deci la simpla ingratitudine.../ (...) În toată această perioadă am scris foarte puțină literatură, sau deloc. De fapt, asta regret cel mai tare: că mi-am irosit anii cei mai prielnici prozei (cei între 40 și 50) ducând o activitate pentru care eram mult mai puțin înzestrat decât pentru literatură. Când am reînceput să scriu, n-am mai scris în română, ci în franceză”. □ Stere Gulea, Radu Enescu și Dumitru Chioaru răspund la ancheta realizată de Mircea Mihaieș, *Intellectualul în fața puterii*. ■ Stere Gulea: „Dacă ai intrat în politică, te situezi ori în față, ori în centru. Dacă n-ai intrat, după câte îmi dau eu seama, vei fi, ca intelectual, întotdeauna împotriva puterii. Pentru că puterea politică, vrând-nevrând, oprează, mutilează. Ea umblă mult mai mult cu răul decât cu binele. Intelectualul, care este născut să aibă în vedere valorile din societate, este fără îndoială agreat de către putere. Cred că dacă intelectualul își exercită doar profesia, el este un adversar – nu în sensul luptei de stradă, firește – al puterii. Și asta, dintotdeauna. Dacă, însă, intră în politică, lucrurile se schimbă. Atunci devine și el om politic și situația e mai complicată. (...) Cât am putut, eu mi-am afirmat punctele de vedere, atât prin cele două filme făcute din '89 încoace, cât și prin declarațiile mele. Nu sunt numai împotriva *acestei* puteri. Sunt împotriva acestei puteri pentru foarte multe lucruri, care nu au întru nimic de-a face cu democrația. Și pentru premeditateul și gravul impas în care se află țara. Este o vinovăție extremă, pentru că nu e vorba numai de nepricepere. (...) Criza este generală, iar puterea mizează pe confuzie pentru a putea conduce. Pentru că în condițiile actuale ea poate recurge liniștită la forță, la minciună, la manipulare, la înfometare”. ■ Radu Enescu: „De obicei, intelectualii serioși au

diferite atitudini față de putere. Dacă puterea este opresivă și dictatorială, atunci ei sunt împotriva puterii. Un intelectual nu poate combate decât pentru valorile intelectualității! Și pentru libertate! Intelectualul care contestă libertatea nu mai este intelectual!/(...) Eu mă plasez în Partidul Alianței Civice!”. ■ Dumitru Chioaru: „Convingerile mele sunt că intelectualul se află întotdeauna în centrul puterii. În clipa de față, el nu trebuie să facă nici un pas, nici într-o direcție, nici în alta, ci să se conformeze acestui principiu, ba chiar acestei fatalități./ După revoluție, intelectualitatea s-a scindat. Mulți dintre intelectuali au făcut pași considerabili, într-o parte sau alta. În centru, aproape părăsit prin abandonul intelectualilor, au rămas multe locuri goale./ În ce mă privește, fiind un membru al Partidului Alianței Civice, mă situez, față de putere, puțin mai la dreapta. Foarte, foarte ușor la dreapta ei”. □ Sub titlul *Scriitorii întunecatului deceniu*, Cornel Ungureanu comentează *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* de Radu G. Țeposu: „(...) este o carte hiperdatată. Oriunde se deschide, îți înfățișează priveliștea unui prezent în stare de fierbere. La fiecare pagină, cifrele criticului, confruntate cu cifrele prietenilor critici, încheie victorioase o operațiune contabilă capitală. (...) Totul e bine și ardeleneste gospodărit, iar când plutește vreo umbră de îndoială e chemat în ajutor vreun prieten ardelen să numere și el. Când se termină cu cifrele, începe din nou numărătoarea: de data aceasta se întocmesc listele cu maeștri, cu performeri, cu discipoli, cu vedete./ Trebuie să subliniez că totul e temeinic și că listele sunt însoțite de caracterizări memorabile. (...) Istoria «tragică și grotescă» a deceniului literar nu e, în cartea de față, *tragică și grotescă*. E o bună istorie a literaturii, e un bun dicționar, e o excelentă radiografie a postmodernismului românesc, așa cum s-a afirmat el în anii optzeci. În 1988, la 1 aprilie, atunci când predă forma definitivă a volumului, autorul e un *critic literar*. Un lider al unui grup pentru care poezia, proza, critica erau forme de a refuza stilul oficial al propagandei. Criticul e cel care trebuie să-și legitimizeze colegii ca scriitori și nu ca oameni politici. El însuși se legitimează *ca scriitor* în caracterizări de o remarcabilă plasticitate. (...)/ Era să mă întreb cam pe unde și-a abandonat Radu G. Țeposu personajele tragicului deceniu, adică străluciții săi colegi pe care îi numește în aceste pagini de enciclopedie ardelenescă și de poem postmodern./ Le-a abandonat în viitor. Fiindcă abia după ce criticul și-a încheiat cartea, după ce și-a elaborat admirabila-i postfață (ce text superb e *Melancolia textului!*), abia acum vor începe luptele, tragediile, comediile, scrisorile de protest, călătoriile în străinătate, solidarizările, desolidarizările, demascările (...), spectacolele marilor personaje. Abia după 1 aprilie 1988 vor începe anii magnifici ai optzecismului românesc: în acești ani conștiința critică a vedetelor literare va recompune adevărurile anilor care au trecut./ Radu G. Țeposu nu mizează, ca alții, pe trecutul său de ilegalist. El publică volumul așa cum a fost el scris atunci, în anii în care nimeni nu bănuia răsturnările lui 1989. Așa că, atunci când la

lansare lui vor apărea (...) și opozanții și oficialii anului 1993, când între participanți se află însuși Ion Gheorghe, funcționar al Ministerului, nu trebuie să ne mirăm prea tare. *Istoria tragică și grotescă...* este cartea unei lumi – a unei generații – în care diferențierile nu începuseră să funcționeze cu energia de mai târziu. Ea se află sub clopotul de sticlă al unor ani în care criticul își putea permite să valideze valorile literare dincolo de somația politică”.

● Într-un articol din „Totuși iubirea” (nr. 45), *Sofistica d-lui Paleologu*, Adrian Păunescu mărturisește că, deși îl prețuiește pe intelectualul Alexandru Paleologu, nu poate fi de acord cu o omul politic cu același nume (senator al Partidului Alianței Civice, care polemizase cu președintele Ion Iliescu pe tema imunității parlamentarilor): „Ascultând cererea președintelui Ion Iliescu, de renunțare la unele avantaje, parlamentarii ar deschide o cale a pierzaniei, pentru ei înșiși. Dar, îmi îngădui să spun, și pentru președinte, care trebuie să accepte nu numai că nu este ales pe viață, ci că poate fi judecat, după mandat. Neînțelegerea dificultăților la care se expun parlamentarii, pentru perioada când nu vor mai fi aleși, ar fi trebuit să preocupe mai serios pe dl. Paleologu, chinuit de dileme reale, când ele se și arătasera. Reproșul cel mai sever pe care îl fac d-lui Paleologu e tocmai acesta: din cauza unor diversiuni sofistice, el pierde din vedere esențialul. Inconsistența unor acuzații prefabricate îl salvează pe președintele Ion Iliescu de acuzații adevărate. Este tristul paradox al opoziției cu orice preț, al opoziției care întâi acuză și abia după caută și rareori găsește și motivele de a acuza”.

26 noiembrie

● Marin Sorescu este numit ministru al Culturii în cabinetul condus de Nicolae Văcăroiu.

● În „Dilema” (nr. 46) este publicată (în transcrierea Ariadnei Zeck) prima parte a unui dialog cu Dan Ciachir: *Nae Ionescu sau teologul „specialist”*. D.C.: „Nae Ionescu a apărut într-un moment spiritual prielnic religiozității. Dar în privința discipolilor, nu trebuie să exagerăm. Cei mai străluciți ucenici ai săi, începând cu Mircea Eliade, căruia profesorul i-a sugerat să se ocupe de trecutul religiilor, continuând cu Emil Cioran și Constantin Noica, aceștia n-au devenit niște ortodocși. Poate și pentru că Nae Ionescu practica un îndemn fundamental al Ortodoxiei: acela de a respecta libertatea semenului. Îl recunoaștem în această derobare de la pisălogeală *pro domo* și prozelitism. (...) / Nae Ionescu a demonstrat că nu e o rușine să fii intelectual și *mistic* într-o vreme în care credința nu-i dădea afară din casă pe oamenii cu diplome și bibliografie. (...) / Un om care a vrut să aibă operă scrisă și care nu a tipărit decât o carte, culegerea de articole *Roza vânturilor*, editată și aceea la inițiativa altora (profesorul Al. Rosetti și Mkircea Eliade) nu putea să fie decât un om smerit, chiar dacă umbla în Mercedes și locuia într-o vilă somptuoasă (...). A exerca constant atât autorlăcul cât și originalitatea pe care o pune

întotdeauna între ghilimele. Îl atrăgea fapta, nu rodul ei. În teologie nu poți fi *creator*. (...) / Cu tot rolul său important pe care l-a jucat în îmbiserizarea tineretului universitar, Nae Ionescu nu a fost un răsfățat al Bisericii și nici al ierarhiei interbelice. E suficient să amintim că Patriarhul Miron Cristea a pus să fie pictat un chip de diavol în pridvorul catedralei patriarhale, printre osândiții la focul veșnic”. O comparație între Nae Ionescu și Nichifor Crainic: „Toți ucenicii lui Nae Ionescu aproape că l-au detestat pe Crainic. Termenii în care vorbesc despre el Vulcănescu sau Noica sunt duri, lipsiți de menajamente. Și cred că dacă îți place Nae Ionescu, nu poți avea «ogan» pentru Crainic. (...) Crainic e băiatul de la țară, plecat cu traista-n băț spre școlile orașului corupător, școli care vor face din el un «domn cu carte» care nu și-a uitat obârșia. Frumusețea lui place. În el se recunosc mulți. În vreme ce Nae Ionescu e un «fărămițat», un solitar, un om care are curajul să spună *nu știu* ori să tacă. Există o indelebilă gravitate în meditațiile sale, în sinceritățile sale, în seriozitatea cu care pune o problemă. Nae Ionescu e «naționalist» în articolele politice (unde este și antidemocrat mărturisit și anti-liberal), dar nu în paginile în care teologhisește. Și era firesc ca oamenii Bisericii să se regăsească mai degrabă în populismul bisericesc al lui Crainic decât în cugetarea gravă până la crispă a lui Nae Ionescu. Crainic a ținut cont de etnoteologie. A fost un Păunescu al vremii sale. (...) / În fine, Crainic, profesor de Teologie, nu putea decât să cânte în struna ierarhiei, să încurajeze fenomene de episcopocrație, în vreme ce Nae Ionescu nu l-a menajat pe Patriarhul Miron Cristea și nici pe alți sinodali”. (Partea a doua a interviului va fi publicată în nr. 7, din 3 decembrie 1993; Dan Ciachir: „El [Nae Ionescu] este mai degrabă un critic al mentalităților contemporane, grevate de abuz teoretic și soluții abstracte, anorganice, decât un filosof propriu-zis. În vreme ce Nichifor Crainic profesa un autohtonism emfatic cu pretenții neobizantine”. „– În ce sens considerați că «ortodoxia», mai corect *mistica contemplativă a profesorului Nae Ionescu l-au transformat pe «omul de dreapta» în îndrumător spiritual care a obținut chiar eficiența religioasă asupra tineretului studios bucureștean?* (...) – El a criticat anumite structuri politice în măsura în care erau reflexul unor alunecări spirituale. Cine îi abordează cultura politică în lipsa unor noțiuni de teologie ortodoxă elementare nu poate înțelege mare lucru. Pe de altă parte, unele texte și tașamentele sale politice din ultima perioadă de viață umbresc contribuția remarcabilului teolog «nespecialist» care a fost. (...) / În fine, nu trebuie trecut peste faptul că Nae Ionescu a năzuit, în ultimii doi ani ai vieții (...), să devină filosof creștin-ortodox cu operă articulată și numai moartea l-a împiedicat s-o facă. (...) / Nae Ionescu (...) a întins o punte spre tineret, spre intelectuali, spre sceptica și împietrita societate citadină. (...) Le-a vorbit intelectualilor pe limba lor, ca unul de-al lor, arătându-le că credința în Dumnezeu nu e irațională, ci suprarățională. Apologetica lui firească, vie, nu

avea nimic din uscăciunea atâtor predici calchiate după un învățământ cvasi-protestant)".

● În „România Mare” (nr 47), Ileana Vulpescu semnează articolul *Elitele*: „Din punctul meu de vedere, neconsiderandu-mă elită, *elitismul*, cu toate virtuțile lui, dacă rămâne «club» închis (...), s-ar putea să nu se aleagădecât cu hărmălaia imitatorilor: a celor practicând imbatabila și derizoria logică a fularului roșu, care îți creează instantaneu statut elitisto-intelectual; ișadar, a celor care cred că intelectualitatea se ia ca râia. (...) pentru că tot lăntuie o modă cu pusul de întrebări (precum «de unde?», «de ce?», «pentru ce'», «cum de?» ș.a.m.d.), de ce nu ne-am pune și noi o întrebare: *Încotro, diamnelor elite?*”.

[NOIEMBRIE]

● Mircea Martin publică în „Vatra” (nr. 11) un articol amplu (inițial, textul unei conferințe susținute la Universitățile din Oslo și Viena), intitulat *Literatura postbelică și fundalul ei social-politic* – pus în pagină ca răspuns la ancheta revistei, *Invitație la un examen: cultura română postbelică*. „Informațiile culturale și de orice altă natură cu privire la România sau la alt: țări din Estul Europei nu intră în bagajul obișnuit de cunoștințe al cetățeanului din Europa de Vest sau de Nord. Despre noi se spune că abia intrăm sau –semn de amabilă recunoaștere – reintrăm în Europa. Desigur, ar trebui să ne întebăm în acest caz cum poți să intri și să reintri într-un teritoriu pe care nu l-ai părăsit niciodată. Adevărul este că noi nu intrăm în spațiul european, ci în timpul european, din care am lipsit aproape cinci decenii, în sensul că am fost puși să jucăm un rol ce nu era al nostru. (...)/ În toate țările din lagărul socialist, campania de ideologizare forțată a avut printre obiectivele sale și *deznaționalizarea*. (...) În România, campania de deznaționalizare a fost mai agresivă ca oriunde, nu numai datorită insulei de latinitate pe care o reprezenta în oceanul slav, dar și animozității pe care politica tradițional expansionistă a Rusiei a provocat-o mai tuturor marilor noștri creatori și oameni politici. Istoria națională mai veche sau mai recentă a fost deformată, numele Basarabiei a devenit tabu, împreună cu toată problematica aferentă, limba română însăși a fost integrată de unii savanți staliniști în familia limbilor slave. Dincolo de aceste tendințe slavizante, orice discuție referitoare la tradiție sau la specificul național era suspectată și chiar acuzată de naționalism. Ideea națională a fost în această perioadă [1948-1964] o idee subversivă. (...)/ La începutul «domniei» sale, conștient că își asigură astfel adeziunea populației și, îndeosebi, a intelectualilor, Ceaușescu a înlocuit în strategia politică internă a Partidului criteriul luptei de clasă, extrem de restrictiv și, mai ales, contraproductiv, cu acela, mai generos și mai eficient, al unității naționale. (...) Domeniul culturii a fost cel dintâi care a profitat de această deschidere (...). Mari figuri ale trecutului românesc au fost «reabilitate», repuse în circulație./

Concomitent cu restructurarea și recuperarea tradiției naționale, a început și restabilirea contactelor cu lumea întreagă. Autorilor ruși, clasici și contemporani, care umpleau rafturile librăriilor și bibliotecilor românești – prezentă, de altfel, benefică, deloc regretabilă – li s-au adăugat treptat alții, din alte literaturi europene, inclusiv modernii (...). Traducându-se cu fervoare și profesionalism, s-a refăcut în câțiva ani handicapul anilor '50 (...). S-a tradus, s-a comentat și s-a studiat nu numai beletristică de ultimă oră, dar și critică și teorie literară, cele mai importante sinteze din istoria culturală modernă. Cataloagele retrospective ale editurilor românești stau mărturie. O nouă conștiință estetică s-a putut forma astfel sau exprima din nou după marasmul realismului socialist. (...)/ Racordul cu generația de scriitori interbelici s-a făcut peste capul generației proletcultiste a anilor '50 și s-a făcut tocmai pe baza principiului autonomiei esteticului. Aceasta a fost bătălia generației noastre – pentru revalorizarea esteticului și pentru disocierea lui de celelalte valori, îndeosebi de valoarea politică și ideologică. A fost nevoie să fie afirmat, apărât și impus, împotriva diferitelor campanii lansate de propaganda de partid. (...)/ Cum a fost, totuși, posibilă existența unei literaturi și a unei culturi (am în vedere existența publică) în condițiile cenzurii ideologice și ale unei dictaturi dintre cele mai autoritare și absurde?/ Sub Ceaușescu literatura română n-a cunoscut samizdatul, scriitorii preferând să-și publice cărțile pe căi oficiale, dar încercând, totuși, să spună adevărul în chip aluziv ori metaforic. A fost, din partea lor, o tărie sau o slăbiciune? (...) Sigur este că, până și în anii cei mai grei ai dictaturii, literatură a continuat să se facă în România, iar această literatură s-a situat, prin cei mai importanți reprezentanți ai ei, de partea bună a baricadei. (...)/ După Revoluția din Decembrie 1989, numeroși scriitori s-au angajat în chip spontan în lupta politică. Țelul lor a fost acela de a apăra spiritul Revoluției împotriva încercărilor (subterane la început, tot mai evidente în continuare) de confiscare și deturnare. Au apărut și întrebări referitoare la oportunitatea unei asemenea angajări. Este ea benefică pentru literatură? Pentru noua societate? Și, de altfel, cât de nouă este această societate?/ Răspunsurile diferite date acestor întrebări au provocat o scindare a scriitorilor români. Pe de o parte, unii care au considerat că trebuie să se angajeze în lupta politică în rândurile opoziției, adică împotriva unei Puteri ce nu pare deloc decisă să se despartă de trecut și, mai ales, de oamenii lui, și alții care susțin că scriitorul trebuie să rămână scriitor și să apere valorile estetice indiferent de compromisurile politice și morale pe care s-au clădit acestea. (...)/ Literatura română, în ansamblul ei, nu stagnează însă și nu are de recuperat mari lacune. Este la modă să se prezinte România sub semnul diverselor handicapuri pe care ar urma să și le asume și să le depășească. *Trebuie să se știe de către toată lumea că literatura și, în genere, cultura română nu sunt, în nici un fel, handicapate.* Există un handicap economic, există sigur un handicap de ordin sanitar, există, mai ales, un handicap politic. Nu există un

handicap literar. Chiar și după patru decenii de cenzură ideologică, literatura română întâmpină sfârșitul mileniului relativ sincronizată cu marile literaturi europene și fără complexe de inferioritate./ Deficiența noastră esențială este în altă parte: în ruptura dintre elite și mase, în decalajul între nivelul de cultură și nivelul de civilizație. (...)/ Literatura va trebui să-și reia travaliul ei de lungă respirație asupra conștiințelor. S-ar putea ca mijloacele sintetice ale imaginației și ficțiunii să fie mai convingătoare și mai eficace în timp decât mijloacele analitice ale articolului și eseului politic. De fapt, totul trebuie reluat de la capăt. (...)/ Criza de identitate a scriitorului român de astăzi va putea fi considerată depășită atunci când din mânia cu care el privește spre trecut va dispărea orice urmă de nostalgie”.

● Sub titlul *Nichita Stănescu văzut „din afara mitului”*, Doina Jela transcrie în „Tomis” (nr. 11) un amplu interviu cu Gheorghe Grigurcu, care se recomandă drept „cel dintâi «contestatar» al lui Nichita Stănescu”: „Am publicat, încă în 1966, un comentariu în «Luceafărul» (...) care a stârnit o oarecare vâlvă. Fănuș Neagu, între alții, povestește că, vizibil afectat, Nichita a dat atunci amicilor care-i propuneau să mă «desființeze» un răspuns nobil: «cum să atac un poet?». Am reluat subiectul în 1973, în «Vatra», când poetul împlinea 40 de ani, ocupându-mă de mitul nichitian. (...) Mi-am mai exprimat opinia asupra sa, pe scurt, în diverse alte comentarii critice”. Gh. G.: „În condiții excepționale, a apărut un mit excepțional. Preludat de cel consacrat lui Labiș, l-a depășit cu mult. (...) Gândirea critică e stânjenită grav de puterea irațională a mitului (...). În felul acesta, chiar dacă poate fi interpretat ca un atac (reflex) la adresa structurilor sistemului, mitul în discuție le slujește prin reprimarea examenului rațional (...). Îndumnezeirea lui Nichita înfățișează o ambiguitate pernicioasă”. „*Din spusele dumneavoastră să înțeleg că-l «negați» complet pe Nichita?*” Nu aceasta e intenția mea. (...) Există, incontestabil, o atmosferă Nichita. Din păcate, poezia sa apare difuză într-o masă textuală eclectică, într-un peisaj de inegalități. Putem vorbi mai mult de un vast și stăpânit de risipă șantier Nichita decât de o construcție cu această etichetă. De o experiență fantastă, alchimică, decât de un produs convingător obținut dintr-însa. (...) Am pus accentul pe defectele producției în chestiune, într-o manieră polemică, pentru a combate o recepție mitică, *ergo* irațională, o beatificare ce nu poate fi decât provizorie, al cărei circuit socotesc că trebuie întrerupt cât mai curând, în interesul chiar al zeificatului poet (...)./ *Mitul Nichita reflectă oare epoca în care s-a produs?*” Sunt convins că da. (...) Mitizarea lui Nichita Stănescu nu reprezintă oare un indicator al epocii anormale (...) pe care a înscris-o totalitarismul comunist? Nu e o exaltare a neîmplinirii, o neputință activă a geniului național, rămas sub formă de proiect, de gest schițat?” Și o precizare: „Trebuie să declar răspicat că niciodată nimic din atitudinea lui față de mine n-a reflectat vreo contrarietate, vreo indispoziție. Niciodată nimic din contactele noastre personale, atâtea câte au fost, nu m-a îndemnat a-mi adânci

dezacordul cu creația sa, ci... dimpotrivă. De-o politețe firească și constantă, a săvârșit chiar un gest de colegială solitudine, când mă aflu în anticamera lui Virgil Teodorescu, președinte pe atunci al Uniunii Scriitorilor, intervenind cu două-trei vorbe în favoarea mea, pentru a fi primit mai repede și ascultat cu atenție. Mărturisesc că eram, într-un fel, jenat în fața poetului pe care conștiința critică nu-mi îngăduia a-l lauda... Câtă deosebire între delicatețea sa și postura discreționară, inconsecvența meschină și nu o dată – nu pot evita cuvântul – grosolănia lui Marin Preda”.

● În „Jurnalul literar” (nr. 41-44) sunt publicate fragmente din dosarul de securitate al lui V. Voiculescu (pus la dispoziție de Andrei Voiculescu, nepotul scriitorului, în urma unei solicitări către SRI). Fragmentele reproduse sunt însoțite de un **Argument** semnat de N[icolae] F[lorescu], care avertizează că dosarul primit nu este complet și subliniază că „proza și poeziile incriminate în principal în proces nu sunt altele decât *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare* și *Povestirile binecunoscute*, publicate postum chiar în anii comunismului. (...) Este, prin aceasta, o dovadă a aberației acuzațiilor aduse scriitorului. Eroarea judiciară a fost recunoscută prin rejudicarea în 1963 a procesului și reabilitarea post-mortem a poetului inculpat”.

[NOIEMBRIE-DECEMBRIE]

● În „Ateneu” (nr. 11-12), Sergiu Adam publică prima parte a unei anchete cu tema ***Scriitorul în lumea de mâine***. Constantin Ciopraga, Al. Cistelean, Nicolae Prelipceanu, Cristian Teodorescu și Gheorghe Tomozei răspund următoarelor întrebări: „1. Cum apreciați peisajul literar actual și cum credeți că va arăta el peste câțiva ani?/ 2. Care va fi statutul scriitorului în societatea românească de mâine?/ 3. Ce rol ar trebui să aibă Uniunea Scriitorilor în noul context economic, social și politic?”. ■ Constantin Ciopraga („**Momentele de criză pot fi momente de acumulări**”): „Momentul social și psihologic de după decembrie 1989 incită la analogii cu cel imediat-următor primului război mondial. Păstrând ceea ce e de păstrat, atunci, ca și acum, schimbări frapante au avut repercusiuni în toate domeniile, *orizontul de așteptare*, atunci ca și astăzi, se vedea marcat de crize multiforme, de insatisfacții și dezechilibre. La numai un an după stingerea marii conflagrații, G. Ibrăileanu considera că *literatura momentului* va avea îndeosebi un caracter documentar, de retrospectie și reasezare în durată normală. Privind ***Războiul (ca) generator de literatură***, E. Lovinescu reclama un răgaz pentru decantări și reflecții. (...) Climatului moral în care demara literatura noastră, atunci, i se imputau stări de lucruri descurajante, unele reiterate astăzi. (...)/ Trebuie observat îndată că așa-numitele momente de *criză* pot fi momente de acumulări necesare (...). a trebuit să treacă un deceniu (sau mai mult) până să apară opere-etalon (...). S-a scurs prea puțin timp de la momentul crucial din decembrie 1989 pentru a vorbi de apariții reprezentative, dar semne pozitive și disponibilități creatoare

există, bineînțeles. Momentul în discuție e mai degrabă unul de reaşezări, de estimări şi de preparații. (...) Odată cu regăsirea ritmului productiv, va prinde contur o literatură de probleme, mai curând reflexivă şi analitică decât una de acțiune, accentuat epică; o astfel de literatură de tip eminentemente confesiv-participativ va avea în vedere, cred, destinul omului contemporan în această lume bântuită, traumatizată şi dezbinată. Cred că scriitorul care se respectă va fi un fel de *rezonator universal*, un supra-personaj cu vedere panoramizantă (...). Numeric, astăzi se înregistrează la noi mai mulți scriitori decât oricând. Generația celor acum între patruzeci şi cincizeci de ani va fi, sper, cea în măsură să fixeze în artă dimensiunile epocii în mers”. ■ Al. Cistelean („*Un atentat la continuitatea culturii*”): „S-ar putea ca de la înălțimea anilor 2000 şi... totul să se vadă altfel. Acu, însă, «peisajul» pare, pe de o parte, panicat, iar pe de alta – tensionat şi distorsionat. Din ambele pricini conjugate, de o strictă, dacă nu chiar eminentă, confuzie. (...) Literatura română e un domeniu peste care bat azi vânturi apocaliptice (...). Frenezia ei e un simplu acces, probabil cel dinaintea morții. Sugrumată, pe de o parte, de lanțul financiar împletit şi mânuit cu măiestrie de toate autoritățile – de la Ministerul Culturii la Guvern şi Parlament – şi asaltată, pe de altă parte, de oferta explozivă a subculturii de consum, ea – ca şi întreg sistemul cultural, de altfel – a trecut la răspunsuri improvizate. (...) Creatorul trăieşte, adesea, din criză (spirituală), dar o cultură de 0,33 e menită să fie una de handicapați. (...) Panica financiară în care trăieşte literatura noastră de azi determină să se limiteze la o perspectivă imediată. Aproape toate revistele, de exemplu, apar cu sentimentul că ultimul număr va fi chiar ultimul. Care dintre ele poate risca un program, o inițiativă în perspectivă? (...) / Împărțiți politiceşte, scriitorii au uitat că, dincolo de orice convingeri, ei au, totuşi, interese comune. Sacrificând nuanțele, e vorba de o tabără ascunsă după lozinca «apolitismului» care ține să impună continuitatea cu «epoca de aur» şi de o tabără dispusă la revizuirea întregului patrimoniu postbelic şi, dacă e posibil, la o ruptură. Nimic nefiresc, desigur, în definirea acestor poziții, şi nici chiar în radicalizarea lor. Totul devine, însă, nefiresc atunci când patima politică ocultată răbufneşte asupra propriilor interese de breaslă. Ilustrativ pentru asta mi se pare cazul – hazliu şi trist în aceeaşi măsură – al lui Valeriu Cristea. Îndată ce revistele Uniunii au tras un prim semnal de alarmă pentru soarta ce se pregătea întregii culturi, valorosul critic s-a lansat în atacuri isterice la adresa revistelor ce semnalau un pericol care-l privea în aceeaşi măsură. Faptul că Valeriu Cristea a ajuns apoi la o instituție a Uniunii Scriitorilor e o ironie a sorții (...). Reexaminarea epocii trecute e o exigență de minim bun-simț, iar ruptura mai mult decât o necesitate – o evidență. «Apolitismul» conservator e, însă, mai puţin o atitudine literară (şi în nici un caz critică!). El e mai degrabă o sfruntare morală. (...) / Mi-e greu să-mi imaginez cum va arăta literatura noastră peste câțiva ani. Dacă e vorba doar de câțiva, ea nu va arăta cu mult mai altfel decât azi. Dacă e vorba de «câțiva»

mai mulți, va fi, probabil, un peisaj sărăcit, ocupat de biografia romanțată și de romane după rețetă”. ■ Nicolae Prelipceanu („*Scriitorul? În lumea de mâine?*”): „Peisajul literar actual» și cel «de peste câțiva ani» e cam ca-n jurul Copșei Mici, unde – cum știți – moare în continuare totul: oameni, iarbă, capre, castraveți, vrăbii. Poluarea fiind multiplă, deseori e invizibilă. Așa precum cea din «viața literară» de azi. Nu spun că nu apare și câte o carte de literatură adevărată. Dar cine se mai interesează de apariția ei (...)? E un amestec de valori și nonvalori mai ceva ca-n vremea dinainte când, totuși, nulițăile nu aveau acces decât în zilele de «sărbătoare» pe care învăț să le dau uitării. Azi nu mai funcționează, din cauza dificultăților de ordin material, selecția valorilor reale...”. ■ Cristian Teodorescu („*Am devenit o «Uniune» de cerșetori*”): „Povestea asta cu peisajul literar nu funcționa nici în vremea cenzurii. Și atunci existau mai multe peisaje literare. (...) Nu mă interesează aceste peisaje. (...) Peisajele literare actuale sunt în prea mare măsură condiționate de păreri politice și de adversități personale. Și totuși, dacă facem socoteala, literatura noastră contemporană, secțiunea de proză, n-are chiar atât de mulți autori, încât să ne putem juca de-a peisagistica. Eu m-am format în ambianța literară a scriitorilor deceniului 6, Bănulescu, D.R. Popescu, Bălăiță și, într-o oarecare măsură, Fănuș Neagu. Preda era, încă de atunci, pentru mine, un soi de patriarh pe care-l citeam în serie cu interbelicii. (...) Peisajul meu de azi e legat de acești autori. I-am descoperit, mai târziu, pe târgovișteni, inventivi, artiști și, explicit sau implicit, lucrând cu poetici de o fermecătoare truculență. Târgoviștenii exasperați de slugăreala realistă la care era condamnat prozatorul român (...) au schimbat centrul de greutate al prozei dinspre ceea ce e scris către filosofia ficțiunii. Târgoviștenii, dacă ar fi putut să-și spună punctul de vedere, la timp, în revistele literare, ar fi putut provoca un mare scandal. Dar, pe de altă parte, legenda Școlii de la Târgoviște ar fi fost ceva mai puțin spectaculoasă. Optzeciștii, care au câțiva autori siguri, ar fi meritat un alt tratament decât acela în echipă. (...) Povestea astălaltă, cu condiția scriitorului, mă depășește în mare parte. Am atâta minte, ca să-mi dau seama că scriitorul n-a fost înainte omul care a dat tonul în societatea noastră – nici măcar în calitate de disident. Dar nu-mi vine să cred că puterea sa de a se face ascultat se va mărgini la o audiență de cenaclu. (...) Societatea spre care mergem va avea nevoie de scriitori sau va accepta și scriitori între felurile ei cheltuieli bugetare? Asta va depinde, și nu numai la noi, de sensul pe care îl va lua învățământul general și de raporturile dintre pagina de carte și imaginea TV. (...) Povestea și mai astălaltă, despre Uniunea Scriitorilor, mă face să-mi sară țandăra. Când îmi răceam gura despre afaceri, mi se spunea că vreau să termin pretigiul Uniunii. Acum, despre ce să mai vorbim? Despre banii care nu mai sunt? Despre o administrație ticăloasă și iresponsabilă? Despre aleșii noștri care habar n-au avut de ceea ce înseamnă să ai un capital și l-au transformat în sursă de cheltuieli? Despre investiții prostești? Am devenit o

uniune de cerșetori. Ar trebui să dăm o lovitură de stat de tip comunist ca să ajungem o forță. Să devenim un soi de mineri ai scrisului, încât să ne impunem condițiile. (...) uniunea ar trebui să devină un soi de agent literar al scriitorilor români și un neînduplecat perceptor pentru tot ceea ce înseamnă carte apărută în regim de literatură, la noi. Dar, ca fapt divers, câți scriitori numără azi această Uniune? Câți dintre ei au abut sau au legătură cu scrisul, în înțelesul fie el și mediu al cuvântului? După ce vom termina cu intrușii, vom putea discuta și despre această Uniune”. ■ Gheorghe Tomozei („*În ciuda săăciei și marginalizării, scriitorii adevărați scriu*”): „«Peisajul literar» nu mai e animat de apariția cărților-eveniment ori de dezbateri critice aplicate, ci e sever marcat de pasiunile politice. Se fac spectaculoase excomunicări ori doar surprizi de pe soclu (lista începe aberant cu... Eminescu, socotit «patronul» naționaliștilor autohtoni și îi cuprinde, între alții, pe Iorga, Sadoveanu, Arghezi, Vianu, pe memoria căroră, crede «criticul» unui jurnal de scandal că... «se poate urina»). Dispar reviste prestigioase. Altele sunt vândute unor trusturi particulare. Numărul publicațiilor ce-și trădează profilul literar (cultural) și devin presă de partid e tot mai mare. (...)/ Scriitorii, ca obște, nu vor avea un statut social sigur. Se vor supune economiei de piață, trăind sub diktatul comerțanților. (...)/ Vor scrie împătimiții, posedații de demonii cernelii, «nebunii»./ Scriitorii (excepție vor face liderii politici) nu vor fi... VIP. Și asta spre binele lor. (...)/ Bocetele despre criza literaturii sunt cel puțin exagerate. Artele nu sunt niciodată în criză. În criză pot fi slujitorii lor de o clipă sau de mai mult./ Deci nu-mi fac griji despre *soarta* poeziei, să zicem. Pe ea n-o tulbură răboaiele, revoluțiile (...). Nu «evoluează» și nu «scade». Și evident nu are «mers». Există./ (...) Uniunea Scriitorilor nu mai există. Socotită o monstruoasă invenție bolșevică, ea a fost dinamitată din interior, gospodărită de gropari străluciți. I s-au irosit banii (mulți în Decembrie '89) cu exotice călătorii (evident) peste hotare, cu fastuoase recepții și i s-au păstrat doar funcțiile de protocol. (...)/ În România, «procesul comunismului» a început și s-a sfârșit cu Uniunea Scriitorilor. (...)/ Bine chivernisiți, capii Uniunii au avut grijă să-și instaleze birourile în palate, să pună mâna pe vile burghezo-mășierești-muncitorești, să plimbe între ei listele de premii literare, să accete spre bărtănețe burse (!) străinești, să-și așeze ciracii dar și consoartele, copiii și amantele în slujbe grase etc./ În palatul Vernescu-Lenș-Dinescu de pe Calea Victoriei ar domni liniștea de n-ar fi el și, în principal, sediul redacției «Cațavencu», cuibușor de nebunii al chiolhanurilor aniversare./ Dacă e adevărat ce se zice, cum că în subsolurile tenebroase ale palatului ar funcționa și o... sifonărie, atunci se cheamă că speranțele nu ne-au părăsit cu totul” □ Sunt anunțate Premiile revistei „Ateneu” pentru 1993: Premiul special - Fănuș Neagu; Premiul pentru poezie - Gheorghe Tomozei și Ilie Zegreș (de la Cernăuți); Premiul pentru proză - Vladimir Beșleagă (din Transnistria); Premiul pentru critică și istorie literară - Dan Mănucă.

• Nr. 11-12 din „Calende” este dedicat integral Școlii de la Târgoviște. □ La rubrica „Dicționar” sunt sintetizate, într-un text nesemnlat, date bio-bibliografice definitorii pentru Radu Petrescu, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, Tudor Țopa, Petru Creția și Alexandru George, cu referințele critice adiacente, menționate selectiv. □ Nicolae Oprea semnalează apariția eseului critic al lui Mihai Dragolea, *În exercițiul ficțiunii* (Editura Dacia, Cluj, 1992), în care identifică un „discurs critic îndrăgostit”: „Nu e defel o întâmplare faptul că întâia exegeză consacrată Școlii de la Târgoviște (...) aparține unui exponent al altui grup unitar de creație, «Echinoxul» clujean. (...) Cartea aceasta este (...) rodul unei *lecturi fericite* care stimulează predispoziția hermeneutică și fecundează invenția critică. (...) N-aș spune că autorul *Eseului* face rabat la capitolul exigență, dar nici n u ajunge în situația să prea abuzeze de ea, atâta vreme cât ocolește cu bunăștiință denivelările de teren ale teritoriului pe care îl defrișează. Căci, orice s-ar spune, prozatorii în cauză n-au creat numai capodopere. (...) Discursul critic devine astfel unul îndrăgostit” (*O lectură fericită*). □ Dumitru Augustin Doman glosează în jurul eseurilor atipice ale lui Petru Creția din *Oglinzile („Straturi de aer... sticle, porțelanuri și cristale”)*. □ Mircea Bârsilă (*Mitul parantezei*) recenzează cea mai recentă carte a lui Mircea Horia Simionescu, *Îngerul cu șorț de bucătărie* (Editura Clusium, 1992). □ Al. Th. Ionescu scrie foarte rezervat despre o carte a bistrițeanului Ioan Ilieș, *Posteritatea lui Radu Petrescu* (Editura Tipomur, 1993): „Pornită dintr-o intenție nobilă și un simțământ curat, cartea (...) este mai mult o schiță indecisă a unei lucrări nefinalizate decât un op încheiat (...). Ea oscilează între a aduce câteva informații de istorie literară, nici acelea absolut noi, legate de cei câțiva ani de apostolat bistrițean ai autorului *Sinuciderii din Grădina Botanică* și a consemna mărturisiri ale localnicilor care l-au cunoscut. Ioan Ilieș folosește un stil de o calofilie didactică, în care sunt puse cuvinte «bine simțite». (...) Dl. Ioan Ilieș aduce și un număr de fișe de lectură extrase din articole și studii dedicate autorului, precum și mărturisiri mai ample ale unor apropiați. (...) Cea mai substanțială parte a cărții este intervenția lui Gheorghe Crăciun. Ea este introdusă în final, are cam 10 pagini și ne prezintă un Radu Petrescu «așa cum a fost cunoscut». Calitatea textului evocator este deosebită” (*O carte, totuși, onestă*). □ Gheorghe Crăciun publică eseul *Școala ludică și miza autenticității*: „Cu «Școala de la Târgoviște» începe în literatura noastră epistema artistică sub semnul căreia încă se desfășoară acest agitat sfârșit de veac românesc. Bineînțeles că atunci, în anii '70 (...), realitatea acestei modificări fundamentale de viziune, mentalitate și tehnică literară nu era deloc evidentă. (...) Entuziasmul provocat de poezia și proza Generației '60 era încă în toi. Noutatea părea să fie atributul exclusiv al acestei generații. Mult mai târziu s-a putut vedea (un adevăr rostit și astăzi doar cu o jumătate de gură) că șaizeciștii nu fac altceva decât să epuizeze, dacă nu chiar să degradeze, o substanță literară și o retorică de certă prelungire

interbelică. (...) Deschiderea politică de după 1965 nici n-a reprezentat altceva decât această posibilitate a redescoperirii modernismului, identificat imediat și cu singura formă de literatură adevărată. Pe acest fundal, proza îi eseistica târgoviștenilor n-avea cum să-și pună în valoare reala sa forță de impact. (...) Opera târgoviștenilor e percepută în continuare – cu unele remarcabile excepții: Livius Ciocârlie, Mihai Dragolea, Ioan Buduca, Adriana Babți, Mircea Zăciu, Al. Călinescu – inadecvat și îngust, potrivit unor modele de lectură dacă nu anacronice, atunci cu totul elementare./ (...) Până și în viziunea unor critici tineri (...), «Școala de la Târgoviște» rămâne promotoarea unei literaturi «evazioniste», «neangajate». Nu vreau să intru acum în disputa relației dintre literatură, politică, morală și adevăr, dar a face din proprietatea estetică o formă de improprietate axiologică mi se pare cel puțin ciudat. Târgoviștenii și-au propus să fie contemporanii lui Homer, Cervantes, Flaubert, Caragiale, Joyce, și nu scriitorii reprezentativi ai unor circumstanțe politice și istorice perisabile. (...)/ Ideea aceasta de a te situa simultan în existență și în cultură, în experiența ta și în depozitul de experiențe literare acumulate de-a lungul timpului era sau redevenea nouă în literatura noastră a anilor '70. Modelul unui personaj în același timp social și mitic (ca în romanele lui Radu Petrescu și Costache Olăreanu) sau cotidian și livresc (în cărțile lui Mircea Horia Simionescu și Alexandru George) de asemenea. Știm însă bine că într-un context literar dominat de obsesia adevărului social, politic și istoric(...) cărțile ce încearcă să se sustragă cronologiei nu pot avea prea mare trecere. Târgoviștenii au fost receptați mai degrabă ca niște excentrici decât ca niște scriitori importanți și reprezentativi. Cei care au forțat reevaluarea lor și corectarea lor situate în ierarhia valorilor au fost câțiva critici și scriitori din Generația '80. Trăim însă în momentul de față un nou moment de recul, în care tocmai problema reconsiderării și afirmării unor direcții literare distincte pare a fi evitată. Avem (și e o mare șansă că avem) o «Școală de la Târgoviște», dar ne lipsește cu certitudine un Lovinescu”. □ Gheorghe Mocuța reflectează pe marginea notațiilor diaristice ale lui Radu Petrescu (*Jurnalul ca operă*): „În lipsa unor evenimente majore pe care să le înregistreze, jurnalul lui Radu Petrescu se îndreaptă către cărțile autentice pe care el le degustează ca pe un vin vechi. (...) Existența devine intervalul dintre două lecturi. Cu toate că disprețuiește jurnalul lui Camil, îl recitește cu o plăcere masochistă pentru «a trăi» o nouă deprimare. (...)/ fiind un anti-memorialist convins, Radu Petrescu nu este interesat să își caute firul timpului pierdut. Îl inventează pur și simplu, înainte de a-l trăi, pentru că altfel ar descoperi că alții l-au trăit în același fel. În felul acesta biografia înaintează spre tex(t)istență (...). Această răsturnare a opticii biografiei îi dă cu o cu totul altă percepție la lectură: jurnalul devine operă./ (...) Confesiunea lui Radu Petrescu înseamnă amânarea celeilalte opere, a prozatorului, și amânarea timpului trăirii”. □ Sumarul conține, de asemenea – alături de un fragment inedit (la acea dată) din jurnalul lui Radu Petrescu

(*Fragmente de jurnal, 1961*) și de texte confesive ale lui Mircea Horia Simionescu (*Toamna, și târgoviștenii migrează*) și, respectiv, Petru Creția (*Am fost oameni legați de lumea interbelică, cu amintirile și nostalgiile ei*) –, o serie de interviuri cu: Alexandru George („*Nu cred că se poate vorbi de un «program» al Școlii de la Târgoviște*” – dialog consemnat de Ștefan Ion Ghilimescu), Tudor Țopa („*Eu am fost un scriitor precoce*” – interviu realizat de Claudia Tița), Mircea Horia Simionescu („*Fac consecvent politica scrierilor mele egotiste și inactuale*” – interviu de Nicolae Oprea), Costache Olăreanu (*Modelul nostru a fost G. Călinescu* – scurt dialog consemnat de Al. Th. Ionescu) și Cornel Regman („*Școala de la Târgoviște reprezintă corespondentul pe plan epic al roboților din generația a doua*” – interviu de N. Oprea). □ Sub genericul „Sympozion” și sub titlul „*Scriitorii din Școala de la Târgoviște se deosebesc între ei...*”, Dumitru Augustin Doman (fragmentar) o dezbatere despre Școala de la Târgoviște prilejuită de comemorarea lui Radu Petrescu – eveniment organizat în 1992 de Muzeul Literaturii Române, printre participanți numărându-se: Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Alexandru George, Petru Creția, Alexandru Condeescu, Florin Iaru.

DECEMBRIE

1 decembrie

● Gabriela Adameșteanu publică în revista „22” (nr. 47) editorialul *După 75 de ani*: „O parte a celor din generația mea nu și-a cunoscut bunicii. Morți tineri, în războiul care a premers Marea Unire, ei fuseseră conștienți că alcătuiesc «o generație de sacrificiu»: presa pasională și învrăjbită a acelor ani ca și memoriile publicate în perioada interbelică o probează. Cel care privește însă după 75 de ani înapoi descoperă că de atunci și până azi toate generațiile României au fost, într-un fel sau altul, «de sacrificiu». (...) / La actul Marii Uniri de la Alba Iulia nu s-a ajuns printr-un consens (de genul celui invocat de președintele Ion Iliescu și fostul ministru de Externe, Adrian Năstase), deși la data aceea rotativa guvernamentală funcționa într-adevăr, iar Regele era un adevărat arbitru (...). Nimeni astăzi însă nu mai contestă lui P.P. Carp, lui Al. Marghiloman ori lui Titu Maiorescu buna credință, faptul că strategia lor diferită de atunci (alianțe cu Puterile Centrale pentru eliberarea Basarabiei) viza, într-un alt fel, tot reîntregirea. / Pentru contemporanii săi deci, Marea Unire a apărut mai puțin ca rod al clarviziunii unei elite politice (...), ci mai degrabă ca un miracol – divin și istoric. Istoria o scriu învingătorii: guvernul I.I.C. Brătianu «alesese bine» scenariul care avea să integreze România, cu șanse maxime, în circuitul lumii. / «Reconcilierea națională» nu s-a realizat nici după 1 Decembrie 1918. (...) / Mult mai precis și mai nuanțat arată istoria văzută de aproape: din jurnale, scrisori, memorii, nu din texte și emisiuni sfărăitoare, de circumstanță, din spectacole gen «Cântarea României» care

risipesc miliardele de lei ce lipsesc populației sărăcite de azi a României. Am avut ocazia să mă apropiu de aea acum un deceniu, lucrând la un roman ce avea să se cheme *Dimineață pierdută*, am avut revelația că, la fel ca toți cei care trecuseră prin școlile comuniste, nu cunoșteam istoria adevărată a României./ A doua revelație am avut-o în aceste zile, descoperind cât de departe poate fi sărbătorirea de la Alba Iulia (1993) de ceea ce s-a petrecut acum 75 de ani. M-am gândit la acest lucru urmărind la televizor declarațiile amenințătoare ale celor adunați la Cotroceni în jurul președintelui Iliescu și, peste două zile, șirurile de oameni care mergeau spre mitingul organizat de BNS-ALFA, cerând demisia Guvernului Văcăroiu. Târâtă spre festivisme factice ce au prea puține legături cu adevărul istoric, România mi-a părut scufundată în sărăcie și derută, la fel ca în anii grei ai războiului. (Cu toate că drumul spre integrarea ei în lume cu șanse depline ar trebui să apară mai clar conducătorilor ei de astăzi decât acum 75 de ani)”. □ Despre sărbătorirea Marii Uniri scrie și Tia Șerbănescu la rubrica „Actualitate”: ***Alba Iulia și cei 75 de ani*** – „Visul președintelui Iliescu de a folosi cei 75 de ani de la Marea Unire de la Alba Iulia pentru a omologa un consens oficial – fie el și ocazional –, atât în jurul propriei persoane și al propriei politici cât și asupra aceleiași percepții false a istoriei, s-a spulberat brusc, după ce părea să se afle la doi pași de împlinire. Uriașa mobilizare a forțelor pentru a realiza acel fast care ascundea atât de prost realitatea și pe vremea sărbătorilor lui Dej sau Ceaușescu nu părea dedicată atât aniversării istorice cât sărbătoririi triumfului de a supune Opoziția canoanelor unei festivități care pecetluia renunțarea acesteia la orice pretenție de a revendica aniversarea reîntregirii țării – și reîntregirea istoriei sale./ (...) Cum s-au decis să serbeze Marea Unire cei care în 1990 s-au grăbit să semneze – singurii din țările din jur – tratatul de prietenie cu Uniunea Sovietică în care era și Basarabia și Bucovina noastră? Punând-o sub semnul fățarnic al «reconcilierii» și al «consensului». Fățarnic pentru că (...) prin «reconciliere» Puterea înțelege de fapt absolvirea comunismului și comuniștilor de orice vină. (...) / E aproape sigur că față de aceste ample expresii populare de o atât de fățișă dezaprobare a Puterii, prezența Opoziției devenea incompatibilă cu pridvorul comun al împăciuitoarismului festiv. (...) O reconciliere adevărată presupunea în chip obligatoriu o reconciliere și cu istoria. Cu însuși evenimentul istoric aniversat. Or, cât de adevărată devenea o reconciliere din care era exclus din capul locului reprezentantul legitim al celor care, aflați în fruntea țării în momentul Marii Uniri (...), nu era invitat la sărbătorirea strămoșilor săi? Faptul că Regele Mihai nu figura pe lista invitaților pune, din start, «reconcilierea» într-o lumină atât de strâmbă încât propunerea de «consens» devenea de fapt o propunere de compromis. (...) / Schimbul de acuzații reciproce între Putere și Opoziție înregistrat cu ocazia acestui episod n-a mai modificat cu nimic cursul ireversibil al separației: Puterea la Alba Iulia, Opoziția la București. (...) O asemenea sărbătorire respectă aproape

întrutotul rețeta lui Ceaușescu – oriunde s-ar afla. Deasupra acestei sărbătoriri plutește, de altfel, o întrebare inevitabilă: poate suplini o festivitate de o zi speranța unui trai decent de fiecare zi?”. □ Gabriel Andreescu Comentează volumul de eseuri politice al Ilenei Mălăncioiu, *Crimă și moralitate* (Editura Litera, 1993): „Deși textele încep cu mai 1990 și se termină cu martie 1993, acoperind perioada prin secvențe oarecum uniforme, cartea Ilenei Mălăncioiu nu este documentul acestor trei ani, ci cartea unor teme: chiar tema *crimei* și chiar tema *moralității*. (...) / Articolele Ilenei Mălăncioiu au de cele mai multe ori un caracter polemic. Cu cine polemizează ea? Cu Ion Iliescu, cu Silviu Brucan, cu Virgil Măgureanu – cu Puterea personalizată – deseori. Dar ea preferă să polemizeze (...) cu colegii. / Și o face uneori cu asprime, ca în acest «portret» al lui Mircea Dinescu (pe care nu l-a mai atins nici unul dintre foștii sprijinitori ai președintelui Uniunii Scriitorilor): «Liderul nostru național (și internațional), ajuns în situația de a decide, nu se mai ocupă decât de tipărirea cărților sale în sute de mii de exemplare (...), de editura sa particulară, de tipografia sa (...), de mașinile sale personale, de Academia sa Cațavencu, de vila moștenită de la tovarăsa Mia Groza, de a vâna fazani și de a face alte lucruri de acest fel pe care, în ciuda mizeriei în care se zbate majoritatea *alegătorilor săi*, le socotește de la sine înțelese» (...) / Alterori, o face conștiincios-colegial, ca în disputa Liiceanu-Agopian (...). Ori cu un haz nebun (...) în replică la Nicolae Manolescu (...) / Însă partenerul de polemică îndrăgit de I.M: rămâne Andrei Pleșu. Fostul ministru al Culturii și actualul director al revistei «Dilema» este numit în multe pagini ale cărții și câteva articole îi sunt «dedicate» chiar lui. (...) / Surprinzătoare la această scriitoare care ne-a obișnuit cu austeritatea discursului poetic este verva eseurilor”.

● Într-un articol din „România literară” (nr. 47), *Fetele cuminți merg în paradis*, în cadrul rubricii „Contrafort”, Mircea Mihăieș observă: „Pentru oricine urmărește scena politică românească, surprinzătoare nu este dispariția personajelor aflate în decembrie '89 în prim-plan, ci menținerea câtorva dintre ele. Dinamica vieții politice din ultimii patru ani s-a aovedit fatală mai ales celor privați de talentul înăscut al furișării printre capcanele politicului. Nu e nici o mirare că cei dintâi s-au evaporat intelectualii, mai precis, artiștii. Au renunțat invocând, fiecare dintre ei, rațiuni care se întindeau din zona eticului («Noi nu vrem să avem de-a face cu comuniștii!») până în cea a esteticului («Locui nostru e la masa de scris, la șevalet, pe scenă» etc. etc.). Nu e greu să demonstrezi că motivațiile erau pur formale. Ce fel de cărți a scris și publicat Ana Blandiana în ultimii patru ani? (...) Dar Andrei Pleșu? (...) / Dar Mircea Dinescu? Caz special între cazurile speciale, el a fost confiscat, după publicarea cenzuratei *Moartea citește ziarul*, de o anihilantă muncă administrativă. Firește, între primul exemplu și următoarele două există o diferență. Ana Blandiana a plecat de bună voie, în timp ce Andrei Pleșu și Mircea Dinescu au fost scoși în afara jocului prin imense desfășurări de forțe ale

aparaturii de stat și de partid./ Au dispărut, de parcă nici n-ar fi fost, și Cazimir Ionescu și Dan Iosif. Despre Dumitru Mazilu nu se mai știe nimic. Înșuși Silviu Brucan a fost pus pe liber, iar Petre Roman nu se simte prea bine nici el. Voican-Voiculescu s-a evaporat între dunele de nisip ale Sihareii, în timp ce Nicolae Militaru s-a retras să-și scrie memoriile k.g.b.-iste. Un singur personaj s-a menținut pe poziții și parcă e tot mai stăpân pe situație. Acest personaj este Ion Iliescu. (...) Dl. Iliescu rezistă pentru că nu e decât prelată care acoperă mecanismul ultra-sofisticat al bicefalei hidre comuniste'. □ Sub titlul *Un Pietro Aretino român?*, Gh. Grigurcu lansează o nouă datribă la adresa lui Adrian Păunescu, „măscăriciul ceașist de odinioară”: „Nu cred că există în viața publică românească, în momentul de față, un exemplu mai rău decât cel al lui Adrian Păunescu. Pentru că e rău pe ambele versante istorice: înainte și după decembrie. (...) Faptul că Adrian Păunescu nu e doar olerat în cetatea noastră postdecembristă, ci și propulsat în ranguri înalte, împins pe poziții mult superioare celor avute sub dictatură, nu constituie decât un simptom al bolii grave de care suferă cetatea. Nerușinarea sa e și neșinarea celor ce-l sprijină, situați pe treptele înalte ale puterii”. □ Andreia Deciu realizează un interviu cu Paul Cornea: *Despre șansele comparatismului*. P.C.: „Ar trebui să ne reamintim că Piaget spunea că cele două tendințe naurale ale gândirii spontane sunt de a te crede în centrul lumii și de a extinde n norme universale regulile proprii conduite. Or numai depășind această perspectivă pe care francezii o numesc «nombrilistă» (a te crede buricul pământului) se poate construi Cunoașterea și măsura impactului Alterității. A compară, a pune în relație obiectele pentru a stabili similitudini, mai ales pentru a distinge diferențe, e o operație indispensabilă, coextensivă reflecției și moralmente sănătoasă. De aceea, orice teoretician al literaturii, orice istoric al unei literaturi naționale sau al unui capitol de istorie generală face compantism în măsura în care-și evaluează lucid originile, perspectivele, limitele. Comparatismul, în sensul larg al termenului, e infinit prețios în zbuciumată noastră lume, în care e atât de dificilă menținerea unui echilibru rezonabil între forțele univormizării și explozia particularismelor”.

3 decembrie

● Nr. 47 al revistei „Dilema” conține un dosar tematic intitulat *Vocie femeii în vreme de tranziție*, în cadrul căruia semnează: Andrei Oișteanu (*De la androcrație la ginofobie*), Rodica Zafiu (*Limbaul de ambe sexe*), Eugen Vasiliu (*Fustele politicii*), Sorin Băiașu („*Antifemiști, nu vă speiați!*” – interviu cu Mihaela Miroiu), Florin Dumitrescu („*Ea creează lumea în care artistul își creează lumea...*” – interviu cu criticul de teatru Corina Șutu), Tita Chipier (*Ori/ori? – cu Lia Lazăr-Gherasim* [vicepreședintă a organizației de femei din PNT-cd] *despre feminitate și politică*) ș.a. Se adaugă, în două pagini realizate de Bogdan Ghiu, traducerea unui text al lui Jacques Derrida din

volumul *Points de suspension* (1992) – *Coregrafii (fragmente de corespondență cu o feministă americană, 1982)* –, și un eseu al lui Geneviève Fraisse, *Despre presupusa incompatibilitate dintre amor și feminism*. ■ Andrei Oișteanu: „Criza feminismului contemporan s-ar putea explica prin faptul că valorile și performanțele feminine au fost văzute ca fiind concurențiale cu cele masculine, și nu complementare. Abia comparându-le și măsurându-le cu una și aceeași unitate de măsură apare inegalitatea. Mișcările feministe sunt îndreptățite să lupte împotriva androcentrismului rezidual și a ideii de *inferioritate* a femeii, dar nu pentru a le substitui cu ginocentrismul și *superioritatea* femeii (miza feminismului radical) (...), ci pentru dreptul femeii la *egalitate* și *alteritate*”. ■ Mihaela Miroiu (intervievată de Sorin Băiașu): „O femeie nu are în spatele său modele culturale femeiești din care să-și constituie o tradiție... (...) Nu există obstacole juridice, nu există obstacole formale din punct de vedere economic sau din punct de vedere politic. Cultural, însă, lucrurile sunt discutabile. (...) Criteriile după care persoanele sunt judecate ca având o valoare mai mică sau mai mare sunt niște criterii care au fost produse de grupuri de oameni care au avut puterea să le facă. Or, puterea să facă acest gen de lucruri, femeile nu au avut-o. (...) / Cred că, atâta vreme cât femeile vor mai accepta chiar și acum două lucruri, anume: faptul că accesul lor la cultură trebuie neapărat mediat de către un bărbat sau de către bărbați ca maștri, iar, pe de altă parte, faptul că vor cădea în admirație, deci nu vor *admira*, ci vor *cădea* în admirație în fața unui maestru bărbat, acest statut se va autoperpetua. / (...) De pildă, acum, ce avem în filosofia feministă? Un feminism existențialist post-Beauvoir, în care te tragi din Sartre, un feminism postmodern, în care te tragi din Derrida, din Lyotard, din Lacan, un feminism antiesențialist, în care te tragi din Wittgenstein, un feminism liberal, în care te tragi din J.S. Mill și din toți urmașii săi semnificativi. Dar avem și un feminism radical (...). Și dacă este o valoare deosebită în acest feminism radical (...), este o regândire a fundamentelor religiei, o reanalizare a limbajului și chiar invenția unui nou limbaj. Deci este vorba de curajul de a pune în chestiune (...) orice model de gândire. (...) / Este un curent care se cheamă «radical» tocmai ca să-și precizeze distanțarea față de maestru, fie el postmodern, modern sau de orice alt fel. (...) / Analiza critică, deconstrucția în feminism este avansată, iar construcția este încă embrionară. Deci antifeministi, nu vă speriați, nu știu dacă apucați o astfel de societate. Poți să o apuci la nivel teoretic. (...) pentru că primul lucru pe care îl fac acum feministele, indiferent de orientare, este tentativa de a încerca să existe în mod diferit în plan cultural. Să luăm un exemplu: dacă te-ai lua după cultura scrisă a istoriei, a politicii sau a altui domeniu, ai vedea că ea e plică de occidentali – inventatori, scriitori, artiști de toate felurile, mari politicieni ș.a.m.d. (...) Ce facem noi în calitate de estici marginali? / Îi dăm dreptate pentru simplul motiv că ei au stabilit regulile istoriei universale și cine are sau nu are loc în cultură și faptul că, de exemplu, noi, în calitate de națiune, nu suntem prezenți decât într-un mod foarte nesemnificativ în această istorie?

(...) Pe ce temeuri considerăm, atunci, că, dacă femeile n-au făcut până acum mare artă, nici n-au să facă, dacă n-au făcut mare filosofie, nici n-au să facă? Nu am suficient temei să cred că nu putem gândi această analogie în legătură cu femeile. (...) / Chestiunea este următoarea: în momentul în care te aștepti ca cineva să producă ceva, de pildă valori culturale, politice, sociale etc., este foarte important, dacă vrei să le producă, să admiți că se schimbă și criteriul de apreciere. Mie mi se pare foarte curios cum obstacolul acesta fantastic îl au până și cei care în istorie sunt minoritari. Ei tratează cu aceeași suspiciune, în sistemul lor de referință, propria lor minoritate și minoritatea minorităților în toate sistemele de referință este reprezentată de femei". ■ Rodica Zafiu: „Discursul feminist de la noi păstrează, evident, clișee ale limbajului de lemn, de genul «locul ce i se cuvine femeii în viață și în societate»; între acestea, cu deosebire amuzant e tical «cumulului de roluri»: personajul e elogiat ca «mamă, soră, prietenă și, nu în ultimul rând, șefă»; «Mamă, soră, iubită, soție» etc.; varianta masculină – a prezentării cuiva drept (simultan) tată, frate, prieten, iubit, șef – e mult mai puțin probabilă. / În orice caz, un limbaj al «diferenței», specific femininului, pare mai curând în curs de inventare: în reclame, în horoscop (...), în anunțurile matrimoniale încă destul de convenționale (...) ori în oferte de serviciu (pentru secretară): «prezentabilă», «aspect fizic plăcut», «personalitate și prezență agreabilă» etc. Eventualele proteste feministe ar putea să aștepte ca un asemenea limbaj să se constituie cu adevărat”.

● O emisiune de la TVR, *Încotro, domnilor intelectuali?*, generează articolul Ilenei Vulpescu, *Intelectualul și „omul de pe stradă”*, publicat în „România Mare” (nr. 48): „Cu puține excepții, omul de pe stradă suprapune noțiunii de intelectual pe aceea de intelectual mediatizat, adică popularizat – fie intelectual pur și simplu, fie, mai cu osebire, când este dublat de omul politic”

4 decembrie

● Cu ocazia celei de-a patra ediții a Colocviilor de literatură de la Slobozia, un juriu compus din Gabriela Adameșteanu, Nicolae Breban, Dan Cristea (președinte), Iosif Naghiu, Mircea Nedelciu, Nicolae Prelipceanu, Nicolae Stan (secretar) și Pavel Șușară a acordat următoarele distincții: „Premiul pentru debut editorial” – Aura Christi, pentru volumul *De partea cealaltă a umbrei* (Editura Ecce Homo, București-Chișinău, 1993); „Premiul de excelență al orașului Slobozia” – Ileana Mălăncioiu, pentru volumul de eseuri *Crimă și moralitate* (Editura Litera, 1993); „Premiul pentru cea mai bună carte a anului” – Nora Iuga, pentru romanul *Săpunul lui Leopold Bloom* (Editura Cartea Românească, 1993), și Dumitru Țepeneag, pentru *Un român la Paris* (Editura Dacia, 1993). (Cf. revista „22”, nr. 48, 8 decembrie 1993.)

6 decembrie

● La rubrica „Lipstick Politics” din „Fețele culturii” – supliment al ziarului „Azi” – Traian T. Coșovei semnează articolul *Generația '80 și istoriile ei*:

„Întâmplarea (?) editorială face ca în același an, 1993, să apară două cărți de referință pentru generația '80: *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă* de Radu G. Țeposu și *Antologia poeziei generației '80* de Alexandru Mușina. (...) *Istoria* lui Radu G. Țeposu [este] cea mai complexă și echilibrată lucrare despre fenomenul poeziei tinere (...)/ Radu G. Țeposu este un spirit *analitic* ce își însoțește comentariile de o tentație «impresionistă» în sensul plasticității textului său critic. Lipsite de ariditatea «tehnologică», comentariile lui Țeposu sunt, înainte de toate, *literatură*: criticul vehiculează figuri de stil și practică un discurs care ne freamintește de gazetarul de temut care este purtătorul de cuvânt al ziarului *Cuvântul*. (...)/ Cartea lui Radu G. Țeposu are și structura unui *manifest* pe care numele unor autori îl argumentează”.

7 decembrie

● În „Cronica română” începe publicarea unui amplu dialog cu Virgil Tănase consemnat de Lucia Ivănescu (*Odiseea lui Virgil Tănase*). În prima parte – „*Cred că Ceaușescu avea ideea că sunt o nulitate*” –, scriitorul stabilit la Paris rememorează împrejurările plecării sale din România, cu 16 ani în urmă: „În 1977 eu aveam 32 de ani, nu publicasem mai nimic în țară, apăruse o carte la Paris, un interviu într-o revistă... Am uitat să vă spun că la secția de pașapoarte mi se comunicase că Ceaușescu personal a decis plecarea mea. Or, pe masa unui șef de stat nu putea ajunge decât un hiper rezumat al activității unui om. De aceea, ced că Ceaușescu avea ideea că sunt o nulitate și că e mai comod să mă arunce în Occident, unde cu siguranță voi muri de foame. (...)/ Au fost ani grei... (...) Eu fac o literatură dificilă (...). Nu scriu cărți foarte vandabile, n-am vrut și nu vreau să-mi schimb linia directoare a creației mele literare. (...) Am împărțit publicații în mahalalele Parisului, am fost portar, apoi am devenit lector de literatură străină la Editura Flamarion, cunoscând bine engleza, spaniola și puțin rusa. (...) În 15 ani am publicat 10 cărți, 8 romane și două volume mai ciudate... Dar întotdeauna am avut deasupra capului sabia chiriei de pe luna următoare. În visele mele frumoase îmi doresc să am în bancă chiria de pe două luni... Notorietatea pe care mi-au adus-o cărțile mi-a permis să fac și ziaristică (...). Am scris reportaje, cronici, dar nu m-am simțit niciodată jurnalist. (...) Am ținut 10 ani o cronică săptămânală, referitoare la cărțile de idei”. ■ Partea a doua dialogului – 8 decembrie 1993: „*Ceaușescu a dat ordin să fiu asasinat*”: „– Ați amintit de «Europa liberă». Care a fost relația dvs. cu acel post de radio, la care v-am ascultat de atâtea ori?! – (...) Când Noel Bernard mi-a cerut să lucrez, am refuzat pentru că eu sunt scriitor, nu jurnalist (...). Am început să colaborez însă la emisiunile literare ale Monicăi Lovinescu, unde m-am izbit foarte repede de ceea ce mi s-a părut a fi un fel de realism socialist pe invers, adică criteriile politice primeau asupra celor estetice. Îmi aduc aminte și acum cu foarte mult regret (...) o discuție

despre Fănuș Neagu. Reușisem să fac la Editura Flamarion o coecție de literatură românească în care aş fi vrut să public *Îngerul a strigat* a lui Fănuș. Monica Lovinescu îmi reproșă că aleg romanul unui scriitor ale cărui poziții în anii '80 îi păreau cel puțin ambigue. I-am răspuns că eu nu pot funcționa pe criterii extraestetice (...). După 1982 [an în care V.T. s-a aflat la un pis de a fi asasinat, la Paris, de un agent al Securității lui Ceaușescu – ca urmare a unui pamflet anticeaușist publicat în revista *Actuel*], când am constatat că pozițiile celor din jurul meu, de la «Europa liberă», n-au fost foarte clare și pretenești, am încetat colaborarea la acest post de radio. Imediat după aceasta, vizitându-mă la Paris, Max Bănuș mi-a propus să vin la emisiunea lui, *Tinerama*. (...) Cu Max Bănuș am avut o colaborare fructuoasă și îndelungată, până la Revoluție. / – *De ce în 1989 ați hotărât să întrerupeți colaborarea cu Tinerama?* – După Decembrie '89 am simțit că dacă am ceva de spus, pot s-o fac și în presa românească. Nu mai era nevoie să trec printr-un intermediar". ■ Partea a treia – 9 decembrie 1993: „**În 1989, dacă Eliade ar fi fost în viață, ar fi venit în România**”: „– *La Paris, Virgil Tănase este perceput a fi mai întâi scriitor, jurnalist sau om politic?* / – Ceea ce a surprins întotdeauna opinia publică în Franța a fost, în ceea ce mă privește, divorțul dintre persoana politică și cea literară. Eu fac (...) o literatură de avangardă, particulară. Chiar nu există interferențe între cele două ipostaze ale mele. (...) Mă refugiez în monla care-mi este la îndemână și încerc să dau ce e mai bun în mine colectivității căreia am senzația că îi aparțin. Nu este altceva decât dorința de echilibru. / – (...) *desigur i-ați cunoscut pe Eugen Ionescu, Eliade și Cioran*. (...) / – (...) Am avut relații foarte bune cu toți trei (Eliade este de altfel nașul celui de-al doilea copil al meu). Eliade era poate cel mai viu, animat de o foarte mare curiozitate (...). Pe Ionescu și pe Cioran i-am simțit mai prinși de propriile lor obsesii, de creația lor... Pe Cioran l-am cunoscut mai târziu. Deși... (...) Prin ani '66-'67 am fost exmatriculat din facultate din câteva motive, unul fiind icela că pronunțasem numele lui Cioran. Mi se părea absurd, acum, ajuns la Paris, să merg să-i spun acest lucru... (...) Am făcut ca tot românul pelerinaju în jurul grădinii «Obaservatoire», în compania fascinantă a lui Cioran. (...) Eu am ajuns pe 4 ianuarie 1977 la Paris și, o săptămână mai târziu, Eliade mălua într-o cafenea și mă întreba dacă să viziteze sau nu România. Și cred că am reușit să-l conving cu două argumente. Îi spuneam că cei din generația mea îl așteaptă ca pe Dumnezeu și că la maturitatea și poziția lui putea să spună orice, celor din țară, situație de care trebuia profitat. Când ne-am despărțit, Eliade era aproape convins să plece în România, să accepte invitația guvernului român. (...) Din păcate, după aceea, Eliade a fost preluat de toți colegii lui de generație, care au afirmat că vizita în România este imposibilă, că ar fi o ticăloșie, o abdicare... (...) Pe Ionescu l-am cunoscut relativ curând după sosirea mea la Paris. Este însă păzit de fiică și soție cu o strășnicie care îmi place să cred că este rezultatul unei afecțiuni desăvârșite. Știu că ultima oară

când l-am văzut mi-a spus: «Dragă, telefonează-mi, caută-mă» și apoi când am telefonat am găsit la celălalt capăt al firului un alt interlocutor, care m-a întrebat cu asprime: «În legătură cu ce vreți să-i vorbiți?»... (...) Dar acest lucru nu mă împiedică să-l iubesc la fel de mult pe acest uriaș scriitor, plin de magie». ■ Partea a patra – 10 decembrie 1993: „**Pe Goma nu l-am mai văzut de multă vreme**”: „– **Și câteva gânduri despre Emil Cioran?** / – Pe Cioran l-am revăzut recent. El are o judecată mult mai nuanțată despre România și realitățile ei. A trăit o viață în mijlocul unor prieteni... Și este foarte greu să-l desparți de ei. Acum, Emil Cioran este foarte bolnav... astăzi problemele lui sunt cu Dumnezeu. / – **Ar mai fi posibilă oare o călătorie a lui Eugen Ionescu în România?** / – Di păcate, nu. Și nici nu cred că este de dorit. (...) opțiunile lui Ionescu sunt atât de departe de realitățile românești, încât mi-e teamă că foarte multă lume, când l-ar avea în față și l-ar auzi vorbind, ar fi dezamăgită, pentru că opera lui este atât de uriașă, de copleșitoare, încât omul este foarte greu să fie la înălțimea creației... Apoi Ionescu afirmă în mod fățiș, în presa franceză, o opțiune de dreapta, care este stimabilă, dar este o opțiune de dreapta, cum nu este opțiunea mea... Cine vede linia de gândire a lui Ionescu nu poate avea o surpriză constatând că el nu poate accepta regimul actual din România... (...) Eugen Ionescu este regele care moare... nu putem să-i cerem să devină proletarul care muncește... / – **Ați amintit (...) de Paul Goma. Camaraderia de altădată a mai rămas și astăzi aceeași?** / – Există o camaraderie de regiment și de război... Cu Paul Goma am fost împreună în război și din punctul meu de vedere, oricâte lucruri ne-ar despărți, faptul că am trenurat în același glod, că am băut aceeași apă, că am stat sub aceleași gloanțe... este ceva indestructibil. Pe Goma nu l-am mai văzut de multă vreme. (...) N-am putut găsi (...) un teren de înțelegere, dar aceasta nu distruge camaraderia de arme». ■ Partea a cincea – 11-12 decembrie 1993: „**Am simțit în ce parte vrea să meargă majoritatea**”. V.T.: „Mulți dintre cei care privesc reprobativ opțiunile mele de azi sunt aceiași care în urmă cu 15 ani mă condamnau, pentru că mă ridicam împotriva puterii. Cum istoric am avut o dată dreptate, și cum ei s-au înșelat atunci, poate o fac și acum. Nu mi-e teamă să am dreptate singur... / (...) Am simțit, privind tabla de șah a vieții politice românești, că alegerea pe care electoratul din România a făcut-o în două rânduri nu e ideală, pentru că în viața istorică nu cred că există ideal, dar opțiunea majorității românilor este cea mai eficientă și mai profitabilă pentru acest popor. Așa am reușit să ne păstrăm calmul într-o situație în care puteam să ne prăbușim într-o baie de sânge și într-un război civil. (...) Și cred că opțiunile de stânga sunt absolut necesare, pentru că având de partea mea experiența Occidentului, cred că intuiesc bine ce catastrofă socială ar fi fost o politică de dreapta clasică, aici, în țară. Ar fi dus la spaime sociale, cu urmări incalculabile. Spre deosebire de mulți intelectuali, foarte stimabili, mi se pare naivă, fantasmatică ideea monarhiei. În România este și recentă și străină. Nu-i înțeleg legitimitatea. Monarhia înseamnă ca eu, individ,

indiferent de valoarea mea, să accept preeminența unui individ, prin naștere. În momentul în care monarhia nu mai este legată de Dumnezeu și de predestinare divină, bineînțeles că ea își pierde orice substanță. (...) Un rege, dacă este rege, dacă are legitimitate (...) este hărăzit să rămână și să moară cu poporul său. Or, regele Mihai a abdicat și a plecat ca un președinte de consiliu de miniștri. Insist – un rege dacă acceptă că este sământa lui Dumnezeu, trebuie să moară pentru poporul lui”. ■ Partea a șasea – 13 decembrie 1993: „**Nefăcând politică, îmi permit să greșesc**”: „– *Se spune că nutriți sentimente de simpatie pentru puterea actuală din România, pentru președintele Iliescu...* / – Intuiția îmi spune să cred în președinte, aceeași care m-a îndemnat în 1982 spre Mitterrand. Deci, având încredere în președinte, am încredere în cei în care are el încredere... Cam acesta este raportul. Și nefăcând politică, îmi pot permite să greșesc. / – *Nu vă este teamă că vi se va reproșa că ați dori ceva de la președinte?* / – În Decembrie '89 când am venit în România eram la Intercontinental cu ministrul francez Bernard Couchner. Discutând, m-a întrebat – acum ce minister vei lua? I-am răspuns – nici unul, mă întorc în Franța. (...) Sigur, mi s-au propus diverse funcții în România și iată că în cele din urmă recent am acceptat direcția Centrului Cultural Român de la Paris. (...) Nu am ambiții, sau am, dar de scriitor, ceea ce e mai dureros, mai greu de îndurat”.

9 decembrie

● Apare în „Cronica română” o **Scrisoare deschisă adresată Președintelui României**, semnată de Andrei Pleșu (și datată 8 decembrie 1993): „Vă scriu din perspectiva cuiva care e situat în afara cursei puterii și se ține departe de orice angajare de partid. Am fost membru – independent – al unui guvern în care, multă vreme, am făcut figură de «cripto-opozant», în timp ce opoziția nu ezita să mă califice drept vândut noii nomenclaturi. (...) Nu pot fi suspectat, cred, nici de rea-credință, nici de partizanat isteric. Scrisoarea de față nu e o manevră interesată, ci expresia spontană și simplă a unei îngrijorări. Înțeleg să-mi exprim această îngrijorare fără precauții, în speranța că nu veți fi înclinat (sau sfătuit) să luați opiniile mele critice drept necesarmente dușmănoase sau perfide. / Nu sunt atât de izolat, cum s-ar crede, în îngrijorarea mea. Mai toată lumea se întreabă, sufocată de urgențele zilnice, care e beneficiul real al Revoluției din decembrie '89. Cine sunt câștigătorii? Evident, s-au schimbat multe, iar schimbările petrecute nu puteau fi nici mult mai confortabile, nici mult mai rapide decât sunt. Dar, punând într-un taler al balanței pe cei morți acum patru ani, avem dreptul să facem inventarul celuilalt taler. Iar celălalt taler arată prost. (...) Pe scurt, contemplând prezidiile celor două Camere ca și prestația multor parlamentari, tupeul (...) unor vechi trepăduși, etica precară a atâtor vedete politice, lipsa de reprezentativitate a guvernanților, ajungi, neîntârziat, la concluzia că, pentru asemenea rezultate, prețul plătit a fost cu mult prea mare. În decembrie 1989 s-a murit pe străzile orașelor românești nu

doar pentru demolarea unei dictaturi și pentru abolirea unei ideologii. S-a murit pentru un alt chip al puterii, pentru o lume în care calitatea oamenilor, respectul pentru adevăr și pentru valori să fie definitiv garantate. E lumea de azi o asemenea lume? Scrisoarea aceasta s-a născut din patosul acestei întrebări și – în imediat – din criza pe care mi-a provocat-o o ediție a «Actualităților» din noaptea de 24 noiembrie. M-am gândit, atunci, ce s-ar fi întâmplat dacă vreunul din martirii lui '89 ar fi fost confruntat brusc cu imaginile acelei emisiuni? (...) / V-ar fi văzut, la Cotroceni, înconjurat de câteva din cele mai triste portrete ale epocii Ceaușescu: oameni care au participat nemijlocit la omagierea dizgrațioasă a fostului președinte, oameni care l-au slujit soldățește pe vremea când Dvs. ați preferat blamul politic și marginalitatea, oameni care, în decembrie '89 și în săptămânile imediat următoare, n-au îndrăznit să iasă din casă de teama disprețului și a furiei populare. (...) / Ei, înrâiți ai tuturor demagogiilor, îndrăgostiți în chip obscen de putere, lipsiți de scrupule și de rușine, explicau țării și vă explicau Dumneavoastră ce înseamnă răspunderea patriotică și principialitatea civică. Erau unanimi în «înfierarea» «destabilizatorului» Mihai de Hohenzollern (...). Ei, care vă vor injuria mâine, așa cum îl injuriază azi pe fostul lor stăpân, vi se par, acum, convenabili, pentru că vă confirmă, în iraționalele Dvs. iritări anti-monarhiste. (...) Așadar: de o parte Mihai I al României, iar de cealaltă Ilie Verdet! (...) De o parte – un capitol din destinul țării. De cealaltă – aplombul impudic al unui poet care își batjocorește zilnic talentul, manevrat de un rudimentar și ineducabil instinct dominator. Nu mai vorbesc de ceilalți: istorici obosiți în serviciul dezinformării comuniste, agronomi semidocti și ambițioși, tineri politicieni desfigurați de oportunism, vechi uteciști, prost-crescuți, funcționari politici mărunți, inexpressivi, gata să se gudure pe lângă orice șef. Iată «echipa» de care v-ați lăsat flancat, într-una din cele mai nefaste serii ale perioadei post-totalitare. (...) Nu puteți fi convingător, dacă vorbiți despre consens sau despre conciliere națională din mijlocul unor oameni care au slujit falsul consens al «epocii de aur». Concilierea națională e de înțeles doar ca bună conviețuire a divergențelor, nicidecum ca suspendare a discernământului moral. A vorbi despre consens cu Iuda la braț e, în cel mai bun caz, o naivitate... / (...) Se pot enumera destule semnale ale unui regres al instituțiilor și procedurilor democratice. Ierarhiile superioare ale administrației culturale sunt invadate de vechi activiști resentimentari, se refac galopant rețele de alianțe suspecte, inamicii politici sunt supuși unei discreditații sistematice, justiția e ineficace. A apărut, iar, un subton «victorios» în discursurile puterii, un fel de optimism factice, fără contact cu realitatea, și dublat de o vehemență primară față de adversar. N-am mai auzit de foarte multă vreme un reprezentant al puterii vorbind despre erorile proprii. Revenim, pe nesimțite, la ideea că toți guvernanții sunt buni și toți opozanții sunt ticăloși. (...) Ar fi dramatic să vă consolați cu ideea că sunteți mai bun decât Ceaușescu. Dumneavoastră trebuie să fiți cu totul altceva decât putea fi

un dictator comunist. Nu o ameliorare se așteaptă de la Dvs., ci o înnoire adâncă, o «schimbare la față». Veți spune că nu vă simțiți îndemnat să menajați o opoziție care (...) a putut fi nedreaptă, că sunteți sufletește erodat de excesul atacurilor a căror țintă ați fost. Psihologic vorbind, vă pot înțelege. Dar Dumneavoastră nu aveți dreptul la psihologie. Responsabilitățile prezidențiale nu au comună măsură cu umorile și sensibilitățile private. Vocația de președinte se exprimă tocmai în magnanimitatea uitării de sine, în capacitatea de a întruchipa principii, iar nu afecte pasagere”. (Scrisoarea va fi reluată și în „România liberă” din 10 decembrie 1993, însoțită de un scurt comentariu malițios, nesemnat. Președintele Ion Iliescu va răspunde pe larg acestei scrisori în numărul din 15 noiembrie 1993 al cotidianului „Cronica română”).

10 decembrie

● Nr. 49 al revistei „Literatorul” îi este dedicat lui Nichita Stănescu, la zece ani de la moartea poetului. Pe prima pagină – texte comemorative semnate de Fănuș Neagu (*Înfricoșător de mare*) și Eugen Simion (*Zece ani după...*): ■ F.N.: „Opera lui Nichita Stănescu tremură puțin în umbra urii, pentru că orice mare poet lasă în urma lui o mulțime de dușmani satisfăcuți în ideea c-au rămas singuri și doar câteva pâlcuri de prieteni și de gând frumos. Dar Nichita este atât de înfricoșător de mare încât dușmanii îl vor urî până la moartea lor pitică și neînsemnată, iar prietenii vor crește în mari ocoale de colindători ai geniului său”; ■ E.S.: „Ce-a devenit Nichita Stănescu după zece ani de postumitate? În orice caz, el nu și-a pierdut locul de lider al generației '60, cel puțin în conștiința criticii literare. Poezia lui este în continuare citită de tineri, și asta arată că sensibilitatea lui lirică nu s-a datat. Și nici formula sa poetică. (...) Nichita Stănescu a devenit (...) un mit al existenței poetice postbelice: cu trecerile și petrecerile lui prin viață, cu prietenii lui, cu stilul lui superb-dezordonat de a fi (...). N-a scăpat nici el, bineînțeles, de procesul de demolare, fiind, e drept, pus într-o clasă care-i face onoare: Arghezi, Sadoveanu, Camil Petrescu, Preda etc. Sper ca detractorii lui, mici și perseverenți, să nu aibă spor. Bătrânul Nichita Stănescu le dă, oricum, insomnii acestor activiști ai suferinței, vorba lui”. □ Scriu despre *Nichita Stănescu, astăzi* (răspunzând la o anchetă realizată de Ion Cocora): Ștefan Aug. Doinaș (care apreciază că opera lui N.S. a dobândit „o audiență sporită față de aceea pe care a avut-o în timpul vieții”, întrucât „modalitatea poetică practică de el s-a produs ca o adevărată ruptură în lirica noastră, ca o puternică revoluționare a gustului pentru poezie”; mai mult – „abia peste o generație, poate două, se va putea aprecia cum se cuvine discursul stănescian în evoluția poeziei noastre”), Nicolae Breban (pentru care N.S. a fost „cel mai fascinant scriitor în viață pe care l-am cunoscut în țară și în străinătate”; totodată: „Dacă astăzi se arată o anumită rețineră nu numai față de omul Nichita, dar și față de poezia sa, nu văd nimic dramatic aici. Unii prieteni ai lui se alarmează, dar, după părerea mea, alarma e

falsă. Cariera unui mare poet trece și prin momente de negație chiar. Și calitatea unei opere mari se verifică și prin aceea că ea rezistă unor astfel de contestări. Mai ales că acum, după decembrie '89, este firesc să fie contestate aproape toate valorile”), Mircea Ciobanu („Modificări mari nu s-au produs în receptarea poeziei lui Nichita Stănescu. Ceva, totuși, s-a întâmplat: a apărut un număr apreciabil de inedite ale poetului. Or (...), aceste poeme au fost dictate în împrejurări care, de obicei, scapă controlului. Entuziasmul posesorilor unor astfel de inedite nu mi se pare benefic”), Mircea Micu, Mircea Tomuș („Nichita ne arată miracolul clasicizării anticlasicității celei mai pure prin ea însăși”), Dan Laurențiu, Ion Drăgănoiu și Augustin Frățilă. □ Alexandru Condeescu rememorează sfârșitul poetului: *Decembrie 1983. Ultimele zile.*

13 decembrie

● În pagina de cultură a „României libere”, Nicolae Prelipeanu publică articolul *Anul Nichita Stănescu. La zece ani de când a trecut în veșnicie:* „Anul 1993 marchează două date importante în literatura română de azi: 60 de ani de la nașterea marelui, inegalabilului poet Nichita Stănescu și 10 ani de la dispariția sa prematură./ În cei zece ani care s-au scurs din momentul când Nichita Stănescu a încetat să mai trimită pe lume poezie, opera lui a fost reeditată, reevaluată, chiar contestată. Nimeni, însă, nu va putea nega importanța acestei opere extraordinare pentru poezia românească de azi și de mâine, în ultimă analiză pentru cultura română. Generații de poeți și generații de cititori s-au format sub influența cuvântului lui Nichita Stănescu, fie că vor recunoaște, fie că nu. (...)/ Omul, ale cărui trăsături sunt încă vii în memoria contemporanilor săi, a fost adulat, contestat, dar niciodată ignorat, pentru că Nichita era și el, ca și opera lui, cineva strălucitor, răspândind în jur o lumină specială, probabil crepusculară. Așa se face că printre contemporanii noștri există sute, poate mii de oameni care l-au cunoscut și care pot oferi în continuare texte inedite, datorite lor de poet, în cele mai diferite împrejurări. Chiar pentru același om din anturajul său, Nichita Stănescu apărea în mai multe feluri, căci personalitatea sa era greu de prins, evadând din imaginea standard, spre care tindem cu toții”. (Pe aceeași pagină, Adrian Bucurescu semnează articolul *Nichita Stănescu – poet național.*)

14 decembrie

● Octavian Paler comentează în „România liberă” scrisoarea deschisă adresată de Andrei Pleșu lui Ion Iliescu (*Polemică nedorită*): „«România liberă» a publicat, vinerea trecută, o scrisoare adresată de Andrei Pleșu lui Ion Iliescu, însoțind-o cu o notă bășcălioasă și minimalizatoare, nesemnată, pe care (oricât m-am străduit să-i aflu rațiunile) n-am putut s-o socotesc altfel decât deplasată și regretabilă. Departate de a fi «desuetă», scrisoarea lui Andrei Pleșu este o excepțională mărturie de conștiință a unui intelectual care, cu riscul de a se

vedea atacat din toate direcțiile, a încercat cu obstinație să-și păstreze iluziile. Și tocmai de aceea, în ciuda liniștii tonului, ea are ceva tragic. Se vede că blestemul dezamăgirilor nu-i iartă nici pe cei care au refuzat, programatic, o revoltă crispată, încăpățânându-se să creadă că răul nu este atât de rău. (...) Andrei Pleșu a experimentat, fără să vrea, resursele și limitele candori. A dus până la capăt îndemnul lui Tennyson, «să ne agățăm de partea cea mai însorită a îndoielii». Dar cu atât mai semnificativă și actuală e îngrijorarea sa. (...) Ceea ce semnalează Andrei Pleșu în scrisoarea sa nu putea fi observată în 1990 pentru simplul motiv că fenomenul nu exista atunci. Încă nu se născuse aiuritoarea alianță, pe cât de absurdă, pe atât de penibilă, generatoare de multe întrebări, dintre cei care l-au împușcat pe Ceaușescu și cei care-l plăng pe Ceaușescu. Ea s-a încheiat după ultimele alegeri. E, deci, o involuție de dată relativ recentă. Apoi, de ce ar trebui să numim «somnolență civică» nu doar seninătatea complice, nepăsarea, ci și o sinceră jumătate de îndoială? Nu e mai normal să admitem că fiecare are dreptul la nuanțele care-i sunt necesare pentru a se simți onest când îți vorbește? În nu puține împrejurări post-revoluționare, am judecat altfel decât Andrei Pleșu. La mijloc e, poate, și o chestiune de temperament. Uneori, mi-am expus convingerile cu un zătos pe care mi l-a impus disperarea. Dar am văzut prea multe în ultimii patru ani ca să pot crede că orice încrâncenare este profundă și orice încercare de a cîntări cu calm ce se petrece cu noi este suspectă. La urma urmei, între o intoleranță în spatele căreia se află un om inteligent și o intoleranță în spatele căreia se află un prost, înclin, recunosc, să mă tem, mai ales, de cea dintâi. În fine, bășcălia din nota amintită mă trimite cu gândul la un păcat foarte răspândit, din nenorocire, printre cei care, înăuntrul Opoziției sau în afara ei, se împotrivesc dezastrelor întruchipate de actualul regim. Risipind prea multă energie în răfuielele proprii, destui dintre noi nu mai observă că jocul vanităților strică tot ce încearcă discursurile! În acest timp, Ion Iliescu admonestează îndăzneala, care va fi creat oarecari spaime la Cotroceni, de a compara tensiunea actuală din țară cu tensiunea din decembrie '89. Și ce s-ar putea răspunde? Fără îndoială, azi avem dreptul de a vorbi în pustiu cât ne place. Libertatea de a te scârbi protestând în zadar e asigurată. În rest, «primiriile la președintele Ceaușescu» au devenit, pentru Televiziune, «primiriile la președintele Iliescu». Cei care îl păzeau pe Ceaușescu de noi îl păzesc acum pe d-l Iliescu. Singurătatea lui Ceaușescu a devenit singurătatea lui Iliescu. Mulți muncitori sunt disperați. Multe sate fierb. Studenții au ieșit în stradă. Mizeria atinge proporții de coșmar, iar, din cele trei guverne postdecembriste, președinția și bineînțeles, extremiștii îl laudă pe cel mai prost, pe cel mai incompetent. E vremea ideală pentru bășcălie, pentru primatul tuturor mofturilor și vanităților, nu?”.

● În „Cuvântul” (nr. 50), la rubrica „Actualitate uitată”, apare, sub semnătura Mircea Iovan, un articol calomnios-stigmatizant, *De ce nu face politică grupul de scriitori Simion-Sorescu*: „Numirea lui Marin Sorescu în funcția de

ministru al Culturii repune în discuție o întreagă grupare scriitoricească, nu prea mare, totuși, care a intrigat în ultimii ani opinia intelectuală din țară și din diaspora românească, gruparea Eugen Simion-Marin Sorescu-Augustin Buzura-Fănuș Neagu-Valeriu Cristea./ (...) De aproape patru ani, ei formează un cor în care se cântă o singură arie: «Noi nu facem politică. Politica îi dezbină pe intelectuali. Noi credem că rostul intelectualilor este să-și facă meseria și să aducă argumente pentru solidaritatea breslelor de creație în jurul problemelor lor profesionale». (...) / În fond și în fapt, această grupare pretins apolitică face politica puterii și mizează pe bunăvoința Cotrocenilor. Ei nu au scris niciodată împotriva Cotrocenilor, nici împotriva premierilor în exercițiu numiți de președintele Iliescu. Ei nu au reacționat în nici un fel împotriva mineriadei din 13-15 iunie. Ba nu. Unul din ei, profesorul de istoria literaturii române contemporane Eugen Simion, a declarat în zilele cu pricina că minerii au fost îndreptățiți să distrugă laboratoarele Universității bucureștene pentru că acele dotări au fost făcute și din sudoarea muncii lor./ Cu o asemenea declarație, profesorul Eugen Simion și-a pierdut studenții și a trecut (...) în panteonul de tristă amintire al călăilor culturnici postbelici și ai complicilor lor care de dragul unor privilegii și-au vândut sufletul și au încercat să otrăvească și sufletul culturii române./ Cazul Eugen Simion este, însă, mai mult decât simptomatic pentru diagnoza bolii de care vom vorbi în cele ce urmează. (...) / Marin Sorescu, actualul ministru al Culturii și coleg de turn apolitic cu profesorul Eugen Simion, reprezintă aceeași paradigmă de caracter. Apolitici, amândoi, pentru că numai așa mai poți deveni academician în țara lui Iliescu, într-o Academie care nu-l primește pe Petru Creția, căci el a făcut politică, dar îl primește pe Fănuș Neagu, care e băiat bun și e prieten cu profesorul Eugen Simion./ (...) Ani de zile pe timpul lui Ceaușescu, Marin Sorescu s-a plimbat prin lume (mai mult ca însuși Ceaușescu) fără să aducă nici un beneficiu culturii române. Nu a propus editurilor străine decât propriile sale cărți. Nu a promovat pe nimeni altcineva pe piața internațională./ A visat că va lua premiul Nobel, ceea ce, firește, n-a fost decât o cursă de șoareci pentru scriitori vanitoși pe care i-au întins-o specialiștii în psihologie din structurile serviciilor secrete care îi aprobau plecările. Sigur că Nobelul s-a mai dat și unor scriitori de mână a doua, dar Marin Sorescu era chiar de mână a treia. Un scriitor popular, fără metafizică, regionalist într-o bună parte a operei, mânuitor abil de poante în cealaltă parte a scrierilor sale. În teatru, un creator de personaje de hârtie (...). Iar omul Sorescu n-are egal când vine vorba să lege două vorbe. Are prune în gură și cuvinte în cap. (...) / Domnii aceștia nu se tem de judecata istoriei literare. Ei cred că opera rămâne, caracterul omului nu contează. (...) Dar în timpul vieții contează, al dracului cât contează”.

15 decembrie

- Se stinge din viață criticul și istoricul literar Aurel Martin (n. 1926).

• În „Cronica română” este publicat *Răspunsul președintelui la scrisoarea lui Andrei Pleșu*: „Stimate domnule Pleșu,/ Am citit cu real interes scrisoarea pe care mi-ați adresat-o (...), iar anumite puncte de vedere mi-au dat de gândit. Mai ales că ea vine după unele intervenții lucide semnate de dumneavoastră în presă, traversate întotdeauna de subtilitate și distincție, de un spirit polemic a cărui finețe nu poate scăpa./ În mod cert, câteva dintre aprecierile pe care le faceți privind ineficacitatea justiției ori tentația optimismului factice stau în picioare. Chiar și cea privind primitivismul luptei politice, din care relevați «violența primară față de adversari» ce se manifestă în viața noastră publică. (...)/ Îmi semnalati un anumit «regres al instituțiilor și procedurilor democratice». Aș vorbi mai curând de un moment de reală încercare, într-un anume fel poate chiar de cumpănă a acestor instituții. (...) Criza provine nu atât din interiorul structurilor democratice, cât mai ales din precaritatea bazei economice pe care se sprijină și care pulsează în viața socială neliniști, griji acute, stări de instabilitate, poate chiar îndoieli în legătură cu virtuțile democrației. (...)/ Regresul de care vorbiți îl explicați prin invadarea administrației culturale de către «activiști resentimentari», prin refacerea unor «rețele de alianțe suspecte» etc. Prefer să privesc în amonte, unde avem mai multe șanse să ajungem la rădăcina lucrurilor. Un fapt mă întristează cu adevărat: prea multe valori stau încă deoparte, până se vor mai așeza apele. În parte, fenomenul este de înțeles: mai toate paginile care s-au scris despre perioade imediat revoluționare, din toate țările, îl evidențiază. La noi, el este prea accentuat și pentru că s-a creat și s-a întreținut, deliberat aș spune, o atmosferă de culpabilizare căreia i-au căzut victime oameni ce nu au avut altă vină decât de a fi muncit și de a fi promovat prin propria muncă. Teamă că încadrându-se în structurile puterii se vor expune unor etichetări impudice, ca și ușurința cu care au fost «spălați» de propriul trecut cei care au mers la opoziție – au creat o reacție de apărare, tradusă (...) într-o tentație represibilă de a sta deoparte. A mai contrapune «dosarul» competenței, la fel ca în anii '50, este de neacceptat la finele secolului./ Acum culegem roadele triste ale acestei politizări artificiale. (...) Nu trebuie să cădem în greșeala – pentru mine neliniștitoare – de a confunda competențele cu cei pe care i-am dorit noi să fie acolo, în instituțiile democratice./ Vă mărturisesc, aici mă despart net de intelectualul Andrei Pleșu, și de omul politic (am în vedere sensul cel mai larg al acestei sintagme). Mai ales când vorbiți de modul în care am fost anturat în acea seară de 24 noiembrie, judecățile dumneavoastră (...) îmi produc o amărăciune aparte. Nu eu am operat această selecție. Am invitat toate partidele parlamentare (...). Faptul că am discutat cu cei care au răspuns invitației v-a provocat o «criză» și îmi reproșați că am acceptat o asemenea întâlnire!/ Uitați că în acea seară erau prezenți cei pe care i-au desemnat circa 54% din electoratul românesc. Disprețuindu-i, dumneavoastră disprețuiți mai mult de jumătate din cetățenii care și-au exprimat dreptul de vot. (...) Ca om și ca

președinte, înțeleg să iau notă de voința electoratului din România și, atât timp cât este exprimată democratic, să o respect. (...) Prin ceea ce îmi imputați, dumneavoastră mă îndemnați, implicit, să abandonez această atitudine de principiu recomandată expres de dumneavoastră, pe care și eu o consider cardinală pentru un președinte. Putem oare să acceptăm verdictul democratic doar atunci când el ne convine?/ (...) Pentru a deveni cu adevărat o soluție alternativă la guvernarea țării, opoziția are nevoie de o construcție internă, organică, de o maturizare a strategiei politice. Cunoașteți că astăzi toate forțele politice – inclusiv sindicatele – spun și cer exact ceea ce nu am oferit cu un an în urmă: un guvern susținut de întreg spectrul politic al țării, un pact social. Atunci, opoziția a refuzat oferta. Nu știu ce calcule au stat la baza refuzului (...). Dar politica nu se face numai din calcul, nu se hrănește numai din abilitate. Continui să cred că oamenii apreciază cu deosebire pe cel ce intră în arenă la greu, chiar dacă știe că poate ieși, politicește vorbind, «pe scut». (...)/ Adânca înnoire, «schimbarea la față» a țării de care amintiți depinde, în primul rând, de această disponibilitate și voință a clasei politice și nu atât de mine, cum sugerați; ea depinde, prin extensie, de fiecare dintre noi. Șansa nu e în mâna cuiva anume, ci în mâna fiecăruia. (...) A proiecta totul asupra șefului statului (...) poate fi un reflex al unei epoci revolute, o eschivă de la povara individuală a democrației și, oricum, un demers care nu rezonază cu veritabila substanță a democrației./ (...) Caut să nu fiu părtinitor într-o perioadă când patimile politice devorează aproape totul. Un singur lucru nu-l pot înțelege (...): cum de nu se opresc aceste patimi în fața comandamentelor naționale, și cum nu se retrag, sfioase sau rușinate, când ele fac din aceste interese materie de dispută? Sunt de acord că anumite lucruri omenești trebuie să-mi rămână străine și, dacă împrejurările o impun, eu trebuie să fiu «cel dintâi dispus să piardă». Cu o singură condiție, dacă va câștiga cartea națională a acestui popor. (...) Întrebați, cu înțeles, cine sunt câștigătorii revoluției din 1989. Câștigătorul nu putea fi decât interesul național, aflat atunci (...) într-o primejdie reală. Dacă nu câștigă interesul național, nici întrebarea nu mai are rost, pentru că până la urmă toți vom pierde, chiar dacă pe termen scurt unii câștigă. (...)/ Cu stimă, Ion Iliescu”.

● Sub genericul „Replici incomode”, revista „22” (nr. 49) găzduiește trei texte scrise în urma publicării, în „Timpul” (nr. 3, octombrie 1993), a unei scrisori adresate de Paul Goma redactorului-șef al publicației ieșene, Liviu Antonesei, și reproduse sub titlul ***Paul Goma împotriva tuturor***. În scrisoarea cu pricina, prozatorul acuza Editura Humanitas că i-ar fi trimis la topit volumul *Culorile curcubeului* și pomenea, într-un anumit context, numele Gabrielei Adameșteanu. ■ Primul dintre cele trei texte este o scrisoare deschisă a Gabrielei Adameșteanu adresată lui Liviu Antonesei – datată 30 octombrie 1993 (textul fiind publicat, de asemenea, în „Timpul” și reluat în revista „22”, în nr. 43, din 3 noiembrie 1993): „Cu părere de rău pentru prietenia pe care i-am acordat-o

d-lui Paul Goma, mă văd silită să declar că scena «telefonică... urmuziană» relatată în scrisoarea trimisă dvs. la 3 septembrie 1993 (...) este nealevărată. Nu am dat niciodată în miez de noapte un telefon mătușii sale, d-ia Luiza Năvodaru, anume ca să mă interesez de tirajul sau republicarea cărții *Culorile curcubeului*, la instigația d-lui Gabriel Liiceanu, a cărui voce «deconspirată» s-ar fi putut auzi în receptor. De altminteri, înainte de a scrie acest «drept la replică» am telefonat d-nei Luiza Năvodaru ca s-o întreb dacă reunoaște această scenă în relatarea d-lui Paul Goma și mi-a spus că nu-și amintește ca ea să se fi petrecut./ Este adevărat însă că de mai multe ori în ultimul an, în convorbiri directe și la telefon, am încercat să o conving pe d-ia Luiza Năvodaru (reprezentanta literară a d-lui Paul Goma în România) că resentimentele pe care ambii le nutresc față de editura Humanitas și față de Gabriel Liiceanu sunt nejustificate și nedrepte. Despre aceste discuții (...) nu am vorbit niciodată cu Gabriel Liiceanu. (...) Publicându-i trei cărți, în tiraje peste medie și într-un moment când nici conducerea Uniunii Scriitorilor, nici cea a editurilor sau a revistelor literare nu se grăbeau să repare ne dreptatea făcută scriitorului Paul Goma, editura Humanitas a contribuit, prin prestigiul ei, în mod esențial la integrarea firească a operei lui Paul Goma în literatura română, care până atunci îl ignora. (...)/ De fapt, ceea ce se întâmplă cu Paul Goma este acum dramatic și, din acest punct de vedere, țin să vă fac, domnule Liviu Antonesei, reproșul că nu ați știut să fiți cu adevărat alături de el (așa cum ar fi avut nevoie). Din păcate, textul publicat de dvs. este atât de nedrept încât nu va face decât să-i accentueze marginalizarea (titlul pe care îl-ați pus dvs. o sugerează suficient). Deontologia profesiei v-ar fi cerut, d-e Liviu Antonesei, să verificați afirmațiile acestei scrisori sau cel puțin să cereți persoanelor citate, lui Gabriel Liiceanu în primul rând, propria lor relatare asupra faptelor aduse în discuție”. ■ Alăturat, este reprodusă, în virtutea dreptului la replică, o scrisoare deschisă (din 18 noiembrie 1993) a lui Paul Goma către Gabriela Adameșteanu: „1. «Scena telefonică urmuziană» a avut loc, în urmă cu nouă luni; a avut loc și «recenta convorbire», atât ci «rezultatul» nu a fost cel anunțat de Dvs./ 2. Maniera în care ați redactat și publicat replica Dvs. în «22» (ca și cum cititorii săptămânalului Dvs. bucureștan ar fi riguros aceiași care au citit lunarul ieșean «Timpul») este incorctă./ 3. Corectă ar fi fost (maniera) dacă, în varianta pentru «22», ați fi explicat (în două rânduri) bucureștenilor *fondul problemei* din scrisoarea mea publicată în «Timpul» din Iași./ 4. *Fondul problemei*: situația (starea, stadiul, halul) a trei din cărțile mele predate spre publicare unor edituri din România:/ a. Romanul *În Cerc* (...): înmănat de Liviu Antonesei, din parte-mi, directorului Junimii din Iași, N. Crețu, în 1990 – carte despre a cărei soartă nu știu nimic împede nici în momentul de față;/ b. Romanul *Gardă inversă* (...): solicitat de Marin Sorescu în februarie 1990 pentru editura Scrisul românesc din Craiova; șpalturile complete mi-au parvenit în octombrie 1990 – dar cartea n-a apărut:

în vara acestui an, 1993, Marin Sorescu, director al editurii Scrisul românesc, a trimis la topit mai multe volume nepuse în comerț (...) – printre ele aflându-se și romanul meu;/ c. cartea de mărturie *Culorile curcubeului* '77 (...): a fost editată de Humanitas în vara anului 1990 – în tiraj incomplet (și nu «în tiraj peste medie», cum scrieți Dvs. imprudent), și acela incomplet distribuit – pentru ca în 1992, Gabriel Liiceanu, director al editurii Humanitas, să trimită la topit «tirajul peste medie» (...), păstrat în depozite, nepus în comerț./ 5. Acesta fiind *fondul problemei* din textul meu publicat în «Timpul»: *distrugerea cărților*, nu din dispoziția lui Chișinevski-Răutu-D. Popescu-Dumnezeu-Suzana Gâdea și alți comisari urând cartea precum și pe făcătorul de carte – ci din a unor scriitori, conștiințe-ale-nației, cărturari, ei înșiși autori: Marin Sorescu, Gabriel Liiceanu./ 6. Dacă Dvs., Gabriela Adameșteanu, director al unei publicații formatoare a spiritului (deformat de comunism) nu ați găsit nici timp nici spațiu pentru a vă apleca asupra acestui paradox monstruos: (...) filosoful Gabriel Liiceanu, director al editurii Humanitas (funcționând cu aport de capital privat: Korne și Savu; și *cu ajutor guvernamental francez*), trimite la topit cărți de Cioran, de Ierunca (m-ar onora compania, dar nu fac parte din aceeași categorie: mie mi s-au trimis la topit cărți nu nevândute – ci nepuse în vânzare) – în acest caz am dreptul să mă întreb: ce este «22» și ce fel de adevăr apără? (...) să fie oare doar buletin parohial al GDS; sau și catalog al editurii Humanitas. (...)/ 7. În fine: dacă Gabriela Adameșteanu s-a dovedit insensibilă la soarta *cărților* unui alt scriitor – mai este ea scriitor?; știind bine că au fost distruse cărți (...), Gabriela Adameșteanu se prefacă că nu știe? *Și tace?* Fiindcă, de tăcut, ați tăcut, stimată Doamnă, atât de... tare, încât vi se auzea tăcerea până aici, la Paris; ați tăcut, ați supraviețuit (binișor, chiar bine de tot), iar în 22 decembrie '89 fix, după ce ați fost trezită din somnul cel de moarte, din tăcerea de aur, din filosofia de viață enunțată astfel: «Eu nu știu nimic și nu vreau să știu nimic – pe mine lăsați-mă-n pace, eu sunt scriitor!», mi-ați recomandat cu prietenie nedezmănițită: «Uită ce-a fost și ia-o de la-nceput!./ (...) Eu nu am acest talent curat-românesc: nu pot lua de la-nceput atâtea vieți câte îmi indică tovarășul Ceaușescu; ori tovarășul Iliescu./ Am o singură viață, cu ea de gât mor./ Viața mea este memorie – și, vorba celuiia: chiar viceversa./ Al. Dvs. fost prieten, Paul Goma». □ Într-o scrisoare deschisă adresată lui Liviu Antonesei (și datată 7 noiembrie 1993), Gabriel Liiceanu răspunde acuzațiilor lui Paul Goma, precizând: „1) Am fost primul editor al lui Goma din România și am făcut-o socotind că acest lucru este o onoare pentru mine. Îmi pare rău că nu am putut smulge tipografiei mai mult de 20.000 de exemplare din *Culorile curcubeului*, dar cele peste 180.000 de exemplare tipărite de Humanitas din opera sa cred că întrec (...) tirajul global al operei sale în lume. Regret că, în calitate de editor, nu i-am putut face lui Goma nici o bucurie. (...) 2) Difuzarea (inegală) a cărților sale (dar era a tuturor cărților ce apăreau atunci!) nu a depins în acel moment

de noi și răspunderea pentru calitatea acestei difuzări nu cade în sarcina editurii. 3) Exemplarele pe care le-am topit proveneau în cele mai multe cazuri din cifrele de tiraj impuse de tipografiile mari, altele dintr-o greșită precizie a cererii pieței. Pe de altă parte, operația de topire este obligatorie pentru orice editură din lume. Am practicat-o după ce am epuizat posibilitățile de conație și în momentul în care perpetuarea unui stoc amenința continuarea activității editurii./ Cât privește grosolănia și jignirile care abundă la tot pasul în scrisoarea pe care Goma v-o adresează, vă mărturisesc că mi-au provocat stupefacție și o enormă milă. Ce infern trebuie să fie în sufletul lui dacă îi poate acoperi cu lături pe cei care au vrut să-l respecte și să-l iubească(...)/ În ce vă privește, nu mi-o luați în nume de rău dacă vă consider victima unei amăgiri. După părerea mea, un om care aruncă vorbe fără acoperire, care minte, care calomniază, care își croiește un stil și o mândrie din înjurătura groasă (...) nu poate fi o «personalitate fascinantă» și cu atât mai puțin poate «surprinde o mulțime de moravuri ce încă ne caracterizează». (...) Publicând acest tip de discurs, i-ați anulat «României Mari» un monopol binemeritat”.

16 decembrie

● Aurel Sasu semnează în „Tribuna” (nr. 50) un articol intitulat *Despre criza literară*: „Timp de câteva luni s-a desfășurat în «România literară» o animată dezbatere pe această temă. Eram departe de țară și probabil tocmai de aceea am urmărit-o cu un spor de atenție și interes. S-au spus multe lucruri adevărate, s-au dat în multe cazuri explicații corecte și s-au sugerat remedii posibile. Ce m-a surprins totuși a fost graba cu care s-a pus un diagnostic și lipsa de perspectivă istorică a discuției. Vorbim de subliteratură, dar nu temem să spunem că ea este reflexul unui tip de vulgaritate practică a scară națională, ca stil de viață (...). și mai ales în politică. Ne surprinde invazia pornografică, dar nu vedem în ea începutul prăbușirii unor valori morale tradiționale. Patima demolării vechiului regim a trecut, pe nesimțite, în lumea spiritului. «Revizuirea» lui Eminescu și condamnarea lui Preda sunt doar două exemple./ (...) Reprezintă subliteratură doar romanele lui Mihail Drumș sau și acelea ale puzderiei de autori care și-au schimbat peste noapte meeria de pălmași în aceea mai populară de condeieri? Ce rol joacă amintirile noastre, suferințele noastre, orgoliile noastre, ambițiile noastre în această criză? Va deveni literatura feminină o literatură feministă, precum cea americană? Ce forme va lua politicul în noua evoluție literară? Criza actuală (așa-zisa criză), sunt convins, va salva încă o dată cultura română. Pamfletul, uitat, vareînvia, parodia politică nu va întârzia să apară. (...) Trăim în epoca universalei inflații, a blocajelor, a victimizărilor! Cum putem supraviețui altfel decât prin ronie și cinism? Literatura e o ordine a curenților, nu una a operelor sau a nunelor, și dacă e să sufere o civilizație, vor suferi – cu sau fără voia noastră – și imba și cultura./ (...) E un roman pornografic mai vicios decât politica «marilor puteri»

față de fosta Iugoslavie? Literatura nu-ți poate garanta fericirea, dar te poate îndemna s-o cauți. Nu te poate face liber, dar îți poate spune că la capătul unui drum se află o biserică, o credință, o speranță. Sau neantul. (...) Nu e nici mult, nici puțin, e donquijotesco. O literatură e în criză prin simplul fapt că există. Canada, spunea Margaret Atwood, este singura țară în care s-au inventat povești cu animale din punctul de vedere al animalelor. Este atât de greu să inventăm povești cu oameni, din punctul de vedere al oamenilor? Nu al politicienilor corupți, nu al milionarilor imorali, nu al parlamentarilor bolnavi de putere, ci al oamenilor./ Literatura nu se naște din ură. Nici din dispreț. Nici din demagogie. Nici din resentimente. Vorbind despre criză, ne fândim la ceilalți sau la noi? La păcatele lor sau la neputința noastră? S-a vorbit ani la rând despre funcția literaturii. Dar are literatura altă funcție decât aceea de a se apăra pe sine? (...) Condamnată și înjosită, literatura n-a putut fi niciodată înfrântă. Pentru simplul fapt că ea este o metaforă a triumfului. I-a însoțit pe cei morți la Canal, a fost schingiuită în celulele Aiudului și ale Piteștiului, s-a refugiat în munți cu trupele de partizani, a păstrat memoria crimelor nepedepsite. Iar criza de astăzi a literaturii, paradoxal, este tot un triumf. Datorită acestei crize cunoaștem câtă adversitate este în tânăra democrație, cu câtă ostilitate e primită și câtă fascinație există pentru compromiterea ei. Am încetat să mai fim cetățeni (la arme!), suntem spectatorii propriei noastre intoleranțe politice și nu numai. Ne unim în jurul ideii de Coca Cola și în curând a aceleia de McDonald, dar nu ne mai interesează zidul neterminat al atâtor catedrale inundate de bălării. Așa cum nu ne mai interesează nici sărăcia scriitorului, a artistului în general./ Politicul a devenit un coșmar. O armă în mâna celor ratați, complexați, o sursă de instabilitate și isterie, de agresivitate și intimidare. Și toate acestea în condițiile în care cenzura economică a ajuns mai ucigătoare decât cea ideologică. Mai inumană. Cartea a devenit o marfă, un copil orfan al istoriei contemporane”.

17 decembrie

● În *Constantin Noica și dialectica „limita’iei”*, text din 1979, publicat în „Dilema” (nr. 49), Andrei Pleșu scrie: „Constantin Noica se află (...) în situația privilegiată de a putea transforma orice limită pe care o atinge în limită care nu limitează: limitația specificului național se deschide spre metabolismul universalului, limitația culturii se transformă în bucurie existențială, limitarea timpului stârnește nelimitarea responsabilității, după cum limitația vârstei se unește cu nelimitarea creativității și a înțelepciunii. (...) O atât de complexă prezență intelectuală a putut declanșa (...) reacțiile cele mai diverse. L-am văzut, uneori, pus la îndoială de inteligențe respectabile, ca și de sterilitatea resentimentară a câte unui mediocru. Îl vedem, alteori, admirat de oameni admirabili, dar și de semidocti năuci, hărțuiți de confuze apetituri filosofarde. Îl vedem acuzat de «iraționalism» de specialiștii unor etichete vetuste (care se

prefac a uita că Noica e, între altele, monograf al lui Descartes și Hegel), îl vedem «înfierat» ca «dăunător» de cutare lingvist obosit, dar îl vedem mai ales lucrând cu un calm suveran, calmul acelei bune situări în problema «limitației». (...) Anul acesta a împlinit șaptezeci de ani. Ni s-ar fi părut firesc ca «filosofii» noștri să treacă, cu acest prilej, peste intransigențele lor curente și să-i adreseze un omagiu, oricât de complezent. Am așteptat de la ei fie și cel mai sfios gest de solidaritate intelectuală (...). Și ei au tăcut, sau au vorbit mai curând răstit, în numele unei vigilențe răsuflată (...). Nu vrem să îndemnăm pe nimeni la idolatrie și nu socotim că ideile lui Constantin Noica nu pot fi subiect de polemică. Ni se pare doar că, înainte de glaciale puneri la punct, sau în locul unei ursuze tăceri, un gânditor de talia lui merită, la șaptezeci de ani, ceremonialul respectului”.

21 decembrie

● Într-un articol apărut în „Cuvântul” (nr. 51), la rubrica „Actualitate uitată”, **Cazul Andrei Pleșu. Singurul nostru Havel a fost făcut K.O. de Ion Iliescu**, Ioan Buduca comentează recentul schimb de scrisori deschise publicate de Andrei Pleșu și Ion Iliescu în cotidianul „Cronica română”, schimb inițiat de autorul *Minimei moralia*, într-un gest de delimitare tranșantă față de politica președintelui Iliescu. Autorul articolului face mai întâi câteva considerații despre „racolarea intelectualilor fără pușcărie” în regimul Ceaușescu și implicarea lui Andrei Pleșu în afacerea „Meditației transcendente”: „Scenariul era extrem de abil. Dintr-o singură lovitură, Securitatea avea șansa de a racola câțiva dintre cei mai importanți intelectuali ai țării (...). Unua din dovezile publica ale faptului că lucrurile s-au și petrecut în felul acesta este cazul Marin Sorescu. Scriitorul Marin Sorescu n-a fost victima nici unui șantaj, deși figura pe lista transcendentalilor. Nu și-a pierdut nici funcția de redactor-șef, nici calitatea de membru de partid, nici dreptul la pașaport și nici funcția de călător de serviciu al serviciilor secrete române. În același timp, Andrei Pleșu era scos din partid și era supus tuturor presiunilor administrative și politice. Cu siguranță că s-a încercat și soluția finală: racolarea. O fi cedat, n-o fi cedat? El însuși a mărturisit, într-un articol, că ținea o legătură cu un înalt ofițer de securitate. Probabil că subiectul Noica era cel mai interesant pentru ofițerul cu pricina, dar și grupul Pleșu-Liiceanu-Sorin Dumitrescu trebuie că era în vizorul Securității. (...) Până spre 1989, radicalizarea politică a lui Andrei Pleșu rămăsese o chestiune pur biografică, nepublică. După 1987, mai precis după evenimentele de la Brașov, agitația publică a distinsului intelectual Andrei Pleșu crește. (...) Ocazia de a intra în disidență îi este oferită de cazul Dinescu”. În fine: „După 22 decembrie 1989, prezența politică a lui Andrei Pleșu devine subiect de controversă publică. Face parte din guvernul provizoriu, apoi din primul guvern post-alegeri și rămâne ministru al Culturii până la mineriada anti-Roman din septembrie 1991. Cea mai isterică perioadă post-ceaușistă îl are în prim-plan și pe Andrei Pleșu. Face figură de intelectual

printre activiști. Este caraghios, dar răspândește în jur o imagine carismatică. Nu reușește să impună un proiect de lege a sponsorizării și în genere, în chestiunile legislative și administrative, trece examenul cu note destul de slabe. Nu intuiește mafiotizarea rapidă a chestiunii patrimoniale. Sub ministeriatul său, fondul patrimonial al culturii naționale ajunge pe mâna mafiei din fosta Securitate. (...) În orice caz, ministeriatul lui Andrei Pleșu la Cultură, în locul Suzanei Gâdea, a fost la fel de dezastruos. În locul cenzurii politice, apare cenzura economică la fel de dură. Andrei Pleșu acceptase ca liberalizarea economică să fie totală în domeniul culturii. (...)/ A avut, în schimb, mai multă clarviziune în probleme electorale. A încercat, înaintea alegerilor din 1992, să impună ideea unui prezidențiabil unic al Convenției Democratice și al FSN-ului. Nu l-a băgat nimeni în seamă. Acel candidat ar fi fost, azi, președintele României. Ar fi fost bine, oare, dacă numele lui ar fi fost chiar Andrei Pleșu?”. În ceea ce privește scrisoarea deschisă adresată președintelui Ion Iliescu, aceasta ar fi „un gest politic infantil în fond, chiar dacă extrem de necesar în formă”: „Infantil, pentru că nesocotește legile înseși ale jocului democratic. A-i reproșa președintelui Iliescu că are alături de el, în unele situații, pe Verdeț, pe Păunescu și pe Vadim este o gândire à la Elena Ceaușescu. (...) La ultimele alegeri, Verdeț, Păunescu și Vadim au câștigat dreptul de a fi invitați la președintele țării. Nu place ori ba, ăsta e dreptul lor, după cum Ion Iliescu are obligația de a le respecta acest drept, că-i place ori ba. Sigur că-i place, dar asta e altă discuție, mai de cafenea./ Chestiunea de fond a scrisorii lui Andrei Pleșu i-a dat ocazia președintelui Iliescu (...) de a putea dovedi singurului nostru Havel că habar n-are de democrație. Andrei Pleșu se putea delimita de Ion Iliescu mai inteligent. (...) De ce nu l-a întrebat Andrei Pleșu pe Ion Iliescu ce are de gând să facă pentru relansarea învățământului, de pildă, care este și mai catastrofal decât cultura națională? De ce să protestezi împotriva limitelor de caracter și de moralitate ale unor lideri politici, aliați de moment, ai partidului de guvernământ, mai vinovat de colapsul moral-politic și cultural-economic decât acei lideri. Dar cum să te compari tu, Andrei Pleșu, cu acei lideri, când tocmai ei sunt cei care au făcut ceea ce tu nu ai făcut? Căci ironia situației face ca tocmai comisia parlamentară pe care o conduce Ion Iliescu să fi impus în debaterea Camerelor legea sponsorizării și aceeași ironie a sorții face ca tocmai un deputat PRM să fi fost acela care a propus cel mai important paragraf al acelei legi./ Intoleranța lupului moralist care a devenit Andrei Pleșu cu acest prilej nu poate fi categorisită decât ca fiind o reacție de tip ceaușist (...). Din nefericire, intelectualul român continuă să confunde domeniul politic cu zonele moralei”.

22 decembrie

• În editorialul din „România literară” (nr. 50), *Moralul națiunii după revoluție*, Nicolae Manolescu scrie: „Se împlinesc patru ani de la înlăturarea lui Ceaușescu. Dacă am dori să facem un bilanț, ar trebui probabil să începem

cu un element negativ: nu există încă un acord în privința naturii evenimentelor din decembrie 1989. Tot mai puțini par dispuși să vorbească despre o revoluție. Amintirea eroilor care și-au dat viața la Timișoara, la București sau la Sibiu nu izbutește să-i convingă pe foarte mulți că a fost la mijloc altceva decât un scenariu pus la cale de fosta securitate și de fosta nomenclatură ca să se salveze de la o dispariție brutală și definitivă./ Neclarificarea importantului moment istoric de acum patru ani marchează starea de spirit a unui întreg popor. Este păcatul originar al societății postcomuniste. (...)/ Marxismul a așezat neconținut materialul la baza moralului. Le-a fost dat regimurilor comuniste să verifice pe pielea lor falsitatea acestei ierarhii: toate au căzut, până la urmă, victimă prăbușirii moralului cetățenilor lor de rând și chiar al unei bune părți dintre marii beneficiari. Revoluțiile anticomuniste au fost pretutindeni rodul moralului brusc redresat al unor popoare prea îndelungă vreme umilite./ La patru ani după extraordinarul an 1989, asistăm din nou la o scădere a moralului națiunilor aflate cândva în spatele cortinei de fier. Polonia, Rusia, România fac, în feluri doar superficial diferite, experiența acestui moral pe cale de a se prăbuși. Nu inflația, șomajul, corupția sunt fenomenele cele mai grave cu care se confruntă astăzi majoritatea fostelor țări comuniste. În definitiv, astfel de fenomene se întâlnesc și în regimurile democratice. Gravă cu adevărat este diminuarea motivațiilor de ordin sufletească ale unei populații care a pierdut în fond înțelesul tranziției pe care, cu atâtea sacrificii, o parcurge. Aceasta poate semăna cu nostalgia comunismului, dar un analist serios n-are voie să le confunde. (...)/ Unii pot regreta comunismul, alții pot învinui nerealizarea obiectivelor reformei: polarizarea sufletească a societății este rezultatul cel mai tragic al scăderii moralului. Apatia, egoismul, necivilitatea, când nu de-a dreptul violența și crima sunt fețele vizibile ale demoralizării generale”.

23 decembrie

● Sub titlul *Prietenii lui V. Voiculescu*, Gheorghe Grigurcu acuză în „Dreptatea” (nr. 13) „defetismul, oportunismul, lașitatea” și chiar „pornirile torționare” ale „prietenilor” scriitorului intrat în închisoare în 1958: rugat să intervină, Ion Marin Sadoveanu s-ar fi prefăcut bolnav; Arghezi s-ar fi „retras strategic” la Mărțișor („Nu voia să aibă de-a face cu un autor «nerezonabil»”); Mihai Beniuc, președinte al Uniunii Scriitorilor, ar fi declarat: „L-am solicitat să colaboreze, dar a refuzat”; iar Radu Boureanu ar fi contribuit direct la condamnarea lui V. Voiculescu: „Când Voiculescu s-a întors din închisoare printre puținele lucruri pe care mi le-a mărturisit a fost și acela că *referentul literar* al operei sale pentru dosarul de Securitate a fost scriitorul Radu Boureanu. Or, întrucât președintele completului de judecată, Emil Hirsch, a intenționat să-l achite, hotărârea de condamnare a fost dată de fapt de teama

Securității. Oare are ceva de spus în această privință Radu Boureanu, care se află încă printre noi?”.

26 decembrie

● În editorialul din „Adevărul literar și artistic” (nr. 198), *Sfârșitul iluziei*, Cristian Tudor Popescu scrie: „De 4 ani încoace, scriitorii români se amăgesc. Își tot fac curaj unul altuia: «Toată vânzoleala asta o să se termine odată și odată. Lucrurile se vor așeza». (...) Asigurările liniștitoare nu sunt îndreptate, de fapt, spre viitor, dar sunt speranțe, poate subconștiente, în întoarcerea unui trecut mort și îngropat./ Vânzoleala – fără răgaz, sălbatică, hohotitoare – este și va fi modul de viață în anii care ne-au mai rămas din acest mileniu. Iar literatura, chiar în formele ei cele mai transfigurate, nu poate fi până la urmă prea departe de viață. Trebuie să avem tăria de a deschide ochii și a privi în jur: decembrie '89 a însemnat pentru câmpul literaturii române o explozie termonucleară./ S-a spus că literatura română de dinainte de '89 este un deșert. Fals: literatura română *de după* '89 este un deșert postatomic, cu umbre calcinate, nisip vitrificat și arbori chirchiți./ Focul atomic nu alege: distruge totul, de la stejarii bătrâni până la pădurea tânără. După părerea mea, cu câteva excepții care nu vor face decât să confirme această sumbră constatare, scriitorii afirmați înainte de '89 nu mai pot avea nimic esențial de spus de-acum înainte”.

29 decembrie

● Ion Vianu publică în revista „22” (nr. 51) eseu *Civilizația majorității*: „Și cine nu e azi intolerant în România? Recenta discuție publică despre abolirea articolului 200 din Codul penal moștenit de la regimul comunist – ce pedepsește homosexualitatea – a arătat că linia de separație între cei care admit *diferența* și cei care o condamnă nu coincide cu o anumită apartenență de partid: ea trece de-a curmezișul frontierelor politice. (...) / Am mai scris-o și altă dată: România a fost, după 1944, o țară pedepsită. Țara care avea repulsia cea mai violentă pentru comunism, țara individualistă prin excelență, unde ideologia colectivistă părea că nu are nic un fel de șansă, trebuia să primească, de la Stalin, o lecție exemplară (...). «Ideologia clasei muncitoare» a fost deci aplicată cu o strășnicie mai mare decât în alte țări încăpute pe mâinile Moscovei. (...) / Care este esența ideologiei totalitare comuniste? O formă conturată a colectivismului. Ea constă în aceea că programul social trebuie să fie binefăcător numai pentru majoritate. (...) Firește, argumentul are o valoare propagandistică și demagogică de nedezmințit și nu poate să fie cu ușurință contrazis. El pune pecetea lui și pe societatea postcomunistă printr-un efect pervers de care, probabil, nici creatorii sistemului nu vor fi fost conștienți./ Nimeni nu poate să nege că, pentru milioane de oameni, comunismul a reprezentat, în ciuda caracterului lui crud și sângeros, o speranță. (...) Comu-

nismul s-a prăbuși ca *sistem*, dar, așa cum o indică multe semne (nu numai revenirea partidele comuniste în consultările electorale recente în multe locuri din Europa), *ceva* rămâne în mințile oamenilor din experiența comunistă: ideea că nu totul este de aruncat. Și mi se pare că acest *ceva* (...) este tocmai convingerea că binele social este numai binele majorității. De unde rezultă că majoritățile, de orice fel ar fi ele: naționale, culturale, sexuale etc. pot fi în cel mai bun caz admise drept categorii sociale de mâna a doua și că ele se găsesc în obligația de a manifesta o extremă modestie, de a se mulțumi cu faptul că sunt *tolerate* în cuprinsul corpului social. (...)/ Civilizația occidentală, căreia România crede sau dorește să i se alăture de patru ani încoace, are o ideologie total diferită. Apartenența la o minoritate fiind oricum un handicap *obiectiv*, se cere corectată de acordarea unor privilegii, fie ele și minime, simbolice, pentru a reduce acest handicap. Există un fel de suprareprezentare a minorităților în instituțiile democrațiilor euro-americane. (...) Exemplul care este adesea citat e acela al Finlandei, unde suedeza – vorbită de numai 7% din populație – este limbă oficială, alături de finlandeza majoritară, și obligatorie în învățământ. (...)/ În România de azi (...) sunt cu mult prea prezente nu numai neîncrederea și dușmănia față de aproapele nostru *diferit* (...), ci și convingerea că numai prin agresivitate ajungi să-ți dobândești sau să-ți menții drepturile. Această mentalitate ne îndepărtează de cei care ar trebui să fie aliații noștri naturali, țările europene, și ne apropie mai mult de popoarele cu care ne învecinăm la Răsărit, de Asia”.

• Sub titlul **1993**, Nicolae Manolescu face, în editorialul din „România literară” (nr. 51), un bilanț al anului care tocmai se încheie: „Când citiți aceste rânduri, au mai rămas puține zile din anul 1993. Ce a însemnat acest an pentru revista noastră?/ Întrebare foarte simplă, și foarte firească, acum, la răspântia anilor, dar la care răspunsul este destul de complicat./ În plină tranziție se află, odată cu întreaga societate, nu numai revista «România literară» dar întreaga cultură națională. Bugetul culturii este de 0,35% din bugetul național, cel mai mic din toate. (...) Patrimoniul este în stare jalnică. Nici o valoare patrimonială nu mai stă în picioare. Exemplele mi se par inutile. Le cunoaștem cu toții, în absența (încă!) a unei legi a sponsorizării, fondurile culturale provin din surse fortuite și care seacă repede. În plus, aceste fonduri au de obicei în vedere sprijinirea unor ramuri «populare» ale culturii, care se adresează publicului larg. Dar cultura nu se rezumă la divertisment. Ea are o componentă elitistă pe care sponsorii întâmplători de astăzi o desconsideră sistematic. (...)/ Revistele culturale («România literară» nu face excepție) au încercat să se adrepteze la actuala economie de piață sui-generis care a moștenit nu puține dintre dezavantajele economiei planificate dinainte de 1989, dar și-a creat încă și mai puține avantaje care ar fi trebuit să provină din concurență și libertate. (...) Nemaiputând rămâne o revistă finanțată de stat (chiar și prin intermediul Uniunii Scriitorilor), «România literară» a fost silită să se privatizeze.

Curioasă această privatizare, totuși, care, în condițiile legii, este mai degrabă o formă originală de sponsorizare! «România literară» a avut șansa ei, care s-a numit, ieri, Octavian Mitu, care se numește astăzi Ion Rațiu. (...)/ Nici o revistă, care nu e de divertisment sau care nu e un magazin, nu poate pretinde să supraviețuiască din vânzări. Costurile hârtiei și ale tiparului ar îngropa-o după câteva numere. Aceasta e dificultatea. (...)/ Începem noul an sub auspiciile sub care îl încheim pe cel vechi. E bine? E rău? Pentru «România literară», faptul de a continua să apară regulat, la un preț acceptabil și în formula care a consacrat-o reprezintă un noroc și o realizare excepțională. Pentru alte reviste, dispărute cu totul, ori publicând doar câteva numere (duble, triple) pe an, este mult mai greu. Cu un ochi răd, cu altul plâng. Fiindcă știu că o soluție bună nu e niciodată o soluție pentru unul singur”.

● Gheorghe Grigurcu publică în „Dreptatea” (nr. 14) articolul *O victimă a Gulagului: Ion Caraion*, pornind de la un text postum al poetului, *O pată de sânge intelectual*, și recent publicat de revista „Poesis” (nr. 9/1993).

30 decembrie

● În „Tribuna” (nr. 52), Ion Mureșan consemnează un dialog cu Oliv Mircea (consilier șef al inspectoratului pentru cultură Bistrița-Năsăud): *Salioanele „Liviu Rebreanu” – un model cultural alternativ*. Ion Mureșan: „Ani în șir, când «aparatură» se hrănea din suspiciuni și hrănea suspiciuni, orașele mari, centrele prin tradiție culturale ale țării au fost împinse spre o liniștitoare paralizie. La Cluj gruparea echinoxistă fusese spulberată, la București «Cenaclul de luni», închis etc. Concasând și malaxând, «Cântarea României» semăna peste tot bombele cu veleitari. Constantin noica umbla din oraș în oraș, Don Quijote și Avram Iancu la un loc, cerând cultură de performanță./ Atunci a izbucnit mîkîracolul orașelor mici, al orașelor aflate oarecum în marginea vederii, al orașelor de refugiu. La Beclean cenaclul *Saeculum* atrăgea scriitori tineri din întreaga țară, la Sibiu și la Baia mare artele plastice punctaseră două victorii răsunătoare prin tabăra și respectiv Bienala Atelierelor '35. Însă, fără îndoială, Bistrița era, prin *Salioanele „Liviu Rebreanu»*, «punctul glorios» în geografia culturală românească. (...) Salioanele au ajuns în acest an la ediția a XI-a”. Oliv Mircea: „Totul a început în urmă cu aproximativ un deceniu și jumătate, când ajunși aici ca proaspeți absolvenți ai unor facultăți «de stat», noi, un grup de intelectuali, ne-am gândit să construim un centru alternativ la cultura oficială... Pentru asta am pus la cale, sigur, tacit și la început greoi, o strategie care trebuia să fie viabilă și să-și demonstreze suplețea în relația cu *timpul lung* și nu neapărat cu *timpul cronometric*. (...)/ În clipa în care un model și o dominantă culturală trebuiau dinamitate, atunci asumându-ne proiectul pe care l-am pus la cale cu o oarecare minuție (...), mai urma să avem acordul celor care participau la acest scenariu (...). Mă refer la Nicolae Steinhardt, Alexandru Paleologu, Mihai Șora, Andrei Pleșu, Sorel Vieru,

Gabriel Liiceanu, Anca Vasiliu, Radu Bercea, Virgil Ciomoș, Andrei Cornea, Magda Cârneci etc., oameni care atunci, parte din ei, însemnau speranță, nădejdea, melancolia intelectualului împins în provincie, cealaltă parte fiind tinerii care nu aveau unde să se exprime și urmau să-și găsească aici tribuna, desigur nespectaculoasă în esență, de unde să poată vorbi. (...) Dinamitând o dominantă culturală coruptă (...), ne-am străduit să oferim coerența unui model alternativ. Asta înseamnă să demonstrăm că faptul cultural este un fapt care cuprinde toate ordinele artei, că la un astfel de gest trebuie să participe și muzicianul, și practicianul în ordinul artelor vizuale, practicianul în ordinul filosofiei, dar și cel în teologie, literatură și, mai ales, din această ecuație făcea parte *publicul*. (...) El trebuia să dea coerența grupurilor, și coerența problemelor care trebuiau puse în discuție. Am conceput (...) *Saloanele* ca pe un spațiu de un anume fel (...), un spațiu închis, oarecum aristocratic, spațiu al unei elite, dacă se poate spune așa. (...) În jurul *Saloanelor* s-au contruit cărți, s-au conturat modele de corespondență, s-a construit un model al vieții intelectuale valabil pentru Transilvania și, poate, pentru spațiul românesc în general. (...) După schimbările din Decembrie noi am devenit ceea ce ar trebui să se cheme oficialitatea. *Saloanele* au azi doi foști miniștri și o duzină de parlamentari. Sarcina a devenit înzecit mai grea. E mai greu decât atunci când le organizam polemic. Și acum trebuie să le organizăm polemic, dar față de cine? Polemic față de tine, care într-un fel sau altul reprezinți «oficialitatea»? Polemic cu noi înșine ca persoane, ca «umanitate» nevrotică și în derută? (...) Temele mai noi, *Comunicare și model cultural, Personalizarea puterii, Libertate și libertate*, au încercat să dea repere unui public în bună parte dezorientat, publicul foarte tânăr apărut pe lângă publicul tradițional. Și atunci, de la lansări de carte propunând ierarhii valorice și până la concertele acceptate și dorite de publicul tânăr, am încercat să oferim modele de manifestare a artistului și artisticului în general, în forme cât se poate de înalt culturale și civilizate. Pentru că *Saloanele* nu au promovat și nu au încurajat veleitarismul de nici un fel. Și nici mediocritatea. Acționau la vârf”.

31 decembrie

● În „Dilema” (nr. 51), Elena Ștefciuc semnează un foarte pesimist *Mesaj la aniversare*: „Aparent, cea de-a patra aniversare a revoluției a semănat identic cu precedentele: coroane de flori, mitinguri de protest, disursuri lacrimogene și lacrimi fără speranță, promisiuni că adevărul va ieși la iveală și întrebări dure pentru criminalii ajunși mari judecători. Și totuși, unui ochi atent nu-i pot scăpa diferențele: raportul de forțe s-a schimbat, învinovățirile grave vin din altă direcție decât dinspre opoziție. Viguroșii apărători ai fostului regim s-au transformat din *tolerați* în *intoleranți* iar reprezentanții puterii – condamnați din '90 încoace de către revoluționari *că au tădat revoluția* – sunt astăzi acuzați *că au trădat țara*. Securitatea nu mai există, dar ea își joacă abia acum

«marea carte»: «vinde» presei libere documente compromițătoare pentru cei ajunși azi în funcții-cheie, inclusiv bilete de avion pe ruta București-Moscova și înregistrări ale radio-convorbirilor purtate de piloții elicopterelor personale ale lui Ceaușescu. Lupta a căpătat accente amenințătoare, revoluționarii sunt, ca și acum patru ani, doar o materie primă pentru explozii, diversiuni, răsturnări de scor și zarvă mediatizată”.

● Într-un articol din „România Mare” (nr. 52), *Mortografia academică*, Romulus Vulpescu trage concluziile unui întreg an de „lupte” cu noile norme ale Academiei Române: „Am mai declarat... în privința lui *î* n-am de gând să respect hotărîrea Academiei Române. În privința lui *sînt/sunt* în tot ceea ce am scris până acum, de mai bine de 40 de ani încoace, oricum am folosit ambele forme (potrivit împrejurărilor stilistice) și n-am avut nevoie nici înainte de recomandarea sau permisiunea vreunui for. Am rimat *mărunt* cu *sunt*, nu cu *sînt*, și la fel, *pămînt* cu *sînt*, nu cu *sunt*. Cât despre *â*, am să-l păstrez pentru România și pentru familia sa de cuvinte. Potrivit statului de drept, pentru ca hotărîrea Academiei Române să aibă obligativitatea legală pentru tot românul, trebuie să fie promulgată o lege în care să fie prevăzute și sancțiunile pentru cei care ar încălca-o. Pînă atunci... nu devin complice la nerozie. Mai mult, chem la *nesupunere ortografică* și alți știutori de carte cu bun-simț”.

[DECEMBRIE]

● Thomas Kleininger (Editura Humanitas), Marin Mincu (Editura Pontica), Tiberiu Avramescu (Editura Minerva) și Denisa Comănescu (Editura Univers) răspund la o anchetă a revistei „Tomis” (nr. 12) – realizată de Doina Jela – despre *Anul editorial 1993*. ■ Thomas Kleininger: „Anul trecut noi am scos 86 de titluri, iar anul acesta încercăm să obținem în jur de 100. Creșterea nu mai e atât de spectaculoasă în număr de titluri, însă dacă vă gândiți că asta înseamnă două cărți pe săptămână, cred că am atins un nivel destul de important. Pentru a afirma asta, ne comparăm și cu celelalte edituri din țară, unde cifrele sunt în jurul a 30 de titluri la editurile de stat – și e de văzut cum stau lucrurile la cele particulare –, și cu cele din străinătate. Dar presupun că nici editurile care scot cărți «populare» nu au mulyte titluri, ci vin cu două-trei-cinci și au în schimb tiraje foarte mari. Deci, cât privește numărul de apariții, nimeni nu scoate mai multe decât noi, la ora actuală, în țară, iar în privința «popularității», noi avem un public care ne este credincios (...)/ Din punctul acesta de vedere, lucrurile par să se fi așezat într-o matcă liniștită, cred că și privind programul se vede o mai clară opțiune, am reușit adică să-l conturăm pe direcțiile știute: istorie, filosofie, religie, economie, memorii, documente, jurnale etc./ (...) Marea dificultate în țările post-totalitare este, pentru producția de carte, difuzarea. Și atunci nu pot să vorbesc despre activitatea editurii fără să spun că am mărit numărul de librării și deci ajungem în mai multe locuri din țară decât până acum. Într-un fel sau altul ajungem în toate orașele mari, deși nu avem

propriile noastre librării în câteva dintre ele, cum ar fi Braşov sau Constanţa. (...) Avem şi un serviciu de carte prin poştă care încearcă să comunice cu cititorii prin intermediul presei, unde anunţăm ce titluri disponibile avem şi putem expedia la cerere în orice colţ al ţării. (...) / Nu putem deocandată să facem tiraje care să treacă mult dincolo de un necesar imediat şi problema mare este azi că producem cărţile în aşa fel încât să se epuizeze imediat. Adică o carte pe care nu o vinzi într-un interval de timp foarte scurt aduce numai pierderi (...), nu pierzi doar banii investiţi în ea, ci sunt pagube care provin din depozitare, manipulare, transport etc. / În felul acesta se creează o stare anormală, o epuizare mult prea rapidă a titlurilor care ar trebui să rămână disponibile pentru cumpărători o perioadă mult mai îndelungată, să se acumuleze într-un fel de bibliotecă latentă pe care orice om s-o poată avea când şi-o doreşte. Din motive financiare noi nu putem să depozităm cărţi şi să le ţinem la dispoziţie pentru o perioadă ceva mai lungă. Pe de altă parte, din motive tehnice, nu se pot face suplimentări de tiraje, şi aici ajung la problema principală. / Frustrarea principală ne este prilejuită anul acesta de topografii pentru că acestea sunt insuficiente. Există încă un monopol al tipografiilor de stat, pentru că o tipografie este o investiţie foarte mare, pe care nu şi-o poate permite decât statul şi, profitând de această situaţie, acolo se pretează o muncă foarte scumpă şi proastă. (...) / Alături de toate lucrurile acestei care s-au întâmplat, eu spun că important la noi este că s-a acumulat deja un fel de bibliotecă şi că asta nu poate, subteran, să nu schimbe ceva în România, în oamenii tineri sau în cei mai în vârstă. (...) Este un stăvilar împotriva restauraţiei – Humanitas”. ■ Marin Mincu: „Apreciez ca foarte bună activitatea editurii Pontica în acest an, ţinând cont de faptul că fără un sediu – ocupat abuziv de primărie –, fără o tipografie (...), fără un personal corespunzător – avem doi redactori, un administrator şi un om de serviciu - (...), a reuşit să scoată, totuşi, cinci cărţi de poezie, respectându-şi adică acel juriu cu sine de a scoate cinci poeţi pe an. / Este vorba de apariţiile din colecţia de poezie «Euridice», unde i-am publicat anul acesta pe Alexandru Muşina, Paul Daian, George Popescu, Dan Ciachir şi un debutant (...), pe Felix Lupu. (...) A ieşit de curând de sub tipar şi în câteva săptămâni va fi pe piaţă o nouă carte în colecţia «Biblioteca italiană», este vorba de eseu faimos al esteticianului Gianni Vattimo, *Sfârşitul modernităţii* – şi tot aşa, este posibil ca până la sfârşitul anului să mai apară un alt eseu al acestui estetician, *Dincolo de subiect* (...). Sperăm, dacă vom mai avea forţe, tot în colecţia «Biblioteca italiană» să publicăm romanul *Dispreţul* al lui Moravia, iar în colecţia de critică şi teorie literară, unde n-au apărut până în prezent decât două cărţi, să publicăm alte câteva titluri. / Aş putea deci spune că la o editură care nu are nici un fel de posibilităţi materiale, fiindcă a rămas la stadiul în care era atunci când s-a transformat din editură de stat în societate comercială, în sensul că nu e societate pe acţiuni, nu are decât posibilităţi de subvenţionare care vin de la

guvern, nici unul din factorii locali nesprrijinind-o, activitatea n-a mers bine, ci incredibil de bine, în condițiile date./ Toate cărțile de până acum (...), de altfel, au fost subvenționate de stat. (...)/ Ați vrut să știți care sunt marile probleme. Și la noi, ca peste tot, inflația care, pe distanțe în timp de la punerea în vânzare a cărții și până la recuperarea banilor, face să dispară nu doar profitul ci chiar investiția inițială. La noi însă totul e agravat de lucrul acesta într-un mediu ostil, refractar, nu lui Marin Mincu, ci ideii de cultură și de valoare. (...)/ Nu mă sprijină nimeni decât studenții mei și 60% din cadrele universitare. Dar ei nu sunt «foruri». (...)/ De asemenea, problema editurii e grea și în ceea ce privește revista «Paradigma», concepută, într-o mare parte a ei, ca o oglindă și un comentariu al realizărilor primeia. «Paradigma» editată de Ministerul Culturii nu a primit în realitate de la minister decât bani pentru hârtie, astfel încât apare exclusiv pe munca neplătită a celor care semnează în ea”. ■ Tiberiu Avramescu (despre dificultatea realizării și publicării edițiilor critice): „Editura Minerva (...) a reușit să scoată anul acesta un număr mai mare de titluri decât anul trecut (40 anul trecut și 43 până acum, sperăm 60 până la sfârșitul anului)./ Dintre edițiile critice, teritoriul pe care nu ni-l disputăm cu nimeni, am inaugurat anul acesta seria de *Opere* Călinescu, urmează să iasă până la sfârșitul anului volumul V al *Operelelor* lui Lucian Blaga, sub tipar se află de asemenea primul volum de *Opere* Mircea Eliade, al doilea al lui Ion Vinea, primul la Gala Galaction. (...)/ În condițiile în care o ediție încă se mai plătește la 100-200, maximum 300 de mii lei (un salariu de mecanic de locomotivă, deși înseamnă un an sau doi sau trei ani de muncă), în condițiile în care și așa, noi n-o putem tipări la Minerva fără subvenție, nefiind în principiu și niciodată rentabilă, fiindcă nu obținem niciodată un tiraj de peste 4-5 mii de exemplare, iar de rentabilitate se poate vorbi de la 10 mii de exemplare în sus, activitatea de editare a edițiilor critice se află într-adevăr în colaps. Fiindcă, dacă până acum Călinescu – *Opere* se vindea cu 900 de lei, iar cartea costa în realitate 1500, aveam deci nevoie de o subvenție de 600 de lei ca să o putem da la un preț mai mic, numai la 1000 de exemplare ne trebuiau adică peste o jumătate de milion, acum, fiindcă nu poți să ceri pe o ediție critică 4000 de lei, nouă ne trebuiesc pentru fiecare apariție câte 2-3 milioane, pe care ni le dau Ministerul Culturii, Fundația Soros și alți sponsori. (...)/ Dar în condițiile în care kilogramul de hârtie costă 600-700 de lei, manopera a crescut, un ziar a ajuns să coste 100 de lei, e aproape normal ca o ediție critică să coste 4000, iar cu ajutorul sponsorizării să o poți vinde cu 2500. E de văzut în ce măsură vor mai fi cititori dispuși să cumpere. Fiindcă aceia care ne cumpără pe noi sunt elevi, profesori, cercetători, oameni săraci, în genere. (...)/ Lucrăm cu fostele centre de librării, care vând greu, ne recuperăm banii foarte târziu, după 6 luni sau chiar mai mult, astfel încât cu banii de pe două cărți nu mai reușim să scoatem una singură. (...)/ În plus (...), s-au împușinat cercetătorii, mulți sunt în vârstă, iar generația tânără, în domeniul acesta, nu există. N-au fost cursuri

speciale la facultăți care să se ocupe de pregătirea filologilor. Există o generație, formată de Minerva, care nici ea nu mai este foarte tânără, ci deja în pragul pensiei, nu mai are putere de muncă și nici entuziasm. (.../ La ce lucrăm acum, totuși? Nicolae Mecu pregătește volumul II din Călinescu, volumul I din Gala Galaction este sub tipar, fiindcă am avut posibilitatea să xeroxăm edițiile vechi, să nu le batem la mașină să ne coste o avere; Institutul de Literatură ne-a acordat volumul I din *Opere* de V. Voiculescu, ucrat în cadrul Institutului, cu oameni plătiți de Institut (...). În rest, ediții care sau, care așteaptă ca editorii să-și facă timp să le continue: ediția Rebreanu de Nicolae Gheran, de pildă. (...)/ O altă carte de referință cuprinzând agendele literare ale lui Lovinescu, puse la dispoziție de doamna Monica Lovinescu, îngrijite de doamna Gabriela Omăt, care lucrează la noi, și însoțită de notele și comentariile lui Alexandru George, din care n-a apărut decât primul volum, se află și ea într-un impas. (...) Domnul Alexandru George, care este un distins critic și istoric literar, prozator și eseist, având și el peste 60 de ani, ne-a anunțat că n-ar mai vrea să mai facă notele, vrea să-și scrie (...) operă proprie. Să vedem (...) pe cine o să găsim să facă operația aceasta foarte grea sunt de identificat momente, scriitori), întrucât Gabriela Omăt, care e remarcabil de pregătită, n-a umblat în profunzime totuși, în perioada interbelică, așa cum a făcut-o Alexandru George. (...)/ Inițiem Mihail Sebastian, *Opere*, vol. este de publicistică, vom continua cu *Scrisori* primite de Tudor Vianu. (...)/ Mi-e teamă însă că, în fața prețurilor foarte mari, oamenii vor înceta în iarnă asta să cumpere carte. (...) Sunt județe unde cartea Minerva nu ajunge. Sunt județe care n-au comandat nici o carte de la noi. (...) Cel mai bine colaborăm cu Bucureștiul, Iașiul, Clujul, Hunedoara, Deva, Târgu Mureș, Constanța, Brașov. (...) Ne mai biziim pe biblioteci orașenești și județene. Atât". ■ Denisa Comănescu: „Editura Univers a avut anul acesta câteva importante succese, respectiv a reușit să publice în colecția «Recuperări» volumul întâi de eseistică al lui Toma Pavel intitulat *Mirajul lingvistic*, iar în colecția «Iftac», a scriitorilor români din exil, *Incognito* al lui Petru Dumitriu. (...)/ La marea expoziție de carte de la Frankfurt (...) România a fost prezentă prin Editura Univers. (...)/ Anul acesta, în plus, cărțile noastre au arătat mai bine decât anul trecut și a fost primul an în care Editura Univers a avut un stand propriu. Am primit acolo o mulțime de editori străini, atât din Occident, cât și din Europa Centrală și de Est, agenți literari, scriitori, care au fost foarte interesați de programul editorial și de perspectivele noastre. (...) Pentru noi, editură profilată pe traduceri din marea literatură străină, problema mare nu este obținerea copy-right-ului fără bani, așa ceva nu mai există de mult (...), acesta se plătește, și se plătește în valută, ci a schimbării banilor la fixing. Este puțină valută în țară și de aceea se așteaptă luni de zile banii, iar când se schimbă, se schimbă puțin. Se mai întâmplă și să nu reușești să te încadrezi în timp, și în cazul acesta pierzi contractul!/ O altă dificultate ar fi definirea vagă a cadrului

juridic de privatizare a întreprinderilor mici și mijlocii prin metoda MEBO. Univers intenționează în 1994 să se privatizeze, din societate comercială cu capital de stat să devină societate pe acțiuni. (...)/ Politica noastră din 1990 încoace a fost să publicăm serii de autori. Am început cu Orwell, Kundera, Fowles. (...)/ La Univers tirajul mediu este de 10 mii de exemplare, dar avem și cărți de 30 de mii. Așa cum avem cărți de critică cu tiraj mai scăzut. (...)/ Distribuția organizată de rețelele de stat Arcadia și Cultura Națională funcționează rău, cartea nu ajunge în orașele îndepărtate de Capitală. Noi ne-am putea transporta și singuri cartea, avem un departament destinat acestei activități, dar (...) acolo ne lovim de refuzul particularilor de a achiziționa carte de calitate, în favoarea celei proaste, de succes. (...)/ La cartea de succes, ce ne omoară pe noi (...) este pirateria. Ni s-a întâmplat de două ori. Odată cu editarea cărții *Dracula* lui Stocker, un editor din Craiova a preluat cartea așa cum apăruse deja la Univers și a publicat-o în editura proprie fără să ceară permisiunea nimănui (...), așa că a ieșit la vânzare aproape concomitent, aducându-ne un prejudiciu financiar imens. Mai grav încă a fost ce s-a întâmplat cu *Colecționarul*. Noi avem copy-right-ul asupra întregii opere a lui Fowles, iar editorul-pirat, vechi poet de curte cunoscut înainte, proprietar azi al unei edituri particulare, Evenimentul, s-a dus la agentul englez și a cumpărat copy-right-ul pentru... limba moldovenească. Paul Tutungiu (...) a pretins (...) că există o limbă moldovenească, vorbită de niște bieți oameni pe care traducerea cărții i-ar ajuta imens să iasă de sub îngrozitoarea asupra etc. etc. Agentul englez, inocent, s-a uitat pe hartă, a văzut că există o Republică Moldova, nu s-a uitat că limba oficială în Moldova e româna, i-a dat copy-right-ul, el a publicat cartea la București, a vândut-o prin Arcadia și în momentul când am încercat prin Ministerul Culturii să oprim această difuzare ilegală și acest rapt, Arcadia n-a înțeles”.

● Nr. 3 din „Euphorion” (număr triplu: 37-38-39) conține o anchetă pe tema **Rusia. Mentalitate și cultură**, la care participă Ion Ungureanu, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Pintescu, Liviu Antonesei și Lucian Vasiliu. Întrebările propuse: „1. Care a fost sau este starea de spirit în jurul căreia s-a format (se formează) mentalitatea poporului rus? Numiți unele caracteristici ale omului rus./ 2. A existat sau există o mentalitate imperialistă rusă? Dar una sovietică?/ 3. Cum vedeți raportul civilizație/barbarie în lumea rusească?/ 4. Reprezintă Rusia un factor de progres sau de regres în mentalitate, politică și cultură?/ 5. Care sunt avantajele și dezavantajele omului rus față de cel american?”. ■ Ion Ungureanu: „Eu cred că istoria poporului rus este poate cea mai controversată istorie de etnogeneză a unui popor. (...) Au devenit imperiu fiind ortodocși, deci încălcând una din principalele reguli ale otodoxiei – să nu faci altuia ceea ce nu ai vrea să ți se facă ție. (...) Rușii nu pot înțelege ce înseamnă adresarea Apostolului Pavel către neamuri, către popoare. Pentru că în limba rusă nu există cuvântul neam. (...) Noi avem dreptul să spunem că statele sunt create

de oameni, iar neamurile de Dumnezeu și ceea ce e creat de Dumnezeu este superior creației oamenilor. Ei nu înțeleg lucrul acesta. Sunt noțiuni care ne despart. Ele vin dintr-o experiență istorică diferită, pentru că noi n-am fost cuceritori. Și mai mult: ca pedeapsă supremă: un imperiu tradițional s-a prefăcut într-un imperiu de tip nou, imperiul sovietic. (...) / 2. Da. Aici s-a mai amestecat și o mare nenorocire care s-a abătut asupra rușilor, și asupra altor popoare, pentru că în clipa când rușii s-ar părea că au fost clasa dominantă în imperiul sovietic, abia atunci a început să dispară categoria de Rusie. (...) Deci identitatea, în fond, și-o pierdeau toți. Rămânea această funcționalitatea limbii ruse. Dar rusul, ca atare, nu mai era rus (...), privat de religie și de memorie istorică. (...) Se ștergeau contururile aceluia rus imperial și unicul lucru care îi unea era că și unul și altul se credeau că sunt stăpânii lumii, a treia Romă etc., etc. (...) / 5. pe americani, eu îi cunosc foarte puțin, îmi vine greu să fac comparații. Ceea ce aș putea spune la experiența pe care o am din lungul contact cu cultura rusă, cu mentalitatea rusă, este că rușii, și probabil prin aceasta se aseamănă cu americanii, sunt formalisti, într-un anumit sens. Ei însușesc o noutate, venită, să zicem, din Europa, și o conservă, o lezvoltă înăuntrul acestei forme. Cum a fost, să zicem, așa-zisul, balet us. (...) Francezii s-au dus mai departe, rușii s-au oprit, dar ca nimeni alții n-au pătruns în însuși miezul acestei manifestări artistice și au atins sublinul. (...) Americanii, totuși, sunt mai pragmatici. Ei iau ce iau din Europa și o folosesc lucrul acesta. (...) Deci nu creează tradiții atât de adânci cum creează rușii. (...) Rusul vrea să pătrundă în esență, are o taină care-l mișcă încolo și-ncă (...), de aceea ajunge la sublim, iar americanul ia această formă ca s-o exploateze, e pragmatic". ■ Gh. Grigurcu: „1. Consider că poporului rus i se poate atribui unele din trăsăturile pe care Thomas Mann le socotește caracteristice pentru poporul german. În esență ar fi vorba de un popor «timid», complexat, cu conștiința bântuită de fantasme și erezii, cu un destin «marginal», «provincial», care, aidoma oricărui timid, nutrește planuri himerice, având dincând în când răbufniri violente. Dintru început rușii au cultivat un vis expansionist, și-au dorit, cu pornire poate ușor nevrotică, extinderea «spațiului vital». (...) Paralel cu impulsul expansionist, timiditatea etnică subiacentă năzuie să se pună sub protecția culturală a Europei. «Provinciاليi» aveau fascinația «centrului», pe care-l resimțeau situat în apusul continentului. (...) O sete de reflecție și «discuție», o efervescență a discursului speculativ – indiciu al spiritului național genuin – a fost proprie (...) inteligenței rusești de diferite niveluri. De la Turgheniev la Cehov și de la Dostoievski la Soljenișin, această intelectualizare spontană, în jurul samovarului, își face loc în marea literatură, precum o particularitate iubitoare a poporului rus, dureros stimulată de contextul despotismului, al presiunii. (...) / 2. (...) Dacă imperialismul țarist era inspirat de mesianismul ortodox și de panslavism (doctrină vii, compatibile cu creația unor mari scriitori și gânditori), imperialismul sovietic se bazea pe o pseudo-

știință mortificatoare, pe o dogmă materialistă, numită «învățătura marxist-leninistă», care năzuia la o mutație antropologică, la făurirea «omului nou». (...) Crucea s-a prefăcut în emblema «legică» a secerii și ciocanului. Într-un fel, expansiunea comunistă este o negație a celei rusești tradiționale. (...)/ 4. Ca principal suport al stihiei comuniste, neîndoios că Rusia și-a asumat o vinovăție grea. La politica expansionistă consacrată a colosalului imperiu, s-a adăugat (...) o politică de deturnare socială și morală, prin mijloace esxترم de brutale, adică de distrugere a fundamentelor diversității naturii umane. (...) Azi există în mentalitatea multor concetățeni ai noștri un antirusism explicabil (...). Dar nici excesul corectiv nu e lipsit de primejdie, ca orice exces. Poporul rus, creator de valori ale spiritului de prim rang (...), nu trebuie confundat cu comunismul, așa cum poporul german nu trebuie confundat cu nazismul. Ambele au pierdut ele însele enorm din pricina totalitarismelor ce s-au înălțat pe temeliile lor. (...)/ 5. Omul rus și omul american se află într-o competiție ce abia începe și pe care o nădăjduim pașnică. Ea poate fi luată în seamă după ce Rusia a scăpat de handicapul totalitarismului și de povara controlului asupra imperiului său colonial. (...) Atât rușii, cât și americanii sunt popoare «tinere» (...). Chiar la prima vedere, putem distinge o complementaritate. Pe câtă vreme americanii sunt pragmatici, rușii sunt «idealiști». (...) Nu ne-am putea gândi, în atari condiții, la o intermodelare? (...) Individualismul rus e, în unele privințe, nu mai puțin apăsător decât cel american. Spiritul colectivist, afișat de propaganda bolșevică, n-a fost decât un bluf. (...) Raporturile viitoare, atât de tulburătoare, dintre *homo sovieticus* și *homo americanus* ne privesc și pe noi, românii, apropiați încă, prin forța lucrurilor, pentru un timp indeterminabil, de vecinii din răsărit, până ieri ocupanți, oneroși «tovarăși» ideologici, azi tovarăși de suferințe și aspirații”. ■ Liviu Antonesei: „5. Iarăși despre «omul rus». Acum și despre «omul american». Nu știu ce să vă răspund. Nici americanii nu-s toți la fel, nu-i așa? Altceva e mai interesant – compararea «imperialismului blând» american (*blue jeans, Coca Cola, rock șcl.*) cu cel «tip secolul XIX» al Rusiei și Uniunii Sovietice. Sigur că, din acest punct de vedere, americanii par ceva «mai inteligenți», ceea ce nu evită complet o serie de reacții antiamericane din America de Sud și până în Balcanii noștri. Urmăresc cu admirație, pentru profesionalism, dar și cu îngrijorare, această strategie «pe viu», imensa piață care va deveni Europa de Est și Rusia. Cred că văd sute de reclame pentru *Coca Cola* numai de-a lungul unei zile. Nu înseamnă că nu ne vom sătura de *Coca Cola*, cum s-au săturat deja americanii înșiși și vest-europenii, dar pentru 20-30 de ani e sigur că și-au asigurat o piață. *Coca Cola, blue jeans*-ii sunt mărgelile colorate ale celui mai puțin violent dintre toate imperialismele cunoscute, și cel mai eficace, probabil”. □ Despre Rusia din trecut și despre Rusia contemporană, despre felul cum este privită aceasta în țările ex-socialiste ale Europei de Est scrie și Ion Ianoși („*Condiția unei discuții despre Rusia*”): „Condiția unei discuții despre Rusia o reprezintă eliminarea sau

măcar diminuarea prejudecăților la adresa ei. Acestea sunt, de fapt, post-judecăți sau prost-judecăți. Estul filtrează mai totul prin prisma experiențelor sale recente. Apăsătoare, ele predispun la unilateralitate. Noile partizanate pot fi înțelese, dar prin asta ele nu devin cu mult mai corecte decât cele vechi. (...) Vestul cultivă de mult interesul pentru limba rusă, cultura rusă, istoria rusă. (...) În timp ce acolo se editează enorm din tezaurul literar rusesc, în original și în traducere, în timp ce acolo se organizează expoziții, spectacole, concerte, iar zeci de institute specializate urmăresc antinomicul fenomen rusesc, în această parte de lume mulți se blochează în resentimente și în gesticulații violente, care, oricât de explicabile, înceteșează luciditatea. (...)/ Puțini vor fi cei care să se îndoiască de concomitența opuselor în cazul germanului sau nord-americanului; o vor accepta, cu anumite crispări, chiar și în cazul românilor. Pentru ruși ei vor pretinde însă caracteristici univoce. De pildă, «imperialismul». (...) Prinsă între Orient și Occident, între opțiunile slavofile și liberale, Rusia a îmbinat *de fiecare parte* calități și defecte. (...) Oricare dintre personalitățile oblăduitoare, în oricare dintre domenii, a fost sfâșiată între porniri adverse. Regăsim trăsături democratice printre aristocrați, atașamente progresiste la conservatori, diagnostice lucide la oameni căzuți pradă iluziilor – și invers. (...)/ Rușii sunt predispuși la maximalisme – naționale, sociale, religioase. (...) Această evidentă propensiune maximalistă nu e de obicei bună *sau* rea; ea este bună *și* rea; un amestec ce solicită nuanțări cât mai fine. (...) Omul rus caută mereu absolutul – și pe pământ, și ca ateu. Faptele lui sunt (...) fierbinți sau reci, aproape niciodată călduțe. Iar extrema rece se înrudește cu extrema fierbinte. E de luat în calcul această posibilă apropiere; ca și amintita nevoie de cumpătare și în analiza «extremismelor», mai vechi sau mai recente... (...)/ S-a glosat mult pe tema asemănărilor omului rus cu cel american. Ele există, de unde și interesul lor reciproc. Deosebirea principală derivă însă din multe și specifice vicisitudini rusești. Nu vom realiza mare lucru dacă le vom subsuma exclusiv «barbariei», căci ele sunt și sursa unor uluitoare înfăptuiri compensatoare. Neieșind din obștile tradiționale decât pentru a intra în noi colectivități sau a fi înghițit de furnicare, omul rus a ignorat valoarea individuală (într-un fel diferit de chinez), iar speranțele și le-a legat de obicei de utopii comunitare, fie ele religioase ori laice. (...) Contrautopia lui Fukuyama, liberalismul planetar, nu are pe termen previzibil sorți de izbândă în multe puncte ale globului, printre care nici în Rusia. Noua înfrângere a Rusiei naște încă o dată complexe și secretă toxine care pot invada organismul. (...)/ Rusia e o țară mare la propriu și la figurat. Deocamdată îi dibuim căutările, nu și perspectivele. Nu ne rămâne (...) decât să-i regândim trecutul. Cu acea condiție enunțată la început. Cei ce se încăpățânează doar să urască nu vor limpezi nimic. Resentimentele pot avea motivații, ele nu vor fi în mai mică măsură niște răi sfetnici. (...) Comparativ, îndatoririle noastre cu privire la trecutul nostru sunt relativ simple, oricât de complicate ni s-ar părea. Să ne imaginăm

ce se întâmplă într-o țară enormă, în care de aproape o sută de ani s-au succedat evenimente de extremă gravitate, la care de o parte sau alta a baricadelor a participat fiecare familie plătindu-și tributul de sânge (...). Omul de acolo nu se prea poate ascunde în spatele clișeului comod de aiurea «n-am vrut nimic», «n-am crezut în nimic», «n-am făcut nimic». Mai devreme sau mai târziu el va trebui să-și asume totul. (...) Să ne imaginăm pentru o clipă ce înseamnă *acolo* să recitești tot ce s-a scris și s-a publicat, bun *sau* rău, bun și rău. Un singur eșantion, oricât de limitat, ne dezvăluie dimensiunile uriașe ale lucrării de clarificare. Ca să reconsideri, se cuvine ca mai înainte să iei în considerare – evenimente, personalități, opere./ (...) E neînțelept să expediem un lung răstimp cu sintagma «accident al istoriei». O istorie cu erori nu e, totuși, o eroare a istoriei”. □ „Omul rus” face, de asemenea, obiectul unei discuții relaxat-amicale – și pornind tot de la cele cinci întrebări ale anchetei „Euphorion” – dintre Gheorghe Iova, Tudor Jebeleanu și Aurelian Titu Dumitrescu: „*Un popor de navigatori*”. „*Tudor Jebeleanu*: Ar trebui să fim atenți și pe cât posibil să ne ferim de *anti-uri*. Dacă putem fi sinceri, asta nu ține numai de diplomatie ca să nu ne pice bomba rusească, ca să «nu stârnim ursul» (...). Rușii, că s-au numit ruși sau sovietici (...), au dat totuși niște mari spirite. Nu putem să le negăm pentru că ne neagă ele pe noi. Este un efect de bumerang. Nu ne putem permite, suntem prea săraci ca să ne putem ridica din această asumare. (...)/ *Aurelian Titu Dumitrescu*: Nu avem dimensiunea spirituală de a ne ridica din acea asumare. Asta înseamnă foarte mult, și în continuare vreau să reamintesc cu martori pentru prima dată învățătura de bază pe care ne-a dat-o Nichita Stănescu, printr-o mărturisire care suna astfel: «Nu sunt anticeva. Eu sunt proromân»./ *Gheorghe Iova*: (...) democrația în Europa după al doilea război mondial este de import. În Europa a pierdut cinsti, în luptă dreaptă, cu fascismul și comunismul. Ea a venit cu americanii după război și există un fenomen de expansiune; (...) abia în '90 România se apropie din nou de democrație. (...) Deci este vorba de o reinvestire, deci de un import de democrație venit dinspre Atlantic, de la americani, care a cuprins coastele și a mers organic, în timp (...), de la Oceanul Atlantic și până la Urali.”

INDEX DE NUME

A

Abăluță, Constantin, 112
 Acterian, Arșavir, 185, 347
 Acterian, Jeni, 337
 Adam, Sergiu, 555
 Adameșteanu, Gabriela, 8, 39, 40, 41, 47, 54, 55, 94, 146, 162, 163, 217, 237, 251, 303, 316, 337, 374, 411, 456, 458, 500, 512, 513, 531, 540, 561, 566, 577, 578, 579
 Agopian, Ștefan, 24, 88, 163, 209, 215, 302, 314, 323, 455, 563
 Alboiu, George, 321, 432
 Albulescu, Mircea, 81, 480, 503, 508, 509
 Alexandrescu, Sorin, 58, 477
 Alexiu, Lucian, 12, 326
 Anania, George, 193, 194, 429
 Anastasiu, Călin, 19, 188, 205
 Andreescu, Cezar, 483, 502
 Andreescu, Gabriel, 8, 19, 39, 118, 217-219, 325, 415, 416, 490, 512, 563
 Andronic, Dan, 218, 220
 Angelescu, Silviu, 15
 Anghel, Paul, 163, 203, 242, 246, 370, 440, 449
 Anghel, Petre, 38, 87, 88, 196
 Anghelescu, Mircea, 38, 66
 Antohi, Sorin, 413, 418, 457, 531
 Antonescu, Ion, 75, 80, 145, 199, 513
 Antonesei, Liviu, 33, 120, 155, 256, 307, 345, 422, 423, 464, 528, 530, 577-579, 53, 595

Arghezi, Tudor, 32, 44, 93, 103, 139, 169, 171, 174, 231, 252, 254, 255, 287, 298, 361, 397, 406, 408, 517, 558, 572, 584
 Arion, George, 533
 Armeanu, Oana, 7, 76, 217, 220, 251, 253, 274, 304
 Astaloș, George, 71
 Avramescu, Tiberiu, 589, 591

B

Babeți, Adriana, 156, 256, 416, 560
 Babiuc, Victor, 278, 237
 Baci, Ștefan, 70, 104, 284, 370, 397
 Bacovia, George, 93, 160, 169, 287, 335, 538
 Balaci, Alexandru, 175
 Balotă, Nicolae, 96, 118, 140, 185, 189
 Baltac, Octavian, 162
 Baltag, Cezar, 12, 58, 165, 166, 227
 Banciu, Paul Eugen, 12, 54, 55
 Banuș, Maria, 337
 Barbăneagră, Paul, 18
 Barbu, Eugen, 24, 32, 52, 67, 78, 154, 164, 167, 173, 223, 230, 231, 254, 298, 321, 353, 370, 409, 410, 414, 421, 432, 434, 435, 438-441, 443-445, 447-450, 454-456, 480, 499, 504, 505, 511, 519, 520
 Barbu, Ion, 171, 298, 414
 Barbu, Miruna, 392, 393
 Barthouil, Georges, 66

- Barthouil-Ionesco, Ilinca, 65, 66
 Băcanu, Petre Mihai, 10, 30, 39, 155,
 217, 220, 352, 489, 490
 Băciut, Nicolae, 186
 Bădescu, Horia, 66, 194
 Bădiliță, Cristian, 364
 Băieșu, Ion, 166, 367, 393
 Bălan, Ion Dodu, 488
 Bălașa, Sabin, 175, 536
 Bălăeț, Dumitru, 193, 455
 Bălăiță, George, 8, 40, 67, 251, 53,
 398, 409, 524, 557
 Bănulescu, Ștefan, 202, 276, 336,
 370, 398, 510, 557
 Bănuță, Ion, 82
 Băran, Vasile, 35, 45, 98, 159, 196,
 309, 410
 Bărbulescu, Romulus, 429, 601
 Bârna, Nicolae, 67, 178, 231, 293,
 443, 526, 601
 Bârsilă, Mircea, 65, 389, 559, 601
 Bedrosian, Magdalena, 8, 77, 100,
 131, 300, 347, 398, 409, 601
 Beniuc, Mihai, 82, 369, 459, 527,
 584, 601
 Bentoiu, Pascal, 22, 601
 Bercea, Radu, 588, 601
 Berindei, Dan, 33, 129
 Berindei, Mihnea, 9, 217-220, 438
 Bernea, Horia, 274, 601
 Birăescu, Traian Liviu, 12, 601
 Bittel, Adriana, 77, 159, 364, 465, 601
 Blaga, Carmen12,
 Blaga, Lucian, 52, 104, 118, 152,
 169, 203, 210, 261, 287, 298, 335,
 336, 406, 426, 518, 539, 591, 601
 Blandiana, Ana, 8, 19, 21, 30, 47, 83,
 98, 103, 146, 151, 173, 181, 188,
 217, 223, 276, 278, 285, 296, 318,
 321, 337, 344, 362, 412, 424, 449,
 455, 458, 479, 489, 495, 502, 510,
 513, 519, 524, 541, 543, 563
 Bobu, Emil, 811
 Bodi, Andrei, 451, 530
 Boerescu, Dan-Silviu, 120, 451
 Bogdan, Radu, 453
 Bogza, Geo, 76, 80, 90, 285, 442,
 448, 452, 453, 454
 Boiangiu, Magdalena, 25, 371
 Boldea, Iulian, 62, 117, 379
 Borbély, Ștefan, 63, 162, 185, 232,
 239, 289, 460
 Bot, Ioana, 31, 210, 287, 310
 Botez, Mihai, 25, 49, 57, 303, 316,
 318, 418, 477
 Botnaru, Leo, 12
 Botta, Dan, 103, 324,
 Botta, Emil, 538
 Boureanu, Radu, 584
 Brad, Ion, 174, 267
 Braga, Mircea, 383
 Brahaș, Cornel, 440, 486
 Breban, Nicolae, 23, 40, 47, 58, 83,
 89, 98, 112, 116, 129, 138, 153,
 165, 184, 196, 261, 300, 328, 367,
 370, 415, 423, 426, 486, 511, 523,
 544, 566, 572
 Brezianu, Barbu, 251, 253, 453
 Britz, Helmuth, 455, 477
 Brucan, Silviu, 27, 29, 37, 57, 83, 93,
 412, 418, 449, 515, 563, 564
 Brumar, Emil, 370, 423
 Bucher, Ion, 393
 Bucur, Romulus, 451, 530
 Buduca, Ioan, 8, 121, 238, 282, 300,
 363, 388, 449, 483, 511, 536, 560,
 582
 Bulat, Virgil, 194
 Bunaru, Eugen, 54, 55
 Butnaru, Leo, 12
 Butoi, Ion, 509
 Buzatu, Gheorghe, 80
 Buzea, Constanța, 293, 339, 453
 Buzera, Ion, 341
 Buzoianu, Cătălina, 237

Buzura, Augustin, 8, 15, 20, 25, 27,
40, 47, 51, 52, 57, 65, 67, 86, 112,
125, 155, 173, 225, 285, 293, 328,
331, 370, 388, 416, 426, 436, 465,
483, 538, 541, 575

C

Caba, Olga, 337

Caragiale, I.L. 29, 45, 46, 69, 122,
133, 149, 151, 211, 215, 261, 295,
298, 461, 504, 525, 560

Caraion, Ion, 40, 104, 196, 330, 336,
370, 407, 464, 504, 523, 587

Caramitru, Ion

Carp, P.P., 561

Cassian, Nina, 33, 98, 172, 451

Căbuți, Horia Al., 62, 186

Căliman, Călin, 58, 173, 178, 392,
393

Călinescu, Armand, 17, 32, 441, 560

Călinescu, G., 51, 61, 72, 82, 98, 126,
134, 135, 137, 152, 160, 180, 183,
196, 202, 210, 211, 229, 231, 251-
256, 267, 268, 281, 282, 287, 299,
314, 317, 330, 339, 355, 361, 384,
402, 406, 408, 426, 427, 429, 452,
520, 521, 542, 544, 561, 591, 592

Călinescu, Matei, 114, 115, 127, 165,
166, 169, 177, 250, 272, 335, 347,
462, 511, 514, 515

Cărtărescu, Mircea, 21, 22, 24, 38,
47, 93, 116, 215, 226, 236, 272,
276, 292, 297, 334, 371, 377, 390,
451, 473, 493, 506, 512, 514, 543

Câmpeanu, Pavel, 418

Câmpeanu, Radu, 243

Câmpeanu, Roger, 162

Cândea, Virgil, 40, 439

Cârnelci, Magda, 8, 23, 70, 120, 147,
237, 292, 337, 417, 528, 531, 588

Ceașescu, Elena, 139, 583

Ceașescu, Nicolae, 9, 12, 23, 33, 42,
43, 45, 47, 51, 59, 60, 70, 75, 80,
101, 109, 126, 139, 145, 146, 149,
155, 159, 160, 167, 179, 181, 199,
219, 221, 222, 224, 225, 242, 243,
247, 277, 292, 316, 326, 327, 331,
351, 353, 434, 439, 445, 459, 161,
474, 501, 522, 531, 547, 553, 568,
574, 575, 583, 589

Ceașescu, Nicu, 490

Ceașu, George, 430

Cesereanu, Ruxandra, 183, 337, 451

Cezar, Afina, 86

Chicuș, Mihai, 21, 477, 499

Chihăia, Pavel, 77, 137, 149

Chioaru, Dumitru, 120, 195, 451,
530, 548

Chirnoagă, Marcel, 536

Chișu, Lucian, 136, 158, 208, 267, 408

Chivu, Gh., 134

Ciachir, Dan, 72, 483, 550, 550

Cîmpoi, Mihai, 131, 172, 218, 311,
452

Cioabă, Mirela, 374

Ciobanu, Mircea, 8, 54, 98, 113, 243,
315, 347, 436, 486, 573

Ciocârlie, Corina, 21, 47, 348, 560

Ciocârlie, Livius

Cioculescu, Barbu, 59, 77

Cioculescu, Șerban, 32, 46, 59, 77,
126, 211, 255, 541

Ciomoș, Virgil, 194, 588

Cioran, Emil, 11, 24, 30, 51, 66, 73,
94, 119, 148, 152, 157, 164, 205,
217, 221, 224, 227, 229, 237, 239,
245, 249, 259, 279, 282, 298, 335,
341, 394, 397, 405, 407, 417, 431,
512, 517, 550, 568, 579

Cipăianu, George, 104, 105

Cistelean, Al., 62, 116, 185, 379,
387, 410, 451, 463, 488, 522, 555

- Ciuceanu, Radu, 509
 Ciurea, Doina, 178
 Ciurunga, Aurel, 407
 Cocora, Ion, 158, 267, 572
 Codreanu, Theodor, 136, 138, 146, 206, 238, 243, 310, 447
 Codrescu, Andrei, 206, 418, 462
 Codruț, Mariana, 327, 337, 338
 Coja, Ion, 142, 243, 300
 Colin, Vladimir, 430
 Comarnescu, Petru, 72
 Comăneanu, Anca Delia, 127
 Comănescu, Denisa, 530, 589
 Condeescu, Alexandru, 93, 97, 474, 540, 561, 573
 Condurache, Val, 48, 117
 Constante, Lena, 89, 183
 Constantin, Ilie, 166, 174
 Constantinescu, Claudiu, 49, 122, 127, 196
 Constantinescu, Cornel Radu, 18, 36, 421, 494, 503
 Constantinescu, Emil, 9, 39, 50, 98, 121, 492
 Constantinescu, Marina, 469
 Constantinescu, Nae, 9
 Constantinescu, Pompiliu, 46, 251
 Constantinescu, Romanița, 122, 364
 Constantiniu, Florin, 104
 Coposu, Corneliu, 16, 33, 39, 50, 95, 205, 223, 243, 446, 458, 470, 490, 496, 532
 Corbeanu, Nicolae, 67
 Corbu, Daniel, 120, 530
 Cordoș, Sanda, 232, 234
 Cornea, Andrei, 8, 39, 83, 239, 264, 266, 289, 304, 456, 531, 532, 588
 Cornea, Doina, 11, 91, 111, 146, 198, 230, 418, 458
 Cornea, Paul, 97, 564
 Coroiu, Constantin, 7, 59, 60, 80, 131, 160, 330, 441
 Coroiu, Irina, 392, 393
 Cosașu, Radu, 22, 25, 27, 372
 Cosma, Doru, 251, 317
 Cosma, Miron, 325, 416
 Costopol, Corina, 66, 367
 Coșovei, Traian T., 410
 Cotruș, Ovidiu, 462, 488
 Covaci, Aurel, 297
 Cozea, Liana, 337
 Crainic, Nichifor, 317, 355, 406, 407, 446, 551
 Crăciun, Gheorghe, 61, 65, 66, 377, 425, 443, 487, 528, 559
 Crăiutu, Aurelian, 346
 Crăsnaru, Daniela, 193, 223
 Creangă, Ion, 298, 374
 Creangă, Mihai, 24, 30, 221, 348
 Creția, Petru, 575
 Cristea, Dan, 30, 67, 215, 313, 340, 566
 Cristea, Radu Călin, 334, 402, 484
 Cristea, Valeriu, 13, 14, 40, 64, 77, 124, 125, 131, 159, 164, 170, 196, 215, 272, 285, 291, 313, 329, 340, 350, 394, 16, 527, 528, 556, 575
 Cristofor, Ion, 530
 Cristoiu, Ion, 38, 48, 60, 150, 180, 223, 449, 511, 536
 Crohmălniceanu, Ov. S., 22, 82, 100, 164, 181, 255, 272, 292, 309, 313, 406, 430
 Cruceanu, Ada C., 12, 616
 Cseika, Gerhardt, 477
 Cubleșan, Constantin, 459, 519
 Cugler, Grigore, 34, 374, 616
 Cuiianu, Ioan Petru, 42, 116, 164, 250, 279, 319, 327, 335, 347, 370, 381, 404, 411, 425, 464, 501, 517
 Cunesco, Sergiu, 39
 Cușnarencu, George, 67, 344, 377
 Cuza, A.C., 46, 441

D

Dabija, Alexandru, 19
Dabija, Nicolae, 158
Daian, Paul, 590
Damaschin, Dan, 182, 528
Damian, Anca, 32
Damian, Laurențiu, 392
Damian, S., 77, 137, 144, 145, 198-
200, 209, 229, 250, 401, 412
Dan, Călin, 86
Dan, Vasile, 12, 186, 451, 464
Danciu, Ioan Maxim, 104, 305
Daneliuc, Mircea, 76, 92, 393
Danilov, Nichita, 117, 120
Darian, Adina, 58, 77
David, Petre, 440
Davideanu, Dorin, 430
Deciu, Andreea, 37, 122, 350, 364,
423, 564
Dediu, Dan, 433
Dembinski, Dominic, 19
Deșliu, Dan, 449, 459
Diaconu, Mircea, 237
Diaconu, Ioan I., 226
Dimisianu, Gabriel, 8, 22, 42, 46, 77,
107, 190, 222, 239, 251, 254, 313,
325, 347, 425, 427, 453, 487, 525
Dimisianu, Georgeta, 237, 398, 543
Dimitriu, Eugen, 350
Dimitriu, Paul, 40
Dimov, Leonid, 233, 276, 459, 547
Dinescu, Mircea, 8, 13, 20, 41, 58,
73, 87, 89, 98, 99, 111, 121, 131,
148, 161, 188, 276, 288, 314, 321,
366, 370, 412, 441, 447, 450, 455,
458, 461, 464, 465, 475, 476, 477,
478, 479, 481, 483, 486, 489, 494,
499, 501, 510, 515, 518, 530, 540,
558, 563, 582
Djuvara, Neagu, 69, 105
Dobrescu, Alexandru, 313, 340, 424

Dobrescu, Caius, 186, 240, 301, 313,
333, 451, 462, 464
Doclin, Octavian, 12
Doina, Jela, 71, 149, 231, 554, 589
Doinaș, Ștefan Aug., 25, 30
Doman, Dumitru Augustin, 226, 559
Dorcescu, Eugen, 12, 256
Dorian, Gellu, 120, 451, 530
Dragolea, Mihai, 65, 228, 348, 379,
451, 463, 559
Dragomir, Caius, 356
Dragomirescu, Mihail, 531
Dragoș, Nicolae, 163, 488
Drăgan, Daniel, 357
Drăgan, Iosif Constantin, 48
Drăgănescu, Mihai, 139, 270
Drăgănoiu, Ion, 173, 573
Drăghici, Alexandru, 91, 95, 155,
500
Druță, Ion, 231
Duma, Dana, 392
Dumitrescu, Bogdan, 364
Dumitrescu, Aurelian Titu, 597
Dumitrescu, Constantin Ticu, 217, 295
Dumitrescu, Cristina, 10, 19
Dumitrescu, Florin, 564
Dumitrescu, Geo, 81, 203, 392, 409,
464, 465, 487, 527
Dumitrescu, Sorin, 173, 175, 237, 582
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, 439
Dumitriu, Anton, 324
Dumitriu, Petru, 99, 161, 184, 279,
350, 360, 394, 400, 438, 511, 523,
528, 592
Durandin, Catherine, 259, 368, 378,
427

E

Eftimiu, Victor, 82, 355
Eliade, Mircea, 17, 24, 32, 34, 46, 51,
66, 73, 82, 93, 99, 103, 119, 133,

137, 152, 157, 164, 181, 210, 221,
224, 227, 239, 242, 249, 259, 287,
293, 298, 320, 336, 341, 346, 356,
370, 374, 394, 397, 402, 407, 410,
417, 426, 431, 470, 500, 511, 512,
515, 523, 550, 568, 591

Eminescu, Mihai, 22, 25, 33, 34, 39,
40, 45, 46, 47, 69, 71, 79, 81, 84,
91, 118, 119, 133, 170, 179, 180,
182, 185, 190, 192, 196, 200, 211,
216, 242, 267, 307, 310, 324, 330,
341, 348, 376, 403, 408, 410, 418,
426, 440, 445, 452, 480, 499, 512,
525, 558, 580

Enache, Smaranda, 146

Enescu, Radu, 239, 256, 451, 462,
521, 548

Erceanu, Dan, 28

Everac, Paul, 116, 125, 154, 271,
293, 488

F

Fati, Vasile Petre, 123, 217

Felea, Victor, 160

Filipescu, Radu, 111, 366

Firan, Carmen, 27

Florescu, Nicolae, 70, 119, 181, 227

Foarță, Șerban, 12, 54

Frățilă, Augustin, 58, 176, 343, 573

Frunțelată, Dan Nicolae, 435

Frunză, Victor Ioan, 19, 195

Funar, Gheorghe, 312, 388, 432

Fundoianu, B., 66

G

Galaction, Gala, 93, 591

Galaicu-Păun, Emilian, 381, 451

Gavrilă, Ion, 186

Gavriliu, Leonard, 193

Gârbea, Horia, 120, 472

Genescu, Maria, 364

George, Alexandru, 48, 51, 77, 81,
97, 104, 123, 137, 153, 157, 163,
216, 263, 303, 313, 319, 340, 349,
350, 367, 383, 401, 412, 413, 435,
442, 443, 447, 450, 475, 487, 515,
524, 535, 539, 540, 546, 559, 560,
561, 592

George, Sergiu Al., 101

Georgescu, Adriana, 183, 184

Georgescu, Alice, 19

Georgescu, Paul, 313, 350, 538

Gheorghe, Adrian Alui, 528-530

Gheorghe, Ion, 173, 321, 434, 487, 550

Gheorghită, Viorel, 186

Gheorghiu, Alin, 175

Gheorghiu, Constantin Virgil, 336

Gheorghiu, Mihnea, 339

Gheorghiu, Virginia, 163

Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 126, 149,
262

Gheran, Nicolae, 592

Gherguț, Sorin, 23, 24, 543

Gherman, Oliviu, 511

Ghica, Magdalena, 47, 345

Ghica, Marius, 186

Ghilimescu, Ștefan Ion, 387, 561

Ghițulescu, Mircea, 517

Ghiu, Bogdan, 25, 39, 128, 155, 157,
217, 264, 366, 465, 564

Giurescu, Dinu C., 264

Goga, Octavian, 403, 449

Gogea, Vasile, 186

Golu, Mihai, 133, 191, 464

Goma, Paul, 28, 40, 94, 99, 110, 115,
118, 161, 184, 196, 200, 226, 229,
231, 243, 259, 278, 279, 284, 288,
296, 300, 313, 327, 355, 368, 369,
374, 412, 418, 437, 439, 461, 465,
523, 541, 547, 569, 577

Grigore, Andrei, 42, 64, 77, 131, 136,
170, 230, 267, 271, 311, 343, 408,
497, 525

Grigore, Dan, 188

Grigorescu, Dan, 15, 17
 Grigurcu, Gheorghe, 32, 40, 44, 58,
 60, 64, 71, 77, 89, 98, 107, 122,
 130, 132, 137, 199, 223, 263, 285,
 303, 332, 337, 339, 340, 348, 367,
 372, 384, 386, 392, 410, 453, 459,
 462, 474, 488, 506, 523, 532, 540,
 545, 554, 564, 584, 587, 593
 Groșan, Ioan, 26, 77, 371, 512
 Groza, Petru, 496, 563
 Gulea, Stere, 548
 Gulian C.I., 321
 Gusti, Dimitrie, 68
 Gyr, Radu, 104, 185

H

Hagiu, Grigore, 165, 440
 Halaicu, Crin, 489, 499
 Handoca, Mircea, 48
 Hanganu, Laurențiu, 364
 Hangiu, I., 48
 Hasdeu, B.P., 66, 140, 210, 338, 374,
 426
 Hausvater, Alexandru, 346
 Havel, Vaclav, 288, 325, 382, 439,
 461, 489, 582
 Heliade Rădulescu, Ioan, 69, 148,
 465
 Hera, Călin, 205
 Hobana, Ion, 30
 Horasangian, Bedros, 22, 47, 239,
 285, 289, 388, 458
 Horea, Ion, 174
 Horia, Vintilă, 67, 70, 185, 370, 397,
 523
 Hossu-Longin, Lucia, 263
 Hurezeanu, Emil, 9, 219, 370, 462, 528

I

Iacob, Mihai, 33
 Iacob, Titi, 364

Iancu, Traian, 20, 21, 459, 496, 499
 Iancu, Avram, 438, 587
 Ianoși, Ion, 418, 489, 595
 Iaru, Florin, 23, 24, 47, 120, 155,
 297, 334, 343, 371, 377, 517, 525,
 561
 Ichim, Florica, 30, 449
 Ierunca, Virgil, 98, 108, 117, 118,
 131, 132, 153, 197, 217, 223, 238,
 250, 253, 268, 284, 336, 340, 349,
 370, 375, 396, 405, 445, 450, 451,
 453, 456, 464, 469, 474, 477, 495,
 579
 Igna, Vasile, 149, 194, 347
 Ilea, Marian, 217
 Iliescu, Ion, 21, 27, 50, 53, 72, 73,
 80, 81, 141, 142, 167, 195, 223,
 225, 239, 314, 322, 347, 404, 434,
 474, 536, 545, 550, 561, 563, 572,
 573, 577, 582, 583
 Iliescu, Nicolae, 67, 158, 267, 344,
 377, 392, 408, 420, 471, 492, 505,
 525
 Ioanid, Ion, 54, 55, 89, 313
 Ionesco, Eugène (vezi Ionescu,
 Eugen), 65, 157, 493
 Ionescu, Al. Th., 65, 226, 389, 559,
 561
 Ionescu, Eugen (vezi Ionesco Eugène),
 24, 30, 34, 51, 66, 221, 224, 298,
 311, 370, 374, 431, 507, 512, 568,
 569
 Ionescu, Gelu, 114, 184, 190, 270, 340
 Ionescu, Nae, 103, 137, 152, 239,
 242, 263, 283, 289, 384, 385, 417,
 445, 446, 550, 551
 Ionescu, Petre, 6
 Ionescu Quintus, Mircea, 194
 Iordache, Ștefan, 393
 Iorga, Nicolae, 32, 46, 52, 76, 91,
 135, 137, 210, 263, 281, 298, 347,

402, 403, 406, 410, 426, 445, 449,
478, 480, 492, 500, 558
Iorgulescu, Mircea, 26, 57, 75, 100,
141, 159, 191, 198, 228, 313, 339,
340, 370, 395, 415, 435, 487, 504,
523, 534, 540,
Iova, Gheorghe, 38, 48, 58, 112, 120,
137, 361, 371, 451, 597
Istrate, Ștefan, 500
Istrati, Panait, 66, 201, 207
Iuga, Nora, 9, 116, 337, 566
Iulian, Rodica, 200
Ivanovici, Victor, 66, 347
Ivasiuc, Alexandru, 51, 196, 536
Ivașcu, George, 215, 244, 253, 262,
309, 487
Ivănescu, Cezar, 276, 330, 347, 401
Ivănescu, Mircea, 151, 153, 177, 233,
486

J

Jebeleanu, Eugen, 459, 597
Jianu, Ionel, 147, 182

K

Karnouh, Claude, 305, 459, 470
Kiropol, Miron, 40, 174, 348
Kleinger, Thomas, 8, 163, 220, 237,
542, 589

L

Labiș, Nicolae, 174, 230, 449, 495,
554
Lari, Leonida, 312, 409, 440
Laszlo, Alexandru, 15, 195, 263, 435,
546
Laurențiu, Dan, 174, 190, 423, 487, 573
Lăncrănjan, Ion, 48, 163, 538
Lefter, Ion Bogdan, 120, 232, 251,
283, 334, 346, 371, 502
Leon, Virgil, 162

Liiceanu, Gabriel, 8, 10, 11, 20, 24,
30, 38, 49, 54, 63, 94, 95, 125,
163, 198, 217, 228, 237, 271, 278,
331, 354, 375, 390, 396, 447, 450,
453, 456, 462, 470, 490, 515, 531,
532, 547, 563, 578, 582, 588

Lovinescu, E., 61, 72, 96, 98, 107,
183, 231, 281, 340, 348-350, 359,
360, 363-365, 383, 387, 438, 450,
453, 475, 523-528, 555

Lovinescu, Monica, 54, 77, 83, 89,
98, 108, 117, 118, 131, 132, 137,
152, 167, 217, 223-226, 238, 242,
250, 282, 284, 296, 299, 339, 340,
354, 355, 370, 375, 396, 404, 439,
443, 445, 447, 450, 451, 453, 456,
469, 470, 474, 475, 477, 513, 527,
568, 592

Lovinescu, Vasile, 308

Lucaciu, Ileana, 73, 449

Lupașcu, Ștefan, 374

Lupu, Felix, 590

M

Maier, Liviu, 449, 477

Maioreescu, Titu, 47, 81, 97, 110, 135,
140, 174, 211, 230, 255, 299, 349,
380, 383, 385, 386, 396, 402, 403,
427, 521, 522, 525, 561

Maioreescu, Toma, George, 440

Malița, Mircea, 418

Mandics, György, 12

Manea, Norman, 39, 184, 228, 245,
250, 336, 370, 411, 418, 460, 501,
541

Manolescu, Anca, 25

Manolescu, Florin, 25, 33, 52, 214,
215

Manolescu, Ion, 241

Manolescu, Nicolae, 8, 9, 19, 21-23,
45, 47, 49, 64, 76, 79, 83, 84,

- 86, 89, 97-99, 122, 127, 134, 148,,
159, 160, 163, 164, 170, 181, 187,
188, 190, 193, 196, 202, 205, 206,
213, 215, 217, 240, 251, 253, 261,
262, 272, 273, 278, 285, 302, 309,
313, 317, 318, 321, 322, 327, 329,
331, 334, 340, 348, 357, 364, 376,
380, 381, 400, 410, 415, 423, 434,
453, 456, 470, 474, 475, 483, 486,
487, 489, 502, 506, 511, 520, 521,
523, 524, 526, 536, 537, 541, 544,
545, 546, 563, 583, 586
- Manu, Sanda, 19
- Mareș, Radu, 186, 464
- Marga, Andrei, 31, 409, 449
- Marghiloman, Al., 561
- Marin, Mariana, 91, 120, 183, 184,
334, 338, 339
- Marineasa, Viorel, 12, 87, 493
- Marinescu, Angela, 23, 87, 120, 259,
260, 335, 337, 338, 463
- Marinescu, Șerban, 236, 392-394
- Marino, Adrian, 42, 70, 77, 89, 94,
110, 125, 163, 196, 210, 239, 282,
285, 289, 306, 384, 386, 390, 413,
428, 514, 520
- Martin, Aurel, 575
- Martin, Mircea, 8, 33, 66, 89, 117,
215, 274, 329, 347, 542, 552
- Mașek, Ernest Victor, 19
- Maurer, Gheorghe, 321
- Mavrodin, Irina, 66, 169, 339
- Maxim, Nicolae, 104, 186, 490
- Mazilescu, Virgil, 124, 536
- Mazilu, Dan Horia, 15
- Mazilu, Dumitru, 564
- Mazilu, Teodor, 139, 486
- Măgureanu, Virgil, 11, 39, 155, 219,
243, 455, 476, 477, 563
- Mălăncioiu, Ileana, 8, 20, 40, 47, 76,
83, 90, 116, 147, 240, 337, 396,
490, 563, 566
- Mănucă, Dan, 160, 558
- Mărculescu, Sorin, 30, 486
- Mecu, Nicolae, 592
- Melinescu, Gabriela, 158, 172, 185,
334
- Mezincescu, Eduard, 264
- Mezincescu, Simina, 39
- Micle, Veronica, 337
- Micu, Dumitru, 43, 57, 67, 102, 103,
170, 227, 231, 293, 394, 414, 528
- Micu, Mircea, 158, 168, 176, 285,
455, 573
- Micu, Oana, 27
- Mihadaș, Teohar, 409
- Mihale, Aurel, 350
- Mihai I, Regele României, 173, 571
- Mihaiu, Virgil, 182, 226, 530
- Mihăieș, Mircea, 55, 402
- Mihăilescu, Dan C., 2647, 161, 204,
214, 215, 237, 251, 254, 270, 449,
465
- Mihăilescu, Florin, 453, 474, 475
- Milca, Mihai, 418
- Milenovici, Cedomir, 12
- Miller-Verghy, Margareta, 337
- Mincu, Marin, 87, 250, 258, 341,
410, 431, 589
- Minculescu, Mihai, 487
- Mircea, Oliv, 186, 587
- Mironov, Al., 434, 511
- Mocuța, Gheorghe, 560
- Modorcea, Grid, 499
- Modreanu, Cristina, 23
- Moldovan, Ioan, 185, 186, 209, 337,
451
- Morar, Vasile, 15
- Morar, Ioan T., 87, 88, 205, 500
- Moraru, Cornel, 62, 117, 186, 347,
463
- Moraru, Cristian, 334
- Moraru, Nicolae, 51, 309
- Motoc, Nicolae, 30
- Mugur, Florin, 101

Mungiu, Alina, 19, 328, 449
 Munteanu, Aurel Dragoș, 242
 Munteanu, Bazil, 224
 Munteanu, Eugen, 207
 Munteanu, Francisc, 370
 Munteanu, George, 25
 Munteanu, Lelia, 46, 92, 242
 Munteanu, Marian, 49, 71, 91, 179,
 180, 242, 246, 247, 295, 300, 489
 Munteanu, Neculai Constantin, 26
 Munteanu, Romul, 409
 Mureșan, Ion, 31, 32, 345, 451, 488,
 587
 Mureșan, Marina, 66
 Mureșan, Dumitru, 186
 Mureșan, Viorel, 389, 451, 517, 528
 Mușina, Alexandru, 23
 Mușlea, Ioan, 182, 239, 289, 351,
 378, 427
 Muthu, Mircea, 120
 Müller, Herta, 513

N

Naghiu, Iosif, 566
 Naum, Gellu, 7, 33, 124, 214, 370,
 513
 Năstase, Adrian, 156, 323, 490, 499,
 511, 561,
 Neacșu, Ilie, 167, 489
 Neagoe, Stelian, 107, 298
 Neagu, Fănuș, 32, 48, 67, 69, 105,
 139, 158, 166, 236, 267, 272, 350,
 407, 440, 455, 486, 494, 504, 510,
 524, 541, 554, 557, 568, 572, 575
 Nedelciu, Mircea, 20, 272, 323, 334,
 343, 358, 361, 371, 377, 399, 409,
 512, 566
 Nedelcovici, Bujor, 67, 348, 368
 Negoîtescu, Ion, 72, 94, 96
 Negrici, Eugen, 22, 347
 Negulescu, P.P., 17, 38
 Nemoianu, Virgil, 70, 89, 114, 249,
 299, 304, 310, 341, 462, 477

Neumann, Victor, 142, 402, 410, 500,
 512
 Nicolae, Cosana, 364
 Nicolaescu, Sergiu, 271, 536
 Nicolescu, G.C., 51
 Nicolescu, Vasile, 82, 319
 Niculescu, Alexandru, 69, 105, 134
 Nistorescu, Cornel, 77, 218
 Noica, Constantin, 11, 17, 24, 30, 32,
 49, 51, 66, 73, 94, 101, 103, 126,
 157, 163, 182, 221, 227, 238, 239,
 242, 259, 283, 285, 289, 298, 319,
 330, 331, 355, 405, 408, 417, 422,
 427, 439, 456, 518, 550, 581, 582
 Novac, Fevronia, 364

O

Oișteanu, Andrei, 564, 565
 Olăreanu, Costache, 233, 465, 487,
 559
 Omăt, Gabriela, 359, 443, 450, 528,
 592
 Oprea, Marius, 530
 Oprea, Nicolae, 64, 65, 117, 226,
 389, 559, 561
 Orlea, Oana, 183, 184, 200
 Ornea, Z., 8, 22, 25, 26, 29, 48, 57,
 87, 90, 97, 134, 184, 251-253,
 274, 275, 350, 423, 443, 449, 455,
 458, 465, 466, 486, 487, 524
 Oroveanu, Mihai, 25, 28, 112, 237

P

Padina, Viorel, 130, 226, 442, 529
 Palade, Rodica, 30, 188, 458
 Paleologu, Alexandru, 44, 45, 98,
 101, 157, 163, 194, 196, 205, 217,
 219, 239, 256, 278, 283, 300, 307,
 319, 320, 340, 416, 524, 550, 587
 Paleologu-Matta, Svetlana, 211
 Paler, Octavian, 8, 10, 19, 20, 26, 29,
 35, 54, 57, 81, 93, 100, 137, 212,

- 237, 326, 331, 332, 374, 384, 436,
453, 455, 479, 506, 510, 519, 532,
535, 539, 541, 544, 573
- Pamfil, Alina, 337
- Pantea, Aurel, 62, 186, 337, 379, 388,
451, 463, 488
- Panța, Iustin, 451, 463
- Papahagi, Marian, 21, 33, 68, 211,
388, 410
- Papilian, Alexandru, 200, 351
- Papu, Edgar, 70, 125, 136, 162, 165,
202, 203, 407, 444
- Parhon, Victor, 19
- Patapievici, H.-R., 52, 86, 91, 113,
153, 198, 222, 294, 315, 324, 349,
365, 395, 404, 439, 445, 531, 538,
545
- Pauker, Ana, 146
- Pavel, Dora, 148, 336
- Pavel, Toma, 298, 462, 592
- Pătulea, Dinu, 67, 169, 528
- Păunescu, Adrian, 32, 34, 51, 59, 73,
78, 92, 103, 109, 146, 151, 154,
156, 165, 181, 193, 194, 214, 222,
230, 239, 246, 253, 258, 262, 271,
293, 295, 315, 330, 336, 345, 376,
395, 409, 414, 442, 447, 449, 456,
470, 476, 489, 495, 499, 503, 524,
532, 533, 540, 541, 550, 551, 564,
583
- Pârvan, Vasile, 68, 324, 427, 445
- Pârvu, Alexandra, 261, 308
- Pârvulescu, Ioana, 120, 190, 251,
337, 364, 423, 443, 487, 502
- Perian, Gheorghe, 463
- Perjovschi, Dan, 40
- Perpessicius, 190, 267
- Petean, Mircea, 120, 451, 488, 528
- Petraș, Irina, 38
- Petre, Zoe, 531
- Petrescu, Camil, 32, 133, 153, 180,
200, 572
- Petrescu C. Titel, 252
- Petrescu, Dan, 33, 111, 321, 370, 418
- Petrescu, Ioana Em., 120
- Petrescu, Liviu, 120, 348
- Petrescu, Radu, 78, 233, 318, 370,
459, 487, 536, 537, 560, 51
- Petrescu, Răzvan, 216, 322, 319
- Petreu, Marta, 48, 148, 161, 134, 199,
229, 337, 372, 385, 432, 41, 461
- Petrișor, Marcel, 488
- Pintea, Ioan, 65, 186, 194, 531
- Pintilie, Lucian, 40, 58, 184, 37, 393
- Piru, Alexandru, 229, 255, 217, 272,
325, 409, 524, 536, 541
- Pișcu, Daniel, 528, 530
- Pituț, Gheorghe, 392, 440
- Pițu, Luca, 33
- Pleșiță, Nicolae, 243
- Pleșu, Andrei, 10, 18, 21, 22, 25, 27-
29, 36, 37, 39, 41, 43, 56, 57, 63,
64, 95, 101, 111, 121, 138, 147,
154, 155, 157, 163, 197, 218, 263,
277, 284, 285, 308, 314, 319, 320,
321, 327, 328, 339, 340, 312, 354,
371, 395, 404, 419, 432, 419, 445,
446, 448, 483, 489, 490, 515, 532,
533, 541, 563, 570, 573, 514, 576,
581-583, 587
- Pleșu, Catrinel, 237
- Poantă, Petru, 182, 444
- Podoabă, Virgil, 62, 64, 181, 228,
451, 463
- Poenaru, Cristiana, 542
- Pop, Augustin, 530
- Pop, Ana Maria, 451
- Pop, Ioana Es., 123, 151, 217, 390,
398, 505
- Pop, Ion, 120, 186, 286, 488
- Pop, Ioan-Aurel, 104-106
- Popa, Dorin, 120, 451, 545
- Popa, Mircea, 267, 488
- Popa, Sebastian-Vlad, 4

Popescu, Adrian, 186, 226, 381, 451
 Popescu, Bogdan, 34, 229
 Popescu, Cristian, 38, 59, 120, 122, 123, 151, 216, 295, 297, 333, 371, 372, 472, 505, 530
 Popescu, Cristian Tudor, 24, 139, 394, 397, 399, 409, 429, 448, 471, 488, 496, 585
 Popescu, Dana, 297
 Popescu, Dumitru, 331, 490, 537, 579
 Popescu, D.R., 32, 33, 44, 45, 51, 64, 65, 67, 82, 139, 149, 214, 230, 231, 267, 272, 293, 409, 538, 557
 Popescu, George, 258, 260, 374, 590
 Popescu, Iulian, 66
 Popescu, Marian, 19, 433
 Popescu, Petru, 208, 209, 291, 394
 Popescu, Radu, 82
 Popescu, Simona, 120, 338, 530
 Popovăț, Dumitru, 218
 Popovici, Alexandru, 19, 218
 Popovici, Aurel C., 71, 249
 Popovici, D., 51, 310
 Popovici, Mircea, 60
 Popovici, Titus, 236, 321
 Popovici, Vasile, 55, 77, 156
 Popper, Jacob, 346
 Pora, Andreea, 213
 Postelnicu, Ioana, 350, 453, 462, 474, 528
 Postelnicu, Tudor, 81
 Preda, Marin, 22, 32, 49, 50, 51, 52, 67, 73, 74, 77, 78, 80, 82, 85, 89, 122, 123, 127, 130, 131, 137, 145, 152, 185, 196, 199, 202, 204, 209, 214, 231, 236, 253, 255, 261, 262, 268, 279, 298, 303, 314, 330-332, 336, 350, 351, 355, 361, 367, 368, 370, 392, 393, 401, 407-409, 420, 426, 428, 441, 467, 468, 495, 496, 511, 523, 536, 537, 555, 557, 572, 580

Preda, Nicolae, 127
 Preda, Radu, 49
 Preda, Sorin, 31, 272, 377, 409, 420
 Prelipceanu, Nicolae, 15, 54, 112, 364, 458, 555, 566, 573
 Pricop, Constantin, 347
 Pruteanu, George, 86, 400

Q

Quintus, Mircea Ionescu, 194

R

Radu, Tania, 354, 451
 Raicov, Svetomir, 12
 Raicu, Lucian, 39, 138, 157, 166, 228, 272, 313, 370
 Ralea, Mihai, 52, 103, 135, 252, 339, 384
 Rațiu, Virgil, 497
 Rădulescu, Banu, 69, 148, 350, 445, 465
 Rău, Aurel, 339
 Râpeanu, Valeriu, 243, 409, 455
 Rebreanu, Liviu, 93, 200, 261, 287, 350, 406, 468, 539, 541, 587, 592
 Regman, Cornel, 70, 96, 185, 275, 340, 347, 462, 463, 475, 488, 561
 Reichmann, Edgar, 40
 Roller, Mihail, 137, 263, 412, 500
 Roman, Horia, 527
 Roman, Petre, 11, 92, 98, 121, 188, 189, 201, 564
 Roman, Toma, 294, 364, 438, 479
 Rosetti, Alexandru, 68, 137, 550
 Roșca-Stănescu, Sorin, 30
 Rotaru, Ion, 47
 Rotaru, Marilena, 260
 Ruba, Radu Sergiu, 123, 217, 297
 Russo, Alecu, 427
 Russo, Vlad, 237
 Russu, Horia, 39

S

- Sadoveanu, Mihail, 32, 102, 137, 139, 180, 230, 231, 254, 255, 261, 287, 298, 311, 361, 407, 408, 426, 449, 539, 558, 572
- Sasu, Aurel, 68, 388, 580
- Sava, Iosif, 58, 101
- Sava, Nicolae, 530
- Sava, Valerian, 392, 393
- Savu, Tudor Dumitru, 31, 238, 409, 579
- Sălcudeanu, Petre, 20, 41, 78, 92, 271, 409, 454, 464, 477, 478, 480, 481, 498, 503, 507, 508, 509, 511, 519, 534, 541
- Săndulescu, Mariana, 37, 370
- Săraru, Dinu, 48, 455
- Sângeorzan, Zaharia, 35, 72
- Sântimbreanu, Mircea, 21, 347
- Scarlat, Grigore, 120
- Scarlat, Mircea, 214
- Scheler, Max, 547
- Scoradeț, Victor, 19
- Sebastian, Mihail, 251, 356, 592
- Sebestyen, Carol, 483, 498, 530, 546
- Selejan, Ana, 164, 222
- Serghie, Dorin, 326, 358
- Sicioie, Florin, 112
- Silvestri, Artur, 109, 116
- Silvestru, Valentin, 19
- Simion, Eugen, 8, 13, 14, 15, 34, 40, 50, 57, 64, 65, 78, 81, 87, 90, 97, 107, 112, 124, 130, 132, 137, 144, 148, 158, 164, 198, 207, 263, 266, 271, 273, 285, 294, 297, 313, 329, 331, 340, 343, 350, 359, 360, 361, 376, 383, 394, 407, 410, 416, 440, 442, 448, 475, 486, 490, 491, 501, 523, 524, 541, 572, 575, 598
- Simionescu, Mircea Horia, 28, 30, 66, 231, 233, 370, 381, 487, 559
- Simuț, Ion, 18, 81
- Sin, Mihai, 40, 62, 124, 283, 426
- Sîrbu, Ion D., 89, 135, 394, 462
- Slavici, Ion, 76, 252
- Sora, Simona, 25, 364
- Sorescu, Marin, 29, 32, 64, 67, 81, 109, 125, 140, 148, 151, 173, 174, 180, 204, 267, 272, 274, 276, 284, 285, 294, 298, 331, 344, 370, 373, 374, 406, 416, 491, 523, 540, 545, 550, 574, 575, 578, 579, 582
- Sorescu, Roxana, 295
- Soviany, O., 98, 341, 526
- Spăriosu, Mihai, 462
- Spiridon, Cassian Maria, 33, 451
- Spiridon, Monica, 73, 110, 232, 234, 258, 261, 73, 443
- Spiridon, Vasile, 12, 451
- Stamatu, Horia, 104, 185, 284
- Stan, Nicolae, 566
- Stanca, Dan, 24, 57, 237, 433, 434
- Stanca, George, 12
- Stanca, Horia, 96, 185, 462
- Stanca, Radu, 12, 189, 211, 462
- Stanciu, Dorin, 530
- Stancu, Natalia, 19, 347
- Stancu, Valeriu, 71, 470
- Stancu, Zaharia, 82, 262, 350, 495
- Stănciulescu, Călin, 77
- Stănciulescu, Hanibal, 334, 376, 377, 392
- Stănescu, C., 13-15, 18, 35, 45, 81, 100, 102, 124, 138, 149, 194, 203, 208, 236, 242, 261, 262, 279, 339, 353, 398, 438, 455, 472, 481, 494
- Stănescu, Mihai, 449
- Stănescu, Nichita, 7, 27, 58, 67, 104, 137, 151, 152, 158, 159, 164-166, 168-178, 184, 190, 192-195, 266, 268, 272, 287, 288, 298, 334, 336, 344, 371, 400, 407, 408, 440, 442, 489, 517, 523, 537, 554, 572, 573, 597

Stănescu, Saviana, 80, 93, 150, 211, 421, 474
 Steinhardt, Nicolae, 13, 87, 101, 120, 193, 239, 313, 396, 407, 445, 459, 587
 Stere, Constantin, 135, 311, 403, 548, 617
 Stoian, Marin, 163, 409
 Stoica, Petre, 166, 230, 489
 Stoiciu, Liviu Ioan, 37, 65, 72, 87, 120, 226, 239, 289, 334, 353, 372, 377, 379
 Stolojan, Sanda, 66, 92, 98, 133, 314
 Stratan, Ion, 22, 23, 47, 58, 120, 150, 151, 173, 190, 267, 334, 345, 377
 Streinu, Vladimir, 98, 330
 Stroe-Brumariu, Raluca, 30
 Sturzu, Corneliu, 167
 Suciu, Ovidiu, 529
 Sugar, Teodor, 25
 Szöcs, Géza, 39

Ș

Șerban, Alex. Leo, 25, 26, 39, 371
 Șerban, Andrei, 464
 Șerban, Geo, 317
 Șerban, George, 9, 219
 Șerbănescu, Ilie, 26, 29
 Șerbănescu, Teodor, 30
 Șerbănescu, Tia, 30, 125, 519, 562
 Șomfelean, Liliana, 66, 459
 Șora, Mariana, 30, 89, 319, 417
 Șora, Mihai, 7, 19, 118, 188, 189, 224, 304, 321, 531, 587
 Șora, Simona, 25, 364
 Ștefănescu, Alex., 32, 47, 191, 222, 226, 276, 317, 340, 364, 423, 428, 431, 453, 465, 467, 478, 483, 487, 501, 518
 Ștefănescu, Bogdan, 76
 Ștefănescu, Dorin, 335

Ștefoi, Elena, 25, 39, 371
 Șușară, Pavel, 566

T

Tabarcea, Cezar, 130
 Talex, Alexandru, 208
 Tartler, Grete, 47
 Tănase, Stelian, 9, 19, 26, 39, 188, 205, 217-220, 354, 358, 379, 380
 Tănase, Virgil, 67, 138, 139, 329, 330, 339, 340, 482, 486, 547, 567, 568
 Tănăsescu, Dan Claudiu, 449, 499
 Tecuceanu, Horia, 20
 Teodoreanu, Al. O., 38
 Teodorescu, Bogdan, 264, 266
 Teodorescu, Cristian, 41, 42, 201, 371, 557
 Teodorescu, Virgil, 82, 555
 Theodorescu, Răzvan, 252
 Theodoru, Radu, 449
 Tinu, Dumitru, 26
 Tismăneanu, Vladimir, 137, 418
 Titel, Sorin, 243, 249, 252
 Tökés László, 39
 Tolcea, Marcel, 256, 257, 530
 Toma, A., 81, 82, 98, 195, 253, 294, 298, 364, 381, 397, 412, 440, 462, 592
 Tomozei, Gheorghe, 89, 166, 214, 267, 409, 455, 555
 Tomuș, Mircea, 168, 174, 422, 509, 573
 Totok, William, 513
 Tudor, Corneliu Vadim, 24, 86, 116, 128, 154, 156, 162, 197, 203, 217, 246, 253, 271, 295, 312, 327, 409, 410, 440, 456, 489, 499, 501, 534, 535, 583
 Tudor, Irina, 300
 Tudoran, Dorin, 40, 50, 66, 89, 116, 117, 166, 370, 412

Tudoran, Radu, 119, 120, 350
 Tupan, Maria-Ana, 337, 338
 Tupan, Marius, 140
 Turcea, Daniel, 536
 Turconi, Diana, 76
 Tzara, Tristan, 66, 260, 298

T

Țepeneag, Dumitru, 23, 38, 40, 58, 300, 485
 Țeposu, Radu G., 80, 248, 312, 402, 410, 484, 510, 530
 Țicudean, Mircea, 312, 322
 Țirlea, Cătălin, 12, 363, 371
 Țoiu, Constantin, 40
 Țopa, Tudor, 487, 559
 Țugui, Ion, 465, 478
 Țugui, Pavel, 262
 Țuțea, Petre, 24, 239, 396

U

Ulici, Laurențiu, 8, 21, 23, 30, 33, 35, 47, 77, 90, 97, 98, 99, 129, 214, 340, 379, 388, 398, 428, 455, 458, 477, 489, 519
 Ulmeanu, Radu, 120, 451
 Ungar, Beatrice, 69
 Ungheanu, Mihai, 48, 163, 167, 202, 203, 208, 353, 375, 405, 434, 449, 465, 478, 489, 509, 518, 534
 Ungureanu, Cornel, 33, 82, 89, 93, 103, 133, 135, 249, 336, 356, 384, 385, 549
 Ungureanu, Dănuț, 430
 Urian, Tudorel, 511
 Uricaru, Eugen, 14, 124
 Ursa, Mihaela, 337
 Ursachi, Mihai, 7, 167, 276, 331, 451
 Ursu, Adrian, 504
 Ursu, Gheorghe, 278
 Uscătescu, George, 66

V

Valmarin, Luisa, 66
 Vartic, Ion, 67, 185, 451
 Vasilescu, Lucian, 98, 123, 297, 398
 Vasilescu, Mircea, 25, 84, 86, 142
 Vasiliu, Anca, 588
 Vasiliu, Lucian, 117, 120, 357, 530, 593
 Vâlcu, Cornel, 11
 Velea, Nicolae, 166, 272, 276, 494
 Vianu, Ion, 114, 115, 118, 169, 247, 248, 436, 462, 585
 Vianu, Tudor, 32, 46, 52, 135, 252, 298, 558, 592
 Vidican, Gh., 155, 276, 306
 Vieru, Grigore, 163, 168, 172, 312, 382, 409
 Vieru, Ioan, 33, 137, 201, 275, 320, 334, 341
 Vieru, Sorin, 76, 452, 531
 Vighi, Daniel, 87, 156, 381
 Vinea, Ion, 104, 374, 591
 Vinicius, Paul, 478
 Vișan, Sanda, 223, 237
 Vișniec, Matei, 40
 Vitner, Ion, 51, 245, 255, 412
 Vlad, Alexandru, 186, 194, 228, 229, 239, 289, 290
 Vlad, Ion, 210, 211
 Vlad, Tudor, 186
 Vlad-Popa, Sebastian, 74
 Vlahuță, Al., 76
 Vlasie, Călin, 120, 130, 181, 442, 451, 529
 Vlăduțescu, Gheorghe, 38
 Voican, Gelu, 27, 40, 564
 Voiculescu, Vasile, 27, 104, 152, 262, 287, 336, 459, 555, 564, 584, 592
 Voinescu, Radu, 114
 Vrancea, Ileana, 365

Vrânceanu, Alexandra, 364

Vulcănescu, Mircea, 152, 227, 320,
384, 406, 459, 551

Vulpescu, Ileana, 35, 50, 79, 203,
397, 524, 552, 566

Vulpescu, Romulus, 157, 223, 258,
454, 589

Vultur, Ioan, 256

Vultur, Smaranda, 55k, 348

Vulturescu, George, 120, 186, 451,
530

W

Wagner, Richard, 35, 513

Wichner, Ernest, 513

Z

Zaciu, Mircea, 47, 68, 161, 199, 313,
340, 386, 443, 560

Zafiu, Rodica, 134, 139, 564

Zamfir, Mihai, 46, 320, 372, 545

Zamfirescu, Dan, 203, 241, 242, 246,
248, 300

Zamfirescu, Florin, 86

Zamfirescu, Vasile Dem., 222

Zamfirescu, Violeta, 116

Zarifopol, Paul, 122

Zarojanu, Tudor Călin, 348, 465

Zilieru, Horia, 167

Zincescu, Gheorghe, 12

Zlătescu, Andrei, 50, 485, 497

După ce am publicat, anul trecut, primele trei volume (1990-1992) din *Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă*, oferim acum tiparului alte patru tomuri, corespunzătoare anilor 1993, 1994, 1995 și 1996 și ilustrând, prin intermediul unor extrase din presa culturală a epocii, principalele teme de dezbatere și cele mai semnificative evenimente care au marcat evoluția diferitelor instituții culturale – de la presă și edituri până la Uniunea Scriitorilor sau Ministerul Culturii. Fără a avea ambiția exhaustivității, *Cronologia...* de față și-a propus să consemneze o sinteză a temelor și evenimentelor care au ținut agenda zilei în viața literară/culturală românească a primului deceniu postdecembrist. Am dorit să adoptăm o atitudine obiectivă în selectarea și redactarea materialului, ocolind interpretările personale și, mai ales, pe cele partizane. În locul oricărei analize, am preferat să lăsăm ca textele „antologate” aici – și așezate într-un puzzle documentar – să vorbească de la sine.

Bianca BURȚA-CERNAT

ISBN 973-167-286-9

